שו״ת · אחרונים

קרית חנה דוד חלק ב

רבי דוד כהן־סקלי

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

קרית חנה דוד חלק ב

רבי דוד כהן־סקלי

מקור הטקסט: דיקטה · רישיון: CC BY-SA 4.0

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/קרית-חנה-דוד-חלק-ב/
הקובץ נוצר ב־20 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

הקדמות המחבר, בשפת חן מדבר 5
אורח חיים 6
הלכות תפלה 6
הלכות נטילת ידים 37
הלכות ברכות 44
הלכות הבדלה 63
הלכות יום טוב 64
הלכות קריאת שמע 73
הלכות תפלין 75
הלכות קריאת ספר תורה 79
הלכות נשיאות כפים 89
הלכות סעודה 97
הלכות ברכות פרטיות 98
הלכות שבת 107
הלכות ראש חדש 169
הלכות פסח 171
הלכות תענית 187
הלכות ראש השנה 194
הלכות כפור 196
הלכות סוכה 196
הלכות לולב 198
הלכות שמיני עצרת 201
הלכות חנוכה 202
הלכות פורים 206
השמטה להלכות כפור 208
יורה דעה 209
הלכות שחיטה 209
הלכות טרפיות 220
הלכות בשר בחלב 224
הלכות מאבלות אסורות 226
הלכות הכשר כלים 227
הלכות יין נסך 228
הלכות עבודה זרה 229
הלכות שררה 240
הלכות שבועות 242
הלכות תלמוד תורה 243
הלכות מילה 246
הלכות גרים 252
הלכות ספר תודה 275
הלכות כלאים 288
הלכות פדיון הבן 312
הלכות אבות 320
אבן העזר 354
הלכות פריה ורביה 354
הלכות אישות 384
אדמת עיגונא 393
הלכות קדושין 412
הלכות כתובות 421
הלכות גיטין 434
הלכות יבום 468
חושן משפט 477
הלכות עדות 477
הלכות מצרן 480
הלכות צוואה ומתנה 482
קונטרס בשוב דוד 546
אורח חיים 546
יורה דעה 560
אבן העזר 590
מפתחות ספר קרית חנה דוד ח"ב 617
הלכות תפלה 617
הלכות ברכות 618
הלכות יום טוב 618

הלכות קריאת שמע 618
הלכות תפלין 619
הלכות קריאת ספר תורה 619
הלכות נשיאות כפים 619
הלכות סעודה 619
הלכות ברכות ראייה 619
הלכות שבת 619
הלכות ראש חדש 620
הלכות פסח 620
הלכות תענית 620
הלכות ראש השנה 621
הלכות כפור 621
הלכות סוכה 621
הלכות לולב 621
הלכות שמיני עצרת 621
הלכות חנוכה 621
הלכות פורים 621
יורה דעה הלכות שחיטה 621
הלכות טרפיות 622
הלכות בשר בחלב 622
הלכות מאכלות אסורות 622
הלכות הכשר כלים 622
הלכות יין נסך 622
הלכות עבודה זרה 622
הלכות שררה 622
הלכות שבועות 622
הלכות תלמוד תורה 622
הלכות מילה 622
הלכות גרים 622
הלכות ספר תורה 623
הלכות כלאים 623
הלכות פדיון הבן 623
הלכות אבלות 623
אבן העזר הלכות פריה ורביה 624
הלכות אישות 624
הלכות עיגונא 624
הלכות קדושין 624
הלכות כתובות 625
הלכות גיטין 625
הלכות יבום 626
חושן משפט הלכות עדות 626
הלכות מצרן 626
הלכות צוואה ומתנה 626
סימני הלקוטים 626
מפתחות הסימנים שבקונטרס "בשוב דוד" 628
הלכות תפלה 628
הלכות שבת 628
הלכות תשעה באב 628
הלכות ראש השנה 628
הלכות לולב 628
הלכות פורים 628
יורה דעה הלכות כבוד אב ואם 628
הלכות צדקה 628
הלכות מילה 629
הלכות אבלות 629
הלכות טומאת כהן 629
אבן העזר הלכות קדושין 629
הלכות כתובות 629
הלכות גטין 629
הלכות חליצה 629
כחס על הניר שלא להניחו חלק 630

הקדמות המחבר, בשפת חן מדבר.

אקדמה פניו בתודה בזמירות גריע לו. (תהלים צ"ה)

אמר דוד! בתושבחתא אנא מצלי קודם ה' אשר הפליא חסדו עמי, הפלא ופלא, כי אין מלה בלשוני לספר ולמנות בספר, חסדי האל אשר עשה עמדי, בדרך אשר הלכתי מעת אשר יצאתי ממקומי וממחיצתי ומעיר מולדתי ע"ת **דובדו** יע"א [עי' בתולדותי בתחילת ספרי הקטן **לך דוד** על החומש שביארתי תולדותי] כי גבר עלינו חסדו, חסד אל כל היום, כי שם חלקי מיושבי בהמ"ד, ובתורתו אהגה יומם ולילה, וביראת אלקים כל היום, תורה צוה לנו משה מורשה, זה חלקי מכל עמלי, נפש עמל עמלה לו, כי מעיקרא כי עביד איניש, אדעתא דנפשיה קא עביד, קטונתי מכל החסדים ומכל האמת אשר עשית את עבדך, כי בביתי ובבני ובבתי יצאתי חוץ למחיצתי ועברתי את כל הדרך הזה, ואת כל כלי ביתי ומלואה הנחתי שם בביתי ובחומותי, כי בתחילה לא היה בדעתי לעקור דירתי מעיר מולדתי, על כן יצאתי משם רק בכיס של תפלין וציצית וסדור תפנה, ובכר אחד ושתי כסתות למשכב, ובמסכתא אחת מסכת סוכה, ובאתי לעי"ת מגנייא יע"א לבית מר חמי ה"ר דוד הכהן בר אברהם בר יוסף ז"ל שהיה דר בעיר הנז':

ועתה נתת לי ס' בנים ובנות, ונפשות רבות, חתנים וכלות בני בנים ובני בנות, ברוך השם אשר הרחיב גבולי וכלי ביתי וכל המצטרך לי, והרבית את גבולי, והיתה ידך עמי לבלתי עצבי, כי הגדיל ה' לעשות עמי, ועשיתי לי בית תלמוד מלא ספרים, ספרי תלמוד ופוסקים, ספרי דבי רב מחידושים חידושי הש"ס והרמב"ם ז"ל, וגדולי המחברים, שאלות ותשובות, ראשונים ואחרונים ספרא וספרי ומכילתא להבין ולהורות, וגם זכיתני לבוא עד הלום, לחבר ספרים חידושים על המקרא, תורה צוה לנו משה, וחידושים על הש"ס, ופסקי דינים, שאלות ותשובות וכבוד והדר עטרתני, יושב אהלים, כאהלים נטע ה' שתול על פלגי מים, כי אם בתורת ה' חפצי ורצוני ושעשועי, והאכלתני נחלת יעקב אבינו יושב אהלים, אהל תורה להורות הוראה, כדכתיב ואת יהודה שלח לפניו להורות וגו' ודרשו רז"ל זה בית תלמוד שיוצאה ממנו הוראה, אהללה ה' בחיי אזמרה לאלקי בעודי, יערב עליו שיחי אנכי אשמח בה', ימלא פי תהלתך כל היום תפארתך, זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, אחת שאלתי מאת ה' אותה אבקש שבתי בבית ה' כל ימי חיי לחזות בנועם ה' ולבקר בהיכלו, ולהדפיס כל ספרי ולהוציאם לאורה אור הדפוס, מדפ"ס ועולה מדפ"ס ויור"ה להבין ולהורות כפי מה שהדין נותן מן הש"ס והפוסקים בשקול הדעת והחונן לאדם דעת יתן בי דעה ובינה והשכל, להוציא הדין לאמתו אמתה של תורה כדת מה לעשות לחייב ולזכות, לאסור ולהתיר, לטמא ולטהר בטהרת הלב לב

טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי ככתוב רוחי אשר עליך ודברי אשר שמתי בפיך לא ימושו מפיך וגו' והסר לב האבן ממני ותן לי לב בשר זך נקי וברו ויה"ר שיקוים בי מקרא שכתוב והיה ראשיתך מצער ואחריתך ישגה מאוד אכי"ר, ואני תפלתי לך ה' עת רצון שלא יבהילוני הרהורים ודמיונות רעים והבלי עולם ותטהר נפשי לחשוב מחשבות זכות וטהורות ותן בלבי התעוררות לב חי מרגיש בלי רפיון ובלי התרשלות ילכו מחיל אל חילא וישראל עושה חיל חילן לאורייתא לא אמיש מתוך האהל אגורה באהלך עולמים אחסה בצל כנפיך סלה:

ברוך אל עליון, אשר מאשפות ירים אביון, להושיבי עם נדיבים ויועצי ארץ ונדיב נדיבות יעץ והוא על נדיבים יקום. ראשית דברי ואחריתו, אהלל בקול רנה ותודה לאל נורא בשיר שבח והודאה אשר הוציאני מארץ מאפיליה ארץ לא מטוהרה, כי בשנת תר"ל בהיותי בן תשעה שנים הלכנו מע"ת דובדו שהיא עיר מולדתי יע"א יצאנו משם מסיבת מה והלכנו אל ארץ אחרת ובהיותי בן עשרה שנים הוציאני השם משם וחזרתי אל מקומי ולארצי והביאני לחיי עולם ע"י לומדי התורה ושמתי בלבי לנוח בין ברכי חכמים והיה אמונת עתי חוסן ישועות חכמת וגו' אהללה שם אלקים בשיר ואגדלנו בתודה ה' אין כמוך ואין זולתך בכל אשר שמענו באזנינו כי אתה ה' ברכת ומבורך לעולם על כל ברכה ותהלה תהלה לדוד ה' צורי וגואלי:

דוד הכהן סקלי יצ"ו

קרית חנה דוד

חלק ב

אורח חיים

הלכות תפלה

סימן א

אם צריכין לעמוד כשאומר ש"צ קדיש כדי להתפלל מנחה או ערבית?

הנה מלשון הרמב"ם פרק ט' מהלכות תפלה הל"ח שכתב וז"ל במנחה אומר ש"צ אשרי וכו' ועומד ש"צ ואומר קדיש והם עומדין אחריו ועונין כדרכן ומתפללין וכו' משמע מדכתב והם עומדין אחריו ועונין כדרכן משמע שאין עונים עד שיעמדו וכן משמעות עומדים אחריו דמשמע שמיד שעומד ש"צ ומתחיל לומר קדיש מיד עומדים אחריו וכן מצאתי כתוב בהרב תפלה לדוד בדיני משפט ברכת ערבית סימן שנ"ב וז"ל בערבית

יקום להתפלל כשמתחיל הש"צ קדיש וכן כתב בספר מהרח"ו עכ"ל ע"ש, וזה מסכים למשמעות דברי הרמב"ם ז"ל הנזכרים:

סימן ב

שאלני ידי"ן החכם ונבון ה"ר אליאו ביביץ י"ץ דלמה בכל ברכות י"ח חותמין בהם מעין פתיחה אתה חונן וכו' ברוך חונן וכו', השיבנו אבינו וכו' הרוצה בתשובה, ראה נא וכו' ומהר לגאלנו וכו' גואל ישראל, סלח וכו' המרבה לסלוח, רפאנו וכו' רופא חולי עמו ישראל, ברכנו וכו' וברך שנתנו וכו' מברך השנים תקע בשופר וכו' לקבץ וכו' מקבץ נדחי וכו', ולמה בברכת השיבה שופטינו כבראשונה אין החתימה מעין הפתיחה דהו"ל לחתום ברוך ה' המשיב שופטים ומה ענין מלך אוהב צדקה ומשפט? ואנכי השבתי לו כי זה נמי מעין פתיחה השיבה שופטינו צדקה ומשפט ועוד דומלוך עלינו מהרה גם זה מוסיף על הראשונים שהיא הפתיחה והו"ל מעין פתיחה, וראיתי בו שלא נחה דעתו בזה עד שאמרתי לו דע ידידי כי בפתיחה אמרנו השיבה שופטינו כבראשונה והיינו דשמואל הנביא שהיה שופט ישראל כדכתיב וישפוט שמואל את ישראל וגו' והיה מדי שנה בשנה וגו' ושפט את כל המקומות האלה ותשובתו הרמתה וגו' שה' היה עמו ומורה לו מה יעשה ישראל ולא יצטרכו למלך לשפוט אותם ולהנהיגם וה' מלכם בראשם מנהיגם ע"י שלוחיו ושופטיו ונביאיו ועל כן כששאלו ישראל מלך הירע הדבר בעיני ה' ובעיני שמואל כי עיקר ההנהגה היתה ע"י מלכם בראשם ושמואל היה כעין סרסור בין ישראל לאביהם עד שאמר ה' לשמואל כי לא אותך מאסו כי אותי מאסו ממלוך עליהם כמ"ש ונמצא כי בשפוט השופטים הראשונים את ישראל היתה ע"פ הנהגת מלכו של עולם והיה ה' עליהם למלך בלא מלך בשר ודם כי ה' נשגב לבדו וא"כ הוי שפיר חתימה מעין פתיחה, וכעין זה ראיתי אחר כך להרב יערות דבש בדרושו הראשון בחלק ראשון שפירש בברכת השיבה וכו' וז"ל ישים אל לבו להחזרת סנהדרין כי הם כסא ה' והם כנגד כסא כבוד וכו' כי עיקר השראת שכינה הוא הסנהדרין כי רוח ה' היה חופף עליהם וכו' ע"ש וק"ל:

סימן ג

מה שתקנו מתקני התפלות באמת ויציב וכו' אמת ממצרים גאלתנו וכו' מבית עבדים פדיתנו וכו' וים סוף להם בקעת וזדים טבעת וידידים עברו ים וכו' דהול"ל וים סוף לנו בקעת כמו פדיתנו גאלתנו וגם אם נדחוק דקאי על מה שאמר בסמוך לה ובכורך ישראל גאלת מ"מ הוה ליה לסדר כך וים סוף להם בקעת וידידים עברו ים וזדים טבעת שהרי כך היה שאחר שעברו ישראל בים ואז טבע את שונאיהם:

על כן נראה לומר שעיקר בקיעת הים אינה אלא לצורך עונש ופורענות המצריים שיטבעו בים כמו שאמרו רז"ל בקדירה שבישלו בה נתבשלו כמ"ש כי בדבר אשר זדו עליהם, אבל לצורך הצלת ישראל אין צריך זה שהרבה ריוח והצלה יכול לעשות עמהם הקצור קצרה ידו ברוך הוא כאשר עשה באותו מצב כדכתיב ויסע עמוד הענן מפניהם וילך מאחריהם ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל שהפסיק הוא בכבודו ביניהם כנשר יעיר קנו ישאם על אברתו והרבה ריוח והצלה לפניו ומחנה סנחריב בימי חזקיה יוכיח, אלא ודאי שבקיעת הים אינה אלא לפורענות מצריים ובאגב עברו ישראל את הים שיהא נס בתוך נס במה שמכה הוא מרפא לידידיו זרע אברהם עבדו, ולהכי כיוונו מתקני התפלה שאמרו שבח זה בסדר נכון מוצאו וים סוף להם בקעת ר"ל להם למצריים בקעת ולכן סיימוה קמייהו ואמרו בתכיפה וזדים טבעת, ואחר כך וידידים עברו ים ר"ל במה שבקעת להם למצריים הם מצאו להם מקום לעבור והיינו שדקדקו לומר עברו ולא העברת כמו בקעת טבעת כדי לרמוז שעיקר בקיעת הים אינה אלא למצריים למוד להם מדה כנגד מדה וריוח והצלה עמד לישראל, ועי' מש"כ בסה"ק ל"ך דו"ד בפרשת וירא על פסוק ויבקע עצי עולה ע"ש, ובזה יבא על נכון הא דכתיב נטית ימינך תבלעמו ארץ ואחריו כתב נחית בחסדך עם זו גאלת ודוק:

סימן ד

עוד מתקני התפלות תקנו לומר ביוצר רצון קוניהם וכן בברכת החדש תקנו לומר ששים ושמחים לעשות רצון קוניהם ובכתבי האר"י כתוב לאמר קוניהם כן צ"ל והרב ערוגת הבושם נתן טעם לזה ואמר שהיו"ד של קוניהם היא תמורת ה"א דשורשה קנה ע"ש מה שהאריך בדבר זה, ועי' מה שהעתיק הרב באר היטב בא"ח סימן נ"ט ס"ק א' ועי' שם בהרב שערי תשובה ס"ק א' מש"כ בזה, ואנכי הד"ך נ"ל שטעמם לשד כמ"ש בזוהר ויקרא כ"ג וז"ל ולא אמר איה אלוה עושי נותן זמירות בלילה עושני או עושה לי מיבעי ליה אלא כמה דאמרת בשעתא דאיהו קם בפלגות לילא וכו' אתער אברהם בההוא חוטא וכו' וקודשא בריך הוא וכנסת ישראל מתקני ליה ועבדין ליה בכל יומא בריה חדשה הדא הוא דכתיב אלוה עושי והא אוקמוה א"ל ו"ה א"ל דא אברהם דכתיב האל הגדול ו' דא קודשא בריך הוא ה' דא כנסת ישראל, ודא הוא אלוה ואינון עבדין ליה לבר נש ומתקנין ליה בכל יומא ובגין כך כתיב עושי כמה דאת אמר ישמח ישראל בעושיו בעושהו מיבעי ליה וכו' וכלא חד מלה ע"ש, ולא באדם בלבד נאמר דבר זה אלא בכל מעשה בראשית מתקנו ה' בכל יום ויום ע"י מעשיו של האדם המעלה ובכתבי האר"י כתוב אבא ואימא הם תרין ריעין דלא מתפרשן הם מחדשין מעשה בראשית בכל יום

ע"ש, ועי' מש"כ בהקדמת ספר אלביש ישע וכאשר כתוב בתיקון יוצר ובטובו מחדש בכל יום תמיד מעשה בראשית, השמים וכל צבאם הארץ וכל אשר עליה מחדש קודשא בריך הוא ושכינתיה את כל אשר עשה, ולפי מה שנתבאר אתי שפיר מש"כ האר"י זצ"ל רצון קוניהם. דקאי אקב"ה ושכינתיה ובזה נמי יובן מש"כ נעשה אדם בצלמנו כדמותנו וכן מ"ש הכתוב הן האדם היה כאחד ממנו וכו' דקאי אקב"ה ושכינתיה ודוק:

ואחר כך מצאתי בתיקוני הזוהר תקונא שבעין דף קל"ז ע"ב וז"ל ותו נעשה אדם אנא יהיב ביה נשמתא דכתיב בצלמנו וכתיב אך בצלם יתהלך איש ואתון יהבו ביה רוחא ונפשא וארעא ארבע יסודין וידמה לכלא עלאין ותתאין ומה דרעינא דליהוי שליט וממנא עלייכו וכו' מלאכיא דסטרא ימינא בריכו ליה ואמרו נעשה ונשמע וכו' עש"ב:

סימן ה

בענין מי שמתפלל מוסף של ר"ח ביחיד או אם צבור שמתפללין בלחש אם צריך לחלוץ תפלין אם לא?

הנה מלשון הש"ע א"ח סימן כ"ה סעיף י"ג וסימן תכ"ג סעיף ד' דסתם וכתב דחולצין קודם תפלת מוסף משמע דגם ביחיד יחלוץ תפליו וכן כתב בהדיא בספרו הגדול ב"י סימן כ"ה וז"ל וביום ר"ח נהגו העולם לחלוץ תפלין קודם תפלת מוסף, ושמעתי שהטעם משום דבאותה תפלה אומרים כתר ואין נכון להיות באותה שעה כתר של תפלין כעין מה שאכתוב בסימן ל"א וכו' וכיון שבתפלה זו אומרים כתר אפילו כשמתפלל בלחש ראוי שלא יהיו עליו עכ"ל, הרי לך בהדיא שאפילו בתפלת לחש שאין אומרים בה כתר כתב הרב דחולצין וא"כ גם יחיד שמתפלל בביתו צריך לחלוץ ועי' בש"ע סימן תקס"ה סעיף א' ובמור"ם סי' תר"ז סעיף א' ע"ש והלבוש ז"ל סי' כ"ה העתיק ג"כ דברי הרב ב"י הנז' גם מור"ם בסי' כ"ה כתב וז"ל מיהו נהגו לסלקם קודם מוסף בכל מקום ע"ש, וז"ל הלבוש וביום ר"ח או חול המועד שיש בהם קרבן מוסף חולצין אותם קודם תפלת מוסף בכל מקום אפילו במקום שאין אומרים כתר (כמנהג האשכנזים שאומרים נקדש את שמך) והטעם מפני שתפלת מוסף הוא במקום הקרבת קרבן שבו ביום ואנו עושים אותן כמו יו"ט לפחות בעת הקרבה ויו"ט אינו צריך תפלין ע"כ, ולפי טעם הנז' שמוסף במקום הקרבת הקרבן א"כ גם יחיד שמתפלל מוסף הרי הוא במקום קרבן ואין צריך אות תפלין שהוא כיו"ט:

גם הרב שיירי כנה"ג בהגהת ב"י סי' כ"ה אות ב' הביא דברי מור"ם שכתב שנהגו לסלקם גם במקום שאין אומרים כתר וכתב על זה והטעם עיין בספר הלבוש ע"ש:

וראיתי להרדב"ז חלק ראשון סימן פ' שכתב משם ספר אלקנה שהטעם על פי הקבלה ע"ש ואחר כך כתב ואפשר לתת טעם לפי הפשט כיון דבמוסף דומה ר"ח לימים טובים שנקראו אות ראוי לעשות היכר זה, ועוד שהתפלין נקראו כתר והוא אומר כתר בקדושת מוסף ואין ראוי שיהיו שני כתרים עליו ביחד, ואפילו ביחיד שאין שם קדושה, כיון שהוא זמן הראוי לכתר ראוי שלא יהיו עליו תפלין ע"כ וא"כ גם הרדב"ז אזיל בשיטה זו של מור"ם והלבוש ולכל טעמיו הראשון והשני אין חילוק בין צבור ליחיד והכל חולצין על תפלת מוסף, ועי' להרב כנה"ג בסימן כ"ה הגהת ב"י שרמז דברי הרדב"ז הנז' ע"ש מה שסיים משם הרב הרמ"ע מפאנו זצוק"ל:

סימן ו

מה שתקנו לנו מתקני התפלה לומר בעל כן נקוה לך אחר תפלה לתקן עולם במלכות שדי וכו' נ"ל לומ' משום שנאמר בחרבן הבית במגלת איכה סימן ה' פסוק ט"ו נפלה עטרת ראשנו אוי נא לנו כי חטאנו ומצינו לרבינו האר"י ז"ל והעתיק דבריו הרב בעל סידור שערי ציון בתקון חצות וז"ל נפלה עטרת ראשנו תכוין בר"ת שהוא נע"ר כי השכינה הנקרא' ה' אחרונה שבשם הוי"ה נפל"ה דהיינו נפל ה' ובמקומה נשאר מטטרו"ן נע"ר בסוד אי לך ארץ שמלכך נער וכו' עיין שם, וא"כ בחרבן הבית עתה בעונותינו העולם מתנהג ע"י מטטרו"ן נע"ר גימט' שד"י שמו כשם רבו ואנחנו לו אנחנו מחכים שיתקן העולם ותחזור העטרה ליושנה להיות הנהגת העולם לשכינת עוזנו שהיא ה' אחרונה שבשם כדכתיב ואשיבה שופטיך כבראשונה והיינו שאנו אומרים על כן נקוה לך וכו' לראות מהרה בתפארת עוזך שהיא שכינת עוזנו להעביר וכו' לתקן עולם ר"ל לתקן עולם אשר הוא עתה במלכות שד"י מתנהג שהוא גימט' מטטרו"ן תתקנו ותחזור העולם לכמו שהיה מתחילה דהיינו לתפארת עוזך כנ"ל, וזה לש' התקו' בהקד' ט"ו ע"א ה' ודאי איהו יוקים לון מעפרא ואיהו נהיר על אנפוי דישראל וביה ישתמודעון כל עלמין דאינון זרע ברך יי' ואתפשט קב"ה מכל כנויין ומרכבות דמטטרו"ן דאינון כוז"ו במוכס"ז כוז"ו מצפ"ץ ואתמר ביה ולא יכנף עוד מוריך והיו עיניך רואות את מוריך ע"כ, ור"ל לא יתכסה בכנפים שהם כינויים ע"ש בחידושי הרמ"ז, ועי' כל זה בזוהר פרשת לך לך דף צ"ה ע"ב פתח אידך וכו' אשריך ארץ שמלכך בן חורין וכו' עש"ב:

סימן ז

יש להסתפק אם נכנס לבית הכנסת ומצא צבור באמצע ק"ש באופן שאינו יכול להתחיל מתחילת יוצר ולהתפלל עם הצבור מה יעשה ישראל אם יכול להתחיל לקרות ק"ש ולהתפלל עם הצבור ואחר תפלה יחזור ויברך ברכות שלפניה או אינו יכול לקרות ק"ש בלא ברכות שלפניה כתקנת חז"ל או לפחות חייב לקרותה בברכה אחת מלפניה ואם

סגי באחת ועלתה לו איזה מהם עדיף אם ברכת יוצר שפותחת בברוך וחותמת בברוך או נימא ברכת אהבת עולם עדיף שהיא סמוכה לק"ש כתקנת חז"ל, עוד יש להסתפק אם לא בירך ברכות שלפניה אם אחר תפלה יכול לברכם או נימא דלא נתקנו אלא לפניה דוקא ולהכי אם לא אמרם מקודם אינו יכול לאומרם אחר כך:

תשובה הנה איתא בברכות י"א ע"ב תנן התם אמר להם הממונה ברכו ברכה אחת וכו' ובש"ס מאי ברכה אחת אמר שמואל אהבה רבה וריש לקיש אמר יוצר אור וקאמר בש"ס הא דריש לקיש מכללא אתמר דאמר ריש לקיש על מתניתין הנז' זאת אומרת ברכות אין מעכבות זו את זו דאי אמרת בשלמא יוצר אור הוו אמרי היינו דברכות אין מעכבות זא"ז דלא קאמרי אהבה רבה (עי' רש"י ד"ה דאי אמרת בשלמא יוצר אור הוו אמרי) אלא אי אמרת אהבה רבה הוו אמרי מאי ברכות אין מעכבות זא"ז דילמא האי דלא אמרי יוצר אור משום דלא מטא זמן יוצר אור וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי ודחי לעולם אהבה רבה הוו אמרי וכי מטא זמן יוצר אור הוו אמרי ליה ומאי ברכות אין מעכבות זא"ז סדר ברכות ע"כ:

והנה הרמב"ם ז"ל בהלכות תמידין ומוספין בפרק ששי הלכה ד' פסק כשמואל דברכה אחת היינו אהבת עולם ע"ש, ובפרק ראשון מהלכות ק"ש הלכה ח' פסק וז"ל הקדים ברכה שניה לברכה ראשונה בין ביום וכו' יצא לפי שאין סדר בברכות ע"כ, ובכסף משנה העתיק על דברי הרמב"ם ז"ל שקלא וטריא דש"ס ומסקנת הש"ס דקאמר ומאי ברכות אין מעכבות זא"ז סדר ברכות וכתב וז"ל מהכא משמע דכיון דקי"ל דברכות אין מעכבות זא"ז כ"ש שאין סדר לברכות ע"ש, משמע דסובר רבינו הכ"מ בדברי הרמב"ם דס"ל דברכות אין מעכבות זא"ז כדאמר ר' זריקא בש"ס משם ריש לקיש וכן כתב הרא"ש בפסקיו ריש פרק היה קורא סי' ראשון בשם רבינו חננאל ז"ל דברכות אינן מעכבות אפילו לא אמרן כלל וכן כתב הטור באו"ח סימן ס' משם ר"ח ז"ל ורב האי פליג עליה וסבר דברכות מעכבות וכתב רבינו ב"י שם וז"ל ומשמע מדבריהם דלמ"ד דברכות מעכבות זא"ז כלומר שאם לא אמר אלא ברכה אחת חברתה מעכבתה ואף ידי זו שבירך לא יצא וה"ה נמי אם קורא ק"ש בלא ברכותיה אף ידי ק"ש בתקונה לא יצא ולמ"ד אינן מעכבות זא"ז אם קרא ק"ש בלא ברכותיה ידי ק"ש מיהא יצא עכ"ל, ובש"ע סי' ס' ס"ב פסק וז"ל קרא ק"ש בלא ברכה יצא י"ח ק"ש וחוזר וקורא הברכות בלא ק"ש וכו' ע"ש, וכרבינו חננאל ז"ל ובסעיף ג' כתב סדר ברכות אינו מעכב שאם הקדים שניה לראשונה יצא י"ח ברכה עכ"ל, והנה לפי המבואר מדברי רבינו ב"י דלמ"ד ברכות אין מעכבות זו את זו הוא הדין אינן מעכבות קריאת שמע שדינם שוה ודא ודא אחת היא וכמו שאם בירך ברכה

אחת דוקא אין זה מעכב כך אם לא בירך כלל לפניה אין זה מעכב את שמע א"כ אילו היו דחוקים לעבודתן כל כך היו יכולים לקרות את שמע גם בלא ברכות לא לפניה ולא לאחריה ויוצאין י"ח ק"ש אלא מטעמא אחרינא היו מברכים אחריה אמת ויציב כדי לסמוך גאולה לתפלה וברכה שלפניה לא היו דחוקים כל כך שיצטרכו לדלגה ולכך היו מברכין לפניה ברכה אחת אבל באמת שאם היו דחוקים כ"כ היו יכולים לקרות ק"ש בלא ברכה שלפניה כיון דברכות אינן מעכבות את שמע:

שמעינן מהכא שאם היו דחוקים יכולים לקרוא ק"ש ולברך לפניה ברכת אהבת עולם כמו שפסק הרמב"ם הלכות תמידין ומוספין כשמואל דאמר אהבת עולם ולפי מש"כ הרמב"ם בפירושו למסכת תמיד בריש פרק אמר להם הממונה וז"ל כבר נתבאר בגמרא בברכות שהברכה הזאת שהיו מברכין תחילה היא אהבת עולם ואחר שהשמש זורח והאור מתפשט מברכין יוצר אור לפי שסדר ברכות אין מעכב וכו' ע"ש, משמע שאם כבר זרח השמש ויצא אור והיו דחוקים יכולים לברך ברכה אחת שהיא יוצר אור ולקרות ק"ש דבברכה אחת מינייהו סגי, ולאחר ק"ש ותפלה חוזרים ומברכים מה שלא ברכו מקודם עי' בסי' נ"ח סעיף ו' שאם לא קרא אותה בזמנה יכול לקרותה בברכותיה כל שעה ד' ע"ש:

עוד שמעינן מהכא דאהבת עולם אף שאינה פותחת בברוך יוכל לברכה לבדה ועי' בש"ע בסימן ס' סעיף ג' וטעמא כמ"ש הכסף משנה הלכות ק"ש הלכה ח' הביאו הרב מגן אברהם בסי' זה ס"ק ב' ע"ש, וכן כתב הרב רבינו יונה בריש ברכות בענין מי שמתפלל ערבית עם הצבור מבעוד יום כתב מאי תקנתיה לצאת י"ח ק"ש וכתב שלא יתכוין לצאת י"ח בק"ש של השתא, ובהגיע תור ק"ש יקרא ק"ש עם ברכת אהבת עולם כמ"ש רב עמרם ע"ש שהביא לשונו, והקשה ה"ר יונה שכיון שאינו אומר מעריב ערבים הויא ברכה שאינה סמוכה לחברתה וכל ברכה שאינה סמוכה צריך לפתוח בה בברוך, ותירץ דכיון דבמקומה סמוכה לחברתה אין לחוש השתא כשאומר אותה אם אינה פותחת בברוך ע"ש, והן הן הדברים הנקנים באמירה לרבינו כסף משנה ועי' להרב שונה הלכות בפרק כיצד מברכין דף י"ח ע"ש:

דבר הלמד מענינו בנדון דידן נמי שהוא דחוק כדי להתפלל תפלתו עם הצבור יכול לברך ברכה אחת משני ברכות שלפניה ולדלג אחת כדי שיגיע לתפלת הצבור דתפלת הצבור עדיפא הן אל כביר לא ימאס ואם לא יוכל שאין לו שהות יוכל לדלג שתיהם ולקרות ק"ש עם ברכה של אחריה שהיא אמת ויציב כדי לסמוך גאולה לתפלה אבל אם אין לו שהות גם לזה אין לו להתפלל עם הצבור אלא יקרא ק"ש ויברך ברכות שלפניה

ושלאחריה דסמיכות גאולה דשחרית עדיף מתפלה בצבור ועי' בסי' קי"א סעי' ג' ויש להביא ראיה לזה ממש"כ הרב רבינו ב"י ז"ל בסי' רל"ו וז"ל ונראה שמי שנכנס לביהכנ"ס ומצא צבור שקראו את שמע ורוצה לעמוד בתפלה יתפלל עמהם ואחר כך יקרא את שמע עם ברכותיה ואע"פ שאינו סומך גאולה לתפלה מוטב שיתפלל עם הצבור וכו' ואע"ג דבתפלת שחרית לא אמרינן הכי בתפלת ערבית דרשות היא מדינא לא חיישינן לסמיכות גאולה כולי האי וכן כתב הכלבו וכן כתב הרשב"א וכו' משום דתפלת רבים עדיפא מסמיכות גאולה לתפלה של ערבית שהיא אינה חובה אלא רשות עכ"ל ע"ש, וכן פסק בש"ע שם סימן רל"ו סעיף ג' ע"ש, ולכן נראה לי דצריך לומר אמת ויציב כדי לסמוך גאולה לתפלה שעדיפא היא מתפלת צבור כמו שכתבנו ואם הוא דחיק ידלג ברכה אחת או שתים שלפניה:

ואע"ג שמדברי מרן ז"ל בסי' נ"ב שסידר לנו כל אופני מי שאיחר לבא לבית הכנסת אופן אחד ושני ושלישי ואופן האחרון הוא בסעיף ג' שכתב וז"ל ואם כבר התחילו הצבור יוצר אור ואין לו שהות לומר פסוקי דזמרה אפילו בדילוג יקרא ק"ש וברכותיה עם הצבור ואחר כך יקרא וכו' ע"ש, ולא כתב אופן זה שאם אין לו שהית לומר ברכות שלפניה שיקרא ק"ש עם אמת ויציב ויתפלל עמהם וכו' משמע דלית ליה תיקון זה שאם לא כן למה לא כתבו כמו שכתב כל עניני אופני מי שאיחר לבא, יש לומר שאין מזה סתירה לומר דלא סבירא ליה הכי משום שדרכו של מרן ז"ל להעתיק מה שמצא בפוסקים ודבר זה לא מצא שהזכירו אותו הפוסקים ולכך לא עלה על שלחנו הטהור, אבל לעולם הדין דין אמת כמ"ש שאם אין לו שהות כדי להתפלל עם הצבור ידלג ברכה אחת או שתים שלפניה כדי להתפלל עם הצבור:

עוד יש להביא ראיה לזה דתפלת צבור עדיפא מסמיכות ברכות דק"ש מהא דכתב הרב מגן אברהם סי' ק"ט ס"ק ב' ועיין מ"א סי' ס"ו ס"ק י"ב בדין קדיש ותפלת צבור תפלת צבור עדיפא וקימ"ל קדיש וסמיכות ברכות קדיש עדיף וא"כ ק"ו הוא אם תפלת צבור עדיפא מקדיש כ"ש דעדיפא מסמיכות ברכות ולהכי הדין הוא שיקרא ק"ש וידלג ברכה או שתי ברכות שלפניה כדי שיוכל לקרות ק"ש ולסמוך גאולה לתפלה ויתפלל עם הצבור ואחר כך יברך הברכות שלפניה

אחר כך ראיתי להרב אי"ש טהור בספרו בית עובד בדינים השייכים לברכות דק"ש אות י"ב שכתב וז"ל אם בא לבית הכנסת ומצא שהצבור הם סמוך לק"ש אם יכול להתחיל ביוצר שיגיע להתפלל י"ח עם הצבור יתחיל יוצר ואם לאו יקרא ק"ש ויתפלל י"ח עם הצבור דעיקר קפידא שיתפלל י"ח עם הצבור הגהת יש נוחלין מ"א סוף סימן נ"ב עכ"ל

והוא מבואר כמו שכתבנו אנן יד עניי אנן, אבל דע לך כי ראיתי בספר הרב מגן אברהם ז"ל ולא מצאתי כי אם לשון זה אשר אנכי עורך לפניך והוא זה וז"ל ואם בא סמוך לק"ש אם יכול להתחיל ביוצר שיגיע להתפלל י"ח עם הצבור יעשה, דעיקר קפידא שיתפלל י"ח עם הצבור הגהות יש נוחלין ע"כ ונחסר מה שהעתיק הרב בית עובד אלו המלות יתחיל יוצר ואם לאו יקרא ק"ש ויתפלל י"ח עם הצבור ולא כתב אלא יעשה דעיקר קפידא וכו' כאשר הראיתיך בעיניך וכל כוונתו ועיקרו לא בא אלא לאשמועינן דברכות ק"ש אין בהם קפידא אם יברך ויקרא ק"ש ביחיד שעיקר הקפידא בצבור אינו כ"א בתפלה, וכן הוא מבואר להדיא בספר הרב יש נוחלין באזהרת התפלה דף ב' בהגהת ועתה בנים שמעו לי יראת ה' אלמדכם אחר שהביא דברי הא"ח כי ג"כ אם נכנס אדם לביהכנ"ס בשעה שהש"ץ מתחיל יוצר ואין לו שהות לומר אפילו תהלה לדוד יקרא ק"ש וברכותיה ויתפלל עם הצבור וכו' כתב ע"ז וז"ל ונראה דלאו דוקא שרשאי לדלג דוקא בשביל כל הני דהיינו ק"ש וברכותיה והתפלה אלא ה"ה בשביל התפלה לחוד שיתפלל עם הצבור רשאי לדלג כגון שבא לבהכנ"ס סמוך לק"ש שאין לו שהות לקרות ק"ש וברכותיה עם הצבור אם יכול להגיע ולהתפלל תפלת י"ח עם הצבור יתחיל ביוצר אור ויקרא ק"ש וברכותיה לבדו ויתפלל עם הצבור כי העיקר הוא בשביל התפלה שיתפלל עם הצבור כי היא מרוצה ומקובלת מאד עם הצבור כמו שאמרו רז"ל אין התפלה נשמעת אלא עם הצבור וכו' ע"ש, הרי דברים מחווירין כשמלה לפניך שאין דבר זה רישומו ניכר כלל בדברי הרב מגן אברהם ולא בהגהת יש נוחלין בעל השמועה:

ולכן נראה שנוסחא אחרינא נזדמנה להרב בית עובד ז"ל או ט"ס יש בדבריו ז"ל, איך שיהיה הכלל העולה מן המקובץ שאם נכנס לבהכנ"ס ואין לו שהות כדי לברך ברכות של ק"ש שלפניה יכול לברך אהבת עולם שהיא סמוכה לק"ש ועניינה כמ"ש רבינו יונה משם רב עמרם בענין ברכות דק"ש של ערבית ואם אין לו שהות גם לזה ידלג השתים של לפניה ויקרא ק"ש וברכה של אחריה כדי לסמוך גאולה לתפלה ואחר תפלה יברך שתים כהלכתם דבשתים ועלתה לו כן נראה לענ"ד בעזר אלקים עזרי מעם ה' אל יתן למוט רגלי מה' מצעדי גבר כוננו ודרכו יחפץ כי ה' סומך ידי ומעשה ידינו כוננה עלינו אמן:

ולכאורה דברי מהרי"א שהעתיק מור"ם סימן ס"ט סעיף א' נראים שסותרין זה ע"ש, יש לומר דשאני התם דעביד תרי למעליותא חדא דתפלתו עם הצבור ועוד כיון שהוא הפורס מזכה את הרבים להכי יתפלל וישלים תפלתו קודם ואחר כך יקרא ק"ש ולא יסמוך גאולה לתפלה דתרי עדיפי מחדא:

כ"ד הצעיר החותם בי"ב לחדש סיון המוכתר בכתר תורה בשנת בך אתפא"ר לפ"ק פה אוראן יע"א:

דוד **הכהן סקלי** ס"ט

סימן ח

מתקני התפלות תקנו לומר בעשרת ימי תשובה ה' הוא האלקים וכו' קודם ה' מלך וכו' ונ"ל לתת טעם כעיקר הגם דמדת ה' היא מדת רחמים ומדת אלקים הוא מדת הדין וא"כ מאי ה' הוא האלקים דקאמר קרא, נ"ל לומר שהכונה בזה הוא ליחד ולשתף מדת הרחמים עם מדת הדין כדי שיתרבו הרחמים והחסד שאפילו מדת הדין מסכמת להשפיע החסד והרחמים לעולם והוא שהשם הנכתב הוא הוי"ה ונקרא אדנו"ת גימט' צ"א כחשבון האלקי"ם שהוא גימ' צ"א ג"כ והיינו דקאמרינן ה' שהוא נכתב יקו"ק ונקרא אדנו"ת שעולה חשבונם כמנין צ"א הוא האלקי"ם כמניינו וכמספרו דהיינו צ"א שמשותפין בו הדין והרחמים, ומה שכופלין אותו הוא כדי שיהא מספר שני פעמים שם האלקי"ם עם הוי"ה ואדנו"ת שני פעמים הוא גימט' שס"ד גימט' השט"ן והוא על דרך שאמרו חז"ל בכל יום ויום יצרו של אדם מתגבר עליו ואלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שנא' צופה רשע לצדיק וכו' וא"כ ה' האלקים הוא העוזר לאדם לעמוד נגד השטן בכל ימות השנה שעולים שס"ד בימים שיש רשות לשטן להשטין עלינו כמנין השטן חוץ מיום הכפורים שאין לו רשות להשטין כמ"ש חז"ל וה' הוא העוזר לנו לעמוד לנגדו בכל יום ויום שהם שס"ד כחשבון ה' הוא האלקי"ם ה' הוא האלקי"ם ודוק, (ועי' לקמן סי' צ"ט):

אחר כך ראיתי להרב חיד"א בנצוצי אורות על הזוהר פרשת אחרי מות דף ס"ה ע"א דכתב וז"ל נראה הרמז דהרי הוי"ה בגימט' כ"ו ואם תכתוב במילוי כ"ף ו"ו כזה המילוי הוא פ"ו בגימט' אלהי"ם נמצא ר"ת בגימט' הוי"ה וס"ת בגימטריא אלהי"ם וזהו כי ה' הוא אלקים א"מ בשם מ"כ ע"ש, ועי' עוד בנצוצי אורות בהקדמת הזוהר דף י"ב אות ה' ע"ש, עוד יש לפרש כי הנה הוי"ה בא"ת ב"ש מצפ"ץ עולה ש' ואלהים במילוי יוד"ין עולה ש' ח"ד כח"ד:

סימן ט

מי שלא שמע קדושת מוסף ורוצה להתפלל מוסף לאחר שהתפללו הצבור וגמרו בעוד מנין בבית הכנסת אם יכול לומר שלש ראשונות בקול רם ולומר קדושת כתר כמו שהדין בשחרית ובמנחה או לא?

נ"ל דשוים הם דמאי שנא האי קדושה מהאי קדושה כיון שמחוייב במוסף כמו שמחוייב בשחרית ומנחה משום דקיימא לן בסוף פרק תפלת השחר דף ל' עא"ב כחכמים שאמרו

תפלת המוספין בחבר עיר ושלא בחבר עיר וכמו שפסק מרן בש"ע א"ח סי' רפ"ו סעיף ב' וז"ל כל יחיד חייב להתפלל תפלת המוספין ועיין עוד שם בסי' תכ"ג סעי' ג' וכיון שהיום הזה נתחייב בשלש תפלות ושלש קדושות צריך גם היחיד לצאת ידי חובת כל חיובו בכל מה שנתקן בו ודוק:

סימן י

נשאלתי על ענין תפלת התשלומין אם צריך להיות סמוכה תיכף ומיד לתפלה הזמנית שלא יפסיק בין הדבקים ואם עבר והפסיק ביניהם אין עוד דין תפלת התשלומין ועבר זמנה ובטל קרבנה או נימא גם אם עבר ובא הרוח ביניהם והפסיק עדין רביע עליה חובת התשלומין כי עדין זמנו הוברר כל אותו זמן שיש לתפלה הזמנית:

תשובה הנה מרן ז"ל בש"ע א"ח סימן ק"ח סעיף ג' כתב וז"ל הא דמשלים התפלה שהפסיד דוקא בזמן תפלה אבל בשעה שאין זמן תפלה לא, עכ"ל, הנה מלשונו דנקט זמן תפלה ולא נקט דוקא אחר תפלה וסמוך לה נראה דכל זמן תפלה הזמנית ישנו לתשלומין כיון שעדין הוא זמן תפלה הזמנית שאם לא התפלל עדין יכול להתפלל התפלה הזמנית גם התשלומין יכול להשלים בזמן הזה ולפ"ז צריכין אנו לפרש מה שסיים מרן ז"ל אבל בשעה שאין זמן תפלה לא היינו דר"ל שאם אירע שלא התפלל שחרית עד שעבר חצות היום ועדין לא הגיע זמן מנחה שהוא שש שעות ומחצה שאותה חצי שעה שהיא חצי תחילת שבע שאינו זמן תפלה לא, ר"ל לא יתפלל אז שחרית לתשלומין, אלא שזה הפירוש קשה להולמו דממ"נ שאם משך חצי שעה אינו זמן מנחה פשיטא שלא ניתן לתשלומין כיון שאינו זמן לא לתפלת שחרית ולא לתפלת מנחה ואינו לא מן היום ולא מן הלילה היכי סלקא דעתין שישלים בו הרי זה דומה למי שלא הקריב ביום הראשון של חג שיש לו תשלומין כל שבעה שאינו יכול להקריב בלילה כיון שאינו זמן לא לזמנו ולא לתשלומין, ועוד הרי לשון הש"ס מי שלא התפלל שחרית מתפלל מנחה שתים הרי מנחה בשתים ועלתה לו של מנחה בשביל התשלומין ובמשך תחלת האי שבע אינו זמן מנחה ואי חשבינן ליה שהוא באמת זמן מנחה אלא שלכתחילה אינו יכול להתפלל באותו זמן דחיישינן לשמא יטעה ויקדים לפניו וכן הוא הנראה באמת (וכדאיתא ביומא דף כ"ח ע"ב) דצלותיה דאברהם אבינו מכי משחרי כותלי ופריך בש"ס א"כ נשחטיה לתמיד של בין הערבים מכי משחרי כותלי דהיינו משש שעות ולמעלה ומשני משום דלא מכווני טובא ע"ש בפירוש רש"י, ועי' עוד תוספות פסחים דף נ"ח ע"א ד"ה מוקמינן ליה אדיניה וכו' דכתבו וז"ל בריש אמר להם הממונה פריך ונשחטיה מכי משחרי כותלי פי' מתחילת שבע ומשני משום דלא מכווני עכ"ל ע"ש, ועי' בהרב מגן אברהם

סי' רל"ג ס"ק ראשון ע"ש, א"כ כיון שאינו יכול להתפלל מנחה הגם שהוא זמנה אם יתפלל התשלומין של שחרית נמצא מקדים תפלת התשלומין קודם תפלת המנחה שהיא הזמנית וכבר פסק מרן ז"ל בסעיף א' שאם היפך לא יצא ידי תפלת התשלומין ואם כן אמאי איצטריך לאשמועינן עוד דין זה, ואם תדחוק עצמך להשיב לי משום דהוה ס"ד לומר שדוקא התם בסעיף א' שכבר הגיע זמן תפלת מנחה שיכול להתפלל מנחה באותו זמן לכתחילה בזה הוא דמעכב וצריך להתפלל מנחה גדולה תחילה קודם לתשלומין אבל בחצי שעה זו שאינו יכול להתפלל בה מנחה שהוא מעוכב מדברי רז"ל הוה ס"ד שיכול להקדים התשלומין ולכך הוצרך לאשמועינן שגם בזה אינו יכול להקדים לתפלת התשלומין מ"מ עדין קשה דמאי סלקא דעתין לומר זה הא בש"ס קאמר מתפלל מנחה שתים ובשעה זו אין יכול להתפלל מנחה ואין לומר שבעל סברא זו נמי הכריחו הוא מהאי לישנא דש"ס דמ"מ קשה כקושית הש"ס בכל מקום דקרי לה מאי קרי לה ומהאי טעמא נראה נמי דאין לפרש שכונת מרן ז"ל במה שסיים בסיפא דלישניה אבל בשעה שאין זמן תפלה לא היינו דבא לומר שאם אירע שלא התפלל תפלה הזמנית אלא עד שהגיע סוף זמנה ואז סיים תפלה הזמנית וא"כ לא נשאר זמן עוד לאותה תפלה כגון מי שלא התפלל מנחה אלא עם סוף היום ומיד כשגמר מנחה נכנס בתחום זמן תפלת ערבית וא"כ הגם שרוצה לדרוש סמוכים לסמוך תפלת התשלומין לתפלה הזמנית לזה כתב כיון שאינו זמן תפלה לא ר"ל כיון שאינו זמן תפלת מנחה שכבר נכנס בתחום ערבית אינו יכול להתפלל תשלומין של שחרית ולפי פירוש זה יוצא לנו שדוקא כשאינו זמן תפלת מנחה שהיא תפלה הזמנית בזה הוא דאינו יכול להתפלל עוד אבל כל זמן שעדיין יש שהות כדי להתפלל תפלה הזמנית הגם שכבר הוא התפלל תפלה הזמנית יכול להתפלל בזה הזמן תפלת התשלומין כל אותו זמן הגם שאינו מסמיכה לתפלה הזמנית דא"כ קשה קושיותנו דלעיל חדא דפשיטא שאין לפרש כך דהא כיון דנכנס בתחום ערבית צריך להקדים לתפלת ערבית ועוד דלשון הש"ס דקאמר מתפלל מנחה שתים לא אתי שפיר דהא מנחה כבר עבר זמנה ואותו זמן אינו תפלת מנחה ומאי מנחה שתים דקאמר ומאי הוה סלקא דעתיה מעיקרא, והגם שאני רואה שאין אלו קושיות אלימתות מ"מ הם סניף להכרח הגדול שאנחנו מכריחים מדברי הרשב"א בעל סברא זו שכתב מרן בסעיף הנז' סעיף ג', והוא דהרואה יראה בדברי הרשב"א ז"ל שממנו מקור דין זה בחידושיו בפרק תפלת השחר דף ז"ך ע"א והעתיקו הרב ב"י בסימן זה בעיניו יראה שאין לפירושים אלו שייכות בדברי הרשב"א כלל וז"ל ומיהו דוקא בזמן תפלה לפי שכיון שהוא זמן תפלה והוא עוסק בתפלתו חוזר ומשלים מה שטעה בתפלותיו

אבל שלא בזמן תפלה לא, שאם לא כן מאי מתפלל ערבית שתים או מתפלל מנחה שתים דקאמר לימא טעה ולא התפלל שחרית קודם חצות חוזר ומתפלל אחר חצות (קשה לי על דבריו ז"ל הא אי קאמר הכי הוה משמע דיתפלל אחר חצות דהיינו כל היום ומשמע דיכול להתפלל תפלת התשלומין באיזה זמן שירצה שאם ירצה להתפלל קודם שיתפלל מנחה רשאי ולהכי קאמר מתפלל מנחה שתים דמשמע שיתפלל מנחה קודם ואחר כך מתפלל מנחה אחרת בשביל התשלומין) א"נ טעה ולא התפלל מנחה חוזר ומשלימה כל הלילה הול"ל עכ"ל ע"ש, ולפי פירוש הראשון דלא בא לאפוקי אלא שאין להתפלל שחרית בחצי השעה שאחר חצות היום כיון שאינו זמן תפלה לא לשחרית ולא למנחה אבל בתשלומין דערבית ומנחה לא קא מיירי ובאמת בזה יכול להשלים כל שעה שהיא שייכא לתפלה הזמנית א"כ מאי משיב מערבית ומנחה הא איהו בהכי לא קמיירי ומאי שיאטייהו הכא, וגם פירוש השני שפירשנו שבא לומר שאם סיים תפלה הזמנית בסוף זמנה שלא נשאר לו עוד זמן להתפלל תפלת התשלומין ונכנס בגבול אחר לא יתפלל אז תפלת התשלומין, א"כ מאי קאמר מאי מתפלל מנחה שתים דקאמר לימא טעה ולא התפלל שחרית קודם חצות חוזר ומתפלל אחר חצות הא אפילו קאמר הכי לא משמע שיתפלל שחרית גם אם נכנס בגבול ערבית וכן מאי דקאמר אחר כך א"נ טעה ולא התפלל מנחה חוזר ומתפלל ומשלימה כל הלילה הול"ל הא אפילו קאמר הכי הוה משמע דוקא כל הלילה ולא שיכנס בגבול היום:

על כן נראה לומר דכוונת הרשב"א פשוטה דר"ל שדוקא בזמן שהוא עדיין עוסק בתפלתו הזמנית אבל שלא בזמן תפלה דהיינו שאחר שהשלים תפלתו הפסיק וחלף והלך לו או היה מדבר דבריו תו לא מתפלל תפלת התשלומין, ועי' בתנחומא פרשת מקץ דקאמר שאל אנטונינוס את רבינו הקדוש מהו להתפלל בכל שעה א"ל אסור אמר ליה למה כדי שלא ינהג קלות ראש בגבורה וכו' ומה אתה שאתה ב"ו השואל בשלומך בכל שעה אתה אומר שהוא מבזה, מלך מלכי המלכים עאכ"ו שלא יהא אדם מטרידו בכל שעה וכו' ע"ש, ונ"ל דהיינו טעמא משום דכל אדם מישראל יש פתח השער שנכנסת בו תפלתו שלשה פעמים ביום וכשמתפלל מיד השער סגרו עד לזמן שיגיע תפלה האחרת כהא דאיתא בר"מ פרשת בהעלותך קנ"ב ע"ב עד שבעה יומין תרעין פתיחן מכאן ולהלאה ינעלון תרעי ע"ש, ולכן דוקא בעודו פתוח לתפלתו הזמנית אז מקבלין דורון תפלתו אבל אם הפסיק מיד השער נסגר ואין מקום לתפלתו תפלת התשלומין עוד:

אלא שראיתי להרב ב"י בסי' פ"ט שהביא ראיה לפירושו השני דפירש שאם עבר ולא התפלל שחרית עד אחר חצות היום שאינו יכול להתפלל באותה חצי שעה וימתין עד

שיגיע זמן מנחה ואז יתפלל מנחה שתים, והביא ראיה לפירוש זה מדברי הרשב"א הנז' וז"ל ואחר שכתבתי כל זה מצאתי להרשב"א שכתב וכו' מיהו דוקא בזמן תפלה וכו' לימא טעה ולא התפלל שחרית קודם חצות חוזר ומתפלל לאחר חצות א"נ טעה ולא התפלל מנחה חוזר ומשלימה כל הלילה הול"ל עכ"ל הרשב"א וזה מחזיק ביד הדרך השני עכ"ל הרב ב"י ז"ל ע"ש, דמשמע מדבריו ז"ל האמורים למעלה ראש שהוא מפרש בדברי הרשב"א כפירושנו הראשון אשר אמרנו ונדעם, וכבר פירשנו שיחתינו שאין שייכות פירוש זה בדברי הרשב"א כאשר עיניך תחזינה משרים בכל מה שכתבנו ופירשנו את השמלה דברים המחוורים כשמלה:

לכן נראה לומר דלעולם הרב ב"י נמי מפר"ש פריש"ה בדברי הרשב"א כפירושנו כלשון האחרון שהוא בית השלישי שכוונת הרשב"א לומר שדוקא בעודנו עוסק בתפלה הזמנית אז שייכי התשלומין אבל אם הפסיק ביניהם ואינו עוסק בתפלה הזמנית תו אינו מתפלל תפלת התשלומין והכי פירוש הרשב"א לפי דעת הרב ב"י דאם לא כן מאי מתפלל מנחה שתים וכו' ור"ל דאם תאמר דתפלת התשלומין לא תליא בזמן דעוסק בתפלה הזמנית דהיינו מנחה אלא אפילו בזמן שאינו עסוק בה וכבר הפסיק משגמר תפלתו אפילו הכי יכול להתפלל שחרית א"כ יוצא לנו דבין אם כבר התפלל מנחה ואינו עסוק השתא ובין קודם שיגיע שש ומחצה שאינו עוסק בתפלת מנחה שהרי עדין לא הגיע זמנה יכול להתפלל שחרית לתשלומין א"כ מאי מתפלל מנחה שתים דקאמר לימא טעה ולא התפלל שחרית קודם חצות חוזר ומתפלל אחר חצות דהשתא משמע בפירוש דלא תליא תפלת התשלומין בזמן שהוא עסוק בתפלה הזמנית דבלשון זה יוכללו בו כל הזמנים שקודם מנחה דהיינו חצי שטה ושאחר מנחה עד שיגיע זמן תפלת הערב וא"כ מאי מתפלל מנחה שתים דקאמר אלא ודאי דעת הש"ס הוא שדוקא בזמן שהוא עסוק במנחה אז יתפלל תשלומין של שחרית לאפוקי קודם זמן מנחה ואחר שהתפלל מנחה והפסיק אינו יכול להתפלל תפלת התשלומין ועפ"ז קאמר הרב ב"י וזה מחזיק ביד הדרך השני:

וראיתי להרב הלבוש שכתב וז"ל הא דיש תשלומין לתפלה דוקא בזמן תפלה אחרת לפי שכיון שהוא זמן תפלה והוא עוסק בתפלתו חוזר ומשלים מה שטעה בתפלה שעברה אבל שלא בזמן תפלה כגון שישלים תפלת שחרית מיד אחר חצות קודם שיגיע זמן תפלת מנחה אין זה תשלומין שאין עכשיו זמן תפלה כלל לא של שחרית ולא של מנחה וכן אם טעה ולא התפלל מנתה לא ישלים אותה אלא בזמן ערבית ולא כל הלילה אחר כלות זמן תפלת ערבית עכ"ל (ועי' מ"ש בח"א סי' י"ד):

הנה פשט ושטחיות לשונו יורה ובא דעיקר קפידתו ז"ל באם יכנס בגבול אחר שאינו שלו שאינו זמן תפלה הזמנית דהיינו אם לא התפלל שחרית אינו יכול להתפלל התשלומין קודם שיגיע זמן מנחה וגם אינו יכול לאחרה עד שיעבור זמן מנחה וא"כ לפי דבריו דזהו עיקר הקפידא ואין דורש סמוכים דגם אם כבר התפלל מנחה והפסיק כל שלא נכנס בגבול הערב יכול להתפלל תפלת התשלומין כפשט דברי הרב ב"י דסי' פ"ט שכתבנו לעיל, אמנם באמת קשה על זה כל מה שהקשינו לעיל על הרב ב"י דסי' פ"ט מדברי הרשב"א גופיה שממנו נובע מקור דין זה, ועוד קשה לי על הלבוש שאם סובר הוא ז"ל שעיקר הקפידא באם נכנס בגבול אחר שאינו שלו לפ"ז למה הוצרך לומר אבל שלא בזמן תפלה כגון שהשלים תפלת שחרית מיד אחר חצות וכו' הא משכחת להאי דינא גם באם התפלל שחרית בזמנה בארבעה שעות אלא שלא התפלל עדין התשלומין של תפלת ערבית עד אחר חצות היום דלא יתפלל תפלת התשלומין אחר חצות, עוד קשה לי על לשונו דמאי קאמר ולא כל הלילה אחר כלות זמן תפלת ערבית דקאמר הא תפלת ערבית זמנה כל הלילה עד עמוד השחר שאפילו הרמב"ם דפליג על הרא"ש וס"ל דזמן ק"ש דערבית עד חצות ופסק מרן כוותיה בסימן רל"ה סעיף ג' ע"ש נראה דלא פליגי אלא בק"ש משום דמצינו דקאמרי חכמים בהדיא במתני' בריש ברכות דזמנה עד חצות וטעמייהו משום דק"ש דאורייתא עשו בה סייג כדי להרחיק האדם מן העבירה כדאמר הש"ס שם ד"ד ע"ב אבל בתפלה שהיא דרבנן ודאי זמנה כל הלילה וכדאיתא שם בפרק תפלת השחר דף כ"ו ע"ב מפני מה אמרו תפלת הערב אין לה קבע שהרי אברים ופדרים שלא נתעכלו מבערב קרבים והולכים כל הלילה ע"ש, וכן משמע מדברי הש"ס שם כ"ו ע"ב דקאמר מאי אין לה קבע אילימא דאי בעי מצלי כולי ליליא ליתני תפלת הערב כל הלילה מאי אין לה קבע וכו' משמע דהכי דינא ולא הוקשה לו אלא מצד הלשון דנקט ובתירוצו קאמר הש"ס דמילתא אגב אורחיה אתא לאשמועינן דאין לה קבע כמ"ד תפלת ערבית רשות ע"ש, וכן ראיתי להרב רבינו יונה דפירש כן ע"ש בדבריו ותמצא מנוח וכן פסק הרמב"ם בפרק שלישי מהלכות תפלה הלכה ו' וז"ל תפלת הערב אע"פ שאינה חובה המתפלל אותה זמנה מתחילת הלילה עד שיעלה עמוד השחר וכו' ע"ש, ועי' להרב כסף משנה שם שהעתיק על דברי הרמב"ם אלו דברי הר"ר יונה הנז' ועי' להלבוש בעצמו בסי' רל"ה סעיף א' שכן הוא דעתו וז"ל תפלת ערבית רשות ואינה חובה שלא נתקנה אלא כנגד אברים ופדרים של תמיד בין הערבים וכו' שקרבין כל הלילה וכו' ע"ש, ואפילו בק"ש הא קימ"ל שאם לא קרא קודם חצות יקרא אחר חצות עד עמוד השחר כדפסק מרן בסי' רל"ח סעיף ג' וכן פסק הלבוש שם ע"ש:

לכן נראה לומר שהלבוש תרתי בעי וקפיד על שני דברים אחת שיהא דוקא זמן תפלה והשנית שעודנו עדין עוסק בתפלה הזמנית אזי הוא זמן תפלת התשלומין וכמו שמדוקדק מלשונו דקאמר לפי שכיון שהוא זמן תפלה והוא עוסק בתפלתו וכו' הרי ידים מוכיחות דבעי תרתי זמן תפלה והוא עוסק בתפלתו דהיינו תפלה הזמנית ולכן הוצרך לומר אבל שלא בזמן תפלה כגון שהשלים תפלת שחרית מיד אחר חצות קודם שהגיע זמן תפלת המנחה דר"ל הגם דדריש סמוכים מ"מ כיון שעבר כבר זמן תפלת שחרית תו ליכא תשלומין ולפ"ז יבואו דברי הלבוש הכל על נכון דס"ל דצריכה תפלת התשלומין שתהא סמוכה לתפלה הזמנית דוקא וכדמוכח באמת מדברי הרשב"א וכמו שפירשנו דברי הרב ב"י דסימן פ"ט כן הם ג"כ דברי הלבוש:

איך שיהיה בהא סלקינן ובהא נחתינן שאם התפלל תפלה הזמנית והפסיק וחלף והלך לו שוב אין דין תפלת התשלומין נוהג וכן כתב הרב לחם חמודות בפרק תפלת השחר על פסקי הרא"ש דשם סימן ב' אחר שהעתיק דברי הרשב"א בס"ק ח' כתב וז"ל על כרחיך לומר דרצונו לומר שאם הניח עסק התפלה והלך לו שוב אין לו ענין להשלים וכו' ע"ש, וכן כתב הפרישה בטור סי' ק"ח ס"ק ב' וז"ל דכתבתי בסימן פ"ט דברי חידושי הרשב"א דכתב דאין לה תשלומין אלא בשעה שעוסק תחילה ומתפלל אותה תפלה שבזמנה דאז מקובלת לפני השי"ת ג"כ התשלומין שטעה בה ולפ"ז נראה לי דכמו שלא יקדים תפלת התשלומין כן לא יאחר אותה להתפלל אחר זמן כגון אם מתפלל תפלת מנחה בזמנה לא יאחר אלא שיעור הילוך ד"א או אמירת אשרי בינתים ויתפלל מיד לתשלומין של שחרית וכן באינך תפלות וכו' ע"ש, הרי דהרב דריש סמוכים בכל התפלות, ונ"ל דרוצה לומר דגם אם בדיעבד לא סמך תפלת התשלומין שוב לא יתפלל עוד חדא מדסתם דבריו הכי משמע, ועוד מדלמד איחור תפלת התשלומין מדין דלא יקדים תפלת התשלומין והתם קימ"ל שאם הקדים תפלת התשלומין לתפלה הזמנית ידי תשלומין לא יצא הכא נמי אם איחר תשלומין לתפלה הזמנית שהפסיק בינתים לא יתפלל שוב עוד תפלת התשלומין ודוק, גם מהריק"ש בסימן זה בהגהותיו דקדק מלשון הרמב"ם שדוקא בזמן שהוא עסוק בתפלה העיקרית, וכתב עוד שכן הוא דעת הראב"ד והרשב"א בפירוש ע"ש, והביאו הרב המחבר ע"ש, וחזיתיה להרב שערי תשובה בסימן ק"ח ס"ק ב' שכתב וז"ל עי' להפר"ח שכתב בזמן תפלה בעודנו עוסק בתפלתו העיקרית אחר ששהה כדי הילוך ד"א ועי' ביד אפרים עכ"ל וביד אפרים ראיתי לו ז"ל שהעתיק דברי הרב נתיב חיים שכתב וז"ל שאם לא התפלל שחרית ונשכח ממנו בשעת תפלת המנחה אע"ג דהתפלל מנחה גדולה שיש עדין זמן תפלת המנחה לכל העולם וכן בערבית וכו' אע"פ שזמנה

כל הלילה מ"מ אינו יכול להשלים כיון שלא נזכר בשעת תפלת חובה דסמוך לה ועי' באליה רבה בשם מלבושי יום טוב דכתב דהיינו כששהה הרבה אחר תפלת ערבית כיון שאינו מתעסק בתפלה אינו זמן תשלומין, והרב א"ר הביא קצת ראיות דכל זמן תפלה מהני ומ"מ מסיק להחמיר ולהתפלל נדבה עכ"ל ע"ש, גם הרב מחזיק ברכה הביא כל זה והביא גם דברי הרב מר וקציעה שפקפק בזה ומסיק להיפך ואחר כך כתב גם הוא ז"ל דיש להחמיר ע"ש:

ואשורה נא להרב ט"ז בסי' פ"ט ס"ק א' וז"ל הצריך לענינינו קסבר רבינו הב"י דהרשב"א אתי למעוטי אפילו קידם זמן המנחה דהיינו ששה ומחצה שלא יתפלל וכו' ע"ש, הנה מדבריו משמע מדקאמר אתי למעוטי אפילו קודם זמן המנחה וכו', משמע דתרתי אתי למעוטי אחת שאם השלים והתפלל מנחה והפסיק שאחר זה לא מיקרי זמן תפלה והשנית הזמן שהוא קודם מנחה שהוא חצי שעה ג"כ קרי שלא בזמן תפלה והיינו כפירוש הלבוש ז"ל כדפירשנו, והט"ז העלה דלא בא למעוטי הרשב"א ז"ל אלא אם התפלל תפלה הזמנית והמתין שלא התפלל מיד תפלת התשלומין אז אין שייכות עוד לתפלת התשלומין ע"ש, שהוכיח פירושו זה מדברי הרשב"א ז"ל כמו שהוכחנו אנן בענ"ד תהלות לאל, נקטינן מיהא דגם הט"ז אזיל ומודה בהאי דינא יציבא שאם הפסיק בין תפלת חובה לתשלומין אזדא לה תפלת התשלומין

ואולם ראיתי להרב מ"א ז"ל בסימן ק"ח סק"ג שכתב וז"ל שחרית שתים נ"ל דאסור לאכול קודם שיתפלל השניה ואם התחיל אינו פוסק וכו' ע"ש, משמע להדיא מתוך דבריו דגם בהפסיק ביניהם עדין רביע עליה חובת התשלומין, ובאמת קשה עליו מכל מה שהוכחנו לעיל, ואולי יאמר הרב מג"א דלא דבר הרשב"א אלא באם לא נזכר בעודנו עוסק בתפלתו הזמנית והפסיק ביניהם ואחר כך נזכר מתפלת התשלומין בזה הוא דס"ל להרשב"א דלא יתפלל עוד תפלת התשלומין שכבר חלף הלך זמנה, אבל אם נזכר בשעה שהוא עוסק בתפלה הזמנית ונתחייב להשלים תפלתו ששגג וטעה בה תו לא פקע מיניה חיובא כל זמן משך תפלה הזמנית, ומצאתי להרב מחצית השקל בדברי הרב מג"א הנז' שכתב ואולי שמפרש בדברי הרשב"א שלכתחילה הוא דקאמר שישלים דוקא בשעה שהוא עוסק בתפלתו אבל אם בדיעבד לא השלים באותה שעה ישלים אח"כ ע"ש, ולפ"ז כונת הרשב"א כך היא דאי זמן זה דהיינו כל המשך זמן תפלה הזמנית שוה הול"ל יתפלל אחר חצות או יתפלל כל הלילה, אלא ודאי שאינו שוה שהמצוה היא דלכתחילה יתפלל בזמן שהוא עסוק בתפלתו אבל בדיעבד יתפלל גם בהפסיק ביניהם ולהכי לא פסיק ותני הכי דמשמע דשוים הם ע"ש, ועוד כתב הרב מחצית השקל שהרב לחם חמודות והרב

פרישה כתבו שלדברי הרשב"א גם בדיעבד אל יתפלל בתורת תשלומין אם לא התפלל בשעה שהוא עוסק בתפלתו ע"ש:

וראיתי אחרי רואי להרב זרע יעקב למהר"י בן נאיים ז"ל בשו"ת סי' י"ג שדעתו דעת עליון שלפי מש"כ מרן ב"י סי' פ"ט מוכח שדעת הרב"י שלא בא למעט אלא חצי שעה שביעית הראשון שאינו לא זמן שחרית ולא זמן מנחה, ועוד תוכח"ת מגולה מדברי מרן בש"ע שכתב בלשונו דוקא בזמן תפלה אבל בשעה שאין זמן תפלה לא והשמיט מש"כ הרשב"א והוא עוסק בתפלתו משמע דלא אתי למעוטי אלא זמן שאינו ראוי לתפלה הסמוכה ולא למעוטי ריחק תפלותיו זו מזו דמרן לא דריש סמוכים ואפילו לא נזכר ממנחה אלא בסוף הלילה אחר שהתפלל ערבית בצאת הכוכבים יכול להשלים בתורת חובה וכו' ע"ש, עוד כתב שכבר הושגו מרן ומור"ם ז"ל דבסימן פ"ט מהרב ב"ח ומהרב ט"ז ומהרב הפר"ח דלא נתכוונו הרבנים הנז' מרן ומור"ם היטב בכונת הרשב"א ומוכרח הוא דכונתו כמ"ש הב"ח והט"ז והפר"ח דלא בא למעוטי אלא באם ריחק תפלותיו והרשב"א דריש סמוכין, וכתב הרב זרע יעקב שהדין עמהם עש"ב, ומסיק הוא ז"ל דכיון דריחק תפלותיו הויא פלוגתא דלמרן מתפלל בתורת תשלומין ולסברת החולקים עליו ס"ל דלאו בר תשלומין נראה פשוט דמתפלל נדבה ודעתו נוטה דיתפלל נדבה בלא חידוש ותמה על מרן ז"ל דאמאי לא פסק דין הרחקה שכתבו הראב"ד, עי' להראב"ד בהשגות פרק ג' מהלכות תפלה דדריש סמוכין ע"ש:

ואנכי הד"ך אומר אחרי נשיקת עפרו עפרא דרבנן עפר הקדש נראה לומר שאין פירושו בדברי מרן מלכא כמו שעלה על דעתו דעת עליון שמרן לא בא למעט אלא חצי שעה שביעית ולא בא למעט ריחק תפלותיו זו מזו ולשווייה למרן מלכא טועה בדבר משנת הרשב"א דא"כ מאי קאמר הרשב"א אי נמי טעה ולא התפלל מנחה חוזר ומשלימה כל הלילה הול"ל כדהוכחנו לעיל שאין לפרש הפירוש הזה ואין מי שיטעה בזה וח"ו שרבינו ב"י שהשכינה מדברת בגרונו יטעה ויפרש כזה חלילה למריה דרב יוסף שיפרש פירוש זה בדברי הרשב"א ועל כן צריכין אנו לומר דגם מרן מלכא יודה שהרשב"א בא למעט נמי ריחק תפלותיו זו מזו אלא דמרן יוסף מלכא ארכבה במרכבת המשנ"ה אשר לו דס"ל דהרשב"א בא למעט שתים, חצי שעה שקודם מנחה שאינו זמן תפלת מנחה ועוד זמן שאחר שהתפלל תפלת מנחה שכבר התפלל והפסיק וכמו שכתב הלבוש שכבר העתקנו לשונו ופירוש לפירושו וכהבנת הט"ז ז"ל ג"כ בדברי מרן שכבר דקדקנו מלשונו שכן הבין ז"ל בדברי הרב ב"י והוא ז"ל השג ישיג הוא ז"ל וחמיו הרב ב"ח מימר קדישין דלא בא הרשב"א למעט אלא זמן של אחר שהתפלל מנחה והפסיק, ואי משום הא דהשמיט

מרן בש"ע מש"כ הרשב"א והוא עוסק בתפלתו נ"ל שאין ראיה משם לומר דלא סבר לה מר, דיש לומר דהשמיט דבר זה מטעמא אחרינא והוא משום דהני מילי בכמות שהן סתראי נינהו דמאמר שהוא עוסק בתפלתו משמעותה עדין עוסק בתפלתו שלא גמרה עדין והא באמת אינו כן שהרי אינו מתפלל תפלת התשלומין עד שיגמור תפלת חובה ואינו מתעסק בה אזי יתפלל התשלומין לכן השמיט מאמר זה ולעולם דעת מרן ז"ל שבא למעט הרשב"א גם זמן שאחר מנחה כדאמרן, וא"כ דברי הכל אם ריחק תפלותיו תו אין תשלומין ועי' להרב חיד"א בספרו מחזיק ברכה בקונטריס אחרון סימן ק"ח אות א', גם הרב מגן האלף כתב בסימן ק"ח ס"ק ט' וז"ל בזמן תפלה דוקא בזמן תפלה ממש ושיעורה כדי הילוך ד"א כמ"ש הפרישה והפר"ח אבל ביותר אין להפסיק ביניהם עכ"ל ע"ש, וגם אשור נלוה לדעה זו הוא הרב שלמי צבור בשלמי יחיד דף קס"ט שהעתיק דברי מי שגדול הרב מוהריק"ש ז"ל וסיים בדבריו וז"ל ובדבר הזה שגו רבים ומתפללין אחרי מופלג מזמן התפלה שבזמנה והרב המגיה שם העתיק דברי הפר"ח ודברי הרב יד אהרן שכתבו שמדברי הרב מג"א משמע דס"ל דיכול להתפלל גם בהרחיק תפלותיו והעתיק דברי הרב חיד"א במחב"ר שהעתיק דברי הרב קרבן נתנאל והרב אליה רבה דסברי מרנן דצריך לסמוך התפלות והרב מר וקציעה דסבר שאין צריך לסמוך, עוד הביא לנו דברי הרב חיד"א בקונטרס אחרון במחב"ר שהביא בספרו הקדוש דברי הרב זרע יעקב דהסכים כיון דפלוגתא היא יתפלל בתורת נדבה עש"ב:

ועד אחרן ראיתי להרב מאמר מרדכי להרב רמ"ך בסימן ק"ח סק"ב שכתב וז"ל דוקא בזמן תפלה וכו' וכן כתב הרשב"א ז"ל, והנה הרבה מן האחרונים ז"ל פירשו דהכי קאמר שיתפלל של תשלומין תיכף ומיד אחר תפלה וכו' שאם התפלל והלך לעסקיו תו לא מצי מצלי תשלומין וכבר נתבאר לעיל סימן פ"ט שאין כן דעת מרן ומור"ם ולבוש ז"ל גם מדברי הרב מגן אברהם סימן זה משמע להדיא שאע"פ שהפסיק בין תפלה לתפלה יכול להשלים ופירוש זמן תפלה שכתב הרשב"א לאפוקי אחר חצות שאינו זמן שום תפלה וכו' ומ"מ לכתחילה נכון ליזהר כדברי האחרונים להתפלל של תשלומין תיכף ומיד אחר תפלה ראשונה וכו' ע"ש, ולדידי חזי לי שמרן והלבוש אין כונתם כמו שהבין הוא ז"ל וכמו שהוכחנו לעיל בעליל כן נראה לענ"ד אחר המחילה רבה מכבוד תורתם וקדושתם הרמה ודעתם דעת עליון הגם שראיתי מי שפירש בדעת הלבוש שדעתו הוא שזמן תפלת ערבית כזמן קריאת שמע אין דעתי נוחה בזה וכמו שהוכחתי לעיל ודוק:

המורם מכל האמור שהיא פלוגתא דראשונים ואחרונים שהראב"ד ז"ל בהשגות דריש סמוכים ומביאים שלמי"ם שהיא תפלת התשלומין וסומכי'ן עליהם, וכן הוא דעת הרב

לחם חמודות, וכן הוא דעת סברת הפרישה, וכן הוא דעתו של מהריק"ש ודעת הפר"ח ודעת הרב נתיב חיים ודעת מלבושי יום טוב ודעת הרב ט"ז והסכמת הרבנים בעלי ספר מגן האלף ודעת הב"ח, עשרה מאמרות אמרות טהורות הם אמרו דבר אחד שמביאים שלמי"ם וסומכי'ם עליהם, והרב זרע יעקב ז"ל לא דריש סמוכים לדעת מרן ב"י וכן הוא דעת הרב מר וקציעה וכן הוא משמעות הרב מגן אברהם וכן הוא דעת הרב מאמר מרדכי בפירוש דברי מרן, ורבו דברי האומרים לסמו'ך וכן דעת הרב שלמי צבור והרב המגיה כאמור לעיל, ועל כן נראה לי דלכתחילה יש ליזהר מאוד ולהזדרו מאוד שיתפלל כל תפלה בזמנה שלא יבא לידי מדה זו ואם היה אנוס או בא לידי שכחה יזהר שיתפלל מיד אחר תפלה הזמנית ויהיה זריז ונשכר לסמוך תפלת התשלומין כל היכא דאפשר לתפלה הזמנית, ואם עבר ולא התפלל והרחיק את תפלותיו יתפלל נדבה, ונ"ל דע"פ זה יש לפרש הכתוב כל נדיב לב יביאה את תרומת ה' זהב וכסף ונחשת, ר"ל שאם יתפלל בזמן הקבוע לכל תפלה הרי זה במדרגת זהב ואם בזמן התשלומין במדרגת כסף ואם אחר כך דהיינו בתורת נדבה במדרגת נחשת נחשת"י ויברכני ה' בגלגל אמן השם יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות, י"ד לכסליו שנת ורוח כל בשר תרומ"ם זכרך תמיד לפ"ק אורן יע"א והיא שנה שניה לשמיטת כספים:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן יא

ראיתי להרב שמו יוסף זצ"ל בסי' קמ"ה שהעתיק מעשה שהיה בהרה"ג רבינו שמואל בר תשילו'ן זצ"ל שאירע בו מעשה בעצמו ששכח לשאול מטר בתפלתו ולא נזכר עד שהגיע הש"צ בחזרת התפלה לשאלה שהיא ברך עלינו אז נזכר, לכן מאז והלאה נתן דעתו לכוין לצאת בתפלת החזרה של שליח צבור וכיוין מברכת השנים ע"ס התפלה לצאת שכך הסכימה דעתו דעת עליון שדי בזה ויצא י"ח ע"ש, שהביא דחד מן קאמייא דהתם קאי השיג על הרב די השיב במעשה זה והרב די השיב סתר דברי המשיג ע"ש:

ואנכי הד"ך אחר המחילות מעצמותיהם הקדושים אשר בארץ המה ואחרי נשיקות ולחיכת עפר רגליהם רגל ישרה הנה עיני בנאמני ארץ שהוראתם הוראה תמוהה בזה ואומר עם קנ"י שהגם דתפלה דרבנן ובמצוה דרבנן לדעת הרדב"ז אין צריך כונה לצאת י"ח מ"מ צריך לכוין למה שאומר השליח צבור מראש ועד סוף וכמ"ש מרן בא"ח סימן קכ"ד סעיף א' ע"ש, וזה שלא היה בדעתו כשהתחיל ש"צ תפלת החזרה לצאת בתפלת הש"ץ מסתמא לא נתן דעתו לשמוע כל מלה ומלה כיאות לפי הדין למי שרוצה לצאת י"ח מש"ץ ומסתמא לא נתן דעתו אלא על כל חתימה וחתימה שהיא סוף כל ברכה

וברכה כדי לענות אמן וב"ה ובש"מ בחתימה וכל אדם חזו בו דהכי הוא ואין מי שיכחיש בזה שכן הוא הנוהג שבעולם וכ"ש האידנא שנתרבה היסח הדעת בעולם וזה לא כיוין לכל מה שאומר השליח צבור, ועוד נראה שזה שהיה בדעתו שכבר התפלל ויצא י"ח תפלה הוא גרע ממי שלא התפלל ושמע מש"ץ התפלה אע"פ שלא כיוין לצאת דקימ"ל להרדב"ז שיצא כיון שהיא מצוה דרבנן דזה נראה דהוי כאילו נתן דעתו שלא לצאת בתפלת ש"צ, ודמי למי שהיה בדעתו שכבר ביטל הגט כמ"ש לקמן בח' אה"ע סי' ד' דהגם שנתייחד עמה לא כיוין לקדשה שכבר בדעתו שהיא מקודשת לו ע"ש, ועוד הרי פסק הרב מג"א דהבקי אינו יוצא בתפלת ש"צ כמ"ש סק"א, אלא דלזה י"ל כמ"ש הרב ב"י שם בסעיף י' שאם שכח יעלה ויבא וכו' דחכמים מודו לרשב"ג בשכח וטעה שיוצא בתפלת ש"ץ ולא פליגי עליה אלא בלא התפלל כלל ע"ש, ועיין להרב ט"ז שם סק"ה ע"ש, אלא דעדין קשה הרי הרב מ"א בסעיף י' כתב על דברי מרן שאין אדם יכול לכוין לכן יחזור ויתפלל ע"ש, ועי' בסי' קפ"ג סעיף ז' והוא דעת רש"ל וב"ח ע"ש, ועי' כנה"ג בסימן קכ"ד הגהת ב"י אות ז' ע"ש, וכ"ש זה שלא היה דעתו מתחילה לכך וא"כ למה יכניס עצמו בפלוגתא אף אם יכוין מתחילה וע"ס, ועוד מסתמא היה מתחילה עונה ברוך הוא וברוך שמו על כל חתימה וחתימה וכמו שכתב הש"ע שם סעיף ה' וכתב הרב מ"א שם סק"ט וז"ל ופשוט דאם עסוק במקום שאינו רשאי להפסיק אסור לאומרו ע"ש, ולפ"ז הו"ל הפסק כיון שהוא מתפלל תפלתו וכבר פסק מרן ז"ל בסימן ק"ד סעיף ה' שאם פסק בשלש ראשונות יחזור לראש אלא דגם לזה יש לומר שדוקא שכח כדי לגמור את כולה ודוק:

ועוד נראה שסברת הרדב"ז בעל סברא זו שחילק בין מצוה דאורייתא למצוה דרבנן עי' באר היטב בסימן ס' סק"ב אינה מוסכמת להלכה שנראה שהש"ע אינו מודה בזה ומנא אמינא לה מהא דפסק מרן ז"ל בסימן תר"ץ סעיף י"ג וז"ל היה כותבה שקורא פסוק במגילה שהוא מעתיק ממנה וכו' אם כיוין לבו לצאת י"ח יצא ע"ש, הרי לך דמגילה דרבנן ואפילו הכי פסק שצריך כונה לצאת ועי' להרב ברכי יוסף בסימן תפ"ט אות י"ג מש"כ בזה ע"ש, מכל אילין מוכח דלא כוותיה דמר שמואל הרמת"י זצ"ל אחרי נשיקות עפרא דרבנן מר ניהו רבה הנ"ל כ"ח כסליו התרפ"ו אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן יב

מי שהיה מתפלל תפלת י"ח ומצא עצמו ובפיו במהרה בימינו, ונסתפק אם הוא במהרה בימינו דברכת המינים או אם הוא במהרה בימינו דברכת תשכון בתוך ירושלים, להיכן

הוא צריך לחזור אי נימא כיון שתפלה דרבנן ספיקא דרבנן לקולא וכ"ש במילי דברכות, ונראה דאפילו להרמב"ם בהלכות תפלה פרק א' דסובר דתפלה דאורייתא הכא כבר יצא מחובת תפלה דאורייתא במה שהתפלל כמה ברכות כבר וא"כ מעתה אין כאן חיוב אלא מדרבנן ועוד שכמה בקשות בקש קודם תפלת העמידה בתפלת יוצר ובברכות השחר וכבר יצא י"ח מן התורה, ועיין בספר מצות השם מצוה תל"ד בפרשת עקב דף נ"ו יום ט"ז ע"ש, ולכן פסק הרמב"ם בהלכות תפלה בפרק עשירי הלכה ו' מי שנסתפק לו אם התפלל אם לא התפלל אינו חוזר ומתפלל וכו' ע"ש, הגם דהוא ז"ל סובר דתפלה מדאורייתא וא"כ הוי ספיקא דאורייתא ולפ"ז הול"ל שדין תפלה כדין קריאת שמע שחוזר אבל לפי מה שכתבנו אתי שפיר ויש להביא ראיה לזה שאינו צריך לחזור ויסיים בברכת תשכון שהיא בונה ירושלים מהא דפסק הרב גינת ורדים והרב קרית חנה והעתיק דבריהם הרב בית עובד בדיני יוצר דף ע"ג ע"ב וז"ל נסתפק אם עומד בהגבור והנורא קדוש הוא שבברכת יוצר או אם הוא בהגבור והנורא בטחנו שבברכת אהבת עולם אינו חוזר לברכת יוצר אלא אומר בטחנו, שו"ת גינת ורדים ובספר קרית חנה סימן א' ודלא כתשובת הרב פרי הארץ ע"כ ע"ש:

ונראה לי דבנדון דידן גם הרב פרי הארץ יודה שאין צריך לחזור לראש הברכה הקודמת שדוקא בברכות ק"ש קאמר הרב שיחזור לברכה ראשונה מספק כיון שעדין לא קרא ק"ש שהיא דאורייתא וכיון שהיא דאורייתא מחוייב הוא לברך על מצות דאורייתא כתקנם כדין מי שנסתפק אי קרא ק"ש שחוזר וקורא עם ברכותיה הגם שהברכות אינם אלא מדרבנן היינו טעמא דהרב עי' בתשובתו שזהו עיקר טעמא דטעים לה, אבל התפלה שהיא מדרבנן אמרינן בזה אליבא דכ"ע ספיקא דרבנן לקולא, ודע דלא דמי האי דינא להא דפסק מרן בסימן תקפ"ה שאם טעה או שהוא מסופק בהמלך הקדוש דחוזר לראש ע"ש, הרי דגם במסופק חוזר דשאני התם דמסתמא על הרגל לשונו אומר ודוק, וכן מי שמצא בפיו ובלשונו "דוד עבדך מהרה" ונסתפק ולא ידע אם הוא בברכת תשכון שהיא וכסא דוד עבדך מהרה בתוכה תכין או אם הוא בברכת את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח דינו כנז', והגם שבסימן ק"ז סעיף א' פסק מרן בש"ע וז"ל אם הוא מסופק אם התפלל חוזר ומתפלל וכו' ועי' בטור שם ובב"י שם מ"ש, וכבר כתב שם הרב מג"א והביאו הרב באר היטב סק"א דהא דפסק שחוזר ומתפלל היינו על תנאי שמתנה ואומר אם לא התפללתי תהא לחובתי ואם התפללתי תהא לנדבתי ע"ש, היינו דוקא אם מתנה על כל התפלה אבל בנדון דידן דהתפלל תחילת התפלה וסופה אדעתא דחובה ובשני ברכות או שלשה הוא שמתנה אינו יכול להתנות שתפלתו תהא נחלקת לחובה ולנדבה זה לא

יעלה לרצון לפני השם, אחר כך ראיתי להרב יפה ללב בסי' קי"ח אות ח' שנסתפק בספק זה וכתב הוא ז"ל דהוה ליה כדין ספק התפלל ספק לא התפלל דפסק מרן בסימן ק"ז דחוזר ומתפלל ודן משם ק"ו דליכא רק שתי ברכות לבד וכו' ע"ש, וכבר כתבנו שאין משם ראיה לנדון דידן אלא שראיתי לו ז"ל שהביא ראיה מהרב שרשי הים שכתב לענין מי שהיה עומד בתפלה בעשי"ת ומצא עצמו אומר בא"י המלך ולא ידע אי קאי בהמלך הקדוש או בהמלך המשפט דגומר המלך הקדוש והולך וכתב ודלא כהרב בעל חסדי דוד חסאן דסובר דגומר המלך המשפט ע"ש, ולכאורה דברי הרב שרשי הים הם היפך דברי הרב גינת ורדים והרב קרית חנה ואפשר שיש לחלק בנדונים דלא קאמר הרב שרשי הים אלא לענין תפלה דקי"ל כר"י דסובר הלואי שיתפלל כל היום ולא בשאר ברכות, וראיתי להרב פקודת אלעזר בסי' קי"ח סעיף ג' שכתב כמו שכתבנו אנן במושלם עש"ב, אחר כך ראיתי להרב שמן המאור מש"כ בסימן ק"ז עיין עליהם שהם מכוונים לדברינו ע"ש:

סימן יג

מה שסדרו לנו מתקני התפלה לומר אחר נפילת אפים אבינו מלכנו וכו' ברוגז רחם תזכור ברוגז אהבה עקידה תמימות תזכור, עי' להרב בעל שערי תפלה להרב הגדול ר' יעקב רקח ז"ל שכתב בדיני ודוי ונפילת אפים באות ח' וז"ל נוסח הסדורים רחם אהבה עקידה תמימות וכן הוא בשערי רחמים ובשער השמים ובעמודי שמים אלא דבמשנת חסידים ובמג"א כלל י"ז אות ט"ז סידר אהבה לבסוף כנגד דוד והם חגת"ם וכן כתב בעבודת התמיד ובדרך ישרה וכו' ע"ש, ואני הד"ך נ"ל שעיקר הנוסחא כנוסחא דידן רחם אהבה עקידה תמימות שהמסדר הזה נקט בתחילה לישנא דקרא כמו כל התפלות שנהגו בהם לנקוט לישנא דקרא ותבחר לשון ערומים והסדיר לשון הכתוב בחבקוק ג' דכתיב בקרב שנים תידיע ברוגז רחם תזכור ועל קרא הנז' פירשו הרד"ק וכל המפרשים דר"ל שאף בזמן הרוגז והגלות תזכור לרחם עליהם על דרך זכור רחמיך ה' וחסדיך וגו' עיין עליהם, ועל כן אני אומר שכיון שמסדר התפלה הזכיר לישנא דקרא בתפלתו כדרכו בקודש והתפלל בלשון הזה ברוגז רחם תזכור כמו שהתפלל חבקוק נתעורר להוסיף בה דברים ברוגז אהבה תזכור ברוגז עקידה תזכור ברוגז תמימות תזכור הרומזים לאבות העולם אברהם אוהבי וגו' עד וזכרתי את בריתי וגו' וסדרם כסדרם מלמעלה למטה ודוק כי נכון הוא כפי הנוסחא דידן:

והנה נסדרו בכאן ארבעה רוגזי לא פחות ולא יותר ונראה לי שהוא ע"פ מה שראיתי בזוהר פקודי סוף דף רמ"ג עא"ב וז"ל אבל האי רוגזא דשלטא וכו' ארבע רוגזי מתפרשאן מההוא רוגזא קדמאה אקרי רוגז וכו' רוגזא תניינא איהו נחתא לעלמא וכו' והאי איהו

רוגזא דשתיק דקיימא בעקימו האי קשיא מכולהו וכו' רוגזא תליתאה האי איהו רוגזא בהפוכא מקדמאה דאזלא ואתתקף ולא שתיק אלא אתגלי ההוא רוגזא וכל מה דאתגלי ולא שתיק הכי אתבר ואקרי רוגזא תבירא, רוגזא רביעאה שירותא תקיף סופא תביר וכו' ע"ש, הרי לך דחשיב ואזיל ארבעה סדרים בזה ופשוט דע"פ הזוהר הנז' נתקן הכא, ודע שנראה מלשון הזוהר הנז' שכתב רוגזא תניינא וכו' והאי אקרי שנאה וכו' משמע דאהבה היא תניינא היפך השנאה ודוק:

והנה ראיתי בתקונים תקון תשעה ועשרים דף ע"ג וז"ל פקודין דעשה מסטרא דימינא דאיהו רחמי דכלילן באברהם ועלייהו אתמר ברוגז רחם תזכור וכו', ע"ש וא"כ לפ"ז תרתי דאינון חד באברהם כדכתיב ושמת שמו אברהם שהוא גימט' רמ"ח רמז לרמ"ח מצות והיינו רח"ם שרומז לאברהם שנשתלם ברמ"ח מצות יזכור לנו זכותו שנשתלם ברח'ם מצות ועוד יזכור לנו אהבתו וכו':

סימן יד

יש לשאול דלמה הפליגו רז"ל כ"כ בהזכרת גשמים משאלת מטר שהזכרת גשמים קבעוה מיום שמיני עצרת ואילך ושאלה אחר כמה ימים דלבני א"י משבעה מרחשון ולבני הגולה מיום ששים אחר תקופת תשרי, שאם בא"י אין צריכין למטר עד ז' מרחשון ואילך וכן בני הגולה אין צריכין עד אחר ששים של תקופה כחנניה (תענית י') א"כ הו"ל להשוות מדותיהם גם לענין הזכרת הגשם שלא יזכירו כ"א בזמן שצריכין כשאלה, ויש לומר שטעם הדבר הוא משום דבא"י צריכין לגשמים בזמן החג וכמ"ש הכתוב בראשית ח' כ"ב עוד כל ימי הארץ זרע וגו' ופירש"י בחומש וז"ל כמו ששנינו בפרק המקבל דף ק"ג חצי תשרי ומרחשון וחצי כסליו זרע וכו' ע"ש, הרי לך דעת הזרע מתחיל מחג והוא עת הזרע בא"י שהיא ארץ אשר עיני ה' אלהיך בה מראשית השנה וגו' וא"כ היה מן הראוי לשאול מתחילת החג לצורך הזרע והוא זמן הגשמים לדידהו אלא מפני שהם סימן קללה בחג כדאיתא במסכת סוכה לכך מאחרין השאלה עד עבור החג ואחרוה עוד עד לשבעה מרחשון משום עולי רגלים כדי שיהיה להם זמן מוכשר לחזור לבתיהם ולא יצטערו מפני הגשמים כדאיתא בתענית דף י' במתניתין ע"ש, גם ההזכרה בחג לא רצו רבותינו להזכיר הגם שהוא זמן הגשמים והטעם כיון שהוא סימן קללה בחג לא רצו ליתן שבח והודאה בדבר שהוא סימן קללה ולפיכך איחרו שבח ההזכרה עד יום טוב אחרון של חג שכבר נשלמו שבעת ימים של סוכות שהוא סימן קללה, וכיון שההזכרה היא שבח והודאה ולא שאלה בזה לא חשו לעולי רגלים כיון שאין שואלין אלא נותנים שבח לה' שמוריד הגשם בעונתו, ולכן גם בני הגולה מפליגין זמן ההזכרה משאלה כיון

שגם בני א"י מפליגין אותה ולכך ראו חכמים להשוות מדותיהם בין לבני א"י בין לבני הגולה בענין ההזכרה שתהיה בזמן אחד לכל, כיון שאינו אלא שבח הגם שאין צריכין לגשמים מ"מ כיון שהם יורדין בעונתן ויועילו לבני א"י גם הם יודו וישבחו לה' למי שנותן גשמים למי שצריך להם, אבל אין שואלים עד שיגיע זמנם כדאמרן:

אחר כן ראיתי להרב בעל ספר האשכול (הוא הרב רבינו אברהם בר יצחק אב בית דין מחכמי ורבני נרבונא ז"ל) בהלכות תפלה וק"ש סימן י"ג צד כ"ג שכתב וז"ל ואיכא למיבעי מאי שנא שתקנו להזכיר גשמים מיו"ט אחרון של חג ולהלן, ושאלה אינה אלא בז' של מרחשון ובגולה עד ס' בתקופה, טעם הדבר מפני שיו"ט אחרון של חג זמן גשמים אע"פ שאין אנו צריכין עדין לגשמים עד לפנים כיון שהחג זמן גשמי שנה ושינוי החורף מן הקיץ צריכין אנו לשבח למקום ולהודות לו על עת שינוי הזמנים ופרוד זה מזה ואנו מזכירים שבחו להיות לנו לרצוי בזמן שאלה הבא עכ"ל ע"ש, מה שכתב הרב אע"פ שאין אנו צריכין עדין לגשמים עד לפנים וכו' נ"ל דקאי לבני הגולה אבל לבני א"י מדקאמר תלמודא בתענית טעמא דמאחרין שאלה לבני א"י עד לשבעה מרחשון משום עולי רגלים משמע דזמנם בימי החג וצריכין להם א"י אלא דמשום עולי רגלים מאחרין שאלה כדכתבנו לעיל ומש"כ בסוף דבריו ואנו מזכירין שבחו להיות לנו לרצוי בזמן שאלה, דבריו חיים וקיימים ונאמנים כדברי התוספות ז"ל בריש פרקא דתענית דף ב' בסוד"ה אם כן וכו' שכתבו וז"ל אבל ביו"ט ראשון חובה לרצות לפני שאלה שכל הבא לבקש מקדים ומרצה וכו' עיין שם:

וראיתי להלבוש בא"ח סימן קי"ז סעיף א' שכתב וז"ל הצ"ל ובא"י מתחילין לשאול מליל ז' מרחשון ואף אם לפעמים היו צריכין קודם לכן לא התפללו עליו קודם לכן משום עוברי דרכים של עולי רגלים שעדין לא הגיעו לבתיהם. עד שבעה במרחשון וגם אחרי החרבן היו נוהגין כן שאע"פ שלא היו עולין לרגל מ"מ היו מתאספין יחד בירושלים כל הדרים סביבותיה ולכך לא היו מתחילין גם אחרי החרבן עד ז' מרחשון כדי שיגיעו לבתיהם ודוקא השאלה מאחרין מפני זה משום שהיא היתה עיקר התקנה אבל לא סגי כל כך שנאמר שנאחר את ההזכרה ולכן א"י וחו"ל שוים הם להתחיל בשניהם בתפלת מוסף של יום ראשון של יו"ט אחרון של חג עכ"ל ע"ש, והנה מש"כ דגם אחר החרבן היו מתאספין יחד כל סביבות ירושלים ולהכי לא היו מתחילין לשאול אלא עד שבעה מרחשון, לכאורה נראה שזה היפך מן סוגית הש"ס תענית דף ד' דקאמר בש"ס כי קאמר ר' יוחנן בזמן שאין בית המקדש קיים וכו' השתא דאתית להכי הא והא ליהוי ולא קשיא כאן בזמן שבית המקדש דאיכא עולי רגלים עד ז' מרחשון כאן בזמן שאין בית המקדש

קיים השאלה עס ההזכרה בזמן אחד, ואי אפילו אחר החרבן היו מתאספין ועדין התקנה במקומה עומדת א"כ אכתי כהדדי נינהו, וראיתי שדברי הלבוש הנז' הם דברי הר"ן ז"ל בפרק קמא דתענית על סוגיא זאת והוא ז"ל מסיים בה וז"ל ומה שתלוי מזה בדקדוק הסוגיא מפורש בחידושי עכ"ל ע"ש, ודברי הר"ן הנז' העתיקם רבינו ב"י בספרו הגדול בסי' קי"ז ע"ש:

והנראה לומר בזה הוא דהנה הר"ן ז"ל מדקא פסיק ותני הכי דגם אחר החרבן היו מתאספין בירושלים ולא קאמר הכי בדרך אפשרות משמע דהכי פשיטא ליה ובודאי ראתה עינו באיזה מקומן דהכי הוא כמו שמצינו דגם אחר החרבן היו מקדשין ע"פ הראיה כדאיתא בר"ה ל' ע"ב, וכשחרב בית המקדש התקין רבן יוחנן בן זכאי שיהיו מקבלין עדות החדש כל היום כדאיתא בר"ה פרק רביעי משנה ד' ובפרק ראשון משנה ג' על ששה חדשים וכו' וכשהיה בית המקדש קיים יוצאין אף על אייר וכו' ע"ש, ובמשנה ד' וכשהיה בית המקדש קיים מחללין על כולן וכו' ע"ש, ולהכי פסיק ותני הכי וא"כ יש לומר שאחר החרבן סמוך לו לא היו מתאספין משום שהיו אז מטולטלים נעים ונדים ממקום למקום ועדין לא נתיישבו כדי ליתן דעתם על זה ואחר כמה שנים אז החזירו העטרה ליושנה והיו עולים לירושלים להתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל לתיקון הדברים הצריכין לכל השנה איזהו חכם הרואה את הנולד מרבה עצה מרבה תבונה, ולפי זה אתי שפיר דברי הש"ס דקאמר כי קאמר ר' יוחנן בזמן שאין בית המקדש קיים דהיינו בסמוך לחרבן שעדין לא נתיישבה דעתם כדי לחזור ולהתאסף כמקדם אבל אחר כך חזרו לתקנתם ראשונה ולא היו שואלים הגשמים עד שבעה מרחשון ודוק, אחר כך ראיתי להרב בעל שלמות הלב בסידור שלש רגלים קודם תפלת מוסף בתקון הגשם לשמיני עצרת דף נ"ה שהביא לנו טעם כטעם בעל ספר האשכול ע"ש, אחר זמן הנז' יצא לאור הדפוס ספר מעשה בראשית וראיתי לו להרב בפרשת אמור מצוה שכ"א דף רמ"ז שכתב כעין זה משם הכל בו עש"ב, ט"ו כסליו שנת תפר"ח ותגל כחבצלת לפ"ק אורן יע"א:

סימן טו

בתחילת הזמירות או"א זוכרנו בזכרון טוב וכו' משמי שמי קדם, יש לדעת מה היא הכונה דמשמי קדם ועוד מהו הכפל משמי שמי קדם ועוד דהיל"ל ופוקדנו בפקודת ישועה ורחמים ותו לא מידי ויבא הטוב מה' ולמה מיחד לו מקום שהוא משמי שמי קדם, ואפשר לומר דר"ל שיפקדנו בפקודת וכו' משמים העליונים השוכן בם אלקי קדם שהוא קדמונו של עולם ומשום דיש מעכבים את טובתנו אם ישתלשלו מעולם לעולם

עד שיגיע לעולם המלאכים ועולם הגלגלים להכי קאמר דתפלתנו היא שתפקדנו משמי שמי דהיינו למעלה מן השמים שהם העליונים מן הכל דהיינו ערבות כדכתיב לרוכב בערבות ביה שמו ששם שבתו ומעונו ברוך הוא והרחמים יהיו נשפעים מלמעלה משמי שמי קדם שהם ראשונים וקדומים מכל רקיעים שלמטה מהם ממקום כסא כבודו יתברך משם יפקדנו הוא יתברך מבלי הפסק מעולם לעולם אלא מיד הכסא כבודו יחול עלינו השפעתו ולא ע"י אמצעי אלא מידו לידינו שאז אין שם מי מעכב ותרבה הישועה והרחמים וכדאיתא בזוהר פרשת מקץ דף ר"ב ע"ב וז"ל ד"א תוחלת ממושכה מחלה לב דא הוא אתר דאתייהיב ההיא מלה באתר אחרא דלא איצטריך ואתמשכא עד דאתייהיב מידא לידא ולזמנין דלא ייתי מ"ט בגין דאתפשטא ואתמשכא בכל אינון ממנן לנחתא ליה לעלמא, ועץ חיים תאוה באה דא הוא תוחלת דלא אתמשכא בין אינון ממנן רתיכין אלא דקב"ה יהיב ליה לאלתר בגין דכד אתמשכא בין אינון ממנן רתיכין כמה אינון מאריהון דדינא דאתייהיב לון רשותא לעיינא ולאסתכלא בדיניה עד לא יתנון ליה וכו' ע"ש, אחר כך ראיתי בספר אדרת אליהו בפרשת בראשית שפירש שמי השמים גבוה מעל גבוה ופירש דשמים שנבראו ביום ראשון נקראו שמי השמים והשמים השני הנקרא רקיע הוא שנברא ביום השני ע"ש:

סימן טז

מה שסידרו לנו רבותינו בתחילת הזמירות או"א זוכרנו בזכרון טוב מלפניך וכו' וזכור לנו וכו' את הברית ואת השבועה שנשבעת לאברהם אבינו בהר המוריה וכו' שהקדימו השבועה לעקידת יצחק הגם שהעקידה קדמה לשבועה, נ"ל לומר דנקט הכי מלמטה למעלה ועל דרך וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק וגו' שהוא מלמטה למעלה הקרוב קרוב קודם, א"נ שמתחילה הקדימו חסדי האל ואהבתו אל הקדמונים אברהם יצחק ויעקב ומה שכרת עמהם ברית ועשה עמהם חסד ונשבע להם, שתמיד תחול ברכתו עליהם ואחר כך הזכירו זכות אבות שהיו נאמנים בבריתו בכל מה שצוה להם וגזר אומר הוא צוה ויעמוד כי עמדו בצוויו והיינו דאמרינן ואת העקידה שעקד את יצחק בנו שהוא הנסיון הגדול שבעשרה נסיונות שנתנסה אברהם אבינו ועמד בכולם, א"נ שכונתם בבקשה הזאת לבקש שתי בקשות זכות אברהם ושבועתו וזכות עקידת יצחק שעקדו אברהם אבינו ויצחק היה בן ל"ז שנה והיה יכול לעכב ואפילו הכי פשט צוארו ברצונו הטוב ע"ג המזבח, והסכים על דעת קונו ועל דעת אביו לעשות רצון אבינו שבשמים, והוא ע"ד הבקשה אשר לפנים הסמוכה לה לקמן שאומרים אבל אנחנו עמך בני בריתך בני אברהם אוהבך שנשבעת לו בהר המוריה זרע יצחק עקידך שנעקד על

גבי המזבח עדת יעקב בנך וכו' ודוק, אחר כך ראיתי להרב יפה ללב בסימן מ"ח סעיף א' עש"ב מה שכתב בזה:

סימן טוב

בהודאה מודים אנחנו לך וכו' לדור ודור וכו', נראה שהוא מהדברים ומהכתובים שאין להם הכרע אי קאי אלפניו, אתה הוא לדור ודור, או קאי אלאחריו לדור ודור נספר תהלתך, ונראה להכריע דקאי אלפניו ומגן ישענו אתה הוא לדור ודור ויש לי חבר בזה ממה שאומרים באמת ויציב אמת אלקי עולם מלכנו צור יעקב מגן ישענו לדור ודור, הוא קיים ושמו קיים וכו' א"כ שמע מינה דלדור ודור קאי אמגן ישענו, והגם דהתם נמי איכא לספוקי דלדור ודור קאי אהוא קיים ושמו קיים דלאחריו מ"מ כיון דמצינו דבשני מקומות שהזכירו שבח זה דמגן ישענו אחריו נאמר שבח זה דלדור ודור מוכח דעל מגן ישענו קאי לדור ודור, והגם שממה שכתוב בתהלים סימן קמ"ה תהלה לדוד וגו' דור לדור ישבח מעשיך וגבורותיך יגידו, נראה כמו דהתם אמר דור לדור ישבח מעשיך הכא נמי נימא לדור ודור נספר תהלתך ונימא דהכי קאמר לדור ודור נודה לך ונספר תהלתך מ"מ ההכרח שכתבנו לעיל אלצני לפרש כן, וכן בתהלים פ"ט לדור ודור אודיע אמונתך בפי, ובזוהר פרשת ויחי דף ר"ל ע"ב וז"ל אודיע אמונתך בפי טיבו וקשוט דעביד קב"ה עם כולא וכו' ע"ש:

סימן חי

במודים דרבנן נאמר או"א אלקי כל בשר יוצרנו וכו' לכאורה קשה הלא כתוב אלקי עולם ה' וכו' והוא אלקי האלקים ולמה אנו אומרים אלקי כל בשר ולא אלקי עולם, והגם שבאמת שהוא לישנא דקרא בירמיה ל"ב כ"ז הנה אני ה' אלקי כל בשר וגו' מ"מ גם על לשון הכתוב ראוי להתבונן, ונראה דר"ל שהשם מורה השגחתו ואלהותו גם על השכלים שהם בשר ודם, או על דרך ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם ורצונו לומר ע"ד והסירותי את לב האבן וגו' ונתתי לכם לב בשר שאז מורה אלהותו והשגחתו עליהם, על דרך אם משים עצמו כבשר כמ"ש פ"ק דסוטה, והיינו ואלקי כל בשר שתקנו לומר במודים דרבנן וק"ל, ועי' רבינו בחיי בפרשת קרח על פסוק אל אלהי הרוחות לכל בשר ע"ש:

סימן יט

כתב הרב הגדול בעל ספר שערי תפלה בדיני הודו עד סיום ברוך שאמר באות י"א וז"ל ה' מלך לדעת א"ח הוה עבר ויהיה, אמנם הרב ב"ד כתב ה' מלך מעצמו וכשברא העולם ובני אדם מלך עליהם וה' ימלוך לעתיד ועי' להרב המגיה בשלמי צבור ובעבודת התמיד הביאו דבריו וכתב עוד בעבודת התמיד בשם ספר הק' שהיה הוה ויהיה ע"ש, אמנם

דבריהם היפך הרב א"ח גם הרב פתח הדביר הביא מז"ח בתקונים ומהכלבו בברכת המזון ומגנת אגוז ורבינו בחיי שהוה עבר ויהיה, ותמה על הב"ד ושכן מבואר מאדון עולם עש"ב, ושכן פירש בשלמות הלב וכו' ע"ש, ופשוט דכונתו בתמיהתו על הב"ד הוא על מה שמסיק ב"ד בפירושו שמלך (בסגול) מעצמו ולאחר שברא עולמו אזי מלך (בקמץ) עליהם וכו' דעל זה תמה שהרי מבואר מהרב א"ח ומהכלבו ומז"ח ומתקונים וכו' שהוא הוה עבר ויהיה, ולזה כתב שכן מבואר מאדון עולם שהנוסחא בו אדון עולם אשר מלך (בקמץ) בטרם כל יציר נברא הרי שמלך (בקמץ) הוא עבר ועוד כתוב לעת נעשה כחפצו כל אזי מלך (בסגול) שמו נקרא הרי שמלך (בסגול) הוא הוה זהו כונתו אע"פ שספר פתח הדביר אינו מצוי בידי מ"מ נראה לי שזה כונתו, אלא שנראה דגם להפירוש אשר הסכים עליו הרב ז"ל הוי אדון עולם תיובתיה, דבאדון עולם וכן בכלבו בברכת המזון שמרו הסדר הנכון שהוא עבר ברישא ואחר כך הוה וכו', וכפי פירושו בה' מלך (בסגול) שהוא הוה היה ויהיה א"כ בה' מלך (בסגול) לא שמר כדבעי ליה למעבד וזה נראה לי דקשיתיה להרב ב"ד ז"ל עד שהוצרך לומר דגם מלך (בסגול) הוא עבר שהיה מלך (בסגול) בעצמו קודם שברא את העולם ובני אדם ה' מלך (בקמץ) עבר והוה דהיינו מלך (בקמץ) על עולמו כשבראו ועדין הוא מולך עליהם, ה' ימלוך לעתיד, וראיתי לו ז"ל שהביא ראיה לפירושו מהפזמון בטרם שחקים וארקים נמתחו ה' מלך (בסגול) ועד לא מאורות זרחו ה' מלך (בקמץ) שהוא כפירושו ממש, ולא תיקשי ליה מהרבנים א"ח והכלבו ומכל הנז' דגם הוא ראה ויספרה לסברת הרבנים הנז' וכמו שפירש הוא בתחילה אלא שאין נראה לו פירושם משום דלפי פירושם לא שמר הסדר הנכון לכן פירש פירושו הנכון שהוא כסדרם וכהלכתם והביא ראיה מפורשת מפזמון בעל בטרם שחקים שהלך בדרך ישרה ולא תיקשי ליה מהרבנים הנז' דבדבר דלית ביה נפקותא לדינא יוכל האדם לפרש פירושו כאשר נראה לו אם יהיה מכוון הגם שלא בדרך רבותינו ז"ל כאשר עיניך תחזינה משרים בפירוש הרב מהר"ח בן עטר אור החיים על התורה כמה פעמים שכתב כן עיין עליו ואנכי את דכ"ה ערב עלי פירושו ערבים עלי דברי דוד, ועוד ראיה ממה שאומרים ביוצר המלך המרומם לבדו מאז וכו' אחר כך ראיתי להרב יפה ללב א"ח סימן ה' אות ב' שכתב משם א"ח שסובר דה' מלך ה' מלך הוא היה הוה ויהיה ע"ש וזה היפך ממה שכתבנו לעיל משם בעל שערי תפלה שכתב משם א"ח וצ"ע, וכן משמע מהזוהר דבראשית דף ל"ד ע"א וז"ל ה' מלך לעילא ה' מלך באמצעיתא ה' ימלוך לתתא ע"ש, ועי' להרב מעשה בראשית בח"ב מצוה תל"ג דף י"ט ע"ב ע"ש:

והנה לפי מש"כ לעיל שמלך (בסגול) קידם שברא את עולמו ולאחר שברא את בריותיו מלך עליהם, נראה לפ"ז שה' מלך (המ"ם בקמץ והלמ"ד בפתח) שהוא לשון פעל כמו מלך אלקים על גוים וגו' וכן ראיתי בסדור דרך החיים שכתוב בגליון וז"ל ש"פ גורס ה' מלך (מ"ם קמץ למ"ד פתח) ע"כ, ועוד ראיתי בנהורא השלם בכונות פשיטות וז"ל ה' מלך קודם שנברא העולם ה' מלך לאחר שברא העולם וכו' ע"ש, הרי גם הרב ז"ל אזיל בשיטת הרב בית דוד ז"ל אשר בחרנו בה, ה' יאיר עיני במאור תורתו אמן, ח' לחדש אדר ש' ותעלומות סתר"י כל ח"י לפ"ק אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן כ

בענין אם יש לשנות השיר שהיו הלוים אומרים בכל יום משום ענינו של יום ולומר שיר אחר, עיין להרב ברכי יוסף בסימן תרצ"ג בא"ח ע"ש שהביא דעת הרב ראש יוסף וכתב שנעלם ממנו דברי הרמב"ם ז"ל הלכות תמידין שכתב דשיר ר"ח דוחה של שבת וכן נמי איתא בירושלמי שלהי שקלים ושלהי סוכה שירו של שבת ושירו של ר"ח, שירו של ר"ח קודם וכו' ע"ש, וכתב דמהכא משמע דהשיר של שבת נדחה לגמרי וכמ"ש הפר"ח לעיל סוס"י תרפ"ד ועיין שם במש"כ, ועיין בשיירי כנה"ג סוף סימן תרפ"ד ועיינתי בשיירי ז"ל ומצאתי לו ז"ל שאזיל בתר איפכא ע"ש, ונ"ל הא דאמרינן דשירו של שבת ושירו של ר"ח דשירו של שבת נדחה מפני ר"ח היינו דוקא בשיר ענינו של יום שהיה בו מוסף והיה נאמר של מוסף ונדחה שירו של יום אבל בימים שלא היה בהם מוסף כגון בחנוכה ופורים והשיר שאנו אומרים בהם אינו אלא משום מנהג אין סברא כלל לדחות שיר היום ולומר השיר שאנו אומרים מענינו של יום ולכן צריכין לומר שניהם כאחד טובים השנים ובמקום דאיכא פרסומי ניסא כגון מזמור שיר חנוכת הבית לדוד מקדימין השיר שהוא מענינו של יום משום פרסומי ניסא ואח"כ שיר היום ועיין בשיירי ודוק, וכן משמע מהא שאמרו בסוכה נ"ה ע"א ואם חל שבת באחד מהם ימוטו ידחה, ופירש רש"י שם ד"ה ואם חל שבת באחד מהם ידחו שיר המועד מפני שיר של שבת ע"כ ע"ש, הרי לך דכיון שאינו אלא משום מנהג שנהגו לומר במועד בניסוך החג ידחה משום שיר של שבת שנתקן לקרבן שבת ולא דמי לשיר ר"ח דקימ"ל דשיר ר"ח דוחה שבת וכדכתבנו ודוק, עיין בא"ח בהגה סימן קל"ב ס"ב ובבאה"ט סק"ז:

סימן כא

בסדורי תפלה קבעו תפלת הרב חיד"א ז"ל שנקראת דברים אחדי"ם ושם כתוב לאמר ומצות קריאת פרשת התמיד והקטורת ופסוקי דזמרה לערוך שלחן לפני ה' אחד מתקוני השכינה ולירא ממנו ע"כ, ובמצות ברכות דיוצר וק"ש כתב לתקן כסא להשם יתברך

אחד מתקוני השכינה, ובמצות תפלת שחרית כתב לתקן המנורה אחד מתקוני השכינה ע"ש, ונ"ל דהענין הוא ע"פ מאי דאיתא בזוהר תרומה קל"ג ע"א וז"ל ובצלותא אנן מתקנין לגביה לנייחא דיליה מטה ושלחן וכסא ומנורה ארבע אלין כולהו בשכינתא אינון וכו' בסדורא דצלותא דערבית ובתקונא דיליה הא מטה, בסדורא דאינון קרבנין ועלוון דאנן מסדרין בצפרא ואינון שירין ותושבחן הא שלחן, ובצלותא דמיושב ובתקונא דק"ש בההוא יחודא דאנן מתקנין הא כסא, ובצלותא דמעומד וכו' וברכאן דאנן מסדרין הא מנורה וכו' ע"ש, והם ר"ת משכ"ן ולכן נ"ל להוסיף ולהגיה קודם מצות קריאת פרשת התמיד והקטורת וכו' כך וקיימתי מצות תפלת ערבית עם תקוניה בהציע מטה לפני ה' אחד מתקוני השכינה, ואחר כך ומצות קריאת פרשת התמיד וכו' כדי להשלים משכ"ן ה':

עוד ראיתי שם בדברים אחדי"ם כתוב לאמר ומצות ק"ש דיוצר ליחד ה' יחוד גמור ולמסור עצמי על קדושתו ולומר פרשה ראשונה דק"ש שהם מ"ב תיבות ופרשה שניה שהם ע"ב תיבות, ועוד חמשים תיבות ופר' ויאמר ע"ב תיבות ועי"ז יאירו ויושלמו רמ"ח אברי נר"ן ע"כ, ונ"ל דגם בזה יש חסרון שיוכל להמנות וצ"ל אחר ולמסור עצמי על קדושתו ולומר בשכמל"ו שהם י"ב תיבות ואח"כ צ"ל ולומר פרשה ראשונה וכו' שבזה יהיה המנין והחשבון מכוון ודוק:

סימן כב

על מה שנהגו בקצת מקומות שהקטנים יורדין לפני התיבה להתפלל תפלת שחרית ומקדשין קדושה נ"ל שאם הוא באקראי וכבר נהגו מקדמת דנא יש להם על מה שיסמוכו ואין לבטל מנהגם וכמו שכתב רבינו ב"י א"ח סימן ג"ן משם הרשב"א וטעמא טעים דכיון דתפלה דרבנן וקטן שהגיע לחנוך חיוביה דרבנן אתי דרבנן ומפיק דרבנן וכמו שפסק מרן ז"ל בש"ע סימן קפ"ו סעיף ב' וז"ל קטן חייב מדרבנן וכו' ע"ש, אלא דמשום כבוד צבור לא עבדינן דגנאי הוא לצבור שהקטן מוציאן י"ח וכתב ב"י דלפי טעם זה יש מקום למנהג שנהגו שקטן יורד לפני התיבה במוצאי שבתות להתפלל תפלת ערבית והטעם משום דהצבור מוחלים על כבודם ואפילו למאי דפירש"י דטעמא דמתניתין דקתני קטן אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה משום דאינו מחוייב בדבר אינו מוציא את הרבים י"ח איכא למימר דתפלת ערבית שאני דרשות היא עכ"ל רבינו ב"י ע"ש, וא"כ לפי טעם הרשב"א דכתב דמשום כבוד הצבור נגעו בה ולהכי הקטן אינו יורד לפני התיבה משום דגנאי הוא לצבור ולהכי אם מוחלין הצבור על כבודם יכול לירד באקראי א"כ הוא הדין בשחרית נמי יכול לירד כמו שנהגו בערבית, אבל לפי טעם רש"י

דמשום כל שאינו מחוייב בדבר וכו' דוקא בתפלת ערבית שהיא רשות אבל בתפלת שחרית לא, ובש"ע שלו העתיק המנהג כמו שהוא וז"ל יש ללמוד זכות על מקומות שנוהגים שהקטנים יורדים לפני התיבה להתפלל תפלת ערבית במוצאי שבתות וכתב מור"ם בהגה וז"ל ובמקומות שלא נהגו כן אין לקטן לעבור לפני התיבה אפילו בתפלת ערבית וכו' ע"ש, ולכן אני אומר אם כבר נהגו מקדמת דנא להתפלל פעם בפעם באקראי יש להם על מה שיסמוכו והיא סברת הרשב"א ואין לבטל מנהגם אפילו בשחרית, גם מצינו להטור בהלכות מגילה סימן תרפ"ט שכתב, העיטור פסק כר' יהודה דמכשיר בקטן לקרות המגילה כשהגיע לחנוך ומצינו למרן ז"ל בב"י סימן תרע"ה שכתב משם הר"ן וז"ל וכתב הר"ן הילכך הדליקה חש"ו אע"פ שהניחה גדול לא עשה כלום מיהו כתב העיטור דאם הגיע לחנוך מותר והכל תלוי במנהג כדאמרינן בירושלמי דמגילה התקינו שיהיו קטנים קורין לרבים עכ"ל, ודברי העיטור אלו פסקם מרן בסימן תרע"ה בשם יש מי שאומר וז"ל ויש מי שאומר בקטן שהגיע לחינוך מותר, ולפי הכלל המסור בידינו כשכותב מרן ז"ל בש"ע הדין סתם ואחר כך אומר ויש מי שאומר כשהוא היפך מן הסתם הוא לומר הגם שהדין כמו שסתמנו מ"מ אם מצינו באיזה מקומות שנהגו היפך מן הדין הסתום שסתמנו אין מזניחין אותם שהרי יש להם על מה שיסמוכו שהיא סברת היש מי שאומר, ולכן בנ"ד נמי אם נהגו מקדמת דנא בזה בדרך אקראי אין למחות בידם שהרי יש להם על מה שיסמוכו שכן דעת הרשב"א משם הראב"ד וגם סברת בעל העיטור כמש"ל, ועי' להרב בית יהודה חלק א"ח סימן ס"ב ע"ש:

הלכות נטילת ידים

סימן כג

בעניין כלי של רחיצת ידים שנוטלין ממנו לנטילת ידים לסעודה שיש לו בליטה בשפת הכלי כמו לשון יוצא להלאה כנגד יד הכלי שמשם יוצאים המים וזוחלין ונמשכים כשירצה להטות הכלי ולשפוך המים לחוץ ואיתה הבליטה היא גבוה משאר שפת הכלי באופן כשירצה למלאות הכלי הזה עד שפתו המים אינם מגיעים להבליטה הנז' ומיד כשירצה להוסיף עליו יותר ממלואו ועוד יורדים המים משפתו ונשפכים ואינם מגיעים להבליטה באופן שאין הבליטה מקבלת מים ואין המים עולין על גבה כ"א בשעת שפיכה שהולכין המים עליה ונשפכים לאט לאט כפי רצין השופך, אם הכלי הזה כשר לנטילת ידים או לא?

תשובה הנה לכאורה יש לפסול מהא דפסק מרן בש"ע א"ח סימן קנ"ט סעיף א' ב' וז"ל אין נוטלין לידים אלא בכלי וכו' ואם ניקב בכונס משקה וכו' אז בטל מתורת כלי ואין

נוטלים ממנו לידים ואפילו אם הוא מחזיק רביעית מן הנקב ולמטה, ובסעיף ב' כתב וז"ל והני מילי שנוטל דרך פיו ולמעלה שמה שממנו מן הנקב ולמעלה אינו חשוב ככלי וכו' אבל אם נוטל דרך הנקב שרי וכו' ע"ש, הרי ראינו שמרן פוסל אם נוטל דרך פיו וטעמא הוי משום שמהנקב ולמעלה אינו מקבל מים שהם זבים דרך הנקב ואינו מתמלא מהנקב ולמעלה ואינו מקבל מים אלא בשעת שפיכה אשר המים הולכים עליו שאז משמש מה שמהנקב ולמעלה, וא"כ גם בנ"ד הדין כן כמ"ש, וכד דייקת שפיר נראה שאין משם ראיה לפסול בנ"ד דשאני התם שמתחילה נעשה כל גובה הכלי להתמלאת מים עד שפתו וכל גובה הכלי נעשה לקבל ולאצור מים בתוכו וכשניקב נקב כזה הרי נתבטל מתשמישו מה שמהנקב ולמעלה ממה שניתקן מתחילה ולהכי אינו נקרא כלי משום הכי פסול, אבל בנדון דידן תחילת תיקונו הוא כך שעשו לו לשון הזה להמשך משם השפיכה ולא ממקום אחר שיהא כח תשמישו ע"י כך וזהו תיקון הכלי ולכן יש להכשיר בזה, וראיה לזה ממה שפסק מרן שם סעיף ה' וז"ל כלי שתחילת תיקונו כך וכו' לפיכך כלי שהוא מלא נקבים מתחתיו וכו' אע"פ שאינו מחזיק כלום כיון שעשוי לקבלה בענין זה וזה עיקר תשמישו נקרא כלי ע"כ, והוסיף מור"ם ז"ל וכ"ש כלי שיש בו ברזא למטה הואיל ומתחילה עשוי לכך עכ"ל, הרי לך בהדיא הגם שבשעה שמסיר אצבעו אינו מקבל כלום אפילו הכי כיון שעשוי לכך מתחילה דבהנחת אצבע מקבל הוי כלי הכא נמי נימא כיון שמתחילה עשוי לכך שמשתמש בו ע"י הטיה לטובה שזהו תיקון הכלי מתחילתו שפיר דמי שהרי הבליטה הזאת ע"י הטית ידו מקבלת המים ואם ירצה להטותה באופן שיעמדו המים על הבליטה ולא ישפכו יכול לעשות והרי היא בת דומה לכלי הנז' שהוא מלא נקבים וכו' שכתב מרן ז"ל, אלא שראיתי להרב הקדוש השל"ה בשער האותיות אות קו"ף דף נ"ד דפוס יוזעפאף החדש בהגה וז"ל כלי שאינו שוה למעלה רק יש בו בליטה גבוהה מן הכלי שדרך בו הולך השפיכה אין ליטול בו ידים לאכילה דרך שם כי זה מה שגבוה מן הכלי אין שם קיבול לקבל, ואע"ג שתחילת תיקון הכלי בכך נעשה והדין הוא כלי שאינו יכול לעמוד בלי סמיכה אם מתחילה נעשה להשתמש בו כך שרי, שאני התם דהוא בית קבול אבל זו הבליטה אין לה קבול ודמיא למגופת חבית שהיא וכו' אע"פ שיש לפלפל על זה מ"מ כך קבלתי על כן לא יוכל לשפוך מהבליטה רק ישפוך מן הצד עכ"ל ע"ש, הרי שהרב פסל לכלי זה שהוא הנדון דידן מכח מה שקבל מרבותיו, והגם שכתב שיש לפלפל על זה ומשמע שלפי הדין יש תשובה, ונ"ל שהפלפול שיש לו להרב הוא זה דשאני מגופת החבית שנא נעשה מתחילתו לקבל בו המשקה ולהשתמש בתוכו שום דבר רק נעשה מתחילה להופכו על פניו ולכסות בה

פי החבית ולא נעשה לקבלה כלל, אבל זה נהי שאינו מקבל המים מפני שהוא גבוה ואין המים עולים שם בבליטה לקבל מילוי המים מ"מ נעשית הבליטה מתחילה כדי לקבל המים המריקים מן הכלי והרי כשירצה להטות הכלי לשפוך ממנו מעט מעט לאט לאט הלשון הזה נעשה לקבל המים בשעת שפיכה ועוד שזה תיקון הכלי שמקבל ונותן מים מזה הלשון שילכו ממנו כפי רצין השופך לאט לאט ולא יזובו מצדדי הכלי ע"י זו הבליטה, וכן יש לפלפל מהא דכתב מרן סעיף ה' כמש"ל אלא שכבר קבל מרבותיו ז"ל שלא לסמוך ע"ז ואין ליטול מכלי זה דרך הבליטה:

וראיתי להרב מ"א כאן בסימן קנ"ט סעיף הנז' ס"ק ד' שכתב וז"ל כתב בשל"ה דאין ליטול ידיו מהקנקן שקורין גיסק"ן דרך הדד שבולט כי לא נעשה לקבלה ע"ש וצ"ע דעיקר נט"י בכלי ילפינן מכיור והכיור היו לו דדים כדאיתא ביומא וצ"ל דאותם היו עשויים כמין שפופרת שמקבלים מים אבל כשעשויים כמין צנור הפתוח למעלה והם כמו חצי עגולה לא ע"ש, והנה מה שקורהו השל"ה בליטה קורא לו מ"א דד והוקשה לו ז"ל מכיור וחילק בין העשוי כשפופרת להעשוי כצנור כמו חצי עגולה, ולכאורה לפי מה שנתבאר בדברי השל"ה שהבליטה גבוה משפת הכלי ומשום הכי אינה מקבלת המים ולהכי פסיל ליה א"כ מאי קא קשיא ליה רבינו מ"א מדדי הכיור דמנא לן שהדדים היו גבוהים מגוף הכלי שם ודאי היו שוים גובהם לכלי ומתמלאין עם הכלי והרי הם מקבלין המים וצ"ל שהרב מ"א היתה לו גירסא אחרת בדברי השל"ה וכמו שכתב הוא ז"ל לשונו וא"כ לפי גירסתו ז"ל שהדד של הכלי שנקרא בלשונם גיסקן היה חוץ לכלי דבוק עליו מבחוץ סמוך לשפת הכלי אלא שנוקבין בשפת הכלי מה שהוא כנגד דד הדבוק שמאותם נקבים יוצא המים להדד ומשם שופכין מהכלי לאט לאט וגובהו שוה לשפת הכלי ומתמלא עם הכלי אלא שפוסל אותו הדד לנטילה משום שאין עיקר עשייתו להתמלאות במים ויתוסף במלואו ועוד ע"י הדד הזה שיקבל כלי זה מים מרובים ע"י הדד הזה לא לכך נעשה אלא נעשה בשביל שפיכת המים שיתהלכו משם במשרים ולהכי פסל ליה ועל כן הוקשה לו מן הכיור והוצרך לחלק ביניהם וה"ה דיכול להקשות לפ"ז מדין הברזא שכתב רמ"א בהגה דסעיף ה' שקורא אותו שנעשה לקבלה ולא לשפיכה דוקא אלא דעדיפא ליה להקשות מהכיור שהוא אבוהון דכלי נטילת ידים:

וחזיתיה להרב מחצית השקל שהרגיש בזה על הרב מ"א וז"ל דרך הדד וכו' אף ששם מיירי שבולט למעלה ע"ש אות קו"ף, מ"מ לדינא סבירא ליה להרב מ"א לאסור מ"מ כיון דלא נעשה לקבלה ע"ש ואם הרב ז"ל מפרש בדברי השל"ה כפירושנו אשר פירשנו קודם שראינו דברי הרב מ"א קשה לשמוע דקרי ליה דלא נעשה לקבלה שכיון שהוא

מגוף הכלי והוא שוה בגובהו עם שפת הכלי הגם שיוצא להלן מ"מ הרי הוא מקבל כגוף הכלי הגם שיש להשיב על זה מ"מ לא נראה לי, ויש לומר שודאי גם הוא מפרש בדברי השל"ה כפירושנו אלא דכונת הרב מחצית השקל לומר דכונת הרב מ"א לומר דגם זה הכלי גיסק"ן שיש לו דד מחוץ לגוף הכלי כדאמרן לעיל הגם שהוא שוה גובהו לשפת הכלי כיון שלא נעשה לקבלה אלא לשפיכה דינו כהבליטה שיוצאה מגוף הכלי אלא שהיא גבוהה משפת הכלי שכתב השל"ה לפסול משום שלא נעשית לקבלה הכא נמי הגם שאינה גבוהה משפת הכלי מ"מ כיון שאינה מגוף הכלי א"כ לא נעשית לקבלה אלא לשפיכה ולהכי גם זה פסול הוא, ולפ"ז גם להרב מג"א אם הבליטה יוצאה מגוף הכלי והיא שוה לגוף הכלי הגם שהיא משוכה משפת הכלי ולהלן כשר לנטילת ידים אליבא דכ"ע, והגם שראיתי להרב מגן האלף כאן ס"ק ט"ו שכתב וז"ל השל"ה ומג"א מיירי בבליטה גבוהה והבאר היטב עשה תערובת וכו' ע"ש, באמת תמוה הוא שאם המג"א מיירי בבליטה גבוה א"כ מאי קא קשיא ליה מהכיור דהוצרך לחלק ביניהם אלא נראה כמש"ל וכמו שהבין הרב מחצית השקל, גם הרב חיי אדם בכלל ל"ו סעיף ו' כתב וז"ל כלי שיוצא ממנו דף שקורין גיסק"ן דהיינו שצד אחד גבוה משאר הכלי אסור ליטול ממנו דרך הדד דאין זה כלי וציין על זה מ"א סימן קנ"ט ס"ק ד' ע"ש, והוא תמוה כדכתבינן, והרב ט"ז כאן בס"ק ו' בסופו כתב וז"ל הבאתי זה ללמוד ממנו על אותם כלים של בדיל שנותנים בסעודה ליטול מהם לידים וקורין אותו גיסקא"ן דיש באיזה מהם למעלה סמוך לפיהם בצדו נקב אחד ואומרים שעושין אותו לנוי והוא עכ"פ גדול הרבה מן כונס משקה ושמעתי שהם אומרים שאין נקב זה פוסל כיון שמתחילה עשאוהו כן, ואין ממש בדבריהם אלו דהא וכו' וא"כ בזה ודאי פסול שהרי באותו חלק למעלה ששם הנקב לא מיקרי עשוי לקבלה דהא נקב גדול יש שם רק למטה ממנו עשוי לקבלה וא"כ היאך יטול דרך פיו אם לא שיטול דרך אותו הנקב וכו' ע"ש, נראה דגם הוא אזיל בשיטת השל"ה שהרי פסיל גם הוא אפילו בדבר שעשוי מתחילת תיקונו בכך כיון שאינו מקבל מים במלואו ואינו משתמש למעלה מהנקב אלא בשעה שמריקין המים מתוכו, ונ"ל דזה גרע מכלי שיש לו בליטה של השל"ה דשם יש צד להכשיר ולימא דכיון שאין שם גבוה אלא מקצת מהכלי והוא מעט מזער מעיקר הכלי והוה אמינא שבטל הוא לגבי עיקר הכלי וממילא יש להכשירו אבל בנדון הט"ז שכל שפת הכלי שהוא למעלה מהנקב אינו ראוי לקבלה ודאי מגרע גרע וראוי לפסול בו יותר מהאחר, וכן ראיתי לדעתיה של הרב שניאור זלמן בש"ע שלו שהעתיק דברי השל"ה והט"ז בסי' קנ"ט סעיף י' וז"ל אבל כל דבר שלא נעשה לקבלה אין מועיל לו מה שלכך נעשה מתחילתו וזה עיקר תשמישו

כגון קנקנים שאינם שוים למעלה אלא בולט מהם כמו דד ששופכים דרך שם והוא גבוה יותר מן הכלי ואין צ"ל בקנקנים שיש בהם כמו נקב בצדיהם סמוך לפיהם שאין נוטלים מהם אלא דרך הנקב וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא דפסק דין הראשון של השל"ה והדין הב' של הט"ז:

אמנם ראיתי להלק"ט ח"ב סימן קנ"ח שנשאל על זה וז"ל כלי שיש לו שני פיות או צנורות קטנות אחד גבוה מחבירו אם מותר ליטול מן העליון וכו' תשובה כלי העשוי מתחילה לכך לא מיבעיא דאפילו דרך הפה העליון מותר ליטול, דהא כיור היו לו י"ב דדין ולמ"ד בידי אדם נמי אי אפשר לצמצם אפשר שהי' אחד למעלה מחבירו וכו' ע"ש, הרי אתה רואה בעיניך שהרב מוהר"י חאגיז פליג על דינו של השל"ה שהרי הוא ז"ל התיר ביש לו פיות זה למעלה מזה וא"כ הפה העליון אין מגיעין לו המים כדי להתמלאות ואפי' הכי מתיר הרב ליטול ממנו וטעמו משום שמתחילה עשוי לכך שמשתמשין בו כך, אלא שראיתי להרב בית דוד בסימן ע"ב שהביא דינו של הלק"ט ודחה ראיותיו והוא מתחילה צידד להכשיר ואחר כך הניח הדבר בצ"ע ומהריק"ש ז"ל בספרו ערך לחם בהגהותיו לש"ע סימן קנ"ט סעיף א' כתב וז"ל ודוקא בכלי נקוב הוא דאין תורת כלי עליו מן הנקב ולמעלה אבל אם יש לו שני פיות נוטל כמו שירצה וכו' ולא כתבתיו אלא מפני שראיתי מגמגמין בדין האברי"ק שקורין בערבי עכ"ל, והנה משמע מדבריו ז"ל דגם אם דד האברי"ק פיו גבוה למעלה מפי הכלי הכשירו לנטילת ידים מלשונו שכתב ודוקא נקוב הוא דאין עליו תורת כלי מן הנקב ולמעלה אבל אם יש לו שני פיות וכו' דמשמע דבזה הגם שהוא גבוה למעלה והוא היפך מדברי השל"ה, ודבריו כדברי הלק"ט, וכן מצאנו להרב מהר"י עייאש בספרו מטה יהודה שכתב וז"ל כלי שקורין האברי"ק שהמים עומדין בו לעולם מן הדד ולמטה והדד אינו משמש אלא בשעת שפיכה שרוצה להריק ממנו מהני לכ"ע כיון שהכל עשוי מתחילה לכך לקבלה ולא דמי לטיטרו"ס וכו' והרי זה דומה לכלי שיש בו ברזא למטה שהכשיר מור"ם ז"ל וכו' כיון דאתי עלה מטעמא דהואיל ומתחילה עשוי לקבל על כך, וכתב הוא ז"ל וז"ל ושוב ראיתי להרב בני אהרן וכו' שכתב משם מהריק"ש שהכשיר ליטול מהאברי"ק ממקום שירצה ודחה דברי הט"ז וכן כתב מוהר"י חאגיז וכו' עכ"ל, הרי גם הרב הוא ודעמיה בני אהרן סברי לה להא דהלק"ט שהכשיר, שוב ראיתי להרב מר וקציעה בסי' קנ"ט הביא דברי השל"ה דכתב שאין ליטול ידיו מגיסק"ן דרך הדד וכתב עליו שאין נראה להחמיר בזה ע"ש, גם ראיתי להרב חיד"א ז"ל בספרו הקדוש מחזיק ברכה שדעתו דעת עליון מסכמת עם כת המתירין עי' לו באות ד' שכתב וז"ל מנהג פשיט בטורקיא וארץ הצבי ליטול ידיו מן כלי הנחשת

הנקרא איברי"ק ועי' בהגהת מהריק"ש והרב מוהר"י חאגיז ובספר בית דוד ובספר מטה יהודה שנדפס מחדש עכ"ל עש"ב, גם הרב האחרון שהיה לפנינו אי"ש טהור בספרו הקדוש בית מנוחה בדיני איזה כלי נוטלים לידים באות י"ב דף ל"ו ע"ב כתב וז"ל כלי שיש לו שתי פיות אחד גדול להכניס בו מים ואחד יותר קטן להוציא המים נוטל ידיו ממנו מאיזה פה שירצה שדוקא בכלי נקוב הוא דפוסל בו הנקב בכונס משקה וכו' ודלא כיש מגמגמין בכלי הנקרא אברי"ק מהריק"ש וכן כתב הלק"ט בח"ב וכן כתב מהר"י עייאש ז"ל וכו' ואין לחלק בין כשהדד הוא יותר גבוה מפי הכלי או יותר נמוך וכו' ע"ש, הרי שפלוגתא דרבוותא היא מערכה מול מערכה מלחמת מצוה משיבי מלחמה שערה הרב השל"ה והרב מגן אברהם והרב ט"ז והרב מגן האלף והרב חיי אדם והרב שניאור זלמן זכרונם לברכה כל כהאי נבגא דברכתא כולם קדושים ודעתייהו להחמיר בזה אבל דעת מהר"י חאג'יז ומהריק"ש והרב מהר"י עייאש והרב מר וקציעה והרב חיד"א והרב בעל בית מנוחה דעתייהו להכשיר בזה ועוד העידו בגודלן שכך המנהג בארץ טורקייא ובארץ צבי וכן גם אנחנו מעידין שכך הוא מנהגנו ליטול לידים מכלי שיש לו בליטה בשפתו גבוה משאר שפתי הכלי ולפי האמור יש לנו על מי לסמוך סמיכת זקנים שמונה אלה ילדה מלכ"ה מאן מלכי רבנן מלכי בקדש בקדושתן הן עומדין ועל כן יש להכשיר בשופי ליטול מדדי הכלים האלו הנז' וקרינן בזה דדיה ירווך בכל עת משום שהם עש"ו דדי כליה מתחילת עשייתן לכך להשתמש בהם ע"י דדין האלו כדאמרן, ועוד מטעמא אחרינא יש להקל בזה כיון שהיא פלוגתא דרבוותא נקטינן לקולא כמו שכתב הרב ב"י בסי' זה סימן קנ"ט משם הרב תרומת הדשן וכתב הטעם משום דקי"ל כל ספק בטהרת ידים טהור ע"ש בב"י:

ודע דמש"כ מור"ם בסעיף ה' וכ"ש כלי שיש בו ברזא למטה הואיל ומתחילה נעשה לקבל ע"י כך ר"ל שמתחילה נקבו את החבית אדעתא שיסתמו אותה בברזא וכשרוצים להוציא המים מן החבית מסירים הסתימה והמים יוצאים מנקב החבית והוי דומה ממש למש"כ מרן שם בסעיף ה' כלי שהוא מלא נקבים וכו' ע"ש, ועי' בש"ע סעיף ט', אבל אם תוחבים בנקב החבית שפופרת דרוכה מעט ומשימין הברזא בשפופרת אז יש חלוקי דינים בזה לדעת הרב של"ה והרמ"א שאם משימים הברזא בפי השפופרת אז השפופרת היא ג"כ מקבלת המים בחללה ויכול ליטול הברזא וליטול ידים מהשפופרת, אבל אותן שהברזא תחובה באמצע השפופרת אין ליטול ידיו מהשפופרת דהא אותו חתיכת שפופרת שלמעלה מן הברזא אין לה בית קבול וכמ"ש הרב מחצית השקל בביאורו לדברי הרב מגן אברהם סק"ד ע"ש, אלא דכל זה הוא לדעת מג"א וסיעת מרחמוהי דפוסלים אם אינו

עשוי לקבלה אפילו תחילת תיקונו בכך, אבל לדעת המכשירין כשנעשה תחילת תיקונו בכך יכול ליטול מפי השפופרת הגם דהברזא הסותמת באמצע כיון דנעשה תחילת תקונו בכך, ונ"ל דכל זה בשפופרת שהיא צינור שלם בכל צדדיו ודבוקה בכלי ותקועה בו כגון בחבית וכיוצא שכיון שמחובר לכלי הניטל ונעשה תיקון לכלי גם מה שמחובר בכלי נקרא כלי והרי מקבל המים ע"י זה אבל סילונות וצנורות המחוברים למקוה ולאוצרות המים ולמי מעין שמחוברים לקרקע בהני דכתב מרן בש"ע יו"ד סי' ר"א סעיף מ"ח מס' דראויים להמשך בהם מים למי מקוה שלא נקראו כלים כמ"ש הש"ע שם הגם שיש להם ברזא לסתום ולהעמיד מים לעת הצורך מ"מ לא חשיבי כלים ולכן אין ליטול מהם לכ"ע, וגם בסילונים וצנורות העשויים בשפופרת המחוברים לכלי שהכשרנו אינו אלא בברזות הקצרים העשויים לתיקון הכלי שיהא כח תשמישו בזה אבל בכלים העשויים לנחת לאצור בהם המים וקובעים בהם צנורות וסילונות שהם כעין צנור ושפופרת של בדיל ועופרת ארוכות ומכניסין אותם לחצירות ולבתים לבית התבשיל ולבית הרחיצה וקובעין אותם בקרקעות ובכותלים אין ליטול מהם לידים דלא נקרא עליהם שם כלי בתלוש כלל וכמ"ש האגודה שהביא מור"ם סוף סעיף ז' בסימן זה וכ"ש במחובר שאין נקראים כלי אלו הסילונות והגם שהם מחוברים לכלי שאוצרים בו המים אין לדונם כמו צנור של חבית שכתבנו ושתי תשובות בדבר חדא שאני דן גם על הכלים שאוצרין בו המים שאין נקרא כלי לענין נטילת ידים שהרי כלי של נטילת ידים נקרא נטלא על שם שנוטלים אותו ורוחצים בו הידים וזה תחילתו נעשה לנחת לאצור בו מים מרובים ואינו עשוי להשתמש בו ולטלטלו ולהכי אין ליטול ממנו לידים ועוד גם אם חשבינן ליה כלי מ"מ כבר נפסק כח הכלי וכמו שפסק מרן שם סעיף ז' וז"ל לפיכך צינור שדולה מים מן היאור ושופך בו ונמשכים ממנו להשקות את השדה אינו יכיל ליתן ידיו לתוכו שיקלחו המים עליהם מפני שאינם באים מכח אדם שכבר פסק כח השופך וכו' הרי אם נתרחק פסול דאמרינן שכבר פסק כח השופך, וה"ה דאמרינן שכבר פסק כח הכלי דמאי שנא וכן כתבו התוספות בפרק כל הבשר ד"ה דלא אתו מכח גברא דף ק"ז ע"א ע"ש, וכן כתב הרא"ש שם עי' להרב ב"ח בד"ה וצריך שיבואו המים וכו' שהעתיק דברי הרא"ש וכן כתב רבינו יונה עי' פרישה שם ס"ק י"ג ד"ה האי אריתא ע"ש, ולכן אין ליטול מהם לכולי עלמא, וכן כתב הרב עולת תמיד כאן בסימן קנ"ט סעיף ז' ס"ק י' וז"ל ונראה דאותם מים שמושכין ע"י קנים חלולים למרחוק שקורין וכו' אין נכון ליטול מן הקנים עצמם משום דאינם באים מכח גברא ועי' להרב באר היטב בס"ק ח' כ"ה לחדש טבת דהאי שתא טבתא עזרת"י היית לפ"ק פה אוראן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות ברכות

סימן כד

על מה שהעירותי בספרי זה בח"א סימן נ"ה ד"ן ע"א ע"ש, מהא דברכות ל"ז ב' ומנחות ע"ו ב' דקאמר הש"ס נטלן לאוכלן מברך המוציא וכו' וכתבתי שם שעדין יש לצדד ולומר דאפשר שהתם ביש בהם שיעור קביעות מיירי ע"ש, ולפום השתא נראה שדבר מוכרח לומר כן ומנא אמינא לה מהא דפסק מרן ז"ל בב"י א"ח סימן קס"ח בפירוש פת הבאה בכסנין שנטה דעתו דעת עליון וז"ל דלא קבעו חכמים לברך המוציא וג' ברכות אפילו בכזית אלא בלחם שדרך בני אדם לקבוע עליו דהיינו עיסה שנילושה במים לבד בלי שום תערובת אבל כל שיש שום תערובת ממי פירות או תבלין וכו' לא חייבוהו לברך המוציא וג' ברכות אלא אם כן אכל שיעור שדרך בני אדם לקבוע עליו וכו' וזה נראה עיקר עכ"ל, ולכאורה שזה היפך מש"ס הנז' דמנחות ודברכות שהרי כל המנחות טעונין שמן חוץ ממנחת חוטא ומנחת קנאות ואפילו הכי קאמר בש"ס נטלן לאוכלן מברך המוציא, אלא דעל כרחיך לומר דבש"ס הנז' מיירי ביש בהם קביעות ודוק:

סימן כה

לשון הרב עטרת זקנים סימן ה' וז"ל פי' בהזכירו את שם אדני יכוין אל קריאתו וכתיבתו וקריאת השם בקמ"ץ תחת הנו"ן ולא בפת"ח כי עם נקודת הקמ"ץ יהיה כמנין ה' אחד והם שלשה שמות מה שאין כן בפת"ח, ויאריך מעט בקמ"ץ שתחת הנו"ן כדי שיוכל לחשוב בלבו אחד אשר על זה מורה הקמ"ץ עכ"ל זצ"ל, ונ"ל כי המדפיס הקדים המאוחר וכך צ"ל כי אחד עם נקודת הקמ"ץ יהיה כמנין ה' (שהוא שם אדנות) ור"ל כי נקודות שם הויה בקריאתו אדני (א' שוא פתח ד' חולם נו"ן קמ"ץ) הנקודות עם אחד יעלה מספרם חמשה וששים כמנין אדני, והם שלשה שמות דהיינו בנקודות יש שני הויו"ת שמספרם נ"ב ועם מספר אחד יעלה ס"ה גימ' אדנו"ת שהם שלשה שמות, והיינו דסיים ויאריך מעט בקמ"ץ שתחת הנו"ן כדי שיוכל לחשוב בלבו אחד ור"ל כדי שיוכל לחשוב בלבו אחד עם הנקודות בקמ"ץ שיעלו למספר הנז' שעל זה מורה אם יהיה בקמ"ץ ודוק, אי נמי יש לפרש באופן אחר שאפשר שהרב סובר כי קריאת אדנו"ת בפת"ח תחת הנו"ן מורה על אדונים רבים, אבל בקמ"ץ מורה שהוא אדון אחד, ולכך כתב כי נו"ן עם נקודת הקמ"ץ יהיה כענין אחד (וצ"ל כענין בעי"ן לא במ"ם) ור"ל עניינו ה' אחד שהוא מורה עניינו שהוא אדון אחד ובזה נמי אתי שפיר מה שסיים ויאריך מעט בקמ"ץ תחת הנו"ן שהיא תנועה גדולה והיא ארוכה תנועתה מתנועת פת"ח שהיא תנועה קטנה כדי לחשוב בלבו

אחד ר"ל שהוא אדון אחד, ומאי דקאמר והם ג' שמות ר"ל שלשה דברים יחשוב שני שמות, אחד ה' בכתיבתו השני השם בקריאתו השלישי אדון אחד וק"ל, עוד יש לפרש דר"ל דהקמ"ץ עולה מספרה במ"ק י"ד שהוא גימ' אחד עם הכולל, ועי' רבינו בחיי פרשת וירא על פסוק ויאמר ה' אם נא מצאתי חן וגו' שכתב שהקמ"ץ יורה על מעלה גדולה ועל דבר שהוא בפני עצמו ואינו נסמך לאחר כענין ארון שהוא קמו"ץ ומצינו ארון הברית שהוא בפת"ח מפני שהוא נסמך אבל הקמוץ אינו נסמך לאחר בדבר הנברא וכו' ע"ש, ועי' להרב של"ה בתורה שבכתב הר המוריה בפרשה זו בפסוק זה מה שכתב בזה ע"ש דף ל"ז ע"א, ועי' להרב שערי תפלה להרב ר' יעקב רקח ז"ל מה שכתב בזה, ועי' עוד להרב פקודת אלעזר בסימן ה' מה שפירש בזה ע"ש (א"ה ע' בס' אור החשמ"ל להרה"ג חיים שמואל הלוי ז"ל שבסו"ס זמרת הארץ להרה"ח המקובל כמהר"ר אביגדור עזריאל זצוק"ל סי' ו' דל"ח ע"ב שפי' בלשון זה שהובא ג"כ בס' בית עובד, ומה שפי' ע"ז אני הצעיר אענ"ה ס"ע)

סימן כו

כתב הש"ע א"ח סימן מ"ו סעיף ד' צריך לברך בכל יום שלא עשני גוי שלא עשני עבד שלא עשני אשה ע"ש, ודין זה מתורתו דרבי מאיר כדאיתא במנחות פרק התכלת מ"ג ע"ב ע"ש, ונ"ל הא דחייבו לברך ברכות אלו בכל יום ולא סגי בברכה פעם אחת כשנכנס אדם לבר מצוה דהיינו י"ג שנה ויום אחד שהרי דבר זה אינו מתחדש בכל יום הטעם משום דכתיב חדשים לבקרים שבכל יום נעשה אדם בריה חדשה כמו שאנו מברכים ג"כ בכל יום המחזיר נשמות לפגרים מתים, ואחר כך ראיתי בתיקוני הזוהר תקונא שבעין דף קל"ג ע"א וז"ל כד שליט זונה עליה כולהו בעירן אתיין עליה כמה דאשכחנא בנבוכדנצר וכו' ובגין דא כד גלגולא דנוקבא קא רכיבת עליה עובדוי איהו כאתתא כד מליל מליל בפתיחו דידין וקליה ודבוריה וכל עובדוי כאתתא תועבה איהו ובגין דא מברכין ישראל עמא קדישא בא"י אמ"ה שלא עשני אשה וכו' ע"ש, וכן נראה לי טעמא נמי לברכות דשלא עשני גוי ושלא עשני עבד מהאי טעמא שלא נתעבר בנשמתו כשעלתה בלילה שום אחת מהני שלא נתעברה ונתגלגלה עמה שום נשמה לא של גוי ולא של עבד ולא של אשה שהרי כשקם ממטתו לא עבר עליו רוח קנאה מהני תלתא ודעתו שלימה עודנו חי: בין כסא לעשור ש' התרפ"ד היא ש' השמיטה אוראן יע"א

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן כז

כתב הטור בא"ח סימן מ"ו וז"ל כי שמע קול תרנגול לימא וכו' פי' הלב נקרא שכוי בלשון המקרא וכו' עי' פירוש רש"י וראב"ע ומצודת ציון על פסוק זה איוב ל"ח ל"ו ובתרגום

יוב"ע, והלב הוא המבין וע"י הבינה אדם מבחין בין יום ובין לילה ומפני שהתרנגול וכו' תקנו לומר ברכה זו בשמיעת קול התרנגול עכ"ל, והנה באמת צריך להתבונן בזה שהרי ראות העינים הם העיקר בזה כשיעלה עמוד השחר אז יבקע אור מוצאו והאדם יראה לעינים הבוקר אור וקרני האור נתפשטו מצד מזרח ובראיית העינים יבחן לא בלב שהרי כל אדם חזו בו אנוש יביט מרחוק וא"כ העינים הם המבחינים לא הלב, ויש לומר שמפני שפעמים יהיה אור הלבנה נמשך עד אחר עמוד השחר ואז ע"י הראות אינו ניכר בתחילת היום אם אורו של יום או אורו של אור הלבנה וכ"ש אם הענן באויר השמים אז אור העינים אינו מבדיל בין יום ובין לילה וצריך הבחנת הלב שהוא המבחין ביניהם ומבדיל בין מהות אור היום למהות אור הלבנה שצריך האדם ליתן אל לבו להבין ולהשכיל כדי שלא יבא לכלל טעות וכבר היה מעשה בזמן הבית שבאי לכלל טעות כדאיתא בריש פרק אמר להם הממונה יומא כ"ח ע"א הרואה אומר ברקאי וכו' עד שבחברון והוא אומר הן ולמה הוצרכו לכך שפעם אחת עלה מאור הלבנה ודימי שהאיר מזרח ושחטו את התמיד וכו' וקאמר בש"ס שאינו דומה תימור של לבנה לתימור של חמה תימור של לבנה מתמר ועולה כמקל תימור של חמה מפציע לכאן ולכאן אלא שהיה יום המעונן והיה מפציע אור הלבנה לכאן ולכאן מחמת הענן ודימו שהוא יום שכבר עלה השחר ע"ש, והיינו אילת השחר כאילה שקרניה מתפצלות לכאן ולכאן כך עמוד השחר מפציע לכאן ולכאן הרי לך שזה אינו תלוי בראיית העינים שהראייה תלויה בהבחנת הלב כדכתבנו ודוק, וא"כ רבינו יעקב איש תם תמים היה בטורותי"ו ובטעמיו כטעם לשד השמן טעמו וראו כי טוב טעמו ונאומו, ודע כי מרן ז"ל פסק לקמן סימן מ"ז סעיף י"ג שאין לברך ברכת הנותן לשכוי בינה עד שיאיר היום ודברינו הנ"ל מגיעים על זה, ועי' לקמן בבאר היטב שם ס"ק י"ג ועי' בהרב יפה ללב בסימן מ"ז מה שכתב על זה:

כ"ו חשון ש' ואחרי מצותיך תרד"ף נפשי לפ"ק והיא שנת השמיטה, אוראן יע"א:

סימן כח

הרב שדה הארץ בחלק שלישי סימן י"ד פסק שמי שבירך שהנ"ב על המים אדעתא דלשתות קאפי' ושכח ובירך מיד אחר שתיית המים בורא נפשות קודם שישתה הקאפי' דצריך לחזור ולברך על שתיית הקאפי' ע"ש, דלכאורה הא דפסק מרן ז"ל ביו"ד סי' י"ט סעיף ח' וז"ל היה שוחט חיה או עוף ודעתו לשחוט עוד ושכח וכסה ובירך כשחוזר לשחוט אין צריך לחזור ולברך על השחיטה וכו' ע"ש, הוי תיובתיה:

אבל לכשתידוק שפיר עיניך תחזינה משרים שאין מכאן סתירה לדברי הרב ז"ל והוא דשאני ברכת בנ"ר שדבר בה הרב משום דהויא סילוק למה שכבר נהנה שתקנו חז"ל על

כל אכילה או הנאה שרוצה לאכול או ליהנות לברך מקודם על מה שיהנה ונותן הודאה על מה שנהנה כבר ולהכי הוי ברכה אחרונה סילוק שכבר גמר הנאתו ומברך בגומרו הנאתו לשעבר שנותן הודאה, אבל ברכת כסוי הדם אינה ברכה על מה שגמר שחיטתו שאין לה עם השחיטה כלל שום שתוף אלא הרי היא בכלל ברכת המצות שלא תיקנו להם ברכה אחריהם שהרי כל מצוה ומצוה מכל מצות התורה לא תיקנו לה ברכה אלא קודם המצוה דהיינו קודם עשייתה אשר קדשנו וצונו לעשות כך ולאחריה לא תיקנו לה ברכה וא"כ ברכת כסוי היא ג"כ ברכה שקודם המצוה שהיא עשיית הכסוי והוי דומיא דזבח שיש בו שלש מצות כל אחת בפ"ע כמו שתאמר כשרוצה לשחוט מברך ברכת המצוה על השחיטה וכשרוצה לכסות דמו בעפר מברך עליו ברכת המצוה על הכסוי וכשרוצה לאכול את הזבח מברך על אכילת הזבח וכל ברכה מאנו אינה גמר למה שלפניה אלא למה שרוצה לעשות אחר כך ולהכי לא הוי סילוק ומשום הכי הגם שבירך על הכסוי אין צריך לברך על מה שרוצה לשחוט אחר כך כיון שלא נסתלק בברכה זו מהשחיטה ודוק, ועי' להרב מגן אברהם בא"ח סי' ק"ץ ובבאר היטב שם ס"ק ג' ע"ש, ועי' להרב מאמר מרדכי שם סי' ק"ץ ס"ק ה' מה שהעיר על הרב מגן אברהם ועי' להרב זכור לאברהם מערכת אות בי"ת סימן ק' ע"ש מה שכתב משם הרב קרית מלך רב ע"ש, דלפי חילוקי יתירץ קושית המאמ"ר על הרב מגן אברהם ע"ש ודוק, ה' ינחמנו אמן שנת תור"ה וחיי"ם לפ"ק:

סימן כט

יש שטועין ורוצים לומר כשם שברכת שהכל כוללת הכל ועל הכל אם אמר שהכל יצא, כך הדין ג"כ בברכת בנ"ר וכו' על כל מה שבראת להחיות בהם נפש כל חי גם היא ברכה כוללת הכל ועל כן רוצים לומר שאם בירך בנ"ר במקום ברכת מעין שלש שיוצא, ואנכי הד"ך והדל באלפי אומר שאין דבריהם נכונים כלל דלא מצינו שנאמר זה הכלל, אלא בברכת שהכל שתיקנו חז"ל השבח והברכה על הבריאה כגון בורא פרי העץ או פרי האדמה שהיא ג"כ כל פרי העץ ממינים שונים או פרי האדמה שהיא כולל יותר או פרי הגפן הגם שהיא פרטית בזה אמרו שאם אמר שהכל נהיה בדברו שהיא כוללת כל פירות וכל דבר שאנו משבחים שנברא הגם שלא נזכר בה פרטי פרטים מ"מ כיון שהיא כוללת הכל גם אלו הדברים שרוצה עתה לברך עליהם ונותנים שבח על בריאתם יוצא בה ידי חובתו אבל בברכת מעין שלש שתיקנו לנו לומר בה כעין שלש ברכות שהם מן התורה על המזון ועל הארץ ועל בנין ירושלים שהם הודאה ושבח ולא ענין הבריאה אלא על ענין הנתינה שהיא מתנת הארץ ובנין ירושלים, א"כ ברכת בנ"ר אינה מעין ברכת

מעין שלש ולכן אינו יוצא בברכת בנ"ר על דבר שצריך לברך עליו מעין שלש שהרי קראו לדבר שצריך לברך עליו בנ"ר אמרו חז"ל על זה ולאחריו ולא כלום:

והגם שראיתי להרא"ש ז"ל בפסקיו בפרק ראשון דברכות סימן י"ד שכתב משם רבני צרפת וז"ל שאפילו לא אמר אלא ברכת הזן בין על היין בין על התמרים יצא, ואע"פ שאין בה אלא מעין הזן בלבד וברכת על העץ יש בה מעין שלש אפ"ה יצא ע"ש, התם היינו טעמא משום דברכת הזן היא עדיפא טפי שהוקבעה ראשונה בברכת המזון דאורייתא מה שאין כן בורא נפשות קרו לה בש"ס ולא כלום כדאמרן ועי' להרב מטדני יום טוב שם על הרא"ש מה שציין בס"ק כ', אחר כך ראיתי להרב זכור לאברהם למהר"א אלקלעי במערכת ברכות אות שי"ן שהביא דבר זה והעלה שבדבר שיש ספק בברכתו אין לברך בנ"ר שאינה דומה לברכת שהכל שאמרו על הכל אם אמר שהכל יצא אבל אם כבר בירך בנ"ר בדיעבד יצא ע"ש וצ"ע, וע"ש בדף כ"ד ע"א, והנראה לענ"ד כתבתי ואתה תבחר ותקרב:

ועוד ראיה לזה שלא נזכר בדברי הש"ס אלא בברכת שהכל כמ"ש על הכל אם אמר שהכל יצא וכל כהאי לא הוה להו לאשתוקי מינה, וכן מוכח מדברי מרן ב"י בא"ח סימן ר"ב שכתב רבינו ב"י על מה שכתב הטור וז"ל ואם בשל הפרי ונכנס טעם הפרי במים כתב הרשב"א שמברך עליו שהכל, וא"א הרא"ש ז"ל כתב אפשר אם בשלו ונכנס טעם הפרי במים מברך עליו בורא פה"ע ע"כ, כתב הרב"י ע"ז וז"ל ומכאן דלדעת הרא"ש מי שריית צמוקים או תאנים ומי בישולם מספקא לן אם יש להם דין פרי עצמו לענין ברכה אע"ג דלענין ברכה ראשונה לא נפקא לן מידי דהא תנן על כולם אם אמר שהכל יצא (ר"ל עכשיו דמספקא לן לכתחילה יש לברך עלייהו שהכל דהו"ל כדיעבד) נפקא מינה לענין ברכה אחרונה שאם יש להם דין הפרי עצמו מברך עליו מעין שלש ואם אין להם וכו' מברך עליהם בנ"ר ולכן ירא שמים הרוצה לשתות מהם אל ישתה אלא בתוך הסעודה וכו' או יאכל פרי משבעת המינים וישתה מים ג"כ כדי שיצטרך לברך אחר כך ברכה מעין שלש ובנ"ר וממה נפשך יוצא י"ח מי הצמוקים או התאנים וכו' וכן פסק בש"ע שם סעיף י"א ע"ש, ועי' בהרב מג"א שם ס"ק כ"ד ובס"ק כ"ו מה שכתב משם האגודה לברך תחילה בנ"ר ע"ש, הרי לך בהדיא שלא מצא הרב תיקון לברכה אחרונה שהיא מעין שלש לפטור אותה בברכת בנ"ר כמו שמצא תיקון לברכה ראשונה שהיא בפה"ע לפטור אותה בברכת שהכל עד שהצריך לאכול פרי שברכתו האחרונה מעין שלש ולשתות מים שברכתו באחרונה בורא נפשות רבות:

וכן עוד יש להביא ראיה לזה שברכת בנ"ר אינה כמו ברכת שנ"ב מהא דנסתפקו התוס' והביא דבריהם מרן בש"ע סימן ר"ח סעיף ו' באם אכל דגן חי או עשוי קליות וכו' והגרעינין שלמים דכתב שנסתפקו התוספות אם יברך לאחריו מעין שלש ולכך כתבו שנכון שלא לאוכלו אלא בתוך הסעודה וכו' ע"ש, ואם יש תקנה בברכת בנ"ר דעל הכל ג"כ אם אמר בנ"ר יצא כמו ברכת שהכל א"כ למה לא הסכימו לדעה ראשונה דסברי שלאחריו בנ"ר דעל הכל אם בירך בנ"ר יצא אם אית לן זה הכלל אלא ודאי יש להוכיח מדבריהם שלא נאמר כלל זה אלא בברכת שהכל דוקא ועי' להרב כנה"ג שם במש"כ בהגהת הטור בסימן ר"י ע"ש ודוק, כ"ט יום לאב הרחמן ערב ר"ח אלול שנת צדק צדק תרד"ף אוראן יע"א שנת שמיטת כספים, המנחם ציון ינחמנו ויאמר די לצרותינו וירפא את שברנו וימלא את חסרוננו ויגדור עלינו את פרצותינו וישכלל ויבנה את חומותנו ויהיה ה' עלינו לחומה ולמחסה:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן ל

ראיתי ונתון אל לבי במה שהעולם נוהגים כשרוצים לזמן אומר הגדול המברך ברכת הזימון ברשותכם הב לן ונבריך והם העונים אומרים ברך וחוזר המזמן ואומר נברך שאכלנו משלו וכו' ולפום השתא אנכי לא ידעתי מה הלשון אומרת הב לן ונבריך שאם הוא נוטל רשות מהמסובין לברך כמו שאמר ברשותכם א"כ הוה ליה לומר הבו שעם רבים הוא מדבר ונוטל רשותא מנייהו וכמו שלמדו בש"ס דברכות פרק שלשה שאכלו דף מ"ה ע"א רבי אבהו אמר מהכא כי שם ה' אקרא הבו גודל וכו' הרי דקאמר למסובין הבו וכו', והיה נ"ל לפרש ע"פ מאי דאיתא בערבי פסחים דף ק"ג ע"ב דרבי ברונא ורב חננאל הוו יתבי בסעודתא וקאי עלייהו רב ייבא סבא אמרו ליה הב לן ונברך לסוף אמרו ליה הב לן ונשתי וכו' ע"ש, וכן איתא בחולין דף פ"ו ע"ב ופירש רש"י בחולין ד"ה הב לן ונברך וז"ל מזוג כוס לברכת המזון וכו' ע"ש, דלפ"ז אפשר דהכי קאמר המברך ברכת הזימון להמסובין ולהמשמש עליהם כי לשניהם הוא מאמרו והיינו דקאמר להמסובין ברשותכם אני אומר לשמש דקאי עלוון הב לן ונברך ור"ל מזוג לן כוס לברכת המזון או ר"ל הב לן מים אחרונים שרוצים אנו לברך ואתי לפ"ז הכל שפיר, ועי' ברכות דף מ"ב ועי' תוספות שם ד"ה אתכא דריש גלותא אלא שאנכי הרואה את דברי הש"ס הנז' בסמוך מפורשי' שאמרו הם כך קודם נטי' מים אחרוני' הם אמרו לשמש דקאי עלייהו הב לן ונברך דהיינו מזוג כוס לברכה או הב לן מים אחרונים וכן משמע להדיא מטור א"ח סי' קע"ט דכתב ואם אמר הב לן ונברך הוי היסח הדעת כמו נטילת ידים וכן הוא

ג"כ משמעות הרב ב"י שם ע"ש בפסקת ויש לדקדק בדבריו וכו' ע"ש, ועיין בש"ע שם סעיף א' ע"ש, אבל למנהגנו שלאחר נטילת מים אחרונים אזי אנו אומרים הב לן ונברך למי אנחנו אומרים הב לן, ואפשר שהמנהג היה מתחילה לומר לשמש הב לן למזוג כוס של ברכה שאנו מזמינים אותו שיכין את עצמו למזוג כוס ברכה שאנחנו מאחרים למזוג עד ברכת הארץ והמברך נוטל רשות מהמסובין לומר לשמש הב לן ונבריך דהיינו מזוג לן כוס ברכת המזון:

אחר כך ראיתי שנתייסד מנהג זה ע"פ הזוהר וכמו שכתב הרב מג"א שם סימן קצ"ב ס"ק א' שציין על מה שכתב הש"ע וז"ל היו מסובין שלשה חייבים בזימון שאומר אחד מהם נברך שאכלנו משלו וע"ז כתב הרב מ"א וז"ל בזוהר ריש פרשת דברים שיאמר הב לן ונברך כי כל מילי דקדושה בעי הזמנה ומזה נוהגים לומר בל"א וכו' ע"ש, ואנכי ראיתי בזוהר פרשת בלק דף קפ"ו ע"ב וז"ל אכלו וההוא ינוקא הוה אמר מלי דאורייתא וחידושי תורה אמרו הב ונברך אמר להו יאות אמרתון בגין דשמא קדישא לא מתברך בברכה דא אלא בהזמנה פתח ואמר אברכה את השם בכל עת וגו' אלא חמא דוד דבעי הזמנה ואמר אברכה וכו' אבל נברך הזמנה אחרא איהו וכו' ע"ש, הרי מכאן אתה למד דהמנהג הזה הוא על פי הזוהר שאמר דברכת הזימון בעי הזמנה ולכך אומר מקודם הב לן ונברך, אלא דעדין קשה דהוה לן לומר הבו לן ונברך וצריכין אנו לומר דקאי על בעל הבית שנוטל המברך רשות מן בעל הבית ואומר למסובין ברשותכם אני אומר לבעל הבית הב לן ונברך והמסובין והבעל הבית עונים אחריו ברך וכו':

עוד נראה לומר דלשון הב אינו לשון נטילת רשות אלא לשון הזמנה כדפירש"י ז"ל על פסוק הבה נתחכמה לו וז"ל בחומש שמות א' י' כל הבה לשון הזמנה לדבר הוא כלומר הזמינו עצמכם לכך ע"כ ע"ש, והב והבה חד הוא דכולם לשון הזמנה ולשון זה נאמר על יחיד ורבים שהרי הבה נתחכמה לו קאי על רבים שיזמינו עצמם לכך וכמו שתרגם אונקלוס הבו נתחכם וכו' וכמו הבה נלבנה לבנים שמזמין לרבים וכן משמש בלשון יחיד הבה לי בנים הבה לנו עזרת מצר שאומר לכל המסובין הב לן כלומר הזמינו עצמכם לברך ברכת הזימון ואומר להם ברשותכם אני אומר לכם שתומינו עצמכם לן למה שאני אומר ברכת הזימון והם עונים אחריו ברך והרי הזמינו עצמם לכך ובאמת בזוהר לית תמן מלת לן אלא הב ונברך ע"ש:

עוד נראה לי לפרש ע"פ מה שכתב רש"י בפירוש החומש פרשת וירא י"ח ג' על פסוק ויאמר ה' אם נא מצאתי חן בעיניך וגו' ופירש"י לגדול שבהם אמר וקראם כולם אדונים ולגדול אמר אל נא תעבור וגו' ע"ש, ולפי האמור גם בכאן קרא לכולם ואמר להם

ברשותכם שנוטל רשות והורמנא מכולם ולגדול שבכולם אמר הב לן ונברך וכיון שנטל רשות מהגדול ואמר לו הב לן ונברך וחביריו ודאי יסכימו עמו ולהכי קאמרי ליה כולם ברך וק"ל, אחר כך סיימוה קמיה לשון הזוהר דינוקא הנז' קפ"ז ע"ב דקאמר בזוהר אמרו הבו ונברך וכן לקמן קצ"א ע"ב איתא וז"ל מכאן והלאה חברייא הבו ונברך הרי שני פעמים נאמר הבו דידהו ודידיה ע"ש, על כן נראה לי להכריע ולומר בזימון הבו ולא הב הבו לה' כבוד ועוז, רביעי בשבת תשעה לחדש תמוז ש' תור"ה וחיי"ם לפ"ק פה אוראן יע"א:

סימן לא

החלום בא ברוב ענין דברים כי אור רביעי כ"ד לאדר התרפ"ו ראיתי ואני בתוך כנופיא של רבנים וגדולים בבהכנ"ס ובתוכם רבי ומורי הרב המוסמך כמוהר"ר כקש"ת הרב ר' אברהם בן סוסאן י"ץ וקרא לי רבי ומורי בשם לאחוז ולתפוס ס"ת שתת' להעלותו על התיבה ולעלות ראשון כהן לקריאת ס"ת שתת' בפרשת ראה אנכי נותן לפניכם היום ברכה, וכאשר פתחתי לברך ברכה ראשונה ברכתי אשר קדשנו במצותיו וצונו על דברי תורה כך היתה ברכתי ולא אמרו לי דבר ומיד פתחתי פי לקרות הפרשה פרשת וזאת הברכה וקראתי אותה הפרשה בע"פ מפני שהס"ת שהיה לפני היה בפרשת ראה ופרשת ראה חזרתי וקראתי בה וכשברכתי הברכה הנז' ברכתי בכונה כראוי כאשר עם לבבי כשאני בהקיץ בפני עצמי כאילו אין שם אדם והארכתי בה כחפצי ורצוני באין מפריע וכאשר הקיצותי וקמתי ממטתי נסתפקתי לפום דינא אם מי שבירך ברכת על דברי תורה במקום אשר בחר בנו אם יצא י"ח ואין צריך עוד לברך אשר בחר או נימא כיון דלא עשה כתיקון חז"ל לא יצא י"ח:

הנה דעתי נוטה בזה לומר דלא יצא ידי חובתו וצריך עוד לברך אשר בחר בנו כתיקון חז"ל אם נזכר קודם שגמר הקריאה דברכה זו לא תיקנו חז"ל לקריאת הס"ת אלא לקריאה בעלמא שחייב אדם להגות בתורה יומם ולילה והרי הוא ככל ברכת המצות שצריך האדם לברך על המצוה קודם לעשייתה ובזה אינו יוצא י"ח מחיוב ברכת השבח שחייבו חכמים לברך ולשבח ולהודות לה' אשר בחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו וראיה מברכות השחר שאנו מברכים ברכות התורה שמקדימין לברך ברכה זו ואע"פ כן חוזרים ומברכים ברכת אשר בחר בנו משום דלא ראי זה כראי זה, ולכן נראה אם כבר בירך ברכת על דברי תורה הוי ברכה זו תוספת ברכה ואם עדין לא בירך כשקם ממטתו טוב עשה שבירך ברכה זו וחוזר ומברך ברכת אשר בחר בנו בכל ענין כתיקון חז"ל וכ"ש לפי מה שראיתי כתוב בספר הלבוש א"ח סימן מ"ז סעיף ו' שכתב שברכת על דברי תורה

שאנו מברכין בשחר בתחילת ברכות התורה היא ברכה אחרונה שאנחנו חייבים לברך על לימוד התורה של אתמול מפני שאין יכולין לברך אותה בסוף היום שגמרנו לימוד התורה של יום שעבר כי לימוד התורה אין לו הפסק ואינו יכול לברך אחר הלימוד אלא אחר שינת קבע בלילה אז הוי הפסק שהשינה אנסתו ולהכי אחר שינה של לילה אז חל עליו חיוב ברכה אחרונה ע"ש, דלפ"ז ברכה זו אין ענינה ותיקונה על קריאה זו דלהבא ולהכי ודאי לא יצא בברכה זו, אלא שבאמת נראה שפירוש זה של הלבוש הוא תמוה לרבים דלא מצינו מעולם בנוסח הברכות שתיקנו חז"ל באשר קדשנו במצותיו וצונו על וכו' נוסח זה לברך אחר שיעשה ויגמור המצוה והיא ברכה על המוגמר שגמר המצוה, זה לא מצינו, ואל תשיבני מברכת הטבילה דאיתא בפ"ק דפסחים דף ז' ע"ב דתניא כל המצות כולן מברך עליהן עובר לעשייתן אמר רב חסדא חוץ מן הטבילה משום דאכתי גברא לא חזי ופירש רש"י כיון דאיכא טבילת גר דאכתי לא חזי וכו' תקנו בכולן לברך אחר הטבילה ע"ש, ופסקה מור"ם ביו"ד סימן ר' ע"ש, אין משם ראיה כלל דשאני התם שהברכה מתוקנת באמת על קודם עשיית המצוה אלא מפני שאינו יכול לברך מקודם משום דאכתי גברא לא חזי אמרו שיברך אחר כך ולא קרינן בה נדחית כמו על נטילת ידים אם לא בירך קודם הניגוב יברך אחר כך כיון שכבר נתחייב בה לא פקע חיובה בכך אבל לתקן עיקר הברכה לאחר המצוה שמברכין על המוגמר בנוסח זה לא מצינו שהרי ברכה שחייב לברך קודם לימוד התורה כבר תיקנו ברכתה וזאת היא נתקנת אחר לימודו ואפילו הכי יתקנו לברך אשר קדשנו במצותיו וצונו על וכו' זה מעולם לא נשמע, ומרן בש"ע שם סימן ר' פסק גם בטבילה יברך קודם הטבילה ושאני טבילת גר משום דאכתי גברא לא חזי ע"ש, איך שיהיה דברי הלבוש שגבו ממני ודבריו הקדושים צריכין לי תלמוד מי יתן ידעתי ואמצא פשר דבר לדברי פה קדוש מדבר:

עוד קשה לי על דברי הלבוש דמאי שנא מכל ברכות המצות שמברכין עליהם קודם לעשייתן ואין מברכין עליהם אחר גמר עשייתן כגון אחר שבעת ימים של סוכות, ואחר נטילת לולב, אחר תפלין וציצית, והגם שמצינו שבמערבא מברכין כי מסלקי תפלייהו היינו משום דמסלקין אותן סמוך לשקיעת החמה משום דיש מצוה בסילוקן כמ"ש ר"ת, עי' בפסקי הרא"ש הלכות תפלין סימן ט"ז ע"ש, ועי' הרב ט"ז בסי' מ"ז ס"ק ה' מש"כ משם הרשב"א ע"ש:

סימן לב

נסתפקתי במי שאכל פת הבאה בכסנין כשיעור ברכה אחרונה שהיא מעין שלש וקודם שבירך נמלך לאכול פת דצריך נטילת ידים והמוציא אם צריך לברך מקודם ברכת מעין

שלש ואחר כך יאכל הפת שברכתו המוציא או אין צריך שברכת המזון שמברך אחר כך על הפת פוטרת הכל? ונ"ל לומר דאין צריך לברך מקודם על פת הבאה בכסנין שברכת המזון אשר לפניו פוטרת הכל וראיה ממ"ש הרב מ"א סימן קס"ח ס"ק י"ד וז"ל ופשוט דאם אחר שאכל מעט מפת הבאה בכסנין ונמלך לאכול עוד כשיעור קביעות צריך ליטול ידיו ולברך המוציא עכ"ל, ודברי הרמ"א קאי על מה שכתב מרן ז"ל שם בסעיף ו' וז"ל ואם מתחילה היה בדעתו לאכול מעט (מפת הבאה בכסנין) ובירך בורא מיני מזונות ואחר כך אכל שיעור שאחרים קובעים עליו יברך עליו ברכת המזון ע"ש, הרי משמע להדיא מדברי הרב מג"א הגם שכשנמלך לאכול כשיעור שאחרים קובעים עליו וצריך ליטול ידיו ולברך המוציא כאילו הוא עתה התחיל אכילתו אפילו הכי אין צריך לברך על מה שאכל כבר וברכת המזון שלפניו פוטרתו ונ"ל דגם בנ"ד הדין כן דלא שנא:

סימן לג

הנה מרן ז"ל בא"ח סימן קס"ח סעיף ו' כתב שאם אכל מפת הבאה בכסנין שיעור שאחרים רגילים לקבוע עליו אע"פ שהוא לא שבע ממנו מברך עליו המוציא וברכת המזון וכו' עש"ב, והנה כמה הוא שיעור סעודה מצינו לו להרב חיד"א בספרו ברכי יוסף בסי' זה אות ד' שכתב וז"ל יאכל פחות מנ"ד דראמ"ס ולא מיקרי קביעות לכ"ע או יאכל ע"ב דראמ"ס ויברך בהמ"ז ואם אכל נ"ד דראמ"ס ואינו יכול להשלים ע"ב יברך בהמ"ז בית דוד סימן פ"ב וכו' ע"ש, ועי' אורח חיים סי' תרי"ב סעיף ד' שכתב מרן וז"ל שיעור אכילת פרס (שהוא שיעור סעודת קבע) י"א ארבעה ביצים וי"א ג' ביצים עכ"ל הרי דעת מרן כדעת הרמב"ם שהוא שיעור ג' ביצים ככלל המסור בידינו, וכן כתב ג"כ בספרו מורה באצבע סימן ג' אות צ"ה וז"ל אם אוכל פת הבאה בכסנין וכו' ואם אכל נ"ד דראמ"ס או יותר עד ע"ב דראמ"ס נכנס בספק ברכת המזון עד שיאכל ע"ב והגם שיש חולקין סברא זו עיקר וכן הסכימו כמה אחרונים עש"ב, ופשוט דעיקר הספק הוא תלוי בשיעור אכילת פרס אם הוא שלשה ביצים או ארבעה וא"כ דנ"ד דראמ"ס הוא שיעור שלשה ביצים נמצא שיעור ביצה י"ח דראמ"ס שהוא שליש נ"ד דראמ"ס וא"כ למ"ד שיעור אכילת פרס ארבעה ביצים יעלה במספר חשבונם ע"ב דראמ"ס שהוא אליבא דכ"ע שחל עליו חיוב ברכת המזון ולכן מי שאכל נ"ד דראמ"ס עד ע"ב נכנס בספק אם הדין כהרמב"ם או כשאר פוסקים זהו עיקר הספק, ועי' להרב ויאמר יצחק ח"א בלייקוטיו שכתב דשמע שהדור"ו הוא שמונה דראמ"ס וחצי ע"ש, ולפי שמועת הרב מבואר יוצא שיעור הדראמ"ס הוא שלשה גראמ"ס שהרי הדור"ו משקלי חמשה ועשרים גרא"ם וחצי נמצא דראמ"ס אחד הוא שלשה גרא"ם שלפ"ז שמונה דראמ"ס וחצי יעלה

חשבונם למספר הגראמ"ס חמשה ועשרים גרא"ם וחצי, ונמצא שיעור ביצה שהוא י"ח דראמ"ס יעלה חשבונם למספר הגראמ"ס נ"ד גראמ"ס שהוא שני דור"ו ושלשה גראם שהם שני דורו"ס יעלה מספרם אחד וחמשים גרא"ם, וא"כ נ"ד דראמ"ס שהוא שיעור שלשה ביצים יעלה חשבונם למספר גראמ"ס מאה ושנים ושש גראמ"ס שהם משקל ששה דור"ו ותשעה גרא"ם, וע"ב דראמ"ס שהוא שיעור ארבעה ביצים יעלה חשבונם למספר גראם מאתים וששה עשר גראמ"ס שהם משקל שמינה דור"ו ושנים עשר גראם, וז"ל הרב בעל ספר מצות השם בכלל ט"ז דף צ"ה וז"ל שיעור סעודה שנקרא אכילת פרס בכל מקום כמו ט' גרוגרות והם כמו שלשה ביצים לרמב"ם ולשאר פוסקים הם כמו ארבעה ביצים וכו' ע"ש וכתב הרב מג"א בסימן קס"ח ס"ק י"ג וז"ל לקבוע עליו נ"ל דאם הוא קובע סעודתו עליו אע"פ שאכל עמי בשר ודברים אחרים ואילו אכלו לבדו לא היה שבע ממנו אפילו הכי מברך המוציא וג' ברכות וכו' ע"ש, והרב ברכי יוסף שם אות ו' כתב על זה דלמעשה צריך עיון עש"ב ועי' הלק"ט ח"ב סי' רכ"ז, כ' סיון תרפ"ח:

סימן לד

נשאלתי מאת חתני עסיס רמוני תלמידי החביב עלי החה"ש כמוה"ר דוד אבן כ'ליפא הי"ו בענין אם מותר לברך או לקרות בגילוי הראש וכן אפי' שאינו לומד אם מותר לילך או לישב בביתו ובחומותיו בגילוי הראש בזמן החום או לא?

תשובה הנה הטור בא"ח סימן צ"א בדין תפלה כתב וז"ל מכאן יש ללמוד שצריך אדם לאזור אזור בשעת תפלה וכו' ויכסה ראשו וכתב הרמב"ם ז"ל לא יעמוד בתפלה באפונדתו דתי ולא בראשו מגולה וכו' ע"ש, משמע מדבריהם ז"ל מדהזהירו על זה בשעת תפלה משמע דבמקום אחר מותר אפילו בק"ש וברכותיה ובמסכת סופרים פרק י"ד נשנית הלכה זו בפלוגתא דת"ק וי"א והכי איתא התם פוחח וכו' או מי שראשו מגולה פורם על שמע וי"א דבבגדיו פורס אבל לא בראשו מגולה אינו רשאי להוציא אזכרה מפיו וכו' הרי לך דלדעת ת"ק אף פורס על שמע בצבור וקורא ק"ש בברכותיה ולדעת יש אומרים אסור, ואוסר ג"כ שלא להוציא אזכרה מפיו דמשמע אפילו בפני עצמו אסור להזכיר אזכרה מפיו וא"כ הרמב"ם והטור שלא הזהירו על זה אלא בתפלה מעומד ולא בק"ש וברכותיה משמע דסברי לה כתנא קמא דמסכת סופרים:

וראיתי להרב ב"י ז"ל שכתב וז"ל ורבינו ירוחם כתב שאסור לברך בגילוי הראש וכו' וכיון דרי"ו פסק כמ"ד אסור הכי נקטינן עכ"ל, הרי דהרב ב"י פסק לחומרא כרי"ו שגם ברכה אסור לברך בגילוי הראש דלא כמשמעות הרמב"ם והטור, ומשמע דשלא בשעת ברכה מותר בגילוי הראש וכמו שכתב רב"י לעיל מזה בסמוך בשם הכלבו וז"ל, הכלבו

כתב בסימן י"א כתב הר"מ שאינו אסור לילך בגילוי הראש כי מה שאמרו בפרק כל כתבי תיתי לי דלא מסגינא ארבע אמות בגילוי הראש ר"ל מדת חסידות, הרי לך בהדיא דשלא בשעת ברכה גם בהליכת ד"א לית ביה איסורא אלא ממדת חסידות וכ"ש בישיבה, עוד הוסיף הכלבו וכתב והרי"ף כתב ויש למחות שלא יכנס לבית הכנסת בגילוי הראש עכ"ל הכלבו, עי' בספרו דף ו' עמוד ד' וגם הכלבי ז"ל דעתו כדעת הרמב"ם והטור שהרי למעלה מזה כתב וז"ל ולא יעמוד בתפלה באפונדתו ובראשו מגולה ולא ברגליו יחפים ומשמע דוקא בתפלה מזהיר הרב, איך שיהיה בשעת ברכה מיהא סובר הרב ב"י שאסור לברך בגילוי הראש דמשמע דשלא בשעת ברכה מותר בגילוי ומהר"ם התיר הליכה בגילוי הראש וכ"ש יושב בביתו ובחומותיו. וראיתי להרב שיורי רנה"ג בסי' זה הגהת ב"י אות ב' שכתב משם מהר"י מברונא דלכל אדם אסור לילך ד"א בגילוי הרא"ש אבל בפחות מד"א וכ"ש בישיבה לית לן בה וסיים והכל לפי ענין הישיבה עכ"ל, ולפי' אפשר לומר דגם מהר"ם לא התיר אלא דוקא בפחות מד"א אע"פ שאין לשונו מורה הכי. ומרן ז"ל בש"ע אע"פ שבכאן בסי' צ"א סעיף ה' כתב כלשון הרמב"ם לא יעמוד באפונדתו ולא בראש מגולה ולא ברגלים מגולות כדרכו בקודש להעתיק בשלחנו הטהור כלשון הרמב"ם, מ"מ כתב בסעי' ג' וז"ל יש אומרים שאסור להוציא אזכרה מפיו בראש מגולה שהוא דעת רבינו ירוחם כמו שהסכימה דעתו כן בספרו הגדול ב"י, עוד כתב וי"א שיש למחות שלא ליכנס בביהכ"נ בגילוי הראש שהיא סברת הרי"ף שהביא הכלבו, ואפשר שמרן ז"ל מפרש בדברי הרמב"ם והטור דלאו דוקא כתבו לא יעמוד בתפלה וכו' בראש מגולה אלא משום דנקטו באפונדתו דזה דוקא בתפלה להכי נקט לא יעמוד בתפלה אבל לענין ראש מגולה גם בברכה אסור א"כ לפ"ז גם הרמב"ם והטור מצו סברי לה כיש אומרים דמסכת סופרים ובהכי אתי שפיר שכתב בב"י דנקטינן כרבינו ירוחם והניח דברי הרמב"ם והטור משום דגם דברי הרמב"ם יתפרשו כדברי רבינו ירוחם ועי' עוד לו למרן ז"ל בסי' קנ"א סעיף ו', אמנם אם אינו מזכיר את השם אליבא דכ"ע מותר להיות בגילוי הראש אם אינו מהלך והוא עומד או יושב בביתו דהא גם לדברי מהר"י מברונא שאסר לילך ד"א בגילוי הראש דלא כמהר"ם התיר בפחות מד"א וכתב וכ"ש בישיבה, ונ"ל שדוקא אם אינו עוסק בתורה אבל ביושב ועוסק בתורה שהשכינה עמו כדאיתא בברכות דף ו' מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה ששכינה עמו שנאמר בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך ועוד אמרו רז"ל מיום שחרב בה"מ אין לו להקב"ה בעולמו אלא ד"א של הלכה א"כ משום כבוד השכינה צריך לכסות ראשו, ודע דכל זה מדינא אבל משורת דרך ארץ וממדת כבוד אל עליון שמלא כל הארץ כבודו צריך

האדם שיהא מורא שמים עליו גם ביושב בביתו ובחומותיו לא יגלה את ראשו וכדאיתא בפרק מי שהחשיך דף קנ"ו ע"ב דאמיה דרב נחמן אמרי לה כלדאי החוזים בכוכבים בריך גנבא ליהוי לא שבקתיה גלויי רישיה אמרה ליה כסי רישך כי היכי דתיהוי עלך אימתא דשמיא ובעי רחמי לא הוה ידע אמאי קאמרת ליה הכי יומא חד יתיב קא גריס תותי דיקלא נפל גלימא מעלוי רישיה דלי עיניה חזא לדיקלא אלמיה יצריה סליק פסקיה לקיבור (לאשכול) בשיניה והדקל לא היה שלו ע"ש, הרי לך בהדיא דכיסוי הראש מביא לידי יראת שמים וכן מצינו להטור שדעתו כן שהגם שכתב הכא בסימן צ"א כשיעמוד לתפלה יכסה ראשו דמשמע שדוקא בתפלה או כשמזכיר הברכה כדעת רבינו ירוחם אבל בלא זה מותר בגילוי הראש מ"מ לעיל בסימן ב' כתב ויכסה ראשו כדאיתא בפר"ק דקידושין דף ל"א ע"א רב הונא לא אזיל ד"א בגילוי הראש אמר שכינה למעלה מראשי ע"כ, הרי לך דכתב צריך שיכסה ראשו והיינו טעמא משום דבסימן צ"א השמיענו דינא שאסור כשמתפלל או כשמזכיר השם ובסימן ב' השמיענו שורת דרך ארך ומדת חסידות כיצד יתנהג האדם עם קונו, ולפי טעם זה נימא דמאי דנקט הטור לא אזיל ד"א בגילוי הראש לאו דוקא אלא אפילו בפחות והוא יושב נמי אין לגלות ראשו כדמוכח מהא דפרק מי שהחשיך ונ"ל דרוצה לומר שלא יהיה בגילוי כשיעור הילוך ד"א וכמו שפירש הרב אי"ש טהור בספרו בית עובד על הא דאמרו רבותינו ז"ל אסור ליל ד"א בלא נטילה שכתב הוא ז"ל בדיני הנהגת הבוקר דיני נטילת ידים שחרית עי' בספרו ד' ה' שכתב וז"ל דההולך דקאמר לאו דוקא הולך דאין עיקר האיסור על מעשה ההליכה אלא כל עיקר הקפידה היא על השהוי ששוהה עליו רוח טומאה כדי שיעור הילוך ד"א ע"ש, שהביא לדבריו ראיה ע"ש, והכא נמי דכוותה, אי נמי דכמו דחילק מהר"י מברונא בין הליכת ד"א לפחות לענין איסור דבהלוך ד"א אסור ובפחות מותר וכ"ש בישיבה כדכתבינן לעיל כן מחלק הטור לענין כבוד של מעלה הגם שאין בגילוי הראש שום איסור ואין כאן אלא משום שורת כבוד השכינה אפי"ה בד"א יש בו משום כבוד וחסידות ובפחות אפילו חסידות אין כאן וכ"ש בישיבה אע"פ שאין הדעת נוטה לכך:

וחזיתיה להרב ב"ח בסי' ב' שהסכימה דעתו לומר דלאו דוקא ד"א אלא אפילו פחות מד"א ע"ש שהאריך בזה והעתיק דברי הרמב"ם בספרו מורה נבוכים בפרק נ"ב מחלק ג' שכתב וז"ל וגדולי חכמינו ז"ל היו נמנעים מלגלות ראשם להיות השכינה מחופפת על ראש האדם ומסובבת אותו וכו', וכתב הרב"ח מבואר מדבריהם שלא חילקו בין ד"א לפחות מד"א וכתב דנ"ל דס"ל דמאי שהזכירו ד"א לאו למידק מינה דבפחות שרי דמאי שנא ד' מפחות לפי טעם דמלא כל הארץ כבודו ושכינה למעלה מראשו וכו' ולא הזכירו

ארבע אמות אלא לרבותא לומר דלא מיבעיא דאין לילך בשוק ותחת אויר השמים בקומה זקופה ובגילוי הראש אלא אפילו הילוך ארבע אמות גרידא בתוך ביתו נמי אסורה אע"פ שלכאורה לא היה לנו להקפיד אהליכה מועטת כזו שהוא בתוך ביתו וא"כ ארבע אמות לאו דוקא דהוא הדין בפחות וכן נראה לי עיקר, ולפי זה בגילוי הראש אין איסור בדבר אפילו בארבע אמות אלא מדת חסידות גרידא וצריך ליזהר ממדת חסידות אפילו בפחות מארבע אמות עש"ב, וכתב ועיין במהרש"ל בתשובה סימן ע"ב ע"ש, ועיינתי בתשובת מהרש"ל ז"ל וראיתי לו שהאריך ועמד על זה ומתחילה כתב שאין אני יודע איסור לברך בלא כיסוי ראש ומהרא"י פשוט לו שאסור בהזכרת השם, אחר כך הביא הא דמסכת סופרים הנז' והא דרבינו ירוחם שאסר לברך בגילוי הראש וכתב אילולי שאינני רגיל לחלוק על הקדמונים הייתי נוטה להקל ולברך בגילוי הראש ואפילו לקרות ק"ש שרי, והביא ראיה ממדרש רבה אמר ר' ברכיה מלך בשר ודם משדר פרוטגמא שלו למדינה מה הם עושים וכו' עומדין על רגליהם וקוראים אותה באימה וכו' אבל הקב"ה אומר לישראל קראו ק"ש פרוטגמא שלי וכו' ולא הטרחתי עליכם לקרות לא עומדים ולא פרועי ראש (עי' בטור בסימן ס"א שהביא המדרש הזה ע"ש) משמע להדיא דליכא איסור בפריעת הראש בק"ש אלא שלא החמיר עליהם וכתב אבל מה אעשה שכבר הורו לאסור וכתב אבל זה תמהני שנהגו איסור בפריעת הראש אף בלא תפלה וכו' וכתב וממדת חסידות הוא שלא ילך ד"א בגילוי הראש ודוקא הליכת ד"א כדאיתא בפרק כל כתבי דף קי"ח קי"ט והיא ממדת חסידות כמו שחשיב אמר ר' חנינא תיתי לי דלא סגינא ארבע אמות בגילוי הראש ודוקא הליכת ארבע אמות כמו שחשיב אינך תיתי לי (אמר הד"ך עי' מה שפירש"י שם ד"ה דקיימית מצות תפלין והוא כמ"ש מהרש"ל דמדת חסידות וכן הא דאיתא שם תיתי לי דקיימית ג' סעודות בשבת יש לפרש דר"ל דמעולם לא בטילנא ג' סעודות כמאמר רשב"י או י"ל דכולם בהשוואה אחת הגם שהיה יכול לעשות סעודה שלישית במיני תרגימא נ"ל הד"ך) עוד כתב מהרש"ל וכן מסתבר שמדת חסידות בהזכרת השם שלא בגילוי הראש וכן הילוך ד"א באויר השמים וכן מצאתי כתוב בשם מהר"ם (עי' לעיל מ"ש בשם מהר"ם) ואח"כ מסיק וז"ל ומ"מ נראה בעיני אף שאין איסור בדבר ואף לא מדת חסידות כשאינו מזכיר השם, מ"מ הת"ח יש לו ליזהר דמאחר שהעם תופסים בה לקלות ראש ולפריצות כמו עובר על דת יהודית ואפילו לומד בחדרו אסור וכו' עש"ב, הרי גם רש"ל העלה להורות לפניו ככל דברי הב"ח שהעתיק דברי הרמב"ם במו"נ דצריך ת"ח ליזהר בזה ככל הכתיב שזהו כבודם כבוד כמ"ש ויסתר משה פניו כי ירא מהביט וכו' וכמו שמוכח מש"ס דסוף שבת קנ"ו כמש"ל מאימיה דרב נחמן ב"י

אשר צוותה עליו אמו כסי רישך וכו' אלא דיש להרגיש על זה והוא מדקאמר הש"ס יומא חד קא גריס תותי דיקלא משמע שהיה גדול בתורה ובשנים אותה שעה וא"כ למה רב נחמן צריך לאזהרת אמי ולא עביד הכי איהו מעצמו כיון שכך הוא שורת הדין ולמה צריך בזה לדברי כלדאי דמשמע דאילולי כן לא היה מכסה את ראשו:

ואפשר שמשם גדולי חכמינו למדו דבר זה מגדול המעשה שנעשה ברב נחמן ב"י. עוד אפשר לומר שבודאי רב נחמן ב"י בלא זה היה מכסה ראשו כי לא היה בגילוי הראש ח"ו ודאי היה ראשו מכוסה כחכמים יודעי בינה אלא אמו הזהירתו שיעשה יתר שאת ויתר עז דחוץ ממגבעתו יוסיף שנית ויכסה בגלימיה בבית ראש גלימיה משום מה שאמרו לה כלדאי, והיינו דנקט הש"ס נפל גלימא מעליה רישיה וכו' ודוק:

ובסי' ב' סעיף ה' כתב הש"ע וז"ל אסיר לילך בקומה זקופה ולא ילך ד"א בגילוי הראש וכו' ע"ש, ונראה שמרן ג"כ כוונתו לענין גילוי הראש להזהיר משום שורת דרך ארץ וממדת חסידות כמו שפירשנו דברי הטור וכמו שהעתיק מרן ז"ל בספרו הגדול ב"י בסי' צ"א דברי מהר"ם שכתבנו לעיל לשונו שכתב שאין איסור לילך בגילוי הראש אלא ממדת חסידות ולא הביא שום חולק עליו משמע דהכי סבירא ליה וכן משמע ג"כ דהכי סבר לה מר מדכתב שם בש"ע וז"ל י"א דיש למחות שלא יכנס בבהכ"נ בגילוי הראש דמשמע הא בהליכה בעלמא לית ביה איסורא וא"כ מוכח דדבריו דבסי' ב' דכתב ולא ילך בגילוי הראש ד"א היינו ממדת חסידות וכמו שכתבו האחרונים וכמו שכתב מהרש"ל והרב ב"ח ועי' שם בבאר היטב:

אלא דראיתי להרב מגן אברהם שם בס"ק וא"ו שכתב על מה דנקט מרן ד"א כתב הרב על זה ומדת חסידות אפילו פחות מד"א וכו' ע"ש, משמע מדבריו ז"ל דמפרש דברי מרן דכתב ולא ילך ד"א בגילוי הראש שאסור מדינא ודלא כמהר"ם וסובר כמהר"י מברונא שכתב הרב שיורי כנה"ג שכתבנו לעיל לשונו, ובאמת זה לא יתכן חדא דהא בספרו הגדול לא הביא אלא סברת מהר"מ באין חילק ולא הביא דעת מהר"י מברונא וכמ"ש בסמוך, וראיתי להרב מחצית השקל שפירש בדברי הרב מ"א ממה שכתב הוא בעצמו בסי' צ"א ס"ק ג' דהא דכתב מרן בסי' ב' ולא ילך ד"א בגילוי הראש היינו ממדת חסידות ע"ש ועל כן פירש דברי המגן אברהם דה"ק דמאי דנקט מרן ד"א לאו דיקא דכיון שהוא ממדת חסידות אפילו פחות מד"א וכמו דכתבינן אנן לעיל בדברי הטור:

נמצינו למדין לפני חכמים שמש"כ מרן הש"ע בסי' ב' שלא ילך ד"א בגילוי הראש תני לה משורת דרך ארץ וממדת חסידות דוקא ועי' לקמן סי' ח' סוף סעי' ב' ועי' ב"י שם אבל הרב ט"ז בסי' ח' ס"ק ג' כתב שיש איסור בגלוי הראש בזה"ז מדין תורה דכיון שחק

זה הוא עכשיו בין הגוים שעושין כן תמיד תיכף שיושבים פורקים מעליהם הכובע וא"כ זה נכלל בכלל ובחקותיהם לא תלכו כ"ש בחק זה שאין לו טעם דכסוי מורה על יראת שמים כההיא דסוף שבת כסי רישך כי היכי דליהוי עלך אימתא דמרך עכ"ל, ונ"ל דרוצה לומר דהוי חק שאין לו טעם ולכך יש בו משום ובחקותיהם לא תלכו וכמו שכתב מור"ם ביו"ד סי' קע"ה סעי' א' בהגה וז"ל או בדבר שנהגו למנהג ולחוק ואין טעם בדבר וכו' ע"ש. וא"כ להט"ז יש אסור בגלוי הראש מן הדין ולפי טעמו אם הוא בביתו ובחומותיו הוא דאיכא אסורא מן התורה אבל אם מהלך בשוק לית ביה משום חוק דהא אין מהלכין בשוק בגלוי הראש ואין איסור אלא ממדת חסידות ודבריו הפכיים מדברי מהר"י מברונא שהתיר בישיבה ובפחות מד"א מן הדין ואסר בהליכה ד"א ור"ל דגם מהר"י מברונא אזיל ומודה שממדת חסידות גם בפחות מד"א וגם בישיבה יש ליזהר מגילוי הראש. וז"ל הרב עולת תמיד בסי' ב' ס"ק ה' ולא ילך ד"א בגילוי הראש המחבר שינה לשונו בכאן ולא כתב אסור ללך בגילוי הראש משמע דאין כאן איסורא אלא מנהג יפה בעלמא וכו' ועי' להרב מאמר מרדכי בסי' ב' ובסימן צ"א:

אכן ראיתי להרב הט"ז בסי' ס"א ס"ק א' שהקשה וז"ל הצריך לענייננו אלא לענין פריעת ראש קשה דהא יש איסור בפריעת ראש כדאיתא בפרק כל כתבי וכמ"ש הטור לעיל בסי' ב' דצריך שיכסה ראשו דיש בזה קלות ראש וכמ"ש בסי' ח' וכו' ע"ש. הנה משמע מדבריו שהוא סובר שמש"כ הטור בסי' ב' ויכסה ראשו לא ממדת חסידות אלא איסור מן הדין. ואפשר דלאו דוקא נקט איסורא ועי' לו עוד שם שיישב ראית מהרש"ל שהביא מהא דמדרש רבה שהביא הטור בסי' ס"א שכתב לא הטרחתי אתכם לקרותה עומדין ולא בפרועי ראש וכו' השיב על זה הרט"ז דשאני קריאת שמע דצריך לקרותה ברתת ובזיע וא"כ גם אם יקראנה בגילוי הראש אין בזה קלות ראש כיון שמעשיו מוכיחין עליו שאין לו קלות ראש ע"ש:

ואנכי הד"ך נ"ל ליישב באופן אחר ואומר שודאי מי שראשו מכוסה ומשום גזירת מלכו של עולם שציוהו לכסות ראשו מכסה ראשו כשבא לקרות דבר השם שהיה יקר בעיניו ועמד ופרע את ראשו וכוונתו בזה לעשות רצון קונו ודאי למצוה רבה תחשב לו בגילוי ראשו שעושה לכבוד השם, אבל אם היה מתחילה ראשו מגולה לרצונו מדעתו דהכי ניחא ליה לישב בפרוע ראש ועתה רוצה לקרות ק"ש בראשו פרוע שלא עשה מתחילה פריעת ראשו משום כבוד בזה שקורא והוא פרוע כאשר מתחילה ולא עשה שום שינוי לכבוד דבר השם וכמעשהו בחול כשהיה מתעסק בדבר חולין כך מעשהו בקודש בזה פריעת ראשו הוא קלות ופריצות ודוק. (והנה ראיתי להרב ב"י בסי' ח' דעל מה שכתב

הטור ומכסה ראשו שלא יהיה בגילוי הראש הקשה דהיאך הלך לעשות צרכיו וכו' ע"ש, ולכאורה מאי קושיא הא בהליכה לעשות צרכיו אינו אלא מדת חסידות, ויש לומר דגם הכא בסימן ח' מיירי ממדת חסידות לא מן הדין ובזה ניחא מנהגנו שאינם מכסים ראשיהם בטלית של מצוה אלא ת"ח ולא כ"ע והיינו טעמא משום שכיון שאינו אלא ממדת חסידות לכן אין ההדיוט נוהג לכסות ראשיהם אבל אנשי עיר תאפילאל"ת יע"א נוהגים הכל לכסות ראשם בין ת"ח בין דלת העם והוא כדברי פשט דברי הטור שכתב סתם ומכסה ראשו אבל נ"ל שרבינו ב"י לא סבר לה הכי כדאמרן וכן משמע מדבריו ז"ל בש"ע שלא כתב בדרך חיוב ויכסה ראשו אלא כתב וז"ל ונכון שיכסה ראשו שמשמע שהיא מדת חסידות וראיתי להרב מ"א בסימן ח' סק"ג שכתב דמי שאינו ת"ח אפילו נשוי לא היה מכסה ראשו בזמן התלמוד ע"ש), ועי' להרב ברכי יוסף בסימן ב' מה שהאריך בענין זה דגילוי הראש ועי' לו עוד בספרו מחב"ר שהביא דברי מהר"י עייאש מש"כ במטה יהודה דסובר בדעת מרן ז"ל שיש איסור בגילוי הראש והרב חיד"א ז"ל האריך הרחיב הדיבור בזה ומסיק שדעת מרן ז"ל שאין איסור בגילוי ראש אלא ממדת חסידות עיין עליו וכתב דברעיא מהימנא פרשת נשא דף קכ"ב עמוד ב' כתוב וז"ל ובגין דשכינתא על רישיה דבר נש אסיר ליה לבר נש למיזל ד"א בגלויא דרישא דאם היא אסתלקת מעל רישיה מיד אסתלקו חיים מיניה עכ"ל ע"ש, ולבסוף העתיק דברי ר"מ דפרשת פינחס דף רמ"ה דנקט הכי אסיר ליה לת"ח למיהך ד"א בגילוי הראש משמע שאזהרה זו לא נאמרה אלא לת"ח ועי' לו עוד בספרו שיורי ברכה בשיורי שיריים בסימן ב' אות ג', ועי' לו עוד בספרו כסא רחמים בפירושו ובתוספותיו על מסכת סופרים פרק י"ד הלכה ט"ו ועי' לו עוד בקונטרס אחרון סימן ב', אמר הד"ך עי' עוד בדברי הזוהר פר' בלק דף קפ"ז ע"א דקאמר וז"ל דתנן לא יהך ב"נ בגילוי רישא ד"א מ"ט דשכינתא שריא וכו' ע"ש, ועי' מה שכתבתי אנכי הד"ך בספרי הקטן ילקוט דוד באהל דוד על הזוהר בפרשת נשא אות א' ובפרשת פנחס אות ט' ע"ש, ועי' למור"ם ז"ל בסימן רפ"ב סעיף ג' דכתב ואסור לקרות בראש מגולה בתורה בצבור ע"ש, והוא לכאורה תמוה מהא דפסק מרן בש"ע סימן צ"א סעיף ג' יש אומרים שאסור להוציא אזכרה בראש מגולה ע"ש, וכ"ש לקרות בתורה בצבור דאיכא ברכה ואזכרת השם בתורה ועוד בה כבוד צבור ולפי מה שראיתי בהרב מ"א שם ס"ק ח' דפירש דמור"ם קאי אקען אתי שפיר ע"ש:

גם ראיתי להרב יפה ללב בסימן ב' אות ז' שהאריך הרחיב הדיבור בזה והעתיק בזה מה שכתב הרב פתח הדביר וז"ל וכבר תנא תונא מר דיינא מעלת וכו' בספרו הנכבד פתח הדביר ח"א באות ז' והאריך הרחיב בדין זה ויקבוץ את הנביאים שנים עשר נשיאים

ומכללם רבינו הטור ומרן ז"ל (זה כדעת מהר"י עייאש) דדעתם לאסור גילוי הראש מדינא גם הרב חלקו של ידיד ע"ש שהוסיף הרב מדיליה דכמה רבנים אזלי בשטה זו שאסור מדינא בגילוי הראש מטעם שהשכינה למעלה על ראשו ולא שנא מהלך או יושב ולא שנא ת"ח או פשוט ע"ש באורך וברוחב, ועי' להרב בכור שור בחידושיו לשבת קי"ח וז"ל ובספר באר היטב נתן טעות לפני המעיינים שכתב בשם רש"ל דאיסור גילוי הראש הוא דוקא תחת אויר השמים וכו' ואין כן דעת הפוסקים אע"ג דרש"ל כתבו בשם ויש אומרים מ"מ במסקנתו משמע להדיא דלא סבירא ליה הכי ופשיטא לדעת הט"ז משום חקות הגוים אין מקום לסברא זו דאדרבא עיקר החק שלהם בשבתם וקומתם בבית ולא בהילוכם (אמר הד"ך זה כמש"כ אנן לעיל בסמוך בענ"ד) אלא אפילו לפי טעם גמרא והרמב"ם (במו"נ) וסיעתו משום שהשכינה למעלה מראשו דאטו באויר תליא מילתא באויר הרקיע ולכן ישתקע הדבר ולא יאמר וכו' ומ"מ ראיתי מדקדקין אפילו במרחץ מניחין מטלית על הראש וכן נהגתי מעודי עכ"ד ז"ל עש"ב, ועי' בש"ע סימן ר"ו סוף סעיף ג' והיא סברת רבינו ירוחם הביאה שם סתם ועי' עוד למרן סימן קנ"א סוף סעיף וא"ו:

ועיין עוד להרב שדי חמד בקונטרס הכללים מערכת גימ"ל אות ע"א דף פ"ד ע"ב מה שכתב בזה והעתיק גם הוא דברי מי שגדול הוא הרב פתח הדביר דבסי' ב' וז"ל ואסף איש טהור דעת הפוסקים ורבים הם הסוברים דאסור מן הדין גילוי הראש דמ"ש בש"ס בזה לאו משנת חסידים הוא אלא דינא הוא או משום דבזה"ז שהוקבע ונתפשט מאד בין העמים (עמל עלי חק) איכא משום חקות הגוים וכו' ע"ש, ועיין עוד לו בקונטרס הכללים בפאת השדה סימן י"ב דף י"א ע"ב מה שכתב בזה:

ועד אחרן הרב האחרון שבזמננו בעל שו"ת קרני ראם להרב גדול הדור הוא ידידנו ידיד האל ואוהבו הוא המלאך רפאל אנקאווא ישמרהו השומר לעד אמן וגם עד זקנה ושיבה אלהיו עמו ראיתי לי בסימן בר"ך לקחתי שעמד בזה ככל הכתוב בספר ספרן של קדושים עיין עליו שדעתו לאסור להזכיר השם בגילוי הראש אבל בלימוד תורה הוא דוקא ממידת חסידות ע"ש, ולא כן אנכי עמדי אלא דגם בלימוד תורה אסיר בגילוי הראש כיון שהשכינה עמו כדאמרינן בברכות ומנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהשכינה עמו שנאמר בכל מקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך כדאמרן לעיל, ואנכי הד"ך נותן סימן בזה מה דכתיב והנפש אשר תעשה ביד רמה את ה' וגו' ותרגם אונקלוס ואנש דיעביד בריש גלי וגי' ולכן צריכין אנו לחוש לדברי זקנים אליפינו מסובלים אין פרץ ואין יוצאת ואין צוחה ברחובותינו שאסרו עלינו וציונו ויהא מורא שמים עליכם:

אחר כך ראיתי להרב חתם סופר בחלק חושן משפט בהשמטות סימן קצ"א מה שנצטער אותו צדיק על זה והכה על קדקדו של האיש ההוא שרצה להתיר ליכנס בבתי כנסיות ובבתי מדרשות בפרוע ראש וכתב שהתורה הקפידה על עבודת בהמ"ק שלא לעבוד פרועי ראש ולכן כתב דיש בזה איסור משום ובחקותיהם לא תלכו כמ"ש הט"ז דכיון דהתורה הקפידה על זה בעבודת בהמ"ק ש"מ שאינו דרך כבוד ואדרבה הוא קלות ראש וא"כ אי גמרינן מינייהו אסור משום ובחקותיהם לא תלכו ואותו מדרש שאמר לא הטריח עלינו בזמני דבר שכבר בא האפיפיור הידוע והשכיל ואמר הלא טוב יותר להראות הכניעה בראשו מלהראות בשליפת סנדל והנהיג ותיקן שכל ההכנעה בשעת עבודתם יהיה בהכנעת הראש בהסיר המצנפת במקום שליפת הסנדל, ומפני שכבר התחילו להמיר רגל בראש אמר המדרש לפי הנהוג ביניהם כמו שם שצריכים לקרוא באימה בפרוע ראש הנהוג ביניהם והקב"ה לא הטריח לנו גם בשליפת סנדל ומכ"ש בהסרת כובע שמנוע הוא אצלנו אלא שהמדרש לא דקדק בכך כיון דלא בא אלא לומר שהקב"ה לא הקפיד עלינו להורות דרך הכנעה במה שנוהג בנו ומלכי אוה"ע מקפידים בהכנעה שנוהג בארצם כגון הסרת הכובע וכדומה וכו' עש"ב, ועי' עוד להרב שדי חמד בכלליו מערכת האל"ף דף מ' עא"ב שכתב משם הרב מר ואהלות וז"ל ועי"ש שצדד לאסור ליתן יד להאנשים המתירין לעצמם לישב בגילוי הראש ולומר להם שלום כי גם הם ישיבו שלום ואסור להזכיר את השם בראש מגולה וכו' עש"ב:

י"ד טבת שנת הנך יפה רעית"י לפ"ק אורן יע"א

סימן לה

ראיתי להרב מעין גנים בחידושיו לטור א"ח בליקוטיו בסימן קצ"ז סעיף ד' וז"ל דאוכל כזית מוציא אחרים כשאין שם מי שיודע לברך ולא בעינן שיקרא מלה במלה וכו' היינו טעמא משום דמדינא בברכת המזון אף מי שיצא מוציא (לאו דוקא שכבר אכל ונתחייב בברכת המזון אלא שכבר הוא בירך אלא אפילו עדין לא אכל מוציא אחרים שאינם יודעים לברך דמאי שנא) שהרי כבר נתחייב בברכת המזון ומוציא מדין ערבות ולא שייך לומר לא ליתהני ולא ליברך (פי' שהרי זה שרוצה לצאת בברכת חבירו כבר אכל ונתחייב בברהמ"ז לכך כיון שאינו יודע לברך וחבירו יודע צריך חבירו לברך כדי להוציאו מדין ערבות ולא שייך בזה לומר לא ליתהני ולא ליברך שזה דוקא בברכה שקודם שאכל כמו המוציא לחם או ברכת בפה"ע שקודם אכילה אבל זה שכבר אכל ונתחייב לברך ברכת המזון לא שייך לומר ביה לא ליתהני ולא ליברך) אלא דרבנן אחמור ואסמכוה אקרא ואכלת ושבעת וברכת מי שאכל יברך כמ"ש הרא"ש מן הירושלמי עכ"ל, ועי' תוספות

ברכות דף מ"ח סוף ד"ה עד שיאכל כזית דגן שכתבו דמה שהצריכו שיאכל כזית דגן מפני שאומר שאכלנו משלו בזימון ע"ש, דמשמע דבלא זימון יכול להוציא למי שאכל מדין ערבות אפילו מדרבנן היפך מהנזכר ודוק:

סימן לו

בשנת תר"ץ בי"ג לחדש אייר בא לכאן המושל הגדול פריזידאן הריפובלי"ק של מלכות צרפת ירום הודו לעי"ת אוראן יע"א והכל יצאו לקראתו לראות כבודו וממשלתו ונסתפקנו בענין ראייתו אם ידעו שזאת היא העגלה ששם חביון עוזו והיא מרכבת אשר לו הוא ושריו עמו והיו נראים לכל אבל לא ידענו מי הוא הגדול שבהם שהוא הפריזידאן אם יכולין לברך ברכה שתיקנו לנו חז"ל שהיא ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם, עוד נסתפקנו אם דינו כמלך לענין ברכה או לא?

תשובה נראה לי דלענין ספק הראשון יש לפשוט מהא שכתב הרב חיד"א בספרו ברכי יוסף א"ח סימן רכ"ד אות ג' וז"ל הרואה המלך בים או בספינה קטנה והוא מכוסה ובל יראה המלך עצמו אך יודעים בבירור שהמלך שם יכול לברך וראיה מרב ששת דהוה סגי נהור, מוהר"ר אברהם יצחקי בתשובה ע"ש, וא"כ הכא נמי דכוותה וכש"כ הוא דהא רואהו אלא שאין מכירו בטביעות עינא זה או זה:

ולענין הספק השני נ"ל שהפריזידאן אינו דומה למלך מפני שאין דבריו וגדרתו מתקיימת עד שיסכימו רוב הסובבין אותו בבית הועד שלו ואין יכול לעשות דבר בלא הסכמתן, לא כן המלך בידו הכל גוזר ומקיים אומר ועושה דמלכותא דארעא כעין מלכותא דרקיעא דאין מידו מציל:

ויש להביא ראיה מהא דכתב המג"א שם בסימן רכ"ד משם הרדב"ז עי' מ"א ס"ק ה' וז"ל השלטונין שאין עול המלך עליהם לשנות דבריהם ודן והורג כמשפט מברך עליהם, ועל השרים שממנה המלך בכל עיר ועיר טוב וישר לברך בלי שם ומלכות וכו' עש"ב הרב מג"א, וראיתי בהרדב"ז בחדשות סימן רצ"ז שכתב וז"ל דבר זה נשאל מלפני ה"ר אברהם אב"ד והשיב וז"ל כללו של דבר כל מי שהוא חשוב בשולטנותו כמלך ודן והורג במשפט ואין מי שישנה על דבריו מהן ללאו ומלאו להן כמלך הוא ומברך עליו ברוך שנתן מכבודו לבשר ודם וכו' עש"ב ז"ל

הלכות הבדלה

סימן לז

מנהג הנשים שאינן טועמות מכוס של ההבדלה נ"ל לומר הטעם משום שאמרו שסחטה ענבים ונתנה לו ובזה היא גרמא להתערב טוב ברע ואנחנו בכח מצותינו ומעשינו אנו

מבדילין בין טוב לרע ולכך מבדילין על היין לתקן מה שנתעוות ביין של האשה ומבדילין בין אור לחשך ובין קדש לחול ומשום שהיא גרמא להתערב, לכך אינה טועמת, אחר כך ראיתי להרב בית מנוחה בדינים השייכים לכוס הבדלה דף רפ"ט ע"א שכתב משם השל"ה וז"ל נהגו שלא להטעים לנשים מכוס ההבדלה מטעם דעץ הדעת גפן היה וע"י החטא ניתנה לה דם נדות להבדילה מן האדם, של"ה עכ"ל:

סימן לח

איתא בתיקונים תקונא שתיתאה שאחר שבעין תקונין דף קמ"ג ע"ב וז"ל ר' ר' הא אנן בעצי בשמים מבדילין וכו' ואנן דעבדין בהדס בגין דאית ביה תלת עלין דאתקריאו תלת הדסים דרמיזין לתלת אבהן וכו' משמע דגם בהדס דהבדלה בעינן למצוה תלת עלין בגבעול אחד עי' בש"ע או"ח סימן תרמ"ו סעי' ג':

הלכות יום טוב

סימן לט

בשנת התרפ"ב קם איש אחד והלך כפעם בפעם אל כפר אחד שרחוק מן העיר כמו חמשה פרסאות בי"ט ראשון למול את הבן ביו"ט שני של גליות ובנה במה לעצמו שלא ברצון חכמים נ"י וביד רמה הוא מראה לעם שכן הוא הדין וההלכה באמור אליהם שכיון דאין תחומין אלא מדרבנן וקימ"ל מילה דוחה שבת שהוא איסור סקילה כ"ש ליו"ט שאין בו כ"א איסור לאו ואומר לעם שאין איסור תחומין עומד לפני המילה בין ביו"ט בין בשבת כך גזרה חכמתו שעמדה באף ובקצף גדול:

ואנכי הצעיר זעיר שם דוד הקטן פעם אחת באותו זמן יצאתי מביתי והנה הוא לקראתי עובר במבוא ושאלתי לו אם אלו הדברים אשר שמעתי עליו אם הם אמת כנ"ל, והשיב לי הן הן אכלתי ואוכל שכן הוא הדין ואנכי הד"ך אמרתי לו שהוא שוגה ברואה שאין הדין כן ואמר לי הזמינו אותי לבי דינא ונראה דבר מי יקום, וכאשר ראיתי בו שעדין עומד בדעתו והשיב לי הדברים הנז' שהם קשים כגידים הנחתי אותו והלכתי לדרכי ולא רציתי להרבות עמו בדברים, וכדי שלא ילמדו ממנו אחרים ונפיק מיניה חורבה אמרתי אגלה טעותו לעיני הכל:

דע ידידי קורא נעים כי מרן ז"ל פסק בשלחנו הטהור או"ח סימן ש"ז ובסימן תקפ"ו סעיף כ"א דשבות אפילו במקום מצוה דאורייתא כגון לעלות על האילן או לצאת ביו"ט מחוץ לתחום להביא שופר לתקוע בו תקיעה של מצוה של יום תרועה יהיה לכם אסור ועי' סימן תקפ"ו הנז' סעיף כ"ב וטעמא כדאיתא בש"ם דר"ה ל"ב דחכמים עשו חיזוק לדבריהם כשל תורה ופירש הר"ן ז"ל שם חכמים עשו חיזוק וכו' דכיון דלא דחי מלאכה

דאורייתא אף שבות דדבריהם לא דחי שעשו איסור דבריהם כאילו הוא איסור תורה שיש בו עשה ולא תעשה ובשבת כאילו יש ג"כ איסור סקילה ע"ש, ולהכי אפילו במקום מצוה דאורייתא והיא של רבים אסרו, ולא בתקיעת שופר בלבד העמידו דבריהם אלא אפילו במילה שיש בה איסור כרת ועוד שהיא מצוה ראשונה ונכרתו עליה י"ג בריתות העמידו גם כן דבריהם, וכדפסק הרמב"ם ז"ל בפ"ב מהלכות מילה הלכה יו"ד וז"ל מכשירי מילה אפילו בזמנה אין דוחין את יו"ט וק"ו דלא דחו מכשירי מילה שבות שהוא מדבריהם וכו' יעו"ש, וטעמא הוי משום דיכול לעשותן מאתמול לכך לא דחו שבת ויו"ט, הרי לך בהדיא שגם בשבות שהוא מדבריהם דוחה מצות מילה דאורייתא, וכן פסק מרן בש"ע יו"ד סימן רס"ו סעיף ב' וז"ל מילה דוחה יו"ט וכו' אבל מכשיריה אינן דוחין יו"ט וכו' אין עושין סכין למול בו ואין מביאין אותו ממקום למקום ואפילו להביאו דרך גגין וחצרות ומבואות שלא עירבו אסור להביאו וכו' ע"ש, וא"כ כ"ש ליוצא ולבא חוץ לתחום שהם י"ב מיל שיש בזה איסור תורה ולקי עליו לדעת הרי"ף והרמב"ם ורוב הגאונים כמו שפסק הרמב"ם בפרק כ"ז מהלכות שבת הלכה א' וז"ל היוצא מחוץ לתחום המדינה בשבת לוקה שנאמר אל יצא איש ממקומו וכו' יע"ש, והוא מש"ס דעירובין דף ז' ע"ב ע"ש, וכן פסק מרן מלכא בשלחנו הטהור א"ח סימן של"א סעיף ו' וז"ל מכשירי מילה וכו' אפילו במקום שאין בו אלא איסור דרבנן, שהעמידו חכמים דבריהם במקום כרת וכו' ע"ש:

ואשר אנכי אחזה לי אחרי רואי ברבינו ב"י א"ח סימן ת"ד שהעתיק דברי הרמב"ם בתשובה וז"ל ושם כתב שאין תחומין דבר תורה במים בימים ובנהרות ולא בכרמלית וכו' ובתשובה אחרת וכו' ולא יתכן שיהיה המעביר בהם פטור והמהלך לוקה מן התורה וכו' ע"ש, והנה לפי דבריו דבכרמלית לית בה איסור תחומין אפילו חוץ לי"ב מיל כמ"ש א"כ לא משכחת לה איסור י"ב מיל אלא במהלך בדרך שהיא כבושה לרבים לאפוקי במהלך בבקעה שאינה אלא כרמלית לית בה איסור תחומין דאורייתא עי' מרן סי' שמ"ה סעיף י"ד וא"כ לפי מש"כ מרן בש"ע בסימן ש"ג סעיף י"ח דהשתא דלית לן רה"ר גמור הוה ליה כל רה"ר שלנו כרמלית וכו' ע"ש, לפ"ז גם תחומין דאורייתא לית לן מהאי טעמא דכתב הרמב"ם דלא יתכן שיהיה בטלטול פטור והמהלך חייב ולהכי אני אומר דהאידנא לית לן נמי תחומין דאורייתא עי' בתשובות הרמב"ם סימן ג' ועי' מש"כ בתשובה בספרי זה בח"א סי' ל"ז דכ"ט ע"ד ד"ה והנה לדעת הרשב"ם וכו' ועי' בש"ע או"ח סימן ת"ד סעיף א' במרן ובמור"ם שם ודוק:

וזה לשון הרמב"ם ז"ל הלכות יו"ט בפ"א הלכה י"ז כל שאסור בשבת בין משום שהוא דומה למלאכה וכו' בין משום שבות הרי הוא אסור ביו"ט וכו' וכתב שם הרב המגיד וז"ל כן איתא במגילה ז' ע"ב אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד וכו' ע"ש, ובהלכה כ"ב כתב הרמב"ם וז"ל יו"ט שני וכו' בין בדבר שהוא משום שבות וכו' בין שיצא חוץ לתחום היו מנדין אותו אם אינו מן התלמידים ואם הוא מן התלמידים מכין אותו מכת מרדות וכו' ע"ש, והוא מן תלמוד דפסחים דנ"ב דקאמר תלמודא רב נתן בר אסיא אתא מבי רב לפומבדיתא ביו"ט דעצרת שמתיה רב יוסף איכא דאמרי נגדיה וכו' ע"ש:

ולמודעי אני צריך שאיסור תחומין שייך גם ביושב בעגלה בשידה תיבה ומגדל וברכו"ב ההולכים באש ומים מסייעתן יש בהם איסור תחומין שכיון שאופני העגלה והשידה מתגלגלין ומהלכין על הארץ דינם כמהלך ברגליו כמו שכבר עמדתי על זה בתשובה סימן לז' הנז' דל"ב ע"ד בספרי זה ח"א ע"ש ותרווה צמאונך ועיין ג"כ בח"א מספרי זה בתשו' סי' ל"ח מה שנשאתי ונתתי באמונה בענין זה ואתהלכה ברחבה כיד ה' הטובה עלי ע"ש ותמצא מרגוע לנפשך וינעם לך, ועיין למרן ז"ל ביורה דעה סימן של"ד סעיף מ"ג על כ"ד דברים וכו' המחלל יו"ט שני של גליות וכו', והוי יודע שלדעת הרמב"ם והרי"ף והגאונים דס"ל כירושלמי שסובר דתחומין די"ב מיל דאורייתא אפילו לרבנן דרע"ק וכדאיתא בעירובין י"ז ע"ש, אין לטעות ולומר דזה לא נאמר כ"א בשבת שכתוב בו אל יצא איש ממקומו אבל ביו"ט אין איסורו אלא מדרבנן זה אינו שכבר השרישונו רבותינו שאין בין שבת ליו"ט אלא אוכל נפש בלבד וזה איסורו בסקילה וזה בלאו מגזירה שוה דכל מלאכה לא תעשה, וראיה מפורשת לזה ממה שכתב הרב מג"א בא"ח סימן תקט"ו סעיף ה' ס"ק י"ח ד"ה מחוץ לתחום וז"ל אפילו חוץ לי"ב מיל ואפילו להרי"ף והרמב"ם דסברי שהוא דאורייתא וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא שמרן קאי אדינא דיו"ט ואפ"ה קאמר עלה הרב מג"א אפילו להרי"ף והרמב"ם דסברי שהוא מדאורייתא וכן כתב הר"ן ז"ל בפרק אין צדין דף כ"ד ע"ב על הא דקאמר הש"ס נכרי שהביא דורון לישראל ביו"ט כתב וז"ל דלדברי הרי"ף והרמב"ם ורוב הגאונים דסברי די"ב מיל דבר תורה הא דהקילו להתירו לישראל שלא בא בשבילו וכו' ע"ש, והביא דבריו רש"ל ז"ל בספרו יש"ש בביצה פרק אין צדין סימן ח' יעו"ש, מכל הני משמע שגם ביו"ט איכא איסור תחומין דאורייתא להגאונים דסברי שי"ב מיל מדאורייתא וק"ל:

סוף דבר הכל נשמע שלשונו של זה האיש שעשה מעשה ודבר דבר יהגה ריק ואין בפיהו נכונה ה' יסיר לב העורון ממנו ומלב כל ישראל וידריכנו בנתיב תורתו אמן, אחר כך באו לידי תשובות הרמב"ם ז"ל וחד מן קאמייא דעמיה הרב הגאון הגדול שמואל הלוי ראש

הישיבה ז"ל וראיתי משאם ומתנם באמונה כי באמונה הם עושים אשרי העם שככה לו בעולמו וכולם מסכימים לדעת אחד כי תחומין של י"ב מיל הם מן התורה ע"ש, מה עצמו ראשיהם בהגיון כבוד מעלת חבריהם ע"ש ביופי והדר וכבוד לשונם לשון מלכים והגיונם הגיון מלאכים ושרפים חיות הקודש כי חיות הנה, ועי' לקמן בהלכות תחומין (בענינים נפרדים) מש"כ שם:

ודע ידידי קורא נעים שאם הולך הוא לקראת נחשי"ו ביום השבת מלבד איסור תחומין שעובר עליו עוד בה חסירי"ה שמוליך בידו או בחיקו הסכין של מילה והמגן וכל צרכי מילה והתחבושת והרי הוא עושה הוצאה מרשות לרשות שהיא מט"ל מלאכות דאורי' שיש בה חיוב סקילה ושגגתו בחיוב חטאת קבועה ולכן האיש הזה צריך תשובה ולא ישוב בדרך הזה עוד וניחם על מה שעשה וישוב אל השם וירצהו אמן:

ועוד נראה אעיקרא דדינא כי אין חיוב מצות מילה מוטלת אלא על האב או על הבית דין דוקא ולא על כל אדם וכדאיתא בקידושין כ"ט ע"א האב חייב בבנו למולו וכו' ולמדו בש"ס מדכתיב וימל אברהם את יצחק בנו וגו' וכן פסק מרן ביו"ד סימן ר"ס וז"ל מצות עשה לאב למול את בנו וכו' ע"ש, וכן בפסחים מ"ט ע"א נקט במתניתין ההולך לשחוט את פסחו ולמול את בנו וכו' ועי' ש"ע א"ח סימן תמ"ד סעיף ז' ע"ש, וכיון שאין החיוב מוטל עליו היאך ידחה דבר שאין חיובו עליו לדבר שחיובו עליו שהוא איסור תחומין (אחר ההתבוננות נראה שאין זה כלים שהרי מצינו הגם שאינו אביו מל בשבת), ועוד דזה האדם ודאי לקח עמו איזמל ומה שצריך למילה והרי הוא עושה איסור הוצאה אם הוא בשבת, ועוד הרי ר' עקיבא קאמר כל מלאכה שאפשר לעשותה מערב שבת אינה דוחה את השבת וא"כ הרי הוא אפשר לו ללילך לשם מע"ש או מעיו"ט:

סימן מ

בעניין אור האלקטריסיטי בשבת אם יש בו משום כיבוי והבערה כבר כתבתי בספרי זה בהלכות שבת צדדי האיסור שיש בו משום מכבה ומבעיר ע"ש, והן עתה נ"ל שיש לצדד להתיר מיהא סיבוב כבויו ביו"ט כיון שאין בהדלקתו איסור ביו"ט והוא כי נראה כי טבע האור הזה אינו כטבע האש שלנו כי טבע האש להבעיר ולכלה כלה ונחרצה לדבר המסתבך בו כמו עצים ופחמים אבל האור הזה רואים אנו שאורו שהוא מסתבך בסנה שהוא כעין שערה מוסך בתוך הגביע של זכוכית הוא הנותן אורה הנה הסנה בוער באש והסנה איננו אוכל הרי שאין טבעו כטבע האש, עוד שינוי יש בו למעליותא שטבע האש הוא אוריי שאם תסגרנו במקום שאין שם אויר מיד יכבה אורו ואור האלקטריסיטי אורו סגור בתוך החלל של הגביע של זכוכית במקום שאין שם אויר והוא מאיר בכח

בהיר הוא בשחקים, הרי כל אדם חזו בו שאין טבעו כטבע האש, והרי הוא כחמי טבריה וכחמי החמה הגם שהם חמין ואורן מאיר אין תולדותן כתולדת האש ועיין נגעים פרק ט' משנה א' ועי' בש"ע או"ח סימן שי"ח סעיף ג' וע"ש סימן שכ"ו סעיף א', וכל ט"ל מלאכות ילפינן ממשכן והמכבה והמבעיר באש שתחת הדוד של סממנים והתם לא מצינו אש כזאת שאין טבעה כטבע האש הנמצאת שם במשכן ולהכי יש לצדד בזה להתיר מיהא מן התורה, ועוד דלענין כיבוי קיל יותר מן ההדלקה משום דקי"ל כר' יוסי שפוטר בכולם כדאיתא בפרק במה מדליקין דף כ"ט ודף ל"א עי' בהרב המגיד פרק א' מהלכות שבת ועי' בטור וב"י א"ח סי' רע"ח וכן נראה שהוא דעת מרן בסימן של"ד סעיף כ"ז שפוסק כר' יוסי ורוב הפוסקים סברי לה הכי כר' יוסי וכיון דאיסור כיבוי הוא מדרבנן משום שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה שפטור עליה, בכיבוי של האלקטריסיטי דיש ספק אם הוא דינו כאש שאסרו כיבויו או לא הוה ליה ספיקא בדרבנן ולקולא זהו צד ההיתר:

ואפילו לדעת הרמב"ם ז"ל דפסק כר' יהודה דמחייב במלאכה שאינה צריכה לגופה ואיכא איסור תורה בכיבויה היינו דוקא בגחלת של עץ אבל בגחלת של מתכת גם הוא סובר שאין איסור בכיבויה אלא מדרבנן וכדפסק בפרק י"ב דשבת הלכה ב' ע"ש, ועי' בטור סימן של"ד ובש"ע שם דסברי דגם ר' יהודה שסובר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה מודה הוא במכבה גחלת של מתכת ע"ש:

וראיתי בספר הקדום ספר יראים לרבינו אליעזר ממיץ בעמוד זמנים סי' ק"ב שנתן הטעם משום דממשכן גמרינן ושם הוא כיבוי של עץ שלהם וכו' והרב ווי העמודים להרב יצחק טאייב ז"ל בפירושו שם על ספר יראים העתיק דברי הרב ספר מעשה רוקח שהביא מה שכתב רבינו אברהם בן הרמב"ם דכתב בשם הרמב"ם דעיקר הטעם כי כל דבר שתחילתו אש וכשיכבה ישתנה להעשות פחם הוא הכיבוי האסור מן התורה אבל גחלת של מתכת שתחילתה מתכת וכשהכבה עוד היא מתכת אין כיבויה מן התורה לפי שאין זה כיבוי שאין גוף האש נתלה בברזל אלא הברזל חם היה ועכשיו אחר הכיבוי הוא ברזל צונן עכ"ל ע"ש:

ונ"ל להביא ראיה לזה מהא דאיתא ביומא ל"ד, ע"ב תניא רבי יהודה אומר עששיות של ברזל היו מחמין מערב יום הכיפורים ומטילין לתוך הצונן כדי שתפוג צינתן ע"ש, הרי לך שרבי יהודה גופיה סובר שגחלת של מתכת כעששיות הללו אין בהם משום כיבוי ולהכי התיר ליתנם תוך מי המקוה ולא חייש לכיבוי מיהא מדאורייתא והכא נמי דהסנה הזה המסובך באור אש של האלקטריסיטי אינה גחלת של עץ אין בה משום כיבוי, וכן נ"ל בענין סיבוב המפתח של האלקטריסיטי הנ"ל דבשבת יש לאסור לסבב

לכבותו הגם שאפשר לומר שאין בו איסור כיבוי כאשר צדדנו מ"מ ראוי לאסור דילמא אתי לסבבו להדליקו שהרי כמעשהו לכבות כך מעשהו להדליק להיימין או להשמאיל או לדחוק בגודלו ולדפוק על המפתח כי יש דפיקה להדליק ויש דפיקה לכבות וכהדדי נינהו וקרוב הדבר לשמוע דאתי למיטעי ולמחלף, אבל ביו"ט שהותרה הבערה ואין איסור אלא בכיבוי בענין כיבוי האלקטרי' שהוא קיל יש להתיר בו כדאמרינן:

עוד נ"ל להקל בכיבויו ביו"ט מטעמא אחרינא והוא מפני שהכיבוי בי"ט לצורך גופו מן הדין מותר וראיה מהא דאיתא במסכת ביצה דף כ"ב ע"א בעא מיניה אבא בר מרתא מאביי מהו לכבות את הנר מפני דבר אחר אמר ליה אפשר בבית אחר אין לו בית אחר מאי, אפשר לעשות לו מחיצה, אין לו מחיצה מאי אפשר לכפות עליו כלי, אין לו כלי מאי אמר ליה אסור איתיביה אין מכבין את הבקעת כדי לחוס עליה ואם בשביל שלא יתעשן הבית או הקדירה מותר אמר ליה ההיא רבי יהודה היא כי קאמינא אנא לרבנן וכן בעא מיניה אביי עצמו מרבה רבו מהו לכבות את הדליקה ביו"ט שלא יצטרך לישב בשרב ובגשמים ואמר לו רבה אסור ופריך ליה מברייתא הנז' והשיב לו ג"כ ההיא ר' יהודה היא וכן בעא מניה רב אשי מאמימר מהו לכחול עין בשבת ואמר ליה אסור ופריך ליה מברייתא והשיב ההיא ר' יהודה היא וכו' ע"ש, מכל הני משמע שכל דבר שהוא לצורך גופו מותר לכבות לרבי יהודה ולקמן בפרק אין צדין דף כ"ח עא"ב איתא אין משחיזין את הסכין ביו"ט וכו' כן איתא במתניתין ובש"ס מאן תנא דבמשחזת אסור אמר רב חסדא דלא כר' יהודה דתניא אין בין יו"ט לשבת אלא אוכל נפש בלבד רבי יהודה מתיר אף מכשירי אוכל נפש אמר ליה רבא לרב חסדא דרשינן משמך הלכה כר' יהודה אמר ליה יהא רעוא דכל כי הני מילי מעלייתא תדרשון משמאי אמר ר' נחמיה בריה דרב יוסף הוה קאימנא קמיה דרבא והוה קא מעבר לסכינא אפומא דדקילא ואמרי ליה לחדדה וכו' וחזיתיה לדעתיה דלחדדה קא עביד וקסבר הלכה כר' יהודה ואין מורין כן וכן הוה עובדא באביי עם רבה רבו וקאמר הלכה ואין מורין כן ופי' רש"י הלכה כרבי יהודה ומותר כל איש לעשות אבל אין מורין כן לרבים כדי שלא יזלזלו אף באפשר לעשות מבעו"י דכל הני דשרינן כגון שנתקלקלו ביו"ט או שהיה מאתמול טרוד וכו' ע"ש, הרי למדין לפני חכמים מכאן שהלכה כרבי יהודה אלא שאין מורין כן לרבים שהרי אביי עצמו שאמר לאבא בר מרתא אסור לכבות הנר מפני דבר אחר וקאמר כי אמרי אנא לרבנן והורה כסברת רבנן הוא בעצמו קאמר הכא דהלכה כר' יהודה שמותר כל איש לעשות כר' יהודה אלא שאין המורה לרבים מורה כר' יהודה אלא כרבנן וכן רבה רבו ג"כ דעתו הכי שהרי לעיל כששאל לו אביי מהו לכבות הדליקה ביו"ט א"ל אסור והשיב ג"כ

ההיא ברייתא ר' יהודה וכי קאמינא אנא לרבנן והכא בדף כ"ח קאמר אביי דרבה רבו הוה קא מעבר סכינא אשפתא דרחיא וחזא לדעתיה דלחדודה קא עביד משים דקסבר הלכה כר' יהודה ולהכי היה מחדדה על שפתא דרחיא והא דקאמר להעביר שמנוניתא קא עבידנא משום דאין מורין כן וכן פסק מרן בש"ע או"ח סימן תק"ט סעיף ב' וז"ל אבל מחדדה על גבי עץ או חרס או אבן ואין מורין כן לרבים כדי שלא יבא לחדדה במשחזת וכו' ע"ש:

וראיתי להרב כסף משנה בפ"ד מהלכית יו"ט הל' ט' שהאריך והעתיק דברי הרא"ש ודברי הר"ן שפירשו שדעת הרי"ף והרמב"ם מסכימין שהלכה כרבי יהודה ואין מורין כן ברבים ולא כהרב המגיד שפירש שהרי"ף והרמב"ם סברי שאין הלכה כר' יהודה והכסף משנה הניח דברי הרב המגיד בצ"ע ע"ש, ולפי המבואר צריכין אנו לומר שמה שפסק מרן בסי' תקי"ד סעיף א' בדין כיבוי הדליקה ובדין הבקעת שלא יתעשן הבית או הקדירה וכן בכיבוי הנר כדי לשמש מטתו שאסר בכל זה היינו שרוצה לומר שאין מורין כן לרבים אבל כל איש יכול לעשות כן בביתו לכבות את הדליקה ולכבות הבקעת כדי שלא יתעשן הבית או הקדירה וכן לכבות את הנר מפני דבר אחר אם אי אפשר בענין אחר ולא רצה מרן ז"ל לכתוב ולפרסם היתר זה בספרו הניתן להוראה לכל אדם וכבר גילה לנו שכן היא דעתו בסימן תק"ט סעיף ב' דכתב ואין מורין דבר זה לרבים וכו' הרי גילה לן דעתו שהלכה כרבי יהודה ויכול כל איש לעשות כן אלא שאין מורין כן לרבים וה"ה בכל מקום שהדין הכי הוא כדאמרן:

אחר כך מצאתי סעד לכל מה שכתבתי מהרב ט"ז סימן תקי"ד ס"ק ב' וז"ל וקשה לי מה השיב לו תחילה באפשריות כל כך ולמה לא השיב אביי מיד אסור ולאיזה צורך נתן לו עצה לילך לבית אחר שזהו פשיטא דמותר, הליועץ נתנו לו? ונראה דכיון דהלכה כרבי יהודה אלא שאין מורין כן על כן לא רצה לומר אסור בבירור כי באמת מותר מצד ההלכה כל שאי אפשר בענין אחר וכו' אלא אסר לו אחר שכבר גילה לו שיש היתר כל שאי אפשר בענין אחר ממילא יוודע לו שהיא הלכה ואין מורין כן והשתא ניחא דקאמר כי קאמינא אנא לרבנן ולא אמר ואנא ס"ל כרבנן אלא ודאי הכונה דהאמירה שאמרתי לך היא אליבא דרבנן לפי שאין מורין כרבי יהודה ונמצא דסוגיא זו כסוגיא דאין צדין דף כ"ח אמר ר' נחמיה הוה קאימנא קמיה דרבה וכו' וחזיתיה לדעתיה דלחדודא קא עביד וקסבר הלכה כר"י ואין מורין כן פירש"י דמותר כל איש לעשות וכו' עש"ב שהם מסכימין לכל מה שכתבנו בענ"ד:

זאת תורת העולה היא העולה על מוקד"ה כל הלילה ואדם מצטער מן האור שאינו מניח לו לישון יכול לסבב המפתח של אור האלקטריסיטי לכבותו, והגם שפסק מרן שאסור לכבות הנר כדי לשמש מטתו היינו דוקא להורות כן לרבים אבל האדם יכול לעשות בביתו כאשר יצטרך לו לגופו וכ"ש באור האלקטריסיטי שהוא קיל כמו שצדדנו לעיל שאין בו כיבוי כלל ומטעם זה נ"ל להקל לכבותו גם אם הוא חס עליו שאינו דומה לאור הנר שאסרו בו אם הוא חס עליו, ועוד טעם אחר יש בו והוא משום דבכל לילה בחול מדליק ומאיר בו אורה ושמחה כי באמת קרן אור פניו אור בהיר אור צח מאד כי רב הוא שאורו יפה ומרחיב דעתו של אדם בכח אורו המזהיר ומשמח אלקים ואנשים כדכתיב באורים כבדו השם ואם תמנע אותו מלכבותו יהיה נמנע להדליקו ויושב בלא אור הלזה וא"כ יו"ט יגרע נחלתו מימים של חול, ויו"ט יוצא בגרעון שימנע ממנו התענוג הזה האור הטוב הזה והלבנון כמ"ש הרמב"ם בפרק חמישי שזה הוא בכלל עונג שבת עיין בהלכות שבת, ומצינו ששיבח השם האור הטוב כדכתיב וירא ה' את האור כי טוב וגנזו לצדיקים לעתיד לבא להתענג בו ואם נאסור עליו לכבותו יהיה נמנע מלהדליקו ולהשתמש בו בליל התקדש חג ולכן נ"ל כיון שמצינו בו צדדי דהיתרא יש להתיר לכבותו אם חס עליו ויש להתיר סופו משום תחילתו משום שמחת יו"ט שהיא שמחה של מצוה מצות ה' מאירת עינים, הגם דפסק הרמב"ם ז"ל הלכות יו"ט פ"ד וז"ל אסור לכבות את האש אפילו הובערה לצורך אכילה ועי' שם בלח"מ, הכא דקילא שאני כדכתבנו:

ודע דשיטתנו זאת מתהלכת במשרים לשיטת הרז"ה ז"ל והריא"ז והרא"ש ז"ל לתירוצו הראשון ודעת הרוקח כמ"ש בב"י אבל לא לשיטת הרמב"ן ז"ל דסובר דשלשה חילוקים יש בדבר וכן הוא דעת רבינו ירוחם שהעתיק דבריו רבינו ב"י בסימן תקי"ד אלא גם לדעת הרמב"ן אין איסור כיבוי אלא מדרבנן ולהכי לפי מה שכתבנו נמצא באור האלקטריסיטי קל שבקלים קל מצד עצמו שהוא כגחלת של מתכת שאין באיסור כיבויה אלא איסור דרבנן ועוד קל מצר פעולתו שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה ועוד קל מצד הזמן שהוא יו"ט שאין בכיבויו איסור אלא מדבריהם שהרי מן הדין קימ"ל שביו"ט יעשה לכם לכל צרכיכם כרבי יהודה, עוד נראה דלפי שיטת הרז"ה וההולכים בשיטתו דסברי דהלכה בכל מקים כרבי יהודה ומותר כל איש לעשות כר"י אלא שאין מורין כן לרבים משום כדי שלא יבואו לזלזל גם במלאכה שאפשר לעשותה מערב יו"ט כמ"ש רש"י איסור כיבוי הנר משום דבר אחר דאסור להורות לרבים הוא משום שמא יבא לכבות בגם בחס עליה שאסור גם לרבי יהודה כדקתני בברייתא בהדיא שאסר רבי יהודה בחס על הנר, וא"כ נראה לומר שדוקא לרבי יהודה דסב"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב

עליה איכא למגזר משום זה, וכן להרמב"ם דפסק כוותיה אבל לדידן דקימ"ל כרבי שמעון וכרבי יוסי דסברי דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה ואין איסורא אלא מדרבנן נ"ל דיש להקל אם צריך לכיבוי לגופו כדי שיניח לו לישון ולא גזרינן שמא יבא לכבות גם בחס עליה שהרי גם אם יכבה משום שחס עליו אין בו אלא איסור דרבנן והוי גזירה לגזירה וכבר כתבנו דגם מרן ז"ל סובר דמלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה וא"כ הא דפסק בסימן תקי"ד סעיף א' דאסור לכבות הנר כדי לשמש מטתו לפי שיטתנו שהיא שיטת הרב ט"ז כמ"ש צ"ל הגם שמרן אין דעתו כן מ"מ העתיק לשון הרמב"ם בזה ולא רצה לשנות, כדרכו בכל מקום להעתיק לשונו וסמך עצמו על מה שכתב בסימן של"ד או דסובר שם כולה חדא גזירה היא כדאמרינן בפרק קמא דביצה ודוק, ועי' להרב מאמר מרדכי ז"ל מה שכתב על דברי הרב ט"ז הנז' על קושיתו מהא דסי' שט"ו דאסרינן לעשות מחיצת סדין להתיר סוכה או להתיר טלטול בשבת וכן לפרוס כנגד הנר כדי לשמש מטתו ע"ש, לי נראה ליישב ולומר הגם דבשבת מחמירינן בזה מ"מ ביו"ט דקימ"ל כר"י דדריש לכם לכל צרכיכם ומן הדין מותר לכבות את הנר כדי לשמש מטתו אלא שאין מורין כן לרבים היינו דוקא בכיבוי שהוא אב מלאכה כדתנן המכבה והמבעיר בזה הוא שהוא חמיר אין מורין כן אבל בפריסת סדין בפני הנר שאינה מלאכה שהרי לצניעות מותר לכתחילה בשבת לעשות מחיצה מסדין ונהי דבשבת מחמירין אם היא להתיר מ"מ ביו"ט דקימ"ל כרבי יהודה מורין כן גם לרבים ועל כן אמר ליה אביי לאבא בר מרתא אפשר לעשות מחיצה ביו"ט וכן פסק הלק"ט בח"ב סי' כ"ו ע"ש, והעתיק דבריו הרב באר היטב בסימן שט"ו ע"ש שהתיר גם בשבת:

הדרן למאי דאתינן עלה שאור האלקטריסיטי מותר לכבותו ביו"ט מכמה טעמי דתריצי חדא דכיבוי ילפינן ליה ממשכן וזה לא דמי לאש של משכן כאשר ביארנו ועוד שהרי קימ"ל כרבי יוסי דפוטר בכולם משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה דפטור עליה ועוד אפילו לרבי יהודה דמחייב מודה הוא בגחלת של מתכת והכא בהאלקטריסיטי גחלת של מתכת היא, ועוד שהרי ביו"ט קימ"ל כר' יהודה דדריש לכם לכל צרכיכם ומותר כל אדם לעשות אלא שאין מורין כן לרבים, ועוד יש להתיר סופו משום תחילתו דאם אתה אוסר עליו לכבותו ודאי חס עליו ולא ידליקנו מתחילה ונמנע משמחת יו"ט המשמח אלקים ואנשים כדכתיב ליהודים היתה אורה ושמחה אור יקרות הלזה, ושמחת בית השואבה תוכיח שהיו משבחים אותה רבותינו עד שאמרו בפרק החליל משנה ג' ולא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה הרי דשמחת האור שמחה שלימה וכבוד וכמו שפסק מרן ז"ל בהל' בית הכנסת סימן קנ"א סעיף ט' וז"ל ונוהגין

להדליק בהם נרות לכבדן ע"ש, זהו מה שנראה לענ"ד והשם אל יצל מפינו דבר אמת ושפת אמת תכון לעד אמן:
פה אורן יע"א כ"א כסליו ש' תור"ה וחיי"ם לפ"ק והיא שנת כ"ח למחזור גדול ה' יזכנו לברך ברכת החמה בשמחה ובדיצות אמן:
כ"ד הצעיר **דוד הכהן סקלי** ס"ט

הלכות קריאת שמע

סימן מא

ראיתי להרב דברי חמודות בפרק היה קורא בפסקי הרא"ש סימן ו' שציין באות כ"ג וז"ל ודעתי נוטה עוד שאין להפסיק יותר אלא לקדוש קדוש ולברוך כבוד ה' ממקומו שאלו שני הפסוקים הם שאמרום ישעיה ויחזקאל ששמעו מפי המלאכים ושייכים לענין הקדושה וכו' עש"ב והעתיק דבריו הרב באר היטב בש"ע או"ח סימן ס"ו בס"ק ז' ע"ש, ולי הצעיר באלפי דוד הקטן נראה לי דמשמעות כל הפוסקים נראה לעין כל דכל מה שאנו עונים בקדושה בתפלה מפסיקין בו בק"ש דהיינו גם בימלוך שהרי סתמו דבריהם וקא פסקו ותנו דלקדיש ולקדושה מפסיקין משמע דלכל דבר שאני עינים בקדושה מפסיקין לק"ש, ועוד נראה דהכי מסתברא דלא גרע ימלוך מברכו ומודים אנחנו לך דמפסיקין משום כיון דהכל עונים אל יוציא עצמו מן הכלל שהכל עונים גם הוא יענה עמהם ויודה עמהם וא"כ גם בימלוך נמי נימא הכי דמאי שנא ולהכי סתמו דבריהם ואמרו דלקדיש וקדושה מפסיק ועונה עמהם דמשמע כל מה שהם עונים גם הוא יענה עמהם וכן משמע מדברי הרב ב"י שהעתיק לשון הרב אבודרהם שכתב י"א שאין אומרים אלא ברכו בלבד וכן במודים שאין אומרים אלא מודים בלבד וי"א שאומרים בברכו ישתבח ויתפאר וכו' ע"ש, ומדלא אפליגו בקדושה נמי ולא אמרו בה דבר משמע שבקדושה כל מה שעונים בה מפסיקין ג"כ בקריאת שמע כן נראה לי ולכל המודה על האמת ומה שכתב הרב דברי חמודות ששני פסוקים אלו הם שאמרום ישעיה ויחזקאל ששמעום מפי המלאכים ושייכים לענין קדושה וכו' אומר אני דסגי לן סהדותא דברייתא דקתני כשעלה משה למרום מצא כת אחת אומרת קק"ק וכו' וכת אחת אומרת ברוך כבוד ה' וכו' כולם עונים בפה אחד ואומרים ימלוך ה' לעולם וכו', והנה הרב ב"י בסימן נ"ט כתב וז"ל והרוקח בסימן שס"ב כתב כמה ברייתות שמוזכר בהם קדיש וקדושה וברכו ואמן לומר אותם מי שמתפלל ביחיד עכ"ל ע"ש, ואנן בדידן ראינו בספר הרוקח בהלכות ברכות שכתב וז"ל לקדוש וברוך וימלוך כשעלה משה למרום מצא כת אחת אומרת קק"ק וכו' ע"ש, אף היא בלשונה נאמרה כאשר העתקנו לעיל לשון הברייתא וכן הועתק בספר הרב

בית עובד להרב אי"ש טהור בתחילת הספר דף ג' דיני קדיש וברכו שם עיניך תחזינה משרים ע"ש, הרי לך עדות נאמנה מפי רועה הנאמן תורה צוה לנו משה שמצא שאומרים קדוש וברוך וימלוך שלשתן שוין ואדרבה הא דימלוך עדיפא שכל הכתות עונים בפה מלא שבח זה דימלוך וחתים עלה רבינו הרוקח הקדוש ורבינו ב"י ראה ויספרה ואת מקומה הערה בספר הקדוש הרוקח וגם הרב איש טהור העתיקה בספרו ואי משום דלא אמרו ישעיה ויחזקאל אפשר שלא ניתן להם רשות לשמוע גם זה כי זה משה האיש רבן של כל נביאים שמע, ועוד לא כל המקומות שוות כי משה שמע ובמקומם שמע דיש חילוק בין המקומות ובין הנביאים ודוק שאין ראוי להאריך במימר קדישין כולם קדושים, וראיתי להרב מג"א שכתב דמתוספתא משמע כדברי לחם חמודות ע"כ הרואה יראה בתוספתא שהיא מדברת בקדושת יוצר מיירי וכדקתני רבי יהודה אומר עונה עם המברך וכן פירש הרב מגן האלף בסימן זה ס"ק ו' ע"ש, אלא שראיתי לו שם שכתב וז"ל ובקדושה רק קדוש וברוך ולא ימלוך כדעת לחם חמודות דלא כהגהת יש נוחלין וכ"כ הגאון מהר"א מווילנא ועי' ברשב"א בחולין דף כ"ד ע"ב שהביא משם סדר רע"ג ז"ל וז"ל אבל ודאי במקום דמבטל קדושה וברוך וימלוך ע"ש, ומשמע לכאורה דימלוך מעיקר הקדושה, ועי' בלחם חמודות אבל יש לדחות דלענין הפסק לא הוי כגוף הקדושה עכ"ל ע"ש, ואני אומר שדברי רע"ג שהביא הרשב"א הם דברי הברייתא שהזכרנו לעיל שמוזכרת בספר הרוקח דס"ל לתנא דברייתא דימלוך מעיקר הקדושה ולכך נהגו העולם בקדושה לענות גם ימלוך שהוא באמת מעיקר הקדושה והמנהג נתייסד על פי הברי' הנז', ומה שדחה דלענין הפסק לא הוי כגוף הקדושה נראה לי שאין זה דיחוי דמנא לן הא דבאמת מהברייתא משמע אדרבה ימלוך עדיף וכדכתבנו, ובסי' קכ"ה כתב רבינו ב"י וז"ל ונראה דכן יש לעשות כשאומר החזן לעומתם משבחים ואומרים וכו' שותקים עד שמגיע לברוך כבוד ה' ממקומו ואז עונים, וכן כשאומר ובדברי קדשך כתוב וכו' שותקין עד שמגיע לימלוך ה' אז עונים וכו' ע"ש, הרי לך בתלתא שריין כחדא בחוט המשולש שלא ינתק שלש עניות דלא פסיק טעמא בגווייהו וכן הרב ספר חסידים בסי' תת"ט סדרם בשלשה עי' להכנה"ג בהגהת הטור סימן קכ"ה שהעתיק דבריו ע"ש, ולכן נ"ל כמ"ש דראוי לעשות כהרב יש נוחלין ז"ל שיש להפסיק לענות שלשה המה מטיבי סעד וכן נסדרו ברעיא מהימנא בפרשת אמור דף צ"ג ע"א וז"ל ולבתר יעביד אורח פרט לאתקדשא כלא כמה דאנן עבדי לעומתם דמלאכי עלאי דאמרי ברוך כבוד ה' ממקומו דא כבוד עילאה ולבתר ימלוך ה' לעולם דא כבוד דלתתא ובספרא דרב ייסא סבא קדוש ק' ק' וכו' דא איהי קדושה לאתקדשא תורה שבכתב בכללא חדא ולבתר לעומתם ברוך

כבוד ה' אלין נביאים ולבתר ימלוך ה' לעולם רזא דא אנן צריכין בקדושתא דא לאשתכחא תמן קדושה וברכה ומלכות לאשתכחא כלא כחדא קדושה כמה דאתמר קדוש וברכה ברוך כבוד ה' ממקומו מלכיות ימלוך ה' לעולם וע"ד כלא אנן צריכין לאשלמא וע"ד יכוין בר נש וישוי רעותיה בכל יומא ע"כ ע"ש, הרי לך עדות נאמנה מפי רעיא מהימנא דקאמר דמלאכי מרום אומרים לבתר ימלוך ה' וכו' כהא דהרוקח דכתב שכשעלה משה למרום מצא כת אחת אומרת וכו' וקאמר כלא אנן צריכין לאשלמא וכו':

הלכות תפלין

סימן מב

נשאלתי על מי שנקטעה יד ימינו מהפרק באופן שביד ימינו אינו יכול לקשור תפליו בשמאלו כדינם מה דינו עם התפלין אי נימא כיון שאין יכול לקשור תפליו בשמאלו כדינו פטור מן התפלין או נימא דזה הוי דינו כאיטר יד ימינו דקימ"ל שמניח בשמאלו שהוא ימין כל אדם הגם שהכא מתחילה היתה לו ימינו כשאר כל אדם והיה עושה בה כל מלאכתו והיא היתה אם כל חי שעושה בה כל חיי נפש מ"מ השתא מיהא היא הכהה והחלשה ואזלינן בתר השתא ונשתנה סדרה?

תשובה הנה מור"ם ז"ל באו"ח סימן ז"ך סעיף א' בהגה כתב וז"ל גידם שאין לו יד רק זרוע יניח בלא ברכה עכ"ל, ורשם עליה וכתב תוספות פרק הקומץ דגידם חייב ובא"ז כתב דפטור ע"כ, ומשום הכי פסק הוא ז"ל דיניח בלא ברכה דספק ברכות להקל, אלא שדברי מור"ם ז"ל עליונים למעלה לכאורה לא ידענו מה המה אלה, אם ר"ל גידם שאין לו יד שגידם מיד שמאלו ולא נשאר כי אם זרוע וקאמר דיניח בזרוע שמאלו בלא ברכה כיון שיש לומר דעיקר היד במה שנקרא יד היינו הכף עם האצבעות שיש בו י"ד פרקים וכיון שאין לו י"ד פרקים אין זה יד שמחייב הכתוב להניח בה תפלין כדכתיב והיה לאות על ידכה ולכך פטור מלהניחם או נימא דגם זרוע בלא כף היד נקרא יד דקרא ולחייבו ומשום ספק זה יניח בלא ברכה אם זו היא כונת מור"ם ז"ל, או נימא דכונתו במה שכתב גידם שאין לו יד ר"ל גידם שאין לו יד ימין לקשור בה תפלין על שמאלו, על זה קאמר שיניח בזרוע ימינו בלא ברכה משום דאיכא פלוגתא בזה:

והנה לכאורה יש להכריע דבר זה מתשובת מור"ם ז"ל סימן קכ"ב שנשאל על מי שאין לו יד שמאל אם מניח תפלין בימין? וכתב שפטור מלהניח כלל, שזה גרע מאיטר יד ע"ש, שהכריע זה מדעתו ולא הביא כלל מפלוגתא דמנחות ל"ז וממה שנאמר עליה מפירושי התוספות והפוסקים כמ"ש כאן בא"ח בהגה ע"ש, מזה מוכח דסובר הרב דענין תשובתו אינו ענין למאי דאיתא בש"ס דמנחות, דבמנחות מיירי בגידם מידו הימנית ונשארה

לו השמאלית שזאת עדיפא ליה כמ"ש התם בתשובה ולכך בזה איכא פלוגתא אבל הא דתשובה באין לו שמאלית ונשארה הימנית דבזה לא דברו בש"ס כלל ולכך הכריע מדעתו שפטור וא"כ לפ"ז הרי נדון דידן מפורש כתוב בדברי מור"ם בהגה הנז', אלא דיש לדחות דלעולם שהרב סובר שסוגית הש"ס והפוסקים מיירי בגידם מיד שמאל אלא דהש"ס מיירי מגידם מכף ידו, ונשאר לו זרוע שמאל ובזה הוא דאיכא פלוגתא והוא ז"ל מיירי במי שאין לו יד שמאל אף זרוע ולכן כתב דפטור מתפלין, אי נמי יש לומר דהבן השואל ממנו הוא וחד דעמיה אפשר שהם הביאו הסוגיא עם מה שנאמר עליה והוא ז"ל הכריע כמ"ד פטור אם אין לו יד שמאל ודוק, ועל כן חל עלינו להציע דברי הש"ס במנחות ל"ז ע"א תניא ידכה (בהיא) זו שמאל אחרים אומרים ידכה לרבות את הגידם ופירש רש"י גידם שאין לו יד, דידכה משמע יד רצוצה ומקולקלת ע"כ, תניא אין לו זרוע שמאל פטור מן התפלין אחרים אומרים ידכה לרבות את הגידם וכתבו התוספות דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי עיין שם:

וראיתי להרב ב"ח בא"ח סימן ז"ך שהעתיק דברי התוספות הנ"ל ודברי הרב אור זרוע דסובר דפליגי, וכתב הוא ז"ל שדעתו הוא דלא פליגי אלא בנחתכה זרועו השמאלית למעלה מן הקבורת ונשאר פלגא דדרועא למעלה מן הקבורת אבל ביש לו קבורת דלא נחתכה אלא שאר היד אף ת"ק מודה דחייב ותמה על רמ"א ז"ל דכתב גידם שאין לו יד רק זרוע יניח בלא ברכה דהרי אם נשאר לו זרוע עם קבורת לכ"ע חייב בתפלין ע"ש, הרי דהרב ז"ל מפרש לש"ס ולדברי מור"ם שמה שאמרו גידם הוא מיד שמאל אבל באם גידם מידו הימנית לא דברו בזה, אלא דלפי מה שנתבאר לשון הש"ס קשה על רמ"א בתשובתו דקא פסיק ותני שאם אין לו זרוע פטור מתפלין כאילו מדידיה קא אכיל ולא משלחן גבוה של הש"ס דקאמר אין לו זרוע שמאל פטור מן התפלין והו"ל להביא דברי הש"ס דלעיל ומה שפירשו התוספות דלא פליגי ודברי הרב אור זרוע שכתב דתנאי פליגי ולהכריע הוא כחד מינייהו ולא לשתוקי מכולי האי וכמו שנתפלא בזה עליו הרב מגן אברהם בסימן כ"ז ס"ק ג' ולפי מה שתירצנו בסמוך באי נמי אתי שפיר:

עוד הקשה הרב מ"א על דברי התוספות שכתבו דמר אמר חדא ומר אמר חדא ולא פליגי דאחרים מיירי באין יד דהיינו כף היד ועדין יש לו זרוע בזה קאמרי לרבות את הגידם ות"ק מיירי באין גם זרוע ופטרי מלהניח תפלין בימין, הלא בספרי איתא די"א מצינו שאף ימין קרוי יד וכו' א"כ מה ת"ל ידכה להביא הגידם שנותן בימין עכ"ל, והיינו ממש דברי אחרים וא"כ משמע דאין לו זרוע כלל דאי יש לו זרוע יניחנו בשמאל אלא ודאי

אחרים מיירי דאין לו זרוע כלל ופליגי את"ק דסובר שאם אין לו זרוע פטור מתפלין ואין צריך להניחו בימין והוא ס"ל לרבות הגידם שמניחו בימין ע"ש, במ"א מה שכתב: **ואנכי** הד"ך אומר שכל זה קשה אם נפרש דברי הש"ס ודברי הספרי שמה שאמרו לרבות את הגידם הוא בגידם מיד שמאלו ויד ימינו עדין הוא שלם כברייתו ולכן יחילו עלינו כל הקושיות הנ"ל, ועוד יש לי קושיא חזקה על זה שאם גידם הוא בשמאלו היאך יחייבו הי"א בספרי להניח תפלין בימין כיון שאין לו יד במה לקשור תפליו על ימינו שאין סברא כלל לומר שיתחייב לבקש את אחרים לקשור לו תפליו והכתוב צווח וקשרתם לאות על ידך וגו' דמשמע שהוא בעצמו יקשור תפליו, ועוד שאין סברא שיחיבוהו להביא אחרים לקשור לו תפליו וראיה מדברי הרדב"ז סימן תה"ך דלא חייב סומא לשמוע הפרשה מאחרים ע"ש, על כן אני אומר שמה שאמרו לרבות את הגידם רוצה לומר הגידם מיד ימינו שאין יכול להניח תפלין ביד ימינו לקושרו על שמאלו בא הכתיב לרבות את הגידם הזה להניחו על זרוע ימינו ולקושרו בשמאלו וכן משמע נמי לשון המכילתא בפרשת בא (שמות י"ג פסוק ט') וז"ל אבא יוסי אומר מצינו שהימין קרויה יד אע"פ שאין ראיה לדבר זכר לדבר שנאמר כי ישית אביו יד ימינו וגו' ומה ת"ל על ידכה להביא את הגידם שיהא נותן בימין עכ"ל ע"ש, דמשמע דהכל קאי על הימין והיינו שבא הכתוב לרבות שאם גידם מידו הימנית שיניח עליה תפלין כיון שהיא גדומה וקצוצה היא היד הכהה וחלושה ולהכי מניח בה תפלין ונ"ל דזה כוונת רש"י ז"ל שכתב לרבות את הגידם שאין לו יד דידכה משמע יד רצוצה ומקולקלת ע"כ, דהיינו דר"ל דנקצצה יד ימינו מן הפרק שאינו יכול להניח בה תפלין על ידו השמאלית קאמר דכגון זה יניח ביד שמאלו על זרוע ימינו שעכשיו הוא דקרינן בה יד כהה, והשתא דברי התוספות יבואו על נכון דכונתם לומר דמר אמר חדא וכו' דהיינו תנא קמא מיירי באין לו זרוע ביד שמאל קאמר פטור מן התפלין שאין לו מקום להניחם בו ובימין ג"כ אין לחייבו לבקש מאת אחרים להניחם לו, ועוד שיד ימנית לא קרינן בה ידכה יד כהה שעתה אדרבא ידו בכל ויד כל בו וידו רב לו שהכח שיש לו הוא בהאי יד ולהכי פטור מן התפלין, ומר אמר חדא דהיינו שאחרים דברו במי שגידם מידו הימנית ואינו יכול לקשור בה תפלין על יד השמאלית קאמר לרבות את זה הגידם להניח על זרועו הימנית שהיא עתה קצוצה וגדומה ויקשור בידו השמאלית שהימניה עתה היא היד כהה, ולפ"ז שפיר הוצרכו התוספות לפרש דלא פליגי דמר אמר חדא וכו' משום דכל אחד דבר במה שלא דבר חבירו, והשתא דברי הש"ס דמנחות שהביא דרשת אחרים לרבות הגידם יעלו בסגנון אחד עם הא דספרי דפרשת ואתחנן ועם הא דמכילתא דפרשת בא דאבא יוסי דאמר ידכה להביא הגידם

שיהא נותן בימין, אלא דהרב אור זרוע ס"ל דת"ק עם אחרים פליגי אהדדי דת"ק סובר בעינן קרא כדכתיב דלא נקרא יד אלא יד שמאל ולכן אם אין לו זרוע שמאל במה להניחו וה"ה גם אם יש לו יד שמאל שלימה אלא שיד ימינו גדומה פטיר מתפלין דבעינן קרא כדכתיב לקשור תפלין בימינו על שמאלו וכיון שאין לו זרוע בשמאלו או שאין לו כף ימינו לקשור בו פטור מלהניח והא דספרי ודמכילתא אתיא כאחרים, ולפ"ז דברי רמ"א בתשובה שפטר מן התפלין למי שאין לו זרוע ביד שמאל אתי ככולי עלמא דגם תנא דספרי ודמכילתא מודים בזה ולא הביא הא דת"ק דמנחות משום דהרב בנו ותלמידו מסתמא הביאו הסוגיא ולכן לא הוצרך לכתוב זה בתשובתו אליהם ולא כתב אלא מה שחידש הוא ודוק:

ונ"ל דהכי פירושא דמכילתא לפי פירושנו, אבא יוסי אומר מצינו שהימין קרויה יד ולהכי איצטריך קרא דידכה להודיע לנו באיזה יד מניח תפלין שהרי הימין והשמאל כולם נקראים יד להכי כתב קרא ידכה בה"א לומר ביד כהה הנחת תפלין וא"כ מה ת"ל ידך בלא ה"א להביא את הגידם מימין הגם שהיא מתחילה היתה בעלת כח כיון שעתה נקטעה אזלינן בתר השתא שהיא דכה וקצוצה ויניח בה תפלין ואתיא נמי כרב אשי דאמר ידכה יד כהה כדאמר במנחות לעיל מזה בין אי אמרינן דרב אשי טעמא דר' יוסי בן התורם קאמר ובין אי אמרינן טעמא דנפשיה קאמר וכדעת ספר האשכול הלכות תפלין סימן כ"ט וז"ל ת"ר על ידך זו שמאל דכתיב אף ידי יסדה ארץ ואומר ידה ליתד תשלחנה וימינה וגו' רב אשי אמר ידכה יד כהה כתנאי ידכה יד שמאל, אחרים אומרים ידכה לרבות הגידם וכו', הרי לך דמשמעות אחרים להדיא שבאו לרבות הגידם מימין מפני כי ת"ק קאמר יד שמאל באו אחרים לומר גם בימין ראוי להנחת תפלין באם הוא גידם וחלוש קרינן ביה יד כהה, ועוד משמע מכאן דרב אשי טעמא דנפשיה קאמר, איך שיהיה לכל הפירושים אתיא דרב אשי שהוא אחרון מאריה דתלמוד' כאחרים נמי וחד מתרי נימא או שהוא דורש ידך בלא ה"א לרבות הגידם מידו הימנית כדאמרן בסמוך או נימא תרתי שמיע ליה מידכה בה"א יד כהה דהיינו כל שהוא שהיא השמאלית או כהה הרבה דהיינו יד ימין קטועה יניח בכהה וכדכתב הרב בעל האשכול דרב אשי ס"ל דתרתי שמעינן מידכה ע"ש, ועי' ברבינו אשר הלכות תפלין בהלכות קטנות שלו ועי' שם בדברי חמודות אות פ"ג ולתפארת שמואל שם על הרא"ש אות ב' ע"ש, ועי' להרב באר היטב סימן ז"ך ס"ק י"ד שחקק על ספר חקה ששה משמותם על ששה עינים רמ"א בתשוב' סימן קכ"ב, הרב שבות יעקב ח"א סימן ג', הרב כנה"ג א"ח סימן ז"ך, הרב חוות

יאיר סימן קס"ז, הרב בית יעקב סימן קמ"ט, הרב מ"א שם ס"ק ג' ע"ש, ועיין להרב צאן קדשים על דבור זה של התוספות ע"ש:

איך שיהיה כמעט ראיתי לכל המפרשים השייכים לדבר זה כמעט כולם הבינו דברי רש"י ותוספות ודברי הש"ס שגידם הוא מיד שמאל, ונראה לי שמקום הניחו לנו להתגדר בו מן השמים כדאמר בן עזאי בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ואין אדם נוגע במה שראוי לחבירו ואין מלכות נוגעת במה שראוי לחברתה, ונ"ל דגם לפי שטתם דגידם קאי איד שמאל, מ"מ הרי בספרי ובמכילתא סברי דיניח ביד ימין א"כ הוא הדין אם היד ימין קטועה ויד שמאל שלימה שאינו יכול לקשור בימינו תפליו על יד שמאל נראה דכל שכן הוא דיניח ביד ימין הקטועה שהיא יד כהה עתה ויניחם בלא ברכה כדעת מור"ם דסימן ז"ך בהגה כן נראה לי להלכה ולמעשה:

אחר כך ראיתי להרב עיקרי הד"ט בדיני ציצית ותפלין אות כ"ג שציין להרב פנים מאירות דפסק שאם אין לו זרוע שמאל כלל פטור מן התפלין להניחו ביד ימין ע"ש שלא ידענו טעמו מפני שאין ספר פנים מאירות בידי, ועדין יש לישא וליתן בזה מהא דפסק מרן בסימן תרנ"א סעיף ד' וז"ל אדם שאין לו יד נוטל לולב בזרוע וכן האתרוג ע"ש:

צור ישראל יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות אמן יום ח"י אלול המרוצה בתשובה שנת וערבת"ה כגן ה' לפ"ק אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות קריאת ספר תורה

סימן מג

בש"ע א"ח סי' רפ"ב סעי' ג' הכל עולין למנין שבעה אפילו אשה וקטן שיודע למי מברכין אבל אמרו חכמים אשה לא תקרא בצבור מפני כבוד צבור וכו' ע"ש:

הנה מלשון הזה שנקטו בלשונם אשה לא תקרא בצבור משמע מפני שלא תקרא בצבור לכן לא תעלה לא כן הקטן שכבודו כבוד צבור יעלה ויקרא בקול להוציא את השומעים ואין בזה קלות צבור, אלא שראיתי להרב באר היטב שם ס"ק ז' שכתב משם הרב כנה"ג בשם תשובה כתיבת יד וז"ל אבל להיות הוא מקרא אינו יכול עד שיביא שתי שערות ע"ש. ואני אומר אם קבלה נקבל ואם לדין יש תשובה שהרי משמעות תלמודא אינו כן שהלכה אף היא בלשונה נאמרה במגילה כ"ג ע"א ת"ר הכל עולה למנין שבעה ואפילו קטן ואפילו אשה אבל אמרו אשה לא תקרא בתורה מפני כבוד צבור ע"ש. והרי בזמנם כל מי שהיה עולה לתורה היה קורא הוא בעצמו בתורה אלא שאחר זמן התלמוד נשתנה המנהג מפני שאין הכל בקיאים לקרות ולכן המקרא בזמן הזה הוא הש"ץ אבל בזמן

התלמוד היה העולה הוא הקורא ואפילו הכי קתני הברייתא דקטן עולה למנין שבעה וכן משמעות סיפא דברייתא הנז' דקתני אמרו אשה לא תקרא בצבור דמשמע דמיירי בעליה ובקריאה וכן הוא ג"כ לשון המשנה שם כ"ד ע"א קטן קורא בתורה ומתרגם אבל אינו פורס על שמע ואינו עובר לפני התיבה ואינו נושא את כפיו וכו' ע"ש, הרי קתני קורא ומתרגם דמשמע שקורא היא בעצמו בתורה ונ"ל שטעמא דהקילו בזה משום דקריאת התורה בס"ת בצבור אינה אלא מצד התקנה ואין בה חיוב מצוה אפילו מדרבנן ולכן אמרו קורא בתורה אבל אינו פורס על שמע וכו' וכן הוא משמעות לשון הש"ע שהעתיק לשון הברייתא כדכתבנו ויותר מבואר לשונו בזה ממה שכתב לעיל סי' קל"ה סעי' י"ג וז"ל שם אם קטן קורא בתורה בצבור בסי' רפ"ב עכ"ל, ומדנקט קורא בתורה בצבור וכתב על זה עי' סי' רפ"ב דפסק שם שעולה למנין שבעה משמע דעולה וקורא הוא בעצמו כמ"ש אבל בדבר שיש בו חיוב מצוה הגם שאינה אלא מדרבנן כגון קריאת המגילה פסק מרן בסי' תרפ"ט סעי' ב' דקטן אינו מוציא י"ח דמשמע דגם ליחיד אינו מוציא וכהא דקתני אבל אינו פורס על שמע וכו' ע"ש. וכן נראה שזה הוא סברת הרב מהר"י עייאש ז"ל בספרו מטה יהודה בא"ח סי' רפ"ב ס"ק ז' וז"ל מיהו הרמב"ם ז"ל לא הזכיר דין דאשה עולה אלא דין הקטן ובאשה לא כתב אלא לא תקרא בצבור וכו' משמע דקריאה היא גופה העליה מה שאמרו עולה ונקטו לשון קריאה לאשמועינן מילתא בטעמא דמפני הקריאה שהיא קוראה הפרשה נשללה מן העליה וה"ק דמטעם גופה שהיא אשה ואינה חייבת בקריאה אינה מעכבת דדינה כקטן. אבל מטעם אחר אין לכוללה במנין העולין מפני כבוד הצבור וכו' ע"ש. הרי מבואר דס"ל להרב שהקטן עולה וקורא וכבודו כבוד צבור הוא כולו אומר כבוד וקורא הוא בתורה בפה מלא כמ"ש אנן בענ"ד.

עוד יש להביא ראיה מדברי הר"ן ז"ל שהעתיק לשונו הרב ב"י ז"ל בסי' רפ"ב וז"ל הצריך לענייננו ומיהו השתא דתקון רבנן שיברכו כולן אשה וקטן קורין אפילו ראשון ואחרון וכיון דקורין ודאי מברכין מידי דהוה אקטן דמפטיר בנביא ומברך ברכות הפטרה עכ"ל ע"ש, הרי דמפשט פשיטא ליה להר"ן דבזמן הזה קורא הקטן ומברך והרב מטה יהודה שם ס"ק ח' כתב הטעם דהם אמרו תקנת הקריאה והם אמרו דאשה וקטן עולין דאע"ג דקריאה בשבת שחרית היא תקנת מרע"ה לא מיקריא אלא תקנתא דרבנן וכו' ע"ש, וכמ"ש הברכ"י בסי' קל"ה ע"ש, והוא כמו שכתבנו אנן בענ"ד:

הראת לדעת בראיות מופתיות מוכיחות שקטן שיודע למי מברכין וכ"ש כשהגיע לחינוך יכול לקרות בס"ת כנ"ל, ולאחר שביארנו וברורנו בירור יפה שהקטן היה קורא ומברך בעלייתו בקול רם להשמיע את העם קריאתו בתורה א"כ מצינו שלא נהגו בקריאת

התורה ככל מצות דעלמא דקימ"ל כל שאינו מחויב בדבר אינו מוציא אחרים ידי חיבתן כמו שנתבאר:

וא"כ מה לי פסקה אחת מה לי יותר והגם שרבינו ב"י ז"ל הביא לנו בספרו הגדול בסי' רפ"ב משם הר"ן ז"ל דהכל עולים דקתני בברייתא רוצה לומר להשלים קאמר ולא שיהיו הכל קטנים ע"ש והעתיק מורם לשונו בהגה דסי' רפ"ב סעי' ד' ע"ש נ"ל דאי מהא לא איריא דלא קאמרי' הכי אלא באם הקטנים עולים למנין שבעה שחייבונו חכמים להעלות שבעה עולים בשבת בכל צבור וצבור וכיון שחייבו חכמים לצבורא להעלות שבעה מהם ובעליית אלו הילדים מפקי לצבורא חובתייהו בזה הוא שאין ראוי לעשות כן שכל הקהל יתרשלו מלעשות מצוה שכבודה בגדולים היא לכבוד תורה הדורה אבל בנ"ד שהגדולים הם העולים למנין שבעה ועומדים על הברכה וכבוד התורה והמצוה עליהם יראה וכולי עלמא ידעי שזה הקטן הקורא בקול רם לא מחמת התרשלות הש"ץ הוא שאינו קורא ולא מחמת שהקריאה בתורה קלה בעיניו להוציאה מפיו יקרא ח"ו אלא עושים כן כדי שיתלמדו התלמידים הקטנים ויתחנכו בקריאה ואין כאן זלזול ח"ו ואדרבא מתענגים על רוב שלום בקריאת הקטן ובבקיאותו ובנעימות קריאתו ולהכי כיון שהקטן אינו בכלל העולים והנמנים לדבר מצוה שפיר דמי לקרות בס"ת בפרשה, וכן ראיתי שכתב הרב המאירי במגילה והעתיק דבריו הרב ערך השלחן א"ח סימן רפ"ב דין ג' אות ד' וז"ל מיהו הרב המאירי כתב קטן קורא בתורה אין הכונה אלא להשמיע לעם ואין זו מצוה עד שנאמר בה כל שאינו מחוייב בדבר וכו' ע"ש, ועי' עוד להרב ערך השלחן אות ה' ו' ע"ש, הרי לך בהדיא בדברי הרב המאירי כמ"ש אנן בענ"ד:

ואל תטעון עלי לומר דנהי דלצבור יאותים דבריך דעיקר עליה היא לגדולים והרי יש כאן כבוד התורה אבל מ"מ להעולין ומברכים על קריאת התירה וצריכין הם לקרות בתורה כדי שלא תהיה ברכתם לבטלה כיצד הקטן יוציאם בקריאתו אין זה טענה דהרי גם בקריאת הש"ץ כפי מה שנהגו האידנא פסק מרן ז"ל א"ח סימן קמ"א סעיף ב' וז"ל ש"ץ קורא והעולה לא יקרא בקול רם ומ"מ צריך הוא לקרות עם הש"ץ כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה אלא דצריך לקרות עמו בנחת שלא ישמיע לאזניו עכ"ל ע"ש, וא"כ גם אם הקורא קטן הרי העולה קורא לעצמו ואפילו כשאינו יודע לקרות אם כשיקרא לו ש"ץ מלה במלה יודע לאומרה יכול לעלות כמו שפסק מרן שם בסימן לק"ט סעיף ב' ועי' באר היטב שם ס"ק ב' ובש"ע סימן קל"ה סעיף ד' ובבאר היטב שם ס"ק ה' וז"ל הלבוש בסימן רפ"ב סעיף ג' אבל לא יהיו כולם נשים או כולם קטנים שאין כבוד לתורה להוציאה בשבילם וכו' ע"ש, וא"כ לפ"ז הטעם דוקא אם הקטנים הם העולים ומברכים

וקורין הוא דשייך לומר שאין זה כבוד התורה להוציאה בשבילם אבל בנ"ד עיקר הוצאת התורה היא בשביל הגדולים העומדים על הברכה כאשר נתבאר ולכן יכול הקטן לקרות כל הפרשה כדי להתחנך ולהתלמד ובפרט בזמן הזה ובמקום הזה לא מקום זרע וכו' ומים אין לשתות ואין דורש ואין מבקש והכל מנהיגים את בניהם ללמוד סורי הגפן נכריה בבית ספר של הנוצרים ידיעות וחשבונות ובחכמות נכריות ואינם משגיחין על בניהם ללמד לבני ישראל קס"ת תורתנו ודתנו ולפחות תפלה וברכות גם ברכות יעטה מור"ה או הנהגות טובות השייכים לבני עם בני ישראל בדבר זה אינן שמים לב על בניהם כלל ובילדי נכרים יספיקו עד שבדור הזה כמעט שאין יודעים גם פסוק שמע ישראל ומי יודע אם לעת כזאת יגיע שלא ימצאו מי יקרא להם סדר הפרשה בס"ת כתקנת חז"ל ולכן אלה בני עליה והם מועטים אם ימצאו אחד מעיר ושנים ממשפחה צריכים אנו להנהיגם וליתן דעתנו עליהם ללמדם ספר סדר הפרשה בספר תורה בכל שבוע בעוד שהם קטנים ורכים טרם שיפתחו עיניהם על הבלי העולם שאם יגדלו הנערים אז קשה הדבר להתלמד ולפי דעתי זה דרך ישר לעלות הגדולים, והקטנים יקראו הפרשה בקול רם באקראי פעם בפעם:

אחר כך אינה ה' לידי ספר משפט צדק חלק ג' סימן מ"ג והוא להרב רבינו מאיר מלמד שהביא הרב כנה"ג בהגהת הטור בשם ב"י ע"ש, כאשר כתבנו בתחילת התשובה וראיתי לו להרב שנשלחה לו תשובה על דין זה מחכם אחד שלא נזכר שם בעליו והחכם בעל תשובה הנז' שם דעתו דעת עליון להתיר לקטן להיות הוא מקרא כל הפרשה בס"ת והביא ראיה מכל מה שכתבנו אנן בענ"ד לעיל, אלא שהרב רבינו מאיר מלמד בעל משפט צדק דחה הא דכתבנו דקטן עולה למנין שבעה וקורא היינו בעלייתו והוא באחד יכול לעלות ולקרות אבל לא כל הקריאה תהיה דיליה כנ"ד והביא ראיה לזה ממה שכתב הר"ן ז"ל שלא יהיו כל העולים קטנים ודעתו ז"ל דה"ה שלא תהיה כל הקריאה על ידי קטן עיין שם:

ואנן בענ"ד כבר כתבנו שאין משם ראיה לסתור שדוקא אם כל העליות והקריאות ע"י הקטנים הוא דכתב הר"ן וסיעתיה דלא עבדינן הכי כמו שכתב הלבוש הטעם שאין כבוד לתורה להוציאה בשבילם כיון שהם העולים והקורים כדפירשנו אנן לעיל מילתא בטעמא אבל לא כנדון דידן שהעולים ומברכים ונמנים למצוה הם גדולים והקטן קורא עליהם את הקריאה הזאת והם עונים אחריו בנחת א"כ הגדולים הם דמפקי לצבורא מחובייהו והוצאת הס"ת היא בשביל הגדולים העולים ונמנים לדבר מצוה וכבידו עליהם יראה לא על הקטן שאינו עולה מן המנין ואינו מברך, ונ"ל דזהו כונת הר"ן ז"ל דכתב לא

שיהיו כולם קטנים דכיון דלאו בני חיובא נינהו לא מפקי לגמרי דר"ל לגמרי דהיינו הן בעליה הן בברכה הן בקריאה דהיינו דכל המצוה דידהו הם עושין אותה בשלימות אבל אם הם אינם עושים כי אם חלק מהמצוה והמצוה נעשית בשתוף גדולים שאלו יעלו ויעמדו על הברכה ואלו קוראים לית לן בה דכיון שהגדולים הם העולין והמברכים הרי כבוד הדר התורה בגדולים, ומש"כ עוד וז"ל ומאחר דקימ"ל דהצבור חייבים בקריאת התורה ונהגו שלא יקראו העולים רק המקרא הוא מוציא הצבור ידי חובתם א"כ קטן דלאו בר חיובא הוא איך מוציא הוא לצבור וכו' ע"ש, כבר כתבנו דלא הטילו חיוב גמור על הצבור בזה דא"כ איך הוא מוציא את הצבור בעלייתו כדאמרו הכל עולים למנין שבעה אפילו קטן דמה לי פסקה אחת או יותר מזה, ועוד דכבר כתבנו משם הרב המאירי ז"ל שכתב וז"ל דקטן הקורא בתורה אין הכונה אלא להשמיע לעם ואין זו מצוה עד שנאמר בה כל שאינו מחוייב בדבר וכו' ע"ש, והטעם כמ"ש לעיל משם ה' מטה יהודה דהם אמרו והם אמרו באופן שכבר כתבנו בזה כל המצטרך לענין דבר זה כדי שיורגלו ויתחנכו הנערים אשר הוקבעו להתלמד על ידי אנשים ברוכי ה' אלה יעמדו על הברכה לברכם ולהגדיל את שמם כשמות הגדולים מחזיקי בדק הני ברכי דרבנן דשלהי:

ועלינו לשבח לפאר ולרומם ולהגיד שבחן ולפרסם בעליל את הוד האנשים הרמים השלמים הם אתנו אשר הרימו והגדילו את דגל התורה ולא זזו מחבבה בגופם ובנפשם באוות נפשם שאפו רוח חיים רוח ה' דבר בם ומלתו על לשונם הלא המה הגבורים אנשי השם אשר במחננו זה קדוש העיר רבתי עם עי"ת אורן יע"א שרי האלף אלוף נעורי נערי בני ישראל הראשון אדם המעלה יצחק לעול"ה הר' יצחק בן סעדון י"ץ, וראש השלישים ראש תהלה הר' מימון אנושא י"ץ, אשר ה' העיר את רוחם רוח נדיבה לעמוד על המשמר משמרת הקדש, ברם אלו האנשים נזכרים לטוב שאלמלא הם נשתכחה תורה מישראל בעמדם יעמודו וידם על העליונה בזה נצנצה רוח טהרה בהילדים ומשכו את ידיהם מבית ספר של נכרים ושבו בנים לגבולם אשר גבלו ראשונים זקני גבל היו מחזיקי בדק הם העומדים על הפקודים פקודי ה' אנשי לבב הרואים את הנולד יבינו לאחרית דבר ולכן עמדו שני האנשים אשר להם רב ברכות וטרחו ויגעו בעשר אצבעותם לתור ולדרוש ולחקור ולחפש חפש מחופש אחר הילדים הראוים להשתמש באצטלא זו עני ורש נפגשו עושה כולם ה' רב פעלים מקבצאל שרבי וקבצו ואספו והזעיקו ילדים רובם מבני עניים כמ"ש רז"ל הזהרו בבני עניים שמהם תצא תורה ופסקו ונדרו ליתן לכל דחד מהילדים כו"כ לחדש מדי חדש בחדשו מקופת החברה הקדושה ושכרו להם מלמדים שלשה המה מטיבי סע"ד א' ללמדם דעת דיני הש"ע או"ח למעלה למשכיל הלכות חג

בחג ופירוש רש"י על החומש ואחד ללמד להם ולפרש להם עניני התנ"ך בהבנה עברית וצרפתית ואחד ללמד להם ידיעות וחשבון ומספר כדרך למוד הצרפתים ומשלמים להם במיטבא כו"כ לחדש אשרי העם שככה לו זורעי צדקה שכר אמת מה טוב חלקם, חלקם בחיים ומה נעים גורלם אשר עמדו בזה עמידה שיש בה סמיכה סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר פועלי אמת שפעולתם אמת ה' ישלם להם כפעולם הטוב יבלו ימיהם בטוב ושנותיהם בנעימים ולשנות חיים יאתיו כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא מרפא לשון עץ חיים, עץ חיים היא למחזיקים בה ותומכיה מאושר אמן:

ועל טוב יזכר שמם אנשי קדש קדושה שניה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא חברה קדושה חברת "יגדיל תורה" חוברות ומשולבות אשה אל אחותה, לא יסבו בלכתן וכולם לדבר אחד נתכונו אלו ואלו דברי אלקים חיים כי חיות הנה חיות הקדש כי בקדושתם הם עומדים, הולכים בתורת ה', ואלה יעמדו על הברכה חברים מקשיבים גם אלה לחכמים ארבעה המה קטני ארץ מקטינים עצמם והמה חכמים מחוכמים ואתנח סימן ש'ש'י'ם" גבורים סביב לה הלא המה ראשית תבואתה עץ שתול על פלגי מים הוא הר' ש'למה בר כה"ר יעקב לעסרי י"ץ, הר' ש'מואל בר כבוד ה"ה דוד בן ישי י"ץ, הר' י'עקב בר כבוד ה"ה שלמה בן אצראף י"ץ, ואחרון חביב הר' מ'סעוד בר כבוד ה"ה זקן ונשוא פנים משה אזולאי י"ץ, "ש'ש"י'ם'. ושמחים לעשות רצון קוניהם, פועל אמת שפעולתם אמת וי"שש"ם" קמו עמדו בלב ונפש בחשק נמרץ וברגש לב בהתעוררות רוח הרוחני והחיוני עשו והצליחו כרצונו וכרצון יראיו מקדש ה' כוננו ידיהם מקום מקדש לבית הספר ספרא דבי רב וזה שמו אשר יקראו לו "יגדיל תורה" ושלשה סופרים עומדים עליהם והם מלמדים לבני ישראל התורה והמצוה הגדול לפי גודלו והקטן לפי קטנו כל אחד כפי ערכו וכפי מדרגתו והארבעה נציבין עומדים עליהם בקדושה ובטהרה לראות מה המה עושים על ארבעת רבעיהם בלכתם ילכו ובעמדם יעמודו יסבו בלכתם כל אחד בשבוע שלו להיות מזכיר ומשגיח על התלמידים ועל מוריהם ה' עליהם יחיו חיים עד העולם אמן ויברך דוד, ויאמר דוד ביום הששי בשבת שלשה לחדש סיון המוכתר בכתר תורה מ"ז למספר בני ישראל כאן שנה וערבת"ה כגן ה' לפ"ק פה אורן יע"א:

סימן מד

ענין עשרת הדברות בקריאתן בצבור שמנהג כל ישראל הע"י להפסיק כל דבור בפסוק בפני עצמו גדול או קטן הטעם פשוט כדי שיעלה חשבונם ומספרם עשרת הדברים שכך נאמר בתורה שמות ל"ד פסיק כ"ח ויהי שם עם ה' וגו' ויכתוב טל הלוחות את דברי הברית עשרת הדברים, ועוד דבשני לוחות ניתני חמשה דברים בלוח אחד וחמשה דברים

בלוח אחד עי' פרשת פינחס ברעיא מהימנא דף רמ"ה ע"ב ועל כן עושים בקריאתנו בצבור כל דבור ודבור בפ"ע ופלגינן דבורייהו לעשרה פסוקים ומשום הכי נשתנה פיסוקם ופיסוק טעמיהן כפי פיסוק דבורם, עי' להרב מנחת שי על התורה מה שכתב בפרשת יתרו בטעם קריאת הצבור וקריאת היחיד, ולפ"ז נראה לי כי גם בפסוק ראשון שהיא אנכי ה' וגו' יש לסיים פסקתו בקריאת הצבור במלת מבית עבדים ששם הוא סוף דבור ראשון וסוף פסוק כדי שיהיה כל דבור בפני עצמו כשאר עשרת הדברות שכונתנו להודיע בקריאתנו שהם מספר עשרת הדברים כמ"ש, והגם שאמרו חז"ל שאנכי ולא יהיה לך בדבור אחד נאמרו ושמענום מפי הגבורה (עיין מכות כ"ד ועי' פירש"י פרשת שלח ט"ו כ"ב) מ"מ הם שני דברים בשני צוויים ולא ראי זה כראי זה וכדכתיב עשרת הדברים ובעינן קרא כדכתיב דכיון שאמר הכתוב בפירוש עשרת הדברים קריאתנו תהיה באופן נאות שיוכרו ויוודעו לרבים שהם עשרת הדברים ככתוב, ומה שאמרו חז"ל שאנכי ולא יהיה לך בדיבור אחד נאמרו הוא מתורת קבלה שכך קבלו חז"ל והוא מתורה שבעל פה אמת הדבר נאמנים אמריה וכך ראוי להסכים הסכמה מוחלטת כמו כל תורה שבע"פ שהיא מקובלת עלינו, שהרי אמרו חז"ל שכל עשרת הדברות נאמרו בדבור אחד וז"ל הגמ' וידבר ה' את כל הדברים וגו' דברים שאין הפה יכול לדבר, והוא שאמר כל עשרת הדברות בדבור אחד ולא קדם דיבור אחד לחבירו וכו' עיין בדברי רבותינו, אלא שאנחנו לא שמענו מפי הגבורה אלא אנכי ולא יהיה לך מפני ששתים אלו הם מקור ושורש הכל, והשמונה שמענום מפי משה דבור אחר דבור וא"כ הרי שהגם שבאמת הכל נאמר מפי הגבורה בדבור אחד מכל מקום מפסיקין אותם ולא עבדינן שום הכירא לכל זה והכא נמי דכוותה, והגם שעם כל זה יש לדחות מכל מקום האמת יורה דרכו שכך הדעת נותנת ודעת הרבנים הנז' מכרעת כמ"ש:

וכן משמע מדברי הר"י בן חביב ז"ל שהעתיק דבריו הרב מנחת שי שם וז"ל אבל בצבור צריך שיקרא כל דבור ודבור בפ"ע בין שיהיה גדול בכתב בין שיהיה קטן וכו' ע"ש, וכן משמעות הרב בעל אור תורה שהעתיק ג"כ דבריו הרב מנחת שי ע"ש שהתחיל דבריו במלת פני' שכתב שיש לה שני טעמים וז"ל כמו מלת פני' יש בה רביע וסוף פסוק וכו' ע"ש, מדדלג מלת עבדים שלפניה ולא אמר שיש לה שני טעמים משמע דס"ל להרב דמלת עבדים אינה אלא סוף פסוק ע"ש, גם הרב בעל ערוגת הבושם שכתב לשונו הרב מנחת שי ז"ל כתב להדיא שתיבת מבית עבדים בלא רביע ע"ש, ומלבד הרב חזקוני שמצינו לו שכתב שתיבת עבדים ברביע עיין במנחת שי ז"ל גם הרב המדפיס נראה מדבריו שאזיל והולך בשיטת הרב בעל ערוגת הבושם שהרי הורה לנו סדר קריאת עשרת

הדברות אחת לאחת למצוא חשבון ממה שראה מכל החומשים וכתב ג"כ שמכותלי דברי הרב מנחת שי ניכר כי ככה סדר הקריאה וכו' והתחיל גם הוא ממלת פני' וכתב שהנו"ן נקודה בקמ"ץ ופת"ח וכו' ע"ש, ולא דבר ממלת "עבדים" משמע שהיא סוף פסוק ע"ש, ועיין להראב"ע בפירושו מה שכתב עש"ב:

אחר כך בא לידי ספר שי"ת משאת בנימין וראיתי לו להרב בתשובה סימן י' וז"ל הצריך לענינינו הטעם השני הן הנגינות הגדולות ונקרא טעם העליון והוא מלמד אותנו מקום עשרת הדברות מקום התחלת כל דבור מעשרת הדברות ואינו חושש על התחלת הפסוקים ומקום סיומן, הפסוק והדיבור הראשון מתחיל אנכי ומסיים ולשומרי מצותי ואתנחתא שלו הוא תחת לשונאי ולכך מערבין אותם הפסוקים להודיע שהוא דבור אחד ולא נטעה לומר לא תעשה הוא דבור בפ"ע וכן לא תשתחוה וכו' ומה שמערבין אנכי עם לא יהיה לך אע"פ שהן ב' דברות בלי ספק זהו מטעם שאמרו חז"ל אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענום לכך מערבין אותם לומר שאותה מעלה יתירה יש בהם יותר משאר הדברות דהיינו ששמענום מפי הגבורה יש לאלו ב' הדברות בשוה, וא"ת והלא כל הדברות מפי הגבורה שמענום בלי הפסק בדבור אחד כמו שפירש רש"י בפסוק וידבר אלקים את כל הדברים האלה לאמר ואיך אפשר לומר ששמענו מקצתם ומקצתם לא שמענו הרי הם כנקודה אחת שאין לה חלקים כלל ויש לומר דודאי בפעם ראשונה שמענו מפי הגבורה כל הדברות בדבור אחד ודרך כלל, ובאותו הפעם לא הבינו כלל מפני שלא היה כח בשמיעתן לסבול ולשמוע כל הדברות בדבור אחד, אבל אח"כ כשחזר ופירש להם כל דבור בפני עצמו בפעם השניה לא שמעו מפיו יתברך אלא אנכי ולא יהיה לך מפחד ומורא קיל גדול והאש הגדולה הזאת וכו' כמ"ש ועתה למה נמות וגו' אם יוספים אנחנו לשמוע את קול ה' וגו' על כן לא רצו לשמוע יותר מפי הגבורה ושאר הדברות שמעום מפי משה וכו', ויש ספרים שאין כותבין בפסוק אנכי רק טעם אחד ואין מערבין אותו עם לא יהיה לך כמו שכתב הכותב בספר עין יעקב בירושלמי דמסכת שקלים וכו' ע"ש מה שסיים דבר דבור על אופניו וכבר כתבנו אנן בענ"ד שהרב הר"י בן חביב ובעל אור תורה והרב ערוגת הבושם והרב מנחת שי והרב המדפיס כולם שוים לטובה כדעת הספרים שכתב ה' משאת בנימין וכן דעתנו נוטה:

השם יורנו מדרכיו ונחיה בהם חיי עולם אמן, שלהי אלול התרפ"ג אורן יע"א:

כ"ד הצעיר **דוד הכהן סקלי** ס"ט

סימן מה

נשאלתי מידי"ן חכם לב יקח מצות כה"ר שלמה בה"ר יעקב לעסרי י"ץ, צבור שאין להם אלא ספר תורה אחד וביום שחל ר"ח בשבת גוללים אותו וקורים ג"כ בו פרשת ר"ח וכן בארבע פרשיות ובמועדים קורין בו שני קריאות או שלשה לדעת מרן ז"ל דסובר דמקדישין שני קדישין על ספרים שקורין בהם קריאה חדשה אם בכה"ג שאין להם אלא ספר אחד מקדישין על הקריאות החדשות הגם שאין כאן אלא ספר אחד או הקדישים תליין בספרים כפי רבויים

תשובה דע ידידי כי מנהגנו אנו בני ספרד בענין הקדישים כדעת הרא"ש ז"ל כמו שכתב רבינו ב"י בא"ח סימן רפ"ב וז"ל ואנו בני ספרד נוהגים לומר קדיש בין ספר ראשון לשני וחוזרים ואומרים קדיש אחר קריאת ספר שני וכו' והוא דעת הרא"ש פרק הקורא עומד ע"כ ע"ש, ומצינו לו להרא"ש שם שכתב הטעם שתיקנו לומר קדיש בין שביעי למפטיר לומר שאין המפטיר ממנין שבעה וז"ל הרא"ש בפסקיו בפרק הנז' סימן ה' ואחר שנשלם הגמרא תיקנו לומר קדיש בין שביעי למפטיר ולכך נהגו לומר כל הסדר קודם קריאת המפטיר כי לא מסתברא לומר קדיש באמצע הסדר וכו' וכן נמי תיקנו לומר קדיש בין שביעי למפטיר לומר שאינו ממנין שבעה ולכך צריך לחזור הפרשה שקרא שביעי אבל ימים טובים וארבע פרשיות שמוציאין שני ספרים אין המפטיר חוזר וקורא מה שקרא האחרון אלא אומר קדיש אחר שקראו שבעה בשבת וחמשה בי"ט ובספר שני קורא המפטיר חובת היום וכשמוציאין ג' ספרים קורין ששה באחד והשביעי בשני ואומר קדיש ובשלישי המפטיר פרשה שהיא מעין ההפ' וכו' ע"ש, למדנו מדברי הרא"ש הנאמרין למעלה ראש שעיקר הקדיש שתיקנו לומר קודם המפטיר להודיע ולהורות על המפטיר שאינו ממנין שבעה ולכך אומרים קדיש קודם המפטיר בין שיהיה ספר אחד כמו בשבת דעלמא בין שיהיו שלשה ספרים נפתחים אין אומרים קדיש אלא אחר שנשלמו מנין העולים אז אומרים קדיש ואחר כך מפטיר וא"כ יוצא לנו שהקדיש תלוי בהשלמת העולים ולכך בנ"ד נמי שאין שם אלא ספר אחד אומרים קדיש כשיושלם מנין העולים ואחר כך גוללין וקורים קריאת המפטיר וחוזרים ואומרים קדיש על קריאת המפטיר שהיא קריאה חדשה:

ולרווחא דמילתא אביא לך שדבר זה שאין מוציאין אלא ספר אחד וקורין בו שני ענייניים הוזכר בפירוש בדברי הרא"ש וסובר שאומרים קדיש אחר שהושלמו העולין ואחר כך קורין קריאת מפטיר שהרי ר"ח אדר שחל להיות בשבת שבואתה תצוה שאין מוציאין אלא ספר אחד אמר אביי בפרק בני העיר דף ל' ע"א דקרו שתא בואתה תצוה עד ועשית

כיור נחשת וחד תני וקרי מן כי תשא עד ועשית כיור נחשת והיינו מפטיר ומצינו להרא"ש ז"ל בפסקיו בסימן הנז' סימן ה' שמסיק וז"ל ודבר זה תלוי במה שנהגו להפסיק בקדיש בין שביעי למפטיר עכ"ל ור"ל ודבר זה אם המפטיר עולה למנין שבעה או אינו עולה תלוי במה שנהגו להפסיק בקדיש בין שביעי למפטיר דבמקום שאין אומרים קדיש בין שביעי למפטיר אזי המפטיר עולה למנין שבעה ובמקום שאומרים קדיש אין המפטיר עולה למנין שבעה וכמו שכתב הרא"ש ז"ל לעיל מזה שכבר העתקנו לשונו, וא"כ לאחר שתיקנו אחר הש"ס לומר קדיש אחר שבעה קודם המפטיר אז קורא מואתה תצוה עד סוף הסדרא ואומר קדיש והשביעי שהוא המפטיר קורא מכי תשא כמו שפסק הטור בסוף סי' תרפ"ה הלכות חנוכה ומגילה ע"ש, הרי לך בהדיא שגם אם כל הקריאה בספר אחד כהתם שחל ר"ח אדר בשבת ואתה תצוה תיקנו לומר קדיש כשיושלם מנין הקרואים קודם המפטיר ואחר כך ודאי כשיקרא המפ' שהיא קריאה חדשה צריך לומר קדיש כמ"ש לעיל לשון הרא"ש ז"ל, והכא נמי בנדון דידן נמי דכוותה ודוק ועי' בח"א הלכות קריאת ס"ת סימן כ"ה וכ"ו מש"ש:

יום ששי בשבת כ"ב יום לחדש אב הרחמן שנח ואחרי מצותיך תרד"ף נפשי לפ"ק פה מתא אורן יע"א, והיא שנת השמטת כספים, המנחם ציון ינחמנו אמן

סימן מו

בענין ספר תורה שתת' שנמצא בו כתוב שי"ן בת ד' ראשים, זה כמה שנים שנשאלתי על זה וכבר כתבתי על זה בח"א הלכות תפלין סימן ז' בשנת התרס"ו עיין עליה שנשאתי ונתתי באמונה שם כיד ה' הטובה עלי ופשיטנא לה מדברי מהריק"ש באה"ע סימן קכ"ה והובאו דבריו בהרב באר היטב א"ח סימן ל"ב ס"ק כ"ו ושם נאמר שהפר"ח ומהר"ם בן חביב חלקו על מהריק"ש בזה ע"ש, עיניך תחזינה משרים במה שכתבתי שם בסימן ט"ל: **והן** היום י"ז לחדש שבט שנת ברכות תהום רבצ"ת תחת כשהלכתי לעי"ת מליליא יע"א ונתאכסנתי בבית ידי"ן ואו"ע חתני עסיס רמוני כמוהר"ר הדש"ן י"ץ, הראני את ספר הקדוש שיצא לאור הדפוס בשנת התר"ץ לפ"ג הנקרא נר מערבי להרב המחבר גאון יעקב להרב הגדול סבא דמשפטים כמוהר"ר יעקב בן מלכה מרבני תיטוואן יע"א שהיה קדום בזמן כמו שני מאות שנה ושם כתוב בתשובתו דסי' צ"א שנשאל הרב הנז' על זה וראיתי לו להרב ז"ל דפשיט לה ג"כ מדברי מהריק"ש ז"ל להתיר כמש"כ אנן בענ"ד והדר הוא לכל חסידיו וכתב וז"ל ועדין יש להסתפק דאפשר שאם נשארה השי"ן בת ד' ראשין פסול כיון שלא מצינו בתורה שי"ן בת ד' ראשין, אבל כשגרר ראש אחד מהאמצעיים יכיל להיות דכשר הגט ולא מיקרי חק תוכות כיון שיש אויר הרבה בתוך

השי"ן והיא מוקפת גויל מבפנים הא למה זה דומה לטיפת דיו שנפלה באמצע האות ועדין היא מוקפת גויל מבפנים מן הצדדים שיכול לגוררו ולא מיקרי חק תוכות כיון שצורת האות נכרת ושמה עליה וכו' עש"ב, ולא הביא דברי הפר"ח ודברי מהר"מ בן חביב ז"ל החולקים על דברי מהריק"ש, ואפשר שלא יצאו ספריהם לאור הדפוס בזמנו ז"ל לא ספר הפר"ח ולא ספר גט פשוט של מהר"ם בן חביב ז"ל:

הלכות נשיאות כפים

סימן מז

נשאלתי על הכהנים העולים לדוכן דקימ"ל שאין רשאין לעלות בסנדליהן והיא מתקנת ריב"ז כדאיתא בסוטה מ"ו ע"א עי"ש, וכדאיתא בר"ה ל"א ע"ב, אם יכולים לנעול אנפילאות של בגד ולעלות בהם או לא? עוד שואלים הלכו בו אם יהיה ההיכל סגור או פתוח כדי שיהא הכבוד והמורא חופפת על המברכים את העם וזהו כבודו בפתיחת שערים שתהא אימת מלכות עליהם ובהיכלו כולו אומר כבוד וה' עליהם יראה?

תשובה הנה תחילה וראש יש להבין ולהשכיל בהאי איסורא שאסרו על הכהנים שלא לעלות בסנדליהן לדוכן אם הוא מפני קדושת המקום שהוא מקומו של היכל הקדש והוי כאדמת קדש שהוא מקום שעומדין שם הס"ת בקביעות ובתמידות ולהכי אסרו עליהם לעמוד שם כל אותו זמן מתחילת סדר העבודה עד שיגמרו כל ברכת נשיאות כפים שאינם דורסים שם אלא בדרך העברה בעלמא ולהכי אסרום בסנדל, או דילמא מפני כבוד הקהל מפני שהכהנים עומדים ברום עולם דהיינו על המעלה שלפני ההיכל שקורין דוכן והציבור כולם למטה מהם לקבל את ברכתם ואינו כבוד שיעמדו עליהם בסנדליהם הדורסים בהם בשווקים וברחובות קריה והם מלאים טיט ורפש ולהכי הצריכו לחולצם, או מפני טעם אחר, ולכן חל עלינו חובת הביאור מהא דאיתא בסוטה שם אמר ר' יצחק לעולם תהא אימת הציבור עליך שהרי הכהנים פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה וכו' רבנן אמרי מהכא דאין הכהנים רשאים לעלות בסנדליהן לדוכן וזוהי אחת מתשע תקנות שהתקין ריב"ז, מאי טעמא לאו משום כבוד ציבור אמר רב אשי לא התם שמא נפסקה לו רצועה בסנדלי והדר אזיל למיקטריה ואמרי בן גרושה או בן חלוצה הוא ע"כ, ופירש רש"י ד"ה לאי משום אימתא דציבורא מפני שמסלקין בגדיו העשויין למדתו בהגבהת ידיו ונראין סנדליו לציבור והן אין ראויין ליראות מפני טיט שעליהן ע"כ, (נ"ל שכך היתה גרסתו אימתא):

וקשה לי דלמה לא דחה רב אשי הכי התם משום כבוד השכינה דהיינו מפני שהן עומדין כלפי ההיכל מקום הקדש ומפני כבוד התורה הוא שאין רשאין לעלות בסנדליהן

ולא משום כבוד צבור והו"ל לדחות בפשיטות כך, (ע' מה שאכתוב לקמן בזה) ועוד קשה דלמה רבנן הוצרכו לסיומא לומר שזוהי אחת מתשע תקנות שתיקן ריב"ז בלא זה ראיתם ישרה ולמה צריכין להודעה זו לראיתם אלא נראה דחדא מתרצא חבירתה דמשום דקשיא להו קושיא ראשונה דנימא דאסרו סנדל משום כבוד השכינה שהוא מקודש ולכך הוצרכו לסיים שזוהי מתקנת ריב"ז ולא מפני שהמקום שלפני ההיכל מקודש שאם כן למה הוצרכו לתקנה ולא אסרו בפשיטות משום שהמקום מקודש וכתיב של נעלך מעל רגליך וגו' אלא מדהוצרכו לתקנת ריב"ז נראה שהמקום לא נתקדש ליאסר בנעילת הסנדל אלא מקום עמידת הס"ת ולא מה שלפניו ולהכי מסיים ומאי טעמא לאו משום כבוד ציבור וא"כ מוכח מכאן דמקום שלפני ההיכל אין קדושתו אלא כקדושת בית הכנסת ובקדושת ביהכנ"ס כבר נתבאר בברכות דף ס"ג ע"א אמר רבא כי ביתו מה ביתו אקפנדריא קפיד איניש ארקיקה ומנעל לא קפיד איניש אף ביהכנ"ס וכו' ארקיקה ומנעל לא קפיד איניש ושרי ע"ש, ועי' בש"ע א"ח סימן קנ"א סעיף ו' ע"ש, נמצינו למדין מכאן שלא אסרו סנדלין משום קדושת המקום אלא משום כבוד ציבור כדאמרי רבנן דרב אשי או כדאמר רב אשי דילמא נפסקה לו רצועה וכו' ואמרי בן גרושה וכו':

אלא דבאמת צריך להתבונן דלמה לא אסרו לדרוס בנעלים לפני הס"ת שאינו כבוד שידרסו ברגליהם ובמנעליהם סמוך לעמידת הס"ת, וראיתי להר"ם במז"ל בתשובותיו בספר פאר הדור סימן ע"ח וז"ל שאלה ותורנו הדרתו נשיאות כפים המנהג אצלינו בנא אמון מהקדמונים שעולין הכהנים להיכל אשר בו הספרים ועומדין שם לברך ולפעמים פתח ההיכל פתוח או סגור ואין גם אחד מערער בזה כלל, ולעת עתה הנה ראיתי מי שרוצה לאסור דבר זה שלא יעשו נשיאות כפים בהיכל ואף גם מפני שאחוריהם אל היכל הקדש יורנו מורה צדק הדין הזה ויבא שכמ"ה:

תשובה אם היו הספרים גבוהים מן הארץ עשרה טפחים חלקו כבוד לעצמן ואין שום איסור לכהנים שאחוריהם אל היכל הקדש בשעת נשיאות כפים (ר"ל באותה שעה דוקא משום כבוד צבור) וכן נתפשט המנהג וכתב משה עכ"ל:

וא"כ הרי מצינו טעמא רבה כטעם לשד הא שלא חשו לדריסת רגלי הכהנים לפני היכל תורה הקדושה משום שהספרים קמו עמדו למעלה מעשרה וחלקו רשות לעצמן ולהכי ג"כ אין לחוש למה שדורסין אותו המקום במנעליהן שכמו שאין איסור למה שאחוריהן אל ההיכל משום שחלקו רשות לעצמן כמו כן אין לחוש למה שדורסין שם במנעליהן ואין כאן חסרון כבוד כיון שאינן עושין כן אלא בשעת נשיאות כפים שבאותה שעה הם בעצמם כסא כבוד מרום מראשון לשכינה שמורידין שפע ברכות להשפיע על אחיהם,

עי' רש"י מגילה כ"ד ע"ב ד"ה כהן שיש בידיו מומין ע"ש דמשמע מדבריו דגם בזמן הזה כבוד ה' יראה על ידיהם ע"ש, ועי' בתוספות שם, איך שיהיה איסור עליתם בסנדל הוא או משום כבוד צבור כרבנן דרב אשי או משום דילמא נפסקה רצועה וכו' כרב אשי:

ולכאורה נראה דעיקר הלכתא כרבנן דרב אשי דהא דרב אשי אינה אלא דחיה בעלמא דהא גם הוא אזיל ומודה להא דר' יצחק דלעולם תהא אימת צבור עליך וכו' אלא דדחי אי מהא לא איריא וא"כ לדעת רבנן דאמרי דאיסור סנדל הוא משום כבוד צבור אפילו במנעל שאין לו רצועה איסורו משום כבוד צבור וכל שהוא דרך לנעול ברגליו ולצאת בו חוצה והוא מלא טיט אסור וכך נראה שהוא דעת הרמב"ם בהלכות נשיאות כפים פרק ראשון הלכה ו' שכתב וז"ל ומתקנת ריב"ז שלא יעלו הכהנים לדוכן בסנדליהן אלא עומדין יחפים עכ"ל, הרי דפסק שעומדין יחפים גם שאין רצועה אסור והיינו ודאי כרבנן דרב אשי דאמרי משום כבוד צבור והיינו משום דרב אשי אינה אלא דחיה בעלמא היא ונ"ל הא שכתב הרמב"ם עומדין יחפים ר"ל יחפים בלא מנעל הרגל אבל לא לגמרי יחפים ערומי רגל גם בלא בתי שוקים זה אינו דהא בבתי שוקים יב (ח"ב) לבד אין רגילים לצאת בהם לשוק כדי לחוש בהם לטיט אלא ר"ל יחפים בלא מנעלים הגם שיש להם בתי שוקים נקראים יחפים כיון שהם בלא מנעל:

אלא שראיתי להרב הגהות מיימוניות שם שכתבו על מה שכתב הרמב"ם יחפים וז"ל וכתב ראבי"ה דלרב אשי שרי בבתי שוקים ע"כ, משמע מדבריו ז"ל שני דברים אחד דמשמע מדבריו דרב אשי פליג ארבנן דידיה ועוד משמע דלרבנן דפסק כוותייהו הרמב"ם וכתב עומדין יחפים היינו יחפים בלא בתי שוקים ג"כ, ונ"ל דטעמיה דגם בבתי שוקים דרכם להיות בהם זיעת וליחות הרגלים ומאוסים הם לעיני העם ולהכי צריך שיהא יחף לגמרי בלי לבוש משום כבוד, ועוד דמשמע ליה דפליג רב אשי על רבנן דידיה, ונ"ל שטעמו הוא דאי נימא דרב אשי לא פליג ואין כונתו אלא לומר שאין משם ראיה כדכתבנו א"כ למה ליה לדחויי דברי רבנן כיון דבעיקר דינא דר' יצחק מודה דלעולם תהא אימת הצבור עליך א"כ למה ליה לדחות בלא תועלת אלא ודאי דפליג על רבנן לענין דינא דלרבנן משום כבוד צבור צריך לעמוד יחף לגמרי ולרב אשי דמשום דשמא תפסק רצועה. מנעל בלא רצועה שרי וכ"ש בבתי שוקים שאין דרך לעשות בהם רצועה שרי, ולפי מה שנתבאר נ"ל שאם מייחד אנפילאות לעלות בהם לדוכן דהיינו כשחולץ מנעליו בבית הכנסת לובש אנפילאות מיד ואינו יוצא בהם לחוץ והם נקיים מטיט מותר אליבא דכ"ע דהא דאסרינן משום כבוד צבור היינו בדבר שתמיד נועלו והולך בו חוצה ומתמלא

מטיט כמו שפירש רש"י בד"ה לאו משום אימת צבור אבל באלו המיוחדים דוקא לעלות בהם לדוכן מותר ולא אתי לאחלופי דהא אין דרך לצאת באלו האנפילאות לשוק:

וראיתי להרב ב"י בסימן קכ"ח שהעתיק דברי הגהות מיימוניות דכתבו דמדרב אשי מוכח דבתי שוקים שרי וכתב ע"ז הב"י וז"ל כלומר דליכא למיחש בהו שתפסק רצועה ומשמע דאפילו בתי שוקים של עור קאמר דכיון דלית בהו רצועה כי הוו של עור מאי הוי, אבל סנדלים ומנעלים אע"פ שאין בהם רצועות אסור דלא פלוג רבנן וסתם גזרו בכל סנדלים ומנעלים, ויותר נראה דבבתי שוקים של עור אסור דבכלל סנדלים ומנעלים הם ולא התירו אלא בבתי שוקים שאינם של עור וכו' ובסוף דבריו בחר בפירוש הזה השני דלא התירו אלא בבתו שוקים שאינם של עור עוד כתב ה' בית יוסף בסמוך דמהרמב"ם משמע שלא יהיו עליו בתי שוקים ולא שום דבר אלא יחפים לגמרי, וכתב אלא שהרב מנוח פירש דהא דכתב יחפים אינו אלא למעט מנעל אבל בבתי שוקים יכולים לעמוד עכ"ל ע"ש:

ונ"ל דהכי פירושא דסובר רבינו ב"י דסתם סנדלים ומנעלים דגזרו בהם הם של עור כמו כל סתם סנדל ומנעל המוזכר בדברי חז"ל (עיין ש"ע א"ח סימן תקנ"ד וסימן תרי"ד וביו"ד סימן שפ"ב ובאה"ע סימן קס"ט סעיף ט"ו ע"ש) ואסרו דשמא נפסקה לו רצועה וכשאסרו גזרו אומר סתם שאין רשאים לעלות בסנדלים דמשמע דכל מין סנדל ומנעל אסרו גם בלא רצועות אי מיקרי סנדל ומנעל אבל בבתי שוקים הגם שהם של עור כיון דלא איקרו מנעל ודרכם בלא רצועות הגם שנקשרים ברצועות תחת הארכובה לא דמי לרצועות שנקשרים על פרסת הרגלים ועל השוקים בגלוי לעיני כל ולהכי לא נכלל בכלל שפיר גזרתם כך הוא דעת רבינו ב"י בפירוש ראשון:

ולפ"ז אנפילאות של בגד אפילו ביש בהם רצועות לא נכללו בכלל גזרתם ושרי דאי תימא דסובר הרב דגם באנפילאות אם יש בהם רצועות גם הם בכלל הגזרה א"כ אין חילוק בגזרתם בין מנעל של עור לשל בגד ובכולהו אסרו דשמא תפסק רצועה ואסרו כל מין מנעל וסנדל בין של עור בין של בגד בין יש להם רצועות בין אין בהם רצועות, ואי הכי מאי קאמר הרב"י ומשמע דאפילו בבתי שוקים של עור דלמה נקט של עור ומאי רבותייהו כיון שאין חילוק בענין גזרתם בין בגד לעיר דעיקר החילוק הוא בין דבר שדרכו ברצועות בין דבר שאין דרכו ברצועות אלא ודאי סובר הרב השתא דעיקר הגזרה בסנדלין ומנעלין של עור דוקא ולהכי קאמר דבשוקים אפילו של עור כיון שאין דרך להיות להם רצועה על הרגל שרי ולהכי יוצא לנו לפי פירושו דהשתא באנפילאות של בגד הגם דיש בהם רצועות לא גזרו ונ"ל לומר הטעם משום שלא היה דרכם לנעול

וללבוש אנפילאית של בגד והוי מידי דלא שכיח ולהכי לא גזרו בו רבנן, אחר כך כתב ויותר נראה דלא התירו אלא בבתי שוקים שאינן של עור וכו' ונ"ל דמדנקט ההיתר דוקא בבתי שוקים ואינם של עור משמע הא אנפילאות שהם של בגד ואינם של עור אסור גם באין בהם רצועות כיון שהם בצורת מנעל שנועלים ולובשים אותם בפרסת הרגל כדרך סנדל ומנעל אסור דנכללו בכלל גזרתם, ולזה הסכים הרב ב"י בסוף דבריו כדכתבנו, ועוד הוסיף וכתב לקמן דמדברי הרמב"ם דכתב אלא צריך לעמוד יחפים משמע ערומי רגל גם בלא בתי שוקים אלא דהרב מנוח פירש דבריו ז"ל דלא בא למעט אלא מנעל אבל בתי שוקים שרי וא"כ הוי כפירושו השני ממש גם דעת הרמב"ם ז"ל הוי כדעת הגהות מיימוני והאי דנקט יחפים ר"ל בלי מנעל על פרסת הרגל דזה נמי מיקרי יחף כיון שהוא בלא מנעל, ובש"ע סעיף ה' פסק סתם וכתב אבל בבתי שוקים שרי והניח הדברים לראות מה יקרא לו בספרו הגדול בב"י, ומור"ם כתב על זה ויש מחמירין אם הם של עור והיינו כמ"ש הב"י, ויותר נראה שעולים בקנה אחד עם פירוש ה"ר מנוח בדברי הרמב"ם ז"ל כדרכו בכל מקום לפסוק כהרמב"ם ז"ל, ויותר נראה לי אנכי הד"ך והדל באלפי הא דכתב הרמב"ם אלא עומדים יחפים משום דחייש לתרווייהו לטעם רבנן דרב אשי דסברי משום כבוד צבור ולטעם רב אשי דסבר משום פגמא דכהן דנפסקה לו רצועה ולהכי פסק שיהיו יחפים דבלא רצועה אסיר משום כבוד צבור באם דרכם לנעול ולצאת בהם לשוק, וברצועה אסור גם באנפילאות שאין דרכם ללובשם בשוק משום שמא תפסק לו רצועה ולהכי פסק שיהיו יחפים ולא משום דלא פלוג ודוק:

ועדיין צריכין אנו למודעי לדעת רבינו ב"י ז"ל דסובר דלרב אשי שאוסר בסנדל משום דשמא נפסקה לו רצועה וכו' סבירא ליה שה"ה בלא רצועה דכל מידי דמנעל אסור משום דלא פלוג א"כ מאי בינייהו מה בין רבנן דרב אשי לרב אשי כיון דסובר רב אשי דלא פלוג גם באין לו רצועה אסור א"כ היינו רבנן ואפשר דאיכא בינייהו בתי שוקים דלדעת רבנן גם בבתי שוקים מאוסים נינהו כמ"ש לעיל ולהכי אסור משום כבוד צבור ולרב אשי כיון שאין דרכם ברצועות שרי, אי נמי יש לומר דליכא בינייהו מידי אלא דרב אשי נייד מטעמא דרבנן וקאמר התם משום דשמא נפסקה לו רצועה קושטא קאמר דהכי קבל מרביה דטעם תקנת ריב"ז דאין עולין הכהנים בסנדלין הוא משום פגמו של כהן, איך שיהיה דלדעת רבינו ב"י שבחר בפירושו השני נראה דגם באנפילאות של בגד אסרו לעלות לדוכן הגם דלית בהו רצועות וכדכתבינן:

אבל אחר העיון והעומק הישר נראה לי להתיר באלו האנפילאות דידן אליבא דכ"ע בין לדעת רבנן דרב אשי בין לדעת רב אשי, והוא דכבר העתקנו פירוש רש"י בד"ה לאו

משום אימתא דצבורא דכתב דבזמנם היו לובשין בגדים כמדתם ארוכים בכדי שלא יראו סנדליהם המלאים טיט ורפש ע"ש, ולהכי כשיעלו הכהנים לדוכן בסנדליהן ויגביהו ידיהם יסתלקו בגדיהם ונראים סנדליהן לצבורא, אבל בזמננו זה דהכל מראין סנדליהן ואינן מקפידין עליהם לכסותם בלבושיהן ליכא חסרון כבוד צבור בזה א"כ לדעת רבנן דרב אשי יש להתיר בשופי, וכן לדעת רב אשי נ"ל דלא תיקן ריב"ז אלא בזמנם שהיו לובשין ונועלין מנעלין וסנדלין שיש עקב ארוך ופתוח וכורכין עליהם רצועות ארוכות אחת מכאן ואחת מכאן כמו שתראה צורת סנדל ומנעל של חליצה באה"ע עי' בטור ובש"ע סי' קס"ט סעיף י"ח ע"ש, שבאלו הוא שיש לו גנאי כשתפסק לו רצועה שמתלוצצים עליו כשסנדלו מותרת ויתיב למקטריה וכו' אבל בסנדלין שלנו שאינם כעין אלו אין בהם גנאי כל כך כן נראה לי, וראיתי להרב באר היטב בסימן קכ"ח ס"ק ז' שכתב וז"ל אם מותר לכהנים לעלות לדוכן במנעל של לבדין שקורין וכו' עי' כנסת יחזקאל סי' י"א, וכנסת יחזקאל לא נמצא בישיבתי ודרשתי ובקרתי בספרי דבי רב ומצאתי להרב מגן גבורים בספרו (מגן האלף) בשלטי הגבורים ס"ק ד' שהביא לנו דברי הרב כנ"י שהתיר באנפילאות וכתב שראייתו מדין ט"ב סימן תקנ"ד וסימן תרי"ד דהתירו לנעול מנעל של בגד ושל שעם ע"ש, ולי הד"ך נראה שאינה ראיה לפי מש"כ הרב"י ז"ל בפירושו השני דלא התירו כי אם בבתי שוקים שאינם של עור דמשמע להדיא דבמנעל של בגד אסור וכמ"ש לעיל הכל בביאור נכון, ואפשר שדעת הרב כנסת יחזקאל כפירוש הראשון של הרב ב"י וסובר הרב דעיקר הפירוש הוא כפירוש הראשון וס"ל דגם רבינו ב"י חזר בו מפירוש השני וראיה דהא בש"ע כתב סתם אבל בבתי שוקים שרי, ומדלא חילק משמע דגם בשל עור קאמר דשרי ובהכי אתי שפיר דברי מור"ם דכתב על זה ויש מחמירין אם הם של עור דמשמע דיש מחמירין פליגי אסתם דינא דהתיר בשל שוקים סתם דמשמע דגם בשל עור ודוק:

אחר כך בא לידי ספר כנסת יחזקאל ז"ל וראיתי להרב ז"ל דכתב דטעם שמותר במנעל של לבדים גם ביש לו רצועות משום דרש"י פירש בד"ה דילמא מפסקא ליה רצועה וגנאי הוא לעצמו ומתלוצצים עליו וכו' ע"ש, והליצנות הוא שיאמרו שכן הלך ג"כ בשוק וזה גנאי משא"כ מה שלובש לשעה קלה לדוכן ובהליכתו לשוק לובש מנעלים אחרים אין כאן גנאי ע"ש עוד כתב טעם אחר ע"ש, עוד ראיתי לו להרב שם שכתב וז"ל דכיון שרמ"א ז"ל מסיק שנהגו להתיר בקצת מקומות אף בבתי שוקים של עור אף בקשורים תחת ארכובותיהם ש"מ דסוברים כדעה ראשונה דלא אסרו כי אם במנעל ודי לנו לאסור של עור דוקא כמו סנדלים הידועים שהמה של עור בימיהם ואולי מטעם שכתבנו דלא

אסרו כי אם במה שהולך חוצה, על כן הכהנים המצוננים והצנה קשה להם יש להם על מה שיסמוכו עכ"ל, הרי דכתב שדעה ראשונה סוברים כי אינו אסור כי אם במנעל של עור דוקא והוא כפירוש ראשון של הרב ב"י כאשר עלה בדעתנו לומר שכך הוא דעתו קודם שנראה בספרו הקדוש, וחזיתיה להרב ישועות יעקב בסי' זה סק"ו שכתב וז"ל דאי מיחד מנעלים של לבדים שילך בהם בעת נשיאות כפים היה מותר לטעם כבוד צבור אבל לטעם דילמא אתי למקטריה אף זה אסור ומשמע מדבריו שם גם באין בהם רצועות ע"ש, והיינו כפי' השני של הרב ב"י:

והרב עיקרי הד"ט בחלק א"ח סימן ה' אות כ"ט כתב וז"ל אסור לכהנים לעלות לדוכן במנעלים של לבדים שקורין פיטרי"ן והתיר למצוננים שהצינה קשה להם בתנאי שלא יהיו המנעלים היוצאים בהם חוצה רק נועלין אותם כשעולין לדוכן ודוקא של לבדים אבל בשל עור אסור אף שאינו הילך עמם חוצה, כנסת יחזקאל כתב הד"ט וכן פסק הרב המחב"ר בשם שו"ת הרב פנים מאירות ח"ב סימן כ"ח ובשם הרב זרע אמת סימן י"ד ובחפוש מחפוש ראיתי להרב פקודת אלעזר בסימן קכ"ח שהעתיק דברי הרדב"ז שני אלפים רס"ד דכתב להתיר בבתי שוקים של עור אי איכא צערא דקרירות עש"ב, עוד העתיק דברי הרב כנסת יחזקאל הנ"ל ודברי הד"ט הנז' ודברי הרב זרע אמת שכתב וז"ל מיום שעמדתי על דעתי נהגתי והנהגתי בבהכ"נ שלי לחלוץ מנעלים של בגד ביום הכפורים בשעת נשיאות כפים וכו' וכעת פקפק חד צו"מ וכו', איך שיהיה העלה הרב זרע אמת דגם במנעל של בגד אין לעלות לדוכן ע"ש, וספר ז"א איננו תחת ידי לראות בו ובתפארת עזו, ונראה דגם הוא ז"ל יודה ויורה להתיר לכהנים המצוננים ומזיק להם הצנה ללבוש את הבגדים המיוחדים דוקא לעלות בהם לדוכן כמו שהתיר בזה הרב כנסת יחזקאל כנ"ל וכבר לעיל כתבנו דהסנדלים שאסרו בהם חז"ל לא דמו לסנדלים שלנו של זמן הזה ולכן יש להתיר בשופי באנפילאות של בגד מיהא, ועוד שאין בגדינו ארוכים כבגדים שלהם שהיו לובשים בשעת תפלה דבזמננו זה הכל נראה בעליל הסנדלים עם בתי השוקים כעם ככהן ואין כאן חסרון כבוד לצבורא כשיהיו גלוים להם סנדלי הכהנים ולכן אין לחוש בזמן הזה ללבוש מיהא האנפילאות וכ"ש בזמן הקור שהכל חולים אצל הקור וכ"ש שהיתה עיקר השאלה עליו שהוא בבית הכנסת החדשה הגדולה והמפוארה שהיא רצופה מאבנים מפולמות אבני שיש הקרים בטבעם שיש בהם היזק גדול להולך עליהם יחף על כן נראה לי שיש לכהנים העומדין בדוכן באנפילאות על מה שיסמוכו סמוכים לעד לעולם עשוים באמת וישר כאשר הצעתי לפניך קורא נעים:

ולענין אם בשעת ברכה יהיה פתח ההיכל פתוח או סגור, הנה מתשובת הרמב"ם בספרו פאר הדור אשר העתקנו לעיל כתוב לאמר סגור או פתוח משמע דלא קפדינן בזה כאשר יהיה האופן בתוך האופן, והאמת נראה שכן הוא שהרי הם אמרו שיעלו הכהנים לדוכן ושם דוכן הוא מקום גבוה שקורין אצטבא כדי שיהיו ידי הכהנים למעלה מראשיהן של צבור שתחול ברכה על ראשם דמלת דוכן הוא כמו לשון ערבי דקורין למקום גבוה בבנין דכא"ן בכ"ף דגושה כמו ולוים בדוכנם וכן פירש הערוך ערך דכן, וא"כ דוכן אינו מיוחד למקום שלפני ההיכל דנימא דצריך שיהא פתוח בשעה שיעלו לשם לברך את ישראל אלא כל סביבות בית הכנסת שדרכה להקיפה באצטבאות שם עומדין ואפילו בכותל שאין בו היכל והא דקאמר בש"ס פניהם כלפי העם ואחוריהם כלפי שכינה, וכן בש"ע נקט בסעיף י' עומדים בדוכן פניהם כלפי ההיכל וכו' כבר כתב הרב כנה"ג הגה"ט בסימן קכ"ח דלאו דוקא כלפי ההיכל אלא מפני שנהגו שקובעין ההיכל במזרח ופתח בית הכנסת במערב כדי כשיכנס האדם לבית הכנסת יהיו פניו מול ההיכל שבו הס"ת וישתחוה אל היכל הקודש כדכתיב אשתחוה אל היכל קדשך ביראתך והשליח צבור פניו כנגד ההיכל במקום התיבה והכהנים לכתחילה צריכין להיות פניהם כנגד הש"ץ המקרא לכך קאמר ועומדין פניהם כלפי ההיכל וא"כ אינו צריך לעמוד לפני ההיכל ולכן נראה לי שאין צריך שיהיה פתוח כיון שאין חייבים לעמוד שם לברך את העם, ועוד יש להוכיח מן הש"ס דלא קפדינן אמקום שלפני ההיכל דוקא מהא דמוכחי רבנן דרב אשי מהא דאין רשאין הכהנים לעלות בסנדליהן לדוכן וקאמרי לאו משום כבוד צבור וכו' ע"ש, ואי כהנים קיימי בנשיאות כפים דוקא במקום היכל מאי יוכיח מכאן בכח לא משום כבוד צבור ומאי הוכחה נימא משום כבוד היכל ס"ת וכ"ש אם הוא פתוח נימא משום כבודו הוא אלא ודאי מדמוכיח דמשום כבוד צבור הוא מוכח שאין צריכין לעמוד דוקא במקום היכל, ועוד נראה לי דלהכי קורין לארון התורה היכל ולא ארון התורה וכן וילון הפרוס על ההיכל קורין אותו פרוכת כאשר קראה התורה לדבר המבדיל ומפסיק בין הקדש ובין קדש הקדשים דכתיב והבדילה הפרוכת לכם בין הקדש ובין קדש הקדשים:

ועוד ראיתי למנהגן של ישראל השם עליהם יחיו שעושין שני פרוכיות לפני ההיכל, אחת פרוסה לדרום ואחת פרוסה לצפון כמו שהיה לפני ההיכל שבמקדש נ"ל שכל זה עושים לדוגמא להיכל הקדש שהיה בבית קדשינו ותפארתנו שיבנה במהרה בימינו כדי שתמיד נזכור היכל השם ונשפוך את נפשנו עליו לפני מלכנו צורנו ולכן עושים מקום התורה שהוא הארון כעין דוגמא להיכל הקדש בשמו ובמעשיו, בשמו שקורין אותו

היכל ובמעשיו שעושין שני פרוכיות כמעשה ההיכל, ולכן מבדילין זה המקום לקדושה ולנהוג בו מורא כמורא מקדש כיון שעושין בו כעין מקדש וקורין לו היכל וקורין לדבר המבדיל פרוכת ואחת מצד דרום ואחת מצד צפון הכל כעין מקדש ולכן טוב שלא ליכנס בו כל שעה ולנהוג בו מורא יותר מבית הכנסת ולכן יותר טוב שיהא ההיכל סגור וביום השבת יפתח דוקא:

אחר זמן בא לידי ספר שאל האיש להרב ראשון לציון צבי תפארת ישראל רבינו יעקב אלישר ז"ל האב ובנו שראו את החד'ש מר בריה דרבינא פני משה כפני חמ"א וראיתי שם בסימן ראשין שנשאו ונתנו בזה ודעתם להחמיר עיין בדברי קדשם, והנראה לפי ענ"ד כתבתי ואתה דע לך ואם בינה שמעה זאת וכ"ש במקום שאין בו מצע ועומדים על אבני שיש המצוננים והקרים בטבעם כאשר כבר הצעתי לפניך קורא נעים והם ז"ל לא דברו בזה, ואתה תבחר ותקרב שהרי גם הרב מסיק שם בסוף תשובתו שאם הוא זקן או חולה וחלוש כח ואינו יכול לחולצם וע"י זה נמנע מלעלות לדוכן וכו' כתב שיש להתיר לו לעלות לדוכן בלי חליצתם עש"ב:

ה' יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות אמן, יום שני בשבת עשרים יום לחדש סיון שנת וערבת"ה כגן ה' לפ"ק פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות סעודה

סימן מח

הרב בית מנוחה לאי"ש טהור בדף ס"ז בדיני שלא לנהוג בזיון באוכלין אות ד' כתב שאיתא בגמרא דתענית דף כ' דמאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה ופירש רש"י משום בזיון אוכלין ומחזי כבועט בטובה שהשפיע הקב"ה בעולם, וסיים הרב ורבים אינם נזהרים בזה ויש הנותנים בעת האוכל ממה שאוכלים לחתול שבבית או לכלב והוא איסור גמור ויש ליזהר בזה ע"כ:

ואנכי הרואה בדברי הרב אבודרהם שהעתיק הרב ז"ל בעצמו בדינים השייכים לטעימת המוציא דף נ"ז אות כ"ב שכתב אין להאכיל מפרוסת פת הבציעה לנכרי או לבהמה וכו' משמע שאין האיסור אלא בפרוסת הבציעה, וכן משמעות הר"ן ז"ל בפרק ואלו עוברין על מתני' דכיצד מפרישין חלה בטומאה ד"ה ולשורפה אי אפשר וכו' כתב ולהאכילה לבהמה ולכלבים אי אפשר דתרומה שהיא אוכל אדם אין מאכילין אותה לבהמה וכו' מדנקט דתרומה שהיא אוכל אדם ולא נקט הכי שאוכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה וכו' משמע דדוקא תרומה אבל סתם אוכלין הגם שהם מאכל אדם מאכילין אותן

לבהמה, וכן בשבת קנ"ח איתא ש"מ אורח ארעא למשדא אומצא לכלבא משמע שנותנין לו הבשר הגם דחזי לאדם דאי לא חזי ליה מאי קמשמע לן הרי כתוב מפורש לכלב תשליכון אותו אלא ודאי בדחזי ליה ודוק, ועוד שהרב העיד בגודלו שהעולם אין נוהגין כן, ועל כן נראה לומר שאין ראיה מהא דתענית משום דבתענית קאמר הש"ס קסבר מאכל אדם אין מאכילין לבהמה וכו' משמע מדקאמר קסבר ולא קאמר סתם משום דמאכל אדם אין מאכילין אותו לבהמה משמע דהוא קסבר כך ולא אנן ועוד דדוקא בקביעות וברוב כי התם דכל מעלי פניא דשבתא הוה עביד הכי הוא דאיכא למיחש לבזוי אוכלין או משום דהתורה חסה על ממונם של ישראל כי התם אבל דבר מועט או באקראי בעלמא לית לן בה ודוק:

סימן מט

הנה כתבו האחרונים והביאם הרב באר היטב בא"ח סימן קס"ז סק"ח משם רבינו האר"י ז"ל דעל דרך הנסתר צריך דוקא מלח לטבל פרוסת המוציא וכתבו המקובלים דיטבול פרוסת המוציא במלח שלשה פעמים שהשלחן במקום המזבח וכתיב על כל קרבנך תקריב מלח והוא מגן מן הפורענות כמ"ש מור"ם בהגה סימן הנז' סעיף ה', עוד ראיתי שצריך לכוין בשלשה טיבולים במלח ה' מלך ה' מלך ה' ימלוך וכו' ששלשה הויו"ת יעלה חשבונם גימ' מלח שהוא דין למתקו בשלשה הויו"ת, כן ראיתי כ' בספ' דבי רב עי' עלי'.

ועתה הבאתי את פריי אשר נתת לי ה' והוא שמפני שאנחנו מברכים המוציא לחם ולחם אותיות מלח והנה אמרו רבותינו ז"ל בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא אלא במזלא, מזל"א יעלה מספרו שלשה הויו"ת שהם גימ' מזל"א שהוא גימט' לח"ם לומר דלחם תלוי במזל"א, ולכך יכוין בה' מלך ג"פ להורות דלחם תלוי במזל וה' הוא המנהיג המזל"א שהוא גימ' שלשה הוי"ות כדכתיב והעושר והכבוד מלפניך, וכתיב ואתה מחיה את כולם, ועיין להרב בעל ספר מאור ושמש בפרשת בשלח על פסוק ותעל שכבת הטל:

הלכות ברכות פרטיות

סימן נ

ענין סומא אם מחוייב בכל המצות מצינו דפלוגתא דתנאי היא בבבא קמא פרק החובל דף פ"ו פ"ז ע"ש דר' יהודה פוטרו מכל דינים שבתורה ומכל מצות שבתורה וחכמים מחייבים אותו כדקתני סתם במתניתין, ובש"ס שם קאמר מתני' דלא כרבי יהודה ע"ש ברש"י ד"ה דלא כר' יהודה ועי' עוד בתוספות שם ד"ה סומא אין לו בושת ע"ש:

ולענין הלכה הנה מדברי הש"ס שם דקאמר אמר רב יוסף מריש הוה אמינא מאן דאמר לי הלכה כרבי יהודה דאמר סומא פטור מן המצות קא עבידנא יומא טבא לרבנן מ"ט דלא מפקידנא וקא עבידנא מצות, והשתא דשמעית להא דר' חנינא דאמר גדול המצווה ועושה ממי שאינו מצווה ועושה מאן דאמר לי אין הלכה כר' יהודה עבידנא יומא טבא לרבנן, מ"ט דכי מפקידנא אית לי אגרא טפי ע"כ ע"ש, משמע דרב יוסף מספקא ליה כמאן הלכתא אי כרבי יהודה אי כמאן דפליג עליה, ונראה לי לומר שהגם שמצינו דסתם מתניתין דקתני המבייש את הסומא שם פ"ו ע"ב פליגא עליה כדקאמר בש"ס מתני' דלא כר' יהודה וקיימא לן הלכה כסתם משנה וא"כ מאי מספקא ליה לרב יוסף אפשר לומר דס"ל לרב יוסף דכיון דלאו בפירושא אתמר אלא מדיוקא אתמר כדפירש רש"י מדקתני ישן שבייש וכו' ובסומא לא קתני הכי ע"ש, ולהכי קאמר רב יוסף מאן דאמר לי בפירוש הלכה כר' יהודה או אין הלכה כרבי יהודה בפירוש וכו' כיון דממתניתין לא שמעינן לה אלא מדיוקא, ועוד משום דפעמים מצינן דלא קימ"ל כסתם משנה מאיזה טעם שיהיה או משום שהיא כיחידאה או מטעמא אחרינא להכי קאמר רב יוסף מאן דאמר לי בפירושא, וכדאיתא במסכת ביצה דף י"ב ע"ב דפסק רב יהודה אמר שמואל כרבי יוסי ודלא כסתם מתני' ע"ש, וכן אמר שם עוד דף י"ד דפסק דלא כמתני' ע"ש, ועיין שם בתוספות ד"ה איכא בינייהו דידע וכו' בעי לבשולי עיין שם, אחר כך ראיתי להר"ן ז"ל בפרק קמא דקדושין בפי' על הרי"ף בסוגיא הנ"ל שכתב וז"ל ודאמר רב יוסף מ"ד לי אין הלכה כרבי יהודה וכו' לאו משום דמספקא ליה דהא יחיד ורבים הלכה כרבים וסתמא בפרק החובל נמי כרבנן אלא משום דמעיקרא אמר מ"ד לי הלכה נקט סירכיה ואמר מ"ד לי אין הלכה כר' יהודה עכ"ל ע"ש, איך שיהיה אנן לא קימ"ל כרבי יהודה דקאמר סומא פטור מכל המצות כדאמר בש"ס מתני' דלא כרבי יהודה וכן מוכח מההוא סמיא דהוה מסדר מתני' קמיה דמר שמואל דקרי ליה פושע משום דלא מנח עירובי תבשילין כדאיתא במסכת ביצה דף ט"ז ע"ב ע"ש, וכן מוכח מפרק קמא דתרומות משנה ו' ע"ש דקתני דסומא אם תרם תרומתו תרומה ע"ש, וכן ראיתי להרדב"ז בתשובותיו סימן תכ"ה דכתב וז"ל והוי יודע דקימ"ל כמ"ד סומא חייב בכל המצות של תורה וכו' ע"ש, וכן כתב רבינו הב"י בא"ח סימן תע"ג ע"ש:

עוד יש להביא ראיה לזה מהא דאיתא בפרק הקורא מגילה כ"ד ע"א סומא פורס על שמע ומתרגם ופסקה מרן בש"ע סימן ס"ט סעיף ב' ע"ש, הרי דמוציא אחרים ידי חובתם דקאמר פורס על שמע אע"פ שלא ראה מאורות מימיו ע"ש, והיינו טעמא ודאי משום שהוא חייב בכל המצות והגם שמצינו שגם רבי יהודה ס"ל דפורס על שמע אם ראה

מאורות מימיו הגם שעתה נסתמא כבר פירשו התוס' דגם לרבי יהודה מחוייב בכל המצות מיהא מדרבנן כדי שלא יהיה נראה כנכרי כמ"ש שם במגילה ד"ה מי שלא ראה מאורות לא יפרוס על שמע וכן כתבו ג"כ התוספות בבבא קמא פ"ז ד"ה וכן היה רבי יהודה פוטרו מכל המצות ע"ש, ונראה לי שבזה תליא פלוגתייהו דרבנן ורבי יהודה במגילה אי סומא פורס על שמע אי לא דרבנן דס"ל דסומא חייב בכל המצות של תורה משום הכי אמרי דסומא פורס על שמע אפילו לא ראה מאורות מימיו דחיובי מחייב ובר חיובא הוא ולהכי סברי הכי דהגם שאינו רואה מ"מ הרי הוא נהנה במה שאחרים רואים כדאמר בש"ס שם כ"ד ע"ב ורבנן אית להו הנאה כדרבי יוסי וכו' ע"ש אבל ר"י דסובר שסומא פטור מכל המצות משום הכי ס"ל שדוקא אם ראה מאורות בימיו שיודע בטיב המאורות אז חייב מדרבנן מיהא בכל המצות כיון דמדאורי' פטור אלא שחכמים חייבוהו משום הכי אין לחייבו אלא באם ראה מאורות שיודע בטיב המאורות:

וכן יש להביא ראיה דסומא חייב במצות סוכה מהא דאיתא בפסחים בפרק ערבי פסחים דף קי"ו ע"ב והכי איתא שם בש"ס אמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה כתיב הכא בעבור זה וכתיב התם בננו זה מה להלן פרט לסומא אף כאן פרט לסומא ופריך הש"ס מרב יוסף ורב ששת שהיו מאורי עינים וקרו לבני ביתם אגדתא ומסיק דרב יוסף ורב ששת לית להו האי גזירה שוה דבננו זה ע"ש, הרי מוכח אליבא דכ"ע סברי סומא חייב בכל המצות אלא דר' אחא בר יעקב פטיר מהגדה משום דיליף ג"ש ורב יוסף ורב ששת לא ילפי ולהכי מחייבי לסומא בהגדה ככל שאר מצות:

עוד יש להביא ראיה מהא דגיטין דף כ"ג וז"ל הש"ס חוץ מחש"ו וסומא וכו' בשלמא חש"ו דלאו בני דעה וכו' אלא סומא אמאי לא וכו' אמר רב יוסף הכא בחוצה לארץ עסקינן דבעי למימר בפני נכתב ובפני נחתם ולא מצי אמר וכו' ע"ש, הרי מוכח מכאן שסומא חייב בכל המצות דאי לא הרי קימ"ל דשלוחו של אדם כמותו מהא דויקחו להם איש שה לבית אבות שה לבית אחד לוקח לכולן עי' בפי' רש"י שם ד"ה דלאו בני דעה נינהו ע"ש ואי פטור ממצות אין ראוי לשליחות דלאו בר היתרא הוא ומאי פריך הש"ס אלא ודאי מוכח דקי"ל שחייב בכל המצות וכן מוכח מכאן דגם רב יוסף סבירא ליה הכי שסומא חייב בכל המצות וצריכין לומר כמ"ש לעיל:

עוד יש להביא ראיה שקימ"ל שחייב בכל המצות מהא דאיתא במנחות פרק שתי מדות דף צ"ג ע"א הכל סומכין חוץ מחש"ו וסומא וכו' ופריך בגמרא אלא סומא מאי טעמא לא, רב חסדא ורב יצחק בר אבדימי חד אמר אתיא סמיכה סמיכה וכו' הרי טעמא שאין סומא סומך אינו אלא משום ג"ש הא לאו הכי אמרינן מחוייב בדבר הוא:

ודע דהגם דקימ"ל דסומא חייב בכל המצות היינו דוקא במצות התלויות במעשה כגון תפלין וציצית וסוכה ולולב וכיוצא בהם או שתלויות בדיבור כגון קריאת שמע ותפלה וקדוש והבדלה ומגילה או התלויות בשמיעה כגון תקיעת שופר או קול רעמים וכיוצא או בהנאה כגון ברכת הנהנין או ברכות השבח והודאה כגון ברכות השחר וכיוצא בזה, אבל מצות התלויות בראייה דהיינו הנאה שבאה מהראייה כיון שאינו רואה אינו נהנה ולכך אינו מברך, ובפריסת שמע כיון דלא תלו אותה בראייה קימ"ל דפורס על שמע ומברך על המאורות כיון שגם סומא נהנה מהאור הגם שאינו רואה מ"מ הרי הוא נהנה במה שאחרים רואים כדרבי יוסי כדאמר בש"ס כיון דלא תלו אותה בראייה לכן כיון שנהנה גם הוא צריך לברך אבל במצוה שתלו אותה בראייה כגון בורא מאורי האש במוצאי שבת מצינו לרבינו הטור בא"ח סימן רח"ץ שכתב וז"ל סומא כתב אבי העזרי שאין לו לברך דהא אין מברכין עליו עד שיאותו לאורו ע"כ, והרב ב"י כתב על זה דברי הגמ' והמרדכי דכתבו דרבי יהודה קלונימוס היה מסופק בזה דהא אמרינן במגילה דף כ"ד סומא פורס על שמע כיון דאית ליה הנאה מיניה ולאבי העזרי נראה דאין לברך דהתם לאו בהנאה גרידתא תליא מילתא וכו' דהא תניא עד שיראה השלהבת וישתמש לאורה הרי דתרתי בעינן הנאה שישתמש לאורה ועוד צריך שיראה השלהבת אבל בפורס על שמע בהנאה תליא מילתא ואפילו מאחריני כההוא סומא שהיה מהלך באישון לילה ואפלה ואבוקה בידו לאחריני הרואים אותו ומצילין אותו מן הפחתים ומן הקוצים ע"ש, הרי דהתם בברכת יוצר לא תליא אלא בהנאה ולא בראייה שמעולם לא תלו אותה בראייה והצריכו להזכיר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום לומר מי שברא זו ברא זו ולא הצריכו בה ראייה כלל להכי גם מי שאינו רואה אלא שהוא נהנה יברך גם הוא אבל על האור של אש במ"ש הצריכו ראייה להכי אם אינו רואה הגם שהוא נהנה על ידי אחרים כההוא סומא לא יברך וכן פסק בש"ע שם סעיף י"ג דסומא אינו מברך על האור במוצאי שבת דתלוי בראייה:

ונראה לי דזה דומה למה שאמרו רז"ל סומא פטור מן הראיון בשלש פעמים בשנה משום דכתיב יראה כל זכורך ודרשו רז"ל כדרך שבא ליראות כך בא לראות את פני האדון וכיון שהוא מאור עינים ומצוה זו תלויה בראייה להכי הוא פטור כדתנן בחגיגה דף ב' הכל חייבים בראייה חוץ מחש"ו והסומא וכו' ובש"ס נתן הטעם משום יראה (י' ציר"י ר' קמ"ץ) כל זכורך ודרשינן אם למקרא ואם למסורת דיראה י' חירי"ק ר' שו"א) כתיב להוציא את הסומא ע"ש, משום דהכתוב תלה מצוה זו בראייה להכי סומא דלא חזי פטור כמו הכא באור מוצאי שבת שהצריכו חכמים לראות את השלהבת:

ונ"ל דטעמא דשינו חכמים ז"ל את תפקידם, במאורות לא הצריכו ראייה ובאור של מוצ"ש הצריכו ראייה ופטרו את הסומא שאינו רואה את השלהבת ואמרו בכל אדם עד שיראה את השלהבת וישתמש לאורה כדאיתא בברכות דף נ"ג ע"ב, נ"ל לומר דשאני ברכת המאורות דעיקר תקנתם היתה להודות ולשבח למי שברא מדת יום ומדת לילה אשר כל אדם נהנה בזה שה' נתן אורו בעולם להאיר על הארץ ולדרים עליה וכיון שנהנה גם הסומא מהאורה במה שרואים אחרים כדר' יוסי גם הוא צריך לברך על מנהג בורא עולם בעולמו והגם שאינו רואה מ"מ הרי הוא נהנה במה שנתן השם ליהנות ממנו, ומפני שמפסיקין הלילות להכי צריך לברך בכל יום ויום על חידוש המאורות שמתחדשים בכל יום תמיד הניתן הנאתם לכל אדם בשתוף לכל העולם אבל באור האש שאינו מאיר מעצמו לכל אדם אלא שכל אחד כשיצטרך לו מוציא אורו לו לעצמו ולא לזולתו וכל הנאה דיליה היא ולדידיה הוא דעבד להכי תקנו חכמים ברכה בליל חידושו לאחר ששבת ביום השבת וחזר ונתחדש במוצ"ש ע"י האדם המצטרך לו והנאה דיליה היא להכי אמרו אם הוא רואה השלהבת ומשתמש לאורה נזכר מהאור שנברא ביום זה וחייב לברך ואם לאו אינו חייב לברך כיון שלא ניתן אור זה אלא למי שמדליקו דאית ליה הנאה מיניה ומשום הכי הסומא שאינו רואהו לא חייבוהו לברך עליו, וראיתי להרדב"ז בסימן תכ"ה שנשאל אם סומא חייב להשלים פרשיותיו עם הצבור שנים מקרא ואחד תרגום אם מחוייב ללכת ולבקש מאחר שיקרא והוא ישמע, והשיב וז"ל ונ"ל דאפי' למ"ד דסומא חייב בכל המצות פטור מחיוב זה דכיון דדברים שבכתב אי אתה רשאי לאומרם בע"פ וזה אי אפשר בכתב דהא אינו רואה וכן פטרינן ליה מכל המצות התלויות בראייה אפילו הן מן התורה כגון לעלות וליראות ועדות, וכ"ש דפטור מחיוב זה דהוי מדרבנן ואע"ג דהכא אפשר ע"י שמיעה לא מצינו דבר שיהיה הוא פטור ע"י עצמו משום דלא שייך ויתחייב ע"י אחרים וכו' ע"ש, הרי הרב ג"כ פטר הסומא מהמצות התלויות בראייה, ויש להביא ראיה לזה ממצות ציצית דאיתא במנחות מ"ג ע"א דתניא וראיתם אותו פרט לכסות לילה אתה אומר פרט לכסות לילה או אינו אלא פרט לכסות סומא כשהוא אומר אשר תכסה בה הרי כסות סומא אמור וכו' ע"ש משמע דאי לאו הכתוב דאשר תכסה בה דרבי סומא הוה ממעטינן לסומא ממצות ציצית והיינו טעמא משום דתלה אותה הכתוב בראייה כדכתיב וראיתם אותו:

ולפ"ז יוצא לנו דבכל ברכות דתלאום חכמים בראייה גם כן הסומא אינו מברך עליהם כגון ברכת הלבנה וברכת החמה מכ"ח לכ"ח שנים וכן ברכת האילנות מניסן לניסן, וכל ברכה שתלויה בראייה סומא אין לו לברך וכן כל הברכות המוזכרות בפרק הרואה

מדף נ"ד ואילך במסכת ברכות שאמרו עליהם בש"ס הרואה וכו' הרואה וכו' הסומא אין לו לברך אלא דעדין צריכין אנו למודעי מהא דאיתא התם בפרק הרואה דף נ"ח ע"א ת"ר הרואה מלכי ישראל אומר ברוך שחלק מכבודו ליראיו מלכי אוה"ע אומר ברוך שנתן מכבודו לב"ו אמר ר' יוחנן לעולם ישתדל אדם לרוץ לקראת מלכי ישראל וכו' אלא אפילו לקראת מלכי אומות העולם וכו' וקאמר בתר הכי רב ששת סגי נהור הוה הוו אזלי כ"ע לקבולי אפי מלכא וקם אזל בהדייהו רב ששת, אשכחיה ההוא צדוקי אמר ליה חצבי לנהרא כגני לייא וכו' כי אתא מלכא פתח רב ששת וקא מברך ליה אמר ליה ההוא צדוקי למאן דלא חזית ליה קא מברכת וכו' ע"ש, ומדהביא הש"ס האי עובדא דר"ש על ברייתא זו שאמרה הרואה מלכי ישראל וכו' מברך ברוך שנתן מכבודו וכו' משמע דרב ששת בירך ברכה הנז' דהרואה מלכי וכו' ועוד שאם נדייק מאמרו דקאמר וקא מברך ליה ונאמר שהיה מברכו כמו ברכה דהנותן תשועה למלכים או כעין ברכת יעקב אבינו את פרעה כדכתיב ויברך יעקב את פרעה (בראשית מ"ז ז') שפירש רש"י בחומש שהיא שאלת שלום כדרך וכו' ע"ש, א"כ מאי קאמר ליה ההוא צדוקי למאן דלא חזית קא מברכת ומה יש בזה וכי מי שהוא סגי נהור אינו יכול לברך לאחרים ולבקש עליהם רחמים או להפליג בשבחן הרי בחגיגה דף ה' ע"ב איתא איכא צורבא מרבנן ומאור עינים הוא וכו' אתם הקבלתם פנים הנראים ואינם רואים תזכו לקבל פנים הרואים ואינם נראים וכו' הרי דקבלו ברכה באהבה רבה ממאור עינים, ועוד הרי יצחק ויעקב אבותינו יוכיחו שעמדו עיניהם וברכו את בניהם, אלא ודאי ברכת רב ששת היתה ברכת הרואה מלכים המוזכרת בברייתא, ומה שנקט לשון מברך ליה יש ליישב דר"ל דרב ששת הוא בעצמו מברך ליה ברכה זו הנז' בברייתא בירך לעצמו ולא רצה לסמוך על ברכת אחר שיברך והוא יהיה שומע ועונה אמן לצאת י"ח, אלא אי מהא דקשיא לן דאם ברכת הנותן תשועה מאי קאמר ליה ההוא צדוקי למאן דלא חזית קא מברכת ליה, יש לדחות דמשום דר"ש בא עם היוצאים ורואים את המלך ומברכין ומהללים למלך ומברכין אותו על יקר תפארת גדולתו המראה על עמו ולכן קאמר ליה אתה מאי חזית דמברכת ולצערו קא מכוין, איך שיהיה מריהטא דלישנא מוכח דרב ששת בירך ברכת הרואה מלכי וכו', וא"כ צריכין לומר הא דנקט בברייתא הרואה מלכי וכו' לאו דוקא אלא דהעיקר היא הידיעה וההרגשה שירגיש במה שלפניו הגם שאינו רואה בעיניו וכך כוונתם במה שנקטו רואה סתם וכן על כל דבר שהוא מרגיש בו בעצמו שהוא הוא ואין צריך לאחרים שיאמרו לו ויעוררוהו על הדבר ההוא אלא הוא בעצמו מרגיש ומשכיל על דבר כגון הא דרב ששת דהוא בעצמו הרגיש במלך בעוברו לפניו וכן אם הלך סמוך לים

ושמע קול גליו והרי הוא מרגיש מעצמו צריך לברך הגם שאינו רואה בעיניו מ"מ הרי מרגיש בעיני שכלו שכך הוא ולכן בברכת הלבנה ובברכת החמה וכן על הנר במוצ"ש שאינו מרגיש מעצמו בהם אינו מברך וכן כל ברכות הראייה המוזכרים בש"ע א"ח סימן רכ"ד נראה דהעיקר בזה הוא ההרגש מעצמו אם הוא מרגיש מעצמו יברך עליהם ואם לאו לא יברך:

ולפ"ז דלמדנו דעיקר ראייה היא ההרגש שמרגיש בעצמו על הדבר נראה דכל זה יש ללמוד ממצות ציצית דכתוב בה ראייה וגלי לן קרא דהאי ראייה לאו ראיית העינים מדכתיב אשר תכסה לרבות כסות סומא בא להודיענו דראייה בכל מקום היינו ההרגשה כיון שהטלית היא עליו מצוייצת כהלכתה הרי בכל שעה ימשמש בארבע כנפותיה שתלויין בה ציציותיה והרי רואה ומרגיש בשכלו שיש לו ציציות ובזה יזכור כל מצות השם, ומכאן יש ללמוד לכל מצות התלויות בראייה כשמרגיש מעצמו סגי כהכא לאפוקי מצות ראיון שאין שם הרגשה מעצמו כי אם ע"י ראיית עינים להכי הסומא פטור כיון שאין כאן ראייה לא ממשית ולא שכלית וכן ברכת הלבנה וברכת החמה וכן על הנר במוצאי שבת שאינו מרגיש מעצמו הסומא לא יברך, וכן ג"כ בהדלקת נרות חנוכה כיון שאינו יכול להדליק הוא בעצמו ואינו מרגיש מעצמו אור הנרות שהם לפניו פטור מהדלקה שדוקא בציצית שיכול לקנות טלית מצויצת מאחרים ולובשה וממשמש בציציותיה הוא מעצמו אבל בנר חנוכה אינו יכול לקנותה כך מודלקת שאין כאן מצוה ועוד הא אינו מרגיש באורה ועוד דאפילו נימא דשייך בו הרגשה מה שאינו כן באמת מ"מ כיון שעיקר המצוה היא ההדלקה שעושה מצוה והוא לא שייך ביה פטור שאין לחייבו להביא אחר להדליקה לו וכמו שכתב הרדב"ז ז"ל בענין הסומא שאינו יכול הוא בעצמו להשלים פרשיותיו עם הצבור שאין לחייבו לילך לשמוע מאחרים כאשר העתקנו דבריו ז"ל לעיל בסמוך וזה דומה למי שנקטעה לו יד ימינו דכתבתי בתשובה לעיל בסי' מ"ב די"ט ע"א שפטור מהאי טעמא שאין לחייבו להביא אחרים לקשור לו תפליו ע"ש:

שוב ראיתי למהרש"ל בתשובותיו סימן ע"ז ומביאו הרב באר היטב בא"ח ה' חנוכה סי' תרע"ה סק"ג, (ובסי' תכ"ו סק"א כ' סומא חייב לקדש הלבנה רש"ל בתשו' סי' מ"א) וז"ל סומא אי חייב בנרות חנוכה וכו' אם אין לו אשה ויש לו בית צריך הוא להדליק ע"י סיוע אחר ונהי דהוא לאו בר ראות הוא לא גרע ממצות ציצית דכתיב וראיתם אותו ותלוי הכל בראייה ומשום הכי ממעטי כסות לילה אפילו הכי סומא חייב בה מריבוי של תכסה בה כדאיתא בפרק קמא דקידושין דכסות סומא היא בראייה אצל אחרים והא

התם דלא מהני ראייה דידהו לגבי דידיה בענין ראיית הציצית אפילו הכי לא מפטר מן אותה מצוה כ"ש נרות חנוכה שלא מיפטר מהן שהרי אחרים רואין אותו והוא מקיים בהם מצות פרסום לאחרים הרואין שהוא חייב בהם וכו' וא"ת אמאי נילף מציצית נילף ממה שפטור מראייה משום דכתיב יראה וקרינן בה יראה ולא נחייבנו במה שאחרים רואים וגם בכלל יראה לשכינה שאני התם שעיקר המצוה היא שיראה בית הבחירה ומקום העבודה ויבא אל השם בעולת ראייה שלש פעמים בשנה וזה אי אפשר לו לראות א"כ נפל המצוה בכללה וכו' משא"כ בשאר מצות אע"פ שתלויות ג"כ בראייה מ"מ פועל שלהם דהיינו המצוה לא נתבטל אף שבטל הטעם ומשום הכי לא קשה ג"כ מבורא מאורי האש וכו' דשאני התם שאמרו בה עד שיראה השלהבת וישתמש לאורה וזה הוא הפועל שלה והרי אינו רואה אבל ברכת הלבנה נ"ל דיכול לברך אף שאמרו ג"כ בה עד שיאותו לאורה מ"מ לא אמרו שהוא יראה לאורה אלא שהעולם יאותו לאורה כי ברכה זו על בריאת עולמות וחידושו קאי ודומה לסומא שיכול לברך יוצר המאורות עכ"ל ע"ש, וכן פסק הרב חיי אדם בכלל קי"ח ע"ש, הרי דהרב ז"ל אזל בתר איפכא בכל מה שכתבנו, שאנן בענ"ד דחינו ראיית חיוב לסומא מציצית שחייבה תורה לסומא אע"ג דכתיב בה וראיתם דשאני התם שחייבה אותו התורה] על ההרגש והרי מרגיש בראיית שכלו במשמוש היד בציציותיו ואדרבא משם נתחזקה ראייתנו שכמו שהתם בציצית חייבה אותו התורה מתורת ראיית ההרגש כן בכל המצות התלויות בראייה לא יתחייב אלא במרגיש בהם מעצמו וכהא דרב ששת שהרגיש הוא מעצמו והיינו ראייה דכתוב בהם, והרב שבות יעקב חלק ב' סימן ל"ח נוטים דבריו כדברי מהרש"ל ע"ש:

וראיתי להרב אי"ש טהור בספרו בית עובד דף קנ"ו ע"א בדיני ברכת הלבנה אות י"ט שכתב וז"ל סומא חייב בברכת הלבנה כן כתב מהרש"ל, והריק"ש פליג עליה והפר"ח פסק כמהרש"ל וכן כתב הרב מג"א וכן עיקר עכ"ל:

וצופה הייתי להרב ברכי יוסף בסימן רכ"ד אות א' שכתב וז"ל וראיתי בספר יד אהרן סימן רכ"ד גבי זמן לפירות שכתב וז"ל סימא מברך ג"כ על הראייה ואף דברכת זמן היא על הראייה מ"מ כיון שהם בראייה אצל אחרים מברך, שבות יעקב ח"ב, ולי נראה שעל הראייה לא יברך אף שהם בראייה אצל אחרים ולא דמי למאורות אלא שעכשיו שנהגו לברך בשעת אכילה שפיר מצי לברך עכ"ל הרב יד אהרן (וספר יד אהרן אינו תחת ידי לראות אם חלק על הרב שבות יעקב כטעמנו או מטעמא אחרינא) וכתב על זה הרב ברכי יוסף ויש להביא ראיה לכאורה לדברי הרב שבות יעקב מאותה שאמרו בשלהי ברכות דרב ששת בירך על המלך וכו' וכד דייקת שפיר פורתא אין ראיה משם כלל דשאני ברכת

המלך דנתקנה שמרגיש בכבוד המלך ואם יזכה יבחין וכו' אבל שאר ברכות הראייה דהיינו לראות הדבר בעצמו הדבר ברור כמ"ש הרב יד אהרן דבעינן שיראה בעיניו, וכן ראיתי למהריק"ש סימן תכ"ו דכתב דמדקאמר הרואה לבנה תליא בראייה וסומא פטור וכן משמע מדברי הרדב"ז סימן שמ"א ואף מהרש"ל בתשובה סימן ע"ז ודעמיה שכתבו דסומא מברך ברכת הלבנה שאני התם דמדמי לה ליוצר המאורות משמע דשאר מילי דראייה סומא לא יברך כדברי הרב יד אהרן עכ"ל הרב ברכי יוסף, הרי שלך לפניך שהרב יד אהרן ומהריק"ש והרב הגדול הרדב"ז והרב חיד"א אזלי בשיטתא חדא כאשר נטתה דעתנו דעת קלה כמות שהיא, גם ראיתי להרב שלמי צבור בשלמי חגיגה דף רל"א ע"ב בדיני ברכת הלבנה אות ו' שכתב וז"ל כתב מהרש"ל וכו' דסומא חייב בברכת הלבנה ומהריק"ש כתב שאינו חייב וכתב הפר"ח שדברי רש"ל עיקר וכתב עליו המגיה וכן פסק הרב מוהר"י עייאש, ואחר כך כתב והישר בזה שלא יברך וישמע מפי המברך לאפוקי נפשיה מפלוגתא, עוד כתב המגיה וז"ל עי' להרב ברכי יוסף שכתב שדברי הרדב"ז מטין כדברי מהריק"ש ועיין ג"כ בספר מחזיק ברכה להרב חיד"א ז"ל בסימן רכ"ט שהעלה דהוי ספק ברכות ולכן לא יברך לא ברכת החמה ולא ברכת הלבנה וזה כדברי הרב המחבר עכ"ל ע"ש, גם הרב פני יצחק להרב הגדיל מוהר"ר יצחק אבולעאפייא זצ"ל בתחילת ספרו הנ"ל הרים את דגלו באותות באות למ"ד סימן קס"ד עלתה הסכמתו דלא יברך עש"ב:

אחר כך ראיתי דברי הרב חיד"א ז"ל במקורן בספר מחזיק ברכה בסימן רכ"ד דין ה' אות א' שהעתיק דברי הרב אליה רבה דסובר דמדקאמר בש"ס דקא מברך ליה משמע שהיה מברך למלך כעין שאלת שלום ולא בירך הברכה להקב"ה ע"ש, והרב חיד"א השיב עליו כעין מה שהשבנו אנן על פירוש זה, ומכח זה הכריח שברכת רב ששת היא ברכת ברוך וכו' וכתב וז"ל אמנם רב ששת בירך כיון שהיה מרגיש בשכלו בכבוד המלך וכתב שכן היא גרסת הרב עין יעקב פתח רב ששת וקאמר ברוך וגרסא זו מבוארת דבירך שנתן כמ"ש הרב מגן אברהם עש"ב, ועי' להרב חיד"א ז"ל בברכי יוסף א"ח סימן מ"ו אות י"ג ע"ש:

כה דברי הנקרא שמו ישר והפוך סיפיה רישיה ורישיה סיפיה והוא כלאחר י"ד י"ד כותבת וסודרת עשרים לתמוז שנת תיר"ה וחיי"ם לפ"ק פה אורן יע"א העומד ומצפה לעמוד לשרת ולכהן:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות שבת

סימן נא

הרב בית מנוחה לאיש טהור בדיני הוצאת ספר תורה למנחה אות ג' שרטט וכתב משם הרב קול אליהו שהוה עובדא שנמצא פיסול בס"ת שהיתה שריטה של דיו הולכת באויר ראשי השי"ן ומחברת אותם לשני ראשי השי"ן וזה נמצא בשחרית של שבת והוציאו ס"ת אחר ואחר כך בו ביום חזרו לראות פיסול זה ומצאו שאות השי"ן כתקנה ע"ש המעשה כיצד היה ומה היה ע"ש שמשמע מדברי הרבנים ז"ל שאם עבר אחד או שגג ותקנו בשבת אסור לצבור לקרות בו כדין המבשל בשבת בשוגג שאסור ליהנות ממנו אותו היום וע"ש שזה מוסכם אליבא דכ"ע, (א"ה אין זה מוסכם כי הג' חיד"א בחיים שאל חלק עליו מטעמא אחרינא ע"ש בספר בית מנוחה) ולי אנכי הצעיר דל וד"ך ואין כל נראה לי שאין זה ענין למבשל בשבת שאסור גם לאחרים שלא יהנה ממעשה השבת אבל הקריאה שקורין בס"ת בשבת אין כאן כ"א הנאת מצוה ומצות לאו ליהנות ניתנו וכמו שפסק מרן ז"ל בא"ח סימן תקפ"ו סעיף ה' וז"ל המודר הנאה משופר אדם אחר תוקע בו וזה יוצא י"ח והטעם משום דמצות לאו ליהנות ניתנו:

ונ"ל דגם לדעת הרז"ה ז"ל בפרק ראוהו ב"ד דף כ"ח דכתב וז"ל וקימ"ל כרבא דאמר מצות לאו ליהנות ניתנו וכו' דוקא בשופר של ר"ה שמצותו מן התורה אבל בחצוצרות בתעניות לא ע"כ, והטעם כיון שהיא מצוה דרבנן דוקא ולא מן התורה לא אמרינן בה מצות לאו ליהנות ניתנו, נראה דשאני התם דאדם יש לו הנאה מקול זמר של חצוצרות אלא משום דאינו מכוין להנאתו אלא לשם מצוה בזה אמרינן כיון שאינה מצוה מדאורייתא לא התירו לו הנאת זמר זה אבל הכא בקריאת התורה הכל הנאת המצוה אם מה ששומע התורה ומקיים בזה מצות תקנת חכמים או מה ששומע קריאת התורה גופה שהיא מצוה משום והגית בו יומם ולילה הכל מצוה ואין הנאה לגוף כלל בזה ודוק:

והגם שכתב הרב ב"י בסימן הנז' משם הגאון דהוא עצמו לא יתקע בו אפילו תקיעה של מצוה מפני שיש הרבה בני אדם נהנים כשהן בעצמם תוקעין עש"ב, נ"ל שאין לדמות קריאת ס"ת לתקיעה ולומר דגם הכא הש"ץ נהנה כשהוא קורא הגם שאין צבור נהנים לא דמי כלל שדוקא בשופר שקול התוקע יוצא מהשופר עצמו שהוא אסור בהנאה והתקיעה עצמה חכמה ומצד הוא יודע להוציא קול תקיעה יפה משופר זה שהוא אסור בהנאה והוא אסר עליו הנאת שופר והוא יש לו הנאה להכי אסור הוא עצמו לתקוע אבל הכא בקריאת התורה אין לו הנאה מס"ת אלא ראייה שהוא רואה בספר דברים שבכתב אותיות ותיבות התורה וההנאה שיש לו בקריאתו ובנעימות קולו היוצא מגופו ומעצמו

ולא מס"ת, ועוד כיון דקול לו קול אליו אין לו הנאה מס"ת זה דהא אפשר להשמיע קולו בקריאת ס"ת אחר ומה לי הכא מה לי התם כיון שיש להם בבית הכנסת ס"ת אחר לית ליה הנאה בזה מיקרי וכדאיתא בחומ"ש בש"ע סימן ז' סעיף י"ב דפסק דביש ס"ת אחר אין כאן צד הנאה ע"ש ודוק, ושאני שופר שלא נדר משופר זה דוקא אלא משופר סתם דמשמע מכל שופר, ועוד הרי קימ"ל קול ומראה וריח אין בהם משום מעילה דלא מיקרי הנאה כדאיתא בפסחים נ"ב ע"ש אלא דיש לדחות דאיסורא מיהא אית בהו, ועוד דסברת הגאון שסובר שהמודר הנאה הוא בעצמו אינו יכול לתקוע אינה מוסכמת שהרי הרמב"ם חלוק עליו כמ"ש הרב שדי חמד בדברי חכמים סי' ג' ע"ש, ועוד נ"ל לומר דעד כאן לא קאמר הגאון ז"ל שאם יש לו הנאת הגוף מלבד המצוה אסור היינו דוקא באיסורי הנאה דאורייתא כגון איסור נדרים אבל איסור הנאה דרבנן כגון הא דדימוהו למבשל בשבת דאסרוהו רבנן ליהנות ממנו בו ביום מי שמעת ליה, ועוד אי שמעת באיסור עולם כגון הא דנדרים, תשמע באיסור שעה שהוא דוקא ליומו:

ודע דהכא בנ"ד גם אי מדמינן ליה למבשל בשבת איסור הנאה דידיה אינו אלא מדרבנן שאסרו ליהנות ממנו וכיון דהמצוה גופה דקא עביד דקרית לה הנאה אינה אלא מדרבנן דתקנת עזרא לקרות בתורה במנחה בשבת בס"ת ולהכי אליבא דכ"ע אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו עי' להרב שדי חמד בדברי חכמים סימן ג' אות ו' ואות י"ג, ועוד נראה לי דמעיקרא אין דמיונו עולה יפה למבשל בשבת שדוקא במבשל קנסו שלא ליהנות ממנו משום דעבר על איסור תורה שבשל בשבת להכי קנסוהו רבנן שלא ליהנות ממנו אבל אי לא קא עביד כי אם איסורא דרבנן כי הכא שהדיו שבין ראשי השי"ן שאין בו מוחק שיעור שתי אותיות וזה המקום שמחק ממנו הדיו אין ראוי אותו מקום לכתוב שום אות והוי כדין נפל שעוה או דיו על אות אחת שהמוחקו או מסלקו אין בו חיוב חטאת וכמו שכתב הרב תפארת ישראל בספרו כלכלת שבת בפירושו על המשנה אות ל"ג וז"ל נטף שעוה על אות אחת אסור לסלקו ואם על שתי אותיות המסירו חייב חטאת ע"ש, ודין דיו כדין שעוה כמו שהשוה אותם הרמב"ם הלכות שבת בפרק י"א הלכה ט' כלשון התוספתא ע"ש, וכיון שאין בו אלא איסורא דרבנן לא קנסינן ליה וכדאיתא בגיטין דף נ"ג ע"ב דקאמר תלמודא דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא כי לא קניס בדרבנן בדאורייתא קניס ע"ש, וקימ"ל כרבי יהודה עי' שבת ע"ה ע"ב ועי' בש"ע א"ח סימן ש"מ סעיף ג' ע"ש, וכיון דאין איסורו כי אם מדרבנן הוי כמעשר בשבת דאיסורו מדרבנן דקימ"ל המעשר בשבת בשוגג יאכל במזיד לא יאכל כדאיתא בגיטין נ"ד ועי' ברש"י שם ד"ה ואנן ניקום ונקנסיה וד"ה המבשל בשבת איסור שבות דרבנן וכו' דקאמר

דמצי לשנויי הא מני ר' יהודה היא דלא קניס בדרבנן ע"ש, אלא דלזה י"ל דבר הבא מחוץ לתחום שאסרו למי שבא בשבילו אפי' בי"ט דליכא אלא איסור תחומין יוכיח שאף שאיסורו אינו אלא מדרבנן למ"ד איסור תחומין מדרבנן גם בי"ב מיל:

אלא דאפשר לדחות ולומר דהא דקאמר דאם נטף על אות אחת אסור ר"ל אסור מדאורייתא אלא דלית ביה מלקות כמו חצי שיעור דקי"ל כרבי יוחנן דחצי שיעור אסור מן התורה אלא שאין בו חיוב חטאת ונימא דגם באיסורי שבת הכי הוי ובאמת במחלוקת היא שנויה בדעת הרמב"ם ז"ל אם גם באיסורי שבת אמרינן הכי שחצי שיעור אסור מדאורייתא או לא עי' להרב שדי חמד בקונטריס הכללים מערכת חי"ת כלל דל"ת ע"ש בדרך ארוכה, וכן מצאתי בתוספות עירובין דף מ"א ע"א ד"ה לא הפסידו את מקומם וז"ל ולא דמי למבשל בשבת במזיד לא יאכל דהתם הוי איסור דאורייתא ע"ש, הרי לך דבאיסור דרבנן לא קנסינן ולא תקשה לך מהמעשר בשבת דבמזיד לא יאכל דהא אוקמוה בש"ס (ביצה י"ז) דאית ליה פירי אחריני אבל עבר ואפה בי"ט מותר בשבת ועי', ש"ע א"ח סימן תקכ"ז סעיף כ"ג:

וכן נמי אין לאסור משום מצוה הבאה בעבירה דס"ת עיקר הוצאתו וקריאתו בשביל הצבור ולא בשביל הש"ץ או אדם אחר שעשה עבירה וא"כ הצבור לא עשו עבירה ולא אסרו אלא לעושה עבירה וכמי שכתב הרב ב"י בא"ח סימן תרמ"ט משם הרב ארחות חיים וז"ל כתב א"ח לולב הגנוב והגזול יש פוסלים אותו כל שבעה (והיינו משום מצוה הבאה בעבירה) מיהו דוקא לגנב ולגזלן עצמו אבל לאחרים כשר בשאר הימים עכ"ל, וכן מצאתי ג"כ בהרב עושה שלום מערכת מ"ם משם הרב שרשי הים וז"ל הא דאין לברך על מצוה הבאה בעבירה דוקא כשהמברך הוא עצמו עשה עבירה אמנם במילת ממזר שבית דין המברכים והם לא עשו עבירה יכולים לברך ע"ש:

עוד הביא לנו הרב הנז' משם הירושלמי בדין קורע בשבת דיצא ידי קריעה ואותיב ליה בש"ס ממצה גזולה דהיא מצוה הבאה בעבירה ואינו יוצא בה ומשני לה הש"ס בירושלמי תמן גופה עבירה ברם הכא איהו דקא עביד עבירה ע"ש, ועי' להרב חק יעקב בסימן תנ"ד סעיף ד' מה שכתב על מי שהוציא מצה מרשות הרבים לרה"י דכתב דיוצא בה ידי חובתו בפסח וכתב הטעם דהוא הוא שעשה עבירה ולא המצה גופה בעבירה וכתב ומ"מ מי שמוציא אותה אם אסור לו לאכול עי' לעיל סימן שי"ח וסימן ש"ז עי' באר היטב בסימן תנ"ד סק"ד עיי"ש, וא"כ הכא נמי בנ"ד בענין הס"ת, הס"ת נעשה כולו בכשרות הכל כאשר לכל אלא דאחר כך נתחברו שני ראשי השי"ן ואיהו הוא דעבד איסורא במה שהעביר בשבת הדיו שיש באותה האות דוקא ולכן נראה אי משום הא

אין איסור לקרות בו בשבת, וספר קול אליהו ז"ל וספר חיים שאל ז"ל אינם מצויים בידי לראות בספרן של קדושים הנ"ל תוכן סברתם וראייתם:

ונ"ל עוד שאין לאוסרו משום שלא היה מוכן בבין השמשות לקרות בו בצבור ובשבת נתקן והוי כעין נולד והוי כעין קרן שעשאו שופר דהוי נולד עי' בש"ע או"ח סימן תקפ"ו סעיף כ"ב ועי' להרב מ"א שם ס"ק כ"ה ובבאר היטב שם ס"ק י"ז, אין זה כלום חדא דשאני שופר דמעיקרא קרן והשתא שופר אבל הכא בענין ס"ת מעיקרא ספר והשתא ספר ועוד שגם התם בשופר שנעשה ונתקן בשבת פסק מרן שמותר לתקוע בו אלא מפני שהרב מגן אברהם שם ס"ק כ"ה כתב וז"ל ומיירי שעשה מקרן שלו דלא הוי נולד משום דגומרו בידי אדם ע"ש דמשמע ראי קרן של ישראל הגם שהגוי הוא שתקנו אית ביה נולד להכי צריכין לטעם הראשון שכתבנו ודוק:

ונ"ל עוד שאין לאוסרו אפילו לקריאה בחול מהא דכתב הרב יהודה בן הרא"ש ז"ל והביאו הרב ב"י ביו"ד סימן רמ"ו סוף הסימן וז"ל ואולי אם נקדר לא היה מסלקה מ"מ כיון שנעשה בה עבירה טוב להחליפה ע"כ ע"ש, וא"כ היה נראה דגם כאן טוב להחליף היריעה הזאת, זה אינו דלא כתב זה הרב אלא באם היה בו שתי אזכרות דלא יתכן לו שום תיקון אלא בעבירה אבל בנ"ד היה יכול לתקנו בלתי עבירה להמתין עליו עד החול ולתקנו וכמו שכתבתי בח"א ה' תפלין סי' ו' וה' ס"ת סי' כ"א ע"ש ועו' להרב חתם סופר חלק יו"ד סימן רע"ז:

ועוד דלכאורה דלא דמי תיקון אות אחת בכל הס"ת שתת' למי שמבשל דשאני המבשל דבכל גוף התבשיל איתעביד איסורא שנעשה מלאכה בכל התבשיל ולכך אסרו התבשיל דאיתעביד איסורא אבל כאן בס"ת לא איתעביד איסורא בכל מה שכתוב בו אלא באות אחת אפשר דבזה לא קנסו שיאסור עליו את כל התורה כיון דלא איתעביד איסורא בכולה ודוק, ועוד דאפשר דלא דמי למבשל בשוגג שאסרו בין לו בין לאחרים היינו באכילה אבל מי יאמר דאסרו גם בהנאה כי הכא דליכא כ"א הנאה:

סימן נב

בסדר תפלת מנחה של שבת השמיטו רבותינו ז"ל מתקני התפלות שיר שבת ישמחו במלכותך שומרי שבת וכו' ולא ידעתי טעם למה דלמה נשתנית תפלת מנחה מכל תפלות של שבת שבכולם אומרים השבח הנורא הזה ובמנחה השמיטוהו כי קרא שמט"ה בכל הסדורים:

ואחר ההתבוננות נ"ל לומר הטעם הוא זה כי מה שאנחנו אומרים ישמחו במלכותך היינו מלכות בית דוד דדוד מדתו היא המלכות כידוע ודוד נסתלק במנחה של שבת

וראוי להתאנח בעת הזאת על מיתת הצדיקים וכמ"ש הרב סדר היום דמשום זה תקנו רבותינו נוחי נפש סדר צווק, ולכן אין ראוי לומר בשעה זו ישמחו במלכותך:

ואחר כך ראיתי להרב חמדת ימים בחלק ראשון לשבת בפרק ט"ו דף צ"ט ע"ב שכ' וז"ל וכתב האור המופלא רבינו האר"י ז"ל שטעם שאין אומרים ישמחו במלכותך במנחה מפני שאין לכבוד הדר המלכות שמחה בהיות דודה למעלה בדיקנא והיא נשארה למטה עם יעקב בלי זווג, ע"כ, עיין שם:

עוד נ"ל לומר הטעם ע"פ דברי הזוהר דפרשת ויקהל דף ר"ה ע"ב וז"ל ודא איהו חדוה דאורייתא דלעילא תורה שבכתב דחדי באורייתא דלתתא תורה שבעל פה ואתחברו דא בדא כיון דאתחברו כחדא בעי בר נש לאכללא בההוא חדיה לעמא קדישא ישמחו במלכותך שומרי שבת וכו' עכ"ל ע"ש, אם כן שמענו מזה דעיקר השמחה היא של תורה שבכתב עם תורה שבעל פה, ובמנחה של שבת כתב הזוהר לעיל בפרשת תרומה דף קנ"ו ע"א מאן חמי תרעין דבי מדרשא דמשה דננעלו דלא ננעלו אחרנין כולהו, אורייתא דמשה עציבא עליה בההוא זמנא מאן לא עציב בגין כך כל תרעי דבי מדרשי ננעלו וכו' ע"ש, דלפי המבואר עמד טעמו בו, טעמו וראו כי טוב וק"ל, כ"ד אדר א' תרפ"ט:

סימן נג

מעשה אירע בשבת פרשת נצבים שנת תרפ"ז ז"ך לאלול בבית הכנסת הגדולה ה' ישיג גבולה שלאחר שעלה הקורא ששי וסיים הש"צ עמו הפסוק כי קרוב אליך הדבר וגו' ובלבבך לעשותו קרא הש"ץ להעולה השביעי בשם סמוך טעה וקרא לו קריאה חדשה מפסוק ראה נתתי לפניך וכו' וטעה עוד וקרא עמו עד פסוק העדותי בכם היום וגו' והיה בדעתו שנשאר עוד בפרשה ג' פסוקים ורצה לפסוק שם ואחר כך יסיים הפרשה עם העולה השביעי שהוא קנה שביעי וזכה שרוצה לומר קדיש אחר סיום קריאת התורה שיש לו היום פקודת השנה על קרובו וכבר זכה בעליית שביעי בהכרזה ולא ירצה למחול בעליה זו ואמרנו להם שצריכים לסיים הפרשה עם העולה סמוך כיון שלא נשאר בפרשה אלא ב"פ ואין משיירין בפרשה פחות מג"פ, עוד אמרנו להם שלא יאמרו קדיש עד שיעלה המסיים שכבר זכה בעליה זו כדי לומר קדיש על קרובו, ויעלה ויחזור ויקרא ממה שקראו העולים לפניו כמו שפסק מרן ז"ל בסי' רפ"ב וז"ל מותר לקרות עולים הרבה אע"פ שקרא זה מה שקרא זה וחוזר ומברך אין בכך כלום עכ"ל, והגם שכתב מור"ם שם בהגה וז"ל ויש אוסרים וכן נהגו במדינות אלו חוץ מבשמחת תורה וכו' ע"ש, אנן בדידן נהגנו כדעת מרן, ועוד נראה דגם מור"ם מודה בנ"ד שדוקא ביכול לקרות מחדש הוא דפליג מור"ם אבל אם אין יכול לחדש בה דבר מודה גם מור"ם מידי דהוה אקריאת

פרי החג משום דלא אפשר כמ"ש מרן בסימן קל"ז סעיף ו', ואף למש"כ מרן ז"ל שאם לא קרא אלא ב"פ מקריאה חדשה אינו עולה מן המנין וז"ל הקורא בתורה ראשון וקרא השני מה שקרא הראשון אם הוסיף על מה שקרא הראשון ג"פ או שנים במקום דלא אפשר אותו שני עולה מן המנין ואם לאו אינו עולה מן המנין חוץ מפרי החג משום דלא אפשר עכ"ל, שתי תשובות בדבר חדא דהכא נמי שכבר נשלמה הפרשה וא"א לקרות עוד מפרשה אחרת הו"ל כפרי החג דלא אפשר כלל להכי אליבא דכ"ע יכול לחזור ולקרות מה שקראו הראשונים ועולה מן המנין, ועוד דהכא בנ"ד שאני שכבר יצאנו י"ח בעליית ז' גברי שקראו והביאו מן החדש ואלו שעלו אחריהם וקורין מה שקראו הראשונים הם הנקראים נוספים כפי האמת שהרי הם הנוספים שבמנין שקבעו לנו חז"ל ולא תליא בשם שנתן להם הש"צ שקרא סמוך וראיה ממה שמצינו בענין מעשר בהמה שאם מנה ט' וכשבא לומר עשירי לא קראו עשירי אפ"ה הוי עשירי כיון שלמנין הוי עשירי אפילו שלא קראו עשירי עיין בכורות נ"ח ע"ב דהכי איתא שם דאפילו לא קרא לי' עשירי ה"ז עשירי אבל אם אחר עשירי קראו עשירי לא הוי עשירי אלא משום דאתיא הלכתא ופירשה הכי ע"ש, ומשמע דאי לאו הלכתא לא הוה חל עליו קדושה הגם שקראו עשירי ועי' הרמב"ם ז"ל הל' בכורות פ"ז ה"א ובפ"ח ה"א ע"ש:

ודע הא דלא אמרינן להוי להקדיש מיד שסיים העולה לסמוך כשסיים הפרשה משום שזה שזכה להשלים הפרשה הוא דזכה בקנינו להקדיש קדיש על גומרה של תורה ואם תשיבני לומר דהו"ל להעלותו לומר קדיש אחר מי שעלה סמוך שהוא שסיים הפרשה, היינו טעמא משום דזה שקנה מצוה כדי לסיים הוא הפרשה ולהקדיש קנה עליית ס"ת עם ברכותיה ועם קדיש ולכן לא רצה בקדיש בלמוד בלא עלייה קריאת ס"ת היינו עיקר טעמנו בזה, ולא משום דחששנו ליכנס בספק פלוגתא אם צריכין להקדיש שני פעמים כמ"ש הרב בית מנוחה בדיני קריאת המפטיר בס"ת אות ז' דף קפ"ח ע"ב ועי' לו עוד דף ק"ע ע"ב אות י"ח, דאי מהא אין לחוש בנדון דידן דכולם יודו שאין צריך לחזור ולקדש פעם שנית שדוקא התם יש מצריכין להקדיש פעם שנית משים דאזי הוא שנשלמו מנין העולים וקדיש הראשון הוי בטעות ולא חשיב לכן יש להקדיש אחר שעלה השביעי ונשלם המנין של עולין מה שאין כן בנדון דידן מי שעלה לסמוך הוא השביעי למנין גברי ובו נשלמו מנין העולין ולכן היה מן הראוי לומר קדיש אחר קריאת הסמוך אלא הטעם הוא כמ"ש ודוק:

סימן נד

מדברי הזהר פרשת תרומה דף קנ"ו עא"ב משמע דביום שבת ממנחה ולמעלה אין לפתוח שערי בית המדרש ללמוד בחבורה וז"ל וע"ד ננעלו בשבת משעתא דמנחה ולעילא מאן תרעין ננעלו תרעין דבי מדרשא בגין לאדכרא למשה רעיא מהימנא דאורייתא אתבטלא בגיניה בההוא זמנא בי מדרשא אתבטל כ"ש אחרנין מאן חמי תרעין דבי מדרשא דמשה דננעלו, דלא ננעלו אחרנין כולהו אורייתא דמשה עציבא עליה בההוא זמנא מאן לא עציב בג"כ כל תרעי דבי מדרשי ננעלו ואצטריכו לצדקא ליה לקב"ה באורח שבחא, והיינו צדקתך כהררי אל תלתא אינון דאסתלקי מעלמא בהאי זמנא וכו' עש"ב, עוד לקמיה ז"ל כדין אתכניש כלא בהאי זמנא תורה שבכתב ותורה שבע"פ וע"ד בהאי זמנא ננעלו תרעי דאורייתא וננעלו תרעי דכל עלמא וכו' כד הוה כך גזרו כך וכד הוה כנישו יתיר דחדוה דתורה דבכתב ותורה דבעל פה בההוא זמנא עאכ"ו דאיצטריך למנעל תרעי דאוריי' בההוא זמנא ובגין כך וכו' עש"ב, ונ"ל דבחבורה מיהא דאית חדוה דאורייתא יתיר אין ללמוד ממנחה ולמעלה בשבת ודוק, אחר כך ראיתי למור"ם בא"ח סימן רצ"ב סעיף ב' שכתב כן מהאי טעמא כמ"ש הטור שם ע"ש, ועי' פרישה שם סק"ה ועיין להרב מג"א שם ולבאר היטב שם ע"ש:

סימן נה

נסתפקתי בענין אור נברא של החשמל הנקר' אלקטריסיט"י שנתחדש זה בזמננו ומעשהו כך הוא שיש בו שני חוטים של מתכת שיש בהם כחות נגדיים שזה הכח של חוט זה מנגד לכח שיש בחוט שכנגדו וכאשר יתחברו יתרים אלו שיש בהם הכחות אלו יצא מהם אור נברא הנמשך מהם ממקור האורה המיוחד לזה, ומלבישים אותם ומכסים אותם כדי שלא יגיעו זב"ז עד הקצה הראש השני במקום שרוצים להוציא האורה לפועל אז מגיעים הראשים זה לזה ויצא האור כי טוב. ואחד מאלו החיטין פוסקין אותו לשנים ובין הראשים המופסקין באייר שבין ראש זה לראש זה מכניסין באותו אויר מפתח שממלא אותו אויר שיהא המפתח הוא המחבר ביניהם ונעשים ע"י חוט אחד שהכח שיש בראש זה יכנס במפתח ומהמפתח יכנס לראש השני ע"י פגיעת המפתח שהראשים דבוקים עם צדדי המפתח שהוא ג"כ ממיני מתכות והמפתח המדבקם ומקשרם יחד הוא בעל ארבעה פנים שטחיים ובשטח אחד מדבקים בו קליפה של עץ או של חרס והמפתח יסוב דרך ימין ושמאל וכאשר יסוב ויבא ראש החוט כנגד שטח שיש קליפת העץ כנזכר יעמוד כחו ולא יכנס בגוף המפתח לימשך אותו הכח אל הראש השני שקליפת עץ עומדת נגד אותו הכח וכאשר יסוב דרך שמאל ויבא ראש החוט כנגד שטח של מתכת יכנס הכח ההוא ע"י פגיעת המפתח לצד ראש השני וימשכו הכחות עד מקום אשר יפנה

הראש במקום קבוצם אשר יצא מהם כברק חצי האור הנברא בתוך הזכוכית המאירה אם בשבת מותר לסבב המפתח להוציא האורה או לסבב לבטל האורה, עוד יש להסתפק בו אם מותר לקרות לאורו או יש לאסור משום שאין קורין לאור הנר דגם זה בכלל?

תשובה נראה לי פשוט שיש לאסור לסבב המפתח בשבת שהרי אחר שנתבטל האור שיוציא מן הראשין היוצאים דחופין וכבה אורן עתה בסבובו ובמעשיו מקרב הראש השני אשר בלי כח אל הראש הראשון בעל כח ואור וישאב ממני הכח והאור ויתחדש האור מעתה ויוולד האור והוי כמקרב הפתילה אל הנר להדליקה בפניעת שני הראשים במפתח של המתכת והוה ליה כמקיש אבנים זו עם זו להוציא מהם האור שזהו האור שנתחדש ע"י אדם הראשון כדאיתא בפרק מקום שנהגו דף נ"ד שבמוצאי שבת נתן הקב"ה דעה באדם הראשון מעין דוגמא של מעלה והביא שני אבנים וטחנן זו בזו ויצא מהן אור ופירש רש"י וטחנן טח והכה ושפשף זו בזו ע"כ ועי' ב"ח בא"ח סי' רח"ץ מה שהעתיק משם הירושלמי ע"ש וא"כ גם הכא בנ"ד דכוותה. וכן ג"כ כשיסבב ויביא הראש כנגד שטח המפתח שמלובש בקליפת עץ ויתבטל האור הרי זה מכבה בידו את האור ולכן אסור לפתוח ולסגור משום מכבה ומבעיר וע' בש"ע א"ח סי' רע"ז סעי' ב' דפסק מרן ז"ל שאסור לפתוח הדלת כנגד המדורה שהיא קרובה קצת אל הדלת אפילו אין שם אלא רוח מצויה ע"ש והוא ש"ס ערוך בשבת ק"ך ע"ש, והרי התם דגם שהיתה מדורה דולקת מ"מ אסור לפתוח כנגדה שהוא מוסיף להבעיר בשבת וכ"ש בנ"ד שע"י שפותח שעריו בסבובו למפתח מבעיר ומכבה ודאי אסור כן נראה לי:

ועל ענין לקרות לאורו בשבת לכאורה נראה שמותר שהרי טעמא דאסרו לקרות לאור הנר בשבת בפירושא אתמר משום שמא יטה והכא לא שייך הך טעמא, ואעפ"י שפסק מרן בסי' ער"ה סעי' א' אפילו אם גבוה עשרה קומות אסור משום דכשגזרו לא פלוג שאפילו שיהא אופן בתוך האופן שלא יבא לידי הטיה כגון זה שגבוה כל כך או בחור שבכותל אסור משום דלא פלוג נראה לומר דהיינו דוקא בנר דשייך בו הטיה כשיהא קרוב לפניו בזה הנר הוא דלא פלוג ואפילו אם יהיה גבוה מקום שאין יד האדם שולטת אסרו בזה. אבל בנ"ד דלא שייך בו הטיה כלל נ"ל דמותר ואין לאוסרו משום דלא פליג כמ"ש. ואין סתירה לדברינו אלה ממה שפסק מרן שם וכן נר של שעוה אסור ע"ש ושל שעוה לא שייך בו הטיה כלל ואפילו הכי אסרו עלינו ועל כרחיך משום טעמא דלא פלוג הוא הרי אפילו בדבר דלא שייך בו הטיה אסור משום דלא פלוג, זה אינו דהרואה יראה ברבינו ב"י בספרו הגדול דלא אסר בנר של שעוה משום לא פלוג אלא מטעמא דאית ביה והוא משום שלא יבא למחוט ולחתוך ראש הפתילה ע"כ ע"ש, וא"כ אדרבא

משם יש להביא ראיה להתיר כמ"ש שהרי לא אסרה הרב משום דלא פלוג אלא מטעמא אחרינא שלא יבא למחוט. וא"כ דוקא התם בשעוה דיש חששא זו אסור אבל בנ"ד דלא שייך שמא יטה וגם לא שייך שמא ימחוט יש להתיר בשופי:

והנה על דברי הרב רבינו ב"י דאסר בנר של שעוה מטעם שלא ימחוט קשה לן על דבריו ז"ל דא"כ למה בש"ס לא אסרו מטעם זה דשייך בכל נר אפילו של שעוה והניחו טעם זה ואמרו טעם דשמא יטה דלא שייך כ"א בנר של שמן שאם יטה לה השמן יהיה מבעיר הוה ליה לומר שמא ימחוט דגם במחיטה הטעם שהוא מבעיר שבזה תודלק יפה והוה ליה מבעיר ועי' ביצה ל"ב ע"ב דקאמר שמוחטין את הפתילה בי"ט וקאמר לעדויי חושכא ופרש"י להסיר פחם המחשיך אורה ע"ש, הרי שע"י שמוחטה מתרבה אורה וא"כ הוה ליה מבעיר ועל כן קשה דבאמת למה בחרו בש"ס בטעם דשמא יטה יותר מטעמא דשמא ימחוט, וצריך לומר דבש"ס נקט מאי דעדיף וחמיר יותר דבהטיה יש הבערה יותר ממוחט, ועוד דהטיה קרובה ושכיחא יותר ממוחט, ולפי"ז גם בנר שקורין לאמפ"א שאין בו הטיה מ"מ יש לאסור משום שלא יסבב המפתח שלה ומעלה ומוריד לפתילה והוה ליה מבעיר ומכבה ולהכי גם בזה יש לאסור אבל בחשמל אין בו חשש מכל זה והחשש הוא שמא יסבבנה לכבותה ובזה לא חששו חכמים לכבותה מכל וכל שא"כ כל נר אסור להשתמש לאורה שמא יבא לכבותה הא אין עליך לומר דבר זה, ולפ"ז כל נר שיש בו טעם לאוסרו אסור אבל בלא טעם כי אם לומר לא פלוג לא אסרינן ליה מטעם זה ולא מהני טעם זה דלא פלוג כי אם בנר שיש בו טעם לאסור אלא שיש דבר המונע זה הטעם כגון שהוא גביה במקום שאין היד שולטת בו אזי אמרינן כיון דשייך בו טעם לאסור אם הוא קרוב אליך גם ברחוק אסרו בנר זה משום דלא פלוג בו אבל בנר שאין טעם לאוסרו אלא מהאי טעמא דלא פלוג לא אסרינן ליה כגון החשמל וכיוצא בו אין לאוסרו:

אלא שעדין יש להעיר על זה מלשון מרן ז"ל בש"ע הנז' בסימן ער"ה דכתב וז"ל ואפילו הוא גבוה י' קומות שאינו יכול ליגע אליו שלא חילקו חכמים בדבר ומטעם זה יש לאסור אפילו בעששית או קבוע בחיר וכן בנר של שעוה עכ"ל דמשמע להדיא מסדור דבריו שטעם נר של שעוה ג"כ משום שלא חילקו חכמים בדבר והוא כטעם איסור בנר הגבוה י' קומות ולפ"ז טעמו הוא שלא חילקו במה שאמרו אין קורין לאור הנר בשום נר שבעולם ואסרו כל אור של כל הנרות, ובאמת קשה שהרי בספרו הגדול ב"י כתוב ומפורש דנר של שעוה שאסור משום שלא ימחוט שהרב הגהות אשרי נסתפק בו אם יש לאוסרו או

לא והוא ז"ל פשט איסורו מטעם שמא ימחוט ואיך בשלחנו הטהור אסרו משום שלא חילקו חכמים בדבר שלפ"ז יוצא לנו בכל נר הוא אסור מהאי טעמא:

ואשר אנכי אחזה לי ליישב דבריו שבש"ע עם דבריו שבב"י הוא זה ואין צריכין לומר שחזר בו, והוא דיש לומר שהרב ב"י הביא לנו דברי הגהות אשרי שנסתפק בנר של שעוה ועיקר ספקו הוא אי אמרינן דלא אמרו לא פלוג אלא בנר דשייך בו הטיה בקירוב בזה אמרינן שאסרו גם ברחוק כדכתבינן לעיל אבל בנר של שעוה דלא שייך בו הטיה ראוי להתיר או נימא נמי דלא פלוג ובכל אור נר אסרו חכמים זהו עיקר ספקי של הרב בעל הגהות אשרי ז"ל, ובא רעהו הרב ב"י וחקרו והניח הדבר כמות שהוא שבאמת ספקו של ההגהות ספק קבוע הוא לענין אור נר של אורות אחרות שאין בהם שום חששא לאוסרם אלא משום דלא פלוג אבל בנר של שעוה נהי דלית ביה חשש של הטיה מ"מ יש בו חשש אחר שמא ימחוט ויחתוך הפתילה וכל דבר שיש בו חשש איסור אסרו חכמים ונר של שמן אבוהון דכולהו שכיון שיש בה חשש איסור דשמא יטה אסרו גם אור נר אחר שיש בו חשש של איסור אחר אסור דמאי שנא איסור זה מאיסור זה ולהכי פשט הרב איסוריה לאיסור מצד אחר חוץ מאיסור דאית ביה דלא פלוג ותרתי איתנהו ביה לנר של שעוה ולכן כשבא לפסוק בש"ע דינו של נר של שעוה כתב הטעם הראשון משום דלא פלוג שהיה עוסק בו ואסר אפילו במקום שאין חשש של הטיה שהוא גבוה עשרה קומות סיים קמיה וכן נר של שעוה כטעם האשרי שהיה קודם לו בזמן מושיע ורב וכדי לכלול בזה גם באור נר דלא שייך ביה מחיטה משום דלא פלוג, ולפ"ז יוצא לנו דגם נר דנדון דידן אסור משום ספיקא דהרב בעל הגהות אשרי, ודברים אלו קרובים אל השכל שכל טוב כנים ואמתים שהרי רבינו ב"י לא הכריע ספקו של בעל הגהות אשרי ולא נשא ונתן בהם כלל להימין או להשמאיל אלא הניח הדברים כמות שהן ויצא לידון בדבר חדש לומר שדבר זה אסור הגם שלא יהיה טעמא דספיקא של בעל ההגהות:

האמנם ראיתי להרב הלבוש ז"ל שכתב וז"ל ואפילו אם גבוה י' קומות וכו' שלא חילקו חכמים בדבר ומטעם זה יש לאסור וכו' וכן יש לאסור בנר של שעוה אעפ"י שאין שייך בו הטיה יש לחוש שמא ימחוט ויחתוך ראש הפתילה עכ"ל הנה הרב סובר שטעם האיסור בנר של שעוה אינו אלא משום חשש דשמא ימחוט ולא משים דלא פלוג וכן דעתו בפשוט עד שהוצרך להוציא דברי מרן ממשמעותן שהרי כל אדם חזו בו שדברי מרן בש"ע הם היפך דברי הלבוש, ואפשר דגם הלבוש סובר דיש לאוסרו משום ספיקא דבעל ההגהות אלא דנקט טעם הפשוט דלית ביה ספיקא כלל כדעת הרב ב"י ז"ל בספרו הגדול:

וחזיתיה להרב עולת שבת בסימן הנז' סק"א שהעתי' דברי הלבוש ודחאם בשתי ידים וכתב שנראה לו הטעם הוא משום דלא חילקו חכמים להתיר בשום ענין בשבת אפילו במקום דלא שייך איסור כלל ומשום גזרה נר של שעוה אטו נר של שמן עכ"ל ע"ש, הרי ברור לפניך מקרא מפורש בדברי הרב כמו שאמרנו דנר של שעוה עיקר איסורו להש"ע הוא משום דלא פלוג וא"כ לפי דבריו בנדון דידן נמי יש לאסור:

והנה הרב עולת שבת לא העיר ולא הביא ולא הזכיר כלל מדברי רבינו ב"י בספרו הגדול שאסר בפשיטות נר של שעוה משום שלא ימחוט והוא ז"ל דחה טעם זה מהלכתא חדא ממעשים בכל יום שאומרים פיוטים בליל יו"ט אצל נר של שעוה, ועוד דלא מצינו שאסרו חכמים לקרות לאור הנר ביו"ט אפילו בביתו דשכיחי כלים שמחתך בהם הפתילה ע"כ וכל זה גרם להרב שהיה גורס בדברי הלבוש דחיישינן שמא יחתוך ראש הפתילה בכלי שזה באמת גם ביו"ט אסור לחותכה בכלי ולכך דחה הלכה זו מדין י"ט שלא אסרו בו מטעם גזרה זו, אבל אנן בדידן גרסתנו ונוסחתנו בלבוש כמו שהעתקנו את לשונו לעיל שלא כתב שלא יחתיך בכלי אלא שלא ימחוט ויחתוך ראש הפתילה והיינו בידו וכונתו במה שהוסיף ויחתוך אחר וימחוט הוא לפרש לנו מלת ימחיט לכך כתב ויחתוך כלשון חכמים בכל מקום כשרוצים לקצר בלשונם, ובידו נמי אסור משום שעל ידי שמסיר הפחם מן הפתילה מתרבה האור והוה ליה מבעיר בשבת כמש"ל

אי נמי משום דכשמסיר ראש הפתילה הוה ליה מכבה את הפחם שמסיר הגם שאין מתכוין מ"מ פסיק רישיה הוא וחייב לרבי יהודה שסובר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה וכן פסק הרמב"ם כוותיה ועי' בתוספות בשבת דף מ"א ע"ב ד"ה מיחם שפינה ממנו מים ובתוספות כריתות כ' ע"ב ד"ה ס"ל כר"י, וזה אסור בשבת אבל בי"ט שהותרה הבערה ליכא איסורא במחיטה ולכך מוחטין את הנר כמ"ש מרן ז"ל בש"ע סימן תקי"ד ע"ש, וגם משום כיבוי אין לאסור בי"ט כיון שאין כונתו לכבות אלא להבעיר את הפתילה מותר לצורך ההבערה ועי' ב"י כאן בסי' רע"ח שהביא מחלוקת הפוס' אי קי"ל כר"י במלאכה שאצל"ג או כר"ש ע"ש:

אח"כ ראיתי להט"ז בסי' הע"ר ס"ק ב' שכ' וז"ל אין פירושו דבנר של שעוה אסור משום שלא חילקו חכמים דבזה היה לנו לומר שלא נאסר מעולם וכמ"ש בסמוך ע"כ ובסמוך כתב על מש"כ הש"ע שלא חלקו חכמים בדבר כתב בס"ק א' וז"ל אע"ג דאחר כך מצינו שחילקו כגון בין אחד לשנים וכו' היינו שיש חילוק מצד האדם שלזה מותר ולזה אסור ולא גזרינן אדם זה בשביל אחר אבל בחילוק שמצד הנר לא חילקו כיון שיש בו איסור כשהוא למטה לא נפקע האיסור אם מגביה או מסגירו בעששית דכיון שנאסר נאסר

והוא האיסור עצמו משא"כ בחילוק של האדם אמרינן שלזה נאסר ולזה לח נאסר מטעם כן נלע"ד נכון ע"כ וכוונתו רצויה כמ"ש אנן בצד הראשון שדוקא בנר שיש חשש למטה וגזרו עליה לא חילקו בה בין למטה ללמעלה אבל באור נר שאין חשש בו לאוסרו אלא מטעם לא פלוג באור הנר זה לא אמרינן כמש"ל ועל זה קאמר הט"ז ז"ל בסעיף זה ס"ק ב' אין פירושו דבנר של שעוה וכו' דבזה היה לנו לומר בזה (ר"ל שאין בו חשש הטיה אפילו כשהוא למטה) דלא נאסר מעולם וכמ"ש בסמוך אלא האי וכן קאי אירישא דתחילה גזרו גם בזה משום שמא יסיר ראש הפתילה וכו' ונמצא שהוא מכבה כס' הב"י דלא כיש מי שמסתפק בנר של שעוה, ואין לומר א"כ גם בי"ט יהיה אסור לקרות פיוטים לאור נר של שעוה כיון דכיבוי אסור גם בי"ט, הא לא קשיא דכיון דכיבוי זה הוא בשביל שידלק היטב וכי היכי דמותר להבעיר בי"ט הכי נמי מותר לכבות קצת כדי שידלק שפיר וכו' ע"ש, שדבריו הם סובבים על דברי הרב עולת שבת ואזיל ליה בשיטת הלבוש והנה בענין כיבוי בי"ט דברי הרב מסכימים לדברינו שכתבנו בסמוך אבל בענין פירוש דברי מרן ז"ל במ"ש וכן בנר של שעוה פירש בענין אחר דקאי אירישא דגם בחשש זה חששו שמא ימחוט אבל בענין ספקו של הרב הג"א כתב דבזה היה לנו לומר בזה שלא נאסר מעולם ומדכתב בלשון הזה היה לנו לומר בזה שלא נאסר וכו' משמע שהוא מסתפק בזה כספקו של הרב בעל הגהות אשרי והוא כאשר דברנו אנחנו שכן הוא דעת הרב ב"י בספרו הגדול דאזיל ומודה לספקו של הרב בעל הגהות אשרי אלא דבנר של שעוה מפשט פשיטא ליה לאסור מטעמא אחרינא שיש חשש בי שמא ימחוט וכבר כתבנו דגם דברי הלבוש מתפרשים הכי, עוד ראיתי לו להט"ז בדיבור הנז' שהקשה קושיתנו על טעם הרב ב"י דכתב דחיישינן לשמא ימחוט דא"כ הוה ליה לתלמודא ליתן טעם זה בנר של שמן ולא צריך לשמא יטה דהוא אינו שייך אלא ביש שמן בנר אבל אם הפתילה לחוד שם שרי ולטעם ב"י אסור, וכבר אנן בענ"ד נשאנו ונתננו בזה וכתבנו מה שנראה לנו:

עוד כתב הט"ז באו"ד וז"ל ותו נ"ל דשל שעוה אין שם מלאכה שחייב בה מדאורייתא דהא אף אם תאמר שהוא מכבה מ"מ כיבוי זה אין צריך לגופו דדוקא במכבה להבהב הפתילה חייב כדאיתא בסי' הע"ר אבל כאן אינו מכוין רק להסיר המונע ההדלקה ופטור מן התורה אבל איסור יש ולא גזרו שמא יטה אלא במקום חיוב דאורייתא ועי' סי' רע"ח עכ"ל ושם בסי' רע"ח דחה דברי הרב ב"י שאסר בנר של שעוה משום שמא ימחוט והוא ז"ל כתב כמ"ש בכאן דכיבוי זה אינו חייב עליו משום דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה ולא רצה לפרש שמא ימחוט והוה ליה מבעיר ע"ש מה שדחה וכתב שאין לומר משום

מבעיר דהא ההבערה איתא גם מתחילה רק שמסיר גם החושך וכו' ע"ש דכתב דספקו של בעל ההגהות הוא אם הלכה כר"ש דס"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור עליה או הלכה כרבי יהודה דמחייב וכתב וא"כ לדעת רוב הפוסקים שזכרנו אין כאן חיוב מן התורה שפיר אמרינן דלא גזרינן לקרות לאורו וכו' ע"ש:

והנלע"ד כי הרב ב"י אינו מודה לזה וס"ל דאיסור מחיטה בין אי אמרת משום מבעיר בין אי אמרת משום מכבה יש חשש איסור תורה דהיינו אם הוא משום מבעיר הגם שההבערה איתא מתחילה אפילו הכי במה שמגדיל ומרבה ההבערה אית ביה איסור תורה וכמו שחששו להטיה הגם שההבערה איתא מתחילה הכא נמי לא שנא, ואם הוא משום מכבה הגם שהיא מלאכה שאינה צריכה לגופה הרב ב"י אזיל ליה בשיטת הרמב"ם דפסק כרבי יהודה במלאכה שאינה צריכה לגופה כדכתבנו לעיל וע' בב"י בסי' רע"ח ועי' שם בהרב מגן אברהם ס"ק א' ובסי' הע"ר ס"ק ג' כתב הרב משם הרב"ח דכתב בשם רש"ל דנהגו להקל לבדוק כלים וציצית ולקרות ההגדה בנר של שעוה דליכא למיחש שמא יטה וכו' ע"ש:

איך שיהיה לפי פירוש הט"ז בדברי מרן הש"ע דטעם איסור נר של שעוה הוא משום שלא ימחוט ומוכח מדבריו דהכא ודסי' רע"ה דלא אמרינן בזה לא פלוג רבנן שהרי הוא ז"ל כיון דסתר טעמא דשמא ימחוט בנר של שעוה לא אסר מיהא משום דלא פלוג וכן הוא דעת ב"ח משם רש"ל א"כ ודאי סוברים דספק זה דההגהות אזלינן ביה לקולא ככל ספק דרבנן דאזלינן ביה לקולא ולא אמרינן בזה לא פלוג כיון דלא שייך ביה איסור הטיה כדכתבינן לעיל א"כ לדידהו אור נר האלקטריסיטי יש להתיר לקרות לאורו בשופי דזה לא שייך בו גם חשש דשמא ימחוט. נמצא להט"ז ולהב"ח ולרש"ל ולהלבוש, אור נר האלקטריסיטי מותר לקרות לאורו ולהרב עולת שבת וכן הוכחנו אנן בענ"ד שמרן ז"ל אזיל ומודה בספקו דבעל הגהות אשירי דאפשר דאמרינן דלא פלוג גם בזה ובכל נר שבעולם אלא דבנר של שעוה סובר הרב ב"י דיש לאוסרו מטעמא אחרינא כדכתבנו כל זה לעיל א"כ האלקטריסיטי ג"כ אסיר:

וכאשר נבא להעמיק יותר נימא דאפשר דגם לדברי הרב עולת שבת אין לאסור משום דלא פלוג אלא בדבר הדומה לנר של שמן וטעמא כמו שכתב הוא ז"ל דלא חילקו חכמים להתיר בשום ענין אפילו במקום דלא שייך איסור כלל ומשום גזרה של שעוה אטו של שמן ע"כ וכיון דאמר הרב דמשום גזירה יכולני לומר דלא נסתפקו ההגהות לאסור משום גזרה אלא בדבר הדומה לנר של שמן באיזה צד כגון נר של שעוה שאינו מדליק עד שיהיה צלול ודומה בזה לנר של שמן שזה צלול וזה צלול בזה יש לגזור הא אטו הא,

אבל באור נר האלקטריסיטי שאינו דומה לו כלל גם הרב יודה דלא גזרינן בזה אטו הא, ועוד שאור זה נתחדש דוקא בזמננו זה ולא הוי בכלל גזירתם שאמרו אין קורין לאור הנר ולכן יש להתיר גם להרב עולת שבת:

ודע שאם באנו להתיר אור החשמל לא יש חילוק בין אם הוא קבוע במקומו לשאינו קבוע כגון שאורו תלוי בחוט ארוך ונוטלו ממקום למקום לקרב ולרחק הגם שבשבת אסור לטלטלו מ"מ מותר לקרות לאורו דלא גזרינן דשמא יטלטלו כדי לקרבו אצלו דהא אף אם יטלטלו לית ביה איסור תורה ולכן לא גזרינן בזה דהא בנר של שמן נמי לא גזרו בו לשמא יטלטלנו אלא לשמא יטה שיש בו איסור תורה:

והגם שמצינו בכמה דוכתי שחששו חכמים אפי' במידי דרבנן למראית העין וכדאיתא בשבת דף נ"ד ולא בזוג אע"פ שהוא פקוק משום דמיחזי כמאן דאזיל לחינגא ופירש רש"י לשוק למכור והיינו מראית העין וכדאיתא בפרק במה אשה דף ס"ד וכמו שנתבאר בא"ח סימן ש"ה אע"פ שאיסור מקח וממכר בשבת אינו אלא מדרבנן וכמו שכתב ג"כ הרב ש"ך ביורה דעה סימן פ"ז סק"ו וכמ"ש הט"ז שם ס"ק ג', מ"מ אין לדמות השבותין להדדי כן נראה לי, ועי' עוד בא"ח סימן תל"ה דהצריכו חז"ל לבדוק אחר המועד שלא יכשל בחמץ שעבר עליו הפסח ע"ש, אע"ג דלא מיתסר אלא מדרבנן דקנס הוא שאני חמץ דרגיל בו וקרוב לודאי דאתי למיכל מיניה ודוק, ונ"ל דמהאי טעמא נמי אסרו להעלות בשר וגבינה על השלחן שאוכל עליו שלא יבא לאוכלם יחד הגם שאין איסורם אלא מדרבנן שלא אסרה תורה אלא דרך בישול כמ"ש הש"ע ביו"ד סימן פ"ז סעיף א':

ולענין הלכה נראה לומר כיון שהאחרונים ז"ל מפשט פשיטא להו שאין לומר בזה לא פלוג ומאי דאיבעיא ליה להרב הגהות אשירי הם מפשט פשיטא להו לא שבקינן פשיטותייהו משום מאי דמבעיא להרב בעל ההגהות ועוד שאפילו לדידיה הוי ספיקא דדינא באיסור דרבנן ושפיר אזלינן ביה לקולא כאחרונים הט"ז והב"ח ורש"ל וכן הוא משמעות הרב מג"א בסימן הע"ר סק"ג ע"ש, וגם בנר של שעוה שיש טעם אחר לאסור כמ"ש הב"י ז"ל הם לא סברי הכי ונהי דאנן אתכא דמרן ז"ל סמכינן היינו בדבר שבא מפורש בפיו בזה אמרינן ועל פיך ישק כל עמי כגון נר של שעוה שמפורש בדבריו לאסור אבל נר דנ"ד וכיוצא בו שאין טעם לאוסרו אלא מטעם לא פלוג והרי ראינו להרב ט"ז דפירש דברי מרן במה דקאמר וכן נר של שעוה דקאי אריש דדינא ולא משום לא פלוג וכן הרב הלבוש ז"ל כן דעתו להכי יש להקל באור נר החשמל, ועוד שכבר כתבנו דגם לדעת ה' עולת שבת דסבר דאמרינן לא פלוג אפשר דמודה ואזיל באור נר החשמל משום דלא דמי לאור של שמן ולאור נר של שעוה כמש"ל ולהכי יש להקל אבל באור נר

שקורין לאמפ"א גם לדברי האחרונים שהתירו בנר של שעוה משום דס"ל דשמא ימחוט ויהיה מכבה הפחם ובזה אין לאסור משום שאין בו איסור תורה מ"מ באור של נר של לאמפ"א יש לאסור שמא עולה ויורד בידו דאית ביה איסור תורה משום מבעיר כאשר יסוב להעלותו וכ"ש לדעת מרן ז"ל שאסר בנר של שעוה דשמא ימחוט גם הכא איכא חששא אחרת דשמא יעלה וירד כי כן דרכו להעלות ולהוריד ולכן יש לאסור בזה כנ"ל דעתי קל"ה כמות שהיא ט"ז כסליו שנת ישראל אשר בך אתפא"ר לפ"ק אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן נו

ענין תחבולה אשר עשינו לגרום כיבוי החשמל ביום טוב ובשבת מאיליו בעת ובעונה אשר יחפוץ דהיינו ע"י השעון של מעורר הנק' ריוו"י, והוא שיש מכונה להחשמל שהיא מעבר החשמל ששם שקו"ל ישק"ל במשקל ובמשורה כמה הודלק ויש כעין כף יד במכונה הנז' וכשתגביה היד יתהלך במישרים החשמל ויאר את אורו במקומו המוכן לאורה וכאשר תוריד כף המנעול ותשפילהו למטה יסגר מרוצת החשמל ואורו כבה ולא יתן אור בארובות ותלינו השעון של ריוו"י הנז' ביתד סמוך ליד המכונה הנז' למטה הימנו וקשרנו מיתר ורצועה ביד המכונה הנז' תלויה בו ובראש השני של מיתר הנז' תלינו בו משקולת של ברזל כבידה שכובד שלה ימשוך ריד של מכונה ויכריעהו וישפילהו למטה ויסגור בעדו ובעד אורו מחמת כובדו, מה עשינו קשרנו חוט אחד באמצע המיתר שתלוי בו המשקולת שכאשר נגביה אותו למעלה הוא ישא את כובד המשקולת אשר הוא על עול צואר כף יד המכונה המכריעה לרדת למטה, החוט הזה ישא הכובד עליו וישאר יד המכונה מורם למעלה במקומו נח באין מפריע ומכריע, וכרכנו החוט הזה על המפתח המסבב לשעון הנ' הנקרא ריוו"י (שעון מעורר) הוא המפתח שעל ידו משמעת קול ומצלצלת בשעה הנרצה לך אשר הוא יסוב ויחזור לאחור ויסוב על צירו וחוזר חלילה לאחור, וכרכנו עליו אחר שמלאנו את ידו את החוט הנושא את המשקולת שנמצא שהמפתח הכרוך עליו החוט הזה הוא שנושא כובד המשקולת ועל ידי זה נשאר יד המכונה עומד למעלה בלי מכריע פתיח ומורם למעלה והחשמל מתהלך במישרים לאור לישראל במושבותם, וכאשר תגיע השעה הנרצה שתשמיע קולה ולצלצל יסוב ויחזור לאחור המפתח וכשיחזור חלילה לאחור יתיר ויפרוק הכריכות הכרוכים עליו עד שיתפרק לגמרי וניתר כריכות החוט הנושא את הכובד ותפול המשקולת למטה ותכבד על כף יד המכונה ותכריעה ותכניעה ותשפילה למטה ויסגר החשמל ויכבה אורו מיד מאליו, אם יש היתר לגרום כיבוי על ידי הערמה זו לפום דינא גם בשבת או לא?

ולכאורה נראה לאסור מהא דתנן בסוף פרק כירה דף מ"ז ע"ב נותנין כלי תחת הנר לקבל ניצוצות ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה, ובש"ס קאמר על הא דתנן ולא יתן לתוכו מים וכו' לימא תנן סתמא כרבי יוסי דאמר גורם לכיבוי אסור, ותסברא וכו' והא תניא וכו' ולא יתן לתוכו מים מפני שהוא מכבה אפי' מערב שבת וכל שכן בשבת אלא אמר רב אשי אפילו תימא רבנן שאני הכא מפני שמקרב את כיבויו ע"כ, ולכאורה תמוה הרבה דמשמע דמתני' אתיא כדברי הכל לרבי יוסי ולרבנן, ותקשה הא רבי יוסי סובר בפרק במה מדליקין שאין בכיבוי חיוב אלא בפתילה מפני שהוא עושה פחם וא"כ הכא בניצוצות דליכא בהו פחם לית בהו חיובא דאורייתא וא"כ למה גזרינן מבעוד יום אטו בשבת הא הוי גזרה לגזרה, ויש ליישב על פי מה שכתבו התוס' בסוגיא שם דף מ"ז ד"ה מפני שמקרב כיבויו ע"ש שכתבו וז"ל ואע"ג דהוי גזל"ג קים להו לרבנן דהכא שייך למגזר טפי וכו' עש"ב, ופסקה מרן מלכא בא"ח סימן רס"ה סעיף ד' וז"ל נותנים כלי וכו' אבל לא יתן לתוכו מים אפילו מבעוד יום מפני שמקרב זמן כיבוי הניצוצות וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא דגורם כיבוי כה"ג אסור אפילו מערב שבת כמ"ש רש"י שם טעמא שזה שנותן מים ממש תחת הנר מכבה ממש הוא גזירה מבעוד יום אטו משחשכה דהוה ליה מכבה ממש אי יהיב ליה בשבת ע"ש בד"ה אלא אמר רב אשי וכו' עיין שם, ואם כן הכא נמי יש לגזור אם מעריכה לשעון של ריו"י, מערב שבת אטו בשבת שהוא מכבה ממש ולכן יש לאסור דהגם דקימ"ל דגרם כיבוי מותר כרבנן וכדפסק מרן בש"ע שם סימן של"ד סעיף כ"ב דגרם כיבוי מותר ע"ש, והגם שהגיה מור"ם על זה שם וכתב במקום פסידא נ"ל דגם בנדון דידן הוא במקום פסידא מיקרי, שאם יניח אורו כל יום השבת איכא פסידא, מ"מ שאני הכא כדמפרש הש"ס טעמא מפני שמקרב את כיבויו, ועוד דהכא לא מיקרי פסידא דהוא עביד ליה בידים שהדליקו מתחילה, ועוד הרי מצינו להרא"ש בפסקיו בפ"ב דביצה סימן י"ז דפליג ומתיר בלא פסידא ע"ש, ועי' מ"א סימן תקי"ד בהל' י"ט סק"ז ועי' לה' קרב"ן על הרא"ש ס"ק נ"ג:

עוד נראה לי דהא דהצריך המרדכי במקום פסידא היינו דוקא בדליקה דאדם בהול, ואם כן הוה סלקא דעתין לאסור עליו דילמא אתי לכבויי בהדיא כסברת רבי יוסי שאסר מהאי טעמא הגם שבעלמא סובר גם רבי יוסי גרם כיבוי מותר והכא אסר מהאי טעמא כדאיתא בגמרא דשבת דף ק"ך ע"ב דקאמר הש"ס התם אי הכי ה"נ כתיב לא תעשה מלאכה עשייה הוא דאסור גרמא שרי ופריך פרכא זו לרבי יוסי ע"ש ותירץ מתוך שאדם בהול על ממונו אי שרית ליה אתי לכבויי ע"ש, להכי אסר הכא ר' יוסי הגם דבעלמא סבר גרם כיבוי מותר ועל כן לרבנן נמי הוה סלקא דעתין לאסור מהאי טעמא ולמה

התירו, להכי איצטריך המרדכי לומר דמשום פסידא התירו אף בדליקה דאדם בהול אבל בעלמא מותר בלא פסידא, וכן ראיתי שכן הוא דעת רבינו עקיבא איגר בתוספותיו בשבת פרק ט"ז משנה ה' שביאר על דברי רע"מ שם ד"ה שאין יכולים לקבל את האור שכתב מפני שחדשים הם וסבר רבי יוסי גרם כיבוי אסור אפילו במקום הפסד ממון וכו' כתב עליו הרב תוספת רעק"א וז"ל וסבר ר"י גרם כיבוי אסור היינו בדליקה דחיישינן כיון דבהיל אתי לכבויי, גמרא ע"ב ע"כ, הרי לך דלכ"ע גרם כיבוי שרי אלא הכא בדליקה הוא דפליגי משום דבהיל ודוק:

וכד דייקת שפיר נראה דיש להתיר בנ"ד דלפירוש רש"י שעיקר הטעם לאסור אם נותן מים הוא משום גזירה דשמא יבא ליתן מים בכלי בשבת בשעה שהניצוצות נופלות והוי מכבה בידים להדיא להכי אסרינן התם אבל הכא אף אם עורכו לכלי השעון בשבת אינו מצלצל אלא לאחר מקצת זמן לאחר שסילק ידיו ממנו וא"כ לא הוי אלא גרם כיבוי ולהכי יש להתיר, ועוד דהכא אין מבטלין כח החשמל במה שמשפיל היד וסוגר עליו שהרי עדיין ככחו אז כוחו עתה אלא שבסגירה זו מונעין אותו שלא יתפשט האור להלן ומעמידו במקומו נצב כמו נד ודמי למש"כ הר"ן ז"ל בסוף פרק כירה וז"ל ולא יתן לתוכו מים וכו' ולא דמי לטלית שאחז בה האור דשרינן וכו' ליתן עליה מים מצד אחד ואם כבתה כבתה דהתם היינו טעמא לפי שאין המים מכבין את הדליקה אלא מונעין שלא יתפשט האור וכו' ע"ש, וא"כ הכא נמי הסגירה אינה אלא מונעת שלא יתפשט האור להלן, ואע"פ שהכא במה שסוגר ומוריד היד של מכונה גם מה שכבר מאיר ובא הוא כבה וא"כ בסגירתו עביד תרתי, מונע מלהתפשט, ועוד מכבה מה שהוא כבר דלוק מ"מ הא כתב הב"י בסימן של"ד משם ה"ה שכתב בשם הרשב"א וז"ל דהתם אין דבר מפסיק בין הניצוצות והמים אלא האויר, והמים תחת הניצוצות ממש אבל בטלית דאין המים תחת האש כדי לכבותו כשיפול אלא מן הצד ואין האש נופלת לתוכו להדיא. עכ"ל ע"ש, ואם כן בנדון דידן נמי נימא הכי ודוק, ועוד הא כבר כתבנו לעיל בה' יו"ט סי' מ' די"ז ע"א שאף אם מכבה להדיא אין בו איסור כיבוי מן התורה כיון דהוי גחלת של מתכת ולהכי כיון שהוא אינו אלא גרם כיבוי מותר שלא גזרו בזה וא"כ תלתא דרבנן אית ביה. חדא דמלאכה שאינה צריכה לגופה, ועוד שהיא גחלת של מתכת, ועוד שאין כאן אלא גרם כיבוי ועוד שמעשהו מחול והזמנתו מערב שבת וכיבוי גחלת של מתכת קיל טפי שהרי מצינו שהקילו בכיבויה אפילו בכיבוי ממש להדיא בידים התירו בה כדי שלא יזוקו בה אפילו לכתחילה מותר לכבותה גם לדעת הרמב"ם כמו שפסק בש"ע סימן של"ד סעיף

כ"ז ע"ש, אלא דיש לדחות דשאני התם שמזקת לגוף האדם לא לממונו ומשום הכי גם בגחלת של עץ לדידן:

עוד נראה לי לומר דלא גזרו דשמא יהיב ליה למים בתוך הכלי בשבת בשעה שהניצוצות נופלות והוי מכבה ממש אינו אלא בניצוצות דעביד איניש דטעי בזה חדא שאומר שאין בהם ממש שהרי מטעם זה התירו חז"ל ליתן כלי תחתם ואינו מבטלו מהיכנו והיינו טעמא דתני תנא בתר דין כלי שנותנים תחת הנר לקבל הניצוצות דין זה דלא יתן בו מים כדי שלא תטעה לומר כיון שהתירו זו גם נתינת מים מותר להכי אשמועינן דלא, ועוד דשאני דין ניצוצות דטעי איניש שאומר דבלאו הכי אפילו אם הוא לא יתן מים בלאו הכי כשיגיעו לארץ מיד כשהם נופלים נכבים הם ולדעתו אין עושה איסור במה שנותן תחתם מים שיכבו דבלאו הכי הם כבים מאליהם בזה הוא דמורה היתרא ולהכי גזרו בהם אבל בנדון דידן דאילולי מעשיו שאהנו ישאר הנר דלוק כל היום ולכך אין לגזור לשמא יעשה כן בשבת, דבשבת ודאי בדיל ליה והרי זה דומה למה שכתבו התוספות שם בסוף כירה ד"ה מפני שמקרב את כיבויו וז"ל פי' דגזרינן ע"ש אטו שבת ובשבת יכול לבא לידי כיבוי אם יגביה הכלי בשעת נפילת הניצוצות, וא"ת מאי שנא שריית דיו וסממנים ופריסת מצודות דשרי בפ"ק עם השמש והכא אסרינן מע"ש שלא יבא לעשות בשבת, ותירץ הרב פורת דהתם ליכא למיחש שמא יעשה כן בשבת דהא אב מלאכה הן אבל הכא איכא למיחש דלא דמי איסור כל כך במה שמניח כלי תחת הניצוצות ואיכא למיחש שמא יבא לידי כיבוי שיתחיל ליתן מים קודם נפילת הניצוצות קודם גמר הנתינה יפלו ומכבה בידים או שיגביה הכלי וכו' ע"ש, הרי דכתבי דלא גזרינן בנתינת מים אלא משום דלא דמי ליה איסור כ"כ ואנן נמי נימא הכי כדאמרן, עוד כתבו התוספות שם וז"ל ואע"ג דאותו כיבוי אין בו חיוב חטאת לר' שמעון דמלאכה שאינה צריכה לגופה היא החמירו אטו כיבוי דחיוב חטאת ואע"ג דהוי גזירה לגזירה קים להו לרבנן דהכא שייך למגזר טפי ע"ש, ובענין גזירה לגזירה עי' להרב תוספת יו"ט בפרק במה טומנין בתחילת המשנה:

עוד נראה לי להקל בנ"ד דהא לגרסת ר"ת שהיא גרסת רבינו חננאל דשאני התם שמקרב כיבוי וכמו שכתבו התוספות שם בא"ד וז"ל ור"ת גריס כפירוש רבינו חננאל מפני שמקרב כיבוי דהתם הוא דשרי לעשות מחיצה מכלים שיש בתוכם מים שאינו מכבה כלום עד שיתבקעו הכלים אבל הכא אין הפסק בין מים לניצוצות ומיד נכבות כשנופלות בכלי והוי כמחיצה דאסירא כגון מחיצת שלג וברד וכו' ע"ש, ולפ"ז בנ"ד יש להתיר בפשיטות שהרי גם הכא יש הפסק משיתחיל המפתח לסבוב ולחזור לאחור ולסבוב כמה סיבובין עד שיתר ויפרק מעליו כל כריכות שנכרכו עליו ואז ירד בכח

כובד המשקולת וימשוך יד המכונה להורידה למטה שתסגור בעד החשמל, וא"כ הרי יש הפסק גדול ולהכי יש להתיר בנ"ד, גם הרשב"א בחידושיו לשבת סיים בלשונו לדעת ר"ת וז"ל וכל זמן שהן נופלות הרי הניצוצות נופלות לתוך המים וכבות אבל אם אין המים תחתיו אלא מן הצד ואין האש נופלת לתוך המים להדיא לא חשבינן ליה מקרב כיבוי וכו' ע"ש, וא"כ הוא כ"ש הכא בנ"ד שהוא צדי צדדים שהוא מותר, ועי' להמגיד פי"ב מהל' שבת הל' ו' ע"ש:

ודע שגם הרמב"ם בפרק ה' מהל' שבת הלכה י"ג שסתם דבריו, וכתב ואסור ליתן לתוכו מים אפילו מע"ש מפני שהוא מקרב כיבוי הניצוצות עכ"ל כבר כתב עליו הרב המגיד טעם רש"י ע"ש, ובפרק י"ב כתב דהרמב"ם אזיל ליה בשיטת הרשב"א והיא כשיטת רש"י ע"ש, וגם הרא"ש ז"ל בפסקיו בסוף פרק כירה כתב טעם רש"י גם הר"ן ז"ל בסו"פ כירה כת' הטעם דאי שרית ליה אתי לכבויי בידים ועל כרחך לומר דכונתו לומר אתי לכבויי בידים הניצוצות משום דאתי למטעי בהו כמש"ל דאין סברא לומר דאתי לכבויי הנר בידים שאין טועה בדבר זה וא"כ דוקא בניצוצות שייך זה אבל בנדון דידן דליכא ניצוצות אין לנו לטעות ודוק, וא"כ גם מרן בש"ע שהעתיק לשון הרמב"ם ז"ל יתפרשו דבריו כן והגם שמצינו להר"ן ז"ל שסובר דהא דרב יהודה דשבת ק"ך שטלית שאחז בה האור שמותר ליתן עליו מים מצדו השני כדי שיכבה כשיגיע למקום המים הלכתא היא וכן הא דרב אשי דדף קנ"ג שם כולהו איתנהו ויצא לחלק ביניהם דשאני דרב יהודה שאינו מכבה אלא מונע את האש שלא תעבור משתגיע למים מה שאין כן הא דרב אשי שהניצוצות נופלות להדיא למים ע"ש, והעתיק דבריו הב"י ז"ל סימן ש"ל ע"ש, נ"ל הא דהוצרך לומר הא דרב אשי שמקרב כיבויו משום גזירה דשמא יכבה בידים משום דקשיא ליה דנהי דבאמת דהא דרב אשי דנופלות הניצוצות להדיא למים מ"מ הרי מעשהו מחול מע"ש ולא בשבת ולמה אסרו עלינו לעשות כך דמאי שנא מעששית ומפריסת מצודות שהתירו ב"ה בפרק א' משנה ו' ע"ש, לכן כתב הטעם משום גזירה דשמא יכבה בידים ביום השבת מפני שבניצוצות קרוב שיטעה כדאמרן ומרן בש"ע סימן של"ד פסק כוותיה עי' סעיף כ"ד וכל מפרשי המשנה כולם כאחד פירשו כפירוש רש"י ז"ל משום דגזרינן ערב שבת אטו שבת עי' ברבינו עובדיה מברטנורא ועי' להרב תוי"ט וכן פירש ג"כ הרב תפארת ישראל לר' ישראל ליפשיץ בפירושו היקר למשניות ע"ש באות ס':

עוד נ"ל לומר דלא דמי נ"ד להא דאסרו ליתן מים בכלי מע"ש, דשאני נ"ד כיון שמחול העריך השעון הריוו"י, על שלשה או ארבעה שעות ומיד יופסק האור הו"ל כמו מי שיש

לו פתילה ארוכה בנר שאפילו שכבר הדליקה וכ"ש אם עדיין לא הדליקה ורוצה לחתוך מאורכה מבעוד יום כדי שבהגיע האור אל מקום החתך תכבה מיד ולא ימשך אורה לזמן מן הזמנים ודאי מותר הכא נמי לא שנא ואין כאן כיבוי דעד פה יבא ולא יוסיף מה שאין כן בניצוצות שמכבה אותן להדיא:

ודע כי הנה עוד מצאתי בספר בשמים ראש שמייחסים אותו להרא"ש ז"ל בסימן קצ"ד וז"ל הצ"ל דהרי נתקשו רבני צרפת ז"ל בהאי פירוקא מפני שמקרב את כיבויו מה בכך גרם כיבוי הוא ושרי וכו' אבל שית לבך לדעתי דהנך רואה דאף רב לא אמרו וכו' ולדעתי הפירוש אינו ולא יתן לתוכו מים לתוך אותו הכלי, שהיה לו לומר אבל לא יתן לתוכו מים או הו"ל לומר נותנין כלי ריקם תחת הנר ולא כלי עם מים אבל זה חוזר על הנר שלא יתן לתוך הנר מים מפני שהוא מכבה ושייל עלה דהא גרם כיבוי הוא ושרי ופריק שמקרב את כיבויו דהיינו שהמעט מן הפתילה הנשארת עם גמר השמן המים אינו מניחה לישרף והוי כחס על הפתילה וכו' ע"ש, דמכריע פירושו הנז' מלשון הש"ס דקאמר מפני שמקרב את כיבויו דאי קאי אניצוצות ולא על הנר הו"ל לומר מפני שמקרב את כיבויין, וגם לישנא דמקרב הוא דחוק וכו' ע"ש, דלפי פירושו עיקר החילוק הוא בין מכבה דבר שכבר היא דלוק ובין מונע לאש לשלא תתפשט עוד שלא יודלק וכעין מש"כ התוספות שם בא"ד וכמ"ש הר"ן כבר העתקנו דבריו, וא"כ הכא בנ"ד שמכבה מה שכבר הודלק ומאיר ובא ג"כ יש לאסור אלא שכבר כתבנו צדדי ההיתר ודוק, עוד לפי פירושו יוצא לנו שאסור ליתן מים בעששית להגביה השמן כאשר נהגו העולם וכמו שכתבו התוספות וכל הפוסקים וכמו שפסק מרן בש"ע סימן רס"ה סעיף ד' ע"ש שפסק להתיר:

ובאגב ראיתי להעתיק לשון מצאתי כתוב שכתב רבינו ב"י בסימן רס"ה ולהעיר עליהם וז"ל מצאתי כתוב בתשובה אשכנזית קצת דעתי נוטה שמותר לשום כלי מבעו"י תחת השלחן וכשתלך לישן תסיר השלחן והכלי עומד מעצמו תחת הנר לקבל השמן דאע"ג דגורם לבטל כלי מהיכנו נראה דשרי דע"כ לא פליגי רבי יוסי ורבנן אלא בגרם כיבוי דאיסורא דאורייתא אבל גרם ביטול כלי מהיכנו וכו' וגרם כיבוי נמי פסקינן כרבי יוסי דשרי, מיהו כתב מהר"ם דוקא משום הפסד דליקה הא לאו הכי אפילו ביו"ט אסור ומ"מ דעתי להתיר וכו' ע"ש, שכל דברי תשובה זו תמוהים חדא הא דקאמר דלא פליגי רבי יוסי ורבנן אלא בגרם כיבוי דאיסורא דאורייתא, קשה וכי איכא למ"ד גרם כיבוי אית ביה איסורא דאורייתא (ואפשר לומר דר"ל דיש בעיקר איסורו איסורא דאורייתא כדתנן המכבה ומבעיר שהם מט"ל מלאכות כגון פתילה דמודה בה רבי יוסי כדקתני בפרק במה מדליקין חוץ מן הפתילה מפני שהוא עושה פחם) עוד קשה על האי דקאמר וגרם

כיבוי פסקינן כר' יוסי דשרי הא רבי יוסי אסר גרם כיבוי ורבנן הוא דשרו (וזה ודאי טעות סופר וצ"ל פסקינן כרבנן דשרו) עוד קשה לי על מש"כ משם מהר"ם דדוקא משום הפסד דליקה הוא דשרי הן אמת שכן היא סברת רבינו יואל הלוי ג"כ כמ"ש רבינו ב"י בסימן תקי"ד בהלכות יו"ט בשם המרדכי ע"ש, אלא דקשה לי דלפ"ז מאי קא מתמה הש"ס בשבת מ"ז כאשר העתקנו לעיל לימא תנן סתמא כרבי יוסי דאמר גורם לכיבוי אסור וכו' ומאי קושיא דילמא דמתניתין רבנן נמי ולא שרו התם אלא משום הפסד דליקה, ויותר קשה על המתרץ דלמה לא משני במסקנא הכי אפילו תימא רבנן שאני התם משום פסידא דדליקה, ואי לזה אפשר לומר דהוה מצי לשנויי הכי אלא דאתא לאשמועינן טעמא דאסרינן הכא שמקרב כיבויו בידים כדפירש רש"י ודוק:

ונ"ל דיש להקל עוד בנ"ד מהא דכתב הרב דרכי משה בסימן רס"ה אות א' וז"ל אבל בא"ז כתב הא דאסור ליתן כלי תחת הנר היינו לאחר שהודלק הנר דאיכא האש שם אבל קודם שהדליקו הנר מותר ליתן כלי של מים תחתיו ולכן נותנים מים בעששית שהרי עדיין לא הדליקו הנר עכ"ל, ודברי הרב רבינו יצחק בעל אור זרוע הם בהלכות שבת סימן כ"ח דף ז' ע"ש, דלפי טעמו טעם לשד יש להתיר בנ"ד אם עורך השעה ומתקן הכל קודם הדליקה, ואע"ג שראיתי להרב מגן אברהם בסימן זה סק"י שהביא דברי הרב ד"מ הנז' משם א"ז וכתב על זה וז"ל אך כיון דהשמיטה רמ"א בש"ע אפשר דלא ס"ל הכי מאחר שכל הפוסקים נתנו טעמים אחרים וכו', ועל כן רוצה לאסור ליתן מים לתוך קנה שעמד בו נר של שעוה כדי שיכבה כשיבא עד המים ע"ש, מ"מ לא כתב זה אלא בדרך אפשרות ולא פסיקא ליה מילתא דהכי הוא, ועוד הרי מצאנו להרב רבינו ב"י בסימן תקי"ד בהלכות יו"ט ובטור שם דסברי הכי וז"ל הטור נר של שעוה שרוצה להדליקו ביו"ט וחס שלא ישרף כולו יכול ליתן סביבותיו דבר המונע מלישרף בענין שיכבה כשיגיע שם דגרם כיבוי מותר עכ"ל, ובב"י שם חילק בין אם נותן דבר המונע קודם הדלקה לבין נותן אחר הדלקה ועי' לה' ב"ח שם ע"ש, ופסקה מרן בש"ע שם סעיף ג' וז"ל נר של שעוה וכו' יכול ליתן סביבו קודם שידליקנו דבר המונע מלישרף וכו' ע"ש, ועי' שם במ"א ס"ק ו"ז ע"ש, וע"כ נראה דבנ"ד אם מעריך את השעון בע"ש ובעיו"ט קודם שידליקנה ויתקננה כיון שכאשר תגיע לשעה הנרצית לו מיד יפול כף המנעול ויסגור בעדו ובעד אורו יש להתיר בשופי, וכן כתב הרב ח"א כלל ה' בהלכות שבת סעיף כ"ב וז"ל הצ"ל אבל ליתן בע"ש מים לתוך הקנה שעומד בו נר של שעוה או חלב כדי שיכבה כשיבא לשם אסור וכו' ודוקא כשנותן המים לאחר שהנר דולק כבר אבל אם נותן קידם שהדליק הנר וכ"ש באותו נר בעצמו לא שייך למגזר שיעשה כן בשבת ע"ש,

מכל הני מלי מעליותא שנאמרו בזה יש להתיר לכבות אור החשמל ע"י תחבולה הנז' בשבת וכ"ש בי"ט כן נראה לי בע"ה:

ודע שאור הנז' לענין הדלקתו ביו"ט עצמו נראה לי שאין לאוסרו משום דמיקרי מוציא ומוליד כההיא דתנן אין מוציאין האש מן המים ומן האבנים כדאיתא ביצה דף ל"ג ובש"ע א"ח סימן תק"ב סעי' א' ע"ש, דנ"ל שאין זה מקרי מוציא אור משום דהכא במקומו ומקורו הכל הוא עשוי ונעשה יפה דכל מה שמצטרך למלאכה זו כבר הוא עשוי במכונת מקורו שכבר כחות שלו בתוקפם ובגבורתם נמשכים בחוטין המושכים למלאכה זו וזרח אורם בכל מקים שהוקבעו מאירים ומזהירים ובאו עד תכלית תכונתם אלא שבכל שביל האור שאינו רוצה עתה באורו כפי שעת ההזדמן תקנו לו מסך לפרוס על האור ומעמיד האור ואינו מניחו להתפשט משם הלאה שמעמיד כחו במקומו נצב כמו נד עומד הכח עם המחיצה העומדת לפניו ובזה נחשך אורו ממקום המחיצה והלאה דוקא וכשירצה להאיר עליו מסביב ומסיר אותו דבר החוצץ ומונע אשר עשה לחוץ ולהיות מסך מבדיל ומיד הכח נמשך מאליו עם החוטין וחוזר ומאיר כבראשונה כמו שעדיין היה מאיר ובא במקום דלא סוגרו שעריו והוא אינו עושה בו שום דבר אלא שנוטל מה שמניח ביד שהיה גורם לאור שיקום ויעמוד במקומו וחוצץ בפניו ומיד הכח מוצא מקום למוצא והולך מהרה עד כוסו המאיר בו ולכן לא דמי למוציא האש מן המים ומן האבנים ששם אין כאן דבר מוכן לזה האש שמוציא עתה ואין שם כי אם כח האש היסודיי שבארבע יסודות שהושם בו בבריאת מעשה בראשית ואינו ניכר ולא יבא לידי מעשה להוציא אש היסודית שיש בו כי אם ע"י מלאכת האדם אם בכח ההכאה או בדבר אחר שעושה בו הכנה המיוחדת לדבר הזה אז יוצאת האש היסודית ממנו דבר שלא היה ולא נברא עד עתה בזה הוא דאסור משום דעתה הוא מוציא ומוליד האש ולכן נראה לומר בפשוט שמותר לסבב ולפתוח המפתח שהוא כף המנעול אל החשמל להדליקו בי"ט ואין כאן בית מיחוש להא דאין מוציאין את האש בי"ט מן האבנים וכו' ודוק:

אחר כך בא לידי ספר מאמרי רבני הבאר כרך שלישי שנה שמינית סימן נ"ב וראיתי בו שכתב וז"ל ואם מותר להעמיד מערב שבת מורה השעות המתוקן לכבות הנר הגא"ז ויכבה הנר מאליו בשבת עי' שו"ת פרי השדה ח"א סימן פ"א שמצדד להיתרא ועי' שו"ת מחזה אברהם או"ח סימן מ"ב שאלה מקראקא אודות נר החשמל שרצונם לעשות אוה"ר שבו מניחים מעות על חשבון כמה שרוצים להדליק למשל אם רוצים להדליק ששה שעות מניחים מעות על ששה שעות ובכלות הזמן מתכבה מאליו אם מותר לעשות כן מע"ש ומצדד ג"כ דים להתיר ע"י מורה השעות להדליק מערב שבת

ולהעמידו שיכבה בזמן המוגבל וכו' עש"ב שכתב לעיל מזה באותה תשובה וז"ל יעיין בספר אור שמחה דאסור לכבות החשמל בי"ט וכ"ש בשבת אבל להדליק מצדד להתיר בי"ט אבל הרבה חולקין עליו ועי' בשו"ת חק משה שהביא שאלה אם מותר לסתום החשמל בשבת בשעה שאינו מאיר בשביל שלא יהיה מאיר בשב"ק קודם צאת הכוכבים ואוסר מטעם מוקצה וכו' מה שכתב דאסור משום מוקצה לא ידעתי מאי איסורא איכא דהא מוקצה מחמת איסור מותר לטלטלו לצורך גופו ומקומו, וכן מש"כ דהרבה חולקים עליו ואוסרים להדליק החשמל בי"ט לא ידעתי למה אוסרים להדליקו בי"ט, ואפשר שטעם האוסרין משום הא דקימ"ל שאין מוציאין האש בי"ט מן המים ומן האבנים כאשר צדדנו בתשובתנו הנזכרת לאסור אבל כבר סתרנו זה כמבואר בתשובתנו יעוין שם ודוק: וצור ישראל יצילני משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות אמן למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה אמן היום כ"ג לחדש אדר שנת תורה וחיים לפ"ק והיא שנת ברכת החמה כ"ח מעשיו הגיד לעמו פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן נז

נשאלתי מאת ידיד נפשי חתני עסיס רמוני תלמידי כמה"ר דוד אבן כליפא הי"ו על האור של החשמל שהוא תלוי בחוט של חסד משוך עליו המשפיע לו אורו והוא תלוי באויר בגביע אם יכול לפרוס עליו סדין לכסות אורו בשבת משום דבר אחר או להלבישו בכיס המתוקן והמוכן כדי שלא יראה גוף האור המבריק דוקא אבל האור המקיף סביבו עדין נראה אלא שנכהה מעט אם יש היתר בזה משום איסור שבת ואין בו משום תיקון מחיצה בשבת וכן אם סגי בזה הכיסוי לד"א או לא וכן כיון שהוא תלוי באויר כאשר יבא לכסותו ודאי יתנדנד אם מותר בשבת או לא:

תשובה פתח דבריך יאיר רבינו מור"ם בש"ע א"ח סימן רס"ה סעיף ג' דכתב וז"ל ליגע בנר דולק כשהוא תלוי אע"פ שאין מטלטלו ואין בו משום מוקצה בנגיעה בעלמא מ"מ אסור פן יתנדנד קצת מנגיעתו ויטה עכ"ל, הנה משמע להדיא דלא אסר הנדנוד אלא מחשש שיטה הנר ונמצא מדליק או מכבה ולפ"ז במקום דלא שייך הטיה נראה דמותר וכן כתב הרב מג"א שם סק"ה וז"ל ובנר של שעוה לא חיישינן כמ"ש סימן רע"ז סעיף ג' ע"ש, הרי לך בהדיא דבמקום דלא חיישינן להטיה מותר ליגע אע"פ שמתנדנד וא"כ בנדון דידן נלמוד במכל שכן מהתם דגם אם יתנדנד אין בכך כלום:

אלא באמת קשה לי על מור"ם ז"ל דהכא משמע דס"ל שהמוקצה מותר ליגע בו הגם דמנדנדו דלא אסר הכא בסימן רס"ה אלא לשמא יטה ובסימן ש"ח סעיף ג' כתב וז"ל

כל מוקצה אינו אסור אלא בטלטול אבל בנגיעה בעלמא שאינו מנדנדו שרי וכו' ע"ש, דמשמע מדבריו שאם מתנדנד אסור וכן הוא דעת מרן ז"ל שם סעיף מ"ב וז"ל דבר שהוא מוקצה וכו' ובלבד שלא יהיה מנענעו אפילו מקצתו ע"כ ע"ש, ועי' עוד בש"ע סימן ש"י סעיף ו' כל דבר וכו' ובלבד שלא יגע בו ע"כ ע"ש, ועי' שם בבאר היטב סק"ה ע"ש, ועי' סוף סימן תרל"ח בהגה

ואשר נראה לומר בזה דהתם דאסרו רבנן מיירי במתכוין ליגע בו לנדנדו ולהכי אסור והכא דסימן רס"ה מיירי בשאינו מתכוין לנדנדו ולנענעו אלא דחיישינן לפן יתנדנד ויתנענע והוי דבר שאין מתכוין דקימ"ל כר"ש בדבר שאין מתכוין שמותר, והגם דהכא פסיק רישיה כיון שהוא תלוי באויר ודאי יתנדנד בנגיעתו נראה לי לומר שכיון שנדנוד מוקצה אין איסורו אלא מדרבנן הגם דפסיק רישיה הוא כיון שאין מתכוין מותר וכמו שמצינו להר"ן ז"ל דסובר כן בפרק המביא כדי יין דף ל"ג ע"ב אמתניתין דרבי אליעזר אומר נוטל אדם קיסם וכו' גבי הא דאיתא בש"ס התם כי הוינן בי רב יהודה הוה מפשח ויהיב לן אלואתא, ואע"ג דחזיין זקתתא דנרגי וחציני ע"ש על זה כתב הר"ן וז"ל שהיה קשה וראוי לעשות ממנו בית יד לקרדום וכו' והוא היה שוברן להריח, ואמרינן בגמ' דהא אתיא אליבא דרבנן דאמרי דאחד זה ואחד זה אינו אלא משים שבות וכו' דכל עשיית כלי שלא כדרכו לא מתסרא אלא מדרבנן ומשום הכי כי לא מכוין שרי, ע"כ ע"ש **וכן** מצאתי להרב מוהר"י עייאש ז"ל בספרו בית יהודה חלק שני סי' מ"ז דף קי"ו ע"א דכתב בפסקת ולא סוף דבר וז"ל ותדע עוד שכן הוא שהרי סיים הרא"ש ז"ל וכן כתב שם דאפילו לר"ש אסור אע"ג דלא מכוין משום דמודה ר"ש בפסיק רישיה ולא ימות, ואי מאי דאסירא הוי מדרבנן כי לא מכוין שרי לכתחילה אע"ג דפסיק רישיה כמו שלמד הר"ן בשלהי פרק המביא וכו' ע"ש:

ודע דלפי מאי דכיילי לן הרא"ש ז"ל והר"ן ז"ל דבאיסור דרבנן הגם דפסיק רישיה מותר כי לא מכוין אתיא שפיר הא דהמצניע שבת דף צ"ה ע"א דהכי איתא התם המכבד והמרבץ וכו' חייב חטאת וכו' ע"ש, והנה מדחייב רבי אליעזר במרבץ ע"כ הוי פסיק רישיה ואפילו הכי קאמר הש"ס התם דהאידנא דקימ"ל כר"ש שרי לכתחילה ע"ש. ובאמת קשה הא ר"ש מודה בפסיק רישיה אבל לפי דברי הרא"ש והר"ן דבאיסור דרבנן הגם דפסיק רישיה מותר כי לא מכוין אתי שפיר דהא בהמרבץ סבירא להו לחכמים דלית ביה כ"א איסורא דרבנן דאין דרך בנין בכך ולהכי כי לא מכוון לכך הגם דפסיק רישיה מותר ובזה יש לתרץ קושית התוספות שם ד"ה המכבד והמרבץ ע"ש ודוק:

ודע שאין להקשות להרא"ש והר"ן מהא דאסרו חכמים בפרק ר' אליעזר דתולין שאסרו לתלות המשמרת בשבת והתם נמי אין האיסור אלא מדרבנן דעביד אהל עראי ומיחזי כמעשה חול כדאמר שם בש"ס אביי אלא מדרבנן, והתם נמי אין כוונתו לאהל אלא תולה אותה לתת בתוכה יין לסננו, דשאני התם דהא חזינן דקא עביד בידים אהל שאין תליה במשמרת אלא באהל ולא שייך לומר לא מתכוין דהא לא שייך תליית משמרת אלא בפריסת האהל דזהו תיקונו ודוק, איך שיהיה בנדון דידן יש להתיר לפרוס סדין על האור הגם שמנדנדו כמו שכתבנו:

אחר כך ראיתי להרב מ"א בסימן תקי"ג ס"ק ח' שהקשה קושיתנו על מור"ם ז"ל כנז' וע"ש במחצית השקל דפירש כוונתו לתרץ ולחלק יצא דשאני הא דסי' רס"ה דהוי טלטול מן הצד דלצורך דבר המותר דקימ"ל שמותר כמו שפסק מרן בש"ע סימן שי"א סעיף ה' ע"ש, וא"כ גם בנ"ד שאינו מנענע אלא כדי להלבישו את הכיס הוי טלטול מן הצד לצורך דבר המותר וק"ל:

ואע"פ שמצינו להרב מ"א בסימן שי"ד שהרבה להשיב ולהקשות על כלל זה שהראה מקום לבעל תה"ד שגם הוא אזיל ומודה להאי כללא והרב מ"א לא ניחא ליה בהאי כללא כאשר יראה המעיין בדברי קדשו ובקיאותו כידוע עד שהגדילו בשבחו וקראוהו תלמוד קטן מ"מ ניחזי אנן מאן חתמי עליה דהאי כללא ומצינו דגם מר בריה דרבינ'א הוא מרן הקדוש בספרו ב"י חתים עלה בסימן שט"ז וסובר להא דהר"ן והרא"ש והתה"ד ומהר"ם והמרדכי כמ"ש התה"ד בתשובתו בסי' ס"ד ע"ש, ועי' עולת תמיד סימן שי"ד סק"ז, וז"ל הב"י בסימן שט"ז א"נ דעד כאן לא אסר ר"ש לפרוס מחצלת על הכוורת בפסיק רישיה אלא בדבורים שבמינן נצוד אבל בזבובים שאין במינם נצוד כל שאין מתכוין שרי ואע"ג דפסיק רישיה הוא מ"מ כיון דנפיק מפומיה דבעל התרומות וכו' מי יקל ראש וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא שדעת מרן ב"י לענין דינא הגם דפסיק רישיה מותר כיון שאין במינם נצוד שאז איסורייהו מדרבנן מותר כדעת הסוברים כן, הגם הלום שראיתי להרב ב"ח ז"ל שכתב על הב"י שמה שכתב שהדבורים במינן נצוד הוא כשגגה היוצאת מפי השליט שהרי בפרק משילין איתא בהדיא שהדבורים אין במינן נצוד עי' ביצה דף ל"ו עא"ב דקאמר הש"ס מהו דתימא דבר שבמינו נצוד אסור שאין במינו נצוד מותר והאי דדבורים של כוורת דאין במינו נצוד שרי קמ"ל ע"ש, נראה לומר שאין סתירה להרב"י דיש לפרש דה"ק הש"ס דמהו דתימא אין במינו שאין דרך לצוד דבורים לצורך גופם ולפיכך הוה ס"ד לומר דמותר קמ"ל דאסור דנהי שאין דרך לצוד אותם לצורך גופם מ"מ דרך לצוד אותם כשהם עדת דבורים שנחיל דבורים דרכו לצוד לצורך הדבש ונופת צופים שאורגים

בכוורת עי' בבא קמא דף קי"ד ע"א וכמו שאנו רואים הנכרים ההולכים ליערים לצוד נחיל דבורים בתחילת הקיץ ולכך חייב אם צדן לכוורת וראיה לפירוש זה מדברי רש"י בפרק שמונה שרצים דף ק"ז ע"א דפירש רש"י שמונה שרצים הצדן חייב שיש במינן נצוד ושאר שקצים ורמשים הצדן שלא לצורך פטור דאין במינן נצוד ע"כ, משמע להדיא דסובר הרב שאף שאין במינן נצוד אם צדן לצורך חייב ולפי דעתו ז"ל הא דאיתא בסיף פרק האורג דף ק"ו ע"ב ת"ר הצד חגבים והגזין צרעין ויתושין בשבת חייב וחכמים אומרים כל שבמינו נצוד חייב וכל שאין במינו נצוד פטור ע"ש היינו דוקא בסתמא צדן אבל אם צדן לצורך אף בשאין מינו נצוד חייב וכן פי' רש"י התם ד"ה שאין במינו נצוד צרעין ויתושין שאינן לצורך, הרי לך דפירש דפטור משום שאינן לצורך והיינו סתמייהו שלא לצורך אבל אם צדן לצורך אף כשאין במינו נצוד חייב אף בצרעין ויתושין וא"כ ע"כ מפרש להא דביצה דף ל"ו מהו דתימא דבר שבמינו נצוד אסור דבר שאין במינו נצוד מותר קמ"ל ר"ל קמ"ל דהכא בפורס מחצלת על הכוורת הוי לצורך ולהכי אף בשאין במינו נצוד אסור כי לא מתכוין כיון שהם לצורך וא"כ גם לדעת התוספות שחלקו על פירוש רש"י התם בפרק שמונה שרצים שאם אין במינם נצוד אף לצורך פטור מ"מ נחיל של דבורים דרכם לצוד לצורך דובשם ולהכי אם צד נחיל דרכו לצוד ולהכי חייב ובפורס מחצלת על הכוורת שיש בה עדת דבורים כזה דרכם לצוד ולהכי אסור לפרוס מחצלת זהו פירוש קמ"ל כמש"ל

אחר כך ראיתי שם להדרישה שכתב דסובר הב"י דדבורים שהן לצורך דובשן קרוי במינן נצוד והנם כחגבים שקרוי במינן נצוד לדעת רש"י ע"ש, ונראה שנתכוון למש"כ לדעת רש"י, איך שיהיה הרי מצינו להרב ב"י דסובר דזבובים שאין במינן נצוד היכא שאין מתכוין הגם דפסיק רישיה מותר כיון שאין איסור אלא מדרבנן והוא כדעת הר"ן והרא"ש ז"ל וכן ראיתי להרב עולת תמיד בסימן שט"ז ס"ק ה' דכתב וז"ל ולכן יש ליזהר וכו' המחבר השמיט זה משום דס"ל כדברי התה"ד שכתבתי לעיל משמו דבמקום שאינו אסור אלא מדרבנן לא אמרינן לאסור פסיק רישיה אלא עד שיתכוין וכו' ע"ש, וא"כ נ"ל שמור"ם שהעתיק זה אינו אלא משום דנפיק מפומיה דהרב בעל התרומות, עוד כתב הרב עולת תמיד שם ס"ק ו' וז"ל פורסין מחצלת הטעם בכאן משום דבדבורים איכא במינן משום נצוד להכי אסור משום פסיק רישיה ועי' ב"י וב"ח וכו' עיין שם, וחזיתיה להרב אליה רבה בסימן שט"ז שפירש לדעת הב"י ז"ל דהא דקאמר הש"ס מהו דתימא במינם נצוד אסור שלא במינם וכו' קמ"ל שר"ל קמ"ל שדבורים במינם נצוד וכדכתבינן אנן בענ"ד, גם הרב ערך השלחן ז"ל בסימן הנז' יישב דברי הרב ב"י באופן אחר והוא

דהא דקאמר תלמודא מהו דתימא ודחקינן לומר שהדבורים אין במינם נצוד אינו אלא אליבא דר"י שדחקינן כן כי היכי דאתיא אליביה אבל לדידן דקימ"ל כר"ש מוקמינן ברייתא דקתני ובלבד שלא יתכוין לצוד כפשטה ולא צריכינן לומר שהדבורים אין במינם נצוד עש"ב:

הרי לך שמרן אזיל בשיטה זו (ובחידושינו על מסכת ביצה דף כ"ג כתבתי שהיא פלוגתא דאמוראי ע"ש) ובכלל זה ומה שהקשו עליו מן הש"ס הרי מצינו שיישבו דבריו בטוב טעם ודעת כאשר רואה אתה בעיניך, וכן הוא דעת התוספות במושלם בפסחים דף כ"ה ע"ב ד"ה לא אפשר דלא מכוין שכתבו וז"ל מיירי כגון דליכא פסיק רישיה וליכא למימר דאפילו פסיק רישיה שרי הכא ר"ש משום דהכא מיירי בגרירת כלים דליכא אלא איסור דרבנן דחופר כלאחר יד, דהא בשמעתין מייתי עלה מעילה וכו' ע"ש:

הראת לדעת שכך כתבו בפשיטות להאי כללא אלא משום שהוכיחו מהש"ס דלא מיירי מזה שהרי מייתי עלה דברים שאיסורן מן התורה לכך לא ניחא להו לומר שזה הוא טעמא דדין זה משמע שהכלל אמת וחותמו אמת והיא ראיה ברורה שכן הוא דעתם דעת עליון, גם הרא"ש שם בפסקיו בפרק כל שעה סי' ב' קאי בשיטת התוספות שכתב וז"ל ומיירי בדלא הוי פס"ר כגון שיכול לסתום נחיריו שלא יהנה מן הריח דפסיק רישיה הוי במתכוין בכל איסור תורה וכו' ומדלא קאמר בכל האיסורין, וקאמר בכל איסורי דאורייתא, משמע שדוקא באיסור דאוריית' ולא באיסורי דרבנן כידוע דהרא"ש תמיד הולך בשיטת התוספות ומשום דהתוספות הזכירו דבר זה, גם הוא ז"ל רמזו:

גם הרב גינת ורדים כלל ג' סוף סי' י"ד ובסי' י"ז כשדן את הדין בשתי הלכות בענין רחיצת ידים בבורית הנקרא צאבון בשבת וכן בענין קנוח ידיו במפה ועל ידיו היו עליהם מי ורדים באופן דמוליד ריחא במפה התיר הרב בכל הנז' ואתי על הלכות אלו משום שאין איסורן אלא מדרבנן וכי לא מכוין הגם דפסיק רישיה מותר כיון שאין האיסור אלא מדרבנן והביא ראיה מדברי הר"ן דשלהי פרק המביא הנז' לעיל עיין שם, גם הרב בתי כהונה סימן י"ח וסימן י"ט בענין הולכת נרות של שעוה בי"ט לבהכנ"ס דהפרי חדש בתשובה שבסוף קונטרס מים חיים אסר דחשיב פסיק רישיה דאי אפשר שלא יפול מן השעוה הנתכת כשינענע אותה בהליכתו והרב בתי כהונה העלה להתיר בהסכמת מהר"א רוזאניס ז"ל מטעם דסבירא ליה לא מיקרי פסיק רישיה ואם תימצי לומר דהוי פסיק רישיה כיון דפסיק רישיה במידי דרבנן הוא מותר דלר"ש דקיימא לן כוותיה מלאכה שאינה צריכה לא הויא אלא איסור דרבנן וכשמתכוין לכך, וכשאין מתכוין אף על גב דפסיק רישיה מותר ע"ש באורך, והעתיק דבריו ז"ל הרב מהר"י עייאש בלחם

יהודה חלק שני סימן א' דף ו' ע"א ע"ש בפסקת ושוב אחר זמן רב וכו' ע"ש הרי מצינו לשני מאורות הגדולים הם הרב בתי כהונה והרב מהר"א רוזאניס שהשתמשו ג"כ בשרביט כלל זה:

שאו מרום עיניכם וראו את אלה המוציא במספר צבאם לכלם בשם יקרא התוספות והרא"ש והמרדכי והר"ן והתה"ד ורבינו ב"י והרב גינת ורדים והרב בתי כהונה ומהר"א רוזאניס ומהר"י עייאש, הרי לך עשרה מאמרות במימר קדישין כל בי עשרה שכינתא שריא והחכמה תעוז לחכם מעשרה שליטין הם שלטי הגבורים אשר לדו"ד אשר באו בברית הכלל הזה ותורת חסד על לשונם בכחא דהיתרא מכללא אתמר, ועל כן מוכרחים אנן ליתובי דעתייהו דהני רבנן סבוראי מחלק הסותר להאי כללא דכיילי לן רבני מאוותא ולשמש לפניהם בשמוש חכמים כי זה עיקר גדול לדרוש ולבקש תרופה לשפי"ר גזרתם שכך גזרו אומר ולא לדחות דבריהם ח"ו כמ"ש רז"ל דאם הם כבני אדם אנו וכו', וכתבתי כל זה מפני שראיתי מי שנעקש בזה ורוצה לדחות כלל זה ולהדיחו ולהאבידו ח"ו מכח מה שכתב ע"ז הרב מגן אברהם, ועיין להרב מחזיק ברכה בא"ח סימן מ"ו אות ה' דין ה' וז"ל ואנא דאמרי דאנן הדיוטות אנן ותלמידי חכמים הגדולים קטנם עבה ממתנינו וכן לא יעשה לכתוב וכו', דכשם שיש הפרש בין קדשי הקדשים לחולי חולין כן גבהו דרכיהם מדרכינו ודי בזה עכ"ל:

עוד ראיתי להעתיק כאן מה שראיתי כתוב בספר יד דוד בחידושיו למסכת סוכה דף ל"ג ע"ב וז"ל הא אבייי ורבא דאמרי תרווייהו מודה ר"ש וכו' עיין שער המלך ח"א דף כ"ג שכתב מדברי רש"י כאן מוכרח דפסיק רישיה אפילו בדרבנן אסור ואינו הכרח לדעתי דע"כ לא שרינן פסיק רישיה באיסור דרבנן כשכל האיסור דרבנן הא אם האיסור מצד עצמו דאורי' אבל מצד אחר נעשה דרבנן אסור, ועוד יש לומר כמ"ש המאירי בשבת דבכיבוי כיון שיש בו דאורי' וגם דרבנן אפילו בדרבנן אסור פסיק רישיה ועי' שם בדף כ"ט שהביא דעה זו דבדרבנן פסיק רישיה מותר וכאן גבי מיעוט ענבים הך מתקן דאורייתא הוא כי דוקא תיקון שאין בו מעשה בידים הוא דרבנן כגון תרומה ומעשר אבל מתקן בידים מדאורייתא אסור עכ"ל ע"ש, ודבר גדול למדנו מרבינו הגדול והמקום יהי' בעזרו כי האיר עינינו הרב המאירי שמאיר עיני חכמים בהלכה עד דוד הגדיל ויוסף דוד הא דידיה הא דרביה זי"ע זצ"ל:

ודע שאם הוא ת"ח שמצות עונתו מש' לשבת יש להתיר בפשיטות על פי מה שכתבו התוספות בסוכה שם ד"ה מודה ר"ש בפסיק רישיה וכ' דהיכא שאינו מתכוין ועוד דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה מותר לר"ש אף בפסיק רישיה משום מצוה ע"ש בדבריהם:

והן היום בא לידי ספר מנחה חדשה בהשמטה לסימן פ' דף קל"ב ע"ב שכתב וז"ל שם במנחת שבת ס"ק קי"ז מה שצדדתי להקל בענין פסיק רישיה דלא ניחא ליה ועי' בשו"ת באר יצחק סימן ט"ו שהאריך ומסיק שדברי ה' תרומת הדשן ברורים ויש להקל בדרבנן אפילו בפסיק רישיה דניחא ליה וכל שכן בפסיק רישיה דלא ניחא ליה וכו' דמדעת רש"י ורטב"א והר"ן ותשובת גו"ר הספרדי מוכח ג"כ להקל בזה, אך מדעת הרשב"א והרמב"ם מוכח לאסור בפסיק רישיה דרבנן עכ"ל ע"ש:

ודע כי בחפשי בספרי דבי רב מצאתי להרב בעל ספר נהר שלום להרב שבתי וינטורא ז"ל בסימן שי"ד שתירץ יתיב לכל מה שהקשה ונתעורר עליו הרב מג"א בסימן שי"ד נגד כלל זה עיין עליו במה שהעלה ארוכה את הכל עשה יפה בעס"ו לשון חכמים מרפא ע"ש:

גם הרב מהר"י עייאש בספרו לחם יהודה סימן א' האריך בכלל זה והשג ישיג בסתירת כלל זה מכמה מקומות וכמו שהקשה על זה הרב מגן אברהם ע"ש, ואחר כך העלה וז"ל לכן נראה לתרץ הכל דסב"ל לבעל תה"ד ז"ל דאע"ג דפסיק רישיה לא מפלגינן מדרבנן לדאורייתא מ"מ ס"ל אי הוה פסיק רישיה במידי דרבנן דלא ניחא ליה שרינן באין מתכוין ואע"ג דאדחייא לה סברת בעל הערוך ז"ל היינו במידי דאורייתא אבל במידי דרבנן יש לחלק כסברתו וכו' ע"ש, והרב יד מלאכי בכללי הדינים מערכת פ' סימן תקכ"ה שכתב וז"ל פסיק רישיה היינו דוקא בדבר שאסור מן התורה אבל בדבר שעיקר איסורו מדרבנן כל דלא מכוין שרי, ואע"ג דפסיק רישיה שו"ת גינת ורדים חלק או"ח כלל ג' סימן ט"ז וי"ד, ועי' עולת שבת סימן ש"ך ס"ק ל"ב והרשב"א בשיטתו לשבת נראה דפליג עכ"ל, למדנו מדבריו דלאו בכל מידי דרבנן נאמר כלל זה אלא דוקא בדבר שעיקרו מדרבנן אבל בדבר שעיקרו מן התורה הגם שהוא עתה מדרבנן אמרינן ביה דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון כדאמר בש"ס בפרק התקבל כי אמרינן כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון במילתא דאית לה עיקר מן התירה וכו' ע"ש:

וקרוב לזה מצאתי בהרב משנה למלך בפרק א' מהלכות שבת הלכה ה' וז"ל ודע דאף למאן דאית לה דר"י אוסר דבר שאין מתכוין הוא דוקא באיסור תורה אבל באיסור דרבנן אף ר"י מודה דשרי באינו מתכוין, לא כל איסורין דרבנן שוין לענין זה דדוקא באיסור דרבנן דאין איסורין הללו מן התורה בשום מקום אז הוא דאמרינן דכל שאינו מתכוין שרי, אף לר"י אבל באיסורין דרבנן דבמקום אחר איסור זה כדמותו אסור מן התורה (כגון גיזה בבכור) אף שבמקום זה אינו אסור כי אם מדרבנן (כגון גיזה בקדשי בדק הבית) מ"מ אף שאינו מתכוין אסור לר"י דכל דתקון רבנן כעין דאוריי' תקון כן כתבו התוספות פרק שלישי דבכורות דף כ"ד וכו' ע"ש, וא"כ נלמוד דבר מדבר גם אנן ונימא הכי לר"ש

דקימ"ל כוותיה דס"ל דדבר שאין מתכוין ואיסורו מדרבנן אף דפסיק רישיה מותר, לא כל איסורי דרבנן שוין לענין זה דדוקא באיסור דרבנן שאין איסורו מן התורה בשום מקום אז אמרינן אף דפסיק רישיה מותר אבל באיסורין דרבנן דבמקום אחר איסור זה כדמותו אסור מן התורה אף דבמקום הזה אין איסורו אלא מדרבנן מ"מ אף שאינו מתכוין כיון דפסיק רישיה אסור משום דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכיון דבדבר שאיסורו מן התורה אם פסיק רישיה אסור גם זה כן הוא משום דכעין דאורייתא תקון:

עוד אני אומר שכבר חכמים אמרו שאין מדמין השבותין להדדי דחכמים הרואים את הנולד בזה ראו להחמיר משום דנפיק מניה חורבא ובזה לא, וכן אם היה בדבר צורך הרבה התירו, ואם אין בו צורך כל כך לא הקילו, וכדמות ראיה משבות דשבות דהתירו בו אם היה צורך הרבה ובמקום שאין צורך כ"כ אסרו, גם אנן נימא הכי במקום שראו בעיני שכלם שיש בו צורך התירו ואם אפשר לו ליבדל שאין בו צורך כ"כ הגם שאין כאן כ"א איסור דרבנן ולא קא מכוין אסור, וראיה לזה ג"כ ממה שאמרו בפסחים דף כ"ה אפשר לו ליבדל ולא קמכוין על זה קאמר רבא התם דעד כאן לא קאמר ר"ש אלא היכא דלא אפשר אבל היכא דאפשר לא ע"ש, והכא נמי נימא הכי בכל מקום דאפשר באופן שלא יעשה ולא יבא לידי איסור כלל גם בדרבנן ואינו מכוין כיון דפסיק רישיה אסור לכתחילה, איך שיהיה כל דבר תלוי איסורו במה שראו בעיני שכלם ואין לדמות שבותין אהדדי, ולכן נראה טעם כעיקר שחשש מור"ם להטיית שמן ולא לנדנוד מוקצה הטעם הוא משום שאינו מתכוין והוא איסור דרבנן אע"פ דפסיק רישיה אין כאן חשש כדאמרן:

ועוד אני אומר דנדנוד דבר התלוי לא מיקרי נדנוד כיון שכך הוא דרכו במעט קט שישתנה הזמן ונשבה הרוח המצויה יתנדנד מכאן לכאן וממקומו הוא יפן והוא דבר שאין לו מקום ועל כן נראה דכיון דעל כרחו שב למקומו ברצוא ושוב אל אשר יהיה שמה הרוח ללכת תלך ותסוב על צירה, גם אם יתנדנד ע"י אדם אין כאן מיחוש, ונ"ל דבכהאי גוונא ג"כ אם עשה הוצאה בשבת מרשות לרשות בדבר התלוי שדחפו ויצא מרשות לרשות אינו מתחייב אפילו היה קרוב לארץ תוך שלשה דאזלינן אחר העיקר שעדיין אחוז ברשותו ואעיקרו קאי דהא גם מה שיצא לחוץ נדון בחזרה וגם לרבי עקיבא דסובר קלוטה כמאן דמנחא דמיא וראיה מעירובין צ"ז צ"ח דאמר היה קורא בראש הגג ונתגלגל הספר מידו על הכותל משופע אסור מדרבנן לגוללו אצלו אטו יצא הספר כולו מידו ע"ש ועי' בש"ע סימן שנ"ב סעיף ב', הרי לך שאין בו איסור תורה אם אגדו בידו אפילו לגוללו בידו אצלו מותר מן התורה וכ"ש הכא שאין גזירה כלל דלא עביד דלישתמיט ממקום קביעותו ועוד שהוא חוזר מאליו ודאי מותר אפילו לכתחילה:

עוד נראה להתיר בנ"ד משום דהוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה דבשעה שמלביש את הגביע בכיסו כשיתנענע ממנו והלאה הנענוע אינו מניחו להלבישו כהוגן וא"כ הוי פסיק רישיה דלא ניחא ליה דלרבינו נתן בעל הערוך מיהא מותר עי' בש"ע סימן ש"ך סעיף ח"י ועי' מש"כ לעיל משם מהר"י עייאש דסימן א', מכל מה שנתבאר נראה דבנדון דידן יש להתיר בפשיטות, אלא דחזיתיה להרב ט"ז בסימן רע"ז סק"ו על מה שכתב רמ"א שמותר ליגע במנורה של בית הכנסת וכו' כתב הוא ז"ל וז"ל היינו דוקא בקבועה על מקום אחד אבל אם היא תלויה אפילו ליגע בה אסור שבקל ינענע כדלקמן סימן ש"ח עכ"ל, הרי דאסר הרב ליגע בתלויה כנ"ד ומדהרב ציין לסימן ש"ח משמע שאיסור נדנוד משום מוקצה לא משום הטיה וא"כ אפילו הם של שעוה לפי"ז אסור ובאמת דברי מור"ם דסימן רס"ה שאסר משום הטיית שמן הוי תיובתיה, ועוד דהוי טלטול מן הצד כמ"ש הרב מ"א הגם דלקושיא ראשונה יש לתרץ ולומר דמור"ם דנקט הטיה דעדיפא קאמר דבהטיה יש מי שאומר שיש בזה איסור תורה משים מכבה ומבעיר ונקט כל חמיר"א דאיתיה ברשותיה דביערתי"ה הבערה לחלק יצתה:

איך שיהיה נראה דבנדון דידן יש להתיר בפשיטות כמבואר שאין שייך בו הטיה וכמו שהתיר הרב מג"א בנר של שעיה כ"ש באור החשמל, ולענין אם מכסהו בדבר מה, פשוט שאין כאן בית מיחוש כיון שאינו עושה דרך מחיצה ועי' ש"ע סי' שט"ו סעיף א' במור"ם דכתב אסור לעשות מחיצה לפני אור הנר כדי שישמש מטתו ועי' באר היטב סימן רע"ז סק"ח שמתיר לכפות כלי על הנר ע"ש, ואין בזה איסור משום אהל כמו משמרת וביעתא וקדירה וחביתא דאסירי משום אהל דהא אמרינן לענין ביצה שנולדה בשבת ובי"ט שאסורה בטלטול וקתני בברייתא אבל כופה עליה כלי בשביל שלא תשבר ע"ש, ולא אסרינן ליה משום אהל והכא נמי לא שנא ונ"ל הטעם שדוקא במקום שצריך לאוירו של כלי אז אסור משום אהל אבל במקום שאין צריך לאוירו של כלי אין כאן חשש ועי' יש"ש בפרק ב' דביצה סימן ל' ע"ש, ועי' בתשובתי לקמן בדין השמשיה מש"כ משם התוספות דשבת דפרק תולין דף לק"ח ע"ב ד"ה שאין בשיפועה טפח ע"ש בפסקת אבל עדיין יד הדוחה נטייה וכו', עיין שם, ועי' עוד בבאר היטב בסימן שט"ו סק"ב דמשמע שגם אם עושהו דרך מחיצה אין איסור אלא כשהמחיצה גבוהה עשרה דוקא אבל פחות מותר אם האור מתכסה וכן אם תילהו שלא יראה הנר שרי דהוה ליה ככיסוי בעלמא ע"ש, ועי' במ"א שם סק"ג, הרי לך דהכיסוי אין בו משום איסור מתקן, ונ"ל דזה פשוט הוא:

ולענין הספק השלישי שאחר הכיסוי של נר בבגד ועדין נראה האור ממנו נ"ל דגם בזה אין כאן חשש וכמו שכתב מור"ם בש"ע סימן ר"מ סעיף י' וז"ל אסור לשמש לאור הנר

אעפ"י שמאפיל בטליתו אבל אם עושה מחיצה גבוהה לפני הנר אעפ"י שנראה האור דרך המחיצה כגון שמפסיק בסדין שרי עכ"ל ע"ש, וכתב הרב מג"א שם בס"ק כ"ד שה"ה אם האור נראה למעלה מהמחיצה שרי אלא דמ"מ צריך האפלת טלית דלא גרע מביום יכו' ע"ש. השם יאיר עינינו במאור תורתו תורת ה' תמימה, וירפא כל תחלואינו אנחנו וכל אנשי ביתנו כדי שנוכל לעסוק בתורתו ובעבודתו עבודת הקדש בלי עצבות ובלי עצלות לב שמח יטיב גהה אמן, כה דברי המעתיר לה' והחותם היום כ"ג לחדש שבט שנת תרפ"ו שהיא שנת לששו"ן ולשמחה לפ"ק, פה אורן יע"א:

והוא הצעיר **דוד הכהן סקלי** ס"ט

סימן נח

עיין לעיל בסימן נ"ו ד' ל"א על ענין תחבולה של כיבוי החשמל בשבת ע"י השעון המעורר הנקרא ריוו"י, והנה נסתפקתי בענין טלטול השעון הנז"ל אחר שנתפרק מעליה העול שנעשה לכיבוי החשמל אם נאמר בזה כיון דאתקצאי לבין השמשות אתקצאי לכולי יומא או לא?

והנראה הוא דמותר לטלטלו אחר כך על ידי תנאי מהא דפסק מרן בש"ע א"ח סימן רע"ט בנר שהדליקו בו באותה שבת וכבה דקימ"ל דאסור לטלטלו ואם התנה עליו מערב שבת שיטלטלנו משיכבה מותר לטלטלו כמו שפסק הש"ע שם ס"ד וע"ש ברבינו ב"י מה שכתב בזה, ונ"ל דגם לדעת מור"ם ז"ל שם בהגה דכתב די"א דלא מהני תנאה משום דהתנאי הוא שמתנה שאינו בודל ממנו כל בין השמשות כמ"ש הש"ע בענין נויי סוכה בסימן תרל"ח אבל אם מתנה ואומר שאם יפלו יכול לאוכלם אינו כלום וא"כ הכא בנר אינו יכול לומר שאינו בודל ממנו כל בין השמשות שהרי מוקצה הוא מחמת איסור ע"ש, נ"ל דהכא בנ"ד אליבא דכ"ע מהני תנאה משום דבנ"ד נמי יכול לומר שאינו בודל מהשעון כל בין השמשות שהרי יכול הוא אם ירצה שימלך שלא לכבות נר אור החשמל שיפרוק עול השעון בידו ויניחנו כמות שהוא שלא יכבה נרו לעולם, ואם כן מעולם לא אתקצאי השעון ולהכי מותר אליבא דכ"ע כן נראה לי:

ודע שאין להקשות דברי מרן אהדדי מסימן תרל"ח דפסק הוא ז"ל שם דלא מהני תנאה שאם יפלו יכול לאוכלם וכאן בסימן תרע"ט לגבי נר פסק דמהני תנאי שאם יכבה, שכבר הביא רבינו ב"י בספרו הגדול משם התשב"ץ דיש חילוק בין נר לנויי סוכה דשאני נויי סוכה שהם מוקצים מחמת עצמם אבל הנר אינו מוקצה מחמת עצמו אלא מצד השלהבת עש"ב:

ועוד אני אומר דיש חילוק ביניהם והוא דשאני נויי סוכה שאם יפלו ויכול להיות שלא יפלו אבל הנר ודאי כשיכלה השמן ממנו לשעה או לשתי שעות שנתן בו השיעור ודאי יכבה ויופקע איסורו ולכן מהני תנאי ודוק:

סימן נט

הנה לדעת הרמב"ם ז"ל בהלכות שבת פרק כ"ז דסובר דתחומין די"ב מיל מן התורה ע"ש, וכן איתא בעירובין י"ז ע"א ע"ש, הא דאיתא במס' ביצה ל"ו ע"ב דקאמר תלמודא ומתמה ש"מ תחומין דאורייתא? עד שהוצרך לומר מטעמא אחרינא אין רוכבין על גבי בהמה משום דשמא יתלוש ע"ש, דמשמע דסובר דתחומין דרבנן, נראה לי ליישב חדא משני פנים או משים דרוצה לפשוט מפשט לשון מתניתין דמוכח דתחומין דאורייתא משום דגזירה זו דשמא יצא חוץ לתחום היא קרובה יותר מגזירת דשמא יתלוש ולהכי רוצה לפשוט מסתם משנה דקימ"ל הלכה כסתם משנה דנראה דסתמא כמ"ד שהוא ר"ע דסו' דתחומין דאורייתא כדאיתא בסוטה דף כ"ז ע"ב ובשבת דף ס"ט ע"א דקאמר תלמודא דידעה בתחומין ואליבא דרבי עקיבא ופירש רש"י שם ד"ה ואליבא דרבי עקיבא דאמר במס' סוטה תחומין דאורייתא נינהו וכו' ע"ש, ורוצה לפשוט תלמודא הכא במסכת ביצה דסתם לן תנא כרבי עקיבא, והדוחה דחה דרך דחייה שאין לפשוט מכאן שהדוחה ידו נטויה לדחות בכל דהו, ואם כן מכאן אין ראיה דדרך דחיה קאמר וכלפי ליא, או יש לומר והוא הנכון משום דהוה סלקא דעתיה הא דאין רוכבין על גבי בהמה משום גזירה דשמא יצא חוץ לתחום ולאו אדעתיה דקרוב הוא לטעות לצאת חוץ לגבולו כיון שהוא רוכב לא יהיב דעתיה כל כך וטועה אדם במעט ממדת התחום ולכך קאמר ש"מ דתחומין דאלפים אמה דאורייתא כרבי עקיבא דאי דרבנן ועד י"ב מיל אז הוא דאוריי' א"כ ליכא למיטעי כל כך שלא יתן דעתו עד שיצא כ"ד אלף אמה זה לא יתכן שיטעה בזה, שהרי הוא יודע ורגיל לצאת שיעור אלפים אמה ואם כן הגם שיטעה האדם יטעה למרבה בכחצי שיעורו לא ביותר ויותר עד י"ב משיעורו ואם כן על כרחיך הטעות הוא ביותר מאלפים אמה ואם כן ש"מ דתחומין דאלפים אמה דאורייתא וסתם לן כרבי עקיבא ודחי דגזירה היא דשמא יתלוש ואם כן י"ב מיל אליבא דכ"ע דאורייתא ולא נכנסנו בגדר זה כלל אבל הא דעירובין קאי אי"ב מיל שהם אליבא דכ"ע דאורייתא ועי' להרב מגיד משנה מה שכתב בפרק כ"ז מהלכות שבת ועי' הרי"ף בסוף פרק ראשון דעירובין, ועי' בסוף פרק דם הנדה דף נ"ז ע"א דקאמר הש"ס לאתויי תחומין שחשודין הכותים עליהם משום שהן מדרבנן וכותיים לא סבירא להו ע"ש, ועי' בכתובות כ"ח ע"ב דקאמר ועד כאן היינו באים בשבת וכו' ועי' לעיל בהלכות יו"ט סימן ט"ל דף ט"ז ע"א מה שכתבתי שם:

סימן ס

נסתפקתי בענין דין תחומין של עיר אורן יע"א שיש בתחומה כפר הנקרא איכמול ושם דרים יהודים ויש להם בית הכנסת אם יכולין הדרים בכפר הנז' לבא אל עיר אורן ולהתהלך בכל העיר דחשבינן לה כארבע אמות לגבי דידהו נמי ולנדון זה נדון להם כאנשי העיר ויכולים לילך להלן חוץ לעיר עד תשלום מדת תחומם ד"מ אם הכפר רחוק מהעיר מאתים אמה יכולין לילך כל העיר וחוץ לעיר אלף ותשצ"ו אמה שהוא תשלום מדתם או נימא דאין להם בתוך העיר אלא עד תשלום מדתם דהיינו אלף ות"ת אמה שכבר כלתה מדתם בשליש העיר או בחצי העיר ואין להוסיף עוד אפילו אמה הגם שהוא עתה בתוך העיר?

תשובה נ"ל שכיון שיש מרחק ביניהם בלא דיורין יותר ממאה וארבעים ואחד ושליש אמה נמצאת אומר כל עיר היא בפני עצמה עי' בש"ע א"ח סי' שצ"ח סעי' ז' וז"ל היו שתי עירות זו סמוכה לזו קמ"א אמה ושליש וכו' ע"ש ולכן כיון שאין שיתוף ביניהם נראה אם כל אחת מובלעת בתוך תחום חברתה תחשב כל עיר כארבע אמות ובעלי הכפר ילכו כל העיר כולה וילכו חוצה לה עד תשלום מדתם כמו שנזכר דהיינו חוץ לעיר אלף אמה ותשצ"ו אמה וכן בעלי העיר הדרים בעיר ג"כ דינם הכי כנ"ל ואם אינם מובלעים כל אחת אינה מהלכת בתוך חבירתה אלא עד סוף מדתה בלבד דהיינו אלף ות"ת אמה בתוך חבירתה וכמו שפסק הרמב"ם בפרק שבעה ועשרים מהלכות שבת הלכה וא"ו וז"ל כיצד הרי שהיה אלף אמה ממקום שביתתו אם מחוץ לעיר עד מדינה או מערה שיש בארכה אלף אמה או פחות מאלף מהלך את כל המדינה או המערה שפגע בה ומהלך חוצה לה אלף אמה פחות ד' אמות אבל אם היה במדינה או במערה שפגע בה בתוך מדתו היה בה אלף ואמה אינו מהלך בה אלא אלף אמה בלבד שהוא תשלום אלפים אמה שיש לו עכ"ל ע"ש, וכן פסק מרן בש"ע סי' ת"ח סעיף א' ע"ש ונ"ל דגם לדעת מורם בהגה שם בסי' ת"ח דפסק כיש אומרים דס"ל דאפילו כלתה מדתו באמצע העיר מהלך בכל העיר כולה ע"ש מודה בנ"ד שאין לו אלא מדתו וה"ט שדוקא באם ערב בפת ולן בעיר הוא דקאמר מורם דגם בכלתה מדתו באמצע העיר מהלך את כולה הואיל ולן בה וכדכתב הרב מגן אברהם שם ס"ק ב' וז"ל וי"א אפילו וכו' הואיל ולן בה אבל הגיע לעיר אחרת וכלתה מדתו באמצע העיר אסור לילך בה יותר וכו' ע"ש. וכן מוכח נמי מהא דפסק מרן ומור"ם בסי' ת' וז"ל מי שהיה בא בדרך ליכנס לעיר וכו' אבל אם לא היה דעתו ליכנס לעיר או למדינה זו, קנה שביתה במקומו ומשם יש לו אלפים אמה וכו' ואם כלים אלפים אמה ממקום שביתתו בחצי העיר אינו מהלך בעיר יותר מחציה

וכתב עלה מורם וז"ל וה"ה אם היה בדעתו ליכנס בעיר ואמר שביתתי במקומי נמי דינא הכי ע"כ הרי לך דגם מורם מודה בזה משום דלא לן בעיר עי' באר היטב בסי' ת"ח ס"ק א' ועיין עוד בבאר היטב סי' ת"ג ס"ק א' ע"ש.

ודע דהא דקימ"ל שהעיר חשבינן לה כארבע אמות אפילו גדולה כננוה אפילו אינה מוקפת חומה וכדכתב הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ז דשבת הלכה ב' וז"ל נמצאת למד שמותר לאדם בשבת להלך את כל העיר כולה אפילו היתה כננוה בין שהיתה מוקפת חומה, בין שלא היתה מוקפת חומה וכו' ע"ש. ועוד ראיה מפורשת מהא דפסק מרן בש"ע בסי' שצ"ח סעיף ה' וסעיף ו' וז"ל כל בית דירה שהוא יוצא מהעיר אם היה בינו ובין העיר ע' אמה ושני שלישי אמה מצטרף לעיר ונחשב ממנה וכשמודדין לה אלפים אמה וכו' מודדו חוץ מבית דירה זה. עוד כתב וז"ל היה בית קרוב לעיר בע' אמות ובית שני קרוב לבית הראשון בע' אמה ובית השלישי קרוב לשני בע' אמה וכו' וכשמודדין מודדין מחוץ לבית האחרון וכו' ע"ש הרי לך בהדיא אפילו בלא חומה המקפתן נחשב הכל כארבע אמות ועי' עוד בסי' הנז' סעי' יו"ד ע"ש ודוק.

ואל תטעה בזה ממה שכתב מרן בסי' ת"ה סעיף וא"ו וז"ל נתנוהו עכו"ם חוץ לתחום בדיר או בסהר ומערה או בעיר אחרת מוקפת לדירה וכו' מהלך את כולו ע"ש דמשמע שדוקא מוקפת חומה, זה אינו דשאני התם משום דדינו שאין לו אלא ארבע אמות שהרי יצא מתחומו ולהכי כשהניחוהו בעיר בעינן דוקא אם היא מוקפת לדירה אז היא כארבע אמות כדפסק מרן ז"ל בסי' שצ"ו סעי' ב' ע"ש עוד יש לומר דהא דבעינן שיהא מוקף לדירה דוקא בשאין דיורין עתה וכהא דסי' שצ"ו סעי' ב' ע"ש.

סימן סא

בענין אי אית לן דין רשות הרבים בזמן הזה או לא, כי ברבים היו עמדי במקומות רבים הוזכר בדברי רבותינו ז"ל שאמרו כהאי לישנא לדידן דלית לן רשות הרבים וכו' כאשר עיניך תחזינה משרים בש"ע א"ח ובאחרונים:

הנה באתי במגילת ספר לברר ולדעת מה הוא דעת קדוש ישראל הוא רבינו מרן ב"י אשר כל בית ישראל ישען על ביתו בית נאמן, והכל מסובין ואוכלין על שלחנו הטהור הערוך עליו לחם הפנים לחמה של תורה, הבכור כבכורתו והצעיר כצעירתו, והנה פסק בשלחנו הטהור בא"ח סימן שמ"ה סעיף ז' וז"ל איזהו רשות הרבים, רחובות ושוקים הרחבים ששה עשר אמה ואינם מקורים ואין להם חומה ואפילו יש להם חומה אם הם מפולשים משער לשער ואין דלתותיו נעולות בלילה הוי רשות הרבים, וי"א שכל שאין ששים רבוא עוברים בו בכל יום אינו רשות הרבים עכ"ל, עוד כתב מבואות הרחבים

ששה עשר אמה וכו' ע"ש, ומדהביא מרן ז"ל סברא זו דמצריכין ששים רבוא עוברים בה בשם יש אומרים וסברא הראשונה בסתם מוכח דס"ל כסברא הראשונה שאין מצריכים ששים רבוא אלא כל שהמבואות רחבים ט"ז אמה מיקרי רה"ר וכן משמע מדבריו בספרו הגדול ביתה יוסף שלאחר שהעתיק דברי הפוסקים דסברי האי סברא שתנאי רה"ר הוא אם עוברים ס' רבוא שכתב שהיא סברת רש"י וסמ"ג וסמ"ק וספר התרומות והרוקח והתוס' והרא"ש, אחר זה כתב וז"ל ואינו כן דעת הרמב"ם וכו' וכתב הרב המגיד שכן דעת הרמב"ן, והרשב"א הסכים על ידם וכתב שאין לזה רמז בגמרא ואינו עיקר, וכן כתוב בהגהות המרדכי וכו' וגם הר"ן כתב בר"פ במה אשה דלא מחוורא האי סברא שלא מצינו שהזכירו חכמים בר"ה דבעינן שיהיו עוברים שם ס' רבוא בכל יום וכו' וכן הסכים הריב"ש בתשובה וכו' עכ"ל ע"ש, הרי לך שמסיק כדברי הרמב"ם וסיעתיה באחרונה ואזיל לטעמיה בש"ע כמעשהו ממנו הוא מחברות הלולאות משולבות אשה אל אחותה: **והגם** שמצינו למרן ז"ל בש"ע לעיל בסימן ש"ג סעיף ח"י שכתב וז"ל והאידנא נשי דידן נהגו לצאת בכל התכשיטין וכו' ויש שלימדו עליהם זכות לומר שהן נוהגות כן ע"פ סברא אחרונה שכתבתי, והשתא דלית לן רה"ר גמור הו"ל כל רשות הרבים שלנו כרמלית וכו' ע"ש, דמשמע מדבריו אלו דקאמר השתא דלית לן רה"ר גמור היינו משום דס"ל דתנאי רשות הרבים הוא כשעוברים בו ששים רבוא, נ"ל שאין זו סתירה דהרואה יראה שדברים אלו הם לקוחים מדברי התוספות בפרק במה אשה דף ס"ד ע"ב ד"ה רבי ענני בר ששון וכו' שכתבו בא"ד וז"ל ואנו שאין לנו רה"ר דכל רשות שלנו כרמלית היא שהרי אין מבואות שלנו רחבות ששה עשר אמה ולא ששים רבוא בוקעים בו הרי הוא כחצר שאינה מעורבת ומותרות נשים שלנו להתקשט וכו' ע"ש, וכבר העתיק לשונם הרב"י בסי' ש"ג ד"ה ויוצאה אשה בחצר וכו' ע"ש, והרי לך טעמא דכתבו דלית לן רה"ר דכל רה"ר שלנו כרמלית הוא משום שאין לנו מבואות רחבים ט"ז אמה ולא ששים רבוא בוקעים בהם דמשמע שאין בהם לא זה ולא זאת להכי דינם ככרמלית הא אילו היה בהם ט"ז אמה הגם שאין עוברים שם ששים רבוא או במקום שעוברים בו ששים רבוא הגם שאין בהם ט"ז אמה רה"ר מיקרו, אלא דצריכין לומר דמיירי בהיה אורכן לאורך רה"ר כדכ' התוספות בפרק קמא דעירובין דף ו' ע"א ד"ה וכי תימא בכך הוא דלא מיערבה וכו' דכתבו בא"ד וז"ל כגון שרה"ר אחת משני צדי המבוי רוחב ט"ז אמה ואורך רה"ר מהלכין דרך מבוי דהשתא אפילו במבוי דלא הוי רוחב ט"ז אמות הוי רה"ר גמורה כיון דבשני צדי המבוי הוי רוחב ט"ז אמה וכו' ע"ש, והעתיקם הרב ב"י בספרו הגדול בסימן זה שמ"ה ע"ש, הרי לך בהדיא דהיכא שאין בהם ט"ז אמה הגם שעוברים בם ששים

רבוא מצריכין שיהא לאורך רה"ר גמורה ודוק, איך שיהיה הרי לך בהדיא הא דכתבו ואנו שאין לנו רה"ר וכו' הוא משום דבמדינותיהם אין להם מבואות שרחבים ט"ז אמה ועוד שאין בוקעים בהם ס' רבוא, וכל אדם חזו בו דלשון מרן ז"ל המוזכר בסימן ש"ג הוא כלשון התוספות הנ"ל והוא מפני שבזמנם ובמקום קביעותם ודירתם לא היו להם בבנינם מבואות רחבים כל כך וברבבות אלפי ישראל, ולכך גזרו אומר וכתבו ואנו שאין לנו רה"ר דכל רשות (נ"ל דרצונם לומר דכל רה"ר שלנו שבתוך העיר היא כרמלית לכן מתירין לנשים להתקשט בביתם דלא גזרינן שיצאו למבואות דהגם שיצאו אין כאן איסור שהרי היא כחצר שאינה מעורבת שמותר) שלנו כרמלית היא, וא"כ ליכא סתירה בדברי מרן מסימן שמ"ה לסימן ש"ג יעי' להרב מג"א בסימן שמ"ה סק"ז, והגם שמה שכתב מרן בסימן ש"ג ויש שלימדו עליהם זכות הוא דעת בעל התרומות שהביא הטור והוא שכתב בלשונו לדידן דלית לן רשות הרבים שרי כאשר כל אדם חזו בו כהעתקת הטור מ"מ אומר אני דגם בעל התרומות נקט לשון התוספות שכתבו הכי כדכתבתי לשונם, והתוספות הרי נתנו הטעם משום שאין לנו מבואות רחבים ט"ז אמות וכו'. ולהכי לית לן האידנא רה"ר וק"ל, ודע דגם מרן ז"ל דן את הדין לדעת עצמו מטעם זה דלית לן האידנא רה"ר שהרי כתב הב"י בסוף ד"ה ובעל התרומות וז"ל מיהו לפי הדעת שכתבתי בסימן שי"א שבזמן הזה שנהגו האנשים לצאת בטבעת שאין עליה חותם הרי הוא כתכשיט ושרי אף אנו נימא דכיון שנהגו עכשיו הנשים להביא טבעת שיש עליה חותם הרי הוא להם כתכשיט ושרי עכ"ל ע"ש, מדנפק דק ואשכח והוציא דין זה משמע שכן הוא דעתו דעת עליון לדינא וטעמיה ודאי כטעם התוספות משום שאין לנו מבואות רחבים ט"ז אמות, וכן פסק הדין הזה שהוציא הוא ז"ל בספרו ב"י פסקו בש"ע בסוף סעיף י"ח וז"ל ולפי זה אפשר דכיון שנהגו עכשיו הנשים לצאת בטבעת שיש עליה חותם הרי הוא להן כתכשיט ושרי וכו' עיין שם:

והנה על פי הנח"ה זו סובר"ת נתיישב לי תמיהת הרב ט"ז בסימן שמ"ה הנז' סק"ו וז"ל ותמהתי דכאן כתב בשם המ"מ והרמב"ן והרשב"א דאין צריך ששים רבוא בוקעים ולעיל בסי' של"ד כתב הטור להקשות על ספר התרומות מהך סברא דאין כאן איסור דאורייתא לדידן שאין לנו רה"ר וכו' וכתב הב"י שזו הקושיא הקשה המ"מ בשם הרשב"א אם כן משמע דס"ל דלא הוי רה"ר עד שיש שם ס' רבוא דאל"כ גם לדידן יש רה"ר וכו' ע"ש, דלפי מה שפירשנו אין כאן קושיא על דברי הרב ב"י בזה דגם הרשב"א כתב לדידן שאין לנו רה"ר הוא משום שאין במבואותינו ט"ז אמות כמ"ש התוספות ולעולם הוא מכת הסוברים דלא בעי ס' רבוא וכמ"ש:

ודע דמש"כ דספר התרומות שכתב לדידן דלית לן רה"ר היינו כמ"ש התוספות רצוני לומר כמ"ש התוס' דלדידן לית לן רה"ר וכל אחד לטעמיה אזיל דלסברת התוספות כדכתבו טעם להדיא משום דלית לן לא רוחב מבואות ולא ס' רבוא ולסברת ספר התרומות משום דהוא דעתיה כדעת רש"י דבעי בתנאי רה"ר ס' רבוא עוברים וליכא, איך שיהיה שניהם שוים בדין זה שלדידן ליכא רשות הרבים, ורבינו בית יוסף דהסכים לדעת הרמב"ם וסיעת מרחמוהי סוברים כדעת התוספות משום דלית לן מבואות רחבים ולא ס' רבוא ולהכי נפק דק ואשכח והוציא לאור דין טבעת שיש עליה חותם דהרי היא כתכשיט ושרי לדידן דלית לן רה"ר כמ"ש התוספות ודוק, וכן הוא דעת הרב מהר"י בפסקים שלו סימן נ"ה כדעת בעל התרומות שהרי דן את הדין במי שהלך חוץ לי"ב מיל במקלו ובתרמילו והוציא והכניס כמה אמות כתב הוא ז"ל דאין כאן חילול שבת אלא מדרבנן לדידן דלית לן ר"ה דאורייתא כל עיקר עכ"ל, וודאי שהוא ז"ל הוא מכת הסוברים דתנאי רשות הרבים בעינן ס' רבוא בוקעים שהרי מסתמא הלך במסילה ההולכת מעיר לעיר וזה נקרא רשות הרבים וכמו שפירש רש"י על סרטיא וכן כתב הרב מ"א סימן שמ"ה סק"ה וז"ל דרבים שעוברים מעיר לעיר הוי רה"ר עכ"ל ע"ש, ומסתמא ברוחבם יותר מט"ז אמות ואפילו הכי כתב דאין כאן חלול שבת אלא ודאי סובר הוא ז"ל כדעת רש"י וסיעתיה והיינו שדקדק בלשונו וכתב דלית לן ר"ה דאורייתא כל עיקר דקדק וכתב כל עיקר משום דהאידנא לא שכיח שיהיו עוברים ושבים ס' רבוא בכל יום ודוק, וכמ"ש הרא"ש בפסקיו בפרק אין צדין סימן ב' וז"ל ואין לחוש שמא נכרי דרך רשות הרבים סרטיא ופלטיא דלא שכיח האידנא רשות הרבים דששים רבוא בוקעים בו ועי' ברבינו ב"י בסימן שמ"ה שהביא ג"כ דברי הרא"ש הנז':

אחר כך ראיתי להרב חיד"א ז"ל בספרו הקדוש ברכי יוסף בסימן שמ"ה אות ב' שהעתיק קושיא של סתירת דברי מרן מסימן שמ"ה לסימן ש"ג משם הרב יד אהרן ז"ל והוא ז"ל תירץ יאות והכי קאמר דמה שכתב מרן בסימן ש"ג והשתא דלית לן רה"ר גמור הו"ל כל רה"ר כרמלית ודינו כחצר שאינה מעורבת עכ"ל, כל זה מלשון ויש שלימדו עליהם זכות וכו' לא לשון מרן כאשר יראה הרואה שמרן ז"ל כבר כתב סתם בתחילת הסעיף כל שאסרו חכמים לצאת בו לרה"ר אסור לצאת בו לחצר שאינה מעורבת וכו' ואחר כך כתב וי"א שהכל מותר וכו' ויש שלימדו עליהם זכות ומאחר שכן אין ראיה מכאן דדעת מרן הב"י הוי דלעולם דעתי כדעת הרמב"ם דהאידנא נמי יש לן רה"ר אלא דהעלה על שלחנו דברי מי שלימד זכות וכל זה סברת האומר ומלמד זכות וא"כ הוי הא דסימן ש"ג שהביא סתמא דדינא דאסר ברה"ר, ואחר כך הביא סברות אחרות בשם י"א כמי שעשה

בסימן שמ"ה ובשאר מקומות הכי שדעתו כסתם דינא עש"ב בדבריו ז"ל, ודבריו ז"ל אמת וצדק הם כאשר עיניך תחזנה משרים שכן הוא האמת למי שמביא ראיה לסתירת דברי מרן מהא דכתב מרן ויש שלימדו עליהם זכות וסיים והשתא דלית לן רה"ר גמור הו"ל כל רה"ר כרמלית וכו' זאת היא תשובתו תשובה נצחת ואין כאן קושי כלל דלעולם מרן סובר כדעת הרמב"ם דגם בזמן הזה אית לן רה"ר של מבואות הרחבים ט"ז אמות הגם שאין בוקעים בהם ששים רבוא:

אבל אנן מתנינן לה הכי דממה שכתב מרן ז"ל שם בסימן ש"ג בסוף הסעיף י"ח וז"ל ולפי זה אפשר דכיון שנהגו עכשיו הנשים לצאת בטבעת שיש עליה חותם הרי הוא להן כתכשיט ושרי וכו' עכ"ל, הרי לך בהדיא שכתב הוא ז"ל ולפי זה והוא דנפק ואשכח דין זה כאשר מבואר בספרו הגדול ב"י שכבר העתקתי לשונו למעלה לפניך ולא סברת ויש מי שאומר אלא סברת מרן דידיה היא וקאמר דשרי ושריותא הוי משום דלית לן בזמן הזה רה"ר וא"כ הדרא קושיא לדוכתה ודוחק גדול לומר שגם זה לא כתב מרן דשרי אלא לדעת מי שלימד עליהם זכות והתיר להם בתכשיט ולא בטבעת שיש עליה חותם קאמר ב"י דלפי דבריו גם ביש עליה חותם יש לדון ולהתיר אבל ליה לא סבירא ליה, אבל לפי מה שכתבנו אנן אתי שפיר שכל זה שכתב מרן אינו אלא כפי מה שהניחו התוספות דהאידנא לית לן מבואות שרחבם ט"ז אמה ועוד אין ששים רבוא בוקעים כאשר כתבנו בסמוך בביאור ודוק:

איך שיהיה דעת מרן ז"ל הוא דלא בעינן ששים רבוא עוברים כדעת הרמב"ם והרשב"א והרמב"ן והר"ן והגהות מרדכי והריב"ש וראיתי להרב ברכי יוסף בסימן שמ"ה אות ב' שהעתיק תשובת מהר"ר יעקב פראג'י בתשובותיו שכתב וז"ל אין לסמוך על סברת הי"א שהביא מרן שסובר שכל שאין ס' רבוא עוברים לא מיקרי רה"ר ובאמת לא בעינן ס' רבוא דהרי"ף והרמב"ם בחדא סברא אשר בית יוסף נכון עליהם נגד כל הפוסקים ובפרט כל גלילות המסתערבים שאנו מקובלים מגאוני מצרים ומחכמי המערב שכל הקהלות מסוף המערב וארץ מצרים וארם נהרים וארם צובא ופרס ותימן כולם קבלו להתנהג ע"פ חבור הרמב"ם וכו' ע"ש:

עוד ראיתי להרב מחצית השקל בסימן שמ"ה ס"ק ז' שכתב וז"ל רוצה לומר ודאי הרב ב"י ס"ל עיקר כדעה א' להחמיר ככלל המסור בידינו שכל מקום בש"ע דעה א' סתם והשניה בלשון י"א דעה ראשונה היא עיקר לדעת רבינו ב"י ודעת הרב מ"א היא לומר אבל בסי' ש"ג מבואר בהרב ב"י גופיה דמנהג העולם כדעת י"א דהא כתב על מנהגנו דהנשים יוצאות בשבת בתכשיטים שאסרו חז"ל ואין מוחה הטעם דמוטב שיהיו שוגגים ואל

יהיו מזידים וכו' וכתב ויש מלמדים עליהם זכות וכו' דלא אסרו לצאת אלא לרה"ר אבל לחצר שאינה מעורבת מותר וכיון דרה"ר שלנו דין כרמלית יש לה ודינו כחצר שאינה מעורבת ומותר הרי כתב תחילה מטעם מוטב שיהיו שוגגים ואל יהיו וכו' ועוד כתב טעם היתר הנ"ל משמע דלטעם זה עושין כדין וע"כ צ"ל דהמנהג כיש אומרים שבכאן דלית לן רה"ר דבעינן ס"ר בוקעים אף דלהרב"י נראה לו דעה ראשונה עיקר המנהג אינו כן ע"ש, ודברי הרב מחצית השקל הנ"ל העתיקם הרב ארץ החיים שיצא לאור להרב חיים סתהון ז"ל בקונטריס הכללים בסוף כלל ז' בפסקת ובמחצית השקל וכו' ע"ש בדף ה' ע"ב:

ונ"ל דכיון דעיקר לדינא כדעה קמייתא לדידן דקימ"ל כהכרעת מרן ז"ל הגם שבענין התכשיטין שיוצאות בהם הנשים בשבת אין מוחין בידם ואמרינן דיש להם על מה שיסמוכו כדאמרן מ"מ אין למדין לפני חכמים לעלמא דאמרינן במקום דאתמר אתמר במקום דלא אתמר לא אתמר והבו דלא לוסיף עלה דאפשר דוקא בתכשיטי נשים שנהגו הנשים ולא אנשים וטעמא דלא מיחו חכמים בזה משום כדי שלא תתגנה על בעלה ולכך קבלו שכר על השתיקה ולא במקום אחר לדעת מרן ז"ל כגון הא דפסק מרן בש"ע סימן ש"ז סעיף ה' שכתב וז"ל דבר שאינו מלאכה ואינו אסור לעשותו בשבת אלא משום שבות מותר לישראל לומר לנכרי לעשותו בשבת, והוא שיהא שם מקצת חולי או יהיה צריך לדבר צורך הרבה או מפני מצוה כיצד אומר ישראל לנכרי בשבת לעלות באילן להביא שופר לתקוע תקיעת מצוה (נ"ל דלדידן לאו דוקא בשבת אלא ר"ל בי"ט דהא לא משכחת לה בזמננו זו תקיעה של מצוה בשבת ואי לצורך מחר שהוא ר"ה לכאורה אסור משום הכנה) או להביא מים דרך חצר שלא עירבו לרחוץ בו המצטער וכו' ע"ש, אין ללמוד מכאן להיתר להביא לו הנכרי מים אפילו ברה"ר משום דלדידן הוי ככרמלית והוי כחצר שאינה מעורבת דמותר וכן כל כיוצא בזה כיון דמן הדין קימ"ל כדעת הרמב"ם וסיעת מרחמוהי דלא בעי בתנאי רה"ר ס"ר בוקעים בו א"כ הוי רה"ר גמורה ואיסורא מדאורייתא ולא הו"ל שבות דשבות ולכך אין להתיר בזה לרעת מרן דסתם בסימן שמ"ה כדעה קמייתא, אבל לפי דעת י"א שהיא סברת רש"י וסמ"ג וסיעתייהו, יש ללמוד מכאן להתיר כיון דכל רשויות שלנו אין בוקעים בהם ס' רבוא א"כ יש להם דין חצר שאינה מעורבת והוה ליה שבות דשבות שלדעת מרן דפסק כהרמב"ם בזה דכל שבות דשבות במקום מצוה או אם יש בה צורך הרבה או לצורך במקצת מותר הכא נמי מיקרי שבות דשבות לדעת י"א וכן פסק מור"ם לקמן סימן שמ"ו סעיף ג' שכתב וז"ל מאחר שכל רשויות שלנו הם כרמלית וכו' ע"ש, והא דלא הגיה מור"ם ז"ל בסימן ש"ז סעיף ה' על

מאי דכתב מרן או להביא מים דרך חצר שלא עירבו וכו' ולימא דלדידן אפילו בדרך רה"ר כיון דכל רשויות שלנו כרמלית הם, הא לאו קושיא היא כלל משום דבלא"ה יש לומר דמור"ם אינו מודה בפסק דינו של מרן דהיתר שבות דשבות דמורם סובר כדעת התוספות והרא"ש דשבות דשבות נמי אסור אפילו במקום מצוה:

ודע שהמדבר פלוגתא דרבוותא, שלדעת הרמב"ם הוי רה"ר כמו שפסק בפרק י"ד מהלכות שבת הלכה א' אלא שחלקו עליו חביריו כמ"ש הרב המגיד שם ע"ש, והרשב"א ז"ל כתב בכלל כרמלית מדברות ויערות ע"ש, ורבינו כסף משנה שם כתב משם רבינו אברהם בנו של הרמב"ם ז"ל ישוב לדברי אביו בפירוש תירוצא דגמרא משולב לדברי אביו רבינו הרמב"ם ז"ל עיין עליו:

וראיתי להרב זכור לאברהם בהלכות שבת אות א' אמירה לגוי לאחר שהאריך כתב וז"ל ומעתה כפי כל הנז' יוצא למה שאינם זהירים העולם ושולחין ביום שבת קדש לקנות איזה פירות מן השוק לצורך שבת או שאר דברים כגון קאב"י וכדומה דמעיקר הדין לא אריך למעבד הכי וירא שמים יחוש בדבר שלא לעשותו לא מבעיא למ"ד דרשויות שלנו דין רה"ר יש להם אלא אפי' למ"ד דדין כרמלית יש להם כמ"ש הבאה"ט סימן שמ"ה סק"ח יע"ש, מ"מ מאן דאוסר הוא אפי' בכרמלית אלא דאין למחות ביד הנוהגין כן וכמ"ש מור"ם בסימן שכ"ה סעיף יו"ד וז"ל מורם שם וכן נהגו היתר לומר אף לכתחילה לאינו יהודי להביא שכר או שאר דברים דרך כרמלית או בלא עירוב ואע"פ שיש להחמיר בדבר מ"מ אין למחות ביד המקילין לצורך שבת ובשעת הדחק דהא יש להקל באמירה לגוי לצורך כמו שנתבאר בסימן ש"ז וכ"ש בכה"ג עכ"ל, הרי אפילו בכרמלית גמורה לא התיר מן הדין אלא כתב שאין למחות ביד המקילין וכ"ש ברה"ר שלנו היום ושמעינן נמי מיניה דגם בכרמלית דהוי שבות דשבות לא התיר מן הדין כדעת מרן דפסק בזה כסברת הרמב"ם בסימן ש"ז חושש בזה לדעת האוסרים שהיא שיטת התוספות וכמו שכתבנו אנן לעיל דמהאי טעמא לא הגיה מור"ם על מרן בסימן ש"ז להתיר אפילו ברה"ר שלנו דלית לן רה"ר והוי הכל כרמלית משום דגם בכרמלית אוסרים התוספות האמירה לנכרי כדכתבנו לעיל, ודע דהא דהתיר מור"ם להביא שכר וכיוצא דרך כרמלית ע"י נכרי היינו אם הגוי מביא לו בלא נתינת מעות ומדידיה קא פרע או שישראל נותן לו רשות ליטלם ממקומם אבל אסור ליתן מיד ליד וכמ"ש הרב מג"א שם סימן שכ"ה ומביאו הרב באר היטב שם סקט"ו ע"ש:

אחר כך ראיתי להרב שיירי כנה"ג בסימן שמ"ה בהגהות ב"י אות ג' שכתב וז"ל ולענין הלכה רבינו המחבר ז"ל בספרו הקצר הביא שתי הסברות ולפי הכלל המסור בידינו

דהסברא העיקרית כותבה בסתם נ"ל דס"ל כהרמב"ם ז"ל דאע"פ שאין שם ששים רבוא בוקעים בה מקרי רה"ר גם הרב משאת בנימין כתב דמי יקל ראשו כנגד המחמירים ואפי' המקילין לא סמכו לעשות מעשה עד כאן עכ"ל ע"ש, ועי' להרב עולת שבת כאן סק"ו ע"ש:

עלה בקב"ץ לדעת מרן ודעמיה דלדידן בזמננו זה שעושים במדינות אלו במלכות צרפת יר"ה על פי החק עושין מבואות רחבים יותר מט"ז אמה ועושים רחבות ופלטיות להתקבץ בהם וללכת בהם ארוכות וקצרות לינפש בהם ולהרחיב דעתן של בני אדם ורגל כל אדם מהלכת בהם משוט בארץ ומהתהלך בה לקורת רוח ולרוח היום בתוך העיר כמו עי"ת אוראן יע"א וכיוצא בה וחומתה פרוצה פרץ על פני פרץ פרצה רחבה יותר מעשר אמות, מבואותיה מיקרו רה"ר גמורה לדעת הרמב"ם וגדולי הפוסקים דישרן עלוהי ולדעת מרן מלכא ואפילו לדעת הסוברים שרשויות שלנו שאין בוקעים בהם ששים רבוא דינם ככרמלית מ"מ אסור להוציא מרשות היחיד לכרמלית מדרבנן מיהא כמו שפסק מרן בסימן שמ"ה, השם יורנו מדרכיו ונלכה באורחותיו אורח חיים למעלה למשכיל אמן כ"ב לחדש טבת שנת עזרת"י היית לפ"ק פה אורן יע"א

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן סב

נשאלתי מידי"ן ה"ר מסעוד אזולאי י"ץ כשרצה להפליג בספינה י"ח לאב תרפ"ה אם צריך לקנות רשות מגוי בעל הספינה? והשבתי לו שדינה כדין החצר מהא דפסק מור"ם בהגה א"ח סימן שס"ו סעיף ב' וז"ל בתים שבספינה צריכין עירוב וכו' ע"ש שכיון שצריכין עירוב כדין עיר וחצר אם כן ה"ה שצריכין לקנות רשות מגוי דמאי שנא, וכן כתב מור"ם בעצמו בהגה לקמן סימן שפ"ב סעיף כ' וז"ל ספינה שיש בה ישראלים רבים ויש להם בתים מיוחדים צריכין לערב ולשכור רשות מן הגוי בעל הספינה וכו' עיין שם:

תשובה הנה אחר ההתבוננות נראה לי להתיר בספינה לטלטל בכולה בלא קנין רשות הנכרי מהא דפסק מרן ביו"ד סימן קנ"ט סעיף א' והטור שם וז"ל דבר תורה מותר להלוות לעכו"ם ברבית וכו' וחכמים אסרוהו משום גזירה שמא ילמוד ממעשיו וכו' והאידנא נהגו היתר לכל בכל מיני רבית משום שאי אפשר לנו להשתכר בשום משא ומתן אם לא שנשא ונתן עמהם א"כ לא שייך ברבית שמא ילמוד ממעשיו טפי משאר משא ומתן עכ"ל הטור והוא מדברי התוס' בבא מציעא דף ע' ע"ש, וא"כ ה"ה כאן בקנין רשות מן הגוי דטעמא נמי דהצריכו לקנות רשות מן הנכרי הוא דשמא ילמוד ממעשיו לכך הצריכוהו קנין מן הגוי והגוי לא ירצה להקנות רשותו ועל ידי זה יתרחק ישראל ממנו

כדאיתא בעירובין פרק הדר דף ס"ב ופסקה מרן בא"ח סימן שפ"ג ע"ש, וכיון דמהאי טעמא הוא דאסרו כמו שבדין רבית התירו האידנא גם לענין קנין רשות כן דמאי שנא ולהכי בהפלגת הספינה יש להתיר האידנא בלא קנין רשות מן הגוי מהאי טעמא ואי קשיא לך א"כ אם באנו למדה זו גם קנין רשות מן הגוי בעיר או בחצר שהצריכו לנו חכמים יש להתיר האידנא מהאי טעמא, זה אינו דשאני דירה שהיא בקביעות מקום תמיד יומם ולילה בשעת שכיבה ובשעת קימה תמונה לנגד עיניו בזה חיישינן טפי דאתי למילף ממעשיו הוא ובניו הקטנים שאין אדם דר עם נחש בכפיפה ומיד כשיפרוץ גדר ישכנו נחש אם לא בא הוא בא בנו ובן בנו, דערבוביא בישא היא ולהכי גם האידנא יש לאסור ואין ללמוד זה מדין רבית ומשא ומתן שאינו כל כך בתמידות כדירה אבל בשכירות עראי ודירת עראי דספינה שאינו שיכר ממנו אלא כפי שעת ההזדמן לנסוע ממקום למקום דרך הספינה ולא בדרך קבע שפיר יש ללמוד דינו מדין רבית הנזכר:

אחר כך ראיתי להרב ב"י בסימן שפ"ב שהביא בזה פלוגתא דגאונים וז"ל כתב הרב בנימין מאחר דקימ"ל בתים שבספינה חייבים בעירוב דינם כדין חצר שאם יש שני ישראלים חלוקים בשני בתים צריכין לערב ומסתבר דכ"ז שהם צריכים עירוב צריכין לקנות רשותו של גוי בספינה כמו בחצר או יש לומר כיון ששכרו הספינה די להם באותו שכר והנכון לפרש ולהבליעו בשכר ספינה, ורב יהודה גאון נשאל מהו להשכיר רשות כותי ולטלטל בכל הספינה בשבת והשיב דלא צריך וגאון אחר ג"כ כתב דאין צריך לקנות רשות מן הכותי בספינה כמו בחצר עכ"ל ע"ש, ונ"ל שטעמו של רב יהודאי גאון וחד דעמיה ז"ל דסב"ל דבספינה אין צריך לקנות רשות מן הכותי היינו טעמא שכיון שאין ישראל דר עמו בקביעות כמו בחצר לא גזרו בזה לשמא ילמוד ממעשיו מתחילה כשגזרו בעיר וחצר, אי נמי נימא שהגאונים האלו סברי שבספינה לא חיישינן האידנא שכל משא ומתן שלנו עמהם כמ"ש הפוסקים ברבית בזמן הזה הכא נמי לא שנא כיון שאינו דר עמו בקביעות כמש"ל אנן בענ"ד:

אלא שראיתי להרב בית יוסף מיאן בזה וסבירא ליה דלא פליגי הגאונים האלו אהדדי שרב יהודאי גאון מיירי כשאין בספינה בתים מיוחדים אבל אם יש בה בתים מיוחדים פשיטא שצריכין לשכור מן הכותי ואחר כך לערב, וכבר כתבתי כן בסימן זה בשם א"ח עכ"ל ע"ש, הרי הרב"י עשה יסוד השלום ביניהם, איך שיהיה נראה דבזמן הזה שרוב משא ומתן הוא עם הנכרים יש לדמות שכירות הספינה לרבית דהאידנא שהתירו מהאי טעמא כיון שאינו דר עמו בקביעות מקום לא חיישינן שילמוד ממעשיו ואע"פ שהפוסקים ומרן ז"ל כתבו בסתם ולא חילקו בזה כמו שהודיעונו בענין רבית נ"ל דלא

הוצרכו לומר דבר זה שילמד הסתום מן המפורש ודין דספינה יש ללמוד משם במכל שכן, אלא משום דלא שכיח דין זה דספינה לא נקטוהו או מפני שרוב העולם אין להם בתים מיוחדים בספינה ולכך לא נקטוהו ועל כן נראה דלכתחילה ראוי לעשות קנין עם הגוי למכור לו רשותו כיון דלא הוזכר דין זה האידנא בספינה כמו שהוזכר בענין רבית ואם יגע ולא מצא יש להתיר לו לטלטל בספינה כמו דין רבית האידנא:

אחר כך ראיתי לו להרב חיד"א בשיורי ברכה סימן שצ"א אות א' שכתב וז"ל וכבר רבנן בתראי הרב גו"ר והרב תורת נתנאל שכתבו דענין זה (ר"ל דשכירות הגוי) הוא רפוי מאד דלא גזור אלא שלא ילמוד ממעשיו והשתא לא שייך כמ"ש התוספות במציעא דף ע' דרבית גוי אף דגזור שלא יקח אלא בכדי חייו שלא ילמוד ממעשיו עתה לא שייך ושרי אפילו טובא דה"ה הכא אלא דלמעשה אין להקל וכו' ע"ש, הרי שמצינו להרבנים הנז' שלמדו דין שכירות רשות מהגוי בחצר מדין רבית דהאידנא שהתירו התוספות ורבנן בתראי קיימו את דבריהם גם בשכירות רשות הגוי הדין כן אלא שכבר כתבתי שדין החצר אין ללמוד מדין רבית דשאני חצר שדר עמו בקביעות כמש"ל, אבל בענין רשות דספינה נראה דיש ללמוד משם במכל שכן דברבית שכיח גביה ומקרב ליה דעתיה יותר משכירות ספינה ועל כן אם לא שכר רשותו יש לסמוך על זה לטלטל בשבת בספינה כולה והיא סמיכת זקנים שהתירו אפילו בחצר כדאמרן כן נראה לי, ועיין בספרי בחלק א' ה' שבת סימן ל"ז דכ"ה ע"א בדין לרכוב בספינה בשבת עש"ב ותרוה צמאונך ה' יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות אמן יום השישי בשבת ר"ח אלול שנת תור"ה וחיי"ם לפ"ק והיא שנה ראשונה לשמיטת כספים, פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן סג

נסתפקתי בכלי העשוי לצל יומם שלא יכם שרב ושמש ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר להיות צל על ראשו להציל לו הנקרא שמשיה (ובלע"ז פאראשו"ל או פאראאוו"א) שראיתי שכמה בני אדם נוהגים בו היתרא לפותחו ביום השבת ולצאת בו חוץ למקומו אם יש להם על מה שיסמוכו כפי הדין או לא:

הנה כשנתבונן על מקומו נראה שאין בפתיחתו ופריסתו איסור משום תקון כלי הא דקמן שהרי הוא מתוקן ועומד לזה מתחילת עשייתו לזה מאשר עשאוהו אהל בל יצען בל יסע יתידותיו לנצח שכל יתדותיו הם תפורים וקבועים בו בקשר אמיץ שכל אחד ואחד קבוע במקומו ובמושבו ראש אחד קבוע בבגד הפריסה וראש השני קבוע ותחוב בחוט ברזל הוא הסובב את העמוד שהכל סובב עליו למעלה ראש שבתחתיתו

סובב לו חוט ברזל כמין טבעת עולה ויורדת והיתדות קבועות בה ומשולבות אשה אל אחותה מסודר וערוך זו סמוך לזו קבועות כיון בתוך הטבעת הנתונה בעמוד וביד הכלי וכשפותח וסוגר כל אחד מכיר את מקומה אשר תהיה רגלה שאין מתפרקות ממקום קביעותם וכשרוצה לפותחה מעלה הטבעת למעלה ומיד נפתחת ופורסת כנפיה ונמתחו היטב כפליה וכשרוצה לסוגרה מושך הטבעת למטה ומיד נסגרת ונכפלו כנפיה כפלים כפלים לתושיה שנרפים לרוחבם ונעשו כפלי כפלי כלאחר יד וא"כ כבר היא ומחיצותיה ודפנותיה עשויות ומתוקנות ואין כאן אלא סתירת האהל או פריסתו ולהכי אין בו תיקון כלי וזה דמי למ"ש מרן בש"ע א"ח סימן שט"ו סעיף ה' וז"ל כסא העשוי פרקים וכשרוצים לישב עליו פותחין אותו והעור נפתח וכשמסירין אותו סוגרין אותו והעור נכפל מותר לפותחו לכתחילה עכ"ל, הרי שאם הכלי עשוי ומתוקן הגם שסוגרו ומקפלו ופותחו לית לן בה משום דלא עביד מידי וכמו שפירש רש"י על זה בש"ס ע"ש, ואם באנו לאוסרו הוא משום שכשפותחו קא עביד אהל להאהיל עליו להיות צל על ראשו להציל לו מן שרב ושמש ומזרם וממטר ולא דמי לכסא של פרקים הנזכר לעיל דשאני התם שהתיר מרן לכתחילה לפותחו אע"ג דקא עביד אהל משום שאינו אלא לייתובי בעלמא ואינו צריך לאוירו אבל כלי הנז' הוא צריך לאוירו וזה כל עיקר תשמישו להיות יושב בצלו, וזה הכלי לא עדיף מכובע שפסק מרן ז"ל בסימן ש"א סעיף מ' וז"ל כובע שהוא מתפשט להלן מראשו טפח אסור להניחו בראשו אפילו בבית משום אהל ע"כ, והיינו טעמא משום שהוא עשוי לצל על ראשו ע"ש, וה"ה כלי זה נמי דמ"ש, וזה הכלי דנדון דידן הגם שאין בגגו טפח מ"מ יש בפחות משלשה סמוך לגגו רוחב טפח ולהכי מיקרי אהל כמו שפסק מרן מלכא שם בסימן שט"ו סעיף ח' וז"ל כל אהל משופע שאין בגגו טפח ולא בפחות משלש סמוך לגגו רוחב טפח הרי זה אהל עראי והעושה אותו לכתחילה בשבת פטור ע"כ, ורוצה לומר לכתחילה שזה תחילת הכנתו תחילה ולהכי אסור גם שאין בו טפח, אבל דבר שהוא מתוקן לכך מותר כדין כילת חתנים דסעיף י"א דפסק דמותר לנטותה אם אין בפחות משלש סמוך לגגה טפח אבל אם בסמוך לגגה טפח אסור ע"ש, הגם שהיא מוכנת ומתוקנת לכך כיון דצריך לאוירה אסור, ואע"פ שמצינו למרן ז"ל שפסק בדין משמרת שם סעיף ט' הגם שאין צריך לאוירה אסור וז"ל משמרת שתולין אותה לתת בה שמרים לסננן ומותחין פיה לכל צד חשוב עשיית אהל ואסור לנטותה ע"כ, נ"ל דשאני התם דעביד מעשה רב שצריך למותחה בידיו לכל צד מה שאין כן בכילה שאינה צריכה מעשה רב וכן כלי דנדון דידן ג"כ אינו צריך מעשה רב שמיד נמתח מאיליו ולהכי עיקר איסורו הוא משום דצריך לאוירו:

והנה בדין משמרת מצינו טעם אחר לאיסור תלייתה ומתיחתה אע"פ שאינו צריך לאוירה כמ"ש בתשובות הרמב"ם סי' ע' והוא כדי שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול דכתב וז"ל והנה למדת שהאיסור מדרבנן הוא תליית המשמרת לפי שבמשמרת עושה מלאכה וחייב עליה סקילה לפיכך אסרו תלייתה ודכוותה אמרינן שלא יעשה כדרך שהוא עושה בחול ואין הטעם באיסור תלייתה מפני שהוא עושה אהל אלא הטעם כדאמרן כדי שלא יבא לסנן שהוא איסור סקילה ע"ש, ועי' להרב מגן אברהם סימן שט"ו ס"ק י"א ע"ש, איך שיהיה נראה שדין כלי זה הוא כדין כילת חתנים דהגם שהוא מוכן ומתוקן לכך מ"מ כיון שיש בפחות משלש סמוך לגגו רוחב טפח אסור לנטותו בשבת כדין כילה שאסור לנטותה, ואין לדחות ולומר דשאני כילה שאסורה ביש בגגה טפח מפני שהיתה פרוקה לגמרי כמו יריעה והרי עתה נתבטלה משם כילה ולהכי עכשיו שרוצה לנטותה עושה אותה כילה באהל ולהכי אסורה אבל אם הוא כנדון דידן שכבר הוא מתוקן ע"י אומן כמעשהו וערוך כמ"ש לעיל אלא שפעמים פותחים אותו ופעמים סוגרים אותו ולא נתבטל בסגירתו מכלי שעדיין שמו עליו מתוקן ועומד הגם שבסגירתו נסתר אהלו ועתה בפתיחתו עושה אהל מ"מ אנו מדמין אותו למה שפסק מור"ם ז"ל בסימן תרכ"ו סעיף ג' וז"ל מותר לעשות הסוכה תחת הגגות העשויות לפתוח ולסגור ומותר לסוגרן מפני הגשמים ולפותחן ואפילו בי"ט שרי לסוגרן ולפותחן אם יש להם צירים שסוגר ופותח בהם ואין בזה לא משום סתירה ובנין אהל בי"ט וכו' ע"ש, הרי הגם כשנפתחו נסתר האהל וכשסוגר עושה אהל התיר מור"ם מטעמא שיש להם שם קביעות בצירים שלהם ולהכי אין בזה איסור ונימא דהכי נמי בנדון דידן דכוותה כיון שכבר הוא מתוקן וקבוע שם אין בפתיחתו ובסגירתו בנין וסתירת אהל שהרי גם שם בגגות העשויות לפתוח ולסגור על כרחיך מיירי דבאופן כשפותח דלתותיהן לא נשאר בגג אפילו מקצת אהל דמיירי דכשנפתח נוטל כל הגג במושלם שנשאר הכל אויר של חצר דאם לא כן ותאמר דמיירי שנשאר בגג טפח או יותר א"כ הו"ל כמוסיף על האהל ומותר אפילו אין להם צירים כדפ' מרן שם בסי' סט"ו ס"ב והוא מש"ס דשבת דף קכ"ה ע"ב פקק החלון דסברי חכמים דמוסיפין על אהל עראי ע"ש בש"ס ועי' בסימן שי"ג סעיף א' ועי' באר היטב שם סק"א וכן כתב הרב קרבן נתנאל בפ' תולין בפסקי הרא"ש שם סימן י"ב סק"ד וז"ל אבל שייר טפח אפילו באהל קבע מותר עכ"ד עיין שם, אלא על כרחיך שנפתח כל הגג במושלם ואפילו הכי התירו לפתוח ולסגור וא"כ נימא דנדון דידן נמי דכוותה, זו אינה דחייה דכלי זה באמת אינו דומה לסוכות העשויות תחת הגג דשאני שם בגגות שהגג שהיא הדלת קבוע במקומו תמיד ותופס אויר חלל אותו חצר שהוכן לו מתחילת עשייתו

ואינו זז ממקום אותו אויר שתפס בראשונה ואינו עושה אהל מחדש וכבר גג זה נעשה לחלל אויר זה החצר ולהכי אינו נראה שעושה אהל בשבת בראשונה, אבל בכלי זה אינו קבוע לאויר אחד ובכל שעה שפותחו עושה אהל המאהיל על אויר חדש ובחללו של עולם פעם בחוץ פעם ברחובות ולהכי נראה כעושה אהל מחדש והרי זה דומה ממש לכובע שהוא מתפשט להלן מראשו טפח שהוזכר בסימן ש"א סעיף מ' שהזכרנו לעיל: **ולכן** נראה לי דכלי זה דנדון דידן אסור אליבא דכ"ע דלא מיבעיא לדעת הרי"ף והרמב"ם דפסק מרן ז"ל כוותייהו שאם יש בכילה טפח הוי אהל קבוע וחייב חטאת וכמו שכתב הר"ן ז"ל בפרק תולין דלדעת הרי"ף כל שיש בגגה טפח או בפחות משלשה טפחים סמוך לגגה טפח הוי אהל קבוע וחייב חטאת וכו' ע"ש, אלא אפילו לדעת הרא"ש דסובר דגם ביש בה טפח כיון שאינו אלא דרך עראי דהיינו שעושהו לפי שעה אין איסורו אלא מדרבנן ע"ש, מ"מ מדרבנן מיהא אסור ואין לומר שזה הכלי שאני דכיון שהוא מוכן ומתוקן לכך משעת מעשהו הו"ל כדין טלית כפולה שאם היה עליה חוט מאתמול ונטה אותו היום דמותר וזה להרא"ש מיירי הגם שיש בגגה טפח מותר כיון שהיה עליה חוט מאתמול שהיא מוכנת ומתוקנת לזה מאתמול להכי מותר גם ביש בגגה טפח וכמו שפסק הרא"ש בפסקיו בפרק תולין סימן ב' שלא נראו לו דברי הרי"ף בזה ע"ש, זה אינו שלא התיר הרא"ש ז"ל בזה אלא בהיותה מקופלת מע"ש והיא תלויה על המוט מע"ש והיה בה טפח ועתה שמושכה ע"י החוטין הוי כמוסיף על אהל עראי וכמו שכתב הרב מג"א סימן שט"ו ס"ק י"ג וז"ל תלויה בהם פירוש שתולה אותו על המוט מקופל ופירש הרב מחצית השקל וז"ל ועל ידי זה חשוב כאילו פרוסה מע"ש טפח דמותר לפורסה בשבת דהו"ל תוספת אהל כמ"ש סעיף ב' עכ"ל ע"ש, ועיין להרב ט"ז שם סק"י שסובר גם הוא כן ע"ש אבל בנ"ד כאשר הוא סגור לא היה בו שום מקצת אהל ולהכי הגם דמוכן הוא לזה אסור משום אהל אליבא דכ"ע:

ועדיין יש להפך בזכותיה ולצדד עליו להיתרא מטע' אחרינא והוא משום שאינו קבוע במקומו והוא ביד האדם הנוטלו בידו פעם מגביהו למעלה ופעם משפילו למטה פעם מרחיקו מנוגה נגדו פעם מקרבו ומשפילו לאחוריו ומהלך בו והוא בעולה ויורד ומוליך ומביא ולשש קצוות מתנועע ומתנודד נע ונד ואין לו מקום קבוע א"כ הו"ל אהל זרוק שהוזכר בש"ס דגיטין דף ח' ע"ב והכי איתא התם הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל רבי מטמא ורבי יוסי בר יהודה מטהר וכו' ופירש רש"י בד"ה בשידה תיבה וכו' ונושאים אותה באויר וכו' ר' מטמא קסבר אהל זרוק לא שמיה אהל הכי מפרש בעירובין דף ל' ע"ב אהל המטלטל אינו אהל בשעת טלטולו הילכך חציצה דקא מפסיק האי אהל

בינו לאויר ארץ העמים לאו חציצה היא וכו' ע"ש, הרי מצינו דאהל הנושאים להאהיל על דבר הגם שהוא מאהיל על חלל אוירו לא מיקרי אהל כיון שנושאים אותו ואינו קבוע והכי נמי כלי דנדון דידן שנושאין אותו הוי אהל זרוק אלא מיקרי אהל לרבי וקימ"ל הלכה כרבי מחבירו והכי פסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות טומאת מת הלכה ה' וז"ל הנכנס לארץ העמים בשידה וכו' הפורחים באויר טמא שאהל זרוק אינו קרוי אהל עכ"ל ועי' כסף משנה שם, ואע"פ שמצינו להרמב"ם ז"ל בפרק שני דפרה הלכה ז' שפסק האי דינא דמתניתין דמסכת פרה פרק ג' משנה ב' דקתני ומביאים שורים ועל גביהן דלתות ותינוקות יושבים על גביהן ע"ש ולפי מה שפסק כאן בהלכות טומאת מת כרבי דאהל זרוק לא שמיה אהל מה הועילו חכמים בתקנתם באלו הדלתות, כבר הרב משנה למלך בהלכות טומאת מת בפרק י"א הנז' הלכה א' עמד בזה ותירץ יתיב דשאני פרה דמעלה עשו בה דהא קיימא לן כרבי יוחנן דכל ארץ ישראל בדוקה היא אלא משום דכשרה בטבול יום חששו שמא יבאו לזלזל בה ומפני זה עשו בה הרחקות יתירות וכו' וכיון שאינו אלא משום הרחקה בעלמא בהיכר כל דהו סגי דהיינו באהל זרוק עכ"ל ע"ש, וא"כ כיון שמצינו דלענין טומאה אהל זרוק לא שמיה אהל ילפינן איסור מטומאה דהכי מצינו בפסחים דיליף איסור מטומאה דבפסחים דף י' ע"א קאמר הש"ס התם צבור אחד של חמץ ולפניו שני בתים בדוקים ואתא עכבר ושקיל וכו' היינו שני שבילין דתנן וכו' דמשמע שדין חמץ שוה לדין טומאה וכן פירש רש"י ועי' בטור א"ח סימן טל"ת ובב"י שם, ואם כן כיון שלענין טימאה קימ"ל שאהל זרוק לא שמיה אהל ה"ה לענין איסורי שבת:

והנה היה נראה לומר דגם זו לא שמא מתיא והוא דהא דאמרו דאהל זרוק לא שמיה אהל רצונם לומר שאם עושה אהל ולאחר שנעשה אהל מטלטלו כך או זורקו כך זה האהל בשעה שמטלטלו ומהלך בו, בשעה שמטלטלו פקע מיניה שם אהל כיון שעתה הוא זרוק לא שמיה אהל ולא חייץ בשעת טלטולו והוא מהלך בו דלא חשיב ולהכי לא חייץ והכי דייק פירוש רש"י דכתב אהל המטלטל אינו אהל בשעת טלטולו וכו', הרי בהדיא כתב דלא מיקרי אהל בשעת טלטולו דמשמע שדוקא בשעת טלטולו הוא דלא מיקרי אהל לענין דלא חייץ אבל באמת שם אהל עליו ובשעת עשייתו לאהל יחשב קודם טלטולו, וא"כ לפ"ז כלי זה דנדון דידן אסור לפותחו דהא בשעה שפותחו ונמתח אהלו קידם הליכו הא קא עביד אהל ולהכי אסור:

ואחר ההתבוננות אני דן לפני חכמים ולומר שכיון שכלי זה מתחילת תיקונו אינו עשוי אלא לטלטלו ממקום למקום כדי לצאת ולילך בו באייר השמים שזה הוא מלאכתו כי

בצלו נחסה ונתלונן מן שרב ושמש וזרם ומטר וכיון שכל פריסת אהלו אינו אלא לטלטלו ממקום למקום מיקרי גם בתחילת פריסתו אהל זרוק כיון שנעשה בשביל שיהיה מאהיל בזריקה דהיינו לילך בו א"כ פריסתו היתה לצורך אהל זרוק והגם שפעמים אדם עומד במקומו והוא עומד עליו לצל ואותה שעה אינו אהל זרוק מ"מ נראה כיון שאין עיקרו לכך יש להתיר, ועוד אני אומר דגם בתחילת פריסת אהלו קודם שילך בו מיקרי אהל זרוק דכיון שאינו יכול לעמוד בעצמו שהרי אין לו אלא רגל אחת שאינו יכול לעמוד בו וצריך שיהיה ביד האדם שהוא נוטלו בידו שזה העמדתו בעודנו בידו לא יקטף, א"כ אותה שעה נמי שפותחו הרי הוא בידו ושעת טלטולו הוא והוי אהל זרוק מאותה שעה, ועוד כמו שכתבנו לעיל שהדבר הניטל ביד אין לו קביעות מקום שהיד מתנוטע לכאן ולכאן ועולה ויורד ולכך שפיר הוי מתחילתו אהל זרוק דלא שמיה אהל והיינו דפירש רש"י אהל זרוק אהל המטלטל בשעת טלטולו וזה ג"כ אינו נפתח ונעשה אהל אלא בשעת טלטולו ביד הנוטלו ולהכי מיקרי מאותה שעה אהל זרוק:

אבל עדיין יד הדוחה נטויה לומר שבאמת דבריך נכוחים וישרים שזה הכלי נקרא אהל זרוק כאשר דברת אבל נהי דנקרא אהל זרוק לענין חציצת טומאה ואמרו דלא שמיה אהל, לענין שבת אפשר דנקרא אהל וראיה לזה ממה שכתבו התוספות בשבת פרק תולין דף לק"ח ע"ב ד"ה שאין בשפועה טפח וז"ל נראה לר"י דודאי נהי דלגבי סוכה לא חשיב אהל כל שאינה גבוהה יו"ד טפחים וכן לגבי ק"ש כדאיתא בסוכה דף יו"ד מיהו לגבי שבת חשיב ואסירי שהרי משמרת וביעתא וקדירה וחביתא אסירי משום אהל ולא משמע שיש בגובהן יו"ד טפחים וכו' ע"ש, וא"כ הרי מצינו דבר כיוצא בזה דהגם דלא מיקרי בעלמא לענין סוכה וכיוצא לא מיקרי אהל אפילו הכי לענין שבת מיקרי אהל וא"כ גם אנן נימא הכי דלענין טומאה אהל זרוק לא מיקרי אהל לענין שבת שפיר מיקרי אהל הגם שהוא אהל זרוק, נ"ל דהא לאו דחיה היא דמשום חשיבות נגעו ביה דהגם שאהל פחות מי' קרוי אהל מ"מ לענין דמפסיק בסוכה בעינן אהל חשוב וזה שהוא פחות מעשרה אין לו חשיבות הגם דמיקרי אהל ולהכי לא מפסיק הילכך לענין שבת דלא תליא בחשיבות חשיב אהל הגם שהוא פחות מיו"ד טפחים. אבל אהל זרוק שאינו חוצץ לטומאה לא משום שאין לו חשיבות אלא משום שאינו נקרא אהל כלל וכאילו אינו בעולם להכי לא חייץ שהרי מצינו שלענין טומאה גם באין לו חשיבות חוצץ בפני הטומאה הגם שאין ברוחבו אלא טפח ואין בגובהו אלא טפח חוצץ וכדפסק הרמב"ם ז"ל בהלכות טומאת מת פרק י"א הלכה א' וז"ל כזית מן המת מונח לאויר ובצדו כלים כגון מחטין וצנורות וכיוצא בהם ואינם נוגעים בטומאה אם האהיל עליהם אהל שיש בו

טפח והיה גבוה מעל הארץ טפח הרי זה מביא את הטומאה לכלים, היו כלים אחרים על גבי אהל זה שיש בו טפח על טפח הרי הם טהורין מפני שאהל חוצץ בינם לבין הטומאה הא למדת שכשם שאהל מטמא כל שתחתיו מציל כל שחוצה לו וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא שגם באהל שאין בגובהו מעל הארץ אלא טפח שאינו אהל חשוב מ"מ מיקרי אהל וחוצץ בפני הטומאה אלא ע"כ, לומר כאן באהל זרוק דאינו חוצץ לא מטעם חשיבות משום שאהל זה אינו חשוב אלא משום דלא שמיה אהל דאין כאן אהל כלל שכיון שהוא אהל זרוק לא שמיה אהל כלל וכאילו שאין כאן אהל כלל, ונ"ל שטעמא דרבי דס"ל אהל זרוק לא שמיה אהל משום דבאהל כתוב לשון נטיעה דמשמע קביעות מקום שקונה את מקומו כדכתיב ויטע אהלי אפדנו (דניאל י"א מ"ה) וכתיב כאהלים נטע ה' ואהלים לשון אהל כדרשת רז"ל מה נחלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה אף אהלים מעלין את האדם מטומאה לטהרה עי' בדניאל שם במקראות גדולות בפירוש רבינו סעדיה גאון ובפירוש מצודות ציון ומצודת דוד שם וברד"ק בשרשים שלו שורש אהל ע"ש ולהכי צריך קביעות מקום אז נקרא אהל אבל אם אין לו קביעות מקום אינו נקרא אהל ומשום הכי נקט רבינו הקדוש בלישניה לא שמיה אהל ולא נקט בלישניה אהל זרוק לא חייץ שיהיה משמעותו דגם דשמיה אהל לא חייץ בפני הטומאה משום דאין לו חשיבות כיון דזרוק אלא ודאי מדנקט לא שמיה אהל משמע גם לעלמא גם לענין שבת וכיוצא אינו נקרא אהל משום שאין לו קביעות מקום, ולכן נראה לי דהשמשיה אשר אנו דנים עליה שאין לה קביעות מקום וניטלת ביד האדם שהוא אהל זרוק לא מיקרי אהל ומותר לפותחה ולסוגרה בשבת ולא דמי לכובע המוזכר בסימן ש"א סעיף מ' דשאני התם שקובעו בראשו כיון ומאהיל על הראש בקביעות מקום והאדם הוא שנד ממקומו והוא קבוע עליו ולא האהל משא"כ בכלי זה אין לו קביעות כלל והוא כלי הניטל ביד האדם והוא נדון בעולה ויורד מוליך ומביא לכל צדדיו נע ונד ואין לו מקום, ונראה לי דלא מיבעיא לדעת הרא"ש ז"ל דסובר דגם ביש בגגו טפח אם עושהו אהל לפי שעה מיקרי אהל עראי שאין איסורו אלא מדרבנן וכמו שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק כ"ב מהלכות שבת הלכה ז"ך וז"ל העושה אהל קבוע חייב משום בונה לפיכך אין עושין אהל עראי לכתחי' וכו' גזירה שמא יעשה או יסתור אהל קבוע וכו' ע"ש, וא"כ כיון שאהל עראי אין איסורו אלא מדרבנן משום גזירה נ"ל דלא גזרו דלא שאינו זרוק אבל אם הוא אוהל עראי ועוד שהוא זרוק דאית ביה תרתי לא גזור שהרי זה אפילו אהל עראי לא מיקרי והוי כדין מטה וכסא דלא גזרו בהם, אלא אפילו לדעת הרי"ף והרמב"ם דפסק מרן כוותייהו שסוברים דאהל שיש בגגו טפח מיקרי אהל קבוע היכא שהוא אהל זרוק

כנדון דידן אליבא דכ"ע שרי משום דלא שמיה אהל וכדאמרן כן נ"ל אנכי הצעיר הדל באלפי צעיר אנכי ונבזה שפיל אפיל דכ"ה ושפל רוח דהנוהגים לשאת השמשיה בשבת יש להם על מה שיסמוכו סמוכים לעד לעולם סמיכת זקנים וכמו שכתבנו והערכנו את מערכת לחם הפנים לפניך:

אחר כך ראיתי להרב חיד"א בספריו הקדושים ספר ברכי יוסף בסי' שט"ו אות ב' כתב וז"ל אומבריל"א וכו' אסור לנשאה בשבת וי"ט וכ"ש שאסור לפותחה אבל לומר לגוי שישאנה להגן עליו שרי מהר"ר דוד פארדו וכו' ע"ש, עוד ראיתי להרב הנז' בספרו שיורי ברכה שם כתב וז"ל בפנים הבאתי דברי מהר"ד פארדו וכו' ועתה ראיתי בשו"ת גבעת פנחס וכו' תשובה שלימה על כל דברי הרב הנז' וכו' והוא מורה ובא להשתמש בי"ט באומבריל"א הפתוחה מעי"ט וכן ראה לרבותיו שלא מיחו ביד הנוהג כן אבל בשבת דיש איסור הוצאה איכא למגזר עכ"ל ע"ש, ואנחנו לא זכינו לראות בקדושת הספרים הנז' לא ספר הרב מכתם לדוד של מוהר"ד פארדו ולא ספר הרב גבעת פנחס ולא ידענו טעמם ואם נכנסו בענין זה של אהל זרוק ודחוהו או לא עלה על דעתם ועל שפתם, וראיתי להרב מאמר מרדכי להרב רבינו מרדכי כרמי ז"ל בא"ח סימן שט"ו סק"ה שדעתו ג"כ לאסור לפותחו משום דקא עביד אהל והוא ז"ל לא נכנס כלל בדין אהל זרוק בענין זה, גם ראיתי להרב שערי תשובה בא"ח סימן ש"א סק"ה שהביא דברי מי שגדול הרב נודע ביהודה במהדורא תניינא סימן ט"ז שאסר גם בהיה פתוח וערוך מאתמול משום מראית העין שאין יודעים הכל שערכו מאתמול ואם לא ערכו ופתחו בשבת א"כ עושה המחיצות בשבת ודאי אסור וכו'. דרך כלל חפשנו על צדדי הפיריסא"ל ולא מצאנו לו צד היתר עכ"ל ע"ש, הרי מצאנו דכל הרבנים הסכימה דעתם לאסור ולא ידעתי אם הסכימה דעתם לאסור כמו שהסכימה דעתנו ג"כ לאסור ככל מה שכתבנו בתחילת תשובתנו לאיסור אלא אנחנו באים להתירו מצד אחר והוא מטעם אהל זרוק כמש"ל והם לא עלה על דעתם או שדימוהו ודחוהו לדמיונם

והן היום דרשתי ותרתי וחקרתי עד שמצאתי את שאהבה נפשי ספר הרב נודע ביהודה אחזתיו ולא ארפנו הביאותיו אל בית אמי ואל חדר הוראת"י וראיתי להגאון ז"ל בתשובה סימן ל' שנשא ונתן בדין הכלי הנז' ככל אשר נשאנו ונתננו אנן בענ"ד עי' עליו ז"ל שצדד כמה צדדים הפלא ופלא ולא מצא עזר להאי כלי להתירו וגם על דין אהל זרוק הניף את ידו וז"ל הצריך לענין זה ויותר היה לו להחכם הזה להביא אהל זרוק דקימ"ל דלא הוי אהל אם החכם הזה מדמה שבת לטומאה אבל גם בזה אין שום חיזוק לדבריו חדא דאהל זרוק דלאו שמיה אהל להיות חוצץ בפני הטומאה להגן על האדם שבתוכו מטומאה

שחוצה לו אבל הא ודאי שאם כזית מן המת נתון בשידה תיבה ומגדל ויש כלים באותה שידה או תיבה וכי יש שום הוה אמינא שלא נטמאו הכלים שבתוכם באהל הא ודאי שנטמאו וא"כ אהל הוא אלא דלענין חציצה לא שמיה אהל וא"כ מה ענין זה להלכות שבת, ועוד דלענין חציצה עצמה כשהוא ע"ג אדם או על גבי בהמה מחשב אהל וכמו שכתבו התוספות בעירובין דף ל"א ע"א ד"ה ומר סבר משם רשב"א דהאדם והבהמה עצמם קרויים אהל אף שהם אהל זרוק וכו' גם הדלתות שהם ע"ג השורים הגם שהם אהל זרוק מיקרו אהל ובזה ישב דברי הרמב"ם דפסק בפ"ב דפרה הא שדלתות היו מניחים ע"ג השורים כמש"ל ע"ש בדברי קדשו וצ"ל

וגם אני אומר אחרי רואי את דברי קדשו האמורים למעלה ראש נרדפה לדעת הרב שאין להתיר מכח האי דינא דאהל זרוק לא שמיה אהל והוא שלא מצינו שנאמר זה אלא לענין שאינו חוצץ בפני הטומאה כיון שהוא אהל זרוק אמרינן שאינו חוצץ בפני הטומאה כדי להחמיר עליו אבל לומר שאינו נקרא אהל גם להקל עליו שלא להביא את הטומאה ולהקל עליו זה לא מצינו ואדרבא מצינו היפך זה בפרק ששי דאהלות משנה ראשונה דקתני אדם וכלים נעשים אהלים לטמא דהיינו להביא את הטומאה אבל לא לטהר דהיינו לחוץ בפני הטומאה ע"ש במתניתין שדבר זה מפורש יוצא ממנה ע"ש, ויש לי ראיה חותכת לזה דלענין אהל זרוק נמי יש חילוק בדבר בין לחוץ בין להביא הטומאה מדברי רשב"א שכתבו התוספות בעירובין הנז' דפירש דטעמא דמתניתין דאהלות פרק ששי משנה ראשונה דקתני שנדבך הנתון אפי' ע"ג כלי גללים כלי אבנים שאינם מקבלין טומאה אינו חוצץ בפני הטומאה לטהר דמיירי באהל זרוק דלא שמיה אהל כיון שהוא נתון ע"ג כלים הנטלים להשתמש בהם דהו"ל אהל זרוק דלא שמיה אהל ע"ש שכך מבואר בדבריהם ואפילו הכי קתני מתני' דנעשה אהל להביא את הטומאה דקתני אדם וכלים נעשים אהלים לטמא אבל לא לטהר וכו' עיין שם, הרי לך בהדיא שאהל זרוק הגם שאינו חוצץ אפילו הכי נקרא אהל להביא את הטומאה להחמיר וא"כ כיון דמיקרי אהל מצד אחד ודאי בשבת אסור דהא קא עביד אהלא ולכן השמשיה אסור לפותחה בשבת מטעם דעביד אהל כדברי כל הרבנים הנזכרים לעיל שאסרו איסר כי דבריהם חיים וקיימים נאמנים ונחמדים והרי דרשנו וחקרנו ותרנו וחפשנו עד שידינו מגעת למצוא היתר לכלי זה לפותחו בשבת ולא מצאנו לו שום היתר לסמוך עליו סמיכת זקנים, אחר זה ראיתי מה שהאריך הרב תפארת ישראל בעל פירוש המשניות בסדר מועד בכלכלת שבת דף ט"ז ע"ב בענין זה ומה שנשא ונתן בזה ברוך שחלק מחכמתו הגם שהיתה דעתו להתיר לפותחה אחר שראה דברי הרב נודע ביהודה חזר בו ומ"מ דעתו להתיר אם היתה

פתוחה מערב שבת ע"ש, וצור ישראל יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות אמן, י"ט לחדש אדר שני שנת צדק צדק תרד"ף והיא שנת השמטה פה אורן יע"א:
דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן סד

נשאלתי מאת תלמידי וחתני עסיס רמוני החה"ש כבוד שמו הטוב כמוהר"ר דוד אבן כליפא הי"ו ויפקדהו בב"ז זש"ק אכי"ר, בענין האגרות שמקבלין בשבת ע"י הבי דואר בתוך כיסים המיוחדים להם וכתוב עליהם לשם מי באו ודלתותיה נעולות והן מינה ובה במשיחת הדבק המשוח בשפת המנעול שירטיבנו ברוק ויפרשנו על פי האגרת ונדבק שם עד שיגיע ליד השלוח אליו הכתוב שמו עליו ושם עירו ושם מבוי שלו ודירתו בסימניו ומצריו אם מותר לקרוע הכיס והמעטפה לעשות פתח התיבה בצדה להוציא מכתב האגרת שבתוכו לדעת את שלום אחיו וריעיו שלבו הומה עליהם מה המה אלה:
תשובה הנה הרמב"ם בפרק י' מהלכות שבת הלכה י' כתב וז"ל הקורע כדי לתפור שתי תפירות על מנת לתפור שתי תפירות חייב אבל הקורע להפסידה פטיר מפני שהוא מקלקל, הקורע בחמתו וכו' חייב מפני שמתיישב בדעתו בד"ז וינוח יצרו והואיל וחמתו שוככת בדבר זה הרי הוא כמתקן וחייב הפותח בית הצואר בשבת חייב עכ"ל, והנה תחילת דבריו דכתב הקורע כדי לתפור וכו' הם משנה בשבת בפרק כלל גדול דף ע"ג ע"א וז"ל המשנה הקורע על מנת לתפור שתי תפירות אלא שהרמב"ם ז"ל ביאר שיעור הקורע ואמר שהוא כדי שיעור תפירת שתי תפירות ועל מנת לתפור אותם ופירש רש"י אבל קורע שלא לתפור לא היה במשכן ע"ש, ודע שדין ניירות נראה שהוא כדין בגדים ועורות המקרע בניירות ג"כ אם קרע שיעור שתי תפירות על מנת לדבקם חייב וכמי שכתב הרמב"ם שם בהלכה שאחר זו, המדבק ניירות או עורות בקולן של סופרים הרי זה תולדת תופר וכן המפרק ניירות דביקים וכו' ע"ש, ועי' בש"ע סימן ש"ם סעיף י"ג ועי' עוד בסימן תק"ח סעיף א' וז"ל ואין חותכין את הנייר לצלות וכו' ע"ש והיא משנה שלימה ביצה פרק ד' משנה ה' ע"ש, הרי שדין אחד להם אלא שבניירות דיבוק במקום תפר וא"כ בקורע בניירות שלא על מנת לדבק נמי פטור בנדון דידן כקורע שלא ע"מ לתפור דמתני' משום דלא הוה במשכן כך נראה לכאורה אבל ממה שסיים הרמב"ם ז"ל בדבריו וכתב אבל הקורע להפסידה פטור מפני שהוא מקלקל משמע הא כנדון דידן שאינו קורע להפסידה ואין כונתו להפסיד אלא להועיל לעצמו לפתוח את המעטפה כדי להוציא האגרת אשר לבו הומה עליה לראות מה יקרה לה חיובי מחייב כיון שאין קורע להפסידה וכן הדברים מוכיחין ממה שכתב אחר זה הקורע בחמתו וכו' חייב מפני שמתיישב דעתו בדבר זה

וינוח יצרו והואיל וחמתו שוככת בדבר זה הרי הוא כמתקן וחייב וכו' הכא נמי נימא בנ"ד דקורע הכיס של האגרת שהיה הומה לבו עליו אימתי תבא לידו האגרת שילמוד הסתום מן המפורש וינוח לו בזה ותשקוט הומייתו עליו הרי הוא כמתקן בקריעה זו וחיובי מחייב מיהא לדעת הרמב"ם ז"ל דסובר דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה כחופר גומא ואין צריך אלא לעפרה דחייב עליה לדעת הרמב"ם ונ"ל דאפילו לדעת רש"י והמפרשים האחרונים דפליגי עליה דהר"ם במז"ל בזה וסברי דלא הוי מתקן במאי דקא עביד נחת רוח ליצריה ושוככת חמתו ועיקר פלוגתייהו בפירוש הסוגיא דפרק האורג דף ק"ח ע"ב ע"ש, כמו שכתב כל זה הרב המגיד בפרק שמיני מה' שבת הלכה א' ע"ש, מ"מ אינהו נמי סברי אי דקא עביד הכי למירמא אימתא אאינשי ביתיה חיובי מחייב הקורע בחמתו ע"ש לסברת ר"י דס"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, וא"כ דכמו הקורע למירמא אימתא אאינשי ביתיה חייב הכא נמי ג"כ בנ"ד דקורע לתועלת כדי להוציא המכתב חייב דמ"ש דהכל אחד כיון שאין מכוין להפסידה אלא להועיל וכל זה לדעת הפוסקים כר' יהודה דס"ל דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה אבל לדעת רוב הפוסקים דסברי כר' שמעין שאין חייב עליה עי' בטור וב"י סימן רע"ח יעי' בהרב ארץ החיים א"ח סימן ש"ז סעיף ה' וכבר כתבתי לעיל בדין החשמל דגם מרן הש"ע אזיל בשיטייהו ע"ש, ועיין ב"י א"ח סימן של"ד גם בדעביד למירמא אאינשי ביתיה או כיוצא בזה פטיר משום שאין צריכה לגופה ואין כאן איסור אלא מדרבנן ודוק, ואם כן לפי סגנון זה בין לדעת הרמב"ם דסב"ל מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב עליה בין לדעת הפוסקים כר"ש איסורא מיהא איכא מדרבנן בקריעת כים האגרת בשבת דקיימא לן כל פיטורי שבת פטור אבל אסור.

אלא דלפי זה קשה מהא דפסק מרן ז"ל בסימן שי"ד סעיף ז' וז"ל חותמות שבכלים כגון שידה ומגדל שהכיסוי שלהם קשור בהם בחבל יכול להתירו או לחותכו בסכין וכו' ע"ש, וכן בסעיף ח' כתב וו"ל חיתלות של תמרים וגרוגרות אם הכיסוי קשור בחבל וכו' וחותך בסכין וכו' ע"ש, ובסעיף י' כתב חותמות שבקרקע כגון דלת של בור וכו' אבל לא מפקיע וחותך משום סתירה ע"ש, הרי דחילק בין כלים הניטלים ובין דבר המחובר לקרקע א"כ בכלים מוכח שאין בנין וסתירה בכלים ולהכי מותר וא"כ נראה דה"ה קריעת הכיס של האגרת יש להתיר דמאי שנא וקריעת כיס של האגרת ודאי דמי טפי לקשירת חבל וכיוצא בו שהתיר מרן לא לפותחת של עץ ושל מתכת שאסר מרן לשבר בסעיף ז' וכתב דבכלים נמי שייך בנין וסתירה גמורה וכו' ע"ש, וכן מצאתי כתוב בדרכי משה בסימן תקי"ט וז"ל גוי שהביא כתב חתום מותר לפתוח ביו"ט עכ"ל ומלשון חתום משמע שיש

עליו חותם ואפילו הכי התיר לפתוח אותו בי"ט אלא מדכתב בי"ט משמע דוקא בי"ט ולא בשבת ואפשר משום שיש עליו חותם שיש עליו צורה לא התיר כ"א בי"ט אבל כל שלא יש חותם אפילו בשבת מותר כדין חותמות וחותלות המוזכרים:

ולכן נראה דיש לדחות דלא דמי קורע כים המעטפה של האגרת להוציא המכתב להא דקורע בחמתו שחייב משום יתובי דעתיה לדעת הרמב"ם או להפוסקים כר"ש דקתני פטור דמשמע אבל אסור דיש לומר דדוקא בקורע בחמתו דבאותה קריעה עצמה היא תיקון לחמתו שמתיישבת דעתו בהקריעה גופה ולהכי לא מקריא הקריעה קלקול אבל בקורע המעטפה של האגרת הקריעה גופה קלקול היא אלא מפני דבר אחר שמהני ליה קריעתו כדי להוציא המכתב מהקרע קרית ליה תיקון? לא הוי תיקון בקריעה גופה ולהכי הוי מקלקל ונראה כיון דזאת המעטפה לא חזיא למלאכתה כלל מכאן ולהבא שכבר נכתב על גבה כתב עניינה וכבר שמשה שמושה מה שראוי לה ולא חזיא עוד שתהיה ראויה למאומה אלא עומדת לזריקה לכן אין בה משים קריעה שהרי היא כקרועה ועומדת ולכן אין איסור אפילו מדרבנן בקריעתה ואם לצור ע"פ צלוחיתו גם בעשה פתח עדין ראויה לצור ע"פ צלוחיתו וכ"ש דבזמן הזה אינם צרים ע"פ צלוחיתם ניירות אלא צרים וחותמין אותם בעצי גופר המוכנים לדבר זה לסתום פה צלוחיות וקנקנים וחביות של עץ ושכיח דבר זה בכל מקום שתמצא צלוחיות וא"כ הכיסים הללו של האגרות מיד כשהכניס בהם האגרות וכתב עליהם לשם מי נשלחו בסימניו ומצריו מאותה שעה עומדים לזריקה ולקריעה ואין בהם משום קלקול, ועוד כיון שלבו הומה עליו לדעת את שלום בניו ואחיו וריעיו והוא מצטער בשבת שמצווה לענגו הוי צורך שבת ומותר ויש להביא ראיה לזה ממה שכתב הר"ן ז"ל והעתיק דבריו הרב ב"י בתחילת סי' שי"ד וז"ל וכתב עליו הר"ן ולי נראה דנהי דכל המקלקלין פטורים איסורא מיהא איכא אלא היינו טעמא דכיון דבעלמא מקלקל פטור אבל אסור הכא משום צורך שבת שרי לכתחילה וכו' ע"ש, הכא נמי דכוותה משום שמצטער בשבת על זה והוא מצווה לענגו הוי צורך שבת ומותר לכתחילה וכ"ש למה שכתבנו דבכיסים הללו המיוחדים לתשמיש זה של האגרות וכל מי שקונה הכרך של ניירות המיוחדים לאגרות קונה כנגדם כמניינם וכמספרם אגודה של כיסים המיוחדים להם וכל כיס עושה שליחותו ותשמישו פעם אחת ולא אשנה לו שאינו ראוי עוד לשמש לאותה אצטלא שכבר בא אל תכלית המבוקש ולכך לא מיקרי קריעתו קלקול דקלקול הוא בדבר שהיה ראוי להשתמש בו תשמיש כזה ועתה ע"י שקרעו נתקלקל אבל זה לא נעשה מתחילה אלא לתשמיש אחד ולא תשנה לו והרי משעה שהכניס בו האגרת וכתב על גבה כנ"ל גמר אומר ובא אל

תכליתו והרי זה דומה ממש לקליפת הפרי כקליפת אגוז או כקליפת ביצה שהקליפה שומר לפרי ומתחילה עומד לדבר זה לשמור הפרי פעם אחת ואין עוד ולהכי בשבירתו לא מיקרי מתקן ולא מקלקל, וזה נמי בת דומ"ה שאם מה שבתוך הכיס והמעטפה הוא דבר של היתר דהיינו האגרת של שלום לא של עניני סחורה שהיא אסורה משום חפציך אלא דבר המותר בשבת א"כ הו"ל כמוציא פרי מתוך הקליפה פרי אכל קליפתו זרק ולית בה לא קלקול ולא תיקון ולהכי נראה שמותר וכ"ש אם קורעה ואינו מחסר בה דבר אלא מפריד חלקיה זה מזה בלתי חסרון שאין בה קלקול כלל ועדין אם ירצה שלא לזורקה ולהניחה לקנח בה לבית הכסא או לכתוב שום פתקא עליה מעבר השני עדין היא ראויה לתשמיש זה ולא מקלקל בה ולא מידי עתה בקריעתה וכל שכן שאינה עומדת לזה:

עוד נראה להביא ראיה להתיר בזה מהא דפסק מרן בסימן שכ"ח סעיף כ"ח המפיס שחין בשבת כדי להרחיב פי המכה כדרך שהרופאים וכו' הרי זה חייב וכו' ואם הפיסה כדי להוציא ממנה הליחה שבה הרי זה מותר ע"ש, והיא משנה מפורשת בעדיות פרק שני משנה ה' משלשה דברים שאמרו לפני רבי ישמעאל ופירשן רבי יהושע בן מתיא ע"ש, וכדי שיתבאר הדין הזה על יסודו בטוב טעם ודעת צריך אני להעתיק דברי מי שגדול הוא הרב שניאור זלמן ז"ל בש"ע שלו בסימן הנז' סעיף צ"ב וז"ל המפיס מורסא בשבת אם כדי לעשות לה פה בשביל שיכנס בה האויר לרפואה הרי זה חייב משום מכה בפטיש שהוא מתקן לה פתח וכל המתקן פתח לשום דבר התלוש חייב משום תיקון כלי שהוא תולדת מכה בפטיש וכו' ואע"פ שאין חיוב אלא על פתח העשוי להכניס ולהוציא וכו' הרי אף פתח זה עשוי להכניס אויר ולהוציא ליחה תמיד ואם הפיסה כדי להוציא ממנה הליחה המצערתו בלבד ולא כדי להכניס בו אויר לרפואה מותר ואע"פ שממילא נעשה פתח הראוי להכניס ולהוציא מ"מ כיון שחיובו הוא משום תיקון המכה א"כ כשאין צריך לכך הרי זה מלאכה שאינה צריכה לגופה ואף לאומרים שמלאכה שאין צריך לגופה חייב עליה מ"מ כאן שחיובי הוא משום תיקון המכה א"כ כשאין צריך לתיקון זה ואינו מתכוין לי אף שנעשה מאליו אין זה חשוב תיקון כלל והרי זה כאילו לא עשה ולא כלום אלא שיש לגזור שמא יתכוין לפתח ומשום צערו לא גזרו וכו' עש"ב, וא"כ הכא נמי בנ"ד נימא דכוותה כיון שאין מכוין לעשות פתח בכיס המעטפה אלא כדי להוציא המכתב אשר לבו הומה עליו ומצטער עליו לשמוע דבר מה ולא כדי להכניס בה דבר שהרי לזריקה עומדת והכא ליכא למגזר מידי כהתם ועוד דהכא נמי משום צערו שיושב ומצטער על זה והוא מצווה לענגו להכי מותר כדאמרן במפיס מורסא ודוק:

אלא שראיתי להרב פר"ח בי"ד סימן קי"ח סקי"ח שנשאל על התנורים שמטמינים בהם החמין באופן זה שכורכין נייר ע"ג המנעול ומדבקין קצוות ביחד ועושים שם חותם וכיון שאי אפשר לפתוח התנור בשבת בלא קריעת הנייר מספקא לן אי שרי ע"י גוי או לא וכו' ע"ש, וכתב על זה דפשיטא דקלקול וקריעת הנייר בשבת כדי לפתוח התנור לא מיקרי מקלקל אלא מתקן ומלאכה אסורה היא בשבת מן התורה וכמ"ש הרמב"ם ז"ל בפרק י' מהל' שבת שהמפרק ניירות דבוקין וכו' ולא נתכוין לקלקל בלבד הוי תולדת קורע וחייב וכו' וכגון בנ"ד שאין כונתו לקרוע הניירות הדבוקים משום קלקול אלא כונתו כדי שיוכל לפתוח התנור כדי להוציא משם החמין קלקול זה הוה ליה תקון לדידיה והויא מלאכה דאסורה מן התורה וכו' ע"ש, (ומשמע מדבריו ז"ל דדין קורע ודין מפרק ניירות הכל שוה כיון שאין כונתו לקלקל בלבד) ובחתימת דבריו ז"ל כתב ואל תשיבני ממנהג רבים עתה ע"ה מהספרדים וגם מהאשכנזים שהאגרות הסתומות הבאין להם בשבת ע"י רץ המגיע בשבת שנוהגין קילא לפתוח אותם ע"י גוי בשבת שאין למדין ממנהג טעות דהא מילתא דפשיטא דהויא מלאכה דאסורה מן התורה לפי שאין כונתו לקלקל אלא כדי לתקן לפתוח האגרת ולקרותה וכדבירנא וראוי למחות ביד הנוהגין כן שהוא מנהג גרוע ואף הן עתידין ליתן את הדין, סוף דבר בהא סלקינא וכו' עש"ב, הרי לך בהדיא שהרב ז"ל תקע עצמו לדבר הלכה כסברוה בתחילת דינא שכל שאין כונתו לקלקל בקריעתו ויועיל קריעתו לדבר מה כההיא דתנור שעל ידי מעשיו מוציא פת מן התנור וכן באגרות שעל ידי מעשיו מוציא האגרת לחוץ הוי תיקון כיון דאהנו מעשיו ולהכי מחייב כיון שאינו קורע להפסידה ודמי לקורע בחמתו שמתיישב בדעתו וינוח לו, ובאמת קשה עליו מכל מה שכתבנו לעיל מהא דחותמות שבכלים כגון שידה ומגדל וכו' שכתבנו לעיל ומהא דחותלות של תמרים וכו' ומהא שהביא הוא ראיה מהרמב"ם שהמפרק ניירות דבוקין וכו' ולא נתכוון לקלקל בלבד וכו' ע"ש, נראה לכאורה דזו אינה קו' דשאני התם שמתקן הניירות גופם במה שמפרידם ועשה כל אחד בפני עצמו במה שהפרידם וקרעם זה מזה ועשה מהם שני גופים של נייר לעצמו לצורך גופם בזה הוא דחייב משום קורע אבל אם בקריעתו קלקלם ועוד שאין כונתו בקריעתם לתקן גופם אלא שמהני ליה קריעתו לדבר אחר ולא לצורך הא מנא לן, ועוד דבשלמא מה שאסר דבר זה בתנור יש לומר משום דהו"ל כחותמות שבקרקע כיון שהתנור מחובר לקרקע אבל מה שאסר וחייב גם לקורע חותם האגרות קשה מה דכתבנו לעיל, והנה דבריו ז"ל הם היפך דברי מהרי"ל בדרשותיו שהעתיק דבריו הרב דרכי משה בא"ח סימן תקי"ט כמש"ל שכתב, כתב חתום מותר לפותחו בי"ט דלפי דברי הפר"ח דסובר שיש בפתיחתו

איסור תורה גם בי"ט אסור דמאי שנא שבת מי"ט בדבר שאינו אוכל נפש דשוים הם אלא דזה איסורו בכרת ובסקילה וזה בלאו אלא ודאי לא ראי זה כראי זה אלא דצריכין אנו לומר לדעת מהרי"ל דכתב בי"ט דמשמע אבל לא בשבת משום חומרא דשבת דאית ביה סקילה החמיר טפי בשבת מי"ט, גם הרב השיירי כנה"ג בסימן תקי"ט כתב וז"ל גוי המביא לישראל כתב חתום מותר להתיר החותם בי"ט ולשוברו, דרשות מהרי"ל, גם הרב יד אהרן הביא דברי מהרי"ל וכן ראיתי להרב מ"א בסימן תקי"ט סק"ד שכתב וז"ל ומהאי טעמא כתב מהרי"ל גוי שהביא כתב חתום מותר לפותחו בי"ט עכ"ל, ונ"ל דאם כתובים עליו אותיות או צורות אסור דהוי ליה מוחק עי' סימן ש"מ סעיף ג' עכ"ל, גם הבאר היטב בסימן תקי"ט סק"ד העתיק דברי מהרי"ל ודברי מ"א וכתב וכן כתב הט"ז ועי' שכנה"ג עכ"ל, עי' להט"ז סוף סק"ה ע"ש, אלא דמ"ש הרב מ"א שאם כתובים עליו צורות או אותיות אסור זה היפך ממה שכתבנו אנן לעיל דממה שכתב מהרי"ל כתב חתום משמע מדבריו דמיירי גם בכתוב עליו אותיות, וא"כ משמע גם באין עליו צורת אותיות אוסר מהרי"ל בשבת שהרי לא התיר כ"א בי"ט אלא שנראה שאין איסורו אלא מדרבנן מדחילק בין י"ט לשבת כדכתבנו לעיל, וכן הוא דעת הרב רבינו משה ממיץ שהעתיק תשובתו דסימן קי"ו הרב מ"א והרב עולת שבת בסימן ש"ז סעיף י"ד ובמ"א שם סק"כ שכתב אם הוא חתום או קשור אני אומר לגוי איני יכול לקרותו כל זמן שאינו פתוח וכו' ע"ש והם דברי האגודה, ומדכתב חתום או קשור משמע חתום דומיא דקשור מה קשור קשור בחוט דוקא בלא צורת אותיות גם חתום הכי הוא ואפילו הכי אסר לשוברו או לומר לגוי לשוברו וכתב וכן כתב בספר הזכרונות שאסור לומר לגוי לפותחו ע"ש, ועי' בעולת שבת ס"ק י"ז ע"ש וא"כ כולהו אזלו בשיטת הפר"ח לאסור בשבת מהא אפילו ע"י גוי, וראיתי אחרי רואי להרב חיד"א בספרו שיורי ברכה בא"ח סימן תקי"ט שכתב וז"ל ראיתי להרב קול אליהו שהביא משם מהרי"ל הלכות י"ט דגוי המביא כתבים חתומים בי"ט מותר לישראל לפותחם ולהתיר החותם וכתב עליו וז"ל תמהני אם יצאו דברים אלו מפי קדוש דקימ"ל המפרק ניירות דבוקים ה"ז תולדת קורע וכו' הא נמי אסור אפילו ע"י גוי עכ"ל דדבריו הם דברי הפר"ח בי"ד סימן קי"ח וכו' אלא שהפר"ח לא הביא דברי מהרי"ל ונעלם ממנו שהרב ט"ז והרב מגן אברהם סימן תקי"ט הביאו דברי מהרי"ל ואוקמינהו שאין צירות בחותם גם נעלם ממנו שהגאון מהר"ר צבי בתשובותיו חולק על הפר"ח בתוקף גדול והתיר ע"ש בסימן ט"ל והרב בנו בשאלת יעב"ץ ח"ב בסימן הנז' כתב שמקובל מהרב אביו ז"ל להתיר והוא ז"ל השיג על הפר"ח וכו' עכ"ל ע"ש, ואני הד"ך ראיתי בספר חכם צבי ז"ל בסוף סימן ט"ל שכתב וז"ל גם מה שאסר לקרוע הנייר החתום

בשבת ואפילו ע"י גוי וכו' הכל טעות גמור ושרי ליה מאריה וכו' כאשר הוכחתי בראיות ברורות במקום אחר הלא בספרתי וכבר הוכחתיו על פניו בהיותו פה עמנו ושתק לי וכו' ע"ש, וכן ראיתי להרב בנו ז"ל בשאלת יעבץ ח"ב סימן קנ"ו שכתב וז"ל וכן מותר לפתוח אגרת חתומה בשבת וי"ט וכן כ' מהרי"ל, אמר הד"ך לכאורה קשה שמהרי"ל לא מצינו לו שהתיר בשבת רק בי"ט ולפי מה שכתבנו אנן לעיל דנקט בי"ט משום דהחותם היה בו צורת האותיות אבל בחתום בלא צורות מתיר גם בשבת אתי שפיר דברי הרב שכתב בשבת, אי נמי יש לומר דסבירא ליה להרב דמה דנקט מהרי"ל בי"ט מעשה שהיה כך היה אבל לעולם גם בשבת מתיר) ואע"פ שהרב מ"א פירש דבריו בסימן תקי"ט דוקא בשאין צורות או אותיות עליו ליתא, דאין חותם בלא אותיות ופשוט דמותר דהא קימ"ל חותמות שבכלים מתיר ומפקיע וחותך וכן קבלתי מאדוני אבי בתשובת ת"ק ס"ס ל"ט אף שקטן הייתי ולא ידעתי טעמו של דבר ודבר זה נעלם גם מפר"ח ביו"ד סימן קי"ט ושרי ליה מאריה וכו' משום דלא לפגע בהיתרא לגמרי וכו' עש"ב, הרי לך אב ובנו שהעידו על חידוש דין זה והתירו אפילו בחותם של צורת האותיות כיון דמניה וביה קא רבו ע"ש שהביא דברי אביו דכתב בספרו חכם צבי בסימניו ומצריו, גם ראיתי להרב ערך השלחן בא"ח סימן ש"ז דין י"ד שכתב וז"ל הפר"ח בי"ד וכו' כתב דקלקול הנייר כדי לפתוח הוי מתקן ולא שרינן אמירה לגוי באיסור דאורייתא אפילו לדבר מצוה עש"ב, ומהר"ץ סי' ט"ל כתב עליו דאסר את המותר והוכיחו על פניו ושתק וכן השיגו הרב אליה רבה בסימן שי"ד ומהרי"ל מתיר אפילו לישראל ע"ש. עכ"ל ודבריו כדברי הרב יעבץ שכתב שמהרי"ל התיר גם בשבת כאשר העתקנו לשונו בסמוך, ועי' להרב שערי תשובה בסימן ש"ז סק"ה שהביא כל זה וכתב ולדינא פוק חזי מאי עמא דבר על ידי גוי מתירין ולישראל אסור ומכ"ש אם הוא חותם שיש בו אותיות בכתב אשורית עכ"ל ע"ש, משמע דלא אסר ע"י ישראל אלא אם יש בחותם אותיות או צורות כדעת הרב מ"א אבל בחתום וסתום בלא צורת האותיות ומפרידו מצד שאין בו אותיות ועושה משם פתח להוציא את האגרת גם הוא מודה שמותר ע"י ישראל כנ"ד שקורע הכיס מצד שאין בו כתב מותר כדין חותמות שבכלים כראית הרב ז"ל, ולפי דברי הרבנים האב ובנו שראו את החדש והרב א"ר והרבנים שהעתיקו את דבריהם ושתו בצמא את דבריהם ולא העירו עליהם ולא נדנדו כנף קולמוסם על דבריהם וקבלו אותם בשתיקה משמע דהכי סברי מרנן וא"כ תיקשי להו מדברי הרמב"ם ז"ל שהעתקנו את דבריו לעיל בתחילת התשובה שכתב בפרק י' מהל' שבת הלכה י' הקורע בחמתו וכו' הואיל וחמתו שוככת בדבר זה הרי הוא כמתקן וחייב ע"ש, וצריכין אנו לחלק כמו שחילקנו לעיל דשאני הקורע בחמתו

דקרי ליה מתקן משום יתובי דעתא משום דבקריעה גופה שוככת חמתו כדאמרן לעיל, נמצא דלדברי האגודה ור"מ מינץ שהביא דבריו ולדברי הפר"ח בי"ד אסור לפתוח אגרת סתומה וחתומה, ולדברי חכם צבי ולשאלת יעבץ וא"ר ולהרבנים שהעתיקו דבריהם מותר ודברי מהרי"ל נוטים למתירין דודאי שאינם כדברי הפר"ח דסובר דיש בפתיחתה איסור דאורייתא כמש"ל:

ובחפשי בספרי דבי רב מצאתי ראיתי להרב הגדול בעל ספר באר מים חיים להר"ח מוצירי ז"ל בתשובותיו סימן ד' וסימן ה' שנשא ונתן בהלכה זו עם הרבנים חברים מקשיבים שדעתם לאסור והוא ז"ל נשא ונתן בסי' ד' בפסק ארוך דבר דבור על אופניו ולבסוף זו הלכה העלה וז"ל הכלל העולה לענ"ד דמותר לפתוח הכתבים דהיינו לקרוע ולשבר החותם אפי' בשבת ואין בו שום חשש איסור כלל והוא שלא יהיה חותם של אותיות וכמ"ש המגיני ארץ והרוצה להחמיר על עצמו בשבת יחמיר אבל בי"ט אינו אלא מן המתמיהין ועוד ראיה מן התוספתא שהביא הרב מ"א והבאר היטב סימן שי"ד קורע אדם העור מעל פי החבית של יין וכו' ע"ש, ובסימן ו' הביא תשו' מהריב"ש ומהרי"ם החברים הנז' שדעתם לאסור והוא השיב עליהם במדה גדושה וכתב הכלל העולה דפתיחת האגרות בי"ט כשמצטער לדעת איזה דבר שדואג עליו שרי ע"י ישראל, ודעת מהרי"ל ומהרש"א ז"ל ודעמייהו דאפילו בשבת אין בהם איסור מדינא ואין חילוק בין צורך אכילה לצורך אחר, וזה פשוט לדעתי וכו' ע"ש, ודע דחילוקנו שחילקנו אנן בענ"ד וענינו ואמרנו דשאני הקורע בחמתו דבקריעה גופה שוככת חמתו להכי הוי כמתקן משא"כ בחותמות הכלים וכן בנ"ד בקריעת כיס המעטפה הקריעה, ודאי קלקול אלא שבאת עליה ממקום אחר שמתיישב דעתו כשמוציא את האגרת ומה ראי על ככה ומה הגיע אליהם, דע כי עלה בידינו חלק יפה כי כן מצינו לו להרב באר מים חיים שם באותה תשובה הנז' שחילק כן וז"ל הצריך לענייננו אלא שעדין קשה שהרי כחס על הנר כחס על השמן פטר ר"י אע"פ שאין כונתו לקלקל בלבד דהיינו לכבייה כי אם שחס על הנר ועל השמן ומה הפרש יש בין קורע בחמתו והמפרק ניירות לזה, ועל כרחך לומר דיש עוד חילוק אחר דדוקא בקורע על מתו וחמתו והמפרק שבשעה שהוא קורע קיים המצוה או משכך חמתו או מפרק ניירות שבשעה שהוא מפרקן הוא מתקן לעשותן ניירות זה מזה הוא דמיקרי מתקן וחייב אבל במכבה שבשעה שמכבה לא עביד שום תיקון כי אם אחר שכיבה אזי הוי התיקון לנר ולשמן התם פטור אבל אסור, וכתב דחילוק זה מצאתיו בפרק האורג שם בתוספות ד"ה הא רבי יהודה הא רבי שמעון וכו' עש"ב, והיינו כדברינו ממש ברוך השם שבראנו לכבודו:

עוד אעתיק לך דבר יפה אמר חנן באותה תשובה משום דצריך לענייננו וזה הוא לשונו הגם דקימ"ל כל פטורי שבת פטור אבל אסור כדאמר שמואל בשבת ק"ן היינו דוקא המקלקל בקרקע או בדברים אחרים כיוצא בו אבל המקלקל בכלים בנייר וחרס אתאן לדינא דבנין וסתירה בכלים דקי"ל אין בנין וסתירה בכלים וכו' ומכיון דאין בנין וסתירה בכלים אי לאו משום דהוי מתקן כלי הוה שרי וכו' ע"ש, ועי' לעיל מה שכתבתי בשם הר"ן ז"ל, הרי שלך לפניך שהרב הכריע כדעת המתירין:

והנה אחר ההתבוננות נראה לומר שלא דברו הרבנים האוסרים הנז' אלא במעטפה של נייר שלא היה מיוחד לכך אלא כשרוצים לשלוח אגרת ע"י ציר לוקחים נייר בעלמא וכורכים על האגרת וכופלין קצותיו מזה על קצותיו מזה וחותמים אותה בשעוה אדומה המיוחדת לאגרת או קושרים הכרוך בחוט בזה הוא שדברו הרבנים הנז' אם קריעתו הויא תיקון או קלקול משום דעדין היא חזיא לאותו דבר או לדבר אחר אבל בזמננו זה שיש כיסים מיוחדים לכך הגדול לפי גודלו והקטן לפי קוטנו וכל הלוקח תכריך של ניירות המיוחדים לאגרות לוקח כנגדן מן הכיסים שלהם כמניינם וכמספרם וכל כיס ומעטפה אינה ראויה לשמוש זה אלא לפעם אחת ואין מלאך אחד עושה שתי שליחיות דפעם אחד ולא אשנה לו שאינו ראוי עוד ואינו עומד אלא לזריקה כי לא יועיל עוד למאומה משום הכתב שעל גבו שכולו מלא כתבים וחותמות של מלכות וכבר נקרע ואינו עומד כ"א לזריקה לאשפה שכבר בא אל תכליתו שעליו נתקן מתחילה וא"כ אלו הכיסים אדעתא דהכי עבידי מתחילתם שמי שמקבל אותם יקרעם להוציא מה שבתוכם ויזרקם כעפרא דארעא ולהכי קריעתם לא מיקרי לא תיקון ולא קלקול כאשר כתבנו לעיל ראייתנו ממפיס מורסא בשבת, זהו הנראה לענ"ד, וצור ישראל יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות אמן, ז"ך לחדש אדר שנת ומברכת"ך יברך בית עבדך לפ"ק פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן סה

כוס של זכוכית של קידוש שנסדק מתוכו דהיינו מקרקעיתו ולא הגיע הסדק לצדדיו אלא מתחתיתו והסדק מעבר לעבר אלא שעדין אינו מאבד טפה ואין המשקה יוצא ממנו כלום אבל הסדק נראה לעין כל כשהכוס ריק אין בו יין, אם יכולים לקדש בו הקידוש או לא? שהרי כשאוחזו בידו שתחתיתו על כף ידו אין נראה הסדק בשוליו:

תשו' הנה איתא בברכות נ"א ע"א אמר ר' זירא וכו' עשרה דברים נאמרו בכוס של ברכה טעון הדחה ושטיפה, חי, מלא, עי' פירוש רש"י ז"ל מה שפירש בפירוש חי ע"ש, והרא"ש

שם בפסקיו סימן ל"ה הביא בשם יש מפרשים דחי אכלי קאי דומיא דאינך ופירושו שלם כדאיתא בבבא קמא דף נ"ד כלים שבירתן זו היא מיתתן וכו' ע"ש, וכן העתיק הטור בא"ח סימן קפ"ג וכן פסק מרן ז"ל בש"ע שם סעיף ג' וז"ל צריך לחזור אחר כוס שלם עכ"ל, הרי לך שצריך שיהיה שלם בלתי חסרון וזה שנסדק הוא שלם בלי חסרון:

וראיתי להרב שיירי כנה"ג בסימן הנז' בהגהת הטור אות ב' שכתב שהיה מסתפק כל ימיו בכוס שבסיסו שבור בענין כשמעמידין אותו יכול לעמוד אם מברכין עליו או לא ודעתו היתה לברך כיון שיכול לעמוד וכתב שאחר זמן מצא בדרשות מהרי"ל שכתב שבהיותו בדרך הביאו לו כוס פגום בשפתו ולא רצה לברך עליו והביאו לו כלי שהוא שבור בסיסו שלמטה ואמר מאי אולמיה דהאי מהאי ואמר לו מהר"ר אהרן ז"ל וכי צריכין אנחנו לכלי כסף בשעת הדחק והסכימו לברך על אותו שבגופו שלם ואין לחוש אם שבור בתחתיתו במקום הדחק נראה ברור מדבריו דכשאינו בשעת הדחק אף שהוא שלם בשפתו אם שבור בתחתיתו אין לברך עליו וכתב הרב השיירי ז"ל מדסתם מהרי"ל דבריו מוכח דאף ביכול לעמוד על בסיסו פסיל ליה שלא בשעת הדחק ע"ש, ונ"ל שפשט דבריו דקאמר והסכימו לברך על אותו שגופו שלם ואין לחוש אם שבור בתחתיתו וכו' יראה דמיירי בכוס שרגל יוצא מתחתיתו דהיינו מקרקעית גוף תחתית הכוס ובסוף הרגל עשו לו בסיס לעמוד עליו וזהו הבסיס שאמר שנשבר שאינו מגוף הכוס ולכך קרי ליה גופו שלם אבל אם נשבר מקרקעיתו שהוא עיקר בית קבול שלו לא נקרא שלם גופו הגם שלא נשבר כ"א מקצת מעובי קרקעיתו מ"מ לא מיקרי גופו שלם לכך נראה כמו שכתבתי:

וראיתי להרב עולת תמיד בסימן קפ"ג סק"א שכתב וז"ל הצריך לענייננו ובאפשר יש להקפיד גם על כוס שגופו שלם ובסיסי נשבר כן איתא במהרי"ל בדרשותיו מיהו אם יכול לעמוד על כפו בלי סמיכה אין להקפיד רק משום הדור מצוה ועי' כנה"ג מהדורא בתרא, ועי' מ"א כאן ס"ק ה', וכל זה לא מיירי אלא בנשבר אבל בנסדק כנ"ד כ"ש בקרקעיתו מתחתיתו נ"ל דלית דין צריך בושש דגם הידור בזה ליכא וראיה מאתרוג שהצריכה בו התורה הידור דכתיב פרי עץ הדר ודרשי בו רז"ל מהודר ואפילו הכי פסק הטור והמחבר בסימן תרמ"ח סעיף ה' שאם נסדק אם נשאר בו שיור למעלה ולמטה אפילו כל שהוא כשר וכו' ע"ש, הרי לך אפילו דבר שהוא דאורייתא אם נסדק אם אינו על פני כולו כשר אפילו בדבר שהקפידה עליו התורה והצריכה הידור וכ"ש הכא וכן הכשירו בשופר שנסדק במיעוטו ואפילו למי שפוסל התם היינו משום דע"י תקיעה מתרחב כמו שפסק מרן בסי' תקפ"ו סעיף ח' ט' וכן הדין בלולב אם לא נתרחקו שני סדקיו, אלא שראיתי

להרב מחצית השקל בסימן קפ"ג סק"ה שכתב וז"ל ובספר א"ר הביא עוד בשם מהרי"ל דאפילו נסדק הכוס בלי חסרון אין לברך עליו אם אפשר באחר, גם הרב מגן האלף בס"ק ה' כתב וז"ל ואפילו נשבר בסיס שלמטה פסול ואפילו נשבר מעט ואפילו יכול לעמוד בלי סמיכה שיירי כנה"ג וסדק אפי' בלי חסרון א"ר, וכל זה באפשר אבל בלא אפשר יכול לברך בהמ"ז אף על כוס שבור דלא כשיירי כנה"ג ע"ש, וכן כתב הרב חיי אדם בכלל מ"ו הלכות ברהמ"ז סעיף ז' וז"ל וכן אפילו לא חסר אם לא בשעת הדחק ועי' עוד לו בהלכות שבת כלל ו' סעיף י"ג ע"ש, אלא דאפשר שלא דברו אלא בנסדק כולו כמו אתרוג אבל אם מעט כשר וכדין אתרוג שהוזכר וכ"ש אם נסדק דוקא מתחתיתו כנ"ד ועוד שאינו נראה כשאוחזו בידו על כף ידו נ"ל שיש להכשיר בשופי וכדין אתרוג שכתוב בו הדר ודוק:

ודע שאין לומר דכל זה שהחמירו אינו אלא בכוס של ברכה שהצריכו עשרה דברים או לדידן ארבעה אבל בכוס של קידוש אפשר לומר שלא הצריכו להיותו שלם, דהרואה בהרמב"ם הל' שבת פרק כ"ט הלכה ז' יראה דסובר דדא ודא אחת היא וז"ל כיצד הוא עושה לוקח כוס שהוא מחזיק רביעית וכו' ומדיחו מבפנים ושוטפו מבחוץ וממלאו יין ואוחזו בימינו ומגביהו מן הקרקע טפח ולא יסייע בשמאל וכו' הרי לך דכל דיני כוס ברכת המזון איתנהו בכוס של קידוש ולא עוד אלא שראיתי להרב המגיד שם שכתב וז"ל ומפרש רבינו דכוס של ברכה הוא כוס שאומרים עליו קידוש היום או ברכת המזון וכו' ע"ש, ולא עוד אלא שעיקר הדבר לדעת רבינו הוא בכוס של קידוש כמ"ש וכו' ע"ש, וכן כתב הטור בסימן רע"א וכן פסק מרן שם בסימן רע"א סעיף י' וז"ל מקדש על היין כוס מלא שלא יהיה פגום וטעון כל מה שטעון כוס של ברכת המזון וכו' עש"ב, יום כ"ח לטבת בשנת עזרת"י היית לפ"ק פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות ראש חדש

סימן סו

בספרי ח"א בהלכות ר"ח סימן נ"ו ד"ן ע"א חקרתי דלמה אנחנו עושים ר"ח שני ימים אי משום ספיקא וכו' ע"ש שכתבתי שחקירה זו נמצאת וגם היתה לרבינו ישעיה הראשון כמו שהעתיק הרב חיד"א בספרו ברכי יוסף א"ח סימן תכ"ז וכתב וז"ל כך נראה לי כי חדשה של לבנה כ"ט יום ומחצה ויום שלשים היה ראוי לחלקו חציו לחדש שעבר וחציו לחדש הבא ולא נוכל לחלק היום לחצאין מפני זה תיקנו לעשות חדש אחד מלא ואחד חסר ואפילו הכי מן הדין היה שביום שלשים נקדש החדש כיון שמקצתו קדש כולו

קדש ולמחר בשלשים ואחד לא נקדש אבל כיון שתיקנו חכמים ליתן כל יום שלשים לחדש שעבר אנו מקדשים יום למ"ד ויום ל"א ואנו מקדימין ומקדשין יום למ"ד מפני שהוא זמנו של קדוש שהרי חצי יום היה ראוי להיות לחדש הבא וצריכין אנו לקדש לחדש הבא והוא זמן הקידוש ועוד אנו מקדשין למחר להיות מתחילין למנות ממנו מיום ל"א ושניהם נקראים ר"ח זה לקידוש וזה למנין וכו' ע"ש, וכן ראיתי להרמב"ם בפרק ח' מהלכות קדוש החדש הלכה ד' שכתב וז"ל יום שלשים לעולם עושין אותו ראש חדש בחשבון זה אם יהיה החדש שעבר חסר יהיה יום שלשים ר"ח הבא ואם יהיה החדש שעבר מלא יהיה יום שלשים ר"ח הואיל ומקצתו ר"ח ויהיה תשלום החדש המלא שעבר ויהיה יום אחד ושלשים ר"ח הבא וממנו יהיה המנין וכו' ע"ש, וכן לשון הרב תפארת ישראל על המשניות לסדר מועד בקונטריס שבילי דרקיעא שהובא בתחילת סדר מועד בסי' ז' וז"ל וכשעושין החדש מלא אז גם השלשים נקרא ר"ח מדמקצתו מחדש הבא ואע"פ כן אין מונין חדש הבא רק מיום ללא וכו' ע"ש:

ובאמת תם אני לא אדע במאי דקא פסקו ותנו כולהו הני תנויי הרבנים הנז' בלישנייהו שאם יהיה החדש שעבר מלא יהיה יום שלשים ר"ח הואיל ומקצתו ר"ח מחדש הבא והרי אם אנו עושים מתחילה חדש חסר דהיינו יום אחד דוקא חדש הבא יהיה כולו יום שלשים שייך לתשלום החדשים שעברו י"ב שעות לחדש הראשון שלפני זה שהרי מיום שלשים מנינן חדש הבא נמצא חדש שעבר חסר לו י"ב שעות, וי"ב שעות לתשלום. חדש זה שאנו עומדים בו הוא יום שלם ונמצא שיום שלשים זה כולו שייך לחדש העבר הנשלם עתה ולא יתחיל חדש השלישי עד יום ל"א אחר עבור שעה ותק"ו חלקים מהשעה מהחלקים הנוספים בכל חדש דהיינו תשצ"ג חלקים, וא"כ אדרבא יהיה מקצת חדש העבר נכנס לתחום יום ל"א וא"כ היה ראוי לנו לקבוע בכל חדש יום אחד דוקא ויהיו כל החדשים שוים ביום אחד דוקא יהיה ר"ח אלא דהראשון ביום שלשים והשני ביום ל"א וכן על זה הדרך השלישי ביום שלשים הרביעי ביום ל"א אחד חסר ואחד מלא ואין קובעין לר"ח אלא יום אחד בכל החדשים ויהיו כל החדשים בהשואה אחת ואהיה שעשועים יום יום דוקא:

ויש לומר דחדש הראשון של תחילת השנה ותחילת החשבון בדין הוא שיהיה מלא שהרי יום שלשים שייך לגביה דחדש הירח יש בו כ"ט יום י"ב שעות תשצ"ג חלקים וא"כ הרי יצא רובו לחדש שעבר שהוא חדש הראשון וכיון דכתיב חדש ימים ודרשינן חדש ימים ולא חדש שעות לכך שייך כולו השלשים לחדש שעבר ואם כן צריכין לקבוע ר"ח בשני ימים ביום שלשים משום שמחציו ולמעלה שייך לחדש הבא שבאותה שעה

נתחדשה הירח א"כ הוא ר"ח ולמחר ביום ל"א עושים ר"ח כדי למנות ממנו חדש הבא דמנינן מיום ל"א לחדש הבא ג"כ מהאי טעמא דימים מנינן ולא שעות ולכך נותנים כל יום שלשים לחדש שעבר ומנינן חדש שלהבא מיום ל"א ובאמת התחיל החדש השני מקודם יום ל"א י"ב שעות ואם כן כשיגיע החדש השני מיום ל"א לתשלום כ"ט יום הרי נשלם בתחילת יום שלשים מספר חדש הירח שהוא כ"ט יום י"ב שעות הקודמים ונמצא כל השלשים שייך לחדש הבא שהוא חדש השלישי וימיו של חדש השלישי יושלמו בחצי יום השלשים של הבא ויהיה יום השלשים לחדש העבר שהוא חדש השלישי ולכך צריך לעשות שני ימים ר"ח יום שלשים לחודש הלבנה ויום ל"א למנין חדש הבא וכן על זה הדרך ודוק:

אחר כך ראיתי להרב הלבוש בא"ח סימן תכ"ח שכתב וז"ל ותשרי אי אפשר לחסרו מפני שהוא מלך ויש בו המועדות ונקרא ירח האתנים וכו' וא"כ לפ"ז יהיה סדר החדשים תשרי לעולם מלא וטבת לעולם חסר וכו' וזה טעם כעיקר, ונראה לי לומר שאע"פ שהעיקר משני ימים של ר"ח הוא יום ראשון שהוא יום שלשים שבו התחיל הירח להתחדש והוא החדש לענין קרבנות המוספין מוספי ר"ח וביום ל"א אין מקריבין מוספין אלא שעושין אותו ר"ח לענין מנין החדש דוקא שמונין ממנו חדש הבא כמ"ש הרמב"ם מ"מ אנחנו עושים בזמן הזה שביום ל"א קורין בו הלל ומתפללין בו תפלת המוספין ומוציאין בו ס"ת לקרות פרשת ובראשי חדשיכם נ"ל הטעם משום דכשהיו מקדשין החדש על פי הראייה פעמים שלא היו מקדשין החדש עד יום ל"א כגון שלא באו העדים מאיזה סיבה ביום שלשים וא"כ עיקר החדש אז ביום שלשים ואחד ואז היו מקריבין את המוספין ביום שלשים ואחד ולהכי גם אנן עבדינן כוותיהו וקורין בו הלל ומתפללין בו מוסף ועושין ממנו כל דין ר"ח מהרה יבנה בימינו בית המקדש אמן, י"א לחדש חשון שנת הב"ה לנו עזר"ת מצר והיא שנת סתרפ"ד שמטת כספים שמוט כל בעל משה ידו:

פה אורן יע"א.

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות פסח

סימן סז

לשון הרי"ף ז"ל בפרק כל שעה אמר רב חנן בר יצחק וכו' כל כלי חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן מותר להשתמש בהן מצה בצונן חוץ מבית שאור הואיל וחימוצו קשה וכו' נ"ל דס"ל דאסור להשתמש בהן בחמין הגם דלא נשתמש בהן בתחילה אלא צונן ולא

בלעי מ"מ אי משתמש בהן השתא בחמין כל הרואים שמשתמש בחמין יאמרו כי כן דרכם שרגילי להשתמש בהן כהשתא שכבר ראו כי היה משתמש בהן בשאר ימות השנה, ובאמת אם נשתמש בהן בתחילה בחמין אסורין לכן אסור להשתמש בהן השתא בחמין והא דאסור בצונן בבית שאור וחרוסת משום גזירה אטו חמין כן נראה לי טעמא לגרסא זו ועי' לרבינו נסים בפירושו על הרי"ף שנתן טעם לשבח לגרסא זו ואנכי הדל באלפי מה שנראה לענ"ד כתבתי כי נראה לי נכון:

ונ"ל הא דלא רצו לדרוך בדרך זו משום דיש להקשות כי ראוי שלא לגזור גזירה זו שהרי גם אם יטעו ויאמרו שנשתמשו בהן בחמין מ"מ מותר דסתם כלים אינם בני יומן והו"ל נותן טעם לפגם ולמה גזרינן כי דוקא בבית שאור יש לגזור אטו בחמין שכיון שהוא דבר חריף לא מהני ביה אינו בן יומו אלא דגם בזה יש לומר דסובר הרי"ף דלענין חמץ לא אמרינן ביה סתם כלים אינם בני יומן וכמו שכתב רבינו ב"י האי סברא בא"ח סימן תמ"ז ד"ה ומה שאוסרין שמן מהותך עיין שם:

סימן סח

עוד לשון הרי"ף בפרק הנז' בענין מחלוקת מר עוקבא ושמואל אם נתבקעו ממש או קרובים להתבקע דעבדינן לחומרא כמר עוקבא דהוי ספיקא דאורייתא וספיקא דאורייתא לחומרא, וכתב עוד והני מלי למיכלינהו להנהו שערי בעינייהו אבל אי משתכחי בהדי בישולא ולא נתבקעו כיון דאיסור תערובת חמץ במשהו דרבנן היא לא אסרינן ליה להוא דמשתכחי ביה תרי ותלת שערי אלא אם כן נתבקעו כשמואל משום דהויא ספיקא דרבנן וספיקא דרבנן לקולא עיין שם:

הנה מדברי הרי"ף אלו עליונים למעלה מוכח דסובר ז"ל דגם באיסור מצד עצמו ספק דאורייתא הוא ומצד אחר בא שהוא דרבנן אפילו הכי אמרינן בזה ספיקא דרבנן לקולא, ונראה לי שמכאן ראיה למה שכתב רבינו ב"י ביו"ד סימן נ"ז בשם מצאתי כתוב וז"ל הצ"ל ומצאתי כתוב קשה וכי פליג ר"י הזקן על התלמוד וכו' ועוד קשה למה אין כל העדר מותר מכח ספיקא לקולא וכו' ונ"ל דלא מיירי ר"י אלא דוקא שנודע שדרס הזאב קידם שנתערב באחרים ואם כן כיון שנודע מיד דהוי ספק דרוסה והוא ספיקא דאורייתא ובאותו פעם לא היה עדין רק ספק אחד שהרי לא נתערב עדין ונעשה הספק כודאי וכשנתערב בעדר הוי כמו ודאי דאורייתא וכו' אבל אם לא נודע לנו שדרס הזאב עד אחר שנתערב בעדר מודה שמותר מטעם ס"ס הואיל ששני הספיקות באים כאחד מיד כשנולד הספק וכו' ע"ש, דבזה כוונתו ג"כ לתרץ גם קושיא השנית שהקשה דהו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, דעל זה תירץ שכיון שנודע לנו הספק דרוסה קודם התערובת הרי

כבר אמרנו ספיקא דאורייתא לחומרא והו"ל כודאי וכשחזר ונתערב הו"ל כודאי איסור שנתערב דלא בטל מדרבנן מפני חשיבותו אבל אם לא נודע ספיקיה עד שנתערב בשיעור ביטול אלא דמדרבנן לא בטל בזה הוי ספיקא דרבנן דדיינינן ליה לקולא הגם דהאיסור מצד עצמו ספק דאורייתא אלא דמצד אחר שהוא התערובת בא לו שהוא דרבנן אפילו הכי אמרינן ביה שהוא ספק דרבנן ולקולא כהכא בשעורין הקרובין להתבקע דהאיסור מצד עצמו ספק דאוריי' אלא דבא לו שהוא מדרבנן מצד אחר שהוא התערובת ואפילו הכי כתב הרי"ף דהו"ל ספיקא דרבנן ולקולא וכן העתיק הרא"ש ז"ל בפסקיו בפרק כל שעה סימן כ"ה ע"ש, וכל זה היפך ממה שכתב הרב דרכי משה שם בסימן נ"ז סקט"ו וז"ל אבל כאן מצד האיסור בעצמו הוא ספק דאורייתא אלא שמצד אחר דרבנן הואיל ונתערב ומדאורייתא חד בתרי בטל אלא דרבנן גזרו בדבר חשוב שלא להתבטל זו לא מיקרי ספיקא דרבנן לילך בה להקל ע"כ ע"ש, אלא לפי דרך זה דברי הרי"ף והרא"ש הנז' הם היפך גם מדברי הש"ע בסימן ק"י סעיף ט' וז"ל ספק טרפה שנתערב באחרות כולן אסורות עד שיהא בהיתר כדי לבטל האיסור אם הוא מדברים המתבטלים שכיון שספק הראשון היה בגופו אין להתירו מספק ספיקא ע"כ משמע מדנקט אם הוא מדברים המתבטלים הא אם הוא מדברים שאינם מתבטלים כגון חתיכה הראויה להתכבד או אם הוא מדברים החשובים הגם שמדאורי' בטלי ורבנן הוא דאמרו דלא בטלי אסורות, ולפי דברי הרי"ף הנז' אם כן בתערובת זו דאיכא ביטול מדאורייתא ואינה אסורה אלא מדרבנן כיון שהוא ספק טרפה הוה לן לומר ספיקא דרבנן לקולא כדאמר הכא הרי"ף והרא"ש, ועל כן צריכין לומר דלפי שיטת מצאתי כתוב הא דמרן דסימן ק"י סעיף ט' והא דמור"ם בדרכי משה שלו דסי' נ"ז מיירי בנודע הספק הראשון קודם התערובת לכן אסרו משום דאיכא תרתי חדא דהספק הראשון בגוף האיסור עצמו מלבד שנודע הספק קודם התערובת אבל אם אינו בגופו הגם שנודע הספק קודם מותר אלא דעדין צ"ע מהא דכתב הט"ז בסימן ק"י סעיף ד' והביא דבריו באר היטב שם ס"ק י"ג ע"ש בסיום דבריו ז"ל, ובאמת דבר זה צריך תלמוד בשובה ונחת ואין הפנאי מסכים עתה עזרי מעם ה' לעמוד על זה בעה"י, ועי' להרב שפתי כהן בסי' ק"י בדיני ס"ס שלו באורך אות י"ט באו"ד ואין להקשות אמ"ש הרב דהיכא דמצד וכו' ע"ש, ועי' במה שאכתוב לקמן בחיו"ד במעשה דשחט ונטל הסכין וחזר ושחט ועיין בדרכי משה בא"ח סימן תס"ז ס"ק י"ד:

סימן סט

לשון הרי"ף בתחילת ערבי פסחים וז"ל ערבי פסחים סמוך למנחה לא יאכל אדם וכו' פירוש סמוך למנחה מתשע שעות ולמעלה, ומנחה גופה מתשע שעות ומחצה ולמעלה

וסמוך לה תשע שעות ע"כ, נמצא דלא יאכל ברביע היום כולו דהיינו משך שלש שעות, וכן פירש רשב"ם וז"ל סמוך למנחה מנחה קטנה קודם למנחה מעט חצי שעה בתחילת שעה עשירית ע"ש, וכן כתב הרמב"ם בפרק ששי מהלכות חמץ ומצה הלכה י"ב וז"ל וכן אסור לאכול ערב פסח מקודם המנחה כמעט ע"ש, וכן כתב הרב אור זרוע הגדול בהלכות פסחים בפירושו לשיר אלקי הרוחות וז"ל סמוך למנחה קטנה תנן בתחילת שעה עשירית וכו' ע"ש וא"כ הא דקתני מתני' סמוך למנחה ר"ל סמוך לפניה לא סמוך לאחריה, והכי מוכח מהש"ס צ"ט ע"ב דפריך מאי איריא ערבי פסחים אפילו ערבי שבתות וי"ט נמי לא יאכל מן המנחה ולמעלה וכו' ומשני רב פפא התם בערבי שבתות וי"ט מן המנחה ולמעלה הוא דאסור סמוך למנחה שרי, אבל בערב פסח אפילו סמוך למנחה נמי אסור ע"ש, הרי לך בהדיא דסמוך מלפניה קאמר וכן פירש הר"ן ז"ל דסמוך למנחה היינו סוף שעה תשיעית ע"ש, וז"ל הטור א"ח סימן תע"א כל אדם אסור לאכול פת משעה עשירית ולמעלה וכו' אבל מצה שאין יוצאין בה בלילה מותר לאוכלה עד תחילת שעה עשירית וכו' ע"ש, ועי' ב"ח שגרס בלשון הטור כל אדם אסור לאכול פת מתחילת שעה עשירית ע"ש, והיינו ודאי מסוף שעה תשיעית שהוא משך שלש שעות משהתחיל שעה עשירית ע"ס היום וכל זה פשוט אלא שהוצרכתי לכל זה לפי שראיתי להרב שלטי הגבורים שסביב הרי"ף שכתב וז"ל הטור כתב דאסור לאכול פת מתחילת שעה עשירית ולמעלה ולדברי רבינו הרי"ף אסור מט' שעות ולמעלה וכו' ונראה דבהא פליגי דרבינו וסיעתו מפרשי סמוך למנחה דמתני' אלפני שעת המנחה והטור מפרש סמוך למנחה אלאחר שעת המנחה עכ"ל, והם דברים תמוהים בעיני חדא שמפרש דברי הטור שכתב מתחילת שעה עשירית היינו תחילת דפיקת העשירית שהוא גמר העשירית שאין זה במשמעות הלשון והענין דא"כ הוה ליה לומר מסוף עשירית לא תחילת עשירית, ועוד דילפינן תחילות מההיא דפרק ראשון דקתני מתני' רבי מאיר אומר אוכלין כל חמש ושורפין בתחילת שש וכו' ועל כן נראה שטעות סופר הוא זה ודוק, אחר כך ראיתי להרב פר"ח בא"ח סימן תע"א שדבר בזה ע"ש, ועוד שכבר הוכחנו מן הש"ס דסמוך היינו קודם מנחה קטנה ואיך הוא ז"ל מפרש דברי הטור היפך הש"ס לכן נראה שדברי הרי"ף והטור כהדדי נינהו אלא שהרי"ף מפרש מסוף ט' שעות והטור מפרש מתחילת י' והיינו הך דכולם מכוונים לדבר אחד דהיינו כל משך שלש שעות ודוק:

סימן ע

טור וש"ע א"ח סימן טל"ת צבור אחד של חמץ וב' בתים בדוקים ואתא עכבר ושקל ולא ידעינן להי מינייהו עייל וכו' אם באו לשאול זה אחר זה אין שום אחד מהן צריך בדיקה

אם בטלו ע"ש, והוא מש"ס דפסחים י' כאשר הערה מקורו הרב"י ז"ל דאמר ר' יוחנן על הא דתניא צבור אחד של חמץ ושני בתים בדוקים וכו' היינו שני שבילין וכו' וקאמר רבי יוחנן בבת אחת דברי הכל טמאים בזה אחר זה דברי הכל טהורים וכתב ב"י דמשמע שדין חמץ שוה לדין טומאה וא"כ בזה אחר זה אליבא דכ"ע אין צריכין בדיקה מיהא לדעת הטור אם כבר בטלו ואין כאן איסור אלא מדרבנן, ומסוגיא זו קשה לי על שיטת הרשב"א ז"ל בתורת הבית והעתיק דבריו ז"ל הטור ביו"ד סימן קי"א וז"ל היו כאן שני קדירות של היתר ולפניהם שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור ונפלה אחת לתוך זו ואחת לתוך זו שתיהם אסורות אפילו באיסור דרבנן וכו' ואין חילוק בין אם שתי הקדירות של אדם אחד או שני בני אדם ע"ש, ועי' ברבינו ב"י שם שהעתיק מה שכתב הרמב"ן על זה ומש"כ עליו הרשב"א ז"ל דס"ל להרשב"א כי גם בשני בני אדם שבאו לשאול זה אחר זה אסור ע"ש, עוד מוכח מדברי הטור שם שהעתיק דבריו מדברי הרשב"א בתורת הבית כי גם בשתי קדירות של היתר ונפל איסור לתוך אחת מהן ואין ידוע לאיזה נפל ואין בכל אחת כדי לבטל האיסור מצטרפין וכו' משמע הא אין ביניהם כדי לבטל, אסורים בשניהם גם בשני בני אדם ששאלו זה אחר זה ע"ש, ובאמת קשה על הרשב"א ז"ל דמה יענה להא דפסחים י' דקאמר רבי יוחנן על הא דצבור אחד של חמץ ושני בתים בדוקים וכו' היינו שני שבילין דקאמר רבי יוחנן דבזה אחר זה כ"ע טהורים וא"כ אין צריך בדיקה לבתים כמש"ל, ואפשר לומר שסוברים הרשב"א והטור ז"ל שלא כל איסורי דרבנן שוים ושאני איסור דרבנן של בדיקת חמץ שאינו איסור מחמת עצמו אלא שחכמים החמירו בו הגם שכבר ביטל הצריכוהו בדיקה משום ספק הרגיל דשמא איכא חמץ ושמא יבא לאוכלו, ועוד דשאני איסור דרבנן של אכילה כי התם של קדירות שחמיר שגנאי הוא להכניס לתוך בטנו דבר של איסור וכהא דאיתא בגיטין ז' ע"א השתא בהמתן של צדיקים אין הקדוש ב"ה מביא תקלה על ידיהן צדיקים עצמם לא כל שכן, וכתבו התוספות שם ד"ה השתא בהמתן של צדיקים אומר ר"ת דלא פריך אלא גבי מידי דאכילה דגנאי הוא לצדיק שאוכל דבר איסור ולהכי לא פריך גבי ר' ישמעאל שקרא והטה וכו' השתא בהמתן וכו' ע"ש, ומשום הכי התם בדין הקדירות החמירו אבל בדין הבדיקה לא התרנו באכילה דבר ועי' להרב חיי ז"ל דכתב על מה שפסק הש"ע שאם פירש הככר ממקום קביעותו ונטלו עכבר שאין צריך לבדוק דכל דפריש מרובא פריש ע"ש בסעיף א' על זה כתב הרב חק יעקב וז"ל ומ"מ אין לאוכלו בפסח ע"כ, והביאו הרב באר היטב סק"ג ע"ש:

סימן עא

נשאלתי מידי"ן החה"ש והכולל שיראת חטאו קודמת לחכמתו כבוד שמו כמה"ר יצחק למוזני ז"ל מעי"ת מליליא, על מעשה שהיה כך היה שהוא שלח לבעל פאברי"ק שישלח לו מין אחד שדרכו לעשות ממנו משקה כמו שוקולד הנקרא קאקאוויישט שדרכם לערב בו קמח של תבואה בקנין גמור אחר מתן מעות והגיע לרשות הרב הנז' בפסח בעיר אוראן יע"א אבל הוא י"ץ שדירתו בעי"ת מליליא לא היה בדעתו שכבר בא לרשותו לעי"ת אורן ולא נשאר בדעתו משליחות זו כלל והוא כבר בדק וביטל ככל תיקון חז"ל דאיתיה ברשותי דחזיתיה ודלא חזיתיה וכו' ואחר עבור הפסח אזי נודע שכבר בא לרשותו בפסח מה דינו:

תשובה הנה לא ידענו אם יש בתערובתו כזית חמץ בכדי אכילת פרס או לאו אבל כבר הסכים הרב כסף משנה בפרק ד' הלכות חמץ ומצה הלכה ח' לדעת הרמ"ך דהגם שאין בתערובתו כזית בכדי אכילת פרס כל שיש בתערובת כזית חמץ הגם שאין באכילתו לאו דלא תאכל חמץ מ"מ עובר עליו משום בל יראה ובל ימצא אם הניחו בביתו ולא ביערו או מכרו לנכרי אם לא היה שם ס' במין בשאינו מינו, וכתב הרב חק יעקב בא"ח סי' תמ"ב שכן הסכמת להקת כל הפוסקים האחרונים עי' דבריו ז"ל בספרו שם סק"א ועי' להרב מגן אברהם שם סק"א ועי' להרב באר היטב שם ע"ש, אבל מ"מ הגם שעובר עליו אם לא ביערו ונשאר עד לאחר הפסח הגם שכתב רבינו ב"י בספרו הגדול בסימן תמ"ז שנראה מדברי הרמב"ם שכתב בפרק ראשון חמץ שעבר עליו הפסח אם נתערב וכו' הרי זה מותר לאוכלו דמשמע דלא בעי ששים ע"ש, מ"מ בספרו הקצר פסק כדעת הטור דבעינן ששים לבטלו ע"ש סעיף י"א אלא שמור"ם ז"ל כתב דסגי ליה בהשלכת הנאת האיסור לים המלח ע"ש, ואע"פ שמצינו להרב ב"ח שם סימן תמ"ז שהחמיר בזה וכתב דבהגהות מיימוניות שכתבו דסגי בהשלכת הנאה לים המלח לא מיירי אלא כשאין בכל התערובת כזית חמץ אבל כל שיש בתערובת כזית חמץ וההיתר פחות מששים אין להתיר בהשלכת ההנאה לים המלח ע"ש, מ"מ הרי מצינו להפר"ח שם דסובר שגם שיש בתערובת כזית חמץ בכדי אכילת פרס מותר לאחר הפסח כדעת הרמב"ם ז"ל בפ"א ע"ש, והרב שלחן גבוה בסימן הנז' כתב וז"ל בס"ק ל"ח ולענין הלכה אע"פ שדברי הפר"ח הם דברים שראויים לאומרם מ"מ כבר קבלנו הוראת מרן ז"ל שפסק כהטור שהצריך ששים הילכך אין להתיר תערובת בפחות מששים של היתר אך בשעת הדחק או הפסד מרובה כדאי הוא הפר"ח לסמוך עליו בפחות מששים עש"ב:

האמנם נראה לי שאין צריך לכל זה ויש להתיר מטעמא אחרינא והוא מהאי דינא דפסק מרן ז"ל בסימן חת"ם סעיף ג' וז"ל חמץ של ישראל שעבר עליו הפסח אסור בהנאה והוא משנה פסחים כ"ח ע"א ובש"ס כ"ט קאמר רבא מתני' ר' שמעון היא ור"ש קנסא קניס הואיל ועבר עליו בבל יראה ובל ימצא וכן פסק הרמב"ם הלכות חמץ הלכה ד' וז"ל חמץ שעבר עליו הפסח אסור בהנאה לעולם, ודבר זה משום קנס דברי סופרים הוא מפני שעבר על בל יראה ובל ימצא אסרוהו אפילו הניחו שוגג או באונס כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח כדי שיהנה ממנו אחר הפסח עכ"ל, וכתב הרב המגיד שם וז"ל וכתב רבינו ואפילו הניחו בשגגה או באונס וכו' לומר דעבר עליה לאו דוקא אלא ראוי לעבור עליו וכו' ע"ש, והרב כ"מ שם כתב דברי הר"ן וכתב ואפשר דהר"ן נמי ראוי לעבור קאמר וכדברי הרב המגיד ע"ש, ונראה דהאי דקאמר ראוי לעבור ר"ל כיון שהוא מונח בביתו ברשותו ראוי לעבור עליו הוא דחיישי חכמים לשמא אתי למיכל והיינו מה שמסיים כדי שלא יניח אדם חמץ ברשותו בפסח כדי שיהנה בו אחר הפסח ור"ל ואתי למיכל מיניה דכל תקנת חכמים ז"ל ביעור אחר שביטלו שדי בזה מן התירה היינו דלא ליתי למיכל מיניה, ואם כן בנדון דידן שכבר בדק וביטל וביער כתקנת ח"זל כל מה שיש לו ברשותו בביתו וזה החמץ שנודע לו אחר הפסח לא היה ברשותו בביתו ולא היה יודע בו כלום ליכא טעמא למקנסיה כיון שעשה ככל דתקון רבנן וראיה נמי מהא דכתב הטור לעיל סימן תל"ד בדיני בדיקה וז"ל דהשתא שביטל אפילו אם נשאר בבית חמץ שלא מצא אינו עובר עליו דהוי כהפקר דלאו דיליה הוא ע"כ ע"ש, והיינו טעמא כיון שעשה כתיקון חז"ל לכן ליכא טעמא למקנסיה:

ועדיין צריכין אנו למודעי דלכאורה יש להשיב על זה מהא דאיתא בירושלמי בפרק כל שעה ורמזו הטור שם בסימן חת"ם שאוסר גם בשביטלו שאינו עובר עליו וז"ל הירושלמי הפקיר חמצו בי"ג רבי יוחנן אמר אסור ורשב"ל אמר מותר ושקיל וטרי בדעתייהו ומסיק דבהא פליגי, רבי יוחנן חייש להערמה ורשב"ל לא חייש ופירש הרב קרבן העדה דחייש להערמה דשמא לא יפקירנו ויאמר שהפקירו ע"ש, וקימ"ל כרבי יוחנן לגבי ריש לקיש, וכן פסק מרן סימן חת"ם סעיף ה' וז"ל חמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אסור אע"פ שביטל ומדפסיק ותני הכי משמע בין באכילה בין בהנאה אסור:

וראוי לשום שכל ולהתבונן על זה דבמאי עסקינן אם בהפקירו והניחו לדעת ולא רצה לקיים בו מצות חכמים שהצריכו אחר ביטול שיוציאנו מביתו שימכרנו לנכרי או לבערו כדי שלא יבא ליכשל בו א"כ כיון שעובר על דברי חכמים ראוי למקנסיה דאם לא כן כל אחד יעשה כן ולא יתקיימו דברי חכמים ז"ל ואם כן למה לא אסרוהו מהאי טעמא

וריש לקיש התירו וגם רבי יוחנן לא אסר מהאי טעמא אלא מטעמא אחרינא דחייש לשמא יערים ויאמר שביטל והוא לא ביטל ולמה לא אסר מהאי טעמא משום שעבר על דברי חכמים הגם שודאי ביטלו, אלא ע"כ צ"ל דמיירי דבדק וביטל כתיקון חז"ל אלא שלא היה בדעתו שיש לו חמץ ברשותו ואחר הפסח נמצא ברשותו ובזה שלא היה יכול לקיים בו מצות חכמים בביעור או במכירה כתי' חז"ל הוא דפליגי ר"י וריש לקיש דרבי יוחנן חייש להערמה ורשב"ל לא חייש כיון שבדק וביטל ועשה כתי' חז"ל אלא דעדין לא אפרק מחולשא דא"כ הוה לן לומר ולפרש דהערמה היא לשמא יאמר לא היה בדעתו שיש ברשותו חמץ והוא היה בדעתו וברצונו הניחו, לכן נראה לומר דלעולם מיירי בשהניחו לדעת וכפשט הירושלמי אלא שהפקירו ואפילו הכי כ"ע סברי דלא למקנסיה הגם שעבר על דברי חכמים שדוקא אם עבר אדאורייתא כגון שלא ביטל שעובר על בל יראה הוא דקניס ליה ר"ש כדאי' בפסחים כ"ט אבל אם ביטל דלית כאן איסורא דאורייתא לא קנסינן ליה וגדולה מזו מצינו בענין איסורי הנאה שאמרו שאם מכרן מותר ליהנות מדמיהן ואיסורא דעבד עבד וכמו שפסק מרן ז"ל בסימן תמ"ג סעיף ג' וז"ל אם קנו שום דבר בחמץ מותר מפני שחמץ אינו תופס דמיו וכן קיימא לן שאם מכרן וקידש בדמיהן מקודשת כדאיתא בפרק האיש מקדש דף נ"ו ע"ב ופסקה הרמב"ם ז"ל בפרק שמיני מהלכות ערלה הלכה ט"ז וז"ל כל מאכל שהוא אסיר בהנאה וכו' והדמים מותרים ע"כ, ועיין שם בהרב המגיד שכתב שדעת הרמב"ן כדעת רבינו שאפילו הוא עצמו מותר ליהנות מן הדמים ואיסורא דעבד עבד ע"כ, וכן הוא דעת הר"ן ז"ל בפרק האיש מקדש ובפרק קמא דחולין ועיין בתשובת שאלה בספרי זה קרית חנה דוד ח"א ביו"ד ה' בב"ח סי' ג' דפ"ח ע"א שעמדתי בזה כיד ה' הטובה עלי ע"ש שהארכתי בפרט זה והכרחתי שמותר לכתחילה ליהנות בדמיהן אם עבר ומכרן ע"ש וינוח לך איך שיהיה הרי למדין לפני חכמים דלא קנסינן ליה בכהאי גוונא ולכך הוצרך ר"י לאסור משום הערמה לומר שהפקיר הגם דלא הפקיר ורשב"ל לא חייש להכי:

ולפי האמור בנדון דידן שביטל ובדק כתי' חז"ל ולא היה לו שום ידיעה מדבר זה השלוח אליו כדי שיתן דעת למוכרו לנכרי או תיקון אחר ולא עבר עליו על בל יראה ועוד שלא היה לו בביתו דניחוש לשמא אתי למיכל מיניה להכי נראה להתיר ולית דין צריך בושש וההיא דסימן חת"ם סעיף ג' שאסרו בהניחו שוגג או אנוס שאני התם שהיתה לו ידיעה ממנו בביתו ובחומותיו וכן ההיא דסעיף ה' דחמץ שנמצא שאני שלא בדק כהוגן שהרי נמצא חמץ בביתו, וכן ראיתי להרב חק יעקב בסימן חת"ם ס"ק כ' דכתב הכי וז"ל דחיישינן להערמה שיאמר שביטל ובאמת לא ביטל כיון שעשה שלא כתקנת חז"ל שלא

ביער החמץ או מכר לנכרי וכו' ואפילו איכא עדים שהפקירו וביטלו לא מהני אם הניח חמץ בביתו וברשותו מדעתו וידע ממנו כל ימי פסח ודאי כהאי גוונא לא מהני ביטול או הפקר אבל כל שלא ידע ממנו כל ימי פסח וכו' או שיש אונס גמור בענין המכירה וכל ימי פסח היה סבור שמכר ואחר הפסח נודע לו שלא מכר כיון שהוא אנוס כ"כ אונס ידוע ואמר שביטל אף דליכא עדים שביטל לא חיישינן להערמה ויש להתיר על כל פנים בהנאה אחר הפסח וכו' עש"ב, מה שסיים בכי טיב, הרי לך שהתיר הרב ז"ל אם לא היתה לו ידיעה מהחמץ כל ימי הפסח כנדון דידן שמעולם לא בא לידו ולרשותו ולא קבלו דאמרינן ודאי דאיסורא לא ניחא ליה דליקני ולא זכה בו כלל כל ימי הפסח ולהכי יש להתיר אפילו באכילה כן נראה לי:

שוב מצאתי מקרא מפורש כעין זה בדברי הרב בעל דברי יוסף למהר"י אירגאם ז"ל בסימן י"א שנשאל על ראובן שהלביש מעותיו של שמעון בסחורת החמץ ושלח לו החמץ בכמו שמינה חדשים קודם הפסח והספינה נתעכבה בים עד אחר עבור הפסח אז הגיעה לשמעון מה דינו? ע"ש ששקיל וטרי בזה וזו הלכה העלה ז"ל ולענין הלכה נלע"ד דהכל מודים בנדון דידן דאין ראוי לקנוס אותו ולאוסרו דלדעת הר"ן ז"ל הנה בפירוש כתב דכל מידי דבעי ביעור או מדאורייתא או מדרבנן הוא דראוי לקונסו אם עבר ולא ביער הא אם אפילו מדרבנן לא בעי ביעור כנדון דידן שאינו מצוי בידו ולא ידוע לו לבערו הרי זה מותר אחר הפסח ולדעת הרמב"ם ז"ל דאסר אחר הפסח אפילו הניחו שוגג או אנוס היינו בחמץ שהיה ידוע לו ושגג או באונס הניחו ולא ביערו ואפילו שלא היה ידוע לו מ"מ אסור כיון שנמצא אתו ברשותו גזירה שמא יניח אדם חמץ ברשותו במזיד אבל היכא דלא הניחו לא שוגג ולא אנוס אלא שבא לו מעיר אחרת בלי ידיעתו כלל ודאי דאין ראוי לקונסו דהא ליכא שום הערמה כלל ולא שייך למיגזר כדי שלא יניח וכו' ולדעת הטור והרא"ש דכתבו דחמץ שנמצא בבית ישראל אחר הפסח אע"פ שביטלו אסור דחיישינן ליה שמא יאמר שביטל אע"פ שלא ביטל נלע"ד דהיינו טעמא דחשדינן ליה משום דהא חזינן שפשע ולא בדק כראוי משום הכי חשדינן ליה נמי שמא פשע ולא ביטלו אבל בנדון דידן שלא היה ידוע לו זה החמץ ולא נמצא ברשותו ודאי לא חיישינן להערמה כיון דאין כאן פשיעה וכו' ע"ש מה שסיים באמרות טהורות, הרי כל אדם חזר בו שהתיר הרב מפני שלא היתה לו ידיעה ממנו וכשיטת הרב חק יעקב הנזכרת לעיל, וכאן נמי בנדון דידן הרי ידוע לנו מי האיש הלזה שאין בו חשד כלל ח"ו ועוד דאיסורא לא ניחא ליה דליקני כדכתבינן לעיל:

עוד לאלוה מילין מצוה להביא מן החדש מתשובת התשב"ץ ח"ב סי' קצ"ט שנשאל על מי שיש לו אוצר תבואה תחת הקרקע וערב הפסח ביקר את תבואתו ומצאה שרויה במים ולא היה לו שהות למוכרה לעכו"ם קודם פסח והניחה עד אחר הפסח והשיב וז"ל בקיצור חמץ שעבר עליו הפסח איני אסור אלא מדרבנן כר"ש, ולפי"ז אם לא נתבקעה מותרת לאוכלה אחר הפסח, ואם נתבקעה אסיר לאוכלה ומותר למוכרה לגוי דחמץ שעבר עליו הפסח אינו אסור אלא משום קנסא משום שעבר על בל יראה ובל ימצא וזה אין לנו לקונסו דמה היה לו לעשות אנוס הוא וכבר ביטל וביטול מהני אפילו לחמץ ידוע עכ"ל, ונ"ל שהגם שהרמב"ם ז"ל סובר הגם שהניחו באונס אסור בהנאה מ"מ סובר התשב"ץ דהתם בלא ביטל והכא כבר ביטל והיינו דסיים וכבר ביטל הרי שלך לפניך שהרב סובר כל שלא היה יכול למוכרו לעשות כתי' חז"ל אם ביטל אין לקונסו וכ"ש בנדון דידן שלא היה לו ידיעה ממנו ולא נמצא בביתו עמו ולא בעירו כדי לעשות בו כתי' חז"ל ושכבר ביטל ובדק כתי' חז"ל שיש להתיר בשופי ועל כל פנים אם ירצה למוכרו לנכרי וליהנות בדמיו תבא עליו ברכה וכ"ש שאין כאן אלא תערובת חמץ שכבר כתבנו שלדעת הפר"ח שיש להתיר בתערובת חמץ אחר הפסח אף דאיכא ביה כזית בכדי אכילת פרס, ולדעת מור"ם מיהא סגי בהשלכת הנאה לים המלח ולכן בנדון דידן שכבר בדק וביטל ככל תיקון חז"ל ועוד שאין כאן אלא תערובת ולא חמץ גמור ודאי יש להתיר בשופי ואם רוצה להחמיר על עצמו ולמוכרו לגוי תבא עליו ברכת טוב, כן נראה לענ"ד:

אחר כך בא לידי ספר הרב שער אפרים וראיתי לו להרב מה שכתב בסימן ד' שהוא ענין לתשובתנו ולמה שכתב עליו רב יהודה בריה בהגה לבן המחבר שדעתו דעת עליון לכחא דהתירא ע"ש מה שהאריך והרחיב הדיבור בענין ביטלו ולא ביטלו ויצא לחלק בדבר חדש בין ביטול שהיה בזמנם שהוא ביטול בלב בין ביטול שבזמננו בפה מלא כל חמירא ביום ובלילה ע"ש שדבריו מסכימי'ם ומעריבי"ם למה שכתבנו וראה והתבונן שיפה כח הבן מכח האב אפרים לא יקנא את יהודה ויהודה ל"ו ישו"ר את אפרים לחזק את בדק שעריו ולתמוך את אשוריו אשרי העם שככה לו בעולמו השם בסומכי נפשי נפש דוד כ"ב לחרש אב הרחמן שנת קומה עזרת"ה לפ"ק אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן עב

נסתפקתי במי ששרה צמוקים או תאנים במים לכמה ימים לעשות מהם מים שרופים ולזה צריך זמן דהיינו להשהותם זמן מה בשרייתם עד שיוחלש כחם ואינם יכולים לעמוד

על פני המים מי שרייתם וישתקעו ויצללו במימיהן שאין יכולים לעשות כיפה למעלה כעין פיקא כאשר היו בתחילת שרייתם ותשבר הכיפה ואז יוכשרו לעשות מהם המים שרופים ועוד סימן אחר יש שהגיעו לבישולם. ולהכשרם כשיופסק כח האדים וההבל שעולה מהם בשרייתם ויכול אור הנר לעמוד מפניהם כשישם על הצמוקים אור הנר והאדים נחלשי ואין בכחם עוד לדחות את האור ולכבות את נרה אז נדע נאמנה שכבר הוכשרו הצמוקים למלאכתם והצמוקים והתאנים שכיחי בהם גרעיני חטים ושעורים מתחילת שרייתם במים, ובתוך ימי הפסח נגמר בישולם והוכשרו לעשות מהם מים שרופים ועשו מהם כרצונם שהוציאו מהם מים שרופים ומצאו בהם גרעיני חטים ושעורים מבוקעים מה דינם של מים שרופים אלו בפסח שהרי נתבשל הכל והרתיחו הכל על האש בתוך הפסח וגם החטים והשעורים הללו נתנו טעמם במים השרופים בפסח וחמץ בפסח במשהו:

תשובה הנה לכאורה נראה דיש לאסור המים השרופים האלו שהוציאו בפסח מהא דפסק מרן ז"ל בש"ע א"ח סימן תס"ז סעיף ט' וז"ל תבשיל שנתבשל ונמצא בו שעורים אם נתבקעו ממש הרי כל התבשיל אסור וכו' ע"ש, ואין לומר דשאני התם שנתנו כל הטעם בתוך הפסח אבל בנ"ד כיון שהיו שרויים בתוך מי הצמוקים קודם הפסח כבר בטל הטעם ונתבטל קודם הפסח וקימ"ל שאינו חוזר וניעור כדעת מרן ז"ל זה אינו דהגם שהטעם שנתנו קודם פסח כבר נתבטל מ"מ כיון שהם עדין עם הצמוקים והכל בתוך הפסח שפתו אותו על האש והרתיחו אותו להוציא ממנו מים שרופים חוזרים באותה שעה ליתן טעם חדש בצמוקים בתוך הפסח שאיסורו במשהו וכדפס' בש"ע שם סימן תמ"ז סעיף ג' וז"ל חטה שנמצאת בע"פ בתרנגולת מבושלת מותר דבטלה בס' אבל אם חממו התרנגולת בפסח בעוד שהחטה בתוכה חוזרת ליתן טעם בתוכה בפסח והוי במשהו ע"ש, ועי' שם סעיף ד', הרי לך בהדיא שאם שמו הכל על האש בתוך הפסח אסור משום שחוזר ונותן טעם מחדש כדאמרן:

עוד יש להביא ראיה לאסור מהא דכתב הטור שם בסימן תמ"ב בשם רב נטרונאי ז"ל וז"ל על העושים יין מצמוקין ושורין אותם במים ופעמים מוצאים בהם שנים או שלשה חטים אם מותר לשתותו בפסח אם נעשה קודם הפסח, והשיב ודאי אסור לשתותו בפסח אבל לבערו וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא דחטים אינם פוגמים בצמוקים ואוסרים אותם והגם שהגאון שאסר אותם אפילו בנעשו קודם פסח סובר דחוזר וניעור ואנן לא קימ"ל הכי וכמו שפסק מר"ן בסימן תמ"ז סעיף ד' מ"מ נלמוד משם לנ"ד שנותן טעם בתוך הפסח בשעה ששפתו אותו על האש להוציא מהם מים שרופים שאוסר ואינו נותן טעם

לפגם בצמוקים ועי"ש לרבינו ב"י מה שכתב בדברי רב נטרונאי ז"ל ועי' להרב ב"ח שם שהסכים לדברי רבינו ב"י וז"ל אלא נראה עיקר כמ"ש הב"י דרב נטרונאי סובר כאותם הגאונים שפסקו דחמץ בפסח חוזר וניעור, אבל לדידן דקימ"ל דאינו חוזר וניעור מותר לשתותו אם סננו במסננת של בגד קודם פסח עכ"ל ע"ש, ועיין מה שכתבתי אנכי הדל באלפי בח"א ה' פסח סי' ס"ג דנ"א ע"ד וסי' ס"ה דנ"ב ע"א בדעת רב נטרונאי ז"ל ע"ש, ועי' להרב מעין גנים בא"ח סימן תמ"ז מה שכתב בדעת רב נטרונאי ז"ל:

אמנם כד דייקת שפיר נראה דבנ"ד יש להתיר לשתותו בפסח הגם שהרתיחוהו על גבי האש בפסח בעוד שגרעינים אלו בתוכו וטעמא משום דאלו הצמוקים והתאנים שעושים מהם מים שרופים ידעתי בינ"י ידעתי כי לא יוכשרו לעשות מהם מים שרופים עד שיבטל טעמם וטעם מתיקותם ודובשם שהיתה בהם מתחילתם ונעשו פירשא בעלמא שלא ישאר בהם טעם כל עיקר והוי כדין דם שנעכר ונעשה חלב וכחלב הקיבה שהתירוהו מהאי טעמא שנעשה פירשא בעלמא והכא נמי גרעיני חטה שיש בהם כי לא בררו אותם מתחילה הדבר שכיח הוא להמצא בהם גרעיני חטים או שעורים מתחילת שרייתם כבר נפסדו ונבאשו עד שאינם ראויים לאכילת הכלב או בהמה שהכל מואסים בהם משום שדרכם להשהותם בזמן ימי ניסן בשרייתם שהוא זמן בינוני ממוצע בין קור וחום כמו שלשים או ארבעים יום אז יוכשרו למלאכתם שיעשה מהם מים שרופים וא"כ כבר נבאשו ונפסדו מטעמם והרי כל אדם חזו בו אנוש יביט מרחוק שאין נשאר בהם שום טעם באושים וסרוחים ותפלים ולהכי אני אומר כי טעם שנתנו לשבח קודם הפסדם נתבטל קודם הפסח ואם באנו לאוסרם משום טעם החדש שנותנים בתוך הפסח בשעת בישולם על האור אז כבר נפסדו ונבאשו ואין בהם כ"א טעם לפגם וכמו שפסק מרן ז"ל בסימן תמ"ב סעיף ט' וז"ל חמץ שנתעפש קודם זמן איסורו ונפסל מאכילת הכלב וכו' מותר לקיימו בפסח עכ"ל, ונראה לי דבנ"ד מותר גם בשתיה שדוקא בפת שנתעפש נחלקו הפוסקים אם מותר גם באכילה או דוקא לקיימו כמו שמפורש בטור שם ע"ש שטעם האוסר שם באכילה הגם שנפסל מאכילת הכלב הוא כמ"ש הרא"ש שם משום דאיהו קאכיל ליה ומשוי ליה אוכל ע"ש, וא"כ דוקא התם דקאכיל ליה בעיניה ומשוי ליה אוכל אבל הכא שהוא על ידי תערובת ואינו אסור אלא משום טעם שניתן בתערובת וכיון שנתעפש ונפסל לית ביה טעם ולהכי מותר גם בשתיה כיון שכבר נפסד והבאיש וכדפסק מרן שם סעיף א' וז"ל ואם נתן הקמח בעריבת העבדנין ולא נתן העורות קודם שלשה ימים לזמן הביעור מותר לקיימו שהרי נפסד והבאיש וכו' ע"ש וכבר כתבנו דבנ"ד גם בשתיה יש להתירו:

עוד יש להביא ראיה להתיר לנ"ד שאנו רואים שהכל נפסד ונבאש ואינם ראויים לאכילת אדם ולא לאכילת כלב מפני שנמאסין ואין בהם לא טעם ולא ריח מהא דכתב התשב"ץ בחלק ג' סימן כ"ג בענין חטים הנמצאים מבוקעין ומעופשין בבור וכו' שהתירן מכח ס"ס והרב יכין ובועז בחלק ראשון סימן קמ"ב מסיק וז"ל מכל אלו הטעמים יש להתיר החטים שבאה שאלתך ואין לאסור אותם אלא אם כן ראו אותם שהם מבוקעים קודם הפסח ונתבקעו מחמת המים לא מזיעת הכותלים ולא נפסלו מלאכול לכלב או לאדם ע"ש, ומשמע מדבריו שגם החטים עצמן מותרים ע"ש, כ"ש בנ"ד שאין כאן כי אם בנותן טעם והוא משהו דרבנן ולא יהיה כ"א ס' וספיקא דרבנן לקולא ולכן נראה להתיר, ואין זה ענין להא דרב נטרונאי שכתבנו לעיל שגרעיני חטים אוסרין ליין משום שנותנים בהיין טעם דשאני התם דלא נשתהו כל כך עד שיפסלו ויפסדו שהרי מי שעושה יין מהצמוקים כאשר ישתהו בשרייתם שיעור שיתנו הצמוקים טעמם במים מיד מבדילים אותם ומפרישין אותם הזגים והחרצנים מהיין כדי שיעמוד טעמו בו ולהכי אוסרים היין משום טעם החטים מה שאין כן בנ"ד שעושים אותם להוציא מהם מים שרופים שמשהים הכל עד שיפסל ויפסד כמו שכתבנו לעיל:

אחר כך ראיתי למהריט"ץ ז"ל בתשובותיו סימן ס"ד שהביא שאלה כנ"ד ואסר לשתותם בתוך הפסח והתיר לקיימם וז"ל מעשה בא לפני באחד ששרה צמוקים קודם הפסח זמן רב ובתוך החג הוציא מים שרופים ויהי הוא מוציא המים השרופים ומצא כמו עשרה או עשרים גרעינים חטה ושעורה והיו בקועים מה משפט המים שרופים? והשיב הרב לאסור מהא דפסק מרן ז"ל בסימן תמ"ז בחטה שנמצאת בע"פ וכו' שאם חממו התרנגולת בפסח בעוד החטה בתוכה אסיר וגם בנדון דידיה שהוציאו מים שרופים בתוך הפסח אסור משום דנותנים טעם בפסח שדינו במשהו ע"ש, וכבר כתבנו דהכא בצמוקים שנעשו למים שרופים ונשתהו עד שהוכשרו לעשות מהם מים שרופים אם כן כבר בטל טעמם ונעשו פירשא בעלמא וגם הגרעיני חטה שהיו בהם נפסדו ונבאשו מאכילת הכלב ולא נשאר בהם טעם ולא ריח ולהכי אינם אוסרים בתוך הפסח שהרי כל אדם חזו בו במעשה מים השרופים שלא יוכשרו לזה עד שיפסלו מאכילה כאשר החוש יעיד על זה וא"כ לא נשאר בגרעינים האלו המצויים בצמוקים שום טעם כדי ליתן טעם לכשיתבשלו כאשר נתבאר, ואפשר שהרב מיירי בחטים הנופלים בהם אחר זמן שרייתם באופן שהחטים עדיין עומד טעמם בם ולהכי אסרם הרב:

גם ראיתי להרב פר"ח סימן תמ"ז שהעתיק דברי מהריע"ץ שאסר בשתיה והתיר להשהותו והוא ז"ל חלק עליו וכתב דחייב לבערם או למוכרם לגוי וכמ"ש הטור בשם

רב נפרונאי ז"ל בסימן תמ"ב לענין יין צמוקים ור"ל באם ידוע שנסחט מן החמץ לתוך הצמוקים שכתב הגאון שצריך לבערם ע"ש, והוא לכאורה מילתא דתמיהא דמאי מייתי מהא דרב נטרו' לענין הגרעינים שנמצאו בצמוקים הנעשים למים שרופים דרב נטרונאי מדבר לענין שריית הצמוקים שעושין מהם יין ששורין אותם זמן מועט ואחר כך מיד מבדילים מהם הזגין והחרצנים כדי שלא יפסדו היין שכך הוא דרכם ואם כן הגרגירים של חטים עדין טעמם עומד בם לכך אוסרים היין משא"כ צמוקים הנעשים למים שרופים כדכתבנו אבל לפי מה שכתבנו דמהריע"ץ מיירי שעדין החטים עומדים בטעם אתי שפיר ראייתו מדברי רב נטרונאי:

ודע שאין לסתור דברינו מהא דפסק מרן ז"ל בסי' תמ"ב סעיף ה' שכר שעושים מחטים ושעורין חייבים לבערו וכו' ע"ש, ותימא הרי ראינו הגם ששורים החטים והשעורים לזמן מרובה לא אמרינן בהו שנפסדו ונפסלו שאם נפגם טעמם וכדם שנעכר ונעשה חלב למה חייב לבערם ולמה לא נימא שפנים חדשות באו לכאן זה אין סתירה חדא דאפשר שאינם משהים אותם עד שיפסלו ויפסדו מה שאין כן הכא במים שרופים דקא חזינן שכך הוא מעשיהם שלא יוכשרו למלאכתם עד שיפסלו ויפסדו שאין טבע כל דבר שוה, ועוד דשאני שעורים בפני עצמם הגם שאם ישהו אותם בשרייתם אין נפסדים אבל כשגרעיני חטים ושעורים עם הצמוקים ושוהים בשרייתם נפסדים מחמת הצמוקים, ובאמת עדין צ"ע בדבר זה שדברי מהריט"ץ והרב פרי חדש ז"ל ריהטא דדבריהם אינם מוכיחים כדברינו, ודע שאין לומר בזה שאפשר דהוי תחילתן לשבח ובסופו פוגם עי' בש"ע י"ד סימן ק"ג סעיף ב' שאין שייכות ענין זה בכאן דשאני הכא שהכל הוא פגום האסור והמותר דהיינו החטים והצמוקים הכל כאשר לכל מתעפשין ומסריחין ואחר כך יהיו ראויים להוציא מהם יין שרף והוי ממש כדם שנעכר ונעשה חלב דמותר ודוק:

סימן עג

נשאלתי ראובן שלח קמח של פסח לשמעון ע"י נכרי ישמעאל בכיס אחד וקשרו הדק בהדוק יפה יפה קשר על גבי קשר אבל לא הודיע במכתבו לשמעון כיצד היא אופן הקשירה וגם לא הודיע לנכרי שום דבר מהקשירה אלא פקד עליו שיוליכנו ויגיענו לחבירו במקום פלוני והגיע ליד שמעון הכיס הנז' קשור יפה אם יש חשש בזה או לא?

תשובה נ"ל דמותר ואין לחוש לו, וראיה מהא דאיתא בע"ז פרק אין מעמידין ט"ל ע"א אמר רב חביי"ת אסור בחותם אחד, חמפ"ג מותר בחותם אחד ופסקו הטור והש"ע ביו"ד סימן קי"ח סעיף א' ופירוש חביי"ת ח'תיכת דג או ב'שר או י"ין או ת'כלת, חמפ"ג פירוש ח"לב מ'ורייס פ"ת ג'בינה שרו בחותם אחד וכתב הטור פירש"י טעמא דחביי"ת צריך שני

חותמות משום שדמיו יקרים טרח ומזייף וכן ביין משום חיבת ניסוך ולפי זה הנך דוקא אבל הרשב"א תולה הטעם לפי שאסורין מהת"ו ע"ש, והרב ב"י הביא לנו מה שכתב הר"ן משם הירושלמי דטעמיה דרב כל דבר שאיסורו מגופו אסיר בחותם אחד, משום תערובת מותר בחותם אחד, חבי"ת איסורו מגופי, חמפ"ג איסורו משום תערובת חוץ מפת שהקלו בו ודי בחותם אחד עיין שם, ילפי זה הקמח של פסח לטעם רש"י די בחותם אחד ולטעם הרשב"א כאן נמי איסורו מן התורה וכן לדעת הירושלמי איסורו מגופו הוא דיש לחוש לשמא החליף בקמח של חמץ ולהכי צריך שני חותמות אלא דבנדון דידן שעשה לו שני קשרים זה על גב זה דהיינו שלאחר שכרך החוט וקשר שני קצותיו שני קשרים חזר עוד וכרך בשני קצוות של החוט פעם אחרת וחזר עוד וקשר שני קשרים זעג"ז נ"ל דהוו כשני חותמות כמו שפסק מרן ז"ל ביו"ד סימן ק"ל סעיף ה' וז"ל שני קשרים משונים הוו כשני חותמות ע"ש, וזה שלאחר שכרך וקשר פעם ראשונה חזר וכרך וקשר עוד פעם שניה נ"ל דהוי שינוי, ועוד גם אם תימצי לומר דלא הוי שינוי מ"מ לפחות דיינינן כחותם אחד וקמח דנ"ד אין בו חשש אלא לאיסור דברי סופרים שהרי הנכרים האלו אין דרכם ללתות החטים ועי' בש"ע א"ח סי' תנ"ג ס"ד דפסק דבשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק ע"ש, וכתב הרב ט"ז דאפילו במקום שלותתין החטים אימור שלא לתת יפה בדרך שנתחמץ עיין שם, גם במגן אברהם שם כתב דבמקום שרגילין לרחוץ החטים ושורין אותם במים אסור ליקח מן השוק עיין שם, הרי שלך לפניך דלא אסר הרב אלא במקום שידוע שרגילין לרחוץ ולהשהות החטים במים שהוא גרע טפי מלתיתה ולא בסתם לתיתה וגם שתשובת הרב צמח שהחמיר בזה לא החמיר אלא בידוע בודאי שמקצתם מכבסים תמיד החטים שהוא גרוע מלתיתה אסר אם הוא קבוע דהיינו אם ישראל אזיל ליה לביתו או לחנותו לקנות ממנו אבל אם הנכרי מביאו לבית ישראל מותר משום דכל דפריש מרובא פריש. (והכא בנ"ד הנכרי הביאו ליד ישראל) ובחק יעקב חילק שאם לוקח מן אותם הטוחנים שבעיר או מן המוכרים קמח בקביעות אין ליקח מהם אבל מותר לקנות מן בני הכפרים המביאים קמח בכל יום מן הכפרים משום דלא לתתי בני הכפרים וכל זה למצת מצוה וכדכתב הש"ע ז"ל החטים שעושין בהם מצת מצוה טוב וכו' וסיים בכי טוב על זה ובשעת הדחק מותר ליקח קמח מן השוק ע"כ ע"ש. הרי לך בהדיא דכנדון דידן שהנכרי מבני הכפרים והוא המביא ליד ישראל אפילו קמח דידיה שרי למצת מצוה בשעת הדחק וא"כ בנ"ד נראה שאפילו אם שלחו בלי קשר כלל ראוי להתיר לעשות בו מצת מצוה דספק אם החליף בקמחו שהיא מותר בשעת הדחק ואמרינן העמיד דבר על חזקו' ומה שנטל מיד ישראל הביא ליד ישראל וכ"ש הכא בנ"ד

שהבי' קשור וכרוך וקשור שגם אם נחשבהו מסי' חמפ"ג די לו בחותם אחד שהוא קשר על קשר וכבר פסק מרן ביו"ד סימן קי"ח סעיף ב' וז"נ כיון שהחתימו כראוי וכו' ואחד בדברים שדי לו בחותם אחד אין צריך לחזור אחריו לראותו וכו' ע"ש, ואם כן הכא בנדון דידן הגם שהשליח אינו רואה מה ששלח מותר להשליח לו ולמקבלו לעשות מן הקמח מצת מצוה כנ"ל, ניסן התרפ"ה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן עד

כתב מרן בש"ע א"ח סי' תכ"ח סעי' ד' וז"ל לעולם קורין צו את אהרן קודם פסח בפשוטה ומצורע במעוברת חוץ מבה"ח מעוברת וה"ש מעוברת שקורין אחרי מות קודם הפסח ולעולם קורין במדבר סיני קודם עצרת וכו' ע"ש ופירוש מבה"ח ר"ל חוץ מבהשנה ה"ח דהיינו דראש השנה חל יום ה' שהוא חמישי בשב"ק והשנה ח' דהיינו חסירה עי' להרב מחצית השקל עש"ב. ודע שבטור ראיתי נוסחא אחרת והכי כתוב חוץ מבז"ח מעוברת שקורין אחרי מות קודם פסח ולעולם פרשת וידבר וכו' שהיא תחלת הספר קודם עצרת ובה"ח מעוברת ובה"ש מעוברת נשא קודם עצרת וכו' ע"ש וראיתי בהרב הלבוש והנה נוסחתו כנוסחת הש"ע ונראה לומ' שהנוסחא שבטור משובשת הגם שראיתי בשני דפוסין שבטור כתב כהנז' בדפוס ווארשא של ר"ש חיים ארגעלבראנד שנת תרכ"א לפ"ק והטור השני דפוס וויין בשנת תק"ע מ"מ נראה שהם דפוסין משובשים בזה דשנתנו זאת שהיא שנת תרפ"ז תוכיח דראש השנה חל ביום חמישי והיא חסירה וסדרה פרשת אחרי מות קודם פסח דהיינו אחרי מות היא בשבת הגדול שהוא ערב פסח א"כ סדרה מבה"ח מעוברת כמ"ש הש"ע לכן נראה שהנוסחא שבטור טעות סופר היא. ותימה היא בעיני שלא ראיתי עדין בספרי דבי רב שנרגש שום אחד מזה גם הרב האחרון בעל ארץ חיים להרב הגדול ר' חיים סתיהון זלה"ה אשר בספרו הנז' הפליא לעשות ומביא נוסחאות הישנות והחדשות בזה לא דבר מאומה בספרו הקדוש שנדפס בירושלים תובב"א בשנת תרס"ח שהיא שנת יגדי"ל תור"ה:

ודע דמעוברת מבה"ח שקורין אחרי מות קודם פסח לא נתנו סימן כמו שנתנו סגרו ופסחו, ואנכי הד"ך נראה לי ליתן סימן טוב בזה שהוא כפרו ופסחו דהיינו אחרי מות שקורין בה ענין יוה"כ ועוד יש יחוס ענין פסח עם יום הכפורים כמו יום הכפורים אין בו שליטה לשטן כמו שרמזו לן רז"ל השטן גימ' שס"ד שאין לו שליטה אלא בשס"ד ימות החמה ולא ביום אחד שהוא יום הכפורים וגם בפסח ביערנו ובטלנו החמץ שהוא שאור שבעיסה הוא היצר הרע וק"ל:

עוד צריך לדעת שבש"ע נחסר בבא אחת והיא ובה"ח מעוברת ובה"ש מעוברת נשא קודם עצרת ט' באב וכו' וכן היא הנוסחא בטור עש"ב ובסדר שנה הזאת שבאה עלינו שהיא שנת תרפ"ז שאחרי מות קודם פסח ונשא קודם עצרת שיש הפסק בין קללות שבת"כ לעצרת בשני סדרים במדבר נשא וכמ"ש הטור, ולפ"ז צריכין אנו לומר שמש"כ הרב כנה"ג בהגהת הטור סימן תכ"ח וז"ל הצ"ל גם אמרינן בפרק בני העיר דף ל"א ע"ב עזרא תיקן להם לישראל שיהיו קורין קללות שבת"כ קודם עצרת וכתבו התוספות שם בסוף ד"ה משה בעצמו אמרן שנהגו העולם להפסיק בפרשה אחת בין קללות לעצרת כדי שלא לסמוך הקללות שבחקותי לעצרת עכ"ל, והוסיף הכנה"ג וז"ל וכשם שאמרו שלא לאחר כך אמרו שלא להקדים שיהיו קורין אותה שתי שבתות שלפני עצרת דלא מנכרא מילתא ולכך קבעו מנו ועצרו ולא שתי שבתות קודם עצרת וכו' ע"ש, נ"ל לומר דעל הרוב הוא מדבר ז"ל ושנתנו זו שהיא עלינו מבורכת ה' תוכיח שיש שני סדרים שהם שני שבתות בין שבת בחקותי לעצרת שהם במדבר נשא ודוק:

אחר זה ראיתי להרב אורחות חיים הלכות קריאת ס"ת אות א' דף כ"ג ע"א שכתב וז"ל ויש שעושים פטר ופסח, פירוש אחרי מות קודם הפסח וכו' ע"ש, ולא ידעתי מה הלשון אומרת פטר, ואפשר מלשון נפטר פלוני לבית עולמו והיינו אחרי מות, ופסח, ששה ימים לחדש זיו שנת תרפ"ז לפ"ק פה אורן יע"א:

כה דברי הצעיר קטינא עריך

דוד הכהן סקלי י"ז

הלכות תענית

סימן עה

נשאלתי מידי"ן חכם לב יקח מצות החכם רחים רבנן ואיהו גופיה צורבא מרבנן כה"ר שלמה בר חכם כה"ר יעקב לעסרי נ"ע י"ץ על אודות שהיה לו שמחה של מצוה שהוא היה אבי הבן גיל יגיל אבי צדיק ויולד חכם ישמח בו יסוד יוסף, שחל יום המילה בתענית י"ז בתמוז שנדחה ליום ראשון שהוא י"ח, עוד אותו יום דהיינו י"ח הוא לו יום יא"צ של אמו שנלבע"ה ביום הנז' מה דינו לענין תענית אם חייב להתענות עם הצבור, ועוד משום תענית אמו, וכן לענין סליחות ותחנונים שאומרים הצבור ביום התענית אם אומר עמהם, וכן לענין עננו מה דינו, ואם יכול להיות שליח צבור ביום התענית כדרכו בכל שנה ושנה וכן אם יוכל לעלות לס"ת בפרשת ויחל, ואם יכול לעשות סעודת שבוע הבן אור למוצ"ש שהוא ליל תענית צבור ותענית פטירת אמו ולישב עם המזומנים לסעודה:

תשובה הנה לענין תענית י"ז בתמוז כבר פסק מרן בא"ח סימן תקנ"ט סעיף ט' שאם הוא דחוי, בעל ברית מתפלל מנחה בעוד היום גדול ורוחץ ואינו משלים תעניתו לפי שי"ט שלו הוא ע"ש, הרי דמתענה אלא שאינו משלים תעניתו ונ"ל דה"ה אבי הבן ג"כ דינו הכי דאבי הבן והמוהל והסנדק כולם נקראים בעלי ברית וכמו שכתב מור"ם שם בהגה וכן ראיתי להרב ב"י שם בביתו ביתה יוסף שהעתיק משם התשב"ץ שרבינו יעקב בר יצחק סג"ל היה הוא אבי הבן ועשה מעשה זה שלא השלים תעניתו עיין שם הרי בהדיא דגם באבי הבן דינא הכי שמתענה אלא שאינו משלים:

אלא דעדין יד הדוחה נטויה לומר שזה דוקא בתענית תשעה באב הגם שהוא דחוי מ"מ חמיר הוא משאר תעניות כמו שפסק מרן שם סימן תק"ן סעיף ב' וז"ל צומות הללו חוץ מתשעה באב מותרין ברחיצה וכו' ואין צריך להפסיק בהם מבעו"י ע"כ, ולהכי גם אם הוא דחוי ראוי להחמיר ולהתענות בו בעלי ברית אלא שלא ישלימו אבל בשאר תעניות נימא אם נדחו לאחר השבת יש להקל בהם לבעל ברית שלא יתענה כלל מפני שי"ט שלו הוא, זה אינו שמאחר שלענין תענית כולם שוין נינהו דכולהו כתיבי בקרא לענין צום אין לחלק ביניהם וכן משמע נמי מדברי הט"ז בסימן תקמ"ט סעיף א' שרצה ללמוד צום גדליה שהוא מעיקרא דחוי מתשעה באב שנדחה וכתב וכמו דתשעה באב הנדחה בעל ברית אינו משלים תעניתו הוא הדין בצום גדליה שאיני משלים תעניתו עיין שם, הרי דסובר הרב שדינם שוה:

וראיתי להרב ב"י בסימן תקנ"ט שהעתיק לשון התשב"ץ וז"ל מעשה ביעבץ וכו' והוא היה אבי הבן והמתין עד לאחר חצות וצוה להתפלל מנחה גדולה והלך ורחץ הוא ובעל בריתו ומלו הנער ואכלו כל צרכיהם ולא השלימו עם הצבור וכו' ע"ש, הרי דלא עשו המילה עד לאחר שהגיע הזמן שהותר להם לרחוץ ולאכול על המילה אז עשו המילה בששון ובשמחה דכתיב בה שש אנכי על אמרתך שקבלוה בשמחה כדרז"ל, ואם כן בנ"ד נמי נימא הכי שלא יעשו המילה בבוקר אלא אחר חצות שהוא י"ב שעות וחצי אירופית או לדעת הרב מגן אברהם שמחמיר עד מנחה קטנה עש"ב, ואז יעשו המילה ויברכו על המילה בכוס מלא וישתו בעלי הברית והאם והילד:

אחר כך ראיתי להרב בית דוד א"ח סימן שמ"ז דף פ"ז ע"א דכתב וז"ל הכלל העולה דתענית של חובה כגון תשעה באב ושאר תעניות אין המילה דוחה אותו כלל, אלא מתענה ומשלים וכו' ותענית של חובה ואינו בזמנו כגון תשעה באב וכיוצא שחלו בשבת ונדחו ליום ראשון מתענה ואינו משלים מתענה משום אל תפרוש מן הצבור, ואינו משלים מפני שאינו חייב בתענית ע"ש, ואי משום ייא"ר צייט שיש לו ביום זה הדין

הוא שלא יתענה כיון שי"ט שלו הוא וכמו שכתב הרב ט"ז בא"ח סימן תקס"ח ס"ק ה' וז"ל נ"ל דה"ה אם אירע לו ברית מילה של בנו ביום ההוא די"ט שלו הוא וכו' דלא יתענה ומכל שכן שאם רוצה להתענות שאין צריך להשלים אלא עד מנחה גדולה עכ"ל עיין שם, אלא דעדין יש להסתפק אם אחר חצות יוכל לאכול אפילו קודם המילה או אינם יכולים לאכול אלא אחר המילה, וכן לענין המילה יש להסתפק באיזה זמן עושין אותה אם בבוקר כיאות למילה כשאר ימות השנה אחר יציאתם מבהכנ"ס או עד חצות, והגם שבתשעה באב הדחוי מצינו להרשב"ץ שכתב שלאחר חצות אז רחץ יעבץ הוא ובעל בריתו ומלו הנער ואכלו כל צרכיהם דמשמע דהמילה אחר חצות וכן האכילה לא אכלו עד שעשו המילה, אפשר לומר דשאני תשעה באב שהוא יום אבילות בפרהסיא שאין רחיצה ולא רחיצת פנים ולא נעילת הסנדל הכל כאבל להכי המתינו עד חצות ורחצו ונעלו ועבר מעליהם האבלות ואזי עשו המילה בששון ובשמחה כדכתיב שש אנכי על אמרתך, אבל בשאר תעניות שאין בהם אבילות ראוי הוא לעשות המילה קודם חצות ככל הימים, ועוד דוקא בתשעה באב שבלאו הכי על פי הרוב שאין יוצאין בשחרית מבית הכנסת אלא עד אחר חצות להכי המתינו על המילה עד אחר חצות אבל לא בשאר תעניות, אלא שאני אומר שכיון דכאן בעיר אורן יע"א נהגו על פי הרוב להמתין על המילה בשאר הימים עד לשעה י"א או י"ב שעות אירופית לכן ביום כזה ימתינו עד לי"ב וחצי ואז יעשו המילה, וירויחו בזה שימצא מי שהוא שישתה כוס המילה דהיינו אבי הבן והבעלי ברית ויהיה לבעלי ברית חציו לה' דהיינו להשתתף עם הצבור בתעניתם וחציו לכם דהרי לענין אכילה מוכח מהמעשה של יעבץ שלא אכלו עד אחר המילה והוא הדין גם כן בשאר תעניות דינא הכי דמאי שנא:

ולענין ליל שבוע הבן שבנ"ד שחל ליל תענית שבעה עשר בתמוז ועוד לו לאבי הבן שהוא ליל ייא"ר צייע של אמו נראה דלפי מה שכתב מור"ם ביו"ד סימן שצ"א סוף סעיף ג' וז"ל יש אומרים דאסור לאכול בסעודה בלילה שביום המחורת מת אביו או אמו עכ"ל, ע"ש ונ"ל שלפי זה גם בליל שלמחורת תענית צבור דינא הכי דמאי שנא שאדרבה תענית צבור עדיף וחמיר כתענית ייא"ר צייט עיין באר היטב אורח חיים סימן תק"ן ס"ק ה' ע"ש, ועי' עוד במור"ם ביו"ד סימן ת"ב סי"ב ועי' להרב באר היטב שם סימן שצ"א ס"ק ז', ואם כן הכא נמי בשבוע הבן נמי נראה דאסור הגם שהתענית דחוי וכ"ש דהכא תרווייהו איתנהו תענית צבור ותענית ייא"ר צייט, אלא דאי מהא לית ביה איסורא כיון שאינו מחוייב להתענות מצד ייא"ר צייט כיון דיום טוב שלו הוא, וראיתי להרב פתחי תשובה שם ס"ק ח' שכתב דהא דאסרינן לאכול בסעודה לא מיירי אלא בסעודת חתונה

שיש שם מזמוטי חתן וכלה ויש בה שמחה אבל בסעודת מילה ופדיון הבן וסיום מסכתא מותר ע"ש, ואם כן בנ"ד אבי הבן וכל המוזמנים יכולים לאכול בסעודת שבוע הבן:

ולענין אמירת תחנונים כבר גילה דעתו מרן ז"ל בא"ח סימן קל"א סעיף ה' וז"ל אם חל מילה בתענית צבור מתפללין סליחות ואומרים ודוי ואין נופלין על פניהם ואין אומרים והוא רחום וכו' ע"ש, וכתב הרב ב"ד בסימן שמ"ז הנז', וז"ל ולענין אמירת התחנונים והסליחות שאומרים בעשרה בטבת נראה שאין לבעל ברית לאומרם דדוקא בתענית חייב מפני שהוא חובה אבל התחנונים והסליחות אינם חובה אמנם הצבור שמתפללין עמו יש להם לאומרם ובקריאת ס"ת פרשת ויחל חיוב גם על הבעל ברית שהיא תקנת חכמים עכ"ל, וכן אל ארך אפים הגם שאומרים חטאנו לך יאמרו בעלי ברית דבלאו הכי הרי הוא אומר ודוי עמהם וכן אומר יענך ה' ביום צרה עם הקהל ומזמור של אותו תענית גם כן יאמרנו עם הקהל כמ"ש מור"ם בהגה ביו"ד סימן רס"ה סעיף י"ג ובבאר היטב שם ס"ק י"ח שכתב משם הגהות מנהגים שאומרים למנצח משום צערא דינוקא, ונראה לי דר"ל דכיון דיש צערא לינוקא ועוד היום יום תענית שהוא יום צרה וצער להכי יוכל לומר יענך כיון דמתרי צדדים שוים אבל אם יהיה יום שאין בו תענית ודאי לא אמרינן בו יענך ולא משגחינן על צערא דינוקא כיון שיום טוב שלו הוא וכתיב שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב וק"ל:

ולענין אם אבי הבן יוכל לעלות לס"ת בפרשת ויחל כיון שאינו משלים תעניתו נ"ל הגם שכתב הרב ב"ד שהבאנו לשונו לעיל שבקריאת פרשת ויחל חייב גם הבעל ברית מ"מ אינו עולה לס"ת כיון שאין משלים תעניתו לא הוי תענית דכל תענית שלא שקעה עליו החמה אינו תענית אלא משום שחייב לשתף עצמו עם הצבור לכך לא יאכל אלא עד חצות וכיון שאינו מתענה אינו עולה לקרות בתורה כמ"ש מרן ז"ל בש"ע סימן תקס"ו סעיף ו' וז"ל יש מי שאומר שאין עומד לקרות בתירה בתענית צבור מי שלא התענה ואם הכהן וכו' ע"ש, ועי' מה שכתבתי אנכי הד"ך בספרי זה בח"א ה' תענית סי' פ"ט דס"ה ע"א בענין זה שנשאתי ונתתי בזה באמונה והעלתי שדעת מרן ז"ל שמן הדין אינו יכול לעלות לס"ת בפרשת ויחל מי שאינו מתענה ולא מצד המנהג דוקא ע"ש, ולענין אבי הבן שיש לו ייא"ר צייי"ט ונוהג בכל שנה להיות ביום ההוא שליח צבור, נראה לי שביום הזה אינו יכול להתפלל בתענית צבור דכיון שאינו משלים תעניתו אם כן אינו יכול לומר עננו כמו שפסק מרן בא"ח סימן תקס"ב סעיף א' וז"ל כל תענית שלא שקעה עליו חמה דהיינו שלא השלימו עד צאת הכוכבים אינו תענית ואם דעתו לאכול קודם לכן אינו מתפלל עננו ע"ש, ואפילו לדעת מור"ם ז"ל דסובר דנוהגין לומר עננו אעפ"י שאין

משלימין ע"ש מ"מ הרי מסיק בסוף ההגה וכתב וז"ל אבל שליח צבור לא יאמר עננו אלא אם כן משלימין והטעם כיון דאומרה ברכה בפני עצמה ע"ש, וכבר פסק מרן ז"ל בסימן תקס"ו סעיף ה' וז"ל בתענית צבור שליח צבור שאינו מתענה לא יתפלל ע"כ, וכאן נמי כיון שאינו משלים תעניתו אינו יכול לומר עננו ואינו יכול להתפלל, ועל כן בנ"ד אינו יכול להתפלל ולא לעלות לס"ת ולא לקרות ההפטרה לנוהגים לקרותה בתענית צבור כיון שי"ט שלו הוא:

והנה אם יסכימו להשהות המילה עד זמן מנחה קטנה כדי שאחר המנחה יאריכו קצת אנה ואנה עד שיתיישבו כל הקרואים והמוזמנים כל אחד במקומו למצות סעודת מילה שדרכם שיטעמו על המילה דבר מה ואדביני ביני יעבור זמן ויתפללו ערבית ואחר כך יטעמו על המילה הקרואים והמוזמנים, נראה לי לומר שאבי הבן ובעלי ברית יכולים לאכול מזמן מנחה גדולה לדעת מרן אפילו קודם המילה שאין לומר עד שיעשו המילה אזי נקרא י"ט שלהם שהרי לענין תחנונים הוא קודם המילה ואפילו הכי אין אומרים תחנונים בבוקר קודם שעושים המילה מפני שהיום י"ט שלו הוא נחשב מתחילת היום, והגם דלענין חתונה מחלוקת היא בין מור"ם והפר"ח דלמור"ם אפילו קודם כניסתו לחופה כיון שהיום יום חופתו הוא אין אומרים תחנונים ולהפר"ח כל שלא נכנס לחופה אומרים נפילת אפים מ"מ לענין מילה מסיק הרב חיד"א בספרו ברכי יוסף בסימן קל"א שקודם המילה אין אומרים תחנונים אליבא דכ"ע די"ט שלו הוא ולהכי נראה דלאחר שהגיע זמן חצות שכבר שיתף עצמו עם הצבור ברוב היום בתענית די לו בכך ויכול לאכול אפילו קודם המילה כיון שי"ט שלו הוא, ונראה לי דהיינו טעמא דלא הזכיר מרן בלשונו ענין מילה כשכתב מתפלל מנחה גדולה בעוד היום גדול ורוחץ ואינו משלים תעניתו ודילג עשיית המילה ולא כתב ורוחץ ועושה מילה ואינו משלים תעניתו אלא משום דזה אינו תלוי בעשיית המילה אלא ביום המילה ביום שתעשה המילה הגם דיד הדוחה נטויה מ"מ הנראה הוא זה, ועוד שהרי עיקר שמחת המילה היא ההכנה שאנחנו מכינים את עצמנו לעשות המצוה שקבלנו בשמחה ומכינים כסא לאליהו ז"ל ואנחנו שמחים אימתי תגיע ונזכה לעשות המצוה החתומה בבשרנו והמשך המצוה אינו עד שתעשה ולהכי לכ"ע סוברים שאין אומרים תחנונים בשחרית קודם המילה אבל כשכבר נעשית המצוה הגם אם מתפללין אצל התינוק הנימול מחלוקת בין האחרונים אם יש לומר תחנונים אם לא, דהב"ח ורש"ל ושיירי כנה"ג סוברים שאין אומרים ורוב האחרונים סוברים שאומרים עי' באר היטב סימן קל"א ס"ק י"ג אבל בחתן יש לו המשך השמחה כל שבעה ודוק:

היוצא מכל האמור שבשחרית אין אומרים ודוי וכן והוא רחום וכן במנחה גם כן הדין כך ואומרים אל ארך אפים ולמנצח יענך בכל תפלותיו ואבי הבן ובעלי ברית אין אומרים דבר מזה כדכתבנו לעיל, אור ליום ו' כ"ט אב הרחמן שנת תרפ"ד והיא שנת השמטת כספים, המנחם ציון הוא ינחמנו אמן אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן עו

צבור שביום תענית צבור לא רצו לעשות החזרת תפלת שחרית ונסתפקו בענין עננו היכן אומרה הש"ץ אם כשיגיע בין גואל לרופא ואומרה בקול רם כמו שאומר ג' ראשונות בקול רם וקדושה בקול רם וכן שלש אחרונות הכל בקול רם יאמר ג"כ עננו בקול רם ובחתימה כחזרה, או נימא כיון שכל אחד מתפלל בפני עצמו הרי זו כתפלת יחיד ואומרה בשומע תפלה ובלא חתימה דהעונה לעמו ישראל בעת צרה, או נימא דאומרה בשומע תפלה ויחתום העונה בעת צרה ושומע תפלה כדין שליח צבור ששכח שלא אמר עננו בון גואל לרופא שיאמר עננו בשומע תפלה כיחיד ולדעת הגמ"נ ובית חדש ומ"א שיחתום בשנים בעת צרה ושומע תפלה:

הנה לכאורה היה נראה לומר שכיון שאמרו חז"ל שהיחיד אינו יכול לאומרה בין גואל לרופא בין בחתימה בין בלא חתימה ותקנו ליחיד לכוללה בשמע קולנו בלי חתימה הכא נמי שרוצים להתפלל בלא חזרה ומתפללין דוקא בלחש אם כן הרי הם כיחידים כיון דכל אחד מתפלל בפני עצמו וגם שליח צבור תפלתו גם כן תפלת יחיד ואינו יכול לאומרה בין גואל לרופא אפילו בלא חתימה וגם כשיגיע לשמע קולנו יאמרה גם שליח צבור כדין יחיד בלא חתימה, ולא דמי להא דפסק מרן ז"ל בסימן קי"ט סעיף ד' שליח צבור שגמר גואל ישראל ושכח ולא אמר עננו וכו' יאמר עננו בשומע תפלה ומצינו רבנן סבוראי דסברי שיחתום בשנים כנז"ל דשאני התם דאינו מתפלל לעצמו שהרי כבר התפלל בלחש לעצמו ועכשיו מתפלל החזרה לצבור שהדין הוא שקובע ברכה לעננו בפני עצמה וכבר נתחייב בה אלא ששכחה במקומה לכך יש לה תשלומין בשומע תפלה וצריך לחתום בשנים לדעת הגמ"נ וב"ח והרמ"א וגם בדין זה מצינו רבנים גדולים שחלקו עליהם בזה וסברי שאינו חותם כי אם בשומע תפלה והם הרב עולת תמיד והרב אליה רבה וכתב דכן משמע מתשובת רש"ל עי' באר היטב שם ס"ק ח' וכן משמע מדברי הכנה"ג שהעתיק דבריו הרב ברכי יוסף דפירש כיחיד ע"ש, ובנדון דידן נראה דמודים כולי עלמא גם הרב הגמ"נ ודעמיה שאינו חותם אלא בשומע תפלה כמ"ש בסמוך כן נ"ל ודוק:

ואחר ההתבוננות נראה דהנכון הוא שיסדר השליח צבור בקול רם עד בין גואל לרופא כמו שסידר שלש ראשונות בקול רם ואמר הקדושה בצבור כך יוסיף עוד בקול רם ויתהלך במשרים יחד עם הקהל השליח צבור ירים קולו מעט והקהל יתהלכו עמו בלחש במשרים עד שיגיע בין גואל לרופא ויאמר עננו בחתימתה והקהל שומעין החתימה ושותקין וכמו שהקהל ענו את הקדושה עם השליח צבור בין מחיה המתים לאתה קדוש כך גם כאן יאמרו עננו בין גואל לרופא והברכה ישמעו מפי שליח צבור ושותקים ואחר כך יתפללו בלחש גם השליח צבור וזה דרך ישר שיבור לו האדם, אחר כך ראיתי בשאלות ותשובות רבי לוי אבן חביב סימן ט"ו שהעלה ש"ץ יאמרה בקול רם בין גואל לרופא בברכה וז"ל בסוף תשובתו ואם כן לדעתו ז"ל בנדון דידן שלפנינו כיון דכל הצבור נתקבצו להתפלל מנחת תענית גם השליח צבור שלוחם התחיל להתפלל כיון שסידר הקדושה באמצע התפלה אם כן הדין עמו במה שקבע עננו באמצע כדין שליח צבור ולא לעביד תרתי דסתרן אהדדי אם היה מתפלל עננו בשומע תפלה וטוב עשה השליח צבור לקבוע עננו באמצע ולחתום בברכה וכו' עיין שם באורך מה שסיים בכי טוב:

שלשה בתשרי שנת התרצ"ג בא סימן מל"א ברכ"ת השם לפ"ק תחל שנה וברכותיה אמן:

כה דברי קטינא עריך

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן עז

ענין מי שנפלו לו תפלין כתב הבאר היטב משם הכנה"ג יתענה באותו יום ואם בשבת למחר, וברצועה אין צריך, ואם נפלו התפלין עם הכיס יתן פרוטה לצדקה עי' כל זה בבאר היטב א"ח סי' תקע"א סק"א ועי' עוד בבאר היטב שם סימן מ' סק"ב וז"ל נוהגים להתענות מי שנופלין לו תפלין וה"ה כשנפל ס"ת ובתשובת משפטי שמואל תמצא סמך למנהג, וכתב מ"א נ"ל דמיירי בלא נרתיקן אבל בס"ת אפילו בנרתיקי וכו' ע"ש, וראיתי להרב יפה ללב בא"ח סימן י"ב שכתב דאף מי שנפל מידו התפלין עצמן אם היא תש כח וקשה עליו התענית וכ"ש אם הוא צורבא מרבנן וממעט מלימודו יתן צדקה לכפרה וכו' ובספר מחב"ר כתב בסימן מ' אות ג' דאין הרואה שנפלו תפלין חייב להתענות וכן כתב הרב אליה רבה שלא כתבו אלא דמי שנופלים לו מתענה וכו' וכן כתב הרב כרם שלמה אשכנזי וז"ל ובתפלין פשיטא דאין האחרים חייבים להתענות ואפילו בס"ת יש הרבה פוסקים דס"ל דמן הדין אין מקום להחמיר על הרואים להתענות וכמו שכתב רבינו הגדול אבי התעודה וכו' בספרו ספר החיים וכו' ע"ש, והנה מדברי הרב משפטי

שמואל שהעתיק לשונו הרב מגן אברהם משמע שגם למה שנהגו העולם להתענות אינו אלא כשנפלו לארץ אבל אם נפלו על דבר אחר המפסיק בינו לארץ דליכא ביזוי כל כך אין מתענים שז"ל כתוב קצת סמך למה שנהגו העולם להתענות כשנפלו תפלין על הארץ עכ"ל, הרי שדייק בלשונו ולא כתב כשנפלו סתם אלא הוצרך לכתוב על הארץ, וכן הוא לשון השיירי כנה"ג שהעתיק משם מהר"י מברונא בסימן תקס"ו הגהת הטור אות ג' וז"ל רבותי החמירו להצריך תענית אפילו אם נפלו לארץ עם הבית שלהם וכה"ג אני מקל ליתן פרוטה לצדקה עד דנפלה קציצה לארץ אפילו אם הרצועות בידו וכו' הרי שדייק בלשונו מתחילה ועד סוף שכתב שנפלו לארץ עש"ב, ועיין להרב זכור לאברהם למהר"א אלקלעי אות תי"ו תפלין שהעתיק משם שדה הארץ ח"ג סימן ל"א וז"ל דזה דוקא כשרואה בשעת נפילה אבל אם רואה אותם בקרקע אין צריך להתענות, הרי דגם הרב נקט בקרקע עיין שם:

הלכות ראש השנה

סימן עח

מרן ז"ל בש"ע א"ח סימן תקצ"א סעיף א' בתפלת לחש לא הזכיר ענין תקיעה כלל ובסי' תקצ"ב שדיבר על ענין חזרת השליח צבור אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה לתקיעות דמעומד וז"ל מחזיר ש"צ ותוקעין על סדר הברכות וכו' וכן הוא לשון הטור ואח"כ מחזיר שליח צבור התפלה כדי לתקוע על סדר הברכות דתנן וכו' אבל יחיד אפילו אם יש לו שופר אינו מפסיק בברכות הילכך מחזיר הש"צ התפלה ותוקעין ע"ש, וכן פסק מרן שם סעיף ב' יחיד אינו מפסיק וכו' ע"ש, מוכח להדיא מדבריהם ז"ל ובפרט לשון הטור שאין לתקוע בלחש הגם שעומדין כל הצבור להתפלל בבת אחת בזמן אחד ובשעה אחת מ"מ אין להפסיק בברכות בתקיעות ועוד דהרי כל אחד מתפלל בפ"ע והוי תפלת יחיד והיחיד קימ"ל שאינו מפסיק לתקוע בברכות, וכן מוכח ממ"ש מרן הש"ע סימן תקס"ה סעיף א' וז"ל יחיד אומר עננו בשי"ת בין יחיד וכו' בין יחיד המתפלל עם הצבור בת"צ וכן ש"צ שמסדר תפלתו בלחש כיחיד דמי ובשומע תפלה ע"ש, הרי מוכח הגם שמתפללין בב"א כיון שמתפללין בלחש כל אחד בפ"ע תפלת יחיד נקראת, וכן מוכח ג"כ מדברי מור"ם שהם דברי הטור מסימן תר"ז סעיף א' דכתב ויחיד אומרו אחר שגמר תפלתו וכו' עיין שם שמוכח מכל זה שאין לתקוע בתפלת לחש וכן מוכיחין ג"כ דברי רבי יצחק בר"ה ט"ז והביאו הטור סימן תקפ"ה דאמר למה תוקעין כשהן יושבין וחוזרין ותוקעין כשהן עומדין כדי וכו' דמשמע דליכא אלא פעם אחת מיושב ופעם אחת מעומד ובאמת שאין צריך מן הדין אלא פעם אחת אלא מטעמא אחרינא הצריכו שני פעמים מיושב

ומעומד אבל להצריך עוד פעם שלישית מן הדין למה? וכן מוכח מדברי השל"ה במסכת ר"ה שלו בעמוד הדין דף ע' ע"א מהדפוס החדש שכתב וז"ל וכן נוהגין ג"כ אנחנו ק"ק אשכנזים שבירושלים עיה"ק תובב"א ותוקעין שלשים קולות מיושב ושלשים קולות מעומד על סדר הברכות כדלעיל ול' לאחר עלינו לשבח וכו' ע"ש, שמוכח מדבריו אלה שלא היו תוקעין מעומד בתפלה אלא פעם אחת והיינו ודאי בחזרה וכן ראיתי כתוב ומפורש במהריק"ש בהגהותיו על הש"ע בספרו ערך לחם בסימן זה סוף סעיף ד' וז"ל התוקעים בלחש לא יפה הם עושים רשד"ם ח"ב וכו' ע"ש:

ועל כן צריך לדעת דעל מה סמכו העולם בזמננו זה לתקוע בלחש הגם כי אני שמעתי את הלחש אשר ישראל לוחשין ותוקעין מהא דהעתיק הטור בסי' זה משם הערוך ז"ל וז"ל והכי איתא בערוך שכתב והני דמחמירין תוקעין שלשים כדיתבין ושלשים בלחש ושלשים על הסדר וכו' ע"ט, מ"מ לא הונח לי בזה דכיון דהטור והש"ע מוכח מדבריהם שאין לתקוע בלחש למה העולם הניחו דברי רבותינו הנז' ועבדי כהנך מקומות? אחר כך ראיתי להרב כנה"ג בהגהת הטור שכתב ע"ז וז"ל נ"ב ונראה בעיני שחבר עיר כשש"צ חוזר תפלתו בקול רם אבל כשהצבור מתפללין כל אחד תפלתו ביחד כולם יחידים ריא"ז וכו' ומנהג נכון שלא לתקוע בלחש מפני כמה טעמים וכו' וסיים וז"ל ולכן המנהג הנכון הטוב והישר שלא לתקוע בלחש וכן המנהג פה תירי"א וכו' עיין שם:

ובחפשי בספרי דבי רב מצאתי להרב הגדול הרב חיים סתהון ז"ל בספרו הנכבד ארץ החיים שהביא לנו שהמנהג אשר נהגו העולם לתקוע גם בלחש הוקבע ע"פ האר"י ז"ל וכתב שהרב ויקרא אברהם כתב כי כן נהגו בצפת אמת תכון לעד תובב"א ע"ש, ונראה לי ליתן טעם לשבח הוא משום דכיון שמתפללין בקול רם והולכים בתפלה כאחד ואין ממהר ואין מתעכב וכל שכן למקומות כגון מנהג תלמסא"ן יע"א, שנהגו שאחד מסדר להם ומגביה קולו יותר מהקהל והכל הולכים אחריו לאט לאט בקול ענות חלושה ומסיימין כל ברכה וברכה כאחד כל הקהל ודאי זה נחשב כתפלת צבור ולא כיחידים ועל כן יפה אמר חנן גם לדעת הטור והש"ע הנז':

שוב ראיתי להרב ב"ד הלכות ראש השנה סי' תי"ז שנשא ונתן בזה ויישב ג"כ כמו שכתבנו אנן בעני"ד משום שמתפללין בקול רם ע"ש שהאריך בזה וב"ה שנתכוונו לדעתו במקצת שוש אשיש בה' השם יעזרנו על דבר כבוד שמו אמן, שוב אשוב לדברי השל"ה שאחר כך ראיתי לו להרב במסכת ר"ה שלו שכתב וז"ל אחר כך זיכני השי"ת ומצאתי קונטריסים נחמדים וכו' להרב האשכנזי האר"י זלה"ה על מנהג לתקוע מאה קולות דהיינו ל' קולות בישיבה ול' קולות בתפלת לחש ול' קולית בחזרת ש"ץ התפלה וי' קולות

לאחר גמר התפלה בקדיש תתקבל וכו' עש"ב דברי אלקים חיים, כ' לחדש כסליו שנת ישראל אשר בך אתפא"ר:

הלכות כפור

סימן עט

כתב הרמב"ם ז"ל הלכות עבודת יום הכפורים פרק שלישי הלכה ה' וז"ל ומכניס דמן להיכל ומזה מהם שניהם ביום הזה מ"ג הזיות וכו' עיין שם, ונראה לי לתת טעם הזיות שבאו במנין ובמספר שלשה וארבעים על פי מה שכתב הרמב"ם ז"ל הלכות שגגות בפרק ראשון הלכה ד' וז"ל נמצאת למד שכל העבירות שהיחיד מביא על שגגתן חטאת קבועה שלשה וארבעים ואלו הן וכו' ואם כן החשבון מכוון שבאו מנין ההזיות שלשה וארבעים ביום הכפורים לכפר על שלשה וארבעים חטאות המוזכרים שם ודוק:

הלכות סוכה

סימן פ

נשאלתי על מי שעשה סוכתו באויר החצר כהלכתה כעין מגדל ותיבה ומלילה ללילה חושש עליה מפני מה ולכן הוא נוטלה כמות שהיא בנויה ומכניסה לביתו תחת תקרת ביתו וביום חוזר ומוציאה לאויר חצירו אם נכון למעבד הכי אי לא?

תשובה נראה דמצי למעבד הכי דלמאי ניחוש לה אי משום שכיון שמכניסה בתוך ביתו הוי כמבטלה מסיכה והויא כסוכה שתחת בית או תחת אילן שפסולה כמו שפסק מרן ז"ל בש"ע א"ח סימן תרכ"ו סעיף א' ע"ש, נ"ל שאין לפוסלה בזה שכיון שעשאה מתחילתה כהלכתה תחת אויר הרקיע אין חשש אם אחר כך מכניסה תחת תקרת הבית ואין בזה פיסול משום תעשה ולא מן העשוי וראיה ממה שכתב מור"ם שם סעיף ג' בהגה וז"ל וכן מותר לעשות הסוכה תחת הגגות העשויות לפתוח ולסגור וכו' וכתב שם הרב מגן אברהם הטעם שכיון שנעשה מתחילה בכשרות כשהיה הגג פתוח הגם דסוגר אחר כך אם חוזר ופותח כשר לכ"ע דהוי כפורס עליה סדין וחזר ונטלו הימנה דכשרה כיון שנעשה מתחילה בכשרות ע"ש, ועי' בא"ח ה' ציצית סימן ט"ו סעיף ג' ובט"ז שם ובבאה"ט שם סק"ד:

וראיתי להרב שערי תשובה כאן סימן תרכ"ו ס"ק ג' שכתב משם הפר"ח בדין החדרים מקורים עם מזוזה ובסוכות מסירים הקירוי ומסככים בענפים והמזוזה קבועה בדלת ואחר חג הסוכות חוזרים ומקרים בקירוי והמזוזה כדקאי קאי שכתב בזה הפר"ח דיש בזה משום תעשה ולא מן העשוי לכן צריך להסיר המזוזה ולקבוע אותה מחדש אחר עבור החג וכו' ע"ש, והרי שם הגם שמתחילה נעשתה בכשרות אסר הרב משום תולמ"ה

והרב ארבעה טורי אבן השיג עליו והשיב שאין בזה משום תולמ"ה כיון שנעשה מתחילה בכשרות ע"ש, א"כ הוי פלוגתא דרבוותא:

ורואה אני דבנ"ד גם הפר"ח יודה שאין בו משום תולמ"ה והוא דשאני נדון הפר"ח שנעשה בגוף החדר הפיסול והשינוי כיון שניטל קירויו באותה שעה לא נקרא בית אבל כאן בנ"ד שלא נעשה בגוף הסוכה שום שינוי ושום פיסול אלא שדבר אחר חוץ מהסוכה והוא הבית הוא הגורם הפיסול וכיון שניטל הפיסול דהיינו שהוציאו הסוכה מן הבית חוזר להכשרו והא ראיה שלא מצינו דפליג על הא דמור"ם בסוכה הנעשית תחת הגגות ועוד דשאני בנדון דהפר"ח שבז' הימים שנעשית סוכה נתבטלה משם בית לגמרי ואין בה חיוב מזוזה שהרי אינו יכול לסתור הסכך ולעשות הקירוי מחדש בשבתות וי"ט משום דסותר אהל ובונה אהל ועוד דסוכה שבעה בעי ולהכי חשיב לחדר ביטול ופקע מניה חיוב מזוזה כל שבעה אבל כאן בנ"ד כל שעה זמניה הוא בידו להוציאה מן הבית חוצה והויא ראויה כל שעה והראוי לבילה אין בילה מעכבתו ומשום הכי בזה יודה היורה יורה שאין כאן בית מיחוש גם לדידיה דהא לא נתבטלה מכשרותה ואי משום שמטלטלה ממקום למקום ונימא שאין זה דמי לדירה ואנן בעינן תשבו כעין תדורו, גם לזה נראה שאין לחוש משום זה הגם שמטלטלה ממקום למקום וראיה מעושה סוכתו בראש העגלה או בראש הספינה או בראש הגמל דכשרה כמו שפסק מרן בש"ע סימן תרכ"ח סעיף ב"ג, הרי שם שמטלטלת וכשרה ודוק שנת ישראל אשר בך אתפא"ר לפ"ק פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן פא

בחלק ראשון מזה הספר הלכות סוכה סימן ק"ד דף ע"ד ע"ג הבאתי מה שהקשו המפרשים דמאי שנא מצה שאין מברכין עליה כל שבעה מסוכה שמברכין עליה כל שבעה דבזה נאמר שבעת ימים תאכל מצות ובזה נאמר בסוכות תשבו שבעת ימים עיין שם מה שכתבתי, ומצוה להביא מן החדש והוא שנראה לי דשאני מצה הגם שכתוב בה שבעת ימים תאכל מצות מ"מ כבר באה קבלת חז"ל שהכתוב אינו מצוה אלא רשות ולהכי נראה שאין כאן מצוה כדי לומר עליה וצונו שהרי לא צונו שכבר באה הקבלה שאין זה ציווי אבל במצות סוכה נצטוינו עליה ככל מצות שבתורה בסוכות תשבו שבעת ימים דהיינו חייבנו הכתוב כשרוצים לאכול פת מחוייבים אנחנו ליכנס לסוכה לקיים מצות בוראנו שהיא מצוה מתרי"ג מצות שבתורה ולהכי שפיר שייך לומ' עליה וצונו וכן ג"כ על הזביחה הגם שתלוי ברצון שאם לא תרצה לאכול בשר א"צ לזבוח מ"מ כשבאת

לאכול הרי אתה מצווה ועומד תזבח ואכלת בשר שהיא מצוה אחת ממצוות התורה ואנחנו מקיימין מצות בוראנו להכי שפיר מברכין וצונו על המצוה של עשייתה והכי הם רוב מצות התורה כגון נטילת ידים, חלה, ציצית, וכיוצא בזה ודוק, אח"כ ראיתי להרב אבודרהם בסדר ברכת אירוסין ונשואין בשער התשיעי דף צ"ח דכתב וז"ל הצ"ל הגם דהתם אפקיה קרא בלשון צווי שנאמר וזבחת ואכלת וגו' וכו' ועוד דבקדשים אי אפשר בלא שחיטה הילכך מברכין על כל שחיטה ושחיטה עש"ב, ועיין להרב רבינו זרחיה הלוי בספרו המאור הקטן סוף ערבי פסחים מה שכתב בזה עיין שם:

הלכות לולב

סימן פב

מה מאד צריכין אנחנו להזהר ולהזדרז במצות אלקינו אשר קדשנו במצותיו וציונו על מצות ארבעה מינים שבלולב שיהיו שלמים ויפים וטובים נאים ומהודרים משום זה אלי ואנוהו שהרי הם רומזים לשמו הקדוש שם ב"ן שהוא אחד מארבע שמותיו הקדושים והוא הנקרא שלים מכל סטרוי משום דבמילוי זה שהוא מילוי דההי"ן עיקר השם והמילוי הם שוים, כמספר עיקרו כן מספר מילואו שמילוי יו"ד הוא יו"ד ומילוי ה' הוא ה' ומילוי ו' הוא ו' וכן ה' אחרונה שבשם, והוא כפלים לתושיה וכתיב כי גדול שמי בגוים וכתיב שימו כבוד תהלתו וכתיב הבו לה' כבוד ועוז לכן צריך שיהיה נאה ומכובד, ועוד כתיב וכבודו עליך יראה שכבוד שמו עלינו יראה שהרי הארבעה מינים רומזים לבנין גופו של אדם המעלה וכדאיתא בתיקונים דפרי עץ הדר רומז ללב האדם לב טהור ברא לי אלקים וגו' ולכן צריך שישתדל האדם ליקח מן המובחר כאשר תשיג ידו אתרוג נאה ומהודר ומשובח בעל צורה קומתו נאה נקי וזך ובר לבב כשמש בטהורתו ישר ואינו מעוקם בעל חוטם משוך כמגדל הלבנון תאוה לעינים בקומתו ובצביונו בכל מכל כל וכתיב ה' יראה ללבב שהוא האתרוג הרומז ללבו של אדם ולכן צריך שיהיה בר לבב מבית ומחוץ כפות תמרים הוא הלולב הרומז לגופו של אדם ולכן צריך לראות ולבחור לו לולב מראהו כלבנון יפה קומה בחור מן המובחר שבמין במראה וקומה קומה שיש בה הדור עליו וגופו מוזהב סנסן יאיר וזרח לבוש הבדים נטע נעמן עודנו באבו רך וטוב רענן כגן רטוב יונק שדי אמו כפתו רעננה לא שזפתו שמש בעל קומה וצורה ישר ואינו הפוך קומתו נאה ומפואר כתפארת אדם ישר שדרתו ישרה כשדרת האדם המעלה עליו צלעותיו עולין עמו כאחד בלי פירוד גוף אחד משולבים יחד כצלעות אדם לשבת בית,... ענף עץ עבות תלת הוא ההדס הרומז לתרין שוקין וברית קדש תלת לקבל תלת וצריך לראות שיהיה משולש בהיקף אחד זה לעומת זה כגוונא דאינון תלת תרין שוקין וברית

שהם יוצאים משורש אחד מכאן ואחד מכאן ואחד באמצע בהשואה ולכן צריך לבחור לו שיהיו דשנים ורעננים ירקרקים יפים וטובים הדס הדומה לעינים. ערבי נחל תרי בדי ערבה הרומז לתרי דרועי שנוטל הלולב עם מיניו בשתי ידיו יד הגדולה ויד החזקה ולכן צריך ליזהר בהם שיהיו שתים כהלכתם נהר"י נחל"י ולא יהיו כמושין או מעופשין כערבים על יבלי מים ערב'ה כל שמחה ערבה הדומה לשפתים שפתי רננות בעלת עלין טובים ויפים משוכים כנחל כנחלים נטיו בריאים חיים וקיימים ידיו רב לו וכל טוב אדוניו בידו מלאו ידיכם לתת עליכם היום ברכה,... וכמו דשם ב"ן רמוז בארבעה מינים דלולב, דהיינו ג' הדסים כנגד מילוי יו"ד, שני בדי ערבה כנגד ה"ה דשם ב"ן במילוי, הלולב כנגד מילוי ו"ו, האתרוג כנגד ה"ה אחרונה שבשם כמ"ש האר"י ז"ל עיין עליו, כמו כן רמוז שם ב"ן בגוף האדם, תרין שוקין והברית כנגד יו"ד במילואה, ה' ה' אצבען דרגלין כנגד ה"ה דססין במילואה, קומת האדם פנים ואחור כנגד ו"ו במילואה, ה' ה' אצבען דידין כנגד שה"ה דססין במילואה, ולפי זה מצינו טעם נכון כטעם לשד למה שהפכו חכמים לשם זה שסדרו אותו בי"ת קודם לנו"ן ועשאוהו בנו"ן פשוטה, ולא נעלם מה שכתבו חכמים בזה, כדי שיהיה מספרו תשעה כמספר שאר השמות ע"ב ס"ג מ"ה שעולה מספר כ"א במ"ק ט' כמספר אמ"ת חותמו של הקב"ה ולכך עשאוהו בנו"ן פשוטה שמספרה שבע מאות בסידור אותיות אי"ק בכ"ר וכו' זע"ן חפ"ף וכו' ונו"ן פשוטה במס"ק שבעה עם ב' הם תשעה עיין עליהם, אבל לפי הנז' ששם ב"ן רומז אל האדם כדכתבנו אתי שפיר דנ"ון פשוטה רומזת לקומת אדם פשוט ולכך נקרא ב"ן, והבי"ת ג"כ רומזת אל האדם שנברא שנים שנים דהיינו שני עינים שני אזנים שני גבות עינים שני נקבי האף שני ידים שני רגלים שני פנים וכו' הכל שנים שנים באו וכל זה רומז לבי"ת של שם ב"ן, ואפשר נמי בדרך ובאופן אחר מלמעלה למטה, והיינו הראש ושתי זרועות כנגד יו"ד במילאה, וחמשה אצבעות של יד ימין וחמשה של יד שמאל כנגד ה"ה במילואה, וקומת אדם היא כנגד ו"ו במילואה וחמשה אצבעות של רגל ימין וחמשה של רגל שמאל כנגד ה"ה אחרונה במילואה והוי שם ב"ן ישר מלמעלה למטה רמוז באדם דעשיה, כברכה רביעית דברכת המזון שהיא מכוונת לשם ב"ן דעשיה ה' אחרונה שבשם, עוד יש רמז בארבעה מינים שבלולב לחג"ת נהי"ם דהיינו שלשה בדי הדס רומזים לחג"ת ושני בדי ערבה לנצח והוד והלולב ליסוד והאתרוג למלכות, עי' בליקוטי הש"ס מהאר"י ז"ל בתחילת מסכת ברכות ד"ה גם מ"ש רז"ל שקול שמואל כמשה ואהרן וכו' עש"ב:

סימן פג

עוד נדרשתי ללא שאלוני על מה שראיתי בסדור שלמות הלב בהרב עבודה שבלב בדיני לולב אות ד' וז"ל מנענעים הלולב ל"ו פעמים כנגד ל"ו צדיקים וכנגד ל"ו מליצי יושר וכו' שלכאורה לא ידענו חכם מה הוא אומר שהרי מספר הנענועים הוא ח"י וארבעה פעמים שמנענעים בהלל ח"י בכל פעם עולים ע"ב כידוע וכמ"ש אחר כך הרב באות הזה ע"ש, אכן סעיפי ישיבוני כי הכונה היא ע"פ סברת מרן בש"ע א"ח סימן תרנ"א דסובר שמנענעים בהלל ה' פעמים אחד בהודו הראשון ושנים באנא ה' הושיעה נא וב"פ בהודו דלבסוף ונוסיף עליו פעם אחת בנטילת לולב נמצא כי ששה פעמים מנענעים לששה קצוות שעולה חשבונם למספר ל"ו אשרי כל חיכי ל"ו:

וקרוב לשמוע באופן אחר והוא העיקר דהנה אופן הנענוע של לולב לפי ידיעת האחרוני' כדי שיצא חיבתי לכל הדיעות עי' ברבינו ב"י בסימן הנז' ועי' להרב ט"ז בסימן הנז' ועי' באר היטב שם ס"ק י"ח ראוי ליטול הלולב בדרך זה דהיינו יטול הלולב ומוליכו בלי נענוע עד כנגדו ושם עושה ג' תנועות קטנות דרך הולכה והובאה ואח"כ מביאו אצלו ומקרבו הרבה אל גופו בלי נענוע ואחר הקירוב אל גופו ינענע שלש תנועות קטנות דרך הולכה והובאה וכו' ע"ש, וכן לכל צד נמצא דבכל נטילת לולב עושה לכל צד ששה צדדים ששה נענועים שהם נענועים קטנים שעולה מספרם לכל הששה קצוות ששה נענועים של ששה, שהם ל"ו נענועים כאשר אמר הרב ודוק, א"נ יש לפרש משום שהוא מונה מספר ההולכה בפ"ע וההובאה בפ"ע קרי לכל אחת נענוע נמצא י"ח כפלים לתושיה:

סימן פד

הנה אביעה לכם רוחי אודיעה דברי אתכם דהנה כתב מרן בש"ע א"ח סימן תרנ"א סעיף א' וז"ל מצות ד' מינים שיטיל וכו' ומצוה לאגדם בקשר גמור דהיינו שני קשרים זה על זה ומשמע מדברי מרן ז"ל דבאגד אחד די לכולם דהיינו שיאגוד הלולב עם מיניו בכריכה אחת ויקשור שני ראשים של משיחה בשני קשרים זה על זה, וכתב מור"ם בסוף הסעיף הנז' וז"ל ויש שכתבו לעשות בלולב שלשה קשרים וכן נוהגים עכ"ל, ודע דפשוט דהאי קשרים דכתב מור"ם ז"ל לא הוי פירושו כקשרים שהזכיר מרן ז"ל דהיינו שלשה קשרים זה על גב זה שאין טעם לדבר זה שיקשור שלשה קשרים באגד אחד עם ג' מינים, ועוד דלמה כתב לעשות בלולב דלמה נקט בלולב ולא נקט באגד כדכתב מרן ז"ל, אלא ודאי דרצונו לומר לעשות בלולב גופיה שלשה קשרים דהיינו שלשה כריכות דהיינו אגודות וכמו שכתב השל"ה משם מטה משה עי' עליו בעמוד השלום דף י"ד כדי שלא יפרדו עליו של לולב מעליו עושין במשך כל ארכו ג' אגודות שאוגדין אותו למעלה ולמטה ובאמצעו

של לולב כדי שלא יתפרדו עליו משדרתו וכן משמע להדיא מדברי הרב טורי זהב ס"ק א' שכתב על דברי מור"ם שכתב לעשות שלשה קשרים וז"ל אין לזה מקור מן הגמרא דאף לרבי יהודה דסבירא ליה לולב צריך אגד היינו השלשה מינים ביחד ורבנן ס"ל דאין צריך לאגדם ביחד אלא מכח נוי, שנאמר זה אלי ואנוהו, אבל הקשרים שבלולב עצמו אין לו שום מצוה אלא דהמרדכי כתב בשם ראבי"ה שמעתי כפת חסר ו' משום דששת ימים קשור ודומה לכף אחד, ותמוה לי דהא צריך לכסכס העלין וקשר מעכב הכסכוס ועל כן צריך ליעשות בענין שיוכל לכסכס היטב, וכתב עוד ועכ"פ נראה דהקשר של מטה דהיינו מה שקשר כל השלשה מינים ביחד משים נוי הוא נחשב לאחד ויעשה למעלה עוד שנים אם אפשר עכ"ל ע"ש, הרי לך בהדיא שמבין הרב שהקשרים שכתב מור"ם הם כריכות ובלולב עצמו הם נקשרים וכמש"כ, וז"ל הרב מטה משה ומצוה שיאגדנו שלא יתפזרו ענפי ערבות לכאן ולכאן ונהגו לעשות שלשה אגודות כנגד ג' אבות, וכן משמע מדברי הרב מאמר מרדכי בסימן זה סק"ה וז"ל ג' קשרים וכן נוהגים, הטעם במרדכי ופוסקים כנגד ג' אבות וראיתי לרבינו מנוח ז"ל שכתב שאוגדו בארבעה שורות כנגד ג' אבות ויוסף הצדיק, (נ"ל דר"ל דהלולב הוא עצמו ליוסף הצדיק שהוא היסוד) וסיים וז"ל ולפי זה אתי שפיר נמי מה שנוהגין הרבה לעשות ד' קשרים עם קשר האגודה ועי' להט"ז עכ"ל ע"ש, ואם כן לפי מה שנתבאר מה שראיתי להעולם שעושין ב' או ג' אגודות באגד לולב עם מיניו כורך עליהם ד' כריכות במשך ארכם לא ידעתי מנא להו הא שבאמת די באגודה אחת לג' מינים כי מעולם לא נזכר זה לא בש"ע ולא במור"ם ז"ל, ואפשר שטעו בפירוש דברי מור"ם שכתב שיש שכתבו לעשות ג' קשרים בלולב שהם מפרשים דר"ל בלולב עם מיניו, ולא היא כאשר הוכחנו ודוק:

הלכות שמיני עצרת

סימן פה

ראה ראיתי בסידור שלש רגלים בנוסח בקשה ותפלה של שמיני עצרת בעת פתיחת ההיכל להוציא ס"ת שתתעלה כתוב לאמר וז"ל גשם נדבות תניף אלהים גשם מטרות עוזך גבורות גשמים אשר המה עולים כמס' שמות אהי"ה והמלא אשר בקרבו ביודי"ן באלפי"ן ובההי"ן חותם המלוכה וכו' ע"ש, שנוסח זה צריך ביאור, ודע כי שלשה מילואין דאהי"ה עולין תנ"ה שהמילוי עולה קס"א דהוא מילוי אהי"ה דיודי"ן ודההי"ן עולה קנ"א ודאלפי"ן עולה קמ"ג, עולה בצירוף הכל תנ"ה כמספר חות"ם עם הכולל, וכמו שסיים אחר זה ואמר חות"ם המלוכה, אבל מה שנאמר גשם מטרות וכו' שהמה עולים כמספר שמות אהי"ה והמלא אשר בקרבו לא ידענו אהיכא קאי האי דקאמר אשר המה עולים,

מאי המה עולים, מה המה אלה אשר עולים כמספר שמות אהי"ה והמלא וכו', ונראה לי דצריך לומר המלא אשר בקרבו בלא וא"ו ור"ל גשמים המה עולים כמספר מילויין דאהי"ה בשלשה מילויין כנז' דהיינו מילוי דיודי"ן ודההי"ן ודאלפי"ן המילוי דוקא ולא העיקר, והשלשה מילויין עולה מספרם שצ"ב ועם הכולל שצ"ג כמנין גשמי"ם שעולה גם כן שצ"ג, ואחר כך מסיים חות"ם המלוכה ור"ל שעולים הכל כאשר לכל אהי"ה במילואיו עולים חות"ם המלוכה, עוד יש לפרש והוא נראה עיקר, והוא דרוצה לומר כי ראשי תיבות ג'שם נ'דבות ת'ניף א'להים גימטריא תנ"ד וזהו שאמר אשר המה עולים שרוצה לומר שהמה שאותיות של ראשי תיבות המה עולים כמספר שמות אהי"ה הם ומילוייהן וכו' עם הכולל ודוק:

הלכות חנוכה

סימן פו

כתב הרב ב"ח בהלכות חנוכה בטור א"ח סימן עת"ר ד"ה הכי גרסינן שהיה מונח וכו' ואפשר עוד לומר שהיה פיו צר שאינו יכול להכניס בו אצבעו וכיון שאי אפשר ליטמא במגע בעודו בכלי, אינו מטמא בהיסט דלהכי אפקיה רחמנא להיסט בלשון נגיעה לומר לך שכל שאינו מטמא במגע אינו מטמא בהיסט וכו' ע"ש, וקשה לי על זה מהא דאיתא בגיטין דף ס"א ע"ב הכא במאי עסקינן בכלי חרס המוקף צמיד פתיל, וליחוש שמא תסיטנו אשתו נדה וכו' ע"ש דמשמע מש"ס דהכא הגם שאינו מטמא במגע מטמא בהיסט, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בהלכות משכב ומושב פרק ח' הלכה ג' וז"ל חומר בהיסט הזב ממגעו שאם נגע בכלי חרס המוקף צמיד פתיל טהור, ואם הסיטו טמאהו וכן כלי חרס שהוא נבוב ככדור ועדין לא נעשה להם פה וכו' אם הסיטן הזב טמאים ואע"פ שהם טהורים באהל המת וכו' שהרי הן בכלל כלי חרס המוקף צמיד פתיל שפתחו סתום וכו' טמאים בהיסט ע"ש, וכן איתא בעדיות פרק שני משנה ה' ועל לפסין אירוניות שהם טהורות באהל המת ומטמאות במשא הזב וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא דגם שאינו מטמא במגע מטמא בהיסט, ולכאורה נראה דכל זה אינו ענין למאי שאמרו בחולין קכ"ה ע"א את שבא לכלל מגע בא לכלל משא, לא בא לכלל מגע לא בא לכלל משא ע"ש, דהתם מיירי בטומ' שרץ ונבלה עצמן משום דקימ"ל שעצמות נבלה אינם מטמאים והמוח שבתוכן מטמא בזה הוא דאמרינן התם שאם העצמות סתומין שאינם מכניסים אפילו כחוט השערה שאינם מטמאין במגע מפני שעדין הם סתומים גם בהיסט ובמשא אינם מטמאין מכח היקשא דקרא הנוגע והנושא את שבא לכלל מגע בא לכלל משא ע"ש:

אחר כך ראיתי שדברי הרב ב"ח ז"ל הנ"ל הם דברי הרא"ם ז"ל על הסמ"ג וראיתי שם בהרא"ם שהביא קושיתו מש"ס דשבת פרק אמר רבי עקיבא דף פ"ד ע"ב דקאמר שם הש"ס ודין הוא ומה פכים קטנים שטהורים בזב וכו' ושם פירש רש"י ד"ה ודין הוא וכו' דבמגע לא מטמו דאין מטמאות אלא מאוירן ואין יכול להכניס אצבעו לתוכן מפני שפיהם צר, ובהיסט לא דאפקיה רחמנא בלשון נגיעה דכל שאינו מטמא בנגיעה אינו מטמא בהיסט ובהעור והרוטב קכ"ד אמר נמי את שבא לכלל מגע בא לכלל משא וכו' ע"ש, וזה סתירה לדברינו שכתבנו לעיל דזה אינו ענין להא דחולין ושם ראיתי בשבת הנ"ל בתוס' ד"ה שטהורים בזב הקשו וז"ל וא"ת א"כ כלי חרס המוקף צמיד פתיל לא מטמא בהיסט, ובפרק קמא דנדה דף ה' ובפרק וכו' פריך וליחוש שמא תסיטו אשתו נדה, ואומר ר"ת דצמיד פתיל חשיב בא לכלל מגע לפי שעומד ליפתח ולא דמי לקולית נבלה וכו' ע"ש, שלפי דבריהם הנ"ל אתי שפיר דברי הרא"ם והבית חדש:

אך עדין קשה לי דמאי מייתו הרבנים הנז' מהתם דשם מיירי בכלי חרס עצמו שפיו צר קאמר בש"ס שאין לו שום טומאה לא מגבו ולא מאוירו דכיון דפיו צר לא שייך בו נגיעה מתוכו דהיינו מאוירו ולהכי גם בהיסט אינו מטמא כלי זה אבל הכא בפך המלא שמן ונתמלא מפיו מתחילה א"כ הרי ראוי לערות השמן מפיו וליגע בשמן וא"כ גם בהיסט יטמא השמן שהרי ראוי לנגיעה, ויש לומר דסוברים ז"ל שכיון שהשמן עתה באוירו ואינו יכול עתה ליגע באוירו, א"כ הרי הוא כאוירו שאין שייך בו מגע והיסט, ושאני צמיד פתיל שהוא ראוי להכניס בו אצבעו באוירו, ושאני נבוב ככדור גם כן שהוא עומד ליעשות לו פה וק"ל:

סימן פז

כתב מרן בש"ע א"ח סימן תרע"ה סעיף א' הדלקה עושה מצוה וכו' וכן אם מדליק ואוחזה בידו במקומה לא יצא שהרואה אומר לצורכו אוחזה ע"ש נ"ל שדוקא אם אוחזה בידו אחר שהדליקה מנר של חול אבל אם אוחז הנר להדליקה מנר אחרת של חנוכה, ליכא חשש בזה לומר שלצורכו אוחזה שכיון שרואה שהדליקה מנר חנוכה שהוא אסור בהנאה ודאי שאין לחושדו דקא עביד איסורא ליהנות מנר חנוכה ונר חנוכה מוכיח עליו שהוא מדליקה לנר חנוכה ולא לצורכו ובהכי אתי שפיר מאי דפסק מרן ז"ל בסימן תרע"ד וז"ל מדליקין נר חנוכה מנר חנוכה ועי' להרב מאמר מרדכי ז"ל מה שכתב בזה, ואי בסימן תרע"ד מיירי בנר הנוסף בכל לילה דמהדרין מן המהדרין נ"ל אי איירי בהכי לא קשה מהתם כלל דאף שיאמר לצורכו אוחזה ויטעה בזה ליה לן בה דהא בלאו הכי

אין זה עיקר המצוה ואינו אלא מן הנוספים שהגם שיטעה ויאמר לצורכו אוחזו ולא למצות חנוכה אין כאן דבר שהרי כבר הדליק נר של מצוה שיוצא בו י"ח וק"ל:

סימן פח

בענין אבילות בחנוכה ופורים עי' מרן בש"ע א"ח סימן תרצ"ו דפסק וז"ל כל דברי אבילות נוהגים בחנוכה ופורים וכו' ע"ש, אבל ביו"ד סימן ת"א סעיף ז' כתב וז"ל אין אבילות נוהג בפורים לא בי"ד ולא בט"ו ע"ש, עי' באחרונים מה שיישבו בסתירת דברי מרן ז"ל והרב ברכי יוסף ז"ל בא"ח סימן הנז' כתב וז"ל ולענין הלכה נקטינן כמו שפסק מרן ב"י ביו"ד ובש"ע שם שלא להתאבל וכו' ע"ש, והנה נראה פשוט דזה דוקא בפורים הוא שאין אבילות משום דכתיב בהו ימי משתה ושמחה, אבל בחנוכה אליבא דכ"ע נוהג בהם אבילות דהא לא הוקבעו למשתה ושמחה וכמו שפסק מרן שם בא"ח סי' עת"ר סעיף ב' וז"ל ריבוי הסעודות שמרבים בהם וכו' שלא קבעום למשתה ושמחה וכו' והם דברי ר"מ מרוטנבורק ע"ש, וכן מוכח מדברי מרן ב"י בספרו הגדול שם בא"ח ד"ה כתוב בשאלתות וכו' ז"ל והורה ר"מ שלא להתאבל כלל בפורים דימי משתה ושמחה כתיב בהו וכו' ע"ש, הרי לך אפילו למאן דסבר שאין להתאבל לא נקט בדבריו אלא פורים וטעמא טעים משום דימי משתה ושמחה כתיב בהו וא"כ בחנוכה דליכא האי טעמא אין ללמוד מדין פורים:

ולענין סעודת הבראה בפורים כתב הרב בית דוד בהלכות מגילה סימן תצ"ו וז"ל ולענין הבראה לנחומי בביעי כמו שנוהגים פשוט הוא דמברין דאפילו מת בחיל המועד שאין בו אבילות לכ"ע מברין וכו' (א"ה ע' בס' כפ"א ח"ב חיו"ד בענין זה דמנהג ירוש"ו שלא להברות בחה"מ רק בליל מוצאי החג ע"ש) כ"ש בפורים דהוי פלוגתא וכו' ע"ש, וטעמא משום דסעודה ראשונה אסור לאכול משלו הגם שאין אבילות עתה ודוק:

והנה לענין אם מת באותו היום ונקבר נראה לי דנוהג אבילות כיון דיום ראשון דאוריית' וכתירוץ הדרישה ביו"ד סי' ת"א סע"ז ע"ש ש"ך ביו"ד שם וכן מדוקדק מדברי הש"ע שם שכ' וז"ל מת לו מת קודם פורים ופגע בו פורים אינו מפסיק האבילות ומ"מ אין אבילות נוהג בו לא בי"ד ולא בט"ו אלא וכו' ע"ש, הרי אחר שהקדים דין מת לו מת קודם פורים אמר על זה ומ"מ אין אבילות נוהג בו דמשמע להדיא דקאי אאם מת לו מת קודם פורים שאז האבילות דבפורים הויא מדרבנן בזה הוא דאמר שאין אבילות נוהג אבל באבילות דיום ראשון לא דבר מזה דבאמת כיון שהוא דאורייתא דחי לפורים שהוא דרבנן, ונ"ל להביא ראיה לזה מהא דפסק מרן בש"ע א"ח סימן תקמ"ה סעיף ג' וזה לשונו הקובר את מתו בי"ט שני של גליות שהוא י"ט האחרון וכו' נוהג בו אבילות אם היה

אותו היום יום מיתה וקבורה הואיל ויו"ט שני מדבריהם ואבילות דיום ראשון דאורייתא ידחה עשה של דבריהם מפני עשה של תורה וכו' ע"ש, הרי דשם בי"ט דתקנו רבנן קימ"ל כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ואם כן ביום שני נמי חייבו אותו בשמחה כעין דאורייתא דכתיב ושמחת בחגך ואפי' הכי נדחית תקנתם מפני עשה ש"ת הכא נמי נימא הגם דחייבי חכמים בתקנתם בימי פורים במשתה ושמחה מ"מ נדחית תקנתם דמשתה ושמחה מפני עשה דאורייתא הגם דנימא שדברי קבלה כדברי תורה מ"מ דברי תורה עדיפי מדברי קבלה ולכן עשה דתורה ידחה עשה דדברי קבלה, ועי' להרב ב"ד בסימן תצ"ו בענין זה, והנראה לענ"ד דעתי כתבתי:

עוד נראה לי ראיה ברורה לזה מדברי מור"ם בהגה בסימן תרפ"ז סעיף ב' שכתב וז"ל וכל זה לא מיירי וכו' אבל אם אי אפשר לעשות שתיהן אין שום מצוה דאורייתא נדחית מפני מקרא מגילה ע"כ, ורשם עליה הר"ן וב"י בשם התוספות ומהר"א מזרחי ומדוקדק דבר זה גם מדברי הרמב"ם כמ"ש ב"י בספרו עיין עליו, הרי מצינו שלגבי דיחוי אין שום מצוה נדחית משום מקרא מגילה הגם שכתוב בה והימים האלה נזכרים ונעשים בכל שנה ושנה דצריך לקרות המגילה אפילו הכי נדחית המגילה משום מצוה של תורה ולא אהני לן בזה לומר דברי קבלה כדברי תורה אם כן ה"ה לענין אבילות דיום ראשון שהוא מן התורה שהיא תדחה מצות משתה ושמחה דכתוב במגילה שהיא דברי קבלה וזה ברור ונכון וקיים ודוק, הגם שמור"ם בארח חיים כתב שנוהגין לדחות אפילו אבילות דיום ראשון מ"מ אנן מיהא דסמכינן אתכא דמרן ז"ל לא נהגינן הכי וכמו שהוכחנו לעיל בסמוך מדבריו ודוק, בשמונה ימים לחדש אדר שנת תפר"ח כחבצלת:

סימן פט

כתב מור"ם ז"ל בא"ח הלכות חנוכה בסי' תרע"ג סעי' א' וז"ל אם נתערב נר חנוכה דאסור בהנאה בשאר נרות אפילו אחד באלף לא בטיל דהוי דבר של מנין אלא ידליק מן התערובות כל כך שבודאי נר של היתר דולק עם האיסור ואז מותר להשתמש אצלו עכ"ל וכתב שם באר הגולה שדוק' אם מדליק כל אחד בפני עצמו הוא דאסור אבל להדליק ב' או שלשה ביחד בטל ברוב עכ"ל ולכאורה נראה דלפ"ז בכל דבר שבמנין דקימ"ל דלא בטל או משום חשיבותו כגון אלו שהוזכרו ביו"ד סי' ק"א דאפי' באלף לא בטלי ובהא דסי' ק"י דשבעה דברים שאינם בטלים וכיוצא בזה התם נמי נימא הכי דאינם בטלים אלא אם אוכל כל אחד בפני עצמו אבל אם מערב שלשה ביחד כגון אם מערב שלשה חביות ביחד או שלשה אגוזים משברם ומפרק האוכל ומערבם ביחד לפ"ז יכול לאוכלם ביחד כהא דנר חנוכה וזה מעולם לא שמענו אלא דיש לומר דלא התירו בזה אלא

בהנאת הראייה כגון הכא שבלא האיסור יכול הוא להשתמש בהיתר כמו שמצינו ג"כ בנר חנוכה דאסור לאורה שאם יש נר נוסף של חול יכול להשתמש בנרות חנוכה הגם שעל ידי נרות חנוכה מתרבה האור יותר ויותר אפילו הכי מותר הואיל ויכול להשתמש ע"י נר הנוסף אפילו ע"י הדחק ולהכי לא מיקרי הנאה כי במעט אור יכול להסתפק כי ע"י אור כבר נגרש החושך והעינים יקבלו אור מהאור ורואה במה שצריך לראות אבל באכילה כעין זה לא התירו דאכילה חמירא מן ההנאה כי במעט אוכל אינו יכול להסתפק ועוד דשאני ההנאה מאכילה דבהנאה קימ"ל דזה וזה גורם מותר מה שאין כן באיסור אכילה ועי' להרב שערי תשובה כאן ס"ק ד' שנראה שכל האחרונים שנזכרו שם היפך דברי מור"ם ודברי בעל באר הגולה ועי' מש"כ מרן בש"ע בסי' רע"ו סעי' ד' עש"ב:

הלכות פורים

סימן צ

סעודת פורים שחל בע"ש נ"ל דהנכון הוא דצריך לנהוג כך דיתחיל סעודתו מבעו"י וכשקדש עליו היום פורס מפה ומקדש כמו שפסק הש"ע א"ח סי' אע"ר סעי' ד'. וכיון שהיה שותה יין כשמקדש על הכוס אין צריך לברך ברכת בפה"ג אלא יקדש הקדוש בלבד ואחר כך יושב ויחזור לסעודתו בלי נטילת ידים כדמשמע מלשון מרן דלא הצריך לדעה קמייתא אלא לברך המוציא ולדעה בתרייתא גם המוציא כתב אין לברך וכן משמע מדבריו ג"כ בסי' קע"ט דפסק שאם אמר הב לן ונברך הוי היסח הדעת ואסור לו לשתות אלא אם כן יברך ואכילה דינה כשתיה להרא"ש וכו' משמע דלא הצריך נטילת ידים. ונ"ל דגם למש"כ הרב מ"א בסי' קע"ח סעי' ו' דעל מ"ש מרן שם שתפלה לא הוי הפסק ואין צריך לברך המוציא כתב הרב מ"א וז"ל ומ"מ נ"ל דנטילת ידים בעי דהוי היסח הדעת עכ"ל, נראה דוק' בהפסק תפלה שיש בה שהות כל כך אבל בקידוש שאין בו שהות כל כך ועיניו פתוחות ופקוחות עליו ועוד שהקדוש הוא צורך סעודה לא הוי היסח הדעת ולכן אין צריך נטילה ועי' בסי' אע"ר סעי' י"ב בהגה ולענין ברכת המוציא ג"כ נ"ל שאין לברך משום דהוי ספק ברכות שאין לברך דברכות אין מעכבות וספק ברכות להקל וכמו שפסק הרב ב"ח שם ע"ש ועי' להרב מאמר מרדכי בסי' אע"ר ס"ק ד' ע"ש ולענין תפלה אין להתפלל עד שיגמור סעודתו ויברך בה"מ ויאמר בה עה"נ ואח"כ יתפלל כדי שלא יהיו סתראי עי' באר היטב בסי' תרצ"ה ס"ק ז' שכתב משם הרב מ"א דמטה משה ובמנהגים ושל"ה ומהרי"ל כולם עונים כאחד שאין לומר על הנסים בברהמ"ז אלא אם עדין לא התפלל ולכן כתב מ"א דיברך ברכת המזון תחלה ואחר כך יתפלל להוציא עצמו מפלוגתא ע"ש והכי נקטינן ובענין אי קידוש הוי היסח הדעת עי' בזה בסוגיית

ערבי פסחים דף ק"ו ע"ב ובפירוש רשב"ם שם ובתוספות שם ובפסקי הרא"ש שם סי' ט"ז וי"ז ע"ש ועי' ברבינו ב"י בסי' אע"ר ובהרב ב"ח ע"ש ותרוה צמאונך אם אתה תאב למים עליונים:

סימן צא

לשון ב"י בא"ח הלכות מגילה בסי' תרפ"ה ד"ה כרך שהוא ספק באו"ד וראיתי להרב יוסף אבייו ז"ל וכו' ולי נראה דאפילו אם נחלקו בקבלתן זה אומר מוקפת וזה אומר וכו' דכל כה"ג לא מחייב באשם תלוי וכו' ע"ש ולכאורה דברי רבינו ב"י תמוהים שהרי בכתובות דף כ"ב מבואר בש"ס בהדיא דבכה"ג מחוייב באשם תלוי דפריך הש"ס מכדי תרי ותרי נינהו הבא עליה באשם תלוי ע"ש וצ"ע. ונראה ליישב דברי רבינו ב"י על פי מה שראיתי בתוספות שם בד"ה באשם תלוי דכתבו וז"ל ולמאן דמפרש משום דבשתי חתיכות אחת של חלב ואחת של שומן איקבע איסוריה הכא נמי איקבע איסוריה שהיתה בחזקת אשת איש א"נ לאו אשם תלוי ממש קאמר אלא כלומר באיסור אשם תלוי עכ"ל ע"ש, וא"כ לפי תירוצם הראשון שאני התם משום דמיקרי איתחזק איסורא שהיתה בחזקת אשת איש משא"כ הכא דליכא חזקה. וכן נמי לפי תירוצם השני לא קשה מהתם כלל אבל באמת פשט הש"ס מורה ובא כרב יוסף אבייו וא"כ אלו ואלו דברי אלקים חיים דברי רבי יוסף ודברי רבינו בית יוסף זכר כולם לברכה לחיי עולם הבא היום עשרים תמוז התרפ"ח שנת ותעלומות. סתר"י כל ח"י לפ"ק אורן יע"א

סימן צב

דע כי ממתני' דשבת דף ס"ו עא"ב דקתני אנקטמין טהורין ואין יוצאין בהם בשבת ובש"ס פירש לחד מ"ד פירמ"י ופירשו בו כגון פרצוף אדם המשימין על הפנים להבעית בו התינוקות ועי' בש"ע א"ח סי' ש"א ס"ך עש"ב דמשמע שאין איסור משום צורת פנים של אדם הגם שהוא בולט, חדא דהא פסק בש"ע יו"ד סי' קמ"א סעיף ז' שלא אסרו בצורת אדם אלא דוקא בצירה שלימה בכל אבריה אבל צורת ראש או גוף בלא ראש אין בה שום איסור לא במוצאה ולא בעושה עכ"ל עש"ב, ואף למה שראיתי להרב פת"ש שם ס"ק י' שהעתיק משם שאלת יעב"ץ שאם הוא פרצוף צורת ראש אדם אסור (מה שאינו משמע הכי מדברי מרן הש"ע) אפשר שזה עדיף שאין לו אפילו צורת ראש שלימה אלא קלסתר פנים כקליפת פנים, ועוד שאין לו מלוא עינים אלא נקבים חלולים חלולים, ומזה יש ללמוד שאין איסור במה שקורין קרנב"ל שמשימין אותו על פניהם לצחוק שהרי במשנה לא אסר אלא שאין יוצאים בהם בשבת דמשמע דבחצר וכן בחול מותר ללובשן:

השמטה להלכות כפור

סימן צג

הנה כתוב במחזורים של יוה"כ במנחה ברבש"ע שאומרים בשעת הוצאת ס"ת וזכור לנו השם וכו' ואת העקידה שעקד את יצחק בנו ע"ג המזבח ביום הזה לעת כזאת לעשות רצונך וכו' דמשמע להדיא שעקידת יצחק היתה ביוה"כ, (א"ה וכ"כ הג' חיד"א ז"ל בקונ' כף אחת סי' ח' אשר בס' מו"ב בתפלה שסדר להתפלל קודם מנחה של יוה"כ ע"ש), והרואה בזוהר פ' ויקרא דף י"ח בעיניו יראה שסברי מרנן ר' אלעזר ור' אבא שעקידת יצחק היא ביום ר"ה וז"ל אמר ר"א חמינא לאבא ביומי דר"ה וכו' וכ"ש בתקיעה וכו' חד תקיפא וחד רפיא וכו' ובהאי יומא מתעטר יצחק והוא רישא לאבהן וכו' בהאי יומא יצחק אתעקיד ועקיד כלא ושרה וכו' אמר ר"א בגין כך קרינן פרשתא דיצחק בהאי יומא דבהאי יומא אתעקד יצחק לתתא ואתקשר בההוא דלעילא וכו' אמר ר"א בהאי יומא אעטר יצחק לאברהם דכתיב והאלקים נסה את אברהם כד"א ואל עמים ארים נסי וכו', הרי לך בהדיא דברי ר' אלעזר ור' אבא מפורשים באו בברית שעקידת יצחק ביום ר"ה לעת עלות המנחה, וכן איתא במדרש הביאו מהרי"ל ז"ל בספרו על מה שנהגו שהולכין בר"ה לנהר לומר ותשליך כתב דאי' במד' זכר לעקידה שבא אברהם במים עד צוארו ואמר הושיעני כי באו מים עד נפש ע"ש, וזה היפך מדברי מתקן תפלה זו והיא מהרב חמדת ימים בפרק ח' דף צ"ה ע"ב, ודוחק לשבש כל הספרים והמחזורים שכתוב בהם כך וצ"ע, אח"כ אנה ה' לידי ספר כג"ן היר"ק מאת הרה"ג כלפה גיז ז"ל והוא פירוש על התיקונים ע"ש שהביא בדף לק"ט ע"ב וז"ל עקידת יצחק ביוה"כ בעת זמן מנחה כמ"ש בסדורים וכתב וז"ל הר"מ לינזאנו ז"ל וז"ל ואני תרתי בלבי כי הזמן המוכשר ויותר ראוי לומר פרשת העקידה הוא בזמן תפלת המנחה ויותר במנחת יוה"כ כי חביבה מצוה בשעתה כי נעקד באותה שעה ומזכירים את זכותו כאן וכו' (אמר הד"ך כי מלשון זה של הר"מ לונזאנו אין ראיה מכרחת שסובר שביוה"כ נעקד יצחק כאשר יראה המעיין) גם הרב פי צדיק ז"ל כתב וז"ל דבר גלוי וידוע ומפורסם כמה גדול היום הנורא הזה יוה"כ שהוא אדיר בימי שנה וכו' יום שנעקד בו יצחק אבינו ע"ה וכו', עוד כתוב שם בי' מאמרות דף קנ"ו יצחק נעקד ביוה"כ ובאותה שעה נעקד מאדים לפני צדק וכו', ורקנטי בדף ט"ל כתב וז"ל יצחק נעקד ביוה"כ וכו' ע"ש עכ"ל הצ"ל בזה, הרי לך דכמה רבוותא סברי דעקידת יצחק ביוה"כ היתה, והיא תימא גדולה שדעתם היפך דברי הזוהר הנ"ל כדכתבינן וצריך עיון, אח"כ ראיתי בספר סדר הדורות ב"א ע"ה שכתב שיש מי שאומר דבניסן נולד יצחק ובו נעקד, ובי' מאמרות כ' דביה"כ היתה העקידה וי"א דהיתה

העקידה בחשון וכו' ע"ש בדבריו ז"ל, וא"כ צריכין אנו לומר שהם מדר' חלוקין, ואפשר לכוין זה עם הא שכ' הרב רבינו בחיי בפ' בראשית ע"פ ותרא האשה וגו' איזה אילן היה וכו' ר"א דמן עכו אומר אתרוג היה וכו' ומשם ואילך נצטוינו בתורה להביא בתשרי ביום שנברא בו אדם אתרוג עם לולב ומיניו כדי לחבר וליחד את הכל וכו' ע"ש, הרי לך דקאמר להביא בתשרי ביום שנברא בו האדם דהאדם נברא ביום ר"ה ואפ"ה קאמר דנצטוינו ביום שנברא בו האדם להביא אתרוג וכו' הגם דנצטוינו על האתרוג ביום ט"ו בתשרי אפ"ה קרי ליה ביום שנברא בו האדם, וע"כ לומר כיון שהכל היה בתשרי הו"ל כיום אחד וה"נ נימא הכי שהכל היה בתשרי וק"ל, אח"כ ראיתי להרב כלי יקר פ' אחרי מות ע"פ ואל יבא בכל עת וגו' שכ' וז"ל ואיל של יצחק כי יש במד' שהיה המעשה ביוה"כ וראייתו מן הפסוק אשר יאמר היום בהר ה' יראה שבכל שנה ביום זה יראה כי בענן אראה על הכפורת יראה שמה ה' וכו' ע"ש, הרי לך שהם מדרשים חלוקים, י"ב לחדש אייר שנת תרצ"ד:

נשלם חלק אורח חיים. בעזרת מלך חפץ בחיים. קרית חנה דוד
חלק ב'

יורה דעה

הלכות שחיטה

סימן א

נשאלתי על נער שעדין לא הגיע לכלל י"ח שנים ורוצה ושואל מבדי"ץ ליתן לו קבלה שקורין סמיכה דהיינו רשותא והורמנא לשחוט לצבור בקביעות שחיטת עופות אחר שיהא בקי בדיניהם ובהלכותיהם ובאימון ידים לשחוט ולהשחיז את הסכין ובבדיקתו כדת של תורה אם בדורות הללו ובזמן הזה יכולים ליתן סמיכה לנערים משום שאחסור דרי ואין הדת עומדת על תילה באין משיב אחור:

תשובה הן אמת שכפי הדין כיון שהגיע לכלל י"ג שנים ויום אחד הרי הוא בכלל איש הכתוב בפרשה וחייב בכל המצות וכמו שפסק מרן ז"ל ב"י ביו"ד סימן א' לענין שחיטה בספרו הגדול ב"י משם העיטור וכתב עליו שפשוט הוא ע"ש, והעתיקו מור"ם שם סעיף ה' וז"ל ומיקרי קטן לענין זה עד שנעשה בר מצוה דהיינו בן י"ג שנה ויום אחד עיין שם, אלא שכבר כתב בד"מ שלו וז"ל במרדכי ריש חולין הביא הלכות א"י דקטן לא ישחוט עד שיהיה בן י"ח שנה ויום אחד וכתב לבסוף דחומרא בעלמא היא ולא נהיגי כן, וסיים ובהגהת אלפסי ראיתי כתוב שכמה בעלי הוראה שמחמירין שלא להרשות

לשום אדם עד שימלאו לו י"ח שנה כדברי הלכות א"י ואולי משום דבקעה מצאו וגדרו בה גדר דכמה דרדקי יש שמרשים אותו לשחוט בינו לבין עצמו בפחות משנים הללו, שמקילין הם בשחיטות ולכך החמירו שלא להרשות שום אדם עד שיהא בן י"ח שנה גמורים דאז גברא בר דעת הוא ולא מקלקל שחיטתו עכ"ל האלפסי זהו לשון דרכי משה במושלם ודברים אלו העתיקם הוא ז"ל בהגהת ש"ע הנ"ל סעיף ה' וז"ל ויש מחמירין שלא ליתן קבלה למי שהוא פחות מבן י"ח וכו' ע"ש, הרי לך שאפי' בדורות ראשונים שהיו בני מעלי אמרו בזמנם שמצאו בקעה וגדרו גדר וזה מעלה מטה כמו ארבע מאות שנה שהיו דורות כשרים מה נענה אנן חרגא דיומא דלית ביה ממשא דאחסור דרי פרץ על פני פרץ ופני הדור כפני וכו' וחוצפא רבתה באין מוחה ומשיב אחור ודאי צריכין אנן לחוש על נפשין ולעביד חריץ ובן חריץ, וזה לשון מהרש"ל בספרו ים של שלמה בפרק ראשון דחולין סימן א' ראיתי בימי חורפי שבעלי ההוראה נהגו שלא להחזיק לנער לשחוט בסתם עד שיהיה בן י"ח שנה ובר ישוב הדעת וחומרא זו על פי הלכות א"י, ויש להם סמך ממסכת שבת דנ"ו אמר רבי יונתן כל האומר יאשיהו וכו' שכל דין שדן מבן שמונה עד שמונה עשר החזירן להם ע"ש, הרי שאינו בר ישוב הדעת עד שיהיה בן ח"י שנה ומאחר דצריך ישוב הדעת ויראת ה' בשחיטה ובפרט האידנא דנהגו כמה חומרות בשחיטה כדפרישית ראוי לדמות נ"ד לנדון יאשיהו, ומ"מ הכל לפי מה שהוא הנער כי לפעמים ימצא הנער בעל תורה וחרד ביראת ה' רגילים אף בעלי הוראה להרשות אותו ולהחזיק אותו במומחה, ואם הוא בור וטפש אין ראוי להחזיקו עד שיהא ויבא בכלל שנותיו דהיינו י"ח שנים ויום אחד עכ"ל ים של שלמה ע"ש, הרי גם הוא הסכים ליש מחמירין אלא דכתב שאם לפעמים ימצא הנער בעל תורה וחרד לדבר ה' רגילים ליתן לו רשות לשחוט הרי התנה שיהא בעל תורה ועוד חרד לדבר ה' אז נותנים לו רשות, והגם שהוא בעצמו כתב בסימן ג' דקטן נקרא ופסולה שחיטתו עד שיהא בן י"ג ויום אחד דמשמע שאם הגיע לשנת י"ג כשר לשחוט כמו שהוא ולא הצריך שום תנאי משהגיע לכלל י"ג, מ"מ כתב הכא בסימן א' עד י"ח וכו' נראה שאינה סתירה דבסימן ג' מיירי כפי הדין שבאמת כיון שהגיע לכלל איש הרי הוא כגדול לכל דבריו והכא בסימן א' מיירי כפי המנהג שראו בזמנם שפרצו בה פרצות עמדו והגביהו השער עד לי"ח שנה, ועוד דבסימן ג' מיירי בשוחט באקראי והכא מיירי בנותנים לו רשותא והורמנא לשחוט לרבים בקביעות:

ועל דרך זה הלך מור"ם ז"ל בהגה סעיף ה' דמתחילה כתב דקטן מיקרי לענין זה עד שנעשה בר מצוה דהיינו בן י"ג שנה דהיינו לפום דינא ועוד שהוא באקראי, ואחר כך

כתב כפי המנהג וכפי הדורות דיש מחמירין שלא ליתן קבלה וכו' והוא כפי חומרת המנהג כפי הדורות הללו ועוד שהוא בקביעות שנותנים לו קבלה ורשות והורמנא לשחוט לאחרים, ודע הא דיאשיהו שהביא הש"ס דשבת שמשמע שאינו בן דעת עד לשמונה עשר שנה פסקה הטור והש"ע בחומ"ש סימן ז' בשם י"א ויש אומרים דמשמע דהלכה כבתרא כפי הכלל המסור בידינו מ"מ הא כתב הטור וז"ל שלדעת הירושלמי דכתב דמן י"ג ולמעלה ראוי לדון היינו דוקא באם מפולפל ובקי בחדרי התורה ע"ש, הרי דהתנה עד שיהא מפולפל ובקי בחדרי התורה והכא בדיני שחיטה לפחות צריך לידע צורתא דשמעתא וחרד לדבר ה' כמו שהתנה הרב ים של שלמה ז"ל, וז"ל הרב זבחי רצון הביאו הרב זבחי שלמים למהר"א אנקאווא ז"ל בפרק ראשון מהל' שחיטה הלכה א' אות ו' וז"ל קטן אם הוא יודע הלכות שחיטה ויודע לאמן את ידיו והוא מבן י"ג שנה ומעלה ויש לו יר"ש ובעל תורה וחרד בדבר ה' כתבו האחרונים דיכולים לסומכו ע"ש, גם ראיתי להרב ימין משה בהל' שחיטה סימן א' אות ד' שכתב וז"ל כתב מהר"י ווייל שקבל מזקנו ז"ל קבלה שלא ליתן לנערים לשחוט פחות מי"ח שנים והמרדכי כתב שחומרא יתירה היא אבל כשהוא משכיל ולומד גמרא לא מחמירינן ע"כ לשון מהר"י וסיים הוא ז"ל ול"נ להחמיר כסברא זו כדעת מהר"י ווייל וכו' ע"ש, ובסעיף ה' אות ל"ג כתב שם בעל ויוסף אברהם אחר שהעתיק דברי הט"ז מה שכתב על סברת היש מחמירין שהביא מור"ם ז"ל כתב וז"ל ועכשיו בעונות הרבים שהדור פרוץ ודאי יש לנהוג כרמ"א מ"ז עכ"ל ע"ש, וא"כ כ"ש בדור שאנחנו בו עתה שפרוץ מרובה על העומד ה' יגדור פרצותינו אמן, וכן הוא לשון הרב שמלה חדשה בסימן א' סעיף ל' וז"ל וראוי שלא ליתן קבלה לפחות מבן י"ח שנים שאז גברא בר דעת הוא ויודע ליזהר אלא אם כן רואים בו שהוא קטן נראה כגדול בתורה וחרד ביראת השם אז יש להקל בו עכ"ל ע"ש, והילך לשון הרב תורת זבח בסימן א' ולכן החכם הנותן קבלה לשחוט צריך לחקור על השוחט אם הוא ירא שמים ויודע ספר ודרכיו מתוקנים שיהא ראוי והגון לכך וכו', ובס' יסוד המזבח שם באות ו' כתב וז"ל וכל שאינו נוהג במדות הראויות לשוחט הרי הוא מאכיל נבלות וטרפות לישראל, וחטא הרבים תלוי בו ושגגתו עולה זדון ועונשו מפורש שמתגלגל בכלב, שמלה חדשה משם ספר הגלגולים מהאר"י ז"ל ע"ש, ונ"ל הטעם הוא משום שהוא מאכיל לישראל מאכל שהוא ראוי לכלב וגוזל לכלבים כדכתיב ובשר בשדה טרפה לא תאכלו לכלב תשליכון אותו:

ואם כן מי זה אשר מלאו לבו לב האבן לעשות כן ליתן קבלה לנערים אשר בזמן הדור הזה ולא יחוש לעצמו לכל מה שכתוב ולא יחמול טל גופו ולא תחוס עינו עליו משחית נפשו

הוא יעשנה איך לא ייירא ולא יגור לבבו מפחד ה' ומגאונו ומחרבו הקשה כדכתיב כי חימה עונות חרב שנותן ביד שועלים קטנים כי על הישנים אנו מצטערים אלא שמגלגלים עלינו את החדשים ומה נעשה כי יקום אל וכי יפקוד מה נשיבנו כי צריך כל אדם לשום פניו אל פני ה' ולא לצדד אצדודי כי ה' יביא במשפט על כל נעלם כי עלומנו למאור פניו, ועוד למה לנו לדחוק את השעה ולאכול אותה פגה בדבר שיבא היתרו ממילא לאחר זמן ולאוכלו בזמנו ובשעתו בשעת היתרו וזהו טעם כעיקר שאמרו חז"ל דבר שיש לו מתירין לא בטיל והוא טעם לרצון כי עד שתאכלנו באיסור תאכלנו בהיתר אחר שיעבור זמן איסורו והיתרו יבא מאליו ממילא עי' יו"ד סימן ק"ב, ובפרט שכבר נהגו כאן עי"ת אוראן יע"א על פי חכמי ורבני העיר כדעת היש מחמירין שהביא מור"ם ז"ל וכאשר העיד בפנינו החכם הש"ץ כה"ר מכלוף אתוואתי י"ץ שבדידיה הוה עובדא שבקש מבד"ץ לתת לו סמיכה רשות והורמנא מאת הדיין המצויין כמוהר"ר יעקב צרמון ז"ל ומאת הדיין המצויין יהודה צרמון ז"ל שיתנו לו סמיכת זקנים לשחוט עופות ולא אבו ולא שמעו אליו מפני שלא הגיע לכלל י"ח שנים והמתין עד לשנת י"ח ואז נתנו לו סמיכה, כך העיד בפנינו ביום ר"ח אייר ש' התרפ"ג, ועל כן אני אומר אם הראשונים כמלאכים ענו ואמרו שאין ראוי ליתן סמיכה לנערי דורם הגם שנתגדלו על ברכי אבותיהם ועל ברכי מלמדיהם על התורה והמצוה ועל התפלה ועל התפלין והיהדות וההנהגה הטובה ועל האמונה מצאת השחר מוצאו עד בוא השמש ואין להם תשומת יד עם ילדי הנכרים אשר היא עתה בעוכרנו אמרו שאין ליתן לנערים קבלה פחות מי"ח שנה מה נענה אנן אבתרייהו שהילדים ונערים שלנו נתגדלו אצל מלמדים נכרים ובילדי נכרים ישפיקו ועם ילדי נכרים מגודלים בנעוריהם והיינו רביתייהו מקטנותם כשהם בן ארבע בן חמש נכנסים לבית הספר עם הילדי נכרים עד בן שמונה עשר שנים, ומיד נלקחים לצבוא צבא לעבודת המלכות בלא תורה ובלא תפלה ובלא תפלין גם בלא נטילה ובלא ברכה אוכלי בשר החזיר והשקץ והעכבר לאנשים כאלו מאין תבא להם יראת ה' ורובם ככולם הכי הוא ואם ימצא מציאה בהיסח הדעת מבני עליה העולין מתל מלח תל חרשה והנם מועטים מיעוטא דמיעוטא ולכן צריך לבדוק אחריהם אם ימצאון אחד מני אלף להגיד את יושרו ואחר חקירה ודרישה היטב הדק וידיעה שהוא פורש ממות לחיים והולך באורח מישור ואורחות צדיקים ישמור כי כן מורה עליו טבעו ושורשו שורש נאמן רוח כי כן יעידו עליו פעולותיו אז נוכל לומר שראוי לסמוך ידינו עליו ולומר לו עמי אתה ישראל אשר בך אתפאר:

וז"ל מור"ם ז"ל שם סעיף א' ולכן נוהגין שאין אדם שוחט אלא אם כן נטל קבלה לפני חכם (אמר הד"ך קבלה היינו מה שקורין אנן סמיכה ונ"ל להביא מן התורה זכר לדבר הזה מדכתיב (ויקרא א' ד') וסמך ידו על ראש העולה וגו' וסמיך ליה ושחט את בן הבקר וגו' ורוצה לומר לאחר שסמך אז ושחט) ואין החכם נותן לו קבלה עד שידע בו שהוא יודע הלכות שחיטה ובקי ביד וכו' ע"ש, ודע שאין כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול ויתן רשות לשוחט וסמיכה לשחוט כגון אלו השוחטים שוחטי מתא אלא אינו יכול ליתן סמיכה אלא הרב של העיר, וז"ל הרב מורה לזובחים בהלכה סדורה כי יש חרם מרבותינו הראשונים שאסור לשחוט או לבדוק עד אחר הבחינה ונטילת רשות מהרב המורה, והוא הנקרא קבלה ע"ש, וכתב הרב ט"ז שם סק"ד שדוקא מן המורה החכם ולא מהני קבלה מהשוחטים ע"ש, ובתוספת הלכה להרב מורה לזובחים באות ד' כתב על מה שכתב בהלכה סדורה כי יש חרם מרבותינו כתב וז"ל וחרם זה נמצא בתוך החרמות מגדולי הראשו' שבסוף תשובות מהר"ם בר ברוך ובתשובות מהר"ם מינץ סי' ק"ב ונתחזקו בתוקף ועז מכמה גדולים שבאו על החתום, ואם עבר ושחט בלא קבלה אע"פ שהוא מומחה ומוחזק שחיטתו אסורה ודוק, ולכן צריך להיות בקי בהלכותיהם ובאימון ידים ובעל תורה מבין ויודע בש"ס ויהיה בן ח"י שנה וסימנא אתנח בזה ובניה"ו בן יהוידע"ע בן אי"ש ח"י ורוצה לומר ובניה"ו שיש לו לב מבין להבין כל דבר ודבר על בוריו, ועוד בן יהוידע"ע שיהיה לו דעת שלם בן דעת ומיושב, ועוד בן איש ח"י כשיגיע לכלל איש בן ח"י שמונה עשר שנה שהוא ח"י ומרגיש בכל דבר בעל הרגשה לבו חי להרגיש בחוט השערה, רב פעלים וגו' ר"ל אזי ראוי לתת לו סמיכה ולקרות לו רבי, זהו מה שנראה לנו, השם יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות אמן:

אחר כך ראיתי בספר הרב ש"ך מדפוס חדש שיש בו כמה תוספות דפוס לעמבערג דף ר"מ שהעתיק כמה חידושים ונקראו "יפה לבדיקה" שהעתיק באות דל"ת וז"ל ראוי לחכם שלא ליתן כתב קבלה לשוחט אלא אם כן כבר הוא בן י"ח שנה שאז מן הסתם דעתו נכונה וידע ליזהר היטב וכו' ע"ש באות ב' כמה התנה על השוחט שראוי לשחוט ע"ש, ר"ח אייר שנת תרפ"ג פה אורן יע"א, כ"ד הקטן זעיר שם העומד לשרת ולכהן בתורת משה ובתורתן של ראשונים ואחרונים והשותה בצמא את דבריהם

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן ב

שאול נשאל דוד מאת ידידו אשר כנפשו חיבת עינו החכם משכיל על דבר ימצא טוב כי טובים דודיך מיינה של תורה הלא הוא כה"ר מסעוד אזולאי י"ץ) על מה שכתב מרן

בשלחנו הטהור ביו"ד סימן י"ט סעיף ו' וז"ל המברך על דעת לשחוט חיה אחת ואחר כך הביאו לו יותר יכסה דם הראשון ויברך עליו ויברך על השחיטה שניה ולא על הכיסוי, והני מילי כשהביאום לו קודם שבירך על כיסוי הראשונה, (הגה וי"א דאם הביאו לו ממין הראשון ששחט וכו' ע"ש), והוקשה לו לשון מרן ז"ל דכתב וה"מ כשהביאום לו קודם שבירך על כיסוי הראשונה שדברים אלו נראים כשפת יתר שהרי מלשונו הראשון דכתב ואחר כך הביאו לו יותר יכסה דם הראשון ויברך וכו' מובן שהובאו לו קודם שיכסה, ואני מוסיף על דבריו ונושא ונותן בזה ואומר, ואם נחית לדיוקא שאם הביאו לו אחר ברכת כיסוי וכמו שסיים בה רבינו ב"י ז"ל בספרו ב"י וז"ל אבל אם בירך ואחר כך הביאו לו יותר ודאי צריך לברך על כיסוי השני דזה נמלך הוא וכן נראה מדברי הסמ"ג והרא"ש עכ"ל ע"ש, קשה דגם הדיוק הזה פשיטא הוא שאם בירך ואחר כך הביאו שלא היה בדעתו בשעת הברכה ודאי צריך שיברך אחר כך על מה שיביאו שלא היו בכלל הברכה והרי כבר השמיענו זה בענין ברכת השחיטה שאם אחר שבירך ואחר כך הביאו לו שצריך לברך על מה שיביאו אחר כך ומאי שנא ברכת שחיטה מברכת כיסוי, ועוד דנראה מדברי רבינו ב"י שהיא רפיא בידיה ולהכי הוצרך לומר דכן משמע מדברי הסמ"ג והרא"ש, ובאמת לכאורה שדבריו ודינו פשוט שכן הוא עד שאין צריך לאומרו כדאמרן והוא ז"ל הוצרך לקיום שלו מדברי הסמ"ג והרא"ש אתמהא, דלמה הוצרך בדבר שנראה פשוט כזה כמ"ש להסתייע מדברי מי שגדול, והנראה לומר בזה הוא דהנה מוכח מדברי מרן ז"ל ומלשונו דגם במברך על דעת לשחוט חיה אחת דסעיף הזה אם בירך וקודם ששחטה הביאו לו יותר ואם כן הרי עדיין לפניו מאותו המין ועדיין קבוע הוא לשחוט דינו בזה כדין מי ששוחט הרבה שהיו לפניו ובירך על השחיטה ואחר כך הביאו לו עוד דסעיף ז' בסמוך דפסק מרן שם שאם יש עדיין מאותו המין שהיו לפניו כשבירך אין צריך לחזור ולברך על אותם שהביאו ע"ש, גם בכאן שהיה דעתו על חיה אחת הדין כן אם הביאו לו עוד יותר אחר שבירך וקודם ששחט ועי' בש"ך שם ס"ק י' דכתב וז"ל וה"ה אם היה לפניו אחד ולאחר שבירך קודם ששחט הביאו לפניו אחרות אין צריך לחזור ולברך וכן מוכח בב"י עכ"ל ע"ש, והוא הדין הכא בדעתו על חיה אחת כמ"ש, וכן מוכח מלשונו דסעיף זה שדקדק בלשונו וכתב ואחר כך הביאו לו יותר יכסה דם הראשון וכו' ולא קאמר ישחוט הראשון ויכסה את דמו ויברך עליו וכו' משמע שהביאו לו עוד אחר הברכה והשחיטה אזי קאמר יברך על השחיטה שניה אבל אם הביאו לו אחר הברכה וקודם השחיטה אין צריך לברך על מה שהביאו לו יותר וכדין הרב שפתי כהן הנזכר, ועל זה קאמר מרן ז"ל כאן דבברכת הכיסוי אין דינה כברכת השחיטה ולהכי כתב והני מילי

כשהביאום לו קודם שבירך על כיסוי הראשונה אבל אם בירך ואחר כך הביאו לו יותר ודאי צריך לברך על כיסוי השני דזה נמלך כמ"ש ב"י ז"ל ור"ל שאם בירך על כיסוי וקודם שכסה הא' הביאו לו עוד יותר וא"כ הרי עדיין יש מאותו המין לפניו אפי"ה יש לברך על כיסוי השני וטעמא נ"ל שדוקא בברכת שחיטה שאינו מחוסר מעשה אחר שמיד כשישחוט זאת ישחוט האחרת ומעשה שלהן שוה ואין הפסק ביניהם במעשה אחר שאין ביניהם כלום אבל בברכת הכיסוי הגם שהיה עדיין מאותו המין לפניו שהרי עדין לא כיסה הראשונה מ"מ אלו שהובאו לפניו עדיין מחוסרים מעשה הוי ואחר שיכסה את הראשונה עדיין אלו לא באו לכלל כיסוי שעדיין הם בחיים חיותם וצריכין מעשה שחיטה שהוא מעשה גדול ואז נכנסים בסוג חיוב הכיסוי אם לא אירע פיסול בשחיטתן וא"כ מופלגים הם הרבה מן הראשונה ולפיכך צריכין ברכה אחרת אדעתא דכולהו הני כיון שלא היו לפניו בשעת ברכה של ראשונה אבל אם היו לפניו הגם שמחוסרין מעשה שחיטה כיון שמכוין להדיא עליהם פוטרתן ברכה של ראשונה ודוק:

עוד נראה לי לומר דכונת מרן ז"ל לומר שאין לחלק בין ברכת השחיטה לברכת הכיסוי דבשניהם בעינן שיהיו לפניו בשעת הברכה ואם לאו צריך לברך פעם שניה על מה שהביאו לו יותר בין בברכת השחיטה בין בברכת הכיסוי משום דהוה סלקא דעתין לחלק ולומר שדוקא בברכת השחיטה הוא דבעינן שיהיה דעתו בשעת הברכה על מה שיביאו לו משום דבשחיטה בעינן כונת השחיטה אבל אם לא נתכון לשחוט הגם ששחט כדינו לא מתכשרא בשחיטה זאת כגון אם נפלה הסכין ושחטה דלא מיקרי שחיטה כיון שלא נתכון לשחוט והוה סלקא דעתין לומר כיון דבשחיטה הצריכו כונה לשחיטה גם לברכת שחיטה הצריכו כונת ברכה לכל הנשחטים, ואם לא כיון לזה צריך לברך פעם שניה, אבל בענין הכיסוי דקימ"ל דלא בעי כונה שהרי קיימא לן כסהו הרוח אין צריך לכסות א"כ הוה אמינא דגם לענין ברכה לא בעינן כונה ולכן הגם שלא היו לפניו בשעת הברכה אם הובאו סמוך לברכה של ראשונה אותה ברכה פוטרתן דלא בעינן כונה, לכן הוצרך מרן ז"ל להשמיענו כזאת, והני מילי כשהביאום לו קודם שבירך על כיסוי הראשונה וכו' לומר שדין ברכת כיסוי כדין ברכת השחיטה ודוק:

סימן ג

מעשה בשוחט אחד ששחט עוף ובעודנו שוחט נענע העוף והגביה את ראשו והשוחט נבהל ונחפז והגביה את הסכין ותיכף ומיד חזר לשחוט ונזכר מיד ומשך את ידו והגביה סכינו ולא ידע אם חזר לשחוט במקום הראשון או לא כיון דשחיטה באותו מקום ממש, ואחר כך בדק ומצא שהקנה שחוט כולו והושט לא שחט בו כלל ונסתפקנו אם בשחיטה

ראשונה כבר נשחט הקנה ובשחיטה שניה שחט במקום אחר, או שכבר נשחט בתחילה רוב הקנה ובשחיטה השנית השלים השחיטה וזה יש להתירו לדעת הש"ע יו"ד סי' כ"א ס"א או שיש לחוש דשמא בשחיטה ראשונה לא נשחט בקנה הרוב ושמא באותה שחיטה נגע ונקב בושט והגביה ידו קודם שהשלים הכשר שחיטה וחזר ושחט במקום הראשון ושהייה בעוף פוסלת בכל שהוא דקימ"ל כיש אומרים בתרא שכתב הש"ע סי' כ"ג סעי' ב' ע"ש:

תשובה הנה לכאורה נראה דיש להטריף מספק דשמא נעשה הספק בצד השלישי דספיקא דאורייתא לחומרא, ואחר ההתבוננות נראה שיש לדון ולהתיר בנדון דידן משום שיש כאן ס"ס המתהפך דשמא בשחיטה ראשונה נשחט הקנה כולו כאשר הוא עתה הוא לפנינו שחוט בשלימות ובשחיטה שניה חתך במקום אחר ואם כן אף אם תאמר דשמא בשחיטה ראשונה פגע בושט לא מיתסר דהכל נעשה בשחיטה אחת, ואם תימצי לומר שמא היה כצד השלישי שעתה בשחיטה שניה היא שהשלים השחיטה של קנה וחיישינן שמא נגע בושט בראשונה שמא קימ"ל כסברא שכתב מרן סי' כ"ג סעיף ב' סברא ראשונה דשהיית העוף כשהיית בהמה דקה, ואם כן אין כאן שהייה בנ"ד, הפוך בה ספק אי קימ"ל כמאן דאמר שהיית העוף במשהו או כמאן דאמר כשהיית בהמה דקה ואם תימצי לומר כמאן דאמר שהיית העוף במשהו שמא כבר נשחט העוף בשחיטה ראשונה ואין כאן שהייה כלל, ואפי' לדעת מור"ם ז"ל דסובר שאפילו נשחט רוב הסימן אם הגביה ידו לא יחזור וישחוט ואם חזר ושחט פסול אפילו בדיעבד הכא בנ"ד יש להתיר דדוקא אם ראינו שחזר לשחוט ולהשלים השחיטה בסימן אחד או במיעוט בתרא של סימנים והרי שתי שחיטות בסימנים לפניך בזה הוא שאסר מור"ם אבל הכא בנדון דידן יש ספק דשמא כל הקנה נשחט בשחיטה ראשונה ובשחיטה שניה שמא לא פגע כ"א בעור ובבשר המפרקת ולא נגע בסימן כלל דבזה גם לדעת מור"ם יש להתיר ודוק כך נראה כעת

אבל כד דייקת שפיר נראה שיש לדון ולומר שלא התירו בס"ס אלא בדבר שאין לו חזקת איסור וכההיא דספק זינתה תחתיו ספק לא זינתה ואם תימצי לומר זינתה תחתיו שמא באנוס כדאיתא בכתובות ט' ע"א ע"ש בזה דליכא חזקת איסור יש להתיר מכח ס"ס איסור דאורייתא. וכן ההיא דביצה ג' ע"ב דקתני וספיקא אסורה ואם נתערבה באלף כולן אסורות ע"ש ועי' תוספות התם ד"ה ואחרות באחרות דכתבו דלר"ת האי נתערבה באלף אאיסור עצמו קאי דהיינו אודאה, אבל בספק טרפה שנתערבה מותר מכח ס"ס ע"ש וכן לר"י הזקן דסבור דקאי אספיקא דוקא אם נודע לנו ספק טרפה קודם שנתערבה

אזי יש לאסור הגם דאיכא ס"ס אבל אם לא נודע לנו הספק טרפה עד שנתערבה שבאים תרי ספיקי בבת אחת גם ר"י הזקן מודה שיש להתיר מכח ס"ס כמו שכתב רבינו ב"י ביו"ד סי' נ"ז בשם מצאתי כתוב ע"ש, ועי' שם בהרב דרכי משה ס"ק ט"ו ע"ש בכעין זה דליכא חזקת איסור הוא דיש להתיר מכח ס"ס אבל בדבר שיש בו חזקת איסור ודאי כהכא בנ"ד דקימ"ל בהמה בחזקת איסור אמ"ה עומדת עד שיוודע לך במה נשחטה כדאיתא בחולין ט' ע"א ובדף יו"ד ע"א בשוחט בסכין ונמצא פגומה דפליגי בה רב הונא ורב חסדא ע"ש עוד אמרינן התם שאמרו כל ספק בשחיטה פסול ואמרינן כל לאתויי ספק שהה אפילו לרב חסדא פסול ע"ש. עוד אמרינן התם בע"ב עובדא הוה וטרף רב יוסף עד תליסר חיותא ואפילו בקמייתא ועי' בש"ע יו"ד סי' ח"י סעי' י"א וא"כ יכולני לומר כיון שהיא בחזקת איסור אמ"ה עד שיוודע לך במה נשחטה ס"ס לא הוי ידיעה ועדין בחזקת איסור עומדת. וראיתי למור"ם ז"ל בסי' ק"י סעי' ט' שכתב וז"ל אבל אם היו שני ספיקות אם היה כאן איסור כלל ונודעו ב' הספקות ביחד מתירין ס"ס בכל מקום אפילו באיסור דאורייתא וגופו של איסור ואפילו היה לו חזקת איסור כגון עוף שבחזקת איסור עומד ונשבר או נשמט גפו ספק מחיים או לאחר שחיט' ואתמ"ל מחיים שמא לא ניקבה הריאה יש להתיר מכח ס"ס ע"ש. וא"כ יש למפשט בעיין וספיקן מדברי מור"ם ז"ל עליונים למעלה שבאו מפורשים שאם באו שני ספקות ביחד מתירין בס"ס אפילו במקום שבחזקת איסור עומד וא"כ בנדון דידן נמי נימא הכי דיש להתיר מכח ס"ס כנזכר לעיל הגם דהעוף יש לו חזקת איסור אבר מן החי. אלא שראיתי שדברי מור"ם הנ"ל אינם מוסכמים עם דברי מר"ן ז"ל שהרי מרן ז"ל בסי' נ"ג סעי' ד' פסק שאם נמצא הגף שבור ואינו יודע אם קודם שחיטה נשבר או אחר כך טריפה ע"כ ושם נמי כתב והגיה מורם ז"ל דיש מכשירין מכח ס"ס ע"ש ואזיל לשיטתיה דסי' ק"י סעי' ט':

ובאמת צריך לדעת טעמו של מר"ן ז"ל בכאן למה אסר כיון שיש לנו ס"ס כמ"ש מורם והרי מצינו למרן ז"ל בסי' ק"י סעי' ט' דפסק דספק טרפה שנתערב באחרות כולן אסורות וכו' שכיון שספק הראשון היה בגופו והשני בתערובת אין להתירו בס"ס ע"כ משמע שאם שני הספיקות בגופו יש להתיר מכח ס"ס והכא בסי' נ"ג ס"ד שני ספיקות יש בגופו ולמה פסק שטריפה? וראיתי להרב פרי חדש בכאן סי' נ"ג ס"ק ט' דכתב דעסקינן דאיכא עוקץ כמ"ש הש"ך וליכא לריאה למיבדקה ואע"ג דאיכא ס"ס משום דספק מחיים מינכר ע"י בקי וספק הבא מחמת חסרון ידיעה וחכמה לא מיקרי ספק ע"ש, וכן כתב הרב ב"ח ע"ש, והרב פרי תואר ז"ל כתב שהריאה לפנינו ולא ידעינן למיבדקה אז הוי חסרון ידיעה

ע"ש דבריו בס"ק ו', ולפ"ז בנדון דידן דאיכא ס"ס גמור ולא הוה ביה חסרון ידיעה כ"ע מודו שיש להתיר משום ס"ס כאשר נתבאר:

אלא שעדין יש לומר דלא כתב מור"ם דגם ביש חזקת איסור כגון עוף שבחזקת איסור עומד ואפילו הכי יש להתיר מכח ס"ס אלא באם השחיטה היתה כדת וכהלכה אלא שהספק בענין אחר כגון נשבר הגף דלא ידעינן אי קודם השחיטה או אחר שחיטה שאדרבה יש לומר בהמה בחזקת בריאה עומדת הגם שהיתה לה חזקת איסור אמ"ה מ"מ הרי לפנינו שור שחיט כדין וכהלכה בזה הוא שיש להתיר מכח ס"ס הגם שהיתה לה חזקת איסור שהרי ודאי נשחטה אבל בנ"ד שהיא עומדת בחזקת איסור אמ"ה ואתה בא להוציאה מאיסור זה מכח שחיטה והרי השחיטה מסופקת ואנן קימ"ל כל ספ' בשחיטה אסור עד שיוודע לך במה נשחטה ולהכי כיון דלא ידעינן בבירור שנשחטה כראוי נראה שאין להתירה מכח ס"ס, וחזיתיה להרב ט"ז בסימן ק"י דיצא לידון ולחלק כמו שחילקנו אנן בענ"ד אלא שהוא ז"ל סובר שדעת מור"ם גם בשחט בסכין בדוק ולאחר שחיטה נמצא פגום דהספק אירע בשחיטה ונתערבה אחר כך בין בהמות אחרות מתיר מור"ם מכח ס"ס דשמא אינה זאת ואת"ל שהיא זאת שמא נשחטה כדינה ואע"ג שהיתה קודם שחיטה בחזקת איסור כך הוא סובר בדעת מור"ם והוא ז"ל חולק על מור"ם בזה ופסק דבספק שחיטה יש לאסור כיון דהספק הוא אחר כך בשחיטה עצמה אם נעשית כראוי ולהוציאה מחזקת שלא נשחטה אין מועיל ס"ס ואפילו בספיקי טובא כיון דבאותו איסור עצמו שהיה קודם לא יצתה ממנו בודאי אבל אם החזקה של איסור מחמת דבר אחר דהיינו שהיה לה חזקת אמ"ה ונשחטה כראוי רק שיש ספק מחמת דבר אחר כגון שנתערב תחילה ואחר כך נתערב בתערובת אחר ודאי מהני ספק ספיקא ע"ש ועי' באר היטב שם ס"ק ל' ע"ש, ולפי המבואר יוצא לנו דגם בנדון דידן נמי הגם שיש ס"ס כמו שכתבנו מ"מ אין לה היתר כיון דעדין לא יצתה מחזקת אמ"ה מתורת ודאי אלא מתורת ספק ולהכי יש לאסור, אכן אחר העיון הישר נראה הא דידן עדיפא מדידהו דדוקא התם בנמצא הסכין פגום אחר השחיטה והרי שור שחוט לפניך שהריעותא לפנינו שאיתרע חזקת הסכין להכי לא מהני בה ס"ס להוציא הבהמה מחזקת איסור אבר מן החי בזה הוא שדברו ואמרו דלא מהני בזה ס"ס אבל בנ"ד דליכא ריעותא לפנינו כלל שהרי לא נודע לפנינו שום ריעותא יכולנו לומר שיש להתיר מכח ספק ספיקא בין לדעת הש"ע בין לדעת מור"ם כיון שיש לנו ס"ס גמור הוי כידיעה שנודע לנו במה נשחטה ותצא מחזקת אבר מן החי, ועוד דהכא בנ"ד יש תלתא ספיקות להיתרא חדא דשמא נשחט העוף כהלכתו בשחיטה ראשונה כמו שהוא שחיט עתה לפנינו ואם כן אין כאן שהייה

כלל דשמא שחיטה שניה לא עבדא כלל אלא בעור ובשר ולא בסימנים כלל, ואם תימצי לומר שלא שחט מתחילה אלא מקצת קנה ואחר כך השלימו בשחיטה שניה שמא בשחיטה ראשונה לא נגע בושט שהרי מצאנוהו שגיא כח ועדין שלם וקימ"ל אין שהייה בקנה, ואם תימצי לומר דשמא נגע בושט בשחיטה ראשונה שמא קימ"ל כמ"ד דשהיית העוף כשיעור שהיית בהמה דקה כדעה קמייתא שכתב הש"מ בסימן כ"ג סעיף ב' והגם שהט"ז כתב שאפילו בספיקי טובא אין להתיר במקום שיש ספק בשחיטה וכן הוא דעת הרב משאת בנימין סימן ל"ח ע"ש, הרי כתבנו דלא כתב כן אלא באם הריעותא לפנינו כההיא דנמצא סכין פגום ועוד שהרי מצינו להרב שפתי כהן שמתיר בהיכא דאיכא תלתא ספיקות כמ"ש בדיני ס"ס שלו בסימן ק"י בדין כ"ח אות ל"ב וז"ל מיהו היכא דאיכא תלת ספיקות אפילו הו"ל חזקת איסור וכמו שנתבאר בדין כ"ח וכו' ע"ש, (ועדין יד הדוחה נטויה לומר דלא כתב הש"ך בתלתא ספיקות מותר אפי' הוה ליה חזקת איסור אלא כהאי גוונא שכתב הוא ז"ל) וז"ל בסימן כ"ח מ"מ היכא דאיכא ספק ספיקא בלא הספק הראשון ודאי דשרי דלא יהיה אלא גופו של איסור דמותר מספק ספיקא וכו' והוא פשוט בעיני וכו' ע"ש, ובסימן כ"ח מיירי בספיקות של שחיטה כאשר יראה המעיין בדבריו באות הקודם דהיינו באות כ"ז ע"ש:

והרי הראיתיך בעיניך שאפילו בכעין נדון דידן שהספיקות בשחיטה אם תלתא ספיקות נינהו יש להתיר והגם דהתם ריעותא של סכין לפנינו ואפילו הכי התיר הרב בשלשה ספיקות וכ"ש בנדון דידן שאין לנו ריעותא לפנינו דיש לדון ולומר דגם המחמירים בספיקי דשחיטה דאפילו בספיקי טובא אסרי היינו באיכא ריעותא והרי שור שחוט לפנינו, אבל בליכא ריעותא לפנינו גם הם יודו ויברכו וישבחו סברא זו. וצופה הייתי להרב פרי חדש בכללי ספק ספיקא שלו אות ט"ז שחלק בכל זה על הט"ז והש"ך ומסיק וז"ל סוף דבר הכל נשמע דאף בס"ס דסותר החזקה כיון דאיכא תרי ספיקי מהנו להתיר והרב ז"ל הביא לנו מתניתא בידיה מש"ס דפרק קמא דחולין דאמרינן רוב מצויין אצל שחיטה מומחין הן אלמא דאע"ג דאיתחזק איסורא דאבר מן החי אתי רוב ומפקיע ליה מחזקה וא"כ הוא הדין לספק ספיקא דינא הכי דמפקינן לה מחזקתה בתרי ספיקי והוכחתו מדברי הרשב"א ז"ל דסי' ת"א דכתב דספק ספיקא עדיף כרוב ואפשר דאלים היתרו יותר מרוב דהא ר' יהושע לגבי יוחסין פוסל בחד רובא ומכשיר ספק ספיקא כדאיתא בכתובות י"ג ע"א וי"ד ע"א ע"ש בדבריו:

ולפי דברי הפר"ח הא דאמרינן בחולין ט' כל ספק בשחיטה פסול מיירי דליכא אלא חד ספיקא ולכאורה תמיה דא"כ מאי קא משמע לן בספק שחיטה דנקט הא כל ספק

בדאורייתא אסיר וכ"ש בספק שחיטה דיש לן חזקת איסור אמ"ה ובשלמא לרב הונא יש לומר דאתא לאשמועינן אפילו כגוונא דידיה דנמצאת הסכין פגומה אחר ששיבר בה עצמות שודאי עצם פוגם אפילו הכי לא תלינן בעצם אתי שפיר אלא לרב חסדא שמתיר בשיבר בה עצמות מאי איכא למימר ויש לומר דהכא אתא לאשמועינן שאם שחט א' מן הסימנים ונמצא השני שמוט ואין ידוע אם קידם שחיטה נשמט או אחר שחיטה פסולה מספק ולא אמרינן אם איתא דהוי שמוטה מקמי הכי הוה חזי ליה או מרגיש בו להכי אשמועינן דאפילו הכי פסול ועי' להרב באר היטב ביו"ד סימן כ"ד ס"ק י"ז מ"ש שם משם הט"ז:

העולה מדברינו אלה שלדעת מור"ם ז"ל והפר"ח מותר גם בתרי ספיקי ולדעת הרב ש"ך כיון דיש לן תלתא ספיקי מותר וגם לדעת הט"ז והרב משאת בנימין דאסרי גם בספיקי טובא בספיקי דאיכא בשחיטה משום חזקת איסור נוכל לומר דלא אסרי אלא בדאיכא ריעותא לפנינו אבל כי ליכא ריעותא אזלי ומודו דיש להתיר בס"ס וכ"ש בתלת ספיקי כנדון דידן ועמש"כ הש"ע סימן כ"א סעיף ג' שכתב וז"ל אבל אם הכל בצד אחד כגון שלאחר שהתחיל לשחוט מעט הניח זה המקום ושחט למטה או למעלה ממנו באותו צד צריך שיהיה הרוב במקום אחד וכשיש רוב אפילו במקום השני כשר וכו' ע"ש, ומשמע שדין זה נאמר גם בושט שהתחיל ושחט בו מעט ואח"כ שחט במקום השני אם לא שהה שיעור שהייה ודוק, כן נראה לי בעזרת הבורא ברוך הנותן ליעף כח ולאין אונים עצמה ירבה, וצור ישראל יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות היום ח"י לחדש אייר של שנת ישראל אשר בך אתפא"ר לפ"ק, פה אורן יע"א:

כה דברי הצעיר הדל עני ואביון והוא כהן לאל עליון

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות טרפיות

סימן ד

בעצם היום הזה בא לפני החה"ש כמה"ר יעקב הלוי י"ץ ששלחו לו מהתם להכא מק"ק ע"ת באטנ"א יע"א שני עצמות של עוף של עצם הקולית המחובר לגוף שנמצאו שבורין אחר שנתבשל העוף אז נודע להם שבירתן אלא שחזרו ונתרפאו שבר על שבר שוכבין זה על זה ולא היי משולבים עצם אל אחיו ידובקו כתחילתן והקהל הקדוש הנז' כתבו להחכם הנז' שיביא משפטם לפנינו להראות להם את הדרך אשר ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון:

וזאת תשובתי ק"ק ע"ת באטנ"א וכו' ובראשם אנשי הועד הקונסיסטוור הע"י שאלת דברי קודשם באה אלי בענין השני עצמות של עוף, הנני בא להשיב שולחי דבר הנה הטור ומרן בש"ע יו"ד סי' נ"ה סעיף א' כתבו וז"ל עצם המחובר לגוף הנקרא קולית בכל מקום שיחתך טריפה, ובסעיף ה' כתב וז"ל כל מקום שאם יחתך שם הרגל היא טריפה אפילו לא נחתך אלא נשבר ויצא לחוץ אם אין עור ובשר וכו' וביאר בב"י וז"ל בד"ה וביאור דברי רבינו שכתב כל מקום שיחתך וכו' דאילו להרי"ף והרמב"ם בעצם הקולית שהוא העצם השלישי הסמוך לגוף בכל מקום שנשבר ואין עור ובשר חופין את רובי טריפה כאילו נחתך ע"ש וזה לכ"ע כאשר יראה המעיין שם, ועל פי זה הטור והמחבר לקמן סעיף י"ב כתבו וז"ל נשבר העצם במקום שעושה אותה טריפה וחזר ונקשר וכו' אבל אם לא חזר למקומו הראשון אלא שני שברי העצם שוכבים זה על זה, זה נמשך למעלה וזה נמשך למטה טריפה ע"כ, והוא מתורתו של רבינו מהר"י קולון שורש ל"ח ענף ג' ע"ש, אלא שמצינו להרדב"ז בחדשות סימן שצ"ג שהביא דברי מהר"י קילון עליונים למעלה וכתב הוא ז"ל וז"ל מסתברא לי שאין הדברים אמורים אלא בזמן שהבשר משונה קצת מבחוץ או מבפנים דרגלים לדבר שלא נתרפא יפה יפה אבל אם הבשר לא נשתנה מראיתו כלל לא מבחוץ ולא מבפנים אע"פ שהעצם מורכב קצתו על קצתו כשרה דודאי נתרפא יפה דאי לא תימא הכי הרי הוא מכחיש את המוחש שהרי אנחנו רואים דבר זה לעין כמה בהמות ועופות ובני אדם יארע להם דבר זה וכזה וכזה ויחיו שנים ארוכים ואנן קי"ל טריפה אינה חיה י"ב חדש, אלא ודאי לא אמרה הרב אלא היכא שעדיין יש שינוי מראית הבשר, ואם תאמר לגמרי אמרה לא צייתינן ליה לאבד ממונם של ישראל בכדי וכו' ע"ש, וכה דיבר הרב חכם צבי שאלה ח"ן שכתב וז"ל הגם שדברי מהר"י קולון נראה פשוטן אף באין ריעותא בעור ובשר מ"מ יש להעמיס בדבריו דבאיכא ריעותא הוא דאמר הכי ע"ש, והכי מסיק מר וז"ל אמנם דרך כלל נלע"ד דיש מקום טוב ושיטה מורווחת להקל במקום שאין ריעותא בעור ובשר כלל והם שלמים ובריאים מכל צד וכדברי המקילין האחרונים ז"ל עכ"ל והוא כמ"ש הרדב"ז ז"ל, וא"כ הכא בנ"ד אילולי היה לפנינו העוף חי בלא בישול וראינו בו שאין שם שינוי בבשר כלל אפשר שהיינו יכולים לסמוך אדברי המתירים אבל כיון שאין יכולים לברר דבר זה מפני שהוא מבושל פשיטא דיש להטריף ולאסור הכל, וכן כתב הרב זבחים שלמים אות כ"ב ע"ש בדף ע', ועי' במנהגים אות תקס"ח ובמש"כ אני הד"ך שם ע"ז ובהערותי לדיני מנהגי שחיטה אות ל"ז ועי' בהרב מחזיק ברכה בסימן נ"ה אות ט"ו ואות כ"ו ע"ש, ונ"ל דמש"כ באות ט' משום ס"ס מיירי שיש לספק שמא נעשה אחר שחיטה, אבל לענין כלים נ"ל

שכיון שכבר עבר מעת לעת דאז אין איסורייהו אלא מדרבנן יש להתיר בפשיטות כיון שאין האיסור אלא משום ספק דרבנן וכן ראיתי להרב פתחי תשובה שכתב כן בס"ק ט"ז סימן הנז':

אחר כך הובא לידי ספר שער המים וראיתי לו להרב שהאריך והרחיב הדיבור בזה וזה אשר העלה להלכה איש שר הבירה וז"ל אסיקנא בעצם הנשבר ולא נקשר יפה שאם הבשר והעור שלם ואין שינוי לא בעור ולא בבשר כשרה, ואם יש שינוי יבדוק במחט אם עוברת משבר אל שבר כשרה ואם לאו טריפה, ובמבושל גם כן אין לסמוך אלא אמחט, ולענין לאסור התערובות לפק"ד בשבת וי"ט ובהפסד מרובה יש לסמוך על מ"ש הב"ח בתשובה להתיר כשעור ובשר חופין אלא דאין ניכר ריעותא מחמת בישול, אמנם אם ניכר ריעותא כגון שהוא ממוסמס וכיוצא או אם יש נקב אין להקל כלל עד כאן לשונו ע"ש:

סימן ה

ראיתי להרב הגדול בעל תפארת ישראל בפירושו למשניות בפרק ה' דעדיות משנה ראשונה אות ט' שכתב וז"ל אבל ולד של בהמה טריפה אסור וכו' ע"ש, שמשמעות דבריו ז"ל שלא אמרו ולד הנולד מן הטריפה מותר (עי' שו"ע יו"ד סי' ע"ט ס"ג, או בן ט' חי שנמצא במעי טריפה שניתר בשחיטתו עי' ש"ע שם סי' י"ג ס"ג) היינו דוקא בנתעברה בו ונגמרו חדשיו ואח"כ נטרפה ומיד שנטרפה ילדה ואם כן לא נתגדל באיסור ולהכי מותר ע"ש:

ודבריו תמוהים לכל הרואה דלפי דבריו דין ולד בהמה טריפה כדין ביצת טריפה שזאת נתגדלה באיסור וזה נתגדל באיסור וא"כ אמאי בביצת טריפה אסרו גם בלא נתגדלה באיסור כגון שנטרפה ומיד נשחטה או ילדה שאסרו חז"ל משום אטו מעורה בגידין כמ"ש הוא ז"ל באותו סימן ולמה בבן טריפה שנולד מיד אחר שנטרפה לא גזרו, ועוד דלשון מרן הש"ע סימן ע"ט ודסימן י"ג דקא פסיק ותני מותר משמע דבכל גוונא, דאי לא משכחת לה אלא בהכי דמיד שנטרפה נשחטה הו"ל לאשמועינן דהכי הוא ולא לשתוקי מזה, ועוד דהרב ש"ך בסימן ע"ט סק"ח פירש דבכל גוונא מיירי ע"ש, וז"ל פי' שנתעברה קודם שנטרפה דאל"כ טריפה אינה יולדת, א"נ מיירי בודאי טריפה וכו' ע"ש, הרי דס"ל דבודאי טריפה גם בנתעברה אחר שנטרפה ואחר נולד לה בן שנתהוה ונתגדל באיסור מותר משום דהטרפות בחיות תלוי והרי זה חי ע"ש, וטעמא כדאיתא בתמורה דף ל"א ע"א דקאמר בש"ס דלמ"ד טריפה יולדת משכחת לה ולד טריפה כגון שנטרפה ולבסוף עיברה ולמ"ד טריפה אינה יולדת כגון שעיברה ולבסוף נטרפה וכתבו שם התוספות ד"ה

למ"ד טריפה אינה יולדת הטעם הגם דקימ"ל בכל מקום עובר ירך אמו וכגופה דמי מ"מ לענין טרפות דתלוי בחיות ובבריאות הבהמה כיון שאנו רואים הולד חי ובריא אין לנו לתלות ולומר שנטרף הולד כשנטרפה אמו ואין לנו לפוסלו בשביל פיסול טרפות האם וכן כתבו ג"כ בבבא קמא מ"ז ע"א ד"ה מ"ט גופה היא וז"ל ואומר ר"י דבכל מקום עובר ירך אמו הוא לבד לענין טריפה דכיון שיש לו חיות בפני עצמו ליכא למימר שנטרף עם אמו ע"ש, וכן כתבו עוד בחולין פרק אלו טריפות דף ח"ן ע"א ד"ה והלכתא בזכר כל י"ב חדש ע"ש בסוף הדיבור ולא דמי לביצת טריפה שהיא אסורה כדאמרינן בעדיות פרק חמישי משנה א' ומודים בביצת טריפה שהיא אסורה מפני שגדילה באיסור ועי' ביו"ד סימן פ"ו דשאני ביצה שאין לה חיות בפ"ע, וכן בנטרפה ולבסוף עיברה למ"ד טריפה יולדת וכן לדידן דקימ"ל דטריפה אינה יולדת משכחת לה בודאי טריפה כמ"ש הש"ך כנזכר לעיל לא אסרינן הולד של בהמה משום שנתגדל באיסור כמו ביצת טריפה דשאני בולד בהמה דמאוירא קא רביא ואינו אדוק בגופה אלא תלוי באויר ומעצמו הוא נוצר וגדל והולך אבל ביצה כל זמן שאינה נגמרת אדוקה באשכול וגדילה ונגמרה מגוף התרנגולת כדמשני לה הש"ס הכי בתמורה שם וכמו שפירש רש"י שם ד"ה ולד במעי בהמה ע"ש, וכן הוא משמעות הרשב"א ז"ל בספרו תורת הבית דף נ"ב נ"ג דכתב וז"ל שלשה מינין פורשין מן הנבלה ומן הטריפה שנים מהם לאיסור ואחד להיתר ואלו הן ביצת טריפה או של נבלה אסורה, וכן חלב טריפה אסור, ואחד להיתר עגל שנולד מן הטריפה וכו' ע"ש, ומדהשמיענו כל צדדי האיסור וההיתר ולא השמיענו כזאת שים צד בעגל לאיסור משמע דלא משכחת לה איסור בעגל שנולד מן הטריפה ובאמת שכן הוא בש"ס דתמורה כמ"ש, וכן כתב הרב ב"ח ביו"ד סוף סימן ע"ט וז"ל והנולד מן הטריפה ולא דמי לביצת טריפה דאסור' דהתם שאני שגדלה באיסור כלומר שנגמרה באיסורא כשהיתה מעורה בגידין משא"כ נולד מן הטריפה שלא היה מעורה בגידין כלל ע"ש, ולכן דברי הרב תפארת ישראל צריכין עיון, ועי' ביצה דף ו' דקאמר הש"ס ומה בין זה לעגל שנולד מן הטריפה בי"ט דמותר לשוחטו ביום טוב ע"ש:

ובחפשי בספרי דבי רב מצאתי ראיתי להרב ספר בית היללל בפירושו על הש"ע שכתב ביו"ד סימן נ"ז סק"ד וז"ל אבל אחר העיון נראה פשוט דדין זה בכאן כשנתעברה ואחר כך נטרפה אז אמרינן הנולד מן הטריפה מיתר אבל אם נטרפה ודאי כגון יתרת אבר וכיוצא אף שנתעברה אחר כך בדרך נס, עדין היא באיסור טריפה כמ"ש הרשב"א ז"ל ולכן גם בנה אסור דהגם דיש לו חיות בפ"ע ע"ש, ורצינו לומר כיון דגם טרפותה אינה תלויה בחיות דהא רואים אותה שחיה יותר מי"ב חדש ואפ"ה אסורה כמ"ש הרשב"א

וגם קימ"ל דודאי טריפה אינה יולדת וגם אם ילדה בדרך נס הוא, ולכן עדין באיסורה קיימא הגם שילדה וחיתה יותר מי"ב חדש וא"כ הטרפות שיש בזה אינה תלויה בחיות ולהכי יצא לידון בדבר חדש דגם בנה של זו אסור, הגם דיש לו חיות בפני עצמו אסור כדין אמו ולא עדיף מדאתי מחמתיה והבא מכחו, הגם דבעלמא יפה כח הבן מכח האם, הכא שוין הם ושניהם אסורים כך הוא דעתו ז"ל, ולי הד"ך אין נראה שהרי למ"ד (חולין נ"ז ע"ב) טריפה יולדת ומשבחת ודאי חיה נמי כיון שמשבחת, וכמ"ד טריפה חיה בחולין מ"ב ע"א והיא סברת רבא תמורה י"א ע"ב ע"ש, ואפילו הכי קאמר בש"ס דתמורה שזכרנו לעיל דלמ"ד טריפה יולדת משכחת לה ולד טריפה כגון שנטרפה ואחר כך עיברה וכו' הרי דגם שילדה ועדין היא באיסורה מ"מ הבן מותר וטעמא כדקאמר התם משום דמאוירא קא רביא וכן יש להוכיח נמי מדברי רב הונא דקאמר התם מודים חכמים לרבי אליעזר באפרוח ביצת טריפה שאסור הגם דסברי ולד טריפה מותר ע"ש, הרי שאפרוח יש לו חיות בפני עצמו וחי יותר מי"ב חדש אפילו הכי אסור והולד בהמה מותר וטעמא טעים לה בש"ס משום דולד בהמה מאוירא רביא משא"כ אפרוח מהביצה נולד שהוא גוף התרנגולת הרי דלא תליא בחיות דוקא וא"כ הכא נמי דכוותה דהגם שבהמה שהיא טריפה ראינו שהיא חיה ואפ"ה עדין באיסור עומדת מ"מ בנה דמאוירא קא רבי כיון שיש לו חיות בפ"ע מותר ודוק, ונ"ל לתת טעם לזה ולומר דשאני התם הטריפה דאסורה הגם שהיא חיה וראינו אותה שהיא עומדת להחיות היינו טעמא כדי שלא נחלק בטרפיות בין זו לזו דכולהו מיני טרפיות שהם בודאי טריפה אסרום ולא חילקו בין זה לזה מה שאין כן בבנה לא שייך זה דאדרבה אי נימא בו שלא לחלק יש להתירו הגם שאמו היא חיה ואסורה ודוק, אחר כך ראיתי למור"ם ביו"ד סימן ס' סעיף א' שכ' וז"ל בהמה שנתפטמה כל ימיה רק בדברים אסורים אסורה ע"ש, ועי' בסימן קמ"ב בש"ע סעיף י"א ובבאר היטב בסימן ס' סק"ג ובפתחי תשובה שם סק"ב ובבית יעקב סימן א' ע"ש שהאריך הרחיב ע"ש, ועי' בתוספות תמורה ד"ה שינקה חלב רותח ועי' בש"ס שם במ"ש דמשכחת לה כגון שנטרפה ולבסוף עיברה וכו', יום ה' עשרים לאב הרחמן שנת התרפ"ז:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות בשר בחלב

סימן ו

על מה שהעירותי בספרי חלק ראשון מהספר הזה בחיו"ד סי' ב' דפ"ח ע"א על ענין קדירה שנאסרה מחלב שנפל לתוכה דהו"ל בשר בחלב דפסק מרן ביו"ד סי' צ"ד דהכל

אסור בהנאה אפילו הקדירה ע"ש, ואנכי הדל והד"כ כתבתי שם שאם בישל בקדירה זו שמותר התבשיל והוכחתי כן מדין פת שנאפה בתנור חדש שהוסק בעצי אשרה אחר שהוצן והוסק אחר כך בעצי היתר דקי"ל שמותר לאפות בו פת כדפסק מרן שם בסי' קמ"ב סעי' ד' משום דהוה ליה זו"ז גורם וא"כ ה"ה הקדירה הנאסרת בהנאה שמותר התבשיל שנתבשל בה בעצים של היתר דהוה ליה זה וזה גורם. אחר כך העירותי על זה מפסחים כ"ז שלאיכא דאמרי בתרא יש חילוק בין תנור לקדירה שבישלה היוצר בעצי אשרה דשאני קדירה שמקבלת דבר המתבשל בה מקמי שניתן עצים דהתירא ולהכי אסיר ולא מהני בה טעם דזה וזה גורם וכן פסק מרן ז"ל בש"ע סי' קמ"ב סעי' ה' וז"ל קערות וכוסות וקדירות וכו' שבישלם היוצר בעצי עבודת כוכבים הרי אלו אסורים בהנאה שהרי דבר האסור בהנאה עשה אותם חדשים ע"כ ע"ש, ובודאי טעמא דאסר הקדירה בהנאה דמשמע גם לבשל בה תבשיל בעצי היתר ע"כ היינו טעמא כטעם הש"ס לאיכא דאמרי בתרא משום דמקבלת בישולה קודם שיבוא גורם ההיתר עי' באר היטב שם ס"ק י"א מה שאין כן התנור שאינו מקבל הפת והתבשיל עד שיוסק בגורם ההיתר ובזה סתרתי מה שבניתי ע"ש:

עתה אחר ההתבוננות נראה שאין משם סתירה כלל דשאני התם באותה קדירה משום שנתבשלה ונגמרה ע"י איסור הנאה והויא כגופו של איסור שהוא דבר המעמיד לכך מחמירינן בה בהכי אבל הקדירה שנאסרה מחמת שהיתה של בשר ונפל בה חלב גופה לא נגמר באיסור הנאה ואין איסורה אלא מצד הבלוע בה והשתא מיהת היא צוננת ואין בולעה יוצא ואין כאן איסור ועל כרחיך צריך לחלק כן שהרי בקדירה שנתבשלה ונתחסמה בעצי ע"ז שאסרה מרן בהנאה ודאי כל הנאה במשמע אפילו לתת בתוכה דבר יבש כגון פירות וכיוצא בהן שכיון דנגמרה ע"י איסור הנאה ונעשית כלי הראוי לקבל באיסורי הנאה אסיר להניח בה שום דבר דהא נהנה ממנה בזה בלי היתר גורם כדאמר בפסחים לאיכא דאמרי בתרא, ואילו הכא בסימן צ"ד בקדירה שנאסרה מחמת איסור בשר בחלב פסק מרן בסעיף ג' שמותר לתת לתוכה פירות או צונן, ועל כרחיך הטעם שאינו מגוף האיסור וצ"ל דיש חילוק בין קדירה זו שלא נגמרה באיסורי הנאה דסי' צ"ה ובין קדירה דסימן קמ"ב שנגמרה באיסורי הנאה ודוק, ולענין מכירה לנכרי ע"ש מה שכתבתי ועי' להרב שדי חמד אסיפת דינים מערכת בשר בחלב סימן י' דף ק"י ע"א:

הלכות מאבלות אסורות

סימן ז

ראיתי למורם סימן קי"ד ביו"ד סעי' ד' על חימץ של שכר וכיוצא בו באופן שמותר לקנותו מן הגוים על זה כתב מור"ם וז"ל ואע"פ שרגילים למשוח היורות והכלים בשומן חזיר אין לחוש דהוי נתינת טעם לפגם גם בטל בששים וכ"כ בס' דרכי משה ועוד דבטל בס' ע"ש, והנה נראה לי שיש להביא ראיה מכאן להתיר חוטי בצק עבים וגסים ודקים הנקראים מאקארוני"ס ובכלל נקרא פאטאלימאנטי"ר וכן מה שנקרא לשון העוף הנעשה מבצק במכונה המיוחדת למלאכה זו שאומרים שרגילים למשוח המכונה בשומן חזיר יש להתיר מטעם זה שבטל בששים שהרי מעשיה בשופע רב לכמה ככרים לאלפים ורבבות ומתבטל בס' ונדון דידן עדיף מהא דמור"ם ז"ל שאין שם כי אם מילוי החבית וקאמר שמילוי החבית במשקין מתבטלין לאיסור של משיחה וכ"ש נדון דידן שעושין ככרים לאלפים ורבבות כנז', ואע"פ שמצינו לו למור"ם ז"ל בסי' קי"ג סעי' ב' בהגה שכתב שמותר לאכול אפונים קלוים מהגוי וכו' אם לא במקום שנהגו למשוח המחבת בחלב וכו' עש"ב שאני קליות שאין דרך למלאות המחבת בקליות וליכא ס' לבטל מה שאין כן הא דסי' קי"ד בחביות שדרכן להתמלאות (ודע שמה שרשם שם ע"ז רמב"ם פ' י"ז דמאכלות אסורות קאי אירישא דמילתא שהתיר אפונים קלויים של עכו"ם לא אסיפא דמילתא שכתב לאסור אם נהגו למשוח המחבת דזה לא נזכר בדברי הרמב"ם עי' שם הלכה ז') וכן הא דכתב מור"ם בסי' קי"ב סעי' ו' לאסור מיני נילו"ש מפני שאופין אותם על ברזלים שמושחין אותם בשעת אפייה בחלב וכו' ע"ש התם נמי כטעם שאסר קליות וכדאמרן:

וראיתי להרב פרי צדיק בתשובותיו סי' כ"ו שאסר הכוסכוס"ו של עכו"ם מפני שמושחין אותו בשומן אע"ג דלא ידעינן בכמות המשיחה ואפשר דאיכא ששים לבטל מ"מ הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא ע"ש ונ"ל דהתם נמי טעמא דאיסורא כטעם קליות וכדאמרן. וכ"ש דבנדון דידן איכא כמה טעמי תריצי להיתירא חדא הא דאיכא ס', ועוד שבודאי המשיחה היא במקום הצירים כדי שיתגלגלו האופנים במישרים ויהיו נוחין להתגלגל במהרה ולא במקום מלאכת הבצק שעובר בו הבצק, והחוט המשולש הוא שאפשר שמושחין המכונות בשאר שמנים של היתר שהרי אינם עושים כן אלא כדי שהמכונה תהא נוחה להתגלגל ולסבב במהרה ובמשיחת מאן דהוא מהני לה, ועוד אני אומר דלא יהיה אלא ספק בכל זה יש להתיר משום שיש לנו תלתא ספיקי, ספק אם המכונה נמשחה בהיתר או באיסור, ואם תימצי לומר שנמשחה בדבר איסור שמא לא משחו

המכונה אלא במקום הצירים לא במקום שעובר בו הבצק, ואת"ל שגם בו יעבור כוס התרעלה שמא איכא ששים של היתר, וזה הספק לא מיקרי מחסרון ידיעה כי מי יוכל לידע כמה עשו בו הנכרים וכמו שכתב הרב פרי צדיק שם בתשובתו עש"ב כן נראה לי וה' יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות אמן כ"ה לניסן התרצ"א

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות הכשר כלים

סימן ח

בענין הכשר כלים שנשתמש בהם הנכרי בסתם יינם כך הוא אם תחילת תשמישן ע"י ישראל ואחר כך נשתמש בהם הנכרי סגי להכשירן בהדחה דהיינו משכשכן במים אם אין מכניסן לקיום והיינו בכלי חרס ובכלי עור וכלי עץ זכוכית ואבן וכלי מתכות גם כן אם אין מכניסן לקיום אפילו תחילת תשמישן ביד נכרי די להו בשכשוך, אבל בכלי חרס שתחילת תשמישן ביד נכרי דהיינו קודם שלא שבעו מבליעתן שדרך כלי חרס חדשים למלאותן במים כדי שישבעו מבליעתן ואם נותנים בהם מים פעם אחת עדין לא שבעו מיקרי ולכן אם נשתמש בו הנכרי קודם שביעה צריכין מילוי ועירוי ג' ימים ואם נשתמש בהם הנכרי אחר שביעתן דהיינו אחר שכבר מילא אותם שלשה פעמים שכבר שבעו לכ"ע די להם בהדחה דהיינו בשכשוך המים, ואם לא מילא אותם במים אלא שני פעמים ואחר כך נשתמש בהם הגוי יש אומרים שצריכין מילוי ועירוי להכשירן, ויש אומרים שדי להם בשכשוך, ואם נתן מתחילה בהם מים פעם אחת ושהו בהם המים שעה גדולה כמו רביע היום הוי כאילו נתן בהם שלשה פעמים ולכן אם נשתמש בהם הנכרי אחר כך די להם בשכשוך, אבל בנשתמש בהם הנכרי קודם ששבעו בליעתן צריכין מילוי ועירוי מים שלשה פעמים ובכל פעם כ"ד שעות, וכל זה באם אין מכניסן לקיום אבל אם מכניסן לקיום בכל הכלים צריכין מילוי ועירוי בין תחילת תשמישן ע"י גוי בין תחילת תשמישן ביד ישראל או ישון שנים עשר חדש וכלי זכוכית אפילו מכניסם לקיום אין לחוש, ואם הם מזופתין אפילו אינם כלי חרס ואין מכניסן לקיום צריך לקלוף את הזפת ומשכשכן אחר כך ואם לא ירצה לקלוף ממלאן ומערן שלשה ימים, וענין אין מכניסן לקיום היינו שנותנים בהם היין לפי שעה ואינם נותנין בהם לזמן שכיון שאין שוהה בהם היין לא בלעי אבל הניתן בהם לזמן בלעי טפי הגם שתחילת תשמישן על ידי ישראל, ובגת אם אינה זפותה יש לחלק שאם תחילת תשמישה ע"י ישראל סגי בהדחה אם היא של עץ או של אבן ואם היה תחילת תשמישה על ידי נכרי צריכה ניגוב דהיינו שידיחנה במים ומקנחה באפר, ואחר כך מדיחה במים ומקנחה באפר וחוזר ומדיחה במים, אבל

אם היא של חרס וכן גת הבנויה בלבנים או סיד וגפסית אם תחילת תשמישה על ידי ישראל די לה בניגוב כדאמרן, ואם תחילת תשמישה על ידי נכרי צריכה מילוי ועירוי, ולא סגי לה בניגוב:

והנה צריך להתבונן דלמה לא אמרו רבותינו ז"ל תיקון זה דניגוב בשאר כלים שאינם של חרס שנשתמש הנכרי בהם יין ומכניסן לקיום כמו שאמרו בגת שהרי מידי הוא טעמא בגת שהחמירו בה אפילו לפי שעה משתמש בה מפני שדרכן להשהות בה יין כל ימי הגתות והוה ליה כמכניסה לקיום כמו שכתב הלבוש ביורה דעה סימן קל"ח סעיף א' ואפילו הכי סגי לה בניגוב וכן נמי בגת של חרס אם תשמישו על ידי ישראל תחילה אמרו דסגי לה בניגוב הגם דהוי כמכניסה לקיום, ולמה לעיל בכלים לא כתבו האי תקנתא? ויש לומר דשאני גת דלא הוי כל כך מכניסה לקיום כמו כלים שמשהין בהם לכמה זמן זמנם זמניהם ולכך הקילו בה ואמרו די לה בניגוב ודוק:

הלכות יין נסך

סימן ט

שאלה חבית של נסרים שנשלחה חותם בתוך חותם כדין היין כמוזכר ביו"ד סימן ק"ל וכאשר הגיעה ליד מי שנשתלחה אליו באניה מצאה שמקולקל חותמה מבחוץ ולא ידע אם חלו בה ידים או לא נתקלקל אלא ע"י גלגול החבית שדרך לגלגל להגיעה למקומה נתקלקל החותם מה דינו של יין זה?

תשובה הנה מרן בש"ע יו"ד סימן ק"ל סעיף א' חשש בחבית של עץ לשמא יוציאו יין מבין הנסרים ואין תקנה בזה אלא אם יכניסנה בשק שאין בו תפירה מבחוץ וכתב מור"ם ז"ל ויש מתירין אפילו בחבית של עץ ואין חוששין שמא יוצא מבין הנסרים והוא דעת ספר התרומות והסמ"ג והרשב"א וכמו שהעתיק רב"י בספרו ע"ש:

וראיתי להרב שלחן גבוה ס"ק ו' שכתב משם כנה"ג שהביא משם הרב מקור ברוך דלא חיישינן בזה אלא בחביות קטנות שנסרי החביות דקים מאד ובקל יבא הגוי להוציא היין מבין הנסרים אבל בגיגיות שהנסרים שלהם עבים קרוב לשלש אצבעות פשיטא דליכא למיחש למידי ע"ש, הרי עוד קולא בזה משום שנסרי החביות עבים, ודע דגם לזמן הזה שאומרים שיש להם מינקת כמו מקדח חלול ונוקבים בו נסרים כלאחר יד ומיצצים בו יין כמו שירצו ויש להם בצק של מין אחד שדומה למראית הנסרים של חבית ואינו ניכר אם נעשה שום נקב יש להכשיר ולא חיישינן לזה דכיון דבזמן הזה אין איסור יינם ומגעם אלא מדרבנן כמו שהוכחתי בתשובה (בח"א חיו"ד ה' בב"ת סי' ג' דפ"ט ע"א) ולכן אם

לא נודע לנו ריעותא בזה לא מחזיקינן איסורא ואמרינן דספקא דרבנן לקולא ומוקמינן לה אחזקתיה שלא נעשה בו דבר:

ועוד מצינו להרב שלחן גבוה שם בסימן הנז' ס"ק ז' שכתב משם הש"ך שדוקא לכתחילה חיישינן לחביות של עץ אבל בדיעבד מתירין כמ"ש הרב המפ"ה וכן כתב הרב משאת בנימין וכן עשה מעשה הרב פרח מטה אהרן וז"ל ויש להתיר אף בחביות של עץ כמ"ש הרב המפה, ורבינו ב"י לא אסר בשל עץ אלא לכתחילה ע"ש עכ"ל, איך שיהיה הא דבחביות של עץ נשתלח היין לא חיישינן לזה בדיעבד, וכן מה שמצא החבית שנתקלקל חותמה נראה להתיר, וראיה ממה שכתב מרן בסימן ק"ל סעיף ח' וז"ל חתמו בשני חותמות וחזר עליו וכו' או שמצאו סתור אסור וכתב מור"ם על זה וז"ל ודוקא אם רואים שנסתר בכונה ע"י אדם, אבל אם במקום שיכולין לתלות שנסתר ונתקלקל מעצמו או על ידי בהמה או ע"י תינוקות שלא בכונה מותר בדיעבד ע"ש, והכא בנדון דידן יש לתלות שמחמת גלגול החבית שדרכם לגלגלה ולהוליכה ממקום למקום נתקלקל החותם מכל מה שנתבאר יש להתיר בשופי בנדון דידן, ועיין מה שהביא לנו הרב בעל פתחי תשובה בסימן זה סק"ב וסק"ג ע"ש שאינו ענין לנדון דידן כאשר יראה המעיין ודוק, טו"ב לחדש טבת שנת ואחרי מצותיך תרדו"ף נפשי לפ"ק פה אורן יע"א:

הלכות עבודה זרה

סימן י

ראיתי והנה מנורה מוצקת עומדת בבית הכנסת החדש הקטן הסמוך לבית הכנסת הגדול בת שבעה קנים אבל היא של פרקים ושלשה קנים תחובים בצדה האחד ושלשה קנים אחרים תחובים בצדה השני ואחד באמצע הוא גוף המנורה וממעל על ראשי הקנים יש כעין כוס, גביע ופיו עגול כפמוט חלול שיש להם בית קבול בסב"ת עשויה לקבל בתוכו נרות של שעוה דוקא, וראשי הקנים עולין ויורדין, השני יורד מהראשון, ושלישי מהשני, וכל אחד נכוה מחופתו של חבירו ויורד ומחטא, ושאלתי מה טיבה? ואמרו לי שקנו אותה כך עשויה מבית האומן שדרכו לעשותם למכור, ולכן יש להסתפק בזה אם יש להתיר להשהותה בבית הכנסת כיון דכבר היא שם ועוד שאינה בת דומה בדיניה ובמעשיה למנורת בית המקדש שהיתה בהיכל כדת של תורה ולכן יש להתיר או לא?

תשובה איתא במנחות דף כ"ח ע"א שבעה קני מנורה מעכבין זא"ז שבעה נרותיה מעכבין זא"ז ופירש רש"י שבעה נרותיה בראש כל קנה וקנה היה נר אחד כעין בזך ושם נותנים השמן והפתילות ע"ש, ודע דבזך הוא כמין כף דתרגום כף בזך שהוא רחב בתחילתו והולך ומתקצר לאורכו עד לפיו ובמקום פיו שהוא משוך וקצר ודק כמין חוטם העוף שם

נותנים הפתילה וכתיב ושבעה נרותיה עליה לנרות אשר על ראשה הרי מוכח שהנרות הם חוץ מן הקנים ועומדים על ראשן לקבל השמן והפתילה ופיו משוך והפתילה שוכבת עליו, ואם כן נראה דבנ"ד שמקום קבול הנרות של שעוה הוא עגול כעין פמוט שלא נעשה לקבל שמן ופתילה כעין מנורה ונרותיה של היכל אלא הוא עגול ואינו ראוי כי אם לקבל נר של שעוה לא הוי כעין עבודת פנים והוי כאין לה נרות דמעכבין וכיון ששנינו דשבעה נרות מעכבין זא"ז כ"ש הוא אם אין עליה נרות כנ"ד כיון דלא חשיבי נרות שהוא דבר המעכב בו כדיליף בש"ס שם דקאמר מ"ט הויה כתיב בהו דכתיב כפתוריהם וקנותם ממנה יהיו ע"ש, וצריכין לומר שבכלל וקנותם דקרא נכללו גם הנרות שעל ראשם וכולהו קאמר עלייהו קרא יהיו ולהכי קתני דנרות מעכבין זא"ז והגם דקימ"ל דגביעים ופרחים וכפתירים בשאר מינים חוץ מזהב לא מעכבי, שאני התם דרבויינהו קרא כדאמר בש"ס באה מן הזהב באה גביעים כפתורים ופרחים, אינה מן הזהב אינה באה גביעים ופרחים ע"ש, אבל הקנים והנרות מעכבים גם בשאר מינים ועי' תוספות שם ד"ה שבעה קני מנורה וכו' ע"ש, וכן מדויק ממתניתין דמנחות ספ"ג דקתני ז' קני מנורה וכו' שבעה נרותיה מעכבין זא"ז ומדפסיק ותני הכי משמע דבכל גוונא מיירי אפילו בשאר מיני מתכות דברים אלו מעכבין וכן פסק הרמב"ם בהלכות בית הבחירה בפרק ג' הלכה ז' וז"ל שבעה קני מנורה וכו' ושבעה נרותיה מעכבין זא"ז בין שהיתה של זהב בין היתה של שאר מתכות וכו' ע"ש, וכן הוא משמעות פשט דברי מרן בש"ע יו"ד סימן קמ"א סעיף ח' ע"ש, ואם כן למדני מכאן דמנורה דנ"ד שהגביעים שעל גבי הקנים אינם עשויים לקבל שמן ופתילה כעין פנים הוי כאין לה נרות ומותר להשתמש בה בכהאי גוונא לתחוב בגביעיה נר של שעוה וכדאמרן:

אבל אין להתיר בנ"ד משום דאינה מקשה אחת כעין של תורה והרי היא אברים אברים של פרקים שאין זה מעכב אלא אם היא של זהב הוא דבעינן מקשה אבל לא בשאר מיני מתכות וכדאיתא במנחות שם ת"ר מנורה היתה באה מן העשת ומן הזהב עשאה מן הגרוטות פסולה, משאר מיני מתכות כשרה וכו' ע"ש, ופירש רש"י גרוטות זהב שבור וכן פירש בערוך ערך גרט מסמרות שבורין וכו' ע"ש, וקאמר בש"ס שם מאי שנא מן הגרוטות פסולה דכתיב מקשה והויה ע"ש, ועוד קאמר בש"ס שם וזה מעשה המנורה מקשה זהב באה זהב באה מקשה אינה באה זהב אינה באה מקשה ע"ש, הרי דבשאר מינים אינה באה מקשה ואפילו מן הגרוטות ואם כן הוא הדין נמי דאמרינן באה זהב באה מקשה ולא פרקים אינה באה זהב באה גרוטות ופרקים דמאי שנא דממקום דרבית גרוטות משם מרבינן ג"כ של פרקים כיון דלא בעינן מקשה בשאר מינים גם של פרקים

כשרה, וכן משמע להדיא מדברי רש"י ז"ל שם מנחות דף כ"ח ע"ב דפירש על הא דקאמר בש"ס התם אמר רב הונא וכו' נר שבמקדש של פרקים הוה קסבר כי כתיב ככר ומקשה אמנורה ונרותיה כתיב וכו' ע"ש, ופירש רש"י ד"ה של פרקים וז"ל לא של חוליות ממש שהיה יכול ליטלם אלא מן המנורה עצמה היו הנרות כדכתיב מקשה אלא היינו של פרקים שהיו קנים שבהם הנרות קבועים דקים הרבה והיה יכול לכופפן וכו' ע"ש, הרי דמיעט של פרקים ממלת מקשה זהב וא"כ כיון דשאר מינים לא בעינן מקשה גם של פרקים כשרה ודוק, ואיתא התם בש"ס דפלוגתא דתנאי היא איכא למ"ד שמנורה עם נרותיה באה מן הככר ואיכא מאן דאמר דמנורה מן הככר ואין נרותיה מן הככר ע"ש, והרמב"ם ז"ל בפרק שלישי מהלכות בית הבחירה הלכה ד' פסק שהנרות קבועים במנורה והם מכלל הככר ובעינן הכל מקשה אחת זהב ולא פרקים ולכן אי משום הא שהיא של פרקים אין לה היתר בזה כיון שלמנורת בית המקדש כשרה מן הדין:

ודע דגם אם נעשית ממין הנקרא מיט"ל כשרה למקדש משום דקי"ל כרבי יוסי בר יהודה דפליג על רבי דפוסל כדאמר בש"ס התם ע"ב תני ר"פ בריה דרב חנן קמיה דרב יוסף עשאה של כסף כשרה של בעץ ושל אבר ושל גיסטרון רבי פוסל ורבי יוסי בר יהודה מכשיר וכו' ע"ש, ופירש"י בעץ בדיל דמתרגמינן אבצא, גסטרון לייטו"ן, ל"א מיט"ל עכ"ל, ופסק הרמב"ם בפרק ראשון מהלכות בית הבחירה הלכה י"ח כרבי יוסי בר יהודה דמכשיר ע"ש, וא"כ הכא דנדון דידן הגם אם נחשוב דזה המין שנעשית האי מנורה ממנו הוא מין מיט"ל אסור כיון דכשר במנורה של ביהמ"ק, וכן הא דקניה אינם שוים בסד"ר עליון והם זה למטה מזה נ"ל שאין זה מעכב במנורה הגם דבש"ס שם כ"ח ע"ב קאמר שכל הקנים יהיו נמשכין ועולין כנגד גובהה של מנורה כאשר עיניך תחזנה משרים שם שר"ל שיהיו כל הקנים שוין בגובהה וכמו שפירש"י ז"ל בחומש בפר' תרומה (כ"ה ל"ב) וז"ל שהתחתון יהיה ארוך ושל מעלה יהיה קצר הימנו וכו' לפי שהיה גובה ראשיהן שוין לגובה קנה האמצעי וכו' ע"ש, וכן נמי מוכח מדברי רש"י בפ' בהעלותך (ח' ב') שפי' אל מול פני המנורה נר האמצעי וכו' יאירו שבעת הנרות ששה שעל ששת הקנים ג' המזרחיים פונים למול האמצעי הפתילות שבהם וכו' ע"ש, מ"מ נראה דכל זה למצוה ולא לעכובא דהא במתני' לא קתני דמעכבי אלא מנין הקנים והנרות וכן כתב הרמב"ם ז"ל בפרק ג' מהלכות בית הבחירה הל' ח' והלכה י' ע"ש:

וכיון שלמדנו מכל מה שכתבנו שמנין הקנים וכן מנין הנרות וכ"ש כשאין שם נרות אלא קנים חלולים בגובהן שמעכבין במנורה א"כ נראה שמותר לעשות מנורה להשתמש בה ההדיוט בת ששה קנים או בת שמונה קנים ונרותיה עליה או בת שבע ואין נרותיה עליה

או חסרה ממנין נרותיה שאין לה שבעה הגם שיש לה שבעה קנים וכדאיתא במנחות שם כ"ח ע"ב ומייתי לה ברי"ה כ"ד עא"ב ובמסכת ע"ז דף מ"ג ע"א והכי איתא לא יעשה אדם בית תבנית היכל אכסדרא כנגד אולם וכו' מנורה כנגד מנורה אבל עושה הוא של חמשה ושל ששה ושל שמונה, ושל שבעה לא יעשה, ואפילו משאר מיני מתכות וכו' ופירש רש"י ז"ל במנחות וז"ל אבל עושה הוא של חמשה קנים או של שמינה דאינו דומה למנורת מקדש ששם היו שבעה ושל שבעה קנים לא יעשה ואפילו של שאר מיני מתכות שאינו זהב משום דדומה לשל מקדש שאף הוא כשר בשאר מיני מתכות ע"ש, אבל במסכת ר"ה כ"ד פירש האי חמשה וששה דקתני בברייתא קאי אנרות ע"ש ונ"ל דכונתו בפירושיו לומר דדא ודא אחת היא בין בחסרון או ביתרון הקנים או בחסרון הנרות או ביתרונם כשרות להדיוט, הרי לך בהדיא דמנין הקנים ומנין הנרות דמעכבות במנורת המקדש גורם להיתרא דהדיוט, ולית בהו משום לא תעשון אתי כדמות שמשי וכ"ש הוא ביש לה קנים ואין עליה נרות שמותר לעשותה, ונראה לי לומר דהא דנקט בברייתא אבל הוא עושה של חמשה וששה ושמונה נ"ל דכל חדא לריבותא, נקט חמשה לומר הגם שהיא בת דומה לשבעה שאין לה זוג מותר וששה דנקט לומר הגם שנראית כמו של שבעה שאין חסר אלא אחד אפילו הכי מותר ולא גזרינן אטו של שבעה וכן שמונה דנקט לריבותא הגם דשבעה בכלל שמונה והרי יש שבעה אפילו הכי מותר, אלא דעדיין צ"ע דלמה נקט תו ושל שבעה לא יעשה הא היינו רישא דקתני רישא לא יעשה מנורה כנגד מנורה, ולא הוה ליה לומר אלא כך ושל שמונה ואפילו משאר מיני מתכות דקאי אכל מה שנאמר בברייתא ברישא ובסיפא, ואפשר שבא לדיוקא שדוקא של שבעה לא יעשה דהיינו שדעתו מתחילה וע"ס לעשותה משבעה קנים הוא דלא יעשה ואיסורא אית ביה אבל אם דעתו לעשותה בת שמונה הגם שבתחילה עושה בה מנין ז' קנים ושבעה נרות מותר כיון שבדעתו להוסיף בה קנה ונר שמיני והוסיפו אחר כך אין לחוש והיינו דהוצרך לומר ושל שמונה לומר דהגם דלא נעשית בת שמונה עד שנעשית בת שבע מותר דאין לומר שאין מותר בת שמונה אלא בעשאה בדפוס שנעשו כולם כאחד להכי אשמועינן שאינו כן וזה דרך ישר, איך שיהיה מנורה דנדון דידן שאין נרותיה עליה לקבל שמן כעין פנים נראה דהוי כאילו אין לה נרות דמעכב במנורה דבית המקדש ודבר המעכב במנורת בית המקדש הוא המכשיר במנורת הדיוט כדאמרן, וראיה לדברינו אלה מדברי מהר"י קולון ז"ל סימן ע"א שנשאל על מנורה בת שבעה אלא שאינה דומה בגובה לשל מקדש והשיב דכיון דמתניתין דמנחות לא קתני דמעכב אלא מנין קנים ומנין נרות ולא קתני מנין הגובה שהוא י"ח טפחים מעכב נמי כמו דאשמועינן בקנים ובנרות משמע

דהגובה אינו מעכב וכיון שאינו מעכב במנורה של מקדש פוסל ואוסר במנורה של חול ע"ש, הרי לך דתלי הכל בדבר המעכב במנורת בית המקדש וא"כ לפ"ז יוצא לנו דנרות המעכבות במקדש הם המכשירות במנורה של הדיוט, ומדברי הרב ז"ל דכתב דלא מעכב אלא מידי שמוזכר במתניתין דהיינו מנין הקנים וכן מנין הנרות אבל מנין שיעור הגובה שלא הוזכר דמעכב במתניתין ודאי לא מעכב א"כ נלמוד מדבריו ז"ל ג"כ השויית הקנים בעליונה כנגד גובהה של מנורה שלא הוזכר דמעכב במתניתין שמעינן שאינו מעכב במנורת בית המקדש ולהכי אוסר ופוסל במנורה של חול:

איך שיהיה מנורה דנדון דידן שאין לה נרות לקבל השמן הוי כיש לה קנים ואין לה נרות דמותרת להדיוט וכן מצאתי כדברי בהרב חכם צבי סימן ס' שנשאל על מנורה בת שבעה קנים ועליה שמונה נרות ונשא ונתן בדבר ואחר כך כתב וז"ל ואיך שיהיה גם מהרי"ק ז"ל מודה שאם שינה בנרות כיון שהן מעכבות כדתנן במשנתינו שבעה נרות מעכבות זו את זו דשפיר דמי לעשות בת שמונה נרות על שבעה קנים וכו' ע"ש, וא"כ השינוי בנרות דידן דלא עבידי לשמן אלא לשעוה הוי שינוי גמור כלית לה נרות שהוא מעכב במנורת מקדש שהוא גורם להתיר בהדיוט:

אלא דעדיין יש לי ספק גדול בזה דשמא הא דבעינן דצורת הנר יהיה בבזך לא לעיכובא אלא למצוה דאפשר דהגם שיהיה פיו עגול ככוס וכפמוט אינו מעכב דהא חזי למלאותו שמן וגודל הפתילה קשה שיכולה לעמוד בתוך בית הקבול של פמוט ויטה ראש הפתילה למול ראש נר אמצעי שהוא פני המנורה וא"כ הרי קנים יש כאן ונרות יש כאן ודמיא לנרות המנורה של קדש ולהכי ראוי לאסור או נימא דבעינן שיהיה עליהם צורת הנרות כדאמרן מעיקרא:

וראיתי להרב פתחי תשובה ביו"ד סימן קמ"א ס"ק י"ד שהעתיק דברי הרב ספר משנת חכמים וז"ל ועי' בספר משנת חכמים וכו' שדעתו נוטה להתיר בכהאי גוונא שעושין הקנים בעיגול וכן במנורות שנעשין על נרות ולא על שמן ע"ש שאין דבריו מוכרחים ויש להחמיר מאחר שהוא איסור תורה וכו' ע"ש, הרי הרב משנת חכמים סובר כיון דמנורות אלו נעשין על נרות של שעוה ולא על של שמן וכך היא עשייתן מתחילה מותרים הם והם כעין תנורה דנדון דידן ונ"ל דטעמי של דבר הוא דכיון שאין אדם עושה אותם להדליק בהם בשמן ופתילה אלא בית קיבול שלהם אינו עשוי אלא לנרות של שעוה דבר שאין ראוי להדליק במקדש להכי פסולה למקדש ומותרת להדיוט ודברי טעם הם, והגם שהרב פתחי תשובה סיימוה קמיה שדבריו של הרב משנת חכמים אינם מוכרחים אפשר דלא כתב כן אלא על דין הראשון של מנורה שעמידת קניה בעיגול שכבר העתיק דברי הרב

תבואות שור לעיל מזה שאסר מנורה כזו להדיוט ועל זה הביא לנו דברי ספר משנת חכמים שהתיר אם נעשית בעיגול ולא בשירה היפך מדברי הרב תבואות שור, ועל זה אמר הרב פתחי תשובה שדברי הרב משנת חכמים אינם מוכרחים ולא קאי אמנורות שנעשו על נרות של שעוה ולא על שמן שהתיר בזה הרב משנת חכמים, ולכן נראה לי להקל במנורה דנדון דידן שנעשית על נרות של שעוה ואם יטול ממנה נר אחד דהיינו גביע אחד תע"ב דהא תנן דמנין נרות מעכבין ואם עשה חמשה או ששה נרות מותר וכמו שפירש רש"י במסכת ראש השנה כאשר כתבנו לעיל, וראיתי להרב בכור שור בחידושיו למסכת ר"ה דף כ"ד שצידד לומר שאין להתיר במנורת הדיוט אלא בדבר המעכב אפילו בשאר מיני מתכות כגון קנים ונרות במניינם ובמספרם שהם מעכבות בכל מינים אבל כפתורים ופרחים או משקל ככר או מקשה ולא גרוטית דאינם מעכבים בשאר מיני מתכות הגם דמעכבין בזהב איני יכול לעשות מנורת הדיוט מזהב הגם דחסרים ממנה כפתורים ופרחים או אחד מכל אלו הנזכרים לפסול במנורת המקדש ע"ש ולא כמשמעות השפתי כהן בס"ק ל"ו עיין שם:

עוד נראה לומר דמנורה כנגד מנורה דאסרה תורה אינו אלא בעושה שאסר עליו הכתוב עשייתה כדכתיב לא תעשון אתי וגו' אבל אם אחרים עשאום והוא קנאה מהם אין איסור אלא מדרבנן ומשום חשדא וכמו שפסק מרן ביו"ד סימן קמ"א סעיף ד' וז"ל וכן צורת אדם לבדו כל אלו אסורים לעשות אפילו לנוי ואם הנכרי עשאם לו אסור להשהותם וכו' ע"ש עי' באר היטב שם ס"ק י"ז, הרי לך בהדיא דאם הנכרי עשאם לו אין איסור אלא משום חשדא ומשמע מדברי הרב ב"י דעל הכל קאי גם על המנורה שאם עשאה הנכרי אין אסור להשהיתה אלא משום חשדא כדכתב בד"ה והשתא וז"ל והשתא מה שכתב רבינו דכולם אסור לעשותן לא שנא אותם שבמדור שכינה עד אבל שבעה לא יעשה אפילו משאר מיני מתכות פשוט בגמ' וכתב הר"ן על פי פירוש הר"מ מרוטנבורק ז"ל דכל הני אסור לקיימן אפילו כשאחרים עשו לו חוץ מחמה ולבנה וכוכבים ומזלות דשרי כשאחרים עשו לו כל היכא דליכא למיחש לחשדא כמו שיתבאר בסמוך אבל מדברי רבינו לקמן בסמוך נראה שאינו מחלק ביניהם דבכולהו נמי שרי כשאחרים עשו לו כל היכא דליכא למיחש לחשדא עכ"ל, הראת לדעת דבהדיא רבינו ב"י כלל הכל גם מעשה המנורה אבל שבעה לא יעשה דכתב הטור וכתב על זה דלהר"מ מרוטנבורק כל זה אסור לקיימן אפילו באחרים עשו לו ואפילו בדליכא למיחש לחשדא, אבל לרבינו הטור אינו מחלק ביניהם ובכולהו שרי כשאחרים עשו לו כל היכא דליכא למיחש לחשדא, דמשמע להדיא דגם במנורה נמי אי ליכא למיחש לחשדא כשאחרים עשו לו כנדון דידן שרי

לדעת הטור וזהו שפסק מרן בש"ע בסעיף ד' וז"ל ואם הגוי עשאם לו אסור להשהותם והוא כלשון הטור ממש שכתב עליו הרב ב"י שם וז"ל ומ"ש וכן אם גוי עשאם לו אסור להשהותם בד"א בבולטת וכו' כדתניא טבעת שחותמה בולט וכו' זה פשוט מדאמרינן והא רב יהודה דאחרים עשו לו ואמר לו שמואל סמי עיניה דדין התם בחותמו בולט ומשום חשדא דתניא וכו' ע"ש, ועי' הרב באר הגולה במה שציין בציון ג', וז"ל הלבוש ואם הגוי עשאם לו אסיר לישראל להשהותם וכן אם מוצא אותם אע"ג דמותרים בהנאה לא ישהם משום חשד שיאמרו שהוא עשאם וכל היכא דאיכא למיחש משום חשד אינה אסורה אלא ביחיד אבל בשל רבים מותרים שאין חשדא לרבים עכ"ל הרי דמרן פסק כהרא"ש והטור ולא כהר"מ מרוטנבורק, וא"כ אם עשאם הנכרי לעצמו וקנאם ישראל דאין איסורם אלא משום חשדא שמא יאמרו שישראל עשאם כמו בצורת אדם בולטת שאין בה איסור כשעשאה נכרי אלא משום חשדא גם במנורה כן דמאי שנא וקי"ל דבשל רבים כגון בבהכ"נ מותר דליכא חשדא כדמוכח בכנישתא דשף ויתיב כדאיתא בפרק הצלמים דף מ"ג דפריך הש"ס ומי חיישינן לחשדא והא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דאוקומי ביה אנדרטא והוו עיילי ביה רב ושמואל וכו' ולא חיישי לחשדא ותירץ הש"ס רבים שאני ע"ש, הרי לך בהדיא דבבית הכנסת ליכא משום חשדא, וא"כ לא מיבעיא לדעת הרא"ש ודעמיה דסברי לה דכל הנך אוקמתות דאוקים הש"ס לא אדחו להו וחד מינייהו הא דקאמר בש"ס רבים שאני אלא אפילו למאי דמשמע מדברי הרי"ף והרמב"ם מדלא העתיקום שנדחו אוקמתות ראשונות היינו ר"ל דלא צריכינן להו לפריכת הש"ס דפריך על הא דתנן דמות צורות לבנות היו לו לרבן גמליאל בעלייתו וכו' דפריך עלה הש"ס ומי שרי והכתיב לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני ותירץ אביי וכו' עד ואיבעית אימא להתלמד שאני דתניא לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות ע"ש, דלפי תירוץ זה לא צריכינן לכל אוקמתות דלעיל לתרץ בעד רבן גמליאל אבל מ"מ מוכרחים אנו לומר מצד אחר דברבים ליכא חשדא כי קשיא לן דברי שמואל דאמר לרב יאודה סמי עיניה דדין והיינו משום חשדא כדאיתא בש"ס ותיקשי לן עם הא דאבוה דשמואל ולוי דהוו עיילי לבי כנישתא ויתבי ולא חיישי לחשדא ועל כרחין לומר דרבים שאני דליכא חשדא, אלא מלשון הטור שכתב בסי' קמ"א ורב אלפס אינו מתיר אלא כשהוא להתלמד וכו' אפילו של פרקים אסור ע"ש לא משמע הכי וצ"ע, ואם כן גם במנורה נמי בקנאה מן הנכרי ומניחה בבית הכנסת דליכא חשדא כיון שהיא בבית הכנסת דשכיחי רבים שם מותר כיון דאין איסורא אלא משום חשדא משום שנעשית על ידי אחרים ולא על ידי עצמם ולכן יש להתיר בנדון דידן:

עוד נראה לי לצדד ולהתיר בנ"ד משום דעשייתה חוליות חוליות אברים אברים כל אבר ופרק בפני עצמו ואחר כך מעמידין אותה ומדבקין אותה אבר עם אבר ופרק עם פרק עד שתהיה כמו גוף אחד וכשרוצים לנקותה ולשפשפה ולצחצחה מפרקין אותה לחזור אברים ופרקים לשפשף כל אבר בפ"ע וחוזרים ומדבקים אותה וכיון שהיא של פרקים ואינו גוש אחד אין לאוסרה משום לא תעשון אתי כדמות שמשי שאינה בת דומה למנורת בית המקדש שהיתה גוף אחד הגם שכבר כתבנו לשון הש"ס דמנחות שאם היא משאר מיני מתכות מותר לעשותה מן הגרוטות היינו לומר שהגם שמתחילתם הם גרוטות מ"מ אחר כך דבקו אותם שברים עד שנעשו גוף אחד זה עם זה ולא נשארו פרקים פרקים בזה הוא דאיתרבו שאר מיני מתכות אבל אם עדיין הם פרקים ומהדקים אותם דוקא וחוזרים ומפרקים אותם כשירצו אין איסור בדבר מיהא לדעת הרא"ש שהביא בפסקיו השלשה תירוצים שבש"ס על מה שפריך במסכת ע"ז בפרק כל הצלמים דף מ"ג ע"ב על הא דתנן במסכת ר"ה דף כ"ד דמות צורות לבנות היו לו לר"ג בעלייתו בטבלא בכותל וכו' ופריך ומי שרי והא תניא לא תעשון אתי לא תעשון כדמות שמשי המשמשין לפני במרום כגון חמה ולבנה וכו' ומשני שאני ר"ג דאחרים עשו לו והא רב יהודה דאחרים עשו לו ואמר ליה שמואל לרב יהודה סמי עיניה דדין וכו' והא בי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דאוקומי בה אנדרטא והוו עיילי ביה אבוה דשמואל ולוי ומצלו בגויה ולא חיישי לחשדא רבים שאני וכו' ואיבעית אימא דפרקים הואי ואיבעית אימא להתלמד שאני דתניא לא תלמד לעשות אבל אתה למד להבין ולהורות עכ"ל, ופירש רש"י דפרקים של חוליות ולא היה מחברה אלא בשעת בדיקת עדים וכל יומא לא חזו לה וליכא חשדא ע"כ ע"ש, ומשמע מדבריו דקאמר ולא היה מחברה אלא בשעת בדיקת וכו' וליכא חשדא משמע שאם היא מחוברת תמיד הגם שהיא של פרקים איכא חשדא אבל מדברי הרא"ש ז"ל בפסקיו בפרק כל הצלמים סי' ה' שכתב ז"ל ואיבעית אימא של פרקים הוה ואין איסור אלא דמות שלם ע"כ משמע דעיקר היתר אם היא של פרקים הוא משום דכיון שהיא של פרקים לא מיקרי דמות שלם הגם שהיא מחוברת מפני שחריציה במקום חבור פרקים ניכרים שכל אבר ואבר בפני עצמו ולא הוי דמות שלם ולכן אין איסור בעשייתה וגם אין בה חשד דכיון שהיא ניכרת שהיא של פרקים ואינה דמות שלימה אין חשובה לאינשי ואין דרך לעובדה ואינו מודה לפירוש רש"י דאי סבר לה כפירוש רש"י למה לא הביא לנו טעמא דרש"י דכתב משום שאינו מחברה אלא בשעת בדיקת העדים וכל יומא לא חזו לה דלפי זה גם אם בשעת חיבורה מיקרי גוף שלם ודמות שלם מותר כיון דכל יומא לא חזו לה אלא ודאי מדהוצרך לומר הטעם משום דלא הוי דמות שלם היינו

לומר אף אם היא מחוברת תמיד מותר וכתב הטור בסימן קמ"א וז"ל ואף בבולטת נמי לא אסרינן אלא ליחיד דטעמא משום חשדא וכו' הילכך בשל רבים וכו' או אפילו של יחיד והיא עשויה פרקים או עשאה להתלמד בה שרי וכו' ורב אלפס אינו מתיר אלא כשהוא להתלמד וכו' וא"א הרא"ש ז"ל כתב כסברא ראשונה ע"כ, הרי לדעת הרא"ש מיהא אם היא של פרקים מותר בדמות לבנה שנאסרה מהכתוב דלא תעשון אתי ואם כן גם המנורה שנאסרה משום האי קרא דלא תעשון אתי אם היא של פרקים מותר דמאי שנא, ואפילו לשטת מהר"מ מרוטנבורק דסובר בדאפשר לעשות כמותן אסור אפילו ע"י אחרים מ"מ אם היא של פרקים אין בה איסור עשיה, ולכן נראה לי במנורה דנדון דידן שזה כמה שנים והשתי מנורות עומדות על התיבה אחת מימין ואחת משמאל כיון שכבר עשו מה שעשו ראוי הוא רבינו הרא"ש לסמוך עליו בדיעבד בעשויה על ידי אחרים שאין כאן איסור אלא מדרבנן כיון שהאומן עשאו לעצמו למכור ועוד כיון שהיא עומדת במקום רבים ושל רבים היא כדמוכח מהא דבי כנישתא דשף ויתיב בנהרדעא דאין חשד בשל רבים ועוד שכיון שאין לה נרות עשויות לקבל השמן והפתילה ואין הגביעים שלה עשויים אלא לקבל נרות של שעוה כדאמרן לעיל, מכל סניפין אלו נראה לי להקל בזה וכבר צויתי לשמש בית הכנסת להסיר מעל גבי הקנים נר אחד ואם כן הוי חסר נר אחד ואין כאן כ"א ששה נרות דקיימא לן דנרותיה מעכבות וכבר הסיר נר אחד מכל מנורה ותע"ב:

אחר כך ראיתי להרב חיד"א בשיורי ברכה ביו"ד סימן קמ"א אית ח' דין ח' שכתב וז"ל הרב דב"מ רצה להליץ לקיים מנורה שהיתה בבהכנ"ס בת שבעה קנים שערערו מדין זה, ודבריו חלושים הם ובסוף דבריו הסכים בפרק שלוח הק"ן וכו' ע"ש, וספר הרב דב"מ אין מצוי בידי לראות באיזה אופן היה ענייני המנורה אשר נשא ונתן בה וכיצד היתה עשייתה והנראה לענ"ד כתבתי בצורת מנורה דנדון דידן, וראיתי אחר כך בספר האשכול חלק שלישי פרק כל הצלמים צד קל"ג שהביא לנו שגם הרב בעל הלכות ס"ל כהרא"ש וז"ל אבל בהלכות כתב ומה שאסור להניח משום חשדא אם היא של רבים לא שייך חשדא דהא בי כנישתא דשף ויתיב וכו' ואב"א דר"ג של פרקים הוה וכו' ע"ש, ואם כן הרי שני עמודי הוראה יכין ובועז ראוי לסמוך עליהם בדיעבד שכבר נשתמשו בהם זה כמה שנים ואף לדעת רש"י דחייש לחשדא אם היו מחוברים תמיד הרי רש"י סובר דהחשד הוא שמא יאמרו הוא עובדה וכן הוכיחו התוספות שם בפרק הצלמים דאין לחוש לחשדא דעשיה כלל ד"ה והא דרב יהודה דאחרים עשו לו ע"ש וכן הוכיח בפירוש הרב בעל פרישה בסימן קמ"א אות כ"ה ע"ש, וא"כ במנורה דליכא חשדא של אליל בעשו

אותה אחרים כהאי נדון דידן והיא של פרקים לית בה שום איסור לדעת אלו המורים בעל ההלכות והרא"ש, והגם שלעיל הוכחנו מדברי רש"י במנחות פ"ח דאם היא של פרקים בשאר מיני מתכות כשרה למנורה של היכל היינו לדברי רש"י דאזיל לשיטתיה דהכא דפירש דשל פרקים ליכא חשדא משום שאינה מחוברת כל היום דמשמע שאם היא מחוברת כל היום אסור הגם שהיא של פרקים אבל להרא"ש דסובר דשל פרקים אין בה איסור משום שאין לה דמות שלם א"כ צריכין לומר כדכתב רש"י דלאו דוקא פרקים דא"כ אפילו בשאר מיני מתכות פסולה אלא כמ"ש רש"י שם שהיו קנים דקים ונכפפים וס"ל כוותיה דרש"י ולא מטעמיה, ועוד דגם לפירוש רש"י דפסל של פרקים שם משום דכתיב מקשה דמשמע דבשאר מינים דלא בעינן מקשה גם דפרקים כשרה היינו בנרות של מנורה גם שלא יהיו מגופה של מנורה אלא הם של פרקים כשירה אבל גופה של מנורה דהיינו שבעה קנים וגוף המנורה לכ"ע צריך דמות שלם ולא של פרקים ומשום הכי מנורה של פמוט אם היא של פרקים מותר דאין זה תבנית מנורה של היכל: **ואחר** ההתבוננות נראה לי דהרא"ש ורש"י ז"ל אזלי בחדא שיטה, חדא מדמצינו בהפוס' ובמפרשי הש"ע הביאו פירוש רש"י ז"ל וטעמו לשד דלא חיישינן לחשדא משום דלא היה מחברה אלא בשעת בדיקת העדים ושום אחד לא העיר ולא נדנד כנף מדברי הרא"ש ז"ל לומר שהרא"ש לא פירש כן עי' ב"י וב"ח והפרישה, ועוד קשה שאם סובר רש"י שאפילו היא של פרקים אסור הוא לעשותה משום לא תעשון אתי אם כן עדין קשה הא כשהיה מחברה בשעת בדיקת העדים הרי עובר משום לא תעשון אתי שהרי עיקר עשייתה הוא אותה שעה שהוא מעמידה ומדבק אבריה עד שנעשית גוף אחד שאין סברא לומר שעיקר האיסור הוא בשהיה עושה אבריה אברים אברים נפרדים כיון שעדין לא נתחברו אבריה וא"כ צריכין לומר שהיה מחברה ע"י אחרים ועדין קשה ממה שכתבו התוספות שם בפרק כל הצלמים דף מ"ג ד"ה שאני ר"ג דאחרים עשו לו והא אמירה לנכרי שבות ע"ש מה שתירצו, על כן נראה לומר דגם רש"י סובר שאם היא של פרקים אין איסור בעשייתה מן התורה כיון שאין כאן גוף שלם כדכתב הרא"ש והשתא אין אנו צריכין לתירוץ שאני ר"ג שאחרים עשו לו, אלא משום דקשה ליה לרש"י שעדיין יש לחוש לחשדא דאלילים כמ"ש והוכחנו לעיל דהחשד שמא יאמרו לאלילים לכן כתב כיון שלא היה מחברה אלא בשעת בדיקת העדים וכל יומא לא חזו לה ליכא חשדא, וגם סמך הרא"ש על מש"כ רש"י דלא היה מחברה דמסתמא כן הוא דלא צריך לה אלא אותה שעה או דס"ל דלצורך מצוה לא חיישינן לחשדא כמו שתירצו התוספות על קושיתם והא אמירה לגוי שבות ודוק, ולפי זה בין לרש"י בין להרא"ש סוברים שאין

איסור עשיה בעשויה פרקים אלא משום חשדא דאלילים אם היא מחוברת תמיד, ויוצא לנו דבענין עשיית המנורה אם היא של פרקים שגם אם היא מחוברת תמיד מותר משום דאין האיסור אלא משום חשדא ובמנורה לא שייך חשדא דאליל ולהכי מותר להעמידה ולחברה ודוק:

ודע שאל תטעה ממה שכתוב בגליון הש"ס בפרק כל הצלמים מ"ג ע"ב שציין על מאי דאיתא בש"ס ואיבעית אימא דפרקים הואי ציין על זה טוש"ע שם ס"ז ובש"ע איתא וז"ל יש מי שאומר וכו' דוקא בצורה שלימה בכל אבריה אבל צורת ראש או גוף בלא ראש אין בה שום איסור וכו' ולא בעושה ע"ש, וא"כ תפרש דפרקים דקאמר הש"ס היינו ר"ל דבר שאינו שלם ואין כאן אלא פרקים ולא בשלימות אלא חסר ממנה דבר מה זהו שהתיר הש"ס אבל אם מחברה בכל פרקיה הגם שהיא של פרקים אסור לעשותה, זה אינו חדא דהא כתב הב"י ז"ל דהרי"ף והרמב"ם לא העתיקו האי ואיבעית אימא של פרקים וס"ל שאין היתר אלא דוקא להתלמד אבל הא דפרקים ודרבים נדחו ומרן פסק כוותייהו ועוד באמת דלשון פרקים לא משמע הכי אלא דלשון פרקים משמע שכל פרקיה אית לה ושלם בפרקיה אלא היא בנויה מפרקים ולפעמים מפרקים אותה ולפעמים מעמידין אותה על פרקיה וכמו מטה של פרקים שהוזכר בשבת דף מ"ז דקאמר מטה של טרסיים וכו' ע"ש, וכן כוס של פרקים עי' בא"ח סימן שי"ג סעיף ו' שהם שלמים בכללותם אלא הם של פרקים, ועוד שהרי דין זה דצורה שלמה בכל אבריה וכו' הוא מדברי הרא"ש בפסקיו ומדברי הר' רבינו יעקב בנו בסימן קמ"א ושניהם אמרו שני דברים שהרא"ש ז"ל בתחילת דבריו כתב וז"ל והא דאסרינן צורת אדם ודרקון דוקא בגולם שלם אבל צורת הראש בלא גוף שלם מותר דלא תעשון אותי דרשינן וגם חשדא ליכא אם אין כל הדמות שלם ע"כ, ואחר כך העתיק לשון הש"ס דקאמר ומי חיישינן לחשדא וכו' ואיבעית אימא דפרקים הוה ואין איסור אלא דמות שלם וכו' ע"ש, דמשמע להדיא שהם שני הלכות והדין השני הוא הגם שכל הגוף והדמות שלם בפרקיו מ"מ כיון דעשוי פרקים פרקים לא מיקרי דמות שלם כיון דעשוי להתפרק ולא מיקרי דמות שלם אלא אם הוא גוף אחד וכן משמע מלשון הטור ג"כ וז"ל הילכך בשל רבים דליכא חשדא או אפילו של יחיד והיא עשויה פרקים וכו' שרי, ואח"כ בסוף הסימן כתב וז"ל והא דאסרינן אדם ודרקון דוקא בצורה שלימה בכל אבריה אבל צורת ראש או גוף בלא ראש וכו' ע"ש, משמע דהם שני דינים ולא ראי זה כראי זה, ועוד דהרי הרא"ש דהתיר צורת הראש לחוד לא הזכיר כלל לראיה מהאי שינויא דקאמר בש"ס ואיבעית אימא דפרקים הואי לענין דינו אלא ודאי אינו ענין לו ודוק, על כן נראה דמנורה דנ"ד יש לה סמוכות סמוכים לעד לעולם עשויים

באמת וישר סמיכת זקנים אשר מימיהם אנו שותים ומבארם אנו דולים ומשקים באר חפרוה שרים במחוקק במשענותם, זאת תורת העולה היא המנורה על מוקדה שכבר גילתה הועלתה על התיבה וקבעוה כיוון א' מימין הגולה וא' על שמאלה כיון שעלתה לא תרד מהני טעמי דתריצי הנאמרין בכל לשון שלשה המה מטיבי סעד, והשם יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות אמן, כה דברי הצעיר זעיר שם הנקרא ישר והפוך רישיה סיפיה וסיפיה רישיה והוא כלאחר יד י"ד כותבת בעשרים טבת ונמשך סדורו עד לשבעה ימים לתמוז של שנת התרפ"ה ליצירה והיא שנת ברכה לברכת החמה ברוך השם שזיכנו וברכנו אותה כתקנה המוזכר ומסודר בהרב שדי חמד זיע"א זצ"ל באסיפת קהל גדול על גג בית הכנסת החדשה פה אורן יע"א, השם יזכנו לברכה עוד רבית בשנים בתוככי ירושלים תובב"א אנחנו וזרענו וזרע זרענו אמן בשמחה ברנה ובצהלה בואי כלה מלכתא מלכותא דרקיעא שם ה' שלם וכסאו שלם ותחזור העטרה ליושנה ציון במשפט תפדה פדות שלח לעמו ישראל לסגולתו:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות שררה

סימן יא

נסתפקתי במי שהיה לו שררה בעירו ויצא מחמת אונס מעירו אם חזר אחר שעבר האונס לעירו אם חוזר לשררתו שהיה בה והחזיק בה זה כמה, או נימא כיון שיצא מעירו לא נשאר לו עוד עם אנשי עירו כלום ועתה פנים חדשות באו לכאן ואין לו חזקה:

ולכאורה יש להביא ראיה דאיבד זכותו מהא דפרק אלו הן הגולין דף י"ג דקתני במתניתין וחוזר לשררה שהיה בה וכו' ורבי יהודה אומר לא היה חוזר לשררה שהיה בה, ופסק הרמב"ם בפרק שביעי כרבי יהודה ע"ש ועי' בש"ס שהביא דכמו דפליגי בכאן ברוצח פליגי נמי בעבד עברי וא"כ משמע שמי שיש לו שררה ויצא מחמת אונס מעירו כשיעבור האונס ויחזור איבד זכותו שהרי אמרו רוצח ועבד עברי דינם שוה וא"כ הוא הדין נמי במי שיצא מעירו מחמת אונס כשיעבור האונס ויחזור לעירו איבד זכותו, אלא שראיתי להרמב"ם בפרק הנז' הלכה י"ד שכתב וז"ל אף על פי שנתכפר אינו חוזר לשררה שהיה בה לעולם אלא הרי הוא מורד מגדולתו כל ימיו הואיל ובא תקלה על ידו עכ"ל, ומשמע דגם מכאן ולהבא אם ירצו ליתן לו שים שררה אין יכולים ליתן לו וכ"ש שאינו חוזר לשררתו הראשונה והטעם מפני שבאה תקלה ע"י וא"כ משמע לפי טעמו של דבר שדוקא הכא שבאה תקלה ע"י הוא שאינו חוזר לשררתו הא אם על ידי אונס יצא מהעיר משום סיבה ולא באה שום תקלה ע"י כשיחזור הדין הוא שיחזיר לשררתו הראשונה

ולהכי איצטריך במתניתין לאשמועינן שברוצח אין הדין כן משום שבאה תקלה ע"י, אלא דלפ"ז קשה מעבד עברי שמוכר עצמו מפני דוחקו שנאמר בי ושב אל משפחתו ואפילו הכי אמר ר' יהודה שאינו חוזר לשררה שהיה בה ועי' הרמב"ם בפרק ג' מהלכות עבדים הלכה ח' דפסק ג"כ שם כרבי יהודה שאינו שב לשררה שהיה בה הגם שלא באה שום תקלה של עבירה על ידו, ואין לומר דלעולם הדין הוא שמי שיצא מעירו מחמת אונס כיון שבאותה שעה אינו יכול לעשות שררה בטלה מניה ואין בידו לחזור לשררה שהיה בה מכח חזקה שנתבטלה חזקתו, ומה שהוצרך הרמב"ם לומר מפני שבאה תקלה ע"י אינו אלא לומר דגם מכאן ולהבא אינו ראוי לשום שררה ומינוי ולהכי בעבד עברי אינו חוזר לשררתו הראשונה ונימא דמכאן ולהבא ראוי למנותו לכל שררה ומשום הכי בדין עבד עברי לא כתב הרמב"ם ז"ל אלא שאינו חוזר לשררה שהיה בה, ולא סיים בדבריו לעולם הוא מורד מגדולתו כל ימיו הואיל וכו' כמו שסיים בכי טוב ברוצח א"כ משמע שדוקא לשררה שהיה בה כשנמכר הוא שאינו חוזר אבל מכאן ולהבא אם הוא ראוי לשום שררה לא מפליגינן ליה, דאם כן מנין ליה להרמב"ם דין זה הלא בברייתא הוזכרו השני דינים ביחד בדברי ר' יהודה ומשמעות דורשים איכא בתרווייהו משמעות אחד, ולכן נראה לומר דמאי דנקט הרמב"ם בעבד עברי שאינו חוזר לשררה שהיה בה לרבותא הוא דנקט הכי דגם למה שהחזיק פקעה זכותיה ואינו חוזר לחזקתו וכ"ש להבא שאינו ראוי לשום מינוי ושררה שאין כבודנו להשתרר עלינו מי שהיה עבד ומשרת לאחרים, עתה נעבדנו שתחת שלש רגזה ארץ תחת עבד כי ימלוך עבד ימשול בשרים וכתיב ונשאו אתך בדומין לך שלא יהיה בהם שום שמץ פיסול ולא שום גנאי שיהיו חשובים ונשואי פנים בעיני קהל עם ישראל שראויים להשתרר עליהם כדי שיהא להם מורא מהם ויקבלו דבריהם לפני העם כדכתיב שום תשים עליך מלך שתהא אימתו עליך וכן לכל שררה ומינוי כדי שלא יעלה על לבך עליו שום מחשבת פיגול ויהיה לרצון להם לפני ה', וז"ל הרמב"ם ז"ל בהלכות מלכים פרק ראשון הלכה ו' אין מעמידין מלך ולא כ"ג לא קצב ולא ספר ולא בלן ולא בורסי לא מפני שהם פסולים אלא הואיל ואומנותם נקלה העם מזלזלין בהם לעולם ומשיעשה מלאכה מאלו יום אחד נפסל עש"ב, ואם כן נחזור למש"כ דבאמת קימ"ל בעלמא אם יצא מעירו באונס וחזר כשעבר האונס יחזור למקומו הראשון לשררתו שהחזיק בה דקיימ"ל דמורישה לבניו כדאיתא בהוריות דף י"א ובכריתות דף ה' ע"ב והכי איתא שם אמר מר אין מושחין מלך בן מלך מנלן אמר ר' אחא בר יעקב אמר קרא למען יאריך ימים על ממלכתו הוא ובניו כל הימים ירושה היא לו וכו' ע"ש, ופסקה הרמב"ם ז"ל פרק ראשון הלכות מלכים הלכה י"ב ע"ש, אלא שהכא ברוצח נשתנו עליו

סדרי בראשית משום דבאה תקלה על ידו ובעבד עברי מפני שהוא מזולזל, ולהכי רבי יהודה אזיל ומודה בעלמא לת"ק שחוזר לשררה שהיה בה כשיעבור האונס אלא שבכאן פליג ר' יהודה ארבי מאיר מפני קלקולו וזלזולו.

אחר כך ראיתי להתוספות ביומא דף י"ג ע"א ד"ה הלכה כרבי יוסי שכתבו וז"ל תימא הלכתא למשיחא וכו' ותירצו דאיכא נפקותא מינה אפילו בזמן הזה לפרנס הממונה על הצבור ועבר מחמת אונס כי כשיעבור האונס לחזור לשררתו וכו' ע"ש, ובחפשי ספרי דבי רב מצאתי ראיתי להרב תורת חיים להרב חיים שבתי בחלק ב' סימן מ' שנשאל על זה וזו הלכה העלה שמי שהיה בשררה ועקר מקומו מחמת אונס שמוכרח במעשיו לעקור מקומו ואחר כך חזר למקומו שלא הפסיד חזקת שררתו ע"ש, ואחר זה ראיתי להרב החפץ חיים להר"ח פלאגי בסימן נ"א שהעתיק דברי מי שגדול תשובת מהראנ"ח חלק שני סימן ע' והעתיק דבריו הרב באות ט"ל וז"ל היכא דנאנס המחזיק הראשון והחזיק השני כשמסתלק האונס וחוזר למקומו אז חוזר לשררתו ואין לשני חלק שם ע"ש, עוד העתיק הרב ז"ל באות מ"א משם מהראנ"ח דיש לחלק בין אונס דמקווה לחזור כשיעבור האונס דלא איבד זכותו לאונס דאסח דעתיה מניה ואינו מקווה לחזור ע"ש, ומפני שאין ספר מהראנ"ח ח"ב מצוי בידי עדין לא זכיתי לראות בדברי קדשו אם הביא הא דפרק הגולין הנז' דקתני וחוזר לשררה שהיה בה וכו' אי לא, ועי' במור"ם בא"ח סימן נ"ג סעיף כ"ה ועי' עוד לו להרב ביו"ד סימן רמ"ה סוף סעיף כ"ב ועי' להרב אשל אברהם בא"ח סימן הנז' בסע"ק ו' עיין שם:

הלכות שבועות

סימן יב

מי שנשבע בבית הכנסת אינה שבועה של כלום, כן יש ללמוד ממה שפסק מרן ז"ל הלכות שבועות סימן רל"ז סעיף ו' וז"ל מי שנשבע בשמים ובארץ וכו' או בשלחן המקדש וכו' וה"ה אם נשבע במקדש או בהיכל אינה שבועה עי' פרק עשרה יוחסין ע"א ועיין להרב תוספת י"ט פ"ב דכתובות משנה ט' ד"ה המעון הזה ע"ש, אלא שצריך לאיים על מי שנשבע בזה ומראין להם שזו שבועה כדי שלא יבואו לנהוג קלות ראש בשבועות ומתירין להם, וכן יש להביא ראיה לזה ממס' יומא שהיו משביעין כהן גדול ואומרים לו משביעין אנו עליך במי ששכן את שמו בבית הזה שלא תשנה דבר, ועי' הרמב"ם הלכות עבודת יום הכפורים פרק א' הלכה ז' ע"ש, ומדהוצרכו לפרש לו השבועה במי ששכן את שמו בבית הזה ולא אמרו משביעין אנו עליך בבית הזה משמע שאם היתה השבועה בכהאי גוונא לאו שבועה ודוק:

הלכות תלמוד תורה

סימן יג

בענין עכו"ם אם מותר ללמוד תורה ואם מותר ללמדו עיין סנהדרין בפרק ארבע מיתות נ"ט ע"א דאיתא התם ואמר רבי יוחנן עכו"ם שעוסק בתורה חייב מיתה שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה לנו מורשה ולא להם ופריך בש"ס והא אמר ר"מ מנין שאפילו גוי ועוסק בתורה הרי הוא ככהן גדול וכו' ומשני בשבע מצות דידהו, עי' פירושי רש"י שם דפירש בהלכות אותן שבע מצות להיות בקיאין בהם (ושבע מצות דידהו נ"ל לתת בהם סימן א'ב'ג'ד ושלש עבירות החמורות ע"ז וג"ע ושפיכות דמים, דהיינו א' אבר מן החי, ב' היינו ברכת השם, ג' גזל, ד' דינין) והנה מוכח מפרכא ופירוקה ולא משני לומר שיש הפרש וחילוק בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ משמע דבכל גוונא אסור לגוי ללמוד תורה בין תורה שבכתב בין תורה שבעל פה, ומימרא זו פסקה הרמב"ם ז"ל הלכות מלכים בפרק י' הלכה ט' והרמב"ם נמי מסתם לה סתומי שכתב עכו"ם שעסק בתורה חייב מיתה לא יעסוק אלא בשבע מצות דידהו בלבד ע"ש ואיתא בחגיגה דף י"ג ע"א אמר רבי אמי אין מוסרין דברי תורה לנכרי שנאמר לא עשה כן לכל גוי ומשפטים בל ידעום ע"ש, וכתבו שם התוספות ד"ה אין מוסרין דברי תורה וכו' דרבי אמי אוסר ללמד לנכרי תורה אפילו איכא כותי אחר ללמדו דבזה ליכא משום ולפני עור לא תתן מכשול אפילו הכי אסור עיין שם, ועיין מהרש"א שם בחידושי אגדות מש"כ בזה, ועיין בהרב שדי חמד בפאת השדה מערכת כללים סי' ק"ב, וכן בזוהר הקדוש בפרשת אמור החמיר מאד למי שמלמד תורה לנכרי עי' בזוהר צ"א ע"ב וז"ל ת"ח בשעתא דבעא קב"ה למיהב אורייתא לישראל זמין בה לבני עשיו אמר לון בעאן אתון לקבלא אורייתא וכו' אמר לה קב"ה ייבדון אלף אומין כוותייהו וקיימא דאורייתא לא יזדמן קמייהו וכו' ומאן דיוליף אורייתא למאן דלא אתגזר משקר בתרי קיימי, משקר בקיימא דאורייתא ומשקר בקיימא דצדיק וכנסת ישראל וכו' ר' אבא אמר משקר בתלת דוכתי עלאי משקר בתורה משקר בנביאים משקר בכתובים, משקר בתורה דכתיב וזאת התורה אשר שם משה לפני וגו' משקר בנביאים דכתיב וכל בניך למודי ה' אינון למודי ה' ולא אחרא, משקר בכתובים דכתיב ויקם עדות ביעקב ותורה שם בישראל וכו' ע"ש ומשמעות הזוהר הנז' ג"כ הוא בכל התורה תורה שבכתב ותורה שבע"פ.

ומעתה צריכין אנו למודעי להא שראיתי להרב עיר וקדיש זיע"א בעל ספר מאור ושמש ריש פרשת חקת שכתב וז"ל והנה תורה שבכתב מותר ללמדה לאומות העולם כמו שמצינו שמשה רבינו כתבה בשבעים לשין באר היטב שפירשו בו רז"ל בשבעים לשון

אבל תורה שבע"פ שהם טעמי התורה ומצותיה אסור ללמדם לגוי דכתיב לא עשה כן לכל גוי וכו' ע"ש, והוא תמוה לי מאד מכל אשר כתבנו שמהש"ס ומהזוהר מוכח דבכל גוונא אסור ללמוד וללמד לנכרי תורה, תורה שבכתב ותורה שבע"פ, ומה שהביא ראיה הוא ז"ל ממה שכתבה משה רבינו בשבעים לשון כדי שיוכלו כל האומות ללמוד התורה ולהבינה אמת שכן הוא וכדאיתא בסוטה דף ל"ה ע"ב אמר לו ר' שמעון לדבריך היאך למדו אומות העולם של אותו הזמן תורה אמר לו בינה יתירה נתן בהם וכו' ע"ש, א"כ מוכח משם דנתן להם הקב"ה בינה כדי ללמוד ולכן באמת ביאר להם משה רבינו התורה בשבעים לשון, אבל נראה לי אחרי נשיקת כפות רגליו העומדים על אדמת הקודש שיש להשיב על דבריו ז"ל דשאני התם דעשה ה' כל זה כדי שלא יהיה להם לאחר זמן פתחון פה לאותן האומות לומר לא היה לנו מהיכן ללמוד תורה וכמו שהחזירה מתחילה על האומות מהאי טעמא ועי' בתוספות שם בסוטה ד"ה על דבר זה נחתם גזר דינם לבאר שחת, ולכן כיון שמתחילה הכינה וגם חקרה לכל האומות כדי שילמדו את התורה והם לא רצו בה ולא בלימודה נאסר להם ללמוד תורה מעתה כיון שלא רצו בה גם השם יתן הטוב לא רצה בהם עוד ליכנס בתחומה ובשעריה שכבר נתקדשה נתארסה לנו ודינה כנערה המאורסה שאין שום אחד שאינו מבני ישראל יכול ליכנס בתחומה דלנו מורשה ולא להם ולכן דברי הרב הקדוש ז"ל צריכין לי עיון:

אחר כך ראיתי להרב החסיד בעל ספר ויאמר יצחק למהר"י בן ואליד זיע"א בחלק א"ח סימן כ"א שנשאל ע"ז והשיב וז"ל ולפ"ז מוכרחים אנו לומר דלא שנא תורה שבכתב לא שנא תורה שבע"פ הכל אסור דקרא דתורה צוה לנו וכו' בכל גוונא מירי ע"ש בדבריו ז"ל, והרב דבר שמואל סימן ע"ה כתב אפילו ללמדו אל"ף בי"ת, ואח"כ ראיתי להר"ם במז"ל בספר פאר הדור סימן נ' בתשובת שאלה על האי דרבי יוחנן שאמר גוי שעסק בתורה חייב מיתה אם זה הלכה והשיב ז"ל הלכה היא בלי ספק ואם תהיה יד ישראל תקיפה עליהם ימנע מת"ת עד שיתגייר וכו' ויכול ללמוד המצית לנוצרים והשכר והעונש כי יש כמה מהם שיחזרו למוטב והם אומרים ומודים כי תורתנו זאת היא מן השמים היא הנתונה לנו על ידי מרע"ה והיא כתובה אצלם בשלימותה אך פעמים וכו' וכמה מהם חוזרים למוטב ואין בזה מכשול לישראל עכ"ל, הנה מתחילת לשונו ומסוף לשונו מוכח שעל תורת משה קאי האיסור ולא התיר כ"א ללמד המצות והשכר והעונש לנוצרים ונ"ל שזהו שאסיק בש"ס התם בשבע מצות דידהו אלא שחידש לנו הרמב"ם לא לבד שמותר להם לעסוק בתורת מצות דידהו אלא גם אנחנו בנ"י מותר ללמדם ובזה יהיו דבריו שבספרו הגדול עם תשובותיו מכוונים ודוק ועי' בש"ס דקמא

דף ל"ח ע"א ובתוס' שם ד"ה קראו ושנו ושלשו וכו' וביש"ש דמסכת קמא שם סימן ט' דנצטער אותו צדיק על הלומדים עם האומות תורת ה' ע"ש, דגם מדבריו משמע שאין חילוק בין תורה שבכתב לתורה שבע"פ, ועי' להרב וישב יוסף להרה"ג ר' יוסף בורלא סימן ב' וסימן ג' עש"ב, ועיין להרב חלק יפה בדרשותיו על התורה פרשת ואתחנן ע"פ ראה למדתי אתכם שכתב משם הרב רמת שמואל והרב שם שלמה דהאיסור בין בתורה שבכתב בין בתורה שבעל פה ע"ש, ובזוהר אתרי מות דף ע"ג ע"א ז"ל ואסיר לאודעא להו מילי דאורייתא בגין דאורייתא כולה שמא דקב"ה וכל אות דאורייתא מתקשרא בשמא קדישא וכל מאן דלא אתרשי' ברשימא קדיש' בבשריה אסיר לאודע' ליה מלה דאורייתא וכו' ע"ש והתהלך במשרים ותראה כל חמיר"א דאיתיה ברשותיה דאיסור זה, ועי' עוד בזוהר פרשת משפטים בסבא דף קי"א ע"ב וז"ל ולא בעא קב"ה דיקרב לקדושה בר עמיה ועדביה חולקיה ואחסנתיה וכו' והכי תנינן אסיר ליה לישראל למילף אורייתא לעכו"ם דכתיב מגיד דבריו ליעקב וגו' לא עשה כן לכל גוי וגו' ע"ש, גם הרב של"ה הקדוש החמיר בזה מאד מאד ע"ש מה שהאריך בזה והביא גם הוא לשון הזוהר ע"ש בדבריו, במס' שבועות בסוף נר מצוה דף נ"א ע"א דפוס חדש אבל הרב מחנה חיים להרב חיים זוסמאן סופר בסי' ו' האריך בזה ודע' שתורה שבכתב וכן תורה שבע"פ בלא פלפול מותר ללמוד עם הנכרי ואם כדי להתגייר מותר הכל ע"ש אבל נ"ל שאין דבריו נראין נגד כל אמבוהא דספרי דכתבנו ודוק:

והן עתה נראה לי להביא ראיה מפורשת מהא דאית' בשבת פ"ז ע"א והובא בירושלמי בפרק רביעי דתענית דף כ' ע"א שיבר את הלוחות מאי דרש אמר משה ומה פסח שהיא מצוה אחת נאמר בה כל ערל לא יאכל בו, התורה שכל המצות כלולות בה וישראל חומרין על אחת כמה וכמה והסכים הקב"ה על ידו ואמר לו ישר כחך ששיברת וכו' הרי לך שמרע"ה למד ק"ו מפסח שנאמר בו כל ערל לא יאכל בו לאסור למוד התורה לישראל שהיו באותה שעה כנכרים א"כ כ"ש וקו"ח לנכרים ממש ערלים הם שיש ללמוד קו"ח מפסח שנאמר בו כל ערל לא יאכל בו קו"ח התורה שכל מצות כלולות בה שאסור לנכרי ללמוד תורה כיון שהוא ערל שאינה כדאי להם, ועוד איתא בחולין קל"ג ע"א אמר רב יהודה אמר רב כל השונה לתלמיד שאינו הגון נופל לגיהנם שנאמר כל חשך טמון לצפוניו תאכלהו אש לא נופח ירע שריד באהלו וגו' אמר רבי זירא אמר רב כל השונה לתלמיד שאינו הגון כזורק אבן למרקוליס שנאמר כצרור אבן במרגמה כן נותן לכסיל כבוד וכתיב לא נאוה לכסיל תענוג וכתיב מעדה בגד ביום קרה חומץ על נתר ושר בשירים על לב רע זה המלמד תורה לתלמיד רשע אשר אין בלבו לקיימה כדפירש

רש"י ז"ל בפירושו על משלי עש"ב, וכל זה נאמר בישראל וכ"ש נכרי שלא קיבל עליו גרות ובודאי אין דעתו לקיימה אין למסור לו דברי תורה וכל המוסר לו דבר תורה בא לכלל פרק אלו הן הנאמרין ודוק:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות מילה

סימן יד

[משם פרקי דר' אליעזר]

דע כי יש ד' קליפות שהם ד' ראשים אשר על ידם נכנסים השבעים שרים ומבדילים בינינו לשם הוי"ה ב"ה מצד עונותינו כדכתיב כי אם עונותיכם היו מבדילים ביניכם לבין אלקיכם והם רוח סערה ענן גדול ואש מתלקחת ונוגה שהם הארבע קליפות שהזכיר יחזקאל ושלש הן כנגד שלש שני ערלה וקליפת נוגה שהיא דקה וקרובה אל הקדושה היא כנגד השנה הרביעית ועל כן הזכיר דה"מ ע"ה במזמור קי"ח ארבעה פעמים לשון סבבוני כדכתיב כל גוים סבבוני בשם ה' כי אמילם וגו' לפי שארבע קליפות הן המבדילו' בינינו ובין הקב"ה, ושלש פעמים כי אמילם כנגד הג' קליפות קשות לפי שקליפת נוגה מקבלת תיקון והם כנגד מילה ופריעה ומציצה עד כאן תורף דברי פרקי ר' אליעזר והעתיק דבריו הרב שבח פסח בפירושו על ההלל שבסוף ההגדה עש"ב.

הרי לך ראיה גדולה על המציצה שצריכין למצוץ את המילה כדי לכרות ולהעביר משם קליפה הקשה שהיא כנגד אש מתלקחת וכמו ערלה ופריעה שחיובם בריא כדי לכבות משם קליפת רוח סערה וקליפת ענן גדול כך חיוב מציצה שצריך למצוץ כדי להעביר ולכרות ולעקור משם קליפת אש מתלקחת הקשה מכולם ולכן יש ליזהר מאוד במאוד מאוד במציצה שהיא הקליפה הקשה היא אש המתלקחת כשמה כן היא, ולא כמו שראיתי שכמה מוהלים מזלזלים בה ואינן מקפידים על המציצה וטוענין כנגדה טענות של כזב שהרי מיום הוסדה עד עתה לא נזוק שום אדם כלום כי שומר מצוה לא ידע דבר רע כי היא יסוד השלום וכתיב הנני נותן לו את בריתי שלום וכתיב שלום לכם אל תיראו, כי אלו שאינם מקפידים על המציצה לא ידעו ולא יבינו אל פעולות ה' יהרסם ולא יבנם כי בזה נותנים אחיזה להקליפה שתשרש שרשיה ותמלא ארץ ארץ חט"א ותקנה לה מקום, בני אל תלך בדרך אתם מנע רגליך מנתיבתם, כי עיני בשר למו ואינם יודעים תוכיות הענין וסגולתו כי כסה הענן את עיניהם והכתוב צווח כי יעקב בחר לו יה ישראל לסגולתו כי כל המצות סגוליות הן שבהם אנו מתרחקים מכל היזק ונזק ומאחיזת הקליפות החצוניות ונדבקים בשם כדכתיב ואתם הדבקים בה' אלקיכם חיים

כלכם היום, היום כולנו חיים וז"ל מהרח"ו בטעמי המצות דל"ת הביאו הרב בעל ספר מעשה בראשית מצוה ב' דף ז' וז"ל דע כי מילה גימט' פה ועם הכולל גימט' אלקים לכן מוצצים בפה כלומר אנו מוצצין ומושכין בפה כח הדינים וקליפה הקשה וכו' עש"ב:

עוד ראיתי למוהלין שבכאן מתא והראן יע"א שאינם מזמינים כלי מלא עפר ליתן בו ערלת בשר ודם ברית ואדרבא מכינים להם שפופרת וחוטפין בשר ערלה וטומנין אותה באותה שפופרת ואומרים שנותנים אותה לאשה שאינה יולדת שבולעת אותה לסגולת העיבור תצלנה כל אזנים רחמנא ליצלן מהאי דעתא כי בשר ערלה מתלבשת בה קליפה קשה רוח סערה וענן גדול והם מכניסים אותה בגופם בידים כושלות היו לברות למו להשריש בהם קליפת סטרא אחרא רח"ל ה' יסיר העוורון מן עינינו אמן. וז"ל הזוהר בפר' לך לך דצ"ה ע"א תאנא כל מאן דקריב בריה לקרבנא דא כאילו אקריב כל קרבנין דעלמא לקמיה דקב"ה וכאילו בני מדבחא שלימתא קמיה בגיני כך בעי לסדרא מדבחא במנא חד מליא ארעא למגזר עליה האי קיימא קדישא ואתחשיב קמי קב"ה כאילו אדבח עליה עלוון וקירבנין עאנא ותורי וכו' ע"ש, וכבר העתקתי דברי הזוהר הנז' בספרי ילקוט דוד באהל דוד על הזוהר בפרשת לך לך עי"ש אות י"א וכתבתי שם (וז"ל משכי"ל על דב"ר) מדקאמר הזוהר בעי לסדרא מדבחא במאנא חד מליא ארעא למגזר עליה משמע דלעיכובא קאמר דצריך להטיף דם הברית בתוך העפר כקרבן עילה שכולה כליל עולה על המזבח מזבח אדמה וכן הערלה בתוך העפר הבשר והדם ולכן צריך להזדרז בזה ולא יעבור כתיב ולא כאשר ראיתי בעיני בקרב הימים אלו שבטלו מנהג זה שהיא מנהג של ישראל בכל מקום עושין כמ"ש הזוהר הנז' והיום קמו ועמדו נצבים ובטלי הדבר הזה והערלה משימין אותה בשפופרת אחת ומולחין אותה ועושין ממנה דבר שלא כדין ואשר לא טוב עשו המקילין בזה בכאן העיר העליזה השם הטוב יכפר בעד ויסיר מסוה העוורון מעל פניהם אמן, ובפרשת כי תזריע ג"כ העתקתי מה שכתוב בזוהר דף מ"ד ע"א וז"ל ולההוא ערלה מתקני מאנא חדא בעפרא לאשראה ההוא ערלה בגוויה ברזא דכתיב ינחש עפר לחמו ועפר תאכל כל ימי חייך מכאן דלא אצטריך לאנהגא קלנא בההוא אתר אע"ג דמעברי ליה מקמי האי ברית ודוכתיה כד מתעברא מהאי ברית עפרא איהו דהרי בתר דההוא נחש אתעבר מקמי אדם קב"ה שוי ליה מדוריה בעפר דכתיב ועפר תאכל כל ימי חייך וכיון דקב"ה כד אעבר ליה מקמי אדם שוי מדוריה בעפרא ואתקין ליה כך בההוא גוונא ממש אנן צריכין למעבד כד מעברין לערלה לאתקנא ליה עפרא למהוי ביה מדוריה וכו' ע"ש וכתבתי שם (וז"ל משכיל על דב"ר) ידידי אחי ראה כמה הזהיר בנותן טעם הזוהר על הערלה שצריכה להיות ולהנתן בעפר דוק' כי כן דינו הוברר ולא

כבוערים בעם ששינו את תפקידם בעיר הזאת ובטלו המנהג הזה שנתיסד ע"פ הזוהר וכשחותכים בשר ערלה מיד מזמינים להם שפופרת אחת ונותנים אותה בתוכה לעשות בה כרצונם שלא כרצון יריאיו השמן לב העם הזה וטח מהשכיל לבותם כי אינם שמים על לבם כל זה ואינם חוששים בכל מה שכתוב ועושים כל מה שעולה על רוחם בשאט כנפש ולא איכפת להם בזה וכיוצא בזה והלא דברים קו"ח ערלת העץ אסורה בהנאה אע"ג דיש לו היתר לאחר שלש שנים, ערלת בשר שהיא חלק הסטרא אחרא כמ"ש לא כ"ש, השם יפקח עיניהם ויתן לנו ולהם לב בשר לחזור בתשובה שלימה ולא על כל המוהלים אנכי מדבר אלא על המוהלים שראיתי בעיני עושים ככה וז"ל הזוהר פרשת פקודי דף רנ"ה ע"ב תא חזי בזמנא דאתגזר ההוא ב"נ לתמניא יומין וכו' ההיא ערלה דגזרין ושדאן לה לבר כדין קיימא ההוא סטרא אחרא וחמא דהאי איהו חולקיה מקרבנא דא כדין אתבר ולא יכול לשלטאה ולקטרגא עלוי וסליק ואתעביד סנגוריא על ישראל קמי קוב"ה ע"כ עיין שם, ובתקוני הזוהר איתא דבההוא עפרא דמתקנין ליה ניצול האדם מחיבוט הקבר ושנתו ערבה לו על כן בני שמע בקולי איעצך ויהי אלקים עמך אל תשנה ממנהגם של ראשונים, ראשונים כמלאכים וכתיב אל תטוש תורת אמך ועשה הדברים לשם פועלם לפעלא טבא אמרינן יישר כאן שנה מל"א ברכ"ת ה' לפ"ק:

סימן טו

מעשה היה בבת נכרי שלקחה ישראל לשם אישות ע"י האלמירי על פי דתם ונולד לו ממנה בן ירצה למול אותו והביא עדים שאם הבן בת הנכרי הנז' אמה היתה ישראלית ואביה נכרי וא"כ הבן קרוי בנך ולכן מלו הבן כדין ישראל ואחר זמן רצה הבעל לישא אותה כדת משה וישראל בחופה ובקידושין ובכתובה והחכם אמר לו שקודם שתכנס לחופה צריכה לקבל עליה י"ג עיקרים ודברים אחדים וכך היה ואמרו שזה כמה שהיא נוהגת ביהדות וטובלת לנדתה כשהיה מגיע זמנה לטבול, אחר כך יצא קול שהעדים שהעידו שהיתה אמה ישראלית עדי שקר הם שקר ענו, ובקשו לברר עדות זו שאמרו שאמה ישראלית ולא נמצא והיו כענן בקר וכטל משכים הולך ואחר כך ילדה בן אחר בשבת ורצה הבעל למול אותו בשבת מה דינו:

תשובה הנה כתב מרן ז"ל ביו"ד סימן רס"ח סעיף ג' וז"ל כל ענייני הגר בין להודיעו המצית לקבלם בין המילה בין הטבילה צריך שיהיו בג' הכשרים לדון וביום מיהו דוקא לכתחילה, אבל בדיעבד אם לא מל או טבל אלא בפני שנים (ר"ל שיכולים להעיד עליו שמל או טבל שעדות היא בשנים ועי' באר היטב שם) ובלילה ואפילו לא טבל לשם גרות אלא איש שטבל לקריו ואשה שטבלה לנדתה הוי גר ומותר בישראלית חוץ מקבלת

המצות שמעכבת אם אינה ביום ובשלשה, ולהרי"ף והרמב"ם אפילו בדיעבד שטבל או מל בפני שנים או בלילה מעכב ואסור בישראלית אבל אם נשא ישראלית והוליד ממנה בן לא פסלינן ליה ע"ש, הנה מוכח מדברי מרן ז"ל דלא פליגי הרי"ף והרמב"ם על סברא קמייתא שהוא דעת התוספות והרא"ש אלא שאם לא טבל לפני ג' דלסברא קמייתא הוי גר בדיעבד ואפילו הוא או היא מותרין בישראל ולדעת הרי"ף והרמב"ם לא הוי הוא גר או היא גיורת שנתירם בישראל אלא אם טבלו לפני שלשה אבל הבן הנולד מהם אליבא דכ"ע הוי גר גמור ומותר בישראל כיון שהנולד מעולם לא הוה ליה חזקת פסלות דהיינו חזקת נכרי ולפי זה מותר למולו בשבת אבל זה דוקא אם קבלו המצות בג' כמ"ש מרן ז"ל חוץ מקבלת המצות שמעכבת אם אינה ביום ובשלשה, וא"כ בנדון דידן אם קיבלה י"ג עיקרים בשלשה והרי אומרים שטובלת לנדתה ולהכי הבן הוי גר אליבא דכ"ע ומלין אותו בשבת, ואע"פ שכתב מרן ז"ל לקמן סעיף י"ב ואם לא בדקו אחריו או שלא הודיעוהו שכר המצות ועונשם וכו' הרי זה גר אפילו נודע וכו', קבלת המצות לחוד והודעת שכר המצות לחוד שקבלת המצות היא עיקר הגרות שמקבל עליו תרי"ג מצות דאורייתא שבזה נכנס לדת היהדות והניח ביד דתו ולהכי בעי שלשה והודעת שכר המצות הוא דבר אחר, וקבלת המצות אליבא דכ"ע בעי שלשה שכשרים לדון וכן משמע מדברי הרב המגיד שכתב על דברי הרמב"ם דפרק י"ג מאיסורי ביאה שלשונו כלשון מרן לקמן בסעיף י"ב דכתב או שלא הודיעוהו שכר מצות ועונשן הרי זה גר כתב הרב המגיד על זה, זה פשוט שאין הודעת המצות מעכב דיעבד ואמרו בפרק החולץ טבל ועלה הרי הוא כישראל וכו' ע"ש, ור"ל הודעת המצות היינו הודעת שכר המצות כמ"ש הרמב"ם דלא שייך לומר הודעת המצות הוא קבלת המצות דלא שייך לומר על זה דאין הודעת המצות מעכב שהרי הודעת קבלת המצות היא קודם לטבילה ומאי מביא ראיה מהא דאמרו טבל ועלה הרי הוא כישראל דהתם מיירי שכבר קבל עליו המצות קודם שטבל ועוד דלא שייך לומר על זה שפשוט שאין הודעה מעכב דהרי התוספות הוכיחו שזהו דבר המעכב הא אין עליך לומר דבר זה וא"כ קבלת המצות אליבא דכ"ע מעכב בשלשה אפילו לדעת הרי"ף והרמב"ם אע"פ שלא הוזכר בדברי הרי"ף והרמב"ם ז"ל:

וצריך לדעת להיכן דעת מרן ז"ל בש"ע נוטה בזה אם לסברת התוספות והרא"ש כמו שסתם בתחילת הדין או לסברת הרי"ף והרמב"ם דסברי שהטבילה והמילה מעכבת בשלשה וביום, ונראה לי שדעתו נוטה לדעת הרי"ף והרמב"ם כפי הכלל שמסר לנו בתחילת ספרו ב"י לא"ח בהקדמתו וז"ל ולכן הסכמתי בדעתי כי להיות שלשה עמודי הוראה אשר הבית נשען עליהם הלא המה הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל אמרתי אל לבי

שבמקום ששניהם מסכימים לדעת אחת נפסוק הלכה כמותם אם לא במקצת מקומות שכל חכמי ישראל או רובם חולקים על הדעת ההוא ולכן פשט המנהג בהיפך וכו' ע"ש, וא"כ הכא בדין זה ששניהם מסכימים לדעת אחת נראה שדעתו לפסוק כמותם דהכא אין רוב חכמי ישראל חולקים עליהם ועוד אין המנהג היפך מהם על כן הלכה כמותם, ועוד ראיה מפורשת שדעתו כדעת הרי"ף והרמב"ם בזה ממה שפסק והעתיק דעת הרי"ף והרמב"ם לקמן בסעיף י"ב דכתב שמל וטבל בשלשה הדיוטות הרי זהגר, הרי לך בהדיא שהזהיר על המילה והטבילה שתהיה על ידי שלשה חק ולא יעבור, ואעפ"י שמצינו להרב צדק ומשפט והעתיק דבריו בס' ארץ חיים להר' חיים סתהון ז"ל בכללים שלו שבתחילת ספרו הקדוש הנז' בכלל כ"ב שכתב שאם מרן ז"ל כותב תחילה הדין סתם ואחר כך כותב סברת הרמב"ם בשמו כמ"ש בחומ"ש סימן ק"ס סעיף ח' בכל הנך גווני אין דעת מרן לפסוק כהרמב"ם וכו' עש"ב, נראה דוקא אם הזכיר סברת הרמב"ם יחידאה בשמו אבל בכהאי גוונא שהזכיר סברתם בשניהם בפירוש הרי"ף והרמב"ם בשנים ועלתה לו שדעתו לפסוק כמותם וכמ"ש בהקדמתו הנז', וא"כ תיקשי דא"כ למה לא כתב סברתם בסתם בתחילת דינא ואחר כך סברת התוספות והרא"ש בשם יש אומרים כמנהגו בכל מקום סתם ואחר כך י"א דהלכה כסתם כבר ראיתי להרב שלחן גבוה בסימן זה ובסעיף זה בס"ק ט"ו עיין עליו שהניח בצ"ע:

ולפי העלות מה שפירשנו אנן בענ"ד דדעת מרן ז"ל הוא דקבלת המצות דבעי שלשה היא אליבא דכ"ע גם לדעת הרי"ף והרמב"ם הגם דלא הוזכר בדבריהם מ"מ הדבר מוכרח דקבלת המצות בעי שלשה כמו שהוכיחו התוספות והיא עיקר הגרות כמש"ל לכן הקדים מרן בסתמא דדינא האי דינא דקבלת המצות דבעי ג' להודיענו דלזה הסכימה דעתו דעת עליון דקבלת מצות בעי ג' ובענין מילה וטבילה כתב שהיא פלוגתא ודעתו כדעת הרי"ף והרמב"ם בזה כיון דשני עמודי הוראה מסכימין לדעת א' בזה כאשר הקדים בהקדמתו לא"ח, לא כן אילולי הקדים דעת הרי"ף והרמב"ם כיון שהם לא הזכירו האי דינא בפירושא דקבלת מצות מעכבת בג' הגם שאחר כך יכתוב דעת התוספות דסברי בפירוש דקבלת מצות מעכבת בג' לא הוה ידעינן דעתיה דמרן ז"ל אי קבלת מצות מעכבת בג' כדעת התוספות או כהרמב"ם שלא הזכיר דיכולים לומר כיון שלא הזכיר זה אפשר דסובר שאין לחוש לזה ולכך סתם לן מתחילה דקבלת מצות מעכבת בשלשה והודיענו דעתו בזה שצריך ג' לקבלת מצות ולענין טבילה ג"כ הודיענו דעתו שדעתו להחמיר דצריך שלשה לדעת הרי"ף והרמב"ם והכי נקטינן כאשר הקדים בכללים שלו בהקדמתו וכאשר גילה דעתו בסעיף י"ב שהעתיק דברי הרמב"ם ז"ל, איך שיהיה לענין הבן אם

יתברר שקבלה אמו מצות בשלשה הגם שלא טבלה אלא לנדתה הבן דינו כישראל ומלין אותו בשבת אליבא דכ"ע כמש"ל:

והנה צריכים אנו להעתיק בכאן דברי הש"ס ביבמות פרק החולץ מ"ה ע"ב והכי איתא התם עבדיה דר' חייא בר אמי אטבלה להיא נכרית לשם אנתא דהיינו לשם טבילת נדה ולא לשם גרות, אמר רב יוסף יכילנא לאכשורי בה ובברתה, בה כדרב אסי דאמר רב אסי מי לא טבלה לנדותה לאכשורי בה להיות גיורת גמורה ואע"פ שלא טבלה לשם גרות וקיימא לן שאינו גר עד שימול ויטבול אפילו הכי טבילת נדה סלקא לה לשם גרות משום דנכרית לא טבלה לנדתה, עוד פירש רש"י ובברתה ואע"ג דבת עבד הבא על בת ישראל היא דהא נתגיירה זו וכבת ישראל היא אפילו הכי כשרה דנכרי ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר, ההוא דהוו קרו ליה בר ארמייתא אמר רב אסי מי לא טבלה לנדותה ההוא דהוו קרו ליה בר ארמאה אמר ריב"ל מי לא טבל לקריו עכ"ל הש"ס עם באורו:

הנה מפשטא דשמעתא משמע דכיון דטבלה לנדתה וכן איש שטבל לקריו בדיעבד סגי בהכי והוי גר וטעמא דאי לא קבל יהדות ועדין בדעתי שהוא נכרי לא הוה טביל לקריו וכן אשה לנדתה ולפ"ז כל מה שאמרו חכמים ז"ל שם ביבמות מ"ז ע"א ת"ר גר שבא להתגייר וכו' אומרים לו מה ראית וכו' ומודיעים לו מקצת מצות וכו' ומודיעין לו עונשן של מצות וכו' ושלשה ת"ח עומדים על גבו וכו' כל זה אינו אלא לכתחילה אבל בדיעבד אם ראינו אותו שהוא הולך כמנהג ישראל מסתמא טבל לקריו וכן האשה לנדתה ובהכי בדיעבד סגי הם וזרעם הוו גרים, וע"כ דמיירי הכא שראינו בהם שהולכים כמנהג יהודים כדאמרן וכן משמע ממה שתמהו בש"ס ואמרו מי לא טבל לקריו וכו' ולכאורה לא ידענא מאי מתמיה בזה מי לא טבלה לנדתה מי לא טבל לקריו דמנ"ל דטבל לקריו נימא דלא טבל והוא נכרי שבא על ישראלית בגיותו ולהכי קרו ליה בר ארמאה וכן ישראל שבא על הנכרית בגיותה ואחר כך גדלו אביו מפני שהיה יודע שממנו נתעברה, ועל כרחיך לומר דמיירי שראינו בהם בין האיש ובין האשה שהיו הולכים במנהג היהדות ועל כן תמהו מי לא טבלה לנדתה מי לא טבל לקריו וכן משמע ממה שכתב בש"ע יו"ד סימן רס"ח סעיף י' וז"ל ואם ראינום נוהגים בדרכי ישראל ועושים כל המצות הרי אלו בחזקת גרי צדק ואף ע"פ שאין שם עדים שמעידין לפני מי נתגיירו וכו' וכת' על זה הרב באר הגולה שזה סברת הרמב"ם בפרק שלישי מהלכות איסורי ביאה מההוא דקרו ליה בר ארמייתא ואמר רב אסי מי לא טבלה לנדותה ל וכפי פירושו שמפרש דלהכשיר הבנים שכבר נולדו כבר וכו' משמע דההוא דקרו ליה בר ארמייתא שהיו הוא ואמו הולכים בדרכי היהודים, והנה מדקאמר להכשיר הבנים שכבר נולדו משמע דהנולדים מהם

מותרים להתערב בישראל אבל האבות והאמהות לא וכדמסיים מרן ז"ל ואעפ"כ אם באו להתערב בישראל אין משיאין אותם וכו' הואיל והוחזקו עכו"מ וכו' ע"ש, וכמו שכתב ג"כ לעיל סעיף ג' וז"ל ולהרי"ף והרמב"ם אפילו בדיעבד שטבל ומל בפני שנים וכו' ואסור בישראלית אבל אם נשא ישראלית וכן להיפך ונולד בן או בת לא פסלינן ליה וטעמא דמילתא משום דהבנים לא הוחזקו גוים אבל המולידן הוחזקו עכו"מ, ובאמת מפשטא דשמעתא לא משמע הכי, ולפי דבריהם הא דקאמר רב יוסף יכילנא לאכשורי בה וכו' בה כדרב אסי מי לא טבלה לנדותה הרי דמכשיר גם בה דהיה לה מעיקרא חזקת עכו"ם עי' פירוש רש"י ולא נזכר בש"ס מאן דפליג עליה דרב יוסף בזה:

וראיתי בתוספות שם שפירשו דמיירי שכבר קבל עליו המצות בג' וא"כ לפ"ז הכא נמי נימא לדעת הרי"ף והרמב"ם דמיירי שכבר טבלה לנדתה בפני ג' אלא שלא טבלה לשם גרות ולהכי הביא הש"ס ראיה להכשיר מדרב אסי מי לא טבלה לנדותה דטבילת נדות מהני לה והויא גיורת הגם דלא טבלה לשם גרות ולעולם מיירי דטבלה לפני שלשה, והנה ראיתי להרב הנמוקי יוסף שכתב וז"ל ויש מקשים והיכי עלתה אותה טבילה כיון שלא היתה בב"ד והא אמרינן וכו' מפני שאין טבילה אלא בב"ד וביום ולא בלילה, ותירצו דכל שמל בב"ד וקבל עליו בפניהם לטבול והודיעו קלות וחמורות אע"פ שטבל שלא בב"ד טבילתו טבילה בדיעבד והא דקאמר זיל האידנא ותא למחר היינו שלא קבל עליו בב"ד לטבול ע"ש, והוא דחה דבריהם וכתב כיון דקימ"ל מל ולא טבל כאילו לא מל א"כ אין ספק שגם בטבילה בעינן ג' ותירץ הוא ז"ל דהכא מיירי דאטבלה לשום אנתתא בפני ב"ד קאמר וה"ה הארמאי ומשום שלא הטביל אותם לשם גרות היו מוציאין עליהם לעז ולהכי קאמר מי לא טבלה לנדתה ומי לא טבל לקריו ובהכי סגי להו כיון שהיו בית דין ע"ש, וזה כמו שפירשנו אנן בענ"ד לדעת הרי"ף והרמב"ם בסמוך ודוק:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות גרים

סימן טז

כתב מרן בש"ע יו"ד סי' רס"ח סעי' וא"ו עבודת כוכבים שנתגיירה והיא מעוברת בנה אין צריך טבילה עכ"ל והטעם איתא בש"ס דיבמות ע"ח ע"ב או משום דעובר ירך אמו וכיון דאמו טבלה מהניא ליה נמי או אפילו למ"ד עובר לאו ירך אמו מהניא ליה טבילת אמו ולא הויא אמו חציצה משום אף דקימ"ל רובו שאין מקפיד עליו אינו חוצץ אבל כולו חוצץ שאני עובר דהיינו רביתיה ולאו חציצה היא. ונ"ל דכשם דטבילת אמו מהניא ליה והו"ל כאילו טבל כך מהניא ליה גרות אמו ולא מבעיא למ"ד עובר ירך אמו דהו"ל

כאחד מאבריה וכיון שנתגיירה גם הוא נתגייר אלא אפילו למ"ד עובר לאו ירך אמו מ"מ כיון שבאה אמו להתגייר והיא מעוברת בו הוי דינו כהא דפסק מרן ז"ל בסי' הנז' סעי' ז' עכו"ם קטן אם יש לו אב וכו' ואם אין לו אב ובא להתגייר או אמו מביאתו להתגייר בית דין מגיירין אותו שזכות הוא לו וכו' ע"ש, והכא נמי שבאה אמו להתגייר ולטבול לפני ב"ד הרי הביאתו לפני ב"ד ומגיירין אותו ואותה ולכך מהניא ליה נמי גירות אמו אליבא דכ"ע אלא דעדין יש לומ' דנהי דהו"ל כהביאתו אמו והוא קטן לפני ב"ד שמגיירין אותו היינו ע"י מילה וטבילה דקימ"ל דלא נקרא גר עד שימול ויטבול והכא דנהי דטבילת אמו מהניא ליה דהיינו רביתיה אבל אם הוא זכר צריך שימול אזי נקרא גר דבשלמא למ"ד עובר ירך אמו כיון שהוא כירך אמו כאחד מאבריה אם כן כיון שאמו נתגיירה כל אבריה נתגיירו עמה ואחר כך אם נולד זכר צריך למולו כדין ישראל וכדין גיורת שהרתה וילדה בקדושה כיון שהוא כגופה ואין צריך למולו לשם גרות אבל למ"ד אין עובר ירך אמו א"כ הו"ל כאילו נתגיירה האם לעצמה והבן לעצמו וכיון שהוא בעל ברית צריך שימול ויטבול ונהי דטבילת אמו מהניא ליה מ"מ צריך שימול לשם גרות כדין כל בן זכר ואז נקרא גר וכמו דאיתא בש"ס יבמות ע"ח דלמ"ד עובר לאו ירך אמו בהפריש חטאת מעוברת הו"ל כמפריש שתי חטאות זו לעצמה וזו לעצמה וא"כ הכא נמי דכוותה ולא מהניא ליה גרות אמו כיון שהוא זכר צריך שימול ויטבול לשם גרות אלא בכאן מהניא ליה טבילת אמו משום דהיינו רביתיה ונ"ל דלא מיבעיא לדעת הרמב"ן ז"ל שהביא לנו מור"ם ז"ל בסימן רס"ח סעיף א' שכתב וז"ל טבל קודם שמל מועיל דבדיעבד הוי טבילה ע"ש, והכא נמי דכוותה אלא אפילו לדעת י"א שכתב מור"ם שם דסברי דלא הוי טבילה כיון שטבל קודם המילה והוא דעת הרא"ה עי' ב"י הכא שאני משום דאותה שעה לא היה ראוי למול קידם טבילה שהיה בבטן אמו:

ואחר ההתבוננות נראה דזה תליא בפלוגתא שבין הרמב"ן והרא"ה שהביא הרב נמוקי יוסף בסוף פרק החולץ דף מ"ז וז"ל קבל מלין אותו מיד מ"ט דשהוי מצוה לא משהינן, וא"ת למה משהין אותו למולו בתחילה ולהמתין עד שיתרפא, יטבילוהו בתחילה, וי"ל דכשהוא ערל אין טבילה מועלת דהו"ל כטובל ושרץ בידו ואפילו בדיעבד מעכב וכו' דטומאת ערלות טומאה גמורה היא אבל הרמב"ן כתב דבדיעבד אם טבל קידם מילה עלתה לו טבילה והביא ראיה מדאמרינן בפרק הערל דף ע"ח גיורת מעוברת שטבלה בנה אין צריך טבילה ואמרינן עלה התם אפילו למ"ד דעיבר לאו ירך אמו הוא וכן כתבו קצת מן המפרשים ז"ל אבל הרא"ה ז"ל דחה ראיה זו דשאני התם דכשהוא במעי אמו אינו בר מילה והרי הוא כנקבה דסגי לה בטבילה וכשנולד ומלין אותו אינו אלא כמו

שמלין ישראל שהוא ערל דבלאו הכי ישראל הוא הא כל שצריך מילה בשעת גרותו אם קדמה למילה חוזר וטובל עכ"ל, והנראה דבהא פליגי שהרא"ה סובר כיון שבאותה שעה לא היה בר מילה הו"ל כנקבה ומאותה שעה נקרא גר גמור וכשנולד ומלין אותו הוא כמו שמלין ישראל שהוא ערל דבלאו הכי נמי ישראל הוא אבל דעת הרמב"ן ז"ל נהי דאינו צריך טבילה דטבילת אמו מהניא ליה מ"מ צריך אחר הלידה למול לשם גרות כדקימ"ל עד שימול ויטבול וא"כ לא הוי גר אלא אחר המילה לשם גרות ודברי התוס' דף מ"ז ע"ב ד"ה מטבילין אותו מיד בתירוצם נראה דאזלי בשיטת הרא"ה ע"ש, ודע שכל מה שכתבו הרמב"ן והרא"ה הוא למ"ד עובר לאו ירך אמו וכמו שהביא הרמב"ן דבדיעבד מהני טבילה קידם מהא דאמרי' גיורת מעוברת שטבלה בנה אין צריך טבילה והוסיף וכ' ואמרינן עלה התם אפילו למ"ד עובר לאו ירך אמו וכו' משמע דעיקר ראיתו הוא מאותו מ"ד עובר לאו ירך אמו ואפילו הכי מהניא ליה טבילת אמו יאחר כך מלין אותו לשם גרות הרי חזינן דבדיעבד מהני טבילה דקודם מילה אבל למ"ד עיבר ירך אמו גם הוא מודה שהבן הוא כאחד מאברי אמו ומשנתגיירה אמו נתגייר עמה ואינו צריך עוד למולו לשם גרות כדאמרינן אנן בענ"ד לעיל סמוך מזה דלכ"ע הוי גר מאותה שעה שנתגיירה אמו וטבלה ולא בעי עוד כלום וכשמלין אותו מלין אותו כדין מי שהורתו ולידתו בקדושה שהרי כבר נתגייר:

וא"כ אנן דקיימא לן כמ"ד עובר ירך אמו כדרבא בפרק שור שנגח את הפרה דף מ"ז דאמר רבא פרה שהזיקה גובה מוולדה מאי טעמא גופה היא ע"ש ופסקה הרמב"ם פרק ע' מהלכות נזקי ממון הלכה א' וטור וש"ע חומ"ש סי' שצ"ט סעי' א' ע"ש וכדאיתא נמי בפרק כל האיסורין תמורה ל' ע"ב ע"ש וכמו שכתבו התוספות בפרק הערל ע"ח ד"ה אלא הא דאמר רבא נכרית מעוברת וכו' עש"ב, א"כ נכרית שנתגיירה והיא מעוברת כשם שבנה אינו צריך טבילה משום שעובר ירך אמו כך אין צריך למול אותו ע"י ב"ד לשם גרות משום דנקרא גר גמור מאותה שעה שנתגיירה אמו וכדאמרן, ולרווחא דמילתא יש להביא ראיה לזה מהא דפסק מרן ז"ל ביו"ד סימן רס"ט ס"ד וז"ל שני אחים תאומים שהיתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה חייבים משום אשת אח מן האם וכדאיתא ביבמות צ"ז ע"ב ופירש רש"י חייבים כרת משום אשת אח מן האם שהרי היא כישראלית שילדה בנים עכ"ל, וא"כ אי אמרת בשלמא מאותה שעה שנתגיירה אמם נגמר גם להם גירותם אתי שפיר שחייבים משום אשת אח אלא אי אמרת שאין גרותם נגמרת אלא במילת כל אחד ואז נקראים גרים כדקי"ל עד שימול ויטבול בעינן תרתי מילה וטבילה או טבילה ומילה וקודם לכן נקראים עכו"ם כיון שהורתם שלא בקדושה

א"כ כשימולו ונגמר גרותם הוה ליה כקטן שנולד דמי ואין להם שום קורבה ומותר באמו ובאחותו ובאשת אחיו וכדפסק שם מרן בסעיף א' וז"ל דין תורה שמותר לגר שישא אמו או אחותו מאמו שנתגיירו וכו' וא"כ ליכא להו קורבה מן התורה וליכא חיוב כרת אלא מוכח מהכא להדיא דמאותה שעה שנתגיירה אמם נגמרה גרותם גם אינהו והרי לידתם בקדושה להכי איכא חיוב כרת לגבייהו שאין לומר בהם כקטן שנולד דמי וכן ראיתי לרש"י ז"ל בפרק נושאין על האנוסה יבמות צ"ח ע"א שכתב כן להדיא ד"ה הא דאמור רבנן אין אב למצרי וז"ל ואפילו היכא דליכא למימר כקטן שנולד דמי כגון הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה דיש לו שאר מן האם כשאר ישראל וכו' ע"ש, ונ"ל לומר שהגם שהוכחנו דבטבילת אמו סגי ליה כיון שאינו ראוי למילה באותה שעה והוי גר גמור מאותה שעה ואין צריך למולו לשם גרות אלא כדין ישראל ערל דצריך למול גם גר זה צריך למול את בשר ערלתו דמשפט אחד יהיה לכם ולגר הגר וגו' מ"מ לענין ברכת המילה לא הוי דינו כדין ישראל שמברכין על המילה ואשר קדש ידיד מבטן וכו' אלא האי כדיניה והאי כדיניה דהאי מברכין על מילתו למול את הגרים שהרי גר הוא ולא ישראל והוא נקרא קהל גרים ולא קהל ישראל ומותר בממזרת כמו שפסק מרן בש"ע אה"ע סימן ד' סעיף כ"ב וז"ל גר ועבד משוחרר מותרים בממזרת וכו' משום דקהל גרים לא אקרי קהל ואפילו היתה הירתו ולידתו בקדושה כגון שהיה אביו גר ונשא גיורת אפילו הכי מותר בממזרת ודוקא עד עשרה דורות אבל מכאן ואילך אסור (מדרבנן) נשכבר נשתקע ממנו שם גרות ויבואו לומר ישראל נושא ממזרת ולהרמב"ם מותר בממזרת וכן בן בן עד שישתקע שם גרותו ממני עש"ב, וכמו שאמרו בסנהדרין צ"ד דאמרי אינשי גיורא עד עשרה דרי לא תבזי ארמאה באפיה וכן פסק שם באה"ע סימן ז' סעיף כ"א דאפילו בת בתה לא תנשא לכהן משום דאיקרי קהל גרים ולא קהל ישראל ואין כאן מזרע בית ישראל וכדאיתא בפרק ד' דקידושין משנה ז' ר' אליעזר ב"י וכו' ע"ש, ולכן נראה כשמלין אותו מברכין למול את הגרים וכן בנו ובן בני וכיוצא בו אלא אם כן נשא בת ישראל או ישראל שנשא גיורת כדפסק בש"ע אה"ע שם סעיף כ"ג ע"ש, ועי' להרמב"ם בהל' מלכים הלכה ד' שכתב וז"ל אין מעמידין מלך מקהל גרים אפילו אחר כמה דורות עד שתהא אמו מישראל וכו' עש"ב, וכן כתב בפרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה ה' ע"ש שכתב עד שישתקע שם גרותו ממנו ע"ש, וכן משמעות הברייתא בשבת קל"ז ע"ב דקתני המל את הגרים אומר וכו' דמשמע שהם נקראים גרים כבר דהיינו הגרים קהל גרים וכן הוא לשון מרן ביו"ד סי' רס"ח סעיף ה' המל את הגרים דהיינו לקהל גרים ובא למול אותם יברך למול את הגרים דאל"כ אלא שבא עכשיו לקבל עליו גרות

במילה וטבילה הול"ל למתגיירים מאי המל את הגרים אלא ודאי ר"ל המל את קהל גרים ולכך מברך למול את הגרים כיון שאין נקראים קהל ישראל שאינם ישראלים גמורים הגם שקבלו דת ישראל מ"מ גרועים הם מזרע ישראל לכמה דברים וכההיא נמי דאיתא בכתובות פרק רביעי משנה ג' הגיורת שנתגיירה בתה וכו' היתה הורתה שלא בקדו' ולידתה בקדו' ה"ז בסקילה אין לה פתח בית האב ולא מאה סלע וקאמר בש"ס משום דלמיתה נתרבית דכתיב וסקלוה באבנים ומתה שאין צ"ל ומתה אלא לרבות הוראתה שלא בקדושה ולידתה בקדושה ומיהו לקנס לא מרבינן לה דלמיתה נתרבית ולא לקנס משים דכתיב כי עשתה נבלה בישראל וזאת אינה קרויה בת ישראל ע"ש, ועיין להר"ם במז"ל הלכות א"ב פרק ג' וז"ל ואינו חייב אלא על בתולת ישראל וכו', הרי לך בהדיא שאם היתה הורתה שלא בקדושה הגם שלידתה בקדושה לא נקראת ישראלית וכן לענין דין אינו נקרא ישראל ואינו יכול לדון דיני ממונות עד שתהא אמו מישראל כדפסק מרן בי"וד סי' רס"ט סעיף י"א ע"ש שאינו נקרא אחיך אלא א"כ אמו מישראל אבל זה הוא מקהל גרים ולכן ברכת המילה למול את הגרים כן נראה ברור:

ובדרך אגב יש לי להעיר והוא דבנתגיירה מעוברת אמרינן דלמיתה נתרבית ולקנס לא מרבינן לה משום דכתיב כי עשתה נבלה בישראל וזאת אינה קרויה בת ישראל ולהכי לית בה קנס ולמה בענין בכורה אם נתגיירה מעוברת וילדה זכר הוי בכור לכהן הגם דכתיב בה פטר רחם בבני ישראל ונימא גם שם וזה אינו קרוי בן ישראל כדאמרינן בפסוק כי עשתה נבלה בישראל וזאת אינה קרויה ישראל ובמתניתין בפ' יש בכור מ"ו ע"א נתגיירה מעוברת וכו' בכור לכהן וכן פסק מרן ז"ל ביו"ד סימן ש"ה סעיף כ' השפחה שנשתחררה ונכרית שנתגיירה מעוברת וכו' ע"ש, וכעת צל"ע בזה ועי' בתשו' הרב שאל האיש בחיו"ד סי' ח':

ולפי מה שנתבאר דהגם דמשעה שנתגיירה נקרא גר גמור ואפילו הכי ברכת מילתי למול את הגרים, ומלין אותו אפי' בשבת מ"מ לענין ברכה למול את הגרים כמו יליד בית שנימול לשמונה ודחי שבת וברכת מילתו למול את העבדים עי' סימן רס"ז, לפי זה גם אם בא ישראל עליה בגיותה ולאחר הורתה שלא בקדושה נתגיירה ולקחה הוא בעצמו בקידושין ואחר כך ילדה נקרא הבן גר ואינו בנו כלל דמשעה שנתגיירה אמו כקטן שנולד דמי הוא ואמו ונקרא בנה ולא בנו והם שניהם גרים וברכת מילתו למול ג"כ, וארווחא דמילתא שאינו נקרא בנו יש להביא ראיה מדברי התוספות בפרק קמא דקידושין דף כ"ב ע"א ד"ה שלא ילחצנה במלחמה דכתבו באו"ד וז"ל דבשלמא אם נפרש דיפת תואר מותרת מיד שפיר מאי דקאמרה תמר כי לא ימנעני ממך לפי שהיתה מותרת לו דאיכא

למימר נתעברה אמה במלחמה שעדין היתה נכרית וזו אינה תשובה בבתו של דוד דבן הבא מן הנכרית אינו קרוי בנך אלא בנה דהולד כמותה עכ"ל הרי לך מבואר שאמרו שנתעברה במלחמה דמשמע שדוקא עיבור ולא לידה אלא לידתה בקדושה וכן מוכח ג"כ מהמעשה ואפילו הכי אינו קרוי בנו אלא גר ולהכי ברכתו היא למול את הגרים כן נראה לי, וראיה מברכת מילה דעבדים בסימן רס"ז דקימ"ל בין שקנה עבד והטבילו לשם עבדות ובין שהיתה לו שפחה ונולד לו בן ממנה כשבא למול אותם יברך למול את העבדים כמ"ש בסימן רס"ז ע"ש, וע"ש בבאר היטב סק"ב ע"ש, השם יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות אמן, ט"ו חשון שנת מל"א ברכ"ת ה' לפ"ק פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן יז

בענין המעשה הרע אשר לא יעשה אשר כמה בני אדם המה עושים בזמן הזה שמניחין בנות ישראל והולכים ומתחתנים עם נשים נכריות בגיותם אשר לא כדת ושוהים עמם בגיותם ולאחר זמן כשעבר ממנו בולמוס התאוה והתבונן כי לא טוב עשה בעמיו כי ראה כי יבא יומו וימות ואבד שמו ועוד כי רואה בעצמו כי הוא חרפה ובושה וקלסה בעיני כל רואיו אוהביו וקרוביו בני משפחתו מנגד נגעו יעמודו וקרוביו מרחוק עמדו ולכן הוא עומד ומפתה אותה שתאמר לפני ב"ד שרוצה להתגייר שהיא רוצה בדת ישראל אם יכולים ב"ד לגיירה ואחר כך להשיאה לזה שהוא עומד עמה במחיצתה או לא?

הנה מרן ז"ל בש"ע יו"ד סימן רס"ח סעיף י"ב כתב וז"ל כשיבא הגר להתגייר בודקים אחריו שמא בגלל ממון וכו' ואם איש הוא בודקים אחריו שמא נתן עיניו באשה יהודית ואם אשה היא בודקים אחריה שמא נתנה עיניה בבחורי ישראל וכו' ואם לא בדקו אחריו וכו' ומל וטבל בפני שלשה הדיוטות הרי זה גר אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל העכו"ם וחוששים לו עד שתתברר צדקתו וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא שאם נודע לנו שבשביל שנתנו עיניהם באחר אין לקבלם שהרי כתב מרן בסעיף הנ"ל וז"ל ואם לא נמצאת להם עילה מודיעים אותם וכו' משמע ראם נמצאת להם עילה אין מקבלין אותם וכמו שכתב הרב ב"י ז"ל בכאן בשם המרדכי וז"ל וכן כתב המרדכי בהגהות בפרק החולץ נ"ל דמי שבא להתגייר וידוע לנו שבשביל תועלת דבר מה הם עושים אין לקבלם והביא כמה ראיות לדבר עכ"ל, ובנדון דידן הרי נודע לכל משים תועלת ונ"ל דהכא בנדון דידן הגם אם בדיעבד מל וטבל לא הוי גר ולא דמי למה שסיים מרן בסעיף הנז' שאם לא בדקו אחריו ומל וטבל הרי זה גר אפילו נודע שבשביל דבר הוא מתגייר הואיל ומל וטבל יצא מכלל נכרים דשאני בנ"ד שהוא נודע לנו משום תועלת

קודם שימול ויטבול שאמרו בו חז"ל שאין מקבלין אותו והואיל ונדחה נדחה, ועוד הרי סיים מרן בלשונו וחוששים לו עד שתתברר צדקתו ובנדון. שלפנינו אנחנו רואים שהדבר ברור באחת שאינה רוצה להתגייר אלא משום שרוצה להתדבק עמו כספחת בעור ואין דעתה להתגייר אלא בדאמירן בעלמא מפני שמוכרחת במעשיה מפני שרואה שאינו רוצה בה אם תשאר בגיותה כי כבר התבונן בעצמו כי לא טוב עשה כי אוהביו וקרוביו הקיפוהו יחד ונצבו כמו נד על דבר זה ולכן הוא עומד ומפתה אותה שתאמר לפני בית דין שרוצה להתגייר ונודרת בפיה ומבטלת בלבה כאשר חוש הראות מגיד על זה שכן הוא מגיד דבריו ליעקב וכל המכחיש בזה כמכחיש באור השמש שאינו מאיר לעולם וכמפסיק בינו לבין השמש במחיצה של זכוכית לבנה שאינו כלום ובודאי שאין כונתם בזה שאומרים בפיהם שרוצים להתגייר ולקבל הדת אלא על דבר שיעלה בידם, ולמחר יהיה האות הזה שאם לא ירצה בה למחר או היא לא תרצה בו ויתפרדו איש מעל אחיו מיד היא תחזור לעפרה ותשוב ערפה אל עמה ואל אלקיה בעליל, כי גם בעודה עמו לא היתה משמרת הדת אלא למראית העין ולאחוזת עינים שישמע קול לעולם כי היא יושבת עמו בגירותה ועוד כי בנ"ד כאמה כן בתה כי אפילו הוא אינו משמר דתו והוא מומר לתיאבון ועובר בשאט בנפש בכל אשר תאוה נפשו נפש לא מטוהרה לעשות באין מפריע ולא תהיה פונדקית ככהנת ולא עדיף מדאתי מחמתיה ולכן אין לקבלה ואין לגיירה ואם הטבילה שום אדם לשם גרות אין במעשיה כלום שעדיין הם נכרים והמתחתן בהם הרי הוא עובר על מש"כ לא תתחתן בם כי אדרבה היא תמשכנו לדעתה ולא ישאר בו שום מעשה טוב כעדות הכתוב כי יסיר את בנך וגו' ובניהם אשר יולדו להם מנשים נכריות אלו אשר לא מבנ"י המה ולדה כמוה כי בני זנונים המה בנים לא אמון בם בנים פריצי הדור והם שבכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו וכמ"ש רז"ל (פס' כ"ח) מדויל ידיה משתלים והם הגורמים גלות לישראל הם השונאים הגדולים לישראל לעצם ולבשר זרע מרעים בנים משחיתים כי מערב רב קא אתו רבו כמו רבו ולכן צריכים אנו להרחיקם מעלינו ולדוחפם כדחיפת העזאזל כמ"ש הכתוב מהרסיך ומחרביך ממך יצאו ולעולם לא יצא מהם דבר טוב וכענין שאמרו ביפת תואר אחר כל המעשים האלו האמורים בפרשה ואחר הגרות, הבנים יהיו סוררים ומורים וכמ"ש רש"י ז"ל בפירושו על התורה בפרשת כי תצא וז"ל ולקחת לך לאשה לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר אם אין הקב"ה מתירה ישאנה באיסור אבל אם נשאה סופו להיות שונאה וכו' וסופו להוליד ממנה בן סורר ומורה לכך נסמכו פרשיות הללו עכ"ל ע"ש:

וכן יש להביא ראיה לזה כל חמיר"א דאיתיה בזה גם כן מן הנביאים מלאכי ב' פסוק י"א י"ב בגדה יהודה ותועבה נעשתה בישראל ובירושלים כי חלל יהודה קדש ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יכרת ה' לאיש אשר יעשנה ער ועונה מאהלי יעקב וגו' ופירש רש"י שם על זה בעל בת אל נכר שנשאו נשים נכריות, וחוץ ממה שפירשו בו חז"ל סנהדרין פ"ב ע"ב ע"ש פשט הכתוב הוא מורה שר"ל לא יהיה לו בן ונכד כמו שפירש רבי אברהם אבן עזרא וכן תרגם יונתן בן עוזיאל או כמו שפירש המלבי"ם בפירושו גי חזיון וז"ל יכרת השם לאיש ער ועונה ר"ל שלא ימצא בביתו מי שהוא ער מן השינה כי כולם ישנו שינת עולם ואף אם המצא המתנמנם קצת עד שיוכל לענות אם יקראו לו ויעוררו אותו משנתו וכמו שאמרו רז"ל היכי דמי מתנמנם נים ולא נים תיר ולא תיר דקרו ליה ועני וכו' ויכוין בזה על שינת המות וכו' וכן פירש רד"ק:

וכן יש להביא ראיה מן הכתובים עזרא ט' וככלות אלה נגשו אלי השרים לאמר לא נבדלו העם ישראל וגו' כי נשאו מבנותיהם להם ולבניהם והתערבו זרע הקדש בעמי הארצות וגו' ע"ש, וכמה נצטער אותו צדיק על זה וכמה נתמרמר והדאיב לבו על דבר זה כדכתוב שם וכשומעי את הדבר הזה קרעתי את בגדי ומעילי ואמרטה משער ראשי וזקני ואשבה משומם ואלי יאספו כל חרד בדברי אלקים ישראל על מעל הגולה ואני יושב משומם עד למנחת הערב ובמנחת הערב קמתי מתעניתי ובקרעי בגדי ומעילי ואכרעה על ברכי ואפרשה כפי אל ה' אלקי ואומרה אלקי בושתי ונכלמתי להרים אלקי פני אליך כי עונותינו רבו למעלה ראש וגו' ובעונותינו נתנו אנחנו מלכינו כהנינו ביד מלכי הארצות בחרב בשבי ובבזה וגו' ועתה בנותיכם אל תתנו לבניהם וגו' וכהתפלל עזרא וכהתודותו בוכה ומתנפל וגו' כי בכו העם הרבה בכה ויען שכניה בן יחיאל וגו' ועתה נכרות ברית לאלקינו להוציא כל נשים והנולד מהם וגו' קום כי עליך הדבר ואנחנו עמך חזק ועשה ויקם עזרא וישבע את שרי הכהנים הלוים וכל ישראל לעשות כדבר הזה וישבעו וגו' ויעשו כן בני הגולה ויבדלו וגו' ע"ש הרי לך כמה היה לו לעזרא ע"ה הכאב על זה אשר שקול היה כנגד משה רבינו ע"ה כמו שאמרו חז"ל על פסוק עד יעבור עמך ה' עד יעבור עם זו קנית עד יעבור עמך ה' זו ביאה ראשונה עד יעבור עם זו קנית זו ביאה שניה ואמרו ראוי היה עזרא שיביאם כביאת משה באותות ומופתים כמו עם משה אלא שלא היה הדור ראוי לכך הרי לך כמה טרח ויגע עזרא בצום ובכי ובתפלה ובמוסר מלכים פתח מעדנות לבם עד שהיה למים עד שהרחיקו נשותיהם נשים נכריות והנולד מהם והוציאום מביתם לעשות רצון קוניהם ואם יש תקנה בגרות למה לא נמצא אחד שגייר ביתו והנולד מהם וישארו עמו במחיצתו ולא מצינו שנזכר שם מזה כלל

אפילו רושם דבר אלא ודאי אין תקנה בגרות מאחר שמתחילה נשאום בגיותם והולידו מהן באיסור כי לא שייך לומר בהם שיתגיירו לשם שמים כי תחילתם הוכיח על סופם ועוד כי בנים זרים ילדו ולא יצא מהם שום תועלת כאשר הוכחנו מיפת תואר שסמך לה פרשת בן סורר ומורה ומאבשלום בן דוד המלך הגם שנשאה אחר שנתגיירה, גם בנחמיה מצינו כענין זה (נחמיה י"ג פסוק כ"ג) גם בימים ההם ראיתי את היהודים הושיבו נשים אשדודיות ובניהם חצי מדבר אשדודית וגו' ואריב עמם ואקללם ואכה מהם אנשים ואמרטם ואשביעם באלקים אם תתנו בנותיכם לבניהם ואם תשאו מבנותיהם לבניכם ולכם וגו':

הרי שלך לפניך חומר האיסור בזה מן התורה ומן הנביאים ומן הכתובים שאיסור גדול הוא ומגדיל אשמה עד לשמים שומו שמים על זאת ובעונות הרבים אנו רואים שפשטו ידיהם בשבת וכחול שויוהו ועוד מוסיפים נבלה כזאת שרבו כמו רבו שלוקחים להם נשים נכריות באיסור תורה בלא גרות ומולידים עמהם ויש מן הנולדים שנשארים ערלים והולכים אחר אמם ויש שמחמת קרוביהם שמריבים עמהם ע"ז ואינם רוצים לקרב אליהם משום פיסול משפחה עי' מור"ם באה"ע סימן ב' סעיף א' וז"ל מי שרוצה לישא אשה פסולה בני משפחתו יכולים למחות בידו ואם אינו רוצה להשגיח בהם יעשו איזה דבר לסימן שלא יתערב זרעו בזרעם ע"ש, ומשום פיסול משפחה אז באים בעל כרחם למול את הנולד להם ולאחר ששבעו נדודים בביאות אסורות ובמאכלות אסורות אז יכריחו את אם הילד לקבל עליה להתגייר באותה שעה דברי חברות בשעת טבילה כמצות אנשים מלומדה בדאמירן בעלמא ואין פיה ולבה שוים מדברת בפיה ומבטלת בלבה וכל מעשים אלו אינם אלא כסות עינים כדי שיצא עליה שם גרות אבל מעשיה הם כמאז כן עתה ואין כאן שינוי מעשה לא בשמירת נדות ויולדות ולא בשמירת שבת ולא במאכלות אסורות הכל כאשר לכל כערלים כי הבעל כבר פרק מעליו עול יראת שמים ורוצה בחפשיות בלא עול תורה לא מועד ולא שבת וכל עבודתו ומלאכתו עם הערלים כל הימים וא"כ מאין יבא להם הנהגת היהדות ורובם ככולם הכי הוא ויש לאחר שעברו עליהם מים הזדונים בכמה שנים יותר מעשרים שנה והמה עברו ברית זה עם זה אזי אחר שנחלש גופם ויאכלו מפרי דרכם וממועצותיהם ישבעו וקרוב לכלות כחם אזי מביאים אותם להתגייר כדי כשימותו יקברו בקברי ישראל הגם שכל ימיהם בעבירה וכל ימיהם ברעה יתמוגגו וטמא טמא יקראו בנחלתן חולי הגוף וחולי הנפש נפש לא מטוהרה ותם לריק כחם ובהבלי הבל יהבלו הוזים שוכבים שלות כסילים תאבדם יעלו בתוהו ויאבדו וז"ל הזוהר פר' בראשית מ"ז ע"א ישראל בגין דאיהו בני דקב"ה ונשמתיהון קדישין

מניה אתיין, נפשן דשאר עמין עע"ז מאן אתר הוא אמ' ר' אלעזר מאינון סטרי שמאלא דמסאבי לון אית לון נשמתין ובגין כך כולהו מסאבין ומסאבין למאן דקרב בהדייהו ע"ש ראה כמה חומרייהו וכמה הרחיקינו חכמינו ז"ל מהם ומהמונם ואסרו לנו יינם משום בנותיהם כדי להרחיקנו מהם ולהבדל מהם כי קרבתן כנגע צרעת ממארת וגם אלה שאומרים בפיהם שרוצים להתגייר ולקבל עליהם תורת יהדות אין להאמין להם כאשר כתבנו בסמוך כי מוקצה מן הדעת לומ' שנתנוססה בהם רוח טהרה מפחד ה' ואהבת הדת כי רק בשרירות לבם הולכין ועיניה נתנה באחר שהרי כבר נתקשרו באהבה זה עם זה והיה במחשך מעשיהם ועתה יבקשו אוכל למי אכלה ומחתה פיה בפומבי ובלי מעצור לו ולה שכבר נשמע קולם שיצא עליהם שם גרות ונחה שקטה עליהם מי מריבה ולעז ויהיו מוכשלים כל ימיהם בעבירה בביאות אסורות וכל המכשולים באין מונע כאשר יזמו לעשות הבעל כאשתו כי רובם ככולם לא באו לידי מדה זו אלא פריצי הדור דניחא להו בהפקירא ולכך הם מתדבקים בנשים נכריות לעשות עמהם כרצונם שלא כרצון יריאיו אבל כל מי שיש בלבו מזער יהדות אינו פונה אל רהבים ושטי כזב ואינו פונה לשם ולא יעלה על דעתו דבר זה וכל זה בדורות שלפנינו אבל בדורות אלו אפילו מי שיש בידו מעט מזער אמונת היהדות נוטה לבו לזה מפני שנעשה להם כהיתר שהם רואים מעשים בכל יום שמתחתנים עם הנכרים באין אומר להם מה תעשו ואין מפריע להם ממחשבתם ומה שיעלה על לבם וסומכין שלאחר כך יקבלו עליהם גרות וחושבים שאין בזה איסור כלל שאדרבא אחר כך מכניסין גרים תחת כנפי השכינה וילכו אל החכם המגיירן כלאחר יד באין מונע, ה' הטוב יכפר ואילולי היו רואים שאיסר עליהם הגרות היו נרתעים לאחוריהם ומונעים עצמם מלהתקרב אליהן ולא יבואו לידי מדה זו שייראו לעצמם שמרה תהיה באחרונה שמרחיקין אותם ולא ימולו את בניהם ולא יקברו בקבורתם וכו' וכו' ובודאי חוזרים בהם ולא יבאו לידי מדה זו להניח לבנות ישראל הקדושים ולילך להתדבק בבנות ערלים ובזה ירבו פרצות בישראל מתרי צדדי קשיא מצד הבנים זרים האלה שעוברין על מה שכתוב בתורה לא תתחתן בם וגו' ומצד הבנות אם הם חשובות וצנועות יתעגנו ולא ימצאו מי שמבקש אותם וילכו בלא כח לפני רודף היצה"ר ובלי מי שירדוף אותם ומה יעשו שלא יחטאו כי יצר לב האדם רע מנעוריו ויותר ממה שהאיש רוצה לישא אשה רוצה לינשא עד מפני זה אנו רואים שנשתנו עליהם סדרי בראשית שהרי אמרו במסכת נדה ל"א ע"ב מפני מה איש מחזר אחר האשה ואין האשה מחזרת אחר האיש משל לאדם שאבדה לו אבידה מי מחזר על מי וכו' ע"ש, ואילו בימים האלה אנו רואים כמה נשים בתולות מחזרות אחר האיש והיינו טעמא משום שמתעגנו'

לרוב הימים ואין להם דורש ואין מבקש ועל זה יש להמליץ במקום שאין אנשים השתדל להיות איש שמדבר על לב האשה ואומר לה במקום שאין אנשים מבקשים אותך השתדל להיות כאיש שתהא היא המחזרת אחר האיש והיינו שמצינו שתמה הנביא ע"ה באומרו נקבה תסובב גבר מפני שבאותו הזמן נבזה וחדל אישים ואין איש מבקש על אבידתו. ועל כן כל המקרבן בעת הזאת ובמצב הזה הוא נותן יד לפושעים ואת פושעים נמנה ועם שבר פושעים וחטאים יחדיו הוא נחשב ומסייע ידי עוברי עבירה שמראה להם הדרך דרך גבר בעלמה והוא הנותן אצבע בין שיניהם והוא המכשילם לעתיד לבא שפותח להם פתח ופורץ גדרם בפרוץ מרובה על העומד וימצאו פתח פתוח ליכנס בו בלא רשות כי אין שומר לפתח החצר ורגל מועדת בדרך הלוכה ואדם מועד לעולם וכ"ש בזמן הזה שניתן חופשיות לכל אדם שיעשה מה שלבו חפץ נגד ה' באין מעכב על ידו ורגליהם לרע ירוצו וכל באיה לא ישיבון ולא ישיגו אורחות דרכם נעו מעגלותיה כי תדע ולא ידע כי רפאים שם בעמקי שאול קרואיה וכל אחד יש לו שגל כל היום התאוה תאוה עד שנעשה להם כהיתר וגייסי אהדדי ודשו בזה מימים ימימה ותמיד קשורה בו ככלב מה אומר מה אדבר עת תבא יום קפדה יום פחד ורעדה ורעשה בזה ובבא וכמו שכתוב בעזרא שביום הקהל היו הכל נגד אויר השמים והכל רועשים ורועדים מהפחד והמורא הגדול שהיו דואגים בלבם בוכים ומבכים ברעש גדול ותגעש ותרעש הארץ וכל העם נסו לקולם קול ענות אתם שומעים וכל זה בא להם מתערובת חמץ שיש ביניהם מקטנותם שנתגדלו בבית הספר שלהם בערוב פרשיות ובמסכת ערובין וראי זה כראי זה בשבתות וימים טובים הכל כותבין הכל חותמין הצד השוה שבהן בהפקירא ניחא להו שיהיו חופשים מן המצות לא עול מלכות שמים ולא עול מצות מי יאמר להם מה תעשו ומי יאמר להם מה תעפלו כל אשר יזמו לעשות עושין באין מפריע ואין מכריח כי רגליהם לרע ירוצו וימהרו לשפוך דת לא עול תורה ולו' עול דרך אר"ס ארסו של נחש הקדמוני שמתדבקין בזוהמתן נחש עקלתון המעקל עלינו הדרך, על כן כל מי שיש לו לב בשר ידאג על זה מה יהיה בסופה מה תהא אחריתנו בזה שהכל כעיסה בלוסה והיכן עדות הכתוב שהעיד על ישראל ומי כעמך כישראל גוי אחד בארץ שאינם מתערבים עם שום אומה והם יחידים בזה וזהו שבחם שדומים לקונם שה' אחד ושמו אחד והם ג"כ גוי אחד:

וזה לשון הזוהר שמות דף ג' ע"ב תלתא אינון דדחיין שכינתא מעלמא וכו' ובני נשא צווחין ולא אשתמע קליהון וכו' מאן דשכיב בבת אל נכר דאעיל ברית קדש ואת קיימא ברשו אחרא דכתיב ובעל בת אל נכר ותנינן לית קנאה קמי קב"ה בר קנאה דברית

קדישא דאיהו קיימא דשמא קדישא ורזא דמהימנותא מה כתיב ויחל העם לזנות את בנות מואב מיד ויחר אף ה' בישראל רישי עמא דידעי ולא מחו בהו אתענשו בקדמיתא דכתיב קח את כל ראשי העם והוקע איתם לה' נגד השמש וגו' ומאן דנטיר ליה לית נזקא בעלמא דיכיל למקרב בהדיה ודא הוא נגד השמש רישי עמא יתפסון בכל דרא ודרא בחובא דא אי ידעין ולא מקנאין ליה בגין דחובא דא עלייהו לקנאה ליה לקב"ה בהאי ברית וכו' מאן דמשקר בברית קדישא דחתים בבשריה דב"נ כאילו משקר בשמא דקב"ה וכו' לית ליה חולקא באלהא דישראל אי לא בחילא דתיובתא תדיר ע"ש, הלא תראה זמרי שבא על כזבי בת צור בא פינחס ודקר אותם ובעון זה מתו ארבעה ועשרים אלף מישראל ומכל השבטים העמידו מלך או שופט וזמרי גרם רעה לעצמו ולכל שבטו דמשבט שמעון לא קם אפילו שופט משום דלא מיחו בידו, ואשר מטמא עצמו בנכרית באותה שעה עולה על לבו להיות ערל למצא חן ונמצא הורג את בניו ונמצא עובד ע"ז וג"ע וש"ד ומטמא כל גופו ומערב קדש בחול וגורם להמשיך הגלות ועל ידי זה בית המקדש חרב ובטלה העבודה כמו שכתוב כל זה ביוסף לחק, ואלו מטמאים את עצמם בשאט בנפש ונעשה להם כהיתר משום שרואים ויודעים כשיבואו לפני החכם המגייר אותם יתן להם פנים שוחקות ואינו גוער בהם בנזיפה ואינו מוכיחם על מה עשו ככה כל אלה שיבושי ויכלמו עדי עד ויחפרו ויכלמו מעונותיהם אשר עשו לנפשם בעליל ובפרהסיא לפני הכל כי זדון לבם השיאם לדבר אחר ויאמרו לאל סור ממנו ודרכיו לא יחפצון באין מעכב, ראה מה יצא לנו מההפסד הגדול שקבלנו מתחילה את הגרים כי לא היה רוצה בהם לקבלם הקב"ה שהם ערב רב כי אילולי הם לא היה לא מיתה ולא גלות כמ"ש רז"ל חרות על הלוחות א"ת חרות אלא חירות חירות ממלאך המות חירות משעבוד מלכיות ומרע"ה קבלם בחושבו כי טוב הוא לקבלם ולהכניסם בקדושה תחת כנפי השכינה ובפרט שהיו נוגעים לו קצת כמ"ש העם אשר אנכי בקרבו וכתיב כל העם אשר ברגליך ולזה רצה לתקנם ולתקן נשמתם, ואדרבה קלקלו לישראל וזה הוא שאמר הכתוב לך רד כי שחת עמך נשחת לא נאמר אלא שחת פירושו שחת לישראל ונעשה כל מה שנעשה, ועדיין אנחנו בגלות המר הזה כי הם גרמא בנזיקין בכל מה שנעשה ואשר יעשה כי מיעוטא דמיעוטא הם שבים ללכת בדרכי יושר וכ"ש באלו שבזמן הזה שאינם רוצים למול ולהתגייר אלא לתועלת עצמן לפי שעה נראין כאוהבין בשעת הנאתן ואינם עומדים ביהדותם בשעת דוחקם והם כספחת בעור בישראל שגרמו להם כמה רעות ועד עתה הם הגורמין אריכות הגלות וקושי השעבוד, וז"ל הזוהר בפרשת בראשית דף כ"ה ע"א ומשה בגין דבעא לאעלא גיורין תחת גדפוי דשכינתא וחשיב דהוו מאלין

דאתבריאו בה' והב בהון ה' דאברהם גרמו ליה ירידה כד"א לך רד כו שחת עמך בגין דלא קבילו לאת ה' בדחילו דיו"ד וברחימו דה' וכו' ע"ש, וז"ל הזוהר פרשת לך לך דף צ"ה ע"א ואם מזבח אבנים תעשה לי רמז לגיורא כד אתגייר דאיהו מעם קשי קדל וקשי לבא האי אקרי מזבח אבנים לא תבנה אתהן גזית מאי הוא, דבעי לאעלא ליה בפולחנא דקב"ה ולא יגזר יתיה עד דינשי פולחנא אחרא דעבד עד הכא ויעדי מניה ההוא קשיו דלבא ואי אתגזר ולא אעדי מניה קשיו דלבא למיעל בפילחנא קדישא דקב"ה הרי הוא כהאי פסילא דאבנא דגזרי ליה מהאי גיסא ומהאי גיסא ואשתאר אבנא כדבקדמיתא בגין כך לא תבנה אתהן גזית דאי אשתאר בקשיותיה כי חרבך הנפת עליה ותחלליה כלומר ההוא גזירו דאתגזר לא מהניא ליה וכו' ע"ש:

וכבר הזהירונו רבותינו בש"ס דיבמות על זה כדאי' התם דף ק"ט ע"ב ואמר רבי יצחק מאי דכתיב רע ירוע כי ערב זר רעה אחר רעה תבא למקבלי גרים וכו' כדרבי חלבי דאמר רבי חלבו קשים גרים לישראל כספחת בעור, הרי אפילו באים מעצמם בלא תועלת עצמם אם לא מתאמצים כל כך אין לקבלם, וכ"ש אם איכא תועלת בזה אין לקבלם וכדכת' לעיל בשם המרדכי בפרק החולץ עי' תוספות יבמות כ"ד ע"ב ד"ה לא בימי דוד דכתבו משום שהיו בוטחים בהם דסופו לעשות לשם שמים:

אלא שעדיין יש לומר שכל זה לא נאמר אלא בעכו"ם שהיו עובדי ע"ז בזה הוא שנאמר לא תתתן בם ואיסורן איסור חמור אבל בנכרים בזמן הזה שאינן עובדי ע"ז הגם שחשודין על כל העבירות מ"מ כיון דנכרתה מפיהם שם ע"ז לא חמירי כל כך ומנא לן לאסור חתנות עמהם והרי אמרו בפירוש ובנותיהם משום דבר אחר והיינו משום ע"ז כדאיתא בפרק אין מעמידין דף ל"ו וא"כ האידנא שאינם עובדי ע"ז יכולנו לומר לא חיישינן לכל זה והגם דבגיותה לא שייך בה קידושין משום דלאו בני קידושין נינהו והולד כמותה ואינו מקיים עם הנכרית פו"ר מ"מ לא חמירא כולי האי כיון דאין בה איסור דלא תתחתן, אין זה כלום שכבר מצינו שהתורה החמירה בהם ואמרו שהלכה מסיני הוא דאמר מר הבא על הנכרית קנאים פוגעים בו כדאיתא בע"ז ל"ו ע"ב הנז' וה"מ בפרהסיא ואתו בית דינו של חשמונאי וגזרו אפילו בצנעה וחייבו משום נשג"ז וכל נכרית במשמע מדקאמר הבא על הנכרית סתם ואפילו בבת גר תושב שקבל עליו שבע מצות ומצווים עליו להחיותו כדכתיב גר ותושב וחי עמך ומצווין ליתן לו נבילה כדכתיב לגר אשר בשעריך תתננה ואכלה מ"מ נכרי הוא ואין קידושיו תופסים בנכרית ובבתו נמי קרינן הבועל נכרית קנאים פוגעים בו וחייב משום נשג"ז הבא עליה בצנעה וגם הוא בכלל איסור חיתון וכמו שכתב הרשב"א ז"ל העתיק דבריו הרב כסף משנה בהלכות מאכלות

אסורות פרק י"א הלכה ז' וז"ל הצ"ל גר תושב והוא שקבל עליו שבע מצות כמו שביארנו וכו' וכתב הרב כסף משנה שם וז"ל הצ"ל אלמא כל שידעניהו שאינו עובד עכו"ם אינו בכלל גזירות הללו (דהיינו לאסור יינו בהנאה) ולא הצריכו לקבל בפני שלשה חברים אלא להחיותו בלבד ומ"מ כל שאסרו משום חתנות (דהיינו שאסרו יינם בשתיה משום בנותיהם) אף הוא אסור בו שהרי הוא בכלל איסור חתנות ולפיכך יינו אסור בשתיה כשמנו עכ"ל ע"ש, הרי לך בהדיא דגם גר תושב שקבל עליו שבע מצות ואינו עובד ע"ז אסרו יינו בתחילה בשתיה משום חתנות ולכן הבא על בתו בפרהסיא קנאין פוגעין בו ואם לא פגעו בו קנאין כבר כתב הרמב"ם ז"ל בהלכות אישות פרק י"ב הלכה ו' וז"ל לא פגעו בו קנאין ולא הלקו אותו ב"ד הרי עונשו מפורש בדברי קבלה שהוא בכרת שנאמר כי חלל יהודה קדש וגו' ובעל בת אל נכר וגו' וא"כ אף בזמן הזה שנכרתה מפיהם ע"ז מ"מ הוי דינן כדין גר תושב דשייך ביה איסור חתנות:

לכן אנשי לבב שמעו לי הנה יצאתי לקראתכם לשחר פניכם פניאל פנו אלי והקשיבו לאמרתי אמרת ה' צרופה מגן הוא לכל החוסים בו בואו אחי בואו רעי לגדור פרצת חומת העזרה עזרת נשים מקודשת, ולבנות ולהגביה חימות וחיל בעד עמנו שאל יבא זר וערל לרמוס את חצר המטרה, ולשמור ולעשות את כל התורה הזאת, ועתה בנים (א"ת בניך אלא בוניך) שמעו לי והקשיבו לאמרי פי אל ישט אל דרכיה לבך ואל תתע בנתיבותיה כי רבים חללים הפילה ועצומים כל הרוגיה כי אמת יהגה חכי ותועבת שפתי רשע, בצדק כל אמרי פי אין בהם נפתל ועקש כולם נכוחים למבין וישרים למוצאי דעת קחי מוסרי ואל כסף ודעת מחרוץ נבחר, וז"ל הרב צידה לדרך אבל הבוטח בו יתברך לא יפחד לדבר ולא ידאג לדבר חוץ מדבר ה' וכו' ולא יחניף ליצור כמותו ולא יסכים עם בני אדם בלתי עבודת הבורא ולא יפחידהו פחדם ולא יבהלוהו בהלותם ולא יירא ממחלקותם ואם יוכיחם לא ייראו מחרפת אנוש ומגדופיהם ואם יכלימוהו לא יבוש מהם ולא ייפה להם השקר, והבוטח השלם יביאהו בטחונו לפנות לבו מהבלי העולם וייחד את לבו לתורה ולעבודה. הכ"ד החפץ בהרמת קרן התורה וקרן ישראל י"ד לטבת בשנת וכבוד והדר תעטרה"ו ונשלם סדורו כ"ד לחשון שנת מל"א ברכ"ת ה' והיא שנת התרצ"ג פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי ס"ט

סימן יח

לענין נישואין אם יכולין ב"ד לגיירה לו לאחר שכבר היה עמה בדרך אישות בגיותה ואח"כ להשיאה לו כדת משה וישראל, כבר כתבנו לעיל שאין יכולים לגיירה כיון

דמשום תועלת רוצה להתגייר כאשר הארכנו לעיל, אלא שאם עברו שלשה הדיוטות וגיירוה אדעתא דהכי כדי להנשא לזה נ"ל שאינם יכולין מן הדין להשיאה לזה הגם שאמרו ביבמות כ"ד אמר ר' יצחק בר שמואל בר מרתא משמיה דרב הלכה כדברי האומר אפילו מי שנתגייר לשום אשה וכן אשה שנתגיירה לשום איש כולם גרים הם, וכן פסק מרן מלכא ביו"ד סימן רס"ח סעיף י"ב ואמרו בש"ס דאי הכי אפילו לכתחילה נמי יכול להכניסה מי שנטען עליה בגיותה אלא משום לזות שפתים הרחק ממך ופירש רש"י משום דאתו לאחזוקי קלא קמא ע"ש דמשמע מדבריו שדוקא משום הכי אמרו א"כ בנ"ד שהוא היה נשוי עמה בפרהסיא שהוא מוחזק ועומד יכול לכונסה כדאמר בש"ס אפילו לכתחילה יכול לכונסה אפילו נתגיירה לשום איש כדעת האומר כולם גרים הם, הא לאו ראיה היא והוא דהאי טעמא דהאומר כולם גרים אפילו נודע לנו דמשום אשה נתגייר הגם דלכתחילה לא נקבלהו כדכתבנו לעיל מ"מ אם בדיעבד קבלוהו אמרינן דהוי גר משום דנימא דבההיא הנאה דמטיא ליה גמר ומשעבד נפשיה לגרות להיות מגרי אמת (וכ"כ בנ"י וז"ל דכיון שנתגיירו וקבלו עליהם חזקה הוא דאגב אונסייהו גמרו וקבלו דגמרא גמירי לה וכו' ע"ש) שהרי יידע שאם לא יתגייר לא מטייא ליה ההיא הנאה מינה שהוא יודע שהיא לא תרצה להיות עמו בדרך אישות להיות עמו בגיותו בכל אופן שבעולם שכך דרכם של בנות ישראל שלא ירצו להנשא לנכרים דרך אישות ולכך בההיא הנאה דנתרצית להנשא עמו משעבד נפשו להיות גר צדק וכן היא נמי נימא הכי שאינו רוצה לישא אותה דרך אישות אלא א"כ נתגיירה ובההיא הנאה דנתרצה לה להנשא לה גמרה ומשעבדת נפשה להיות מגרי אמת ולכך אם היה עמה מתחילה בדרך זנות בפרהסיא עכשיו שרוצה להיות עמה בדרך אישות אפילו לכתחילה יכול לכנוס כדמשמע מפירוש רש"י ז"ל, אבל בנדון דידן שמתחילה היתה עמו בדרך אישות והרי גילה תחילתו על סופו שמתחילה ובראשון היה עמה בגיותה ברצון נפשו בדרך נישואין והניח דתו ונתדבק עמה בגיותה והוא בלא זה הוא רשע למות והא קא חזיא שמטיא לה הנאה מניה והיא בגיותה זה כמה עמו בדרך אישות ואין שום טינא עלתה על לבו בזה והוא עדין ברשעו עומד בכל אשר ימצא לו לו משפט הבכורה בכל אשר יתאוה תאוה ומה שמפתה היום לקבל עליה גרות אינו אלא דברים דאמירן בעלמא לצאת ידי חובת קרוביו המריבים עמו על ככה וכדאמרן שנודרת בפיה ומבטלת ומפרת בלבה שאין זה אלא למראית העין וכדי שיצא הקול שנתגיירה וקול דברים אתם שומעים ותמונה אינם רואים זולתי קול קול שאין לו עיקר שהרי עודנו עומד ברשעו והוי קול ושוברו עמו וכל מה שעשה אינו אלא להשקיט עליו מי מריבה אשר רבו עליו בני משפחתו ולדחות

עליו הנוגשים האצים עליו לאמר כלה מלאכתך אותה קח לך לפני ב"ד לאמר שרוצה להתגייר ותכנס לבית הטבילה שהרי לא חסרה דבר בזה ולמה תעכב בדבר זה של מה בכך ודעתו ודעתה שוים בזה שאין כוונתם בזה לגרי צדק כדאמרן והגם שמצינו במתני' שאמרו חכמים הנטען על הנכרית ונתגיירה אם כנס אין מוציאין מידו כדאיתא ביבמות כ"ד שאני התם שבא עליה דרך זנות אבל בנ"ד שהיה עמה בדרך אישות בפרהסיא לא וכדכתבינן, ועוד אם ככה את עושה הרי אתה מרגילן ומכשילן לעתיד לבא כי הרי אנו רואים בעינינו כי נצמדים בכל יום לנכריות וסומכין כי למחר אם יצטרכו לגיירם יגיירום כלאחר יד בגרות כזה על כן הדרך הישר שלא לקבלם ולא לעשות להם שום תקנה כי תקנתם זו היא קלקלתם, וכ"ש לדעת הרשב"א שהעתיק דבריו ז"ל הרב ב"י באה"ע סימן י"א וז"ל תשובה טעמא דלא יכנוס לכתחילה אינו אלא משום לזות שפתים שלא יאמרו בשביל זה נתגיירה דהיינו שלא נתגיירה אלא משום זנות דמטיא לה הנאה מניה ולא מיקרי גרות, וזה הפירוש הנכון אע"פ שרש"י לא פירש כן וכו' ע"ש א"כ כ"ש בנ"ד דאיכא טפי לזות שפתים וכן נמי משמע מדברי הנימוקי יוסף שהעתיק דבריו הרב ב"י שם וז"ל וכתב בנימוקי יוסף פרק ב' דיבמות אהא דתנן ואם כנס לא יוציא דברננה לא יוציא ולאו דוקא רננה אלא אפילו בא על השפחה ועל הכותית בודאי וכו' ע"ש ואי סבר כפירוש רש"י דהחשש הוא דאתו לאחזוקי קלא א"כ הכא דבודאי נודע שבא עליה מאי איכא למיחש אלא ודאי סובר הוא גם כדעת הרשב"א ז"ל ולכך נקט אפילו:

ואע"פ שמצינו לרבותינו שאמרו בענין יפת תואר לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות ואל יאכלו בשר תמותות נבילות וסיים בה במסכת שמחות נבילות בודאי כדאיתא בקידושין כ"א ע"ב והענין הוא נ"ל דלפי מה שאמרו המפרשים ז"ל שלא התירה תורה ואחר כך תבא אליה ובעלתה אע"פ שלא נתגיירה אלא בעל כרחה אפילו הכי התירתה לו מטעם מוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות וכו' ור"ל מוטב שישאנה בגרותה בעל כרחה ואל ישאנה בגיותה וא"כ הכא נמי בנ"ד נימא הכי נ"ל דלא שמה מתיא שלא אמרו היתר זה אלא במלחמה כדכתיב כי תצא למלחמה וגו' ובמלחמה כתיב ונשמרת מכל דבר רע מלמד שהשטן מקטרג בשעת הסכנה ולכן התירו לו בדבר שידעה התורה שלא יכול להעמיד עצמו נגד יצרו ודבר זה סכנה עצומה לרבים בעלי המלחמה וכמו שציוותה התורה למשוח מלחמה להעביר קול במחנה לאמר מי האיש הירא מעבירות שבידו וכו להכי אמרו בזה בטל הרע במיעוטו משום סכנה אבל בעלמא לא התירו כזה דא"כ בואו ונתיר לכל מי שרואה נכרית יפה וחושק בה, כהאי גוונא והס כי לא להזכיר עי' פירש"י בקידושין כ"א ע"ב ד"ה

יפת תואר משמע מתוך שמתגרה וכו' ועי' מסכת שמחות פרק ז' ועי' להרב נחלת יעקב בפירושו שם שציין לפירש"י וז"ל יפת תואר משמע מתוך שמתגרה בה יצרו מחמת יפיה התירה לו ובקושי אלא דמוטב שיאכלו ישראל בשר תמותות שחוטות בשר מסוכנת שחוטה ואע"פ שהיא מאוסה כדכתיב ביחזקאל ולא בא בפי בשר פגול עי' חולין ל"ז ע"ב ולא יאכלו בשר תמותות לאחר שימותו ויהיו נבילות עיין שם ונ"ל דלפי מה שהבינו התוספות שם בקידושין ד"ה שלא ילחצנה וכן מסקי במסקנתם שהביאו הירושלמי דרבי יוחנן שלח לרבנין בבל ואמר לום אתון אמרין דרב אמר דלא התיר הכתוב אלא ביאה ראשונה ואני אומר לא ביאה ראשונה ולא ביאה שניה ולא הותרה אלא לאחר כל המעשים האלו כדכתיב ואחר כן תבא אליה ובעלתה עכ"ל א"כ הכי פירושו דכמו דבבשר מסוכנת היא מאוסה ואמרו מוטב שיאכלו בשר שחוטה אע"פ שהיא מסוכנת ומאוסה הכא נמי אמרה תורה לאחר שגלחה את ראשה ועשתה את צפרניה ובכתה ירח ימים שמתנוולת ונמאסת אז יבא אליה במאיסותה ועי' הרא"ם ז"ל מה שתירץ לקושית התוספות על רש"י (שכתב לא דברה תורה) עי' עליו בפרשת כי תצא וז"ל מהרש"א בחידושיו על התורה על פירוש רש"י (לקמן בפסוק כי תצא מחנה על אויבך) לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר אמר המלקט וזה עולה עם מה שכתב רש"י לקמן בפסוק כי תצא מחנה על אויבך ונשמרת מכל דבר רע מכאן שהשטן מקטרג בשעת הסכנה וזהו שנקט כאן לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר שלא ימצא מקום לקטרג בשעת הסכנה עכ"ל והיינו כמ"ש אנן בענ"ד, וגם לפי פירוש התוספות דפירשו דביאה ראשונה במלחמה וכן קרוב לזה פירש הרמב"ן דביאה ראשונה אחר ביאתה לביתו אלא שהיא קודם כל המעשים האלו, יש לפרש שפיר מה שאמרו לא דברה תורה אלא כנגד יצה"ר מוטב שיאכלו בשר תמותות שחוטות וכו' דר"ל כיון שראה הקב"ה שיצריה תקיף עליה ואינו יכול להעמיד עצמו בזה נתן לו רשות לבא עליה ביאה ראשונה הגם שהיא נגד רצון ה' מ"מ נתן לו רשות לעשות רצון בנו המתגעגע עליו שמוטב שיבא עליה ברשות ביאה ראשונה וישביע את תאות יצרו ואל יבא עליה שלא ברשות ביאות רבות:

איך שיהיה אין למדין מיפת תואר לעלמא וכמ"ש דשאני יפ"ת שהיה זה במלחמה דאיכא סכנה עצומה דשטן מקטרג בשעת הסכנה ועוד יש לומר דלא התירה תורה אלא ביפת תואר במלחמה שהוא דבר דלא שכיח בכל יום ויום דבשבייה הקילו דלאו בכל יומא אתעביד ולא גזרה בה התורה והוי כהא שאמרו בכל מקים דבר דלא שכיח לא גזרו רבנן מה שאין כן בעלמא דהא עם שאין למדין מיפ"ת ככל דיניה שהרי יפ"ת מגיירין אותה בעל כרחה ובעלמא אין מגיירין עד שידעינן דברצון מתגיירין מחמת שחשקה נפשם

בדת ישראל אלא ודאי אין למידין משם לעלמא ועוד דשאני יפ"ת שכיון שהיא תחת ידו שלקחה מן השביה היא ברשותי ואין לה מי שימנענה מידו ומפני זה תקיף יצרו לעשות בה כרצונו להכי התירו והקילו בה מה שאין כן בעלמא ודוק:

וכ"ש בנ"ד שרוצים לכתחילה לגיירה כדי להשיאה לזה שכבר הוא עמה בדרך אישות דתרתי עבדי דמגיירים אותה לכתחילה הגם שנודע לנו מפני מה מתגיירת ועוד שרוצים להשיאה לזה לכתחילה מכניסין אותה לו בקידושין וכתובה ואע"פ שהם אדוקים זה עם זה ואי אפשר להפריד ערובתם זה מזה מ"מ אנן בי דינא לא עבדינן תקנתא במקצת משום הרואים והטועים שיאמרו שבי דינא התירוה לינשא לו וכל אחד כמוהו יעשה זאת ומשום הכי בזה אמרינן הלעיטהו לרשע וימות וראיה מדברי הרדב"ז בספרו דברי דוד בהלכות אישות סי' י"א וז"ל שאלת ממני אודיעך דעתי על ראובן שגירש ע"מ שלא תנשא לשמעון לפי שנטען עליה ומחמתו הוציאה והלך שמעון ונשאה בערכאותיהם ועתה רוצה ללכת למקום שאין מכירין אותו וישא אותה ע"י חופה וקידושין ונמצא שהגט בטל ובניה ממזרים, ושאלת אם נאמר לראובן שיגרש אותה בלא תנאי שלא להרבות ממזרים, תשו' דבר ידוע שהנטען על האשה אסור לישא אותה הילכך אסרוה על שמעון ולא נתיר לו אנחנו איסור הקל כדי שלא יעביר על איסור חמור ואדרבה הלעיטהו לרשע וימות וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא הגם שאם לא נתיר לו אנחנו איסור קל עביד איסור חמור אפי"ה לא נשתדל אנחנו למלאות נפשו וכו' ואין לומר בזה שאם לא תתיר לו דבר שאין איסורו אלא מדברי סופרים יבא לעבור על איסור תורה כי הא דפסק הרמב"ם בהלכות שבת פרק ששי הלכה כ"ב שכתב וז"ל שאם לא תתיר זה וכו' יבא להביאו בידו ועובר על מלאכה דאורייתא וכו' דשאני התם דלא פשע מתחילה אבל בנדון דידן פשע מתחילה שלקחה והיא נכרית ועוד הא כבר כתבנו דלא עבדינן מידי בזה שמגיירין אותה באמירת דברים ועדין היא בגיותה כמש"ל. אחר כך ראיתי להרב ויאמר יצחק בחלק אה"ע סי' נק"ה שנשאל כנדון דידן על ראובן שהיתה לו נכרית מיוחדת ונתגיירה ורוצה ראובן לעשות עמה נשואין גמורין כדת משה וישראל ושקיל וטרי בזה ולבסוף העלה וז"ל העולה מן המקובץ דהכא בנ"ד אשה זו שנתגיירה הגם שהיא גיורת גמורה ומותרת לבא בקהל מ"מ היא אסורה לראובן זה שנכשל עמה בגיותה ואפילו לדור עמו במבוי כמ"ש מרן בסי' י"א ס"ח וז"ל אותם שאמרו לא יכנוס אפילו באותו מבוי לא תדור וכ"ש שלא תשמשנו עכ"ל ע"ש ונ"ל שכל מה שכתב הרב בסתם ישראל כשר שנמצא בו פגם זה בזה הוא דאמרינן הגם שידעינן שלא נתגיירה אלא בשבילו שהיה עמה בגיותה מ"מ אמרינן דעתה שב בתשובה מאותו החטא ולא ירצה עוד להיות עמה במחיצתה בגיותה ולכן הוא המוציא

הוא המביא שדבר על לבה במועצות ודעת להביאה ליכנס תחת כנפי השכינה שייפה לה בין עיניה עיקרי הדת כמו הדברים שכתב מרן ז"ל בש"ע יו"ד סי' רס"ח סעי' ב' שיאמר לה שבעשיית מצות אלי תזכה לעולם הבא ומדרגתה בעולם במדרגה עליונה וכיוצא מדברים כאלו עד שקבלה להתגייר משום חביבות הדת אבל באלו שאנו רואים בזמננו זה שהבעל הוא רשע למות הנה אלה רשעים ומוסיפין ברשעתם ולא שב בתשובה ואין לו שום מעשה טוב וכל מעשיו כמעשה נכרים א"כ מאין יבא עזרה וכמו שכתבינן לעיל כאמה כן בתה ואין כאן שום גרות אלא כמצות אנשים מלומדה ועוד שעיקר צרתינו צרת רבים ודאגתנו היא שירדנו בזה עד מדרגה התחתונה שכל אדם חזו בו אנוש יביט מרחוק שעל ידי זה ימשך חרבן גדול לעתיד לבא שכיון שרואין אלו שקבלנו אותם והם עדין אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם כמאז כן עתה ולא באו בברית אלא בטבילה ולא בשינוי מעשה כמו שאנו רואים בעינינו שהרי גם הבעלים הבאים אלו ברשותם אין מעלין ואין מורידין בדת של תורה וכולהו בהפקירא ניחא להו ואשה עולה עמו ואינה יורדת לטבילה אלא כחוכא ואטלולא דלא עבדא מידי ושוב יעשה להם כהיתר בחיתון עם נשים נכריות בפומבי באין מפריע כלל ובנותינו יקחו להם לנשים ובנותיהם יקחו היהודים לנשים וא"כ תופר תורה ומה תהא אחריתנו ועל זה ידוו הדווים כי גדל הכאב מאד כי לא מצינו תרופה לזה עד ישקיף וירא השם משמים לרפאת את שברינו ואת שבר בת עמו ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו וכמו שהארכנו לעיל בתשובה יהי רצון שיכנסו דברינו אלה באזני כל השומעם וההוגה בהם ויעשו פרי תבואה אמן ישמעני אלהי כה דברי הצעיר המדבר מקירות לבו לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי אמן:

אור יום שלישי בשבת קודש יום ראש חודש כסליו של שנת מל"א ברכ"ת ה' לפ"ק אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן יט

ראיתי להרב נושא האפוד שכתב בסימן כ"ד וז"ל מעשה היה בגויה שבאה להתגייר בעודה מעוברת והיא לא רצתה להגיד למי הרה והטבלנוה כדת ושוב אחר כך נודע שמישראל היא הרה והוא כהן והיא היתה יושבת עמו יחד בבית אחד והאיש הזה היה בדעתו לקחתה לו לאשה ובא ושאל לפנינו ואמרנו לו שהיא אסורה לו כמשפט הכתוב באה"ע סימן ו' סעיף ח' (איזוהי זונה כל שאינה בת ישראל) ועתה ילדה בן זכר ורוצה האיש למולו באומרו שהוא בנו ונסתפקנו מה לעשות דאם נאמינהו שהוא בנו יוחזק

לחלל הוא וזרעו כדין הכהן הבא על הנכרית ואם לא נאמינהו ונאמר שאינו ממנו דכשם שזינתה עם זה זינתה עם אחר ינקה מהיותו חלל וכו' אך יבא להטמא למתים ושמא הוא ממנו שהוא כהן וכו', ונשא ונתן בהלכה ולבסוף העלה דמצינו שכתב הרא"ש דלדעת הרמב"ם דכתב דחיישינן דכשם שזינתה עם זה זינתה עם אחר הכא בנדון דידן שהיתה מיוחדת לו בביתו גם הרמב"ם יודה דהולד ממנו הוא, וכתב ולפ"ז הילד הוא ודאי חלל הוא וכל זרעו וכן אמרתי לכתוב כן בפנקס הקהל ע"ש:

ותם אני לא אדע מאי דתני ופשיט ליה להרב ז"ל שכתב שאם נאמינהו שהוא בנו יוחזק לחלל הוא וכל זרעו כדין כהן הבא על הגויה וכו' וחזר ושנאה בסוף דינא וכתב ולפ"ז הילד ודאי חלל הוא וכל זרעו וכו', ופליאה דעת ממני נשגבה לא אוכל לה דהיכן מצינו זה שכהן הבא על הנכרית שבניה הם חללים אם נתגיירו שנקראו חללים הם וכל זרעם אחריהם והרי שנינו בקידושין דף ס"ו וכל מי שאין לה לא עליו ולא על אחרים קידושין הולד כמוה ואיזה זה ולד שפחה ונכרית שהולד כמותן בין שנתעברה מכשר בין שנתעברה מפסול ע"ש, וכן פסק מרן באה"ע בסימן ד' סעיף ה' וז"ל ישראל שבא על אחת מאלו הולד כמותה יעו"ש, ומהאי טעמא קימ"ל דממזר הבא על הגויה הולד גוי ואם נתגייר הרי הוא כישראל וכמו שפסק מרן שם בסימן ד' סעיף כ' ע"ש, וכיון שהולד כמוה ונקראו בניה ולא בניו ולאו זרעו מיקרי ואינם מתיחסים אליו כלל ולא נקרא בנו ולא אחיו בין להקל בין להחמיר וכמו שפסק מרן שם בסימן קנ"ו סעיף ב' וז"ל זה שנאמר בתורה יכו' אבל בנו משפחה ונכרית אינו פוטר אפילו נתגייר וכו' וכן פסק בסימן קנ"ז סעיף א' מי שיש לו אח מאביו וכו' וכן אם היה משפחה או מהנכרית אינו זוקק לאשתו אע"פ שהיתה לידתו בקדושה וכו', והטעם משום דנקראו הבנים על שמה ולא על שמו וא"כ איך יתחלל הזרע הזה כיון שאינו מתיחס אחריו, הן אמת אם הכהן בא על הנכרית אחר שנתגיירה שהיא אסורה לכהן משום זונה ודאי הבנים ממנה חללים כמו כל הבאים מפסולי כהונה שהבנים מתחללים אבל אם בא עליה בגיותה דלא תפסי בה קידושין קימ"ל שהולד כמוה וגוי מיקרי ואיך יתחלל בנה, והגם שמצינו שכתב מרן שם בסימן ו' סעיף ח' איזוהי זונה כל שאינה בת ישראל וכו' על כרחך מיירי בשנתגיירה וכמו שרשם על זה הרב באר הגולה אות ש' דכתב וכרבנן דבמשנה דיבמות ואפילו נתגיירה בפחות מבת שלש שנים הואיל ואינה בת ישראל הרי היא כזונה ואסורה לכהן, וראיה ג"כ ממה שפסק שם סימן ז' סעיף י"ב וז"ל איזוהי חללה זו הנולדה מאיסורי כהונה כגון כהן הדיוט הבא על הזונה וכו' ע"ש, הרי לך דלא מיקרי חללה אלא הבא מאיסורי כהונה וכדאיתא בקידושין דף ע"ז ע"ב אמר רבא מנא הא מילתא דאמור רבנן אין חללה

אלא מאיסור כהונה דתניא לא יאמר גרושה בכ"ג וכו' חללה למה נאמרה אין חללה אלא מאיסורי כהונה ופירש"י שם ד"ה חללה למה נאמרה הרי אסורה לכהן הדיוט לומר לך אין חללה אלא מאיסורי כהונה מקרא יתירא דרשינן דהאי דהדר כתבה להכי כתבה לומר שתלמוד מסדר האמור חללה אחר אלמנה וגרושה שאין איסורן נוהג אלא בכהנים ולא כתב אחר זונה שמצינו שם זנות פוסל בישראל לומר לך שאין נקראת חללה אלא מביאת פסול כהונה לבדה ולא מביאת איסור הנוהג אף בישראל עכ"ל ע"ש, וא"כ לפ"ז ביאת הנכרית שהוא איסור הנוהג אף בישראל אף אם יבא הכהן עליה אין בה חללות דאין חללה אלא הבאה מאיסורי כהונה, ונ"ל דמשום הכי סיים מרן שם בסעיף י"ד אבל כהן הבא על הגיורת וכו' אפילו נתעברה מביאה ראשונה הולד חלל ולא נקט הבא על הנכרית הולד חלל אם נתגייר אלא משמע שאין זה חלל:

ונראה לי ליישב כל זה על פי מאי דאיתא שם בקידושין ע"ז ע"ח אמר רב אשי הילכך כהן הבא על אחותו, זונה משוי לה, חללה לא משוי לה, חזר ובא עליה עשאה חללה ופסקה מרן בסימן ז' סעיף י"ד ופירש רש"י ז"ל הילכך הואיל ואין חללה אלא מאיסורי כהונה, כהן הדיוט או כהן גדול הבא על אחותו פנויה, זונה משוי לה ללקות כהן הבא עליה עוד משום זונה שהרי נבעלה בעילת זנות מאסור לה, חללה לא משוי לה ואין כהן שני הבא עליה חייב משום חללה, חזר ובא עליה הוא או כהן אחר עשאה חללה שהרי אסורה לו משום זונה שאינו נוהג אלא בכהונה עכ"ל ע"ש, הרי מצינו אפילו לאחיה שהיא אסורה לו משום ערוה שהוא איסור השוה בכל כיון שבא עליה ביאה ראשונה עשאה זונה ואם בא עליה פעם שניה הגם שהיא אחותו ואיסורה שוה בכל מ"מ כיון שכבר נעשית נמי זונה בביאתו ראשונ' אם בא עליה פ"ב הגם שהיא אחותו ואיסורה שוה בכל מ"מ כיון שיש בה צד זנות נמי א"כ מצד זנות אינו נוהג אלא בכהנים ולהכי נעשית חללה בביאתו השנית, א"כ הכי נמי נימא הכא בנכרית שיש בה איסור נכרית שהוא שוה בכל ויש בה איסור זונה שאינו שייך אלא בכהנים א"כ אם בא עליה כהן כיון שיש בה נמי איסור זונה שאינו שייך אלא בכהנים נעשית חללה בביאתו ורביע עלה תרתי נכרית וזונה ולהכי הגם שבאמת הולד כמותה והוא גוי גמור כדקיימא לן הבא על הנכרית הולד כמוה ואינו מתיחס אחר אביו לכל מילי מ"מ כיון שהיא חללה בניה נמי חללים איקרו וא"כ דברי הרב נושא האפוד חיים וקיימים בזה שכיון דאפי' בגיותה אית בה איסור זונה דקיימא לן כרבא דסבירא ליה דכהן הבא עליה בגיותה לוקה עליה משום זונה כדאיתא בתמורה כ"ט ע"ב דהכי איתא התם אמר אביי זונה כותית אתננה אסור וכו' וכהן הבא עליה אינו לוקה עליה משום זונה מ"ט דאמר קרא לא יחלל זרעו

מי שזרעו מיוחס אחריו (בזה אני מזהירך זונה לא יקח) יצא הבא על הכותית דאין זרעו מיוחס אחריו ופירש רש"י דלא מיקרי זרעו אלא בנה, כדאמרינן ביבמות כ"ג ע"א בנך הבא מישראלית קרוי בנך ואין בנך הבא מן הכותית קרוי בנך אלא בנה עכ"ל, ורבא אמר אחד זה ואחד זה וכו' וכהן הבא עליה לוקה משום זונה מ"ט ילפי מהדדי מה זונה ישראלית בלאו, אף זונה כותית בלאו (משום דנקראת זונה) הרי לך דכותית נקראת זונה בגיותה לרבא דקימ"ל כוותיה דרבא לגבי אביי ועי' בש"ע אה"ע סימן ז' סעיף י"ב:

והנה ראיתי להתוספות ביבמות דף ס"א ע"א ד"ה אין זונה אלא גיורת דכתבו וז"ל וי"ל דרבא לא פליג אדאביי אלא היכא דזינתה דיליף לה מזונה ישראלית כדאמר רבא אבל אם לא זינתה מודה דלא מיתסרא משום זונה כדאמר אביי דכתיב לא יחלל וגו' ע"ש, אלא שראיתי להרב בית שמואל בסימן ו' סקט"ו דכתב דלהר"ם במז"ל עכו"ם שלא זינתה היא זונה וכהן הבא עליה לוקה ע"ש, והיינו טעמא משום שבאה מהשטופים בזמה, איך שיהיה דברי הרב נושא האפוד נתיישבו בזה משום שכיון שקימ"ל דכהן הבא על הנכרית לוקה משום זונה כרבא וכמו שפסק מרן באה"ע סימן ט"ז סעיף ראשון וז"ל ואם היה כהן אפילו בא עליה דרך מקרה לוקה מן התורה משום זונה עש"ב וא"כ בביאתו עליה שבא על הזונה נעשית חללה כמו שפסק מרן ז"ל בסי' ז' סעיף י"ב וז"ל איזוהי חללה וכו' כגון כהן הדיוט שבא על הזונה וכו' והיא עצמה נתחללה בביאתו וכו' עש"ב, והכא נמי הנכרית שבא עליה כהן הדיוט כיון שהיא זונה נתחללה בביאתו וכיון שהיא נכרית וזונה בניה כמותה שכיון שהיא נכרית וחללה גם בניה נכרים וחללים דהולד כמותה וכן אם בא ישראל עליה בעודנה נכרית כיון שהיא חללה הולד כמותה חלל מצדה ולא מצד הבועל, ולכאורה נראה דגם בחלל הבא על הנכרית דינו כדין ממזר הבא על הנכרית שבניו טהורים מן הממזרות גם החלל כן שבניו נטהרו מן החילול, אלא שבזה לא תקון זה להתיר לו לכתחילה ליקח נכרית כדי לטהר בניו מן החללות כיון דבלאו הכי מותר לבא בקהל ישראל אלא שאסור בקהל כהונה ולהכי לא התירו בזה לכתחילה אבל בדיעבד לקח לו נכרית או שפחה בניה מותרים ואין בהם שום חילול אבל כד דייקת שפיר נראה דחלל הבא על הנכרית כיון שהוא חלל עשאה חללה בביאתו כדקימ"ל דחלל הבא על בת ישראל עשאה חללה כדפסק מרן ז"ל בסימן ב' סעיף ה' דכתב דשמא זו אלמנתו של חלל וכו' הרי לך דאלמנת חלל אסורה לכהן ואם ילדה ולדה כמותה דנקרא חלל להכי בחלל לית תקנתא כמו שעשו תקנתא בממזר ודוק:

אך במה שכתב ואם לא נאמינהו ונאמר שאינו ממנו דכשם שזינתה עם זה זינתה עם אחר ינקה מהיותו חלל וכו' (אך יבא להטמא למתים ושמא הוא ממנו שהוא כהן) וז"ל

הרב בתשובה הנז' ינקה מהיותו חלל וגם זרעו יהיו נקיים אך ברח מן הפחד ונפל אל הפחת דאם על האמת הוא כהן יבא להטמא למתים וכו' ע"ש, לא ידעתי מאי קאמר דתנא היכא קאי דקאמר הכי דאם על האמת הוא כהן, דמנין באה לו הכהונה שאם ממנו שהוא כהן הרי קאמר נקרא חלל ואינו מוזהר על הטומאה ואם מאחר שאינו כהן גם הבן אינו כהן ועוד כיון שהירתו שלא בקדושה נקרא בנה ואינו מתייחס אחר הבועל וא"כ מנין באה לו הכהונה ועוד סיים בסוף תשובתו וז"ל ולענין למולו אני צויתי שימולו אותו ואם רוצה הבועל לברך יברך אך דוקא ברכת להכניסו בבריתו לא ברכת שהחיינו כי מי יודע אם הוא אביו ודאי וספק ברכות להקל עכ"ל, ובאמת קשה לי על דבריו דמאי קאמר כי מי יודע אם הוא אביו ודאי הא אפילו ידוע הוא שממנו נתעברה ולא מאחר מ"מ כיון שהורתו שלא בקדושה אפילו לידתו בקדושה אינו נקרא בנו אלא בנה וכמו שהעתקנו לעיל בתחילת התשובה דברי מרן הש"ע בסימן קנ"ז סעיף א' והיאך יברך שהחיינו ועוד מש"כ דהבועל יברך להכניסו בבריתו וכו' זה הוא היפך ממה שכתבנו לעיל סימן ט"ז דס"ז ע"א דברכת מילתו למול את הגרים ע"ש, אבל למ"ש לקמן דמיירי במי שהורתו ולידתו בקדושה אתי שפיר הכל, ואם נאמר שמה שאמר בשאלתו ועתה ילדה בן זכר ורוצה האיש למולו באומרו שהוא בנו לא מיירי מעיבור ראשון כשבאה לפנינו להתגייר והיא מעוברת כאשר היה בתחילה אלא דמיירי בעיבור שני שאחר שנתגיירה נתעברה עוד וילדה בן ולבן הזה הוא שרוצה למולו באומרו שהוא בנו, ונימא שמה שכתב בשאלה ונסתפקנו וכו' יוחזק לחלל הוא וזרעו כדין הבא על הגויה וכו' דלאו דוקא על הגויה אלא ר"ל על הגיורת וקראה גויה על מה שהיתה מתחילה ואתי שפיר השתא מה שאמר ואם נאמינהו שהוא בנו יוחזק לחלל כיון שבאמת דהשתא שנתגיירה לא נשאר בה איסור אלא לכהן משום שהיא זונה ולפ"ז נשקט הריב שהיה לנו עמו מתחילה כמריבי כהן ואתי שפיר גם כן ברכת שהחיינו דנקט דבאמת נקרא בנו כיון שהורתו בקדושה ולידתו בקדושה והכל יבא על נכון, אך הקושיא שהקשינו על דבריו ז"ל דמנין תבא לו הכהונה דחושש הרב דשמא הוא כהן כמש"ל היא באמת קושיא אלימתא ונ"ל שמה שכתוב בשאלה אך ברח מן הפחד וכו' עד יבא להטמא למתים הוא טעות סופר ושיבוש הוא וצריך למוחקו ודוק, וה' יזכנו להקים דגל התורה על כנו מכון לשבתך עולמים ולשמור חוקיו ומשפטיו ומצותיו ולעשות רצונו בלבב שלם במחשבה זכה וטהורה לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי אמן, כ"ג לחדש כסליו ש' מל"א ברכ"ת ה' לפ"ק אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות ספר תודה

סימן כ

שאלה ראובן השאיל ס"ת לשמעון לצורך ביהכנ"ס המתפללין בה הצבור שלא היה להם כ"א ס"ת אחד ואינם יכולים בס"ת אחד משום טירחא דציבורא בשבת ור"ח ובחגים ובמועדים וכשנתארך הזמן תבע ראובן את שלו והם אמרו לו בבקשה ממנו שיניח להם את שלו והם יתנו לו דמיו לקנות בהם ס"ת חדש מפני שאי אפשר להם לעמוד בספר אחד והוא באחד ומי ישיבנו לגלול ולדלג ממקום למקום מפני טורח הצבור לכן יניח להם ס"ת והם יתנו לו דמיו ויושלשו הדמים ביד שליש ולא יגמר המקח עד אשר יהיה הס"ת מוכן ומזומן ואז יקח הדמים מיד השליש ויתנם מיד למוכר הס"ת החדש באופן דליכא חשש לפשיעה או להתרשלות אי תיקון זה מהני ויכול למכור בענין זה או נימא כיון דליכא עילויא לדמי הס"ת דמעיקרא תורה ועתה תורה וליכא עילויא אסור למכור?

תשובה הנה מרן ז"ל בש"ע או"ח סי' קנ"ג סעי' ד' כתב וז"ל אם מותר לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה יש אוסרים ויש מתירים וכפי הכלל המסור בידינו הלכה כבתרא וא"כ לכאורה נראה דה"ה לנדון דידן שיכול למכור כדי שיקנה חדש אבל באמת אין זה כלום שהרי מרן ז"ל פסק ביו"ד סי' ע"ר סעי' א' וז"ל מצות עשה על כל איש מישראל לכתוב לו ס"ת וכו' ואינו רשאי למוכרו וכו' ואפילו למכור ישן כדי לקנות חדש אסור אבל ללמוד תורה או לישא אשה מותר למכור וכו' ע"ש והיא בעית הש"ס בפרק בני העיר כ"ז ע"א והכי איתא התם איבעיא להו מהו למכור ס"ת ישן ליקח בו חדש כיון דלא מעלי ליה אסור או דילמא כיון דליכא לעלויי עילויא אחרינא שפיר דמי? ת"ש אבל מכרו תורה לא יקחו ספרים, ספרים הוא דלא הא תורה בתורה שפיר דמי ודחי ליה מתני' בדיעבד כי קא מיבעיא לן לכתחילה, ת"ש רשב"ג אומר לא ימכור אדם ס"ת ישן ליקח בו חדש, התם משום פשיעותא כי קאמרינן כגון דכתוב ומונח לאפרוקי מאי וכו' ולא איפשיטא ואזלי בה הפוסקים לחומרא הגם שהוא איסורא דרבנן משום חומרא דס"ת וכמו שכתב שם רבינו ב"י שם בשם הר"ן ז"ל ע"ש. ולפי מה שנתבאר צריכין לומר הא דש"ע א"ח סי' קנ"ג שדעת מרן ז"ל להתיר בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה וליכא עילויא מיירי בשאר קדושות חוץ מס"ת דס"ת חמיר לן וכמ"ש הרב מגן אברהם שם סי' קנ"ג ס"ק ד' ע"ש ואי נימא שכלל הכל הש"ע שם גם דמי הס"ת נימא דשאני התם שכבר נעשו דמים וכמו שתירץ הש"ס מתני' דיעבד והכא מיירי לכתחילה שאין למכור לכתחילה להכי אסר ביו"ד וא"כ לכתחילה אסור למכור משום דליכא עילויא. והגם שרבינו ב"י ז"ל כתב שם וז"ל וכן פסק הרמב"ם דאין מוכרים ישן ליקח בו חדש

וכתב ה"ר מנוח דטעמו משום פשיעותא הילכך אם היה החדש כתוב והוא בבית הסופר ואינו חסר אלא נתינת דמים מוכרים עכ"ל, וכן מצאתי כתוב בספר האשכול בחלק שני הלכות ס"ת סי' י"ב וז"ל אין מוכרין ס"ת ישן ליקח וכו' משום פשיעותא ואי כתוב ומונח לאפרוקי בעיא ולא איפשיטא ולקולא עבדינן ע"כ וכתב שם בנחל אשכול אות כ' וז"ל כה"ר מנוח שהביא ב"י סי' ע"ר ולא כהש"ך ופרישה שחשבו ה"ר מנוח יחיד בקולא זו וכו' ע"ש ופשוט שטעמו של הרב מנוח כיון דבעיא דלא איפשיטא נקטינן להקל ככל ספיקא דרבנן דנקטינן לקולא כבעלמא ולהכי כתב דטעמא דהרמב"ם דכתב דאין מוכרים ישן ליקח בו חדש משום פשיעותא כדאמר בש"ס אליבא דרשב"ג משום פשיעותא ולא סבירא ליה כטעם הר"ן ז"ל דכ' דשאני ס"ת דחמיר זהו טעמו דה"ר מנוח ז"ל מ"מ מצינו שרוב האחרונים פליגי עליה וסברי לה כהר"ן ז"ל עי' בדרישה ובפרישה ובב"ח וכן העלה הש"ך ז"ל בסי' זה ס"ק ג' וכן כתב הרב מג"א באו"ח סי' קנ"ג ס"ק ד' ע"ש ועי' להרב ערך השלחן בא"ח סי' קנ"ג אות ב' וכולהו סברי לה דאזלינן בבעיא לחומרא ולהכי בנ"ד נמי יש להחמיר:

וראיתי להרב ט"ז שם ס"ק ג' שרצה ליישב דברי הרב מנוח מלשון הש"ס דקאמר על פשיטותא מדרשב"ג דקאמר לא ימכור ס"ת ישן ליקח בו חדש התם משום פשיעותא כי קאמרינן וכו', משמע שדברי רשב"ג פשוטים דמשום פשיעותא קאמר דלא ימכור הישן ליקח חדש ומשום הכי קשיא ליה להר"ר מנוח דלמה לא הביא הרי"ף אלא הא דרשב"ג ולא בעיית הש"ס באם כתוב ומונח לאפרוקי אלא ודאי משום דאזלינן בבעיא לקולא כדין כל איסור דרבנן ולכך לא הביא אלא דרשב"ג שדבריו פשוטים הוא משום פשיעותא וכונתו רצויה מהא דקאמר הש"ס אהא דרשב"ג התם משום פשיעותא ולא דחי בלשון ספיקא דילמא התם משום פשיעותא כשאר דחיות דדחי הגמרא בלשון דילמא אלא ודאי מדקאמר התם משום פשיעותא משמע דמפשט פש"ל להש"ס דהא דרשב"ג אינה אלא משום פשיע' כך היא כונת הט"ז, אלא דק"ל דא"כ הוא דרשב"ג איני אלא משום פשיעותא א"כ הדרא פשיטותא דש"ס מרשב"ג לאידך גיסא דדוקא משום פשיעותא הוא דלא ימכור הא מונח לאפרוקי שפיר דמי הגם דליכא עילויא ואם אינו פשוט כל כך הדרא קושיא על הרי"ף למה לא הביא בעיית הש"ס ואפשר לומר דהגם דפשט דברי רשב"ג מורים כן מ"מ אינו יכול לפשוט בעיין לאידך גיסא משום דיד הדוחה נטויה ולומר משום דאין כאן עילויא וזיל הכא קא מדחי ליה הגם דפשט דברי רשב"ג משום פשיעותא, ועל דברי הט"ז האלה אנן בדידן נימא שיטה אחרת בדברי ה"ר מנוח והוא דבאמת רשב"ג שאמר שאין למכור ישן מפני חדש הוא משום פשיעותא אבל מ"מ אין

לפשוט מהתם לאידך גיסא משום דיש לומר דכונת רשב"ג שאסור משום פשיעותא הגם דאיכא עילויא בזה החדש שיש בו בין שיטה לשיטה כמלא שיטה שבזה איכא עילויא וכמ"ש הרב בית דוד ביו"ד סימן לק"ט ועי' להרב פתחי תשובה סימן ע"ר ס"ק ו' מ"מ משום פשיעותא אסור הגם דאיכא עילויא והכי היא כונת הש"ס התם משום פשיעותא הגם דאיכא עילויא כי קאמרינן כגון דכתוב ומונח לאיפרוקי דליכא פשיעותא וליכא עילויא מאי ולא איפשיטא והר"ם במז"ל סתם כדברי רשב"ג שאין למכור ישן מפני חדש ומשמע הגם דאיכא עילויא ולהכי קאמר ה"ר מנוח שטעמו משום פשיעותא כדאמר בש"ס ונמצא לפי זה שדברי ה"ר מנוח עולים בקנה אחד עם דברי הר"ן ז"ל שהעתיק הרב ב"י ז"ל קודם לדברי ה"ר מנוח ואם כנים אנחנו בזה יבואו דברי רבינו ב"י ז"ל על נכון שלא העתיק דברי רבינו מנוח בדרך מחלוקת כאשר תמהו עליו רבים מרבני האחרונים ז"ל עי' דרישה והאחרונים ז"ל, איך שיהיה דברי ה"ר מנוח ז"ל כפי מה שהבינו בו האחרונים לא ישרו בעיניהם ולא מצאו מנוח בשיטת ה"ר מנוח דכתב הטעם משום פשיעותא ולא משום עילויא וסברי מרנן ז"ל הגם דליכא פשיעותא כיון דליכא עילויא אין למכור ישן מפני חדש וכל שכן למה שכתבנו אנן בענ"ד דגם ה"ר מנוח סבר לה הכי דבעינן תרתי דאיכא עילויא וליכא פשיעותא אז יכול למכור לכתחילה אבל אם עבר ומכר כבר הגם דליכא עילויא יכול לקנות כדמוכח מדברי מרן בא"ח סי' קנ"ג שמותר לקנות בדמי קדושה אחת קדושה אחרת כיוצא בה משום שכבר נעשו דמים:

והנה לכאורה קשה דמאי שנא מס"ת דקימ"ל כיון דליכא עילויא אסור למכור לכתחילה עד דאיכא עילויא ומאי שנא מדמים של קדושה אחת וס"ת בכלל שמותר לקנות בהם קדושה אחרת כיוצא בה בלא עילויא עי' להרב ט"ז בא"ח סי' קנ"ג ס"ק א', ויש לומר דשנא ושנא הוא דהנה קדם יש להתבונן דלמה ביש עילויא קימ"ל שמותר למכור כדי לקנות בדמיו דבר מעולה ממנו בשלמא אם יהיה חליפין ניחא אבל כשמוכרו ועושהו דמים הרי מורידו מקדושתו שהקדושה שעל הדמים אינה ניכרת בהם ואין ראוים בעצם לשום קדושה אלא הם דמי הקדש ומתחילה דרך משל שהיו ספרי קדש שכתוב בהם דברי אלקים חיים שהיא התורה היו קדושים מצד עצמם לא כן כשנעשו דמים אלא צ"ל הגם שעתה בהאי שעתא מורידים אותם כשנעשו דמים כיון דאדעתא דהכי מורידין אותם כדי להעלותן אחר כך וההורדה היא סיבת ההעלאה כמו שהוא כל דבר כגון ירידת מצרים שירדו אבותינו למטה למטה היא סיבת ההעלאה והמעלה שקנו אחר כך שנבחרו מכל עם ולשון, וכמו ארז אשר בלבנון שקציצתו וחתוכו לחתיכות דקים שהיא ירידתו היא סיבה לעשות ממנו כלים מכלים שונים מצויירים מכל מיני ציורים

ע"י אומן וחרש, וכמו מי שיורד לתהום והעלה אבן טובה שע"י ירידה זכה לאבן טובה ככה כאן שבאמת עתה שנעשו דמים ירידה היא ולכן אם כבר נעשה מה שנעשה ונעשו דמים והורדו שאין בהם עצם קדושה מותר להעלותם למה שהיו בתחילה שגם זה מעלה היא להם ממה שעתה הם דמים ואין בהם קדושה בעצם עתה כשיקנו בהם ספרים ספרי הקודש הרי הם מעלים בקודש הגם שחוזר לברייתו כמאז וכקדם מ"מ מעלה היא ממה שהיו דמים, אבל אם עדין היה הדבר קיים והוא בעצמו קדוש בעצם למה יורידו אותו מקדושתו במכירה שיעשה רמים לו אם אין בתכלית הורדתו שום תועלת כי גם אחר כך בקדושתן הם עומדים א"כ למה יקבל הורדה עתה כשיעשה דמים, וכמו שאמרו רז"ל בענין הנשמה היורדת למטה שהיתה נהנית מזיו השכי' וגם אחר חזרתה נהנית מזיו השכינה וא"כ למה היא יורדת לזה העולם? ותירצו לתכלית המעלה שיש לה עתה שנהנית בזרוע הרי שאם לא היה לה עילויא בהורדה זו הגם שחוזרת למעלה שהיתה לה מתחילה אינה יורדת, הכא נמי בנדון דידן, ובזה יש לתרץ תמיהת הרט"ז דבא"ח סימן קנ"ג סק"א שציינו לעיל ודוק, אבל אי מחלף דרך חליפין ספר בספר דהיינו תורה בתורה ש"ד ולית ביה בית מיחוש כלל וכ"ש כשיהיה ישן בחדש שמצוה קעביד:

ואע"פ שראיתי להרב ב"ח ביורה דעה סי' ע"ר שכתב דלאו דוקא למכור ישן כדי לקנות חדש דאסור דה"ה כשהוציא מתחילה מעות וקנה חדש משלו וירצה אחר כך למכור ישן כדי להשתלם ממנו מעותיו נמי אסור דדוקא כשמעלין בקודש הוא דשרי אבל כי ליכא העלאה דאע"ג דכי הדדי נינהו וליכא הורדה אלא דמיחלף תורה בתורה אסיר ע"כ והביאו הרב באר היטב שם סק"ג ע"ש, נ"ל שדוקא בכהאי גוונא דקא עסיק ביה הרב שמכר כדי להשתלם ממנו הוא דאמר הכי אבל אי מחליף ס"ת בס"ת כדאמרן שפיר דמי דלמאי ניחוש ואדרבה מצוה קא עביד ואין שום טעם לאסור בזה ודוק:

ואפלס נתיב לפני להתהלך במישרים אל מעונות אריות לטרוף טרף ולהוציא לאור תעלומה מתורתו של הרא"ש ז"ל אשר העתיק דבריו רבינו הטור ביו"ד סימן ע"ר שאחר שכתב מצות עשה על כל ישראל לכתוב לו ס"ת וכו' ואינו רשאי למוכרו וכו' ואפילו למכור ישן וכו' כלשון הש"ע שכבר העתקנו לשונו כתב וז"ל וכתב אדוני אבי הרא"ש ז"ל שזה לא נאמר אלא לדורות הראשונים שהיו כותבים ס"ת ולומדים בהם אבל האידנא שכותבים ס"ת ומניחים אותו בבית הכנסת לקרות בהם ברבים מצית עשה על כל ישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושיהן להגות בהן הוא ובניו כי מצות כתיבת התורה היא כדי ללמוד בה וכו' לכן הן הן הספרים שאדם מצווה לכותבם וגם שלא למוכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה עכ"ל, וכתב הרב"י ז"ל

משם רבינו ירוחם שכתב על דברי הרא"ש הנ"ל שכן כתבו הגאונים ע"ש, הרי לך בהדיא בדברי הרא"ש שכתב הן הן הספרים שאדם מצווה לכותבם וגם שלא למוכרם אם לא וכו' משמעות דברים אלו הן הנאמרים שעל אלו הספרים הם שיש בהם חומר הס"ת שאין למוכרם ולא על ס"ת שחפרוה שרים ומסרוה לרבים כזמננו זה שאינם לומדים בי הוא ובניו וגם הרבים אינם מוציאים אותו אלא כפעם בפעם בשבתות ובי"ט לקריאת ש"ץ הרצים יצאו דחופים בדבר המלך כקורא האגרת באין מבין והשומעים אצים לאמר כלו מעשיכם, אשר קריאה כזו אינה דרך למוד אלא כמצות אנשים מלומדה ספר תורה הנעשה על קריאה כזאת אין בו חומר ס"ת של דורות ראשונים ולהכי יכול למוכרו במכירה זו שהיא כדי לקנות חדש שהרי מדבריו נראה שעיקר המצוה הם החומשים והש"ס שאנו קורים ולומדים בהם אבל בס"ת הניתן לרבים לא זהו הס"ת המצווה עליו כתבו לכם את השירה הזאת ואין בו מצוה ולהכי יכול למוכרו וכמו שכתב הרב דרישה ז"ל שכתב דבזמננו זה דניתן לתורה שבע"פ ליכתב וניתן ג"כ להכתב תורה שבכתב דפים דפים כל אחד בפ"ע למה לנו לזלזל בכבוד התורה בחנם ללמוד מתוכו שלא לצורך וכו' ע"ש, דלפי דבריו האידנא לית לן מצות כתיבת התורה, והמצוה היא בחומשים ובש"ס תמורת מצות ועתה כתבו לכם, אע"ג דמצינו לרבינו ב"י ז"ל שלא ישר דרך זה בעיניו ואסברא ניהלן וז"ל דיש לתמוה דהיאך בא הרא"ש לפטור לאדם ממצות כתיבת ס"ת ולהחליפה בחומשים ומשניות וכו' שלא תלה הטעם אלא מפני שאינם לומדים בו והי"ל ללמד דעת את העם שחייבים ללמוד בו, ולכן פירש שגם הרא"ש לא בא למעט אלא בא להוסיף ולחדש לנו חיוב כתיבת חומשים ומשניות וכו' שגם זה בכלל מצות כתיבת ס"ת ושזה יותר מצוה מלכתוב ס"ת ולהניחו בבית הכנסת לקרות ברבים אבל לכתוב ס"ת לקרות בו הוא ובניו פשיטא דגם האידנא זהו עיקר קיום המ"ע שהרי נוהג בו כמו שהיו נוהגים בדורות הראשונים עכ"ל, והסכימו האחרונים לפירושו הנז' הט"ז סימן ע"ר סק"ה אחר שהעתיק דברי הדרישה כתב וז"ל ואף שלפי משמעות הלשון של הרא"ש משמע יותר כדברי הדרישה מ"מ נכונים דברי הב"י בטעמם דהיאך נבטל מ"ע של ועתה כתבו לכם בחילוף הדורות עכ"ל, אבל אין זה ענין למ"ש הרמב"ם הלכות תשובה בפרק שלישי האומר שהבורא החליף מצוה זו במצוה אחרת וכו' ע"ש, דהכא שאני דדא ודא אחת היא, וכן מצאתי ראיתי להרב מהר"י מולכו בשלחנו הטהור שלחן גביה בסימן זה שהסכים גם הוא לדברי רבינו ב"י הנ"ל אחר שהביא דברי הרב"י והסכמת הב"ח לפירושי ודברי הט"ז והרב מעדני י"ט שהסכימו גם כן לפירוש הב"י והביא שדעת הרב ש"ך שהסכימה דעתו לדעת הדרישה כהנא מסייע כהנא, כתב וז"ל ולענין הלכה הכי

נקטינן מכמה אנפי חדא דיחיד ורבים הלכה כרבים, ועוד דטעם הדרישה חלוש מאד וכו' והעד על שהרב האלקי קדוש הוא מהר"י אשכנזי ז"ל היה נוהג לקרות סדר השבוע בכל יום ששי שמו"ת מתיך ס"ת כשר ככתוב בספר נגיד ומצוה, ועוד לדידן דקבלנו הוראות מרן ז"ל וכו' הכי נקטינן וכן נהגו גם בזמן הזה שאע"פ שאנו קונים כמה ספרים מהגמרא ופירושיה עכ"ז כותבין ס"ת נאה ע"י לבלר נאה וכורכין אותו בכלים נאים ונותנים אותו לבית הכנסת לקרות בו ברבים ע"כ והכי שמעינן ליה להרב חיד"א בספרו ברכי יוסף בסימן ע"ר אות ט' וזאת הלכה העלה שר הבירה וז"ל והעיקר כמ"ש מרן בב"י דגם עתה מצות ס"ת כדקאי קאי וכן הסכימו האחרונים וכן מוכח מדברי גורי האר"י ז"ל וכן עיקר עכ"ל, הראת לדעת שכן הסכימו האחרונים דגם בזמן הזה לדעת מרן ז"ל כדקאי קאי, מ"מ נראה דלא בא הרב ב"י ז"ל והרבנים שהסכימו עמו לחדש לנו אלא דגם בזמננו זה שחיוב מוטל על כל איש ישראל לקנות ש"ס ופוסקים לא יפטר בזה שלא לחייבו במצות ועתה כתבו לכם וגו' ולאפוקי מסברת הדרישה והש"ך שכתבו שבזמננו למה לנו לזלול בכבוד התורה ללמוד מתוך ס"ת שלא לצורך וכו' על זה טעמו וראו כי טוב לי אז ומעתה לכתוב ס"ת ולקרות בו גם בזמננו זה וכדקאי קאי עולם כמנהגו נוהג לכתוב ס"ת לקרות בו הוא ובניו וכמו שהביאו ראיה לדבריהם מהאר"י ז"ל שהיה פותחו וקורא בו גם בזמננו אבל גם לדעת הר' ב"י אין בו חומר שלא למוכרו אלא ללמוד תורה וכו', אלא אם אנו נוהגין בס"ת כמו שציוה עלינו רבינו ב"י בספרו וז"ל אבל לכתוב ס"ת לקרות בו הוא ובניו פשיטא דגם האידנא זהו עיקר קיום מ"ע שהרי הוא נוהג בו כמו שהיו נוהגים בדורות הראשונים וכו' ע"ש, הרי אתה רואה בעיניך דכתב דגם דהאידנא זו עיקר המצוה שהרי נוהג בו כמו שהיו נוהגים בדורות ראשונים שקורא בו הוא ובניו וא"כ דוקא בזה שהוא פותחו וקורא בו הוא שיש בו כל חומרי ס"ת שלא למוכרו אם לא ללמוד תורה ולישא אשה אבל בזמננו זה שאין אדם קורא בס"ת שלו אלא מוסרו לרבים לקרות בו בבית הכנסת קריאה כנזכר לעיל אין בו חומר ס"ת וכמו שכתב הטור בשם הרא"ש שכבר כתבנו לשונו דכתב אבל האידנא שכותבין ס"ת ומניחין אותו בבית הכנסת לקרות בו ברבים מצוה על כל איש וכו' לכתוב חומשי תורה וכו' להגות בהן הוא ובניו וכו' לכן הן הן הספרים שאדם מצווה לכותבם ושלא למוכרם אם לא וכו' ע"ש וא"כ כיון שבזמננו אין מתנהגים בס"ת כמו שצוה עלינו רבינו ב"י כמש"ל א"כ ספרים ומשניות עדיפי מניה כמ"ש הטור משם הרא"ש ומצינו בספרים ומשניות שהם עדיפי שמוכרים אותם וכמו שכתב הרב ברכי יוסף בסימן זה סימן ע"ר אות יו"ד וז"ל ולא ימכרם וכו' כלומר דאין ראוי למוכרם אבל לא חמירי כס"ת וכן כתב מרן בחומ"ש סימן רמ"ח

וכתב דמעשים בכל יום שאדם מוכר ספריו דהוו בכלל נכסיו וכו' ע"ש, אלא באמת יש להעיר על זה מלשון הרא"ש שכתבנו לשונו לעיל שכתב שהן הן הספרים שאדם מצווה לכותבם וגם שלא למוכרם אם לא וכו' דהיאך יתפרשו דברים אלו עם פירוש הרב ברכי יוסף הנ"ל והגם שמרן בש"ע חומ"ש סימן רמ"ח כתב כן נ"ל שאין משם ראיה שמרן ז"ל שם העתיק דינא דש"ס דבתרא קנ"א ע"א שבזמן דורות הראשונים לא הוו חמירי ספרים אבל בזמננו שהם חמירי יותר מס"ת כמ"ש הרא"ש מנא לן לאקולי בהוו אחר כך ראיתי שדברי הברכי יוסף הם דברי רבינו ב"י שם בחימ"ש וז"ל ומ"ש שחילק הרמ"ה בין ס"ת לשאר ספרים וכו' טעמא דמסתבר הוא דהא לא אמרו דאין מוכרין אלא ללמוד תורה ולישא אשה אלא בס"ת אבל שאר ספרים אינם בכלל ואפילו למה שכתב הרא"ש וכו' דהאידנא ספרי מקרא ומשנה אין למוכרם אם לא ללמוד תורה ולישא אשה מ"מ לא חמירי כס"ת ומעשים בכל יום שאדם מוכר ספריו הילכך וכו' ע"ש, ובאמת לכאורה הם דברים סותרים כיצד יבא מנהג העולם שמוכרים ספריהם עם דברי הרא"ש שכתב שאין למוכרם אם לא ללמוד תורה וכו' ואפשר שמפרש דברי הרא"ש שכתב שהן הן הספרים שאין למוכרם אם לא וכו', ר"ל שהיה ראוי לומר עליהם שלא למוכרם אם לא וכו' ואם כן בדרך ראוי קאמר הרא"ש ולא שהדין כן וגם מפני שנהגו העולם כן אמרינן דהוה ליה כהתנו, איך שיהיה לענין ספרי תורה שבזמננו שאנחנו מביאים אותם ומניחים אותם בבית הכנסת הנחה עושה מצוה ואין אנחנו קורין בהם כדורות ראשונים כמש"ל נ"ל שאין בהם חומר ס"ת גם לדברי הרב"י ז"ל שהרי ציוה עלינו לקרות בו הוא ובניו וכיון שאין מנהגנו כן אין בו חומר ס"ת כן היה נראה לי לכאורה:

אבל לא אכחידנה תחת לשוני הגם שכן באמת חייבה דעתי וכמו שכתבנו ראיותינו על זה עדין מהסס לבי בזה ממה שסתמו האחרונים דבריהם בזה וכתבו דגם בזמננו כדקאי קאי וכ"ש למאי דכתב הרב שלחן גבוה שאחר שכתב שגם בזמננו שיש לנו ש"ס ופוסקים ברי בחיובא לכתוב ס"ת והביא דברי רבינו האר"י ז"ל כתב וכן נהגו בזמן הזה שאע"פ שאנו קונין כמה ספרים מהגמרא וכו' עכ"ז כותבין ס"ת נאה ע"י לבלר וכו' ונותנים אותו לבית הכנסת לקרות בו ברבים עכ"ל משמע הגם שאין קורין בו הוא ובניו כדורות ראשונים אלא שנותנים אותו לבית הכנסת לקרות בו ברבים כזמננו זה וכאשר היה ג"כ בזמן הרא"ש שמניחים אותו בבית הכנסת לקריאה דרבים גם בזה הנחה וקריאה דש"ץ עושה מצוה של ועתה כתבו לכם שהרי הוא כספרי דורות ראשונים שקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד שגם ס"ת כזה מקודש ועומד כימים הראשונים וראוי הוא לכל דבר שבקדושה שהרי מצוה לקרות בו אלא שהעולם אינם קורין בו משום שאינו

שכיח בביתו ובחומותיו ואין בו נקודות וטעמים ופירוש לכך בוחרים בחומשים, ועוד מפני מוראו וכבודו שאינם יכולים ליזהר בו ובכבודו כדין ס"ת וחוששין לנפשם מפני אימת ס"ת לכן נהגו להניחו בהיכלו בבית הכנסת שבהיכלו כולו אומר כבוד ולכך עדין עליו כל חומרי ס"ת הנאמרין בש"ס ובפוסקים וכדקאי קאי כאשר הסכימו האחרונים ז"ל גם הרב ב"ח בסי' ע"ר העתיק בשם ב"י וז"ל וכתב ב"י דגם הרא"ש מודה דעיקר קיום מ"ע אף האידנא הוא לכתוב ספר תורה ולקרות בה בצבור בבית הכנסת וכו'

גם מדברי רבינו ב"י ביו"ד סי' ע"ר ובא"ח סי' קנ"ג משמע שגם אם נותנו בבית הכנסת לקריאה דרבים עדין יש בו חומר ס"ת ויש לנו הוכחה מדבריו ז"ל ממה שכתב בסימנים הנז' דגם שמצא כתוב שזה המתיר למכור ס"ת של יחיד אליבא דהרא"ש אמרה דסבר דהאידנא אין מצוה בקניית ס"ת אבל לעיקר דינא דיש מצוה בקניית ס"ת אפילו יחיד אסור למכור וכתב ע"ז הב"י אין דברים אלו נראים לי מטעם שאכתוב בסמוך דלפי דעתי האידנא נמי איכא מצוה בכתיבת ס"ת גם לדעת הרא"ש ז"ל הילכך נראה דאפילו בימי דורות הראשונים מיירי וכו' עכ"ל, ע"ש, ואי הרב"י ס"ל דגם האידנא אין מצוה וחומר ס"ת אלא אם כותבו לקרות בו הוא ובניו אז יש בו כל חומר ס"ת שאינו נמכר כ"א ללמוד תורה וכו' אבל אם מניחו בבהכ"נ לרבים לקרות בו אין בו חומר כאשר ס"ד לומר שכן הוא דעתו ז"ל א"כ מאי קשיא ליה אדברי הרא"ש דמתיר ליחיד למכור ס"ת שלו נימא דהרא"ש מיירי בזמן הזה שאין קורין בו הוא ובניו ונותנים אותו לבהכנ"ס לרבים שאין בו מצוה ולהכי אין בו חומר ויכול למוכרו וכמו שמצא כתוב אלא ודאי מוכח מדבריו דגם האידנא שיש לכל אחד ש"ס ופוסקים מ"מ מצות כתיבת ס"ת עדיין היא מוטלת עליו ובזה שכותב ונותן לרבים לבית הכנסת מקיים מצות ועתה כתבו לכם ויש בו כל חומר ס"ת, גם אשו"ר נלוה לזה הרב מגן אברהם שגם כן מדבריו מוכח כן שכתב בא"ח סימן קנ"ג סקכ"ב שאחר שהעתיק דברי מרן בחימ"ש סימן רמ"ח שפסק בבעיא דבתרא קנ"א ע"א דלא איפשיטא אם יכול ליתן ס"ת במתנה לחומרא וכתב הרב מג"א דשם בבתרא מיירי שנותנו לרבים לקרות בו והכי פסק מרן לחומרא שאינו יכול ליתנו במתנה ועל זה הקשה וז"ל וצ"ע על מה סומכים העולם שמוכרין ס"ת אפילו נתנם לבית הכנסת לקרות בהם ומשתמשים בדמיהם, וצ"ל כיון דהמנהג כן הוה ליה כאילו התנו מתחילה שלא תחול קדושת רבים עליהם ע"כ, ולדברינו הראשונים מאי קשיא ליה ממנהג העולם בזמן הזה על הא דבתרא דשאני בזמן התלמוד שהיו לומדים וקורין בס"ת ולהכי איבעיא להו כיון שדינו שאינו נמכר אלא לתלמוד תורה אבל בזמננו שנותנו לרבים ואינם קורין ולומדין בו אלא משבת לשבת אין בו חומר ס"ת אלא ודאי סובר הרב

דגם בזמננו שנותנים לרבים לקריאה כזו נוהג בו כל חומרי ס"ת ולכך הוצרך לתרץ בענין אחר, מכל מה שכתבנו יתבאר שמכאן מודעה רבה לאורייתא שמצות ועתה כתבו לכם את השירה היא מצוה נצחיית נוהגת לדורות עולם כמאז ומקדם עלינו לקיים מצוה זו בכל דיניה בכללותיה ופרטותיה בכל חומר וחוזק שבה ואין ביטול המצוה מפני ביטול הטעם דהגם שבטל הטעם מצות התורה אינה בטילה לא מפני שאנו נותנים טעם תעקר המצוה בהיבטל הטעם ח"ו דא"כ תופר תורה ח"ו ואין טעם למצות כי עיקרן ויסודן ושורשן אחוזים למעלה ראש והתורה הטילה עלינו חובה לכתוב את השירה שנאמר ועתה כתבו לכם את השירה ולכך מצוה עלינו גם בזמננו זה לקיים מצות עשה לכתוב ספר תורה שהיא אחת מתרי"ג מצות דאורייתא ועיין להרב ח"ס בחיו"ד סי' רנ"ד מש"כ בזה, ועי' הרמב"ם ז"ל הלכות תשובה בפרק שלישי הלכה ה' עיין שם:

ועדיין יש לדון בזה ממה שכתב מרן הש"ע בא"ח סי' קנ"ג סעי' יו"ד וז"ל י"א דיחיד בשלו אפילו ס"ת מותר למוכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה כל שלא הקדישו לרבים לקרות בו ויש מי שאוסר אא"כ ללמוד תורה וכו' ע"ש וחזר ושנאו ביו"ד סי' רפ"ב סעי' י"ח וז"ל יחיד שמוכר ס"ת שלו ותשמישיו יש מי שמתיר להשתמש בדמיו ויש מי שאוסר ע"כ ודעה א' היא סברת הרא"ש ורבינו משולם וראבי"ה והמרדכי ונמוקי יוסף וארחות חיים כמו שהעתיק הרב ב"י בספרו הגדול בא"ח סי' קנ"ג ע"ש ובי"ד סי' ע"ר הוסיף בב"י וכתב שכן הוא דעת ה"ר מנוח ג"כ ע"ש והסברא השניה שאוסר היא משמעות הרמב"ם ז"ל מדסתם דבריו בפרק ששי מהלכות ס"ת וכמו שכתב הרב"י בא"ח וז"ל אבל מדברי הרמב"ם משמע דאפילו עשאו יחיד לקרות בו לעצמו אסור למכרו וכו' ע"ש וכן הוא לשונו ביו"ד סי' רפ"ב בב"י וז"ל ומיהו בס"ת דיחיד משמע דפליג הרמב"ם אהרא"ש וסבר דאסור למוכרו וכו' ע"ש והגם שהרמב"ם לא פליג בהדיא ואינו אלא משמעות דבריו מדלא חילק וכתב בסתם כלשון הש"ס מ"מ רבינו ב"י בש"ע שהביא דברי האוסר בסברא אחרונה נראה שדעתו ז"ל לפסוק כוותיה דהרמב"ם הגם שאינו אלא ממשמעות דבריו ושביק כל הנך רבוותא דלעיל שבאו דבריהם מפורשים להתיר בשל יחיד נ"ל שטעמו ז"ל משום דלשון הש"ס דנקט לישנא דיחיד מסייע ליה להרמב"ם ז"ל וכמו שכתב רבינו ב"י בסימן ע"ר וז"ל ותדע דהא איסור מכירת ס"ת בלשון יחיד מתנייא נא ימכור אדם ס"ת וכו' ומכר ס"ת וכו' וכן דברי הרמב"ם וכו' ע"ש, אבל הרב דרכי משה בא"ח סימן קנ"ג סק"ו הסכים לדעת המתיר וז"ל וכן נהגו למכור ס"ת וספרים וכו' ע"ש, וכן כתב הרב ב"ח ביו"ד סימן רפ"ב וז"ל מיהו נהגו העם להקל ואין להחמיר להם כיון שתולין עצמם בהוראת הרא"ש ז"ל וכו' ע"ש, ולא ידעתי למה כתב הרב שאין להחמיר להם כיון

שתולין עצמן בהוראת הרא"ש וכו' דלמה הניח כל הני רבוותא דסברי להיתרא וכתב שתולין עצמן בדברי הרא"ש כלומר הן תולין עצמם אבל לפי דעתו אין האמת כן שהוא כבר פירש לנו דברי הרא"ש בסימן ע"ר וכתב דהרא"ש מיירי במוכר ס"ת שלו מפני דוחקו ע"ש, ולמה לא נימא שתולין עצמם בששה סדרי משנה ששה משמותם על האבן האחת שכולם עונים שיכול היחיד למכור בשלו הגם שהרא"ש לא נמנה עמהם וצ"ע:

גם הרב מגן אברהם בא"ח סימן קנ"ג שכבר כתבנו לעיל לשונו כתב שנהגו העולם למכור ספר תורה הגם שנתנו לבית הכנסת לצבור לקרות בו ותמה דזה גם להרא"ש אסור וייש המנהג וכתב כיון שהמנהג כן הוה ליה כאילו התנו בתחילה שלא תחול קדושת רבים עליהם וכו' ע"ש, הרי הרב מגן אברהם הוסיף בעדותו גם על ספר תורה הניתן לרבים נהגו להתיר דעל הראשונים אנחנו מצטערים דהיינו על הספר תורה של יחיד אלא שהרב גלגל עלינו גם החדשים אפילו הניתנים לרבים

גם ראיתי למהריק"ש ז"ל בספרו ערך לחם ביורה דעה סימן רפ"ב בהגהותיו שכתב על סברת המתיר להשתמש בדמיו כתב על זה וכן נהגו ע"כ משמע דנהגו כסברא הראשונה עיין שם וכהנך רבוותא, ועל מ"ש לעיל משם הרב מגן אברהם שכתב שהעולם נהגו למכור גם ספר תירה שנתנוהו לבית הכנסת, הנה ראיתי להרב שלחן גבוה ביורה דעה סימן ע"ר ס"ק ט' שכתב וזה לשונו והאידנא כל הכותב ספר תורה ונותנו לקהל לקרות בו ברבים ספר תורה של רבים הוא ואיני רשאי למכור אותו אפילו להרא"ש וכו' והכי נהוג עכ"ל, הרי העיד הרב שנהגו העולם שלא למכור הספר תורה שניתן לבית הכנסת ואם כן איכא חילוקי מנהגים בין אשכנזים כמו שהעיד עליהם הרב מגן אברהם שנהגו למכור ובין הספרדים שכתב עליהם הרב שלחן גבוה והכי נהוג, וכל זה בספר תורה הניתן לבית הכנסת לרבים אבל בשל יחיד הרי מצינו שגם מהריק"ש דידן כתב על דברי המתיר והכי נהוג כדעת הרב דרכי משה ובית חדש ומגן אברהם, וכן מצאתי כתוב בס' חוט המשולש חלק רביעי בתשובות מהר"א אבן פאווא תשובה ל"א שכתב וז"ל וראיתי דהאידנא נהגו להקל בספר תורה של יחיד למוכרו ולעשות בדמיו מה שירצה וכו' ע"ש:

הנה עפעפיך יישירו נגדך דכל הרבנים האחרו' העידו בגודלם שהעולם נהגו כדעת המתירים ליחיד למכור בשלו כרוב פוסקים אשר נקבו בשמות הנ"ל אבל בספר תורה של יחיד שנתנו לקרות לרבים לבית הכנסת אין למוכרו כי אם ללמוד תורה או לישא אשה ולא שנתנו והקדישו לקהל בית הכנסת דזה פשיטא שאין בידו וברשותו ליטלו וכמ"ש הרב מגן אברהם בארח חיים סימן קנ"ג סע"ק כ"ב וזה לשונו הצריך לענייננו, ויש לומר דשם מיירי שנתנו לקהל אבל אינו הקדש גמור דזה פשיטא שאינו שלו ואינו יכול

למוכרו וכו' ע"ש, רוצה לומר כההיא שהביא הרב ב"י ז"ל בא"ח סימן קנ"ג משם מהר"י קולון ז"ל על ראובן שהיה לו ס"ת מוחזק שהיה של אבותיו וכתב הרב מהר"י קולון שאין הצבור יכולין להחזיק בו דלא שייך חזקה בס"ת העשוי מתחילתו ע"מ שיקראו בו הרבים ושיהיה תמיד מונח בבית הכנסת עד יום פקיד אותו הבעלים וכו' ע"ש ופסקו מרן ז"ל שם בש"ע סעי' י"ט הגם שהוא של יחיד מ"מ כיון שעשוי מתחילתו שיקראו בו רבים חלה עליו קדושת רבים ואינו יכול למוכרו אלא לשני דברים אלו הנזכרים וזהו נמי כונת רבינו משולם שהעתיק הב"י בסי' קנ"ג וז"ל וכן הדין בס"ת שעשה יחיד לצורכו קודם שהקדישו לקרות בו רבים שיכול למוכרו וכו' ע"ש ואחר כך העתיק דברי א"ח שכתב משם בעל ההשלמה והוא רבינו משולם וז"ל אם עשאו לקרות בו ברבים דינו כשל רבים וכו' ורצונו לומר הקדישו לקרות בו ברבים אי עשאו לקרות ברבים עד יום פקוד אותו הבעלים חלה עליו קדושת רבים ולכך חמיר הוא ואינו יכול למוכרו אלא לשני דברים בלבד וכבר כתבנו לשון הרב שלחן גבוה ביו"ד סי' ע"ר ס"ק ט' שכתב וז"ל והאידנא כל הכותב ס"ת ונותנו לקהל לקרות בו ברבים ס"ת של רבים הוא ואינו רשאי למכור אותו אפילו להרא"ש וכו' ע"ש. וא"כ בנ"ד הגם שהוא של יחיד וברשותו שהרי הוא משאילו לאחרים ותובע את שלו מ"מ כיון שנעשה מתחילתו לקרות ברבים והרי נתנו לרבים לבהכ"נ וקראו בו רבים חלה עליו קדושת רבים ואינו יכול למוכרו אם לא יש מנהג דאז אמרינן דאדעתא דמנהג נתנו לבהכ"נ לרבים והוי כאילו התנו מתחלה שלא תחול קדושת רבים עליהם כמ"ש הרב מגן אברהם ז"ל כנזכר בסמוך:

ודע כי פירושנו זה שכתבנו שאם היחיד נתנו לרבים לקרות בו הגם שלא נתנו להם אלא לזמן כשירצה לפקוד אותו אפילו הכי חלה עליו קדושת רבים ושל רבים איקרי זה הפירוש מוכרח הוא ג"כ מהרא"ש ז"ל שהוא מריה דהאי סברא שמתיר ליחיד לעשות בשלו כרצונו ודברי הטור ביו"ד סי' ע"ר שהביא משם הרא"ש שכתב שזה לא נאמר אלא לדורות ראשונים שהיו כותבים ס"ת ולומדים בו כי עיקר ס"ת הוא ללמוד בו הוא ובניו וכו' בזה הוא שיש חומר ס"ת שאינו נמכר אלא לשני דברים אלו בלבד אוקי רבינו ב"י דברים אלו דסי' ע"ר בס"ת הניתן לרבים ולכך חמיר הוא ואינו יכול למוכרו עי' בב"י בסי' ע"ר ובב"י א"ח סי' קנ"ג ע"ש ואי מיירי בנתנו לרבים לחלוטין א"כ אינו שלי לקרות בו הוא ובניו ואיך כתב הרא"ש שזה לא נאמר אלא בזמן שהיה לומד הוא ובניו אלא ודאי מיירי בכהאי גוונא שנתנו לרבים עד יום יפקוד אותו ואפילו הכי מיקרי של רבים ודוק:

עוד באתי להודיע דכל זה מיירי באם רוצה למכור ולהוציא מעות הס"ת במה שירצה בזה הוא דאמרינן כיון דחלה עליו קדושת רבים אינו יכול למוכרו אלא לשני דברים

בלבד הגם שהוא שלו של יחיד אבל אם אינו רוצה להוציא דמיו אדרבה רוצה להדר המצוה ולקנות חדש וטוב ממנו לא אסרנו אלא משום חומרא דבעיא דלא איפשיטא והגם דקי"ל בעלמא לקולא הכא החמירו בו משום חומר ס"ת לדעת המחמירים וכיון שאינו אלא משום חומרא ולא מן הדין נ"ל לומר שלא החמירו אלא באם אין לו סיבה המכריחתו למוכרו אלא משום שרוצה בחדש יותר מן הישן בזה הוא דמחמירין כיון דליכא עילויא אבל אם טעמו לחדש משום סיבה כי הכא בנ"ד שרוצים בו רבים ואדרבה רוצה להעלותו שיוציאנו מרשית היחיד לרשות הרבים נ"ל דשפיר דמי לכ"ע או כגון שהוא רוצה לקבוע דירתו במקום אחר וקשה עליו טלטול הס"ת ממקום למקום יכול למוכרו כאן ולקחת בדמיו ס"ת אחר במקום שרוצה לקבוע דירתו וראיה ג"כ ממעשר שני אע"פ שמצוה להעלותו ולאוכלו בירושלים אמרה תורה אם לא יוכל שאתו יפדנו במעות ויעלה המעות לירושלים ויאכלם שם בקדושת מעשר שני והכא נמי לא שנא ודוק:

ובחפשי בספרי דבי רב מצאתי להרב ר' אברהם בר יצחק אב"ד זצ"ל מנרבונא חותני ירבו של הראב"ד זצ"ל בעל ספר האשכול בחלק שני הלכות ספר תורה סימן י"ב דף מ"א שכתב וז"ל אין מוכרין ס"ת ישן ליקח בו חדש משום פשיעותא, ואי כתוב ומונח לאפרוקי בעיא ולא אפשיטא ולקולא עבדינן ע"כ ובנחל אשכול אשר סביבו יחנה בס"ק כ' כתב על מה שכתב ספר האשכול משום פשיעותא וז"ל כה"ר מנוח שהביא ב"י סימן ע"ר ולא כש"ך ופרישה שחשבו ה"ר מנוח יחיד בקולא זו גם תראה שהאשכול מפרש דברי הרי"ף כהט"ז שיוכל למכור אם אין חשש לפשיעותא דאי סבר דהרי"ף חילק היה מביאו כדרכו בכל מקים עכ"ל, וא"כ כיון שמצינו לו לה"ר מניח חבר גדול ומרן ז"ל לא הכריע בזה ואדרבה הביא דברי ה"ר מנוח באחרונה בב"י, והאחרונים שדחו דברי ה"ר מנוח ז"ל לא ראו דברי האשכול שבאו מפורשים דאזלינן לקולא בבעיא ככל בעיות הש"ס דלא איפשיטו והוא איסורא דרבנן דאזלינן ביה לקולא ואמרינן אילו שמיע להו דברי הרב הגדול בעל האשכול לא דחו דברי ה"ר מנוח ז"ל ובאמת גם הרט"ז נתן טעם לשיטת ה"ר מנוח וכתב כיון דבעיא דלא איפשיטא ואין כאן ספיקא דאורייתא למה נחמיר בספיקא דגמרא בזה והביא ראיה מהרב ב"י בסימן ר"פ דכתב שהרמב"ם פסק לקולא בבעיא דלא איפשיטא לענין תפירות ס"ת עי' ט"ז בסימן ע"ר סק"ג, ולכן נראה לי בנ"ד שיש לו סיבה במכירת ס"ת זה יש לסמוך בשופי על הרב הגדול בעל ספר האשכול ועל ה"ר מנוח ז"ל שמתירין למכור ישן מפני חדש אם אין כאן פשיעותא כנ"ד הגם דחשבינן ליה כס"ת של רבים וק"ל:

ובאגב יש להעיר על מה שראיתי כתוב לאמר בפתחי תשובה ביו"ד סימן רפ"ב אות ט"ז וז"ל ועי' בספר יד הקטנה הלכות ס"ת שכתב דהא דמביא הש"ע כאן וכן בא"ח סימן קנ"ג שתי דעות בזה היינו דוקא בס"ת שקנאו. היחיד לעצמו דאמרינן ביה דהוי כחוטף מצוה מן השוק אבל בס"ת שכתבו לעצמו או ששכר סופר לכתוב לו למען לקיים המ"ע של כתבו לכם ודאי דאסור למוכרו ולכן כתב לעיל בסימן ע"ר סעיף א' בסתם ואינו רשאי למוכרו אע"ג דשם מיירי ביחיד ע"כ, ואחר המחילה מעצמותיו הקדושים נראה שלא יתכן לפרש כן שהרי בעל סברא זו שהיא סברת המתירין שהביא הש"ע ביו"ד ובא"ח היא סברת רבינו משולם עי' בב"י א"ח סימן קנ"ג ושם כתוב בפירוש בדברי רבינו משולם שכתב וז"ל בין שעשאו לעצמו בין שקנאו מיתר למוכרו ולעשות בדמיו כל מה שירצה ע"ש:

עוד יש לצדד לומר כיון שמוכרו בשביל רבים הצריכין לו לקרות בו ברבים שאין להם כ"א ס"ת אחד ואי אפשר לעמוד בו והוא באחד ימי ישיבנו לגול ולגלגל ממקום למקום בצבור ואיכא טירחא דצבורא יש להתיר דהו"ל תורה דרבים שהיא עדיפא והוי כההיא דפסק מרן ז"ל בא"ח סימן קנ"ג סעיף ו' שמוכרין ס"ת להספקת תלמידים או להשיא יתומים בדמיו ע"ש, ועוד נ"ל כיון שמוכרו למצות רבים והעילוי אינו אלא מצוה דרבנן ועוד שאינו אלא ספיקא משום בעיא דלא איפשיטא בש"ס נראה לומר דאתי מצוה דרבים ודחי להאי איסורא דרבנן וראיה מפורשת יש לנו לזה מהא דאיתא בגיטין ל"ח ע"ב ובברכות מ"ז ב' מעשה ברבי אליעזר שנכנס לבית הכנסת ולא מצא עשרה ושחרר עבדו והשלימו לעשרה ופריך בש"ס היכי עביד הכי והאמר רב כל המשחרר עבדו עובר בעשה שנאמר לעולם בהם תעבודו ובברכות משני הש"ס לדבר מצוה שאני ופריך מצוה שאני (ופריך) מצוה הבאה בעבירה היא ומשני מצוה דרבים שאני ע"כ, הרי לך בהדיא דמשום מצוה דרבים דוחין עשה דאורייתא דלעולם בהם תעבודו, והגם שמצינו שלדעת הר"ן והריטב"א שאינה מצות עשה גמורה דקרא אסמכתא בעלמא ולכך דחי לה מצוה דרבים, שתי תשובות בדבר חדא דגם כאן מצות עילוי של ס"ת אינו אלא מדרבנן ועוד שהוא ספיקא דוקא ולא מתורת ודאי ולכך יש לומר בשופי דאתי מצוה דרבים ודחי לה כהתם, ועוד שהרי לדעת הרמב"ם והרמב"ן והתוספות והרא"ש וספר החינוך היא מצות עשה גמורה מדאורייתא כמו שהוכחתי בתשובה בח"א ה' שבת סי' ל"ח דל"ז ע"ג ואפי"ה מצוה דרבים דחי לה וכ"ש מצות העלאה שהיא דרבנן שנדחית משום מצוה דרבים, דרבים צריכין לו כנ"ל:

גם יש להתיר למוכרו מטעמא אחרינא מהא דכתב מור"ם ביו"ד סימן רפ"ב סעיף י"ח שאם היה בו טעיות שרי למוכרו ע"ש וא"כ בספרים שבזמננו ודאי אם יבוקש בהם הטעות ימצא בם עי' בט"ז בסי' הנז' ס"ק י"ב ועי' ג"כ להרב גינת ורדים שכתב דבזמן הזה שכל ספרינו בחזקת שיש בהם פיסול מותר ליחיד למכור ס"ת בשופי ע"ש, והביאו הבאר היטב בא"ח סי' קנ"ג סקי"ט ע"ש, ונ"ל דנקטו של יחיד שיש לו רשות למוכרו בלא שבעה טובי העיר משום שהוא שלו ודוק, ועי' להרב פתחי תשובה ביו"ד סימן ע"ר סק"י, ועיין בש"ע אה"ע סימן א' סעיף ב' ובבאר היטב שם ס"ק ב' כן נראה לענ"ד בזה, וז"ל הטור בא"ח ס"ס קנ"ג ובזמננו אנו רואים הרבה מוכרים ספרים ולוקחים אחרים בדמיהם, נראה דעכשיו תחילה כשקונה הספר דעתו לכך שיהיה לו כל זמן שיצטרך לו ובאם יזדמן יותר יפה ימכור זה ויקח היפה ואף שלא התנה בפי' ע"ש, ועי' עוד להרב בית יהודה חלק ראשון חלק יו"ד סימן כ"ג ועי' להרב ברכי יוסף בחלק יו"ד סימן ע"ר אות י"א ע"ש, וה' יאיר עינינו בתורתו וישפיע עלינו מקדושתו וממקור אור המופלא ונעלם מעין כל יריק עלינו מאור הרוחני והחיוני יאר פניו אתנו סלה ואל יצל מפינו דבר אמת לעד מאימתה של תורה תורתו תורת אמת אמן, פי המדבר הצעיר כצעירתו בשמונה ימים לחדש טבת שנת ישראל אשר בך אתפא"ר לפ"ק פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי ס"ט

הלכות כלאים

סימן כא

נסתפקתי במה שראיתי שהעגלה או קרון מושכין אותו כלאים סוס ופרד או פרדות כולם אם יש היתר לישראל לישב בעגלה או בקרון והוא אינו מנהיג והנכרי בעל העגלה הוא המנהיג או משרת הנכרי אם מותר לישראל לישב בעגלה כיון דלא עביד מידי:

תשובה איתא במסכת כלאים פרק שמיני משנה ד' ר' יהודה אומר כל הנולדים מן הסוס אעפ"י שאביהם חמור מותרים זה עם זה וכו' אבל הנולדים מן הסוס עם הנולדים מחמור אסורים זה עם זה ע"כ, ובפרק אותו ואת בנו דף ע"ט הביא הש"ס מתניתין הנ"ל וקאמר בש"ס אמר רב יהודה אמר שמואל זו דברי רבי יהודה דאמר אין חוששין לזרע האב אבל חכמים אומרים כל מיני פרדות אחת הן, מאן חכמים חנניה הוא דאמר חוששין לזרע האב, והאי בר סוסיא וחמרא, והאי בר חמרא וסוסיא, ואיבעיא להו בגמרא אי רבי יהודה מפשט פשיטא ליה דאין חוששין לזרע האב או דילמא ספוקי מספקא ליה, למאי נפקא מינה למשרי פרי עם האם ופשיט ליה מדאמר רב הונא בריה דרב יהושע הכל מודים בפרי עם האם שאסור ש"מ דספוקי מספקא ליה לרבי יהודה ע"כ:

וכתב הרמב"ם שם בפירושו על המשנה דכלאים דהלכה כרבי יהודה ע"ש, וכן כתב הר"ש בפירושו שם וז"ל ובפרק בתרא דכתובות דף קי"א ב' אמרינן הלכה כרבי יהודה בפרדות דאמר פרדה שתבעה אין מרביעין עליה אלא מינה עכ"ל, וכן פסק הרמב"ם גם בחיבורו בפרק ט' מהלכות כלאים הלכה ו' וז"ל כיצד פרד שאמו חמורה וכו' ואסור להרכיבו אפילו על החמורה, אבל פרד שאמו סוס אסור להרכיבו על פרדה שאמה חמור וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא דפסק דפרי עם אמו אסור והיינו כרב הונא בריה דרב יהושע ולהכי הכא אזיל לחומרא בענין פרד שאמו חמורה עם פרד שאמו סוס משום דאמרינן דשמא לא חיישינן לזרע האב, ובפרד עם אמו אוסר דשמא חיישי' לזרע האב וכן כתב רבינו כ"מ דפסקו הפוסקים דהלכה כרבי יהודה דספוקי מספקא ליה ע"ש, וכן כתב הרא"ש ז"ל בפסקיו בפרק אותו ואת בנו סימן א' ע"ש, וכן כתב הר"ן ז"ל בפירושו על הרי"ף בפרק הנז' וז"ל וליתא לדחנניה והלכה כרבי יהודה בפרדות כדאיתא בסו"פ שני דייני גזירות דף קי"א ובגמרא פשטינן בעיין דרבי יהודה ספוקי מספקא ליה וכו' מסתברא נמי דכי אמרינן בדרבי אבא קסבר אין חוששין לזרע האב ה"נ קאמר דילמא אין חוששין לזרע האב ומשום הכי הוה בעי דלדמו כודנייתא להדדי וכו' אלא ספוקי מספקא ליה, ומשום דלא פשיטא ליה דאין חוששין לזרע האב לא שרא כודנייתא בהדי סוסים וחמורים דמינא דאמייהו דדילמא חוששין לזרע האב וכו' הילכך לענין הלכה נקטינן דמספקא לן אי חוששין לזרע האב אי לא ע"ש, ואע"פ שפשט דברי הרמב"ם בפירושו למסכת כלאים מורה ובא דסובר דרבי יהודה מפשט פשיטא ליה שאין חוששין לזרע האב וז"ל הצ"ל אבל הוא אוסר לחבר בין פרד שאמו מזרע הסוסים ובין הפרד שאמו מזרע החמורים שיהיו אז שני מינים בלא ספק מפני שלזרע האם חושש רבי יהודה וזהו שאמר אבל הנולדים מן הסוס עם הנולדים מן החמור וכו' ע"ש, הרי דנקט בלשונו שהם שני מינים בלי ספק נ"ל כדי שלא יהיו חולקים דבריו בפירושו עם מ"ש בחיבורו, ועוד שמסתם הגמרא משמע דליכא מאן דפליג אדרב הונא בריה דרב יהושע דסבר דרבי יהודה ספוקי מספקא ליה, לכן נ"ל שמ"ש שיהיו אז שני מינים בלי ספק, ר"ל בלי ספק חושש לזרע האם מתורת ודאי לאפוקי זרע האב אין חוששין לו אלא מתורת ספק, ונ"ל דר"ל דזרע האם מתורת ודאי חוששין וא"כ איכא תרי מינים אבל זרע האב אינו אלא מתורת ספק ולכן אין ספק מוציא מידי ודאי וזה סיוע גדול למה שאפרש לקמן בע"ה דטעמא הוא משום דאין ספק מוציא מידי ודאי כאשר יתבאר לקמן בעזרת ה', איך שיהיה כיון דבחיבורו הגדול פסק דרבי יהודה ספוקי מספקא ליה הכי נקטינן, ועוד יש לנו ראיה דהלכה כרבי יהודה ולא כחנניה דפסיק כוותיה שמואל מדחזינן דסתם

גמרא שקיל וטרי אליבא דר' יהודה אי אמרינן מפשט פשיטא ליה או אמרינן ספוקי מספקא ליה ועוד דרבי אבא קאמר עליה הש"ס דסובר דאין חוששין לזרע האב והיינו כר"י ולא כחנניה ועוד דלפי הכלל המסור בידינו דרבי אבא הוא רב א"כ הוי פלוגתא דרב ושמואל וקי"ל הלכתא כרב באיסורי והרי רבי אבא סבר לה כרבי יהודה וק"ל, וכן פסק מרן בשה"ט ביו"ד סי' רצ"ז סע"ט וז"ל הנולדים מן הכלאים אם היו אמותיהם מין אחד מותר להרכיבם זע"ז ואם היו אמותיהם שני מינים אסור להרכיבם זע"ז אע"פ שאבותיהם מין אחד ואסור להרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו, כיצד פרד שאמו חמורה מותר להרכיבו על פרדה שאמה חמורה (היינו רישא דקאמר הנולדים אם היו אמותיהם מין אחד) ואסור להרכיבו אפילו על החמורה, (היינו דקאמר בסיפא ואסור להרכיב זה הנולד אפילו על מין אמו) אבל פרד שאמו סוסיה אסור להרכיבו על פרדה שאמה חמורה ע"ש, (והיינו מציעתא ואם היו אמותיהם שני מינים אסור להרכיבם זע"ז) הרי שאסר פרי עם האם ואפילו הכי אסר להרכיב פרד שאמו סוסיה על פרדה שאמה חמורה אלמא ספוקי מספקא ליה כרבי יהודה וכרב הונא בריה דרב יהושע ודוק, אלא דצריכין אנו להתבונן בלשון הש"ע שכתב שאם אמותיהם שני מינין אסור להרכיבם זע"ז אע"פ שאבותיהם מין אחד עכ"ל, היכי משכחת לה שאמותיהם שני מינים שאמו של אחד סוסיה ואמו של שני חמורה ויהיה אביהם אחד והם שני פרדים, ואם ר"ל כדס"ד בש"ס לומר דהכל מיירי באביו סוס והיינו שהסוס בא על חמורה והוליד פרד ובא על סוסיה והוליד סוס והיינו אביהם אחד ואמותיהם ב' מינים אי הכי הוה ליה סוס ופרד ואליבא דכ"ע אסור בין אליבא דחנניה בין לר"י ומאי קמ"ל בזה, ועוד מאי אע"פ דנקט הש"ע בזה אדרבה הו"ל לאשמועינן רבותא טפי בשאין אמותיהם שוות ואין אבותיהם שוים אלא דמ"מ כל א' יש בו צד חמור וצד סוס והוה ס"ד להתיר כחנניה קמ"ל דאסור לר"י דקימ"ל כוותיה דשמא לא חיישינן לזרע האב ואין כאן אלא שני צדדים הפכיים, ועוד אי פי' הכי למה נקט הש"ע ב' בבות דמתחילה קאמר אסור להרכיבן זע"ז והיינו סוס ופרד ואח"כ קאמר ואסיר להרכיב זה הנולד אפי' על מין אמו דהיינו סוס ופרד והיינו רישא ומלשונו משמע שהם דינים ועוד דלפי פירוש זה הא דסיים הש"ע בביאורו למה שכלל בריש דבריו וכתב אבל פרד שאמו סוסיה אסור להרכיבו על פרדה שאמה חמורה וכן כל כיו"ב דברים אלו לא קאי אכיצד דהקדים שהרי בזה אשמועינן דין חדש מה שלא נכלל בריש דבריו שדבר בכלל ברישא ואין פשט דברי הש"ע מוכיחין ע"ז, ועלה על דעתי לומר דמשכחת לה שאביהם אחד והם ב' פרדים כגון שור וחמור שבא שור על חמורה וכן שור בא על סוסיה א"כ אבותיהם של אלו הנולדים מן הסוסיה ומן החמורה אמותיהם ב' מינים ואבותיהם

מין אחד דהיינו שור, אבל אחר ההתבוננות נראה דזה לא יתכן שהרי בבכורות ז' קאמר הש"ס דאמר ריב"ל לעולם אין מתעברת לא טמאה מן הטהור ולא טהורה מן הטמא ע"ש, אלא דאי לזה י"ל דמיירי שהערוד בא על הסוסיה ובא ג"כ על החמורה והיינו שאביהם אחד, עי' מרן לעיל בסי' זה סעי' ו' ע"ש וג' דינים אשמועינן הש"ע רישא להיתרא אם אבותיהם ואמותיהם מין אחד וסיפא לאיסורא באביהם מין אחד כדאמרן דאיסורייהו מצד האם וסיפא דסיפא בפרי עם אמו דאיסורן מצד האב דשמא חוששין לזרע האב, ובאמת דכ"ז איננו שוה לי חדא דעדיין קשה דהוה ליה לאשמועינן רבותא טפי שאפי' בכ"א יש ב' צדדים צד חמור וצד סוס אסור כדקשיא לן לעיל, ועוד דקא' בש"ס דחכ"א כל מיני פרדות אחת הן והיינו משום דכ"א יש בו ב' צדדים והרי הם שוים דחיישינן לזרע האב כמו לזרע האם, ואם גם בערוד הבא על סוס וחמור נקראו פרדות א"כ אמאי קאמרי כל מיני פרדות א' הם ולהכי מותרים זב"ז, והרי פרדים שבאו משני מינים שזה אמו חמורה וזה אמו סוסיה ואביהם ערוד אסורים זב"ז מצד שאין אמותיהם שוות שהם ב' מינים, והגם שתוכל להשיבני דבר ולו' דחכמים לא קאי אלא באם אחד דהיינו פרד שאמו סוסיה אביו חמור ופרד שאמו חמורה אביו סוס דנמצא דבכ"א ב' צדדים, זה אינו שהרי מרן ז"ל שכתב אע"פ שאביהם א' קאי אדברי ר"י דאמר אבל הנולדים מן הסוס עם הנולדים מחמור אסורים זע"ז, ע"ז מפרש מרן וקא' אע"פ שאביהם מין א' ודברי חכמים קאי אדב' ר"י הנ"ל וקאמרי ליה כל מיני פרדות א' הן משום דחייש' לזרע האב כדאיתא בפרק אותו ואת בנו ולהכי מתירים, ואי אביהם הוא ערוד מיירי נהי דמצד אביהם מין אחד מצד אמותם הם ב' מינים והרי צד חמור משתמש בצד סוס לכן נ"ל דלעולם מיירי שזה אביו סוס דהיינו בן החמורה ובן סוסיה אביו חמור שזה יש בו צד חמור וצד סוס וזה יש בו צד סוס וצד חמור ומאי דקאמר מרן אע"פ שאבות' מין א' ר"ל תולדת אלו הפרדים אב א' לכולם שכל או"א נתהוה מזרע הסוס והחמור והיינו אבותיהם דקאמר מרן שאב א' לכולם שהוא זרע הסוס וחמור אבוהון דכולהון וכ"א יש בו ב' צדדים הסוס והחמור אעפ"כ אסור משום דשמא לא חיישינן לזרע האב ונמצא שיש כאן שני מינים ובזה יבא הכל על נכון:

אחר כך ראיתי להרב ש"ך שם ס"ק ט' שנתקשה בלשון הש"ע ויישב בדוחק וז"ל וצ"ל דה"ק אע"פ שאבותיהם מין אחד ולפי הנראה לעין אין כאן כלאים מ"מ אסור ודוחק עכ"ל והיינו שרוצה לומר שהרכיב פרד בן חמור שאביו סוס עם הסוס בן סוסיא שאביו סוס, וקשה לי כל מה שהקשינו על פירוש זה לעיל ועוד קשה לי מאי קאמר אפילו הנראה לעין אין כאן כלאים כ"כ דלמה אינו נראה לעין כל שהיא כלאים הרי כל אדם חזו

בו שזה פרד וזה סוס גמיר ותנן הפרד והסוס כלאים זב"ז והנראה לענ"ד הוא כמ"ש דהגם דכולהון אית בהו צד סוס וחמור והרי הן דומין למראה עינים שאין כאן כלאים אפילו הכי אסור ואחר כך אשמועינן מרן דהפרד עם אמו הגם שנראה שאינם דומין מיתר אי לא חיישינן לזרע האב אלא דאסרינן ליה משום חישינן לזרע האב אבל הדמיון אינו מעלה ואינו מוריד בזה דהא למאן דלא חייש לזרע האב מותר הגם שאין דומין זה לזה, ואפשר שלזה נתכוון הרב שפתי כהן ז"ל. וראיתי בביאור הגר"א שהגיה בלשון הש"ע שצ"ל אע"פ שאבותיהם ג"כ שני מינים וכמ"ש בגמרא דהאי בר סיסיא וחמרא והאי בר חמרא וסוסיא ע"ש שלכאורה דבריו נכונים הם אלא דק"ק דמאי אע"פ שאבותיהם שני מינים דקאמר דהא שני מינים בכל מקום הוא הגורם האיסור לא ההיתר ומאי אע"פ וכו' אפילו הכי אסור וצ"ע:

איך שיהיה הרי גם מרן ז"ל פסק כר' יהודה דספוקי מספקא ליה בזרע האב אי חיישינן ליה אי לא ולהכי אזיל הכא לחומרא והכא לחומרא וכן לשון הרמב"ם בפרק ט' מהלכות כלאים הלכה ו' כלשון הש"ע במה שפירש כיצד, לשונו ממש כלשון הש"ע כדרכו דרך הקודש להעתיק דברי הרמב"ם בכל ספריו הקדו'. ודע שהרמב"ם ז"ל סובר שהטמא עם הטמא וכן הטהור עם הטהור הגם שהם שני מינים ואסורים בהרבעה דבהרבעה כתוב בהמתך לא תרביע כלאים דסתמא קאמר דמשמע כל בהמה במשמע מ"מ לענין לחרוש ולמשוך אין אסור מן התורה אלא טהור עם הטמא כדכתיב לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו דמשמע אחד טהור ואחד טמא וז"ל בפירושו על כלאים בפרק שמיני משנה ב' דקתני בהמה עם בהמה וכו' טהורה עם טהורה טמאה עם טמאה וטהורה עם טמאה אסורין לחרוש ולמשוך ולהנהיג פירש הוא ז"ל וז"ל כשאמר כלאי בהמה אינן אסורים אלא מלהרביע אמר שאינו זה אלא בבהמה עם בהמה או חיה עם חיה ושאר מה שיסדר אבל בהמה טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה יש בה תוספת על איסור ההרבעה והוא שהם אסורים לחרוש ולמשוך ולהנהיג וכו' ומן השור והחמור דאמר קרא לא תחרוש בשור ובחמור יחדיו נקט ראיה על כל שני מינין אחד טמא ואחד טהור ואסור זה מן התורה אבל מדרבנן אסור כמו כן החרישה זולתה משאר מיני כלאים כמו שנתבאר בבא קמא פרק חמישי דף נ"ד שהוא אומר אחד השור ואחד כל בהמה עכ"ל, הנה הרמב"ם ז"ל חלק המשנה לשני מחלקות דרישא דשניהם טהורים או דשניהם טמאים בפני עצמה לענין הרבעה וסיפא דאחד טהור ואחד טמא שלכאורה משנה שאינה צריכה דשמעינן לה במכל שכן מרישא לכך כתב שהיא חלוקה בפ"ע לענין לחרוש ולמשוך כדקתני סיפא בסיומא דמילתא שזה הדין אינו נוהג מן התורה ואינו לוקה אלא א"כ אחד טהור

ואחד טמא דומיא דשור וחמור ולהכי תני סיפא לאשמועינן האי דינא שאם אחד טמא ואחד טהור יש בו תוספת איסור גם לענין חרישה והנהגה אבל בשניהם שוים אין בהם מן התורה אלא דין הרבעה בלבד ואין בהם איסור חרישה והנהגה אלא מדרבנן כמו שנתבאר בקמא שאומר אחד השור ואחד כל בהמה ובקמא למד בש"ס כלאים דחרישה בגזירה שוה דשור שור משבת דאית ביה איסורא בשבת בכל מין בהמה גם בכלאים של חרישה כן, והגם שלמדנו זה בגזירה שוה דשור שור והוי דין גזירה שוה כדין המפורש בתורה נ"ל דקרי הרמב"ם שהוא מדרבנן הוא על פי הכלל שמסר בידינו הרב ז"ל בספרו מנין המצות שכל דבר הלמד בהקש או בקו"ח או בגזירה שוה או במדה מי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם נקרא מדברי סופרים ואין שם מן התורה אלא דבר שהוא מפורש בתירה וכו' או שאמרו חכמים בפירוש מן התורה ע"ש ועי' בתשובות הרמב"ם ז"ל סי' י"ט מה שהשיב למי שהשיג עליו בזה ע"ש וינוח לך, ולהכי בכלאי בהמה דלא נלמד אלא מגזירה שוה קרי ליה מדברי סופרים וסובר הוא ז"ל שאין דינו כדין תורה וכן פסק בחבורו הגדול הלכות כלאים בפרק תשיעי הלכה ח' וז"ל אבל מדברי סופרים שני מינים שהם כלאים בהרבעה אסורים לחרוש בהם כאחד ולמושכן ולהנהיגם ואם עשה בהם מלאכה וכו' מכין אותו מכת מרדות ע"ש, אלא שראיתי להרב המגיד בפרק ראשון מהלכות אישות הלכה ב' שכתב על הא שפסק הרמב"ם שם דהאשה נקנית בכסף מדברי סופרים כתב וז"ל שאע"פ שהרמב"ם סובר שהכסף מדברי סופרים משום דאינו מפורש בתורה אלא מגזירה שוה דקיחה קיחה משדי עפרון איני מתקנת חכמים אלא מכלל תורה שבעל פה והוא דבר הנאמר למשה מסיני ולא נכתב בפירוש בתירה אלא שנאמר בגזרה שוה ולזה נקרא מד"ס וכבר כ' הוא שאף הדברים (שאף הדברים) שנא' בהם הלל"מ נק' מד"ס ומ"מ דינן ממש כדין תורה לגמרי וכו' ע"ש. וכן כתב הרב כ"מ שם שהעתיק דברי רש"י בכתובות דף ג' שהקשה שדבר הלמד בג"ש כאילו מפורש בתורה וכתב שלדרך רבינו ל"ק ולא מידי דהא באמת דבר הנלמד בג"ש דבר תורה ממש הוא וסוקלין על ידו ומביאין קרבן על שגגתו ככל הדברים המפורשים בתורה ולא קרי ליה דרבנן אלא לומר שאלמלא שהם קבלוהו כן מסיני לא היינו מפרשים אותו כך ע"ש, וא"כ לפי דברי המגיד ומרן ז"ל כאן בכלאי בהמה לחרוש דגמרינן שור שור או בהמתך בהמתך נימא דכל המינים אית בהו איסור כלאים כדין השבת שכל בהמות וחיות ועופות בכלל כדין תורה לגמרי וא"כ חייבים עליהם מלקות והרמב"ם פסק שאין חייבים על טמא עם הטמא אלא מכת מרדות וכן בפירושו כתב שאין איסור תורה אלא בטמא עם הטהור לחרוש ולמשוך, וי"ל שדעת הרמב"ם ז"ל דאהני לן ג"ש לרבות כל בהמה וחיה אבל

דומיא דשור וחמור דאחד טמא ואחד טהור ה"נ מאי דמרבינן גם בהמות אחרות או חיות אחרות היינו הטמא עם הטהור כדקימ"ל דון מינה ואוקי באתרה וזהו שדקדק בלשונו הזהב בפירושו דשור וחמור נקט ראיה על כל שני מינין אחד טמא ואחד טהור וכמו שמוכיח לשון המשנה דקתני סיפא טמאה עם טהורה וטהורה עם טמאה אסורין לחרוש ולמשוך דמשמע שדוקא טמאה עם טהורה הוא דאיתיה באיסור תורה ודוק, ומדרבנן הוסיפו גם טמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה:

אחר כך ראיתי להרא"ש ז"ל בהלכות כלאים סי' ה' בספרו הלכות קטנות שיישב שכן דעת הרמב"ם ז"ל כמו שכתבנו דלא למדינן מגזירה שוה אלא שני מינין דומיא דשור וחמור דאחד טהור ואחד טמא ע"ש, והרא"ש שם חלק על דעת הרמב"ם והרבה להקשות עליו בזה ודעתו דגם בחרישה ובהנהגה דינם כמו בהרבעה שגם טמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה אסורים מן התורה ע"ש, ובאמת שלפי דעתו קשה לשון המשנה דכלאים דקתני בסיפא טמאה עם טהורה וכו' אסור לחרוש ולמשוך וכו' דמשנה שאינה צריכה כמש"ל שלדעת הרמב"ם אתיא שפיר ונראה שהסיפא דחקתהו לפרש פירושו אבל לדעת הרא"ש קשה ונ"ל שלדעת הרא"ש תני סיפא לגלויי אירישא דכמו דסיפא טמא עם טהור שהוא כמין שור וחמור איסורייהו מדאורייתא גם טמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה דרישא איסורייהו מן התורה ודוק, ודעת מהרש"ל ז"ל ביש"ש סוף פרק חמישי דקמא כדעת הרא"ש ז"ל ע"ש, והרב כ"מ בפרק ט' מהלכות כלאים הלכה ח' הביא דברי הסמ"ג וכתב שהסמ"ג הביא ראיה לדעת הרמב"ם מתוספתא דכלאים דקתני לא יקשור סוס לפרד ופרד לחמור וחמור לערוד מפני שמנהיגין זה את זה, עשה כן ר"מ מחייב וחכמים פוטרים ופירש הסמ"ג פוטרים ממלקות אבל אסור ע"ש, ונ"ל דעיקר ראייתו היא מחמור לערוד דפטרי חכמים דמשם מוכח דעל כרחך משום דסברי מרנן דטמאה בטמאה אין איסורייהו אלא מדרבנן כדעת הרמב"ם ז"ל ולפ"ז הוי פלוגתא דהני תנאי שהם רבי מאיר וחכמים כפלוגתא דהרמב"ם והרא"ש, הרא"ש כר"מ והרמב"ם כחכמים:

למדנו מזה שלדעת הרמב"ם ז"ל הסוס והפרד והחמור שהם טמאים אין איסורייהו בחרישה ובהמשכה ובהנהגה זה עם זה שא מדרבנן, ולדעת הרא"ש גם אלו אסורים מן התורה כנ"ל, ונפ"מ במקום דיש ספק באלו דלפי דעת הרמב"ם דסובר דאיסורייהו מדרבנן ספיקא דרבנן לקולא ויש להתיר בספיקם, ולדעת הרא"ש שאיסורם מן התורה הוי ספיקא דאורייתא ולחומרא, וא"כ להרא"ש ז"ל דין כלאים לחרוש ולמשוך כדין המרכיב בכלאים דסעיף ט' הנז' בש"ע בשלשה דינים המוזכרים בו לאסור ולהתיר דהיינו אם אמותיהם מין אחד מותר לחרוש ולמשוך בשני פרדים כדסיים בה מרן ז"ל

בסוף סעיף ט' ואם אין אמותיהם מין אחד אסור למשוך בשני פרדות דשמא לא חיישינן לזרע האב כטעם איסור הרכבה וכן בפרי עם האם אסור למשוך דשמא חיישינן לזרע האב, ואם אינם ידועים מאין המה והם של נכרי שכן דרכו למשוך באלו נ"ל דמותר לישראל לרכוב בעגלה המושכים אותה כלאים כאלו שאינם ידועים והם שני פרדים משום דהוי ספק ספיקא גמור ספק אם הם מאם אחד ספק אם הם מב' מינים ואת"ל שהם באו משני מינים דשמא זה אמו סוסיה וזה אמו חמורה ספק דשמא חוששין לזרע האב וא"כ יש בכל אחת שני צדדים חמור וסוס ולהכי יש להתיר בב' פרדות שאינם ידועים והוא ס"ס המתהפך ספק אם חוששין לזרע האב או אין חוששין ואת"ל שחוששין ספק דשמא הם מאם אחת, ולהרמב"ם ודעמיה דסוברים דכלאים דחרישה והוא טמא בטמא או טהור בטהור אין איסוריהו אלא מדרבנן א"כ כל מה שנזכר בסעיף ט' לאסור בהרכבה משום ספק דהיינו פרי עם אמו שאסרנו דשמא חיישינן לזרע האב וכן פרי דשני מינים שאסור בהרכבה דשמא לא חיישינן לזרע האב הכא בחרישה ובהמשכה מותר דפרי עם אמו שמא לא חיישינן לזרע האב דספיקא דרבנן לקולא, ובפרי דשני מינים ידועים נמי מותר דשמא חיישינן לזרע האב דספיקא דרבנן לקולא ואמרינן דחיישינן להכי יש להתיר אבל בפרד שאינו ידוע מהיכן בא נ"ל לכאורה לאסור אותו בין עם סוסיה בין עם חמורה משום דיש בו ס"ס להחמיר שאם באת לקושרו עם סוסיה נכנסת לבית הספק דשמא הוא בן חמורה ואת"ל שהוא בן סוסיה שמא חיישינן לזרע האב וכן ג"כ אם באת לקושרו עם חמורה יש לאסור מטעם הנזכר אפילו לדעת הרמב"ם, אלא דיש לדחות, ובשני פרדות שאינם ידועים הא אמרינן אפילו לדעת הרא"ש מותר מטעם ס"ס וכ"ש הוא לדעת הרמב"ם שהתירו פשוט, אלא שראיתי להרב רבינו עובדיה מברטנורא בפרק ח' דכלאים משנה א' שכתב וז"ל הצ"ל אלא שמזהירין רבנן קשישי קמאי שלא להנהיג יחד שתי פרדות דשמא אחת מהם נולדה מחמור ואביה סוס, והאחרת מסוס ואביה חמור עכ"ל, דלכאורה שרבנן קשישאי סוברים כדעת הרא"ש דסובר דטמא עם טמא נמי איסורו מן התורה ולהכי חיישי לספיקא ואסרי דלהרמב"ם ספיקא דרבנן לקולא ואמרינן דשמא הן מאם אחת ומאב אחד כיון דספיקי מדרבנן, אעפ"י שראיתי להרב תוספת יו"ט שם במשנה ב' דכתב שהרב בסוף פרק חמישי דמסכת בבא קמא פסק דטמאה עם טמאה אינם אסורים לחרוש ולמשוך אלא מדרבנן כדעת הרמב"ם בפי' ובחיבורו ע"ש, י"ל דהא דידיה הא דרביה:

ועדיין אנחנו צריכין למודעי דמאי דעתייהו דהני רבנן קדישין קשישאי שהיו מזהירין על זה הא כיון שאין ידועים מאין המה הוה לן להתיר מספק ספיקא גם לדעת הרא"ש

ז"ל כדאמרן, ואל תשיבני ותאמר לי שהרב ז"ל ראייתו מן הש"ס מהא דקאמר רבי אבא לשמעיה אי מעיילת לי כודנייתא בריספק עיין להנך דדמיין להדדי ועייל, דמשמע שדוקא הנך שהם מאם אחת, הא לאו הכי אסיר וכדעת רבנן קשישאי נראה שאין משם ראיה לאסור דשאני התם דראינו דלא דמיין ודאי והוי בריר לן דזו מאם אחת והאחרת מאם אחרת ואין כאן אלא ספק אחד דשמא חיישינן לזרע האב ותרוויהו אית בהו תרי צדדי בזה הוא דאסר הש"ס שלדעת הרא"ש הוה ליה ספיקא דאורייתא ולחומרא, אבל בענין דרבנן קשישאי שאינם ידועים הוה לנו לדון בהו להיתרא משים דהוי ס"ס, וכד דייקת שפיר עיניך תחזנה משרים שרבנן קשישאי הן אמת ודבריהם אמת שהוכיחו ראייתם מן הש"ס הנז' שסיים עלה הש"ס דקסבר רבי אבא דאין חוששין לזרע האב וסימנין דאורי' ופירש רש"י וז"ל מדסמיך אסימנין ושרי איסורא עלייהו ש"מ הא דסמכינן בחזרת אבידה וכו' דאי דרבנן נהי דעבוד רבנן תקנתא בממונא באיסורא מי מצי מתקני, אלא ש"מ וכו' ע"ש, משמע דאי סימנין דרבנן לא נוכל הכא להתיר כודנייתא זע"ז משום דחיישינן דאתו משני אמהות ולכן יש לאסור, הרי לך בהדיא דאי לא ידעינן מהיכא אתו אסרינן להו כדעת רבנן קשישאי ז"ל, וכן מוכח מהא דפרדה שתבעה שאין מרביעין עליה אלא מינה אחר שבודקין באזניה וכו' משמע דאי לא ידעינן אסור, ועוד נראה שדבריהם באו מפורשים במשנה ה' דלקמן (בפרק ח') דקתני הפרוטיות אסורות והם הפרדות שאינן ידועות כמ"ש כל המפרשים ומדסידר רבינו הקדוש משנה זו אחר שזכר במשניות הקודמות איסור הרבעת כלאים ואיסור הנהגת כלאים משמע דקאי אכולהו בבי גם אאיסור חרישה והנהגה וקאמר שפרוטיות אסורות הגם שיש בהם ס"ס כמו שכתבנו אפילו הכי אסרום:

אלא דבאמת לפי זה תלונתינו היא על הש"ס דלמה לא נתיר להו מכח ס"ס ככל ס"ס דעלמא ואי אמרינן דהאי ספק דלא ידעינן מאין המה אי מאם אחת אי משני מיני אמהות הוי ספק דחסרון ידיעה שלא ידע סימנין המוזכרים בש"ס (ועי' לעיל ה' שחיטה סי' ג' דנ"ז ע"ב דברי הפר"ח והפר"ת) ולא שמיה ספק אתי שפיר שלא נשאר לנו אלא ספק אי חיישינן לזרע האב אי לא וספיקא דאורייתא לחומרא ולהכי אסרו רבנן קשישאי ז"ל שדעתם כדעת הרא"ש ז"ל:

אכן לדעת הרמב"ם דסובר דטמאה בטמאה איסורייהו מדרבנן א"כ כיון דקימ"ל כר' יאודה דמספקא ליה אי חיישינן לזרע האב א"כ גם דלא דמיין אהדדי ודאי הן משני אמהות הו"ל להתיר משום ספק דשמא חיישינן לזרע האב ויש כאן תרי צדדי בכל אחת כדאמרן לעיל, וכן נמי קשה מהא דר' אבא דלא התיר אלא פרדה עם פרדה דדמיין

אהדדי שהם מאם אחד ומאב אחד דמשמע דהפרדה עם סוסיה אמה אסור וכמו שכתב הר"ן ז"ל כתבנו לשונו לעיל ואמאי כיון דקימ"ל דספק אי חוששין לזרע האב אי לא הול"ל דספקא דרבנן לקולא ונימא דשמא אין חוששין לזרע האב כדאמרן לעיל והוא בעצמו פסק להא דר' אבא וכן פסקה נמי מר"ן ז"ל בסימן רצ"ז בסו' סעי' ט' וז"ל לפיכך הרוצה להרכיב פרדה עם פרד או למשוך בשני פרדות בודק בסימני אזנים וכו' אם דומים בידוע שאמן ממין אחד ומותרים דמשמע שאם אינם דומים אסורים והיינו כר' אבא, וכן נמי קשה לי לשיטת הרמב"ם והסמ"ג ורבינו עובדיה מברט' דסברי דאיסורייהו מדרבנן דוקא מהא דכתבנו לעיל בתוספתא שהעתיק הרב כ"מ משם הסמ"ג דאמר לא יקשיר פרד לחמור מדסתם משמע בכל פרד קאמר גם באמו חמורה ולא אמרינן ספיקא דרבנן לקולא דשמא לא חיישינן לזרע האב, ועלה בדעתי לומר שכל מה שהבאנו מן הש"ס ומן התוספתא והש"ע לאסור היינו ברוצה לכתחילה להכניס פרדותיו להספק ולהכניס עצמו לבית הספק בקום עשה ולסמוך אחר כך על ספיקא דרבנן לקולא או לספק ספיקא כי לכתחילה אין לערבם יחד ואחר כך נאמר דהוי ספק או ס"ס שאין לעשות ספק בידים כי זה דומה למי שמערב האיסור עם ההיתר לכתחילה והוי כמבטל איסור לכתחילה כיון שהוא המעייל אותם להספק בזה הוא דאסרו אבל אם הם של נכרים והעגלן נכרי הוא שמכניס אותם להספק מותר לדעת הרמב"ם במקום ספק או לדעת הרא"ש במקום ס"ס והיינו מה שמדוקדק מלשון הש"ס דקאמר ליה ר' אבא לשמעיה אי מעיילת לי כודנייתא בריספק וכו' דמשמע דלכתחילה הוה מעייל להו וכן בתוספתא קאמר לא יקשור וכו' וכן מרן נמי נקט בלשונו הרוצה להרכיב או למשוך דמשמע שהוא בעצמו עתה מכניס עצמו לבית הספק בזה הוא דאסור כדאמרן, אבל אחר ההתבוננות נראה שאם איתא לחילוק זה כל כהאי מילתא לא הוו הפוסקים ומרן לאשתוקי מניה, ואשר אנכי אחזה לי הוא שאין לדון בזה ספיקא דרבנן לקולא ולהתיר להנהיג פרי עם אמו משום דמספקא לן אי חוששין לזרע האב וספיקא דרבנן לקולא ונימא אין חוששין וכן נמי פרי עם פרי שבאו משני אמהות משני מינים אין להתיר ולימא דשמא חוששין לזרע האב והרי בכל אחד תרי צדדי משום ספיקא דרבנן לקולא שאין יכולים לדון כן משום דסתרן אהדדי דכיון דהתרת פרי עם האם משום דאמרת אין חוששין לזרע האב איך תחזור למחר ותאמר בפרי עם פרי דחוששין לזרע האב וכבר אמרת שאין חוששין, (ועי' למהרי"ט בחיו"ד סימן א' בפסקת ואני בעיניי נפלאתי הפלא ופלא עיין שם שמוכח כדברינו) והרי שני דברים אלו עומדין לדין לפניך ולא תוכל לדון עליהם בשניהם להתיר ונ"ל דזה הוי בת דומה קצת למ"ש הש"ע יו"ד סימן קי"א סעיף ה' וז"ל היה כאן שתי

קדרות של היתר ולפניהם שתי חתיכות אחת של היתר ואחת של איסור ונפלה אחת לתוך זו ואחת לתוך זו אסורות שתיהם אפילו באיסור דרבנן וכתב הרשב"א הטעם כיון שאתה אוסר על כל פנים אחת מהן מאי חזית דאסרת להאי וכו' ע"ש, והטעם שודאי נאסור אחת מהן משום דודאי לאחת מהן נפל האיסור וא"כ הכא נמי בנדון דידן ודאי יש איסור באחד מהן או בפרד עם האם או בפרי עם פרי ולהכי יש לאוסרם לשתיהם וה"ז דומה למי שעושה מלאכה בב' בין השמשות הסמוכים דהיינו דתחילת היום ודסוף היום דודאי עבד איסורא וחייב חטאת הכא נמי כשאתה מתיר הפרד עם אמו ומתיר הפרדים אלו עם אלו אתה מתיר לו לקשור הפרד עם אמו ולקשור ג"כ הפרדים זה עם זה ואז בודאי ממה נפשך עביד איסורא, ודומה ג"כ לשני שבילין שבאו לשאול כאחד, וכן דומה לשני בתים בדוקים וצבור אחד של חמץ דפסק מרן בש"ע א"ח סימן טל"ת סעיף ב' דצריך לבדוק אם באו לשאול כאחת או אם היו של אדם אחד והגם שכבר ביטל ואין איסור אלא מדרבנן ע"ש, ואפילו אתה דן נדון שלפנינו כבא לשאול כל אחד בפ"ע מ"מ אין ללמוד משם להתיר לנדון דידן דשאני התם משום דמעמידין כל אחד על חזקתו שהיה בחוקת טהור או בחזקת בדוק, משא"כ כאן בכלאי בהמה אין כאן חזקה ולהכי אין לדון בהו להיתרא וכמ"ש לעיל בריש דברינו, ולהכי אסר רבי אבא שתי פרדות שאינם דומות ואסר נמי פרדה עם אמה וכמו שכתב ודקדק הר"ן ז"ל שכבר העתקנו לשונו לעיל, וכן מצאנו ראינו לרבינו תם ורשב"ם משולבים יחד שאסרו הפרד עם הסוס בסתם דמשמע בכל גוונא והעתיק דבריהם בהגהות מרדכי במסכת עירובין סוף פרק ראשון וז"ל ועוד רצה רשב"ם לעשות אחרת כי שפל עינים היה ורצה לעלות לקרון אשר סוס ופרד מושכין בו, ולא הרגיש איתרחיש ליה ניסא נזדמן אחיו רבינו תם שם אמר ליה אל תהי צדיק הרבה שא עיניך למרום והנה סוס ופרד לקראתך, ואמרינן בתוספתא דכלאים לא יקשור פרד לחמור ונמנע ולא עלה ע"ש, ומשמע ג"כ מכאן הגם שכבר היו קשורין בקרון אפילו הכי נמנע ולא עלה בקרון וכדכתבנו אנן בענ"ד לעיל מזה:

ובפרי עם פרי משתי אמהות שאינם ממין אחד בלא זה יש לנו טעם נכון לאסור והוא שהרי אליבא דכ"ע חוששין לזרע האם כי היא עיקר אם הילד וא"כ זה שאמו חמורה ונזרע מזרעה הפך מזה שאמו סוסיה שנזרע מזרעה והרי אנו רואים בעינינו שהם שני מינים הפכיים שהם כלאים מתורת ודאי אלא שאתה בא להתיר ותאמר דשמא חוששין לזרע האב והרי קיימא לן בכל מקום שאין ספק מוציא מידי ודאי ולהכי יש לאסור הגם שאין איסורן אלא מדרבנן והוא טעם נכון מוצאו ודוק. וכיון שבררנו דגם בכלאים דהנהגה וחרישה דינם לאסור כמו בהרבעה ודין אחד להם לענין איסורא מיהא בזה

איחנח לן מאי דהוה קשיא לן לדעת הרמב"ם ז"ל דטמא בטמא איסורין מדרבנן וא"כ ספיקא דרבנן לקולא לפ"ז קשה לן על הש"ס בפרק אותו ואת בנו דאיבעיא להו לר' יאודה אי לא חייש לזרע האב מתורת ודאי או ספוקי מספקא ליה וקאמר הש"ס למאי נפקא מינה למשרא פרי עם האם אי אמרת וכו' ע"ש אמאי לא קאמר הש"ס דנפקא מינה טובא דהיינו גם לענין כלאים דחרישה דטמא בטמא או טהור עם טהור דכיון שאיסורן מדרבנן אזלינן בספקיה לקולא ויש להתיר פרד עם אמו ופרדים זה עם זה דספקא דרבנן לקולא כדסלקא דעתין מעיקרא ואע"פ ששערי תשובה לא ננעלו מ"מ לפי מה שכתבנו ואסרנו בספקם אליבא דכ"ע זה הפתח של תשובה הוא פתוח לרווחה כאשר כתבנו דגם שאיסורם מדרבנן אי אפשר להקל בספיקם ולהכי לא מצא הש"ס נפקותא אלא זו שהזכיר הש"ס ודוק:

הכלל העולה מכל מה שכתבנו שנראה לי דכיון שמההיא דר' אבא מוכח שגם בטמאה עם טמאה שהוא איסור דרבנן לדעת הרמב"ם והסמ"ג ורבינו עובדיה מברטנורא החמירו בספיקן גם לענין חרישה והנהגה וכן ג"כ מוכח מש"ס דלעיל מניה דקאמר נפקא מינה למשרי פרי עם האם ולא קאמר דנפ"מ טובא למשרי ספיקייהו בחרישה ובהנהגה כיון שאין איסורם אלא מדרבנן כדאמרן, וכן הוא ג"כ משמעות התוספתא דקתני דלא יקשור הפרד עם החמור סתמא קאמר דמשמע אפילו עם אמו, וכן הוא דעת הרא"ש בפסקיו במושלם לאסור בכלאים דחרישה כמו הרבעה וכן הוא דעת מהרש"ל בים של שלמה:

גם הר"ן מצאנו לו שאסר פרד עם אמו הגם שלא ידענו דעתו אי סובר כהרמב"ם או כהרא"ש, וכן הוא דעת רבינו תם ורשב"ם להדיא כמש"ל ומדהעתיק המרדכי ז"ל דבריהם וקבלם בשתיקה משמע שתיקה כהודאה, וכן מצינו שהוא דעת רבנן קשישאי שהבי"ד רבינו עובדיה מברטנורא ומשמעות דבריו ז"ל גם למה שפירש הוא כדעת הרמב"ם דטהורה עם טהורה וכו' אין איסורייהו אלא מדרבנן אפילו הכי אסר להנהיג שתי פרדות שאינם ידיעות לנו מאין הם, גם הרב ספר התרומות שהעתיק דבריו המרדכי בחולין בפרק אותי ואת בנו כתב שאין לקשור שתי פרדות ביחד אלא א"כ שוות מאב, גם משמעות הרמב"ם שאסר למשוך שתי פרדות עד שיבדוק בסימניהם אם הם דומים וכן העתיק מרן ז"ל לשונו בש"ע שלו, מכל הני חבל נביאים מוכח לאסור בחרישה והנהגה אפילו בספיקן כל כהאי נבגא דברכתא עונים ואומרים בפירושא אתמר דאסור אפילו בספיקן ומה שרצינו אנן להתיר לדעת הרמב"ם לאו בפירושא אתמר אלא מכללא אתמר מכלל דסובר הוא שאיסור טמאה בטמאה לענין חרישה והנהגה דרבנן נימא דספיקן להתיר ודאי לא שבקינן כל הני פוסקים דאסרו בפירוש וכן הוא משמעות הש"ס משני

מקומות והתוספתא כדאמרן משום האי כללא דרצינו ללמוד מדברי הרמב"ם והני רבנן דסמיכי דעמיה, ועוד שכבר אמרנו שלא נוכל להשתמש בהאי כללא הכא משום דסתראי נינהו ומטעמים אחרים אפילו לדעת הרמב"ם ולדאזלי בשיטתיה ולהכי נקטינן לאסור הכל הפרי עם האם ופרי עם פרי גם בחרישה ובהנהגה. וגם בפרדות דלא ידעינן מנין קאתו מצינו דאסרו רבנן קשישאי שלא להנהיגם יחד, הגם דלכאורה דגם בהרכבה מותר זה על זה משום דהוי ספק ספקא ספק דשמא מאם אחת ואת"ל שהם משני אמהות מחולפות שמא חיישינן לזרע האב כדאמרן לעיל, כבר אמרנו לעיל שכן באמת מוכח מהש"ס לאסור בזה מדקאמר הש"ס דש"מ דסימנין דאורייתא משמע דאי סימנין דרבנן אסור כיון דלא ידעינן להו הגם דאיכא ספק ספיקא, וגם מהא דפרדה שתבעה שאין מרביעין עליה אלא מינה אחר שבודקין בסימני אזנים וזנב וקול וכמו שפסק נמי מרן בסי' רצ"ז סוף סעיף ט' דמשמע דאי לא ידעינן אסור הגם דאיכא ס"ס והיינו טעמא כמ"ש דספק זה דלא ידעינן מאיזה אם הם אז הוי ספק משום דהוי מחסרון ידיעה דלא מיקרי ספק הרי דמקורם הערה מהש"ס לאיסורא, ובפרד שאינו ידוע אסור בין עם הסוס בין עם החמור משום דיש לנו ס"ס בו להחמיר ספק דזה אמו או מאם אחרת ואת"ל היא אמו ספק דשמא חוששין לזרע האב ולהכי אסור במכל שכן, כן נראה לעניות דעתי:

ובחפשי בספרי דבי רב ראיתי להלק"ט בח"ב סי' רכ"ה שכתב וז"ל שאלה הא דתנן טמאה עם טהורה אסורין לחרוש ולמשוך וכו' נראה דכאן שנה ר' משנה שאינה צריכה? תשובה אפשר דייתורא אתי לרבות את הכלאים לפרה שילדה כמין סוס שאע"פ שהוא נראה כמין סוס אסור עמו, מפני שהוא טהור עם הטמא, ועם אמו אפשר לחרוש, דמילתא דלא שכיחא וכו' ע"ש, נ"ל משום דקשיא ליה כיון דקתני רישא דטמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה א"כ כ"ש טמאה עם טהורה ותירץ דבא לומר שפרה שילדה כמין סוס והרי אנחנו רואים סוס עם סוס אפילו הכי אסור משום דקימ"ל היוצא מן הטהור טהור וא"כ הסוס בנה טהור לכך אסור עם הסוס הטמא הגם שדומים, נראה שלא ראה פירוש הרמב"ם בפירושו למשנה זו כאשר כתבתי לך לשונו לעיל, ואפשר שדעתו ז"ל בפירוש משנה הנ"ל כדעת הרא"ש ולכך קשיא ליה באמת דמשנה שאינה צריכה אלא דקיצר בלשונו כדרכו דרך הקודש ועי' לעיל מה שישבתי אנכי לזה לדעת הרא"ש ז"ל:

עוד ראיתי להרב שלחן גבוה בסי' רצ"ז סעי' ט' שכתב בס"ק כ' וז"ל אבל הפרדים הנולדים מן הסוסיה נקבה אסורים עם פרדים הנולדים מן החמורה נקבה דשמא אין חוששין לזרע האב והוי האי כולו סוס והאי כולו חמור וזה היפך מחוש הראות שעינינו

הרואות שאין הפרד מוליד ואין הפרדה יולדת וכן אמרו לי החמרים שמגדילין פרדות שאין בהם זכר ונקבה אלא בריה בפ"ע הבא מסוס וחמור והוא טומטום ובקרא וכו' ע"ש, שלכאורה כל דבריו תמוהים דמה שאמר שזה היפך מחוש הראות וכו' שאין הפרד מוליד ואין פרדה יולדת היכן הוזכר בש"ס ובש"ע שהפרד מוליד וכן הפרדה יולדת עד שהוצרך הוא ז"ל לומר שאין הפרד מוליד וכו', ואפשר שדעתו ז"ל הוא שהסעיף הזה קאי אסעיף ו' דכתב הש"ע בהמה או חיה וכו' אע"פ וכו' ומתעברים זה מזה אסורים משום כלאים וכו' הרי דקאמר שמתעברים זמ"ז, וכבר כתב הוא ז"ל בס"ק י"ג וז"ל ועוד כל הכלאים הם שמתעברים זה מזה מין בשאינו מינו שאם אינם מתעברים זה מזה מה איסור יש בהרכבתם אם אינם עושים פירות, אלא ודאי מתעברים זה מזה וכו' ע"ש, ולהכי קשיא ליה כאן שכתב שאין הפרד מוליד וכו' וא"כ למה אסור להרכיבו על הפרדה נקבה הא אינן מולידים אלא שדבריו ז"ל מרפיסן אגרי שכתב שאם אינם מולידין ואינם מתעברים מה איסור יש בהרכבתם שהרי משנה שלימה שנינו הא דכתבנו לעיל טהורה עם טמאה אסור לחרוש ולמשוך ופירש הרמב"ם דטהורה עם טמאה חוץ מאיסור הרבעה שיש בהם אית בהם ג"כ איסור לחרוש ולמשוך ולדעת הרא"ש כולם כאחד יש בהם איסור הרבעה ואיסור חרישה הרי אליבא דכ"ע דטהורה עם טמאה יש בהם איסור הרבעה מן התורה, דקרא סתם קאמר בהמתך לא תרביע כלאים בין טהורה עם טמאה בין טהורה עם טהורה וקימ"ל בבכורות דף ז' כמש"ל דאין טהורה מתעברת מטמאה ואפילו הכי קתני מתני' טמאה עם טהורה אסור בהרבעה הרי דלא תלי האיסור בעיבור והולדה וצ"ע, וכן מה ששמע הרב שאין בפרדים זכר ונקבה והוא טומטום וכו' ע"ש, גם אנחנו נאמר לו כי עינינו הרואות שיש פרד זכר ופרדה נקבה ותובעת כמו שנזכר בש"ס ואינם טומטום והפרד ראינו בעינינו שהגוים מסרסים אותו כדי שיהיה בעל כח, ומש"כ מרן ומתעברים זה מזה אדרבה נקטה בדרך אע"פ והוא בדרך לא מיבעיא אם אינם מתעברים זה מזה ודאי שאינם דומים ואסור אלא אע"פ שמתעברת וא"כ הרי דומים כמין אחד אפילו הכי אסור ודוק, ועי' להרמב"ן בפירושו על התורה בפרשת קדושים י"ט פסוק י"ט את חקתי תשמורו בהמתך לא תרביע כלאים וגו' ע"ש:

ובענין היושב בקרון או בעגלה ואינו עושה דבר אלא יושב ומחריש ויש מנהיג מיוחד לכך להנהיג הבהמות, דע כי תנן במסכת כלאים בפרק שמיני משנה ג' המנהיג סופג את הארבעים והיושב בקרון סופג את הארבעים, ר"מ פוטר והשלישית שהיא קשורה לרצועות אסורה ע"כ, ופירש הרמב"ם בפירושו לסדר זרעים במשנה זו וז"ל קרון מין מהעגלות והם שתי עגלות האחת קשורה בשניה והעגלה השלישית קשורה באותם

הרצועות שבהם והוא אומר, שהאיש היושב בתוך הקרון והאיש המנהיג שתי בהמות של כלאים המושכות העגלה ילקה כל אחד מהם מלקות ואפילו שלא יעשה כלום היושב בקרון, שישיבתו עוזר למלאכה ותיקון ושלישית שהיא קשורה לרצועות ר"ל העגלה השלישית הקשורה עם הקרון אסור לשבת בה כשימשכו העגלות ההם בהמות כלאים ואין הלכה כרבי מאיר עכ"ל, אבל הר"ש פירש והשלישית כגון סוסים קשורים בקרון וקשר שם חמור אע"ג דבלאו הכי אזלי אסור ולא חזינן לחמור כמאן דליתיה עכ"ל ע"ש, וטעם איסור היושב בקרון אע"פ שאינו עושה כלום, בירושלמי קאמר על מתניתין דקתני היושב בקרון וכו' רבנן אמרו משקל, ורבי מאיר אומר אינו משקל עיין שם, ונראה לי דהכי פירושה דרבנן אמרי היושב בקרון הוא כיושב בכף מאזנים שבדבר מועט מכריע לכף מאזנים וכובש ומכביד ומכריע וצריכין הבהמות להוסיף כח בשביל כובדו הגם שהקרון יש בו משא בלאו הכי, מ"מ כשיושב הוא שם מכביד ומכריע וא"כ הרי הוא גורם לערב הכחות של שור וחמור שזהו העיקר באזהרה זו דלא תחרוש בשור ובחמור יחדיו והיינו נמי כונת הרמב"ם דאמר שישיבתו שם עוזר למלאכה ותיקון דר"ל למלאכת המשיכה שנעשה בה מלאכת עירוב כחות וכן זהו כונתו בחיבורו הגדול בהלכות כלאים בפרק תשיעי הלכה ט' וז"ל עגלה שהיו מושכין אותה כלאים היושב בעגלה לוקה ואע"פ שלא הנהיג שישיבתו גורמת לבהמה שתמשיך העגלה וכן אם היה יושב אחד בעגלה ואחד מנהיג שניהם לוקין ואפילו מאה שהנהיגו כלאים כאחד לוקין עכ"ל, הרי כתב שהיושב אע"פ שלא הנהיג לוקה ודאי היינו טעמא כמ"ש מפני שישיבתו גורמת לבהמה שתוסיף כח למשוך העגלה והיינו טעמא שלא הוצרך לאשמועינן עגלה שלישית דכיון דהטעם הוא משום כובד שתצטרך הבהמה להוסיף כח מה לי שנית מה לי שלישית טעם אחד להם ובמתני' שהוצרך ר' הקדוש לאומרה היינו לר' מאיר דפוטר ביושב דלא עביד מידי אבל מ"מ אסור מדרבנן קאמר דגם בשלישית איסורא מיהא מדרבנן ולהכי נקט אסורה ולא מלקות משום דנקטה אליבא דר"מ דס"ל דבכל זה אין בו אלא איסור בעלמא, אבל לחכמים לא הוצרך כלל לזה דודאי דכולהו אית בהו מלקות משום דצריכה הבהמה להוסיף כח חדש בשביל כובדו ועי' להרב כסף משנה שם דכתב ודע דתנן במתניתין והשלישית וכו' ממילא משמע ליושב בעגלה שלישית דהא ודאי ישיבתו גורמת לבהמה שתמשוך העגלה עכ"ל וכן חזר ושנאה לן בב"י יו"ד סימן רצ"ז ע"ש, וכונתו כמ"ש, ואין לפרש שכונת הרמב"ם במה שכתב שישיבתו גורמת לבהמה שתמשוך העגלה דר"ל כיון שהוא הגורם הרי הבהמות הולכות ומושכות בשבילו שאם לא היה הוא יושב בעגלה לא היו הבהמות הולכות ומושכות בעגלה שבפירוש זה יבא על נכון מה שסיים הרמב"ם

גורמת לבהמה שתמשוך העגלה דמשמע העגלה כולה ולא נקט גורמת שתמשוך אותו דהיינו שתוסיף כח למשוך גם אותו, זה אינו שהרי הרמב"ם פתח דבריו ביאור נתיב עגלה שהיו מושכין אותה כלאים היושב בעגלה וכו' מדנקט שהיו מושכין אותה וכו' ולא נקט שהיו קשורים בה כלאים משמע דבא ללמדנו להועיל שגם שבלא הוא היו מושכין אותה כלאים וא"כ הרי אינה הילכת בשבילו שבלאו הכי היו הכלאים מושכין אותה אפילו הכי אסור אלא על כרחיך שהפירוש הוא כמ"ש, והאי דקאמר שתמשוך העגלה ר"ל העגלה שהוא יושב בה ומוספת כח בשבילו ועוד שאם תפרש שעיקר האיסור משום שהיא הולכת בשבילו והמנהיג ג"כ מוליכה בשבילו א"כ אם היה עליה משא בלא הוא מותר לישב בקרון ומתניתין חייבה ליושב בקרון סתמא דמשמע גם ביש משא בקרון אלא ע"כ כמ"ש, ועוד מאי האי דפירש הרמב"ם בפי' למשנה שישיבתו עוזר למלאכה ותיקון אמאי קרי ליה דוקא עוזר הרי הכל נעשה בשבילו הא אין עליך לפרש פירוש זה אלא כמ"ש:

אבל כד דייקת שפיר תמצא שיוצא לנו גם לפי פירושנו שגם אם מניח על הקרון שום דבר המכביד הגם שהוא אינו יושב בעגלה אסור שהרי במה שהניח הוא עליה צריכה לחדש כח חדש למשוך אותו דבר והמשנה לא קתני אלא יושב בקרון, ועוד דבפרק שנים אוחזין דף ח' איבעיא להו רכוב במקום מנהיג הי מינייהו עדיף וקאמר ר"י וכו' ניחזי אנן דתנן המנהיג סופג את המ' והיושב בקרון סופג את המ' ר"מ פיטר את היושב בקרון ומדאפיך שמואל ותני וחכמ' פוטרים את היושב בקרון ש"מ רכוב לחודיה לא קני וכ"ש רכוב במקום מנהיג ע"ש, הרי דמדמה הרוכב ליושב בקרון של כלאים דמשום דס"ל לשמואל דרוכב לאו מידי עביד ולכך לא קני בהמה שמצאה בהפקר אי רכב עליה דוקא והיא מהלכת לכך גם בכלאים היושב בקרון והבהמות מושכות פטיר משום דלא עביד מידי דמשמע הא למאן דמחייב בכלאים היושב בקרון גם בבהמה דהפקר קני משים דאזלא מחמתיה והויא משיכה ולכך קני, ואי כפירושנו דטעמא דהיושב בקרון של כלאים חייב משום שהוא מכביד עליה בישיבתו והיא מתחזקת ללכת ומוסיפה כח א"כ מה דמות תערכו לו ענין קנית בהמה לענין חיוב כלאים הא חיוב כלאים ביושב משום שהוא מכביד על הבהמה עד שתצטרך להתחזק ולמשוך בכח חדש והגם שהוא אינו גורם שתנוע ממקומה דגם ביש עליה משא אחרת ומנהיג אחר חייב היושב עליה דהא מכל מקום מתחזקת לשאת את כיבדו עליה אבל לענין קניה הדבר תלוי באם הוא הגורם להניעה ולהזיזה ממקומה דתיהוי משיכה וא"כ אם היא הולכת בלא הוא לא הוי קנין עד דאזלא מחמתיה דהוי משיכה אלא מוכח מהש"ס דגם בכלאים תלוי האיסור באם

יגרום לה להניעה ממקומה כקנין וכן כתבו התוספות שם בבא מציעא ד"ה רכוב עדיף דתפיס בה וז"ל וצריך לומר דתפס בה ואזלא נמי מחמתיה מעט או דילמא מנהיג עדיף דאזלא מחמתיה טובא וכו' והלא לענין כלאים הכל תלוי באזלא מחמתיה וכו' ע"ש, וא"כ הכל תלוי במה שהבהמה מרגשת באדם כשהוא רוכב עליה או יושב בקרון שמרגשת בתנועת האדם וכמו שפירש הרב פני משה על הירושלמי הנ"ל דקאמר רבנן אמרו משקל ופירש הרב כלומר שמחמת שהוא יושב ועושה כמשקל אנה ואנה זהו גורם שתמשוך העגלה ור"מ סובר אינו משקל דישיבתו אינה גורמת כלום ע"ש, וא"כ כיון דהכל תלוי בהרגשת הבהמה באדם או בתנועתו כדאמר הרב פני משה או בקולו אפילו כשהוא מדבר עם חבירו או כשנוחר או כשהוא רוקק אז מרגשת בנשימתו כשמעלה נשימתו דהיינו שדרך הבהמה כשתרגיש באדם שרכב עליה או ישב בקרון שהיא קשורה בו מיד מתחלת לילך ולמשוך, וא"כ בישיבתו בקרון הרי הוא כאילו מנהיגה להלך ובין ביש משא עליה בלא הוא בין אין עליה משא מ"מ כשתרגיש שאדם ישב שם מתחזקת ללכת והיינו דכת' הרמב"ם בפירושו שישיבתו עוזר למלאכה ותיקון ר"ל למלאכת המשיכה וכן מה שכתב בחיבורו שישיבתו גורמת לבהמה שתמשוך העגלה והיינו משום שהיא מרגשת בישיבתו מיד מתחלת ללכת ולכך סתמו ולא חילקו בדבר משמע דלא משכחת ליה היתר ביושב בקרון כלל שישיבתו הוי כמנהיגה בקול כיון שמרגשת בישיבתו היא יודעת דלא עלה עליה אלא כדי ללכת, ולפירוש זה צריכין אנו ליישב דברי הכ"מ ודברי הב"י שכתב דלא הוצרך הרמב"ם לכתוב והשלישית וכו' ממילא משמע לעגלה שלישית וכו' נראה דר"ל כיון דטעם האיסור משום הרגשת הבהמה גם בשלישית היא מרגשת באדם וק"ל, וכן ג"כ יש ליישב לשון הירושלמי דקאמר דרבנן אמרו משקל דר"ל כמו משקל הזה שהוא בכף מאזנים מרגיש בכל שהוא שמכריעו לצד ההכרעה כן נמי הבהמה מרגשת באדם בדבר קל אפילו בנשימתו ומיד מתחלת ללכת כשתרגיש באדם וראיה לזה ממש"כ מור"ם סימן רצ"ז סעיף י"א והיא תשובת הרב תרומת הדשן סימן רח"ץ בענין גוי שמוליך עגלה דכלאים ורצה היהודי בעל חובו לדבר עמו על עסקי חובו בקול רם והתיר הרב משום דקי"ל כר"ש בדבר שאין מתכוין ולא פסיק רישיה ע"ש, וא"כ מוכח דבנדון דידן דבודאי בישיבתו בקרון כונתו כדי שתלך הבהמה ותמשכנו והוי פסיק רישיה ומתכוין אם כן כיון שדרך הבהמה שתרגיש בו או בקולו או בנשימתו אזלא מחמתיה ואסור, כן נ"ל לאסור הגם דבלא"ה יש משא עליה ויש כמה ב"א בלא"ה בקרון מ"מ גם היא מתהלכת מחמתיה וכבר פסק הרמב"ם ומרן בסי' הנז' סעי' י"ג אפי' מאה שהנהיגו כאחד לוקים ע"ש, ולכן נ"ל לאסור בכל גוונא כדאמרן:

ועתה הנה הבאתי את ראשית פרי אדמתי אשר נתן לי השם ולא אוכל להתאפק שלא להודיע צערי לרבים במה שאני נבוך ומשוטט במחשבתי בשיטת הרמב"ם דסובר דשני מינים טמאים לחרוש ולמשוך אין איסורם אלא מדרבנן א"כ היכי קאמר הש"ס על האי מעשה דרבי אבא דאמר לשמעיה וכו' אלמא קסבר דסימנין דאורייתא דהיכי קאמר בש"ס על איסורא דרבנן דסימנין דאורייתא אלא ודאי דסובר הש"ס כשיטת הרא"ש וצ"ע, והנה אחר העיון נ"ל ליישב לפי מה שכת' בתשובתנו לעיל משם הרב כ"מ בהלכות כלאים דכתב שהסמ"ג הביא ראיה מהתוספתא לשיטת הרמב"ם דקתני דהקושר פרד לחמור ר"מ מחייב וחכמים פוטרים אבל אסור מדרבנן ע"ש, דלפ"ז נימא כיון דפלוגתא דתנאי היא סובר הש"ס שר' אבא דעבד הכי סובר כדעת רבי מאיר דטמאה בטמאה אסור מן התורה ולהכי קאמר עלה הש"ס דאלמא סובר רבי אבא דסימנין דאורייתא אלא דצריכין להבין מנין ליה להש"ס זה שר' אבא סובר כר' מאיר ולא כרבנן, ואפשר לומר דהש"ס הכי מדייק לה מדברי ר' אבא דקאמר לשמעיה עיין הנך דדמיין ועייל לי, ואי סובר שאין איסורם אלא מדרבנן כחכמים למה צריך לעיין ואחר כך מעייל נימא ספיקא דרבנן לקולא דשמא חיישינן לזרע האב ובכל איכא תרי צדדי אלא ודאי סובר ר' אבא כר' מאיר דאיסורייהו מן התורה ולהכי אסור בספיקן וא"כ ש"מ דסובר דסימנין מן התורה אבל הרמב"ם פסק כחכמים דסברי דפטור שאין איסורם אלא מדרבנן. אלא דעדיין יש להקשות לפ"ז והוי כבורח מן הארי ופוגע בו דוב דלפ"ז דעת הש"ס דמדייק הכי מדברי ר' אבא סובר דאי אין איסורייהו אלא מדרבנן אין צריך לבדוק ולעיין להנך דדמיין דאמרינן ספיקא דרבנן לקולא, והרי ראינו להרמב"ם פסק להא דר' אבא וכדפסק מרן ז"ל בש"ע סוף סעי' ט' כדכתבנו לעיל:

ולכן נראה לומר דלעולם גם רבי אבא סובר כחכמים שאין איסור בשני מינים טמאים אלא מדרבנן בלחרוש ולנהוג והא דקאמר עלה בש"ס אלמא קסבר סימנין דאורייתא משום דאי נימא סימנין לאו דאורייתא גם באיסורא דרבנן לא סמכינן עלייהו כמו דלא סמכינן עלייהו באיסורא דאורייתא כגון הרבעה, כן לא סמכינן עלייהו באיסור חרישה והנהגה שהם מדרבנן משום דקימ"ל דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון וכיון דבהרבעה שהיא מדאורייתא גם טמא בטמא לא סמכינן אסימנין אף בלחרוש ולנהוג לא מהני סימנים דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון כדאמרינן בפסחים ל' ע"ב לענין הני מאני דקוניא שהיה בהם סתם יינם שהוא דרבנן בין חיוורי בין אוכמי הוה לנו לאסור כדין חמץ משום דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון כדאיתא בש"ס שם ובעבודה זרה ל"ד ע"א ע"ש וכן אמרינן שם ל"ז ע"ב לענין מרור דרבנן בזמן הזה דלא נפיק במרור

מעשר שני כמו דלא נפיק במצה מהאי טעמא דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון ועי' עוד שם קט"ז ע"ב, וכן לענין טבילה דרבנן המוזכרת ביומא ל"א ע"א דקאמר דפסלה בה חציצה הגם שהיא דרבנן מהאי טעמא משום דכל דתקון וכו' ועי' יבמות י"א ובנדון דידן הוי עיקרו מן התורה דהא טמאה בטהורה איסורה מן התורה, וא"כ בין לרב חסדא בין לורדאן דפרק האומר בגיטין ס"ה ע"א אמרינן דכל דתקון רבנן וכו' ע"ש וכעין הא דבכורות נ"ה ע"א דקאמר בש"ס וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, מה דאורייתא שני מינים אינם מתעשרים זה על זה, דרבנן נמי וכו' ע"ש והכא נמי נימא בנדון דידן מה דאוריי' שני מינים טמא בטמא אם אין סימנין דאורייתא אסור להרכיבם זה על זה, מדרבנן נמי כגון לחרוש ולמשוך אין להתירם זה עם זה בסימנין כיון שאין סימנים דאורייתא ולא הוי ידיעה אין להתירם דכעין דאורייתא תקון וק"ל:

ובחופשי בספרי דבי רב מצאתי להרא"ש בתשובותיו בכלל בי"ת ששאל להרשב"א על קושיא זו לדעת הרמב"ם ז"ל מהא דקאמר בש"ס הנ"ל וסימנין דאורייתא ע"ש שלא כתב תשובה לזה ולא זכינו לתשובת קושיא זו, ועוד שאל להרשב"א על המתני' דכלאים דקתני בסיפא טמאה בטהורה, שהיא משנה שאינה צריכה כמ"ש הלק"ט שכתבנו לעיל לשונו, והיינו דודאי לשיטתו דסובר דטמאה עם טמאה איסורן מן התורה ולהכי קא קשיא ליה כמש"ל, וגם על זה לא מצינו לו תשובה וכבר אנן בענ"ד תירצנו קושיא זו לעיל לשיטת הרא"ש. אחר כך ראיתי להרב ברכי יוסף ביו"ד סי' רצ"ז שכתב משם הרב חוות יאיר שגם אם היתה העגלה מלאה לה עמיר ומושכת והולכת אסור לישב בה עי' ברכ"י אות כ"א ע"ש, אלא שהרואה יראה שהרב בתשובתו סי' ק"ן לא אסר אלא משום מראית העין בזה, דבלאו הכי היא הולכת, אבל אם מתהלכת בשבילו אסר מדינא, וכבר כתבנו שמהגמרא דבבא מציעא מוכח שהאיסור הוא משום דאזלא מחמתיה דומיא דקנין דתלוי הכל באזלא מחמתיה:

ומעתה אשים דברתי אל מה שראיתי להרב הגדול בעל כנפים הגוזר ים התלמוד לגזרים הוא הרב בעל ספר פני יצחק בחלק יו"ד סי' ט' שעלה ונסתפק בזה והביא דברי הרב חוות יאיר והקשה עליו וכתב ליישב את דבריו ויצא לחלק בדבר חדש בין עגלות שבזמן התלמוד לעגלות דידן שבזמננו זה וז"ל וצריך לומר שהקרונות שבזמן התלמוד היו מחוברות וקשורות לבהמות בחיבור גדול וקשר קרוב וקשה, עד שבהתנועע העגלה מחמת הכובד שבתוכה והיא קלה עד מאוד מצד עצמה יגיע תנועתם עד לבהמות ויכבידו עליהם ומרגישות הבהמות ומהלכות מאליהן בלי מנהיג משא"כ עגלות דידן מצד עצמן הן כבידות מאוד כידוע, ואפילו בשעת שמכבידין עליהם כובד גדול, אפילו

העגלות עצמן אינם מתנועעות עד שנאמר שבהתנועעות העגלה מרגישות הבהמות ומהלכות אז מתאמצות ללכת, וזה פשוט לכל רואה עגלות שלנו ע"ש בדברי קדשו זצ"ל ולהכי בעגלות שלנו ליכא איסורא ליושב בתוכן ע"ש בתשובתו הרמתה:

ואני הד"ך אומר שלפי דבריו גם בעגלות דידן יש לחלק בין אם הם כבידות וגדולות בעלי ארבע אופנים שנים מכאן ושנים מכאן שבזה יש להתיר כמ"ש הוא ז"ל, אבל הקלות והם קטנות בעלי שני אופנים אחד מכאן ואחד מכאן יש לאסור, וא"כ נתת דבריך לשיעורין ועוד גם באותם עגלות שבזמן התלמוד לפי דבריו שמפני שהבהמות מרגישות בכובד ואז מתאמצות ללכת אפילו בלא מנהיג א"כ יוצא לנו אם עלה הוא בתחילה בקרון ואח"כ הניחו עליה המשאות עד שנתמלאה ואז התחילה היא ללכת מותר דהא לא אזלא מחמת כובדו, ושם ג"כ נתת דבריך לשיעורין, ועוד דנראה שאין אלו אלא דברי נביאות שנעשה הפרש והבדל בין קרונותיהם לקרונות דידן, ועוד שצריכין אנו לומר שבזמן רשב"ם ור"ת שנמנעו מלעלות לקרון שמושכים אותו כלאים בזמנם שהיה כמה מאות מזמן התלמוד לא נשתנה הדבר ממה שהיה וכן עד לזמן מרן ז"ל שהיה כמה מאית אחר דור ר"ת ורשב"ם נשאר הדבר כמות שהיא שהרי פסק סתם דהיושב בקרון ג"כ אסור ולא חילק בין זמן התלמוד לזמנו, ועד לזמן הרב חיות יאיר אז נשתנה הענין ממה שהיה ועוד דאי הרב חיות יאיר לא התיר אלא מחמת שינוי למה ליה להרב לשתוק ולסתום כולי האי ולדבר בסתמא כיון דהכל תלוי בשינוי מעשה מזמן קדמון לזמנו ולכן נראה לי כמ"ש לעיל כי עיקר האיסור משים שהבהמות נרגשות באדם כשיושב בקרון מחמת תנועתו ומחמת קולו או קול נשימתו, ומפני מוראו מושכות העגלה כשנתמלאת ולכן יוצא לנו לפי טעמנו ודעתנו שאין חילוק בין זמן הקודם לזמננו זה, ומשים הכי סתמו כל הפוסקים ולא חילקו ודוק, עוד ראיתי לי להרב ז"ל שהרחיק בזרוע את כל מה שהרחקנו אנן בענ"ד כל מה שעלה על דעתנו לפרש מפני שישיבתו גורמת וכו' שכ' הרמב"ם ז"ל והרחקנום בטיב טעם ודעת גם הרב ז"ל הרחיקו ע"ש בתשובתו עם תרין מן קאמיא החותמים אתו עמו ע"ש:

גם ראיתי להרב ז"ל שם בתשובתו הרמתה שבנה יסודו להתיר ממש"כ הרמב"ם דטמאה עם טמאה וטהורה עם טהורה אין אסיר להנהיגם אלא מדרבנן ושיטה זו העמידה על תילה מכמה פוסקים דסברי מרנן הכי ועל זה בנה יסודתו ומצודתי להתיר כלאים דטמאה עם טמאה כיון שהוא מדרבנן א"כ כיון דפסקינן כר' יאודה דמספקא ליה אי חיישינן לזרע האב אי לא חיישינן א"כ הו"ל ספיקא דרבנן ולקולא, ולהכי יש להתיר פרי עם אמו דספקא דרבנן לקולא, וגם רצה להתיר פרדות אלו עם אלו הגם דזו אמה חמירה

וזו אמה סוסיה יש להתיר ולימא דחיישינן לזרע האב משום דהיא ג"כ ספיקא דרבנן לקולא לענין הנהגה כמו שעלה על דעתנו אנן נמי בתחילת ההשקפה, ואחר כך יצא לחלק ביניהם מכח הא דר' אבא דפסקה הרמב"ם ומר"ן ז"ל וכתב וז"ל והנלע"ד בישוב קושיא זו לדעת הרמב"ם הוא הדבר דס"ל להרמב"ם דכל התנאים ואמוראים דספוקי מספקא להו אי חוששין לזרע האב או לא הנה היסוד והעיקר הוא דאין חוששין לזרע האב ודוקא לחומרא הוא דחיישינן אבל לא לקולא, ומשום הכי רבי יאודה שאסר פרי עם אמו בהרכבה חייש לזרע האב מספק ולחומרא דאי אמרינן אין חוששין בודאי אזי הוה קולא והוה שרי, אבל ההיא דרבי אבא אי אמרינן אין חוששין בודאי הוי איסורא ואם באנו להסתפק אי חוששין לזרע האב הוי קולא ושרי, ולקולא לא מספקינן לומר חוששין וכו' ע"ש, והנה עיקר תירוצו הוא זה דלא מסתפק רבי יאודה לומר דשמא חיישינן לזרע האב דוקא לחומרא הוא דאמרינן דשמא חיישינן לזרע האב, אבל לקולא מתורת ודאי לא חיישינן לזרע האב ואין בה ספק כלל ולכן גם בהנהגה שהיא דרבנן אין להתיר פרי עם פרי, דהא ודאי לא חיישינן לזרע האב וא"כ זה כולו חמור וזה כולו סוס ואסור:

ודבריו ז"ל אינם מובנים אצלי כלל ואין בהם כדי תפיסה דבשלמא אילו היה זה הלכה למשה מסיני הוה אמרינן הכי שכך קבלנו דחיישינן לזרע האב לחומרא אבל לא לקולא אבל זה הוי ספיקא דדינא אם נימא שהפרי לא נתהוה כי אם מזרע האם דוקא וזרע האב בטל לגמרי שאינו אלא מעורר אצל זרע האם שנתהוה ממנה ועובר ירך אמו, או נימא דחיישינן נמי לזרע האב שנזרע ממנו וכמו דבר המעמיד דלא בטל, וא"כ לצד שנאמר שיש בו צד האב בין להקל בין להחמיר שהרי מעורב מתרי צדדי, ולצד שנאמר שאין בו צד האב ג"כ בין להקל בין להחמיר שהרי אין בו כי אם צד האם וא"כ הרי הספק שקול ככל הספיקות שבכל התורה תדע הרי עיקר ספיקן בש"ס אי ר"י שאסר הפרדות שנולדו זה מן הסוס וזה מן החמור מתורת ודאי שאינו חושש מתורת ודאי לזרע האב או מתורת ספק דשמא לא חיישינן לזרע האב ולהכי אסר מספק וכמו שפירש ג"כ רש"י שם ד"ה אבל הנולדים וכו' וז"ל אבל הפרדים הנולדים מן הסוס נקבה אסורים וכו' דשמא אין חוששין לזרע האב וכו' ע"ש, ובאמת הוה מצי הש"ס לומר דנפ"מ מהבעיא לענין מלקות דאי מתורת ודאי לקי ואי מתורת ספק אסר ר"י לא לקי אלא דעדיפא מינה קאמר הש"ס דנפ"מ לפרי עם האם לכן דבריו צ"ע, וכבר כתבנו בטוב טעם ודעת שהכא הגם שטמאה בטמאה אין האיסור אלא מדרבנן אין לומר בזה ספיקא דרבנן לקולא ואזלין לכאן ולכאן לחומרא משום דסתראי נינהו לכך לא מיקרי זה ספק וגם הספק דלא ידעינן אם הם מאם אחת ומאב אחד או כל אחד מאם אחרת לא הוי ספק משום דהוי ספק

דחסרון ידיעה שלא ידע מסימנין דידהו שנתנו לנו חכמים להכי לא מיקרי ספק וא"כ גם להרמב"ם ודעמיה דסברי טהורה עם טהורה וטמאה עם טמאה איסורייהו מדרבנן יש לאסור בכל צד בין בפרי עם האם בין פרי עם פרי כמו שמוכח מדברי הרמב"ם דאסר למשוך פרדות עד שידע סימניהם וכדעת הש"ע וא"כ כיון שרוב הפוסקים אסרו בפירוש כמש"ל והא דהרמב"ם ודעימיה דרצונו להתיר לא בא בפירוש אלא מכללא לא שבקינן מאי דאתמר בפירוש לאסור משום מה שרוצים ללמוד מכללא וכ"ש דהכלל הזה נסתר מדברי הרמב"ם עצמו ומרן ז"ל דפסקו להאי דרבי אבא שהוא היפך מכללא, ולכן נראה כמו שכתבנו:

עוד ראיתי לאלק'ים עולים מן האר"ש שיצא לידון בדבר חדש להתיר פרי עם אמו מאשר הוליד בחכמתו הרמתה ובעוצם עיונו הזך ספק ספיקא והוא מש"כ וז"ל זאת ועוד אחרת כל שהוא עיקר יש להתיר בנ"ד מכח ס"ס והוא אף שנאמר שדעת הרמב"ם דפרי עם אמו אסור בהנהגה מדברי סופרים אפילו הכי הא איכא בנ"ד ס"ס ספק אי חיישינן לזרע האב או לא כדעת רבי יאודה ושאר תנאים דפסקו הפוסקים כוותייהו או כלך לדרך אחרת ספק אי אזלינן כבעל הלכות גדולות והשאלתות והרי"ף דפסקו כתנא קמא דחנניה דאין חוששין לזרע האב כלל ופרי עם אמו מותר לגמרי ואת"ל דחוששין לזרע האב מספק כמ"ש הרמב"ם ודעמיה דקימ"ל כר"י דמספקא ליה ספק דשמא הלכה כרבינו יצחק בעל התוספות שהביא הרא"ש וגם הרא"ש גופיה לדעת מרן הב"י יו"ד סימן רצ"ז דס"ל דהלכה כשמואל דרוכב לא קני והיושב בקרון אינו לוקה וזהו דוקא בכלאי בהמה דאסירי דאורייתא דהיינו טהורה עם טמאה (ר"ל הוא דאינו לוקה אבל איסורא איכא) מה שאין כן בפרי עם אמו דשניהם טמאים ספקו לקולא ומותר לישב בקרון דידהו דהו"ל ספק ספיקא המתהפך וכו' ע"ש דמסיק דבצרוף כל האמור יש להתיר בנ"ד ללכת בעגלות הללו המנהיגים אותם בפרי עם אמו ככל האמור ע"ש שכתב דחד מן קאמיא חכם בחכמתו חלק עליו על כל זה ועשה פס"ד לאסור באורך וברוחב וכו' ע"ש מה שהשיב על דברי החכם האוסר ולא זכינו לתשובת החכם האוסר לראות בנועם מיליו מה המה אלה, סוף דבר על משמרתו עמד הוא ותרין סרכין דעמיה דמותר להנהיג פרי עם אמו לדעת הרמב"ם ודעמיה ע"ש:

ואני אומר שאם באנו לידי מדה ז' אם כן גם הנולדים מן הסוסים עם הנולדים מן החמור יש להתיר מכח ספק ספיקא הנז' דאמרינן דשמא חיישינן לזרע האב ומותר שמא לא חיישינן ואסור ואת"ל דלא חיישינן שמא הלכה כשמואל דאפיך כמו שכתב הוא ז"ל בספיקו וכן למה שחידש בטובו עלינו ובחכמתו הרמתה ספק ספיקא אחר דשמא קימ"ל

כשאלתות ודעמיה שאין חוששין לזרע האב כלל ולכך מותר פרי עם אמו וכו' א"כ גם אנן נימא הכי להתיר פרי עם פרי דשמא קימ"ל כמ"ד שהביא הרי"ף שהלכה כשמואל דאמר הלכה כחנניה וכן היא סברת בעל ספר האשכול במושלם בספרו בהלכות אותו ואת בנו סימן ל"ז צד ק"ו וז"ל ומדאמר שמואל הלכה כחנניה וקרי ליה חכמים, ורבי יהודה נמי דפליג מספקא ליה וכו' הכי קימ"ל וכו' ע"ש, וא"כ שמא קימ"ל דחוששין לזרע האב מתורת ודאי ומותר פרי עם פרי שמא לא חיישינן ואם תמצא לומר לא חיישינן שמא הלכה כשמואל דאפיך ולהכי יושב בקרון מותר כדאמר הרב בספיקו וזה סותר למש"כ הוא בתחילה שדעתו שאין להתיר פרי עם פרי אלא פרי עם האם ומאי שנא לפ"ז אלא על כרחיך שאין לעשות ס"ס כזה משום דסתרן אהדדי דאם כן התרת פרי עם האם והתרת פרי עם פרי שלא התיר אדם בעולם וכדאמרן לעיל, וכעין זה ראיתי להרב נחל אשכול שם המבאר דברי האשכול ע"ש במה שציין באות ה' וז"ל ושמעתי מקשים היאך מוכח דס"ל לרבי אבא סימנין דאורייתא וכו' והביא להתלמד מתירוץ מהרי"ט על קושיא אחרת וכתב הוא ז"ל וז"ל והכא נמי נימא דמכח ספק שמא מסוסיה הוא אתה בא להתירו בסוסיה ולמחר תאמר שמא מחמורה הוא ואתה בא להתירו בחמורה תרתי דסתרן כהא לא אמרינן ספק מותר מן התורה וה"ה ס"ס כהאי גוונא לא מהני כמ"ש התוספות דנדה וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא דהיכא דסתרן לא עבדינן חדא מינייהו, ועוד שספק ספיקא דידיה הוא כנגד מרן בין בתחילת דינא בין בסוף דינא ונהי שהביא ראיה שיש פוסקים דס"ל דעבדינן ס"ס כנגד מרן ז"ל הני מילי בחדא כדרך שתאמר ספק אי אזלינן כדעת מרן ואסור ספק דאזלינן כמי שחולק עליו ולהתיר ואת"ל דאזלינן כדעת מרן שמא בנדון זה גם מרן יודה דאסור, כעין זה אין הכי נמי דעבדינן נגד מרן אבל בנדון שלנו שהוא עושה ספק ספיקא גם אם נאמר שהרמב"ם ומרן אסרו בספק דרבנן כגון פרי עם אמו והוא טמא בטמא אפילו הכי עביד ספק ספיק' דשמא לא קיימ"ל הכי אלא כשאלתות ואת"ל כהרמב"ם קימ"ל שמא קימ"ל כרבינו יצחק בעל התוספות דסב"ל כמ"ד דיושב בקרון פטור וזה ג"כ היפך ממרן דאסר לישב בקרון הרי שאין אתה יכול לעשות ספק ספיקא אלא אי עבדת נגד מרן בתחילת דינא ובסוף דינא היפך מרן ממה שבא בפיו לאסור בפירוש וזה אין הדעת יכול לסובלו על כן נראה לי לפענ"ד כמ"ש דאין שום סברא לומר שאם מרן ז"ל גילה דעתו לאסור בדבר שאיסורו מדרבנן ופוסק אחר חלק עליו והתיר נימא בזה ספק אי אית לן למעבד כמרן דאסר או כפוסק דפליג עליה והתיר ונימא דספקא דרבנן לקולא ולעשות היפך מרן דא"כ תופר תורה דקימ"ל כל אשר יאמר לכם יוסף תעשו, לכן נראה דהעיקר הוא כמש"ל:

ואעיקרא דמילתא אחרי ההתבוננות היטב נראה לומר דהגם דקימ"ל בכל מקום ספיקא דרבנן לקולא הכא בספיקא דרבי יהודה דספוקי מספקא ליה אי חיישינן לזרע האב שאני דהכא הספק בגוף אחד כולל איסור תורה ואיסור דרבנן ביחד בבת אחת שהרי כשתאמר שמא לא חיישינן לזרע האב נסתפקת בפרי עם אמו אם מותר להרביעו על אמו שהוא איסור תורה וכן אם מותר לחרוש עם אמו שהוא איסור דרבנן הרי נכלל בספק זה איסור תורה ודרבנן באים כאחד בגוף אחד כדאמרן, ונ"ל דזה דמי למש"כ הרב המאירי בחידושיו למסכת שבת העתקתי דבריו לעיל בה' שבת סי' נ"ו ד' ל"ד ע"ד בד"ה עוד ראיתי להעתיק וז"ל דבכיבוי כיון שיש בו דאורייתא וגם דרבנן אפילו בדרבנן אסור פסיק רישיה וכו' ע"ש, וא"כ גם אנן נמי נימא הכי כיון דבכלאים כזה איתיה לאיסור דאורייתא וגם דרבנן אפילו בדרבנן אסרינן מספק ודוק, ובת דומה נמי להא דכתב הרב נמוקי יוסף בפרק שני דיבמות והביאו תוספות רעק"א שם בפרק שני דיבמות משנה ו' דקתני קדמו וכנסו אין מוציאין מידם ציין על זה ציון כ"ד וז"ל קדמו וכנסו אין וכו' ומדלא קתני גם ברישא דאם חלץ לאחת וכנס לאחת דלא יוציא משמע דאפילו בדיעבד יוציא מספיקא דדילמא כנס אחות חלוצתו אע"ג דהוי ספיקא דרבנן מ"מ כיון דגזרו חז"ל אחות חליצתו אטו אחות גרושתו אלמוה לגזירתם להוציא אפילו מן הספק ואפילו בדיעבד נמוקי יוסף עכ"ל עש"ב, ואם כן הכא נמי בנדון דידן נימא הכי כהתם ודוק, ומוכרחים אנו לומר מצד איסור תורה אסור להרביע פרי עם אמו משום דחיישינן לזרע האב וכיון שמוכרח לומר דחיישינן לזרע האב גם באיסור חרישה ג"כ נימא דאסור לחרוש עם אמו, דלא שייך לומר בגוף אחד עם אמו פעם חיישינן ופעם לא חיישינן דמיחזי כחוכא ואטלולא וכיון שהם באים כאחד בגוף אחד ראוי לנו לאסור כאן וכאן, וכן לענין פרי עם פרי ג"כ נכלל בספק זה איסור תורה ואיסור דרבנן ומוכרחים אנו לומר באיסור תורה שאסור להרביע זה שאמו חמורה על זה שאמו סוסיה דשמא לא חיישינן לזרע האב וכיון דאסור להרביעם משום האי טעמא דשמא לא חיישינן לזרע האב א"כ מוכרח לומר דאסור להנהיגם מטעם זה ומשום הכי פסק הרמב"ם ז"ל דאסור למושכם זה עם זה עד שנדע בסימניהם שהם מאב אחד ומאם אחת ודוק והם דברים ברורים ונכונים ואמתיים וישרים למוצאי דעת ברוך המלמד לאדם דעת:

זאת עולה מן המדב"ר שדין הנהגה כדין הרבעה וששה סדרים הן וכולם סרי"ס עצרו במלים חוץ מסדר אחד שהוא סדר טהרות שהוא מותר מתורת ודאי דהיינו א) פרד בר חמורה עם סוסיה ודאי אסור מצד אמו, ב) פרד בר סוסיה עם אמו אסור מתורת ספק דשמא חיישינן לזרע האב, ג) פרד שאינו ידוע מאיזה אם הוא אסור עם הסוס והחמור

מספק ספיקא להחמיר ספק שזו אמו ספק מאם אחרת ואת"ל שזאת אמו שמא חיישינן לזרע האב, ד) פרד בר סוסיה עם פרד בר חמורה אסורים מספק דשמא לא חיישינן לזרע האב, ונמצא שזה סוס וזה חמור, ה) פרד שאינו ידוע עם פרד שאינו ידוע אסורים ג"כ אע"פ שלכאורה שיש כאן ספק ספיקא להתיר ספק שהם מאם אחת ומאב אחד ספק שהם משני אמהות משתי מינים ואת"ל שהם משתי אמהות שמא חיישינן לזרע האב ונמצא בכל אחד שני צדדים חמור וסוס אפ"ה אסור כדכתבנו טעמא משום דספק זה שלא ידענו מאיזה אם הוא ספק חסרון ידיעה דלא מיקרי ספק וכמו שמצאנו לרבנן קשישאי שהביא רבינו עובדיה מברטנורא וכבר כתבנו שיש להם ראיה מן התלמוד משני מקומות כאשר הראיתיך בעיניך למעלה, ועיין להרב משאת בנימין סימן נ', וע' להפר"ח בכללי ספק ספיקא בסימן ק"י סעיף ז' ע"ש מה שכת' בזה, ו) פרד בר סוסיה עם פרד בר סוסיה מותר מתורת ודאי דשניהם שוין הם ואליבא דכ"ע והיינו דכת' לעיל חוץ מסדר אחד שהוא סדר טהרות שפשוט היתרו ודוק, זהו מה שנראה לענ"ד והשם יעמידנו על האמת אמיתותה של תורה לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי אמן, הלא כה דברי דל וד"ך ואין כל, הכותב והחותם פה אורן יע"א בשנת ואחרי מצותיך תרדיף נפשי לפ"ק והיא שנת השמיעה ביום כ"א לחדש שבט בעזרת השם יתברך:
דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות פדיון הבן

סימן כב

בענין אשה שהפילה אחר שמונה או ט' שבועות משנתעברה ולא נתנו לב לדעת מה היה עליו אם נתרקמו אבריו או עדיין, והשליכו הכל ולא נודע מה היה לו, עי' מור"ם בהגה יו"ד סימן ש"ה סעיף כ"ג והוא ממהרי"ק שורש קמ"ג ועי' להרב דרכי נועם חלק יו"ד סימן י"ג ועי' להרב חכם צבי סימן ק"ד מה שהשיג והשיב על זה וכן הרב שבות יעקב חלק א' סימן פ"ג הרבה להשיב על זה ואזיל גם הוא בשיטת הרב חכם צבי ע"ש, אבל הרב שאלת יעבץ ח"א סימן מ"ט יישב וכונן דברי מהרי"ק ודעתו כדעת מהרי"ק, וראיתי להרב פתחי תשובה בסימן ש"ה ס"ק כ"ט שהעתיק והביא לנו שגם הרב נו"ב דחה דברי הרב חכם צבי ודברי הרב שבו"י והעלה שדברי מהרי"ק הם העיקר, ועי' להרב שיבת ציון סימן מ"ו ולהרב ח"ס סימן רצ"ט, ועי' מה שהעלה הרב פתחי תשובה שם עש"ב ועי' להרב עמק המלך בתשובותיו ליו"ד סימן ט"ו ע"ש דמסיק כהרב מהרי"ק שיפדהו בברכה ע"ש בעמק המלך להרב מנחם עזריה מאיר קאסטלנובו ז"ל ועי' להרב חיד"א בחיים שאל ח"ב סימן טו"ב ע"ש:

סימן כג

נסתפקתי בפדיון בכור הבן אם יכולים לפדותו בניירות ביי די באנק שהרי קיימא לן שאין פודין בשטרות מפני שנתמעטו עם הקרקעות ועבדים כדאיתא בפרק שמיני דבכורות משנה ח' עיין בכורות נ"א ע"א ופסקה הרמב"ם הלכות בכורים בפרק י"א הלכה ו' ומרן מלכא ביו"ד סימן ש"ה סעיף ג' ע"ש, ולהכי יש להסתפק אם אלו הניירות הנז' דינם כשטרות שהרי טעמא דשטרות משום דאין גופם ממון כדאיתא בש"ס שם ע"ש, ורצונם לומר שאין גוף וגשם הדבר שוה כלום שגרע מניירות חלקים בלא כתב שהניירות ראויים למלאכתם לכתוב עליהם שום דבר או למלאכה אחרת ולהכי מיקרו דבר השוה ממון אבל השטרות אין עומדין לשום מלאכה לגופם אלא למה שכתוב בהם כבר לראיה, ולהכי גם אלו ניירות הביי די באנק דינם כשטרות, או נימא דהא דקאמרי שטרות אין גופם ממון משום שאינם בטוחים דשמא יעני ב"ח ואין שוים כלום וא"כ הביי די באנק דאחריותם על המלכות לא חיישינן להא ולהכי שפיר יכול לפדות בהם וראיתי לרש"י בריש פ"ק דשבועות דף ד' שפירש וז"ל אין גופם ממון הנייר אינו שוה כלום ואינו עומד אלא לראיה עכ"ל, משמע כהצד הראשון שפירשנו, אבל כד דייקת שפיר נראה דהא דקרי לשטר שאינו שוה כלום שאינו אלא לראיה היינו משום שגופו אינו ניתן להוצאה ואינו עומד אלא לראיה שלו ואם רוצה בעל השטר ליתנו לאחר או לשלם בו חובו צריך שיקננו לאחר בקנין גמור כדרך מכירה אבל הניירות האלו שחריפין בהוצאתן קודם שיבאו לידי גובייא הרי הם כמטבע הכסף הניתן מיד ליד ולא אתי למיחלף בשטרי ראיה דידן דזה ניתן להוצאה מדינא דמלכותא כמו המטבע והשולחני מחוייב ליקח אותו כמו שלוקח את המטבע ולא בדרך מכר כדין השטר דצריך ראיה שהמלוה מכרו ונתן כל כחו לזה היוצא מידו אלא הרי הם כזוזים שזזים מזה לזה וכל הנמצאים בידו הרי הם בחזקת שהם שלו ולכן שפיר יש לפדות בהם:

וחזיתיה להרב חתם סופר בחלק יו"ד סימן קל"ד שמסתפק בזה וכתב דשאני כל דבר דשו"כ שפודים בו היינו משום דגופו של דבר הוא בעצמו שוה משום דראוי ליהנות מגוף אותו דבר אבל בניירות האלו אין גופם שוה כלום דלא חזו להנאה כלל, ומה ששוים הוא משום אימתא דמלכותא שהוא דבר הסכמיי ולכן כתב בדרך אפשריות שאפשר שאין פודים בהם ע"ש ולי ההדיוט נראה דהגם שגופם אינו שוה מידי אלא משום אימתא דמלכותא הוא שיוצאים בהוצאה מ"מ כיון דקימ"ל דינא דמלכותא דינא ודינא דמלכותא הוא שהניירות אלו ערכם כערך הכסף באין הבדל ביניהם מהאי טעמא נחשבים כמטבע כסף הגם שאינו שוה מידי הרי הסכימה רצון מלך תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה,

והרי לא חייבה תורה כסף שיש לו צורה דוקא ומהאי טעמא קימ"ל דלאו דוקא כסף חמשת שקלים שאמרה תורה אלא אפילו סובין ושוה כסף יוצא י"ח וא"כ מהאי טעמא נמי אלו הניירות ששוים כסף וחריפים בהוצאה ככסף משום דינא דמלכותא אפילו במלכות אחרת יוצאים הם ככסף דינם כדבר שגופו ממון, ולכך שפיר יש לפדות בהם כך נ"ל ודוק, ועיין להרב פתחי תשובה ביו"ד סימן ש"ה סק"ז, גם ראיתי להרב כרם שלמה ביו"ד סימן ש"ה שכתב וז"ל ואם פדה בבאנקונאטים אפילו ממלך אדיר שבאדירים אין בנו פדוי דאין פודין בשטרות ע"ש, שלהי אלול התרפ"ג אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן כד

ראה ראיתי כאן אוראן יע"א כשעושין פדיון בן בכור מביאין כוס של יין ובשמים ואחר שעושה הכהן הפדיון נוטל הכהן כוס יין בידו ומברך בפה"ג ועל הבשמים, ולא ידעתי טעם למנהג זה להצריך כוס ובשמים דבשלמא במילה עושין כוס כדי לברך עליו ברכת אשר קדש ידיד וכו', ובשמים משום עילוף הילד שנימול או שאר בני אדם שאינם יכולים לראות דם מפרפר כמ"ש הלבוש בהלכות מילה ביו"ד סימן רס"ה, אבל בפדיון הבן מה שיאטייהו להני ברכות בפה"ג ובשמים, וראיתי למור"ם סימן ש"ה סעיף י' שכתב וז"ל ויש שכתבו שנהגו לעשות סעודה בשעת הפדיון (ופודין אחר ברכת המוציא) ואם יין בעיר מברך הכהן על היין מיד אחר הפדיון וכן נוהגין עכשיו כדי לפרסומי מילתא וכו' ע"ש, וגם בכאן אורן יע"א עושין מיני מתיקה שהשלחן ערוך עליו לביבות ומיני מתיקה ושכר ומזמינים לאוהבים ורעים, אבל באמת יונח לנו בכל זה ברכת היין שאין שמחה אלא ביין אבל עדיין לא הונח לנו על בשמים מאן דכר שמייהו, ועוד נראה דלא מצו למעבד הכי כיון שאין חובה כמילה דאיכא טעמא משום עילוף הויא ברכתם הפסק בין ברכת היין שהיא בפה"ג לשתיה שהרי גם מור"ם שהביא מנהג זה לא הזכיר בשמים, גם הפרישה בסימן ש"ה ציין על מש"כ הטור והדר מזגי לכסא בציון י"ח וז"ל וגם אנו נוהגין בכוס של ברכה לבד לברך עליו בפה"ג או שהכל מהרי"ל סי' מ"ו עכ"ל ע"ש, הרי שדקדק בלישניה וכתב בכוס של ברכה לבד לברך בפה"ג וכו' דמשמע לבד ברכה זו ולא עוד, (הגם שאין זו הוכחה כל כך מ"מ מריהטא דלישנא נראים הדברים כך) וא"כ ברכת בשמים אחר ברכת בפה"ג הוי הפסק כיון דלא שייכא הכא דבשלמא ברכת מילה מצינו למרן ז"ל בסימן רס"ה סעיף א' שכתב וז"ל ויש נוהגין ליטול הדס בידו ולברך עליו ולהריח וכו' וכתב הלבוש הטעם משום עילוף התינוק או שאר בני אדם המתעלפים כשרואין דם וא"כ משום סכנת נפש עושין כן וא"כ הוי צורך למצות מילה שהיא הגורמת

לעילוף לכך לא הויא הפסק, עוד אפשר לתת טעם לבשמים בשעת ברכת המילה משום הולד שמסתמא עדין יש בו טינוף דלידה וטינוף דצואה וקטנים ויש בו ריח רע לכך בשעת ברכה מביאין בשמים ומריחין בהם כדי להעביר ריח רע וכמ"ש הרב"י שם משם הרי"ף דקטן המטונף בצואה יש להקפיד לכסותו עיין שם, ועוד נראה לי שאין כונת מרן ז"ל במ"ש ויש נוהגין ליטול הדס שרוצה לומר שמברך על הכוס בפה"ג וליטול הדס ולברך עליו ולהריח בו ואחר כך יברך אשר קדש ידיד וכו' אין פירושו כך חדא שהרי מנהג זה שכתב מרן לא הוזכר בב"י כלל שעל הכוס יסדר שלשה ברכות, ועוד מה הלשון אומרת נוהגין ליטול הדס ולברך עליו, כבד לשון הוא זה, והו"ל לומר דיש נוהגין לברך על האסא ותול"מ:

ולכן נראה דכונת מרן ז"ל לומר דיש נוהגין שאין מברכין אשר קדש ידיד על הכוס אלא נוהגין ליטול אסא ולברך עליו אשר קדש ידיד ולהריח וכו' וכמו שהביא מרן ז"ל בספרו ב"י משם הר"ן דביוה"כ אין מברכין אכסא אלא מייתי אסא ומברכין עליו, כך אלו נהגו אפילו בשאר ימות השנה שלא ליטול כוס אלא ליטול ההדס וכו' וכבר כתב הרב ב"י לעיל מזה על מה שכתב הטור ועל הכוס מברכין אותו (דהיינו אשר קדש ידיד) כתב על זה רבינו ב"י וז"ל זה לא מצאתיו בגמרא ולא בדברי הרי"ף והרמב"ם אלא וכו' ע"ש משמע שדעתו שאין צריך כוס אלא מפני שמצא למפרשים ולגאונים שמברכין על הכוס הסכים לדברי הטור, אחר כך ראיתי והתבוננתי בדברי הלבוש בסימן זה סעיף א' וראיתי שמבואר בדבריו כמו שכתבנו וז"ל יש מקומות שמברכין ברכת אשר קדש ידיד על ההדס ונ"ל הטעם משום עילוף התינוק וכו' ע"ש ומסתמא היש מקומות שהביא הלבוש היינו היש נוהגין שהביא מרן ודוק, ואם כן גם בברכת המילה על הכוס שמפסיק בברכת הבשמים בין בפה"ג לברכת אשר קדש לא נזכרה לא בדברי מרן ולא בדברי מור"ם והגם שנהגו בכל מקום לברך ולסדר שלש ברכות יין בשמים קדש מ"מ אפשר שנהגו כך משום עילוף והוי דבר שהוא מצרכי מצות המילה כדי שלא יזוקו מחמת מילה להכי לא הוי הפסק אבל בשמים בפדיון הבן מאן דכר שמייהו ואין בהם לא טעם ריח שנזקק להם וא"כ הגם שאינה ברכה לבטלה משום שהרי נהנה מהן מ"מ כיון שאינן צריכין הויא ברכתן הפסק בין ברכת הפרי שהוא פרי הגפן לשתיה, ואל תטעון עלי מברכת הבדלה במוצאי שבת שמסדרין אחר ברכת בפה"ג ברכת בשמים דשאני הבדלה שהיא הגורמת לעגמת נפש שהרי הבדלה היא הגורמת סילוק נפש יתירה להכי מקדמינן רפואה למכה ומריחים בבשמים והוי ברכה זו צורך הבדלה ולהכי לא הוי הספק:

ואומר אני בפשוט שודאי הוקבע מנהג זה על פי מש"כ הטור בסימן ש"ה וז"ל בתשובת הגאונים תיקון וכו' והדר מזגי לכהנא כסא דחמרא ומייתי אסא ומברך בפה"ג ובורא עצי בשמים בא"י אמ"ה אשר קדש עובר במעי אמו וכו' ע"ש, הרי מצינו דמביאין אסא בפדיון בן בכור ומברכין אותה אחר ברכת בפה"ג ואע"ג שהטור העתיק דברי הרא"ש בסוף דכתב על זה דלא נהגו באשכנז ובצרפת שיברך הכהן ברכה זו וכיון שעיקר על מה בא הכוס כדי שיברכו עליו אשר קדש עובר במעי אמו אמרו על זה שלא נהגו לומר ברכה זו א"כ גם כוס וברכות של בפה"ג ובשמים אין כאן ולכן לא הזכירה מרן כלל, מ"מ הרי מצינו למור"ם ז"ל שם סעיף יו"ד שכתב מנהג של כוס כדי לפרסומי מילתא כמש"ל לשונו, והגם שהוא ז"ל לא הזכיר ברכת בשמים כמש"ל מ"מ נהגו לברך גם אבשמים משום דאי לא מברכי אכסא ברכת בשמים אין כאן פרסום בברכת בפה"ג כיון דנהגו בכאן בכל סעודה מביאין יין על השלחן לשתות בסעודתן ומברכין עליו בפה"ג א"כ אין בזה שום פרסום כיון דכל יומא עבדי הכי ליכא היכרא דמשום פדיון עבדי הכי וכ"ש אם עבדי הכי בתוך הסעודה אחר ברכת המוציא לכן מוסיפין ומברכין על הכוס גם ברכת בשמים כן נראה לי לתת טעם למנהג

אלא דכל זה איננו שוה לי דליעביד הכי ולהפסיק בין ברכת בפה"ג לשתיה דאי משום הכי משום פרסומי הוה להו לתקוני שימלא כוס ויסדר עליו ברכת בשמים ואחר כך אוחז בכוס ומברך עליו בפה"ג ושותה מיד כדי שלא להפסיק, ואין לסתור דבר זה ממה שכתב מרן ז"ל ביו"ד סימן י"ט סעיף ה' דשחיטה וברכת השחיטה לא הוי הפסק בין ברכת כיסוי לכיסוי עי' באר היטב שם סק"ו ע"ש, דשאני התם דלא סגי בלאו הכי דאין כיסוי בלא שחיטה כדי שיוזמן לו הדם לכסות ואין שחיטה בלא ברכה ודוק, ומתקנת הגאונים שהיו מברכין על הבשמים קודם אשר קדש עובר וכו' ואין חוששין להפסק אין ראיה דשאני התם שבלאו הכי היו מפסיקין בין ברכה לשתיה בברכת אשר קדש שעיקר תקנת הכוס בא על שיר זה להכי כיון שמפסיקין בלאו הכי בברכת אשר קדש משום שאין אומרים שירה אלא על היין להכי נהגו להביא יין כדי לשו"ר על פי צלוחית"ו ומוכרח להקדים ברכת היין תחילה וכיון שאנו מביאין היין להגדיל השמחה המשמח אלקים ואנשים שאין שמחה אלא ביין לכן תקנו להריח בבשמים כדי ליתן חלק גם לנשמה שנהנית מן הריח כדרשת רז"ל על פסוק כל הנשמה תהלל יה, כדי שתהיה השמחה בגשמי וברוחני ועוד נ"ל שיש התייחסות לברכת בשמים עם ברכת אשר קדש ידיד מבטן ועם אשר קדש עובר במעי אמו כמו שאמרו רז"ל שבבטן אמו מלמדין אותו כל התורה ומראין לו כל הרוחניות וכל העולמות שהם שייכי לנשמה, עי' בתקונים

תקונא שבעים קל"ו ע"ב וז"ל א"ל ודאי דא איהו רזא ותכהן עיניו מראות כאלין מראות דאתחזיאו ליה במעי אמיה כמה נהורין וכו' מאחר דאיהו נשמתיה וכו' ע"ש, ולכן כיון שאנו מברכין ומזכירין קדושת בטן אמו דשייכי לנשמה לכן נותנים לה חלקה במה שנהנית היא שהוא הריח ולכן תקנו בכל מקום שמזכירין קדושת העובר במעי אמו מברכין גם כן ברכת הריח וא"כ מישך שייכי אהדדי מה שאין כן במקום אחר לא שייכי בשמים, ואם כן לדידן שאין מברכין ברכת אשר קדש עובר וגם מי שאומרה אומרה בלי שם ומלכות שאינה נקראת ברכה א"כ ברכת בשמים לא שייכא הכא גבי פדיון והוי הפסק וראיה לזה דהוי הפסק מהא דכתב הרב ב"י בא"ח סימן תרכ"ד ד"ה ומבדילין על הכוס ואין מברכין על הבשמים וכו' ע"ש שהביא שם דפלוגתא היא בין הפוסקים אם במוצאי יוה"כ מברכין על הבשמים שדעת המרדכי שמברכין, ורוב פוסקים סברי שאין מברכין, וכן אם חל יוה"כ בשבת הביא שם הב"י מחלוקת הפוסקים אם מברכין במו"ש שהוא מוצאי יוה"כ על הבשמים אם לאו ע"ש, ופסק בש"ע שם תרכ"ד סעיף ג' וז"ל מבדילין על הכוס ואין מברכין על הבשמים אפילו אם חל להיות בשבת עכ"ל ע"ש, והב"ח שם סובר שכשחל להיות בשבת מברכין על הבשמים כרבינו גרשום מאור הגולה וכתב שכן פסק מהר"ש לוריא ז"ל וכתב הב"ח עוד דלא שייך כאן לומר ספק ברכות להקל מאחר שנהנה מן הבשמים עכ"ל, והט"ז שם סק"ב העתיק דברי הב"ח וכתב על טעם הב"ח שכתב מפני שהוא נהנה וכו' כתב שיש לדחות דמ"מ יש הפסק בין ברכת בפה"ג לברכת המבדיל בבשמים וכו' ע"ש, ונ"ל דודאי שזה הוא טעמו דמרן ז"ל דפסק שאין מברכין על הבשמים, דלכאורה תמוה דכיון דפלוגתא דחד אמר אין צריך בשמים, וחד אמר צריך הו"ל להצריך בשמים כדי לאפוקי נפשיה מפלוגתא ויוצא לכ"ע כיון שאין חשש לברכה לבטלה שהרי הוא נהנה, אלא ודאי טעמו דמרן ז"ל שסובר נהי דאין בזה חשש ברכה לבטלה מ"מ משום חשש הפסק כמ"ש הט"ז אין לברך על הבשמים ודוק, ועיין שם בהרב שיירי כנה"ג ולהרב בית יהודה במנהגי ארגיל יע"א דכתב דכן הוא מנהגם שלא לברך כדעת מרן ז"ל:

ועל פי זה יישבתי דברי רשב"ם שהביאו התוספות בערבי פסחים דף ק"ב ע"ב ד"ה רב אמר יקנ"ה שכתבו משם רשב"ם דמה שאין מברכין בי"ט אחר השבת על הבשמים משום דגם בי"ט איכא נשמה יתירה ע"ש, והתוספות הקשו עליו דא"כ גם במוצאי י"ט ליתקנו בשמים ע"ש, ואנכי הד"ך כתבתי בזה בספרי זה בח"א ה' שבת סי' נ"א דמ"ז ע"ג שיש ליישב דברי רשב"ם ז"ל ולומר שגם הוא מודה ואזיל בי"ט דעלמא ליכא נפש יתירה אבל בי"ט הסמוך לשבת לאחריו בהא קאמר רשב"ם הואיל ובאה אל המלך

שבת מלכתא בערב אינה שבה ואינה מסתלקת בעבור כבוד האושפיזא שהוא הי"ט כיון שמצא מין את מיני דהיינו י"ט דקדוש יאמר לו מצאה היונה מנוח לכף רגל"ה ברגל ואינה עולה עד עבור י"ט, ואם תקשה לך דעדיין קשה דלמה לא תיקנו בשמים במוצאי י"ט זה הסמוך לשבת שבמוצאי י"ט מסתלקת נפש יתירה, יש לומר משום דלא פלוג רבנן בין מוצאי י"ט דעלמא למוצאי י"ט הסמוך לשבת לאחריו שכך מדת חכמים בכל מקום וכמו שאמרו שלא תחלק בין בדיקה לבדיקה עי' בש"ע סימן תל"ה בבאר היטב סק"א עש"ב, אלא שאחר כך הקשתי לשאול שאדרבה איפכא מסתברא דכיון שמן הדין הוא לברך ברכת בשמים במוצאי י"ט הסמוך לשבת לאחריו משום שעדין יש בו נשמה יתירה ואז עולה לריח ניחוח א"כ היה להם לרבותינו לתקן ברכת הבשמים לבו ביום ולתקן שבכל מוציו"ט לברך על הבשמים משום דלא פלוג בין מוציו"ט הסמוך לשבת למוצאי י"ט דעלמא דליכא חשש ברכה לבטלה כיון שנהנה ולברך בתרווייהו ויהיו נמשכים ימים טובים דעלמא אחר י"ט הסמוך לשבת, ומנא אמינא לה שיהיו נמשכים רוב אחר המיעוט בזה מהא דכתבו התוס' שם ק"ה ק"ו לענין ויכלו ד"ה זוכרהו על היין שכתבו דמה שרגילין לומר ויכלו אחר תפלת ערבית בשבת בקול רם הגם שכבר אמרוהו בתפלה היינו משום י"ט שחל להיות בשבת שמתפללין אתה בחרתנו ואין אומרים ויכלו בתפלה לכך צריך לאומרו אחר התפלה, ותקנו לאומרו אפילו בשבתות דעלמא שלא לחלק בין שבת לשבת ע"ש, וא"כ הכא נמי לענין ברכת בשמים הו"ל לתקן לאומרו בכל מוצאי י"ט משום י"ט הסמוך לשבת כדי שלא תחלק בין מוצאי י"ט למוצאי י"ט הסמוך לשבת מאחריו כיון שאין חשש משום ברכה לבטלה שהרי נהנה ועל כרחין לומר דשאני ברכת הבשמים שלא תיקנו לברך משום חשש הפסק בין ברכת הגפן לברכת הבדלה כדאמרן ודוק, הרי שלך לפניך דחששו חכמים לברכת בשמים משום הפסק כמו שמוכח מכל מה שכתבנו וסדרנו לפניך קורא נעים כתוב מפורש ושום שכל:

עוד נראה לי לחלק בין תקנת ויכלו שתקנו לחזור בכל שבת משום שבת שחל בו י"ט ולא בברכת בשמים הוא דשאני ויכלו דזמניה הוא אלא שהוא כפול שכבר אמרוהו בתפלה ולא תהו ביה אינשי דתולין ואומרים דההחזרה למי שאינו בקי אבל ברכת בשמים בי"ט דעלמא תהו ביה אינשי שאין טעם לברכה זו משום דלאו זמניה ולהכי לא תקנו ברכת בשמים, איך שיהיה גם כפי חילוק זה השני הכא נמי בפדיון הבן לאו זמניה הוא ואין להפסיק בברכת בשמים:

ולכן נהגתי בעצמי בפדיון בכור, שאמלא הכום, וקודם שאאחוז אותו בידי אסדר עליו אשר קדש עובר במעי אמו וכו' בלי שם ומלכות כדעת הרא"ש וסיעתיה דלא ניחא להו

בברכה זו משום שלא נתקנה בימי התלמוד, ואני אומרה הגם שהיא בלי שם ומלכות משום פרסומי מילתא שהרי מצינו למור"ם שהצריך פרסום מילתא ולהכי אני מצריך לכתחילה להיות הפדיון במנין משום פרסום מילתא, ואחר אשר קדש עובר וכו' אני מברך על הבשמים כיון שנהגו להביאם ולהזמינם על השלחן ואחר כך נוטל הכוס בידי ומברך עליו בפה"ג ואשתהו מיד, זהו הסדר הנכון אשר בחרתי בו ועל זה נאמר וקראת אליה לשלום, זוהי דרך ישרה שיבור לו האדם וכו':

ודע דהא שנהגתי להקדים ברכת הבשמים מיד אחר אשר קדש עובר במעי אמו ולא לאחריה אחר ברכת בפה"ג וטעימה ואחר כך ברכת בשמים משום דאני חושש בטעימה משום טרדת הברכה של בשמים שהכל ממתינין עליה שמא יקדים קנה לושט כיון שאין בית הבליעה פנוי, ועוד שאין בזה חשש קדימה כיון שאין ברכותיהם שוות כמו שפסק מרן הש"ע בא"ח סימן רי"א סעיף א' וז"ל ואם אין ברכותיהם שוות אפי' יש ביניהם ממין שבעה כגון צנון וזית, איזה מהם שירצה יקדים עכ"ל, ונ"ל דאפילו לדעת י"א שהביא מרן דסברי דמין שרגיל להיות חביב עליו יש להקדימו בזה מודה דתלוי ברצון, דלא שייך בזה בברכת בשמים ופה"ג לומר דמין הרגיל להיות חביב עליו עדיף כיון דזה לאכול וזה להריח לא שייך דבר זה:

על מה שכתבתי לעיל דגם ברכת המילה על הכוס שמפסיקין בברכת בשמים בין בפה"ג לבין אשר קדש ידיד וכו' שלא נזכרה ברכת בשמים לא בדברי מרן ולא בדברי מור"ם וכו' ע"ש, הן היום בא לידי ספר מסעות ירושלים במאמר סדר יום שני למסעי אדמו"ר דמונקאטש זיע"א באות ג' כתוב שם וז"ל רבינו סיפר תחת אחד השיחים גדולים להסבא קדישא מברכת עצי בשמים שהמברך מפסיק בין בורא פה"ג לאשר קדש ידיד מבטן ושלא נראה לו המנהג ידיעה זו והשיב הסבא קדישא כן הצדק אתו ובהיותי רב בדמשק והמדינה בטלתי מנהג זה (ושלא יפסיקו בין ברכת בפס"ג לאשר קדש כלל) ואם ירצו יוכלו להריח אחר כך ולברך וכו' ע"ש, חזי מאן גברא רבה דקאמר הכי הוא הגאון הקדוש מופת הדור קדוש יאמר לו בגודל חכמתו הנפלאה הפלא ופלא ובקדושתו הטהורה הנודעת והמפורסמת ותגזר אומר ויקם לך על כל אשר יאמר כי הוא זה הוא הקדוש רבינו רבן של כל בני הגולה גדול המחברים כקש"ת רבינו שלמה אליעזר (המכונה מירקאדו בן חוה) אלפנדארי ז"ל זיע"א אשר בסוף ימיו זכה לקבוע דירתו בירושלים תובב"א ועלה לשמים בן מאה ועשרים שנה בתוככי ירושלים תו"ב, (בכ"ב אייר תר"ץ תנצב"ה) ואם תרצה לדעת ממעלתו וקצות דרכיו תעיין בספר מסעות ירושלים מאמר חיות א"ש:

הצעיר **דוד הכהן סקלי** י"ץ

הלכות אבות

סימן כה

הא דנהגו העולם להקפיד שלא יכנס המת לעיר ומסבבין אותו ברחוק מקום מחוץ לעיר ולהלאה נ"ל הטעם הוא משום שלא יזיקו לאנשי העיר מריח המת שריחו קשה לכל מי שיגיע ריחו אליו וכ"ש אם מת ע"י חולי רע רח"ל ומי יפיס, וראיה מהא דתנן במס' בתרא פרק לא יחפור כ"ה ע"א מרחיקין את הנבלות ואת הקברות מן העיר וכו' ופסקה מרן ז"ל בחומ"ש סימן קנ"ב סעיף כ"ג ע"ש, ועוד משום שהמת מתדבקין עמו נגעי בני אדם וקשה טומאתו מכל טומאות שבעולם וכל זה יזיק לבני אדם דחמירא טומאה וכן איתא נמי במשנה דפרק ראשון דכלים משנה ז', קתני ומסבבין לתוכן מת עד שירצו יצא אין מחזירין אותו וכתב הרמב"ם בפירושו למשנה וז"ל לפי שהטומאות שרחקו מהמדינה ויצאו ממנה לא יכנסו אליה עכ"ל, הגם ששם לא מיתניא אלא בארץ ישראל ובעיר המוקפת חומה, מ"מ מצינו שם שיש קפידא בטומאת המת ומשום הכי נראה שנהגו להקפיד בכל מקום ועי' להרמב"ם הלכות בית הבחירה פרק ז' הלכה י"ג ע"ש:

סימן כו

נשאלתי על מי שמת חוץ למקומו ועשו לו ארון ונתנוהו בו וסתמוהו במסמרים אדעתא שיקברוהו בארון זה ואדביני ביני שהם ממתינים על הספינה שתזדמן לפניהם להוליכו בה לעירו ולמקומו הכניסו הארון לבית מיוחד של נכרים שנותנים בו ארונות של מתים שם בקביעות, אם חל על קרוביו של מת זה אבילות מיד אחר שסתמו הארון ונתנוהו בבית זה המיוחד למתים או נימא כיון שבדעתם שיטלוהו משם בארון שלו להוליכו למקומו ולארצו כשתזדמן להם הספינה ההולכת לעירו ושם יקבר בארונו בקרקע עולם ויהיה מכוסה בעפר אז יחול עליהם אבילות:

תשובה הנה בטור יו"ד סימן שע"ה כתב וז"ל ומאימתי חל האבלות משיסתם הגולל ופירש רש"י כיסוי הארון, וכתב ולדבריו כשנותנין אותו בבית בארון וסותמין הכיסוי במסמרים על דעת ליתן הארון בכוך או בקבר, מונה משעת סתימת הארון אבל אם מוציא המת במטה או בארון פתוח לבית הקברות וקובר מתו בקרקע אינו מונה אלא משיסתם הקבר בנסר ובעפר שנותנין על המת או על הארון, ור"ת פירש גולל הוא האבן שנותנים על הקבר מלמעלה וכן פירשו הגאונים כל זמן שהארון מגולה אין מונין לו עד שינתן בכוך בקבר ויסתום פיהם באבנים או בנסרים לפי מה שדרכן בקבורה וכן כתב א"א הרא"ש ז"ל וכו' ע"ש, ובב"י שם העתיק כל דברי הרמב"ן ז"ל שהוכיח במישור כפירוש ר"ת והרא"ש ז"ל וכתב וכן נראה מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק ראשון שהוא סובר כפיר"ת ור"ח ז"ל והכי נקטינן עכ"ל, והרב ב"ח שם ד"ה ומאימתי הסכימה דעתו לפירוש

רש"י ז"ל ע"ש מה שהאריך וכתב דגם להרב ב"י דכתב דהכי נקטינן אינו אלא לכתחילה שלא למנות האבלות אלא משנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר שכך נהגו העולם וכו' ע"ש, וא"כ לפי דעתו ז"ל אם התחילו למנות משנסתם הארון במסמרים אין מפסיקין אותם לחזור ולמנות משינתן בקרקע ויסתם הקבר, אבל הרב קרבן נתנאל בפירושו על הרא"ש בפסקיו בפרק ואלו מגלחין בסימן פ"ו ציין על מה שכתב הרא"ש ומכל זה מוכח שסתימת הגולל היינו אחר שנקבר ונגמר סתימת הקבר וכו' כתב וז"ל ותימא על הב"ח סימן שע"ה סק"ב שהאריך והסכים לפירש"י ולא ראה הנך ראיות גדולות מאבל רבתי ואילו ראה אותם הוה הדר ביה עכ"ל ע"ש:

והנה הרב ב"ח הקשה דברי הש"ע אהדדי דכאן פסק דהכי נקטינן כפירוש ר"ת ור"ח ודעמייהו ובסעיף ד' העתיק הך עובדא דרבינו קלונימוס הזקן וז"ל אם נתנו המת בארון ונתנוהו בבית אחר לפי שהיתה העיר במצור מונים לו מיד שבעה ושלשים אף על פי שדעתם לקוברו בבית הקברות אחר המצור וסתימת ארון הוי כקבורה וחל אבלות מיד עכ"ל, וכתב הב"ח על זה שזה על פי פירוש רש"י ולפי זה הפסקים סותרין זה את זה ומתוך זה כתב מה שכתב בדעת רב"י ז"ל, אבל ראיתי להרב שפתי כהן ז"ל שם סק"ה כתב וז"ל וסתימת הארון הוי כקבורה כלומר אע"ג דקימ"ל לעיל סעיף א' שאין אבילות נוהג אלא משיסתם הגולל דהיינו משנקבר ונגמר סתימת הקבר בעפר, היינו בעלמא אבל במצור מיד שנתנוהו בבית אחר וסתמו הארון הוי כקבורה דהוי כנתייאשו מלקוברו דאע"ג דרוצים לקוברו אחר כך בבית הקברות, מ"מ השתא במצור הו"ל כקבורה מעלייתא לדידהו שהרי אם תלכד העיר לא יקברוהו בענין אחר וכן נראה בב"י, ובב"ח טרח ליישב דברי המחבר בע"א ע"ש עכ"ל, ולפ"ז בנ"ד נמי שהספינות שכיחים והיום או למחר או אחר שבוע ימצאו עת רצון ליטלו למקומו לפי דעת מרן ז"ל שפסק כרוב פוסקים דסברי כרבינו תם ור"ח והגאונים, הגם שסתמו הארון במסמרים ונתנוהו בבית המיוחד למתים כיון שלא סתמו על הארון והרי הוא מגולה ונראה בעליל ומהיום אם תזדמן להם הספינה יטלוהו ויקחוהו משם והספינות שכיחי הם לא חל עליהם אבלות מהשתא אבל אם סתמו בפניו אז הוי דינו מפורש בש"ע שם סעיף ג' שאם בתחילה קברוהו על דעת לפנותו כשיזדמן להם מתחילין אבלות מיד, ואם פינוהו תוך שבעה חוזרין ומונין משיקבר שנית ואם לא פינוהו עד לאחר שבעה כבר עבר אבלותם ואין מתאבלין עליו פעם אחרת ואם מתחילה היה בדעתם לפנותו משם תוך שבעה אין מתחילין למנות עד שיקבר בקבר השני עד כאן עיין שם, ונראה לי שבאם סתמו הארון במסמרים והתחילו האבלות ומנו להם שבעה ימי אבלות הגם דנשאר הארון מגולה

מ"מ בדיעבד כדאי הוא רש"י ז"ל וסיעתיה לסמוך עליהם ואין צריך לחזור ולמנות עוד וכדכתב הב"ח ז"ל, ועוד דהלכה כמאן דמקל באבל ולכך אין צריך לחזור ולמנות וכדאי הוא הרב ב"ח לסמוך עליו ודוק:

ודע דהגם דלפי מה שפסק מרן והטור סימן שס"ב סעיף א' וז"ל הנותן מתו בארון ולא קברו בקרקע עובר משום מלין את המת ואם נתנו בארון וקברו בקרקע אינו עובר וכו' ע"ש ומשמע אפילו סתמו במסמרים צריך שיתנו בקרקע ואז אינו עובר, הכא במעשה דר' קלונימוס שהניחוהו בבית מגולה בלא קבורת קרקע וכן אם מניחים אותו כך עד שתבא הספינה וכיוצא אין בו משום לינה דהוי כמי שמלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין דפסק מרן בסימן שנ"ז סעיף א' עיין שם:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן כז

ענין גלוח על אביו ואמו, הנה מרן ז"ל פסק ביו"ד סימן ש"ץ סעיף ד' דעל כל המתים מגלח אחר שלשים ועל אביו ועל אמו עד שיגערו בו חביריו ע"ש, ומשמע להדיא מדבריו הנז' שעל אב ואם, בעינן תרתי עבור שלשים וגערת חביריו ובסימן שצ"ט סעיף ד' וכן בא"ח הימן תקמ"ח סעיף ט' כתב דלא מהני רגל באביו ואמו ובעינן דוקא גערת חביריו ע"ש וכמ"ש מור"ם כאן ביו"ד סימן ש"ץ, וראיתי להרב פתחי תשובה בכאן סימן ש"ץ ס"ק ד' שכתב משם הרב חתם סופר דגם למור"ם דכתב דשיעור גערה נוהגים בשלשה חדשים היינו לאלו שמגלחים רק ראשם, אבל לאלו שמגלחים גם זקנם (ע"י מספרים) שיעור גערה ל' יום ור"ל דגמר' אחר ל' יום תהני לן ועי' להברכ"י יו"ד סי' ש"ץ אות ג' שדעתו דעת עליון מסכמת להלכה דגערה מהני ביום ל' עצמו ע"ש שאסף איש טהור חבל נביאים שנתנבאו בסגנון אחד דביום שלשים עצמו תחת גערה במבין:

סימן כח

ראה ראיתי להרב רבינו בחיי ז"ל בפרשת פנחס שהעתיק מ"ש רז"ל דפנחס הוא אליהו והכריח הדבר מהא דמציעא קי"ד ע"א אשכחיה רבה בר אבוה לאליהו דהוה קאי בבית הקברות של גוים וכו' אמר ליה לאו כהן מר? ואמר ליה שאין הגוים מטמאין באהל דכתיב ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם קרויין אדם ואין אומות העולם קרויין אדם וכתיב אדם כי ימות באהל וכו' וסיים בה הרב ז"ל וז"ל ולכך מצינו שנשתטח על בן הצרפית לפי שהיה בן גויה עכ"ל, ודבר זה הוא תמוה לרבים שאמר הרב שהצרפית נכרית היתה ובנה נכרי איך יצוה ה' לאליהו שתכלכלהו אשה נכרית ואיך יעשה ה' נס כזה להחיות מתים אשר לא מבני ישראל המה ולא עשה כן בישראל אשר בחר לו יה, ועוד שדבריו ז"ל הם נגד דברי רז"ל בילקוט מלכים א' י"ז רמז ר"ט וז"ל קום לך

צרפתה ר' שמעון אומר מכח הצדקה המתים עתידים לחיות מנין אנחנו לומדים מאליהו ז"ל שקבלתו אלמנה בכבוד גדול, ואמו של יונה היתה וכו' ע"ש, וכן הוא ג"כ בילקוט יונה א' רמז תק"ן וז"ל על ר' לוי ודרש יונה בן אמיתי מאשר היה וכו' ותני ר' אליעזר יונה בן אמיתי בן צרפית אלמנה היה וכו' ואמר ר' יוחנן אמו מאשר ואביו מזבולון ע"ש וכן כתב רד"ק בפירושו על מ"א י"ז פ' י' וז"ל ובדרש כי זאת האלמנה אמו של יונה הנביא עכ"ל וכן חזר ושנאו בפירושו על יונה בפסוק א' ע"ש, וכן העתיק הרב המלבי"ם בפירושו גיא חזיון על יונה וז"ל אמרו רז"ל בירושלמי בפרק החליל שיונה בן אמיתי היה מצד אמו משבט אשר והוא היה בן אשה אלמנה שכלכלה את אליהו וכו' ע"ש, הרי לך אמרות טהורות ככתבם וכלשונם עדות ה' נאמנה מפיהם ומפי כתבם שמעידין בגודלם שהצרפית יהודית היתה כפשטיה דקרא וצ"ע, עוד תימא על דבריו ז"ל שכתב שטעם שנשתטח על בן צרפית לפי שהיה בן גויה מה הרוחנו והועלנו בזה שהרי הגם שאין הגוים מטמאים באהל כדמוכח ממסכת מציעא מ"מ במגע ובמשא מטמאין (והוא פסוק מפורש וכל נוגע בחלל במדבר ל"א י"ט) וכדאיתא ביבמות ס"א ע"א רבינא אמר נהי דבאהל לא מטמו במגע ובמשא מי מעטינהו קרא וכו' ע"ש, ופסקה הרמב"ם ז"ל בהלכות טומאת מת בפרק א' הלכה י"ב וז"ל אחד המת מישראל או מן העכו"ם מטמא במגע ובמשא ע"כ ע"ש, וחזר ושנאה בפרק ג' מהלכות אבל הלכה ג' וז"ל ושם ביארנו שאין הגוים מטמאים באהל וכו' ואינו אסור אלא שיגע בטומאה או שישאנה וכו' ע"ש, ועי' למרן ז"ל ביו"ד סימן שע"ב סעיף ב' ובב"י שם ובש"ך שם ועי' להרב באר היטב שם סק"ד ע"ש, וכן פירש גם רבינו בחיי בפרשת מטות על פסוק תתחטאו שפירש כדין טמא מת וכו' מטמאין במגע וכו':

אמנם ראיתי להרב הגמ"י אות ב' שכ' משם בעל ספר יראים ז"ל דקימ"ל כר"ש שהנכרים אינם מטמאין באהל וכיון שאינם מטמאין באהל גם במגע ובמשא לא מטמו דתניא בתורת כהנים וכו' ע"ש, ובאמת גם על הרב ז"ל יעבור כוס תמיהתנו בזה מש"ס דיבמות כמ"ש, וראיתי להרב ספר יראים ז"ל בספרו הקדוש בסימן שי"א עמוד טהרה בספר ווי העמודים דף קצ"ב ע"א ומצאתי שכתב וז"ל במגע ובמשא של מתי גוים יש אוסרין וראייתן דאמרינן בפרק הבא על יבמתו נהי דמעטינהו קרא מאהל ממגע ומשא לא מעטינהו, ויש להביא ראיה להתיר מדתניא בת"כ ומייתי לה בנזיר וכו' ומייתי ראיה ז"ל מנזיר דמותר במתי גוים דגם בכהן כן ע"ש, הרי שהזכיר הא דיבמות ואעפ"כ כתב שיש להביא ראיה להתיר ולא ידענו טעמו

אחר כך ראיתי להרב משנה למלך בפרק שלישי מהלכות אבל הלכה א' שכתב לישב דבריו ז"ל שסובר דנהי דמטמאין במגע ובמשא מ"מ כיון שאין מטמאין באהל אין הכהן מוזהר על טומאה זו דהוה ליה כנפש בהמה דהיינו כנבלה דהגם שמטמאה במגע אין הכהן מוזהר עליה, גם מתי גוים כן עיין שם ונ"ל הטעם משום דקי"ל דכל טומאת מת שאין הנזיר מגלח עליה אין הכהן מוזהר עליה, אלא דקשה לי שהרי מצינו עצם כשעורה שאינו מטמא באהל ואפ"ה הנזיר מגלח עליה לכן נראה לי דלא תלי אזהרת כהן אלא בטומאת אהלים לא בטומאה שהנזיר מגלח עליה ודוק, ע' מצות השם מצוה שע"ח בפ' נשא, והכי באמת מוכיחין הדברים ז"ל שכתב להביא ראיה מהא דת"כ דמכה נפש בהמה ישלמנה ע"ש, ועי' להרב ווי העמוד' שם אות ז' וא"כ גם רבינו בחיי אפשר שדעתו ז"ל כדעת ספר יראים ועי' למרן ב"י בספרו הגדול בית יוסף בסימן שע"ב שהביא גם הוא ז"ל סברת ספר יראים ע"ש, וכן מצאתי בספר האשכול הלכות טומאת כהנים שכתב וז"ל ויש שהוסיף דאע"ג דמסיק רבינא דלא מעטינהו קרא ממגע ומשא מ"מ אין הכהן מוזהר עליהם וטומאתן כטומאת נבילה ע"ש, ויש להסתפק בדבריהם אם כטומאת נבילה ממש ואין צריך טומאת שבעה או לא אבל יש להביא ראיה שצריך טומאת שבעה מקרא דפרשת מטות ואתם חנו מחוץ למחנה שבעת ימים וגו', והנה לעיקר קוש' רבינו בחיי שהכריחתו לומר שהצרפית נכרית היתה נראה לי אנכי הדל והד"ך אחר לחיכת כפות רגליו רגלי הקודש שלדידי אינה קושיא דיש לומר שמשום פיקוח נפש עשה זה וכמו שמצינו בפיקוח נפש בשבת הגם שיש בו איסור סקילה דחויה שבת אצל פיקוח נפש וכ"ש כאן שאין כאן אלא איסור לאו בעלמא שמותר משום פקוח נפש:

ואחר כך ראיתי להתוספות במציעא קי"ד ע"ב ד"ה אמר ליה לאו כהן מר שכתב וז"ל תימא לר"י היאך החיה בנה של אלמנה וכו' דכתיב ויתמודד וכו' וי"ל שהיה ברור לו שיחייהו לכך היה מותר משום פיקוח נפש עכ"ל, ומה שכתבו התוספות במציעא דקי"ד משום שהיה ברור לו שיחייהו לכך היה מותר משום פיקוח נפש ע"ש לכאורה נר' שדבריהם אינם מכוונים מהכ' שביחזקאל ל"ז ב' והעבירני עליהם סביב וכו' שפי' המפ' עיין פירש"י והמצודות שמפני שכהן היה לא הכניסו לתוך העצמות ע"ש, הרי לך בהדיא הגם שברור לו שיחייה אותם אפ"ה לא נכנס לתוך העצמות משים פיקוח נפש וזה סותר לדברי התוספות הנ"ל אי נימא שכן פשט הכתוב מורה ובא עי' בסנהדרין דף צ"ב ע"ב שדורש סביב סביב לגזירה שוה, וי"ל שאין דנין אפשר משאי אפשר דשאני הא דיחזקאל שאפשר לו להחיותם בריחוק מקום שכן חייבה הנבואה בראייה בעלמא לחיותם מבלי שיצטרך לנגוע בהם ולהשתטח עליהם כמו בנה של האלמנה, והוא כמ"ש אנן בענ"ד

אלא שהם ז"ל הוצרכו לומר שהיה ברור לו שיחייהו דמשמע שאם היה לו ספק היה אסור לו ליטמא וצריך לדעת שנראה גם בספק מותר משום פיקוח נפש דקי"ל ספק נפשות להקל ומחללין עליו השבת משום ספק דשמא חי הוא וכמו שפסק מרן ז"ל בש"ע א"ח סימן שכ"ט סעיף ג' וז"ל מי שנפלה עליו מפולת ספק חי ספק מת ספק הוא שם ספק אינו שם מפקחין עליו אע"פ שיש בו כמה ספיקות עכ"ל, יש לומר דסברי התוס' ז"ל דשאני הא דסימן שכ"ט שהיה לזה האדם חזקה שידענו בו מתחילה שהיה חי ואחר כך לא ידענו מה היה לו אם עודנו חי או מת מעמידין אותו על חזקתו שהוא עדיין חי ולכך מפקחין עליו המפולת מספק, אבל הכא בבנה של צרפית שכבר ראינו שמת ואבדה חזקת חיותו והוא בחזקת שהוא מת לכך אם יהיה ספק אם יחיה אסור לו ליטמא משום ספק פיקוח נפש ולכך כתבו דהיה ברור לו שיחייהו לכך מותר משום פיקוח נפש, והגם דליכא בעידנא דמעקר לאו מקיים העשה מ"מ משום פיקוח נפש מותר ולא בעינן בעידנא ודוק, ואי קשיא לך מהא דנזיר דף ד' ע"ב דקאמר רבי יהודה אומר נזיר שמשון מותר ליטמא למתים שכן מצינו בשמשון שנטמא במתי פלשתים ולפי דברי היראים מאי ראיה מייתי הא בלא"ה אפי' כהן ואפילו נזיר עולם אינו מוזהר בזה כבר קושי' זו הקשה הרב יראים לעצמו ותירץ דרבי יהודה ס"ל כרבנן דפליגי אר"ש וס"ל דגוים מטמאין באהל ע"ש, ועי' להרב ח"ס חי"ד בסי' של"ט ע"ע אח"כ ראיתי להרמב"ן בפי' על התורה בפרשת חקת י"ט ט"ז וכל אשר יגע שכתב וז"ל וא"כ החרב הרי הוא כחלל לטמא במגע טומאת שבעה אבל לא לטמא באהל וכו' ואין הנזיר מגלח עליו ואין הכהן מוזהר עליו כלל וכו' ע"ש:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן כט

שמעתי באומרים לי שמקרוב הנהיגו את עצמם אנשי חברת ג"ח של אמת דק"ק מתא אלג'יר לפנות את המת והעצמות מקברם לקבור שם מת אחר, והעצמות היבשות בנו להם כותל סביב בית הקברות והכותל עשוי חלונות חלונות שקופים אטומים וכשמוציאים העצמות מהקבר נותנים אותם בחלונות כל עצמות של מת בפני עצמם בכותל החומה הנז' וסותמין אותו באבן וחוקקים על האבן שם המת וכל זה באמונה הם עושים משום שלא מצאו מקום בחצר בית הקברות ששם ינוחו יגיעי כח ולקבור שם המתים אשר חיו עד הנה, וגם בסמוך מקום לבית הקברות הזה מארבע רוחותיו לא מצאו מקום פנוי שראוי לבית הקברות ולכן דחקו את עצמם לעשות דבר זה, ונסתפקתי אם יש להם על מי לסמוך סמיכת זקנים בענין הזה להסיר המתים אשר מתו כבר שוכני

עפר שזכו וקנו מקומם לשום שם במקומם מתים אחרים ולפתוח את קברם ולנוול את הראשונים משום האחרונים. הנה דבר זה כבר היה לעולמים לבית עלמין וכבר שואלי'ם הלכו בו הנמושות הראשונים כמלאכים אשר מימיהם אנו שותים ומבוריהם אנחנו דולים ומשקים ואחרי עצתם עצת זקנים אנו הולכים ככל אשר יורונו לעשות חקים ומשפטים טובים מגיד דבריו ליעקב הוא רבינו יעקב בעל הטורים שהעתיק לנו דברי מי שגדול הוא רב האי גאון בי"ד סימן שס"ג ומפני שהרב ארץ החיים ספר חדש שיצא בזמנינו זה לאור הדפוס מהרב הגדול מעיר עז לאלקינו צפ"ת אמת תכון לעד, להרב חיים סתהון ז"ל הביא לנו נוסחא האמתית בטור ובב"י לכן אעתיקנה ואקבענה כיון, וז"ל כתב העור וב"י משם רב האי גאון זצ"ל שנשאל על הני מערות שבארץ ישראל ויש להם כוכין שמכניסין מתים שם ובכל עת שהם רוצים להכניס מתים מערבים עצמות אותם מתים בגומא שבמערות, שרי למעבד הכי או לא וכן בית הקברות שנתמלא ואין להם מקום חופרים קבוראי ומכניסים את העצמות לצד אחר וקוברים בהם והשיב וז"ל הכין חזינא (אותם קבוראי) בארץ ישראל, שלא כדין הוא דהא חיישי רבנן למפגע מקום תפיסת שני מתים בהדי הדדי וכו' ולענין בית הקברות שנתמלא ואין מקום לקבור אי ודאי ליכא דוכתא אחרינא אפילו שהיא רחוקה משם מה יעשו, אי אפשר למשבקיה למת בלא קבר, אבל אי אית דוכתא אחרינא אע"פ שהיא בטרחא ובדוחקא ילך לשם ואל ינוול את המתים וכמה בתי קברות שנדחקו המתים שדנינו שלא יקבור שם אדם, אבל ודאי אם יכול להעמיק כדי שיהא קובר בעומק ובין המת למת ששה טפחים שפיר דמי ע"ש, ונראה לי דר"ל אם יכול להעמיק למטה מתחתית קרקעית הקבר לחפור מתחת קרקעיתו קבר אחר בעומק בענין שיהא זה למטה מזה שפיר דמי למעבד הכי) דהיינו קבר המת לא תגע בו יד כלל אלא יחפור בתחתיתו ודוק, וכן ראיתי להרב מאה שערים לרבינו יצחק בן גיאת ז"ל בהל' אבל שהעתיק תשובת רב האי גאון ז"ל בספרו בלי שים חולק ע"ש בסוף הלכות אבל דף ע"ב ע"ב והרב יצחק ירנן המפרש ומבאר דברי הרב מאה שערים פירש דבריו ז"ל ג"כ כמ"ש ע"ש בציון תש"ך וכתב שם בסיום לשונו ודברי התשב"ץ ח"ג סימן קי"ט צריך עיון גדול אם לא שנאמר שהרב מסברא דנפשיה כתב כן לא בשם רבינו האי גאון ובאם א"א בענין אחר וכו' ע"ש:

אחר כך ראיתי להתשב"ץ חלק שלישי סימן קי"ט וז"ל ולענין בית הקברות שאין שם מקום פנוי וכשחופרים קבר מוצאין עצמות אדם מה תקנה יש בדבר ראוי לצבור לדחוק עצמם ולקנות קרקע לבית הקברות ואל ינוולו המתים וכן כתב הגאון רב האי בתשובה ואם אי אפשר בשום צד לא ידעתי תקנה אחרת אלא שיוציאו העצמות ויעמיקו הרבה

לחפור הקבר כדי שישאר אחר שנקבר המת ג"ט למעלה מהקבר התחתון ושלשה טפחים אלו הם תפיסת הקבר להפסיק בין קבר לקבר וכו' ע"ש, (וע' בש"ע יו"ד סי' שס"ב ס"ד שכ' שצריך ו"ט) והדברים האלה ככתבם וכלשונם שכתב אלא שיוציאו העצמות ויעמיקו הרבה לחפור הקבר וכו' אין להם הבנה כלל שאחר שכתב שיוציאו העצמות א"כ מאי קאמר יעמיקו וכו' להפסיק בין קבר לקבר וכו' לכן נראה לי לומר דטעות סופר נפל בדבריו ז"ל וצ"ל לא ידעתי תקנה אחרת אלא שלא יוציאו העצמות ויעמיקו הרבה וכו' והיינו דברי רב האי גאון ממש וכמו שפירשנו דבריו בסמוך, א"נ צ"ל דוא"ו דקאמר ויעמיקו במקום או קאמר, וכשבא לכאן הרב דוב הלוי י"ץ רב כת החסידים אשר בפריז יע"א המכונה מנגנדער באלול התרצ"ג כי הוא אמר ויהי הוא צוה ויעמוד הגרסא בלי הגה וה"ק יוציאו העצמות עד שיעמיקו הרבה לחפור וכו' ויחזירו העפר על הקבר החדש שנקבר בו עכשיו ואחר כך יחזירו העצמות למקומן כשהיו הישן מלמעלה והמת החדש מלמטה, איך שיהיה לפי דבריו יגלגלו העצמות לפי שעה ממקומם, הרי גם התשב"ץ מריה דאתרא אלג'יר הורה ולימד דעת כרב האי גאון ז"ל שכולם עונים ואומרים בשפה ברורה שאם אפשר לקבור המתים במקום אחר אפילו אם יהיה בריחוק מקום ובטרחא ובדוחקא יוליך המת לשם ולא ינוול המתים אשר כבר מתו עד הנה וזכו במקום מפני מתים דהשתא, וכאשר העתיקו דברי הגאון רבינו יצחק בן גיאת והרשב"ץ ורבינו הטור וב"י שכתב שגם הרמב"ן בספרו תורת האדם העתיק דברי רב האי גאון בלי שום חולק ושום נדנוד כלל משמע דהכי סברי מרנן, ועל פי זה פסק מרן מלכא ז"ל ביו"ד סימן שס"ג סעיף א' וז"ל אין מפנין המת והעצמות לא מקבר מכובד וכו' ובסעיף ג' כתב וז"ל אין מלקטין עצמות לא מתוך הארון ולא מתיך הקבר לצד זה לקבור שם מת אחר או לצורך המקום ובסעיף ז' כתב אסור לפתוח הקבר אחר שנסתם הגולל וכו' ע"ש, ועי' עוד בסימן ת"ג סעיף ח' ע"ש, וז"ל הרב שלחן גבוה בסימן שס"ג סק"ד אחר שהעתיק דברי הטור משם רב האי גאון כתב וז"ל נמצינו למדין דללקט עצמות וליתנם במקום אחר או אפילו באותו קבר לצד אחר ולקבור שם מת אחר אסור וכמ"ש רבינו לקמן סעיף ג' וכו' ע"ש,: **גם** ראיתי להרב מהר"י עייאש ז"ל בספרו בית יהודה חלק ב' סימן מ"ד שהביא והעתיק צור ממקומו פסק מהרב החסיד שבכהונה הוא הרב מלאכי הכהן בעל יד מלאכי ז"ל וז"ל הצ"ל ומה גם שהרמב"ן והטור וכן ב"י הזכירו דעתו בלי שום חולק ש"מ דהלכה פסוקה היא דאין לך הכרעה גדולה מזו במה שהביאו דבריו בלי שום חולק ומשתק שתקי ליה ודאי שתיקה כהודאה ע"ש, ושם בסימן מ"ה הגם שנשא ונתן בהלכה לענין דין ראשון של הרב האי גאון שדבר על ענין מערות שבארץ ישראל ע"ש, מ"מ כתב וז"ל שלענין דינא לא

נסור מן הדבר אשר דיבר הגאון ומינה לא תזוז ע"ש, וזה בדין ראשון שכתב הגאון לאסור תערובת עצמות המתים שנמצא שהרדב"ז והרב מהר"א יצחקי ז"ל חולקים ומתירין בזה נצבו כמו נד הרב מלאכי הכהן והרב מהר"י עייאש ואמרו שאין לנו אלא דברי רב האי גאון ז"ל, כ"ש בדין שני דכתב וכן בית הקברות שנתמלא ואין להם מקום וכו' שבהלכה זו לא מצינו מי שחלק או נדנד כנף על דין זה ודאי שדינו דין אמת שדוקא בדין ראשון במה שנהגו מקדמת דנא בא"י שאדעתא דהכי קוברין המתים בכוכין כדי שאחר כך כשישארו בו כ"א עצמות יסעוהו ממקומו אל מקום אחר דבמה שנוטלין עצמות המת ממקומו נראה שאין איסור שאדעתא דהכי הונחו ונקברו שם מתחילה דהוי כנתנוהו שם על מנת לפנותו דכתב מרן שם סעיף א' ע"ש, ולהכי לא אסר הגאון אלא משום ערוב פרשיות, אבל בדין שני שנתמלא בית הקברות שנקברו מתחילה שם לעולמים אינו בדין לנוול לאלו אשר כבר מתו ונקברו במקומם להוציאם ממקומם בשביל המתים דהשתא ולהכי אין מי שחולק בזה ולכ"ע אסור להזיזם ממקומם כאשר נתבאר מכל האי נבגא דברכתא חבל נביאים רב האי גאון ורבינו יצחק בן גיאת ז"ל והרמב"ן ז"ל והתשב"ץ והטור וב"י והרב יד מלאכי הכהן והרב מהר"י עייאש ז"ל ומי יכול להרים ראש לפני רבני מאוותא אלין ולא יחוש מהבל פיהם של קדושים אלו הנאמרין ז"ל ודבריהם כנחלי אש, ורחוק הוא מן השכל שלא ימצאו מקום אפילו ברחוק מן העיר בעיבור העיר ומגרשיה ובתחום העיר על פני העיר על כן נראה שלא עשו כהוגן ולא יעשו כדת של תורה אם יעשו עוד כדבר הזה אחר שיוודע להם מפי סופרים ומפי ספרים שטועין במה שנהגו והנהיגו והשם יתן בלבם להתבונן בדבר הזה ולהשכיל על דבר ימצא טוב וישובו אחור וחכם באחור ישבחנה אמן:

ודע שאין לאסור דבר זה משום הא דקימ"ל שהקבר אסור בהנאה אפילו לקבור בו מת אחר וכמו שכתב הטור בסימן שס"ד בשם ה"ר ישעיה ז"ל ועיין להרב ב"י שם שהסכים לזה וכתב שאין צריך לטעם זה דבלא טעם דאסור בהנאה אסור מפני כבוד המתים כמו שנתבאר בסימן שס"ג ע"ש, וכן כתב מהריק"ש ז"ל בהגהותיו לש"ע שם סעיף א' וז"ל אסור בהנאה אפילו לקבור בו מת אחר וכו' ע"ש, אי משום הא לא איריא דלא אסרו אלא בקבר של בנין כאשר כתב מרן בסימן שס"ד סעיף א' וז"ל קבר של בנין אסור בהנאה אבל קרקע עולם של קבר אינו נאסר עכ"ל ע"ש, וקרוב הדבר שבאלג'יר חוצבים קברים ואינם בונים, ועי' להרב שבות יעקב חלק ראשון סימן פ"ז, אלא טעם האיסור כמו שכתבנו משום חרדת המתים דכתיב גבי שמואל למה הרגזתני ועוד משום נוול למתים במקום שכבר זכו בו ואדעתא דהכי נקברו שם, על כן גם אם יהיה המקום של בית עלמין שוה

כל כך בדמים יקרים יתנו כל מה שיפסקו עליהם בכסף מלא יתנו לאחוזת קבר בערכך נפשות ואין צבור עני כי הוא דבר הצריך לכל אחד ואחד כי החיים יודעים שימותו ומי הוא אשר לא יחוש לעצמו ולנפשו ליום מחר להשליך את נפשו מנגד ולחרף את נפשו למות על מרומי שדה שיראה בעיניו שיתנוולו עצמות אבותיו וקרוביו ועצמותיו בעליל לפני כל בעל חי ולא יבזבז את ממונו ואל יראה בצרתו ובצרת קרוביו העתידים עורר לויתן אם יתן איש את כל הון ביתו בוז יבוזו לו ולא יראה את ביתו חרב הדמין יתעבד וביתיה נולי ישתוה ויחולו בו ידים ידי אדם ממשמשים בו ובתבוסתו כנצר נתעב ונאלח עצמותיו מלאו נקלה סחובין ונזנחין על פני האדמה כקבורת חמור יקבר לבו של אדם עליו יכאב ונפשו עליו תאבל ומי הוא זה שלבו ישן שינת עולם ולא יתעורר ולא יתרגש ולא יתרגז על אודות הדבר הקשה הזה כחומץ לשנים וכעשן לעינים הרואה את כבודי הנחלף לקלון ולדראון עולם ולא ישנס מתניו לעמוד על נפשו בעודנו חי כדי לתת השקט ושלוה לנפשו העגומה אחר מותו ינוח על משכבו והחי יתן אל לבו כמה צער מגיע לחיים ולמתים בזה אבל יוצע לרבים כי קשה יום ליקוט עצמות כיום מיתה וקבורה עצמה וכמו שפסק מרן מלכא ז"ל בש"ע יו"ד סימן ת"ג סעיף א' וז"ל המלקט עצמות אביו או שאר קרובים שמתאבלים עליהם מתאבל עליהם כל היום כולו בכל הדברים הנוהגים באבל בכפיית המטה ועטיפת הראש ונעילת הסנדל ותשמיש המטה רחיצה וסיכה וכו' ע"ש, ואפילו כשאינו רואה בניוול אביו אלא שמע שהיום לקטו עצמות אביו דינא הכי וכמו שפסק מרן שם סעיף ה' ע"ש, וכיון שכן חייב אדם לעמוד על נפשו בזה הן בעודנו חי שלא יקראנו אסון זה לו או לקרוביו עור בעד עור וכל אשר לגבר יתן בעד נפשו ולא ליחוש במעי"ה כדי שיהא שלום בחילו שלוה בארמנו' קרבם בתימו לעולם משכנותים לדור ודור, ומצינו כתוב מפורש בנחמיה ב' ג' שנצטער אותו צדיק ותלה צערו ורוע פניו לפני המלך דריוש שהיה אז בסכנה עצומה שהשיב אמריו למלך מדוע לא ירעי פני אשר העיר בית קברות אבותי חרבה ושעריה אוכלו באש הרי שתלה צערו בחורבות העיר של קברות אבותיו וכ"ש בחורבות קברות אבותיו עצמם כמה צער מגיע עליו בזה שמתנוולים בפני הכל שיחרף את נפשו למות ואל יראה בצרתם צרת רבים דעל זה נאמר (שמואל א' י"ב ט"ו) ואם לא תשמעו בקול ה' ומריתם את פי השם והיתה יד השם בכם ובאבותיכם ואמרו רז"ל (יבמות ס"ג) זו חטוטי שכבי שמוציאין הנקברים מקבריהם והיא מכת בזיון למתים ולחיים שיודעים שימותו ה' ממית ומחיה והיא קללה גדולה וניוול כמ"ש ירמיה סימן ז' בעת ההיא נאם ה' ויוציאו את עצמות מלכי יהודה ואת עצמות שריו ואת עצמות הכהנים וגי' ע"ש, כמה מגיע צער על זה למתים ולחיים

עדנה, יה"ר שיבולע המות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים וחרפת עמו יסיר אמן,
שנת התרפ"ג פה אורן יע"א:
הצעיר **דוד הכהן סקלי** י"ץ

סימן ל

בענין אם עור אדם מותר בהנאה מן התורה אם הוא בכלל מת גופיה דקימ"ל שאסור בהנאה דגמרינן שם שם מעגלה ערופה, הנה יש מי שסובר הגם שהוא עוד ישר מותר בהנאה דלא הוי כגופו דקימ"ל שאסור בהנאה עי' בש"ע יו"ד סימן שמ"ט סעיף א' שהרי המלמד שהוא קרבן כפרה עורו מותר לכהנים דעולה עורה לכהנים ולא נאסר אלא דוקא גופי של מת או תכריכיו הנעשים לכבודו של מת גופיה אבל עורו מותר ובאמת שכן משמע מש"ס דחולין קכ"ב ע"א אמר עולא דבר תורה עור אדם טהור ומה טעם אמרו טמא גזירה שמא יעשה אדם עורות אביו ואמו שטיחין ועי' פרש"י שם ד"ה דבר תורה שכתב וז"ל עור האדם טהור דלאו בשר הוא ולא הוי בכלל מת עכ"ל, הרי דכתב דלא הוי בכלל מת דמשמע דלכל דבר בין לענין טומאה בין לענין הנאה דאי לענין הנאה כמת הו"ל לש"ס לומר גזירה שמא יעשה עור אדם מאן דהוא שטיחין והרי אסורין בהנאה ולכך גזרו טומאה עליו משום דחמירא טומאה אלא ודאי משמע דעור לא הוי בכלל מת ליאסר בהנאה וכן ראיתי שזו היא סברת התוספות בנדה נ"ה ע"א ד"ה שמא יעשה אדם וכו' שטיחין דכתבו שם שנראה להם שהעיר אינו בכלל בשר ליאסר בהנאה ע"ש, וכן כתבו בפשיטות בזבחים דף ע"א בסיף ד"ה ובטריפה ע"ש, אבל בחולין דף הנז' ד"ה עורות אביו ואמו שטיחין סוברים שעיר אדם בכלל בשר הוא ואסור בהנאה ע"ש, וכן כתבו עוד בפשיטות בסנהדרין מ"ח ע"א ד"ה משמשין ממשמשין גמרינן ע"ש שכתבו משמיה דר"ת דיש איסור הנאה בעור אדם מדאורייתא ע"ש, ודע שעור אדם דקאמר בש"ס שטהור בגמרא איכא תרי לישני אי בעיבדו דוקא או אפילו עדין מצה בלא עיבוד ע"ש בחולין קכ"ב, ונ"ל דהלכה כלישנא בתרא דבלא עיבוד טמא כדקימ"ל בכל הש"ס, ולענין עור נכרי אם גם הוא בכלל זה אי לא הנה התוספות בקמא י' סוף ד"ה שהשור כתבו שהנכרי ובשרו כולו מותר בהנאה שזה לשונם דשור ולא אדם איצטריך לעבד ולנכרי הקנוי לישראל שנפל לבור דההוא שרי בהנאה עכ"ל ע"ש, אבל מרן בי"ד סימן שמ"ט סעיף א' פסק וז"ל מת בין עכו"מ בין ישראל תכריכיו אסורים בהנאה ע"ש, ועי' בשאלת יעב"ץ חלק א' סימן מ"א שהביא ראיות וסמוכות לדעת מרן ז"ל ועי' להרב צמח צדק סימן י"ג ובהגה לבן המחבר שם, ועיין עוד להרב ברכ"י ביו"ד סימן שמ"ט מ"ש בזה ע"ש, ועמ"ש אנכי הד"ך בח"א בחיו"ד ה' אבלות סי' כ"ח דקי"ח ע"א ואשר נראה

כעת דחגורה דנעשית מעור נכרי יש להתיר בה משום ספק ספיקא ספק אי נכרי מת מותר בהנאה ואת"ל שהוא אסור שגם הוא בכלל מת שאסור בהנאה שמא הלכה כמ"ד עור אדם הגם שהוא של ישראל לית ביה איסור הנאה כדכתבנו לעיל ודוק, והגם שהכא גלי מרן דעתיה וכתב דבין נכרי בין ישראל אסור בהנאה אפילו הכי עבדינן ס"ס אפילו נגד פסק מרן כדכתב הרב בעל ספר ארץ חיים להרב חיים סתהון ז"ל בכלליו קונטריס הכללים בכלל י"ד ע"ש שמסיק הכי מכמה רבוותא מהאחרונים ע"ש ועי' להרב ח"ס בחי"ד סימן של"ו ע"ש, וטעמא דמילתא דעבדינן ס"ס אפילו כנגד מרן כתב הרב א"ח הנ"ל משם הרב דבר משה ח"ג י"ד סימן ב' וז"ל דאף מרן ז"ל בעצמו יודה בכך דהוא לא פסק כאותה הוראה לחומרא אלא כשאין מצטרף בדין ההוא ספק אחר ע"ש, ולפ"ז אם בתרי הספיקות ראשון ואחרון כולם כנגד מרן לא עבדינן ס"ס כזה שהרי ודאי אתה הולך נגד מרן הקדוש דאיתנח סימנא כל אשר יאמר לכם יוסף תעשו וע' במש"כ הרב פני יצחק למהר"י אבולעאפייא זצ"ל בחי"ד סימן ט' ועי' מש"כ אנא נפשאי הדל באלפי לעיל בה' כלאים סי' כ"א ד"פ ע"ד בענין זה מה שהשבתי ע"ד הרב ז"ל מסברא דנפשאי שהם דברים ברורים מצד עצמן, ועתה ראיתי מ"ש הרב דבר משה ז"ל ומצאתי און לי במש"כ שם ע"ש חדאי נפשאי חדאי נעשאי, ודע דאיסור הנאת המת לא משום קדושת המת דמאי קדושה יש במת וכל שכן למש"כ מרן ז"ל דגם במת נכרי יש איסור הנאה דמאי קדושה יש במת נכרי אלא גזירת הכתוב היא והגם שעיקר למודנו הוא מגזירה שוה דשם שם מעגלה ערופה ועגלה ערופה לא נפקא אלא מדכתיב בה כפרה כקדשים כמש"כ התוספות במסכת נדה דף נ"ה ד"ה שמא יעשה שטיחין וכו' ע"ש, מ"מ האי כדאיתיה והאי כדאיתיה וכמש"כ ודוק, ועמש"כ בספרי הקטן "בשוב דוד" בענין זה ע"ש:

סימן לא

הנה שמעתי אומרים שבבית החיים בבית הקברות החלו לעשות תמונות האדם לטישות על הנייר במיני צבעונים שאינם בולטים ותולים. לכל אחד צורתו ותמונתו שהיא לטושה על הנייר במצבת אבן על המת ונסתפקתי אי שפיר מצו למעבד הכי כיון שאינה בולטת או לא מצו למעבד דבר כזה בבית הקברות שהוא מקום הכבוד והכל באים לבקר את המתים בהכנעת ראש וברפיפת קומה לפני שוכני עפר ולכן אין ראוי להיות שום תמונה לנגד עיניהם:

תשובה הנה מן הדין כיון שאין בולטת אין כאן איסור כמו שפסק מרן ז"ל ביו"ד סי' קמ"א ע"ש ובב"י שם הביא לנו דברי רבינו אליקים זצ"ל שאוסר לצייר בבה"כ צורות בהמות וחיות ועופות וציוה להסירם מבית הכנסת ובב"י שם דחה את דברי ר' אליקים והעלה

כדעת רבינו אפרים להתיר לצייר ולהשהות בבית הכנסת צורות אלו וכדעת הרמב"ם דפסק להתיר ע"ש ומשמעות דבריו דגם אם משתחוה כנגד אותו כותל שיש בו צורות אלו מותר כגון צורת אדם שאינה בולטת או צורות בהמות וחיות אפילו בבולטות מותר לכרוע כנגדם באבות תחילה וסוף ובהודאה תחילה וסוף כנגד אותו הכותל הגם דר' אליקים אסר מהאי טעמא להשהותם בביה"כ מפני שנראה כמשתחוה לאותם צורות וכמו שכתבו הגהות אשירי משמו בפסקי הרא"ש בפרק כל הצלמים סי' ה' ע"ש, הרב ב"י ז"ל לא ניחא דעתיה בכל זה ודעתו מסכמת לדעת רבינו אפרים שהתיר בזה ע"ש, וכן ביאר לנו מרן ז"ל בספרו אבקת רוכל סי' ס"ו וז"ל ואין לדחות ולומר דלא שרי רבינו אפרים אלא שיהיו אותן צורות בבית הכנסת אבל לא שיהיו לפניו בכותל שמשתחוים נגדו דמאחר דליכא חשדא בצורות הללו כך למשתחוה נגדם כמשתחוה נגד בגד או כותל שאין בו צורה וכו' ע"ש, ולפי דבריו ז"ל נראה שמותר להתפלל כנגד המראה שהרי דמיא למתפלל כנגד צורת האדם שאינה בולטת עי' להרב שיירי כנה"ג א"ח סי' צ' הגהת רב"י ועי' להרב באה"ט שם ס"ק ל' אלא דיש לדחות ולומר דשאני בבואה שלו משום דחביבה עליו טפי מצורת אדם אחר כל אדם חזו בי אנוש יביט עליה מרחוק שהרי הרדב"ז שאסר להתפלל כנגד המראה למד דינו מהא שאמרו בש"ס לא יתפלל אדם אחורי רבו דכתבו התוספות משום שנראה שמשתחוה לרבו ומצינו לרבינו מרן ב"י שכתב בסי' צ' משם מהר"י אבוהב שדוקא אחורי רבו אבל אחורי אדם אחר לית לן בה וכתב על זה הרב ב"י בבדק הבית שלו שהיא ראיה טובה ע"ש, ובאמת שכן הוא בתלמוד בבלי דרבי ירמיה הוה מצלי אחוריה דרב וקאמר בש"ס משום דתלמיד חבר הוה הרי דמותר להתפלל אחורי אדם אחר וכמו שפסק הש"ע שם סי' צ' סעיף כ"א ע"ש

הרי דלא למד לאסור להתפלל נגד בבואה שלו אלא מאיסור אחורי רביה דחייב בכבודו וחביב עליה וה"ה בבואה שלו ודוק. איך שיהיה מצד הדין מותר לדעת מרן גם בביהכ"נ, והגם דבתשובה דסי' ס"ג שם בספרו אבקת רוכל כתב שדברי רבינו אליקים הם עיקר ע"ש, מ"מ בתשובתו שם בסי' ס"ו ובספרו ב"י ביו"ד סי' קמ"א חזר בו ודחה דברי רבינו אליקים ז"ל וסמך ידו על סברת רבינו אפרים שהיא עיקר, אלא דבש"ע א"ח סימן צ' סעיף כ"ג פסק וז"ל הבגדים המציירים אע"פ שאינם בולטות אין נכון להתפלל כנגדם ואם יקרה לו להתפלל כנגד בגד או כותל מצוייר יעלים עיניו ע"כ, והיינו טעמא משום דמבלבלים לאדם בתפלתו, וכמו שכתב הרב דרכי משה ביו"ד סימן קמ"א סק"ה והוא דעת ר"י ור"ת עי' במרדכי פרק הצלמים שכתב וז"ל ור"ת כתב נשאלתי על אותם שמציירים במחזורים צורות חיות ועופות אם יפה הם עושין והשבתי דלא יפה עושין

שמתוך שמסתכלים בצורות הללו אין מכוונים לבם לאביהם שבשמים מיהו אין בו משום לא תעשה לך פסל וכו' ע"ש, ועי' מור"ם בהגה בא"ח סי' צ' סעיף כ"ג, וכן ראיתי להרב שלחן גבוה בי"ד סימן קמ"א ס"ק כ"ז שכתב וז"ל הנך רואה בעיניך ממש לשונו שבב"י שדעת רבינו שאפי' בבהכ"נ מותר לצייר צורות הללו שלא כדברי ר' אליקים ז"ל מיהו היינו דוקא מן הדין אבל למיחם מיהא חיישינן לסברת ר' אליקים שבבהכ"נ אין לצייר שום צורה שלא לבטל כונת התפלה וכן כתב רבינו בא"ח הלכות תפלה סימן צ' סעיף כ"ג עכ"ל ע"ש, וכיון דמשים ביטול תפלה נגעו בה ולא משום דנראה כמשתחוה לצורות כמ"ש ר' אליקים ז"ל נראה שבבית הקברות דלא שייך טעם זה דביטול תפלה נראה דמותר לתלות צורת אדם שאינה בולטת וכמו שפסק מרן בתשובותיו בספרו אבקת רוכל דכיון דליכא חשדא בצורות אלו כך כנגדם כמשתחוה נגד בגד או כותל שאין בו צורה לענין ביהכנ"ס וה"ה הכא בבית הקברות דמאי שנא:

וראיתי להרב חיד"א בשיורי ברכה י"ד סי' קמ"א אות ג' שכתב ועתה נדפסו תשובות מרן הקדוש ספר אבקת רוכל ובסימן ס"ג כתב שדברי רבינו אליקים עיקר וכן מסכים מהר"ם פאדוה סימן ס"ה והסכימו עם מהר"א קאפסאלי דאסר ע"כ, ואחר כך העתיק באות ד' דברי רבינו ב"י דשם סימן ס"ו דהתיר להשים פרוכת בגד משי שאורגים בה מיני ציורין ומיני עופות להשימו לפני ארון הקדש ע"ש, והרואה יראה דסתראי נינהו האי תשובה דסימן ס"ג עם האי תשובה דסימן ס"ו דבסימן ס"ג כתב דברי הרב ר' אליקים עיקר ובסימן ס"ו דחה דבריו וכתב דעיקר הם דברי רבינו אפרים דהתיר וכמו שהסכים בס' ב"י ביו"ד סימן קמ"א וכמ"ש אנן לעיל והעיקר היא תשובה דסימן ס"ו שהיא מסכמת לדבריו שבב"י דיו"ד סימן קמ"א:

אלא שראיתי לו להרב חיד"א שם בספרו שיורי ברכה לעיל מזה באות ג' שהעתיק דברי הרד"ק בהגהותיו שכתב וז"ל צורות הבהמות חיות ועופות וכו' בבהכנ"ס או בבית שמתפללין בקביעות פשיטא לי דאסור כדברי ר' אליקים שמביא בב"י וכל הראיות שמביא ב"י כנגדו יש לגמגם בהם והמורים היתר להתפלל בקביעות במקומות שיש צורות אלו עתידין ליתן את הדין ע"כ, גם הרדב"ז בחלק א' סימן ק"ז האריך בדבר זה וכתב דמכוער הדבר לצייר דבר זה בבית הכנסת והרבה נתמרמר על זה ע"ש, ולכן נראה דגם בבית הקברות אין לעשות דבר זה שהרי דרכם של בני אדם איש ואשה לבקר בית החיים לחבק ולנשק המצבות ולבכות ולבקש ולהתחנן ולהתפלל בזכות שוכני עפר ושולחים יד במצבות ולומר להם עירו משנתכם ועמדו ובקשו עלינו בתפלה ובתחנונים לפני המקום ויש שמבקשים רחמים ונותנים מגמתם אל המתים עי' במור"ם ש"ע א"ח סימן

תקפ"א סעיף ד' בהגה ע"ש, ועי' שם בהרב באר היטב ס"ק י"ז מה שכתב משם מהרי"ל וז"ל דבית הקברות מקום מנוחת הצדיקים ומתוך כך הוא מקום קדיש וטהור והתפלה מתקבלת יותר והמתפלל על קברי הצדיקים אל ישים מגמתו נגד הצדיקים אך יבקש מה' יתברך שיתן עליו רחמים בזכות הצדיקים שוכני עפר מהרי"ל עכ"ל, ולכן נ"ל דיותר מכוער הדבר לצייר בבית הקברות כדקאמרן ועוד דנפיק מינה חורבה דלמחר יעשו צורתו בולטת שהוא איסור תורה וכ"ש בזמן הזה שנתרבה האפיקורוסות ואין שומעין לקול מוריהן ועוד יש בזה משום ובחקותיהם לא תלכו שכך דרכם של נוצרים והם רוצים להתדמות אליהם לכל דבריהם ולכן בעוד שלא נהגו לעשות כולם ובעודו חידוש קודם שיתישן הדבר ראוי לבטל מנהגים כאלו ולעמוד בפרץ להסיר הצורות של אלו המועטים שעשו הצורות קודם שיתרבו והשם יעזרנו על דבר כבוד שמו שימו כבוד לתהלתו:

אחר כך בא לידי ספר חדש ונקרא אוצר ישראל שנדפס בנויארק תרס"ז בספר הראשון מספריו באות א' מערכת אילאו"י הביא לנו הרב דברי מי שגדול הרב ישששכר דוב באוסטריא צד רע"ו במה שהורה הלכה עשר הלכות השביעית מהם כתב וז"ל לא הרשה להניח מצבה בבית הקברות עם דמות אדם חקוק עליה אבל התיר צורת חיה וכו' ע"ש, הרי לך הגם שהיא צורת אדם חקוק ולא בולטת אסרה הרב בבית הקברות הרי דבית הקברות חמיר לענין זה שאם היא בולטת פשיטא דאסורה ואין צריכין להוראת הרב הנז' ודוק, ט' לחדש חשון של שנת הב"ה לנו עזר"ת מצר ליצירה התרפ"ד והיא שנת שמיטת כספים שמוט כל בעל משה ידו, פה אורן יע"א:

הצעיר **דוד הכהן סקלי** ס"ט

סימן לב

בענין הולכת ארון ומטה של מת אל בית הכנסת אם אין בית מיחוש שמכניסין טומאת מת שהיא חמורה מכל טומאות שמכניסין אותה למקום קדוש כאשר נצטוינו בתורה על טומאת מקדש וקדשיו אפילו בזמן שהם בחורבנם כדכתיב והשימותי את מקדשיכם ובית הכנסת מקדש מעט כדכתיב ביחזקאל י"א ט"ז ואהי להם למקדש מעט, או אין לחוש לזה בבתי כנסיות שבחוצה לארץ:

הנה מרן ז"ל בי"ד סימן דש"ם סעיף כ' כתב וז"ל חכם ואלוף וגאון מכניסין אותו לבית המדרש ומניחין המטה במקום שהיה דורש וסופדין אותו שם וכשמוציאים המטה וכו' וביום השביעי עולין לבית הקב' וכו' וכן ביום שלשים ותכלית י"ב חדש מבקרין וכו' ע"ש, דמשמע בין בארץ ישראל בין בחו"ל ומדהכא נקט בית המדרש ובסעיף שלפניו סעיף י"ט בענין הספד נקט בית הכנסת ובית המדרש וז"ל מספידין תלמידי חכמים

ונשותיהם בבהכנ"ס ובבית המדרש וכו' משמע שלענין הכנסת מת לא התירו אלא בבית המדרש ולחכם ואלוף וגאון שבחייהם היה מקום זה קבוע להם ללמוד תורה וללמד ולהם לבדם לא לאדם אחר וכן הוא גם כן לשון הטור שהביא מקור דין זה מהגאון ע"ש, וא"כ משמע דגם לאלו שהתירו להכניסם אינו אלא לביהמ"ד ולא לבית הכנסת עי' בש"ע א"ח סימן קנ"א סעיף ג' דפסק שאין ישנים בבהכ"נ אפילו שינת עראי אבל בבית המדרש מותר ע"ש, ונראה לי דהא דנקט מרן חכם ואלוף וגאון ר"ל חד מינייהו, חכם או אלוף או גאון, וכן משמע מלשון הטור שלאחר שכתב חכם ואלוף וגאון מכניסין אותו וכו' כתב ואם חכם הוא סופדין אותו עוד וכו' ע"ש, וא"כ מש"כ מכניסין אותו ולא כתב מכניסין אותם משמע דקאי אכל אחד ואחד מהני, ולא תיקשי לך דא"כ הוא כיון דאשמועינן חכם כ"ש אלוף וגאון זה אינו דחכם עדיף מאלוף וגאון דחכם הוא המורה הוראות בישראל שעדיף מכולהו וז"ל הרב שלחן גבוה על סעיף זה בס"ק ט"ל ברמב"ן ובטור כתוב עוד ואם חכם הוא ר"ל גדול מאלוף וגאון סופדין עוד יום אחד וכו' ע"ש, וא"כ משמע דלשאר העם חוץ מאלו הנזכרים אין להכניסם לא לבית המדרש ולא לבית הכנסת שהרי גם בהספד שהתיר מרן בבהכנ"ס ובבית המדרש לא התיר אלא לת"ח ונשותיהם אבל לא לשאר העם עיין שם וכ"ש לענין הכנסת המת דעלמא, וכן ראיתי כתוב בהרב חכמת אדם הלכות אבילות כלל קנ"ה שער השמחה וז"ל בסעיף ח"י חכם ואלוף וגאון מכניסין אותן לבה"מ ומניחין וכו' וכתב על זה וז"ל ירע עלי המעשה שראו שעשו כן לאדוננו מרנא רבנא רשכבה"ג מחותני ר' אליאו חסיד שהיה ידוע ומפורסם לכל העולם לגאון וחסיד ויחיד בדורו ממנו למדו לעשות כן גם למי שרוצין לכבדו ועליהם נאמר ותבואו ותטמאו את מקדשי ובודאי גורמין רעה למת בזה וראוי לבטל זה שלא להכניס שום מת בבהכ"נ ובהמ"ד עכ"ל:

הרי לך בהדיא כמה התמרמר על זה הרב ז"ל וכתב דראוי לבטל זה וכו' דלא ניחא ליה למר בזה ואין דעתו נוחה הימנו ובאמת שכן מוכיחין דברי הטור והש"ע כמבואר הדבר היטב בדברי הטור שכתב וז"ל לגאון בענין ההספד נוהגין בישיבה להספיד לפני המטה לשאר התלמידים אבל לחכם ואלוף וגאון מכניסים אותו לבית המדרש וכו' ע"ש, הרי שהטור ביאר דבריו שאין מכניסין לבהמ"ד אלא לחכם וכו' שהוא מורה הוראות בישראל, והנה לענין הספד הכא בי"ד פסק מרן שאין מספידין בבית הכנסת ובבהמ"ד אלא לת"ח ונשותיהם ובא"ח סימן קנ"א ס"א פסק שאין מספידין בהם אלא א"כ יהיה ההספד לאחד מגדולי העיר שכל בני העיר מתקבצים להספידו וכו' ע"ש, נראה שאינו קשה כל כך דסתם ת"ח אם אירע בהו מילתא או בנשותיהן או בקרוביהן מסתמא

מתקבצין בני העיד לנחמן ולהספידן משום כבודן ולהכי מיקרי הספד של רבים שהרי שכיחי רבים גבייהו כדאמרן ועי' להרב מגן אברהם שם בא"ח שפירש על מה שכתב מרן לאחד מגדולי העיר דר"ל כגון שמת קרוב של גדול כגון רפרם שהספיד לכלתו בבהמ"ד ע"ש, דמסתמא יבואו רבים לכבודו אבל להביא ארונו לבהכנ"ס לא מצינו שהותר כי אם לחכם ואלוף וגאון ולבהמ"ד ולא לביהכ"נ:

אלא שראיתי להרמב"ם בספרו פאר הדור סימן ע"ז שנשאל וז"ל שאלה ותורנו הדרתו מה שכתב בספר אהבה הלכות תפלה פרק י"א הלכה ז' ואין מספידין בתוכם אלא הספד של רבים, והמנהג באלכסנדריא שמביאין המת בחצר בית הכנסת עד שיתפללו הצבור ואחר כך יבואו הדיינים והחזנים ואחר כך יבואו כל הקהל עם המטה ויאמרו צדוק הדין וקינות כל אחד מהחזנים ואחר כך מוליכין אותה לבית הקבר' אם זה נקרא הספד של רבים או לא וכן מי שמתפלל כל שבעה בבהכנ"ס ואחר התפלה יאמרו צדוק הדין וקינות הנמצאים שם אם זה הספד של רבים או לא וכו' ע"ש, תשובה אין זה נקרא הספד של רבים והספד של רבים הוא כשמת אחד מגדולי העיר אז חייבים כל העם לסופדו או שנשמע על אדם כשר שנפטר לבית עולמו זה הוא הספד של רבים ומה שראינו במצרים שיש להם כותל מיוחד ויושבים כל שבעת הימים דננו אותם לכף זכות שאמרו שאותם המקומות אשר יקראום כותל האבלים לזה נבנה מעיקרא ואינם כשאר הבית הכנסת אלא מתחילה הוקצה לכך וכך התנו, אמנם בהכנ"ס סתם ודאי דאסור לומר כל קינה על מת אלא אם כן יהיה הספד של רבים עכ"ל, העתקתי התשובה בשלימות משום דיש ללמוד ממנה כמה הלכתא גברוותא, ומשמעות דבריו דחצר בית הכנסת דינה כבית הכנסת ולהכי קאמר שאין זה הספד של רבים ולהכי אסור כדין בית הכנסת דאל"כ הגם שאינו נקרא הספד של רבים מותר ושפיר עבדי כיון שאין עושין בתוך בהכ"נ אלא ודאי משמע דחצר בהכ"נ היינו כבהכ"נ, ומדלא הרגיש על מה שמביאין את המת לבהכנ"ס (א"ה ר"ל לחצר בהכ"נ) ולומר דלאו שפיר עבדי או ילמד עליהם זכות אלא קבלה בשתיקה משמע דסובר הרב שאין איסורא בזה שמכניסין לשם המת ועיקר האיסור הוא על ההספד והקינות משום דלאו של רבים מיקרי, וזה היפך מדברי הטור ומרן שאסרו מדברי הגאון אפילו בבהמ"ד אם לא יהיה חכם ואלוף וגאון, ואפשר אילולי שמיע ליה למרן והטור דברי הרמב"ם בתשובתו הנז' שלא חש לאיסור זה לא היה פוסק כהגאון ז"ל ולא כתב זה אלא מפני שלא ראה דברי הרמב"ם בתשובותיו שלא יצאו לאור הדפוס בזמנו כידוע וכאשר ראיתי כתוב כן להרב חיד"א בספריו הקדושים עי' עליו ואפשר להתאים דברי הגאון עם דברי הרמב"ם אם נאמר שמה שכתב הגאון חכם ואלוף וכו'

היינו לומר שעושים להם כל הדברים האמורים דהיינו שמניחין המטה במקום שהוא דורש וכשמוציאין המטה וכו' וביום השביעי וכו' וביום שלשים וכו' ותכלית י"ב וכו' אבל לאדם אחר אין עושין כל הנזכר אבל לענין כניסת ארונו במת דעלמא בין בבהמ"ד בין בביהכ"נ אסור] אלא שלשון מרן והטור לא משמע הכי:

איך שיהיה מדברי הרמב"ם משמע שאין איסור בהכנסת המת בבית הכנסת (א"ה ר"ל לחצר בהכ"נ) גם למת דעלמא וכן לדעת הגאון אם היה חכם ואלוף וכו' והגם דתניא בתורת כהנים והשימותי את מקדשיכם לרבות בתי כנסיות ובתי מדרשות ואמרינן במגילה דכ"ט ואהי להם למקדש מעט בארצות אשר באו שם אמר ר' יצחק אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל וכו' הרי דנקראו מקדש ומשוה הכי כתב המרדכי בפרק בני העיר דאסור לנתוץ דבר מבית הכנסת והעתיק דבריו הרב ב"י בא"ח סימן קנ"א ע"ש, מ"מ לא קדשוהו כל כך גם לענין טומאת מת והיינו טעמא נמי שמצינו לרש"י שהתיר לנדה ליכנס לבית הכנסת להתפלל וכמו שכתב מור"ם בהגה א"ח סימן פ"ח ע"ש:

ומה שכתב הרמב"ם שדננו אותם לכף זכות לאנשי מצרים שיש להם כותל מיוחד ויושבין כל שבעה שאמרו שאותם המקומות אשר יקראום כותל האבלים לזה נבנה מעיקרא ואינם כשאר הבית הכנסת אלא מתחילה הוקצה לכך וכך התנו אמנם וכו' ע"ש, נראה דעיקר טעמו הוא משום דאותו כותל יחדוהו לכך ואינו בכלל בית הכנסת ולהכי מהני ביה תנאה והוי כאילו הוא בפ"ע אבל בית הכנסת אפילו הוא בחו"ל לא מהני ביה תנאה לדברים שאסרום בבית הכנסת וכמו שפסק מרן ז"ל בא"ח סימן קנ"א סעיף י"א דלא מהני תנאה אלא בחורבנו אבל בישובו לא מהני תנאה ע"ש, דמשמע לכל דבר שאסרו בבית הכנסת הנזכרים באותו סימן קאי דלא מהני תנאי וכן משמע נמי מדברי הרמב"ם שלא לימד זכות אלא על מנהג אחרון ולא על מנהג ראשון שמספידין בחצר בית הכנסת משמע דלא מהני תנאה שם:

וראיתי להרב מהר"י עייאש בספרו בית יהודה במנהגי ארגיל במנהגים השייכין לדיני אבלו' דף קט"ז ע"א אות י' שכתב וז"ל והולכת הארון לביהכ"נ של יחיד דוקא לבעלים או לש"ץ ואומרים סליחות וקינות וכו' ולבהכנ"ס של רבים אין מוליכין שם ארון אלא דוק' של הדיין ובדרשה והיינו דוקא בבית הכנסת הגדולה אבל לבית הכנסת של אליאו ז"ל אפילו של גזבר או של גבאי שלה וכו' עש"ב, למדנו מדבריו ז"ל דיש חילוק בין בית הכנסת של רבים כגון בית הכנסת הגדולה והמפוארה של אורן יע"א אין מוליכין שום ארון אלא דוקא של דיין אבל של יחיד קילא ומשמע מדבריו דמרן ז"ל שפסק דוקא לחכם ואלוף היינו דוקא בביהכנ"ס של רבים ואפשר שגם הרמב"ם מודה שאין

מכניסים הארון לבהכנ"ס של רבים אלא שלא רצה לידרש על מה שלא שאלוהו, איך שיהיה נראה לי דלא שבקינן דברי הגאון שהסכימו עליהם הטור וב"י והאחרונים ומנהגי ארגיל שבאו דבריהם מפורשים לאסור מפני משמעות דברי הרמב"ם שלא באו מפורשים להתיר כניסת ארון לביהכנ"ס ולכן נראה לי דלא מיבעיא לדעת ראבי"ה שהביא הגהות מיימוניות בפ"ד מהלכות תפלה והעתיקו רב"י א"ח סימן פ"ח דסובר שאין לנשים בעת נדותן ליילך וליכנס לבהכ"נ ודאי בכאן בטומאת מת אסור להכניסו לבהכנ"ס דכל שכן הוא מטומאת נדה אלא אפילו לדעת רש"י ז"ל שהתיר מפני נחת רוח לנשים כי היו להם לעצבון רוח אם יעמדו חוץ לבהכנ"ס הכא בהכנסת המת לבהכנ"ס מודה שאסור שטומאתו חמורה שהיא אבי אבות הטומאה ומטמא כל אשר באהל ועל כן יפה אמר חנן הרב חכמת אדם שעל זה נאמר ותבאו ותטמאו את מקדשי וראוי לבטל זה שלא להכניס שום מת לבהכנ"ס כאשר העתקנו לשונו לעיל וכל שכן בעת ובעונה הזאת שאין דורש ואין מבקש להשלמים בעלי ההוראה וכל אחד ניתן תורתו בידו להורות נתן כל מה שעולה על לבו באין מבין ספר ספרי דבי רב והכל בכח הזרוע על כן יש לדון על מ"ם מלסרבה המשרה ולשלום אין קץ ולאסור בסתם על הכל שלא תהא בית ה' למרמס השיר והחמור כי אם השור אסו"ר והחמור אסי"ר והאהלים כאשר המה בקדושתם הם עומדים זהו מה שנראה לענ"ד ועלה במצודתי מצודת דוד ביום שלישי בשבת חמשה ימים לחדש כסליו המלומד בנסים לכהני דרחמנא אנן שנת תור"ה וחיי"ם לפ"ק היא שנת כ"ח למחזור גדול העומד ומצפה לה' לזכות להקביל פניו בברכת החמה כצאת השמש בגבורתו ביום תקופת ניסן הבא לקראתנו לשלום בשמחות וגיל חי ובריא אולם, פה אורן יע"א, כה דברי הצעיר זעיר שם העומד ומצפה לתשועת ה' ה"א אחרונה שבשם: הצעיר **דוד הכהן סקלי** י"ץ

סימן לג

ענין קדיש שרוצה הבן לומר על אמו בחיי האב והאב מקפיד על זה שניחוש הוא לו ויש לו דמיון בזה ולבו כאיב ליה ותקיף עליה עלמא עיין למור"ם ז"ל בי"ד סימן שע"ו סעיף ד' בהגה דכתב וז"ל ונהגו לומר קדיש על האם אע"פ שהאב חי עדין אין בידו למחות לבנו שלא יאמר קדיש על אמו ע"ש, וע"ש בדרכי משה שלו מש"כ עי' בטור שם, וכן הכריע רש"ל ז"ל ביש"ש פ"ק דקידושין סימן ס"ג וז"ל מ"כ שאם האב מוחה בבנו שלא יאמר קדיש על אמו כי מקפיד עליו מאחר שהוא חי שכבודו קודם, ולי נראה שלא ישמע לו מאחר שנהגו מאבותינו הקדושים לומר קדיש יתום וכו' הוי כאילו אומר לו שלא יעשה דבר מדברי סופרים וכו' לכן אסור לשמוע לו בדבר זה כהא שאמרו רז"ל יכול אמר לו

אביו הטמא או אל תחזיר אבידה יכול ישמע לו וכו' ע"ש, שמוכח דגם בדבר מדברי סופרים ג"כ לא ישמע לו ע"ש, ורבינו ב"י בסימן שע"ו העתיק דברי מהר"מ שהביאם הכל בו בספרו ז"ל, וז"ל ב"י וכתב עוד בשם מהר"מ נ"ע שמצוה להתענות ביום שמת אביו או אמו ומצוה לומר קדיש על אמו בחיי אביו ואם אביו מקפיד אע"פ שאמו עשתה לו צוואה לומר בשבילה קדיש מ"מ כבוד האב קודם לכבוד האם עכ"ל ע"ש, וציין על זה הרב דרכי משה סק"ט וז"ל ובב"י כתב סוף הספר מיהו נהגו לומר לעולם קדיש אפילו בחיי האב עכ"ל ע"ש, והנה מעתיק לך דברי בית יוסף בסוף הספר סימן ת"ג וז"ל כתב בתשב"ץ אומר קדיש על אמו בחיי אביו והר"מ אומר שאין אומר קדיש על אמו בחיי אביו אם אביו מקפיד אפילו עשתה לו אמו צוואה לומר עליה קדיש מיהו נהגו העולם לומר קדיש אפילו בחיי האב וכו' ע"ש, ודע דהאי מיהו נהגו העולם וכו' אינה לא מדברי התשב"ץ ולא מדברי הרב רבינו ב"י כי ראיתי בתשב"ץ קטן הכמות (והוא לרבינו שמשון בר צדוק זצ"ל והם פסקים של רבו הגאון מאור ישראל מהר"מ מרוטנבורק זצ"ל, וראיתי כתוב בתחילת הספר בפתח השער וז"ל וכתב בשם הגדולים לרב חיד"א שבא הספר הזה ליד רבינו פרץ ז"ל והגיהו וכל מקום שתמצא ומיהו הוא לשון של רבינו פרץ) בסימן תכ"ה וז"ל ומתענה בכל שנה יום שמת בו אביו ואמו ואומר קדיש לאמו בחיי אביו אבל מהר"מ ז"ל אומר שאין אומרים קדיש בחיי אביו אע"פ שאמו עשתה לו צוואה לומר לה קדיש אם אביו מקפיד כי כבוד האב קידם לכבוד האם עכ"ל ותו לא מידי ובשולי הדף ציין ע"ז וכתב הגה ומיהו נהגו העולם לומר לעולם קדיש אפילו בחיי האב ע"כ עכ"ל, הרי לך דהאי ומיהו הוא של רבינו פרץ ועל פי הגה זו שכתוב דנהגו העולם לומר לעולם קדיש אפילו בחיי האב על זה כתב מור"ם ז"ל בהגה אין בידו למחות ביד בנו שלא יאמר קדיש על אמו ולשנות המנהג שנהגו מאבותינו הקדושים וכמ"ש מהרש"ל ז"ל שכבר כתבנו לשונו, ובזה אתי שפיר דברי רבינו ב"י דבסימן שע"ו לא העתיק בסיום דברי מהר"מ ומיהו נהגו העולם וכו' ובסימן ת"ג העתיק גם סיום זה והוא דבסימן שע"ו לא העתיק דברי מהר"מ במקומם ובמקורן דשם העתיק דברי הכל בו שהעתיק דברי מהר"מ ז"ל בלא הגה דר' פרץ דאפשר שהכל בו לא ראה דברי רבינו פרץ ולכן לא העתיק אלא עיקר דברי מהר"מ ז"ל ומה שמצא הרב"י בכל בו העתיקו אבל בסימן ת"ג הביא דברי מהר"מ שהם כתובים בתשב"ץ ושם כתוב הגהת רבינו פרץ שכבר יצא ספרו והגהתי בעילם כמו שהוא לפנינו עתה ולפ"ז רבינו מהר"מ ורבינו פרץ לא פליגי דמהר"מ מיירי לענין דינא דכבוד אביו עדיף ורבינו פרץ מיירי בענין מנהג שאומר שכבר נהגו העולם לומר קדיש בחיי אביו על אמם ולכן יחוייב מזה שאינו יכול למחות בבנו מכח מנהגא וכמ"ש מור"ם

ז"ל וא"כ דברי מהר"מ מרוטנבורק מוסכמים להלכה שאף שמן הדין שיאמר הבן קדיש על האם כמו על האב מ"מ אם אין מנהג קבוע והאב קפיד כבודו עדיף מכבוד האם הגם שציוותה האם לבנה שיאמר קדיש עליה וזה הוא אפילו לדעת מור"ם ומהרש"ל, ומהא שהביא מהרש"ל משכ"כ יכול אמר לו אביו הטמא כמש"ל אין סתירה שדוקא אם אינו מאמין לדבר אחד הגם שהוא מדברי סופרים ומצווה על בנו שלא לקיימו הגם שהוא בשב ואל תעשה לא ישמע לו אבל בדבר שהוא מאמין בו אלא שאינו רוצה בזה משום שהוא בעל דמיון וניחוש ולבו כואב לו בזה מצוה לשמוע לדברי אביו, ועי' בתשובות רמ"א בסי' קי"ח, גם הריב"ש בסימן קט"ו העתיק דברי ארחות חיים שהביא דברי מהר"מ בלא הגהת רבינו פרץ הרי תלתא שריין כחדא מהר"מ וא"ח והריב"ש, והרב שיורי ברכה ביו"ד סימן שע"ו אות י"ב העתיק דברי מהרש"ל ביש"ש וכתב ועי' בקונטרס חיים שאל סימן ה' משכ"כ שם ע"ש, ואינו תחת ידי לראות מה יקרא לו בספרו הנ"ל, והרב שלחן גבוה בסימן שע"ו ס"ק י"ד כתב וז"ל בדרכי משה העתיק קטן האומר יתגדל פודה את אביו מן הפורענות ע"כ ומשמע דהקדיש מועיל גם כן בבנו הקטן אע"פ שאינו בר מצוה וכן נהגי ללמד את הבן הקטן לומר קדיש על אביו ואמו וכן נהגו לומר קדיש הבעל על אשתו והאב על בנו ואח על אחותו ואף מי שאין לו קרובים מצוה לרחוקים שיאמרו עליו קדיש ואע"ג שמן המדרשים הנ"ל והזוהר משמע דוקא הבן על אב אמרו יש לומר דלאו דוקא אלא שמעשה שהיה כך היה אבל אה"נ דשאר קרובים נמי יועיל וכו' ע"ש, ועי' להרב בית עובד בדיני קדיש יתום אות כ' דף רכ"ז ע"א וע"ב שהעתיק דברי השיורי ברכה ותל"מ ועי' באר הגולה בסימן שע"ו אות ח' ועי' להרב פתחי תשובה בי"ד סי' ר"מ ס"ק י"ד, והרב חיים ביד סימן צ"ז פסק דאם האב מקפיד אין לומר קדיש ע"ש, והנראה בזה דנהרא נהרא ופשטיה וכל מנהג ומנהג יש לו על מה לסמוך סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר כ"ד נאה כהד"ס כ"א לחדש אב הרחמן של שנת ומברכתיך יבורך עבדך לפ"ק אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן לד

מי שנשתדך עם נערה בתולה זה כמה והוא בן ל"ז או ל"ח שנים ועדין לא קיים פו"ר ואחר כך קבעו זמן ליכנס לחופה והגיע הזמן והכל הכינו והזמינו דהיינו כל מה שיצטרכו לחופה בית וכלי בית והכלה התחילה למנות ולספור שבעת ימי החימוד שלשה ימים או ארבעה ימים ומפני שבזמן הזה במקום ישובם כל ענייני הסעודה של שבעת ימי המשתה מזומנים הם בחנויות בכל המצטרך לחם ובשר ויין וכל מיני מתיקה כל יום

זמניה הוא לקנות כל המצטרך לכן לא הוצרכו לקנות דבר מזה וכבר הם כתובים נשואם בפנקס האלמירי כמנהג ובתוך הזמן נלב"ע אחי המשודכת כיצד יתנהגו בענין החופה: **תשובה** הנה מרן ז"ל בי"ד סימן שצ"ב סעיף ג' כתב וז"ל מי שלא קיים פו"ר ושידך אשה ואחר שהכין צרכי החופה מת אחי המשודכת מותר לכונסה ולבא עליה אחר שבעה וסיים על זה מור"ם שם בהגה וכן אם יש לו בנים קטנים ונתרצה לאחות אשתו מותר לכונסה כי היא מרחמת על בני אחותה יותר מאחרת עכ"ל:

ונראה לי הא דהוצרך מרן ז"ל בסעיף זה להתנות במי שלא קיים פו"ר בשידך והכין צרכי חופה דמשמע שאם לא שידך וכן לא הכין צרכי החופה אין לנו להתיר לו לכונסה ולבא עליה אחר ז' תוך ל' ובסעיף ב' לא התנה שני תנאים אלו במי שלא קיים פו"ר אלא פסק דמותר לכנוס ולבעול אחר שבעה כדמסיים להאי דינא בסוף סעיף ב' ע"ש, משום דהכא בסעיף ג' בא להתיר לאשה שאירע לה אבילות הגם שהיא אינה מצווה על פו"ר אפילו הכי משום מצוה דידיה שהוא מצווה על פו"ר וכבר שידך לזאת יקרא אשה ועוד שכבר הכין צרכי חיפה והוא מרוצה עם זו כי היא ישרה בעיניו שנשתיו ביניהם ורצונו ורצונה כעב מלקוש להזדווג קשה עליו להפרד מזו ולבקש לו אחרת שלא אירע לה כזאת להזדווג עמה כקריעת ים סוף להכי התירו לו ולה להנשא אפילו תוך שלשים לאבלות דידיה ונ"ל הא דכתב מרן מותר לכונסה ר"ל מותר לכונסה מיד ולבא עליה אחר שבעה דהכניסה מיד משום שכבר הכין לו צרכי חופה דהיינו סעודה ומשום הפסד סעודה התירו לו לכונסה מיד ומשום הכי התנה וכתב ואחר שהכין צרכי חיפה מה שאין כן בסעיף ב' שלא התיר לכנוס ולבא עליה אלא לאחר שבעה משום הכי לא התנה לומר שהכין צרכי חופה, וכן הוא דעת הרב מאיר נתיבים הביאו הרב פתחי תשובה כאן סק"ו ע"ש דכתב כן מכמה הוכחות ע"ש, ודע דהאי צרכי חופה דנקט ע"כ לומר שר"ל צרכי סעודה שנפסדים בשהייה דאם לא כן מאי אהני לן בזה שהכין צרכי חופה אם הוא דבר שאין השהייה פוסלת בו אלא על כרחיך לומר צרכי חופה היינו סעודה ואם כן אם תפרש מה שכתב מרן ז"ל מותר לכונסה ולבא עליה אחר שבעה שכונתו שהכל אחר שבעה גם הכניסה לאחר שבעה נמי א"כ למה התנה באם הכין צרכי חופה הא אפילו בלא הכין צרכי חופה נתיר לו לכונסה אחר שבעה ולבא עליה משום מצוה דידיה שלא קיים פו"ר כמו שהתיר מרן לעיל מזה בסעיף ב' באבלות דידיה אחר שבעה א"כ גם באבלות דידה נתיר לו כיון שהדין כן שאפילו באבלות דידה מותר לישא בתוך שלשים משום פו"ר דידיה ומאיזה סברא נצריך דוקא בהכין צרכי חופה, ועוד אם משום צרכי חופה שהם צרכי סעודה הרי אם תאמר שאינו כונסה אלא לאחר שבעה ימים נפסדים

צרכי חופה שהם צרכי סעודה ומאי אהני לן צרכי חיפה לכך נראה כמו שכתבנו דהאי דהתיר מרן לכונסה היינו מיד ולאלתר משום הפסד סעודה:

נמצא במי שעדין לא קיים פו"ר יש בו שני דינים מחולקים שבאבילות דידיה שמת לו אחד מקרוביו הגם שעדין לא שידך ועדין לא הכין צרכי חופה מתירין לי לכנוס אחר שבעה ולבא עליה אחר שבעה אבל באבלות דידה שמת לה אחד מקרוביה בזה בעינן תרתי שידך וגם הכין צרכי חופה אז מתירין לו ולה לכנוס מיד ולבא עליה אחר שבעה לכנוס מיד משום הפסד צרכי חיפה ולבא עליה אחר שבעה בתוך שלשים משום פו"ר אבל לא יבא עליה תוך שבעה שהרי היא בתוך שבעת ימי אבלות שלה וא"כ צרכי החופה שהם צרכי סעודה שהם מוכנים שהתרנו לו משום זה לכונסה מיד ישמח בזה הוא ושושבינו דוקא ולא היא שהרי הכלה נוהגת שבעת ימי אבלות מיד ולהכי התרנו לו לבא עליה אחר שבעה שכבר נהגה היא אבלותה בשבעה שעברו, אבל באבלות דידיה דהיינו שמת לו אחד מקרוביו שצריך הוא להתאבל הגם שכבר הכין לו צרכי חופה שהם צרכי סעודה בזה אין לנו להתיר לו לכנוס מיד משום הפסד סעודה משום שהסעודה היא שלו והוא מיד נוהג שבעת ימי אבלות ואינו יכול לשמוח עם שושביניו ולהכי בסעיף ב' מרן ז"ל קא פסיק ותני בדין מי שלא קיים פו"ר שלא יכנוס עד אחר שבעה דמשמע בין לא הכין צרכי סעודה בין הכין צרכי סעודה משום דלא אכיפת לן בזה, ועל פי הצעה זו יהיו נוחין דברי הש"ע לעיל סימן שמ"ב בסוף הסעיף שכתב וז"ל ואם אין לו פסידא וכו' או אפילו אית ליה פסידא ומת אחד מקרוביהן וכו' לא התירו לדחות האבלות אלא קובר אותו מיד ונוהג ז' ימי אבלות ואחר כך מכניסין את החתן ואת הכלה לחופה מיד ונוהג שבעת ימי המשתה עכ"ל שנראה ששם ג"כ מיירי במי שעדין לא קיים פו"ר ועיין בפסקי הרא"ש פרק אלו מגלחין סימן צ"ה דכתב כן משם ר"ת ע"ש, דאל"כ למה התירו לו לכנוס אחר שבעה דאי משום פסידא הא כיון דנתעכב עד אחר שבעה כבר נפסד הכל ומאי אהני ליה פסידא שתתיר לו אחר ז' אלא ודאי מיירי בשלא קיים פו"ר ולהכי התירו לכנוס אחר שבעה ולפי זה תיקשי לן דכיון דיש לו פסידא דהכנת סעודה הוה לן להתיר לו לכנוס מיד כדהכא בסימן שצ"ב סעיף ג' כדכתבנו וכדכ' הלבוש שהתרנו לכנוס מיד משום פסידא דסעודה ולמה פסק מרן ז"ל שם שנוהג ז' ימי אבלות ואחר כך מכניסין את החתן וכו', אבל לפי מה שכתבנו דבאבלות דידיה אין לנו להתיר לו לכנוס מיד הגם דאיכא הפסד סעודה אתי שפיר משום דעיקר דינא דאתא לאשמועינן מרן ז"ל הוא דאפילו איכא פסידא אין להתיר לו לעשות ז' ימי המשתה מיד ולאלתר וכיון שכלל מרן ז"ל אבלות דידיה ואבלות דידה במה שכתב או מת אחד משאר קרוביהם להכי סיים

וכתב ואחר כך מכניסין את החתן ואת הכלה כיון דמיירי נמי באבלות דידיה דקימ"ל דאפילו איכא פסידא אין להתיר לו לכנוס מיד להכי כתב על זה ואחר כך מכניסין את החתן וכו' ע"ש, הגם דיש חילוק בין אבלות דידיה לאבלות דידה מ"מ שם לא נחית מרן לאשמועינן דבר זה שאין שם מקומו ולא נחית אלא לאשמועינן כי אם הא דאפילו כבר הכין צרכי חופה דהיינו צרכי סעודה אין להתיר משום זה לעשות המשתה מיד, ודע דמה שפירשנו בכונת הש"ע דכתב בסעיף ג' מותר לכנוסה וכו' דר"ל מיד נראה שכן הוא דעת הרב שפתי כהן שהרי על מה שכתב מור"ם ז"ל שם בהגה וכן אם יש לו בנים קטנים וכו' מותר לכנוס אחות אשתו וכו' פירש על זה בסק"ז וז"ל מותר לכונסה מיד וכו' ע"ש ומדכתב מור"ם דבריו על דברי מרן הסמוכין לו דכתב מותר לכונסה ולבא עליה וכו' ונקט בדבריו וכן משמע דדין אחד להם וכמו שמי שיש לו בנים קטנים מותר לכונסה מיד גם במי שלא קיים פו"ר מותר לכונסה מיד:

סימן לה

ראיתי להרשב"א בתשובותיו סימן קנ"ה שכתב דהא דאמרינן בכתובות שמכניסין את המת לחדר ואת החתן ואת הכלה לחופה וכו' (עי' להש"ע י"ד סימן שמ"ב) כלומר מכניסין את המת לחדר ואינו נקבר עד יום המחרת שאם יקבר היום הו"ל יום מיתה וקבורה שאבלות באותו היום מדאורייתא וא"כ היאך אמרינן ובועל בעילת מצוה ופורש ונוהג שבעת ימי המשתה ואחר כך נוהג שבעת ימי אבלות הא אין שבעת ימי החופה דאורייתא שידחו אבלות דאורייתא דיום ראשון שהוא יום מיתה וקבורה להכי ע"כ לומר שמכניסין אותו לחדר עד יום המחרת שאז אין יום מיתה וקבורה באים כאחד ולהכי מקדימין שבעת ימי המשתה ברישא שכבר חלו מיום ראשון של מיתה קודם קבורה ע"ש, ונ"ל דטעמו של הרשב"א ז"ל הגם שלפי זה נמי הם שוים דימי חופה וימי אבלות הכל הוי מדרבנן וכבר קדמה ימי אבלות שהוא יום המיתה למשתה ולחופה אפילו הכי משום הפסד הקילו והגם שמלינים את המת והכתוב צווח לא תלין וכו' אפשר לומר דהוי כמלינו לכבודו שיתעסקו בו אוהביו, אלא שראיתי לרש"י ז"ל שפירש בד"ה ופורש וז"ל ויקברו את המת מיד דכיון דחלה עליו חתונה הויא לגביה כרגל ולא אתיא אבלות וחיילא עליה ונוהג שבעת ימי המשתה וכו' ע"ש, והנה יש להסתפק בדברי רש"י ז"ל אם הוא סובר דיום המיתה וקבורה דאורייתא ואפילו הכי ס"ל שיקברו אותו מיד משום שקודם קבורה נכנס לחופה וחלו עליו ימי החתונה ולהכי הו"ל לדידיה כרגל ולא אתיא אבלות דאחר קבורה וחייל להכי נוהג שבעת ימי המשתה ברישא, או נימא משום דסובר הוא כסברת מאן דאית ליה דליכא כלל שום אבלות מדאורייתא אפילו דיום מיתה

וקבורה ואין לנו מדאורייתא אלא אנינות לבד שהוא אסור באותה שעה בבשר ויין דוקא ולהכי פירש דמותר לקוברו בו ביום ואפ"ה מקדימין לשבעת ימי המשתה לימי האבלות דזה וזה דרבנן ומשום הפסד הקדימו ימי המשתה וא"כ חיילא עליה חתונה לגביה כרגל ולא אתיא אבלות וחיילא עליה וכו' כדמסיים לה רש"י ז"ל:

וראיתי להר"ן ז"ל שכתב וז"ל וא"ת והא יום המיתה וקבורה מחייב באבלות דאורייתא כפי סברת הגאונים (לאפוקי סברת ר"ת ור"י דס"ל שאין אבלות דאורייתא אלא אנינות) וכיון שכן היכי אתיא שמחת ימי המשתה שאינה אלא מדרבנן ודחיא אבלות דאורייתא (שהוא סובר כפירוש רש"י שפירש שקוברין אותו בו ביום) לאו קושיא היא דב"ד מתנין לעקור דבר מן התורה בשב ואל תעשה, הנה מוכח מקושית הר"ן ז"ל דכיון שהאבילות דאורייתא וז' ימי המשתה דרבנן לא מהני לן טעמא שכבר חל ימי החופה עליו ונימא דהוה ליה כרגל דשאני רגל שהוא דאורייתא להכי כיון שהתחיל בימי הרגל דוחין את האבלות מה שאין כן בשמחת ימי החופה שהם דרבנן להכי הוצרך לומר דב"ד מתנין וכו' ולכן נראה לי דגם רש"י לא קאמר האי טעמא שכבר התחיל ימי המשתה והו"ל לדידיה כרגל אינו אלא משום דסובר שאין אבלות מדאורייתא אפילו יום מיתה וקבורה:

עוד כתב הר"ן שם וז"ל וא"ת והרי הגאונים ז"ל אמרו דכי הוי יום המיתה ויום הקבורה בי"ט שני של גליות ינהוג בו אבלות וכיון שכן למה התנו יותר לעוקרו הכא טפי מי"ט שני (ואין לומר דשאני הכא שהתנו לעוקרו משום הפסד מה שהזמין דאי משום הכי הו"ל לפחות שלא לדחות יום ראשון שהוא דאוריית' דאי אשתהי יום אחד לא יפסד מה שהזמין ביום אחד להכי איצטריך לטעמו ז"ל שכתב לקמן) י"ל דהיינו טעמא דאפילו אמרינן שינהוג אבלות ביום ראשון דהוי דאוריי' אפ"ה בשאר ימים דאבלות שהם מדרבנן לא ינהוג וא"כ לא הוו רצופין וצריך לנהוג ימי המשתה שבעת ימים ואחר כך שבעת ימי אבלות עש"ב מה שסיים בכי טוב, ודע שהטור והש"ע בי"ד סימן שמ"ב סוברים כרש"י ז"ל שקוברין אותו בו ביום אחר כניסתן לחופה ואפילו הכי כתבו שנוהג ז' ימי המשתה ואחר כך ינהוג שבעת ימי אבלות וטעמייהו כטעם הר"ן ז"ל ע"ש כמש"ל ועיין בפסקי הרא"ש בכתובות פרק א' סימן ה' ובפרק היה קורא בסימן ט"ו האריך והרחיב הדיבור בזה, וכתב שפלוגתא דרבוותא היא שיש מי שאומר שהאבלות של ז' ימים מדאורייתא מדכתיב ויעש לאביו אבל שבעת ימים או מדכתיב והפכתי חגיכם לאבל מה חג שבעה אף אבלות שבעה והגאונים סוברים דוקא יום ראשון שהוא יום מיתה וקבורה דאורייתא והשאר דרבנן ורבני צרפת ר"ת ור"י והר' יהודה סוברים אין שום אבלות מדאוריית' אלא מדרבנן והאנינות דוקא היא מדאורייתא ויש חילוק בין אנינות לאבלות ע"ש, והרא"ש

בפרק ואלו מגלחין סימן ע"ד כתב שאין לזוז מדברי רבני צרפת ומ"מ הרי"ף והרמב"ם פסקו כדברי הגאונים וכן פסק מרן בש"ע בסתם בסימן שצ"ח כדעת הרי"ף והרמב"ם והגאונים ודעת ר"ת ור"י והר"י והרא"ש בשם יש אומרי' ע"ש ואם היתה מיתה וקבורה בי"ט שני של גליות דהיינו יום אחרון של חג פסק מרן שחייב באבלות משום שיום שני דרבנן אלא שכתב בסימן שצ"ט סעיף י"ג וז"ל והעולם נוהגים שלא להתאבל בי"ט שני של גליות על שום מת אפילו הוא יום מיתה וקבורה עכ"ל, וכ"ש בי"ט שני של ר"ה כמ"ש שם ע"ש אבל לענין מנין עולה יום שני אפילו יום שני של ר"ה כמ"ש הטור בשם י"א ע"ש, הגם שכתב שמן הדין אין להתאבל בשני של ר"ה משום שהוא כיומא אריכתא מ"מ עולה למנין ז' ע"ש, ונ"ל הטעם משום דהא דפסק שאין להתאבל בו משום שהוא כיומא אריכתא לא מתורת ודאי אלא מתורת ספק אם גם לזה אמרו כיומא אריכתא או לא שהרי לענין מת אמרו שיתעסקו בו ישראל ולא אמרינן ביה כיומא אריכתא דמיא כמו שפסק מרן בא"ח הל' י"ט בסימן תקכ"ו סעיף ד' ע"ש, ומש"ה אזלינן לענין אבלות לקולא דספק אבלות לקולא להכי אמרינן שאין בו אבלות לקולא ואמרינן נמי שעולה למנין לקולא ולפי טעם זה אפילו באם נקבר ביום ראשון של ר"ה י"ט שני עולה למנין שבעה משום דלקולא אמרינן לאו כיומא אריכתא לענין זה ונ"ל דכל שכן הוא ומה היכא דנקבר ביום שני שאמרו שאין להתאבל בו משום שהוא כיומא אריכתא אע"פ שהוא יום מיתה וקבורה מהני לן האי טעמא דיומא אריכתא שאין להתאבל בו אבלות דאוריית' ודחינן לה מהאי טעמא אפילו הכי אמרו שעולה למנין שבעה הגם דסתרי אהדדי, היכא דנקבר ביום ראשון שהדין שביום שני אין להתאבל משום שאין אבלות דיום שני של מת מן התורה וא"כ לאו סתראי נינהו כל שכן שעולה למנין שבעה ועי' באר היטב שם סימן שצ"ט ס"ק ו' שכתב כן משם הב"ח:

אלא שראיתי להרב פתחי תשובה שם ס"ק ה' שכתב שהרב פרח מטה אהרן לא כתב כן ומחלק דהיכא דהוי יום שני יום מיתה וקבורה עולה אבל אם מת יום ראשון דאין ביום שני אבלות דאורייתא אז אינו עולה עש"ב, ולכאורה קשה עליו מכל מה שכתבנו, ויש לומר דס"ל להרב לחלק דהיינו דחשיבות יומא אריכתא מהניא לחד דרגא ולא לשני מדרגות ולהכי היכא דנקבר ביום שני מסקינן ליה חד דרגא מהאי טעמא דיומא אריכתא ולומר שאין מתאבלין עליו הגם שהוא יום מיתה וקבורה משום שהוא יומא אריכתא אבל אין מועיל האי טעמ' לו' נמי שאינו עולה למנין שבעה משום שהוא יומא אריכתא, אבל בנקבר ביום ראשין דר"ה שביום שני דר"ה מן הדין בלא טעמא דיומא אריכתא אין להתאבל עליו ביום שני שהרי אינו לא יום קבורה ולא יום מיתה ולהכי

מהני לן האי טעמא דכיומא אריכתא לחד דרגא שאינו עולה למנין שבעה, כן נראה לי ליישב דברי הרב אבל אני מגלה דעתי שאין דעתי נוחה בזה ונ"ל כמו שכתבתי וכמש"ל במועצות ודעת:

עוד ראיתי להרא"ש בפסקיו בפרק קמא דכתובות סימן ה' דכתב בשם הרמ"ה דיום ראשין של שמחת חתן וכלה הוי דאורייתא משום דכתיב ביום חתונתו וביום שמחת לבו ע"ש, ונראה לי דבזה ניחא הא דאמרן דבועל ופירש וינהיג שבעת ימי המשתה ברישא משום דהגם דיום ראשון דיום מיתה וקבורה דאורייתא הא גם יום ראשון דחתן וכלה דאורייתא ומשום הפסד סעודה הקדימו רז"ל לימי המשתה ברישא, ואפשר שזה הוא טעמא דרש"י ז"ל דהגם דקוברים אותי בו ביום והוי יום מיתה וקבורה אפ"ה דוחין האבלות דזה וזה דאורייתא ומשים הפסד סעודה מקדימינן לימי המשתה ברישא כי היכי דליהוי ליה כרגל דידיה וכו':

סימן לו

דעו אחי כי סובלי חולאים אנן בזמן הזה שכמה הם בישראל אשר פרצו פרץ שנושאין נשים נכריות אשר לא מבני ישראל המה ומערבין חול בקדש ומולידים עמהם בנים זרים שולדה כמוה ובנים לא היו להם, בנים לא אמון בם ובמות הבנים רוצים לקוברם עם מתי ישראל בקבורתם ובאים אבותיהם בטענה כי בניהם המה ורבו משובותיהם וטענותיהם זה אומר בכה וזה אומר בכה שהיה בדעתם להתגייר אלא שנטרפה השעה, וזה אומר ולבנותי אלה מה אעשה היום כי הבנים נכנסו בברית בזמנם והבנות עד שיגדלו, ועל מבוכה זו של צרת הבת ועל אמה כבתה ובתה כאמה כלינו שנינו כמו הגה בכל עת ובכל זמן עם בני עמנו דלת העם זה בא במקל"ו וזה בא באלת"ו אין לך יום שאין קללתו ואלתו מרובה מחברו וזה בא בשקו ובצערו מתרפס בבכי ואנחה לומר כי מתו מוטל לפניו, קלני מראשי קלני מזרועי כי לא מצאתי מנוח כי עם הארץ היה וקו' ע"ה אין להם תירוץ ולכן אמרתי אשנה פרק זה אם אמצא פתח לאסירי התקוה פותח בתשובה לקבל פושעים וחטאים לקוברם בקברות ישראל, ומהשם יבא עזרי.

איתא בגיטין דף פ"א ע"א ת"ר מפרנסים ענייי נכרים עם ענייי ישראל ומבקרין חולי נכרים עם חולי ישראל וקוברין מתי נכרים עם מתי ישראל מפני דרכי שלום ע"כ, ופסקה מרן בש"ע י"ד סימן שס"ז סעיף א', ופירש רש"י ד"ה עם מתי ישראל וזה לשונו לא בקברי ישראל אלא מתעסקין בהם אם מצאום הרוגים עם ישראל עכ"ל, הרי רש"י ז"ל קרי בחיל וכן אמר דמאי דנקט תנא דברייתא עם מתי ישראל אין הכונה שיקברו אותם עם מתי ישראל בקברי ישראל דלא תהא כזאת בישראל לקבור מתי נכרים הטמאים עם מתי

ישראל הקדושים ובקדושתם הם עומדים דכל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שאין לך ריקן בישראל שאינו מלא מצות כרמון ועפרו ננער בתחיית המתים כמו מתים שהחיה יחזקאל דזה מסטרא אחרא וזה מסטרא דקדושה ולא קרב זה אל זה כל הלילה דזה אתגזר ואתרשים בשמא קדישא וזה לא אתרשים זה יש בו זוהמת הנחש וזה פסקה ממנו משקבלנו התורה כדאי' בש"ס ועי' בזוהר פרשת אמור דף ק' ע"ב וז"ל וע"ד לא ליבעי ליה לאיניש לאתערבא צולמא דיליה בצולמא דעכו"מ ור"ל דלא יקבר זה עם זה עי' מש"כ אני הד"ך בספרי ילקוט דוד באהל דוד אות ג' וכן איתא בזוהר פרשת ויחי דף ר"ך ע"א ע"ש ומשום הכי פירש רש"י דהאי עם דקתני הברייתא ר"ל אם מצאום הרוגים יחד עם הרוגי ישראל קוברים אותם כמו שקוברין ומתעסקין עם מתי ישראל כך מתעסקים בקבורת נכרים שהיו עמהם מפני דרכי שלום וכל אחד במקומו האי כדאיתיה והאי כדאיתיה ולא בקברי ישראל:

וראיתי להר"ן ז"ל שם בסוף פרק הניזקין שכתב וז"ל קוברין מתי גוים עם מתי ישראל פירש רש"י אם מצאום הרוגים עם מתי ישראל, ולישנא דעם לאו דוקא דה"ה כשנמצאו מתי גוים לבד שמתעסקים בהם מפני דרכי שלום וכן לפרנס ענייהם ולבקר חוליהם ובפירוש אמרו בתוספתא מספידין מתי נכרים ומנחמים אבליהם מפני דרכי שלום ועוד הוסיף הר"ן וכתב דראי' לזה שהרי בירושלמי לא שנו עם בכל אלו כלל (ר"ל בכל הבבות לא תני עם כלל) וכתב אח"כ וז"ל ומ"מ לא שיהיו קוברין אותם אצל ישראל דהא אין קוברין רשע אצל צדיק (ר"ל וכ"ש נכרים אצל ישראל) אלא לומר שמתעסקין עמהם עכ"ל **והנה** לא ידעתי דבר במה שסיים הר"ן ז"ל ומ"מ לא שיהיו קוברין אותן אצל ישראל וכו' שכיון שגזר אומר דלאו דוקא עם מתי ישראל אלא דה"ה כשנמצאו מתי גוים לבד והוכיח כן מתוספתא ומירושלמי דלא תנו עם א"כ מה נשאר לנו לומר לא שיהיו קוברין אותן אצל ישראל וכו' מאיזה משמעות היה בידינו לטעות ולומר הכי כיון שאמרנו דעם לאו דוקא ונראה לומר דהכי פירושו ומ"מ ר"ל אף לפי נוסחת הש"ס דידן דנקט עם מתי ישראל ומוכרח לומר חדא משתי פנים או כמו שפירש רש"י ז"ל אם מצאום הרוגים ביחד עם מתי ישראל או קוברין אותם בקברי ישראל והיינו עם וכיון שהוכחנו שגם אם נמצאו מתי נכרים לבדם נמי מתעסקים בהם לקוברם א"כ על כרחיך לומר הפן האחר דהיינו שקוברין אותם עם מתי ישראל דהיינו בקברי ישראל והיינו עם ודלא כפירוש רש"י ז"ל להכי קאמר ומ"מ אף לפירוש זה לא שיהיו קוברין אותם אצל ישראל דהא אין קוברין רשע אצל צדיק אלא מתעסקין עמהם בקברי ישראל ולא אצל ישראל סמוך לו אלא בריחוק מקום אלא שקיצר בלשונו שלא נקט הכי בריחוק מקום וא"כ אף לפירוש

הר"ן ז"ל לפי פירושנו לא התיר לקוברם בקברי ישראל בריחוק מקום אלא משום דרכי שלום כמ"ש בברייתא ומשום איבה שעברתם שמרה. נצח ואנחנו בגלותינו כטלה בין זאבים לא כן בנדון דידן לא שייך זה, והנה בהא שאמרו אין קוברין רשע אצל צדיק לא מצינו שנתנו דבריהם לשיעורין שלא נתנו לנו גבול כמה ריחוק צריך להיות ביניהם וממשמעות הש"ס סנהדרין מ"ז ע"א משמע דקוברין אותם בשני קברות המיוחדין לזה וזה לשון הש"ס ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו אלא שתי קברות היו מתוקנים לב"ד, אחת לנהרגין ולנחנקין ואחת לנסקלין ולנשרפין וכו' ובש"ס לא היו קוברין וכו' וכל כך למה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק וכו' ע"ש, ומשמע דלהכי אין קוברין אותו אצל אבותיו וקוברין אותו בקברות המיוחדין לדבר זה לפי שאין קוברין רשע אצל צדיק, אלא שדבר זה לא יתכן כלל דמעולם לא שמענו זאת שיצטרכו בכל מקום שני קברות המיוחדים לכך משום שאין קוברין רשע אצל צדיק, ועוד הרי אמרו שם וכשם שאין קוברין רשע אצל צדיק כך אין קוברין רשע חמור אצל רשע קל והתם על כרחיך שקוברים אותם בבית הקברות אחת אלא שאין קוברין זה אצל זה כמו הנהרגין והנחנקין שמיוחד להם מקום קברות לשנים להנהרגין ולהנחנקין, אלא ודאי רוצה לומר הא שאין קוברין רשע אצל צדיק היינו בקירוב זה עם זה כמו שמורה הלשון שאמרו רשע אצל וכו' משמע שדוק' אצלו אסור אבל רחוק ממנו מותר וכונת הש"ס דפריך וכל כך למה הוא להקשות דלמה היו קוברין אותו מתחילה במקום אחר ולא אצל אבותיו והשיב לפי שאין קוברין וכו' וא"כ צריכים לדעת כמה הוא ריחוק המקום, ונראה לי מסברא דהאזהרה היא בתוך ארבע אמותיו כמו בכל מקום שאדם תופס ארבע אמות שהם רשותו של אדם כמו לענין שבת ולענין טומאת מת ולענין גט ולענין תפלה וכיוצא בזה אבל חוץ לארבע אמות מותר, וכן ראיתי להרב חיים ביד בסי' צ"ד דפסיק ותני הכי וז"ל באותה תשובה וליכא חששא כ"א שיש לחוש שלא לקבור רשע אצל צדיק הא ודאי דיש מקום בבית הקברות רחוק לפחות ד"א, והעתקתי לשונו בספרי ח"א חיו"ד ה' אבלות סי' כ"ז דקי"ד ע"ג ע"ש שהעתקתי הסוגיא דסנהדרין הנז' ונשאתי ונתתי בה כפי השעה הרצויה ופירשתי בה פירוש נכון ונאה ע"ש:

אלא שמצאתי בספר מעבר יבק בחלק שפת אמת פרק י' שכתב וז"ל כשהיה המת מוחרם היו מרחיקין קברו מאחרים שמונה אמות שלא יגע תבוסת קבר שהוא ד' אמות בתבוסת חבירו ע"ש, וטעמו הוא ודאי מפני שכל אחד יש לו ארבע אמות ואם כן לא סגי בריחוק ד' אמות דא"כ כל אחד יכנס בתחום חבירו להכי הצריך שמונה אמות וא"כ צריך להרחיק שמונה אמות, וראיה ג"כ ממש"כ מרן בש"ע א"ח סימן שמ"ט סעיף ד'

וז"ל היו שנים מקצת אמותיו של זה בתוך אמותיו של זה וכו' הרי דמצינן דלכל אחד יש לו ד' אמות בפ"ע ולפ"ז נראה דצריך להרחיק שמונה אמות ואלכסונן שהם י"א אמות וחומש וכמו שפסק מרן שם סעיף ב' וז"ל ארבע אמות שאמרו הן ואלכסונן שנמצא שהם חמשה אמות ושלשה חומשים וכו' ע"ש, איך שיהיה גם לשיטת הר"ן ז"ל לא התיר לקבור נכרים בקברי ישראל אלא בריחוק מקום ומפני דרכי שלום הא לאו הכי לא אפילו בריחוק מקום:

וראיתי להרשב"א בחידושיו לגיטין דף ס"א שגם העתיק פירוש רש"י וכתב עליו וז"ל ולא מחוור דהא עם מתי ישראל דקתני היינו לומר כשם שמתעסק קאמר וכן מפרנסין עניי נכרים עם עניי ישראל וכן כולם וכן מפרש בירושלמי דגרסינן עיר שיש בה נכרי וישראל מעמידין גבאי נכרי וגבאי ישראל וגובים משל נכרים ומשל ישראל ומפרנסים עניי ישראל ועניי נכרים ומבקרים חולי נכרים וחולי ישראל וקוברים מתי נכרים ומתי ישראל ומסיים מפני דרכי שלום עכ"ל ע"ש, ואפשר שזה הוא כונת הר"ן ז"ל במה שכתב ומ"מ וכו' דה"ק ומ"מ הגם דקאמר התנא וקוברין נכרים עם מתי ישראל ור"ל כשם שמתעסק במתי ישראל לקוברם כך מתעסק במתי נכרים לקוברם לא שהשוה אותם התנא גם לענין הקבורה שיקברו אצל ישראל דהא אין קוברין רשע אצל צדיק אלא על כרחיך לא דבר התנא כלל בזה דעיקר דבריו בזה הוא לאשמועינן להתעסק בזה כמו בזה ולענין עסק וטרחא קאמר אבל במקום לא דבר התנא כלל ולא רגל על לשונו וחרפה לא נשא על קבר, ועי' בירושלמי בהרב שיירי קרבן שהביא בפירושו דברי הרשב"א ז"ל הנ"ל:

המורם מכל האמור שדברי רש"י שכתב לא בקברי ישראל וכו' שריחוק דבר זה וכתבו בלשון שלילה משמע דאפילו בריחוק מקום אין לקבור נכרים בקברי ישראל ולא מהני בזה מפני דרכי שלום מפני שהכל יודעים שאנו מקפידין על הנכרים שיקברו בקברנו והם גם כן מקפידים על זה, ולפי האמור לא מצינו מי שחולק על רש"י בזה ולא נחלקו עליו אלא לענין עסק כשהם לבדם דוקא ולענין מקום קבורה לא דברו בזה ושתיקה כהודאה וראיתי להרב ב"ח בסימן קנ"א שהביא דברי רש"י ודברי הר"ן הנ"ל והעתיק דברי הרמב"ם ונשא ונתן בהם אם דעתו כדעת רש"י או כדעת הר"ן ז"ל וכתב וז"ל מיהו יש לומר דמש"כ עם מתי ישראל לאו לדיוקא קאמר דבלא מתי ישראל לא יקבור דודאי אפילו בלא מתי ישראל נמי קוברין וכן מבקרין חוליהם וכו' אלא ודאי בעל כרחיך דהיתורא אתא לאשמועינן דאם מצאום הרוגים עם ישראל יכול לקבור מתיהם בקברי ישראל, ואע"ג דאין ספק שאין קוברין נכרי אצל ישראל דאפילו ישראל רשע אין קוברין

אצל צדיק כ"ש נכרי אצל ישראל וכדכתב הר"ן סו"פ הנזקין מ"מ יכול הוא לקבור מתי נכרים עם מתי ישראל בחצר אחד מפני דרכי שלום כיון שמצאום הרוגים יחד וכו' ע"ש, דלפי דבריו הרי הוליד לנו מחלוקת חדשה בין רש"י והרמב"ם כי רש"י לא ניחא ליה לפרש הכי והפליג פירוש המשנה לדבר אחר כמו שכתבנו לעיל, ומ"מ גם לפי פירושו בהרמב"ם לא התיר בחצר אחד אלא מפני דרכי שלום ולא בעלמא כמ"ש הוא בהדיא:

וחזיתיה להרב חיים ביד בתשובה סימן צ"ט שכתב וז"ל הצ"ל א"כ בנ"ד אפילו אם דיינינן ליה לזה האיש כגוי גמור הא מיהא מצוה לקוברו מפני דרכי שלום מצד שליחות וציווי השררה ככתוב בשאלה אלא שיש לקוברו במקום רחוק מהקברים שקוברין בו לכל היהודים שבעיר (הרי משמע מדבריו דלא יקבר בקברות המיוחדים ליהודים כי אם בדרך רחוקה מחוץ למחנה מושבו) שבלאו הכי יש מקום מיוחד בפ"ע לאנשים כאלו בעירנו זאת, ואפילו לדברי הרב שלחן גבוה בי"ד סימן של"ה ס"ק כ"ד שכתב וז"ל ולענין מעשה אין נוהגין כן ולעשות שום אחד מכל אלו היתר מה שמרחיקין מהם הם מרוחקים ממנו סורו טמא קראו למו עכ"ל, נראה דזהו שכתב הא מיהא בגוי גמור לא בישראל משומד דמלבד דקימ"ל אע"פ שחטא ישראל הוא וכו' ע"ש, הרי לך דהרב שלחן גבוה הרחיק את הגוי ממחנה ישראל שלא יכנס זר לתוכם ועי' בהרמב"ם בפרק י"ד מהלכות אבל הלכה י"ב ובהלכות מלכים פרק י' הלכה י"ב ועיין שם בכסף משנה שהביא פירוש רש"י ומה שכתב עליו הר"ן ז"ל:

ודע דהן עתה נראה דלכאורה שגם לרש"י שהרחיק והפליג דרך זה ופירש בלא קברי ישראל נראה לומר לא משום דס"ל דאיסורא איכא ביה ואין להתירו אפילו משום דרכי שלום אפילו בריחוק מקום כרחוק רשע אצל צדיק אלא דסובר רש"י שאין בזה משום דרכי שלום לקבור הנכרים בקברי ישראל והתנא לא נחית לזה כלל להתיר דבר זה מפני דרכי שלום משום שאדרבה הנכרים מקפידין על זה שלא ירצו ליקבר בקברי ישראל דלא ירצו בזה להמיר את כבודם וזה הוא קלונם שסורו טמא קראו למו שזה חלקו בגיהנם וזה חלקו בגן עדן לפי דעתם ולהכי אין כאן משום דרכי שלום ועיקר דרכי שלום הוא על העסק והטורח שצריכין להתעסק בקבורת נכרים כמו שמתעסקין בקבורת מתי ישראל אם היו יחד לפי דעת רש"י, אבל באמת מכל מה שכתבנו מוכח שצריך לקבור מתי ישראל בפני עצמם ומתי נכרים בפני עצמם בקברות מיוחדים כל אחד כדאיתיה:

ובחפשי בספרי דבי רב ראיתי להרב חתם סופר חלק יורה דעה סימן שמ"א דכתב דהא דאין קוברין רשע אצל צדיק איסורא דאורייתא מהלכה למשה מסיני עיין שם, ועיין עוד להרב ויאמר יצחק חלק יורה דעה סימן ק"ג עיין שם עוד כתב הרב מעבר יבק בפרק

הנזכר דף פ"ו ע"ב כי מעשה בתלמיד חכם צדיק שנקבר אצל אחד שאינו הגון ובא הצדיק בחלום לכל בני העיר והודיע להם צערו עד כי שמו אבנים בין קבר הצדיק לקבר הרשע במחיצה, כי כשהצדיקים נחים על משכבותם מגלים להם רזי עליונים ותחתונים ואם נקבר אצלם אדם שאינו הגון ושאינו שוה למעלתם ימעטו העליונים מלגלות להם סודות שבהם יהנו כאילו אכלו כל טוב, ורבי שמעון בר יוחאי שאל קודם לרבי יהושע בן לוי שרצה ליכנס אצלו אם נראתה הקשת בימיו כי היה ירא פן ימעיטו לו הגדת הסודות עבור ריב"ל ועיין בציוני מזה ע"ש באורך:

ונראה עוד לומר שמן הדין אין לקבור הנכרים בקברי ישראל משום דחיישינן לתערובת העצמות יחד משום דעצמות של בני ישראל מתדבק בהם הבלא דגרמי ובו נקראים חיים ועתידים לחיות וכמו שכתב הרב הקדוש בעל ספר כגן הירק בתקונא תלתין וחד בתקוני הזוהר דף ע"ה ע"ב ובספרו הקדוש הנז' דף ק"ע ע"ב וז"ל ומן בחינת הנפש נמשך כח אחד נקרא הבל דגרמי אשר שורה תמיד על העצמות של מת וכו' כי אם לא יהיה נשאר שום לחלוחית של אור בעצמות לא יהיו קמים בתחיה והיו נשברים ונרקבים לגמרי ואותו אור השורה עליהם מאיר בהם קצת כדי שיוכלו להתקיים עד זמן התחיה ולא תזוז נפשא בקבר מניה ועלה אתמר בהתהלכך תנחה אותך כמו שדרשו רז"ל בפרקי אבות ובזה המתים מדברים אלו עם אלו וכו' ע"ש, ולכן אין לקבור הנכרים בקברי ישראל אפילו בריחוק מקום כי היום או מחר יתקרבו העצמות היבשות האלה עם העצמות הבריאות והמלאות אור:

הנך רואה בעיניך שלא מצינו פתח או שביל ליכנס הערל והטמא בקברות ישראל, ומפני הלחץ אשר ישראל לוחצים אותנו ונחוצים מדלת העם כמו שכתבנו לעיל, לכן הסכימה דעתנו לזה דהיינו להבדיל וליחד להם להנז' מקום מיוחד בחצר בית הקב' ולהגבילו ולהחתימו בהיקף כותל שיהיה מיוחד דוקא לאלו הגם שהוא בתוך קברות ישראל מכל מקום כיון שהוא מוקף גויל ומובדל בפני עצמו חלק רשות לעצמו כיון שהקצוהו לדבר זה לעצמו הוי כשתי קברות ובזה יצאנו ידי חובתנו לענין דינא הא לן והא להו לבני עמנו דלת העם שרוצים לקוברם בקברות ישראל הא נמי קברות ישראל הן דשטר החצר אחד לכולם דאלו ואלו נכנסים משער אחד וקרפף אחד הוא ויד כולם שוה בו ובזה ישבות דין וקלון ועל זה נאמר גרש לץ ויצא מדון וישבות דין וקלון ונאמר וכוסה קלון ערום ונאמר ונתתי שלום בארץ:

סימן לז

השמטות מהלכות גרים

ישראל שנולד לו בן מנכרית ועדין הבן קטן שאין בו דעת לתבוע מבית דין להתגייר כגון שהוא פחות מבן שלשה שנים מע"מ באופן שאין בו דעת לשאול אין מטבילין אותו על דעת ב"ד או על דעת אביו שאין ביד אביו לגיירו מפני שאינו נקרא בנו שדוקא על דעת אמו מטבילין אותו או על דעת אביו שהוא נכרי שהבן נקרא בנו יכול לגיירו כמו שפסק מרן בש"ע י"ד סימן רס"ח סעיף ז' עיין שם, אבל אם אביו ישראל ואמו נכרית כיון שנקרא בנה ולא בנו אין להטבילו על פיו וגם על דעת ב"ד אין להטבילו כמ"ש הרב תוספת י"ט בפירושו לכתובות בפרק רביעי משנה ג' ובקידושין פרק ג' משנה י"ג בד"ה ממזר שנשא שפחה הולד עבד ע"ש באו"ד והגם שיכול למול אותו עיין ביורה דעה סימן רס"ו סעיף י"ג מ"מ אין יכול להטבילו לשם גרות כמ"ש, ודע דכל זמן דלא טבל עדין דינו כנכרי דעיקר גרות היא הטבילה:

סימן לח

כתב מרן באה"ע סימן זק"ן סעיף ג' וז"ל גרים שנתגיירו וכו' אין להם אחוה כלל ואפילו הם תאומים ונולדו בקדושה אין להם אחוה עד שיהיו שניהם הורתם בקדושה ולידתם בקדושה עכ"ל, נ"ל דמיירי שאביהם ישראל אלא שבא על אמם בעודה נכרית ואחר שהורתם שלא בקדושה נתגיירה ולידתם בקדושה ולהכי קאמר כיון שהורתם שלא בקדושה אינם נקראים בניו ונקראו בניה שהולד כמותה ולא בניו הגם שלידתם בקדושה לא מהני בזה שיקראו בניו עד שתהא הורתם ולידתם בקדושה וראיה מתמר שהיתה בת יפת תואר שבא עליה דוד במלחמה בגיותה ונתעברה וילדתה אמה בקדושה כמ"ש התוספות בקדושין כ"ב ד"ה שלא ילחצנה במלחמה ע"ש, דאי מיירי שאביהם היה נכרי שבא עליה והורתם גם היא בגיותה ולידתם בקדושה שכבר נתגיירה א"כ קשה דלפ"ז אפי' הורתם בקדושה שכבר נתגיירה היא מ"מ כיון שנתעברה מנכרי אין להם אחוה לענין יבום דתליא באב שיהיו אחים מאב דהו"ל כגוי שבא על בת ישראל שנקראים אחים מן האם ולא מן האב וא"כ מאי קאמר עד שיהיו שניהם הורתם ולידתם בקדושה אלא ודאי מיירי שנתעברה מן הנכרי, אלא שראיתי לרש"י ז"ל ביבמות צ"ז ע"ב דפי' על הא דקתני בבריתא ב' אחים תאומים גרים וכו' היתה הורתן שלא בקדושה ולידתן בקדושה לא חולצין ולא מייבמין (שפירש בד"ה לא חולצין וכו' וז"ל דצד יבום מן האב הוא והני אין להם אב דזרע מצרי כבהמה) אבל חייבין עליה משום אשת אח (ופירש"י אבל חייבין כרת משום אשת אח מן האם וכו') הרי לך בהדיא דפי' שאביהם נכרי ובאמת לכאורה דמילתא דתמיה כמש"ל, אבל אחר ההתבוננות נראה דלא קשיא מדברי רש"י דפי' כן משום דהש"ס בהדיא קאמר הכי בע"ב דקאמר הש"ס דהא שני תאומים דטפה

אחת היתה ונחלקה לשתים וקתני סיפא לא חולצין ולא מייבמין ש"מ אפקוריי אפקריה רחמנא לזרעיה ע"ש, ולפ"ז הא דקתני בברייתא שהורתם שלא בקדושה לאו דוקא אלא באמת שגם בהורתם ולידתם בקדושה לא חולצין ולא מייבמין כיון דאבוהון נכרי אלא דנקט הכי כדי לאשמועינן רבותא בסיפא שהגם שהורתם שלא בקדושה מ"מ חייבים משום אשת אח מן האם וכ"ש בהורתם ולידתם בקדושה ועוי"ל דגם ברישא דקתני אין חולצין ולא מייבמין נקט שהורתם שלא בקדושה לרבותא דלא מיבעיא באם הורתם ולידתם בקדושה שהיא כישראלית שילדה בנים מנכרי שנקראים בניה ולא בניו כמאמר הכתוב כי יסית את בנך אלא אפי' הורתו שלא בקדושה שבאותה שעה היתה היא נכרית והוא נכרי ובאותה שעה נקראו בניו אפ"ה לא חולצין ולא מייבמין איך שיהי' הברייתא לא סיימוה קמיה עד שיהיו שניהם הורתם ולידתם בקדושה ולהכי שפיר מיירי באביהם נכרי אבל לדעת מרן הש"ע דסיים הכי עד שיהיו שניהם הורתם ולידתם בקדושה ע"כ מיירי באביהם ישראל כדאמרן ודוק:

עוד יש לפרש דברי מרן ז"ל הכי וה"ק אפילו אחד מהם הורתו שלא בקדושה או מצדה שהיתה עדיין בגיותה הגם דהאב כבר נתגייר או הוא ישראל, או מצד האב שהיה הוא נכרי והיא כבר נתגיירה אין להם אחוה לענין יבום וחליצה דכשהיא עדין בגיותה הרי הולד כמוה וכשנתגיירה נתגייר עמה ולא נקרא בנו, ואם הוא נכרי והיא גיורת הרי כגוי הבא על בת ישראל דהבנים נקראו בניה ואין להם אב ולא נקראו בנים מן האב ולא שייך בהו יבום וחליצה עד שיהיו שניהם הורתם ולידתם בקדושה מתרי צדדי מהאב והאם, ועי' בבא בתרא קמ"ט דקאמר הש"ס התם על איסור גיורא דרב מרי בריה הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה עי' רשב"ם שפירש שנתעברה אמו הימנו בגיות ובתוך כך נתגייר אביו איסור גיורא ואח"כ נולד ר"מ והו"ל הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה ע"ש, והכל קאי אצד אביו שהרי אמו ישראלית והאי דקאמר התם ולידתו בקדושה אין נפקותא לדינא כלל אלא שכך היה המעשה ודוק:

נשלם חלק יורה דעה. בעזרת נוטה שמים כיריעה. קרית חנה דוד
חלק ב

אבן העזר

הלכות פריה ורביה

סימן א

בענין שנמצא תינוק בעיר ולא ידענו מה טיבו אם נכרי לענין יוחסין עי' בש"ע אה"ע סימן ד' סעיף ל"ג ועי' הרמב"ם פרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה עיין שם, והנה הא דנמצא תינוק בעיר נ"ל דמיקרי פירש כמו בבשר שנמצא דקימ"ל דבנמצא הלך אחר הרוב דכל דפריש מרובא פריש ואם הרוב נכרים גם זה נכרי ואם הרוב ישראל ישראל כדאיתא בכתובות ט"ו ע"ב ואע"ג שאדם הוא שנטלו ממקום קביעותו והשליכו כאן מ"מ כיון שלא נטלו בפנינו ולא ידעינן מי נטלו והניחו כאן הוה ליה כתשעה צבורים של מצה ואחת של חמץ ובא עכבר ונטל שלא בפנינו דהגם שידעינן שנטלו ממקום קביעותו מ"מ כיון שנטלו שלא בפנינו אמרינן מרובא פריש עי' בש"ע א"ח סימן טל"ת ובי"ד סימן ק"י סעיף ג' במור"ם בהגה ע"ש, וכן כתב הרב המגיד בפרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה כ"ו על הא דתינוק שנמצא בעיר דכתב שם שנראה מדברי הרמב"ם ז"ל שאין מפקחים ברוב נכרים וכתב שם ד"ה שכבר נשאל הרמב"ם ע"ז והשיב דאדברי רבי יוחנן סמיך דאמר תשעה נכרים וישראל אחד באותה חצר מפקחין ובחצר אחרת אין מפקחין עי' ביומא פ"ד ע"ב ואוקימנא בשפירשו כולם ר"ל נעקרו כולם ממקום קביעותן הראשון ואחר כך פירש אחד מהן לחצר אחרת בזה הוא דאין מפקחין משום שכבר נתבטל קביעות הראשון, אבל אם עדין קביעות הראשון נשאר אלא שפירשו מקצתן והלך אחד מהן לחצר אחרת מפקחין עליו עי' בש"ע או"ח סימן שכ"ט סעיף ב' דלא אמרינן בזה דכל דפריש מרובא פריש כיון דעדין נשאר קביעותן, ובפירשו כולם בזה אמרינן דכל דפריש מרובא פריש, וכתב הרמב"ם בתשובה דה"ה לזה (לתינוק שנמצא בעיר שרובה עכו"ם שאין מפקחין עליו עכ"ל ע"ש בתשובה המוזכרת בספרו פאר הדור סימן ל"ג ע"ש, ואי קשיא לך דהרי זה דומה לעדין נשאר קביעות הראשון במקומו שהרי אנשי העיר הדרים נשארים במקום ישובן בחצריהם ובטירותם כבר כתב הרב מגן אברהם בסימן שכ"ט דתינוק שנמצא בעיר שרובה נכרים כיון דבכל יום ויום ניידי כולם ממקום קביעותם אזלינן בתר הרוב כדעלמא ע"ש ועי' באר היטב שם ס"ק ב' ולהכי אין מפקחין עליו, אלא דלענין קידושין שהוא דבר נוגע לנישואין וליוחסין כתב רבינו הרמב"ם ז"ל בפרק ט"ו הלכה כ"ה שתינוק זה שנמצא בעיר בין ברובה נכרים בין ברובה ישראל הרי זה ספק נכרי לענין אם קידש שצריכה גט מספק דלענין קידושין דהיינו יוחסין ברוב נכרים חיישינן למיעוטא של ישראל והוי ספק קידושין וכן ברוב ישראל חיישינן

למיעוטא דנכרים דאי לא חיישת למיעוטא א"כ הוו קידושין גמורים ונמצא ברוב אחד מתירין אותו לישא בת ישראל דמאיזה טעם אתה בא לאוסרו בבת ישראל כיון דקרית להו קידושין גמורין ולא חיישת לשמא נכרי שהוא ספק איסור דאורייתא דספק נכרי איסורו מדאורי' דבתך לא תתן לבנו, משום הכי אמרו דלא הוי אלא קידושי ספק, ונ"ל לומר דכדי שלא תחלק אמרו נמי ברוב נכרים דהוו קדושי ספק שבאמת מן הדין הוה לן לומר דלא הוו קידושין כלל דהוי כשאר איסורים דעלמא כגון בשר שנמצא בעיר דאזלינן בתר רובא ואפי' לקולא הכי נמי הכא אי אמרינן דאזלינן אחר רוב נכרים לא הוו קידושי כלל וליכא הכא מעלת יוחסין אלא באמת דטעמא הוא משום שלא תחלק אמרינן כן, וכן אם הטבילוהו ב"ד לשם גרות כתב הרמב"ם ז"ל בהלכה כ"ו דהרי הוא כשאר אסופים הנמצאים בערי ישראל ע"כ, ויש להוכיח מדבריו אלה דסובר דאף להכשר הולד לבא בקהל משום ספק ממזרות שהוא איסור מדרבנן אפילו הכי הצריכו תרי רובי, והוא שהרי הרמב"ם ז"ל בהלכה כ"ו קאי אהלכה כ"ה שכתב האסופי שנמצא בעיר שיש בה עכו"ם בין שיהיה רוב נכרים וכו' ועלה קאי הטבילוהו וכו' הרי הוא כשאר אסופים הנמצאים בערי ישראל שאם אין לנו הוכחה שלא הושלך לשם מיתה הרי הוא ספק ממזר, ואם יש הוכחה אין בו משום אסופי וכשר לבא בקהל, וא"כ בשלמא ברוב ישראל כיון דזה מיקרי פירש כמו שהוכחנו לעיל, א"כ מרובא פירש ורובא ישראל נינהו והרי הוא ישראל גמור אלא שאנחנו דנים עליו משום ממזרות משום שהושלך אי ליכא הוכחה אז אנו דנין על המשליכין ואמרינן איכא מיעוט ארוסות ומיעוט שהלך בעליהן למדינת הים, וכנגדם איכא פנויות ואיכא נמי דמחמת רעבון הוו פלגא ופלגא כדאיתא בקידושין ע"ג ע"א והוה ליה ספק ממזר ואסור מדרבנן משום מעלה עשו ביוחסין כדאיתא שם, ואי איכא הוכחה מותר לבא בקהל אבל אי איכא רוב נכרים דהם משליכים ג"כ ולית בהו חשש ממזרות א"כ הרי מסייע לפלגא דפנויה ודמחמת רעבון הנכרים המשליכין והרי רובא דהיתרא, ואי לא בעינן תרי רובי להכשר הולד לבא בקהל למה אסר הכא הרמב"ם בדליכא הוכחה לבא בקהל, ואין לומר דכאן נמי לכהונה איירי זה ליתא דאי לכהונה מיירי כי איכא הוכחה מאי הוי, הא הוכחה לא מהני אלא לסלק חשש ממזרות ועדין יש לחוש לשמא נכרית ונתגיירה דאסורה לכהן, ודוחק לומר דבולד זה דוקא מיירי, ועוד דולד זכר אין בו יחוס כהונה אלא ודאי בנקבה מיירי ובנקבה אפילו איכא הוכחה עדין יש איסור משום גרות אלא ודאי ליוחסי ישראל איירי ואפילו איכא רובא חדא אסר עד דאיכא תרי רובי יזה הוכחה רבה ויקירא לדעת הרב בית שמואל בסימן ד' ס"ק ט"ל

דכתב דלהכשר הולד לדעת הרמב"ם אף בדאיכא רוב אחד בעינן בדיקת האם ולא סגי ברוב אחד ע"ש:

ודע אחי קורא נעים בשובה ונחת, דעדיין יד הדוחה נטויה שיכול לדחות דהנה יש לפרש בדברי רבינו הרמב"ם ז"ל הכי, שבמה שכתב בתחילה בהלכה כ"ה בין שהיה רוב העיר עכו"ם בין רוב העיר ישראל ואחר כך כתב הרי זה ספק עכו"ם אם קדש אשה וכו' ר"ל לנו בזה במה שהקדים בין בין בצד אחד דהיינו ברוב נכרים אם קדש הרי זה ספק נכרי וצריכה גט מספק, ובצד השני שרוב העיר ישראל אם הטבילוהו הרי הוא כאסופי הנמצא בערי ישראל כיון דרוב ישראל בעיר א"כ דיינינן ליה כפלגא ופלגא ככל סתם אסופי ואסור לבא בקהל דאין כאן אפילו רוב אחד, הא איכא רוב אחד לית בו דין אסופי לענין להכשירו לבא בקהל כיון שפירש ואם לא הטבילוהו שעדין יש לחוש שמא נכרי הוא כיון דהוא ספק תורה ברוב אחד אין להתירו לישא ולינשא לבת ישראל אבל בהטבילוהו שנסתלק ממנו חשש נכריות ואין כאן אלא ספק ממזרות בפלגא ופלגא אסור הא יש כאן רוב אחד יש להתירו לבא בקהל, ובהלכה י"ב דמיירי אפילו רוב כשרים אצלה שאני התם דלא ידעינן שפירש אצלה דשמא היא אזלא לגביה, ועל פי פירוש זה אתי שפיר מש"כ הרמב"ם ז"ל הרי זה ספק וצריכה גט מספק דבאמת קשה אי קאי ארוב ישראל נמי הא מדאוריית' אזלינן אחר הרוב וזה שנמצא בעיר דיינינן ליה פריש מרובא פריש, וכמו שהשיב הרמב"ם לשואלו שהשיב לו דאנן אדברי רבי יוחנן סמכינן דאי פירשו כולם אזלינן בתר הרוב ואין מפקחים עליו וסיים וה"ה לזה (ר"ל שנמצא בעיר) שפירש מעיר שרובה עכו"ם וא"כ צריכה גט מתורת ודאי ולא מתורת ספק [ולזה יש לומר דכונת חכמים בזה להחמיר שאם קדשה אדם אחר מקודשת מספק וצריכה גט מזה ומזה וכן להחמיר בדינה בדיני נפשות שאם אחד בא עליה אין לחייבו מיתה] ועי' מש"כ לעיל אבל לפי פירושנו זה שכתבנו דלא קאי הרמב"ם אלא אחלוקה דעיר שרובה נכרים אתי שפיר, אלא דמדברי הרב המגיד שם ד"ה האסופי וכו' שכתב ומפורש שם אפילו ברוב ישראל וכו' ובודאי שאם קדש אשה שהיא מקודשת מספק וכו' משמע דדברי הרמב"ם ז"ל בכאן קאי נמי ארוב ישראל בעיר ואפ"ה לא הוי אלא קדושי ספק דוקא ומה שכתב המגיד שם והטעם משום דאיכא מקצת עכו"ם או ישראל קבועים בעיר וכל קבוע וכו' באמת דבריו צ"ע רב וכמ"ש הב"ח עליו בטור אה"ע סי' ד' עיין עליו ומ"ש הרב ב"ח שם ליישב דסב"ל להרמב"ם ז"ל מדינא ודאי קבוע יש לו מפני שנמצא בעיר אלא וכו', הרואה יראה שדבריו קשים להולמם דאי מדינא קבוע יש לו א"כ ברוב נכרים נמי אמאי אין מצווים להחיותו ולהחזיר לו אבדתי ואמאי מאכילין אותו נבלות שלשון זה דנקטו

להאכילו ולא נקטו שמותר לאכול נבלות מורה באצבע שמותר להאכילו בידים, והרב בעל דרישה נמי נדחק ליישב פירוש הרמב"ם לפי מה שהשיב לשואלו דבר בתשובה הנזכרת בפאר הדור סי' ל"ג דנמצא תינוק בעיר הוי כאילו פירשו כולם ע"ש דפירש דברי שמואל דקאי ארב דקאמר לא שנו אלא להחיותו אבל ליוחסין לא וכונת רב לגרוע כחו ועל זה בא שמואל לפלוגי עליה וליפות כחו הוא בא, ובא לומר דלא שנו אלא להחיותו הוא דבעינן רוב ישראל, אבל לפקח עליו את הגל אפילו ברוב נכרים ומשום הכי פריך דשמואל אדשמואל אהדדי דהכא קאמרת לשמים דאם פירשו כולם סבירא ליה כר' יוחנן ואין מפקחין והא הכא אמר שמואל דאפילו ברוב נכרים מפקחין ואפילו פירשו כולם דנמצא תינוק כפירשו כולם דמי ותריץ לו בש"ס דשמואל לא קאי אדרבי אלא אארישא לחודה ופליג שמואל אדרבי יוחנן ע"ש שפירושו אחר נשיקת ולחיכת כפות רגליו רגלי קודש הכהנים הנושאים ארון הקדש, רחוק מאוד מאוד כאשר יראה הרואה בחלישות דברים אלו ועוד דלמה צריך לומר דשמואל אארישא קאי ועיקר התירוץ דשמואל פליג חסר והול"ל אלא שמואל פליג אר' יוחנן ותול"מ:

על כן נראה לי לפרש דהכי פריך בש"ס על מה שתירץ בש"ס דשמואל קאי אפירשו מקצתייהו ונשאר הקביעות במקומו ואפילו ברוב נכרים מפקחין פריך ומי אמר שמואל הכי והא אמר שמואל וכו' וקא סלקא דעתיה דהמקשה דשמואל בהאי מימרא שנית קאי ארוב ישראל ואמחצה ע"מ דקתני בברייתא הנמצא שם ישראל וקאמר הא דאמרן ישראל הוא לאו להחיותו דוק' וכמו שאמר רב אלא אף לפקח עליו את הגל בשבת דאיכא בזה חילול שבת אפ"ה מפקחין וכונת קושייתו הכי היא ומי אמר שמואל הכי דהיינו אפילו ברוב נכרים אם פירשו דוקא מקצתם מפקחין והא אמר שמואל ואי הכי למה ליה לשמואל לומר תו מימרא זו שאם רוב ישראל או מחצה על מחצה שהן שקולין דמפקחין הא תו למה לי השתא ברוב נכרים ופירשו מקצתם דאיכא למימר דכל דפריש מרובא פריש כדאמרן בעלמא בשאר איסורין אפ"ה קאמ' שמואל דמפקחין ולא אזלינן בתר הרוב ברוב ישראל או מחצה ע"מ לא כ"ש, ומשני אלא שמואל אארישא קאי ארוב נכרים וכיון דחדית לן דשמואל קאי ארוב נכרים הרי בהדיא פליג ארבי יוחנן ולא כדהוה סלקא דעתיה מעיקרא, ולפ"ז מימרות דשמואל יתפרשו הכי דשמואל דקאמר אארישא דברייתא דלפקח עליו את הגל אינו כן והוציא הברייתא מפשטה דהברייתי' סתמא קתני אם רוב נכרים נכרי דמשמע לכל מילי ושמואל הוציאה מפשטה וקאמר דהברייתא לאו דוקא לכל ענין קתני שהוא נכרי אלא דלפקח עליו את הגל שהוא ספק נפשות לא אמרינן שהוא נכרי שמואל לטעמיה דסבר בעלמא דאין הולכין בנפשות אחר הרוב, ועי' להרב המגיד

בהל' שבת פ"ב הלכה כ' כ"א ועי' להרב כ"מ שם, נחזור למש"כ הרב המגיד דבעיר הוה ליה קבוע עיין להרב לחם משנה שם בהלכות שבת שנדחק ליישב דברי המגיד ודברי הרמב"ם ז"ל, וראיתי להרב הגדול רבינו משה בן חביב בחידושיו ליומא בתוספת יוה"כ בש"ס פ"ד שהביא דברי המגיד ותמה עליהם ועיין שם שיישב הרב דקושטא דמילתא דבני העיר חשיבי כקבועים לדעת הרמב"ם ולהכי צריכה גט מספק אלא דבענין לפקח עליו את הגל מחמירינן שלא לחלל שבת דלא חשיב בא מן הקבוע דדילמא סיעה של נכרים עברה שם והשליכתו ע"ש, והוא קרוב למה שתירץ הרב לחם משנה ז"ל שכתב אע"פ שהוא קבוע מ"מ בקבוע גרוע כזה לא סבירא ליה לר"י דמפקחין ע"ש, איך שיהיה לפי דברי הרב המגיד הרמב"ם קאי אשתי חלוקות, וכן משמע ג"כ מדברי הרב ב"י בסימן ד' ד"ה ומ"ש קדש אשה שכתב בא"ד וז"ל בא ליתן טעם למה כתב הרמב"ם דאף ברוב גוים וכו' ע"ש, וכן באמת מורה ובא לשון הרמב"ם ז"ל מהוכחתנו אשר הוכחנו לעיל הוכחה רבה ויקירא דסובר הרמב"ם דאף להכשר הולד לבא בקהל בעינן תרי רובי ודוק, וא"כ הא דש"ס כתובות ט"ו דקאמר פירש אחד מציפורי ובעל הולד שתוקי הוא כפשטא דשתוקי כסתם שתוקי האמור בדברי חז"ל שהוא אסור לבא בקהל ה', אלא דעדין יש לבעל דין לחלוק ולומר דלא החמיר הרמב"ם ז"ל בנמצא תינוק וכן הא דציפורי דפירש אחד ובעל דוקא באם פירש מתוך הקבוע ונשאר שם הקביעות כי הא דציפורי וכהא דנמצא תינוק בעיר דקושטא דמילתא דבני העיר חשיבי כקבועים כמ"ש מהר"מ בן חביב ז"ל והרב לחם משנה ולהכי כיון שנשאר קביעות במקומה דנין להחמיר כאילו אירע דבר זה בקבוע גמור אבל אי איכא רובא דרוב סיעה שאין שם קביעות ופירש אחד מהן דלא אתי מקביעות ברובא חדא סגי לענין יחוסי ישראל ואם כן בעיר גדולה שנכנסין לעיר בכל יום תמיד סיעות סיעות מארחי ופרחי סגי ברוב אחד להכשיר הולד לבא בקהל, זה אינו דהרי הגם דאיכא נכנסים ויוצאין מ"מ כיון דכל אחד לן בביתו קבוע איקרי, וראיה לזה ממה שאמרו ביומא פ"ד תשעה נכרים וישראל אחד שנכנסו לחצר ופירש אחד מהם לחצר אחרת דמיקרי מה שהיו בחצר יחד קבועים אפילו לא נכנסו אלא לפי שעה, וא"כ כאן נמי דכל אחד נכנס ולן בביתו הו"ל קבועים כאנשי העיר ובעינן תרי רובי, ולדעת מרן ז"ל דפסק כהרמב"ם ז"ל לא מהני תרי רובי דעיר וכמו שפסק בש"ע אה"ע סימן ו' סעיף י"ו ע"ש:

ומעתה נתנה ראש ונשובה ונראה להרב שדי חמד הוא רב פעלים מקבצאל שאסף וקבץ באסיפת דינים במערכת אישות סימן א' אות כ"ט מפיו יצא עת"ק דברי אדוני הארץ מוהרד"ח בספר נדיב לב אה"ע סימן ג' וז"ל הצ"ל ואילו רמיזת החרשת לא מהני במקום

טענה וכו' היינו דוקא להכשירו לכהונה דמעלה עשו אבל להכשר הולד אזלינן בתר רובא ברוב כשרים אצלה ולא בעינן בדיקת וכו' דלא כמ"ש הבית שמואל בסימן ד' ס"ק ט"ל דלהכשר הולד בעינן בדיקת האם וכו' ע"ש, דהנה לפי מה שכתבנו והוכחנו נראה שדברי הרב בית שמואל מוכרחים חיים וקיימים ונאמנים בצביונם ובקומתן נאמן שמואל כמש"ל ואין ספר הרב נדיב לב מצוי בידי לראות מהרה בתפארת עזו ולחזות בנועם דברי פה קדוש ז"ל:

ודע דמדברי הרב המגיד פרק י"ח מהלכות איסורי ביאה הלכה י"ג והר"ן ז"ל דכתבו דבפנויה שאמרה לכשר נבעלתי מכשירין העובר כדין תורה אפי' ברוב פסולים אצלה שלא החמירו בבתה כלל לפי שאם היו מחמירין לא היתה לה תקנה לבא בקהל והרי הולד כדין האשה שנשאת בדיעבד [פירוש לכהן שקימ"ל שאם נשאת לא תצא עי' אה"ע סימן ו' סעיף י"ז] אבל היא עצמה לכתחילה לא תנשא אלא בתרי רובי דיש לה תקנה שתנשא לישראל ע"ש, דמשמע מדברים אלו דבאינה טוענת שהצריכו תרי רובי [עי' אה"ע סי' הנז' סעיף ח"י] גם בבתה, הוא אפילו ליוחסי ישראל לבא בקהל דאי נימא שלא אמרו והצריכו תרי רובי אלא ליוחסי כהונה אבל ליוחסי ישראל ברוב אחד סגי שנתנו אפילו בבת הבדל וחילוק בין יחוסי כהונה ליחוסי ישראל א"כ גם בטוענת ג"כ הו"ל להצריך ליוחסי כהונה לפחות רוב אחד אע"פ דליוחסי ישראל העמידוה על דין תורה אפילו ברוב פסולים אצלה משום שאין לה תקנה, לכהונה לא יתירוה בלא כלום כ"א בטענה אל"ו דסברי מרנן שאין חילוק בבת ובכל מקום הצריכו תרי רובי היכא שאין אמה באה בטענה וא"כ יש להוכיח ג"כ מדבריהם דלא כהרב נדיב לב, אין מזה סתירה דיש לומר דאינהו נמי לא קאמרי אלא דליחוסי ישראל אבל ליוחסי כהונה לא מיירי אלא שאם אמרו דכלפי אמה שאסורה לכהן משום זונה שהוא איסור דאורייתא שהצריכו תרי רובי אפילו בטוענת משום שיש לה תקנה שתנשא לישראל קאמרי דלענין הבת במקום שאין לה תקנה לא הצריכו אפילו רוב אחד בטוענת והיינו ליוחסי ישראל אבל ליוחסי כהונה אפשר לומר שהצריכו לפחות רוב אחד ודוק, איך שיהיה דברי הרב נדיב לב בזה צריכים לי עיון כעת במה שכתב דלהכשר הולד לא בעי תרי רובי לבא בקהל כ"א ליוחסי כהונה, וצריך לראות בספרו מה הכרח יש לו בזה, ה' יאיר עינינו בתורתו ויאר פניו אלינו להטות לבבינו אליו לשמור חקיו ומשפטיו אמן, ויקויים בנו מקרא שכתוב רפאות תהי לשרך ושיקוי לעצמותיך אמן, דברי דוד החותם פה אורן יע"א בשנת תרס"ט לפ"ק:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן ב

שאלה מומר לחלל שבת בפרהסיא ואוכל נבלות וטריפות אשר הוא רשע למות והוא מומר לתיאבון אלא שלא יצא מן הכלל לגמרי ועדיין אומר יהודי אני ואין אני יוצא מכלל היהודים אלא שזדון לבו השיאו לדבר אחר לעשות את המעשים האלה אשר יזם לעשות, ועתה רוצה הוא להתחתן בבת ישראל כשר אם מותר להתחתן עמו וכן ישראל כשר שרוצה להתחתן עמו ולקחת בתו של זה המומר או נימא שדינו כנכרי לגמרי ואסור להתחתן עמו:

תשובה הנה מצאנו ראינו לרבותינו ז"ל אשר חכמים יגידו בכמה דברים דנו אותו כדין נכרי בענין שחיטה אסרו שחיטתו כשחיטת נכרי כדאיתא בחולין ה' ע"א שהשוה מחלל שבת בפרהסיא למנסך לע"ז דכולם אין מקבלין מהן קרבן ומזה הוכיח ששחיט' מומר לע"ז אסורה באכילה דלא כרב ענן אמר שמואל ע"ש, וכן פסק הטור והש"ע יו"ד סימן ב' סעיף ה' וז"ל הטור הצ"ל חוץ מע"ז וחילול שבת בפרהסיא, אבל מומר לאחד מאלו הוי כגוי גמור ע"כ, וכדאיתא בש"ס דמומר לכל התורה, ולשון הריב"ש ז"ל סימן ד' דינו כגוי לכל דבר, וכן הוא לשון הרמב"ם ז"ל בהלכות גירושין פרק ג' הרי הוא כגוי לכל דבר ע"ש, ובענין אי מהני ישראל עומד ע"ג אי לא, פלוגתא דרבוותא היא דמצינו להרב שלטי גבורים שסביב הרי"ף בתחילת חולין שכתב וז"ל ישראל המומר לכל התורה כולה אינו כנכרי לפי שזה מצווה הוא על כל המצות כישראל גמור אלא שהוא פושע לפיכך אם היה ישראל כשר עע"ג וראהו ששחט יפה בהכשר שחיטתו כשירה כמבואר וכו' לשון הריא"ז ע"כ ע"ש, אבל ראיתי להרשב"א ז"ל בחי' לחולין שכתב אפילו בישראל כשר עע"ג אסור ע"ש, וכן הוא דעת הר"ן ז"ל בפירושו על הרי"ף לחולין וז"ל וכן מומר לע"ז הרי הם כנכרים גמורים שאינם בשחיטה כלל ואפילו ישראל עוע"ג מתחילה וע"ס שחיטתן פסולה שאין שחיטה אלא בישראל כדתנן לקמן שחיטת נכרי נבילה וכן הדין למומר לחלל שבתות בפרהסיא והכי איתא בגמרא עכ"ל, וכן הרא"ש ז"ל בפסקיו בריש חולין כתב בשם ר"י דאפילו ישראל עוע"ג עיין עליו בסימן ז' ומרן ז"ל בש"ע יו"ד סימן ב' כתב דינו כעכו"ם ומשמע שאפילו ישראל כשר עומד ע"ג אסור, נמצא דלדעת הריא"ז מומר לכל התורה כולה לא הוי דינו כנכרי ולהכי שחיטתו מותרת אם ידענו בו ששחט כראוי ולא הוי כשחיטת נכרי שהיא נבילה ואפילו בישראל עומד ע"ג, ולדעת הרמב"ם והרשב"א והרא"ש והר"ן והטור ומרן ז"ל דינו כנכרי לכל דבר, ונראה לי שכן יש להוכיח מן הש"ס שם בחולין ה' דגם בישראל עוע"ג אסור, דאי לא מאי מוכיח שמואל מדמצינו ביהושפט מלך יהודה שנהנה מסעודתו של אחאב נימא שנהנה משום שהיה ישראל

כשר עע"ג מגבריה דיהושפט וכמו שפריך הש"ס בכיוצא בזה אלא ודאי מוכח מן הש"ס שאינו מועיל בזה ישראל עע"ג משום דהוי כשחיטת נכרי דלא מהני ישראל עע"ג, הרי דלענין שחיטה עשאוהו כנכרי גמור וכמו כן מצינו שהשוו אותו לנכרי גמור לענין כתיבת גט דקימ"ל דנכרי אפילו ישראל עע"ג פסול דה"ה מומר לחלל שבת בפרהסייא כמו שפסק הטור והש"ע באה"ע סימן קכ"ג סעיף ב' ע"ש, ואפילו בישראל עע"ג כמ"ש המגיד משנה הלכות גירושין פ"ג הלכה ט"ו ע"ש, וכן דנו אותו הדנים לפני חכמים לענין ביטול רשות שדינו כנכרי כדפסק מרן בשלחנו הטהור א"ח סימן שפ"ה סעיף ג' וז"ל ישראל מומר לחלל שבתות בפרהסיא אפילו אינו מחללו אלא באיסור דרבנן הרי הוא כעובד ע"א וכו' ואינו מבטל רשות כדין נכרי ע"כ ע"ש, ומשמע מש"ס דחולין דף ו' ע"א דמי שהדין שלו שאין מבטל רשות הרי הוא כעכו"ם גמור ע"ש, וכן לענין אכילת הפסח כתיב כל בן נכר לא יאכל בו ות"א כל בר ישראל דאשתמד לא ייכול ביה, וכן לענין אבידתו דנוהו כנכרי שאסור להחזיר לו וטעמו מפני שהוא מחזיק יד רשעי עולם כדפסק הרמב"ם ז"ל בפרק י"א מהלכות גזילה הלכה ב' וכדמשמע במסכת ע"א כ"ו דפריך ולישני ליה כאן במומר לתיאבון כאן להכעיס ע"ש, ולפ"ז לכאורה נראה כיון שדנו אותו לדברים האלו כנכרי גמור ה"ה והיא הטעם שדינו כנכרי גם לענין תיקון דמאי שנא, וכן מדוקדק מלשונם דכתבו הרי הוא כנכרי לכל דבר משמע שגם לענין זה דינו כנכרי דמאן פלג לן, אלא שלעומת זה מצינו שלכמה דברים לשון חכמים מרפא במימר קדישין עשאוהו כישראל גמור, האחת שנויה ביבמות ט"ז ע"ב אמר רב יהודה אמר רב אסי נכרי שקידש בזה"ז חוששין לקידושיו שמא מעשרת השבטים הוא ע"ש, הרי אע"פ שהם משומדים לגמרי ומעשיהן מעשה נכרים אפילו הכי אמרו קידושיהן קידושין הגם דאסיק בש"ס התם דלא חיישינן לקידושי נכרי הייני מטעמא אחרינא משום דבנך הבא מן הנכרית אינו קרוי בנך וכבר נשאו נכריות ובנות שנשבו ונשאום נכרים והולידו מהם שהן קרויין בנך כבר אמרו בש"ס התם ביבמות דבנתה דההוא דרא אצטרויי אצטרי ור"ל נבקע רחמן מלקלוט זרע ונעשו עקרות, ועוד דאמרו בש"ם משם שמואל דלא זזו משם עד שעשאום נכרים גמורים ע"ש כי בנים זרים ילדו כדאיתא התם, אבל משומדים דעלמא קידושי' קידושין וכן איתא בפרק החולץ מ"ז ע"ב טבל ועלה הרי הוא כישראל לכל דבריו, למאי הלכתא דאי הדר ביה ומקדש בת ישראל ישראל מומר קרינא ביה וקידושיו קידושין וכן פסק הטור והש"ע אה"ע סימן מ"ד ס"ט ע"ש בטור וב"י וב"ח שם מה שכתבו בזה, וטעמא הוי משום אע"פ שחטא ישראל הוא כדאיתא בסנהדרין מ"ד ע"א חטא ישראל (יהושע ז' י"א) אמר ר' אבא בר זבדא אע"פ שחטא ישראל הוא ופירש רש"י

שם דעדין קדושתם עליהם ע"ש, וכן לענין טומאת מת עשאום כישראל כמ"ש הרשב"א ז"ל הביא דבריו הרב דעת קדושים במערכת מ"ם וכן כתב רמ"א ביו"ד סי' שט"ב בשם הרשב"א ז"ל והרמב"ם ע"ש, ומצאתי בתשב"ץ חלק ג' בסיף התשובה שכתב וז"ל והרב ר' פרץ הכהן היה נזהר מפני המשומדים וכו' ע"ש, וכן לענין שליחות הגט שוויינהו רבנן כישראל שכן פסק מרן ז"ל בש"ע אה"ע סימן ק"ס סעיף י"א ומור"ם ז"ל בסימן קמ"א סעיף נ"ט דכתבו שהמשומד יכול לעשות שליח הולכה להוליך הגט לאשתו ע"ש, וגם לדעת מהרי"ו ז"ל דסב"ל שאין יכול לעשות שליח הולכה, היינו טעמא דחיישינן לשמא יבטלנו ואף אם יקבל עליו בחו"ש שלא לבטלו לא מהני דשמא יעבור על שבועתו כמ"ש מור"ם שם ע"ש, וא"כ אי דינו כנכרי לכל דבר איך יכול לעשות שליח הא קימ"ל שאין שליחות לגוי אלא מוכח שדנוהו כישראל ועי' להרב תרומת הדשן סימן רל"ז מה שהאריך שם לעשות תיקונים ואופנים שלא יבא לידי מכשול אבל לענין שליחות מפשט פשיטא להו דשליחותייהו שליחות לכל הרבנים הגדולים שאסף וקבץ רב פעלים מקבצאל באותה תשובה ע"ש, וכן לענין שיעשו אותו שליח שלוח הוא בעצמו מתבאר מדברי הראב"ד בעל ההשגות בפרק ששי מגירושין הלכה ו' וז' שמומר לחלל שבת נעשה שליח לגיטין וז"ל כתב הראב"ד ז"ל וכו' אבל מי שחילל שבת וכו' למה יהיה פסול להביא את הגט והלא הוא ישראל גמור לכל דבריו עכ"ל, הרי בהדיא קרי בחיל וכן אמר שקורא אותו ישראל גמור לכל דבריו אף שמחלל שבת ומדפסיק ותני הכי משמע אף במחלל שבת בפרהסיא מיירי שהוא מומר לכל התורה כולה, וראיה לזה ממה שמצאתי להרב שלטי הגבורים בעל מגן האלף על הש"ע א"ח סימן קפ"ט שהעתיק מה שכתב הראב"ד בהשגות הנז' לחזק ולקיים ולאמץ דבריו ז"ל דסובר שהמומר נקרא בן ברית ובר שליחות הוא מהשגת הראב"ד הנזכר וכתב על דברי הראב"ד הרי דמכשיר מחלל שבת להביא גט אף דהוא מומר לכל התורה כולה ע"ש, הבט נא בעיניך וראה שהגאונים ז"ל סוברים ומפשט פשיטא להו שדברי הראב"ד אמורים במחלל שבת בפרהסיא מדכתבו אף דהוא מומר לכל התורה כולה ע"ש ובאמת זה מוכרח מדברי הראב"ד גופיה ודוק, ואפ"ה קירא אותו הראב"ד ישראל גמור לענין שליחות ע"ש, עוד מצינו לרבותינו ז"ל שהסכימה דעתן דעת עליון שעושה ממזרות כדין ישראל גמור כאשר כתוב לאמר בתשובת הרא"ש ח"א סימן מ"ז בשם רב סעדיא גאון והביאו הרב כנה"ג אה"ע סימן ד' הגהת הטור אות י"ז וז"ל משומד שהורתו ולידתו בקדושה אע"פ שמחלל שבת בפרהסיא אם בא על אחת מחייבי כריתות הולד ממזר ע"ש ועיין עוד למר"ן ביו"ד סימן רס"ח סוס"ב בדין הגר שמל וטבל ע"ש, וכן יצא משפטו לענין יבום וחליצה כישראל וכמו שפסק הרמב"ם הלכות יבום

וחליצה פרק ראשון הלכה ו' ע"ש, ועיין מגיד משנה שם שכתב שכן הוא דעת הרשב"א ז"ל וסיים וז"ל וכ"ש שאשתו הנשואה לו בקדושה שאם המיר לאחר מכאן זיקת האח הכשר לא נסתלקה ממנה ע"ש ועי' כ"ז בהג' מרדכי פ' החולץ שהאריך בדין זה ע"ש, וכ"כ נמוק"י בפירושו על הרי"ף בפ' החולץ דמשומד זוקק וזוקקין לו ע"ש, וכן פסק מרן בש"ע אה"ע סימן קנ"ז סעיף א' ד' ועי' להרב נחלת צבי בסימן זה ס"ק ב' ד' ע"ש, וכן מוכיחין דברי התוספות בסנהדרין ע"ב ע"ב ד"ה ישראל הוא בן ברית הוה שכתבו וז"ל ישראל כותי בן ברית ולא מומר דמומרין מורידין ולא מעלין ע"ז דף כ"ו עכ"ל, הרי מוכח מדבריהם להדיא דמומר עדיין נקרא ישראל סתם ולא אמעיט אלא כותי, ודבריהם כתובים ומסורין במומר להכעיס שהוא מומר לכל התורה כדפסק מרן כש"ע יו"ד סימן ב' סעיף ה' מדכתבו מומרין מורידין וכו' דלתיאבון אין מורידין כדמוכח מש"ס ע"א כ"ו אמר לו אני שונה לכל אבדת אחיך לרבות את המומר ואת אמרת וכו' ע"ש, ובענין ירושה נמי עשאוהו כישראל שיורש ומוריש כדפסק מרן בחומ"ש סימן רפ"ג סעיף ב' ועי' הרמב"ם הלכות נחלות פרק ו' הרי מצאנו ראינו שלכמה דברים משפטו משפט אחד לכל ישראל, וכיון דלכל הני מילי שוויוהו רבנן כישראל צריכין אנו לתת טעם לשד וסברא להני מילי אחריני דשיויוהו רבנן כנכרי כגון הני דאמרן לעיל שחיטה וכתיבת הגט וכיוצא שאפילו ישראל עוע"ג, ונ"ל דטעמא רבה אית בהו דשחיטה כמ"ש התוספות בחולין ג' ד"ה קסבר כותים גרי אריות וז"ל ושחיטתם פסולה כמו נכרים מוזבחת מה שאתה זובח אתה אוכל כלומר אותו שהיא בר זביחה לאפוקי נכרי ואוכל נבלות להכעיס ע"כ ע"ש, וכן כתב הרא"ש בפסקיו לשם סימן ה' ע"ש, ויש להתבונן בדבריהם ז"ל דבשלמא כותי לאו בר זביחה אלא ישראל אוכל נבלות להכעיס איהו נמי בר זביחה הוא דמצווה ועומד הוא וישראל איקרי כאשר הוכחנו מכל הנז' לעיל ומדברי התוס' דסנהדרין:

וראיתי להרב תבואות שור סימן ב' סעיף י"ג בספרו שמלה חדשה ס"ק כ"א שכתב וז"ל הצ"ל וא"כ מימר נמי לאו בר זביחה הוא וראיה דבהשולח גבי הא דדרשינן וקשרתם וכתבתם כל שישנו בקשירה ישנו בכתיבה דממעטינן מומר מדאורייתא וז"ל הרמב"ם פרק ראשון מהלכות תפלין כל שמוזהר על הקשירה ומאמין בה אוכל משחיטתו ועי' ב"ח ביו"ד סימן ב' ד"ה ומומר וא"כ גם כאן בזביחה נימא הכי כל שמוזהר על הזביחה ומאמין בה אוכל משחיטתו, ומענין כתיבת גט נמי דכתבו שאפילו ישראל עוע"ג פסול היינו טעמא משום דבעינן כתיבה לשמה וכתב לה לשמה, וגוי ומומר לדעתיה עביד ואינו כותב לשמה כדאיתא במס' גיטין כ"ג דנכרי אפילו ישראל עוע"ג פסול דנכרי אדעת' דנפשיה קעביד עי' תוספות שם בהמביא ד"ה נכרי לדעתיה דנפשיה קעביד ע"ש,

והכא נמי נימא במומר שאינו כותב לשמה וכמ"ש הרב בית שמואל באה"ע סימן קכ"ג ס"ק ה' ע"ש, וכמ"ש המגיד משנה הל' גרושין פ"ג הלכה ט"ו בסוף ד"ה הכל כשרים לכתוב את הגט ועי' כ"מ שם, וביטול רשות נמי לא פסיק טעמא בגוויהו דנכרי ומומר דא ודא אחת היא דמידי הוא טעמא בנכרי שאינו מבטל רשותו וצריך שכירות משום שלא ילמד ממעשיו הכא נמי במומר לא שנא כדי שלא ילמד ממעשיו ויתרחק ממנו דאוי לרשע אוי לשכנו ולכך אינו מבטל רשותו, ואבידתו נמי תשובתה בצדה כמ"ש הרמב"ם מפני שהוא מחזיק ידי עוברי עבירה כמש"ל:

ואחזה אנכי אשית לבי אל מש"כ הטור בי"ד סימן רס"ח בדין הגר שאפילו חזר לסורו וחזר ועבד ע"ז הרי הוא כישראל מומר שקידושיו קידושין, וכן הוא לשון הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פי"ג הלכה י"ז וכן הוא לשון מרן בשלחנו הטהור יו"ד סימן רס"ח סעיף י"ב וכתב ע"ז הרב ט"ז ס"ק ט"ז וז"ל בטור כתוב בשם בה"ג דאם חזר לסורו יינו יין וכו' נראה לי דקמשמע לן דדוקא להני מילי שהם לחומרא דינו כגוי אבל לא לקולא ע"כ, וא"כ לפי דברי הט"ז כ"ש בישראל מעיקרו ונשתמד דלא הוי כנכרי אלא לחומרא ולא לקולא וסיים הטור כאן דהא דאמרינן דדינו כעכו"ם אינו אלא להרחיקו קאמר, וכדברים האלה כתב הרב ב"י בשם נמוקי יוסף וז"ל כתב נמק"י בשם הריטב"א מסתברא דבדיני ממונות בהקנאות וחיובים כולם כישראל הוא נדון ע"ש, הנה לפי דברי הט"ז מצינו מענה לשון דלענין שחיטה וכתיבת הגט וביטול רשות שדנוהו כנכרי התם לחומרא הוא אבל באמת דינו כישראל לכל מילי:

והא דמצינו לענין שליחות שיכול לעשות שליח הולכה אע"ג דהוי לקולא ולא אמרינן דליהוי כגוי לחומרא ואין שליחות לגוי להחמיר ועוד דלמה הקלת על אשתו והתרת אותה לעלמא ע"י גט כריתות שלו ולא דנת את דינו כנכרי שאין שייך בו גט ולא נשואין, נ"ל לתת טעם לשבח חדא משני פנים או משום דממה נפשך מותרת לעלמא ע"י גט זה שאם נחשביה כגוי לגמרי אינה צריכה גט ממנו דאדעתא דהכי לא נתקדשה לו ואי חשבת ליה ישראל הוי גט מעליא, או משום עיגונא דאיתתא התירוה בגט זה כזה וכיון דחשבת ליה גט מידו לה אם כן חשבת ליה ישראל ולהכי יכול לעשות שליח הולכה כי היכי דלא ליהוי תרתי דסתרי, ומהאי טעמא נמי יכול ליעשות שליח להביא את הגט לאשה מיד בעלה לדעת הראב"ד כדכתבנו בסמוך משום כיון דמשומד יכול לעשות שליח יכול נמי ליעשות שליח, ועוד טעם אחר יש כאן דכיון דקידושיו קידושין וחשבת ליה ישראל גטו נמי גט ושליחותיה שליחות דאיתקש הויה ליציאה לכל מילי כדאיתא

בפרק קמא דקידושין ועי' להרב רבינו לוי בן חביב בתשובתיו סימן נ' ולהרב יכין ובועז ח"ב סימן ל"א:

יצא לנו מזה דמומר לע"ז ולחלל שבת בפרהסיא דינו כישראל לכל דבר אלא דלהחמיר אמרינן דדינו כנכרי, ומהאי טעמא דדינו כישראל כתב הנמק"י משם הריטב"א הביאו הרב ב"י סימן רס"ח דישראל שחטא ועשה תשובה אין צריך טבילה ועוד כתב דרבינו בסימן רס"ז כתב בשם גאון ישראל מומר אין צריך טבילה ומדסתם משמע אף מומר להכעיס שאמרו עליו שהוא כגוי וכתב בב"ה בשם הר"ש בן הרשב"ץ דאפילו הנכרי הבא על המומרת זרע הבן הוי כישראל אפילו ע"ס העולם וכששבים אין צריך להודיעם קצת מצות קלות וחמורות לפי שהם מחוייבים במצות כמונו והם מושבעים ועומדים מהר סיני ואין צריך טבילה וטעמא משום דלא יצאו בשמדותם מכלל ישראל והרי הם כישראלים גמורים אלא דלהחמיר עשאום כנכרים לדברים הנזכרים וכן משמע בהדיא מדברי הרמ"ך הביא דבריו הרב יכין ובועז בח"ב סימן ל"א שאחר שכתב דברי הרמב"ם ז"ל בהלכות גירושין בפרק ג' שכתב דהרי הוא כגוי לכל דבריו על זה כתב הרב וכבר הגיה הר"מ הכהן ז"ל וז"ל נראה מדבריו שאמר הרי הוא כגוי לכל דבריו שישראל שנשתמד אין גירושיו גירושין וכל הגאוני' פוסקים דישראל מומר לע"ז קידושיו קידושין ולא הוו להו כנכרים כ"א לדברים המנויים בתלמוד דקימ"ל אע"פ שחטא ישראל הוא, וכתב הרב יכין ובועז משם אביו ז"ל שפירש בדברי הרמב"ם ז"ל שגם הוא מסכים הולך לדעת זאת שגירושיו גירושין ע"ש, ולא כתב שהוא כגוי אלא לענין כתיבת הגט שאינו כותב לשמה שלדעת עצמו הוא כותב ע"ש, וכן ראיתי להרב מגיד משנה בפרק ג' מהלכות גירושין שפירש כן בדברי הרמב"ם ז"ל וז"ל ואף כאן לא נתכוון רבינו אלא לומר שהוא פסול לכתוב הגט וכו' ופשוט הוא שכיון שקידושיו קידושין אף גטו גט עכ"ל ע"ש, מפורש יוצא מדבריהם דלא אמרו שהוא כגוי כ"א למה שבא מפורש בדבריהם ז"ל אבל לא לדברים אחרים ומשום הכי דנו את הדין וחייבה דעתם דעת עליון שגירושין שלא באו בפירוש בדברי רז"ל דיינינן להו כישראל:

ומעתה בנ"ד נמי נימא הכי דכיון דלא באו דבריהם מפורשים לאסור חיתון שלהם כנכרים דיינינן להו כישראל ויכול לישא בת ישראל כשר עוד יש להביא ראיה לזה מהא ששרטט וכתב הרב הנז' באותה תשובה דברי רבינו יונה דיסמאשתר"י ז"ל וז"ל וכתב רבינו יונה וכו' על אלו האנוסים שאפילו נדונם כמומרים לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא כשרים הם לשליחות ואיתנהו בתורת גיטין וקידושין ואפילו על ידי שליח אע"ג דאין שליחות לגוי הני איתנהו בתורת שליחות ואע"ג דגבי שחיטה דינו כנכרי לא

נלמוד שליחות משחיטה והביא כמה ראיות לדבריו ע"כ עיי"ש, מדברי כולם נלמד ה"ה הגבורים אנשי השם הנמק"י משם הריטב"א והטור בשם גאון והר"ש בהרשב"ץ והרב יכין ובועז משם הרמ"ך שכתב בשם הגאונים דלא חשיבי כנכרים כ"א לדברים המנויים בתלמוד וה"ר יונה דיסמאשתר"י ז"ל דכתב אע"ג דגבי שחיטה דינו כנכרי אין ללמוד שליחות משחיטה כנז"ל כולם עונים ואומרים דישראל גמור הוא לכל דבריו ואינו כגוי אלא לדבר המפורש בתלמוד שדינו כגוי, וא"כ אנן בדידן נמי נימא הכי דיכול לישא בת ישראל כשר דלא נלמוד משחיטה כיון שאין איסור זה מפורש יוצא מדבריהם וכן ליקח מבנותיו דינו כישראל כך היה נראה לפום השתא, אלא דעדיין לא איפרק מחולשא מהא דכתבנו לעיל דעת רבינו הט"ז ז"ל שכתב דלא אמרו שדינו כנכרי אלא למילי שהם לחומרא א"כ הכא נמי בנ"ד לחומרא מרחיקין אותו שלא ישא בת ישראל כשר ונדון אותו כגוי ושאני גירושין משום שקידושיו קידושין כמ"ש לעיל מילתא בטעמא ולפי דרך זה אין לנו היתר להתחתן עמו, וכלפי לייא משמע מאותה תשובה הנז' של הרב יכין ובועז שכתב וז"ל ומאחר שהמומרים יש להם אחוה וכו' ומש"כ הרשב"א ז"ל בשם מר רב יהודאי גאון וכו' וכתב עוד משמו שאם הבעל היה מומר וישבה תחתיו באונס ומת בשמדותו בלא בנים וכו' ע"ש, מדכתב וישבה תחתיו באונס משמע דאסורה לישב עמו אי ליכא אונס, וכן מצאתי כתוב בספר הכלבו בסוף הספר שהעתיק שאלות ותשובות של הגאונים ובכללם תשובת רב יהודאי גאון הנז' ע"ש, גם התשב"ץ בתשובותיו חלק ג' סימן מ"ז העתיק לשון זה של הגאון אות באות והוסיף מדידיה בתשובה הנז' וז"ל ואי איכא למימר דליכא זיקה אלא כשהיה משומד בשעת נישואין וכו' בין שהבעל היה משומד ונשאה באונס או שהיתה משומדת כמוהו וכו' ע"ש, הרי דלא מצאו הרבנים הנז' אופן שתהיה ישראלית כשרה להיות תחתיו אלא אם יהיה אופן בתוך אופן דישבה תחתיו באונס הא בלאו אונס אסורה לעמוד תחת הבהרת, ואין לדחות ולומר דהא דהוצרכו לומר באונס לא מפני ששורת הדין כך אלא משום דמסתמא בנות ישראל הצנועות לא תסכים דעתם לינשא או לישב תחת החוח המשומד אם לא יהיה באונס ולזה כתבו באונס ישבה תחתיו זה אינו שהרי מדברי הרב שלטי הגבורים שסביב המרדכי בהג' המרדכי פרק החולץ דף ה' מדפים של דפוס שלנו המצויים בידינו קטני הכמות בס"ק ב' משמע שאסורה מצד הדין לישב תחתיו תחת הסרפד וז"ל על איש ואשה שקבלו חרם מן הקהלות [ר"ל שקבלו עליהם חרם שלא יפרדו זה מזה ולהנשא זע"ז לאחר שיגיע העת שקבעו ומי שמעכב והעביר המועד כו"כ וכו' וכן מצאתי כתוב שכך ענין קבלת החרם בתשובת מהר"י אדרבי סימן קל"ח ע"ש, וכן הוא בהגהת מרדכי לשבועות סי' תשפ"א

דף קי"א מתלמודים של דפוס השכיח גבן הקטנים ברב אלפס ע"ש] והמיר האיש את דתו ועתה שב בתשובה אם צריך להתיר לה החרם [ר"ל עתה לא רצתה האשה לינשא עם האיש הזה] וכתב משם מהר"ם שאין צריך להתיר לה חרם לאחר ששב דהא אילו אתיא קמן לאינסובי למומר לא הוה שריא לאינסובי שאין זה דעת המקום והקהלות לאינסובי למומר והטהור יחדיו וכו' ע"ש, מדכתב לא הוה שריא לאינסובי משמע דאף אם תסכים דעתה להכי לא שבקינן לה להנשא למומר, אלא משום דהוה סלקא דעתן משום חומר החרם צריכה לינשא לו לכך כתב דאין זה דעת המקום והקהלות וכו' ועי' למור"ם בהגה ביו"ד סימן רכ"ח סעיף מ"ג ועיין שם בפ"ת וכן מתבאר מדברי מרן הקדוש בספרו ב"י אה"ע סימן קנ"ז וז"ל ומ"ש רבינו דלא ידע מה חילוק יש בין אם היה יבם מומר כשנשאת וכו' נתבאר בהגהת מרדכי פרק החולץ [דף י"ח מדפים הקטנים שלנו] דטעמא משום דסב"ל דנישואין מפילין וכיון דבשעת נישואי אחיו היה מומר היה אסור לה באותה שעה ושוב אינה נופלת לפניו וכו' ע"ש, הראת לדעת שגם מרן מלכא סבר דמן הדין אסורה בת ישראל למומר מדכתב היה אסור לה באותה שעה ויאיר נתיב להרב בית מאיר באה"ע סימן קכ"ט סעיף ה' יצא עתק מפיו לשון הרמב"ם ז"ל בפרק ד' מהלכות אישות שכתב וז"ל ישראל מומר שקידש אע"פ שעובד ע"ז ברצונו הרי אלו קידושין גמורין וצריכה גט ממנו ע"כ וכן הוא לשון הטור בסימן מ"ד וכתב הרב בית מאיר וז"ל ולהכי לענ"ד נראה הברור בכוונתם דכתבו הרי אלו קידושין גמורים היינו בלי ספק ומה שכתבו וצריכה גט ממנו [משום דקשיא דא"כ שקידושי ודאי מאי מסיימי וצריכה גט ממנו פשיטא] ר"ל דהנישואין אסורים לה וצריכה גט דוקא וכן הוא בתשובת הרשב"א אלף קס"ב שכתב ובאמת כל שהאשה יכולה לברוח ממנו ושלא תתייחד עמו פן תוליד בן פריץ מחוייבת לברוח ממנו כברוח מן הנחש ובת ישראל אסורה בחיתינו וכו' ומיהו כשקידש קידושיו קידושין עכ"ל בסימן קכ"ט וחזר ושנאו בסימן קנ"ד סעיף א' בהגה ע"ש, מפורש יוצא מהנז' מדברי הרשב"א ז"ל ומדברי הרב בית מאיר ז"ל דקיימי בשיטת רב יהודאי גאון שכתב הרשב"א משמיה דמר כמ"ש יכין ובועז בשמו דאוסר לבת ישראל לשבת תחת המשומד ובשיטת התשב"ץ והר"מ מרוטנבורק שהביא השלטי גבורים והרב ב"י ז"ל שהביא לנו דברי הגהות מרדכי ז"ל ששה משמותם על אבן אחת שבעה עינים כולם עונים כאחד שבת ישראל כשר אסורה להנשא למשומד כאשר ראו עיניך ועל ספרך כולם יכתבו, ואי קשיא לך דברי מהר"מ אלו שכתב משמו הרב שלטי הגבורים דבת ישראל לא שריא לאינסובי למשומד אדברי מהר"מ ז"ל שהובאו בהגהת מרדכי פרק החולץ וז"ל ונראה למהר"מ להביא ראיה לדברי הגאונים מדפריך פרק הגוזל וכו' א"כ לגבי מומר

דליכא למימר הכי דאנן סהדי דלא ניחא לה להתייבם לו כי יעבירנה על דת לבא עליה בגיות וכל זמן שהיא נדה ודאי אנן סהדי דלא ניחא לה וכו' ע"ש מדכתב דלא ניחא לה להתייבם לו משמע דתליא ברצונה משום דלא ניחא לה ולא משום דאסור מן הדין, אין כאן אפילו ריח קושיא דדברי מהר"מ בהגמרא קאי בשכבר נתקדשה לאחיו ואי אמרינן דניחא לה אף דהוי באיסורא תפסי קידושין של אחיו בה ונישואין מפילין וזקוקה לו מחמת קידושי אחיו מידי דהוי אחייבי עשה וחייבי לאוין הגם דהוה באיסור תפסי קידושין והכא נמי דכוותה לכך הוצרך לומר דלא ניחא לה כי יעבירנה על דת לבא עליה בגיות וכו' ואילולי ידעה שתפול לפני יבם כזה לא קדשה עצמה לזה וק"ל, וצריך לשום שכל לדעת האי איסורא דאית בזה אי איסורא דאורייתא או מדרבנן דשמא יעבירנה על דת ויאכילנה דבר איסור ודברים אחרים דאית בזה עי' מור"ם בהגה אה"ע סימן קנ"ד סעיף א' ע"ש, והנראה הוא שאיסור זה מדאורייתא ומנא אמינא לה מדברי הגהת מרדכי שהביא רבינו ב"י סימן קנ"ז שאם היה יבם מומר כשנשאת אינה נופלת לפני מומר זה וטעמא טעים לה דכיון דבשעת נישואי אחיו היה משומד היה אסור לה באותה שעה ושוב אינה נופלת לפניו ע"כ ואי אין איסור בזה אלא מדרבנן אבל מן התורה אין איסור בדבר א"כ מאי נתינת טעם הוא זה דקאמר משום דקימ"ל נישואין מפילין ובאותה שעה היא אסורה עליו ולהכי לא תפסי בה קידושין של אחיו הא כיון דמדאורייתא שריא ליה קידושי אחיו תפסי בה ונישואין מפילין מדאורייתא אלא ודאי מוכח דסבר לה מר דאיסורא דאורייתא:

אלא דבאמת קשה לי על האי טעמא דהגהת מרדכי הא אפילו אי באמת יש בה איסור דאורייתא לא פקע מינה זיקתיה וצריכה חליצה מידי דהוי אגרושה וחלוצה דאית בה איסור לאו לכהן הגם דהתם נמי היא אסורה עליו בשעת נישואין אפילו הכי צריכה חליצה דנישואין מפילין גם לאיסורי לאוין כדאיתא ביבמות כ' ע"א איסור מצוה ואיסור קדושה אלמנה לכ"ג גרושה וחלוצה לכהן הדיוט חולצת ולא מתייבמת וי"ל דמשומד חשיב ליה כגוי והוה ליה כשאר אומות דקיימא לן כרשב"י דאמר כי יסיר לרבות כל המסירות וכל המסירים כדאיתא בע"א ל"ו ע"ב ופסקה הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות איסורי ביאה הלכה א' ועי' בש"ע אה"ע סימן ט"ז סעיף א' וא"כ כיון דחשבינן ליה כנכרי איסוריה מכי יסיר ולהכי לא תפסי ביה קידושין דאתיין מחמת אחיו מש"ה לא צריכה מניה חליצה אבל קידושי דידיה אלימי טפי ולהכי גבי דידיה קידושיו קידושין כן נראה לי ליישב בדוחק כי באמת לא מצאתי מענה רך ישיב חמה לדבר זה:

וכל זה לדעת הגאונים דסברי שאינה צריכה לחלוץ אבל לפסק הלכה דקיימא לן דצריכה לחלוץ נימא בפשיטות דאיסורא דאית ביה הוא משום דשמא יעבירנה על דת ולאכול דבר איסור ומדרבנן ודע ידידי דנכנסנו במשעול הזה ולחצנו עצמנו כל כך בדרך זו שאינה כבושה לרבים אלא אי אמרינן דקידושי מומר שאמרו קידושיו קידושין הוו קידושין גמורים מתורת ודאי ולא מתורת ספק וכמ"ש הרב בית מאיר בסימן קכ"ט שכבר כתבנו לעיל לשונו אבל אי נימא שמה שאמרו קידושיו קידושין אינו אלא מתורת ספק דשמא חזר בתשובה באותה שעה וכמש"כ טעם זה בהגהות מרדכי פרק החולץ דף י"ח אבל לענין יבום לא שייך טעם זה וכמ"ש בהגהות אתי שפיר, ולפי הנראה דטעם זה אינו מוכשר ואינו טעם מושבח שהרי מהש"ס מוכח שאין זה כלום ממה שאמרו בש"ס וכמו שהעתקתי לשון הש"ס לעיל נכרי שקידש בזה"ז חוששין לקידושיו שמא מעשרת השבטים הוא הרי בש"ס אמרו נכרי שקידש שהוא עומד בחזקת גוי ולא ידע יחוסו דנימא דשמא הרהר בתשובה בלבו שהרי לא ידע מי הוא ואפ"ה קאמר שקידושיו קידושין ועיין ב"י אה"ע סימן מ"ד מ"ש משם בעהע"ט ע"ש, אלא אחר ההתבוננות נראה שאין זו הוכחה לדחות טעם זה דיש לומר כיון שקידש מעשיו מוכיחין עליו שרוצה בדת היהדות דאם לא כן קידושין מאי בעו גביה אלא ודאי שבו ויאתיון, ותבט עיני בשורי למרן מלכא בתשובותיו סימן י"ד שיצא עת"ק מפיו תשובת שאלה להר' מנחם בבלי וז"ל הצ"ל ונראה לענ"ד לתרץ דברי רש"י ז"ל דלא דמו להדדי דבשלמא במשומד שמתחילה היה מפציר שלא לתת גט וכו' וזכות הוא לה שאם יבא עליה קנאים פוגעים בו ומדרשאי הקנאי להורגם הוי כמו ערוה שחייבים עליה מיתת ב"ד ובעילתה בעילת זנות וזכין לאדם שלא בפניו וכו' הרי עוד דברי הרב מנחם מונחים לפניך שגם היא פירש שיחותיו שישראלית אסירה למשומד ברבו יתירה שקנאים פוגעים בו ובה והגם שמצינו שמרן מלכא דחה דבריו ז"ל להאי מילתא מ"מ גברא רבא קאמר מילתא ולאו קטיל קני באגמא הוא, והרי מצאנו ראינו להגהות מרדכי דף י"ח שכתוב לאמר כטעם לשד משם הרב הגדול רבינו אברהם מרגנשפורק וז"ל על יבמה שנפלה לפני מומר דאיכא דברים בגו אי בעי אפילו חליצה דבמקום ערוה הוא קנאים פוגעים דגם הנבעלת לארמאה קנאין פוגעים בו עכ"ל, וראה ראינו להרב מהר"י קולון ז"ל בשורש קע"ה שהביא סברא זו משמיה דהרב אברהם הנזכר ולא העיר עליו ואדרבא נסתייע מסברא זו לנדונו ע"ש, משמע דהכי סבר לה מר ניהו רבה:

ואני אמרתי בחופש"י בספרי דבי רב שגם הרדב"ז ז"ל הכי סבר לה עי' להרדב"ז סימן צ"א, גם הרב פרח מטה אהרן בחלק ב' סימן ס"ג הביא גם הוא דברי הרב אברהם הגדול

הנז' ז"ל והעתיק לשונו מתוך דברי הרב תרומת הדשן דסימן רכ"ג ושקיל וטרי בתשו' הנז' בדברי ר' אברהם ז"ל וכתב דאע"פ דקנאים פוגעים בו מ"מ אין דינו כדין הגוי הבא על בת ישראל שמחללה בביאתו דמשומד שאני דכיון דיש קידושין בו יש בו אלמנות וגירושין ובש"ס לא ממעיט שעושה חילולין אלא למי שאין לו אלמנות וגירושין כנכרי ומשום הכי וכו' דבהיבם משומד כיון דקנאים פוגעים בו א"כ אסור לבא עליה אבל כשנשתמד הבעל אחר הנישואין כיון שאין מתחללת בביאתו לכך צריכה להתייבם או לחלוץ אף אם היבם הוא כהן והויא כנדה שאע"פ שאסור לבא עליה מ"מ אינו עושה חלולין ע"ש, וכן ראיתי להרב ברכ"י אה"ע סימן ד' אות י"ד שהביא שהרא"ם ומהריק"ש כתבוה להא דהרב הגדול רבינו אברהם מרגנשפורק, הרי לך דדברי הרב אברהם הגדול כתובים ומסורים בספרי הפוסקים ראשונים ואחרונים, והרב פרח מטה אהרן ז"ל לא זכר את שם קדשו של מהר"י קארו ז"ל בתשובתו ולא עלתה על דל שפתיו כלל במה שדחה מהר"י קארו דברי מי שאמר כן ואפשר שלא ראה הרב דברי מהר"י קארו בתשובותיו שלא נדפסו בימיו:

המורם מכל מה שכתבנו דישראלית אסורה לינשא למומר וא"כ ה"ה והוא הטעם דישראל אסור במשומדת וזה פשוט דלא עדיף מעוברת על דת יהודית שצריך להוציא וכ"ש שלא לינשא לישראל כשר, ולפי האמור חל עלינו חובת הביאו"ר למה שראיתי כתוב לאמר בספר חפץ ה' להרב עיר וקדיש חד מן קאמייא מוהר"ח בן עטאר זצוק"ל בחידושיו לחולין דף ע"ב על הא דפריך הש"ס מאי שנא שתיה דאמרינן מומר לע"ז לא הוי מומר לכל התורה כולה אכילה נמי וכו' והקשה הרב ז"ל דמאי פריך נימא דלעולם מומר לע"ז הוי מומר לכל התורה ואפ"ה שתיה מותרת דלא אסרו יינם של עכו"ם אלא משום בנותיהן ואם כן לא נאסרו אלא בנות הגוים ולא בנות מימרי ישראל אף שהן מומרים לכל התורה כולה והראיה ממה שהוצרכו רבנן לגזור שאר אומות אף שאסר הכתיב בנות עע"ז מטעם כי יסיר אפילו הכי עדין הייתי אומר דלא אסרה תורה אלא ז' עממים האדוקים ביותר אבל שאר עממין דלא אדיקי כ"כ כוותייהו אימא דשרי ולהכי הוצרכו למגזר רבנן אף שאר האומות כדאיתא בע"ז ל"ו ע"ב וא"כ דוקא אומות העולם עע"ז ולא בנות מומרים אף שעע"ז ועושין כמעשיהן דודאי לא אדיקי כוותייהו וכיון דבנותיהן מותרות מכ"ש יינם שרי דאין לומר דסובר כיון דמומר לכל התורה הוי דינו כגוי לכל דבריו דא"כ לדידיה הוה ליה לאתויי ראיה מויתחתן לאחאב ואיתא בס"ע דתרי חתונות הוו ליה ברתיה דעמרי השיאה אסא ליהושפט בנו דבזה נצח עמרי את תבני, ועמרי עע"ז הוה ואסא צדיק גמור הוה, ובת אחאב בן עמרי השיאה יהושפט ליורם בנו,

ואם כן לדידיה הוה ליה לאתויי ראיה מזה דמומר לע"ז לא הוי מומר לכל התורה כולה ע"ש דמזה הכרח דבנות מומרי ישראל אף שעע"ז בנותיהם מותרות (ועי' רד"ק בפירושו לדה"י ב' י"ח א' על פסוק ויתחתן לאחאב ועי' במצודות דוד שם ועי' עוד רש"י בפירושו למלכים א' ט"ז פסוק כ"א אז יחלק העם וגו' וימת תבני ועיין שם ברד"ק שהביאו כולם הא דש"ס) ועוד הוסיף בחכמתו ברוח בינתו ולבסוף כתב וז"ל וא"כ נקטינן מכל מה דכתיבנא לענין דינא דמה שגזרו רבנן בשאר גוים במומרי ישראל לא שייך למגזר ע"ש מה שמיישב דברי הש"ס כדרכו בקדש דבר דבור על אופניו זיע"א:

גם הריב"ש ז"ל בסימן שצ"ד כתב כן וז"ל אע"פ שאין במומר משום בנותיהן מ"מ טעמא דמילתא דכיון דקצת יינו אסור דהיינו שנתנסך ודאי לע"ז, גם סתם יינו אסור כיון שהוא כמומר לכל התור' כולה והשוו בו חכמים מדותיהן ע"ש, וזה כמו שסלקא דעתיה לומר מוהר"ח בן עטר שכתב דאין לומר דסובר כיון דמומר לכל התורה כולה הוי דינו כגוי כדכתבינן בסמוך לשונו, וצריכין אנו להבין דברי קדשו של הרב מוהר"ח בן עטר במה שטרח להתיר לנו בנות המומרין היכי דמי אי באוחזין מעשה אבותיהן בידיהן בנים משחיתים המה א"כ גם הבנות מומרות הנה היו במורד"י אור ואיך יתיר הרב דבר זה הרי הוכחנו מכמה פוסקים חבל נביאים שהן אסורות, ועוד כמו שהוכחנו לעיל מעוברת על דת שאסור לישב עמה ולהניחה בביתו כ"ש שנתיר לו לישא אותה, ואין לומר דכונת הרב לומר אף דהיא אסורה מ"מ אינה חמורה כ"כ כנכרית משום שאינה אדוקה כ"כ בע"ז ולכך אין לגזור יינם משום אלו הבנות כמו שאמרו וגזרו בעכו"ם, זה אינו דאם כן מאי קא קשיא ליה אחר כך דלמה לא הביא ראיה מויתחתן לאחאב נימא דבנות אחאב ועמרי לא היו אוחזין מעשה אבותיהם בידיהם והאמהות יוכיחו דהיו בנות רשע ואחיות רשע ולא למדו ממעשיהם, ואי באינם אוחזים מעשה אבותיהם בידיהם פשיטא דמותרות שהרי שגם אבית שאכלו בוסר אם שבו מדרכם הרעה מקבלין אותם שהרי הן בכלל ישראל כמש"ל ושבו בנים לגבולם ודתם ובמקום שבעלי תשובה עומדים הם, ויש לומר דלעולם מיירי הרב באין אוחזין מעשה אבותיהם והולכות בדרך ישרה אל מות, אלא משום שנולדו להם בהמרות"ם תל"ן נפש"ם ומצינו שיש מי שסובר שמומר לע"ז ולחלל שבת בפרהסיא אין קידושיו קידושין שדינו כגוי גמור כמ"ש הטור אה"ע סימן מ"ד ע"ש, ועוד הרי מצינו בהגהת מרדכי שיש מי שסובר שמה שאמרו קידושיו קידושין היא חומרא בעלמא והוא משום דחיישינן שמא הרהר תשובה ההיא שעתא דהכי נמי אמרינן האומר על מנת שאני צדיק גמור וכו' דמקידשת מהאי טעמא וכמו שכבר כתבתי לעיל מזה לשוני ועיין באר היטב אה"ע סימן מ"ד ס"ק ז' ומצינו נמי שיש מי שסובר

שצריכין גרות וטבילה כמ"ש ביו"ד סי' רס"ח ע"ש, ולפי דעתם של אלו הסוברים כן, נראה שבנותיהם שנולדו להם בהמרותם הרי הם כבנות הגוים ואסורות עד שיתגיירו והכהן אסור לקחתם אפילו אחר גרות על כן הסכימה דעתו דעת עליון שאינם כגוים גמורים ובנותיהם אם שבו ושיחרו אל הרי הם כישראליות גמורות ואין צריכין לא גרות ולא טבילה ויהושפט נמי לא הצריכן טבילה דמסתמא לא היה מפליגן כל כך כדאיתא טעם זה בהדיא בחולין ה' עיין שם, ועוד דבנות מלכים הם וכדי בזיון אם מצריכן גרות וטבילה כנכרים ומסתמא לקחן בלא גרות וטבילה, והנה היה נראה לכאורה להביא ראיה לזה שאפילו נולדו בשמדותן הרי הן כישראליות אם פירשו לדרכי ישראל מהא דאיתא בפרק בנות כותים דף ל"ג במתני' דקתני בנות צדוקים בזמן שפירשו ללכת בדרכי ישראל הרי הן כישראליות וכו' ע"ש, ונראה פשוט דבלא גרות וטבילה מיירי דאי בגרות וטבילה פשיטא דמאי הוה סלקא דעתין ומדלענין נדות שוויינהו כישראליות ה"ה לכל מילי דמאי שנא, ואיתא בהוריות דף י"א פליגי רב אחא ורבינא במומר להכעיס אי הוי צדוקי וכ"ע אזלי ומודו במומר לע"ז דהוי כצדוקי ע"ש כל זה א"כ משמע מדקרי ליה למומר לעע"ז צדוקי משמע דצדוקי הוא עע"ז ועיין תוספות חולין ה' ד"ה מומר לע"ז מותר לאכול משחיט' ע"ש, ואפ"ה קתני במתני' שאם פירשו הרי הם כישראליות גמורות:

ואחר ההתבוננות מעט נראה שאין זה כלום שהרי בפרק הדר דף ס"א ע"ב ועי' ש"ע א"ח סימן שפ"ה איתא דצדוקי מבטל רשות כישראל, ואי סתם צדוקי עע"ז א"כ הוי דינו כנכרי שאינו מבטל רשות דלא עדיף מישראל עע"ז שאינו מבטל רשות כמש"ל בריש התשובה אלא ודאי סתם צדוקי אינו עע"ז ועי' בפירוש המשניות להרמב"ם בפרק הנחנקים דף פ"ח ע"ב משנת חומר בדברי סופרים וכו' עיין שם והתם בהוריות דקרי לעע"ז צדוקי כלומר מין וכן מוכח מש"ס ע"ז כ"ו ע"ב שהרי התם נקט מין במקום דנקט בהוריות צדוקי, ומין ר"ל כומר לע"ז שהוא אדוק הרבה עי' פירש"י ועי' תוס' חולין ד"ה מומר לע"ז וכו' ועיין פירש"י בגיטין דף מ"ה, ועי' להרב יפה ללב א"ח סימן ל"ב סעיף ד' בס"ק ו' עש"ב:

איך שיהיה בהא סלקינן ובהא נחתינן שאם לא שבו מדרכם קשה לזווגם יחד בין זכרים בין נקבות דהיינו מומר עם בת ישראל כשר וכן מומרת עם בר ישראל כשר כמ"ש לעיל מדברי הפוסקים הנ"ל הלא המה אנשי אמת הרב יהודאי גאון והר"מ מרוטנבורק והרשב"א והתשב"ץ והרב יכין ובועז ובעל הגהות מרדכי והב"י והרה"ג רבינו אברהם הגדול מרגנשפורק והרב מנחם בבלי והרב בית מאיר זיע"א כולם עונים כאחד שהמומר

אסור בבת ישראל כשר, ודע דלענין מומר לע"ז או לחלל שבת בפרהסיא אין חילוק בין להכעיס בין לתיאבון וזה פשוט וכמ"ש בהדיא הרב ב"י ביורה דעה סימן רס"ח ע"ש:

עלה בקב"ץ שהמומר המשומד אסור לישראלית הכשרה להזדווג אליו וכן ישראל כשר אסור במומרת כיון שדינם כגוים דשמא יעבירנה על דת כאשר הוכחנו לעיל מכל הני מילי מעלייתא דמתאמרן מפי ספרים דברי חכמים כדרבונות וכמסמרות נטועים בעלי אסופות כאשר הערכנו לך קורא נעים ערך לחם הפנים ועיניך לנוכח יביטו דבר דבור על אופניו בסייעתא דשמיא:

ועדין אנחנו צריכים למודעי כי מכל הני מילי שכתבנו לעיל הוא לראיה מפורשת על הפושעים המשומדים והיו דראון לכל בשר היוצאים מן הדת מכל וכל כסתם המשומדים היוצאים מכלל אומה ישראלית ונדבקים באימה אחרת ויוצאים לחרף ולגדף ואינם מודים בייחוסם וביהדותם ומרחקים ומתעבים את דתם וקורין להם שם בנקבו שם גם קוב יקבנו אשר לא בשם ישראל יכנה וקראו להם גבול רשעה המורדים והפושעים עוכרי ישראל בזה שאסרו לבת ישראל להיות עמו במחיצתו וכל שכן שלא תנשא לו מתחילה שהרי הוא כנכרי ועוד דחיישינן לשמא יעבירנה על דת וישמש עמה בנדתה וכיוצא באלה צרות רבות ורעות היוצאים מהם ומהמהם כיון שהוא שונא ומתעב דתו, עושה עמה מעשים אשר לא יעשו ואף גם זו שמצינו חבל נביאים שאוסרים בבת ישראל כמש"ל מ"מ נ"ל שדבר זה אינו מוסכם אליבא דכ"ע שהרי פשט לשון הרמ"ך שכ' בשם הגאונים דלא חשבינן להו כנכרים כ"א לדברים המנויים בתלמוד שאמרו בהם בפירוש שהם כגוים ולהכי בגירושין שאינם מפורשים כתב שדינו כישראל וא"כ הא נמי אינה מפורשת בתלמוד ולהכי חשבינן ליה כישראל ויכול לישא בת ישראל כשר וכן הוא משמעות הר' יונה דיסמאשתר"י שכתבנו לעיל לשונו וכן משמע מדברי מור"ם בהגה אה"ע סימן קנ"ד דכתב דיש אומרים שאין כופין אלא עובר על דת לגבי דידה ולא לגבי דידיה משמע דמותרת לישב עמו להיות עמו במחיצתו מדקרי ליה עובר על דת לגבי דידיה ולא לגבי דידה וכ"ש לסברת הריא"ז ז"ל שכתבנו לעיל לשונו בתחילת התשובה משם שלטי הגבורים שסביב הרי"ף דסובר אפילו בענין שחיטה שדבר זה בא דינו מפורש יוצא בתלמוד שדינו כגוי אפ"ה סובר הוא ז"ל דלאו כגוי לגמרי שוויוהו ולהכי סבר לה מר דאי ישראל עומד ע"ג כשירה שאינו כנכרי לגמרי שזה מצווה הוא על כל המצות כישראל אלא שהוא פושע ע"ש, ואם כן כל שכן בדבר זה שלא פירשו בו שהוא כנכרי, דייניין ליה כישראל ועי' עוד בשאלת יעבץ חלק ראשון סימן כ"ח ע"ש וא"כ הוי פלוגתא דדינא אי לענין זה דייניין ליה כישראל או כנכרי, אבל באלו שהן

בעון מחללי שבת בפרהסיא (בזמננו זה אוי נא לנו כי חטאנו שכך עלה בימינו ועינינו רואות וכלות כמה וכמה מבני עמנו אשר גדלו על חיק האומה הנוצרית אשר לא ידעו ואינם רוצים לידע לא תפלה ולא תפלין ולא ברכה וכמה אוכלי נבלות וטרפות עוד הוסיפו סרה ויסעו מהר השם שזה קרוב אשר יצא חוק מהמלכות שיהיו הכל נחים ביום ראשון בשבת הפועלים והעוסקים בסחורה ובזה מארצו יצאו ומצאו להם עילה בני בליעל גם בני בלי שם לשמש בקדש כמעשהו בחול כך מעשהו בשבת יעשה ה' עמנו אות לטובה למען שם קדשו) אלא שעדין המה מודים ביהדות ובאסיפת ישראל נאספים ובשם ישראל יכונו וזריזים הם במצות מילה ומחנכים בניהם לציצית ותפלין שיהיה להם תפלין בביתם ובחומותם ליקרא על שמם ויש מהם שבאים ביום השבת להתפלל בבית הכנסת ויש מהם מבאי מועד ויש מהם שבאים להתפלל מיום הכפורים ליוה"כ, ויש שמצפים לעת זקנתם או לעת שיגמרו זמן הקצוב להם מעבודת המלכות ואז ינוחו יגיעי כח מעבודתם ואז ישובו ובאו לעבודת ה' וכמו שראינו בעינינו ובאזנינו שמענו שכמה אנשים היו בעבודת הצבא שרים ונכבדים והיו תוצאותיהם ודרכיהם ומנהגיהם כגוים, ואחר שהשלימו את חקם המוגבל להם חזרו בהם חזרה גמורה ושלימה לקדושתם כיאודה ועוד לקרא קוראים ולומדים ועושים מעשים טובים ורודפים אחר הצדק והאמונה בכל מילי דמיטב דטבא להו עבדי טובים השנים בזה ובבא איך שיהיה בני אדם אלו הם סוגות סוגות לא ראי זה כראי זה הצד השוה שבהם אין שוטר ומושל ברוחם להטותם הדרך, החפשיות עשתה כל זאת האנשים האלה שלימים הם אתנו עם האומה הישראלית ובפה מלא אומרים שהם ישראלים ומודים ביחוסייהו שהם יהודים בני אברהם יצחק ויעקב, ומכבדים ומיקרים לאיש בעל מעשים ומתפארים בו שזהו כבודם אלא שזדון לבם השיאם וחמדת הממון והכבוד השיאם לדבר אחר, והגם שמעשיהם כמעשה נכרים ונקראו מומרים בלשון חכמינו ז"ל מפני שמחללין את השבת בפרהסיא, מ"מ מדה אחרת יש בהם שעושים מקצת מצות הנוהגות בישראל ואף באינם עושים מ"מ מודים הם ביהדות שהם יהודים אלא שיצרם ארלבישייהו, והיום או מחר ישובו יושבי בצלו, מומרים כאלו לא מצינו ידינו ורגלנו בבית המדרש בראיה מפורשת לאסור איסר עליהם להדבק בזרע ישראל כשר כדי שנעמוד ונדחם באמת הבנין מעלינו ולהפיץ ולהדיח אותם וילכו לזנות אל בנות נכרים וליקח מבנותם ויטמעו הם ובניהם ותולדותי' בנכרים שאז בניהם ובנותיהם נכרים גמורים שבנה אינו קרוי בנך ונפיק מיניה חורבה שמולידים בנים זרים עם בנות נכרים ועל כן כיון שלא בא הדבר בהם מפורש להחמיר לא נוכל לאסור לישראלית הריצה לינשא לאלו שאינם כנכרים מכל

וכל לענין זה ובאלו מסתמא לא חיישינן לשמא יעבירנה על דת כיון דלא יצאו לגמרי דאפשר שאם יראתה חזקה תמשוך איתו אחריה ואחר עצתה ותיישרהו בדרך טובה לעבודת ה' כמעשה של אותו חסיד שגירש את אשתו שהיתה מנשים צדקניות ויראת השם והלכה והיתה לאיש אחר במעשיו רשע היה בתכלית הרשע והחזירתו בתשובה עד שעלה למדרגת חסיד כמובא בספר חסידים והובא בבראשית רבה פרשה י"ז ע"ש, ומעשה דינה יוכיח כדרז"ל מפני שמנעה יעקב מעשיו אחיו שאילו נתנה לו דינה היתה מחזירתו למוטב:

ועוד בעוה"ר בזמננו זה רבו הזוחלים על הנוטפים כמה וכמה מחללי שבתות ובפרט בעיר הזאת כי רובם ככולם מחללים השבת בפרהסיא וקרובים אלו לדברי אלו ואי אפשר להרחיקם ולהפרישם ואין אדם יכול להפרש מהם כי בימים האלה רבים הם וקשה להבדילם ולהרבות מחלוקות, מחלוקת בישראל וכתות כתות לא ראי זה כראי זה וכל אחד בונה במה לעצמו וראיה נמי ממ"ש רז"ל בחגיגה כ"ב ע"א אמר רב פפא כמאן מקבלנן האידנא סהדותא מע"ה כמאן כרבי יוסי דתניא אמר רבי יוסי הכל נאמנין על טהרת וכו' כדי שלא יהא כל אחד ואחד הולך ובונה במה לעצמו ושורף פרה לעצמו וכו' ע"ש, כאשר חכמים הגידו לנו בזמן שקודם רבן גמליאל שרבי היוצאים מישראל והרחיקו אותם גדולי הדור רבני מאוותא שהיו באותו הדור ונעשו ישראל כתות והעולם היה שמם ובצער על שלא יכלו לקרבם אחר כך, ומה יעשו אוזובי קיר כמונו היום שרבה העזובה בקרב הארץ שבעוה"ר תופשי התורה בשפל כל השפלים, בשפל קול התחנ"ה מדבר משחי"ו וקולם לא ישמע אחיכם מנדיכם משוקצים ומתועבים כנדה דבכגון זה וכיוצא בזה אמרו יפה שתיקה לחכמים עד ישקוף ה' וירא מן השמים ולמען שמו יכבד ה' ולמען תורתו תורת אמת השומר אמת ישמור הבטחתו אלינו אמן, וכל שכן שכבר כתבנו שאין לנו ראיה חותכת ומפורשת להפריש את אלו שלא יצאו לגמרי מכלל ישראל שמצינו להם תקנה תקנת השבים, וכמו שמצינו להרב חתם סופר בליקוטיו סימן נ"ו שלחלק יצא לנדונו בענין זה וכן כתב בדב"ק וז"ל ועוד נ"ל דהמרדכי שהביא משם הגאונים דמומר אינו זוקק לאשתו ליבום לא נאמר זה אלא במי שהמיר ונדבק לאומה אחרת משאר האומות ויצא מכלל יהדות לגמרי ע"ז אמרו שאינו בהקמת שם אבל לא אמרו זה במומר לע"ז או לחלל שבת ומקיים כל התורה כולה כמו אחאב כמ"ש רש"י בחולין דנהי דגרע משאר מומר לדבר אחר דזה דינו כמומר לכל התירה כולה, מ"מ אשתו זקוקה ליבם ועי' לו עוד להרב ז"ל שם בסי' פ"ג וז"ל והפוסקים מיירי ממומרים שבזמננו שמתטמעים בין הגוים והם ודאי עוברים על כל התורה אבל מי שהוא בין

ישראל ונוהג כמנהגיהם רק מומר לע"ז או לחלל שבת נהי שהוא מומר לכל התורה, מ"מ אינו חשוד וכו' ע"ש בדברי קדשו. וא"כ אנן נמי נימא הכי דלא אמרו הכת הסוברים שישראלית חסירה למשומד אלא במי שהמיר ונדבק באומה אחרת ויצא מן הכלל ואינו מודה ביהדות כלל, אבל באלו המודים ביהדות כנ"ל לא אסרום בישראלית כמו שהוא בזמננו זה וכמדובר. וכעין זה מצאתי ראיתי חמותי אור בתשובות מהרש"ל סי' מ"א שיצא עתק מפיו יקרא מה שכתוב בהגהות מיימוניות סוף הלכות אישות וז"ל כתוב בהגהות מיימו' בשם מהר"ם דלא מנו חכמים רשע בכלל אלו שמנו שכופין אותם לגרש ולהוציא וכו' ואף שפסק בא"ח שכופין המשומד להוציא ע"י גוים שיאמרו לו עשה מה שאומרים לך ישראל [והרב ב"י הביא כל זה בסי' קל"ד ע"ש גם מור"ם ז"ל הביא כל זה בהגה סי' קנ"ד סעי' א' ע"ש] מ"מ נראה דלא פליגי אדברי מהר"מ דדוקא משומד שיצא מן הכלל דאי אפשר שיכול לקיים שארה כסותה ועונתה כראוי כדת יהודים כה"ג הוא שנהגו לכוף ע"י גוים כדפרישית, אבל כל זמן שלא נטמעו ביניהם אפילו משומד לכל התורה כולה אין כופין אותו מאחר שיכול לקיים שארה כסותה ועונתה כראוי וגם אולי ע"י יתחרט ויחזור למוטב ובזה יתיישבו דברי מהר"ם שכתב אין כופין כלל אפילו משומד ע"כ:

הראת לדעת כי גם הרב הגדול מהרש"ל ז"ל נתן הבדל והפריש בין המשומד הנטמע באומה מן האומות, ובין המימר שעדין הוא בין ישראל ונקרא שמו בישראל ולא יצא מן הכלל הוי אומר בראויה ליבעל הכתוב מדבר וכמש"ל. והנה מש"כ ובזה יתיישבו דברי מהר"מ שכתב שאין כופין וכו' ע"ש נ"ל דנתכוון לתרץ קושית הרב בית מאיר שהקשה על סברא זו דכיון דאסורה להבעל לו כמ"ש הרשב"א ז"ל למה אין כופין אותו לגרש הא עובר על דת לגבי דידה הוא כמו המדיר אשתו מתשמיש המטה ולמה לא יהיה דינו כאינו יכול דסי' קנ"ד סעי' ז' ע"ש לזה כתב לתרץ דבזה שכתבנו שמהר"מ מיירי ביכול לקיים שארה וכו' כיון דלא נטמע ביניהם יתיישבו דברי מהר"ם ועי' להרב שאלת יעבץ חלק ראשון סי' כ"ח שכתב שלא ידע מאי איסור בדבר ע"ש. ודע שעתה שזכינו וראינו דברי רבינו שלמה עליונים למעלה ישקוט ינוח לנו מקושי אחד כי הוא זה כי לכאורה דברי מהר"מ סתראי נינהו שכבר כתבנו לעיל דברי הש"ג שסביב הולך ע"ד המרדכי בהגמ' פרק החולץ בשם מהר"מ דמומר לא שריא לאנסובי לי' בת ישראל כשר והכא כתבו הגהמ"י בשם מהר"ם דאפי' אין כופין אותו להוציא, ואי אסיר להיות אצלה בעונתה למה אין כופין אלא משמע שאין איסור בדבר, ועיין למוהריט"ץ בתשובותיו סימן פ"ג דפי' הגהמ"י דכתבי דאין כופין היינו דוקא כשאין דבר ראוי לכופו מן הדין

אלא מפני שהמיר דתו וכו' ע"ש, ואי אסורה להיות עמו הוי נמי מן הדין כיון דאסור לה להיות עמו ועיין לעיל מ"ש והוכחנו שאיסורא מדאורייתא אבל לפי מש"כ רבינו הגדול מהרש"ל בדברי הגהות מרדכי אתי שפיר דההגהות מיירי כשלא יצא מן הכלל דבזה שריא לאינסובי ליה והכל יבא על נכון:

זאת עולה מן המדב"ר שכיון שמצינו דהמשומדים היוצאים מן הכלל פלוגתא דרבוותא היא אם בת ישראל אסורה להמשומד או לא ובאלו שלא יצאו מן כלל היהדות לא מצינו דבר מפורש לאסור ואדרבה מצינו סברת רבינו מהרש"ל ז"ל שכתב בפירוש שאלי שלא יצאו מכלל יהדות אין איסור בדבר להיות עמו מפתו תאכל ובחיקו תשכב וכן מצינו ג"כ להרב ח"ס ז"ל לחלק יצא בין היוצא מן הכלל ללא יצא כדאמרן, לכן נר' להורות היתרא בזה אחר שמטילין עליו בחי"ש ובתנאי גמור קידם למעשה שלא יעבירנה על דת ותתנהג כמדתה בביתה כדת של תורה:

אחר כך מצאתי און לי בשאלת יעב"ץ ח"א סימן ל' וז"ל הצ"ל אבל אין הדברים אמורים אלא בידוע לעע"ז במוחלט כמ"ש שם בס"ד משא"כ היכא דליכא למיקם עלה דמילתא בבירור בסתמא אמרינן דלבו לשמים כדמוכח בי"ד ובדוכתי טובא והארכתי בתשובה הנדפסת בס"ד בחלק שאילת יעב"ץ סימן ג' יע"ש, ובפרט האידנא דאפי' גוים שבחו"ל לאו עע"ז נינהו אלא מנהג אבותיהם בידיהם כ"ש ישראל שהמיר (דתו) שאינו בחזקת מין גמור עד שיוחזק לאדוק בע"ז הא לא"ה ודאי תלינן דלטעמא דאיסורא בלחוד קעבד כמו שהוא מדרכן של עוברי עבירה הללו רובן אינן עושין אלא להשביע יצרן בעבירה או בחימוד ממון וכה"ג ומומר כזה פשיטא דאסור להורידו מחיים שאולה אדרבה מצווים להחיותו ולהחזיר אבדת גופו ונשמתו כל כמה דלא עקר להכעיס ואביק מיבק בע"ז והארכנו בתשובה הנ"ל הנדפסת כעת וכ"ש היכא דאיכא נמי ידים מוכיחות דלבו לשמים ואוהב קרוביו וכו' ש"מ דיהדות תקועה בלבו ואינו עושה אלא לפנים ביחוד אם הוא כאשר שמעתי שנשכר לחיילות ובא לידי מדה זו מחמת חמוד ממון וחסרון כיס לא מחמת כונתו לע"ז כלל דכל כהאי אפשר דאפי' יין נסך אינו עושה וכו' ע"ש, הרי מבואר בדבריו ז"ל כאשר דברנו וענינו ואמרנו כמש"ל:

והן היום ראיתי בספר מאסף רבני הבאר בכרך שלישי שנה שמינית בסי' נ"ג שנשאל אם מותר לצרף מומר לחלל שבת בפרהסיא בארצות הרחוקות למנין במקום שיש מנין מצומצם ואם כדאי הוא להניח אותו לעבור לפני התיבה ואם יש לענות אמן אחר ברכותיו, והשיב וז"ל הנה בענין צרוף למנין הרי שאין לומר דבר שבקדושה אלא בעשרה הלא הילכתא בסנהדרין ע"ד ע"ב היא מהבדלו מתוך העדה ומהעדה הרעה הזאת דבעינן

ישראל, אבל לא בעינן ישראל עדיפי משם והלא התורה עצמה קוראה אותם שם עדה רעה ובעדת קרח נתחייבו מיתה שכפרו בנבואת משה ואפילו הכי בעדה כזו שפיר שייך קדושה, א"כ גם במחללי שבת כן וכו' עש"ב (הגם דלדידי אין משם ראיה דלא ילפינן משם אלא שעשרה נקראים עדה ותל"מ) עוד כתב דרבים סוברים דמומר לתיאבון אינו בכלל זה ומחללי שבת אלה ע"פ הרוב הם לתיאבון משום פרנסתם ולא להכעיס וכו' עוד כתב שם וז"ל ועוד כתבו האחרונים ז"ל דבזה"ז שהדור פרוץ אין להרחיקם ולדחותם בשתי ידים שלא יפרקו ויפקרו יותר וכו' עש"ב זהו מה שנ"ל אשר הורוני מן השמים, וה' אלקים אמת ידריכנו בדרך אמת ובמעגלי יושר ואל יצל מפי דבר אמת ושפת אמת תכון לעד אמן:

י"ז למרחשון שנת התרצ"ד לפ"ג אורן יע"א

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן ג

תשובה לידי"ן חתני עסיס רמוני החכם הנלבב המורה צדק בעי"ת חילילייא יע"א כקש"ת הרב דוד שלמה הכהן י"ץ למכתבו היקר שזמנו ט' אדר ותשובתו היתה טו"ב לאדר ש' תר"ץ על מי שבא מארץ רחוקה ואמר ישראל אני והוא מהול אי מהימן על פיו לישא אשה ישראלית או לא?

הנה מצינו בטור אה"ע סי' ב' שכתב משם הרמ"ה וז"ל הא דאמרו כל המשפחות בחזקת כשרות, היינו מאן דאית ליה חזקת כשרות אין צריך לבדוק אחריו אבל מאן דלית ליה חזקת כשרות כגון שאין משפחתו ידועה צריך ראיה ליוחסין וכו' אבל פסולי קהל, אם בא לישא ישראלית לא שבקינן ליה עד דאייתי ראיה, שמא עבד הוא ול"נ דלישנא דכל המשפחות בחזקת כשרות אינו משמע כדבריו עכ"ל, הרי דמצינו שהיא פלוגתא דרבוותא ובש"ע סעי' ב' קא פסיק ותני וז"ל כל המשפחות בחזקת כשרות ומותר לישא מהם לכתחילה ע"ש ומדלא חילק בהא כלל משמע דסבר לה מר כדעת הטור, וכן משמעותו בספרו הגדול בבית יוסף שמסיק וז"ל ומ"מ כתב שאחרים סוברים כדברי רבינו דלרבנן דקימ"ל כוותייהו אפילו בחללות אין צריך לבדוק אם לא קרא ערער וכך הם דברי הרמב"ם בפירוש המשנה ובפ"ב מא"ב וכו' ע"ש ומדאסיק במילתיה כך משמע דהכי סבירא ליה ז"ל. אלא שראיתי להרב ב"ש בסי' זה ס"ק ג' שכתב וז"ל בחזקת כשרות בטור כתב בשם הרמ"ה מי שאין משפחתו ידועה לנו לא אמרינן שהוא בחזקת כשרות כי חיישינן שמא ממזר או עבד וכו' ותוספות והרא"ש והר"ן סבירא להו אפילו מי שאין משפחתו ידועה לנו לא חיישינן שמא ממזר הוא וכו' ובסימן שאחר זה מבואר דהמחבר

נמי ס"ל מי שאין משפחתו ידוע לנו חיישינן שמא ממזר היא לכן יש להחמיר דמי שאינו ידוע לנו יש לחוש שמא ממזר וכו' (ובאמת לא ידעתי מהיכן משמע ליה להרב שכן הוא דעת המחבר) וכן הוא דעת הרב בית הלל שכתב מי שבא מארץ אחרת הן איש הן אשה בחור או בתולה אלמון או אלמנה צריך ראיה שהוא ישראל ואף שמתנהגים כדת ישראל ומדברים כלשונם ויודעים בכל טיב היהודים אעפ"כ צריכין ראיה וכן היא תקנות מדינות ליט"א שאין לסדר שום קידושין אלא אם כן שיש ראיה שהוא ישראל ומאיזה משפחה וכו' ע"ש, ונ"ל שגם לדעת התוספות והרא"ש והר"ן והטור דסברי שאין חוששין לו מיהו דכל זה שידענו בו שמתנהג כדת משה וישראל בכל ענייניו אלא שלא ידענו מה טיבו מאין הוא זה אבל אם לא ידענו זה בהנהגתו אי מתנהג כדת משה וכדת יהודית או לא וכש"כ אם ידענו בו שאינו מתנהג כדת של תורה ומחלל שבת ועושה כל אשר עולה על רוחו אליבא דכ"ע חיישינן ליה דהא אפילו ידענו שהוא מזרע ישראל אבל מעשיו אינם כישראל כגון מומר לתיאבון אסור בישראלית כאשר הארכתי בתשובה לעיל סימן ב' תראנו והוא קרוב, וראיתי להרב פת"ש בסק"ב שכתב משם שער המלך פרק כ' מהלכות איסורי ביאה דין ה' שהוכיח שדעת המחבר כדעת הטור ומסיק בשער המלך וז"ל ולענין הלכה הנה לענין פיסולי הקהל דעת כל הפוסקים דאפילו מי שאין לו חזקת משפחה כגון שבא מארץ רחוקה אמרינן כל המשפחות בחזקת כשרות זולת הרמ"ה שכתב הטור ולחד תירוץ שכתב ה"ה בדעת הרמב"ם ודלא כהרב בית שמואל ובס' בה"י שיחסו סברא זו לדעת מרן ז"ל וכו':

וחזי הוית להרב בית מאיר בסימן זה סעיף ב' שכתב וז"ל בחזקת כשרות כתב הב"ש בשם הרמ"ה וכו' כי חיישינן שמא ממזר או עבד הוא בהטור לא נזכר כ"א החשש דעבד ואפשר שסובר דלממזר ליכא למיחש דמכירים ישראל ממזרים שביניהם מה שאין כן לעבד וכו' ולכן מוכרח להביא ראיה שאמו ישראלית שבזה יוצא מחשש עבד וגוי ועל אביו באמת אין צריך ראיה כי לא חיישינן לממזרות וניחא בזה הא דיבמות מ"ה דאמר ליה זיל גלי כי לא יבדקו כ"א על אמו כדאיתא בתוספות שם מ"ז ד"ה במוחזק וא"כ יש ללמד זכות על מנהגנו שאין בודקין כלל היינו על פי דברי רש"י יבמות מ"ז ע"א ד"ה צריך להביא ראיה שמא גבעוני מהול הוא משמע הא אי לאו הכי היה המילה סימן גרות וידוע האידנא גבעונים אינם מצויים וישמעאלים אינם פרועים ועבדים מהולים נמי אינם מצויים כדכתב הרב חלקת מחוקק ס"ק הנ"ל עכ"ל ע"ש, אלא נראה דכל זה שראינו אותו מהול ומתנהג כדת יהודית כדכתבנו בסמוך וכמ"ש הרב בית הלל, ועי' בטור יורה דעה סימן רס"ח שכתב וז"ל ומה שצריך עדות דוקא שידענו שהוא נכרי ובא

ואמר נתגיירתי אבל אם לא הכרנוהו שהיה נכרי ובא ואמר נתגיירתי בב"ד פלוני נאמן וכתב על זה רבינו ב"י שם דכן כתבו התוספות והרא"ש שאם לא הכרנוהו שהיה נכרי נאמן במגו דאי בעי אמר ישראל אני דנאמן כדמשמע בריש פסחים ג' ע"ב גבי ההוא נכרי דהוה סליק ואכיל פסחים בירושלים, וכתבו הרב המגיד בפרק י"ג מהלכות איסורי ביאה בשם הרמב"ן והרשב"א ורוב המפרשים וכן פסק הרמב"ם שם אלא דכתב במה דברים אמורים בארץ ישראל ובאותם הימים שחזקת הכל שם בחזקת ישראל אבל בחו"ל צריך להביא ראיה ואחר כך ישא ישראלית ואני אומר מעלה עשו ביוחסין וכתב הרב המגיד וכו', אבל הסמ"ג כתב דאם אין אנו מכירים בו שהוא נכרי נאמן במגו שהיה יכול לומר ישראל אני והיה נאמן כמו שהיו חכמים אומרים בפרק החולץ מ"ה ע"א לבני אדם שהוי פגומים שיגלו ומעשים בכל יום שאורחים באים ואין אנו בודקים אחריהם ושותין אנו עמהם ואוכלים משחיטתם עכ"ל ע"ש ומדברי הרב"י הנ"ל משמע שדברי הסמ"ג פליגי אדברי הרמב"ם ז"ל דכתב שבחו"ל אינם נאמנים, אבל הרב ב"ח העתיק דבריו הרב באר היטב שם בסי' רס"ח ס"ק י"ד וז"ל וכתב הב"ח מיהו נוהגים להקל להשיאו אשה ישראלית ואפשר דגם הרמב"ם מודה באורחים שבאים והם בחזקת ישראלים שנאמנים אף עכשיו שרובן עכו"ם אף להשיאו ישראלית שכל המשפחות בחזקת כשרות כמ"ש באה"ע סימן ב' ולא אמר הרמב"ם אלא במי שלא הכרנוהו בנכרי ובא ואמר נתגיירתי בב"ד פ' דנאמן מדין מגו דכיון שאינו נאמן אלא מדין מגו התם הוא דקאמר הרמב"ם דאפי' הכי מעלה עשו ביוחסין ואין משיאון אותו ישראלית מדין מגו עד שיביא ראיה וכתב דהכי נקטינן, איך שיהיה הכל מודים שבעינן שאנו רואים אותם הולכים בנימוסי ישראל דוקא ודברי הרמב"ם דלעיל פסקם מרן מלכא ז"ל בש"ע סימן רס"ח סעיף י' ע"ש ומש"כ ידידי י"ץ ששאלתם לאותו האיש והשיב שנולד בארץ ישראל בירושת"ו ושם הניחוהו אביו ואמו כשהיה קטן והנם היום בעיר קוב"א וכו' ידידי זה האיש ודאי נתגדל עם בני גילו נשאלהו על בני גילו מי הם וכשיאמרו מי הם יכתבו להם שיעידו עליו אם הוא יהודי ודאי נתגדל עם בני גילו יהודים ועוד יודיענו מה שם בני הבית שנתגדל שם ומה שם רבו המורה שלו כי לא נתגדל יחידי כי לא אדם הוא אלא בן אדם וע"י חקירה ודרישה יתודע הדבר ויתברר האמת לאמתו כי קרובה ישועתו לבא מירושת"ו וצדקתי להגלות, וצו"י יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות אמן, כ"ח כסלו שנת מל"א ברר"ת ה' לפ"ק פה אורן יע"א:

הצעיר **דוד הכהן סקלי** י"ץ

סימן ד

מצינו איש שאסור לבוא בקהל ואוכל וחולק בתרומה אם כהן הוא ובקדושתו קאי שאינו מטמא למתים ונושא כפיו ועולה לס"ת ראשון וכל חומר מצות כהונה אית ביה:

תשובה כהן פצוע דכא וכרות שפכה הן ועבדיהן יאכלו בתרומה, יבמות פרק הערל ועי' להרב בית שמואל אה"ע סי' ה' ס"ק א' ועי' להרב חלקת מחוקק ס"ק א' ובב"י הביא פלוגתא דרבוותא בזה שיש שסוברין דלאו בקדושתיה קאי כמו שפסק בשו"ע סי' ה' סעיף א' ואפילו הכי אסור כדין ישראל בממזרת ודאית ויש שסוברים שעדין בקדושתו עומד ואסור בגיורת ע"ש, מ"מ נראה דגם למאן דסובר לאו בקדושתיה קאי היינו לענין זיווג דחייס עליה רחמנא שלא יהיה מובדל יחידי בלא אשה ולכך התיר לו במקצת אבל בענין אחר בקדושתיה קאי שדוקא בענין זיווג ששייך ונוגע לאברי הזרע אשר נפסדו ממנו דשקלינן וטרינן בש"ס אי בקדושתיה קאי אי לא אבל בענין אחר שאינו מענין איברי הזרע ואינו נוגע לאברי הזרע כדקאי קאי וכדרבייה קרא ויקרא כ"א י"ח כי כל איש אשר בו מום לא יקרב וכו' או מרוח אשך כל איש אשר בו מום מזרע אהרן הכהן לא יגש להקריב את אשי ה' וגו' לחם אלקיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל, וכדתנן ביבמות פרק הערל דהן ועבדיהן יאכלו בתרומה וקו"ח מקדשי קדשים המוזכרים בפסוק כנז' א"כ מוכח מכאן שלענין קדושה שאינה תלויה באיברי הזרע כדקאי קאי, ולכן נראה שלענין שאינו מטמא למתים ונשיאות כפים ולענין ס"ת בענינים כאלו הכל כאשר לכל כדקאי קאי:

ולכאורה נראה דה"ה כהן ממזר דכתיב ביה לא יבא בקהל ה' כדכתיב בפצוע דכא הגם שאסור לבא בקהל, אוכל בתרומה ועדין חומר הכהונה עליו דמאי שנא וצ"ע בזה, והנה היה נראה לומר דכיון שאין ממזר אלא מאיסורי עריות א"כ כיון שבא על הערוה הרי נעשית זונה וכיון שנעשית זונה שהוא איסור כולל כל הכהנים ואם הוא כהן ובא עליה ביאה שניה נעשית חללה ובניה חללים כמ"ש בש"ע סימן ז' סעיף י"ב דאפשר שגם בביאה א' נעשית זונה וחללה שבאים כאחד בבת אחת ובניה ממזרים וחללים

אחר כך מצאתי בקידושין ע"ז ע"ח שנזכר דבר זה והכי איתא התם אמר רב אשי הילכך כהן הבא על אחותו זונה משוי לה חללה לא משוי לה חזר ובא עליה הוא או כהן אחר עשאה חללה ע"כ, הרי מיהא דבביאה שניה נעשית חללה כמו הבא על הזונה והרי היא חללה וזונה וכהן הבא על הזונה בניה חללים ואם היא אחותו חללים וממזרים ופסקה מרן בש"ע אה"ע סימן ז' סעיף י"ד וז"ל כהן הבא על אחותו או על אחת מעריות ונתעברה מביאה ראשונה אין הולד חלל אבל עשאה זונה (ר"ל דהולד ממזר דוקא) ואם חזר ובא

עליה הוא או אחר הולד חלל ע"כ, וא"כ יוצא לנו שהולד מביאה ראשונה הגם שהוא ממזר אינו חלל ואם הוא כהן עדין בקדושתו עומד דאם לא כן מאי נפקא מינה אם אינו חלל הא הרי הוא ממזר דחמור מחלל אלא ודאי מוכח שהגם שהוא ממזר אם הוא כהן עדין בקדושתו עומד ועדין עליו כל חומרי כהונה, וחזיתיה להרב ט"ז בסימן הנז' ס"ק י"ד שכתב וז"ל אין הולד חלל, קשה דהא עכ"פ ממזר הוא, ויש לומר דנפקא מינה לענין אכילת תרומה ולענין טומאת מת יש ספק בממזר כהן וצ"ע בס"פ נושאין על האנוסה עכ"ל, הרי דהרב ז"ל ניחא ליה במש"כ אנן אלא דאיהו ז"ל כתב שהוא ספק, אבל הרב חלקת מחוקק שם סק"כ והרב ב"ש שם ס"ק ל"ו כתבו משם האחרונים שאין נפקותא לדידן דמאחר דהולד ממזר מכל העריות הוי גרע מחלל רק לענין התראה ומלקות יש נפקותא מינה ע"ש, ולי נראה שלדעת מרן ז"ל שאין דרכו דרך הקודש להעתיק דיני התראה ומלקות דלא שייכי בזמן הזה נראה שהוא סובר ז"ל כדעת הט"ז שממזר כהן יש להטיל עליו חומרי כהונה ודוק, ולא כמשמעות הרב חלקת מחוקק והרב ב"ש דמשמע מדבריהם שממזר כהן אינו אוכל בתרומה ואינו מוזהר על הטומאה שהרי לא מצאו שום נפקותא בולד זכר הבא מהעריות והוא כהן אלא לענין התראה ומלקות שאם סוברים ז"ל שהדין בממזר כהן שאוכל בתרומה ואינו מטמא למתים הרי יש נפקותא נמי לדידן שאם אתה אומר ממזר ולא חלל מוזהר שלא יטמא למתים אלא ודאי משמע מדבריהם ז"ל דממזר נפסל מקדושתו אם היה כהן וגרע מחלל דיש לו שם בפ"ע ממזר מום זר שאינו נכנס בקהל ישראל, ובאמת יש לנו ללמוד בו שלא ישאר בו קדושת כהן מק"ו מה כהן הבא על הגרושה שהיא מחייבי לאוין דוקא מתחלל זרעו מקדושת כהנים הבא על חייבי כריתות לא כ"ש שמתחלל זרעו מקדושתו ולא נשאר בו קדושת כהונה ודוק, ולהכי אין ללמוד דינו מפצוע דכא כהן שזה בלא יבא וזה בלא יבא כדאמרינן לעיל דשאני ממזר שבא מטיפת איסור ולהכי חמיר ולכן נימא שלא נשאר בו קדושה מקדושת כהן, ויש להביא ראיה לזה מש"ס דגיטין נ"ט ע"ב דקאמר התם לוי אחר לוי לא יקרא משום פגם שניהם הגם שמוחזק לן באבוה דהוא לוי מ"מ אמרינן ממזרת או נתינה נסיב ואחליה לזרעיה מקדושת לויה והוא ישראל פסול ובמקום ישראל קירא ע"ש כמו שפירש שם רש"י ע"ש, הרי לך בהדיא שאם לוי בא על הממזרת או נתינה הולד נתחלל מקדושת לויה הכא נמי נימא אם הכהן בא על הממזרת או על הערוה הולד קרוי ממזר ונתחלל מקדושת כהן וגרע טפי מחלל ולא נשאר לו קדושה כלל ופצוע דכא שאני חדא כמ"ש שבא מטיפה קדושה ועוד שהוא מבעלי מומין ובפי' ריבתה תו' לקדושה דהיינו לקדושת כהנים כדדרשו בתורת כהנים פרשת אמור בני אהרן אף בעלי מומין במשמע

וכן לכל דבר שבקדושה אלא שלא יקרבו לכהן ולשמש בקדש וגם פצוע דכא בכלל זה שהרי לא הוציאו הכתוב אלא מעבודה אבל לענין אכילת קדשים עדין בקדושתו ואוכל מן הקדשים כדכתבנו לעיל מדכתיב לחם אלקיו מקדשי הקדשים ומן הקדשים יאכל, אלא דלענין דבר הנוגע לאיברי הזרע שנתקלקלו עד שפקע קדושתיה מניה שאינו ראוי לבא בקהל קדושים משום דפקע קדושתיה מניה עד שאינו ראוי להזדווג עם בת ישראל גם בכהן והוא פצוע פקע קדושתיה מניה לענין זיווג ויכול להזדווג עם גיורת ומשוחררת שהם ספק זונה וכן אפילו אם נתגיירה בפחות משלש שנים דליכא ספיקא בזונה מ"מ כיון דלית בה כ"א איסור עשה מזרע בית ישראל דהוא עשה מקבלה התירו להם חכמים כיון דלא אפשר ליה לישא אשה בת ישראל ליבטל אי אפשר ולכן התירו לו הספיקות אבל ודאי ממזרת שהיא ודאי איסור דאורייתא ואפשר לו בספקות והטעם בגרושה שאסורה משום דכתיב לא יבא בקהל ה' אבל בספיקות או באיסור עשה או באיסור דרבנן דכולם שקולין יבאו כולם כאחד וכיון דכהן דהוא חמיר קדושתיה הקילו לו בזה משום האי טעמא גם פצוע דכא דישראל שאפשר לו בגיורת ומשוחררת ובזונה דלא נאסרו אלו לו לעולם גם בכשרותיה, מ"מ דלכהן התירו לו הספיקות ונתינות משום דלא אפשר ליבטל גם לישראל פצ"ד מותר כנ"ל אבל לכל מילי הרי הוא בקדושת כהן אוכל בתרומה ובקדשים ואינו מטמא למתים ואינו נושא גרושה ונושא את כפיו ועולה לס"ת הכל כאשר לכל כהן גמור בקדושתו עומד לדעת הש"ע וק"ל, ועיין להרב עיר וקדיש מוהר"ח בן עטר בספרי אור החיים על התורה בפרשת אמור בפסוק כי אם לשארו הקרוב אליו לאמו ולאביו וגו' שהביא לשון תורת כהנים וכתב וז"ל והקשו חכמי לוני"ל לעולם לא יאמר הכתוב לאביו ואנו למדין מק"ו מאמו מה תאמר הרי אביו זה אינו ידוע כאמו יטמא ממה נפשך אם זה אביו מטמא ואם אינו אביו א"כ ממזר הוא ואין לו כהונה ע"כ, מדפסקי ואמרו הכי משמע דממזר הגם דאביו דהיינו המזנה מכהנים אפ"ה אין להבן דין כהונה וק"ל ועי' מ"ש בספרי ל"ך דו"ד על התורה ע"ז ע"ש בפרשת אמור, אח"ז ראיתי להרב בעל עמק המלך להרב מנחם עזריה מאיר קאסטלנוב"ו בשאלה סימן ע"ח שנשא ונתן בזה וזו הלכה העלה דכהן הבא על הערוה שהולד ממזר פקע מיניה כל קדושת כהן עש"ב, והוא ממש כדברינו ברוך השם שבראנו לכבודו, אחר כך מצאתי הדבר מפורש בהרב דבר משה סימן ט"ו ובהרב בית דוד הלכות שבת סי' ק"ה שמפשט פשיט להו שאסור לעלות לס"ת בתורת כהונה ע"ש ועי' להרב אשל אברהם בא"ח סימן רפ"ב סק"כ ע"ש:

הצעיר **דוד הכהן סקלי** י"ץ

הלכות אישות

סימן ה

אשה שלא נשתוית עם בעלה ולא איתדר לה עמו שלא רצה בה בעלה ופירשו זה מזה הוא בעיר אחת והיא בעיר אחרת זה כמה עד שבקשו גירושין מן ערכאותיהם וניתן להם "הדיוורץ". זה קרוב לשנה תמימה והן היום גרשה כדת של תורה ובשעת הגירושין הודיעו וציוו הבית דין י"ץ את האשה שצריכה להמתין צ"א יום ואחר כך תנשא כדאיתא בש"ע אה"ע סי' י"ג ע"ש, אחר כך שמעו וידעו הבי"ד שהיא רוצה להנשא עם בחור אחד ויש להם ידיעה ברורה שלא ירצו להמתין תשעים יום אשר גזרו אומר חכמינו ז"ל ואם אנחנו אין נותנים להם רשות לינשא עתה בקדושין וכתובה ינשאו בערכאותיהם ע"י האלמירי שלא כדת של תורה בלי טבילה ובלי קידושין וכתובה ובלי שבע ברכות אי נימא שבזה לא גזרו חכמים להצריך צ' יום כיון שיודעים אנחנו בבירור שיקח אותה תוך זמן זה ולא ישמע לדברי חכמים וא"כ אם לא נתיר לו לישא אותה בהיתר יעבור על דברי תורה שיהא עמה בנדותה ובבעילת זנות בלא קידושין ובלא כתובה וכו' אם נימא דבכגון זה לא העמידו רז"ל דבריהם כיון שבזה עובר על דברי תורה ועוד הרי אנו רואים שאין עומדין דבריהם עמו שהרי מיד ולאלתר יקחנה ולהכי מוטב להתיר לו נישואין בתוך זמן שקבעו חכמים כדי שיהיה הכל כדת של תורה בשבילה ובתיקון חכמים בקידושין ובכתובה ובשבע ברכות. או נימא כיון שמצינו שהעמידו חכמים דבריהם אפילו במקום כרת בשבות של מילה וכגון שופר של ראש השנה שבראש האילן וכיוצא בו הכא נמי נימא הכי, ועוד דלמגדר מילתא שאני דא"כ אתה מכשילן לעתיד לבא דכל אחד ואחד יעשה ככה את אלה דכיון דהדור פרוץ יקחנה מיד ויסמוך ע"ז שעל כרחייהו דרבנן יתנו לי רשות לקדש ולישא בקידושין וכתובה ונמצא חוטא נשכר ותעקר תקנתא דרבנן לגמרי וראיה לזה מדברי הטור סי' י"ג בענין מי שקידש וברח דכתב הטור שמלמדין אותו לברוח לכתחילה, וכתב על זה הרא"ש ז"ל דבריחה זו צריכה שתהא למרחוק שירחיק עד שיהא שיעור חזרתו אחר שלשה חדשים דלא מסתבר שיקדש בעיר זו ויברח לעיר אחרת דא"כ בטלת תקנת חכמים עי"ש, ר"ל בטלת תקנת חכמים שתקנו שבתוך ג' חדשים לא יקדש הרי לך בהדיא דבכגון זה חיישינן לבטול תקנת חכמים:

ואע"פ דמצינו למרן שהשיב עליו בבדק הבית וכתב שאין כן דעת הפוסקים ומש"ה דא"כ בטלת תקנת חכמים, אינה טענה דהרבה צער הוא לו שיניח מלאכתו בעירו וילך לעיר אחרת ע"ש בנדון הר"ן מודה מרן ז"ל להרא"ש דכתב דאי נימא הכי ודאי בטלת תקנת חכמים דלא שייך בנדון דידן יישוב הרב ב"י בבדק הבית, ואין לומר דאין הכי

נמי דמוטב שתתבטל תקנת חכמים שנתיר לו לישא תוך ג' חדשים ואל יעביר על דברי תורה שיבעול נדה שהיא בכרת וישא אשה בלא קידושין ובלא חופה וכתובה, זה אינו שהרי מצינו שחכמים העמידו דבריהם אפילו במקום כרת כדאמרן אלא דיש לדחות שדוקא במקום כרת כההיא דמילה אבל לא בכרת עצמי כהכא שיהא ביעל נדה ועוד בעילתו בעילת זנות וא"ת שהרי הוא כבר ביטל דברי חכמים ולקחה בהאלמיר"י והרי אנו יודעים שאם לא נתיר לו לישאנה בהיתר יהיה עמה במחיצתה באיסור וא"כ מה תועלת יש עוד אם נעכב אנחנו עליו שלא נשיא אותו בחיפה ובקידושין ובכתובה ויוסיף איסור על איסור שיבעלנה בזנות ובנדות, תשובה לזה דנהי דלגבי דידיה ליכא תועלת מ"מ לגבי אחרים יועיל שלא נבטל תקנת חכמים שהרי הכל רואים שלא בטלנו אנן בי דינא תקנת חכמים והוא רשע למות עבר על הדת כרשעים הפריצים העוברים על הדת שכמה פריצים איכא בשוקא כמותו כמה מחללי שבת וכיוצא בזה, אבל לגבי אחריני דלאו כמיניה עדין התקנה עומדת במקומה שהרי עשה שלא ברצין חכמים וליכא למילף מניה, והוא נקיים ביה הלעיטהו לרשע וימות ותקנתו זוהי קלקלתו אבל אם ישא על פי רשות חכמים וברצון חכמים וברשות עדת הקונסיסטוא"ר שנותנים לו הכתיבה שהיא על ידי הקונסיסטוא"ר ושולחים לו החכם לסדר לו סדר החופה ולברך לו ברכת אירוסין וקידושין חיישינן לרואה ולא ידע טעמא דהתירו לו לישא משום שהיה כבר עמה כדרך איש ואשתו ויאמר שברצון חכמים נעשה הכל וברצונם עקרו שיר תקנת חכמים, ולכן אין ליתן לו רשות לישא תוך זמן שתקנו לנו חכמים ז"ל כן נ"ל אנכי הדל באלפי שוב ראיתי להרב ויאמר יצחק שו"ת אה"ע סימן קכ"ח שהעתיק תשובה למרן ז"ל וז"ל הצ"ל דאם אין כח בב"ד לכופה משום דהומיה היא וסוררת לא מפני כך יעשו הב"ד סניף לדבר עבירה וכו' דלפ"ז כל רשע שאין ב"ד יכולין לכופו יעשה איסור (כל ערום יעשה בדעת ובמזיד ובמרד) והב"ד יפתחו לו פתח כמלא מחט סדקית של צד היתר ואפילו בדרך רחוקה ויתירו לו ונמצאת התורה בטלה ח"ו ודברים אלו אסיר להרהר אחריהם כ"ש לאומרם או לכתובם וכ"ש לעשות מעשה על פיהם וכו' ע"ש מה שסיים ז"ל:

הצעיר **דוד הכהן סקלי** י"ץ

סימן ו

נשאלתי על אשה בעולת בעל שבשנת נשואיה נתעברה וילדה עוד נתעברה וילדה והיא חולנית והרופאים גזרו אומר פה אחד שאם עוד תתעבר תהא מסוכנת מאד ויארע לה מן העיבור סכנת מות ח"ו אם מותרת לשמש במוך כדי שלא תתעבר או אין לה תקנה בזה:

תשובה הנה איתא ביבמות י"ב ע"ב תני רב ביבי קמיה דרב נחמן שלש נשים משמשות במוך קטנה מעוברת ומניקה קטנה שמא תתעבר ושמא תמות וכו' דברי רבי מאיר וחכמים אומרים אחת זו ואחת זו משמשות כדרכם והולכות ומן השמים ירחמו משום שנאמר שומר פתאים ה' וקאמר בש"ס מדקאמר שמא תתעבר ושמא תמות מכלל דאיכא קטנה דמיעברא ולא מתה וכו' אמר רב ספרא בנים הרי הם כסימנים וכו' ע"ש, ופירש"י משמשות במוך מיתר לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות כדי שלא תתעברו ע"כ, ופשט דברי רש"י מורה שלפני תשמיש קאמר שמותר ליתנו שם קודם תשמיש כדי שלא תתעבר ותסתכן להכי התיר לה רבי מאיר וחכמים אסרו זה שהוא משחית זרעו ומטילו על המוך כמטיל על העצים ולכן אמרו שמשמשת כדרכה ומן השמים ירחמו ועי' עוד בפירש"י שם ביבמות ק' ע"ב שפירש ג"כ שם כמו שפירש הכא ע"ש, וכן פירש נמי בכתובות ט"ל ע"א וז"ל מיתר להן לשמש במוך ואינן כמשחיתות זרע ע"כ ונ"ל מדפירש ואינן כמשחיתות זרע ולא קאמר דהגם שהן משחיתות זרע מותר להן משום סכנה לדעת רבי מאיר משמע דבאמת בתשמיש כזה שהוא כדרך איש ואשתו ושאינו זורה מבחוץ הגם שנותנת שם דבר שמעכבו שלא יהיה נקלט במקור האשה לא הוי כמשחית זרע ואפילו באשה דעלמא מותר משום זה אלא דאסור מצד אחר משום שהיא מבטלת האיש מפריה ורביה אבל בשלש נשים אלו התירו ודוק, אלא שמדברי התוספות שם ד"ה שלש נשים וכו' שכתבו וז"ל פי' בקונטרס מותרות לשמש במוך אע"ג דשאר נשים אסורות משום השחתת זרע וכו' עיין שם, משמע להדיא דמפרשי לדברי רש"י שכתב ואינן כמשחיתות זרע דרצונו לומר כיון דהכא אינם עושות זאת אלא להנצל מן הסכנה אבל בשאר נשים אסור משום השחתת זרע כן הוא דעת רש"י, וכתבו התוספות בא"ד שאין נראה לר"ת שיש איסור בשאר נשים בדרך זה ולא הוי השחתת זרע כיון שהוא דרך תשמיש ומפרש ר"ת צריכות לשמש קאמר והיינו אחר תשמיש לשום שם מוך לשאוב הזרע ועצה טובה קמ"ל, והנה לר"ת ס"ל שלפני תשמיש לא התירו גם לשלש נשים משום דאין דרך תשמיש בכך והוי כמטיל על העצים ועל האבנים וכך נמי מפרש בדברי רש"י ז"ל דכתב דמותר לשמש במוך דר"ל שלאחר התשמיש מותר לשום שם מוך לשאוב הזרע ושאר נשים אסורות משום השחתת זרע ולהכי כתבו התוספות דאין נראה לר"ת שיש בזה בשאר נשים השחתת זרע אם יעשו המוך אחר תשמיש דהא קטנה ואיילונית מותר לשמש בהדייהו כיון שהוא דרך תשמיש וא"כ גם בשאר נשים מותר כשהוא דרך תשמיש הגם דאחר תשמיש משים המוך לשאוב מותר ולהכי פירש דצריכות קאמר וכמו שמפורש הכל בתוספות יבמות י"ב ד"ה שלש נשים וכו' וכן פירש

רש"י ז"ל בכתובות ל"ז ע"א ד"ה אשה מזנה משמשת במוך וז"ל נותנת מוך לאחר בעילה ושואבת הזרע ע"כ ע"ש, ולפ"ז יש לפרש מה שכתב רש"י הכא ביבמות דכתבנו לעיל לשונו שכתב לתת מוך במקום תשמיש כשהן משמשות וכו' דר"ל כשהן משמשות וגמרו תשמישן מיד מותר לתת מוך והיינו לשאוב, וראיתי לרש"י ז"ל בפרק יוצא דופן דף מ"ה ע"א דפירש משמשות במוך שלא יתעברו ע"כ, ופשט דבריו ז"ל כשיטת ר"ת שעצה טובה קמ"ל ע"ש, והתוספות בכתובות ט"ל ד"ה שלש נשים וכו' כתבו בשם ר"י וז"ל ולר"י נראה לקיים פירוש הקונטרס דבריש נדה משמע שהמוך הוא במעיה כל שעה והוי כמשמש על העצים ועל האבנים ולא דמי למשמש עם קטנה או איילונית וכו' ע"ש, וא"כ לפי ישוב ר"י דברי רש"י הם כפשטם שנותנת המוך לפני תשמיש והוי כמשחית זרע ולכך אסור לשאר נשים, אלא לר"מ התירו לשלש נשים משום סכנה ואל תקשה לדברי ישוב ר"י לדעת רש"י ובאמת שכן מורה ובא לשון רש"י דיבמות י"ב כדכתבנו לעיל לשונו, מהא דפירש רש"י בכתובות ל"ז דפירש שנותנת מוך לאחר בעילה דיש לומר דשם בשבויה שאני שנבעלת שלא לרצונה בכל עת שירצה הזנאי ואין לה זמן שתתן המוך לפני תשמיש ואם יהיה שם תמיד יעכב עליה המי רגלים ואין לה שהות שתוציאנו ותחזור ותתננו שם דשמא באותה שעה יצטרך הזנאי לזנות ועוד דשמא ירגיש הבועל במוך שהוא שם בשעת בעילה ולא יאבה ולא יחמול ביום נקם ולהכי פירש שם רש"י שנותנת מוך אחר בעילה ושואבת הזרע ודוק, עוד כתבו התוספות בכתובות ט"ל שם ועוד אפילו היתה נותנת מוך אחר תשמיש אסורה דאע"פ שאינה מצווה על פריה ורביה מ"מ אסורה היא להשחית זרע וכו' ע"ש ור"ל דבשאר נשים אסור והכא בשלש נשים התירו דוקא לרבי מאיר ונראה לי דכל זה מדברי רבינו יצחק הזקן שכתב כן אבל ר"ת ז"ל סובר שלאחר תשמיש אין איסור בדבר כמו שכתבו התוספות ביבמות י"ב בא"ד דשלש נשים וז"ל אבל אם נותנת מוך אחר תשמיש אין נראה לאסור מידי דהוה אקטנה ואיילונית וכו' ע"ש, ונראה דגם ר"י שאסר ספוקי מספקא ליה כמו שסיימו התוספות דכתובות ט"ל דכתבו ויש לדחות דלאו בנות איסור הרגשה נינהו קאמר עכ"ל, נמצא בשאר נשים אם נותנת מוך לפני תשמיש אליבא דכ"ע אסור ובשלש נשים לדעת ר"ת אסור וכן הוא מבין שהוא דעת רש"י לאסור, ולדעת רבי יצחק הזקן במה שמיישב דברי רש"י שלשלש נשים התירו לר"מ ולחכמים אסור, ולאחר תשמיש בשאר נשים לדעת ר"ת אין איסור בדבר ולרש"י לדעת ר"ת אסור ולרש"י לדעת רבינו יצחק הזקן נראה שהוא מסתפק בדבר ולשלש נשים לר"ת צריכות לשמש במוך ולרש"י מותר להם לשמש במוך:

ובחידושי הרשב"א ז"ל ביבמות י"ב וכן בחידושיו על כתובות ט"ל הקשה על פירוש רש"י ופירש דצריכות לשמש במוך קאמר כשיטת ר"ת ועיין נדרים ל"ה ע"ב ובפירוש הרא"ש דפירש דצריכות לשמש במוך קאמר כדעת ר"ת והרשב"א ז"ל ע"ש, וכן כתב הנמקי יוסף בפרק ראשון דיבמות וז"ל ולפיכך פירשו דחייבת לשמש במוך משום סכנה דידה או דולד עי"ש, ובמרדכי פ"א דיבמות מסיק ג"כ כר"ת דלאחר תשמיש קאמר וצריכות לשמש במוך קאמר ושאר נשים אי בעו לשמש במוך ליכא איסורא וסיים וכן פירש ריב"ן ע"ש, ובהגהות מרדכי שם כתב וז"ל ור"י יישב פירוש רש"י ולא תקשה דבשלמא אם לא היתה מכנסת בשעת תשמיש אלא לאחר תשמיש לשאוב הזרע אז איכא למיפרך כמו שהקשה ר"ת כיון דבשעת תשמיש משמש כי אורחיה מאי שנא מקטנה וכו' וכיון דאיכא מוך בשעת תשמיש הוי כמטיל על העצים ולכך לא התיר אלא לשלש נשים ע"כ, ומהרש"ל בספרו ים של שלמה ביבמות סימן ח' דעתו ז"ל שלפני תשמיש הוא דקאמר משמשות במוך ואפ"ה לא הוי כמטיל על העצים דס"ל ז"ל כיון דסוף סוף דרך תשמיש בכך וגוף נהנה מן הגוף ועוד פירש דצריכות לשמש במוך קאמר כרבינו תם וסובר הוא ז"ל דגם בשאר נשים מותר אלא דבשלש נשים צריכות לשמש קאמר לדעת ר"מ ולדעת חכמים אין צריכות ע"ש

העולה מן המקובץ שרוב הפוסקים סוברים כשיטת ר"ת שלאחר תשמיש אין איסור כלל ליתן מוך שהרי גם רבינו יצחק שיישב דעת רש"י מסתפק בדבר זה ולא אסר בפשיטות לכן לאחר תשמיש יש להתיר בנ"ד בשופי גם לדעת חכמים דר"מ וגם בניתנת לפני תשמיש יש להתיר בנדון דידן דעד כאן לא אסרו חכמים לשלש נשים לשיטת רבינו יצחק הזקן לדעת רש"י וכן לשיטת ר"ת גם לר"מ היינו דוקא בשלש נשים אלו שרובא דרובא אינם מתעברות וגם אם מתעברות אינו אלא ספק דשמא ימותו והוי מיעוט דמיעוט רחוק הוא בזה הוא דאסרו מי שדעתו לאסור אבל בנדון שלפנינו שהוחזקה להתעבר זה פעמים ובעיבורה גזרו אומר כל הרופאים שתכנס בסכנת מות וא"כ הרי היא ברי בחיובא ואין כאן ספק אליבא דכ"ע יש להתיר לה להשתמש במוך לפני תשמיש שלאחר תשמיש יש לחוש שמא תקלוט הזרע ולא תדע לקרב המוך אל המקור לשואבו אחר כך ותכנס לספק סכנת מות ורחוק לומר שנאסור אותה על בעלה ויצטרך ב"מ שיגרשנה ח"ו ועוד הרי ראית בעיניך שמהרש"ל ז"ל התיר דבר זה גם לשאר נשים ועל כן בואו ונסמוך עליו מיהא בהא שהיא מסוכנת והוחזקה להתעבר כן נראה לי, ועי' בש"ע אה"ע סימן כ"ג סעיף א' דכתב וז"ל אסור להוציא שכבת זרע וכו' ולא יהיה דש מבפנים וזורה מבחוץ ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד ע"כ, ועי' להרב בית שמואל שם סק"ב ע"ש, והט"ז

שם סק"א כתב וז"ל ולא ישא קטנה זה אינו אלא חומרא אבל מדינא שרי דהא אמרינן ג' נשים משמשות במוך קטנה וכו' ובסק"ג כתב וזורה מבחוץ פי' דלעולם הוא זורה בחוץ וגרע ממשמשת במוך דהתם הוא משמש כדרך כל הארץ וכו' ב"י בשם הרא"ש ע"כ, וקשה לי הרי חכמים אמרו משמשת כדרכה ואי אמרינן דאזיל לשיטת ר"ת אתי שפיר ובאמת שכך הוא שהרי דברים אלו כתבם משם הרא"ש והרא"ש כבר כתבנו שאזיל בשיטת ר"ת ועיין להרב בית מאיר שם סימן כ"ג מה שהאריך בזה ע"ש, ועי' בכתובות דף ע"ב ע"א גבי ממלאה ומערה לאשפה ע"ש:

אחר כך ראיתי להרב חתם סופר חלק י"ד סימן קע"ב שנשאל על דבר זה ובתשובתו הרמתה הביא הא דיבמות דשלש נשים משמשות במוך עם פי' רש"י ור"ת ע"ש שנשא ונתן בהלכה זו ולבסוף העלה להלכה וכתב תבנא לדיננא דבשעת תשמיש לענ"ד אין להתיר אך אחר תשמיש אפשר יש להקל וכו' עש"ב, ולא הביא בזה מה שכתב מהרש"ל בים של שלמה אשר דעתו להתיר בכל גוונא כמ"ש לעיל, ועוד נראה מדבריו ז"ל דלא נחית לחילוקינו שחילקנו אנן בין הא דשלש נשים שלא התירו חכמים דר"מ משום דמיעוטא דמיעוטא הוא דמתעברי והוה ליה ספק ספיקא אבל בנ"ד ודאי מתעברת שהרי הוחזקה להתעבר יודו רבנן וכן רבי מאיר לדעת ר"ת דאוסר לפני תשמיש כמ"ש בסמוך דאין לך דבר שעומד בפני פיקוח נפש דקימ"ל דמחללין עליו את השבת ואפי' אם הוא ספק חי ספק מת והכא נמי יש להתיר לשום מוך בתחילת תשמיש משום דבסוף תשמיש יש לחוש לשמא המוך לא ישאב הזרע והוי ספק ואתי לידי סכנה שהרי ודאי תתעבר:

וראיתי להרב פתחי תשובה אה"ע סימן כ"ג ס"ק ב' שהביא דברי הרב חתם סופר ז"ל שמחמיר והביא לנו ג"כ דברי תשובת הרב חמדת שלמה על דבר אשה שהוא כנדון דידן ממש שגזרו הרופאים פה אחד שאם תתעבר תהיה מסוכנת וכו' וכתב דהעלה דאין צריך לגרשה בשביל זה אע"ג דצריכה לתת מוך קודם תשמיש אע"פ כן לא הוי בגדר השחתת זרע כיון דהוא דרך תשמיש וא"א לו להיות עמה בדרך אחר מפני הסכנה ע"ש מה שסיים משם רבינו עקיבא איגר ע"ש, ודברי הרב חמדת שלמה ז"ל הם כדברי מהרש"ל ודמהרש"ל עדיפא מדידיה שהרב חמ"ש לא התיר אלא משום סכנה ומהרש"ל התיר בשופי כדכתבנו לעיל לשונו:

והרב בינת אדם בשער בית הנשים סי' ל"ז גם הוא נשאל על נדון דידן ודעתו כדעת הרב חתם סופר לאסור לפני תשמיש ולאחר תשמיש התיר שתרחץ בחמין ולקנח בצמר גפן וגם תהלך ברגלים תכף אחר תשמיש אולי תועיל והביא ראיה לזה מיו"ד סימן קצ"ו סעיף י"ג דכתב האשה ששמשה וכו' ע"ש ועי' באר הגולה שם ע"ש:

ובחפשי בספרי דבי רב מצאתי את שאהבה נפשי להרב שדי חמד בחלק אסיפת דינים מער' אישות סימן א' אות ל"ב דף נ"א ע"ב שכתב משם הרב צמח צדק החדש וז"ל נשאל שיש סכנה אם תתעבר ותלד אם מותרת לשמש במוך שתתן שם לפני תשמיש והביא דשלש נשים משמשות במוך ודברי רש"י ור"ת הנ"ל וכתב דמה שפירש רש"י דמ"ש לרבי מאיר משמשות במוך ר"ל מותרות לשמש ומוכח דלרבנן אסורות לשמש במוך יש לומר דהיינו דוקא בשלש נשים אשר על פי הרוב אין מתעברות אבל שאר נשים דעל פי רוב מתעברות מודו חכמים דמותרות והביא מה שפירש הרשב"א והריטב"א והר"ן דר"מ דאמר משמשות במוך חייבות לשמש במוך קאמר וא"כ לרבנן אין חייבות ואה"נ דמותרות והביא שיטת מהרש"ל בים של שלמה וכו' ע"ש וע"ש שהביא גם כן שהר' ראש משביר והרב שואל ומשיב דעתם לאסור ע"ש:

והנראה לענ"ד הוא דבנדון דידן שהיא מוחזקת להתעבר ויש סכנה בדבר דיש לסמוך על המתירין כמו שכתבנו דגם ר"ת אזיל ומודה בדבר זה ויש לסמוך סמיכת זקנים על הרב ים של שלמה ז"ל ועל הרב חמדת שלמה והרב צמח צדק שהתירו בכעין זה וגם הרא"ש ז"ל בתשובותיו נראה שהוא אזיל בשיטת מהרש"ל בים של שלמה וז"ל בכלל ל"ג סימן ג' וששאלת אשה שיש לה אוטם ברחם בענין שאין השמש דש כראוי וכו' יראה שהוא אסור כיון דלעולם הוא זורה בחוץ וכו' אסור וגריע ממשמשת במוך דהתם היא משמשת כדרך כל הארץ אף על פי שאין זרעו ראוי להזריע מידי דהוה אעקרה זקנה וקטנה וכו' ע"ש ומדכתב אע"פ שאין זרעו ראוי להזריע ודאי מיירי בנותנת מוך לפני תשמיש ועל זה קאמר שאין זרעו ראוי להזריע כיון שאותה שעה של הזרעה היה שם מוך המעכב להזריע ולהקלט במקור האשה הרי אין זרעו ראוי להזריע אבל אם מיירי בנותנת מוך אחר תשמיש לשאוב הזרע אחר כך למה כתב שאין זרעו ראוי להזריע הא הוא זרעו במקום הראוי לזריעה ולהולדה. ולהצמחה. אלא שהיא אחר כך עיקרה להזרעתו הא אין עליך לומר דבר זה אלא צריך לפרש בנותנת המוך לפני תשמיש, שהרי קאי הרא"ש ז"ל אאיסורא דקעביד האיש בשעת מעשה כדקאמר דלעולם זורה בחוץ וכו' ומצינו להרא"ש בפירושו לנדרים שפירש שלש נשים משמשות במוך ר"ל חייבות לשמש במוך, וא"כ לרבנן שהם חכמים דר"מ אינם מצריכין לשמש במוך דהיינו בתחילה להשים מוך שם לפני תשמיש, אבל מותרות הן לדעת הרא"ש, הרי גם להרא"ש מפורש יוצא שדעתו כדעת הרב ים של שלמה ביבמות דסי' ח' כמ"ש לעיל, ועי' להרב ב"י אה"ע סי' כ"ג שהעתיק תשובת הרא"ש הנז', וכיון דכל הני רבוותא סברי מרנן הכי יש לסמוך עליהם להתיר בנדון דידן בשופי כיון שהיא מוחזקת להתעבר כנ"ל וה' בסומכי נפשי סמוכים

לעד לעולם אמן, וצור ישראל יצילנו משגיאות, ויראנו מתורתו נפלאות אמן חיי לחדש שבט שנת ובאו עליך כ"ל הברכו"ת האלה והשיגוך פה מתא אורן יע"א כה דברי זעיר שם העומד לפני ה' לשרת ולכהן, והוא
הצעיר **דוד הכהן סקלי** ס"ט

סימן ז

נשאלתי מתלמיד חכם מכפרים הסמוכים לעי"ת אלג'יר יע"א הלא הוא כבוד שמו הטוב כמהר"ר אברהם הכהן יצ"ו במעשה שבא לידו על אשה בעולת בעל ועל אחות בעלה בתולה פנויה שהיו מרננים העם אחריהם שחשודין עם בחור אחד, ויהי היום והנה בלילה אחד בסוף הלילה נדדה שנת חמיה של האשה והוא אבי הבתולה הנז' והרגיש שאחד מתהלך בחצר ופתח הדלת ומצא הבחור ורצה לתופסו, וברח אותו הבחור, אחר כך כשגדלה צעקתם, נאספו הקהל של אותו כפר וקראו להבחור הנז' והוכיחו על פניו על הדבר הרע הזה, הוא ע'נה את הימי'ם לרבות את הלילות, שהמציא את עצמו בחצר הנז' ואמר שברצונם דהיינו ברצון האשה והבתולה הלך לשם וזה כמה כפעם בפעם והוא הולך אחריהם פתאום, והבעל לא רצה לגרש את אשתו ואביו העמיס עליו לגרש אותה, ויחזירנה אחר שלשה ח', ועל כן באתי לפני הדרת כבודו ומעלתו להורות את הדרך ישכון אור עוד יורני בזה כי אבי הבתולה תובע להבחור ליתן לו מה שחייבתו התורה בקנס ובושת ופגם קרא כדכתיב וכי יפתה איש נערה בתולה וגו' והבחור לא רצה, מה דינם בזה, עוד יורני בזה כי אבי הבתולה הוא שליח צבור אם מסלקין ומעבירין אותו משום קלון בתי או לא ושכמ"ה:

תשובה ידידי לא באו דבריך מבוררין אם יש עדים בדבר הזה שראו שהבחור הנז' שכב ולא יקום עם האשה הנז' וגם עם הבתולה דהיינו אם ראו הדברים מחוורים כשמלה או דוקא רינון ודברים בעלמא ואומדנא דמוכח מאשר נמצא וכאן היה בתוך החצר בלילה ונתפס כגנב בחצר שאינו שלו שאם אנו דנים לפני חכמים על אומדנא זו דוקא הנה ידוע שאין דבר שבערוה פחות משנים וכיון שאין כאן שני עדים כשרים על דבר זה אין יכולים לאוסרה על בעלה ואם לא היה כי אם רינון וקול בעלמא וכן אם באו עדי כיעור אז תלוי ברצון הבעל דהבעל רשאי להוציאה בעדי כיעור וכמו שפסק מרן הש"ע באה"ע סימן י"א סעיף א' וז"ל שנכנסו אחריו ומצאוה עומדת מעל המטה והיא לובשת המכנסים וכו' ע"ש, אבל אין כופין אותו ואין משיאין אותו להחזיקה כמ"ש הרב בית שמואל שם ע"ש:

עוד לא בררת בדבריך על הבחור הנער המנוער הזה אם הוא מודה ואומר שעשה מעשה או אומר דוקא שהוא הולך ובא לביתם כדי שיבא אחר כך לידי מעשה, ואם הודה ולא

בוש ואמר שעשה מעשה עדין צריך לדעת מה מענה יש בפי האשה והבת אם מכחישות אותו ואומרות שלא באו לידי מעשה או אם הן מודות ומתודות על עונם אשר עשו, ולכן אם כולם עונים ואומרים שלא באו לידי מעשה כיון דליכא עדים בדבר הזה אלא קול ורינון ועדי כיעור אין כאן דבר לאסור אשת איש וכן אין כאן חיוב לחייבו משום פתוי הבת וכן אם הבחור אומר שעשה מעשה והן מכחישות אותו ג"כ אין לאוסרה על בעלה בזה אם הבעל אינו מאמין לדבריו ורוצה בקיום אשתו, ואם האשה הודית שזינתה עדין יש לחוש לשמא נתנה עיניה באחר ואינה נאמנת אלא א"כ יש רגלים לדבר כמ"ש מרן ומור"ם בש"ע אה"ע סימן קע"ו סעיף ו' ע"ש, והכא בנ"ד מיקרי רגלים לדבר שהרי נמצא בחצרה באישון לילה ואפלה, ולכן אם היא מודית אסורה ועיין פתחי תשובה שם ס"ק כ"ח ע"ש, ומה שאמרת שחמיה אמר להם שיגרשנה אז ולאחר שלשה חדשים יחזור ויקחנה זה הבל ושטות ודברי רוח:

ובענין הבת הבתולה אם היא מכחשת ואומרת לו לא ראיתיך כיון שאין עדים בדבר אם כן אין כאן דבר עם הבחור וכן אם הבחור מכחיש ואומר שלא ידעה אין לחייבו שום דבר ואם הם אמרו שנתפתתה לו אם היא בוגרת אם כן ברצונה עבד מאי דעבד והרי מחלה לו ואין לה עליו כלום כיון שכבר יצתה מרשות אביה והרי היא ברשות עצמה והדבר נעשה ברצונה ומדעתה שהרי היא בביתה ובחימותיה ואינו יכול לאנוס אותה ואינה יכולה לטעון עליו כלום ואם טוענת עליו שנדר לה שום דבר, שבועת ה' תהיה בין שניהם אם מכחישין זה את זה ואם מודים צריך לקיים את נדרו אשר נדר לה כמ"ש מור"ם בהגה באה"ע סימן קע"ז סעיף ה' משם הריב"ש ע"ש, ועיין פתחי תשובה סימן הנז' סק"א ע"ש:

ולענין אבי הבת שהוא שליח צבור גם בזה אם אין עדים שזינתה אלא קול ורינון או עדי כיעור על דבר זה אין להעבירו ולסלקי ממינויו אבל אם יש עדים בדבר שראו שזינתה או כריסה בין שניה בזה כבר כתב הרב שיירי כנה"ג א"ח סימן ג"ן בהגהת ב"י אות י"ב וז"ל ש"ץ שבתו זינתה תחת בעלה מיבעי לן למהדר אשליח צבור אחר אבל אם אי אפשר באחר חשיב דיעבד וכשר מהר"י מברונא ז"ל עכ"ל:

אלא שיש להשיב על זה חדא שכבר כתב השיירי כנה"ג לענין קדושת כהן שאפילו זינתה בתו בזיקת נישואין אין נוהגין כן כמ"ש בסימן קכ"ח בהגהת ב"י אות כ"ג והסכים עמו הרב שבות יעקב בחלק שני סימן ב' ע"ש, והרי דין זה דשליח צבור נלמד מדין קדושת כהן שכתוב בו את אביה היא מחללת ועוד הא כתב השיירי כנה"ג באות הנז' וז"ל ויראה לי דדוקא זינתה בזיקת נישואין או אירוסין דאם זינתה פנויה לית לן בה וכו'

עיין שם, כדאיתא בספרא פרשת אמור יכול אם זינתה פנויה וכו' עיין שם, ונראה לי דהאמת כן הוא שהרי הא דכתיב את אביה היא מחללת בארוסה ונשואה דאיסורן חמיר הוא דכתיב בקרא, וא"כ דון מינה ומינה שהוא הדין כאן בדין השליח צבור ודוק, ועיין להרב בית עובד בדינים השיי' לעלות לס"ת ושאינם עולים לס"ת אות ח' דף ק' ע"ב:

הצעיר **דוד הכהן סקלי** י"ץ

אדמת עיגונא

סימן ח

במותב תלתא הוינן יתבין אנן בי"ד דחתימי לתתא כד אתו קודמנא שני עדים כשרים ודא מאי דאסהידו קודמנא איך מעשה שהיה שיצאו אנשי הצבא למלחמה עם האויב ושר הצבא חילקם לשתי מפלגות מפלגה אחת יצאה ראשונה לקראת נשק, ומפלגה אחרונה נשארה במקומה רחוקה עד אין רואה מהראשונה שהלכו לנגד האויב לקראת נשק, והנה המפלגה שיצאה למלחמה לא שב ממנה עד אחד ולא נודע אם כולם נהרגו או היו לשלל ולבוז בז כי המפלגה האחרונה לא היו יכולים לקדם ללכת לעזור להמפלגה שהלכה לקראת נשק שהאויב גבר עליהם, וכל ההרוגים נשארו תחתם ואמרו שלפי דעתם שכל המפלגה שהלכה למלחמה עם האויב תמו חרבות לנצח ואכלתם חרב האויב וירד עליהם השלג ונשארו על פני השדה נטושים כמו ששה חדשים ואחר שהגיעו למקומם לא מצאו מהם כי אם גוויות עצמות עד כאן סוף עדותם, מה יהיה דין נשיהם של אלו שנשארו עגונות וזה כמו ששה שנים שלא נשמע קולם בכל קצוי הארץ מכל המפלגה הנזכרת, ונשאלתי על זה מתלמיד חכם אחד ושלח לי מכתבו מה שנראה לו בדבר זה, וזה מה שהשבתי לו:

תשובה דע ידידי כי התבוננתי על קבלת עדות אשר שלח לידי רו"מ והנה אין שם לא עדות ראייה ולא עדות ידיעה כי לא ראו שהוכה שום אדם ומת מחבורה זו אשר יצאת לפניהם לקראת נשק, ולא עדות ידיעה, כי לא ידעו מה היה לה לחבורה זו כי עיקר ידיעתן היא שיצאו לקראת נשק ומלחמה ולא שבו ועקבותם לא נודעו ולא ידעו אם מת או נשבר או נשבה העדר הזה כולו או מקצתו, כי יצאו הרודפים אחריהם והשיגים ועשו בהם כרצונם ואין רואה מה נעשה בהם ואין כאן עדות, ואע"פ שמצינו שהקילו חז"ל בעיגונא דאתתא ואמרו שמשיאין על פי עד אחד ועד מפי עד, מפי עבד, מפי אשה, מפי שפחה, כדאיתא ביבמות קכ"ב וכמו שפסק מר"ן ז"ל בש"ע אה"ע סי' י"ז סעי' ג' ע"ש, מ"מ בעינן עדות ברורה שאומר שראינו שמת אז אמרינן שעדות זאת נאמנין אמריה אפילו עד מפי עד וכו' שהקילו משום עיגונא דאיתתא, אבל בנדון דידן אין כאן כי אם

אומדנא, ועוד שהוא בשעת המלחמה וכיון שכן אפילו יהיה האופן בתוך האופן שעדים מעידים שראו שהוכה ומת אין דנין על עדותם להקל וכדאיתא ביבמות קי"ד ע"ב אמר רבא מאי טעמא דמלחמה, משום דאמרה בדדמי סלקא דעתך בכל הני דאיקטול והוא פליט ואפילו נטרא עד דחזיא זימנין דמחו ליה בגירא או ברומחא וסברה ודאי מת ואיכא דעבד סמתרי וחיה ע"ש, הרי לך בהדיא הגם שהעידה שראתה שמת אמרינן שאמרה כך מאומד דעתה כיון שראתה שהוכה ונפל, בדעתה שמת, ואפשר דעבדי ליה סמתרי וחיה, וכתב הרי"ף ז"ל בפרק האשה שהלכה וז"ל וה"ה לעד אחד במלחמה בעינן דאמר וקברתיו (אז אמרינן שמת מיתה עולמית) ואי לא מסהיד הכי לא סמכינן עליה דעד או אשה דחיישינן דילמא אאומדן דעתא קא מסהדי עכ"ל, וכן פסק הרמב"ם פרק י"ג מהלכות גירושין הלכה י"ט ע"ש, וכן פסק מרן ז"ל בש"ע סימן הנז' סעיף נ' וז"ל בא עד אחד ואמר ראיתיו שמת במלחמה או במפולת אם אמר קברתיו תנשא על פיו ואם לא אמר קברתיו לא תנשא וכו' ע"ש, וכ"ש בנ"ד שלא אמר שום אחד שמת או הוכה ונפל אלא הכל מאומדן דעתא שכל הני אקטול והוא פלט שהכל נאבדו אשר למות למות ואשר לחרב לחרב ואשר לשבי לשבי והיכן הוא אילו הוא קיים היה הוא מודיע את מקום המצאו ובאמת כל זה הוא אומד הדעת דוקא ואפשר שזה היתה נפשו נשלל אחר פיסוק ידיו ורגליו וכסיפא ליה מילתא להודיע את עצמו ועל כן לא יצאנו ידי חובתנו בעדות זו, כתר לי זער ואחוך ראה כמה החמירו בזה, שאיתא בש"ס יבמות קט"ו ע"א ההוא גברא דבשלהי הילוליה איתלי נורא בי גנניה אמרה להו דביתהו חזו גבראי חזו גבראי אתו חזו גברא חרוכא דשדי ופיסתא דידא דשדיא, רבא אמר נאמנת ורב חייא בר אבין אמר האי גברא חרוכא דילמא איניש מעלמא אתי לאצוליה ואכלתיה נורא והאי פיסתא דידא דחתנא הוא ומחמת כיסופא ערק ואזיל לעלמא ע"כ, וכתב הרב נימוקי יוסף וז"ל כ' המפרשים ז"ל היה נראה לפסוק כרבא מדאמרינן וכו' אבל הרב אלפסי ז"ל נראה דפסק כרב חייא בר אבין לחומרא וכן פסקו רוב הראשונים ז"ל ע"כ, הראת לדעת שהגם שהחתן הוא דאתלי ביה נורא בגנניה ואין שם אחר באותו מקום אפ"ה כיון שאין עדות ברורה שהוא הוא הנחרך תלינן דשמא הנחרך איניש מעלמא אתא לאצוליה שדרך העולם כשנפלה דליקה באים להציל והחתן אפשר דפיסתא דידא דידיה היא וערק ואזל ליה משום כיסופא ולא רצה להודיע את עצמו כי מומו עמו וכסיפא ליה מילתא, ועל כן גם בנ"ד נמי נימא הכי דשמא חרום או שרוע במים המכוער שאינו יכול להודיע את עצמו מחמת כיסופא ולכן ערק והלך למקום שאין מכירין אותו ועדין חי הוא אלא שאין יכול להראות את עצמו במצב אשר בא בו, ואם כן הגם שבזמן הזה שנתרבו ההודעות

על ידי הבי דואר בכל מקום ואפילו הוא בסוף העולם יכול ליתן הודעה ע"י מכתב עתי או טלגרא"ם או בחכמה אוירית שנתחדשו בזמן הזה, מ"מ אנו תילין שלא רצה להודיע את עצמו משום מאורע הקשה ורע שאירע בו כמ"ש, ועיין להרב חתם סופר אה"ע חלק ראשון סימן נ"ז נ"ח ובחלק ב' סימן קל"ח מש"כ בזה ע"ש, ולכן ידידי אחי י"ץ אבי ראה גם ראה מכל מה שהערכתי לפניך ערך לחם הפנים תשכיל ותבין שכל מה שכתב ידידי והאריך למעניתו בענין זה לא יושיענו לפי שאין כאן עדות ברורה שכל אדם חזו בו אנוש יביט מרחוק במקום שאין רואה ואין כאן אלא אומדן דעתא וזה פשוט בעיני שכפי עדות שאנו רואים עתה אין כאן צד ולא צדי צדדים להיתר האשה הקושי"ת הזאת מכבלי העיגון ועיין מ"ש לקמן בסמוך בתשובה שאחר זה דסימן ט' שמונה ימים לאלול של שנת תרפ"ב פה אורן יע"א:

סימן ט

במותב תלתא הוינן יתבין אנן בי דינא דחתימי לתתא כד אתו קודמנא שני עדים כשרים ודא מאי דאסהידו קודמנא איך שהיו מהלכין בב'אפו'ר פ'ראנצ'א יר"ה בפלגות ים והיה עמהם חיים צ'רמון שהוא מבני עירם ומולדתם מתא אירן יע"א, ובחמש שעות של אחר הצהרים היו יושבים ומספרים זע"ז ע"ג גג הב'אפו'ר אחר כך אמר להם חיים הנז' שיש לו חולשה וצינה ותסמר שערות בשרו מפני שעדין הוא חולה מחמת כאב המכה שהיה מוכה במלחמה מקודם כשנכנס לו כדור מהרובה ממול ערפו אל עבר פניו מבין שתי עיניו עד שמכח המכה והפציעה אבדה לו עין אחת עוד אבדה לו הנשימה של צד אחד מנקבי נחיריו ולא נשאר לו כי אם צד אחד ובאותו צד עשו לו הרופאים שפופרת של קאווטשו"ק להיות לו מעי'ר לעזור להעלות הנשימה כשהיה בבית החולים ועדין לא איפרק מחולשא, ולכן הוא רוצה לירד לירכתי הספינה אל חדר ביתו הניתן לו לשכב ולנוח מעט כי כן דרכם מי שהוא חולה נותנים לו חדר ומטה לסור לשכב שמה וכל בני החיל הם על הגג איך שיהיה ירד לחדרו ואחר שירד לא עברו כמו עשרה דקים עד ששמעו קול רעש גדול באניה מקול הכדור שהכה האויב המלסטם בסומאר"א להאניה באבני תותח ומחי קבלו ואבני אלגביש האסונים זיקים וגחלי אש ולפידים מפיו יהלוכו החזקים המוכנים לשבר ולאבד הספינות והאניות ושבר את המכונה של האניה לרסיסים ויהי כשמעם את הקול וראו שהספינה מתמוטטת בתוך הים מיד אותם שהיו על גג הספינה קפצו לתוך הים והיו שטים וראי דף מהלוחות המוכנים לכך לימלט עליהם אנשי הספינה צפה על פני המים והגיעוהו ועלו על גבו וישבו על אותו הלוח כל אותו הלילה עד שבאו ספינות ולקחום וכל אותו זמן שהיו יושבים על הלוח סמוך לאניה

הנטבעת ואמרו שהיו רואים באניה כשהיתה מתמוטטת ומתמלאת ממימי הים עד שנטבע לגמרי ולא ראו שום אחד מאנשי האניה שהיו בחדריהם שעלה מן הים, ונתעכבו שם כל אותו זמן וכל הלילה עד למחר כמשך י"ד שעות והלילה היה מאיר כוכבים ממסלותם והם היו ממתינים לאיזה אניה שתעבור דרך לשם או קרוב להם שיעלו בה והים היה שקט ונח באין שאון כלל ולא היו שטים וזזים ממקומם כי הרוח מרחפת על פני המים והים היה שקט ונח וגם לא היה פחד אויב לנגד עיניהם כי בנימוסיהם כל מי שיכול לברוח ולימלט לנפשו אין מעכבים עליו כי עיקר מגמת האויב לשבר ולהטביע את הספינות העוברות בתוך הים וכל אותו זמן שנתעכבו שם סמוך לאניה שנטבעה לא ראו איש עלה מסיבכו ממקום שנטבעה האניה והאניה היו בה חדרים חדרים תחתיים שניים ושלישים כדרך האניות הגדולות, עוד אמרו שהיבשה היתה רחוקה מהם כמו ט"ו פרסאות וזה היה כמו שש שנים משעבר עליהם כוס התרעלה הזה ועדיין לא נשמע קולם בכל קצוי תבל כל הנטבעים האלי אין גם אחד עקבותם לא נודעו ע"כ עדות האנשים הנז', וזה העלוב חיים צ'רמון הנז' יש לו אשה והיא יושבת גלמודה, עוד זקוקה לו אשת אחיו, ועתה אוי לו על אשתו ואוי לו על אשת אחיו והיה זה בפנינו בש"א לחדש חשון שנת וערבת"ה כגן ה' לפ"ק פה אורן יע"א, פב"פ דיין. פב"פ דיין. פב"פ דיין ונשאלנו ע"ז מה דינם של הנשים האלו שנשארו עגונות ילדות קטנות מטפחות ומענות יושבות ומצפית לאל עליון גואלם.

וקודם כל אקדם ה' בתפלה ליתן לי לב שומע לב מבין להבין אמרי בינה צדק ומשפט ומישרים לשפוט בצדק אמן, ואני תפלה יהי רצון מלפניך ה' אלהי ואלהי אבותי שלא יארע דבר תקלה על ידי ולא אכשל בדבר הלכה וכו' ולא אומר על מותר אסור ולא על אסור מותר, גל עיני ואביטה נפלאות מתורתך אמן.

תשובה הנה מודעת זאת מאמר חז"ל שאמרו מים שאין להם סוף אשתו אסורה והוא כל שעומד ואינו רואה מארבע רוחותיו כדאיתא בש"ס יבמות ובש"ע אה"ע סימן י"ז, אלא דיש להסתפק אם היא אסורה מדאורייתא או מדרבנן דוקא, והנה מוכח מש"ס מכמה עובדי שאין בה כי אם איסורא דרבנן כדאיתא בש"ס דף קכ"א ע"ב ההוא דאתא וקאמר ואזיל מאן איכא בי חסא טבע חסא, אמר רב נחמן האלהים אכלו כוורי לחסא, מדיבוריה דר"נ אזלא דביתהו דחסא ואינסבא ולא אמרו לה ולא מידי אמר רב אשי שמע מינה הא דאמור רבנן מים שאין להם סוף אשתו אסירה הני מילי לכתחילה אבל אי נסבה לא מפקינן לה מיניה וכן מוכח נמי מהאי דהביא הש"ס הנז' ע"א ההוא גברא דטבע באגמא דסמקי אנסיב רב שילא אנתתיה אמר ליה רב לשמואל תא נישמתיה וכו' שלח להו אגמי

דסמקי מים שאין להם סוף הוא אמרו ליה ומר מאי טעמא עביד הכי, מיטעא טעינא, אנא סברי כיון דקוו וקיימי כמים שיש להם סוף דמי, ולא היא כיון דאיכא גלי אימור גלי אשפלו ליה ע"ש, מוכח משם שלא חייבו לבעלה להוציאה משום שאין בה איסור תורה ועי' בש"ע סימן י"ז סעיף ל"ג ולמדנו משם נמי שהח' המתיר במים שאין להם סוף הגם שכבר נעשה מעשה ואין יכול לתקן מה שעיות מ"מ מנדין אותו ועי' בש"ע סי' י"ז ס' ל"ד שכתב וז"ל וחכם שהורה להשיאה לכתחי' במים שאין להם סוף וכו' ונ"ל הטעם משום שזלזל בדברי חכמים שאמרו לכתחילה לא תנשא ואמרו אשתו אסורה וכן איתא בפסחים נ"ב דרב ושמואל דאמרי תרווייהו מנדין על שני ימים טובים של גליות ועיין בש"ע א"ח סימן תצ"ו סעיף א' ע"ש, והכי נקטי לה כל הפוסקים שאין איסור במים שאין להם סוף אלא מדרבנן והטעם הוא שמדאורייתא אזלינן בתר רובא דכתי' אחרי רבים להטות ואפילו כנגד החזקה שהיתה בחזקת אשת איש דקימ"ל רובא וחזקה רובא עדיף ורובם למיתה הן עומדין כמ"ש מרן בש"ע אה"ע סימן י"ז סעיף ל"ג ע"ש:

אלא דהכא בנ"ד יש צדדים להתיר ויש לדון ולצדד צדדים וצדי צדדים להקל על אלו הנשים האומללות, אבל מצד חומר הדבר זחלתי ואירא מחוות דעי בזה כי כבר הראת לדעת מה שהחמירו חז"ל בזה והיו מנדין למי שיתיר לאשה שתנשא לכתחילה ולא היו חסים לכבודו אפילו אדם גדול כרבי שילא לא נשאו לו פנים והיו רוצים לנדותו ע"ז לולא שאמר להם טעיתי והודה להם ולא בוש ורבי שילא היה תלמידו דרב כדמוכח מהא דנדה דלקמן ונ"ל שהוא תלמיד חבר כדמוכח מיומא דף כ' ע"ב דרב אקלע לאתריה דרבי שילא וכו' מר ניהו רב וכו' ע"ש ודוק, והיה רב גדול בתורה ובמעשים כדמוכח מהא דברכות נ"ח ע"א רבי שילא נגדיה להההוא גברא דבעל מצרית וכו' אתא אליהו אדמי ליה כאיניש וכו' אמרו לו דון דינא מחייה בקולפא וקטליה אמר הואיל ואתעביד וכו' ע"ש, הרי לך שהיה אדם גדול בכל, ועי' עוד במסכת נדה פ' בנות כותים ל"ו ע"ב במעשה דשילא דאמר ליה רב לרב אסי תלמידו זיל צנעיה וכו' ואמר ליה אנא שילא בר אבינא בוכנא דפרזלא דמיתבר אסיתא דנחשא וכו' חלש רב אסי וכו' נח נפשיה דרב אסי אזל שילא אמר לדביתהו צבית לי זוודתא וכו' נח נפשיה דשילא וכו' אמרו ש"מ עבדו רבנן פייסא ע"ש, הרי לך כמה רב כחו ביתר שאת ויתר עוז ואפ"ה לא נשאו לו פנים, וא"כ מי יכול להכניס ראשו בדבר כזה שהוא חמיר שרבותינו היו נמנים על זה לנדותו לצורבא דרבנן עי' פסחים נ"ב ומי יהיה קל בעיניו דבר כזה וחכמים נתנו עיניהם בו ח"ו, ועל כן דמיתי להשיב ידי אל חיקי ולא איעול בכיסופא כי מי שלח ידו ונקה ולכן יותר טוב לדון את עצמי בנזורו אחיר ואירא כי עירום אנכי אין לחם ואין שמלה חכמה אין כאן

תבונה אין כאן ומאן מעייל בר נפחא להתם ויפה שתיקה לחכמים משיב חכמים אחור וחכם באחור ישבחנה משביח שאון ימים נטה עלינו שלומים:

אמנם אין אני בן חורין לעצמי ואנשי עצתי לא נתנוני השב רוחי והטילו את המשא עלי וגזרו אומר שאין אתה בן חורין ליפטר ממנה ואמרו עליך המלאכה לגמור, ואל מי מקדושים נפנה אם לא אליכם אתם בי דינא יפתח בדורו כשמואל בדורו, ולכן קמנו ונתעודד לדפוק על שערי אורה אור תורה, בספרי דבי רב ועיני לשמיא נטלית שיהי ה' אלקינו עמנו וישר אורחותינו בארחות צדיקים אנשי לבב ויהי בסומכי נפשי לעזרני על דבר כבוד שמו ועל דבר אמת וענוה צדק לילך במישרים, באמתה של תורה, ה' תומך גורלי אמן, ויהי נועם ה' אלקינו עלינו ומעשה ידינו כוננה עלינו ומעשה ידינו כוננהו והריני לומד ועושה לשם יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה בשם ה' ובשם אד' מתיחדים על ידי הנעלם ותעלומה יוצא אור, ואומר עם קנ"י כי לעומת כל הנזכר למעלה ראש מצאנו ראינו לשון חכמים מרפא ולשון חכמים תטיב דעת במה שהזהירונו לשקוד על תקנת בנות ישראל ולדפוק על ע'זרת נשים ולפתוח את הפשפש לפשפש ולחקור לחתור מחתרת למצוא פתח פתוח ליכנס בו ולשבור כבלי הנשים העגונות ממאסרם להתיר עיגונם וכל הזריז בזה הרי זה משובח עי' בתשובות הרמב"ם ז"ל המחוברים לטהור אגרות הרמב"ם בסי' י"ט שכתב וכל המחמיר ודורש וכו' לא יפה הוא עושה ע"ש, וכבר כתבו הרמב"ם והרא"ש ז"ל שראוי לכל מורה לצדד בכל הצדדים האפשרים לבקש היתר עגונות ושלא לדקדק בחומרות יתירות ולהיות דבר זה כמטרה לכל עוסק בתורה ות"ל שכל יודע ספר ראוי לפנות אליו עי' עליהם, עוד אמרו משום עיגונא דאתתא הקילו ואפילו בעד אחד, עד מפי עד וכו' וסיים הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות גירושין כדי שלא תשארנה בנות ישראל עגונות, ולכן הרי ידי מרבה לבדוק ולצדד צדי צדדים כל מה שאפשר למצוא לעת מצוא זו אשה להקל בעיגונא דאתתא משום דנפיק מינה חורבא בסיפא, ובפרט בימים האלה, בדור הזה ובמקום הזה שרבה ההפקרות ורבו העבדים המתפרצים באדוניה'ם פרץ על פני פרץ, ואומר לבלה נאופים, עתה יזנו אשות הזמה, ואם תשארנה עגונות קרוב הדבר שתצאנה כל הנשים כאלו וכיוצא בהם לתרבות רעה, כי רבות בנות אנשי חיל לאלפים ולרבבות שנשארו עגונות במלחמת מלכים האלו המבהלת לבו של אדם וכמה שנקצצו ונקטפו בעליהם באיבם חתן יוצא מחופתו אלמנות חיות נשארו חיות קטנות עם גדולות והרבה ילדות עושה, וכ"ש במלכיות האלו שנתנו חפשיות לבני אדם לעשות כרצון איש ואיש בענין הנהגותיו ועוד דור חרבות שניו ומתלעותיו לביא לו לומר כי על פי נמוסם נותנים רשות לנשותיהם לינשא אחר שזה

שנים עברו ועדין עקבותם לא נודעו ולא נשמע קולם בכל הארץ, נותנים רשות לנשותיהם לינשא ומדברים תועה על שונאיהם של חכמים ח"ו ולא תהי' תורה שלימה שלנו כשיחה בטילה שלהם ח"ו ואם בדורות הראשונים היו חוששים רבותינו על זה ומבקרים בקור אחר בקור וחפש מחופש למצוא להם היתר כדי שלא יתעגנו, אנן יתמי דיתמי מה נענה בתרייהו דלית מאן דמשגח עלן חרגא דיומא דלית ביה ממשא ובפרט בדורות הללו דקביע היזקא כי רבה רעת האדם בארץ באין משיב אחור ואין לך יום שאין קלקלתו יותר מרובה מחבירו כי לא שמרו את דרכם דרך גבר בעלמה על כן מצינו ידינו ורגלינו בבית המדרש לדרוש ולחקור מפי סופרים ומפי ספרים על כל הבא עלינו בהיתר הני נשי ששחוזות כבולות וכבונות וצרורות בכבלי העיגון להתירם מחרצובותהם ומקשר אגודתם בעזרת השם וכאב ריחמתי למענם לא השיבותי פניהם ריקם בעזר תמים דעות אשר נתכנו לו עלילות אני מדבר בצדקה רב להושיע:

והנה תחילה וראש יש לדעת אם יש בכח העדות הנ"ל של נדוננו להוציא העגונות האלו האשה האלמנה והיבמה מאיסור תורה כדין מי שנפל במים שאין להם סוף שכבר נתבאר בבירור שאין בהם כ"א איסורא דרבנן הוא דרביע עלייהו והטעם שכיון שהעדים מעידין עליו שראוהו שנפל למים ולא עלה קיימא לן שרובם מתים ומן התורה אזלינן בתר רובא כאשר נתבאר למעלה אבל הכא בנ"ד שלא העידו שראוהו שנפל למים א"כ אפשר לומר שמעולם לא נטבע במים שאולי כששמע קול צווחה ורעש נשא ממקומו ועלה לראש הספינה ונזדמן לו לוח ודף ועלה וצף ע"ג והוי ספיקא בדאורייתא ולחומרא ואפילו אם תימצי לומר שנטבע בים חיישינן דשמא לא שהה כדי שתצא נפשו שהוא לפחות שיעור כדי שעה עי' באר היטב סימן י"ז ס"ק ק"א ואפשר שמיד עלה למעלה וצף על המים ובזה לא יצא מאיסור של תורה וכמו שפסק מרן ז"ל באה"ע בשלחנו הטהור סימן י"ז סעיף ל"ב בענין מים שיש להם סוף וז"ל ושהה כדי שתצא נפשו ולא עלה מעיד עליו שמת וכו' ע"ש, וכן במים שאין להם סוף פסק בסעיף ל"ד וז"ל וכן האשה שהעיד לה עד אחד שנטבע בעלה בים במים שאין להם סוף ולא עלה ואבד זכרו וכו' שהוא כלשון הרמב"ם בפרק י"ג מהלכות גירושין ע"ש ופירש התם רבינו הכסף משנה וז"ל נראה מדקדוק דברי רבינו דבעינן שיעיד העד ששהה עליו שיעור כדי שתצא נפשו ולא עלה הא לאו הכי אם נשאת תצא וכמ"ש הרשב"א והריב"ש ז"ל וכו' ע"ש, והטעם ודאי משוש דבזה לא יצאה מאיסור תורה דספק דאורייתא לחומרא:

וכבר ראיתי באחרונים שכתבו שלאו דוקא עד אחד אלא גם אם יהיו שנים כהאי גוונא לא יצאתה מאיסור תורה, והא דנקט הרמב"ם ומרן ז"ל עד אחד לרבותא דסיפא דגם בעד

אחד אם נשאת לא תצא עיין עליהם, ובאמת דברי טעם הם, ועיין להרב פתחי תשובה בסי' זה ס"ק לק"ט ע"ש, ועי' מור"ם ז"ל בהגה ס' ל"ד שכתב ג"כ וז"ל או אפילו שטבע רק לא העידו ששהה במים כדי שתצא נפשו אם נשאת תצא ע"ש, ועי' להרב חלקת מחוקק סי' הנז' ס"ק ס"א שהסכים לזה ע"ש, וא"כ לכאורה נראה דבנ"ד מידי ספיקא דאורייתא לא נפקא ואין דנין בה להקל כדין כל ספיקא דאורייתא שהוא לחומרא:

האמנם כד מעיינת שפיר נראה שמצאנו תרופה לנשים אלו להוציאן מאיסור תורה מיהא והוא ממה שבא מבואר בענין עדות העדים שאמרו שמיד אחר עשרה דקים משירד אל חדרו בירכתי הספינה הכה האויב הספינה ופרץ את גדרה ונכנסו המים בתגבורת בספינה כדרך מי הים וא"כ לא היה לו זמן ושהות לעלות ממקומו על הבלולים של ספינה כדי לעלות על הגג ולצאת לחוץ וכ"ש באיש כזה שהוא חולני וחלוש שאינו יכול למהר מעשהו, והרי העידו שתיכף ומיד נטבעה הספינה במילואה היא וכל אשר בה בתוך מי הים ולא ראו שנמלט גם איש אחד, ועוד אמרו שהים היה שקט ונח, והזמן היה מוכשר שהשמים היו מאירים שהכוכבים ממסלותם היו נראים בעליל, והיו רואים כל מה שנעשה בים, וכל מי שנשא ועלה מן הים, והאנשים הנמלטים והיו על הלוח והדף נשארו במעמדם ובמקומם שהוא מקים טביעת הספינה ולא הלך כפעם בפעם לקראת נחשול של ים ונשארו ונתעכבו במקומם כל מי שנמלט על הדף באין פחד מהאויב כי עיקר מגמת האויב הוא לשבר ולהטביע הספינות המפרשות בים ובנימוסיהן כתוב לאמר שכל מי שיכול לברוח לנפשו אין מעכבין ע"י וכל אותו הלילה ומחורתו שהיו יושבים ומצפים על גב הלוח לספינה אם תעבור היו רואים ומביטים במקום שנטבעה הספינה וכל סביבה ולא ראו מכל הספינה ומלואה שום דבר שעלה מן הים, הרי עדות ברורה שנטבעו בים ואין לומר דחיישינן דשמא יצא גם הוא באותה שעה שהיו העדים שטים על פני המים, שהיו הם באותה שעה בהולים, ולדעת רבינו הקדוש מהר"י קארו בתשובותיו סובר שאם היה העד נחפז ונבהל ונמלט לנפשו אין מקבלין עדותו וכמו שהאריך בתשובותו הרמתה עם חד מן קאמיא הוא הרב המבי"ט ז"ל ע"ש בתשובותיו זה בונה וזה סותר לוחמים בגבורה משיבי מלחמה שערה, במלחמתה של תורה, מלחמת מצוה ע"ש, זה אינו שכבר אמרנו כיון שהוא היה בחדרו, לא היה לו שהות לעלות ועוד שהוא חולה ואין יכול להחיש ולמהר מעשהו, ועוד אם היתה פליטה כמוהם וכמעשיהם מדוע לא נמצא בגבולם גם הוא על הלוח והדף כמו אלו שנמצאו וכאן היו ולא נדו ממקומם מפני שהים היה שקט ונח והזמן היה מוכשר כימי הקיץ וא"כ הרי עדות ברורה

שנטבע בים בתוך ספינתם ומן התורה מותרים נשותיהן דאזלינן בתר רובא שמתים, ואיסורא דרבנן הוא דרביע עלייהו דהני נשי דשמא גלים טרדוהו:

ועיין להרב מהר"א ששון בתשובה דסי' ראשון דכתב וז"ל הצריך לענייננו ותו שהרי נראה שמה שאנחנו מצריכין במים שאין להם סוף השהייה עליו אינה משום דשמא יצא במקום אחר רחוק, דא"כ מה תועיל השהייה עליו והרי הם מים שאין להם סוף וניחוש לשמא יצא ממקום אחר שהרי אין לדבר סוף אלא ודאי שהשהייה עליו היא, לשמא באותו מקום יצא או קרוב לו מעידין וכיון שכן אפילו לאור הלבנה מעידין, וכיון שהעלנו דבנדון דידן שהוא כדי שתצא נפשם וכו' ע"ש בדבריו מה שסיים. דוק מינה ואוקי באתרין נמי בנדון דידן שנשארו על הדף כל אותו הלילה עד שבאו הספנים ולקחום, ובכל אותו זמן לא ראו מהנטבעין שיצא מהם שום אדם, א"כ החשש הוא לשמא יצא ממקום אחר רחוק, והחששא הזו היא חששת רז"ל שהחמירו בזה במים שאין להם סוף, שכבר אמרנו שעיקר איסורו אינו אלא מדרבנן

וכעין זה נמצא כתוב במהריק"ש ז"ל בספרו שו"ת אהלי יעקב סי' קי"ד שנשאל הרב על עדים שהעידו שהיו באים בספינה אחת והיתה ספינה אחרת הולכת בים בתחומם, ועמד רוח סערה בים וראו הספינה האחרת שנטבעה בים והיו מכירים יהודי אחד שהיה בספינה שנטבעה, וכתב הרב ז"ל וז"ל אילו היה ספק במידי דאורייתא איבעי לן למיזל לחומרא, אבל השתא דמידי דרבנן הוא הלך אחר המיקל וכו', וסיים וז"ל וא"כ בנדון דידן שראו את שלמה רוסו בספינה, וראו הספינה הנז' שנטבעה בים כמות שהיא, לא נמלט עד אחד כמו שבא בשאלה מעתה מידי דרבנן היא וכו' וראוי לשמוע אל דברי המקילין בכל עניני האשה, ועוד דהשתא הוי ספק ספקא וכו' ע"ש:

ולפ"ז נראה שגם בנדון דידן אם נמצא בה שום ספק אזלינן ביה לקולא כיון שאין כאן אלא איסור דרבנן דרביע עלה, ועי' להרב פתחי תשובה סי' י"ז ס"ק קל"ד שהביא שיש מי שאומר שבמים העצומים אפילו לשעה קלה שנפל במים תו לא חיישינן מדאורייתא ע"ש, ועיין להרב ויאמר יצחק בקונטרס עגונות סי' ד' שהביא לנו בתשובתו הרמתה משם הר"ם בן חביב ז"ל שכתב בספרו עזרת נשים וז"ל דע"כ לא אמרינן דבעינן שיעיד העד ששהה עליו שיעור שתצא נפשו להוציאה מאיסור תורה שאם נשאת לא תצא היינו דוקא היכא דנשאת אשת הנטבע בתוך השנה שנטבע בעלה, אבל אם עברה שנה אחת ולא נודע מקומו איו אם יצא למקום אחר חי, כיון שהעיד פלוני טבע ועבר שנה אחת, הרי יצתה אשתו מאיסור תורה והביא ראיות לדבריו, ודברי מהרי"א דכתב כן בתשובה

עש"ב בתשובה הנז', וא"כ דון מינה ומינה ג"כ בנדון דידן שכבר כמו שש שנים משנעשה בהם המעשה, רוח עברה ותטהרם להני נשי מאיסור תורה מיהא:

ועיניך לנכח יביטו להרב כנסת הגדולה בסי' הנ"ל בהגהת ב"י אות תצ"ד שכתב וז"ל נ"ל אם העד העיד שנטבעה ספינה בים כגון שנעשה בה נקב למטה, ונכנסו כולם במצולות ים, ושהה שיעור כדי שתצא נפשם, הוי דנטבע במים שאין להם סוף, דאם נשאת לא תצא, ואפילו לא העיד ביחוד שטבע במים, כיון שידענו שהיה בתוך הספינה סגי בהכי הרדב"ז ח"א סי' רע"ג עכ"ל והוא כדברי הריק"ש הנ"ל:

ועפעפיך יישירו נגדך עד פני הרב פתחי תשובה שם ס"ק קמ"ה שכתב משם הרב קהלת יעקב שאם נפל באמצע הים, ושפת הים רחוק מאד וכו', אז ליכא למיחש רק לאולי נזדמן לו דף הספינה או גלי אשפלוהו, ולזה לא חיישינן אלא מדרבנן וכו' ומותרת דבר תורה עיין עליו מה שסיים, ואם כן בנדון דידן נמי דכוותה שהרי העידו שהיבשה היתה רחוקה ממקום הטביעה ט"ו פרסאות:

עלה בקב"ק שבנ"ד יצאו מעלבונה של תורה, ולא נשאר רביע עלייהו כ"א איסורא דרבנן ככל הנטבעים במים שאין להם סוף שהחמירו עליהם חז"ל משום חומרא דאשת איש ככל הכתוב לעיל מפי סופרים ומפי ספרים כאשר נתבאר היטב:

ומעתה תחילה יש לדון על היבמה שבנדון דידן ואומר שנראה לעניות דעתי לומר דלא החמירו חז"ל ולא אזלי בתר רובא כדין תורה שרוב הנטבעים למיתה הן עומדין, והכא חיישי למיעוטא כר' מאיר דחייש למיעוטא בכל מקום, ה"נ בהא מיהא חיישי' היינו משום חומרת אשת איש שהיא בחנק ובכרת, ועוד איכא איסור של חשש ממזרות משום הכי החמירו בה, אבל ביבמה שאיסורה קל מזה שהרי אינה אלא בלאו לא החמירו בה והדרינן בדינה לכללין דרובא וחזקה רובא עדיף ואחרי רבים להטות כתיב, ורובם למיתה כמ"ש הש"ע סי' י"ז סעיף ל"ג וז"ל וכיוצא מדברים אלו שרובם למיתה ע"ש, וא"כ ביבמה לשוק שאין בה כ"א איסור לאו, שהוא קל כדאיתא ביבמות צ"ד ע"א, והכי איתא שם רבא אמר עד אחד נאמן ביבמה מק"ו לאיסור כרת התרת ר"ל לאיסור כרת לומר מת בעליך הנשאי התרת, לאיסור לאו לא כ"ש ור"ל לאיסור לאו דיבמה דלא תהיה אשת המת החוצה וגי' לא כ"ש, וכן פסקו רוב הפוסקים, וכן פסק מרן ז"ל אה"ע סי' קנ"ח סעיף ג' וז"ל נאמן עד אחד להעיד ליבמה לשוק שמת יבמה וכו', ועיין עוד למרן מלכא ז"ל בתשובותיו בדיני יבום וחליצה סי' א' ועיין למהר"י הלוי בתשובה כלל ב' סי' י"ב מה שכתב בזה ע"ש:

ולחשש ממזרות נמי ביבמה ליכא כדאיתא ביבמות מ"ט ע"ב ע"ש, ועיין אה"ע סי' קנ"ט סעיף ב' ע"ש, ולפיכך כיין שאין ביבמה לשוק כ"א איסור לאו, קל הוא על פני מים שאין להם סוף, דהדרינן לכללין דאזלינן בתר רובא, כאשר נתבאר דבאיסור לאו שאין בו כרת לא החמירו חכמים ז"ל ולא חיישי בזה למיעוטא:

וכעין זה כתב הרדב"ז חלק ג' סי' תקמ"א העתיק דבריו הרב פתחי תשובה, אה"ע סי' קמ"ט סק"ד ע"ש, ועיין עוד בפתחי תשו' אה"ע סי' קמ"ט סק"ד ע"ש וע"ע סי' י"ז ס"ק צ"ז ע"ש, וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפ"ז מהלכות נחלות הל"ג וז"ל מי שנטבע במים שאין להם סוף, ובאו עדים שטבע בפניהם ואבד זכרו אע"פ שאין משיאין אשתו לכתחילה הרי היורשים נוחלין ע"פ, שאני אומר שלא החמירו בדברים אלו אלא מפני איסור כרת וכו' ע"ש, והעתיק לשונו מרן ז"ל בחומ"ש סי' רפ"ד סעיף ד' ע"ש, הרי ברור לפניך שכתב שלא החמירו כ"א באיסור כרת וכו' דהיינו באיסור אשת איש:

גם הרב תרומת הדשן בפסקיו הנקראים פסקי מהר"ר ישראל בסי' לק"ט כתב וז"ל שמים שאין להם סוף הנטבעים בהם רובם אינם נמלטים, כמ"ש המפרשים והתוספות, אלא שחשו רבנן למיעוטא משום חומרא דאשת איש, ואיכא למימר דמשום הכי אמרי רבנן דבדיעבד שפיר דמי כיון דמדאורייתא שריא אזלינן בתר רובא וכו' הרי לך דנקט דהחומרא אינה אלא משום דהיא אשת איש, וז"ל הלבוש בסי' י"ז סעיף ל"ד יש מי שאומר שאם נפל למים שאין להם סוף אע"פ שהיא אסורה להנשא היינו משום חומרת אשת איש אבל וכו', גם אשורה נא למרן ז"ל בתשובותיו שהעתיק דברי מי שגדול הרב שם טוב אלפ'ארג'י ז"ל באות ו' וז"ל שאעפ"י שהקילו חז"ל בכמה דברים משום עיגונא דאתתא הכא לגבי מים שאין להם סוף שהיה ראוי להם להקל וליזיל בתר רובא וכו' החמירו דאשתו אסורה ונשארה וכו' והיינו משום חומרת אשת איש וא"כ כיון דיצאה מחזקת אשת איש מן התורה תלינן להקל מהני טעמי הנ"ל וכו' ע"ש, הרי גם הוא ז"ל דייק בלישניה וכתב משום חומרת אשת איש ועיין עוד למהר"י מטראני ז"ל בח"א סימן לק"ט בסיף תשובתו שכתב וז"ל אבל זו שיצאה מחזקת א"א מן התורה כ"ע מודו דתלינן להקל וכו' ע"ש, הראיתיך בעיניך שכל הני פוסקים קדושי"ם אמו"ר שהחומרא היא משום חומרת אשת איש שהיא בכרת ועוד חשש ממזרות וא"כ כיון שביבמה כבר נתבאר שאין בה כ"א לאו בעלמא ולית בה איסור אשת איש אין להטיל בה חומרא שהחמירו באשת איש והבו דלא להוסיף עלה והדרינן בה לכללין דאזלינן בה בתר רובא והכא בנ"ד היבמה מיהא מותרת לשוק, ודע שאין סתירה לדברינו אלה מהא דמשמע מש"ס דיבמות דף צ"ג ע"ב שיבמה לשוק חמירא מאשת איש מטעמא אחרינא והוא דאיתא

התם בעו מניה דרב ששת עד אחד ביבמה מהו וכו' כי תיבעי לך למשרי יבמה לעלמא מאי, טעמא דעד משום דמילתא דעבידא לאגלוי לא משקרי בה או דילמא טעמא דעד אחד משום דהיא דייקא ומינסבא והא לא דייקא ומינסבא דמיסנא הוא דסניא ליה אמר להו תניתוה וכו' הרי דמצינו דיש צד להחמיר ביבמה לשוק יותר מאשת איש וזו היא באמת דעתו של הרא"ש ז"ל להלכה בפסקיו שם להחמיר ביבמה לשוק שאין עד אחד נאמן ע"ש והוא היפך מדעת הרי"ף ז"ל דסובר להלכה דדא ודא אחת היא וגם ביבמה לשוק נאמן כאשר נאמן באשת איש, והרא"ש שם בפרק עשירי סימן ד' כתב על זה שקשה הדבר להקל ע"ש, ומרן מלכא ז"ל בסימן קנ"ח סעיף ג' פסק כהרי"ף ע"ש, הא לאו סתירה היא דשאני התם היינו טעמא משום דחיישינן לעד אחד דשקורי משקר והיא סניא ליה ולא מדייקא משום הכי חמיר לן יבמה לשוק אבל הכא בענין מי שנפל למים שאין להם סוף אין החשש שלנו מהעדות אלא אפילו ידענו נאמנה באמת וישר דאמת אמת תפסיה להההוא, גברא ואפילו אם יהיו מאה עדים מעידין על עדות זו שנפל באמת לים ודבריהם מחוורים כשמלה מ"מ חיישינן לשמא יצא ממקום אחר חי הוא במקום שאין עין העדים שולטת והגם דרובם מתים מ"מ משום חומרא דאשת איש חשו למיעוטא משום שהיא בכרת אבל ביבמה שהיא בלאו דלא תהיה לאיש זר ולית בה כרת בזה אזלינן בתר רובא דרובם מתים ואינם נמלטים אלא מיעוטא דמיעוטא כמ"ש הריב"ש בתשובה דסימן שע"ה דאינם אלא מיעוטא דמיעוטא ע"ש, ואל תתמה על נ"ד שהוא בעל אשה הוא היאך תתיר את יבמתו ונאמר שמת הוא, ולגבי אשתו נימא דעדיין חי הוא הא הוי תרתי דסתרן, אין זו תמיהא דאראה לך בנחמה דוגמא לזה שהרי מצינו כהאי גוונא דנים לפני חכמים מורים היתרא בזה שהרי אמרו האשה נאמנת לומר מת בעלה ותנשא ואעפ"כ קימ"ל שאשת אחי בעלה הזקוקה לבעלה אסורה לינשא דאמרינן לגבי אשת אחי בעלה עדין בעלה חי ולגבי דידה אמרינן שמת הוא וכדאיתא ביבמות קי"ט ע"ב שתי יבמות זו אומרת מת בעלי וזו אומרת מת בעלי זו אסורה מפני בעלה של זו וכו' לזו עדים ולזו אין עדים את שיש לה עדים אסורה ואת שאין לה עדים מותרת ופירש רש"י ז"ל זו שיש לה עדים אסורה לינשא מפני יבמה דשמא חי הוא וזו שאין לה עדים מותרת לשוק דהא אמרה שהוא מת ובשביל יבמה נמי לא חיישינן שהרי יש עדים שמת עכ"ל ע"ש, הרי לך בהדיא דלגבי דידה אמרינן שבעלה מת ולגבי יבמתה אמרינן עדיין חי הוא ופסקה מרן בש"ע אה"ע סימן קנ"ח סעיף ה' ע"ש, וא"כ גם אתה אל תתמה על החפץ דהכא נמי נימא דלגבי אשתו אמרינן שעדין חי הוא ולגבי יבמתו אמרינן שמת הוא ומותרת לינשא דכל אחד כדאיתיה כדאמרינן התם דמאי שנא ודוק,

ועי' להרב פתחי תשובה אה"ע סימן הנז' ס"ק ט' מש"כ משם הרב נודע ביהודה וז"ל דזה פשוט דיבמה לשוק לא מיקרי דבר שבערוה שהרי אינה במיתה ולא בכרת אלא בלאו עיין שם:

והגם שבחופשי בספרי דבי רב מצאתי למהר"ם מלובלין בתשובותיו סימן ק"ל שנשאל על אשה שנשבה בעלה הוא ואחיו במלחמה ובאו הנכרים ואמרו שבעלה מת וקברוהו ועל אחיו שהוא יבמה מהם אמרו שמת גם הוא כאחיו ומהם אמרו שהעבירוהו השבאים דרך המים ונטבע במים ושהו עליו שיעור שתצא נפשו ולא עלה, (וכעין זה איתא בערכין י"א ע"ב דקאמר הש"ס מר סבר מיתה היא וגזרו בה רבנן ומר סבר אזהרה היא ולא גזרו בה רבנן עש"ב,) ומתחילה נשא ונתן הרב על מיתת הבעל והעלה שעדותן עדות ע"פ הדין ואח"כ נשא ונתן על אשה זו מצד עדות יבמה וכתב על זה וז"ל ועדין יש לפקפק על שריותא דאתתא דא שהרי בעדות שהוגבה בפני בעיר הגיד הגוי איך נטבע קלמן הנ"ל כשנשבה בין הקדרים והוליכוהו דרך המים ואפשר דאותן מים היו מים שאין להם סוף דקי"ל דאין משיאין את אשתו ובזה העדות שהוגבה עתה בחו"ה דסוכות וכו' עד שמת א"כ הו"ל עדות מוכחשת כמו עד אחד אומר מת ועד אחד אומר לא מת דאין משיאין אותה וכו' ע"ש, משמע מדבריו ז"ל עליונים למעלה שהוא דן על דין איסור יבמה לשוק ואפ"ה כתב עלה דקימ"ל דאין משיאין את אשתו דהיינו יבמתו דקאי עלה דמשמע מדבריו ז"ל דדא ודא אחת היא זה אינו דהגם דבאמת הרב קאי על שריותא דיבמה לשוק מ"מ קאמר דהו"ל עדות מוכחשת משום דקימ"ל בעלמא שהדין הוא שאין משיאין את אשתו אם היתה לו אשה וטעמא משום דאמרינן עדין חי הוא והגוי אחר מעיד שמת כדרך אחיו וא"כ הו"ל עדות מוכחשת משום דקימ"ל בעלמא דאין משיאין את אשתו דעדין חי הוא ודוק, ובאמת מן השמים מקום הניחו לנו להתגדר בו הלא תראה בעיניך שכן מדוקדק מהש"ס ומהפוסקים ומהרמב"ם ז"ל והש"ע שכתבנו לעיל לשמותם למקומותם ומילי דסברא נינהו דיש לחלק בין אשת איש שהיא איסור כרת וחשש ממזרות ליבמה לשוק שאין בה אלא לאו בעלמא ועיין להרב פת"ש סימן פ"ו ס"ק ט' ע"ש, ותדין לזה:

ובכן אבא לשאת ולתת בדינא דשוייא לתרווייהו האשה אשת המת והיבמה באמונת דת תורתם ואומר שכבר דברתי מראש וברורתי שבנדון שלפנינו כבר יצאו כל הנשים מעלבונה של תורה ולא נשאר עליהם כ"א חומר דרבנן ועל כן יש להקל בספיקם ככל ספק דרבנן דקימ"ל לקולא ומתוך זה אני אומר דהכא בנד"ד רבו בו הספיקות ואבאר אותם אחת אל אחת:

הספק הראשון הוא כי באמת בהכאת האויב בכלי זעמו שהוא מכת הרג ואבדן לאניה בכדורים האסונים זיקים וגחלי אש והם לפידים מפיו יהלוכו עברה וזעם וצרה משלחת מלאכי רעים מלאך אכזרי ישולח בו עד שאבד ושבר בריחיה ושבר המכונה לרסיסים קרוב הדבר שמלאכי אש ולפידיו פגעו בכל אנשי האניה שכנגדו ברסיסים והמיתם כי משלחת מלאכי מות הוא משלח על פני חוצות משלחת זאבי ערב טורפי טרף וכל מי שפוגע בו קוברו תחילה והורגת טובים ורעים והדעת מחייבת כך שהרי לא נראה מהם איש ולא ישב אדם שם עד היום והוי ספיקא בדרבנן דדיינינן ביה להקל וכמו שכתב הרב פרח מטה אהרן דסימן לו וז"ל אם בזה העדות יצתה אשת המר' שאלתיאל מחזקת אשת איש מן התורה ונפקא מינה שאם יש איזה ספק ניזיל לקולא וכו' ע"ש, גם בתשובתו הרמתה דסימן ל"ז אזיל לטעמיה שכתב שם וז"ל ראוי להקל בנדון שלפנינו מכח ספק ספיקא וכיון דהוי כספיקא דרבנן ראוי לאומרו יותר בפה מלא וכו' ע"ש:

הספק השני הוא כי האיש הזה חיים צרמון שהעידו עליו שהיה מוכה ומעונה וחולני שהיה בבית החולים למצוא מרגוע למכתו שאבדה לו עין אחת עוד אבד ממנו נשימה אחת מנחיריו ולא נשאר לו כ"א צד אחד בעזר חתיכה של קאווטשו"ק שעשו לו ותקנו לו הרופאים וכבר אמרנו לעיל שמחמת זה אבד ממנו מנוס לעלות על הגג, ועוד כי לפי עדות העדים לא היה לו שהות וזמן לעלות מחדרו וכן למהר מעשהו מצד הזמן ומצד מצב גופו ובודאי נטבע ועברו על ראשו מים הזדונים וכיון שהיה לו קוצר הנשימה מכח המכה במעט קט מיד יחנק האנק דום דומיה סלה דישען על ביתו ולא יעמוד שאין לו העמדה וקיום עם כניסת המים וקרוב הדבר לודאי שמת מיד שבכעין זה לא אמרו חז"ל נפל למים שאין להם סוף אשתו אסורה דשמא גלי הים אשפלוהו למקום אחר דזה אין לו קיום במקום שאין אויר שולט אפי' לשעה מועטת ולא יהיה אלא ספק ספיקא דרבנן לקולא כאשר נתבאר שבעדות זו יצתה מתורת איסו' תורה ואין בה כ"א חומרא דרבנן:

הספק השלישי הוא דכיון שנתבאר בעדותם שירד אל חדרו בשעה שנטבעה הספינה אם כן אין לו מקום לצאת ויש לדון עליו כנפל למים שיש להם סוף וכן מצינו להמבי"ט ז"ל בתשובותיו שכן הוא דעתו כי נשאל הרב בכעין נדון דידן שהיו יהודים בחדר הספינה ויש מהם שהיו על גג הספינה והיה סער גדול בים ונתהפכה הספינה על צדה והתחילו ליכנס בה מים מי הים והאנשים אשר היו על הגג נפלו לים והיו שטים להגיע לספינה קטנה ונכנסו בה ורובם נטבעו ומאלה שנמלטו בתוך הספינה קטנה העידו שאלו שהיו בחדר בהכנס מים לספינה נראה להם שמתו כי לא היה להם דרך לצאת שנהפכה הספינה ונטבעה על פניה ולא ראו שום איש לא ישמעאל ולא ישראל מהעומדים למטה

בחדר שיצא לא חי ולא מת אם דנין לאלו שהיו בחדר כנטבעו במים שיש להם סוף או לא, והשיב הרב ז"ל ודן אותם הרב המבי"ט כמים שיש להם סוף כיון שהיו בחדר עיין שם בתשובותיו, ובתשובות מהר"י קארו ז"ל בדיני עיגונא דאתתא הביא תשובת המבי"ט וחלק עליו הוא ז"ל, וכתב שאפשר שיצאו מהפתח של ספינה והוי מים שאין להם סוף ע"ש שהאריכו למעניתם זה בונה וזה סותר עשו מלחמה מלחמת מצוה משיבי מלחמה שערה עיי"ש, והגם שכמה רבנים דפקעי שמייהו סמכו ידם עם מרן מלכא ע"ש, מ"מ אומר אני דיש חילוק גדול בין נדון דידן לנדון דידהו ששנוי במחלוקת שהיא לשם שמים דשאני נדון דידהו שהספינה ראו אותה שנהפכה על פניה ולזה סובר מהר"י קארו ז"ל דאפשר שננערו מהפתח כל יושביה לתוך הים והן מים שאין להם סוף מה שאין כן בנדון דידן, ועוד דשאני נדון דידהו הספינה אין לה כ"א קירוי אחד המאהיל ומסכך על הסחורות ועל האדם ואם נהפכה עשויה להפתח וליפול הכל לתוך הים ולכן דנו אותה הרבנים כמים שאין להם סוף, אבל באניה שבזמננו זה שעשוייה תחתיים שניים ושלישים וכל מדור ומדור מהתחתיים והשניים ושלישים כולם יש בהם חדרים חדרים שורות שורות וכל חדר יש לו פתח ודלת בפ"ע לנעול במנעול ולפתוח א"כ גם אם נפתח הדלת ויצא מהפתח עדין מעכבים אותו המחיצות של הסדרים והגגות והקירויים של תחתיים שניים ושלישים ועל פי הרוב הסדר העליון ניתן להגדולים אנשי שם אנשי כבוד ומעלה שרים עצרו שמה והתחתיים להדיוטים וכ"ש אנשי חיל הפשוטים נותנים להם בית משכבם בתחתיים דהיינו במדור התחתון וא"כ כמה מחיצות ותקרות הגגות למעלה מראשם החופפין ומאהילין עליהם שבזה לא דבר אדוני האר"ש אדוני יוסף מרן מלכא וקרוב לשמוע שבאופן זה שהחדרים כנ"ל ייטבו בעיניו דברי המבי"ט ויביט בהם בעין יפה דכגון זה הוי שפיר כמים שיש להם סוף כן נראה לענ"ד, ועוד כי לא יהיה אלא ספיקא דדינא דאפשר שהדין הוא כדעת המבי"ט ז"ל מ"מ הרי עוד ספק אחד, ועיין להרב בית שמואל סימן י"ז ס"ק ק"ה שכתב שאם הוא ספק אם היה מים שאין להם סוף או מים שיש להם סוף דאזלינן לקולא שהרי גם מים שאין להם סוף לא הוי כי אם ספקא דרבנן עיין שם, ובר מן דין אני אימר כיון שבאותו זמן שעת חירום שהיתה המלחמה ביבשה ובים שלחה מלכות בריטניא ומלכות צרפת יר"ה בשניהם יחד שלחו הרצים הנקראים טורפי"י שהם קלי המרוץ חיש קל מהרה חש בז בתוך הים לתור ולחפש בכל הים השייך להם אחר הסומארי"ן של האויב האורב להם לשבר מתלעותיו ולשלול אותו ולשברו ולאבדו עוד שלוחים הם לחפש בימים לראות הספינות האובדות ובני אדם האובדים והיה להם מראות הצובאות הצופים ומביטים בהם מרחוק לראות מה יקרם בים והיו

בים למאות ולאלפים מאלו הטורפיי המסבבים בים ועל דבר זה הוקבעו לשוט ולהתהלך בים להושיע ולהציל מזוטי של ים ומיד האויבים הקמים עליהם וכאשר רואים איזה דבר בים הרצים יצאו דחופים רצים ומגיעים אותו ומצילים וא"כ אילולי לא נשתקעו הנטבעים האלי בים היו נמצאים ביד הנמישות האלו המחפשים ומצויים בים ומצילים אותם אלא קרוב הדבר שירדו במצולות ים, וגם זה לך בן בכחא דהיתרא להתיר העגונות האומללות האלו מכבליהן:

ועל פי בית הספיקות אשר נראו בעליל מכל הני מילי מעלייתא נראה ונגלה לעיני כל שריותא דהני נשי במאי זכיין לצאת מכבלי מאסרן איבעית אימא משום דהוי ספיקא דרבנן ולקולא, ואיבעית אימא משום כל הני ספיקי שנפלו בהן כמבואר ע"כ יש להתיר דהו"ל ספק ספיקא דקי"ל גם בדאורייתא לקולא דהיינו ספק שמא פגע בו האסון מהכאת כדורי האויב שנתש ונתץ בחציו את האניה ואת"ל לא פגע בו מחציו שמא מת מחמת קוצר הנשימה שיש לומר שמיד שנטבע במים במעט קט יחנק שאין לו קיום והעמדה במקום שאין שולט האויר ואת"ל שדינו כבריא שמא הדין הוא שאם הוא בחדר האניה תחתיים שניים מוקף בכמה מחיצות מלמעלה ומלמטה הוה ליה דינו כמים שיש להם סוף שאין לו מקום לצאת לרויה ועי' בתשו' מהרנ"ח חלק ראשון שדן את הדין במים שאין להם סוף להתיר לאשה לינשא משום ספק ספיקא ועיין למהרי"ט בתשובותיו בחלק יו"ד חלק שני סימן ב' שהעלה דבספק ספיקא לא בעינן דמתהפך ע"ש וכן דעת רוב האחרונים ועוד דהכא בנדון דידן מתהפך בתחבולותיו כאשר אתה רואה, גם הרב מהר"א ששון בתשובה סימן ראשון זאת הלכה העלה שר הבירה דגם בס"ס שאינו מתהפך יש להתיר ואין לעגן האשה ע"ש, הראשונות הנה באו וחדשות אני מגיד והוא דיש עוד לקבוע כיו"ן ראיה חותכת להתיר הני נשי העגונות אלמנות חיות שבעליהן עדיין לא ידענו מה היה להם ולא נשמע קולם בכל קצוי תבל, ואשימה אותה על נ"ס והיא כעץ שתול על פלגי מים והיא מהא דכתב המרדכי בפרק בתרא דיבמות משם ה"ר אליעזר מוורדון בסעיף צ"ג וז"ל בתשובת ה"ר אליעזר מוורדון דקדק מדקאמר מים שאין להם סוף אשתו אסירה ולא קאמר אסורה לעולם שמע מינה דלאו לעולם קאמר וכו' והאריך מאד למצוא עלילה להתיר אשה שנתענגה ארבע שנים כי נטבע בעלה וכן כתב רבינו אברהם ב"ר משה וכו' ע"ש, הרי לך שאם נתעגנה כמו ארבע וחמש שנים ולא נשמע קול הבעל אמרינן דודאי מת הוא ואע"פ שהמרדכי מסיק וכתב שם שהרב אברהם ז"ל היה קשה בעיניו להתירה וכתב וכן הוא דעת רבינו ברוך וכן הוא דעת ראבי"ה ע"ש, וכן העתיק דבריהם מרן ז"ל בית יוסף כאן בסימן י"ז וכך עלתה הסכמתו בב"י ובש"ע שם, מ"מ נראה לי דבזמן

הזה שנתרבו ההודעות מקצה הארץ עד קצה הארץ וכל אדם חזו בו אנוש יביט מרחוק ע"י הבי דואר הקבוע בכל מקום והטלגרא"ף והטלפוני"ם וההגדות האויריות והעתונים והרכבות והאניות והאוירונים ובחכמות המתחדשות בכל יום ממלכות למלכות לכל הממלכות ואם הוא חי היה נותן הודעה להשקיט לב בניו ובני ביתו, לא לחשות להכאות ולהניא את לבם הגם שאולי אינו יכול לבא להראות את עצמו מאיזה סיבה שתהיה או מאיזה מומין שבו שעכרו את גופו כההוא עובדא שבש"ס יבמות קט"ו דההוא גברא דבשלהי הילוליה איתלי נורא בי גנניה וכו' ומחמת כיסופא ערק ואזל לעלמא ע"ש, מ"מ יתן תוד"ע לחבירו וחבירו לחבירו להשקיט המיית היושבים ומצפין עליו אלא ודאי מדאבד זכרו אמרינן חלף הלך לו ואינו בעולם, וכן מצינו לו להרב תרומת הדשן בפסקיו הנקראים פסקי הרב ישראל בסימן לק"ט וז"ל ונראים הדברים בזמנינו זה אפילו אדם בינוני שאינו צורבא מרבנן אם איתא דחי הוא עדיין הוה ליה קלא זה כמה שנים טפי וטפי מקלא דצורבא מרבנן בזמן התלמוד וכו' ע"ש, והיינו טעמא ודאי משום דבזמנו ז"ל כבר נתרבו ההודעות ע"י תיקון הממלכות בתיקון העולם ואם הוא בזמנו ז"ל דן את הדין וחילק בין זמן התלמוד לזמנו מה נענה אנן אחריו שמאותו זמן עד היום כמו ארבע מאות שנה מעלה מטה שנתחדשו כמה חכמות וכמה הודעות כאשר נתבאר והרב ז"ל הוא הראשון שגילה היתר זה וחילק בין זמן התלמוד לזמנו:

ואחריו יאיר נתיב הרב חתם סופר בתשובותיו חלק אה"ע ח"א סימן מ"ח וז"ל והיה נראה לי דעכ"פ בזמננו שנשתנו העתים ממה שהיה בימיהם דקביעא בי דואר בכל אתר ואתר ואילו היה קיים והמים הובילוהו למרחוק נהי דלא היה בא משום איזה טעם מ"מ היה מודיע לנ"ב ע"י מכתב בי דואר וכו' ונהי דאין להתיר אשה עי"ז דעדין איכא למיחש לכמה סבות המונעים הכתיבה ע"י הדואר מ"מ אותן סבות מיעוטא הוא אבל רובא דרובא אי הוה קיים היה מודיע לביתו ובכהאי גוונא גם הר"ן מודה לסברת רש"י דנימא אילו היה קיים היה נותן ידיעה לביתו ולכן בצירוף צדדים אחרים יש להתיר ע"ש, ועיין תוספות יבמות ל"ו ד"ה הא לא שהה ספיקא הוי ע"ש, ועי' עוד להרב חתם סופר שם בתשובה סימן נ"א דאזיל לשיטתיה ששם נמי חזר ושנה לנו רבינו דבזה"ז דאיכא בי דואר יש לעשותו סניף בעלמא לכמה קולות ע"ש, גם בסימן ח"ן חזר ושילשה ע"ש שהשתמש בכלל זה, עוד הוסיף שנית ידו וכתב וז"ל וכן חשש השני שמא מחמת כיסופא ערק ואזל לעלמא גם בזה נשתנו הזמנים דברור לנו אפי' אם נשברו כל איבריו היה בא או מודיע לבני ביתו ולא היה לו שום כיסופא וכו' ע"ש ועי' עוד לו בח"ב סימן קל"ח עיין שם:

ועיין עוד בספר ישמח לב להרב שמ"ח גאגין ז"ל בחלק אה"ע סימן ס' ויעתק צור את דברי חד מן קאמיא בפסקיו הלא הוא הרב מנחם ניגרין זיע"א שהפליא עצה הגדיל תושיה באומדנא זו כמו שכתבנו כי בזמן הזה רבו ההודעות ע"י הבי דואר והאניות וכו' עד ערי הודו וכו' ע"ש שכתב שסמוכות שלו מהרב הגדול תנא דידן כמהר"י אביגדור ז"ל שדן את הדין הלזה להתיר האשה מכח אומדנא זו והוא בעצמו אמר וענה שחילוק זה אינו לבד שלו כי אם מהרב משה המנוח כמוהריזי"ס בעל המחבר לחם אבירים שכתב פסק בענין עיגונא דאתתא להתיר עגונות מהטעמים הנ"ל עוד העתיק וכתב שהרב נסים מנחם ז"ל הגם שמתחילה היה קשה בעיניו להתיר מטעמים הנז' מ"מ אחר שמצא תנא דמסייע להרב הגדול הנז' והוא דעת וסברת מי שגדול הוא הרב תרומת הדשן בפסקיו סימן לק"ט גם הוא הסכימה דעתו בהיתר זה והעמידה על תילה ובנה עליה מצודים על האומדנא הנ"ל, והרב ישמח לב לא נחה דעתו לסמוך על זה להתיר אם לא יש צדדים אחרים להתיר ע"ש, לכו חזו מפעלות צדיקים בתשובותי' ובתשובת הרב ישמח לב הרמתה לאורך ולרוחב עיין עליו ז"ל שכתב וז"ל ואנכי איש צעיר אומר הסברא מצד עצמה עם כי נכונה היא ועל הרוב האמת ירוץ אחריה מ"מ לא הוכשר בעיני להחליט בה ולומר כן הוא ובודאי מת דמי לא משכחת לה שיצא באיזה איים רחוקים ומדברות אין מספר אלף ידות על חלקי הישוב אשר לא ידעו שמה טלגרא"ף ולא עתונים ואניות ורכבות וכיוצא בזה או נשבר או נשבה שמה אל יושבי אהלים ושוכני מדברות וחי בהם וכאלה חששות רבות אף כי רחוקות המה משכל האנושי שחלו להיות אל גוף הנעלם הזה אמנם לא יוכל האדם להכחישם מתחת האפשרות ואתה תחזה וכו' ע"ש, על זה אני משיב שאם באנו למדה זו שנאבד באיזה איים רחוקים ושוכני מדברות וכו' אוי מי יחיה משומו אל שהוא מקום סכנה ומקום דקביע הזיקא נחש שרף ועקרב יצמאון אשר אין מים וליסטים וכיוצא ועוד אני אומר כיון שזה כמה שנים לא נשמע קול האובדים מכולם או מקצתם שנמצא שם שים אדם באיים הללו שוכני בתי חומר שיצא אחד מן הכלל כדי לדון עליו ולומר ללמד על הכלל כולו יצא ולא נראה בעליל ולא נשמע קולו ואמרינן שזה רחוק רחוק הוא מי ימצאנו ומי יגיע לשם ולא יקראנו אסון בריחוק מקום במקומות הרחוקים האלו והוא דבר שאינו מצוי ולא שכיח כלל כדי לעגן כמה נשים אלף אלפים אשר נאבדו בעליהן מן עיניהן ואם הרב הנ"ל החמיר באחת ועלתה לו דאין נפיק מינה חורבא דבטילה במיעוטא ולא חיישינן לה, אנן אין אנחנו יכולים להחמיר על הנשים הרבות ההן לאלפים דנפיק מינייהו חורבא בסיפא יתירתא דבכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר ממלכה וממלכה כי רבה היא בכל הנשים, וכל הנשים לא יוכלו ליתן

יקר לבעליהן להתעגן הלהן תשברנה הלהן תעגנה עד אשר יבאו וכ"ש בזמן הזה שהן חפשיות וחופשה ניתן להן מבית המלכות שיוכלו לינשא כיון שעבר קציר כלה קיץ ועדיין לא נושעו מה יעשה הבן שלא יחטא והרבה ילדות עושה כי עוד רכות בשנים הנה ונוייהן לבר וכחוץ לעוברין יוצאות וחילות בקרמי"ן והזמן גורם:

ועוד אני מוסיף בה דברים כי כבר שלחה המלכות יר"ה לבקש את נרדף האובדים והנדחים ולא הניחו לשום גוי וממלכה אשר לא שלחה שם לבקש אנשיה אנשי חיל האבודים ובקשה מהם שיודיעו להם אם יש במלכותם אנשים נכרים זרים מהאובדים ובקשה מהם וחילתה פניהם שיתורו וידרשו על זה חיפוש מחיפוש ומציאה ממציאה בכל מדינה ומדינה ועיר ועיר ובקצה תבל מליהם באגרות ובעתונים ובדיפישיו"ת וכמה ששלחו לכל מקום תמונת האבודים באותות וסימנים כדי שיוכרו גם אם ניטל הדיבור או הדעה מהם מחמת המרירות שעברו עליהם וזה יותר מחמש שנים שנעשה שלום בין המלכיות ושבתה המלחמה והן מבקשין על זה ועדיין לא נמצא שום אחד מהאבודים לא הם ולא כתבם לא מהם ולא מהמהם ולא מהמונם כלל ועיקר ואם עודם חיים היכן הם נחבים ועד אימתי הם נחבים כי אפי' בעת מלחמה שהתחילה מסוף תרע"ד היו המלכיות כותבים ליתן ידיעות מהאובדים ועדיין לא נשמע קולם בכל הארץ ומה תהא על נשותיהן של אלו הרכות והענוגות לאלפים ולרבבות אשר נשארו אלמנות חיות במלחמה האיומה הארורה שהפילה כמה חללים מישראל והניחו נשותיהם עגונות כמעט אין עיר שאין בה חללים שוכבי קבר וכמה שלא ניתנו לקבורה ולאלפים ולרבבות שהם אבודים שעקבותיהם לא נודעו וכמה נשים ילדות וקטנות מבכות על ימי עלומיהן ועל אישי נעוריהם ערבה כל שמחתם עגמה נפשם ונקטה רוחם בחייהם וכמה חתנים יצאו מחדרם ומחופתם למלחמה הלזו ולא שבו לביתם ועזבו לאחרים חילם ונשותיהם בעת ובזמן שמחתם הראוי לשמוח עם אשתו אשר לקח ובתוך ימי נעוריהם נקצצו ונגזלה שנתם ומי יבא ויגידיה לנו על זה היה לבי עלי דוי, ונהפך עלי לבי יחד נכמרו נחומי שנעדרו בנים מים ועל אלה חשכו עינינו מה תהא אחריתם של אלו, היתכן שישארו עגונות ואוגדות פתחיהן וכ"ש בעת ובעונה הזאת שרבה העזובה בישראל לאלפים ולרבבות במלחמות האיומות הללו, ועל כן אני אומר בואו ונסמוך על כל הנזכר ומשום גזירה שאין רוב הציבור יכולים לעמוד בה כי רבה היא רבות בנות אנשי חיל ואי אפשר שיעמדו מרחוק, ואם לחשך אדם הרי שמענו שכמה אמרו מפי השר הגדול ומפי עדים שמת פלוני ואחר כך נמצא חי וכמו עובדא שהביא הרב חתם סופר בחלק שני סימן

קל"ח ע"ש, דע כי אין זה סתירה ואין זה מעשה לסתור כי זה ימצא רק באחד מני אלף לדור דורים ולהכי אין חוששין לזה:

כתר לי זעיר ואחוך כי הרי גם מצינו כמה פעמים שעבר בעולם כזה וכיוצא בזה שבא יהודי אחד או גוי מסיח לפ"ת שאמר שפלוני מת או נהרג והשיאו את אשתו על פיו ואחר כך נמצא שהוא חי האם נימא שבשביל זה תעקר הלכה זו ממקומה ח"ו ונימא שאין להאמין עוד עד אחד או גוי מסיח לפי תומו אלא ודאי כיון שאינו בנמצא כ"א פעם אחת ביובל לא חיישינן ליה והכא נמי נימא הכי ולכן אני אומר שאומדנא זו אימתני ותקיפא אומדנא דמוכח הוא וראוי לסמוך עליה סמוכים לעד לעולם משום תקנת עגונות לדורי דורות, כך היא דעתי דעת הדיוט להלכה ולמעשה אם יסכימו עמי חכמי הדור, ושאלתי מאנשי עצתי שיתנו לי זמן כ"ב יום כדי שאוכל לתור ולחפש חיפוש אחר חיפוש בספרי דבי רב להשתונן ולהתבונן בדבר כזה דחמיר איסוריה ומ"ה לקחתי זמן אשר שאלתי מאת ידידי י"ץ וזה מה שעלה במצודתי מצודת דוד, אעתר אל אלוה וירצני אמן, יהי רצון מלפניו שיפתח לבנו בתורתו וישים בלבנו אהבתו ויראתו לעשות רצונו ולעבדו בלבב שלם למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה ונשמור חוקיו ומצוותיו בכל לב ובכל נפש כאשר יאות לעובדי רצונו אמן, כ"ו לחדש טבת בשנת ובאו עליך כ"ל הברכו"ת האלה והשיגוך לפ"ק פה אורן יע"א, כה דברי הצעיר זעיר שם דוד הוא הקטן:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות קדושין

סימן י

הרב פני יצחק אות צ"ה כתב וז"ל ברכת חתנים חייבים לעמוד כל הנמצאים שם בעת החופה בשעת הברכות כמ"ש הכנה"ג אה"ע סימן ס"א וכן נתפשט המנהג ברוב המקומות וכו' ע"ש, וז"ל הר' עבודה שבלב (והביאו בסידור תפלת החדש בדיני ברכות קדושין וארוסין) עומדים בברכת נשואין דכיון דצריך עשרה הויא כדברים שבקדושה, וכן כתב הרב בית עובד בדף קצ"ט בדינים השייכים לברכת נשואין אות י"א עיי"ש, לכן צריכין כל העם לעמוד כשמברכין שבע ברכות, וכן הוא בתקוני הזוהר תקונא עשיראה דף כ"ו ע"א וז"ל והא אינון בחופה צריכין עמא למיקם בעמידה קודמיהון עם חזן לברכא לון בשבעה ברכאן וכו' ולקדשא החתן לכלה בקדמיתא בקדושין ובעומדם עמא קדישא וחזן לברכא לון חיון קדישין דהוו מנגנין בגדפייהו תרפינה כנפיהן וכו' ע"ש:

ולענין טעימת החתן והכלה לכוס של ארוסין ושל נשואין כתב התשב"ץ בחלק שלישי סימן ע"ט וז"ל ולזה נהגו להטעים לחתן ולכלה כוס של ברכת ארוסין ונשואין שכיון

שהמצוה נעשית בשבילם הם יותר ראויים לטעום הכוס יותר מאחרים וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא דכוס ארוסין ונשואין דינם שוה שכולם מטעימין אותם לחתן ולכלה, וכן כתב הרוקח סימן שנ"א ושנ"ב וז"ל דכוס של ארוסין ושל נשואין שותה המברך והחתן והכלה, עיין בספר מעשה בראשית חלק ב' מצוה תקנ"ב דף ק"ז ע"ב ועי' מש"כ לקמן בספרי הקטן בשוב דוד חאע"ה סי' א' בענין זה ע"ש:

סימן יא

כתב מור"ם באה"ע סימן כ"ט סעיף א' בהגהה וז"ל אבל האשה שנתנה לאחד מתנה על מנת להחזיר לה לאחר שלשים יום כדי לקדשה בה תוך שלשים ונתן לה תוך שלשים לקדושין הויא מקודשת ע"כ ובפתחי תשובה שם סק"ג כ' וז"ל כתב בספר המקנה דאם נתנה לו הטבעת במתנה על מנת שיחזור ויקדשנה בה אינה מקודשת ע"ש, ודעתו דהוי כמתנה על מנת להחזיר שאינה מקודשת, ובספר קהלת יעקב כתב עליו ולפענ"ד נראה בפשיטות דמקודשת דדמי לאומר הנני נותן לך חפץ זה במתנה ע"מ שתקנה ממני איזה חפץ אחר בחפץ זה שנתתי לך דודאי מהני וכו' ע"ש, ולי הד"ך נראה דאינה מקודשת שהרי טעמיה דהרמב"ם במתנה על מנת להחזיר דלא שמה מתנה בקדושין הוא משום שאם לא החזירה אינה מתנה ואם החזירה לה הרי לאו מידי יהיב לה והכא נמי שאם לא קדשה בטבעת זו לא הוי מתנה ואם קדשה והחזירה לה הרי לאו מידי יהיב לה והרי לא נהנית ולא הגיע לידה כלום אלא דבר שהוא שלה ועוד שהרי מתנה זו דמיא למתנת בית חורין דפרק חמישי דנדרים מ"ח ע"א ע"ש שכתב הר"ן שם וז"ל דנהי דמתנה ע"מ להחזיר שמה מתנה, שאני מתנה זו דבית חורון דאפי' לשעתה אינה שלא נתכוון להקנותה כלל אלא שתקרא על שמו כדי שיהא אביו מותר בה ע"ש, ועיין להרב תוספת י"ט שם בנדרים סוף הפרק ע"ש, וא"כ הכא נמי שלא נתכוונה להקנות לו הטבעת אלא כדי שתקרא על שמו כדי להחזירה לה בתורת קדושין שיבאו מידו לידה וצ"ע ונ"ל דגם לדעת הרב ז"ל לא אמר שהיא מקודשת אלא באם יודעים האיש והאשה שהדין הוא כך שאין נקראים קדושין אלא בנותן האיש המקדש לאשה מידי דידיה הוא אז תפסי הקדושין שהרי נתכוונה היא להקנות לו והוא נתכוון לקנות ג"כ ולכן אם האיש לא היה לו במה לקדשה והיא נתנה לו בתורת מתנה ע"מ שיחזור ויקדשנה בו סובר הרב דמקודשת אבל באלו הסכלים שבמקומות אלו שאין יודעים בענין זה בין ימינם לשמאלם ואינם יודעים להיכן הדין נוטה אלא שכל עניינם כמצות אנשים מלומדה ומעשיהם כמעשה קוף בעלמא ורואין בני אדם שמקדשין בטבעת שנותן החתן להכלה ולוחש לחש כשנותן בידה הטבעת הרי את מקודשת וכו' שקורין לזה עמא דארעא ברכה שהחתן

מברך על נתינת הטבעת לכלה ודאי באלו הסכלים אם קרה מקרה אשר לא טהור כעין זה שלא היה להאיש המקדש דבר ליתן לה בתורת קדושין והאשה אמרה לו אני יש לי טבעת ואני נותנה לך כדי שתתן אותה בידי לקדשני בה לאו כלום בקדושין אלו דמעשה קוף בעלמא הוא מפני שרואין שמקדשין בטבעת לכך כשראתה שאין לו טבעת ליתן בידה היא האשה נתנה בידו כדי לקדשה בטבעת הרגילים ליתן ביד הכלה בשעת קדושין שהאיש עושה זה המעשה שתוחב הוא בידה הטבעת ומברך עליה והוי כאומרת טול את זה הדבר שהוא שלי וקדשני בו ותן בידי דלא הוי כלום כן נראה כביעתא בכותחא שבמקומות אלו רובא דרובא שהוא ככולו אין יודעים בדבר זה כלל ועושים מעשיהם על פי הראייה דוקא, ועי' להרב חתם סופר חלק אה"ע סימן פ"ו ע"ש:

סימן יב

אשר אמרת והראית לי ידידי מכתב יד ידי"ן ר' אברהם הכהן י"ץ מע"ת גירוויל שכתב ואמר שעד אחד מעידי הקידושין גנב לגוי ונשבע וכיחש שלא גנב ונשבע לשקר ומכח זה הוא רשע מן התורה ופסול לעדות ע"כ דבריו י"ץ (עי' בחומ"ש סימן ל"ד סעיף ה' ועי' להרדב"ז חלק א' סימן ר"ה והעתיק דבריו הרב באר היטב אה"ע סימן קמ"א ס"ק כ"ז ע"ש).

ידידי אחי י"ץ דע כי ר' אברהם לא בירר את דבריו ככל הצורך שמה שאמר שהכל יודעים שגנב לא ידענו אם הוא קול שיצא עליו שם גניבה בעיר שגנב ונשבע לשקר, או אם יש עדים שמעידים בבירור שכן הם ראו בעיניהם שגנב, ואם יש עדים ע"ז מ"מ בעינן שיעידו בפניו שכך הוא ואז נפסל וכמ"ש רב"י ז"ל באה"ע סוף סימן מ"ב משם מצאתי כתוב וז"ל מ"כ שאחד קדש בפסולי עדות והתירה ר' חיים הארוך ונחלקו עליו חכמי טוליטולא וגזרו עליו חרם ונדוי שיחזור בו מפני שמה שהעידו על אותם עדים שעברו על שבועתם וכו' ואפי' היו פסולי עדות דאורייתא אם לא נתקבלה עדות פיסולם בפניהם עדות הפוסלים בטלה ומי שהורה להתירה אם ידע שלא נתקבלה עדות פיסולם בפניהם ראוי לנדותו ולהחרימו ולקללו ולהעניש אם לא יחזור בו מיד וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא שאם לא נתקבלה עדות פיסולם בפניהם לא נפסלו ועיין להרב הכנה"ג אה"ע סימן מ"ב הגהת ב"י מש"כ בזה וכן כתב מהריק"ש ז"ל בהגהותיו בספרו ערך לחם שדוקא כשנתקבלה עדות פיסולם בפניהם עיין שם באה"ע סימן זה סעיף ה', ועל כן צריך לחקור על הדבר לתור ולדרוש ע"ז להתחקות כיצד היה הדבר כדי שיצא הדין לאמתו:

ועוד צריך לחקור בדבר זה כיצד היתה שבועתו אם נשבע על פי דיננו בשם ה' או בכינוי או על פי דיניהם נתחייב לישבע בהרמת יד דוקא ואין דבר וחצי דבר ששבועה זו אינה

כמו שבועה דאורייתא והוי כאיסור דרבנן דחיישינן לקידושיו כמו שפסק בש"ע סימן מ"ב סעיף ה', (שאין עדותן בטלה עד שיכריזו עליהם ויפרסמו אותם עי' רע"מ פרק שלישי דסנהדרין משנה ג' ד"ה משרבו האנסין ע"ש), הגם שכתוב מפורש יוצא הרימותי ידי אל ה' דכתיב גבי אברהם שאני התם שהזכיר הרמת יד עם הזכרת ה', וכן אין להביא ראיה מפרשת וארא דכתיב והבאתי אתכם אל הארץ אשר נשאתי את ידי לתת אותה לאברהם וכו' דשאני התם שהוא מאמר ה' ודוק, ודאי הם שנהגו להשבע בהרמת יד עיקר ראייתם ממקומות הנזכרים כנ"ל, עי' להרמב"ן בפירושו בפרשת תולדות פרשה כ"ו פס' ג' ע"ש.

ועוד עיקר סמיכתנו הוא מכתבו של ר' אברהם הכהן י"ץ והוי מפי כתבם ובעדות קימ"ל מפיהם ולא מפי כתבם עי' בחומ"ש סימן כ"ח סעיף י"א, ועוד כי לא ביאר לנו אם הגניבה והשבועה היו קודם עדות הקדושין או אחר הקדושין עי' מור"ם בחומ"ש סימן ל"ד סעיף כ"ג שכתב וז"ל אבל אם אין יודעין אם עבר קודם שהעיד או אחר כך מוקמינן גברא אחזקתיה וכו' ע"ש, והכא בנ"ד שמא קודם שהוזמן לעדות נפסל בעבירה הנז' או אחר שהוזמן לעדות זו, וגם אם הוא אחר שהוזמן לעדות מ"מ עדיין לא נחקרה עדותו ועדין לא העיד בב"ד ועיקר העדות דידיה היא השתא כשאנחנו דורשים ממנו לברר עדות הקדושין לפנינו אנן ב"ד ולפום השתא כבר עבר א"כ יש להסתפק אי מהימנינן ליה בעדותיה השתא על עדות שקבל בשעת כשרותו אי לא כל זה צריך להתברר, עיין מור"ם אה"ע סימן מ"ב סעיף ד' ז"ל כל עדות שלא נחקרה בבית דין וכו' ע"ש:

עוד יש להסתפק דשמא חזר בתשובה וכמ"ש הרב"י סימן מ"ב בשם תשובת מהר"י קולון ע"ש והגם שהרב ב"י כתב עליו שדבריו תמוהים, מ"מ מור"ם חש לזה וכ' הב' דעות שם בסי' מ"ב סעיף ה' בהגהה עיי"ש ועי' בד"מ ס"ק ח' ט' ועי' כנה"ג בסימן הנז' בהגהת ב"י אות קס"ג ועי' להרב חלקת מחוקק ובית שמואל מה שכתבו בזה עי' עליהם שנראה דלא פליגי ע"ש והתבונן עליהם:

עוד צריכין אנו לראות המקדש והמתקדשת ויעמדו לפנינו ונראה מה יהיה בפיהם כיצד היה הדבר שמתוך דבריהם יתברר הדבר ויתלבן להימין או להשמאיל ושמא יש לו עדים אחרים או ראיה אחרת איך שיהיה יבא בעל השור ויעמוד על שורו ועי' בחומ"ש סימן כ"ח סעיף ט"ו דפסק שאין מקבלין עדות שלא בפני בעל דין ע"ש, והרי חזינן שהיא מלחשת ואומרת שלא קבלה קדושין על כן צריכין העדים לבא לפנינו ולהעיד בפני האיש והאשה בכל אשר יאמרו כי הוא זה, עוד צריך לחקור ולדרוש אם היו הקדושין בלשון הקודש או בלשון אחר וכיצד היה סדר לשון הקידושין שהרי הרב ב"י באה"ע

סימן כ"ז כתב וז"ל דבאומר הרי את מקודשת לי והא ודאי אפילו לא היה מדבר עמה על עסקי קידושין כ"ע ידעי דלשון קדושין הן, ואי אמרה לא ידעה דלשון קדושין הוא לא מהימנא אבל אשאר לישני אם אמרה דלא ידעה בהו מהימנא ע"ש, אלא שראיתי להרב אבני מלואים בסימן הנז' סק"ה שכתב שלדעת הרא"ש ז"ל דסובר דבשאר לשונות דברור בש"ס דהוי לשון קידושין אמרינן ודאי ידעה היינו לדידהו ידעי הש"ס דגם להני נשי בקיאות ומכירות בהם, אבל עכשיו דלא גמירי א"כ אפי' בלשון הברור אפשר דלא ידעה וכתב דכן כתב הריטב"א ז"ל בחידוש' דף ו' וז"ל במאי עסיקינן אילימא וכו' אבל בהני לישני דתניא בברייתא דהוי מקודשת לא קא מיבעיא להו דלדידהו לישנא דמוכחי לקדושין אינון וכו' מיהו היינו לדידהו אבל לדידן השתא דלא בקיאי נשי בלישנא דהני ואינה יודעת לדבר בלשון הקדש, כל שאין מדבר עמה על עסקי קדושי' ואמר לה אפי' מהני לישני דתני בהו מקודשת, לא חיישינן לה אי לא ידעה מאי קאמר עכ"ל ע"ש, ונראה לי פשוט כי היכי דלדעת הרא"ש והריטב"א ז"ל שסובר דבהני לישני הברורים דהוו קדושין שקימ"ל דלדורות הראשונים אפילו אמרה דלא הבינה ולא ידעה לא מהימנא ואפ"ה לדידן בזמננו דלא בקיאי בלשון כתבו ז"ל דלא חיישינן לקידושיה כיון דהיא לא ידעה מאי קאמר כדכתיבנא, הכא נמי אנן בדידן נימא הכי הגם דקימ"ל כדעת מרן ז"ל באמר לה הרי את מקודשת כ"ע ידעי דלשון קדושין ואפילו אמרה היא לא ידעה לא מהימנא הני מילי לדידהו, אבל לדידן בזמננו זה בגלילות אלו דלא בקיאי נשי דידן בלשון הקדש אם אמרה דלא ידעה מאי קאמר לא חיישינן לה שהרי גם האנשים בזמן הזה אינם יודעים ואינם בקיאים בלשון הקדש וכ"ש הנשים הבתולות שעדין לא ידעו מזה אם לא איכא דבר המוכח על הקדושין כגון שהיה מדבר עמה על עסקי קדושין וכיוצא מדבר המוכח ואז אפי' נתן לה בשתיקה הוו קדושין כמ"ש בש"ע סימן כ"ז סעיף א' וכתב בכנה"ג וז"ל יראה פשוט דבעינן שהעדים יעידו שהיה מדבר עמה תחילה על עסקי קדושין ע"ש, והביאו הרב באר היטב בסימן הנז' סק"ו וע"ע בסק"ה ובפת"ש סק"ד ונראה דבזמננו זה גם הרב בית שמואל מודה דלא הוי ספק קדושין כלל והדבר צריך תלמוד, אח"כ שמעתי מה"ר אליהו זג"ו י"ץ מע"ת גיריוויל שמתחילה היו מרוצים זה בזה המשודך והמשודכת והיא היתה רוצה בו והוא רוצה בה, עוד שמעתי ממנו שזה העד שאומרים עליו שגנב אינו אלא חשד בעלמא שהגוי חשדו הוא ושנים אחרים עמו שפתחו לו החנות וגנבו הכל ממנה המעות שהיו לו בתיבה ואין לגוי שום עד או ראיה על זה ועל כן נראה לי שאשה זו עדין אגידא ביה ואין לה היתר עד שיתברר הדבר על פי דין תורתנו הקדושה, ודע שאין לפוסלו משום גזל הגוי משום דלא משמע לאינשי שיש

בו איסור עי' בר"ה פרק ראשון משנה ח', ומלוי ברבית עיין תוספות שם ועי' תוספת י"ט שם ע"ש:

סימן יג

לשון הר"ן ז"ל פרק א' דכתובות דף ראשון לספר הרי"ף ז"ל ד"ה או שפירסה נדה איכא דיליף לה מהכא דחופה היינו יחוד ולפי כשפירסה נדה ולא בעל אסורה להתייחד כדאמרינן לקמן דהוא ישן בין האנשים וכו' ולא בת חופה היא משום הכי אינו מעלה לה מזונות דאם איתא דחופה לאו היינו יחוד למה אינו מעלה לה מזונות והא חזיא לנשואין ולפי זה אין מכניסין את הכלה עד שתטהר ומדקאמר ולפי כשפירסה נדה אסורה להתייחד וכו' משמע דיחוד שאינו ראוי לביאה מיקרי יחוד והויא חופה ונפ"מ שאם עבר ונתייחד עם זו שפירסה נדה הוי יחוד והויא חופה וכן מסיק לקמן) וכו' וכתב דבלא כתובה שרי לכונסה וטעמא דמילתא משום דאיסור ביאה בלא כתובה מדרבנן בעלמא היא ולהכי מותר להתייחד עמה ולא גזרינן שמא יבא עליה כיון שאין ביאתה אסורה אלא מדרבנן עוד סיים וכתב ומיהו גם בפירסה נדה בדיעבד מהניא אם נתייחד עמה כיון דאסיקנא בפרק הבא על יבמתו נ"ז דיש חופה לפסולות כגון אלמנה לכ"ג וחברותיה אע"ג דלא חזיין לביאה וליחוד הא נמי לא גרעה מינייהו (אע"ג שלכאורה יש לדחות ולומר דשאני התם שהכניסה לחופה ונתייחד עמה אדעתא דביאה וא"כ יש לומר בההיא חיבת יחוד דהוות אדעתא דביאה גמר ומקנה ויתחייב בכל מידי אבל בפירסה נדה שלא נתייחד עמה אדעתא דביאה אין כאן חיבה ולא הויא חופה, מ"מ דעתו דעת עליון ממאנת בזה וס"ל שעיקר בזה הוא היחוד שאם נתייחדו אף באם אינה ראויה לביאה מ"מ מיקרי ייחוד לחופה וכמ"ש למעלה מזה דשרי לכנוס קודם כתיבת כתובה אע"פ שאינה ראויה לביאה והכא נמי כיון שעבר ונתייחד עמה הוה ליה יחוד חופה:

עוד כתב ואחרים אומרים דחופה לאו היינו יחוד וראיה לדבר מדאמרינן לקמן דאלמנה מן הנשואין אין לה אלא מנה אע"פ שעדים מעידין עליה שלא נסתרה ולא נבעלה אלמא חופה לאו היינו יחוד אלא חופה היינו כל שהביאה הבעל מבית אביה לביתו לשם נשואין וילפינן לה מדכתיב ואם בית אישה נדרה וכו' ע"ש, דע שמדברי הר"ן ז"ל עליונים למעלה משמע דלמ"ד חופה היינו יחוד בעינן יחוד של סתר אבל אם מתייחדין זע"ז במקום הרואין לא הוי יחוד חופה דאם לא כן מאי מייתי מהא דאלמנה מן הנשואין אין לה אלא מנה והכריח משם דחופה לאו היינו יחוד נימא דשם נמי הוה שם ייחוד זע"ז במקום אחד אלא דלא נסתרה ולא נבעלה ומשום הכי הוו נשואין אלא ודאי מוכח דס"ל דבעינן יחוד של סתר, והנה לכאורה קשה מאי מייתי מהא דאלמנה מן הנשואין אע"פ

שמעידין עליה שלא נסתרה וכו' הא כבר כתב למעלה מזה שגם למ"ד חופה היינו יחוד ובפירסה נדה לאו בת יחוד היינו לכתחילה אבל אם הכניסה מהניא בדיעבד והוכיח מהא דיש חופה לפסולות דשם מירי שכבר כנסה ומש"ה הוו נישואין, וא"כ אין מהא דאלמנה מן הנשואין ראיה אבל לפי מ"ש דס"ל להר"ן דבעינן חופה של סתר אתי שפיר דהא דכתב לעיל דבדיעבד הוי נשואין היינו אם עבר ונתייחד עמה בסתר הגם שאינו ראוי לביאה והכא לאחרים מייתי ראיה הגם שלא היה שם יחיד של סתר כלל, וכן מוכח נמי מדבריו לעיל ממה שאסר לכנוס לכתחילה אם פירסה נדה וכתב משום דאסור להתייחד עמה כדקימ"ל הוא ישן בין האנשים וכו' ואי לא בעינן יחיד של סתר למה אסר לכנוס יכנוס ויתייחד עמה במקום אחד והבית פתוחה שהרי לא אסרו יחוד אא"כ בשאין פתח פתוח לרשות הרבים כדאיתא בקידושין פ"א ע"א עי' אה"ע סימן כ"ב ס"ט אלא ודאי כדאמרן, ומסיק הר"ן בא"ד הנז' וז"ל ולפי שאנו נוהגין עכשיו לעשות חופה בלא יחוד אין אנחנו מקפידין אם היא נדה אם לאו ומ"מ כשר הדבר שלא תכנס לחופה עד שתטהר וכן לכתוב לה כתובה קודם עי"ש:

איך שיהיה שמעינן מדברי הר"ן הנ"ל דללשון ראשון יחוד של סתר הוא הנקרא חופה ולאחרים מה שמביאה הבעל מבית אביה לתוך ביתו לשם נשואין היא החופה לאפוקי אם הביאה לביתו שלא לשם נשואין הגם שהיא תמיד בביתו מפתו תאכל ומכוסו תשתה לא הויא חופה וכמ"ש הטור סימן נ"ז וז"ל מסרה האב לשלוחי הבעל וכו' או שהיה לבעל חצר בדרך ונכנסה עמו ונתייחדה עמו מסתמא לשם נשואין נכנסו ויורשה ע"ש משמע שאם ידוע שלא לשם נשואין נכנסו לא הוי חופה ואינו יורשה ועי' מש"כ רבינו ב"י בסימן הנז' משם הרא"ש בתשובה כלל ל"ז ע"ש, ובין ללשון ראשון ובין ללשון אחרון שכתב הר"ן אם עבר וכנס והיא נדה הויא חיפה ודינה כנשואה ליורשה וליטמא לה אלא שאין לה תוספת וכמ"ש הר"ן גופיה לקמן בפרק חמישי בריש פרק אע"פ בדף נ"ו עיין שם:

ומדברי הרא"ש בפסקיו בפרק אע"פ סימן וא"ו נראה דס"ל כאחרים שכתב הר"ן ז"ל שהרי כתב שם הרא"ש דחופת נדה הויא חופה וסתר דעת הרמב"ם ז"ל ומסיק וז"ל אבל איסור אין ללמוד משם וכן ראיתי בכל המקומות שאינם חוששין לברך ברכת חתנים לכלה נדה אבל אינה נכנסת עמו לסתר אלא הוא ישן בין האנשים וכו' נראה בהדיא דס"ל דחופה היינו כל שהביאה הבעל מבית אביה לביתו לשם נשואין וכדמסיק הר"ן ז"ל וס"ל להרא"ש והר"ן דיכולים לכנוס ולברך ברכת חתנים כיון דמיקרי חופה, אבל הרמב"ם ז"ל בפרק י' מהל' אישות פסק שאין לברך ברכת חתנים עד שתטהר ואפי' עבר

וכנסה לא גמרו הנשואין עדיין והרי היא כארוסה עדיין דחיפה שאינה ראויה לביאה אינה חיפה ומשמע מדבריהם ז"ל שלא נתקנה ברכת חתנים אלא בכניסתה לחופה אלא דפליגי בזה איזה דבר הנקרא חיפה דלהרמב"ם חופה היא שמביאה לביתו ומתייחד עמה וכלשון ראשון שכת' הר"ן ואע"פ שהר"ן ז"ל בלשון ראשון לא הזכיר מביאה לביתו מ"מ יכולים לפרש שמה שכתב שצריכה יחיד היינו אחר כניסתה לביתו כדעת הרמב"ם ז"ל אלא שיש הפרש ביניהם בזה שלהרמב"ם אם אינה ראויה לביאה אפי' בדיעבד לא הוי חופה וללשון ראשון של הר"ן בדיעבד מיהא הויא חיפה אבל לכתחילה כולהו סברי דבעינן יחיד הראוי לביאה, ולאחרים שכתב הר"ן וכן לדעת הרא"ש חופה היינו כניסתה לביתו לשם נשואין אע"פ שאין מתייחד עמה:

ודע שהגם דמצד הדין לדעת הרא"ש הכניסה לביתו היא החופה ליורשה וליטמא לה וכן לברכת חתנים מ"מ מצד המנהג כתב בפסקיו בפרק ב' דסוכה בסימן ח' שעושין אפריון למקום מושב חתן וכלה והוא הנקרא חופה לענין ברכת חתנים שבאותו בית שעושין אפריון שם קובעין עיקר ישיבתם ולכן עיקר ברכת חתנים אינה אלא באותו בית ששם אפריון לאפוקי אם יצאו משם והלכו למקום אחר באקראי אין מברכין שם ברכת חתנים ע"ש בדבריו דהכי מוכח מדבריו דשם אבל אם עקרו משם לגמרי לבית אחר בקביעות ועושין בית שני עיקר הגם שעשו האפריון בבית הראשון כיון שעקרו עיקר ישיבתן משם גדול יהיה הבית האחרון יותר מן הראשון ומברכין בבית השני ברכת חתנים ומשום הכי קאמר הרא"ש שם שכן היה מעשה באדם אחד שהוליך כלתו לעיר אחרת והצריכוהו לברך שם ברכת חתנים עש"ב:

סימן יד

לשון המרדכי בפרק קמא דכתובות בסימן קל"א וז"ל וביהודה שנו מפני שמתייחד עמה, דקדק רבינו יחיאל מפרי"ש דאסור לאדם להתייחד עם ארוסתו בלא ברכה ע"כ, נ"ל דר"ל אפילו יחוד לחודיה אסור שאם ר"ל אסור להתייחד דהיינו אסור לבא עליה א"כ למה הוצרך לדקדק מכאן הרי ברייתא מפורשת היא במסכת כלה כלה בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה אלא ודאי דברים ככתבם והכי נמי מוכח מדבריו דלקמן בסימן קל"ב שכתב וז"ל ואסר לנו את הארוסות הכי פירושו חכמים שגזרו על יחוד פנויה גזרו על יחוד של ארוסה ע"כ, ור"ל על יחוד ארוסתו אסרו עליו להתייחד עמה והתם על כרחך יחיד ממש כמו על יחוד פנויה שהוא יחוד ככתבו ממש, ונ"ל שזה היפך מפירוש רש"י והתוס' דפירשו מפני שמתייחד עמה ולפעמים בא עליה שלא לשם חופה בלא ברכה תניא כלה

בלא ברכה אסורה לבעלה כנדה ע"ש, דמשמע מדבריהם דעיקר הברכה להתיר ביאה לא להתיר יחוד כדאמר רבינו יחיאל ז"ל דאסור להתייחד עם ארוסתו בלא ברכה ודוק:

סימן טו

כתב הרמב"ם ז"ל פרק י' מהל' אישות הלכה ב' אבל אם היתה נדה אע"פ שנכנסה לחופה ונתייחד עמה (ר"ל עבר ונתייחד עמה דהא קיימא לן שאסורה ביחוד דהיא ישנה בין הנשים והוא בין האנשים) לא גמרו הנשואין והרי היא כארוסה עדיין עכ"ל, ונראה מלשונו דנקט אם היתה נדה וכו' משמע שהיתה מקודם כניסתה לחופה היתה נדה ואפי' הוא היה לו ידיעה בזה ואדעתא דהכי כנסה ונתייחד עמה אפ"ה לא מיקרי חופה וכן מוכח מדברי הר"ן שהבין כן בדברי הרמב"ם וז"ל בפרק אע"פ בבעיא דרב אשי דנכנסה לחופה ופירסה נדה וכו' כתב שם וז"ל מדברי הרי"ף משמע דחופה דלא נמסרה לביאה אינה קונה כלל לשום דבר לא ליורשה ולא ליטמא לה וכתב הר"ן וכ"כ הרמב"ם בפרק י' אבל אם היתה נדה אע"פ שנכנסה לחופה ונתייחד עמה וכו' הרי היא כארוסה עכ"ל והדבר תימא כיון דקימ"ל ביבמות דיש חופה לפסולות חופת נדה למה לא תקנה עש"ב, ואי סובר הרב שדעת הרמב"ם נמי דוקא דלא נודע לו מעיקרא שהיא נדה היא דלא הוי חופה אבל אם נודע לו מתחילה שהיא נדה הוי חופה וקונה הכל כדעת ר"י שהביא המרדכי והגהות אשרי א"כ מאי מתמה על הרמב"ם ז"ל מהא דיש חופה לפסולות דשאני התם דידע שהיא נדה ואפ"ה כנסה אדעתא דהכי אלא ודאי שסובר דהרמב"ם מיירי גם בידע שהיא נדה מתחילה ואפ"ה סובר דלא מיקרי חופה והרי היא כארוסה ולא קניה אלא מנה ומאתים ומשום הכי מתמה שפיר הר"ן ז"ל וכן משמע נמי מדברי הרב לחם משנה שם הלכה ב' עיין שם, ודע שאע"פ שכתב הרמב"ם בהלכה ב' שעדיין דינה כארוסה אפ"ה כתב בהלכה ו' שם דאם עבר ונשא ובירך ברכת חתנים אינו חוזר ומברך שדוקא לענין ירושה וליטמא לה וכן לענין תוספת דינה כדין ארוסה אבל לענין ברכה כיון דבירך פעם אחת אינו חוזר ומברך וזה לכאו' היפך דברי המקצועות שהביא המרדכי והגהות אשרי שכתב וז"ל ובספר המקצועות פסק ר"ח הואיל ונכנסה לחופה ולא נבעלה ופירסה נדה ודאי פסקה לה חיבת ביאה (ופשט דבריו שנכנסה לחופה דקאמר היינו בברכת חתנים כנהוג) ומשום הכי תקנו הגאונים רבותינו דכיון דפסקו שבעה נקיים וטובלת מכניסין אותה ומברכין ברכת חתנים והויא לה חיבת ביאה וחיבת חופה בהדדי וכו' ע"כ, ופשט דבריו משמע דמאי דקאמר ומשום הכי קאי אדלעיל דקאמר דהואיל ונכנסה לחופה ולא נבעלה ופירסה נדה ע"ז קאמר דכיון דפסקו לה שבעה נקיים וטובלת, ור"ל אחר כך כשפוסקת וסופרת שבעה נקיים וטובלת מכניסין

אותה פעם אחרת לחופה מקום שנקרא חופה ומברכין לה ברכת חתנים, וכן משמע מדבריו ז"ל שכתב אחר מש"כ ומשום הכי תקנו הגאונים רבותינו וכו' כתב אבל אם חס ושלום מת החתן תוך שבעה נקיים הואיל ולא בא עליה גובה המנה והמאתים דמשמע דמיירי בשכבר נכנסה לחופה אלא שלא בא עליה משום נדות דאי מיירי כשעדין לא נכנסה לחופה א"כ מאי קאמר דאם מת החתן ח"ו בתוך שבעה וכו' פשיטא דאין לה אלא מנה ומאתים דמהיכא תיתי דיש לה יותר מזה אלא ודאי מיירי בשנכנסה לחופה כבר קאי. אע"פ שיש לישב ולומר דמש"כ ומשום הכי תקנו הגאונים לא קאי אדלעיל אלא הוא דבר בפני עצמו ור"ל דמעיקרא קודם כל נשואין משום הכי תקנו וכו' דכיון דפסקו שבעה וטובלת מכניסין אותה, אבל קודם לכן אין מכניסין דהיינו קודם טבילה אין מכניסין אותה בטומאתה מ"מ לשונו אינו מורה כך ועוד מאי האי דקאמר דכיון דפסקו ז' נקיים וכו' הול"ל ומשום הכי תקנו דלא יכניסנה לחופה עד שיפסקו ז' נקיים וטובלת אז מכניסין אותה לחופה, אלא ודאי קאי אנכנסה לחופה ופירסה נדה והוא היפך מדברי הרמב"ם ז"ל ודוק.

הלכות כתובות

סימן טז

כתב מרן באה"ע סי' קי"ג ס"ג וז"ל הבת בעישור זה כב"ח של אחין היא וכו'לה בין ולהשכיל בענין זה צריך אני להציע לפניך דברי הש"ס כתובות ס"ט ע"א והכי איתא שם והשתא דאמרת בעלת חוב הויא דאבא או דאחי, למאי נפקא מינה למיגבא לבנונית שלא בשבועה וזבורית בשבועה, מאי ת"ש דרבינא אגביה לברתיה דרב אשי ממר בריה דרב אשי בבינונית ושלא בשבועה, מבריה דרב סמא בריה דרב אשי זבורית בשבועה ע"כ ופירש רש"י רב אשי מת ומת רב סמא בנו בחייו וכשבאה בתו ליפרע נטלה מחלקו של מר בר רב אשי שהיה קיים בינונית שלא בשבועה אלמא בעלת חוב דאחי הויא, ומבריה דרב סמא זבורית לפי שבעלת חוב של אביו היתה שהיה אחיו (נ"ל דצ"ל שהיה אחיה) ע"כ והנה כל הרואה יתמה דלמה הוצרך רש"י ז"ל לפרש שרב סמא מת בחיי אביו רב אשי וכמו שתמהו כל הראשונים בזה הלא בספרתם, ועוד אם באנו למדה זו שרב סמא מת בחיי אביו קשיא לן דלמה הצריכה שבועה כשאגבייה מבריה דרב סמא דבשלמא אי מת רב סמא אחר מות אביו רב אשי שכבר היה מחוייב רב סמא לאחותו חיישינן לשמא פרע לה רב סמא ולהכי אצרכה שבועה כאשר באה לגבות מבריה דשמא אביו פרע לה אבל אי מת רב סמא בחיי אביו א"כ מעולם לא נתחייב רב סמא לאחותה שניחוש לשמא פרע לה להצריכה שבועה, ואין לומר דהשבועה היא דילמא אביה אתפסה מידי, זה אינו

חדא דזה לא מצינו אלא באלמנה דבעלה בעל חובה ולהכי חיישינן דשמא אתפסה צררי, אבל בבת דלאו בעלת חובו היא מהיכא תיתי שיתפיסה מידי דאי נמי אתפסה מתנה הוא דיהיב לה ולא בתורת פרעון, ועוד דא"כ גם ממר בר רב אשי לא תטול אלא בשבועה דשמא אתפסה רב אשי צררי ולמה נמנעו מלהשביעה, (ולמאי שכתב' לקמן בדעת הרב ההגהות שאף דאמרינן דב"ח דאחי עדיין ב"ח דאב נמי אתי שפיר ועוד דלפירוש רבינו חננאל שהביא הרא"ש ז"ל בסימן ט"ו שאב מתחייב ליתן עישור נכסי בחייו אתי שפיר) אלא מוכרחים לומר דלא חיישינן לצררי דאביה כנ"ל וצריכין לדחוק ולפרש דהשבועה היא שלא נטלה מנכסים הללו כלים וכמ"ש רש"י ד"ה למיגבא בינונית ושלא בשבועה והגם שקימ"ל שעישור נכסים אינו אלא ממקרקעי כדאיתא בסמוך בש"ס מכל מקום שמא נטלה משכירות הקרקע או מפרותיו אלא שעדיין אנו צריכין למודעי דמה בין מר בריה דרב אשי לבריה דרב סמא לענין שבועה דלא חיישינן לשמא נטלה מנכסים הללו גם ממר בר רב אשי ועל כן צריכין לומר שדוקא מבריה דרב סמא דלאו בע"ח דידיה להכי משבעינן לה אפי' בטענת שמא דהיינו דשמא נטלה מן הנכסים הללו אבל ממר בר"א דבע"ח דידיה היא לא צריכא שבועה אלא בטענת ברי שטוען פרעתיך אבל לשמא נטלה לא משבעינן לה, הרי לך שדרך זו רחוקה היא ואינה דרך כבושה, ולמה לנו ליכנס בדרך רחוקה ולא נלך בדרך כבושה שרב סמא מת אחר מות ר"א אביו והשבועה היא דשמא פרעה ר"ס שהיא בע"ח, ואפ"ל דרש"י ז"ל קש"ל טל הש"ס דלמה הוצרך להאי סיומא דקאמר מבריה דר"ס וכו' זיבורית בשבועה דהא מאי דאיבעיא לן איפשט לן מהא דאגבייה ממר בר"א בינונית ושלא בשבועה א"כ שמעינן דבע"ח דאחי ולא דאבא, ועוד היא גופה מאי אתא לאשמועינן פשיטא שמבני בניו דרב אשי הבא ליפרע מהם לא יפרע כ"א בזיבורית ובשבועה ממ"נ בין אי היא בע"ח דאב בין אי בע"ח דאחין כדין כל הבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע כי אם בשבועה ובזבורית זהו מה שקש"ל לרש"י ז"ל, והנה עלה בדעתי ליישב קושיא הנז' ולומר דעיקר פשיטיתיה דש"ס היא מבריה דר"ס אגביה מזבורית דאי מהא שאגביה ממר בר"א מבינונית אין כאן פשיטות דלעולם אימא לך בע"ח דאבא והא דאגבייה בבינונית הוא משום חינא אקילו רבנן גבה ואפי' מיתמי דינה בבינונית כדבעינן לומר בגיטין ל"ד ל"ה ע"ש, והו"א דלגבי בת נהגו עמה בטובת עין גם בזו שהרי מה"ת אין לבת במקום האחים כלום אלא שחכמים חסו עיניהם עליה ורוצים בתקנת הבת ולהכי הו"א שנהגו עמה בטובת עין גם בזו הגם שהיא בע"ח של אב אפ"ה גובה מבינונית ובלא שבועה לכך הוצרך הש"ס לאתויי הא דמבריה דר"ס דאגבייה מזבורית ובשבועה הרי דלא נהגו עמה בטובת עין יותר מבע"ח וא"כ ע"כ לומר

בהא דאגבייה ממר בר"א בינונית הוא משום דבעלת חוב דאחין אלא דאחר ההתבוננות נראה שאין ישוב זה מעלה ארוכה שא"כ הדרא קושיא או שאלת הש"ס לדוכתה דמנפ"מ אי בעל חוב דאבא או דאחי כיון דאמרת דאפי' אי אמרינן בעלת חוב דאב יש צד לומר דגובה מיתמי בינונית א"כ הוי עיקר דש"ס אי הקילו רבנן גבה ואף אם היא בעלת חוב דאב גובה מאחיה בינונית אי לא והבעיין לא אחז דרך זו בבעייתו אלא שאל אי בעלת חוב דאב דאי וכו' ופירש בבעייתו דנפ"מ לבינונית בלא שבועה דשמעינן מינה דאי אמרינן דבעל חוב דאב פשיטא ליה דבזיבורית, ולכך מיאן רש"י ז"ל בזה והוצרך לתרץ בעיקר הקושיא דקשיא לן היא גופה מאי אתא לאשמועינן וקאמר דרב סמא מת בחיי אביו ור"ל דעתה חידוש גדול אשמועינן בדין זה שדן רבינא שאגבייה מבריה דרב סמא בזיבורית ובשבועה משום דהוה סלקא דעתין לומר כיון דאסקינן בש"ס דבעלת חוב דאחי ולא של אב א"כ במעשה זה מעולם לא נתחייב האח שהוא רב סמא בחוב זה והוה סלקא דעתין לומר חדא מתרתי או שלא נחייב בריה דרב סמא כלל כיון דהיא בעלת חוב דאחי והאח הכא לא נתחייב כלל ובאיזה צד נחייב בנו לפרוע לדודתו, ואם באת לחייבו הוא כשתאמר כיון שהוא יורש נכסי אביה שהוא זקנו שכך תקנת חכמים שכל מי שיורש אבי הבת יתחייב לתת לבת עישור נכסי ואם באת למדה זו א"כ הוה ליה כאחי שהוא בעצמו היורש והוא המתחייב בחוב זה וא"כ הוי דינו שוה למר בר רב אשי דודו וכולם בבינונית ולכך בא להשמיענו שאפ"ה לא אגבייה מבריה דרב סמא אלא מן הזיבורית והיינו טעמא משום דאמרינן דרב סמא ירש בקבר עי' ש"ע חו"מ סי' ק"ד וסימן ר"ף ונתחייב הוא לבת ולכך הו"ל בע"ח של אביו שהוא רב סמא והו"ל נפרעת מנכסי יתומים שהדין מן הזבורית ובשבועה ועוד חידוש אחר שמעינן ממעשה זה שאף שרב סמא מעולם לא נתחייב בחוב זה בחייו וא"כ לא חיישינן בזה לאתפסת צררי אפ"ה אגבייה רבינא מבריה דרב סמא בשבועה והיינו שלא לקחה כלום מנכסים הללו כמ"ש רש"י והחילוק שיש בין בריה דרב סמא למר בר רב אשי הוא כמ"ש:

ודע שאין לדקדק מכאן שבעל חוב נוטל בראוי (עי' פרק מי שהיה נשוי במתני' דף צ"א א' וברע"מ שם) דהיינו מדמצינו שרבינא אגבייה מבריה דרב סמא שדודתו בעלת חוב של אביו שהוא רב סמא והיו נכסים הללו ראוים הם לרב סמא שהוא המחוייב בחוב זה, זה אינו כלום דהא רב סמא מעולם לא נתחייב בחוב זה לאחותו אלא עד שירש מאביו ובשעה שירש בקבר שמתחייב בחוב זה לאחותו הוה ליה כמוחזק שכבר מת אביו ונפלו להם נכסים שהרי חיוב האחים לאחותם אינו אלא מצד ירושה אם ירשו מאביהם אבל אם לא ירשו כלום אין מחוייבים בפרנסת אחותם ועיקר חיובם אינו אלא מצד ירושה

וא"כ בשעה שנעשו ב"ח של אחותם מצד ירושה הרי הוא מוחזק ולא ראוי. ועוד דהכא עיקר החיוב של פרנסה היה על האב לבתו וכמו שלמדו בש"ס שחייב האב להשיא בתו אלא כשמת פקע חיובו וחל על מי שיורש נכסיו, וא"כ ממה נפשך מי שזכה בנכסי אביה הרי זה מתחייב לה בפרנסתה וחיובו הוא משעת זכייתו בנכסים ולא הוי ראוי, ואפשר שלכל זה נתכוון רש"י ז"ל במה שכתב דרב סמא מת בחיי אביו ור"ל דבזה חידושא רבה השמיענו הש"ס דהוה סלקא דעתין לומר דהוי ראוי ולא מצי למיגבא מניה אי קיימא לן בעלמא דבעל חוב אינו נוטל בראוי.

וראיתי להרא"ש ז"ל בפסקיו בכאן סי' י"ח שכתב על בעית הש"ס אי בעלת חוב דאבא או דאחי ופירש הש"ס דנפ"מ למיגבא בינונית או בזיבורית כתב הוא ז"ל וז"ל וה"ה דהוה מצי לומר דנפ"מ אי נוטלת בראוי ע"כ ע"ש והנה באו דבריו סתומים מה כוונתו בזה אי סובר הוא ז"ל בעלמא דבעל חוב גובה מן הראוי והכא ה"ק דאי בעלת חוב דאבא אם מת אביה ואחר כך מת אבי אביה דהוה ליה לגבי דידה דהיא בעלת חוב דאביה ראוי ודינה לגבות מן הראוי וגובה מן האחים אבל כיון דאסיקנא בש"ס דבעלת חוב דאחי ולא דאב א"כ אינה נוטלת מאחים כלום דלא ירשו מאביהם כלום דנחייבנהו בעישור נכסי דמעולם האב לא זכה באלו הנכסים הגם שהיה ראוי לו נכסי דאבוה מ"מ קא אסיקנא שאינה בעלת חוב דנימא דנוטלת בראוי לו והאחים זכו מזקנם להכי לא נחייבינהו מידי או נימא דסבר הרב בעלמא ב"ח אינו גובה מן הראוי והכא ה"ק אי אמרינן בעלת חוב דאבא אינה גובה מאחים משום דאין ב"ח גובה מן הראוי ולמאי דמסקינן דבעלת חוב דאחי גובה מאחים, וטעמא משום דסובר רבינו הרא"ש דעיקר זכייתם בנכסי זקנם אינה אלא מכח אביהם שהוא בן זקנם שירש אביו בקבר והדר מזכה לבניו שהם נכדי הזקן וכיון דמכחו ירתו הו"ל כנכסי האב והרי היא בעלת חובם ותטול מן הראוי לאביהם דהיינו מנכסי זקנם, והטור באה"ע סי' קי"ג כתב שנוטל מן הראוי כגון שאם מת אביהם ואחר כך מת אבי אביהם וירשו האחים נוטלת מהם ע"ש, משמע להדיא דמפרש בדברי הרא"ש אביו כפי' השני שכתבנו שמסתמא דעתו כדעת אביו ז"ל וסב"ל דסברת הרא"ש בעלמא שב"ח אינו גובה מן הראוי אלא דהכא נוטלת מן הראוי לאביהם מכח ירושה שירשו מאביהם שזכה בירושתו בקבר והנחיל לבניו אחריו דכנכסי אביהם דמי כיון דאסיקנא דבעלת חוב דאחי וכן פסק בחומ"ש סימן ק"ד ע"ש בסוף הסימן שבהדיא כתב שאין ב"ח נוטל בראוי וכן כתב מור"ם בש"ע בהגה שם סעיף ט"ז וכן משמע מדברי מרן ב"י שהרי לא כתב על דברי הטור דבר וחצי דבר משמע מדשתיק ליה דהכי סבר לה מר חדא הא שניו"ת מדברי סופרים מדהעתיק לשון הטור וכתב ובני הלוה אומרים אבינו

מת ראשון וירש את מורישו בקבר והורישו לנו וכו' דמשמע להדיא משום ?שאין ב"ח נוטל בראוי לכן באו בטענה דירשו מכח אבי אביהם, וכן כתב הש"ך בסימן ק"ד ס"ק כ"א שזו היא דעת הרא"ש בהדיא בפרק יש בכור וכתב שכן הוא דעת מרן כמ"ש וכן כתב הסמ"ע ופירש שכן הוא דעת מרן עי' בחומ"ש סימן ר"פ ס"ק ז"ך ועיין שם בש"ך סק"ג, הגם דהרש"ך סובר לדינא כדעת הפוסקי' דסברי מרנן שב"ח גובה מן הראוי מ"מ אנו אין לנו אלא דברי מרן ז"ל ב"י שדעתו כדעת הרא"ש והטור:

איך שיהיה עיקר הפירוש בדברי הרא"ש הוא כפירוש השני וכן כתב הרב ב"ש באה"ע בסימן קי"ג סק"ו ע"ש, והיינו דאי בע"ח דאבא לא גבי משום שאין ב"ח גובה מן הראוי ואי בעלת חוב דאחי גובה ממה שהיה ראוי לאביהם דהא ירש בקבר כמ"ש בחומ"ש סימן ק"ד והוריש אח"כ לבניו מנכסיו ולכך נוטלת מהם כאילו היו מוחזקין ביד אביהם, וכן פסק מרן בשלחנו הטהור אה"ע בסימן קי"ג סעיף ב' וז"ל ויש לה לגבות עישור זה וכו' ומן הראוי וכו' ע"ש והיינו בראוי כזה שמת אביה בחיי זקנה שנקרא ראוי לדעת הטור ומרן ז"ל ועי' להרב חלקת מחוקק סק"ט וז"ל ומן הראוי הטעם שאין לה חוב על אביה שנאמר שמאחר שמת בחיי אביה זקנה ואחר כך מת זקנה הוי נכסי הזקן לגבי אביה ראוי, שהרי היא ב"ח דאחין ע"כ כשירשו האחין את הזקן גובה מהן ומ"מ אינה גובה רק עישור נכסי האב עכ"ל ע"ש, והנה לדעת הפוסקים שהסכים עמהם הרב ש"ך בחומ"ש סי' ק"ד ס"ק כ"א דסוברים דב"ח נוטל בראוי כזה שמת הבן קודם מיתת הזקן ואחר כך מת הזקן ב"ח אינו גובה מטעמא אחרינא דמצו בני הבן לומר אני מכח אבוה דאבא קא אתינא והא דאגבייה רבינא מבריה דרב סמא משום דמת רב אשי בחיי רב סמא דלא כפירוש רש"י מ"מ כבר כתבנו שדעת מרן ז"ל אינו כן וסבר שאין ב"ח נועל בראוי והכא הגם שהוא ראוי שמת רב סמא בחיי אביו רב אשי כפירוש רש"י אפ"ה גובה משום דאינה ב"ח של אב אלא בע"ח של אחין ובאו מכח ירושת אביהם שירש בקבר כדכתיבנא לעיל מזה, ודע דראוי כזה שמת אביה בחיי זקנה איכא בזה סברות שנראות הפוכות דלדעת הש"ך דסובר כהפוסקי' דסברי ב"ח נוטל בראוי הכא אינו גובה וכן היא אינה גובה מאחי בין אי אמרינן ב"ח דאבא בין אי אמרינן ב"ח דאחי משום דמצו לומר מכח אבוה דאבא קאתינא ולא ירתו מהם כלל שיתחייבו לפרוע לבעל חובו וכן בפרנסה נמי אינה נוטלת מן האחים אפילו אי אמרינן בעלת חוב דידהו מ"מ מצו אמרי לה שלא ירשנו מאבינו כלום והנחלה ממשמשת ואתיא מכח אבוה דאבא ולא מצינו שיתחייבו בפרנסה אפי' ממה שירשו מן זקנם שהרי זקנם לא מצינו שחייבו אותו להשיא לנכדותיו, ולדעת הסוברים דב"ח אינו גובה מן הראוי שהוא דעת מרן הש"ע

והכא מיקרי ראוי הבת יכולה לגבות מהאחים משום שהיא בעלת חובם במה שירשו מכח אביהם וכמ"ש הבית שמואל ז"ל, וכן משמע מדברי הרב קרבן נתנאל ז"ל שהבין בדברי הרא"ש ז"ל שסובר שאין ב"ח גובה מן הראוי שנראה שלכך הוצרך לומר דאם גבו מב"ח דאבוהון, ב"ח דאבוהון גובה מהן מדר' נתן (עי' להרב מטה אהרן ח"ב סימן ס"ז במין הג' הנקרא ראוי) והבת נמי גובה מהם אע"ג דלא שייך האי טעמא הנז' מ"מ גובה מהן פרנסתה משום דבעלת חוב דידהו משמע דס"ל דב"ח אינו גובה מן הראוי ע"ש במה שציין אות מ"ב בפירושו על הרא"ש ז"ל:

אמנם ראיתי בהגהות אשרי כאן בסימן י"ח שכ' וז"ל וה"ר אלעזר שאל את ר' ברוך פרנסה נגבית מן הראוי או לא והשיב דנגבית מן הראוי דאף כתובה עצמה היה מן הדין לגבות מן הראוי מן התורה וכו' כדאמר שמואל דב"ח גובה מן השבח, אלא שבש"ס קאמר מקולי כתובה שנו כאן ומשמע דוק' כתובה או תנאי כתובה אבל פרנסה לא ע"כ, ונראה לי מדהוצרך הש"ס ללמוד פרנסה מדין תורה של כתובה ולא כתב דפרנסה נגבית מן הראוי משום דהיא ב"ח דאחי משמע שסובר דאפי' אמרינן בע"ח דאב נגבית מן הראוי כיון דסובר דב"ח גובה מן הראוי כהפוסקים דסברי לה הכי כמ"ש הש"ך כנז"ל ולא כדעת הרא"ש ז"ל דסובר שאין ב"ח גובה מן הראוי, וצריכין אנו למודעי ולומר דהגהות אשרי לא מיירי בראוי כהאי גוונא שמת הבן בחיי האב ובאה בת הבן לגבות מאחיה, דזו משנה היא מפורשת במסכת בתרא קנ"ז א' ופסקה הרמב"ם ז"ל בפרק חמישי מהלכות נחלות הלכה ח' ומרן ז"ל בחומ"ש סימן ק"ד ור"ף שאין ב"ח גובה כלום או משום דב"ח אינו גובה מן הראוי ולמאן דסובר ב"ח גובה מן הראוי הכא אינו גובה משום דמצו אמרי ליה דמכח אבוה דאבא קאתינא אלא מיירי בראוי דגוונא אחריתי בענין דלא מצו לומר דמכח אביה דאבא קאתינא:

וראיתי להרב קרבן נתנאל שם ס"ק מ"ב שפירש דמיירי שגבו קרקע ובע"ח גובה מהן וכן פרנסה מדר' נתן דגם בפרנסה שייך דר' נתן משום דס"ל דאביה מחוייב ליתן עישור נכסיו בחייו עיין שם, ולכאורה דברי הרב צ"ע דהא אסיקנא בש"ס דב"ח דאחי וכיון דפקע חיובא מן האב ה"ה מן בעל חובו והיכי מצי לומר שחייב מדר' נתן שאין סברא לחלק בינו לבין בעל חוב ולומר שהואיל שכבר נשתעבד לו בחייו לא פקע שעבודיה מניה ושאני האב הגם דהפקיעו שעבודיה לאחר מיתה מ"מ הטילוהו על האחים, באמת כל זה הוא דוחק גדול, אבל לפי מה שכתבנו אתי שפיר דבעל הגהות אשרי הוא מכת הסוברין דב"ח גובה מן הראוי והכתובה נמי היה מן הדין לגבות מן היורשים מן הראוי לאב אם לא מקולי כתיבה שנו כאן והפרנסה ג"כ מן האחים גובה מהן שתקנו לה חכמים

לגבות ממה שירשו מאביהם אפי' ממה שלא היה מוחזק ביד אביהם אלא היה ראוי לו ועשאוהו לגבי זה כדין ב"ח שגובה מן הראוי, עוד יש להקשות על דברי ההגהות דכתבו דהפרנסה נגבית מן הראוי כדין ב"ח ומביא ראיה מכתובה דהיה מן הדין שתגבה מן הראוי קשה לי הא לא דמיא לכתובה דכתובה בע"ח דאב ולכך נגבית מן הראוי אי משום דב"ח נוטל מן הראוי או משום דר' נתן דהוה משועבד לה ב"ח דאב מדר' נתן, אבל פרנסה דאסיקנא בש"ס דב"ח דאחי ולא דאב א"כ היכי נוטלת ממה שגבו האחין דאי משום ב"ח נוטל בראוי זו אינה ב"ח דאב ואם יש איזה סברא שהפרנסה נגבית ממה שירשו מכח אביהם שכך תקנת חז"ל א"כ למה צריך להביא לפרנסה מכתובה, על כן נראה לומר שסובר בעל ההגהות דמאי דאסיק בש"ס דבעלת חוב דאחי היא אינו אלא ליפות כחה של בת שתגבה מבינונית ובלא שבועה על זה אמרו ז"ל שהיא בעלת חיב דאחי, אבל לא לכל מילי דהיינו אפילו לענין הורעת כחה שאם יפה כחה במה שהיא בע"ח דאב לא פקע חיוב דאב מינה ועדין היא בע"ח של אב, וא"כ הא דמסקינן בש"ס דבע"ח דאחי ר"ל ב"ח דאחי נמי לבד שהיא ב"ח של אב גם ב"ח של אחי נמי ובהא אתי שפיר מה שהביא ראיה לפרנסה מכתובה שהפרנסה נמי חיוב דאב רמיא עליה כמו כתיבה וק"ל:

וצופה הייתי להרב כנה"ג באה"ע סימן קי"ג הגהות ב"י שכתב על מה שהעתיק רבינו ב"י וז"ל וכתב הרא"ש ז"ל דה"ה דנפקא מינה לגבות מן הראוי וכו' כתב הכנה"ג ז"ל אמר המאסף מלשון זה נראה מהרא"ש דס"ל דב"ח גובה מן הראוי וזה אינו שבפירוש כתב הרא"ש בפרק יש בכור שב"ח אינו גובה מהראוי וכו' ע"ש, ואני תמיה על המראה דמהיכא משמע ליה להרב שנראה מלשין הרא"ש דבר זה שכתב הוא ז"ל שנראה מתוך לשונו דב"ח גובה מן הראוי דאי במה דמפרש בדברי הרא"ש כפירושנו כמו שצידדנו אנן בענ"ד כפירוש הראשון שכתבנו לעיל דאי בעלת חוב דאב גובה מן הראוי כדין כל ב"ח ואי אמרינן דבע"ח דאחי אינה גובה מהראוי לאב מן האחים א"כ כיון דאסיקנא דבעלת חוב דאחי אינה גובה והרי הטור כתב בפירוש דגובה מן הראוי מן האחין ולפי מש"כ לעיל בפירוש דברי הגהות אשרי דלמסקנת הש"ס דב"ח דאחי לאו בדוקא דאחי דאינו אלא ליפות כחה עם האחין שגובה מהן מבינונית ובלא שבועה אבל עדין היא בעלת חוב דאב לגבות מן הראוי כדין ב"ח שגובה מן הראוי לדעתו אתי שפיר נמי דברי הכנה"ג דאיהו נמי אזיל בשיטה זו וא"כ לפי זה הטור דכתב דגובה מן הראוי כגון אם מת אביה בחיי זקנה משום דבע"ח דאב נמי היא וגובה מן הראוי, כך הבין הכנה"ג בתחילת ההתבוננות אלא שחזר וסתר זה מכח דברי הרא"ש בפרק יש בכור, ועל פי

פירוש זה שהוא עומד לשיטת ההגהות כדכתבנו בזה יש לפרש הש"ס דהוצרך לאתויי מה ששפט בצדק רבינא שמבריה דרב סמא אגביה בזבורית ובשבועה הויא לאוכוחי נמי שמלבד שייפי כחה לענין זה שעשו אותה כמו ב"ח דאחי לגבות מבינונית ולא מזבורית כדמוכח ממה שאגביה ממר בר רב אשי מבינונית, עוד הוכיח במישור ג"כ מבריה דרב סמא שאגביה בזיבורית שעדין לענין יפוי כח זה היא בעלת חוב דאב דאי בע"ח דאחי דוקא א"כ הכא רב סמא מעולם לא נעשה בעל חובה דהא מת בחיי אביו שהוא רב אשי וא"כ אי אתיא מכח אביה הרי אינה ב"ח דאב ואי אתיא מכח בע"ח דאחי הרי האח נמי שהוא רב סמא מעולם לא נתחייב לה, אלא ודאי מוכח מכאן שמלבד שהיא ב"ח דאחי בע"ח דאב נמי מדאגביה מבריה דרב סמא מוכח שעדין היא ב"ח של אביה ואין היורש יכול לירש עד שיפרע חיוב מורישו ולכך הוצרך להביא הא דמבריה דרב סמא כדי להוכיח דבר זה, ואין להוכיח זה מבריה דרב סמא אלא כשנאמר שרב סמא מת בחיי אביו ותיקשי לן דלמה פרע בריה דרב סמא כיון שלא נתחייב אביו מעולם וצ"ל כמו שכתבנו אבל אם האמר דרב סמא מת אחר מיתת אביו אין להוכיח מכאן שום דבר מדאגביה מבריה דר"ס דזה דין תורה כיון שכבר נתחייב רב סמא בפרנסת אחותו אם מת תגבה מיורשיו וליכא הוכחה שעדיין היא בעלת חוב אביה ולכך הוצרך רש"י לומר שרב סמא מת בחיי אביו רב אשי ואז הוי הוכחה אלימתא, ובינותי בספרים ומצאתי להרב מהר"א ששון בסי' קצ"ג שכתב דמשמע ליה מפירוש רש"י הנז' שלפיכך גבה מבריה דרב סמא מזיבורית משום דאפי' בשעת נפילת הירושה לא היה חי האח הא אם היה חי בשעת נפילת הירושה אף שמת בשעת הגבייה נוטלת מבינונית כיון שהיה חי בשעת הירושה והכריח כן מפירוש רש"י ד"ה רב אשי וכו' כנז', ודבריו ז"ל תמוהים מאד דמאי שנא מכל ב"ח דעלמא שאם מת הלוה שהיה מחויב לו בחייו שגובה המלוה שהוא ב"ח מן היורשים מזיבורית דקימ"ל שהבא ליפרע מנכסי יתומים לא יפרע אלא מזיבורית והכי מוכח מהש"ס שאפילו בפרנסה הדין כן שהרי בבעיית הש"ס אי ב"ח דאבא או דאחי קאמר הש"ס דנפק"מ בבינונית ובלא שבועה וכו' הרי דאי אמרינן דב"ח דאב גביא מן האחין בזיבורית פרנסתה הגם דנתחייב לה אביה בחייו אפילו הכי גובה מן האחין בזיבורית וצ"ע:

ומצאתי ראיתי להרב שבות יעקב חלק שלישי סימן קכ"ו שהביא דברי הרב מהר"א ששון ז"ל וכתב על פירושו שאינו נראה כלל וכמ"ש, וכתב הוא ז"ל וז"ל דרש"י הרגיש דלמה מביא בתא שמע בבא דסיפא הלא מרישא שמעינן כל פשיטותן אלא ודאי לאשמועינן חידוש דין שאפילו שמת רב סמא בחיי מורישו אין בנו יכול לומר לאחיותיו

אנא מכח אבוה דאבא קאתינא ואין לכם עלי כלל וקמ"ל דגובה כה"ג מהראוי ע"ש, והוא קרוב למש"כ אנן לעיל בענ"ד בתחילת דברינו וכן כתב הרב כנה"ג מסברא דנפשיה ע"ש, ועיין להרב פרח מטה אהרן בחלק שני סימן ס"ז בתחילת התשובה שחלק את דין הראוי לשלשה חלקים ע"ש:

וחזיתיה להרב משנה למלך בפרק כ' מהל' אישות הלכה ו' שהביא לנו מש"כ הטור הא דסי' קי"ג דבראוי נוטלת כגון אם מת אביה בחיי זקנה ואחר כך מת הזקן וכו' כתב הוא ז"ל וז"ל ודין זה הוא תימא בעיני דנהי דהבת הויא ב"ח דאחי היינו בנכסי אביה, אבל בכה"ג דמצי לומר האח אנא מכח אבוה דאבא קאתינא ומעולם נכסים אלו אינם של אבינו למה תטול הבת בנכסים אלו וכתב דבלקוטי מוהר"ר בצלאל אשכנזי בפרק מציאת האשה הביא משם הרמ"ה שכתב בשם גאון ז"ל דהיכא דלא הוה לאביה מידי ומת האב בחיי אביו ואחר כך מת אביו אינה נוטלת עישור נכסי אבי האב דאין ב"ח נוטל בראוי ע"ש שהניח דברי הטור בצ"ע ע"ש שכתב עוד שהרא"ש והמרדכי שכתבו שלגבי עישור נכסי גובה מן הראוי, היינו מהראוי שירש מאביו כגון מלוה של אביו אליבא דמ"ד דמלוה חשיבא ראוי או שכר פעולה אי נמי בגוונא אחרינא יעו"ש, ואשר אנכי אחזה לי בזה לתרץ ולהליץ בעד רבינו הטור הוא דצריכין לומר שהטור אזיל לשיטתו שכתב בהימ"ש סימן ק"ד וסימן ר"ף כאשר כתבנו לעיל שאם מת לוה בחיי אביו ואחר כך מת אביו שאין המלוה גובה מבניו של לוה ממה שירשו מזקנם מטעם שהלוה ירש את אביו בקבר והוריש לבניו והוה ליה ראוי ואין ב"ח גובה מן הראוי ע"ש אע"פ שבש"ס קאמר טעמא אחרינא משום דמצו לומר אנו מכח אבוה דאבא קאתינא מ"מ הוצרך הטור לומר טעם שאין ב"ח גובה מן הראוי משום דקשה ליה דמאי טענה היא זו דמ"מ מאבוהון נשתלשלה זכות ירושתם שירש בקבר והורישם דאי לאו הכי מנא להו ולכך הוצרך לומר דעיקר טעמא דש"ס הוא משום דהוה ליה ראוי לאביהם ולא מוחזק ואין ב"ח נוטל בראוי, וא"כ כפי זה שפיר קאמר הכא כיון דב"ח דאחי נוטלת מהן ממה שירשו מכח אביהם אע"פ שהוא ראוי שכן הוא דעת הרא"ש ז"ל שהבת נוטלת מן הראוי שחכמים יפו כחה שרצו בתקנתה שתטול עישור נכסי אף מן הראוי לירש אביה כבמוחזק זהו דעת הרא"ש והטור ומרן ז"ל, וגם רבינו האיי גאון ז"ל משמע מדבריו דסבר כוותייהו דגם הוא אזיל ומידה בשיטה זאת שאם מת האב בחיי זקנה ואחר כך מת הזקן הרי זה מיקרי ראוי כשיטת הרא"ש והטור, אלא שחלוקין לענין דינא שהרא"ש סובר אע"פ שאין ב"ח נוטל בראוי היינו בנכסים שהיו ראויים לב"ח אבל הכא היא ב"ח דאחי ולגבי האח שהוא בע"ח הרי הוא מוחזק בידו ולא ראוי וזכייתו בנכסים עם חיובו שמתחייב לה באים

כאחד שהרי אינו מתחייב אלא א"כ ירש מאביו או מכח אביו וכשבאת ירושה לידו מיד הוא מתחייב זהו דעת הטור והרא"ש ז"ל, אבל רבינו האיי סובר שכמו שאילו היה חיוב על האב קימ"ל שאינה נוטלת מן הראוי כדין כל ב"ח (דבזה סובר כד' הרא"ש) כמו כן נמי עתה שהחיוב מוטל על האחי במה שירש מאביו לא תטיל ממה שהיה ראוי לאביו ולא עדיף מדאתי מחמתיה שאם היה חיוב על אביו לא תטול בראוי עתה נמי שהחיוב על הבן לא תטול מן הראוי לאב דחד טעמא הוא כטעם לשד השמן, ואחרי הודיע לנו ה' את כל זאת ידענו נאמנה שזו היא סברת רבינו ברוך ז"ל שהעתקנו לעיל משם הגהות אשרי שמביא ראיה לפרנסה מדין כתובה וב"ח וכמו שב"ח קי"ל שגובה מן הראוי כך פרנסה והקשינו לשאול דמה ענין זל"ז דהא קימ"ל דב"ח דאחי והאחים בלא"ה הרי הם מוחזקים ואין לדמותם זל"ז והוצרכנו לעיל לידחק בדבריו ז"ל אבל לפי מה שהנחנו ה' בדרך אמת א"ש דהא תליא בהא ונמצא דגם רבינו ברוך שמביא ההגהות אזיל בשיטת רבינו האיי גאון ז"ל שאין לחלק בין נדוניא לבעלת חוב ודין אחד להם ממה שיגבה ב"ח דאביהם גובה נמי היא מאחיה שהיא בעלת חוב דידם, ולא כשיטת הרא"ש והטור שמחלק ביניהם אלא שרבינו ברוך ורבינו האיי חלוקים בענין דינא שרבינו האיי סובר שב"ח אינו נוטל בראוי ולכך גם כאן אינה נוטלת ורבינו ברוך סובר דב"ח גובה ונוטל מן הראוי ולכך גם כאן תטול מן הראוי. ומכאן יפרד והיה לשלשה ראשים ראש האחד היא סברת רבינו האיי דסובר שב"ח אינו גובה מן הראוי ושהנדוניא נמי אינה נגבית מן הראוי. ראש השני היא סברת רבינו הרא"ש והטור דסוברים ג"כ דב"ח אינו גובה מן הראוי אלא שהנדוניא נגבית מן הראוי. הראש השלישי היא סברת רבינו ברוך דסובר דב"ח גובה מן הראוי והנדוניא נגבית מן הראוי. נמצא דרבינו האיי והרא"ש אזלי בחד שיטתא ותרי דאינון חד בהאי סברא שב"ח אינו גובה מן הראוי אלא שלענין נדוניא פליגי אי מדמינן לה לב"ח אי לא? לרבינו האיי כב"ח ולהרא"ש לא מדמינן לה לב"ח, ולהרב רבינו ברוך ב"ח גובה מן הראוי וה"ה נדוניא, וא"כ בענין נדוניא הרא"ש ורבינו ברוך אזלי בחד שיטתא לענין דינא דלתרוייהו נדוניא נגבית מן הראוי, ורבינו האיי פליג עלייהו וסובר דאין נגבית מן הראוי, וזה דוקא בראוי דעלמא הוא דשוים רבינו הרא"ש ורבינו ברוך לענין נדוניא אבל בראוי דמת האב בחיי זקנה בזה מודה רבינו ברוך לרבינו האיי ותרווייהו סוברים שאין נדוניא כזו נגבית מן האחין כדמוכח מתני' דבתרא ופליגי בזה על הרא"ש והטור דסברי האב והבן ז"ל שגם בראוי כזה גובה הבת מן האחין, ומשמעות מרן ז"ל כהטור כמש"ל:

והנה גם בדעת הרא"ש יש מחלוקת בפירוש דבריו שהטור סובר גם בראוי כזה שמת האב בחיי זקנה נדוניא נגבית מן הראוי, ולהרב משנה למלך דוק' בראוי דעלמא הוא דסב"ל שנגבית מן הראוי הנדוניא אבל בראוי כזה סובר הרא"ש שאינה נגבית וכדעת רבינו האיי גאון ז"ל וכן נוטים נמי דברי הרב בעל קרבן נתנאל שהעתקנו דבריו לעיל יעו"ש, ומרן ז"ל מדלא הביא שום חולק על הטור וכתב בשלחנו הטהור סתם שנדוניא גובה מן הראוי משמע דהכי סבר לה מר שאפילו בראוי כזה גובה, ועוד דהא פסק בחומ"ש סי' ק"ד וסי' ר"ף שהדין עם היורשים שבאו בטענה שאביהם ירש את מורישו בקבר והורישי להם וא"כ הוה ליה ראוי כמ"ש בהגה שם וכמו שכתבו רבינו הסמ"ע והש"ך שכן הוא דעת מר"ן ז"ל כמש"ל וכיון דסובר מר"ן ז"ל דזה מיקרי ראוי וכאן באה"ע פסק דהבת גובה מן הראוי סתם סתמו כפירושו בכל מה דמקרי ראוי ואף בראוי דחימ"ש דסי' ק"ד:

והצצתי בתשובת הרב פרח מטה אהרן דסי' ס"ז וראיתי לו להרב ז"ל שכתב וז"ל ולדעת רבינו אשר מלוניל שכתב בשמו הרב התרומות שער מ"ג וכו' דגובה הב"ח מזה הראוי דהיינו במת הלוה בחיי אביו ואחר כך מת אביו וירשו בני הלוה נכסים מזקנם שגובה הב"ח וההיא דנפל הבית עליו ועל אביו וכו' כבר נתיישב שם וכו' ע"ש וספר התרומות אין בידי לראות בו ישוב שיישב הרב בזה, איך שיהיה לפי מש"כ הרב ז"ל נסתרה דרכנו אשר דרכנו בה לעיל שהוכחנו מהא דנפל הבית עליו וכו' שרבינו ברוך שסובר שב"ח גובה מן הראוי וכן הנדוניא שאינו מדבר מענין ראוי כזה שמת לוה בחיי אביו מכח ההיא דנפל הבית עליו ועל אביו הדרי בי, וא"כ רבינו ברוך בכל ענין ראוי מיירי וא"כ בנדוניית הבת רבינו בריך והטור אזלי בחד שיטתא שהנדוניא נגבית מן הראוי אפילו בראוי כזה. והרב פרח מטה אהרן ז"ל בתשובה הנז' הוכיח במישור שכן הוא דעת הרמב"ם ז"ל שהפרנסה נגבית מן הראוי וכתב שכן הוא דעת הרמב"ם בפירוש המשנה בפרק יש בכור וכן כתבו הגהות מיימוניות בפרק כ' דאישות בשם ראבי"ה דהפרנסה נגבית מן הראוי וכתב עוד שגם הרב כ"מ העתיק דברים אלו של הרמב"ם בפרק ט"ז מהלכות אישות, עוד כתב נמצא דלדעת כל הנך רבוותא דהיינו הרמב"ם והרא"ש ורבינו ברוך וראבי"ה והרב הגהות מיימוניות והריב"ה גובה הבת מנכסי הבן שירש מאת הזקן ובאו ברשותו, והוסיף עוד הרב וכתב וז"ל מעתה מה שכתב הרב מהרנ"ח בחלק ראשון סי' ס"א דלמאן דס"ל דב"ח דעלמא לא גבי מן הראוי הכא נמי לא גבי (ר"ל בפרנסה) והן רבים עתה אשר הם סוברים שב"ח אינו גובה וכו' וכתב עליו הוא ז"ל וז"ל אחר המחילה הראויה לאו הא בהא תליא וראיה מהרא"ש ז"ל והטור דסברי דב"ח אינו גובה מהראוי ואפילו הכי פרנסה נגבית מן הראוי והביא מש"כ מהרנ"ח ז"ל סברת רבינו האיי ז"ל דסובר שאם

מת האב בחיי אביו ואחר כך מת אביו שאין הבנות נוטלות עישור נכסי משום דהוה ליה ראוי ע"ש, וכבר כתבנו שהרב משנה למלך הביא סברא זו של רבינו האיי בשם לקוטי רבינו בצלאל בעל שיטה מקובצת. עוד הביא הרב הנז' סברת מהרשד"ם ז"ל בסי' ש"ך מחומ"ש דכתב דלדעתו אין ספק דודאי דלא עבדינן כהרא"ש ותלה טעמו דבהגהות מיימוניות מהלכות אישות סעי' כ' כתבו בשם מהר"ם וז"ל דכ"ש מן החובות דלא גביא וכתב דאילו הרא"ש היה רואה דברי מהר"ם היה חוזר (ולפ"ז אף אנן נימא דאילו היה רואה הרא"ש את דברי רבינו האיי היה חוזר) ותמה הרב פרח מטה אהרן עליו ונשא ונתן בדבר כיד ה' הטובה עליו ז"ל ומסיק וז"ל כלל העולה דגביא הבת עישור נכסי מנכסים אלו שהם ראוי והם הבתים שנפלו בירושה לאחים עכ"ל ע"ש וכבר הוכחנו אנן בענ"ד שכן הוא דעת מרן ז"ל:

ובכן אבוא היום אל העין מעין חתו"ם משה ספרא רבה בישראל בספרו הקדוש חת"ס אה"ע חלק ב' סי' קמ"ה ששרטט וכתב וז"ל והנה אבי אב שמת ונפלו נכסיו לפני נכדיו צ"ע אם מוציאים עישור נכסי להבנות דבקדושין דף ל' א' צריכי קראי דאבי אביו מחוייב ללמדו תורה דאי לאו הכי הוה אמרינן בניכם ולא בני בניכם וא"כ בההוא קרא דקחי נשים לבניכם ואת בנותיכם תנו לאנשים דליכא ריבוי אמרינן בניכם ולא בני בניכם ולא בנות בנותיכם ועובדא הוה קמן במיתב תלתא זה איזה חדשים ולא פסקנו לבת הבן כלום מנכסי אבי אביה במקום אח, דאין לומר דהאב יורש בקבר מאביו ומוריש לבניו ומחוייבים בפרנסת הבת זה ליתא חדא דיכולים לטעון מכח אבוה דאבא קאתינא כדפסק בשלחן ערוך חומ"ש סימן רי"א סעיף ג' וכו' ע"כ אין להוציא אפי' מנכסי אבי האב מכ"ש מנכסי אבי האם עכ"ל ז"ל:

ותם אני לא אדע איך קא פסיק ותני הכי מסברא דנפשיה כאילו זה דבר מוסכם בלתי שום חולק ובלי שום מנדנד כנף בדבר זה והוא כהלכה למשה מסיני, והרי הראת לדעת מכל הני מילי מעלייתא הנאמרים מפי סופרים ראשונים גם אחרונים אשר אנו שותים מימיהם עונים כולם כאחד שגובה הבת עישור נכסי מנכסים כאלו ולפחות הוה ליה להרב להביא סברתם שהם מתנגדים לסברתו ולסתור דבריהם ולהכריע נגד סברתם ולא להעלים עינו מהם ולשתוק מזה כלל בדבר שהוא היפך הטור והש"ע בדבר שהוא מפורש ומונח על שלחנם הטהור ועוד שהוא מביא ראיה ממש"כ הטור סימן רי"א והרי הטור באה"ע סימן קי"ג סובר בנדוניא היפך מזה והגם שמצינו ששלמים וכן רבים הקשו על סברת הטור ז"ל כמש"ל עי' בתשובת פרח מטה אהרן סימן ס"ז, מ"מ לא עבדי עובדא בנפשייהו וצ"ע והנה מה שכתבנו בסמוך דלפי מה שהביא הרב פרח מטה אהרן משם

בעל התרומות ז"ל נסתרה דרכנו שדרכנו בה לעיל, שבתי וראיתי להרב מהר"ם מלובלין בתשובותיו סימן י"ד דרכיו ראיתי שדרך דרכו בקדש כמ"ש אנן בענ"ד והביא ראיה מן התוספות שכתבו כן להדיא במסכת בתרא פרק מי שמת דף קנ"ח קנ"ט ד"ה ולימרו ליה אבוך זבין ואת אמאי מפקת שכתבו אף אי אמרינן בעל חוב גובה מן הראוי הכא בנפל הבית וכו' שאינו גובה משום דאמרי ליה מכח אבוה דאבא קא אתינא עיין שם, וכתב הרב מלובלין ז"ל וזה לשונו הצריך לענייננו על כל פנים מוסכם מהכל שאין בעל חוב גובה מכהאי גוונא ורוצה לומר בכהא דנפל הבית עליו וכו' או מטעם דמצו אמרי ליה מכח אבוה דאבא קא אתינא או מטעם דבעל חוב אינו גובה בראוי עיין שם שדבריו ז"ל מוסכמים לדברינו, ומשום הכי צריך להתיישב בדברי הרב בעל התרומות ז"ל במה שכתב בלשונו הנז', שנת עת"ר לפ"ק פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן יז

בעניין עיקר הכתובה נ"ל דעיקר התקנה היא למוהר ולכך עשו הבדל בין בתולה לבעולה שזו מנה וזו מאתים, דאי עיקר הטעם משום כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה הוה להם להשוות מדותיהם ועוד דהוה להם לתקן דוקא לגרושה מזה הטעם כדי שלא תהא קלה ולא לאלמנה אלא ודאי כדאמרן וכיון שתקנו משום מוהר לא פלוג ואפי' בארוסה ואפי' בעומדת להתגרש כגון הא דפרק ט"ו דיבמות דף קי"ח ע"ב קידש אחת מחמש נשים ואינו יודע איזו קידש וכו' ומניח כתובה ביניהם ע"ש, וכן גרושה וחלוצה לכהן הדיוט דבפרק י"א דכתובות משנה ו' ע"ש, והא דהוצרכו לטעם לכדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה היינו אפי' רוצה הוא לפרוע לה מיד ולאלתר או ליחדה לה או אם היא רוצה למחול לו ותשאר עמו אינן רשאין לעשות כן כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה ותהא ישיבתן וישובן נאה, ועי' להרמב"ם הל' אישות בפרק עשירי הלכה ז' וע"ש בהגהות מימוניות ועי' בפירוש רש"י על התורה פרשת וישלח בראשית ל"ד י"ב על פ' הרבו עלי מאד מוהר ומתן ע"ש, ושמעון בן שטח הוא שתיקן כתובה לאשה כדאיתא בכתובות פ"ב ע"ש, ועי' בשבת י"ד ע"ב ט"ז ע"ב ועיין בכתובות ט"ל ע"ב דקאמר הש"ס טעמא מאי תקנו רבנן כתובה מניה כדי שלא תהא קלה בעיניו להוציאה והא לא מצי מפיק לה ונראה דר"ל דאי משום מוהר הא כבר נתן לה שהאונס נותן מיד ודוק:

סימן יח

טענת בתולים עי' כתובות י' בהנהו גברי דאתו לקמיה דר"נ, ועי' עוד בשבת דף ס"ג ע"ב דאיתא שם אמר רבי יוחנן משפחה אחת היתה בירושלים שהיו פסיעותיהם גסות והיו בתוליהן נושרות עשו להן כבלים והטילו שלשלת ביניהם שלא יהיו פסיעותיהן גסות

ולא היו בתוליהן נושרות. ע"ש, ועיין בש"ע אה"ע סימן ס"ח, ועי' עוד בירושלמי פרק א' דף ב' ע"ב דקאמר בוגרת כחבית פתוחה ועי' קרבן העדה בלישנא אחרינא דקאמר דחבית פתוחה פעמים יש בה יין פעמים אין בה כך בוגרת וכו' ומשום הכי לא מצי למטען בבוגרת טענת בתולים עכ"ל ע"ש, ואיתא בש"ע מעשה באשה אחת שלא נמצאו לה בתולים ובא מעשה לפני רבי אמ"ל היכן הם (הבתולים) אמרה ליה מעלותיו של בית אבא היו גבוהות ונשרו והאמינה רבי הדא דתימא שלא להפסידה כתובתה אבל לקיימה אינו רשאי משום ספק זינתה ע"ש, ואם כן לדידן דמקדשין בזמן החופה ובאותה שעה לית לן חשש אלא מקודם דליכא איסורא דאורייתא נאמנת על זה ומותר לקיימה ודוק:

הלכות גיטין

סימן יט

מעשה באשה אחת שנתגרשה ובתוך שלשה ימים לגירושין נתרצו לחזור דהיינו באה האשה ואמה לפני המורה צדק שבעירם והיא אשר סיפרה להמורה צדק שנתגרשה מבעלה ע"י חכם העיר המסדר גיטין והיא אמרה שבעלה המגרש רוצה לחזור עמה אלא שאביו מעכב ע"י שאינו רוצה בכלה זו לבנו ובקשו מהמורה צדק שיקרא לבעל ויראה מה בפיו אם הוא רוצה באמת להחזירה או אם הוא מצחק בה ונזרק מפיהם ואמרו שכיון שחזר תוך שלשה ימים לגירושין יכולין לחזור זע"ז בלא קדושין ובלא חופה שכיון שחזרו תוך שלשה בטל הגט והיה כלא היה שכן הוא במקומנו שאם יחזור המגרש והמתגרשת תוך שלשה ימים בטל הגט אשר כבר נעשה והמורה צדק געד בהם בזה ואמר להם שזה לא יתכן שיהיה כן בבית ישראל ובדייני ישראל ח"ו וזה שקר משאות שוא ומדוחים והודיעם שצריכה קדושין וחופה מחדש והמורה צדק שלח אחר הבעל המגרש ולא רצה לבא לפני המורה, ואחר עבור שלשה או ארבעה שבועות חזרה האם והאשה והגידו לו להמורה את אשר נעשה שחזרו זע"ז ונתייחדו יחד על מטה אחת כדרך כל הארץ והיה נכנס ויוצא לבית כדרך איש ואשתו בלי קדושין ובלי דבר מה, ועתה חזר בו הבעל ולא רצה להיות עמה ואמרו ששאלו לבעל למה עשה הדבר הזה והשיב כי כוונתו לצחק בה ובאו לבקש מהמורה שישלח אחריו וישתדל עמו לעשות שלום ביניהם וצעק עליהם המורה דלמה עשיתם הדבר הזה הכזונה יעשה עמה בלא קדושין ובלי כתובה וברכה והשיבו עוד שכן הוא מנהג במקומם שבתוך שלשה ימים לגירושין יכולים לבטל הגט ע"י חזרתם ואין צריכין שום דבר, וכשראה המורה שעדין אוחזין בהבליהן הרקין והפוחזין אז געד בהם בנזיפה ואמר להם צאו מלפני אין שלום אמר אלקי וגו' ואמר להן כיצד תעשו נבלה כזאת אחר שכבר הודיעם שאין ממש בדבריהם ובמנהגם המגונה

והמכוער מעשה טפשים ושלא יוכלו לחזור זע"ז כ"א בכתובה וקדושין וברכה שנית ולא שמעו לקול מוריהם ונזף וגזר עליהם אומר שלא יכנסו עוד לבית מדרשו ויצאו מלפניו בבושה וכלימה וכדי בזיון וקצף ועכשיו נסתפק המורה באם לא רצה לחזור עם אשתו מי חיישינן לשמא בעל לשם קדושין וצריכה גט שני או לא ואחר כך שאל לבעל ואיים עליו שיאמר האמת דברים כהווייתן ואמר להמורה שאמת שעשה מעשה ששכב עמה ואמר שלא עשה הדבר הזה אלא מפני שחמותו הטעתו בדבריה שאמרה לו שלא יש בזה כלום שכך הוא מנהגן באם ישוב ויחזור לאשתו בתוך שלשה ימים משנתגרשה יתבטל הגט והרי הוא עם אשתו כימים הראשונים ולכך עשה מעשה באשר היא אשתו כמאז ומקדם, עוד שאל לו אם היו שם עדים כשנתייחד עמה והשיב שלא ראה או ידע אם יש עדים ולא ראה שום עדים בין קודם המעשה בין אחר המעשה, אחר כך בא עד אחד והעיד לפני המורה שלילה אחת היה שם הוא ואחיה ואמה בבית האשה הקושי"ת והמגרש היה שם יושב אצל סמוך למתגרשת שהיתה חולנית ובא המגרש לבקרה והיו שם בחברה אחת מאחרי שבת בדברי שוא ומדוחים זה אומר בכה וזה אומר בכה כדרך יושבי קרנות עד שנתנמנמו היושבים עמם בחברתם ואז עמד המגרש ושכב עם המתגרשת והאיש הנז' פתח עיניו וראה אותם דבוקים זה בזה, זו היא תורף עדותו, ונסתפקנו מה דינה של האשה הנז', אלול שנת אל תפ"ר בריתך אתנו פה אורן יע"א

תשובה הנה לכאורה נראה שצריכה גט שני וראיה מהא ששנינו בפרק הזורק גיטין פ"א ע"א המגרש את אשתו ולנה עמו בפונדקי ב"ש אומרים אינה צריכה הימנו גט שני וב"ה אומרים צריכה הימנו גט שני ע"ש ואוקימנא לה בש"ס דמחלוקת דאיכא עדי יחוד וליכא עדי ביאה וסברי ב"ה הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה ואין עושה בעילתו בעילת זנות ואמרינן דשמא בעל ואי בעל לשם קדושין בעל אבל אם ראו עדים שנבעלה צריכה גט מתורת ודאי אליבא דכ"ע גם לב"ש משום דכ"ע סברי אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ודאי בעל לשם קדושין ופסקה מרן ז"ל באה"ע סימן קמ"ט סעיף א' וז"ל המגרש את אשתו וחזר ובעלה בפני עדים וכו' הרי זו בחזקת שהחזירה ולשם קדושין בעל ולא לשם זנות שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והרי הוא בידו לעשותה בעילת מצוה לפיכך הרי היא מקודשת קדושי ודאי וצריכה ממנו גט שני ע"כ ובסעי' ב' כתב נתייחד עמה בפני שני עדים וכו' חוששין לה שמא נבעלה והן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה וכו' ע"ש והנה מרן ז"ל סובר להדיא דבנתייחד עמה לפני עדים דצריכה גט אינו אלא מתורת ספק משום דחוששין לשמא נבעלה אבל מלשון רש"י ז"ל שם ד"ה בשלא ראוה שנבעלה משמע דגם ביחוד אמרינן ודאי נבעלה וצריכה גט מתורת ודאי וז"ל והא דמצרכינן גט

שני משום דאמרינן כיון דלבו גס בה ודאי בעל ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואיכא קדושין ע"כ משמע להדיא שמתורת ודאי ולא מתורת ספק ועי' עוד ברש"י ד"ה הן הן וכו' כלומ' וכו' ע"ש, וא"כ הכא בנדון דידן ששניהם מודים שנבעלה א"כ אפילו לא ראו העדים שנבעלה נראה שצריכה גט מתורת ודאי וכדין הראשון שפסק מרן ז"ל כך נראה לכאורה:

אבל כד דייקת שפיר נראה שזה אינו מכמה טעמי דתריצי חדא דעד כאן לא הצריכו גט שני אלא דאיכא לפחות עדי יחוד או עדי ביאה כאשר בא מפורש בדבריהם הנאמרין באמת כמ"ש מרן ז"ל סי' קמ"ט ס"א המגרש את אשתו וחזר ובעלה בפני עדים וכו' הרי דהצריך שיהא בפני עדים ובסעי' ב' בענין יחוד כתב ג"כ נתייחד עמה בפני עדים והיו שני עדים כאחד וראו היא והוא את העדים וכו' ע"ש הרי ברור לפניך שהצריך שיהא הכל בפני עדים כדין המקדש שלא בעדים שאינה מקודשת הגם שהיא והוא מודים כדפסק מרן ז"ל שם סי' מ"ב סעי' ב' ועי' לעיל סי' קמ"ח סוף סעי' ב'. ועין רואה להרב מהר"א ששון בשאלות ותשובות שלו סי' ח"י שכתב בחקירה השנית וז"ל גם למה שכתבתי דכיון שבא עליה נימא דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכו' כבר נודע מה שכתב הרא"ש ז"ל בהא דאמרינן דבעל לשם קדושין היינו היכא דאיכא עדי יחוד וכן כתב הטור ובפרט הריב"ש בתשובותיו והכא לא ידעינן דאיכא עדי ייחוד וכו' ע"ש, ונראה דכ"ש בנדון דידן דנתברר לנו דליכא עדי יחוד ליכא למימר כלל זה שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והכא הגם שיש עד אחד שראה אותם בשעת ביאה ועוד שהם מודים דאיכא ביאה מ"מ כיון שאין כאן אלא עד אחד וגם זה מעיד שלא בא עליה עד שחשב שהעד וקרוביה שהיו שם עמם בחדר הוזים שוכבים ולא ירגישו במעשיהם אז עמד ושכב עמה ולכן ודאי שבעילתו היא בעילת זנות וכמו שכתב הטור בסי' קמ"ח וז"ל והוא שראו שני עדים ביחד שנתייחדו אבל אם ראו אחד בבוקר ואחד בערב אין מצטרפין ע"כ ואפילו לדעת מור"ם בסי' מ"ב סעי' ב' שחייש לעד אחד היינו בקדשה לפניו אבל זה לא בעל עד שחשב שהוא ישן א"כ בדעתו לא בעל לפניו ולהכי ודאי בעילתו בעילת זנות, וכיון שלא היו עדי ייחוד הגם שהוא והיא מודים אין חוששין להם כמ"ש רבינו ב"י בסי' קמ"ח בשם הרשב"א וז"ל לפי שאדם יודע שאין קדושין בלא עדים ואפילו שניהם מודים וכו' ע"ש ועי' למוהר"י הלוי בתשובה סימן וא"ו כלל א' וכן כתב הרדב"ז בתשובה סי' ד' ובתשובה סי' ער"ה וז"ל ראובן גירש את אשתו ואחר כך נתייחד עמה בפני עדים שרואין אותם והוא והיא אינם רואים אותם ושניהם מודים שבעל לשם קדושין אם נתבטל הגט בכך אי לא, תשובה לא נתבטל הגט בכך שאדם יודע שהמקדש בינו לבין עצמו אין

קדושיו קדושין ולא בעל לשם קדושין וכו' ע"ש, וכ"ש בנדון דידן שאין אומרים שלשם קדושין בעל ואדרבה מוכח מדבריהם ומעשיהם שלא בעל לשם קדושין כמו שאכתוב לקמן בע"ה ועי' להרב ב"י מש"כ משם הריב"ש בסי' קמ"ט:

עוד יש להקל בנ"ד מטעמא אחרינא והוא משום דזה הכלל המסור בידינו שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דוק' במוחזק בכשרות אבל אם דרכו דרך גבר בעלמא שרועה זונות אין אומרים בו אין אדם עושה בעילתו וכו' ועי' במור"ם סי' ל"ג סעי' א' ע"ש, וכן משמע מדברי הרמב"ם ז"ל בפרק שביעי מהלכות אישות וז"ל חזקה הוא שאין אדם מישראל הכשרים עושה בעילתו בעילת זנות וכו' הרי שדייק בלשונו לומר שאין אדם מישראל הכשרים וכו' ע"ש, וזה האדם אשר אנחנו דנים עליו בדקתי אחריו ומצאתי שני עדים שאמרו לי עליו שהוא שטוף בזמה ומזנה עם נשים נכריות ולהכי נראה שאין לחוש לו ולומר שאין עושה בעילתו בעילת זנות, וכן ראיתי להרב ב"י ז"ל בסי' קמ"ט שכתב בשם הריב"ש והראב"ד וז"ל שדברי אותם הגאונים קיימים במוחזקים בכשרות, אבל בחשודים לפריצותא דעריות אין חוששין לקדושין וכו' ע"ש, וכן העלה בתשובה דסי' וא"ו הנזכרת לעיל הרב מוהר"י הלוי וכתב שכן כתב הרב תרומת הדשן בסי' ר"ט וכתב וז"ל אמנם באחד מפריצי עמינו דלא שייך לומר דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכו' הואיל ובלאו הכי פרוץ הוא בעריות וחשוד אניאוף וכו' ע"ש וא"כ בנדון דידן נמי נימא הכי דאדם כזה איתרע חזקתיה ויצא מן הכלל הזה עי' בהרב דרכי נועם סי' ל"ו ומ"ו:

ובר מן דין הכא בנ"ד זה האיש מעשיו מוכיחין עליו מתחילה ועד סוף שנתכוין לשם זנות דוקא שהרי שמעתי מפי חמותו שהוא חושק באשתו זאת אלא מפני כבוד אביו שאינו רוצה באשה זו שתהיה עם בנו, והוא כפוף תחת אביו ומפני יראת אביו בטיל דעתו מפני דעת כבוד אביו שאינו רוצה בה ולכך עמד ועשה מעשה וגירש את אשתו השנואה לאביו מפני רצון אביו מתחילה וגם עתה לא רצה לקחתה גם אחרי אשר דברנו עמו בפיוסין לא רצה לחזור עמה ואומר צחקתי בה, וא"כ מוכח ממעשיו מתחילה ולבסוף שלא הלך אצלה אלא מפני שתקפו יצרו ולא לשם קידושין

וז"ל הרמב"ם בפירושו למסכת עדויות פ"ד משנה ז' וענין אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות שיבעול אדם בפני עדים בעילה לשם זנות והוא יכול לבעול שתהיה שלא לשם זנות, והוי יודע ענין זה כי הוא נפלא מאד ונפתחים בו מנעולים עכ"ל, ועיין להרב תוספת יו"ט על משנה זו דעדיות ד"ה וב"ה אומרים צריכה הימנו גט שני ע"ש:

רבוע יהיה כפול שזה מעשיו מוכיחין עליו שלא לשם קדושין בעל שהרי גילו העדים בשניהם הוא והיא שכל מי שיחזור עם אשתו גרושתו תוך שלשה ימים לגירושין שיפסל ויבטל הגט והיה כלא היה ויחזור עם אשתו כאשר המה היו במורדי אור שכך הוא דעתם יתד בל תמוט שכך הוא מנהגם במקומם למושבותם כאשר נתבאר בשאלה שהגם שהמורה גער בהם וגזר אומר שטועים הם במנהג מקומם וטועים בדין לא ישרו דבריו בעיניהם ועדין עומדין על דעתם דעת נפסדה שמנהג מקומם הוא העיקר עד שבאו לידי מעשה, וא"כ הרי שלא היה דעתם שבעילה צריכה לשם קדושין שבדעתם אין צריך לשם קדושין וסמכו דעתן על הקדושין הראשונים שעדין לא נתבטלו ולכך עשו מה שעשו ולא לשם קידושין נתכוונו, ומצאתי שטעות זו שטעו בו האיש והאשה היה מימי קדם בדורות שקודם זמננו, וכמו שמצאתי בתשובת מהר"י קאשטרו שהעתיק הרב דרכי נועם בחלק אה"ע סי' ל"ו וז"ל, ועוד דהכא סב"ל לאינשי דלאו דינא גמירי שבהתייחדו עמה לבד אפילו לא יבעלנה נפסל הגט וכו' ע"ש, וכיון שכן הוא דעתם ודאי לא נתכוונו לשם קדושין וזה דומה למש"כ הרא"ש בכלליו כלל מ"ה סי' ט' בענין אשה שעשתה שליח קבלה וקבל הגט השליח ועדין לא הגיע ליד האשה ולאחר זמן בא בעלה ועדין היה הגט ביד השליח ובטל הגט ונתייחד עמה ופסק שאין ביטול הגט מועיל אחר שבא הגט ליד השליח קבלה, וכתב וז"ל ומה שנתייחדו האיש והאשה, מתוך לשון השאלה מוכיח שבנקיון כפים היה היחוד שהיו סבורים שהגט לא היה גט ובטלו שלא יוציאו דבה עליהם א"כ לכאורה נראה מוכח שלא בא עליה לשם קדושין ואפילו לב"ה דאמרי המגרש את האשה ולנה עמו בפונדק צריכה ממנו גט שני משום דאמרינן הן הן עדי יחוד הן הן עדי ביאה ואין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובא עליה לשם קדושין, הכא ודאי אדעתא דקדושין הראשונים בעל כי היה סבור שהגט לא היה גט וכו', הילכך נראה דשריא לעלמא ואם ירצה ראובן לקיימה יקדשנה עד כאן, הרי מצינו דסובר הרב שאם היה בדעת הבעל שבטל הגט, אם נתייחד עמה אמרינן אדעתא דקדושין ראשונים בעל ולא לשם קדושין וראיה לזה ממה שאמרו בקדושין נו"ן ע"א המקדש אשה בפחות משוה פרוטה אעפ"י ששלח סבלונות לאחר מכאן אינה מקודשת שמחמת קדושין הראשונים שלח וכן קטן שקידש ע"כ, ועי' בש"ע אה"ע סי' ל"א סעי' ט' וכמו שאמרו נמי בפרק המדיר המקדש במלוה ובעל אין חוששין לקדושין משום דסבור הוא דקדושין קמאי דמלוה מהני ועל דעת קדישין הראשונים הוא בעל והטעם הוא משום דלא בקיאי אינשי כמו שפירש רש"י שם ע"ש, וא"כ בנדון דידן נמי נימא הכי כמ"ש ותשובת הרא"ש הנז'

העתיקה רבינו ב"י בסיף סי' קמ"ט ופסקה בש"ע שם סעי' ג' ע"ש וכתב על זה הרב"י וז"ל ולפי זה אפילו ראוה שנבעלה לא חיישינן לה ותשובה הנז' כתבה הטור בסוף סי' קמ"א: **וגם** מהר"א ששון בתשובה הנז' שלו דסי' י"ח כתב כן וז"ל ותו נראה לי דאפשר דלו הונח דאיכא עדי יחוד מ"מ בנדון דידן לא שייך לומר חזקה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, משים דלא אמרינן הכי אלא היכא שיודע בודאי שאין קדושין הראשונים כלל וכו' ע"ש, עוד יש ריעותא בנ"ד שאומר שכוונתו לצחק בה וא"כ הרי מודה שעשה בעילתו בעילת זנות ולא לשם קדושין מכל הני מילי האמורים בענין נראה דאתתא דא שריא ואינה צריכה גט שני ובפרט שלא רצה ליתן גט ועל כן נראה להקל והרי היא מותרת לכל אדם וה' יאיר עינינו בתורתו ודבק לבנו בשמו ובתורתו תורת ה' תמימה אמן הועתק והוסדר בט"ו כסליו ש' אשר בך אתפא"ר לפ"ק אורן יע"א:

הצעיר **דוד הכהן סקלי** י"ץ

סימן כ

לשון ב"י אה"ע סימן קמ"א דף נ"ג ע"ב ז"ל ולפי דבריו משמע דפלוגתא דרב הונא ורב חסדא בין בטוען שליח שהוא שליח קבלה בין בטוען שהוא שליח הולכה וכו' ע"ש, ונ"ל לומר שהגם שהביא רבינו ב"י בסמוך לעיל מזה משם הר"ן דכתב משם התוספות דמיירי בדאיכא סהדי שהוא שליח קבלה ואפ"ה לרב הונא הבעל נאמן שנתן לשליח בתורת פקדון ואם כן הוא אם נפרש בדברי הרי"ף ג"כ בין בשליח קבלה בין שליח הולכה הכל באיכא סהדי שהוא שליח הולכה נמי א"כ היכי משכחת לה שיהיה הבעל נאמן כיון דאיכא סהדי בעל כרחין צריך לומר דבשליח הולכה ליכא סהדי ולפ"ז הא דקאמר ב"י בין בשליח קבלה בין בשליח הולכה הא כדאיתיה והא כדאיתיה דבשליח קבלה בדאיכא סהדי ובשליח הולכה דליכא סהדי ונ"ל דנאמן לר"ח משום דכיון דנאמן לומר בפני נכתב ובפני נחתם גם בזה שאמר שנעשה שליח הולכה נאמן וגם לר"ה אי לאו האי טעמא שכיון שהם בעיר אחת הוה יהיב לה לדידה ובזה יבואו דברי ב"י על נכון שכתב לקמיה בסמוך וז"ל ואפשר דלהרי"ף בתשובה פליגתייהו בשליח הולכה אבל בשליח קבלה לכ"ע שליח נאמן, ולכאורה שהיא סברא הפוכה מדברי הר"ן שכתב לעיל מזה ב"י משמו דפלוגתייהו בשליח קבלה אבל בשליח הולכה לכ"ע שליח נאמן וא"כ שליח הולכה עדיף ליה לרב הונא משליח קבלה, אבל לפי מש"כ אתי שפיר דטעמא אחרינא איכא הכא בשליח הולכה דלא הימניה רב הונא משום דליכא סהדי על שליחותיה, א"כ מוכחא מילתא שכדבריו כן הוא שאין דרך להפקיד אצל שליח קבלה ולכך מודה רב הונא לר"ח שהשליח נאמן וכמו שכתבנו:

עוד יש לומר דבהכי פליגי הרי"ף והר"ן דכיון דבשליח הולכה על כרחנו לומר כשהגט יוצא מתחת יד האשה מיירי וכמ"ש הרי"ף בתשובה כמ"ש רבינו ב"י והטעם שאם עדיין ביד השליח אליבא דכ"ע ודאי נאמן הבעל שהרי גם לדברי השליח יוכל הבעל לחזור ולבטלו ולא שייך פלוגתא בזה וא"כ כיון שיצא כבר מתחת ידו להכי סובר רב הונא לדעת הרי"ף שאין השליח נאמן כיון שאינו תחת ידו ונאמן הבעל אבל הר"ן סובר שכיון שמתחילה ראוהו תחת ידו עדיין בהימנותיה קאי כיון שאין בו טעם כל כך דהוה יהיב לדידה כמו שכתב הר"ן, עיין מור"ם בהגה סימן קמ"א סעיף נ"ה אבל בשליח קבלה דמסתמא הוא תחת ידו שהרי ידו כידה ואין צריך ליתנו לה ואם כן כיון שהוא תחת ידו שליח נאמן לכ"ע להרי"ף ז"ל:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן כא

מעשה שבא לפנינו גט כתוב מחכמי ורבני עי"ת פריש ע"א שהנוני"ן הכפופות נכתבו בו משונות מכתב שלנו שתכונתן ותמונתן עשויות כמו צד"י פשוטה של כתב הנקרא תעלי"ק שלנו כזה ץ ארוכות ויש בראשן פסל יוצא מכאן ומכאן, והיודי"ן גם כן משונות מצורת יו"ד של כתב שלנו כתמונה זו משולשת כזה א ונסתפקנו אם הולכים בזה אחר מקום הכתיבה או הולכים בו אחר מקום הנתינה ואין כאן גט כלל:

תשובה הנה מקור דין זה נפתח בתשובות הרא"ש ז"ל כלל מ"ה סימן ב' וז"ל וששאלת גט הבא מארץ המרחק ויש אותיות שהן משתנות בכתיבתן ממדינה למדינה כגון שכותבין נו"ן זקופה קטנה ונקראת זיי"ן, ורי"ש כותבין גג שלה קצר עד שנקראת במקום אחר כמין יו"ד, תשובה צריך שיהא כתב הגט נקרא במקום נתינתו לינוקא דלא חכים ולא טפש, ואי לא אין כאן גט כלל, כההיא דהשולח מי שיש לו שני שמות אחד ביהודה ואחד בגליל וכו' וכ"ש מי שאין לו אלא שם אחד ולא נכתב כראוי שיוכלו לקרותו במקום נתינתו דאין כאן גט כלל דלא ידעי בני העיר שנתגרשה כלל כיון שאין יודעים לקרותו וגם כל טופס צריך שיהיה נקרא לאנשי העיר עכ"ל, הרי מבואר הסכמת הרא"ש ז"ל דצריך שיהיה נקרא במקום הנתינה בין בשמות בין בתורף בין בטופס ואם לאו אין כאן גט כלל, ותשובה זו העתיקה הטור אה"ע סימן קכ"ה בשם אביו ז"ל אלא שהנוסחא שהעתיק הטור כתוב לאמר שצריך שיהא הגט נקרא במקום כתיבתו לינוקא וכו' והרב"י הכריע שצ"ל נתינתו במקום כתיבתו ע"ש, ובאמת שכן מוכח מלשון תשובתו מתחילתה שכתב תשובה צריך שיהא כתב הגט נקרא וכו' ואם הנוסחא היא במקום כתיבתו למה השיב אמריו בזה הלשון צריך שיהא כתב הגט נקרא במקום כתיבתו כיון דעסקינן

שנכתב שפיר כמקום כתיבתו וכך היה לו להשיב דע כי אין צריך שיהיה כתב הגט כי אם כמקום כתיבתו דהיינו לומר דלא בעינן מקום נתינתו וזה כיון שנכתב כמקום כתיבתו גט כשר הוא ולמה ליה לאורוכי עוד בזה כיון שהעיקר הוא מקום כתיבתו ובמקום כתיבתו כתבוהו ככתבם וכלשונם אלא ודאי עיקר הנוסחא היא במקום נתינתו וכמו שהסכים רבינו ב"י בביתו הגדול ובש"ע שם סעיף ח"י ע"ש, שהעיקר הוא מקים הנתינה וכן הסכים הרב ב"ח שם סימן קכ"ה וכן כתב הרב חלקת מחוקק שם ס"ק ל"ג משם ראב"ח וז"ל אבל באמת הוא ט"ס בתשובת הרא"ש וכמו שהוכיח זה הראב"ח סימן ל"ו דפשט התשובה משמע דנסיב לה לחומרא לפסול כתיבת המקום ההוא מדכ' וכו' וכן הב"ח וכו' ע"ש, ולא כתב לנו סיום לשון הראב"ח אלא מדכתב וכו' ולא ידענו מאי דסיימוה קמיה אם כאשר כתבנו אנן בענ"ד או מדקדוק אחר וספר מהראב"ח אינו מצוי בידי לראות מה יקרא לו וכן הסכים הרב ב"ש שם ס"ק ל"א וכן הסכים ג"כ הרב ט"ז שם סק"כ ע"ש:

מכל אמרות טהורות אלו הן הנאמרין יוצא לנו דהכא בנ"ד נמי שהנוני"ן הכפופות עשויות בכתב אשכנזי כתמונת כתיבתן דמסתמא אני אומר שכך היא צורת כתיבתן שנו"ן ארוכה כל כך ויש לה פסל נוטה לצד ימין ולצד שמאל בראשה הגם שלמטה בתחתיתה יש לה כמו תמונת נו"ן כפופה מ"מ לדידן אנן אין אדם שיקרא אותה נו"ן כשתהיה כתובה לבדה ועוד ראיתי בכתב גט זה שינוי אחר שכמה נוני"ן כפופות ככתב שלנו עשויות ביושר כהלכתן ולמה ישנו את תפקידן באלו יותר מאלו, וכן לענין היודי"ן שיש להם קוצים משולשים ארוכים כאהל לשבת רישא וסיפא ואמצעיתא נראה שהוא שינוי גדול, והגם שבאמת ראיתי כתוב בתיקונים תקונא תליסר דף כ"ז ע"ב שיש לתמונת י' רישא וסופא ואמצעיתא וז"ל תניינא בשיר דא חכמה ש"ר י' ותלת יודי"ן ואינון וו"ו ואינון רישא וסיפא ואמצעיתא דאת י' אינון רמיזין בשמא סתים דאיהו יו"ד ק"י וא"ו ק"י וכו' ע"ש, וכן ראיתי ג"כ בזוהר ויקרא דף י' ע"ב וז"ל יו"ד דשמא קדישא אתקשר בג' קשרין וכו' ע"ש, וכן איתא בתקונים עוד בתקונא שתין ותשעה דף ק"ד ע"ב וז"ל חלם קוצא דיו"ד לעילא וכו' לגו באמצעיתא איהו שורק וכו' ע"ש, וכן נמצא עוד שם דף ק"י ע"א, מ"מ אינם אלא קוצים קטנים דקים זעיר שם זעיר שם לא כאלה חלק יעקב משוכים כל כך עד שנשתנו מצורתם ולא נודעו, וכן מבואר בזהר פרשת אמור דף צ"ב דכתוב שם את דא סתימא דכל סטרין וכו' ע"ש, ואי כתמונה זו הרי גם יו"ד אית לה חלל ככל האותיות אלא מוכח שהקוצים הם דקים, וז"ל התקונים שם דק"ד ע"ש ת"ח תלת נקודין אינון חיר"ק חול"ם שור"ק, הרי לך דקרי להו נקודין משמע דנקודין בעלמא שבזה אין

שינוי באות כלל ועיין להרב שלמה דוראן ז"ל בס' חוט המשולש שבסוף ספר התשב"ץ סימן ה' עיין שם:

והן היום עוד ראיתי בספר האשכול הלכות מזוזה סימן כ"ג צ"ד ע"א וז"ל שתי פרשיות שבמזוזה מעכבות זא"ז ואפי' כתב אחד מעכבן ופי' קוצו של יו"ד שלא יחסר רגל ימין של י' או שמאלו עד כאן, הרי דכתב שיש לי' שני רגלים ימין ושמאל וראיתי שם בהמבאר בעל נחל האשכול ז"ל שכתב בס"ק ו' וז"ל הקוץ בצד שמאל כפי' ר"ת, ובספר ברוך שאמר מביא בשם האשכול ירך היורד בצד ימין הי'וד גדול יותר משל שמאל להודיע שמנהיג בחסד יותר מבדין ותג על פניה למעלה, וכתב עוד מלבד ראיות ר"ת מהא דאיתא שם מפני מה ראשו של י' כפוף דהיינו הקוץ השמאל, איתא נמי בפסיקתא י' יש לה נקודה א' למעלה וא' למטה רמז שרשעים יורדים ורמז שעתידין לעלות משמע שעוקץ למטה כנגד התג שלמעלה מ"מ יהיה קצר מן הרגל שלא תדמה לחי"ת עכ"ל ע"ש, הרי גם הרב נקט נקודה אחת למעלה ואחת למטה דהיינו נקודה בעלמא ולא כעין רגל וכמ"ש ודוק, ועי' בספרי הקטן "ילקוט דוד באהל דוד" על הזהר בפרשת ויקרא אות ב' ועי' בזהר שם דף י"א ע"ב וז"ל וע"ד בעי למכתב שמא קדישא יו"ד בקדמיתא קוצא חד לעילא וקוצא חד באמצעיתא וקוצא חד לתתא וכו' ע"ש, אלא דבאמת לשון הזהר שיש לתמונת יו"ד רישא וסיפא ואמצעיתא צריכין אנו להבין דבריו בשלמא רישא וסיפא אפשר שקורא רישא להקוץ שיש לה בסוף גגה שהוא למעלה וגבוה ממנה להכי קרי ליה רישא כדעת ר"ת וסיפא הוא רגל ימיני שהוא בסופה למטה אבל אמצעיתא מאי הוא דנקודה שהיא למטה בסוף גגה כדעת הפסיקתא היא בסוף גגה למטה לא באמצעיתא לכן נראה דלדעת הזהר צריכה עוד תג באמצעית גגה למעלה בתג כתגין למעלה כמו שאר תגין:

ולכן נראה לי כיון שבמקום הנתינה משונה זו ואין שום אדם יכול לקרותה י' וכן נ' כשהן לבדנה לא נודעו מה המה יש לפסול גט זה והרי זה דומה למ"ש הרמב"ם הל' ס"ת פרק שביעי הלכה ט' כל הדברים האלה וכו' הואיל ולא הדביקן אות באות וכו' ולא הפסיד צורת אות אחת וכו' וכן בפרק י' כתב נמצאת למד שעשרים דברים הם שבכל אחד מהם פוסל ס"ת וכו' ובמספר מנין ט"ו כתב וז"ל שנפסדה צורת אות אחת עד שלא תקרא כל עיקר או תדמה אות לאות אחרת וכו' ע"ש, הרי שאם נפסדה אות אחת שאינה נקראת פסל אותה כתיבה ונ"ד נמי דכוותה כמ"ש, ואעפ"י שהרא"ש תלה טעם הפיסול שכתב שאין כאן גט כלל משום דלא ידעי בני העיר שנתגרשה כיון שאין יודעים לקרות וכו' כאשר כבר העתקנו לשונו לעיל, והכא בנ"ד אין השינוי בכל כתיבת הגט כדי שלא נוכל לקרותו שהרי אין השינוי בגט זה כי אם במקצת נוני"ן וכן ביודי"ן אבל כל כתיבתו

באותיות ישרות כדין וכשורה עשויות באמת וישר ויכולים לקרותו נ"ל ודאי דלאו דוקא שאינם יודעים לקרותו כולו דא"כ משמע דנדונו דפסל ביה דמיירי דכל כתיבתו או רוב כתיבתו משונה עד שאינו יכול לקרותו ולכן פסלו ולא כן הוא שהרי עינינו הרואות כי בשאלה לא כתב השינוי אלא בנו"ן וריש"ש ואפ"ה פסל הגט משום זה ועוד שהרמב"ם ז"ל קפיד בהדיא אפי' באות אחת משונה כמ"ש לשונו ולא הפסיד אפי' אות אחת וכן משמעות הש"ע והאחרונים נושאי כליו ועי' בפתחי תשובה, על כן נראה לי דהרא"ש ז"ל לאו דוקא קאמר אלא מפני שהיה מדבר על השם שם הבעל ושם האשה ובשמות אם ישתנה אפילו אות אחת לא יוודע השם מי הוא ולכך קאמר דלא ידעי בני העיר שנתגרשה וסיים וגם כל טופס צריך שיהיה נקרא בכל אותיותיו וכתיבתו במקום נתינתו:

אלא דצריכין אנו לעמוד בזה מהא דהרא"ש גופיה בכלל הנז' סימן ס"ו וז"ל וששאלת שליח הולכה שהביא גט ולא היו הווי"ן ארוכות אם רשאים ב"ד להאריכן והשיב שאם עדיין לא ניתן הגט ביד האשה אין להאריך הווי"ן כ"א בצווי הבעל לב"ד ואז ינתן לה ואם כבר ניתן ביד האשה במקום עיגון (נ"ל דצ"ל או במקום עיגון) כגון שבא ממקום רחוק יאריכו הבית דין הווי"ן כי מסתמא הבעל צוה לכתוב גט כתיקון חז"ל וכו' ועל זה יש לסמוך בשעת הדחק עש"ב (ונראה לי דעיקר חילוקו של הרא"ש הוא אם יש עיגון כגון שבא ממקום רחוק או בא ממקום קרוב שלא יש עיגון כאשר יראה לעין המעיין) דצ"ע דלמה שם בסימן ט"ו כתב דיש תקנה לגט זה שבא ממרחק שיאריכו הבית דין הווי"ן ובסימן ב' פסיק ותני כיון שאינו נקרא במקום נתינתו לא הוי גט כלל ולמה לא כתב גם בסימן ב' שיאריכו הנוני"ן הפשוטות עד שיעשו כצורת נו"ן פשוטה ויוצאות מצורת זיי"ן וכן בר"יש ימשכו הגג ברוחב עד שתעשה צורת ריי"ש ויתקנוהו בזה, ויש לומר דבסימן ט"ו מיירי בווי"ן שהצריכו בש"ס להאריכם כדאמר אביי האי מאן דכתיב גיטא לורכיה לוא"ו אחרונה דוכדו ושבאמצע שבוקין תרוכין ופטורין דלא לישתמע וכו', ולכך צריך להאריכן יותר מווי"ן אחרות ולהכי הגם שכתבם בצורת וא"ו מ"מ צריך להאריכן דלא לידמי וכו' ובזה הוא דקאמר הרא"ש שאם לא היו ארוכות דיש לתקנם להאריכם אבל בהאי דסימן ב' הנוני"ן נכתבו כמין זיי"ן והר"יש כמין יו"ד ממש וקבלו צורה ותמונה אחרת ולהכי פסיל להו במקום הנתינה אפי' במקום עיגון כיון שנדמות צורתן לאותיות אחרות הנו"ן לזיי"ן והריי"ש ליו"ד ודוק:

עוד היום לעמוד מתשובה אחרת שיש לו להרב בכלל שלישי סימן י"א שכתב בענין ס"ת וז"ל וצורת האותיות אינם שוות בכל המדינות הרבה משונה כתב ארצנו מכתב הארץ הזאת (נ"ל שהרא"ש קורא לכתב בני ספרד כתב ארצנו מפני שארץ מולדתו וגדולו

בספרד ואחר הגירוש היה רב באשכנז והיינו דכתב בלשונו מכתב הארץ הזאת ר"ל אשכנז) ואין פיסול שינוי הזה רק שלא יעשה חתי"ן ההי"ן פפי"ן ביתי"ן וכמו שמפרש בגמרא עכ"ל, הרי דכאן כתב דשינוי כתב שבין הארצות שהרבה משונה כתב הארץ הזאת מארץ אחרת אינו פוסל ובסימן ב' כתב דצריך להיות הכתב ככתב מקום הנתינה ואם לאו אין כאן גט כלל ודוחק לחלק בין כתיבת גט לכתיבת ספר תורה, ויש לומר דשאני הא דכלל מ"ה סימן ב' דהשינוי הוא עד שנדמית לצורה אחרת דמהנו"ן הזקופה נעשית זיי"ן וכן מהרי"ש נעשית יו"ד וזה פיסול גמור המוזכר בפרק הבונה דף ק"ג ע"ב שלא יכתוב אלפי"ן עייני"ן וכו' חיתי"ן ההי"ן כפי"ן ביתי"ן זייני"ן נוני"ן נוני"ן זייני"ן וכו' ע"ש, והוא הפיסול עצמו שהזכיר בכלל ג' סי' י"א דכ' רק שלא יעשה חיתי"ן ההי"ן אבל השינוי המוזכר בכלל שלישי דכתב שהרבה משונה כתב ארצנו מכתב הארץ הזאת מיירי בשינוי אחר שאינו מגיע השינוי עד שישתנה לאות אחרת בזה הוא דהתיר וכן לא מיירי בשינוי שגורם לאות עד שתפסד ולא נדע מה היא שאין צורת אות שלנו דומה או בת דומה לה כלל שבזה הגם שאינה נדמית לאות אחרת ג"כ פוסל בה שינוי וכמ"ש לעיל לשון הרמב"ם שפוסל בזה:

ולכך נראה שבנ"ד שנו"ן הכפופה עשאוה ארוכה וראשה שוכב בראש חבל כראש צד"י של כתב שלנו הנקרא תעלי"ק משונה היא זו ואין מי שיודע לקרותה אם תהיה כתובה לבדה וכן היודי"ן אשר להן קוצין ארוכים כעגלה משולשת לדידן במקום הנתינה שאינה בת דומה לצורת י' שלנו פסול לגרש בו:

וראיתי להרב חיד"א ז"ל בספרו ברכי יוסף א"ח סימן ל"ו אות ב' שכתב וז"ל תפלין שכתב אשכנזי דיש שינוי בצורת האותיות באשורית בין בני אשכנז לבני ספרד התפלין מכתב אשכנזי פסולים לבני ספרד הרב מהר"ם בן חביב ז"ל והרב יעקב מולכו בתשובותיו עכ"ל עש"ב, ונ"ל דה"ה לענין כתב ס"ת דמאי שנא, ומשמע דבכל שינוי קאמרי דכתב אשכנזי פסול לספרדי וזה היפך מתשובת הרא"ש דכתב הגם דהרבה משונה כתב ארצנו מכתב הארץ הזאת אינו מעכב ושאין פיסול רק שלא יעשה חיתי"ן ההי"ן וכו' כמ"ש לשונו לעיל וכן כתב הרב בית מנוחה בסדורו בענין תמונת האותיות והפסד צורת האותיות אות ע"ו דף קפ"ב ע"ב משם מהר"ם בן חביב ומשם מהר"י מולכו לפסול כתב של זה לזה ושל זה לזה הגם שאין בשינויים אלו הפסד צורת האותיות ע"ש, אבל הוא ז"ל מסיק לענין דינא כהרב שדה הארץ דכשר של זה לזה וכתב שאין לפסול הס"ת מפני שינוי תבנית אותיות כיון דלא משתנה האות לאות אחר וגם האות ניכר, ועוד כתב דכן מבואר ומפורש יוצא מדברי הגאון מכרי"ח לאנדא ז"ל בספר נודע ביהודה חלק ראשון ביורה

דעה סימן פ' וכו' ומסיק דהוא הדין לתפלין מכתב אשכנזי כשרים לבני ספרד עיין שם וזה מסכים הולך עם דברי הרא"ש ז"ל דכלל שלישי סימן י"א דהכשיר כתב של זה לזה הגם שיש הרבה שינויים בין זה לזה. כל שאין האות נפסדת או בת דומה לאות אחרת דמהנו"ן זקופה נעשית זיי"ן וכן מהרי"ש נעשית יו"ד כמו שהעתקנו לעיל לשונו דוק:

איך שיהיה לכ"ע בעינן שיהא ניכר שהיא אות בעלת השם היא זאת דבעינן יכיר יכירנו לאחרים והא לן והא להו והגם שיש שינוי קצת, ולכן בנדון דידן שצורת הנו"ן הכפופה קמה וגם נצבה ארוכה ומשונה היא זו מראשה כמין צד"י של כתב התעלי"ק שלנו שיש פסל בראשה משוך ומפציע לכאן ולכאן וכן היודי"ן משולשות הן ואינם ניכרות שהן יודי"ן כולם יודו ויאמרו שאינם אותיות שלנו הספרדים כנ"ל. אחר כך בא לידי ספר יד אבשלום וראיתי לו ז"ל שהאריך בענין שינוי צורת האותיות דספרדים ואשכנזים ודעתו להחמיר כנדון דידן ע"ש בחלק אורח חיים סי' ל"ו ועי' להלבוש בא"ח סי' ל"ו וכו'. אנכי הצעיר זעיר שם העומד לשרת ולכהן לפני תורת קוני החותם פה אורן יע"א בחדש אלול התרפ"ג נסדר י"ג לחשון התרפ"ד בשנת הב"ה לנו עזר"ת מצר ליצירה והיא שנת השמטה שמוט כל בעל משה ידו:

הצעיר **דוד הכהן סקלי** ס"ט

סימן כב

נשאלתי מאת חתני האברך ידידי יקירי עופר האילים זה ידידי וזה רעי חכם יתקרי החה"ש והכולל כמוה"ר דוד שלמה הכהן י"ץ:

מעשה היה שהתחילו לכתוב גט אחד על פי ידיעתם באבי המתגרשת כי שמו יאודה ולאחר שבאו לכלל מעשה דהיינו לכתוב שמו אז נודע להם ע"פ א' מעדי הגט שהוא ש"צ כי כמה פעמים קראוהו לעלות לס"ת בשם יאודה יוסף ומשום שהיו נחוצים לדבר כתבו פלונית בת דמתקרי יאודה יוסף על פי מה שראו כתוב לאמר בהרב אזן אהרן שרשם הרב וכתב בכמה גיטין דסררום כך, גירש דמתקרי כך וכך, כאשר כל אדם חזו בו ע"ש ואחר שנכתב הגט וניתן נודע להם שטעו בחשבונם במה שראו כתיב בספר אזן אהרן ז"ל שלא דבר הוא ז"ל אלא בהראשונות נשכחו וקראו בשמותם שמות אחרים אבל בנדון דידן דשמות הראשונים הם אחרונים אלא שהעולם חסרו שם יוסף וקורין לו באחד מן השמות שנקראו לו שהוא שם יאודה דוקא וכן כשהוא חותם בשם יאודה דוקא ושם יוסף לא זכר וישכחהו כי אם לפעמים כשקורים אותו לעלות לס"ת אז מעלין אותו במרכבת המשנ"ה אשר לו יאודה יוסף, וכתב לי שלפי דעתו נראה שצריך לכתוב

יאודה דמתקרי יוסף או לכתוב בת יאודה יוסף ונסתפק במה שעשה אם יש להכשיר בדיעבד זה הגט שנכתב בו דמתקרי יהודה יוסף או לא

תשובה זה פשוט דלכתחילה צריך לצאת לכל הדעות שאם יש לו שני שמות צריך לכתוב שם העיקר בתחילה ושם הטפל דמתקרי פלוני עי' בש"ע אה"ע סי' קכ"ט סעי' א' ב' ד' וסעי' י"ד ע"ש, אבל כל זה באם פעם קורין לו בשם אחד ופעם בשם אחר לכן ניחזי אנן שם דקרו ליה הרוב הוא העיקר והשני הוא הטפל שכותבין עליו דמתקרי אבל בנ"ד שקורין לו פעם באחד המיוחד שקורין לו כל העולם בשם יאודה וכן חותם בשם זה והוא באחד וכשיעלה לפעמים לס"ת אזי קורין לו בשני שמות שניתנו לו ביום המילה וא"כ הוי פעם באחד והוא יאודה, ופעם בשתים יאודה יוסף ובשום פעם מעולם לא נקרא בשם יוסף לבד ועל כן אין ראוי לכתוב עליו דמתקרי יוסף דבשום פעם מעולם לא נקרא כך לא בשעת המילה ולא בקריאת העולם ולא כשעולה לס"ת ולא כשחותם ואיך יתכן לכתוב עליו דמתקרי יוסף, הא אין עליך לומר אלא יאודה דמתקרי יאודה יוסף, או יאודה יוסף דמתקרי יאודה, ונ"ל שכיון דחזינן שכל העולם קורין לו בשם יאודה לבד וכן הוא חותם אלא כשלפעמים עולה לס"ת קורין לו בשני שמות הניתנים בשעת קריאת שם אחר המילה א"כ עיקר השם הוא יאודה והטפל הוא השם יאודה יוסף ולהכי צריך לכתוב יאודה דמתקרי יאודה יוסף והוי כרובא קרו לה מרים ומעוטא שרה. וכעין נדונו של הרב נחפה בכסף בחלק אה"ע חלק שני סי' וא"ו והעתיק דבריו הרב קנין הגוף באחד שהיה חותם אברהם ישראל וגם בעלייתו לס"ת עולה בשמות אלו ואולם בני אדם אין קורין לו רק בשם אחד דהיינו אברהם לבד, שהסכים הוא ובית דינו הצדק לכתוב בגט אברהם ישראל דמתקרי אברהם ע"ש, והכא נמי בנדון דידן דכוותה כיון שעיקר שמו הוא יאודה והטפל הוא יאודה יוסף להכי צריכין לכתוב יאודה דמתקרי יאודה יוסף, ואל תשיבני לומר דבנדון דידן שאני שהם שקולים ויבואו שניהם דאיכא תרתי בזה ותרתי בזה, דבשנים קרו ליה מעריסא ועוד עולה בשנים לס"ת, ובשם אחד קרו ליה בני אדם שהוא שם יאודה ועוד והוא באחד חותם בשם יאודה וא"כ הרי הדבר שקול וכיון שהדבר שקיל הסברא נותנת שעיקר הוא השם שנתנו לו בתחילה בשעת עריסא דהיינו בשתים ולא מה שחסרו אח"כ וא"כ הדין יורה דעה שיכתבו יאודה יוסף דמתקרי יאודה וכן משמע מדברי מהר"ז מרגליות העתיק דבריו הרב פתחי תשובה סי' קכ"ט סעי' י"ד בס"ק ל"ו וז"ל דגם הנקרא באחד משני השמות מ"מ כיון דשניהם שמות לידה ועולה לתורה וחותם בשניהם כגון ראובן שמעון ונקרא בפי כל ראובן לבד אם יכתוב ראובן דמתקרי שמעון פסול דהא לא נקרא שמעון לחוד מעולם רק כשנקרא שמעון,

נקרא ראובן שמעון ולפרש דמתקרי גם שמעון בצירוף עם ראובן אין הלשון סובל כן, רק יש לכתוב ראובן שמעון דמתקרי ראובן והחשש שחשש בעל ב"מ לאו חששא היא ע"ש, הרי לך שכתב הרב שאם כותבין דמתקרי על שם שמעולם לא נקרא בשם זה לבדו דפסול וכמ"ש אנן לעיל בענ"ד, וראיתי להרב גט מקושר סימן קכ"ט ס"ק צ"ז והעתיק דבריו הרב פתחי תשובה בסדר גיטין אות ד' שכתב דלדעת מרן מלכא שם שחותם בו הוי עיקר יותר מקריאת העולם, וכתב שאם אין הכרע מהחתימה ועליית ס"ת כגון דסתראי נינהו יש לעשות עיקר מקריאת העולם ע"ש, וא"כ הכא בנ"ד נמי דחתימתו וקריאתו לס"ת סתראי נינהו אותו השם דקרו ליה העולם הוא יכריע והא קרו ליה בשם יאודה לבד כחתימתו וא"כ יאודה עיקר ושם יאודה ויוסף טפל וכש"כ למש"כ הרב פתחי תשובה שם בשם הרב גט מקושר שדעתו ז"ל שהשם שקורין לו העולם הוא העיקר ומכריע נגד תרתי נגד החתימה ועליית ס"ת ע"ש, והגם שהוא בעצמו ישב דברי מהר"ם בעל סדר הגיטין והב"ש דסברי דשם הנקרא בפי הכל כשסותר חתימתו כותבין עליו דמתקרי משום דלשון מתקרי צודק יותר על שם הנקרא בלשון העולם ובפרט שהגט הוא לשון הבעל שייך שפיר אני פלוני כמו שחותם ע"ש, אתה תחזה שישובו קאי על שם שחותם בו עם המנגד לו שהוא קריאת שם העולם על זה יוצדק ישובו ז"ל משום דמתקרי צודק על מה שקורין העולם יותר משם חתימתו, וכן מה שקורין לו בעליית ס"ת צודק דמתקרי כמו שצודק על קריאת העולם דמ"ש, וא"כ הכא בנ"ד דעולה לס"ת בשם יאודה יוסף צודק עליו דמתקרי מפני שקורין לו בו לעלות לס"ת כמו שצודק דמתקרי על קריאת העולם, ולכן בנ"ד אין ישובו עולה יפה, וגם מה שיישב מפני שזה לשון הבעל שייך שפיר אני פלוני כמו שחותם בכתב ישוב זה ג"כ אינו מועיל בנדוננו שאנחנו נושאים ונותנים על שם אבי האשה לא על שם הבעל המדבר בעדו ולכן לפי דעת הרב גט מקושר הנכון לכתוב בנדון שלנו השם שקורין לו העולם שהוא יאודה הוא העיקר ושמות יאודה ויוסף הם הטפל והגם שראיתי כל מה שכתב הרב פתחי תשובה ס"ק ו' מה שכתבתי הוא אשר ישר בעיני דשם יאודה הנקרא בפי הכל וגם בחתימתו חותם בשם יאודה לבד לכן הוא העיקר ושמות שעולה בהם לס"ת כשיקרה לפעמים לעלות לס"ת הם הטפל ועליהם יכתוב דמתקרי:

ועל עסקי עתה באתי על מה שכבר עשוהו שכתבו בגט פלונית בת דמתקרי יאודה יוסף נראה לי שבדיעבד שכבר ניתן הגט כשר הדבר וראיה ממה שכתב מרן בש"ע אה"ע סימן קכ"ט סעיף ב' וז"ל אבל אם השני שמות בפירוש בגט אין הפרש בין שכותב זה ראשון או זה, ופירש הרב ב"ש שם דהיינו שכותב שם הטפל ועל שם העיקר כותב דמתקרי

בזה הוא דאמרינן שאם כבר נכתב הגט מותר לגרש בו עיין שם, ונראה שהוא הדין לנ"ד שהרי מצינו כאן אפילו בשם העיקרי אם כתב עליו דמתקרי כשר לגרש בו וא"כ גם גט (ח"ב) בנ"ד שהטפל בלא"ה צריך לכתוב עליו דמתקרי אלא דגם בשם העיקר אם כתב עליו ג"כ דמתקרי כשר כנז' בדין הש"ע הנז' ולכאורה נראה דנ"ד נלמוד משם במכל שכן, אלא שיש לדחות ולומר שנ"ד גרע טפי מהתם משום כיון דכתב על שניהם דמתקרי משמעות אלו הדברים דיש לו שם אחר עוד, ובאמת אלה שמותיו אשר יקראו לו ולא אחר וא"כ יאמרו העולם דאחר הוא ולא זה, ויש להביא ראיה לזה ממ"ש הרב ב"י בריש סימן קכ"ט משם הרשב"א וז"ל הצ"ל דר"ת מפרש האי וכל שום וחניכה שהוזכר במשנה אין פירושו שיכתוב לשון זה דלפעמים אין לו שם אחר ויהיה פסול ע"י כתיבה זו, שהרי נראה שאין זה המגרש אלא אחר שהרי אין לזה שם וחניכה וכו' ע"ש, הראת לדעת שאם אין לו שם אחר אם כתב עליו וכל שום וחניכה דפסול ועי' להרב ט"ז בסימן הנז' סק"ג ואם כן הכא נמי בנ"ד דכוותה דכיון דכתב דמתקרי על כל שמות שיש לו הבאים בכתיבה בפירוש והוא אין לו אלא שמות המפורשים בכתוב ולא שום שם אחר נראה שהוא אחר ולהכי נראה שיש לפסול בנ"ד בדיעבד ג"כ:

אבל כד דייקת שפיר ראיה דאתאי לא שמה מתייא והוא שהרי משמע מדברי הרשב"א שהעתיק רבינו ב"י שם דלדידן דלא קימ"ל כרבינו תם גם בידוע שאין לו שום שם אחר וכתב וכל שום וחניכה דאית ליה אין כאן בית מיחוש וז"ל הרב"י ואע"ג שבטופסי הראשונים כתוב בכל הגיטין מ"מ כל שלא כתבו אינו מעכב וכו' ע"ש, וכן פסק מרן ז"ל בש"ע שם סעיף ח' ע"ש, ונ"ל שטעם הראשונים דלא חשו למ"ש ר"ת משום דסברי מרנן דכוונתנו בכתיבת וכל שום וחניכה דאית ליה רצוננו לומר בזה אם אית ליה ואנן לא ידעינן ליה, וא"כ כ"ש בנ"ד דלא כתב וכל שום אלא דמתקרי יתפרש נמי הכי, ועוד נראה לי דבמתקרי עדיף טפי מן וכל שום דפסיל ביה ר"ת דלא דמי לוכל שום דשאני התם דלאחר דכתב שמו בפירוש כתב אחריו וכל שום וחניכה דאית ליה כיון דכתב בפירוש דאית ליה הרי עדות יש דאית ליה שם אחר אלא שלא רצה להזכירו בפירוש ג"כ אבל בלשון הזה דמתקרי לא מוכח כל כך שעדין יש לו שם אחר דהא גם באין לו שם אחר יתפרש שפיר דמתקרי על שמות שנקראו לו הבאים אחריו דמתקרי פלוני ופלוני ולא על שמות אחרים וכתב דמתקרי משום שינוי שיש בו אחרים שדרך הוא רוב בני אדם אין להם אלא שם אחד ולהכי זה שנמצא בו שינוי השם ששני שמות נקראו לו להכי כתב דמתקרי פלוני ופלוני ולכן נראה שגם לדעת ר"ת ודעמיה יודו בזה להתיר ולהכשר וק"ל, טבת תרפ"ד פה מתא אורן יע"א:

כ"ד הצעיר **דוד הכהן סקלי** יצ"ו.

סימן כג

בחמישי בשבת יום ר"ח תמוז תרפ"ד סידר המסדר לפני גט אחד והיה מעשה שלאחר שחתמו העדים אז נתנו לי המסדר לראות מה יקרה לו אם הוא יפה גם בעיני וכשקראתי מצאתי שדילג הסופר ממנו תיבת את שכתב והרי מותרת לכל אדם וכשאמרתי למסדר שתיבת את חסרה אז ראה ויספרה הכינה וגם חקרה שאמר לסופר לתקנה ואמר לו למחוק ולגרר מ"ם של תיבת מותרת שהיה מקומה מרווח ולכתוב במקומה אל"ף והוא"ו של מותרת יקבענה כיוון לרגל הראשון של התי"ו ולמשוך בקולמוסו מראש הוא"ו עד ראש רגל הראשון של תי"ו של מותרת ויפסוק שטח הגג של התי"ו שהיתה רחבה ביותר ומשטח התי"ו יעשה מ"ם וא"ו תי"ו אותיות קטנות ויצרף הכל עם מה שנשאר דהיינו עם רי"ש והתי"ו השנית שנשאר מתיבת מותרת, וכששמעתי אז אמרתי שלא יוכל לכתוב על המחק תיבת מותרת מפני שהיא מגופו של גט מעיקר התורף, אמר לי לא יזיק זה, ואז פתחתי והראיתי לו בש"ע אה"ע סימן קכ"ה סעיף י"ט שאם כתב תורף הגט על המחק אינו גט, ואז היה מרבה דברים שאינם כשורת דרך ארץ אמרתי לו איך שיהיה מה תעשה ליום שידובר בך הדין הזה של הש"ע אז התחיל לגבב דברים פעם אומר שאין זה מתורף הגט וכשאמרתי לו שכך מפורש בש"ע סימן קכ"ג סעיף ג' שזה מתורף הגט, יצא לטעון בדבר אחר שאינו נפסל עד שיהיו כל החמש תיבות הרי את וכו' כולם כתובות על המחק אזי אינו גט אמרתי לו שלשון הש"ע מורה ובא דאפי' אות אחת או תיבה אחת אם היא מתורף הגט אינו גט כמו שהתחיל לשונו בתחילת סעיף י"ט גט שנמחק בו אות או תיבה וכו' איך שיהיה לא שמע ולא הטה אזן ואמר לסופר שיתקן כמו שאמר לו הוא, אז אמרתי לו אני בפני הסופר והעדים והבעל והשליח תדע שאין דעתי מסכמת בגט זה וידי מסולקות מזה כי אנכי הרואה כי בכח הזרוע עושה כל זה לא בכח דמיון וראיה כי אם בחוזק יד ואשר יעלה על רוחו יהיה מה שיהיה ועשה ותיקן כמו שישר בעיניו ונתן הגט שלא כרצוני ושלא כרצון יראיו ודואג אני על האשה המתגרשת מה תהא עליה אם יש לה היתר בדיעבד כשמעמידין דינה על דין תורה מיהא:

ואומר עם קנני ששלש טעיות טעה בגט זה ראשונה שלא השגיח לא הוא ולא הסופר והעדים במה שדילגו תיבת את, שנית שבתקונו לא עשה כהוגן שעשה חק תוכות ופסול משום חק תוכות כאשר נזכיר לקמן, שלישית שתיבת את מותרת כתבה על המחק והגרד והם מתורף הגט, ענין חק"ת עיין אה"ע סימן קכ"ה סעיף ט' ובא"ח סימן ל"ב סעיף י"ז י"ח עוד עיין במור"ם אה"ע סי' קפ"ה סעיף ט"ז ע"ש, ובאמת צר לי מאד אודות האשה

הקושי"ת הזאת מה תהיה עליה, ועל כן צריך אני לבקש לה מנחם צדדי ההיתר להתירה לינשא ולא יהיה חשש ממזרות ח"ו ואחר העיון אומר אני שיש ללמד עליה זכות מהא דפסק מרן בסימן קכ"ה סעיף כ"א שאם יש עדים שנמסר לה הגט בפניהם והיה כשר אע"פ שהיה תורף הגט על המחק ע"ש, הכא נמי בנ"ד שעדי הכתיבה והחתימה הן הן עדי המסירה יש להכשיר וטעמא שהרי הם יודעין שלא היה שום תנאי ביניהם ולא דבר אלא משום דשכח הסופר תיבת את מחקה ותקנה ולהכי ליכא חשש בזה במה שכבר עשוהו וכ"ש למנהגנו שמיד אחר קבלת הגט ביד האשה תומ"י קוראין אותו וקורעין אותו ונגמר דינו אז באותו מקום ובאותו מצב כנ"ד שתיכף ומיד אחר שנתנו הבעל לשלוחו באותו מצב נתנו השליח ליד האשה במצב עדי החתימה שהם עדי מסירה ומיד נקרע לית שום חשש כלל וכבר פסק מרן ז"ל בסימן קכ"ד סעיף ב' שלכתחילה יכול לכתוב על נייר מחוק אם נותנו לה בעדי מסירה וז"ל כותבין הגט על דבר שיכול להזדייף וכו' כיצד כותב על הנייר המחוק וכו' ע"ש, והגם שהכא בנ"ד חתמו בו עדי החתימה וחיישינן דשמא ינתן בעדים אחרים שאינם עדי החתימה מ"מ כיון שכבר ניתן בעדי המסירה שהם עדי החתימה יש להכשיר בדיעבד, ועוד אני אומר שכל זה לא מיירי אלא למנהג ראשונים שהיו כותבים תנאי בגט בזה חיישינן לשמא היה על המחק שום תנאי אבל לפי מה שנהגו בזמן הזה שאין מוסיפין שום תנאי ושום דבר בגט ותיבות הגט בדבריהם מנויין הם במנין ובמספר אין להוסיף ואין לגרוע מהם בדיוק היטב ודאי אין עוד חשש בזה כדי לחוש לשמא היה שום תנאי ואין להחמיר יותר כי די לנו בזמן הזה שאין הדין והמשפט מסור בידינו אלא ביד ערכאותיהם די לנו כשנעמוד בשלנו דהיינו בעיקר הדין ולא להוסיף בחומרות, ועוד הרי מצינו למור"ם ז"ל בסימן קכ"ו סעיף א' שכתב וז"ל אבל מה שמוסיפין בתורף הרי את מותרת וכו' אינם צריכים ואינם רק כפל דברים שנוהגין לכתחילה וכו' ע"ש, הרי דס"ל למור"ם ז"ל שלא נאמר זה דהרי את מותרת שהוא מתורף הגט אינו אלא בזמן שלא היו כותבין יפוי הלשון למהך להתנסבא לכל גבר דיתיצביין אבל לדידן דכותבין דברים אלו הגם דצריך לכתחילה לכתוב ג"כ והרי את מותרת לכל אדם כמ"ש מרן בש"ע שם סעיף מ"א, מ"מ אינו מעכב, כיון דלא הוי כ"א כפל לשון, אלא שראיתי להרב גט פשוט הביאו הרב פתחי תשובה שם ס"ק מ"ג דכתב וז"ל ומסיק ולענין הלכה ודאי לכתחילה אע"ג דכתב למהך להתנסבא צריך לכתוב גם הרי את מותרת וכו' כדי להתירה גם לענין זנות ולא בדרך נשואין ואם לא כתב צריך לכתוב גיטא אחרינא, אך אם נתגרשה כבר בגט שאין כתוב הא"מ וכתוב בו למהך להתנסבא והוא מקום עיגון דאי אפשר להשיג גט אחר, יראה לי דיכולים לסמוך על רוב הפוסקים דס"ל דהרי את

מותרת אינו מעכב, כיון דאיכא שאר לישני דחשובין כמו הרי א"מ וכו' ע"ש, וא"כ בנדון דידן שהיה זה מתחילה לכתחילה היה צריך גט אחר, אלא שכבר כתבנו כיון שתיקנוהו ועשאוהו כתוב בספר, הגם שהיה על המחק והגרד אינו מעכב משום דהן הן עדי כתיבה הן הן עדי מסירה:

ולענין מה שהיה נראה לי שמה שתיקן ועשה מהוא"ו של מותרת רגל הראשון של תי"ו של א"ת ורגל הראשון של הי"ו של מותרת עשאו רגל שני של תי"ו של תיבת א"ת וכו' כדכתבינן בסיפור המעשה דלכאורה נראה דלפי מה שפסק מרן בש"ע א"ח סי' ל"ב סעיף י"ח וז"ל ורי"ש שעשאה כמין דל"ת יש להחמיר ולומר דלא סגי בשיגרור הירך לבד או הגג לבד ויחזור ויכתבנו כמין רי"ש, משום דבין הגג ובין הירך נעשו בפיסול, ועי' באר היטב שם דפירש הטעם משום דהרי"ש נעשית בכתיבה אתת ולהכי נקרא שהכל נעשה בפיסול ע"ש:

הרי לך שאות שנעשית לשם אחד אינו יכול לעשותה או לעשות ממנה אות אחרת משם אחר וא"כ גם בנדון דידן דהוא"ו של מותרת שכבר נעשית ונכתבה לשם וא"ו אינו יכול לעשות ממנה רגל התי"ו וכיוצא וכמו שאם עשה דל"ת כעין רי"ש שאינו יכול לתקן שיוסיף על צורת רי"ש תג הדל"ת ויעשנה דל"ת משום דכל מה שנתהוה מתחילה ועשאו לשם רי"ש נעשה בפיסול ולהכי צריך לגרור הכל כל מה שנעשה בפיסול והכא נמי בנ"ד דכוותה, ונראה לי דטעם פיסולם שכיון שהגג והירך לא נעשו לשם דל"ת אלא לשם רי"ש ואין זה מקומה א"כ הכתב נעשה בפיסול ולא משום פיסול חק"ת אלא דומיא להא דאמרינן בסוכה י"ב ע"א גבי חבילי קש וחבילי עצים שהניחם על גבי סוכתו כדי לייבשם ולא לשם סכך להיות צל על ראשו אלא לא הניחם שם אלא שתשלוט בהם החמה וייבשו שאמר בש"ס שטעם פיסולם שהתורה אמרה תעשה ולא מן העשוי ופירש רש"י ולא מן העשוי בפיסול דהיינו דנעשה שלא לשם סכך של צל כדאמרן וכן כתב מרן בש"ע א"ח סימן תרכ"ט סעיף ט"ו וז"ל וכן אסור לסכך בחבילה וכו' משום תומ"ה בפיסול ע"ש, וכן מה שנכתב הרי"ש שלא במקומה בפיסול נעשית אלא דבאמת צריכין אנו להתבונן דבשלמא בסוכה אית לן טעמא לפוסלה משום דהכתוב אומר רג הסוכות תעשה לך שהצריך העשיה לשם סכך כדכתיב חג הסוכות תעשה סמך העשיה לסוכות לומר שתהא עשיה לשם סוכות דהיינו לשם צל אבל כאן בספר תורה כתב קרא וכתב לו משנה התורה שהכתיבה תהיה לשם ס"ת וכשכתב רי"ש ג"כ היה לשם ספר תורה ומאי משמע מהכתב שום פיסולא בזה וכן לענין רגע הרי כתב האות לשם ספר כריתות על כן נראה לומר טעם פיסול הרי"ש שכיון שאין זה מקומה ובשגגה נכתבה הגם שעשאה

וכתבה לשם ס"ת מ"מ כיון שאין זה מקומה ובשגגה נעשית הוה ליה כמו שנפלה טפת דיו מאיליה ובא להשלים עליה שום אות שפסול דככתוב אומר וכתב שהוא בעצמו יכתוב ולא ממה שנעשה מאיליו בפיסול וכן הוא הטעם בגט, איך שיהיה הרי מצינו למרן בא"ח סימן ל"ב שאם משך ידו לשום אות אחת יש פיסול לכתוב ממנה אות אחרת כנז' וא"כ בנדון דידן יש לפסול

אלא שראיתי להרב תרומת הדשן בסימן רכ"ח והעתיק דבריו הרב ב"י אה"ע סימן קכ"ה ע"ש שכתב שבא מעשה לידו בענין חתימת עד אחד בגט וז"ל שרצה העד לחתום כתב שמעון כהלכתו והיה צריך לכתוב עוד בן משה עד וטעה ורצה לדלג בן ולכתוב משה ומשך בקולמוסו נ כמין נו"ן כפופה ורצה להשלים המ"ם וגערו בו כשהרגישו את טעותו ונבהל ונשמט והדביק כמין רצועה בצורה דלעיל עד שנעשה ס והמתין עד שנתייבש וגרר הרצועה עד שנעשה כבתחילה שהיה כמין נו"ן ואז הוסיף באותה צורה ועשאה בי"ת גמורה וגמר חתימתו בן משה עד והכשרתי הגט ההוא בדיעבד וכו' דלפי הנראה לא הוי חק"ת בזה כיון דהיתה הצורה כמו נו"ן כפופה ועדיין היה צריך להוסיף עליו משך כדי לעשות בית וכל חק"ת שכתבו הגאונים וכו' לא כתבו אלא דוקא שעל ידי המחיקה לבדה נתקן האות מקלקולו אבל היכא שעדיין צריך לכתוב ולהוסיף על המחיקה לשווייה אות בכה"ג לא נפסל משום חק תוכות וכו' ע"ש וכאשר העתיק לשונו רבינו בית יוסף כדאמרן, הרי הכשיר הרב הנו"ן הנעשית בפיסול לשם מ"ם לעשות ממנה בי"ת וזה היפך ממש"כ הש"ע בא"ח שהעתקנו לעיל מזה והוא ממשמעות הרשב"א כדכתב ב"י בא"ח סימן ל"ב ע"ש, ואשר אנכי אחזה לי הוא דסובר מרן ז"ל שודאי מצד הדין בכהאי גוונא לא הוי חק תוכות כמש"כ בב"י אה"ע משם הרב תרומת הדשן בלי שום חולק וכן כתב הרב דר"מ באה"ע משם מהרי"ו שכתב שאפי' לכתחילה יש להכשיר בכהאי גוונא ע"ש אות ה', אלא דמצד חומרא פסק בא"ח דצריך לגרור כל מה שנעשה בפיסול והיינו שדייק בלשונו בש"ע א"ח וכתב ורי"ש שעשאה כמין דל"ת יש להחמיר ולומר דלא סגי כשיגרור הירך לבד וכו' הרי שדייק בלשונו לכתוב יש להחמיר ולומר וכו' דהיינו מצד החומרא דוקא ודוקא בסתו"מ דהגררה מותרת בהם ואין לנו בזה שום חשש ספק שיש להחמיר ולגרור אבל בגט דהיא חומרא דאתי בה לידי קולא שיש חשש במחק ובגרר בגט להכי פסק שאין להחמיר חומרא זו שכיון שעדיין צריך לכתוב ולהוסיף אחר המחיקה שכבר מחק לשווייה אות דבכהאי גוונא לא נפסל משום חק תוכות אין להחמיר במה שנעשה בפיסול לחזור ולמוחקו כדין סתו"מ והרב פרי חדש הלכות גיטין כתב דהא

דפסק מרן בארח חיים ממשמעות הרשב"א פליגא אהא דכתב בית יוסף באה"ע משם הרב תרומת הדשן:

וראיתי להרב חתם סופר חלק א"ח סי' קע"ח שיישב דברי תרומת הדשן עם דברי הרשב"א ז"ל והוא דשאני בסתו"מ דצריך לכתוב האות לשם קדושת ס"ת ותפלין וכיון דצריך לכתוב דל"ת וכתב רי"ש אותו הרי"ש לא הועיל לה כוונת קדושת הכתיבה דהו"ל כמתפיס בעלי מומין למזבח וכו' וא"כ תינח בספר תורה תפלין ומזוזות דאית בהו קדושה משא"כ בדין הרב תה"ד דמיירי בגט דלא שייך ביה קדושה מודים כ"ע דסגי בשיגמור אותו האות ע"י כתיבה כל דהו והנשאר כשר דלא שייך שנעשה בפסול ע"ש. יוצא לנו מכל הני מילי מעלייתא בין לפי חילוק הרב ז"ל בין לחילוקינו הכא בנדון דידן יש להקל ויש להתיר האשה הזאת לינשא בגט זה בדיעבד מיהא ועי' במה שכתבתי בספרי זה בח"א ה' תפילין סי' ו' ובה' ס"ת סי' כ"א ע"ש. גמר הכתיבה והעתקה אור ליום רביעי בשבת ז"ך לאב הרחמן שנת ואחרי מצותיך תרד"ף נפשי והיא שנת השמטה שמיט כל בעל משא ידו אורן יע"א וה' ינחני במעגלי צדק למען שמו, ויגדור עלינו הפרצה וימלא חסרוננו ומנחם ציון ינחמנו ויאמר די לצרותינו ונפש בתי היקרה בת עשרים תעלה למקום אשר ממנו חוצבה הנה היא לאה תנצב"ה בגן העליון עם נשים צדקניות כי נפשה יקרה היא מאוד תיקר בעיני ה':

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן כד

ביום שנים עשר לאלול תרפ"ד ניתן בבית דיננו גט שבא ע"י שלוח הר' מרדכי אשריקי הסופר שלנו שנסדר בע"ת מיליליא על יד העליונה והרמה ידיו רב לו גלילי זהב ידי"ן חתני עסיס רמוני הוא עדינו העצני כבוד שמו הטוב כמוהר"ר דוד שלמה הכהן י"ץ נפש ברכה תדושן ומורה גם הוא יורה צדק בע"ת מיליליא הנז' ונמצא כתוב בספר שם האשה פירליט בת פב"פ וכו' בשם הזה והוא באחד ואין שני ומפני שהיה בדעתנו שזה השם ניתן לה מהעריסה וכך קרו לה לכך לא השגחנו בו כל כך וניתן הגט כבר:

עוד מצאנו בגט הנז' שדילג בו הסופר מלת אנתתי הראשונה דעם ותרוכית יתיכי ליכי אנת אנתתי פב"פ דילג תיבת אנתתי וכתב ותרוכית וכו' אנת פירליט בת פב"פ ודעתי היתה מחייבת שאין לחוש בזה כיון שסופו מוכיח על תחילתו שכתוב אחר כך דהוית אנתתי מן קדמת דנא וכו' דכיון שאין הבעל לפנינו והוא בעיר אחרת ולא ידענו מה יהיה בו לכך אין לפסול בזה:

ועתה הנה הבאתי את פרי אדמתי לשאת ולתת בזה באמונה לראות מה יקרא לו להגט ואומר על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון כי שמעתי באומרים לי כי שם פירליט הוא לע"ז על שם ג'והר שנותנים לה בעריסה וא"כ לפי זה היה צריך לכתוב ג'והר דמתקרי פרלי"ט כי הא דכתב מר"ן בש"ע אה"ע סי' קכ"ט סעי' י"ז וז"ל אם השם השני בלשון לעז והכל אחד כגון חיים ביבאנט כותבין דמתקרי ביבאבט ופירש באר הגולה הוא לעז ממש של חיים ע"ש והכא נמי בנ"ד דכוותה אבל נראה כד דייקת שפיר שאין דמיוננו עולה יפה מכמה טעמי חדא דשאני התם שקורים לו בשני שמות הנז' חיים ביבאנט ולהכי צריך לכתוב בגט את שניהם כהנז' אבל בנ"ד אינה נקראת אלא בשם פירלי"שט דוקא ואין מי יאמר לה בשם ג'והר כלל ואם היה זה השם נשתקע ולא יזכר ולא יפקד כלל:

ועוד דשאני שם חיים שהוא שם עברי ושם ביאבנט הוא שם לעז ולכך עושים עיקר שם העברי אבל בנ"ד כולם שוים שם ג'והר שם ערבי ושם פירלי"ט שם לעז ודאי בזה שם דקרו לה ביה הוא עיקר השם ואין לומר בו גם בשם מתקריא משום שמעולם לא קראו לה בשם זה ואינה נודעת בשם זה כלל ועוד הגם שאם תמצא לומר שבדורות הראשונים היה כן שבעריסה קורים לה ג'והר ונקראת בשם פירלי"ט בפי הכל מ"מ השתא אין הדבר כן שגם בעריסה אין נותנין לה אלא שם פירלי"ט שהוא שם לעז למרגלית ולכן אין לכתוב כי אם שם פירלי"ט ועוד דגם בקרו לה בשני שמות הא פסק מור"ם ז"ל בסימן הנז' סעיף א' וז"ל לא כתב אלא שם האחד אפי' הוא טפל וגירש בו כשר עכ"ל, אחר כך חפשתי וראיתי להרב בית שמואל בסוף סימן קכ"ט בסדר שמות הגיטין שמות הנשים אות פ' שכתב ז"ל כתב מהרש"ל מרגלית ושם פעריל שני שמות הם לכן אם נקראת פעריל אין כותבין רק שם פעריל ואם שם העריסה מרגלית ונקראת פעריל כותבים שם שניהם מרגלית המ' פעריל, ואם לא היו כותבים רק שם פעריל כשר דכ"ע לא ידעי אלא שם פעריל, ואם לא היו כותבים אלא שם העריסה מרגלית נראה דהוי שינוי השם וכו' ע"ש, (ונראה לי פשוט דשם פעריל ושם פירליט הכל שם אחד אלא שהוסיפו אות י' וט' לבסוף לשם המין) וידוע כי הספרדים כותבים במקום פעריל דהיינו במקום ע', י' וכותבים פיריל, הרי מצינו להרב חכמת שלמה שהוא רבינו מרש"ל שכתב דפירליט אינו לעז מרגלית אלא הם שני שמות ולא כמו ששמעתי באומרים לי שהוא לעז ג'והר שהיא מרגלית וכתב הרב שאם לא כתב אלא שם פעריל כשר וא"כ כיון שהם שני שמות יש שקורין פעריל דוקא ובנ"ד לא יהיה אלא ספק כיצד קרו לה בשעת עריסה אם פירליט דוקא או קרו לה בשעת עריסה שם ג'והר שהוא מרגלית נראה דהנכון הוא לכתוב דוקא שם פירליט דכיון דאפי' אם נתנו לה בעריסה שם מרגלית הדין הוא שאם לא כתבו בגט

אלא שם פעריל כשר א"כ בנ"ד דלא ידעינן מאי הוי עלה בתחילה בעריסה הו"ל כדיעבד ואין לכתוב כ"א פירליט שהכל קרו לה הכי ואין יודעה ומכירה בשם ג'והר כלל שנראה דהוי שינוי השם ודוק, ועי' להרב דברי אמת בקונטרס י"א סימן ח"ן שהעתיק דברי הרב בית שמואל שהביא דברי מהרש"ל הנז' ועיין עוד להרב קנין הגוף אות פ' בשמות הגיטין עש"ב שהביא כל זה:

גם ראיתי להרב פתחי תשובה בקונטריס השמות שכתב באות פ' בשם פירמוזא וז"ל עי' בספר גט מקושר שכתב כבר כתבתי כמה פעמים דקריאת השם בפי העולם עיקר ואין להזכיר שם שנשתקע כלל דמיחזי כשינוי השם אם לא שמפורסמת שהכל שם אחד ומספיקא עדיף שלא לכותבו רק השם שנקראת עכ"ל ע"ש, הרי שלך לפניך לכל מש"כ דיש להכשיר בנ"ד בשופי ודוק, ועד אחרן על ענין אנתתי שדילג נראה לי להכשיר כמ"ש וראייתי אמת ממה שכתב הרב פתחי תשובה סימן קכ"ו ס"ק ל"ח על מה שכתב מור"ם בהגה סעיף ל"ה או אם דילג מלת אנתתי או מלת דהוית כשר כתב וז"ל כתב בספר גט פשוט וכו' ובאמת בתשובת הרד"ך איירי במי שדילג אנתתי הראשון דבמקום ותרוכית יתיכי ליכי אנת אנתתי פב"פ דילג תיבת אנתתי ועל זה השיב דכמה גדולים הרגילו שלא לכותבו דהואיל והוא כתב לה שפיטרה לא אתי שפיר לקרותה עתה אשתו וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא דבאנתתי הראשון אין לחוש אם לא כתבו ואדרבא ראיתי להרד"ך בבית רביעי בחדר ח' שהעלה לדינא שאין לכותבו לכתחילה וז"ל וכן עיקר לדינא שלא לכותבו אלא כותב אנת פלונית עכ"ל ע"ש, ועיין שם בפתחי תשובה דמסיק לענין הלכה משם הרב גט פשוט שאם דילג אחד מהם או הראשון או השני כיון שכתב פעם אחת אנתתי לכתחילה יש לגרש בו אם כבר נכתב אפי' שלא בשעת הדחק ע"ש:

מכל מה שכתבנו יתבאר לך דגט דנ"ד כשר והגון הוא ואין לפקפק בו, וה' ינחנו במעגלי צדק למען שמו אמן הלא כה דברי הדל והד"ך באלפי אל ישוב ד"ך נכלם, כ"ה לאלול דהאי שתא צדק צדק תרד"ף שנת שמיטת כספים פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן כה

שאלה מי שהיה נשוי על ידי האלמירי כמה שנים והוליד עם האשה הנז' בנים וכל העולם היה בדעתם שהם נשואים כדת משה וישראל בקדושין ובכתובה מפני שנשואין הנז' שנשאו ע"י האלמירי היו בעיר אחרת וכשבא האיש עם אשתו אל ארץ מולדתו היו סוברין העולם כי הכל נעשה כדת משה וישראל, וכתקנת חז"ל ויהי היום אחר עבור כמה שנים לא איתדר להו בהדי הדדי ועמדו וגירשו בדיניהם הנקרא דיוור"ץ והאשה רוצה

להנשא לאחר באומרה כיון שלא היתה נשואה בדין ישראל אלא ע"י נכרים הרי נתגרשה על ידי נכרים ולפיכך רוצה להנשא לאחר בלי שום גירושין ובלי ספר כריתות, ילמדנו רבינו מה דינה של זאת האשה הקושי"ת אי לזאת יקרא אשה כי מאיש לוקחה זאת?:

תשובה לכאורה נראה דצריכה גט פיטורין ומנא אמינא לה מהא דפסק מרן בש"ע אה"ע סימן קמ"ט סעיף א' וז"ל המגרש את אשתו וחזר ובעלה בפני עדים (מור"ם או שגלוי לכל שבא עליה כגון שנשאה) קודם שתנשא לאחר וכו' הואיל ואשתו היתה, הרי זו בחזקת שהחזירה ולשם קדושין בעל ולא לשם זנות וכו' שחזקה היא שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות והרי בידו לעשותה בעילת מצוה לפיכך הרי זו מקודשת קידושי ודאי וצריכה ממנו גט שני עכ"ל, הרי מצינו הגם שלא מצאה חן בעיניו ועמד וגרשה מתחילה ולא רצה בה אם אחר כך בא עליה בפני עדים או שגלוי לכל שבא עליה כגון שנשאה דהיינו שלקחה לביתו כדרך איש ואשתו אמרינן דודאי לא בא עליה אלא לשם קדושין כיון שבידו לעשות בעילת מצוה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דלא שביק אינש היתרא ואכיל איסורא, וא"כ הכא נמי בנ"ד נימא הכי שכיון שנשאה ע"י האלמירי כדרך כל הרוצה לישא אשה ומעתה הרי בידו לעשות בעילת מצוה והרי גלוי לכל שבא עליה כיון שהכניסה לביתו והוליד ממנה בנים, ודאי אמרינן שבעילתו לשם בעילת מצוה והרי מקודשת קידושי ודאי בקידושי ביאה, ואין זה ענין למש"כ רבינו ב"י בסימן קמ"ג בשם הריב"ם וז"ל אבל זה שנשאה בחקי העכו"ם והתנה עמה להיות אשתו הו"ל כמדבר עמה על עסקי קדושיה בשעה שנתייחד עמה והו"ל כמי שפירש ואמר לעידי יחוד שדעתו לבעול לשם קדושין, יש להשיב ולומר דאדרבא איפכא מסתברא דאפי' לדעת אותם הגאונים שסוברים דבסתם אמרינן דלשם קדושין בעל בנדון זה לא בעל לשם קדושין כיון שהתחילה בנשואין כחקות העכו"ם הרי הוא כאילו פירשו שאין דעתם לשם קדושין כדת משה ויהודית אלא כדרכי העכו"ם שאינם בתורת גיטין וקדושין וא"כ אינה כנשואה אלא שהיא אצלו כמו פלגש בלי כתובה וקדושין עכ"ל ע"ש, אין זו סתירה דהא לן והא להו דלדידן שאני שעל פי חקי הנימוס אין יכולים לינשא ולכתוב להם כתובה כי אם אחר שינשאו ע"י האלמירי כחקיהם וכנימוסיהן אזי רשאים לינשא אחר כך כדת משה וישראל לכן לא שייך בדידן לומר כיון שהתחילו בנשואין כחקות הגוים הרי הוא כאילו פירשו שאין דעתם לשם קדושין כדת משה ויהודית שהרי כולי עלמא הכי נהיגי שאין הכל נוהג אלא אחר החיתום וחכם באחור ישבחנה ועל זה נאמר סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא ואת מצותיו שמור, טוב אחרית דבר מראשיתו וא"כ לדידן אין

זו הוכחה כלל כדאמרן, ואדרבא אמרינן בזה היא הנותנת דכיון שנישאו באלמירי ודאי כונתם לנשואין גמורין:

ועוד דלו יהיה אלא קול בעלמא שיצא עליה קול שהיא נשואה לפלוני חוששין לאותו קול להצריכה גט כדפסק מרן ז"ל אה"ע סימן מ"ו סעיף א' וז"ל פנויה שיצא עליה קול שנתקדשה וכו' חוששין לה והרי היא ספק מקודשת אע"פ שאין שם ראיה ברורה וכו' ע"ש, וכ"ש הכא בנ"ד כשהוחזק הקול כמה שנים שהיא נשואה לו:

ועוד יש להצריכה גט מטעמא אחרינא והוא מהא דפסק מרן שם באה"ע סימן י"ז סעיף נ"ו וז"ל האשה שהלך בעלה למדינה אחרת ובאו ואמרו לה מת בעליך ונשאת ואחר כך בא בעלה תצא מזה ומזה וצריכה גט מזה ומזה ע"ש, וטעמא דהצריכוה גט מן השני אע"ג דלא תפסי קדושין משום דחששו רז"ל שלא יאמרו העולם הראשון גירשה ונשאה זה ונמצאת אשת איש יוצאה בלא גט וא"כ הכא בנ"ד נמי נימא הכי כיון שרואים הכל שהיא בביתו ומשמשתו כדרך כל הארץ והיו סבורים שהיא נשואה לו וכ"ש דיש להם במה לטעות שכבר ידעו הכל שהלכו להאלמירי והשיאום עפ"י חק ונימוס המלכות יאמרו הכל שהיא נשואה לו כדת משה וישראל ועל כן יש להצריכה גט ממנו, ואע"פ שהתם אינה צריכה גט אלא משום מן הקנס משום דעבדא איסורא כדאיתא ביבמות פ' האשה רבה דף פ"ט ע"א רישא דעבדא איסורא קנסוה רבנן דהיינו אם נשאת, סיפא דלא עבדא איסורא שנתארסה דוקא לא קנסיה רבנן ע"כ ע"ש, מ"מ נ"ד שאני שהוחזקה שהיא נשואה כדת וכהלכה כמה שנים שהיא עם בעלה, אלא שעדיין יד הדוחה נטויה לומר דשאני הא דיבמות הנז' שהצריכוה גט הגם דלא תפסי קדושין משום דכ"ע ידעי שהיא נשואה בכתובה וקדושין לשני אלא דלא ידעי מענינו של הראשון לכן חיישינן לשמא יאמרו הראשון גירשה ונשאה השני שהטעות יש לו על מי לחול וכיון דעבדא איסורא קנסוה וכיון שיודעין שהשני נשואה לו בקדושין לכן יאמרו שאשת איש יוצאה בלי גט לא כן בנ"ד דבאמת לא היו בה שם קדושין ולא נתפרסם זה כלל שנתקדשה נימא שאין לחוש לטעות העולם, באופן ראוי להסתפק בזה ולכן יש להצריכה גט:

ועוד דהרי קימ"ל דסוקלין על החזקה וכדפסק מרן בש"ע אה"ע סימן י"ט סעיף א' וז"ל מי שהוחזק בשאר בשר דנין ע"פ חזקה זו אע"פ שאין שם ראיה ברורה וכו' וסוקלין על חזקה זו עכ"ל, (עי' הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פ"א הלכה כ"א) ובסעיף ב' כתב עוד וז"ל איש ואשה שבאו ממדינת הים היא אומרת זה בעלי והוא אומר זו אשתי אם הוחזקו בעיר שלשים יום שהיא אשתו הורגין עליה עכ"ל, הרי דבחזקה זו הורגים הבא עליה וא"כ גם לענין הגרושין דינא הכי דבעינן דבר הכורת בינו לבינה כיון שהוחזקו בעיר

שהם נשואים זה לזה והגם שהם מודים שלא היו שם קדושין אינם נאמנים עד שתביא ראיה לדבריה לסתור החזקה וכ"ש בנדון שהוא מכחישה שאומר שהיא מקודשת ודאי חיישינן לה ומצריכין לה גט, והגם שמצינו להרדב"ז בח"ג סימן תמ"ג שנשאל בראובן שהכניס אשה לתוך ביתו לשרת אותו בלא קדושין ובלי חופה ומתייחדת עמו והלך והניחה והיא רוצה להנשא מי חיישינן דשמא בעל לשם קדושין, והשיב וז"ל הדבר ברור דלא חיישינן לשמא בעל לשם קדושין משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות דלא אמרינן הכי אלא במגרש את אשתו או במי שבא על שפחתו וכ"ש שאין מתייחד עמה בפני עדים וכו' ועוד דשמא לא בעל וכו' ע"ש, שאני התם שלא לקחה לשם אישות ואמרינן דשמא לא בעל אבל בנ"ד שלקחה לשם אישות והיה עמה כדרך איש ואשתו ודאי בזה אמרינן דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ולשם מצוה בעל ועוד שהוחזקו בעיר שהם נשואים כדרך איש ואשתו וילדה בנים ואין מי שאומר ומוציא לעז לומר כי בני זנונים המה כי הכל בדעתם שהם נשואים כדת משה וישראל, ואע"ג דקימ"ל שאפי' יש עדי ביאה אם הוא והיא לא ראו אותם אין לחוש שבא עליה לשם קדושין משום דכ"ע ידעי שאין קדושין בלא עדים ולהכי ודאי לא נתכוונו לשם קדושין כמ"ש הרשב"א ז"ל, שאני נ"ד שגלוי לכל שבא עליה והוי כאילו יש עדי יחוד כמ"ש מור"ם בסימן קמ"ט כדכתבנו לעיל לשונו שכתב או שגלוי לכל שבא עליה כגון שנשאה וכו' ע"ש, דמשמע שבזה שגלוי לכל שבא עליה כיון שנשאה לא צריך עדי יחוד שהרי העולם שיודעין זה הם עדי יחוד והוא והיא מרגישים בדבר ויודעים שכל העולם מרגישים בהם ובייחודם ולהכי י"ל שהם מתכוונים לשם בעילת מצוה וכיון שלקחה לנשואין בפני הכל הוי כאילו רואים בעיניהם כשהוא בא עליה, אלא שראיתי להריב"ש סימן ו' שנר' מדבריו דלא ניחא ליה דלימא הכי שנשאל על אשה שבאה ובנה בחיקה ואמרה שאנוס אחד קודם הגזרה תבעה לינשא לו כדת משה ויהודית ולא עלתה בידם ולאחר הגזירה כמו שבוע אחד בא גוי אהובו של אותו אנוס ודבר על לבה להנשא אליו ונתפייסה ונגמר הזיווג ביניהם אלא שלא קדשה בעדים ולא נשאה בעשרה אלא ע"י גוים בחקות דתם ובכהני במותם וישבה עמו בבית כאשתו לכל דבר בחזקת אישות והיו יודעים זה אנוסים רבים וישב עמה כמשלש חדשים ונתעברה ממנו וזה פריה והלך האיש ההוא מעבר לים ולא יסף שוב אליה אם יש לחוש אליה, והרב שקיל וטרי באותה תשובה ולבסוף כתב וז"ל ובר מן דין לפי מה שנראה מן השאלה לא היה כאן אפי' עדי יחוד ולכ"ע אין חוששין לקדושין בלא עדים ואפי' שניהם מודים וגם שיראו את העדים כדעת הרשב"א ואע"ג דקטנה שלא מיאנה והגדילה ונשאת לאחר אמר רב אינה צריכה גט משני כיון שהגדילה

עם הראשון מסתמא בעל לשם קדושין דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ואמרו בשם הרא"ה ז"ל דאפי' בעידי יחוד אינה צריכה דכיון דאשתו היא ועומדת תחתיו כ"ע ידעי שנתייחד עמה ובא עליה זו היא סברת יחיד שכל הראשונים כתבו שצריכה לעדי יחוד וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא דאפי' בזה שהיא יושבת תחתיו לנשואין וכ"ע ידעי בזה והם מרגישים בעולם שרואים אותם מתייחדים בביתם יום ולילה כדרך איש ואשתו והרי הולד מעיד עליה שבא עליה מ"מ כל שלא היו שם עידי יחוד המכינים עצמם לעדות זו כההיא דקטנה שלא מיאנה והגדילה שלא היו עידי ייחוד אין חוששין לקדושיו והגם שודאי נבעלה ועי' ב"י בסי' קמ"ט שהעתיק תשובה זו דהריב"ש בסוף סי' הנז'. ולפי זה צריכין לפרש מה שכתב מור"ם בתחילת סי' קמ"ט או שגלוי לכל שבא עליה כגון שנשאה היינו שהכניסה לביתו או לחופה ונתייחד עמה כדרך כל הנשואות הגם שלא ראינו שנבעלה מ"מ כיון שנשאה ונתייחד עמה שבודאי בא עליה כדרך כל הארץ אבל מ"מ צריכי עידי יחוד בזה ויהיה הוא והיא רואים אותם אזי אמרינן שבא עליה לשם מצות נשואין ואומר אני שבאמת מדברי הטור וב"י והש"ע בהלכות מיאון בסי' קנ"ה סעי' כ' שסתמו דבריהם משמע דלא בעינן עידי יחוד וכדעת הרא"ה ז"ל שהביא הריב"ש עי' בדבריהם שלא דברו מזה כלל ולא נדנדו כנף על זה כלל:

וראיתי להרב בית שמואל בסי' קמ"ט ס"ק א' וכן הרב ט"ז ס"ק א' שתמהו על מור"ם וז"ל מיהו איני יודע לענין מה כתב כאן דברי הר"ן אלו דהא כאן מיירי לענין חשש קדושין א"כ ממה נפשך אם נשאה כדין נשואין תיפ"ל דהיו כאן קדושין ולמה איצטריך לומר שגלוי לכל שבא עליה ואם לא נשאה כדין נשואין א"כ מהיכא תיתי לומר דבועל לשם נשואין עי' עליהם, ונ"ל לומר דמור"ם ז"ל נתכוון לנ"ד דנשאה על פי חק דתם וכגון שהיה מוכרח במעשיו לישא אותה מפני שפיתה אותה ואמר לה על מנת לישא אותה, ועל כן הוכרח לישא על פי חק דתם מפני שנתעלל בה והוא בתוליה יקח ועל כן נשאה וא"כ הכל יודעים שבא עליה כיון שנשאה אלא שלא היו שם קדושין וכתובה ועל זה אמרינן כיון שהיא נשואה לו על כרחו והרי הוא נוהג עמה כדרך איש ואשתו משום הכי אמרינן ביה אין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ובודאי בעל לשם מצוה וכבר הוכחנו שגם בזה בעינן עידי יחוד והוא והיא רואים אותם וא"כ מתורת ודאי צריכה גט דהא ודאי בעל זהו כונת מור"ם ז"ל, אבל אין נראה להקל ובפרט למה שראיתי להרב חלקת מחוקק בסי' כ"ו ס"ק ג' שכתב וז"ל אך אנוסי הזמן אם נודע עליהם שהיו שומרים מצות בצניעה אף שנשאה בחקות הגוים יש להתיישב היטיב וכו' אם לא נאמר דודאי לא עשה בעילתו בעילת זנות דהא נתייחדו בפני הרבה אנוסים לשם נשואין וכו' ע"ש:

ובנשאי ידי אל דביר קדש הוא רבינו מהרד"ך בתשובותיו בבית כ"ד חדר ז' דף צ"ג ע"א ב' וז"ל מכל הא דלעיל נראה דאין להביא ראיה מקטנה (שהגדילה ולא מיאנה דלא הצריכו בה עידי יחוד) משום דהתם אית לן למימר חלו הקדושין הראשונים שהיו תלוין עד השתא ומשום הכי לא בעינן לפחות עידי ייחוד וכו' ע"ש דלפי זה אין להביא ראיה מרבינו הטור וב"י והש"ע שסתמו את דבריהם דמשמע דלא בעינן עידי יחוד כדכתבנו לעיל בסמוך לזה שאין משם ראיה לדברי מהרד"ך ודוק וא"כ בעלמא כגון נדון דידן בעינן עידי יחוד כדברי הריב"ש הנז':

ועוד נראה לי מטעמא אחרינא לא חיישינן לשמא בעל לשם קדושין והוא משום דבזמן הזה לאו כולי עלמא דינא גמירי לקדש בביאה ובדעתם אין קדושין אלא בכסף ובשוה כסף כגון הכשיטי כסף כטבעת וכיו"ב ואינם יודעים קדושי דשטר וביאה כלל שדוקא ת"ח היודעים ספר ללמוד במשנה ובש"ע הם היודעים דין זה אבל כל העולם אין יודעים מזה כלל ולהכי בודאי בפשוט שלא נתכוון בביאתו לשם קדושין בזמן הזה כן נ"ל ולכל מי שמודה על האמת שאין לספק בזה וכדמות ראיה לזה מדברי בעל תה"ד בסוס"י ר"ט שסתם דבריו וז"ל שהדבר רחוק מן הדעת והלב מהסס לומר על איש ואשה שנתפתו ליצרם ונכנסו לסתר לבעול שיבעול לשם קדושין ועתה בדורותינו אינו מצוי כלל עכ"ל, ואנן נמי נימא הכי שבדורותינו אינו מצוי כלל מי שיבעול לשם קדושין דלאו כ"ע דינא גמירי ועוד כיון דאמרינן במס' קדושין דף י"ב דרב מנגיד אמאן דמקדש בביאה משום פריצותא ופסקה מרן באה"ע סימן כ"ו סעיף ד' וז"ל האשה מתקדשת וכו' אבל חכמים אסרו לקדש בביאה משום פריצות ואם עבר וקדש בביאה מכין אותו מכת מרדות וכו' ע"ש, ומפני שחכמים הרחיקו דרך זה לכך לא נמצא בדורותינו אלה מי שיש בדעתו דין זה שהוא מרוחק ומתועב ומפני כך העולם אין בקיאין בדין זה ולהכי נראה דבזה"ז לא חיישינן לזה ולכן נראה אי משום הא אין נראה להחמיר להצריכה גט אבל כבר כתבנו שצריכה גט מטעמים אחרים שזכרנו לעיל טעמם כן נ"ל הד"ך באלפי וצוויי"מ וימ"ן אמן, כ"ח למרחשון שנת ומברכת"ך יבורך בית עבדך לעולם לפ"ק פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן כו

הנה מרן ז"ל בש"ע אה"ע סימן קכ"ו סעיף ל"ז כתב וז"ל בנפשיכי נהגו לכותבו בשני יודי"ן וכתב ע"ז מור"ם שם בהגה וז"ל אם כתבו חסר כשר עכ"ל, ופשט דברי מור"ם יורה דגם במקום שנהגו לכותבו בשני יודי"ן מ"מ אם כתבו חסר כשר, עוד נראה לי מדקדוק לשונו דכתב אם כתבו חסר כשר ולא כתב אם כתבו חסר בדיעבד כשר משמע דבא לומר

שאם כתבו חסר הגם שעדין לא ניתן כשר לכתחילה ליתנו והיינו טעמא משום דיש נוהגין לכותבו ביו"ד אחת דוקא דהיינו י' שאחר הכ"ף ואינם כותבין י' אחר השי"ן משום דמשמע להו שאם כותבין י' אחר השי"ן הוה משמע תרי נפשות אם תקרא הי' בפת"ח (נ"ל שטוב לומר אם תקרא השי"ן בפת"ח) עי' להלק"ט ועי' להרב נחלת שבעה לכן אינן כותבין יו"ד שם, אבל הנוהגין לכותבו בשני יודי"ן אינו חוששים למשמעות זה דכיון דיכולין לקרותה ביו"ד חרוקה שמשמעותה נפש אחת לא חיישינן למי שיקרא אותה פתוחה ולהכי כתבינן לה ביו"ד אחר השי"ן שזה יופי כתיבתה כפי הברתה נמצא שאם כתובה ביו"ד אחת לכ"ע אין בה שום חשש כלל ובשני יודי"ן יש מי שחושש למשמעות תרי נפשות, ולכן אנכי בחרתי לכתוב ביו"ד אחת משום ותבחר לשון ערומים שהוא נקי ובר מכל מיחוש, ואע"ג שהמסדרין שהיו לפני היו כותבין בתרי יודי"ן בגט מ"מ אין בזה משום שאתה מוציא לעז על גטין הראשונים כדאיתא בפרק המביא דף ה' ע"ב דקאמר הש"ס וכי תימא אעביד לחומרא, נמצא אתה מוציא לעז על גטין הראשונים ע"ש ופסקה מרן בש"ע סימן קמ"ב סעיף ט"ו וז"ל ואם באו להחמיר ולעמוד על כתיבת כולו אין שומעין לו שלא להוציא לעז על גיטין הראשונים וכו' ע"ש, שדוקא בחומרא דנפיק מינה חורבא שיאמרו שהגיטין הראשונים שלא נעשו כזה יש בהם פיסול וחשש ממזרות בזה הוא דחיישינן ללעז גיטין הראשונים אבל בנ"ד שאף אם תקראנה ביו"ד פתוחה אין שום חשש לפיסול הגט אלא שאין דבורו עולה יפה דמשמע דיש לה שתי נפשות (ובאמת שכן משמע מדברי רש"י שיש לו לאדם כמה נפשות עיין בבא קמא דף קי"ט ע"ב דפירש רש"י על פסוק כי מה תקות חנף כי יבצע כי ישל אלוה נפשו וז"ל כי ישל אלוה נפשו משליך הקב"ה נשמתו ומאבד ממנו נשמה אחת עכ"ל דמשמע דיש לאדם כמה נפשות ופירשנו דבריו ז"ל ע"פ מש"כ האר"י ז"ל דלפי מעשיו של אדם מתעברין בו נשמות של צדיקים) ולא משום חשש פיסול ולהכי אין כאן חשש לעז והדברים כנים ואמתיים מצד עצמם, ולרווחא דמילתא אביא ראיה לזה מהרב תרומת הדשן סימן רל"ב וז"ל הא דקאמר תלמודא פ"ק דגיטין וכ"ת אעביד לחומרא א"כ אתה מוציא לעז על גיטין הראשונים א"כ תיקשי היכי נהגו האחרונים כמה חומרות בגיטין שלא נהגו בהם הראשונים וכן היום מחמירין בכמה מילי בגיטין שלא נהגו בהם רבותינו שהיו לפנינו? תשובה יראה דדברים הללו צריכין לימוד אימתי שייך לומר נמצאת אתה מוציא לעז ואימתי לא אמרינן הכי דהא ע"כ כללא הוא דילפינן מניה מההיא דפ"ק דגיטין דהא דייק מיניה המרדכי דאין לזיין האותיות של שעטנ"ז ג"ץ בגיטין מטעם דא"כ אתה מוציא לעז וכו' והיה נראה לחלק דכל היכא דמילתא דפשיטא היא להתיר ובא אחד להחמיר

ולעשות זהירות יתירתא כה"ג אמרינן לא תעביד דא"כ אתה מוציא לעז אבל היכא דאיכא ספיקא וצדדין שמן הדין ראוי להחמיר מוטב יותר לעשות כדת וכתורה לגמרי וניחוש לגיטין שלפנינו שלא יהיה בהם ספק משנחוש ללעז גיטין הראשונים וכו' ועוד הוסיף שנית ידו שם בתשובה ופירש שדוקא אם לפי התקנה והחומרא שהחמרנו עכשיו יוצא ממנה לעז של פיסול לגמרי לגיטין הראשונים שפסולין לגמרי הגם שיש טעם לחומרא ולתואנה של עכשיו מ"מ כיון שיש לעז על פיסול גמור בזה הוא דחיישינן ללעז של גיטין הראשונים כגון הא דגיטין אי אתינא להחמיר ולומר דצריך לעמוד על כל אות ואות א"כ הגיטין הראשונים שלא עמדו על כל אות ואות היו פסולין לגמרי ונשתנה בהם מטבע שטבעו חכמים לגמרי דהוו גרע טפי מלא אמר כלל בפני נכתב שהרי העיד שקר שנכתב בפניו דהיינו כל הגט כמו שאנו סוברים להחמיר שכך תקנו חכמים והוא לא ראה אלא שטה אחת וכו' בזה הוא דחיישינן ללעז של גיטין הראשונים אבל ההיא דמן יומא דנן דאתקין רבא בפרק המגרש למכתב בגיטין מן יומא דנן ולעלם אפי' למה שסוברין להחמיר הגיטין שלא היו כתובין כך לא היו פסולים בפשיטות אלא שהיה דקדוק קצת לעז בהם כל כהאי גוונא לא חיישינן ללעז גיטין הראשונים כיון דאיכא סברא וטעם להחמיר לא חיישינן להאי דקדוק דלעז וכו' ע"ש הרי לך בהדיא דלא חשו אלא לפיסול גיטין הראשונים לגמרי אבל להיכא דאיכא דקדוק פיסול לא חיישי ליה במקום דאיכא סברא להאי שינוי דמשנים השתא, וכ"ש בנ"ד דאיכא טעם וסברא לשינוי דמשנים וכותבים בנפשכי בלא י' סמוך לשי"ן וליכא אפי' דקדוק פיסול קצת בגיטין הראשונים אלא שאין דבורו עולה יפה דמשמע דשתי נפשית יש לאדם בזה יכולים לתקן מכאן ולהבא הדיבור דבר דבור על אופניו ויפה אמר חנן אמירה נעימה כתיבה נאמנים אמריה, ולפי האמור נ"ל שמה שכתב מרן ז"ל בסימן קכ"ו סעיף ל"ז בנפשיכי נהגו לכותבו בשני יודי"ן צריכין לומר דר"ל הגם דבשני יודי"ן איכא למשמע שתי נפשות מ"מ נהגו לכותבו בשני יודי"ן ולא חיישי להכי למי שקורין בפת"ח תחת הש' כמש"ל ולא בא לומר שאין לכותבו בי' אחת דזה ודאי עדיף טפי אלא דבא לומר דגם בתרי י' אין לחוש כיון דנהגו לכותבו בשני י' ועל זה כתב מור"ם דגם למקום שנהגו לכותבו בשני י' אם כתב חסר כשר דאין זה שינוי הפוסל דאדרבה זה עדיף טפי ולכן כשר ליתנו לכתחילה, אלא שראיתי למהריט"ץ בסימן מ"א שכתב שמעשה היה בדמשק שהיו כותבין בנפשיכי בשני י' ובא חכם אחד וקרא תגר על זה שאין ראוי לכתוב כי אם בנפשכי בי' אחת ומתוך כך הוציא לעז על כל הגיטין שכתב החכם המורגל לכתוב הגיטין שהם פסולין, ונשאל על זה הרב והשיב שהדין עם החכם שהיה כותב בנפשיכי בשני י' שכך קבל מרבותיו

שהנהיגו כן לכתוב בשני י' והמשנה מוציא לעז על הגיטין הראשונים ואדרבא קורא אני עליו כל המשנה וכו' עכ"ל ע"ש, הרי כתב דבזה השינוי יש בו משום מוציא לעז על הגיטין הראשונים:

וראיתי להרב שדי חמד מערכת גט סימן י"ז אות כ"ה דף קפ"ה שכתב דבעה"ק ירושת"ו כותבין בשני י' אחת אחר השי"ן ואחת אחר הכ"ף וכן הוא מנהג קושטא ורודיס ונא אמון וברוס"א וביגא"ז וגאליפו"ל וטראבלו"ס, אבל מנהג אזמיר ושאליניק"י ואנדרופל"י וצידן וסיליסטריא לכתוב בנפשכי חסר י' אחר השי"ן וכתב דיש כותבין שני י' אחר השי"ן והרב דחה דעה זו בשתי ידים ע"ש וכתב משם מהר"ם גאלאנטי דבמקום שנהגו לכתוב בי' אחת או בשני י' וכו' אין לשנות משום לעז ומשום מחלוקת עיין שם, ובאמת תם אני לא אדע נפשי אם שייך בזה לעז לגיטין הראשונים דאפי' את"ל שמשמעות בנפשיכי תרי נפשות מאי פיסול איכא לגיטין הראשונים שייך בזה אם אנו חושבים שאמר לה תהא רשאה ושלטאה בתרי נפשות שלה הגם שאין לאדם אלא נפש אחת (וכ"ש אם אנחנו אומרים שיש לאדם שתי נפשות נפש הבהמית ונפש המשכלת) וכן אם במקום בנפשיכי כתב בנפשכי בי' אחת מה יש לעז של פיסול בגט כזה ואין כאן אלא יפוי לשון דוקא, דהא לכאורה נראה שאפי' דילג תיבת בנפשכי כולה אין כאן בית מיחוש דכיון דכתב רשאה ושלטאה למהך להתנסבא לכל גבר די תשביין, אלא דלזה יש לומר דאי לא כתב בנפשיכי הוה משמע שדוקא ברשותו וצריך ליתן לה רשות אבל בלא רשותו אין רשות למהך להתנסבא וא"כ עדין היא ברשותו לכן צריך לכתוב בנפשיכי דהיינו מעצמך ואין צריכה ליטול רשות ממנו וצ"ע בזה, ואפשר לומר דהאי לעז הוא היינו משום דחיישינן לטועים שיסברו שזהו עיקר הגט, עוד אפשר לומר דהלעז הוא שכיון שאומר לשון שמשמע תרי נפשות אמרינן מדהא ליתא שהרי אין לה אלא נפש אחת הא נמי ליתא שאינו יודע בטיב גיטין וקידושין וכל זה באמת דוחק גדול:

והגם שמצינו להרב ויאמר יצחק בחלק אה"ע סימן קמ"א דכתב על מלת פיטורין וז"ל מוכח מזה דאף לדברי האומר דאין צריך י' ראשונה מ"מ אם כתבו מלא אין קפידא, אבל לדברי האומר דצריך לכתוב בי' אם כתב חסר איכא למיטעי בלשון פטור וחיוב, ולפי"ז נראה דלכתחילה יותר טוב לכתוב מלא דבזה אין שום חשש אליבא דכ"ע וסיים ע"ז ומ"מ במקומות שנתפשט המנהג לכותבו חסר נראה דאינם יכולים לכותבו מלא דא"כ אתה מוציא לעז על הגיטין הראשונים וכו' ע"ש, י"ל דשאני נדון דידיה דיש לעז לראשונים לעז דפיסול דמשמעות בלא י' מלשון פטור וחיוב מה שאין כן בנ"ד שנראה שאין בכיוצא בזה שום משמעות של פיסול בין תרי י' לחד, וכן הא דמצינו להריב"ש בסוף סימן שי"ד

שכתב וז"ל וכן בנוסח הגט כתוב בדלא אניסנא שאם היה כותב כדלא אניסנא בכ"ף היה נראה כאילו אינו אנוס אבל הוא אנוס ובשאר נוסחי כתוב כדלא אניסנא בכ"ף ורוב המקומות כותבין כן וכן בהרבה דקדוקי סופרים ואין לשנות בזה המנהג המקומות שלא להוציא לעז על גיטין הראשונים עכ"ל ע"ש, התם נמי אם אנו כותבים בדלא אניסנא בבי"ת במקום שכותבין אותה בכ"ף מוציאין לעז על גיטין הראשונים שהיו כותבין בכ"ף שיש בהם פיסול שמשמע שהיו אנוסים לא כן בנדון דידן שאין שייך פיסול כמש"ל:

אחר כך מצאתי הדבר מפורש יוצא מדברי מהראנ"ח כדברינו ממש והעתיק דבריו הרב גט פשיט בסימן קכ"ה ס"ק ל"א וז"ל מהראנ"ח חלק ב' סימן י"א עמד בזה על ענין החלבים והסכים דיכולים להחמיר ולא חיישינן ללעז דורות הראשונים אלא בדבר של אישית וכיוצא דהנולדים והיוצאים אחריהם הבאים מזרעם אשר אתנו הם פגומים ויש בהם ספק ממזרות אבל בשאר איסורים אפי' אתה מוציא לעז על הראשונים שאכלו דבר איסור מאי דהוה הוה וכו' ע"ש, הרי לך דהחשש הוא על לעז הגיטין שנפיק חורבא מיניה דהיינו חשש ממזרות אבל לא חיישינן לזלזול הראשונים דמאי דהוה הויה וא"כ בנ"ד דליכא חשש לפיסול גיטין הראשונים לית לן בה, גם ראיתי למהר"י קולון בסימן צ"ח שורש ד' (והביאו ג"כ הרב גט פשוט אה"ע סימן קכ"ו ס"ק צ"ב) וז"ל מהר"י קולון בספרו ועוד ראיתי בגט הנ"ל שכתוב בנפשיכי שכתוב בי' אחר השי"ן והנה מצאתי ההגה סביב המרדכי גדול וז"ל גם בנפשיכי שכתיב י' בין שי"ן לכ"ף הר"ר יוסף הנהיג למונעם מלכתוב דמשמע שיש לו לאדם שתי נפשות והיה כותב בנפשכי ונפשנו יבשה אין כל כתיב בלא י' וכמה גדולים הסכימו לכתוב בלא י' וכמדומה לי שבפרי"ש ראיתי לפני מורי בלא י' ומ"מ לא הייתי פוסל אם היה כתוב בי י' שהיה נקרא בנפשיכי והי' למילוי ולא בנפשיכי (שי"ן פתוחה) דמשמע תרי נפשות עכ"ל וכתב מהר"י קולון על זה וז"ל הרי לך שהסכימו כמה גדולים לכתוב בלא י' אחר השי"ן ואע"פ שכתב בעל ההגה שלא לפסול בכך מ"מ לכתחילה מיהא יש לכותבו בלא י' וכן ראיתי נוהגים לכתוב בלא י' וכן אנו נוהגים מעשים בכל יום עכ"ל מהר"י קולון בספרו ז"ל, הרי לך בהדיא הגם שהיו כותבים בתרי י' בא הר"ר יוסף ומנעם והנהיג הוא לכתוב בי' אחת שהוא דבר השוה לכל נפש, וכן הסכים הרב גט פשוט עי' עליו במפתחות אות רנ"ג והגם שבאות ק"ך כתב כי פשט המנהג לכותבו בשני י' ובשלוניק נהגו לכותבו בי' אחת מ"מ חזר ושנאי באות מ"ג שמן הדין הוא שאין לכותבו בשני י' דהיינו שאין לכתוב שום י' בין שי"ן לכ"ף, ואף ע"פ שמרן כתב בנפשיכי נהגו לכותבו בשני י' ופשוט דמה שנהגו כאן בע"ת והראן לכותבו בשני י' הוא ע"פ מה שכתב מרן ז"ל הנ"ל מ"מ הרי מצינו שמרן

שכתב שנהגו לכתוב בשני י' לא נפק ודק ואשכח שכן הוא המנהג באמת אלא שהיה בדעתו שהמנהג כן ואפשר שאיזה תלמיד הטעהו שהמנהג כן אבל המנהג לפי האמת שנהגו לכותבו בי' אחת וכמו שכתב הרב גט פשוט בסימן קכ"ו ס"ק ל"ב וז"ל ומהר"ם גאלאנטי בתשובה וכו' כתב דכל זקני הסופרים שבעיר הקדש תובב"א נהגו לכותבו בי' אחת ואמר לו למרן ז"ל פה אל פה אדוני, הסופרים מעידין שכתבו מעולם בי' אחת ומעכ"ת כתב להיפך בספרו והשיב לו דאם נוהגים כך אין לשנות דנהרא ונהרא ופשטיה (ואפשר שמרן ראה שנוהגין לכותבו בשני י' בארץ מולדתו והיה בדעתו שגם בצפת המנהג כן ולכך השיב דנהרא ונהרא ופשטיה) וכו' ע"ש, הרי לך דמרן בעצמו חזר בו ואמר למהר"ם גאלאנטי דאין הכי נמי אם נהגו לכותבו בי' אחת יכתבו בי' אחת, ואם כן אנן בדידן נבחר לשון ערומים כיון שכבר נודע לנו ע"פ עדות מהר"ם גאלאנטי שהרב ב"י ז"ל טועה היה במנהג צפת וחזר בו אנן נמי שיסוד מנהגינו בכאן ע"ת והראן על פי עדות ראשונה של מרן ב"י, עתה שנודע לנו שהרב ב"י בעצמו חזר ואמר שאם נהגו בצפת לכתוב בי' אחת מנהג טוב הוא אנן נמי נחזור ממנהגינו ונחזור למנהג צפת תובב"א שנהגו לכותבו בי' אחת, וכיוצא בזה מצינו להרב ב"י בא"ח סימן תקפ"ד לענין אמירת אבינו מלכנו בשבת בינתיים או אם חל ר"ה בשבת וז"ל וכתב הר"ן כשחל ר"ה בשבת אין אומרים אותו, והרשב"ץ כתב בתשובה המנהג הוא לומר אבינו מלכנו בין בר"ה בין בשבת בינתיים בין ביה"כ ואע"פ שהר"ן לא כתב כן טועה היה במנהג מקומו, וכו' עיין שם, ועיין מה שכתב בזה הרב כנה"ג שם:

איך שיהיה הרי מצינו תרי תנאי דמסייעי לן בזה שבזה אי משנינן אין חשש בזה ללעז גיטין הראשונים מהראנ"ח שכתב בהדיא דאין לחוש ללעז אלא לענין איסור אישות דאיכא חשש ממזרות לעולמים כדאמרן והכא בנ"ד הגם אי איכא למיטעי ולומר שמשמעות בנפשיכי תרי נפשות אין כאן חשש לפיסול גיטין הראשונים כדאמרן, ועוד הרי מצינו להר"ר יוסף שהביא הגהת המרדכי ששינה ממנהג והנהיג שלא לכתוב בנפשכי בשני י' אלא י' אחת, ובודאי היינו טעמיה משום דליכא בזה חשש פיסול לגיטין והני מילי דסברא נינהו, ואדרבא הרבנים ז"ל שכתבו שהשינוי בזה יש בו חשש ללעז הראשונים דבריהם צריכין ישוב בזה דמאי לעז איכא בזה לגיטין הראשונים, וצריכין אנו לדחוקי אנפשין ולומר דהכי קאמרי דשמא יאמרו עליהם שלא היו נותנים לב לדעת מוצא שבפיהם וכשם שבזה לא היו נותנים לב כך בכל הגט לא היו נותנים לב לדעת ענין כתיבת הגט שאינם בקיאין בטיב גיטין וקידושין וא"כ יש פיסול בזה לענין גיטין הראשונים, אלא דעדין לא הונח לנו במאי דכתבו נמי שאם היו כותבין בנפשכי בי' אחת

אין לשנות ולכתוב בתרי י' משום שמוציא לעז על גיטין הראשונים. כך כתב מהר"ם גאלאנטי כמו שהעתיק דבריו הרב גט פשוט בסימן קכ"ו ס"ק צ"ב עיין שם דמאי לעז איכא בזה הא דייקו וכתבו, לכן נראה דיותר טוב לומר וליישב דס"ל שמוציאים לעז על כותבי גיטין הראשונים שאינם בקיאין לכתוב יפה ומשום כבודם אין לשנות בכל אופן דכל המשנה ידו על התחתונה שמוציא לעז על הראשונים אלא דלדבר הזה צריך ערב דהיכן מצינו דבר זה דמההיא דפרק המביא דף ה' ע"ב אין ראיה משם כדכתבנו לעיל שלא נמצא שם שחששו אלא על גיטין הראשונים לא על כותבי גיטין ודוק, וזה לשון הרב דברי יוסף אירגאס סימן א' ושפתיו ברור מללו דכל כי הני מילי דלית בהו איסור ולא סייג לתורה לא אזלינן בתר מנהגא ואין בזה משום אל תטיש תורת אמך, אבל העיקר שאפי' בעסקי העולם כל משכיל בוחר לנפשו היותר בטוח והמשומר מכל נזק ומכשול וכו' עוד כתב וז"ל גם אין להתעקש ולומר דאסור לשנות מנהגו מפני המחלוקת משום דבאמת אין כאן מחלוקת ומריבה אם יתברר האמת ותנתן דת שהעיקר הוא שלא לאומרו ואם באו לידי קטטה הוא משום דהללו השועלים הקטנים מחבלים כרם ה' שמו בפיו של פלוני אלמוני דכל הלכות שבעולם לא יזיזו את המנהג ממקומו אבל אם יתברר להם שאין כח במנהג אלא במידי וכו' ושבענינים האלו העיקר הוא לבחור הסברא היותר נכונה ישימו יד על פה יחרישו ולא ידברו עוד יעי"ש, גם ראיתי להרב ארץ חיים למהר"ח סתהון ז"ל בחלק אה"ע סימן קכ"ו ס"ק ל"ז שגם הוא העתיק דברי מהר"ם גאלאנטי בתשובה סימן י"ט במה שהנעים דבריו למרן קדישא ז"ל ושמרן הסכים לדבריו ושגם מהרימ"ט כתב כי מנהג ארץ ישראל לכתוב בנפשכי בי' אחד ושהרב גט פשוט כתב בסימן קכ"ו ס"ק צ"ב שנוהגים בעיה"ק ירושלים לכתוב בשני י' וגם בצפת נוהגין כן ע"ש מה שסיים איך שיהיה במנהג ארץ ישראל עולין ויורדין בה כל אחד העיד מה שראה בימיו ושהיה המנהג משתנה בזה מימים ימימה ע"ש ומה שנראה לי כתבתי וצור ישראל יצילנו משגיאות ויתן בלבנו לעבדו בלב שלם בקדושה ובטהרה לב טהור ברא לי אלקים אמן, שבעה ימים לחדש טבת שנת מל"א ברכ"ת השם לפ"ק פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן כז

כתב הרב ב"ש באה"ע סימן קכ"ה ס"ק ל"ג ונוהגין לערות וז"ל כתוב בד"מ הטעם כדי דלא ליתי לזייף בין שטה לשטה ובזה נדחו כל הראיות שהביא הב"ח וכו' דאין צריך לערות כי בודאי לדינא דש"ס דמותר לכתוב על דבר שיכול להזדייף א"צ לערות אבל לדידן דאין כותבין ע"ג דבר שיוכל להזדייף צריך לערות ואין להקל ע"ש ונ"ל דהכי

פירושא כי לדינא דש"ס שכותבין ע"ג דבר שיוכל להזדייף משום דאין חוששים לזיוף משום שהיו בקיאים בדבר ויודעים זיופיה ולהכי אין צריך לערות ג"כ שאין חוששין לזיוף, א"נ יש לומר דלדינא דש"ס שכותבין ע"ג דבר שיכול לזייף אין צריך לערות משום זיוף שהרי אם רוצה לזייף אין צריך לכתוב ביני שיטי שהרי יכיל לזייף ולגרר הכתב ולכתוב מה שירצה במה שכתוב אבל לדידן לא אלא נראה דזה דוחק שהרי לדינא דש"ס היו כותבין בין על דבר שיכול לזייף בין על דבר שאינו יכול לזייף והש"ס סתמא קאמר שאין צריך לערות ומשמע אפי' בדבר שאינו יכול להזדייף אין חוששין לערות לכן נראה דהעיקר הוא כמו שכתבנו מתחילה ודוק, חמשה ימים לכסליו התרצ"א אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן כח

כתב מרן בש"ע אה"ע סי' קכ"ט סעיף ל"ד המנהג בשמות הנשים וכו' שיש לכתוב בילא באל"ף וכן כל שם שאינו בלשון הקודש אבל שם כשהוא בלשון הקדש כותבין בה"א וכו' דע כי לשון הש"ע מורה ובא כי כל שם שאינו בלשון הקדש נכתב באל"ף לבסוף ומשמע כי כל הלשונות כולם חוץ מלשון הקדש נכתב באל"ף שלא הוציא מכלל זה אלא לשון הקדש. אלא שראיתי להרב גט פשוט שכתב על זה בסי' זה אות קל"ה וז"ל ודע דהא דקימ"ל כדברי הקונדיריסין דכל שמות לע"ז כותבין באלף בסוף תיבה, נהגו העולם מנהג זה בשמות שהם בלשון לע"ז ספרד או בלשון אשכנז אבל שמות שהם בלשון ערב"י כותבין בה"א וכן כתב מהריק"ש משום דלשון ערב"י הוא קרוב ללשון הקדש, גם השמות שהם בלשון יונ"י כותבין בני רומניי"א בה"א בסוף תיבה וכן כתב מהרי"ט וכו' ע"ש ולבסוף כתב וז"ל הכלל העולה וכו' דשמות הנגזרים מלשון הקדש כותבים במקום תנועת הפת"ח בסוף התיבה ה"א ולא אל"ף בין שמות אנשים בין שמות נשים כגון יאודה אושעיה שרה רבקה לאה וכן נוהגין בלשון ערב עאטיה יחיה שהן שמות אנשים וכן בנשים מליחה מרחבה וכיוצא בהן וכן בשמות שהן בלשון יון הנוהגים בהם בני רומני"א כותבין בה"א בסוף תיבה אבל כל השמות שהם בלשון תרגום או בלעז ספרד או בלשון אשכנז (וה"ה ללשון צרפת דמ"ש) בין באנשים בין בנשים כותבין אל"ף לבסוף במקום תנועת הפתח ואין הולכין אחר המגרש והמתגרשת אם הוא ספרדי או אשכנזי או אם הוא יוני ומערבי אלא הולכין אחר מדות השם כמשפט הלשון אשר ממנו חוצב וגם אין משגיחין לראות איך חותם באל"ף או בה"א דדילמא טועה הוא בענין כתיבת האותיות, וכ"ז לכתחילה אבל אם בדיעבד כתב ה"א במקום אל"ף או אלף במקום ה"א יש להקל יעוש"ב, ועי' להרב ב"ש בשמות הנשים אות יו"ד עש"ב. גם בספר מי השלח בסדר הגט

אות מ"ו ראיתי שהסכים לזה וז"ל שם של לשון הקדש ורומנייא"א וערב"י ויונ"י כותבין בה"א לבסוף ושל תרגום ולעז של שאר לשונות כותבין באל"ף לבסוף גט פשוט וכו' כנה"ג אדמת קדש וכו' עש"ב:

והנה בשם מלכה לכאורה יש לספוקי ביה אם הוא לשון הקדש ככתוב בתורה בראשית י"א כ"ט ושם אשת נחור מלכה וגו' אבי מלכה וגו' גם במדבר ל"ו י"א כתוב בבנות צלפחד וחגלה ומלכה בה"א, או אם הוא נחצב משם המלך שתרגומו מלכא באל"ף או אם הוא נחצב מלשון עצה שתרגומו מלכא וכמו שתרגם יונתן ב"ע על פסוק מלכים א' סי' א' על לכי איעצך נא עצה איתא אמלכינך כען מלכא וכו' ע"ש אלא שנראה שאין סברא לומר כן לשבוק השמות המוזכרים בפסוק בפירוש ולתלות בענינים אחרים ועוד שמלכא שהיא לשון עצה בכף רפה ושם מלכה המוזכר בכתוב בכ"ף דגושה, איך שיהיה מנהגנו כאן והראן יע"א בזה כדעת הרב גט פשוט ומי השלח:

הלכות יבום

סימן כט

שאלה ראובן נלב"ע בלא זרע רח"ל ויש לו שני אחים האח הגדול בעל אשה ובנים והקטן פנוי בלא אשה ובלא בנים, עוד בה הגדול מחייב בתנאי כתובת אשתו שלא ישא אשה אחרת בחייה, עוד בה שהוא נשבע ש"ח בשעת החופה שלא ישא אשה אחרת עליה בחייה כמנהג בני מערבא שמקבל עליו בשבועה כל תנאי כתובה, ועוד כי אנו רואים שהגדול אם יכניסנה לא ישאר עמה ואחר חדש או יותר מזה יגרשנה ויוציאנה מביתו מפני אשתו, אבל הקטן שאין לו אשה רוצה בקיומה כי היא אשתו ודבק באשתו והיא גם כן רוצה בקטן וזה רוצה ליבם וזה רוצה ליבם, אי אמרינן בזה גם כן מצוה בגדול לייבם או נימא כל כהאי גוונא נדחה הגדול מפני הקטן והנדון שלפנינו הם מאנשי ע"ת האפלילאת יע"א שהולכים בכל דבריהם על מנהגי ותקנות של רבני המערב בע"ת פאס יע"א:

תשובה הנה הרמב"ם והרי"ף ז"ל פסקו כחכמים דאבא שאול דסברי שמצות יבום קודם לחליצה כדת של תורה גם בזמן הזה כמו שפסק בפ"א מהל' יבום וחליצה הלכה ב' ובפ"ב הלכה ז' ע"ש, ופסקו מרן ז"ל בשה"ט אה"ע סימן קס"ה סעיף א' בסתם ואח"כ מחלוקת שכתב וי"א שמצות חליצה קודמת ע"ש שלפי הכלל המסור בידינו הלכה כסתם:

אלא דבנשוי אשה מצינו להריב"ש ז"ל בתשובותיו סי' ש"ב שכתב בתוך תשובתו וזה לשונו הצריך לענינינו גם מה שאמרת דהא קיימא לן דמצות יבום קודמת לחליצה וכו'

אבל מ"מ אומר לך דאפילו לדברי הגאונים ז"ל שפסקו שמצות יבום קודמת למצות חליצה, בנדון דידן שהיבם הוא נשוי לכ"ע מצות חליצה קודם דהא קיימא לן שנותנים לו עצה ההוגנת לו שאם היא ילדה והוא זקן או הוא ילד והיא זקנה אומרים לו מה לך אצל ילדה מה לך אצל זקנה כלך אצל שכמותך ואל תכניס קטטה בתוך ביתך ובידאי שבכגון זה מצות חליצה קודמת, שאם היתה בכגון זה מצית יבום קודמת, איך ישיאו לו עצה לבטל מצות יבום הקודמת ומינה לנ"ד שיש לנו לומר בו דמצות חליצה קודמת לכ"ע שאין לך מכניס קטטה לתוך ביתו כמו נושא אשה על אשתו ואם תאמר יגרש אשתו הראשונה וייבם את זו הרי קשין גרושין כמו שמצינו בסנהדרין פרק כהן גדול בא וראה כמה קשים גרושין שהרי התירו ליסד ולא לגרש מכל שכן אשתו ראשונה וכו' ע"ש מה שסיים ותשובת הריב"ש הנז' רמזה בספרו ב"י סי' קס"ה ע"ש ובטור שם כתב בשם ספר המצות שהוא הסמ"ק של הרב הר"י מקורבי"ל ז"ל שאם יש לו אשה אחרת שכופין אותו וכו' עד שיחלוץ, וכן כתב שם הרב דרכי משה ס"ק ג' בשם המרדכי ז"ל שכתב דהמנהג פשוט לחלוץ היכא דיש לו אשה ע"ש, ודברי הריב"ש הנז' הביאם לראיה ולהלכה מרן ז"ל בתשובותיו בדיני יבום וחליצה בסימן ב' ע"ש שהסכים עם רבני אשכנז ז"ל וכתב וז"ל דאיברא דבגלילותנו אנו תופסים להלכה דמצות יבום קודמת כהרמב"ם שהוא מאריה דאתרא מ"מ בנדון זה שהיבם נשוי אשה אפי' להרי"ף והרמב"ם וההולכים בשיטתם הכא מצות חליצה קודמת וכמו שכתב הריב"ש ז"ל וכו' ע"ש בדברי קדשו, גם הרב דרכי נעם בתשובה סימן מ"א דן וזיכה את הדין מדברי הריב"ש הנז' והביא ג"כ לראיה דברי מרן ז"ל אשר זכרנו בתשובותיו ע"ש שהאריך והרחיב הדיבור בזה, גם מהר"י הלוי בתשובותיו כלל ב' סימן ט' נשא ונתן בזה ושנה ולימד דעת את העם וכך הסכימה דעתו דעת עליון וע"ש שהביא לנו בתשובתו שגם מהר"י מינץ ז"ל ומהר"ש דמודינא ז"ל ומהר"י בן לב כך הסכימה דעתם ככל אשר הורנו הוא ז"ל בתשובתו הרמתה עיין עליו ותרוה צמאונך, גם מהר"י אדרבי ז"ל בספרו דברי ריבות סימן י"ג השכיל על דבר ימצא טוב בזה ועלתה הסכמתו ככל הרבנים הנזכרים עיין שם באורך:

באופן שדבר זה מוסכם מרוב פוסקים ראשונים ואחרונים דגם למאי דקי"ל מצות יבום קודמת למצות חליצה אם הוא נשוי אשה לכ"ע מצות חליצה קודם אלא דאיכא פלוגתא בין הפוסקים אי כייפינן ליה לחלוץ או לא כייפינן אלא אמרינן ליה דמצות חליצה עדיף אבל לא כייפינן ליה ועיין בזה להרב מהר"י אדרבי בתשובה הנזכרת לעיל דסימן י"ג, עוד איכא פלוגתא דרבוותא באם נשבע לאשתו שלא ישא אשה אחרת עליה בחייה כמנהגנו אנן בני מערבא אי חלה שבועה גם על מצות יבום או לא חלה שבועה על זה, או אי

אמרינן דלא נכלל בתנאו ובשבועתו דבר זה כלל דלא נשבע אלא על אשה שלוקח מרצונו ומדעתו שהוא אומר לה שלא ישא אחרת עליה דהיינו הוא ברצונו ולדעתו אבל היבמה הקנו לו מן השמים ואגידא ביה על כרחו וקדושי אחיו הפילו לו זאת האשה לא קדושיו ועל זה לא נשבע, וכל אחד מהרבנים הנז' גילה דעתו בזה הרב דרכי נועם והרב מהר"י הלוי ז"ל עיין שם בתשובותיהם הנז' לעיל, ודעת מרן ז"ל בתשו' שם בדיני יבום וחליצה שאלה ד' שהשבועה חלה ואינו יכול ליבם כ"א לחלוץ עש"ב, איך שיהיה אם היה היבם נשוי אשה אחרת וכ"ש אם הוא מושבע אליבא דכ"ע מצות חליצה קודמת למצות יבום אפי' לדעת הרי"ף והרמב"ם דסוברים דגם בזמן הזה מצות יבום קודמת למצות חליצה היכא דנשוי אשה מודו שמצות חליצה קודמת, וא"כ בנ"ד שהגדול נשוי אשה שדינו בחליצה כמו שכתבנו ולא ביבום גם שרוצה ליבם מ"מ דינו הראוי לו הוא החליצה, ואחיו הקטן הפנוי בלא אשה ובלא בנים ורוצה ליבם כדת של תורה והיבמה ג"כ רוצה בו מפני שהוא פנוי ותמצא מנוח ומרגוע לנפשה כי שם ביתה, א"כ הוה ליה ביאת קטן וחליצת גדול שהיא פלוגתא דאמוראי ביבמות ט"ל ע"א וע"ב וקימ"ל דביאת קטן קודמת כאיכא דאמרי בתרא דסברי דבביאה כ"ע לא פליגי דביאת קטן עדיפא ע"ש, וכן פסק הרמב"ם ז"ל בפרק ב' מהלכות יבום הלכה י"ג ע"ש ופסקה מרן ז"ל בש"ע סימן קס"א סעיף ו' וז"ל לא רצה הגדול ליבם אלא לחלוץ והקטן ממנו רוצה ליבם, ביאת קטן עדיפא וכו' ע"ש, והכא נמי כיון שהגדול שהוא נשוי אשה אפי' רוצה ליבם אמרינן ליה חליצתו קודמת ליבום א"כ דינו בחליצה ויבום אחיו הקטן עדיפא לן, עוד יש להביא ראיה לזה ממה שכתב רבינו ב"י בסימן זה סי' קס"א בשם הריטב"א וז"ל ומה שאמרת שיש לו אשה ובנים מ"מ אינו מאותם שכופין אותם להוציא אלא דכל שיש יבם אחר שאין לו אשה בו המצוה יותר ובו משיאין עצה ומבקשים אע"פ שאינו גדול לדעת מורי הרא"ה וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא דברי הרב ודברי תלמיד למו שומעין שכתבו כיון שיש להגדול אשה ובנים והקטן הוא פנוי פונים אליו ועליו המצוה שהוא ברי בחיובא הגם שקימ"ל מצוה בגדול ליבם והיא משנה ערוכה ביבמות ט"ל ע"א ופסקה מרן ז"ל בסימן קס"א סעיף ד' מ"מ זה הגדול שהוא נשוי אשה פקע מיניה מצוה זו כיון שיש לו אח פנוי והוטלה על אחיו שאין לו אשה וכדאמרן, וכ"ש בנ"ד שהוא והיא רוצים זה בזה ולא רצתה נפשה בגדול, הקטן יהיה לאלף ויכוננו יחדיו בשבת אחים גם יחד איש ואשה שזכו:

אלא שמצאנו ראינו להרב הגדול החסיד העניו מהר"י בן ואליד ז"ל בספרו הבהיר ויאמר יצחק בחלק אה"ע סימן פק"ד שכתב וז"ל תשובה הנה על מה שיש ליבם אשה ובנים ונשבע לאשתו שלא ישא אחרת עליה אפ"ה יכול ליבם לדידן דקימ"ל מצות יבום קודמת

כמ"ש וכו' והגם שהריב"ש וכו' בנ"ד שהיבם נשוי אשה והעתיק לשון הריב"ש במושלם וגם העתיק דברי מרן ז"ל דפסק שאם היה נשוי אשה חליצה קודמת ודברי מרן דסימן ד' לענין שבועה דחיילא ואינו יכול ליבם הגם שהוא באחד ואח אין לו אסור ליבם ע"ש, ואחר זה כתב הרב וז"ל מ"מ הרי מצינו לרבותינו בעלי התקנות שתקנו בשנת גש"ן וז"ל עוד תיקנו החכמים י"ץ שמכאן והלאה כל שיש לו אשה ונפלה לי אשת אחיו ליבום אפי' בתוך עשרה שנים ואפי' היה לו זרע מאשתו דיכול ליבם אשת אחיו דאשה הקנו לו מן השמים, ואין צריך ליתן לאשתו לא גט ולא כתובה וכו' ואחר כך העתיק התקנה דשנת שכ"ם שאף ע"פ שקבל עליו בשבועה שלא ישא אשה אחרת אנו מפקיעין התנאי ההוא מעכשיו הפקעה גמורה ע"כ וכתב הרב ז"ל דכיון דקבלנו עלינו תקנות רבני פ'אס יע"א ונתפשטה תקנה זו בערי המערב מינה לא נזוע שמי שהוא נשוי אשה ונפלה לו יבמה יכול ליבם וכו' וכשנשבע לה שלא ישא וכו' חוץ מהיבמה שהקנו לו מן השמים וכו' וסיים הרב וז"ל אלא דעדין יש לחלק ולומר דע"כ לא תקנו שהנשוי יכול ליבם אלא דוקא היכא דיכול למיקם בסיפוקיהו אבל אי לא יכיל למיקם בסיפוקיהו אמרינן דמעולם לא תקנו בזה וא"כ הדרינן לדין תורה דכיון דלא יכול למיקם בסיפוקיהו אף לדברי הרמב"ם דמצות יבום קודמת הכא יודו דמצות חליצה קודמת והן לא יהיה אלא ספק וכו' ע"ש, וא"כ לכאורה נראה הגם שמן הדין מי שהיה נשוי אשה מצות חליצה קודם כמ"ש מ"מ מצד התקנה כמו שהביא לנו הרב חזרנו לדין תורה וחזר הדין לסיני שמצות יבום קודמת למצות חליצה והגם שהוא נשוי אשה וכן הוא באמת משמעות דברי הרב שהוצרך לחלק ולומר דהיכא דלא יכול למיקם בסיפוקיהו לא תקנו ולכן יחלוץ גם לפי התקנה ולא כתב שיחלוץ לפי שהוא נשוי אשה והרי היבמה מעכבת עליו שלא רצתה להתיבם מפני שהוא נשוי אשה אלא ודאי משמע דהרב סובר דהיבמה אינה יכולה לעכב אלא באם אינו יכול למיקם בסיפוקיהו וכדאמרן אבל אי יכול למיקם בסיפוקיהו הגם שהוא נשוי אשה אין היבמה יכולה לעכב שהרי בשאלה כתוב לאמר והאלמנה אינה רוצה כ"א לחלוץ ובאה בטענה דכיון שהיבם הנז' לא אמיד בנכסי ולא יכול למיקם בסיפוקיהו כידוע אינה רוצה להתיבם וכו' אם נאמר שיש לה דין מורדת כיון דקימ"ל דמצות יבום קודמת וכו' עש"ב ז"ל לא האשה שהיא אשתו היא שמעכבת וטוענת עליו דלא יכול למיקם בסיפוקיהו וא"כ למה צריך לומר מטעם דלא יכול בסיפוקיהו הא אפי' יכול יכולה לעכב היבמה עליו משום שהוא נשוי אשה אלא ודאי משמע ליה להרב ז"ל שזה לפי התקנה אינה יכולה לעכב עליו כדאמרן:

אמנם כד דייקת שפיר נראה שלא יתכן לומר דבר זה כלל ואין מכאן סתירה למה שכת' שכיון שהוא נשוי אשה החליצה קודמת וכיון שכן הוא כיון שיש לו אח פנוי שרוצה ליבם יבום קודם לחליצת הגדול, חדא דגם במונח זה שאינו כפי האמת אין לסתור את הדין שכתבנו מצד התקנה שלא תקנו שהיבמה אינה יכולה לעכב אלא כשאין כאן אלא אח אחד והוא באחד ומי ישיבנו ואין כאן מצות יבום אם היבמה יכולה לעכב עליו אבל בנ"ד שיש לנו אח קטן שרוצה ליבם והיבמה ג"כ רוצה בו ומצות יבום מתקיימת ע"י הקטן שפיר בזה נימא דלא תקנו לגרוע כח היבמה והיא סברא נכונה וישרה ואמתית, ועוד דגם בתקנה כתוב יכול ליבם ובזה לא סתרו את הדין שקימ"ל מצות חליצה קודמת ליבום אם הוא נשוי אשה דאין הכי נמי עדיין הדין הזה כדקאי קאי שקודמת חליצה ליבום ובית דין נותנים לו עצה ההוגנת לו על זה שחליצה קודמת ועדיפא ליה ואם ירצה שלא לחלוץ אלא ליבם ודאי שיכול ליבם כמו מצות התורה גם כן שאמרה יבום קודם ואפ"ה אם ירצה לחלוץ יכול לחלוץ הכי נמי בהפך הגם שמצוה לחלוץ ביש לו אשה אם ירצה ליבם יכול ליבם ואינו עושה שום איסור אבל מ"מ המצוה המעולה היא החליצה וא"כ האח הקטן שרוצה ביבום והוא פנוי בלא אשה הוא הקודם כמש"כ לעיל, ועוד שבאמת יש להוכיח מלשון התקנה שלא דברו חכמי התקנה אלא כנגד אשתו הנשואה לו מכבר ממה שגזרו אומר ואף היא בלשונה נאמרה שאפי' בתוך עשרה שנים וכו' ואי דבריהם הם נגד האלמנה והיבמה מה שיאטייהו דעשר שנים לענין יבמה וכן מאי שאיטייהו דזרע ביבמה, בנים הוה להם למנקט לומר הגם שיש לו בנים שמתקוטטין עמה, ועוד מאי האי שאמרו דיכול ליבם אשת אחיו וכו' הא גם בלא תקנה ודאי יכול ליבם אשת אחיו להריב"ש ולרוב המפרשים שאין יכולין לכופו לחלוץ אלא אמרינן ליה שמצות חליצה קודמת למצות יבום ואם אינו רוצה לחלוץ ודאי יכול ליבם שאין הדין מעכבו על זה וכמו מצות התורה שאמרה שמצות יבום קודם ואפ"ה אמרה תורה שאם לא ירצה הרי הוא ברשות עצמו ויחלוץ וגם כאן נימא הכי דהגם דאמרינן שמצות חליצה קודמת משום קטטה שמכניס לתוך ביתו מ"מ אם לא ירצה לחלוץ יכול ליבם ואין איסור בדבר וא"כ כך היה להם לומר שאם ירצה היבם ליבם יכול לכוף את היבמה להתייבם אם הם המדברים לנגד האלמנה היבמה, ועוד מהו זה שנתנו טעם לשבח בדבריהם שאשה הקנו לו מן השמים ומי לא ידע בכל אלה שאשה הקנו לו מן השמים, ועוד אם הם מדברים נגד היבמה מה זה שאמרו ואין צריך ליתן לא גט ולא כתובה דמה ענין זה ליבמה ואי קאי איבמה הוה להו לומר ואין צריך לגרש את אשתו הראשונה אלא און עליך לומר דבר זה אלא הדברים פשוטים שלא באו בתקנתם לגרוע כח האלמנה

היבמה כלל אלא כל עצמם לא באו וכל מטרתם היא לנגד אשתו אשר עמו שהוא מעוכב מלעשות מצות יבום מצדה שהתנית עמו בשעת החופה שלא ישא אשה אחרת עליה וקבל על עצמו התנאי בשבועה כמו שנוהגין אנן בני מערבא בכל הכתובות וראו הרבנים בחכמתם שבזה התנאי והשבועה בטלה אצלנו מצוה הכתובה בתורה יבמה יבא עליה אם האחים כולם נשואים ועוד דאיכא עגמת נפש למת ולקרוביו שתדחה אשת המת החוצה ותנשא לאחרים, ולכן עמדו רבותינו ז"ל בעלי התקנות ואמרו שהיבם יכול ליבם אשת אחיו ואין עומד בפניו לא תנאי ולא שבועה ואין אשתו יכולה לעכב עליו שזו היבמה אינה בכלל התנאי והשבועה שאשה הקנו לו מן השמים ואין צריך לפטור אשתו בגט ולשלם לה סכום כתובתה כתנאי שהתנה עמה שאם ירצה לישא אשה אחרת אזי חייב את עצמו שישלם לה כל מה שקבל ע"ע ולפטור אותה בגט כשר מיד ולאלתר ועל זה גזרו אומר הרבנים שהיבמה אינה בכלל התנאי והשבועה ואין צריך ליתן לאשתו לא גט ולא כתובה, שבזה הועילה התקנה תקנת רבותינו זיע"א אבל בעיקר דין היבמה לא נכנסו בתגרה כלל וכאשר היתה באומנה הדין תורה שאם הוא נשוי אשה שמצות חליצה קודמת ליבום במקומו עומד ולא זז ממקומו ולא יזוז וכדקאי קאי והדין דין אמת ונכון וקיים הדבר הזה עלינו לעולם ועד שאם היבם נשוי אשה שבזה יכניס קטטה לביתו אמרינן ליה שמצות חליצה קודמת כמאז ועד עתה. ואם לא ישמע לדברינו וירצה ליבם, לדעת הריב"ש ודעמיה לא כייפינן ליה ואם ירצה ליבם הרשות בידו וכ"ש אם היבמה רוצה להתיבם עמו אין כאן דבר, וגם האשה אשת חיקו אינה יכולה לעכב מכח התקנה, וא"כ חזרנו לדין הלמד מענינו שכיון שמן הדין היבם הגדול אין עליו לעשות אלא מצות חליצה, והאח הקטן רוצה ליבם והיבמה ג"כ רוצה בו, הקטן קודם לגדול כמו שכתבנו: **ומה** שהוצרך הרב ויאמר יצחק לזכות את האלמנה היבמה משום דאינו יכול למיקם בסיפוקיהו ולא מטעם שהוא נשוי אשה צריכין לומר דמשום דהיבמה לא באה בטענת נשוי אשה לכך אינה רוצה ביבם אלא באה בטענה משום דלא יכול למיקם בסיפוקיהו ולכך קאמר הרב דטענתה טענה, אבל באמת גם ביכול למיקם בסיפוקיהו אם היבמה טוענת שאינה יכולה להתיבם עמו משום שהוא נשוי אשה ואינה יכולה לעמוד עם הצרה, טענתה טענה, ואין דנין בה דין מורדת:

ובחופשי מצאתי בספרי דבי רב בס' כרם חמר למהר"א אנקאווא ז"ל בח"ב שהוא ס' התקנות הדבר מפורש יוצא כמ"ש אנן בענ"ד והוא שם בסי' מ"א וז"ל בענין התקנה החדשה אשר התקינו בה שאם נפלה לו אשת אחיו שיכול ליבם וכו' כתב מורינו ה"ה הדיין המצויין כמוהר"ר יעקב אבן צור ז"ל בענין היבמה שנפלה לפני יבם ואין היבמה

רוצה להתיבם מכמה אמתלאות וכו' וגם הוא נשוי אשה והכריח שם שכיון שהוא נשוי אשה מצות חליצה קודמת וכו' וכתב ואע"פ שבספר תקנות קדמוננו נמצאת תקנה שתיקנו בשנת גש"ן לקיים מצות יבום אפי' בנשוי ואפי' תוך עשרה שנים וכו' לא באו לחלוק על הריב"ש ולומר בכגון דא מצות יבום קודם דכל עצמם לא באו לתקן אלא על מה שנוגע ליבם עם אשתו הראשונה שקודם התקנה היתה יכולה לעכב עליו שלא ליבם על דברת שבועת אלקים אשר נשבע לה בעת נשואיה שלא ישא אשה אחרת עליה וכמו שמבואר בפוסקים ז"ל דחיילא שבועה איבמה בכולל ולפיכך תקנו דמשם והלאה יבררו בשבועה שלא ישא אלא ע"פ התקנה שבזה לא תחול שבועה כלל איבמה ולא תוכל אשתו ראשונה לעכב עליו בשום אופן אבל הדין אשר בין היבמה עצמה והיבם כדקאי קאי ולא דברו בו חכמי התקנה כלל וזה מוכרח בלשון התקנה וכו' וע"כ לומר דלא מיירי חכמי התקנה אלא כשהיבם והיבמה שניהם חפצים ביבום, אבל כשהאחד מהם מעכב ישאר הדבר למה שיתן הדין וכבר נתבאר דהריב"ש ומרן רבינו ב"י ז"ל כתבו להדיא דבנדון כזה אפי' להרי"ף והרמב"ם מצות חליצה קודם וכו' ע"ש מה שסיים בכי טוב וברוך ה' שהנחני בדרך אמת שפת אמת תכון לעד:

זאת התורה לעול'ה בהא סלקינן ובהא נחתינן שאם היבם הגדול יש לו אשה, והקטן ממנו הוא פנוי ורוצה ליבם הוא קודם לגדול כאשר נתבאר בטוב טעם ודעת שהיא באמת תורה נצחית לעד ולעולמי עולמים לא נשתנית ולא תשתנה כמאז ועד עתה ועד עולם וצור ישראל יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות אמן, בחדש אדר שנת ישראל אשר בך אתפא"ר לפ"ק פה אורן יע"א:

הלא כה דברי זעיר שם דוד הוא הקטן **דוד הכהן סקלי** י"ץ

סימן ל

כתב הטור אה"ע סי' קע"ג וז"ל היתה היבמה באיסור ערוה על הבעל כגון שעבר או טעה ונשא בתו או חמותו ומת, ונפלה לפני אחיו, אין זו אשתו, שאין קדושין תופסין לו בה, ולא שייך בה לא חליצה ולא יבום ואם היה לה צרה חולצת או מתייבמת, וזו שהיתה לבעל באיסור ערוה היא ליבם כמו אשה נכרית ומותר בה עכ"ל:

משמע מפשט דברי הטור עליונים למעלה ראש דנקט כגון שנשא בתו, וטעים לה משום דלא תפסי בה קדושין, והא בלא טעם זה, אין כאן דין חליצה ויבום, שהרי הניח בתו שהיא אשתו דשמו לא ימחה כיון דיש לו בת, אלא משמע מדבריו דבעינן זרע שהוא חוץ מאשתו ולכך אי הוו תפסי בה קדושין נעשית אשתו, ובעינן זרע אחר חוץ מאשתו. ודבר זה הוא קשה כמטיל ברזל ליכנס בדעתו של אדם, ועוד קשה לן בדברי הטור מאי

קא מסיים ואם היה לה צרה חולצת או מתייבמת, הא כבר כתב שאין קדושין תופסין בבתו ולא הוי כאשתו וא"כ כיון שהניח בת הרי זרעו קיים וא"כ אמאי צרתה חולצת ומתייבמת הא הוי אשת אחיו שאסורה לו מן התורה כיון שיש לו זרע ואם תפרש דמיירי באם מתה הבת קשה חדא והרי סיים בה הטור וזו שהיתה לבעל באיסור ערוה היא ליבם כמו אשה נכרית ומותר בה, הרי דעדין קיימת, ואי תימא דלצדדין קאמר דריש דבריו באם מתה הבת, וסוף דבריו באם היא קיימת קאמר דמותר בה אבל אסור בצרתה משום דעדיין הבת קיימת והרי זרע אחיו עדין בעולם, חדא עי' להרב פרישה ס"ק ה' שדבריו מוכיחים היפך מזה ע"ש, ועוד אי מיירי ברישא במיתה הבת, פרנס לי באיזה זמן מתה, אי קודם שמת אביה שהוא הבעל א"כ אפילו אי הוי דינא דתפסי בה קדושין צרתה חולצת ומתיבמת כיון דבשעת מיתת הבעל שהיא שעת נפילה כבר מתה, דינא הוא דחולצת ומתיבמת ואיך תלי תניא בדלא תניא, ואי מתה אחר מיתת האב הרי בשעת נפילה שהיתה הבת קיימת אין אני קורא בה בצרתה יבמה יבא עליה ואסורה כאשת אח שיש לה בנים:

לכך נראה שודאי גם רבינו הטור סובר דגם אי הוו תפסי קדושין מ"מ הרי היא בתו והרי יש לו בנים וזרע ואין כאן במקום זה לא חליצה ולא יבום אלא דעיקר דבריו דאתא לאשמועינן דמשום דלא תפסי בה קדושין לכך היבם שהוא אחי אביה מותר בה כאילו עדין לא נשאת והיינו טעמא משום דלא תפסי בה קדושין אבל אי תפסי בה קדושין הויא אשת אחיו שיש לו בנים כיון שהיא בת אחיו וזרע אחיו קיים והטור דבריו לצדדין קאמר דפתח בשתים דהיינו שנשא בתו או חמותו וקאמר עלייהו שאין קידושין תפסי בשום אחת מהם ולא שייך בהו לא חליצה ולא יבום והאי כדאיתיה והאי כדאיתיה דהיינו על הבת משום תרתי, חדא דלא תפסי בה קדושין, ועוד הרי זרעו קיים ועל חמותו משום חדא דלא תפסי בה קדושין, וכן מה שאמר וזו שהיתה לבעל באיסור ערוה היא ליבם כמו אשה נכרית ג"כ קאי אתרווייהו דהיינו על הבת היא מותרת לו ולא צרתה דהא יש לו בנים, ובחמותו מותרות לו בשתים היא וצרתה משום דחמות אחיו הויא ליה כנכרית שמותרת לו וצרתה צריכה יבום או חליצה ולא מיחזי כבונה שתי בתים כדפרשי הרב פרישה ס"ק ה' ע"ש, אלא דכל זה באמת אינו נוח לי שרבינו הטור יעמיס בלשונו כל כהאי גוונא, ולכן נראה לומר שהטור לדוגמא נקט בתו לענין שהיא ערוה עליו ונשאה באיסור דלא תפסי בה קדושין והיינו לעלמא שמותרת לאחיו וכן מותרת לעלמא אפילו בלא גט משום דלא תפסי בה קדושין והויא פנויה אבל הדינים המסתעפים דנקט הטור לענין חליצה ויבום וכל הסעיף כולו לא קאי אלא אחמותו, ואגב דנקט בריש הסימן

בתו או חמותו של יבם, נקט נמי הכא בתו או חמותו של בעל, וכדי נסבה באגב דוקא שהרי הרמב"ם ז"ל מריה דהאי דינא לא נקט אלא אחותו מאביו שהוא ערוה על שניהם ע"ש, ולא יכולתי לומר שהיא ט"ס וצ"ל אחותו מאמו או חמותו וכו' והוה אתי שפיר הכל, משום שראיתי בכל הנוסחאות כתוב כן וכן בנוסחת רב"י כתוב כן וכן היא נוסחת הלבוש ע"ש, על כן לא יכולתי לשלוח ידי להסכים שהוא טעות סופר והנלע"ד כתבתי: דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן לא

נשאלתי על אשה נשואה שהיתה חולנית ואמרו שהרופאים נטלו ממנה האם באופן שלפי דבריהם אינה בת לידה שאינה ראויה לילד ומת בעלה בלא זרע ויש לו אחים אם פטורה מיבום וחליצה או לא:

תשובה הנה מרן ז"ל בש"ע סימן קע"ב ס"א פסק דאילונית אינה בת חליצה ויבום ע"ש, ושם בסעיף ט"ז כתב וז"ל אשת קטן ואשת שוטה פטורות מן החליצה ומן היבום אבל אשת החרש והזקנה והעקרה הרי הם כשאר כל הנשים וחולצות או מתיבמות עכ"ל, ובספרו הגדול בית יוסף הביא לנו שני טעמים בזקנה והעקרה טעם הרמב"ם ז"ל משום דזקנה ועקרה היתה להן שעת הכושר מה שאין כן באילונית שלא היתה לה שעת הכושר, וטעם הנמוקי יוסף משום דמצינו דכמה עקרות וזקנות נפקדו להכי ראויות הם להקים זרע מה שאין כן באילונית:

ולפ"ז לפי טעם הרמב"ם דמשום שהיתה להן שעת הכושר ה"ה בנדון דידן שנטלה לה האם הרי היתה לה ג"כ שעת הכושר קודם שתנטל לה האם ולהכי בת יבום וחליצה היא ולטעם הנמוקי יוסף דמשום שמצינו כמה עקרות וזקנות שנפקדו בנ"ד לא שייך בו האי טעמא והויא כאילונית ופטורה:

אלא דנראה לי דכל זה דוקא אם יש לנו ידעה ודאית דאמת הדבר שנטלה האם שלה אבל אם יש לנו ספק אם אמת אלו הדברים או לא אליבא דכ"ע חולצת ולא מתיבמת כדין אילונית ספק דפסק מרן ז"ל בסימן הנז' סעיף ב' וז"ל ספק אילונית חולצת ולא מתייבמת, ולכן נראה לדין בנ"ד שאומרים שהרופאים נטלו לה האם ואחר שדרשתי וחקרתי לא מצאתי בירור לדברים אלו דאמירן בעלמא הם ולא יש לנו בירור שהדברים האלו יצאו מפי רופאים מומחים שנאמר בהם דנאמנים הם משום דלא מרעי אומנותייהו כ"ש בזמן הזה דחשידי בכך כמי שראינו בעינינו בכמה מעשים שבאו לידינו שאין אמון בהם לכן צריכה חליצה מספק, וכ"ש דלטעם הרמב"ם ז"ל ודאי בעיא חליצה שהרי היתה לה שעת הכושר וכדין עקרה וזקנה ולהכי לית דין זה צריך בושש ולזה אמרינן וקרינן עליה

מדוע בושש רכבו לבא ומדוע אחרו פעמי מרכבותיו לקרא לו בית חלוץ הנעל וחלצה נעלי מעל רגלו, יום ט"ז לחדש טבת שנת כ"י אמרת"ך חייתני לפ"ק פה אורן יע"א:
דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן לב
השמטה לאה"ע סי' ל"ז ס"א.
הבת ברשות אביה משנולדה עד שתבגר לאו דוקא אלא שתביא שתי שערות שאז נקראת נערה וכשהיא בת י"ב שנים ויום אחד שאם העני יכול למוכרה (עי' כתובות מ' ע"ב ושם כ"ט ע"א) ועי' הרמב"ם הלכות עבדים הלכה א' וזכאי בקידושיה ובמצואתה ובמעשיה ידיה כדאיתא שם (כתובות מ"ו ע"ב) וא"כ הוא ודאי שרשאי ובידו להשכירה לשכירות חדשים ושנים עד שתבגר, והשכירות דידיה היא שהתורה זכתה לו הכל, ויכול לכפותה על זה כיון דהכל שלו וברשותו, ודיקא הבת אבל לא הבן דקרא כתיב וכי ימכור איש את בתו וכו' ולא בנו עי' תוספת על התורה בפסוק זה ע"ש, ועי' בספר מצות השם מצוה מ"ד (י"ז):
נשלם חלק אבן העזר, בעזרת מלך סומך ועוזר. קרית חנה דוד
חלק ב'

חושן משפט

הלכות עדות

סימן א
בענין עדות ז"ל הרמב"ם ז"ל הלכות עדות פרק י"ו הלכה א' מי שהעידו לו אנשים רבים וגדולים בחכמה וביראה שהם אומרים שראו פלוני וכו' או שלוה מפלוני, אע"פ שהוא מאמין הדבר בלבו כאילו ראהו לא יעיד עד שיראה הדבר בעיניו וכו' שנאמר והוא עד או ראה או ידע וגו' וכל המעיד מפי אחרים הרי זה עד שקר ועובר בל"ת שנאמר לא תענה ברעך עד שקר עכ"ל, וכן הוא במסכת סנהדרין ל"ז ע"א שמא תאמרו מאומד ומשמועה עד מפי עד מפי אדם נאמן וכו' ע"ש, והא דכתיב או ידע פירשו רבותינו שתועיל ידיעה בלא ראייה כיצד מנה הודית לי בפני פלוני ופלוני יבאו ויעידו זו היא ידיעה בלא ראייה, עי' להרמב"ן ז"ל בפירושו על התורה ספר ויקרא פרשה ה' פסוק א' ע"ש, ועי' מור"ם ז"ל בהגה חשן משפט סימן כ"ח סעיף א' עיין שם:

סימן ב
ראה ראיתי להרב הגדול השקדן בתורה ודולה ומשקה אותה לאחרים כקש"ת כמוהר"ר יוסף נסים בן אדהאן י"ץ בחבורו הגדול מעשה בראשית כתיבה יד הראנו ידו הנפלאה

במה שהקשה ונתעצם בקושייתו והניחה בצ"ע והוא דלפי מה שפסק הרמב"ם ז"ל בהלכות עכו"ם פרק רביעי הלכה ו' וז"ל והיאך דין עיר הנדחת וכו' עד שתבקע העיר כשתבקע מיד מרבין להם בתי דינין ודנים אותם כל מי שבאו עליו שני עדים שעבד עכו"ם אחר שהתרו אותו מפרישין אותו נמצאו כל העובדים מיעוטה, סוקלין אותם ושאר העיר ניצול, נמצאו כל העובדין רובה, מעלין אותם לבית דין הגדול וגומרין שם דינם והורגים כל אלו בסייף ומכין את כל נפש אדם אשר בה לפי חרב טף ונשים אם הודחה כולה, ואם נמצאו העוברים רובה, מכים את כל טף ונשים של עובדים לפי חרב וכו' עיין שם, והקשה הוא יצ"ו דהיאך מקבלין עדות המעידים עליהם שעבדו עכו"ם כדי שנעשה כל העיר עיר הנדחת או רובה לפי חרב ואפי' הנשים והטף שלהם הא הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה שהרי לפי עדותם יתחייבו גם הנשים והטף של העובדים ואם יוזמו העדים לא יתחייבו נשיהם וזרעם לקיים בעדים ועשיתם לו כאשר זמם לעשות כדדרשינן במסכת מכות דף ב' ועשיתם לו כאשר זמם לו ולא לזרעו לו ולא לאשתו ואם כן הויא לה עדות שאי אתה יכול להזימה, והגם שמצינו להתוספות שם במכות ד"ה מעידין אנו באיש פלוני שהוא בן גרושה וחלוצה אין אומרים וכו' אלא לוקה ארבעים וכו' הקשו התם כעין קושיא זו וז"ל תימא כיון דאם הוזמו אינן נעשין בן גרושה וחלוצה א"כ גם בשלא יוזמו איך יעשה על פיהם בן גרושה, ואמאי הא הויא עדות שאי אתה יכול להזימה ואין זה עדות, ותירצו דכיון דלוקין הוי כאשר זמם והוי שפיר אתה יכול להזימה ע"ש, והכא בענין עיר הנדחת אי אפשר לפרש כן שהרי שם בא"ד הקשו על פירושם זה מפרק היו בודקין ותירצו וז"ל וי"ל דהתם כיון שבאין לחייבו מיתה וזממו להרוג את הנפש לא מקיים כאשר זמם במלקות דהא בהדיא כתיב נפש בנפש גבי הזמה דעדות נפשות ולא חשיב יכול להזימה במלקות דהא בהדיא כתיב נפש בנפש גבי הזמה דעדות נפשות ולא חשיב יכול להזימה במלקות אבל הכא שלא כיוין אלא לשווייה בן גרושה ובן חלוצה דליכא כי אם לאו בעלמא כיון שלקו חשיב שפיר עדות שאתה יכול להזימה וכו', ע"ש מה שתירצו עוד, הרי לך דכתבו בהדיא שאם באו על עסקי מיתה לא מקיים כאשר זמם עד שיהא נפש בנפש, וא"כ כיון דכתיב ועשיתם לו כאשר זמם ודרשינן לו ולא לזרעו ולא לאשתו א"כ בניו ואשתו של זומם אינם נהרגים, ואנן בעינן כאשר זמם לעשות וליכא כדאיתא בש"ס דמכות ב' ע"א עש"ב:

ואנכי הרואה נ"ל לומר דלא קשה מידי חדא דהכא נמי נימא דכיון שהעדים גופם מקיימים בהם נפש בנפש קרינן בהו כאשר זמם שפיר הגם שלא נחייב לזרעו ולאשתו כמו התם כיון שהוא מתחייב מלקות הגם שלא מחייבינן לזרעו ולאשתו כלום מקיים

שפיר כאשר זמם, ועוד דאחר ההתבוננות נ"ל דקושיא מעיקרא ליתא שהרי העדים המעידים בעיר הנדחת אינם מעידים על הרוב של אנשי עיר הנדחת שהתרו בכולם כאחד ומיד אחר התראתם עבדו כולם כאחד העכו"ם כדי שנאמר א"כ הם באו לחייב מיתת חרב לאנשים ולטף כדין חיוב אנשי רוב עיר הנדחת או כולה אלא הם מעידין על כל יחיד שהתרו בו ועשה מעשה נמצא שהם לא באו לחייב מיתה שהיא סקילה אלא ליחיד דקימ"ל שחייב סקילה ע"פ עדותם כדין העובד ע"ז וא"כ לפי עדותם בניו ואשתו אינם באים לכלל חיוב כלל וכן כל יחיד ויחיד אינו חייב אלא הוא והעדים ג"כ באים לחייב לו ולא לאחרים שהרי מתחילה דנין כל אחד ואחד בפ"ע והרי הוא באמת מחוייב סקילה ומפרישין אותו לצד אחד ואם נמצאו מועטין מחייבים אותם כדינם סקילה ומקיימינן בהו כל דיני נפשות הם ולא ממונם כדכתיב כדי רשעתו במספר רשעה אחת אתה מחייבו ולא שתי רשעיות דהיינו מיתה וממון כדדרשו מן ואם אסון יהיה וגו' ואם לא יהיה אסון ענוש יענש וגו' כדאיתא בפ' ג' דכתובות וכן לא בניהם ולא נשיהם דלא יומתו בנים על אבות כתיב וא"כ הוי שפיר עדות שאתה יכול להזימה שאם יוזמו יתחייבו הם מיתה כאשר יזמו לעשות לחייבו סקילה גם הם סוקלין אותם, אלא שהתורה אמרה שאם באו לחשבון ונמצאו רוב העיר שנתחייבו יחידיה סקילה אזי שינתה התורה במיתתם מסקילה להרג והקילה במיתתם והחמירה עליהם שגם ממונם יאבד ולחייבם בשתי רשעיות מיתה וממון וגם החמירה להמית גם בניהם ונשיהם בחרב כיון שנמצאו רוב העיר עובדי עבודה זרה וכמו שהחמירה תורה בדור המבול שכולם היו רשעים בא המבול הוביל את הכל בלה את הכל טף ונשים ובהמות וחיות הכל כאשר לכל ולא נמלטו כי אם צדיקי הדור אשר הושתת מהם העולם וחזר לכמות שהוא בחסד אלקים עולם ועד ודוק:

ודע דעל פי יסוד זה שהנחנו שהוא פשוט וברור לכל מי שמודה על האמת יתורץ שפיר כל מה שפלפל ונתעצם בקושיותיו הרב בעל מנחת חינוך שעשה פירוש רחב על ספר החינוך וקראו מנחת חינוך ע"ש במצוה תס"ד וז"ל תחילת דבריו בזה בדף נ"ב והנה לדעת הר"מ דהורגין נשים וטף צ"ע דהנה מבואר במכות דף ב' דעדים בן גרושה ובן חלוצה וכו' עש"ב באריכות שהקשה קושיא זו וכמה קושיות כעין הנז' ודוק, כה דברי הצעיר העומד ומצפה לתשועת אלקיו השם הרועה אותי מעודי ועד היום הזה וגם עד זקנה ושיבה אלקים אל תעזבני ותאיר פניך אלי ותרפא כל תחלואי ותחלואי כל בני ביתי בית דוד עבדך אמן חדש שבט שנת ואחרי מצותיך תרד"ף נפשי והיא שנת השמטה שמוט כל בעל משה ידו, פה מתא אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות מצרן

סימן ג

שאלה מעשה היה בראובן ושמעון מאנשי כפרי ע"ת תאפילאלת יע"א כאן נמצאו וכאן היו בע"ת זו והראן יע"א וראובן קנה משמעון בפנינו חלקת השדה אשר יש לו בעירו מהחלקה הנקראת אסוויקייא בקנין גמור בשטר ובמתן דמים ונגמר המקח ביניהם כדת של תורה והקנין הזה היה בפנינו ביום י"ב חשון משנתנו זאת, ואחר עבור שמונה ימים דהיינו ביום י"ט לחדש הנז' בא לפנינו לוי שהוא ג"כ מאנשי ע"ת תאפילאלת הנז' וטען ואמר שהוא בעל המצר ורוצה הוא לזכות בקרקע הנז' והביא מעותיו בידו והניחם בידינו אנן בי דינא ובשעת המכר והקנין הנז' הוא היה ונמצא בע"ת תמושנת יע"א ואמר בפנינו שלא נודע לו ולא הוגד לו מהמכר הנז' עד יום ט"ו לחדש ולא היה לו פנאי לבא מיד ולכך נתאחר מלבא לבי דינא עד יום תשעה עשר לחדש הנז' ובאותו היום עצמו חזר לוי הנז' לב"ד ולקח מעותיו שהניח בידינו באומרו דכיון דגילה דעתו לפני ב"ד שהוא מצרן די לו בזה כיון שלא נתברר עכשיו הדין עם מי וכשיתברר הדין עם מי לפני דייני עירם הרי המעות מונחים ומזומנים בידו וראובן הקונה הנז' טען ואמר שלוי הנז' איבד זכותו הואיל ולא בא למחות לפני ב"ד עד אחר עבור שמונה ימים מיום גמר המכר יורנו המורה לצדקה הדין עם מי ושכמ"ה:

תשובה נראה לי שהדין עם ראובן הלוקח ולוי המצרן איבד זכותו מתרי טעמי דתריצי חדא מפני שלקיחה זו נעשית חוץ לעיר מקומו של מוכר ושל לוקח שמקומם ומקום השדה הוא בע"ת תאפילאלת והמקח נתהוה ונעשה פה והראן יע"א שכאן נמצאו וכאן היו המוכר והלוקח, וגם בעל המצר לוי הנז' היה חוץ לעי"ת והראן והיה בעי"ת תמושנת בעת המכר, וכבר הורה חכם בחכמתו מרן ז"ל בחומ"ש סימן קע"ה סעיף ל"ד וז"ל היה בן המצר במדינה אחרת או חולה וכו' אינו יכול לסלקו שאם אתה אומר כן אין אדם יכול למכור קרקעותיו שיאמר וכו' ע"ש, ונדון דידן בשעת המכר לא היה בעל המצר במקום המכר אלא היה במדינה אחרת ועוד דגם המוכר והלוקח היו חוץ לעירם שהוא מקום השדה ומצינו להרב בית יהודה בדיני מנהגי ארגיל בדיני המצרנות אות ט' שכתב דמהר"א ששון והרדב"ז ומרן ז"ל בבדק הבית ומהריק"ש בהגהותיו והרשד"ם ז"ל (לאפוקי מסברת מהרלב"ח סי' ס"א ע"ש) כולהו סברי מרנן דאין חילוק בין אם בן המצר חוץ למדינה או מוכר ולוקח חוץ לעיר בכולהו לית בהו דינא דבר מצרא עיין עליו בדף קט"ו ע"ב וכן כתב הרב זכור לאברהם למהר"א אלקלעי בחלק חומ"ש אות מ' ערך

מצרן שני דף קמ"ד ע"ב ע"ש דסיים וז"ל דלא שני לן בין מקום קרוב למקום רחוק הואיל והוא במקום אחר עכ"ל ע"ש:

וראיתי להרב הגדול מעוז ומגדול כקש"ת כמהר"ר רפאל אנקאווא בספרו פעמוני זהב בהלכות מצרנות בחומ"ש סימן קע"ה שכתב וז"ל היה בן המצר וכו' דין זה הוא אפילו היה שותף או אח והוא במדינה אחרת עכ"ז איבד זכותו לפי הכלל שכתב הרב ויאמר יצחק בסימן ס' וכן מצאתי בפשיטות להרב פחד יצחק לאמפרונטי ז"ל אות בר מצרא עכ"ל ע"ש, הרי דדין זה נאמר גם באחים ושותפים כנ"ד ועי' להרב בני חיי בחומ"ש סימן קע"ה בהגהת הטור אות כ' ע"ש, ועיין באר היטב בסי' קע"ה ס"ק ג"ן ע"ש:

ועוד טעמא אחרינא מהא דפסק מרן שם סעיף ל"ב וז"ל אם שהה המצרן שיעור שילך ויביא מעות ויתבענו בדין ולא תבעו איבד זכותו ודוקא משעה שנתגלה המכר לבני העיר וכו' ע"ש, ובנ"ד נמי כיון שלא בא כי אם לאחר שמונה ימים משנעשה המכר איבד זכותו ואע"פ שבן המצר לא היה במקום המכר ואומר שלא שמע עד ט"ו לחדש מ"מ מכי שמע ונתפרסם לו המכר הוה ליה לבא באותו יום עצמו או למחרתו דהא בכל יום חק בל יושבת בהולך ובא הולכות וחוזרות מרכבות הקיטור מהתם להכא ומהכא להתם וחוזרות חלילה מטעם המלך דהיינו ממתא אורן לעיר תמושנת והוא לא אץ לבא כיום תמים עד יום י"ט כנז' אחר אשר עברו חמשה ימים מיום שומעו והחריש ואז בא להניא ולבטל את מקח הלוקח ולכן דייניו ליה כיון שעבר זמנו בטל קרבנו ואין לו קורבה בקרקע הנז' וכמו שכתב הטור בשם הר"י אלברצלוני שכתב בשם גאון שאם שתק יום אחד שוב אינו יכול לסלקו אם לא שיש לו אונס ידוע וכמ"ש מור"ם בהגה שם ע"ש, זהו מה שנראה לענ"ד מהני טעמי טעם כעיקר דאורייתא טעמו וראו כל אדם חזו בו שהדין עם הלוקח כי לקח טוב דטבא ליה עבדו ליה כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו:

אחר כך בא לידי ספר משפטים ישרים הנד"מ בש' תרצ"ה וראיתי לו להרב בסימן ס"ז שנשאל כעין נ"ד ודן את הדין וזיכה את הזכאי הוא הקונה וז"ל הצ"ל מ"מ זכות הלוקח הוא נראה יותר לענין דינא אחר דמהר"ם אלשקר ז"ל ומהר"א ששון והרדב"ז ומרן ז"ל בספר בדק הבית ומהריק"ש ז"ל והרשד"ם סימן רצ"ז כולהו סבירא להו דאין חילוק בין בן המצר חוץ למדינה או מוכר ולוקח חוץ לעיר ובן המצר במדינה וכו' ע"ש שהאריך והרחיב הדיבור בזה וכך העלה ע"ש, ולראיה ביד הקונה אותו לדורותיו כתבתי וחתמתי פה מתא אוראן יע"א ביום טו"ב לחדש שבט שנת אשר תפר"ה ונחלת את הארץ כה דברי הצעיר זעיר שם העומד לשרת ולכהן **דוד הכהן סקלי** י"ץ

הלכות צוואה ומתנה

סימן ד

נשאלתי מאת החה"ש כמה"ר מכלוף אביחצירא יצ"ו מזר"ק טהור בנש"ק הוא הרב המקובל האלקי רבינו יעקב אביחצירא זיע"א וז"ל ראש אב"ד מקודש כמוהר"ר דוד הכהן יחש"ל ובריא אולם אכי"ר, אותותי אלה בקרבך קדוש בפרק השואל, אודות האי תפקידתא, אי קיימא אליבא דהלכתא, או בטילה ומבוטלת וכמאן דליתא, חנוך בן ראובן צוה צוואת בריא לפני עדים וז"ן הצוואה אות באות ממש, להיות שה"ר משה בן אברהם רצה להרח"ן ובא לפנינו אחו"מ וכן אמר לנו לאורך ימים אילא סאר שי פייא ב"מ כול מא ענדי תחת כפ"ה קרקע וטלטלי כולשי ינבאע וינשרא ביה ס"ת וראה הקדש מא ינבאע מא ינשרא והנא פלבלאד יתעמאל, ודי סאט ינשרא ביה זוהר הקדוש וכתבי הקודש, ואברהם אבי מא יעבי פלירושה דייאלו גיר צ'ורו אחד דוקא, וכ"ז קנינו מיד משה הנז' בקש"מ בדל"ב וכו' אמדו"ל והכל דכוכ"ד אלא כח"ו וכח"ו וכתחז"ל, והיה זה לפנינו יום שנכפל בו כי טוב ט' ימים לחדש שבט שנת עד אשר תפר"ה לפ"ק והשו"ב וקיים וחתום עליו סופר ועד, עוד נמצא כתוב שצוה חנוך הנ"ל ונתן במתנת בריא לדודתו איזה חפצים וז"ן שטר המתנה אמת וצדק שה"ר משה בן אברהם באיין לקסייס דיאלו טארחו ענד עתו אילא סאר שי פיה בהריח"ן ב"מ תעביה עתו וכ"ז קנינו מיד משה הנ"ל בקש"מ ובדל"ב והו"ל וכו' בזמן הנ"ל וחתומים הסופר והעד הנ"ל, ושטרות הנ"ל היו ביד הסופר הנ"ל עד עבור כמה ימים מזמן הצוואה, והרח"ן חנוך הנ"ל והגיע למחוז חפצו ונתעכב שם זמן רב ולהיות הדבר כשגגה היוצאת מפי השליט נלב"ע שם בהרח"ן וחיים למו"ש ובשמוע הדבר אביו שהוא יורשו הוציא הסופר השטרות הנז' מתח"י ובאו לפנינו להגיד להם את דבר המשפט על כן יורנו האדון המלאך:

והנני מעתיק לשון הצוואה מלשון ערבית ללשון עברית שאמר להעדים לאורך ימים אם פגעה בו מדת הדין בר"מ כל מה שיש לו תחת כפ"ה קרקע ומטלטלין הכל ימכר וילקח בהם ס"ת והרי הוא הקדש לא ימכר ולא יקנה, וכאן בעיר יעשה, והנשאר יקנה בו זוהר הקודש וכתבי הקדוש ואברהם אביו לא יקח בירושה כ"א צורו אחד וכו', וזה העתקת השטר השני שנמצא כתוב שהי"ק משה הנז' אמר בפניהם שאיזה חפצים שלו הם מופקדים אצל דודתו ואם פגעה בו מדה"ד בהרח"ן ב"מ תקחם דודתו וכו'. והנה מאמרו שאמר והרי הוא הקדש לא ימכר ולא יקנה יתפרש לתרי אנפי או דקאי אדסמיך ליה וילקח בו ס"ת והס"ת לא ימכר ולא יקנה וכמו שסיים וכאן בעיר יעשה דר"ל שכאן בעיר אנשי העיר יזכו בו וכו', אי נימא דהאי דקאמר והרי הוא הקדש קאי אדלעיל מניה

דהיינו על הא דקאמר לעיל כל מה שיש לו תחת כפ"ה קרקע ומטלטלין ע"ז קאמר כל מה שיש תחת כפ"ה והרי הוא הקדש לא ימכר ולא יקנה כ"א לצורך ס"ת וכו' ואחר כך גזר אומר שבכאן בעיר הזאת יעשה הס"ת וכו' ונראה דדא ודא אחת היא ואין נפקותא ביניהם, תפלה לדור שלח אורך ואמתך המה ינחוני אמן.

תשובה הן קדם נהלך ברג"ש במאמרו אשר גזר אומר שכל מה שיש לו הכל ימכר וילקח בו ס"ת שת"ת וכו' ולא אמר אקנה או אתן מה שיש לי תחת כפ"ה לצורך ס"ת וכו' שהוא לשון חיוב שקבל על עצמו שיקנה אלא אמר ימכר ויקנה נ"ל שאין בזה חסרון שלא יוכל לימנות שהכל אחד הוא שדינו כמו שאמר כל מה שיש לו ינתן לעניים שאליבא דכ"ע זכו בו העניים גם אם מת הנותן וכמו שכתב הטור בחומ"ש סי' רי"ב וז"ל וכן אם צוה אדם כשהוא שכ"מ כל מה שיוציא אילן זה או שכר בית זה ינתן לעניים זכו בו העניים וכתב ב"י על זה דכוונת הטור והרמב"ם בזה הוא, שחייב לקיים נדרו וליתנו לעניים, לא שזכו בו העניים מתורת קנין דהא ודאי אינם זוכים בדבר שלא בא לעולם ע"ש משמע שאם דבר שבא לעולם כנ"ד זכו בו העניים מתורת קנין, והגם שכתב ב"י שם וז"ל ואף אם נאמר שכוונתו לומר הרמב"ם ז"ל שאמר כל מה שיוציא אילן זה ינתן לעניים כלשון רבינו הטור שהוסיף בלשונו ינתן לעניים ולא כלשון הרמב"ם שלא כתב אלא הלשון הזה כל מה שיוציא אילן זה לעניים ולא כתב ינתן ע"ש מ"מ מי מחויב ליתן השכ"מ, ליתיה בעולם, והיורשים לא נדרו ולא חל עליהם נדר מורישם וכו' ע"ש באורך מה שיישב ע"ז, היינו דוקא בדבר שלא היה בעולם בעת שנדר בזה הוא שאינו מחויב אלא משום נדר אבל בדבר שישנו בעולם בעת נדרו וגזר אומר שאם מת ינתן לעניים הרי אמירתו לגבוה וכו' וזכו בו העניים, ומחוייבים יורשיו לשלם, כמו שיבואר לקמן בעזרת האל, איך שיהיה למדנו מכאן שלשון ינתן הוי דינו כמו אתן ודוק:

ודע שמה שכתבנו דילקח בהם ס"ת הוי כאומר ינתן לעניים דכתב מרן דמהני היינו לומר שאין לטעות ולומר שמשמעות ילקח הוי כממילא וא"כ אין כאן הקדש לזה היתה ראייתנו ממה שכתב מרן ז"ל ינתן לעניים דמהני ולא הוי ממילא וא"כ גם ילקח כן, אבל לענין קניה וזכות, ילקח דנדון דידן אינו ענין לינתן לעניים דהכא בנדון דידן כיון שאמר ימכר ויקנה בהם ס"ת והרי הוא הקדש וכו' הוי דינו כאומר נכסי הקדש לשם דהוי הקדש גמור דבזה גם בצוואת בריא מהני וזכה ההקדש בזה, וגדולה מזאת מצינו שבענין הקדש הגם אם לא הוציא מפיו כלום אלא חשב לעשות מצוה דהיינו שהיה בדעתו לעשות ולהקדיש דבר מה, הוי הקדש וחייב לקיים נדרו כדמצינו למרן מלכא ז"ל בחומ"ש סי' רי"ב סעי' ח' וז"ל קנה קרקע אדעתא דיעשנו הקדש ולא הוציא מפיו כלום יש אומרים

כיון דגמר בלבו לתת לצדקה חייב ליתן, ויש מי שאומר דאע"ג דכתיב כל נדיב לב עולות חילין מקדשים לא ילפינן שאין הקדש עתה לבדק הבית ואינו אלא לצדקה וכו' ע"ש, הרי לך דטעם י"א בתרא שאמרו שאם לא הוציא בשפתיו אינו כלום היינו בצדקה שדינו כדין חולין אבל בהקדש כנדון דידן שהקדישו לס"ת בפירוש הוי כהקדש לשם, לבדק הבית כיון שהקדישו לס"ת ודאי עדיף מצדקה כי כן הדעת נותן ועוד ראיה מדברי הרשב"א הנז' לקמן דהקדש ס"ת הוי דינו כהקדש בדק הבית דאליבא דכ"ע הוי הקדש במחשבה, ועוד נראה לי לומר דגם אם תימצי לומר דהקדש לס"ת הוי דינו כהקדש לצדקה מ"מ הרי מצינו דפלוגתא דרבוותא אי דין צדקה כהקדש לענין זה אי לא ומרן בחומ"ש כתבו סי' רי"ב בשם י"א, וי"א והגם שכלל בידינו דהלכה כבתרא היינו במקום דלא הכריע מורם אבל אם מורם הכריע קימ"ל כהכרעת מור"ם כאשר מצינו שמשתמש בזה הרב החסיד בעל ויאמר יצחק ע"ע והכא כבר הכרעת מורם כתובה וזכה בה בשתי שלחנות הכא בחומ"ש כתב ויש להחמיר כסברא ראשונה והתם ביו"ד סי' רנ"ח סעי' י"ג כתב וז"ל והעיקר כסברא א' וכו':

עתה אבא בעיר לשטר צוואה זו של מתנה הנ"ל והקדישה שלכאורה נראה שאין בה כדי תפיסה מפני שאירעו בה כמה דברים לגריעותא האחת שהמתנה לא היתה כי אם לאחר מיתה שהרי הוא אומר אם ימות ולא ישוב לביתו אז גזר אומר ויקרא שכל מה שיש לו תחת כפ"ה ימכר לצורך ס"ת וכתבי הקודש, וכיון שמת מיד נפלו הנכסים ליורשיו ואין בידו ליתנם או להקדישם עוד וכמו שפירש רשב"ם ז"ל בפרק יש נוחלין דף קל"ו סוף ד"ה הכותב נכסיו וז"ל אבל בלא מהיום לא נתן להם כלום דאין מתנה לאחר מיתה דבההיא שעתא אין לו חלק בהם שיוכל להקנותם עכ"ל וכן אין בידו עוד להקדישם או ליתנם לעניים וכמו שכתב המרדכי בפרק מי שמת אות תרכ"ה עי' דף ל' ע"ב מתלמודים שלנו שעמודיו ארבעה וז"ל ועוד נראה לרבינו מאיר דאפי' אמר אתן כו"כ לצדקה לאחר מותי לא נעשה נדר ומצי למיהדר והגם שאבעיא בש"ס דף קמ"ח דפרק מי שמת הקדיש כל נכסיו ועמד וסלקא בתיקו אי מצי מהדר היינו בסתם אבל גבי שכ"מ בעידנא דהויא לנדריה למיחל ולקיים אותו כבר מת ונעשה חפשי מן המצות וכו' וכן משמע מלשון רשב"ם שכתב לעיל שאם אמר הרי מוקדשין לאחר מותי דבר מהדר ולא נעשה נדר וכו' ע"ש ונ"ד טפי שלא אמר אתן להקדש או לצדקה לאחר מותו אלא אמר אם ימות בנסיעה זאת ימכר וילקח בהם ס"ת שהוא גרע טפי ממי שאמר אתן שהוא לשון נדר בבירור, הרי לך דהגם שדברי שכ"מ ככתובים וכמסורים דמו, מ"מ כיון שלא גזר אומר ליתן אלא לאחר מותו בפירוש אותה שעה נעשה חפשי ולא מתחייב וכן

לפי טעם הרשב"ם שכתבנו לעיל שלאחר מותו לאו נכסי דידיה, וא"כ צ"ל דהא דקימ"ל שמתנת שכ"מ מתנה היינו בנותן סתם והוא שכ"מ אז דבריו כמסורים דמי כיון שהוא גוזר אומר שינתן לפלוני כו"כ בעוד שממונו ברשותו אבל אם אומר בפירוש שלאחר מותו ינתן לפלוני כו"כ לא הויא מתנה ובסתם שאני והגם שקימ"ל שאם עמד חוזר היינו ט' משום דאמדינן דעתיה שלא נתן מתחילה אלא באם לא יעמוד והרי הוא נותן ומסלק מעתה בעוד שהנכסים ברשותו אבל אם יפרש בפי' שלאחר מיתה הוא נותן אז לא קנה מקבל מתנה כדין צדקה שכתבנו שלאח"מ אין לו שליטה אז בממונו:

אמנם באמת צריכין להבין דלמה צריך רבינו מאיר לומר דאין צריך לקיים דבריו משום דכיון דמת נעשה חפשי מן המצות ולא אמר בפשוט משום שאין נקרא ממונו אז אחר מותו וכמו שכתב רשב"ם משום דבההיא שעתא אין לו חלק בהם כדכתבנו לעיל לשונו וכמו שמצינו לו לרד"ך בית למ"ד חדר ה' דף ק"ד ע"א וז"ל אפ"ה נראה בשכ"מ שנתן מממונו לצדקה אחר מותו כנ"ד בר מהדר הוא דהא הנדר לא חל עליו כלל דהא מממונו הוא שנדר אחרי מותו ואחר שמת אין לו ממון דתיכף בא לחזקת היורשים ורשותו בטל הרי זה דומה לאומר לכשיברח עבדי ממני אין לי עסק בו והרי אני נותנו לצדקה וכו' עש"ב, וכן כתב הרב כרם שלמה בסימן ע"ג העתיק דבריו הרב בני משה בהל' זכיה ומתנה סימן ב' דף מ"ו ע"א (שנשאל הרב בנותן מתנת שכ"מ ואמר תנו מנה לפלוני לאחר מותי אם היא קיימת והשיב על זה) וז"ל לדידי חזי לי דמתנה זו מבוטלת וכו' אלא ה"ה אם אמר לאחר מיתה לא מהני מידי כיון דהיורש קודם לזכות בנכסים מן התורה וכו' מעתה בנ"ד שציוה השכ"מ שלאחר פטירתו וכו' הרי ביאר דבריו שאינו נותן ומקנה לו אלא לאחר מיתה אם כן היורש הוא קודם ע"ש בלשונו:

אך אמנם ראיתי אחרי רואי בתשובת מהרד"ך הנז' שלא כתב כל זה אלא לענין שהוא בר מהדר ואי הדר ביה לא יתחייב משום אמירתו שכבר גזר אומר שלאחר פטירתו יתנו כו"כ לצדקה וקאמר דטעמא שלא יתחייב באמירתו כמו שאמרו בפיך זו צדקה על זה קאמר דהא הנדר לא חל כלל דהא מממונו נדר אחרי מותו ואחרי מותו אין לו ממון וכו' אבל עיקר חיובו הוא משום תקנת חכמים שאמרו שדברי שכ"מ ככתובים וכמסורים דמו באותה שעה של צוואה בעודנו חי בעוד הממון שלו וברשותו משום טרוף הדעת שלא תטרף דעתו עליו, אבל כל זה אי לא הדר ביה אבל אי הדר ביה אין כאן מתנה כלל או נדר מטעם הנ"ל, גם ראיתי בדברי רבינו מאיר שהביא המרדכי שם לעיל בסימן תרכ"ד ממה שכתבתי על ענין שנשאל באלמנה שהיתה מוטלת על ערש דוי ואמרה לקהל אחרי מותי בואו בחדרי וקחו כו"כ לצדקה ולנרות וכו' ויהי ביום השני קראה

לאחיה בפני שני עדים ואמרה לו כל אשר בחדרי קח לך ולאחיותיך וכו' והשיב נ"ל כיון שלא נתנה להקדש אלא לאחר מיתה שאמרה בפירוש אחר מותה תנו כו"כ לצדקה וכו' לא חיילא מעולם מתנת הצדקה דהא הדרה ביה ונתנה לאחיה מקמי דתמות דבין מה שנתנה לצדקה בין מה שנתנה לאחיה הכל מיקרי מצווה מחמת מיתה וקניא בלא קנין וכו' עכ"ל ע"ש, הרי לך דקאמר הרב דאע"פ שאמרה בפירוש שאחרי מותה יבאו ויקחו כל אשר בחדרה לצדקה וכו' קאמר הרב דהכל מיקרי מצווה מחמת מיתה וקנו בלא קנין אבל כל זה אי לא הדרה בה אבל כיון דהדרא בה קודם מותה אין להקדש כלום אלא שאחר כך הוקשה לו דמ"מ איך מצייא למיהדר הו"ל לחייבה משום נדר שנדרה לצדקה ולכן חילק שני חילוקים או מפני שאמרה תתנו לאחר מותי ולא נדרה היא כלום, ועוד חילק חילוק שני שאפי' אמרה אתן כו"כ לצדקה לאחר מותי לא נעשה נדר ומצי הדר בה משום דגבי שכ"מ בעידנא דהויא לנדריה למיחל ולקיים אותה שעה כבר מת ונעשה חפשי מן המצות אבל אי לא הדרה בה הגם שאמרה בפירוש שהמתנה לאחר מיתה הויא מתנה מטעם שדברי שכ"מ ככתובים וכמסורים דמו, וכן ראיתי להרב בני משה בתשובה הנזכרת לעיל דסובר דבשכ"מ הגם שאמר בפירוש שנותן לאחר פטירתו מתנתו מתנה, וחלק על הרב כרם שלמה ודחה דבריו מהא דהמרדכי הנז' דסימן תרכ"ד ותרכ"ה שמבואר בדבריו שאף שציוותה האלמנה ואמרה בפירוש שאחרי מותה יקחו הקהל כל מה שיש לה בחדרה הויא מתנה אי לא הדרה וכן הוכיח כן מתשובה אחרת ע"ש, אכן כל זה הוא בשכ"מ דכל מתנותיו הוא לאחר מיתה בזה הוא שתקנו חכמים דמתנתו מתנה באומר אחר מותו משום טרוף דעתו קיימו דבריו אבל במתנת בריא כהאי גוונא שאחר מותו הרי זה בכי יותן לפלוני כו"כ כנ"ד שאמר שאם ימות יותן להקדש כו"כ תבנא לדיננא לדברי הרשב"ם שכתבנו לעיל לשוני דכתב שאין מתנה לאחר מיתה דבההיא שעתא אין לו חלק בהם וכמ"ש הרד"ך שאין דבריו קיימים מפני שבשעת חלות הנדר בטל רשותו מממונו ונכנס לרשות היורשים ואין בידו ליתן אחר מותו וכן מסיק הרב בני משה בתשובה שם וז"ל ונמצא הדבר ברור דאין מתנת בריא לאחר מיתה בין בקנין ובין בלא קנין ע"ש, הרי אפי' בקנין אם מקנה לו בפירוש לאחר מיתה אינו קינה ואינה מתנה, ואני הד"ך אומר שכן מוכח מהש"ס דפרק יש נוחלין דף קל"ו ע"א דבעי הש"ס התם בהקנאה מאי אי פליג ר' יהודה ומצריך לומר מהיום ורבי יוסי סובר זמנו מוכיח עליו ואינו צריך לכתוב מהיום ע"כ, הרי לך דגם בהקנאה טעמא דרבי יוסי משום דזמנו מוכיח עליו הא ליכא זמן וליכא מהיום הגם דהיא בהקנאה אינה מתנה וטעמא ודאי משום דמקנה לו לאחר מיתה ואין לו כח אז להקנות הרי לך דגם בקנין לא מהני,

ועוד כיון שהוא אומר אם ימות הרי הוא בכי יותן להקדש כיון שעיקר הקנאתו היא לאחר מיתה א"כ דקיניה גרע משכ"מ שאמר כתבו ותנו מנה לפלוני ומת שאין כותבין ונותנין שמא לא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה כדאית' בפרק יש נוחלין דף קל"ה ע"ב ובפרק מי שמת דף קנ"ב ופסקה מרן בחומ"ש סימן ר"ן סעיף י"ח ע"ש, ובשכ"מ פסק מרן סעיף י"ח אם ייפה כחו בכתיבה הויא מתנה ע"ש, ובמתנת בריא פסק שם בסעיף כ"ג שאין נותנים לו אפי' במייפה כחו הרי לך דבמתנה בקנין גרע טפי הבריא משכ"מ והטעם כתב רשב"ם ז"ל שם דף קל"ה ע"ב ד"ה והוא מפרק לה וז"ל והוא מפרק לה להך דיוקא במייפה כחו ומיהו בריא אע"ג שמייפה את כחו כענין זיכוי שכ"מ דקאמר תנו אף כתבו אפ"ה אין כותבין ונותנים לאחר מיתה דבבריא אמרינן דמשום דדבריו אינן ככתובים הוצרך לזכות לו בשטר ולא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה עכ"ל ע"ש, ועי' לקמן מה שאכתוב בזה אם יהיה אלקים עמדי ושמרני בדרך הזה אשר אנכי הולך:

אלא דלפי דרך זה נמצא שהעדיפו מתנת שכ"מ באמירה בעלמא שאומר שהוא נותן מתנה לאחר מותו יותר ממתנת בריא בקנין לאחר מותו וזה באמת לא מצינו, וראיתי להרב בני משה שם בתשובה הנזכרת לעיל שהקשה קושיא זו משם הרב בית דוד בחומ"ש סימן קל"ב וכתב על זה הרב בני משה דלא קשה ולא מידי דעיקר מתנת שכ"מ היא לאחר מיתה וקיימו חכמים את דבריו וזה עיקר תקנתם דתקנו דמתנת שכ"מ אף שהיא לאחר מיתה ובבריא ליתא אפי' בקנין תקנו חז"ל דתהני כדי שלא תטרף דעתו עליו ואולם לא תקנו חז"ל אלא דוקא דמקניא בקנין בבריא מעכשיו לאפוקי וכו' עש"ב שהביא דברי הרא"ש בתשובה שמפורש בדבריו כן ע"ש, ואפשר לומר הטעם משום דשכ"מ מחמת חולשת גופו וחולשת שכלו אין בכחו לחשוב מחשבות ולבחור לשון דמעלי כפי הדין דהיינו שיאמר במתנתו מהיום ולהכי משום שלא תטרף דעתו עליו חשבוהו כאילו אמר מהיום ולאחר מיתה דבבריא מהני ליה, איך שיהיה נמצינו למדין לפני חכמים דמתנת בריא אפי' בקנין כנ"ד כיון שלא נתן אלא לאחר פטירתו מן העולם אותה שעה אין לו בממונו כלום שכבר נכנס תחת היורשים ואינו יכול ליתן ממון אחרים ולהכי אין במתנתו כלום כאשר הוכחנו במישור מדברי רז"ל:

ואחר ההתבוננות נראה דכל זה איננו שוה לענין נדון שאלתנו דקושטא קאי דאי משום הא המתנה קיימת הגם שנתן המתנה לאחר מיתה כמ"ש בשטר המתנה אם ימות והוא ממה שכתב מרן ז"ל בחומ"ש סימן רנ"ח סעיף א' וז"ל שטר מתנה שכתוב בו שיקנה פלוני שדה פלונית לאחר מיתה בין שהיה בשטר קנין בין שלא היה בו קנין כיון שכתוב

בו זמן ובזמן הזה חי היה הזמן מוכיח שמחיים הקנה לו וכו' לפיכך אע"פ שאין כתוב בו מהיום ולאחר מיתה קונה לאחר מיתה והוי כאילו כתב לו מהיום ולאחר מיתה ע"ש, ובסימן רנ"ז סעיף ו' כתב מרן וז"ל מתנת בריא שכתוב בה מהיום ולאחר מיתה הרי היא כמתנת שכ"מ שמשמע דברים אלו שאע"פ שקנה הגוף מהיום ואינו יכול לחזור בו אינו זוכה בו ואוכל פירות אלא לאח"מ עכ"ל, וא"כ גם בשטר שאין כתוב בו מהיום אבל כתוב בג זמן הוי ככתוב בו מהיום וקונה הגוף מהיום והפירות לאחר מיתה, עוד כתב מרן שם בסימן רנ"ח סעיף ב' וז"ל וכן אם יש בו קנין קונה הגוף מיד אפי' אין בו זמן עכ"ל, הרי לך שאם בשטר כתוב זמן הנתינה או אפי' אין בו זמן אם יש בו קנין הגם שהמתנה היא לאחר מיתה מ"מ כיון דכתוב בו זמן או קנין הוי כמהיום ולאחר מיתה דקימ"ל שזוכה הגוף מהיום ואוכל פירות לאחר מיתה ומתנתו מתנה קיימת וא"כ בנדון דידן נמי דאית ביה תרתי לטיבותא שכתוב בו זמן, ועוד כתוב בו קנין מתנתו קיימת אי בעית אימא משום זמן, ואי בעית אימא משום קנין אלא דצריך להתבונן בדברי מרן ז"ל שמתחילה כתב בסעי' א' וז"ל בין שהיה בשטר קנין בין שלא היה בשטר קנין כיון שכתוב זמן וכו' משמע דגם שכתוב קנין מצריך שיהיה כתוב בו זמן ובסעי' ב' כתב אם יש בו קנין קונה הגוף מיד אפילו אין בו זמן, ועוד קשה לן במש"כ בסעי' א' בין שלא היה בו קנין וכו' שאם אין בו קנין במאי קנה, הא מתנת בריא קיימא לן דצריכה קנין וצריכין אנו לומר כמו שפירש הסמ"ע והעתיק דבריו באר היטב שם בסי' רנ"ח ס"ק א' וז"ל פי' שטר מתנת בריא והא דמסיק בין שלא היה בו קנין, כאן מיירי דכתב לו בשטר שדי נתונה לך לאחר מיתה וכו' דבשטר כזה קונים גם בבריא וקמ"ל דאע"ג דכתב שדי נתונה לך לאח"מ ולא כתב מהיום ולאח"מ ואין קנין ושטרא לאח"מ אפ"ה כיון דכתב בו זמן קנה הגוף מהיום, ואין יכול לחזור בו והפירות קנה לאחר מיתה, דאל"כ למה כתב בו זמן וכדמסיק ומדסתמו הפוסקים משמע דס"ל דאין חילוק בין נכתב הזמן בתחילת השטר או בסופו עכ"ל הסמ"ע, א"כ הרי פירושה שלא היה קנין ר"ל קנין סודר אבל מ"מ הוא שטר הקנאה דהיינו שדי נתונה לך, וא"כ ודאי מש"כ הש"ע בתחילת דבריו בין שהיה בשטר קנין ר"ל בשטר מפורש שקנו מיניה בקנין סודר ואפילו הכי מצריך זמן, ולכן צריכין אנו לפרש דברי מרן דהא דכתב כיון שכתב בו זמן וכו' קאי אדסמיך ליה על מה שכתב בין שלא היה בו קנין דר"ל שלא היה בו קנין סודר בזה הצריך כתיבת זמן, ואחר כך כתב בסעי' ב' וכן אם יש קנין דר"ל קנין סודר קונה הגוף מיד אפילו אין בו זמן, וכן הוא באמת לשון הטור ע"ש:

נמצינו למידין שמתנת בריא בין בהקנאה דהיינו שדי נתונה לך לאחר מיתה וכתב בשטר זמן בין בשטר בקנין סודר הגם שאין כתוב זמן קונה הגוף משעת הנתינה והפירות לאחר מיתה כדין בריא שנותן מהיום ולאחר מיתה דפסק מרן בסימן רנ"ז סעיף ו' ע"ש, ולא תיקשי לך מהא דפסק מרן בסימן ר"ן סעיף כ"ג וז"ל בריא שאמר כתבו מנה לפלוני ומת אין נותנין אפי' במייפה כחו וכתב רשב"ם בפרק יש נוחלין דף קל"ה ע"ב ד"ה והוא מפרק לה הטעם וז"ל דבבריא אמרינן משום דדבריו אינם ככתובים הוצרך לזכות לו בשטר ולא גמר להקנותו אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה דמשמע הא אם הוא חי כותבין ונותנין ותיקשי לך הא מתנת בריא אינה אלא בשטר הקנאה או בקנין סודר אגב קרקע במטלטלין ואי הכי הויא מתנתיה מתנה כדאמרינן הכא דיש לומר דשם מיירי בלא קנין כלל אלא משום דאייתינן עלה משום מצוה לקיים דברי המת הגם דליכא שום קנין וכמו שכתב הטור סימן ר"ן בשם ר"י והרמ"ה ע"ש ותחי נפשך, ודע מדסתם מרן בש"ע שכתב שטר מתנה וכו' שכתוב בו זמן ובזמן הזה חי וכו' הזמן מוכיח שמחיים הקנה לו וכו' מדסתם דבריו משמע שאין צריך שנדע שציוה הנותן לכתוב הזמן אלא אפי' לא ציוה אלא לכתוב בסתמא והסופר והעדים כתבו השטר עם הזמן כמו כל השטרות שלנו שבסוף השטר אנו כותבין והיה זה בפנינו בכו"כ פ' לחדש בשנה פלונית סגי בזה ואמרינן ביה זמנו מוכיח עליו והיינו משום דס"ל למרן כמ"ש הרשב"א בסוף דבריו הביאו רבינו ב"י כאן בסימן רנ"ח וז"ל ואת"ל שאפי' לא אמר לעדים לכתוב בו זמן אלא שכתבו הם הזמן מעצמן התם הוא לפי שהוא ציוה לעשות לו שטר ומן הסתם יש לו לדעת שיכתבו בו זמן וכו' ע"ש וכן כתב מור"ם שם וז"ל או שציוה לעדים לעשות לו שטר מעליא, וכן מצאתי להרב מהר"א ששון בתשובותיו בסימן קנ"א שדן את הדין וזיכה את הזכאי מכח שהיה כתוב בשטר זמן וז"ל ומ"מ אני אומר כדי דלא אתינא ריקם ריקם אמינא דלעו"ד דבנ"ד כיון דאיכא זמן כתוב בצוואה הזאת א"כ נימא זמנו מוכיח עליו והו"ל כאומר מהיום ולאחר מיתה וקניא לכ"ע וכתב שם באותה תשובה דמהריב"ל סובר דל"א זמנו מוכיח עליו אלא אם יהיה השטר בקנין ע"ש, מעתה בנ"ד דאית בשטר קנין ויש בו זמן אליבא דכ"ע אמרינן זמנו מוכיח עליו דמתנתו כמהיום ולאחר מיתה ועוד שמדברי הרמב"ם ומרן ז"ל קרו בחיל שאם יש קנין אין צריך זמן בכאן סימן רנ"ח סעיף ב' כמ"ש משום דסתם קנין לכתיבה עומד וכל קנין מעכשיו הוא כמו שסיים מור"ם בכאן וא"כ בנ"ד שיש זמן וקנין נימא הכי דקנה הגוף מהיום והפירות של קרקע וכן תשמיש הכלים עדין ברשות הנותן עד לאחר מיתה וכמ"ש הרב נודע ביהודה במהדורא תנייא סימן מ"ז והביאו הרב פתחי תשובה בסימן רנ"ח סוף ס"ק א' וזה לשונו ועוד דאיזה סברא יש

לחלק בין שדה למטלטלין דכי היכי דבשדה י"ל דקנה הגוף מיד והפירות לאחר מיתה גם במטלטלין יש לומר כן דכמה מטלטלין העשוין להשכיר וגם תשמיש הכלים כל ימי חייו עכ"ל ע"ש וכן יש לומר גם בנדון דידן שיש קרקע ומטלטלין נימא הכי:

ואל תסתור דברינו אלה מהא דכתב מור"ם שם בהגהה בסימן רנ"ז סעיף א' וז"ל המקדיש קרקע מהיום ולאחר מותו וכו' לא קדיש כלל דהא אי אפשר לומר גוף מהיום ופירות לאחר מיתה, דהא קא אכיל פירות של הקדש עכ"ל ע"ש. והרואה בהרב פתחי תשובה שם ס"ק א' יראה בעיניו שכתב משם רבינו עקיבא איגר זיע"א דהרשב"א שהוא מאריה דהאי דינא מיירי רק בהקדש בדק הבית דהיניקה אסור (ומדדחק עצמו לאוקומי בהקדש בדק הבית ולא אוקמה אפילו בהקדש בזמן הזה וכגון שהקדיש לס"ת וכיוצא משמע דגם בס"ת אין בו איסור), מה שאין כן בהקדש דידן דהיינו בהקדש לעניים לכ"ע קדוש ואינו יכול לחזור וכו' דמה בכך אם ינקי הפירות מהקדש עניים וכו' ע"ש מה שסיים והיינו טעמא שאין כאן איסור אלא משום גזל עניים (ואי משום הא יעשה חשבון עם העניים כדאיתא במסכת שביעית פ"ה מ"ג דקתני ואם לאו יעשה חשבון עם העניים ע"ש) אבל אין בהם קדושה כלל וכמו שכתב מורם גופיה ביו"ד סי' רנ"ט סעי' א' וז"ל דאין הצדקה כהקדש ומותר ליהנות ממנה עכ"ל ע"ש, (ר"ל הגם שערין לא הגיעו ליד העניים עי' בספר מצות השם מצוה שנ"ט ש"ס ע"ש), ונ"ל דראיה לזה ממ"ש פרק ה' דפאה מ"ד בעה"ב ההולך ממקום למקום וכלו מעותיו יטול מתנות עניים וכשיחזור לביתו אינו חייב לשלם, ונ"ל דגם משום גזל לית ביה בנ"ד דכיון דהנותן לא נתן אלא אדעתא דינקי פירותיו מקרקע שנותן לס"ת אדעתא דהכי נתן מתחילה והוי כאילו התנה מתחילה על כך והא דהקנה הגוף מהיום אינו אלא כדי שלא יוכל למכור לאחרים שכבר זכו בו מקבלי המתנה:

וראיתי להרב בעל ספר פעמוני זהב להרה"ג כמהר"ר רפאל אנקאווא זצ"ל שכתב בסימן רנ"ז סעיף הנז' שהרב קצות החושן מפרש גם דברי מור"ם הנז' בהקדש בדק הבית מיירי וכן סיבב הולך הרב מהר"י בן ואלוד זיע"א בספרו ויאמר יצחק בחומ"ש ע"ש, ונ"ל דכיון שדברי מור"ם מסופקים ודברי מי ששותר מבוררים ומוכרחים בראיות נכונות כמ"ש הכי נקטינן שבהקדש של זמן הזה מתנתו מתנה, ועוד נ"ל שנ"ד כיון שהוכחנו שמכח הזמן והקנין סודר שכתוב בו הו"ל כאומר מהיום לכן נראה כיון שגזר אומר אם ימות הרי הוא בכי יותן לס"ת ולכתבי הקדש הו"ל כנותן מתנה מהיום אם מתי ואם נתקים התנאי הויא מתנה למפרע כדאיתא בפרק מי שאחזו גיטין ע"ב שאם אמר הרי זה גיטך אם מתי הרי זה גט וקאמר בש"ס אמר אביי אם מתי שתי לשונות משמע, משמע כמעכשיו

ומשמע כלאחר מיתה אמר לה מהיום כמאן דאמר לה מעכשיו דמי לא אמר וכו' ולכן אם אמר מהיום אם מתי הו"ל תנאה ואם נתקיים התנאי דהיינו שמת הרי נתקיים התנאי והוי גט מתורת ודאי וא"כ בכותב נכסיו לאחר נמי אם אומר שדי נתונה לך מהיום אם מתי הוי תנאה ואם מת נתקיים התנאי ונקנית לו למפרע מאותו זמן הגוף ופירות וא"כ כיון דקיימ"ל כרבי יוסי דאמר בב"ב דף קל"ו דאין צריך מהיום דזמנו מוכיח עליו שהוא מהיום כמאן דכתב מהיום אם ימות והרי נתקיים התנאי ונקנה הכל למפרע להקדש ס"ת בנ"ד ואה"נ דמזמן השטר נאסר על הנותן שלא למשתמש בנכסיו דכל שעה חיישינן לשמא ימות מאותה נסיעה ונמצא נקנה להקדש למפרע:

וכן נמצא כתוב בספר הרב פעמוני זהב הנ"ל בחומ"ש סי' ר"ן שכתב וז"ל אלא שראיתי להרב משי"ח וכו' שנסתפק בספק זה בצוואה שכתוב בה מעכשיו אם מתי ובתר פשיט לה דאין זה אלא מתנת בריא על תנאי שנותן מעכשיו אם ימות ולכשימות נקנית המתנה למפרע משעת הנתינה וכו' ע"ש. הרי לך בהדיא דבמתנת בריא מהיום אם ימות בקנין אם נתקיים התנאי כנ"ד הויא מתנה למפרע וא"כ נ"ד אינו ענין למש"כ מורם בסי' רנ"ז סעי' א' הנז':

עוד נ"ל שכיון שאנו דנים לפני חכמים שמכח הזמן והקנין הוי כאומר נכסי מהיום לפלוני אם מתי, אין חילוק בין אומר נכסי לפלוני מהיום אם מתי ובין אם מתי, מהיום נכסי לפלוני כי הכל אחד, וראיה ממה שמצינו להרב מהר"א ששון בתשובותיו בסי' מ"ב שאחר שהעתיק דברי הריטב"א כתב וז"ל ולמדנו מדבריו אלו כפי מה שנראה דלא שאני לן בין אומר לאחר מיתה מהיום לאומר מהיום לאחר מיתה דהכל הוי מהיום ולאחר מיתה וכו' ע"ש, הכא נמי בנדון דידן נימא הכי ודוק:

ועדיין אנו צריכין למודעי אם צריך להגיע שטר המתנה ליד מקבל מתנה קודם מיתת הנותן או אין צריך בנ"ד ששטר מתנה נמצא דעדין ביד הסופר ולא נמצא ביד גזבר של עיר אם דבר זה גורם לביטול המתנה אי לא הנה מצינו למרן ז"ל בסימן רמ"ג סעיף י"ב שכתב וז"ל שטר שכתוב בו שנתן קרקע בקנין לפלוני אע"פ שלא בא שטר זה ליד המקבל מתנה אלא לאחר מיתת נותן קנה עכ"ל ובאר הרב באר הגולה אות ע' שמשעת הקנין כבר זכה, וזכין לאדם שלא בפניו ואפי' הוחזר השטר ליד הנותן בשביל זה לא נתבטלה המתנה וכחכמים דפליגי ארשב"ג וכו' וכן פסק הרמב"ם בהלכות זכיה ומתנה פרק ח' הלכה י"ח וז"ל אל תטעה וכו' אלא כשאר המתנות הבריאים שאם הגיע השטר ליד המקבל או שקנו מיד הנותן קנה הכל ואין יכול לחזור בו עכ"ל הרי לך בהדיא שלא הצריך הגעת השטר ליד המקבל אם קנו מידו של נותן וכן כתב מרן סימן ר"ן סעיף ט' וז"ל בד"א וכו'

הרי היא כשאר מתנת בריא שאם הגיע השטר ליד המקבל או שקנו מיד הנותן קנה ע"ש, והגם שמצינו שכתב הסמ"ע בסימן רנ"ח ומביאו הרב באר היטב שם ס"ק ג' שכתב וז"ל לשין הטור כשהגיע השטר לידו ותמה על מור"ם דכתב על זה דכל קנין מעכשיו הוא וכו' דמשמע דקניהו משעת קנין ע"ש, הרואה יראה ברבינו ב"י בספרו הגדול שתמה על הטור בזה וז"ל ומ"מ יש לתמוה כיון דאיכא קנין מה צריך כשהגיע השטר לידו ע"ש, (עיין בספר שערי צדק בשער ג' סימן ה' והוא תשובות הגאונים שנדפסו בשנת תקנ"ב) וע"פ תמיהתו השמיט בש"ע מה שכתב הטור כשהגיע השטר לידו וכתב קונה מיד אפי' אין בו זמן משום דס"ל דאין צריך בזה שיגיע השטר לידו כיון דיש קנין בשטר וכמ"ש בסימן רמ"ג ע"ש:

ונ"ל דגם לדעת הסמ"ע שהסביר לן דעת הטור דמשום שהזכיר במתנה זו לאחר מיתה להכי צריך שיגיע השטר לידו ע"ש, נ"ל דהיינו דוקא כשאין זמן בשטר אבל כשיש זמן גם הטור מודה שאין צריך שיגיע שטר לידו וכמ"ש הוא ז"ל בפרישה וז"ל ומיהו כי כתב מהיום וגם יש קנין בשטר או זמן עם הקנין נ"ל דקנה ליה ממש משעה ראשונה שנכתב השטר וכו' וא"כ כל קנין מעכשיו לקני לגמרי וכו' ע"ש, וא"כ בנ"ד דאיכא קנין וזמן אפילו לא הגיע השטר ליד הגזבר או לפרנס בית הכנסת שהקדיש לה ס"ת קנה ההקדש, ועוד יש לומר שהסופר שהונח בידו השטר הוא זוכה להקדש דזכין לאדם שלא בפניו ועוד דאמרינן ביה יד הקדש אנן דלאו דוקא אם הוא גזבר כרב יוסף דפרק שור שנגח דף ל"ו ע"ב עי' רש"י שם וכמ"ש מרן מלכא בספרו אבקת רוכל סימן פ"ג ע"ש דסובר אדם חשוב נמי מהני, ועוד דשאני הכא בנ"ד דגם הסופר יש לו חלק בראש בס"ת ובכתבי הקודש לקרות בהם או לשמוע תורה מס"ת ולהכי הוי כמקבל מתנה שכבר הגיע שטרא לידיה דהא מהאי טעמא שיש לו חלק בו אמרינן בפרק חזקת הבתים דהאומר תנו מנה לעניי עירי אין דנין בדייני אותה העיר משום דנוגעים בדבר ואין כשרים לדון דניחא להו וכו' וא"כ כיון שהגיע שטר לידם והם יש להם חלק בו זכו להקדש ואין הנותן יכול לחזור בו, ועי' בחומ"ש סימן ז' סעיף י"ב וסימן ל"ז סעיף י"ט:

אחר כך ראיתי להרב בני משה בהל' זכיה ומתנה סימן א' שהעתיק לשון הרמ"ה בחידושיו שכ' וז"ל וכבר אפסיקא הלכתא כר' יוסי וכו' אבל שטר שאין בו זמן אע"ג דכתוב בו קנין צריך מהיום ואע"ג דכתיב מהיום נמי לא קני אלא מעידנא דמטי שטרא לידיה או דמייתי ראיה מעידנא דקנו מיניה עכ"ל הרמ"ה ומזה יצא הרב בני משה לדון ולומר דודאי כולהו סב"ל דאף בשטר דמהיום ולאחר מיתה אין צריך להגיע שטר ליד המקבל וכו' ומש"כ הטור וכן הרמ"ה דלא קני אלא מעידנא דמטי שטרא לידיה היינו

בשטר שאין כתוב בו זמן ולהכי לא קני שטרא עד דמטי לידיה דאי לא מהיכן נדע באיזה יום קנו ואין הכי נמי דאי מייתי ראיה מאימת קנו מיניה קני מההוא זמנא אע"ג דלא מטי שטרא לידיה ולפי זה הזמן אינו אלא לראיה שנדע באיזה זמן קנו מיניה וכיון דאיכא זמן ידעינן זה ולא בעי שיגיע שטרא לידיה, ולפ"ז יוצא לנו אליבא דכ"ע גם לדעת הרשב"א דבעי שיכתוב הוא בעצמו הזמן או שיצוה על זה לעדים היינו דוקא בשטר דלית ביה קנין סודר הוא, דזמנו הוא דמוכיח עליו שהמתנה מהיום בזה הוא דמצריך רבו של הרשב"א לכתוב הוא בעצמו הזמן או לצוות עליו לעדים אבל בשטר שיש בו קנין סודר דקניינו מוכיח עליו שהוא מיום הקנין אין צריך זמן אלא לראיה שבזה נדע באיזה זמן היה הקנין ולהכי אף אם העדים מעצמם כתבו הזמן כמו שאנחנו עושים בשטרות שלנו שאנחנו כותבים בסוף השטרות והיה זה בפנינו בכו"כ וכו' בזה אליבא דכ"ע סגי בהכי ודוק, וכיון דאיכא קנין ואיכא זמן הכל מוכיחין שהמתנה מהיום בנ"ד, ולפי מה שנתבאר שמתנת בריא בקנין סודר שיקנה לאחר מיתה קונה הגוף מהיום אפי' אין בו זמן דכל קנין מעכשיו הוא ואפי' לא הגיע השטר ליד המקבל אלא לאחר מיתה של הנותן א"כ צריכין לומר הא דכתבנו לעיל משם רשב"ם בפרק יש נוחלין דף קל"ה דכתב ומיהו בבריא אע"ג דמייפה כחו וכו' דאין שטר לאחר מיתה היינו דוקא בשטר הקנאה דהיינו שכותב לו שדי נתונה לך בזה הוא דאמרינן דאין שטר לאחר מיתה וג"כ אין בו זמן או אפי' יש בו זמן אלא שלא הגיע השטר של הקנאה ליד המקבל דבשטר הקנאה כ"ע מודו דצריך שיגיע השטר ליד המקבל קודם שימות הנותן וכן מש"כ לעיל משם הרב בני משה דכתב בין בקנין בין בלא קנין היינו בקנין הקנאה בלא זמן ולא דברו בקנין סודר ועי' באר היטב בסימן רנ"ח ס"ק א' ע"ש:

ותדע ותשכיל שאין לגרוע כח מתנה זו משום מה שאמר בסילוק אביו לשון יקח שהרי גזר אומר שאברהם אביו לא יקח מהירושה שלו כ"א צ'ורו אחד וכו' ולשון יקח לא מהני במתנת בריא כדפסק מרן הש"ע בסימן רנ"ג סעיף ב' ג' הבאנו לעיל דבריו ז"ל ונמצא שלא הניח כלום ליורש והמתנה בטלה, בזה נראה לי שאין זה שוה לי ואין זה כלום שדוקא אם ירצה הנותן ליתן דבר מה לשאינו זוכה ורוצה לזכות לו בלשון הזה הוא דלאו כלום אבל בנ"ד שמן הדין הירושה היא של אביו מן התורה אלא דזה הבן רוצה להפקיע ירושת אביו ומתחכם שלא תהיה הפקעה במכל וכל ומניח מעט מזער שתתקיים בו הירושה לזה השאיר לו צ'ורו אחד ליקח לו בירושה ואינו מזכה לו הצ'ורו בתורת מתנה וזכייה שהרי קנוי הוא לו מתורת ירושה שזה מה שהניח אחריו ודידיה הוא שהוא היורש ולוקח בתורת ירושה ודוק:

ודע שאין לקיים ולחזק מתנה דנ"ד משום טעמא דמצוה לקיים דברי המת דהכי הוא מסקנת הש"ס בגיטין דף ט"ו ע"א וקיימא לן דמצוה לקיים דברי המת ע"ש ובדף י"ד פירש רש"י ד"ה דמת נותן וז"ל לאחר שמסרן לשליח מת ועדין המקבל חי הילכך משעת מיתת הנותן זכה בהם המקבל משום דמצוה לקיים דברי המת ואפי' היה בריא עכ"ל כבר מצינו שם בתוספות דף י"ג ד"ה והא לא משך דכתבו משם ר"ת דלא אמרינן מצוה לקיים דברי המת אלא בדבר שהושלש מתחילה לכך וכן פסק מרן בסימן רנ"ב סעיף ב' וז"ל מצוה לקיים דברי המת אפילו בריא וכו' ע"ש, ואף למש"כ הסמ"ע והש"ך שם דאם צוה ליורשים ליתן אמרינן ביה דמצוה לקיים דברי המת ע"ש ועי' בבאר היטב שם ס"ק ו' ע"ש, הרי בנ"ד לא צוה ליורשים ולא היה להם שום ידיעה כלל לכך לא שייך האי טעמא גם אין לדון נ"ד משום שהוא היה רוצה להרחיק נדוד כדין מי שמפרש בים או יוצא בשיירא והיוצא בקולר וכו' המוזכרים בש"ע סימן ר"ן סעיף ח' וז"ל המפרש בים וכו' כל אחד מארבעתם כמצווה מחמת מיתה והרי דבריו ככתובים וכמסורים דמו וכו' ע"ש, נ"ל דלא דמי דהתם היינו טעמא משום שהוא דחוק וטרוד ומבוהל לצאת בשיירא שאין לו פנאי לעמוד ולברר דבריו וליתן מתנת בריא כדינו בזה הוא שאמרו שדינו כשכ"מ המצווה מח"מ אבל בנ"ד דשכיחי שיירות שהולכים ושבים ברצוא ושוב בכל שבוע ושבוע ללכת ואין לבו נחפז כל כך אין דינו כשכ"מ המצווה מח"מ, ועוד דהיוצא בשיירא היינו שהולך בדרך רחוקה כל כך וכן משמעות רש"י בגיטין דף ס"ה דפירש היוצא בשיירא למדברות ע"ש, אחר כך מצאתי למהרש"ך בח"ב סימן קס"ה שנשאל בכעין זה וז"ל ראובן שהתקין עצמו ללכת דרך אניה בלב ים להסתחר בארץ רחוקה וכתב צוואה בפנקסו וכו' שאם יקראנו אסון קודם חזרתו לארץ מולדתו יהיו כל נכסיו מחולקות בזה האופן וכו' ויקר מקרהו שנפטר שם תוך שתי שנים עכ"ל הצריך לעניינו, והשיב דאפי' אליבא דהרי"ף והרמב"ם דס"ל דהיוצא בשיירא וצוה הויא צוואתו כמצווה מחמת מיתה צוואה זו בטלה דאפי' לדידהו היינו כשמתו באותו דרך ולא הגיעו אל מחוז חפצם וכו' אמנם בנ"ד ראובן יצא מן הים ואחר שנתים נלב"ע לא עדיף משכ"מ שצוה ונתרפא דקימ"ל שצוואתו בטלה וכו' ועוד דהיינו דוקא היכא שבאותה שעה שמפרש בים או יוצא בשיירא צוה מה שצוה דיוצא דומיא בקולר וכו' אבל אם מה שצוה היו קצת ימים קודם שפירש בים אין בזה דין מצווה מחמת מיתה אלא דין מתנת בריא וכל שלא קנו מידו אין בדבריו כלום עיין שם:

וחזה הוית למרן מלכא בספרו הקדוש אבקת רוכל בסימן קכ"ד שנשאל גם כן בכעין זה באחד שהיה דר בצפת ת"ו ורצה לצאת לחו"ל וצוה בצוואתו בקנין ובזמן וכו' וכתב

וז"ל ואין לומר דבנדון דידן קנה המקבל מתנה מפני שהוא רוצה לפרש בים או לצאת בשיירא וכו' משום דיוצא בשיירא היינו ביוצא למדברות וכמ"ש רבינו נסים וזה אינו מצוי ליושבים בעיר הזאת וכו', ועוד דההיא דמפרש בים או יוצא בשיירא ליתא אלא במפרש ויוצא בו ביום או ביום שלאחריו שאז הוא טרוד אבל עשרה ימים או ט"ו ימים קודם אינו בכלל זה ובשטר זה לא נזכר שהיה מזומן לפרש בו ביום שהרי כתוב שהיה רוצה ללכת לחו"ל וזה משמע קודם צאתו כמה ימים, ועוד שהיוצא מעיר זו אינו פורש בים עד חמשה או עשרה ימים, ועוד אפילו יהבינן ליה כל טענתיה לומר שזה היה לו דין מפרש בים, ומאי אהני ליה דאכתי המתנה בטלה מפני שיש בה קנין, ולא כתב בה שקנו ממנו כדי לייפות כחו דשמואל פ' אע"פ ובפ' מי שמת ופסקה הרמב"ם בהלכות זכיה ומתנה וז"ל מתנת שכ"מ שכתוב בה קנין וכו' חוששין לה דשמא לא גמר להקנותו אלא בשטר וכו' ואין שטר לאחר מיתה והרי המתנה בטלה עכ"ל בתשובה וחתומים עמו ששה עשר רבנים מארי מאוותא ע"ש. והוי יודע דבנדון הנז' דמרן הקדוש לא מהני זמן שכתוב בו בתוך השטר אפילו למאי דקימ"ל כרבי יוסי דזמנו מוכיח, דזה אינו מועיל אלא במתנת בריא אבל מרן ז"ל מיירי לצד דנחשוב אותו כהולך בשיירא שדינו כשכ"מ ובשכ"מ הגם שכתב בשטר זמן לא הוי כמהיום שודאי שאין כוונתו ליתן אלא לאחר מותו לכך לא מהני זמן וכמו שכתב רש"י ז"ל בכתובות דף נ"ה ע"ב ד"ה לא גמר להקנותו אלא בשטר, וזה לשונו שמא להכי כתב בה קנין דלא גמיר להקנותו מתנה זו ע"י דברי שכ"מ שהן ככתובים וכמסורים דמי, אלא ע"י כתיבה וקנין כבריא, דסתם קנין לכתיבה עומד ושטר שכ"מ אינו קונה מחיים שהרי אין דעתו ליתן כלום אלא לאחר מיתה, ואפילו לרבי יוסי דאמר זמנו של שטר מוכיח עליו הני מילי בבריא הכותב נכסיו לבנו לאחר מיתה דדעתיה לאקנויי גוף הקרקע מהיום ופירות לאחר מיתה אבל זה אין בדעתו ליתן בחייו כלום וכיון דמת תו לא מצי לאקנויי מידי דהא ליתיה דליקני ניהליה וכו' ע"ש:

ואם כנים וזכאים אנחנו בדיננו זה שאמרנו שזמנו של שטר מוכיח עליו כר' יוסי והוי ליה כאילו כתוב בשטר זה מהיום אם ימות דהוי תנאה והרי נתקיים התנאי או דהוי כאומר מהיום ולאחר מיתה וכדכתבנו, על כן אני אומר אפילו אי לא הוה קנין במתנה זו דידן והגם שהיא מתנת בריא הכא בנ"ד זכה הזוכה במתנה דהיינו ההקדש והיורשים חייבים לשלם נדר והקדש אביהם משום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, כדאיתא בקדושין דף כ"ח ע"ב ובכמה דוכתי דדרשינן בפיך זו צדקה, וכתיב ככל היוצא מפיו יעשה וכיון שזכה ההקדש נתחייבו היורשים לשלם הגם שמת הנידר ומנא אמינא לה, מהא דאיתא בערכין פרק א' דף וא"ו והכי איתא שם הגוסס והיוצא ליהרג לא נידר

ולא נערך וכו' ר' יוסי אומר נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב ע"כ לשון המשנה ובש"ס פריך ר' יוסי אומר ותנא קמא מי קאמר דלא, אלא בנודר ומעריך ומקדיש כ"ע לא פליגי ופירש רש"י דודאי נדרו נדר והקדשו הקדש ומעריך את אחרים וכו' כי פליגי באם הזיק וכו' וקאמר רב יוסף במלוה ע"פ גובה מן היורשים קא מיפלגי תנא קמא סבר מלוה ע"פ אינו גובה מן היורשים ורבי יוסי סבר מלוה ע"פ גובה מן היורשים, רבא אמר דכ"ע מלוה ע"פ אינה גובה מן היורשין, והכא במלוה הכתובה בתורה קא מפלגי וכו' ע"ש. וצריך להתבונן דמאי שנא נודר ומקדיש דהקדשו הקדש ומאי שנא נזק דפליגי ביה, וראיתי בתוספות שם בד"ה כי פליגי שנתקשו בזה, ותירצו משום דהקדש חל מיד וכן נודר ומעריך חל מיד ולהכי הגם שהמקדיש והמעריך והנודר אינו בעולם גובה מן היורשים ע"ש, ועדין לא ידענו טעמא דלמה לזה חל חיובו מיד והיזק לא חל חיובו מיד דאידי ואידי נראה ששעבודו מדאורייתא וצריכין אנו לומר משום דהקדש ונדר אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט לכן מיד חל עליו לשלם כדכתבינן לעיל ולהכי אף שמת שהרי גוסס היה ויוצא ליהרג ישלמו היורשין. נקטינן מהכא בין לרב יוסף בין לרבא בנודר ומעריך ומקדיש לכ"ע נתחייב מיד וגובה מן היורשים וכ"ש למאי דקימ"ל כמ"ד מלוה ע"פ גובה מן היורשים גם בהיזק חייבים היורשים לשלם וכמו שפסק מרן מלכא בחומ"ש סי' ק"ז סעי' א' וז"ל מצוה על היורשין לפרוע חוב אביהם וכופין אותם על כך וכו' הילכך כופין אותם לפרוע וכו' ואפילו היא מלוה ע"פ אף מהמטלטלין וכו' דלפ"ז גם אם תמ"ל שהנודר לצדקה לא הוי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט מ"מ הוי דיניה כמזיק דקימ"ל כר' יוסי דמלוה ע"פ גובה מן היורשין כדאמרן וכן פסק הרמב"ם ז"ל הלכות נזקי ממין פרק י"ב הלכה כ"ב וז"ל מי שהיה חופר ברה"ר בור ונפל עליו שור והרגו פטור, ואם מת השור נוטל בעל השור דמי שורו מיורשי בעל הבור עכ"ל והיינו כר' יוסי דס"ל דאם הזיק חייב ואע"ג שבש"ס בערכין הנז' אוקמה בדייתבי דייני אפומא דבירא ע"ש היינו למ"ד מלוה ע"פ אינה גובה מן היורשין אבל למ"ד גובה אין צריך לדחוקי נפשין בהכי, ולהכי הרמב"ם ז"ל מסתם לה סתומי וכן כתב הרב המגיד שם וזה לשונו והאוקמתות שנאמרו עליהם שם היינו אליבא דמ"ד מלוה על פה אינה גובה מן היורשין ואין הלכה כן, כמו שיתבאר בפרק י"א מהלכות מלוה ולוה עכ"ל ע"ש, וא"כ אף אם תימצי לומר שדין נדר כדין מזיק הרי קימ"ל דמלוה ע"פ גובה מן היורשין משום דקימ"ל דשעבודא דאורייתא וכ"ש לפי מה שהוכחנו דבנדר והקדש אליבא דכ"ע חל הנדר מיד וגובה מן היורשין ומוכח מהש"ס שהעמיד האי מתני' דהחופר בור ברה"ר דחייבה היורשים לשלם לבעל השור בדייתבי דייני אפומא דבירא למ"ד מלוה על פה

אינה גובה מן היורשים א"כ משמע דלמ"ד גובה מן היורשין אפילו לא הועמד בדין ומת גובה בין בהזיק בין בנודר ומעריך ומקדיש, ואי קשיא לך מהא דאיתא שם בערכין בפרק חמישי דף כ' ע"א אמר ערכי עלי ומת יתנו היורשין ופריך בש"ס ש"מ מלוה על פה גובה מהיורשין ומשני שאני הכא דמלוה כתובה בתורה היא וקאמר א"כ ש"מ מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא ומשני הכא במאי עסקינן בשעמד בדין עוד שם קאמר הש"ס על הך בבא דקתני מתני' בסיפא האומר ערכו של פ' עלי מת הנודר והנידר יתנו היורשין ע"ז קאמר בש"ס מאי ניהו שעמד בדין היינו רישא דאמרן לעיל וכו' ע"ש, הרי דקאמר שאין היורשין חייבים אלא כשעמד הנודר בדין ונתחייב עי' פירוש רש"י מה שהטעים לנו פירושו בזה, אין בזה קושי דכל כהאי נבגא דברכתא היא שכל שקלא וטריא דש"ס אינו אלא אליבא דמ"ד מלוה ע"פ אינה גובה מן היורשין הוא דאיצטריך הש"ס לאוקומי בשעמד בדין כהא דפרק קמא שהוצרך לאוקומי מתני' דחופר בור ברה"ר וכו' הכי בדייתבי דייני אפומא דבירא והיינו בשעמד בדין וסוגיין דהכא כסוגיין דהתם אזלא אבל למ"ד מלוה ע"פ גובה מן היורשין אין צריכין לאוקמה בשעמד בדין וכל זה נראה שהוא פשוט שהנודר ומת אפי' לא עמד בדין יגבה מן היורשין וכמו שפסק הרמב"ם ז"ל הלכות מלוה ולוה פרק י"א הלכה ד' וז"ל כל מלוה גובה אותה מן היורשין וכו' ומלוה על פה גובה אותה מן היורשים וכו' ע"ש וכתב הרב המגיד שם וז"ל דעת הרב כדעת ההלכות ושאר פוסקים דשעבודא דאוריי' וכו' עש"ב, ומשום הכי אם מת הנודר יתנו היורשים משום דאשתעבד נכסוי ואפי' לא עמד בדין וכ"ש הוא במלוה הכתובה בתורה כהאי דהנודר וכיוצא בו אלא שראיתי להרמב"ם ז"ל הלכות ערכין וחרמין בפרק א' הלכה כ"א שכתב וז"ל האומר ערכי עלי ומת קודם שיעמוד בדין אין היורשים חייבים שנאמר והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן עמד בדין יתנו היורשים עכ"ל, וקודם ההתבוננות בדבריו ז"ל לכאורה דבריו תמוהים עם כל מה שכתבנו וערכנו לפניך קורא נעים שהרי הוכחנו מן הש"ס דפ"ק דערכין ומן התוס' ומן הרמב"ם בעצמו הלכות נזקי ממון בפרק י"ב הלכה כ"ב ומהרב המגיד ומדברי הרמב"ם בהל' מלוה ולוה פרק י"א הלכה ד', גם מדברי הרמב"ם בעצמו בהל' ערכין באותו הפרק עצמו הלכה י"ד שכתב וז"ל זה שיוצא ליהרג שהעריך אחרים או נדר דמיהם או הזיק חייב לשלם וגובין הכל מנכסיו עכ"ל, הרי שם מיירי בדלא עמד בדין שהרי פלוגתא דת"ק ורבי יוסי בדלא עמד בדין דאם עמד בדין גם ת"ק מודה לרבי יוסי כדמוכח ממתני' דב"ק דחופר בור ברה"ר דחייבים היורשים לשלם גם לת"ק משום דמיירי בדייתבי דייני אפום בירא והכא דפליג אדר"י משום דמיירי שמת קודם שעמד בדין ואפ"ה קאמר ר"י דקימ"ל כוותיה שחייבים

לשלם היורשים אפי' לא עמד בדין וגם הרמב"ם מדסתם לה סתומי וכ' חייב לשלם סתם משמע אפי' לא עמד בדין גובין מנכסיו וא"כ למה בהלכה כ"א כתב דבעינן שעמד בדין, ועוד דלמה באמת צריך העמדה והערכת כהן שגזר אומר הרמב"ם ז"ל שאם מת קודם שיעמוד בדין שהוא העמדה והערכת כהן אין היורשין חייבים, הרי בפרק קמא דף ו' ע"ב פריך הש"ס על מתני' דקתני הגוסס והיוצא ליהרג לא נידר ולא נערך פריך הש"ס בשלמא גוסס לא נידר דלאו בר דמים הוא ולא נערך דלאו בר העמדה אלא יוצא ליהרג בשלמא לא נידר דלאו בר דמים הוא אלא נערך אמאי לא ומשני וכו' ע"ש, הרי דיוצא ליהרג הגם דלא נערך באמת מ"מ כיון שהוא בר הערכה בעודנו חי הגם שמת בלא הערכת כהן חייב המעריכו בערכו אלא מטעמא אחרינא סבר ת"ק שאינו נערך משום גזירת הכתוב כל חרם לא יפדה הא אדם דעלמא הגם שמת קודם שנערך מחוייב המעריכו בדמי ערכו, אלא דלזה יש לומר דלעולם בעינן שיעריכו הכהן ויעמוד לפני הכהן ויעריכו במעשה ואז יתחייב המעריכו בדמיו ובפרק קמא הכי פריך הש"ס אלא נערך אמאי לא ר"ל אמאי מתני' פסיק ותני הכי שאינו נערך דמשמע שאינו נערך בשום צד משמע דלא משכחת בו שיערך כיון שהוא יוצא ליהרג הא משכחת לה כשהיה עומד שם הכהן באותו מקום ויעריכו כגון הא דקאמר הש"ס התם דף ז' בדייתבי דייני אפום בירא גם כאן משכחת לה הכי וא"כ אמאי פסיק ותני הכי שאינו נערך ומשני דבאמת הכא לא משכחת לה שיהיה נערך משום דכתיב כל חרם וכו' ודוק:

ואשר אנכי אחזה לי בזה הוא דלעולם הרמב"ם ז"ל אינו מצריך העמדת הנודר בדין לפני הדיינים כמו שהוכחנו מכל מה שכתבנו כיון דקימ"ל מלוה ע"פ גובה מן היורשים אלא שהוא ז"ל אינו מפרש כפירוש רש"י שפי' כשעמד בדין לפני הדיינים וחייבו אותו קודם מותו עי' פירוש רש"י אלא שיטה אחרת יש לו להרמב"ם בזה דמפרש שהאי העמדה בדין בדינו של כהן שכתוב בו (ויקרא כ"ז ח') ואם מך הוא מערכך והעמידו לפני הכהן והעריך אותו הכהן על פי אשר תשיג ידו יעריכנו הכהן ופירש רש"י בחומש והעמידו לנערך לפני הכהן ויעריכנו לפי השגת ידו של מעריך ע"כ, הרי דגזרת הכתוב הוא שאינו חייב הנודר והמעריך עד שיעמוד הנערך לפני הכהן הגם שידוע לנו ערכו על פי התורה שחייבה כפי שניו אפי' הכי חיובו תלוי בהעמדת כהן ובהערכתו, וכמ"ש הרמ"ז בפי' על המשנה בערכין פרק חמישי על משנה זו דחומר בערכין מנדרים וז"ל דגזירת הכתוב היא שצריך הכהן לחייבו למה הדבר דומה לטומאת נגעים דגזירת הכתוב היא שהטומאה והטהרה ביד כהן והעתיק דברי רבותינו שבת"כ וז"ל יעריכנו הכהן בנין אב לכל הנערכין בין עניים בין עשירים שצריכין לעמוד בדין לפני כהן וס"ל להרמב"ם והרב דגזירת הכתוב

היא כוללת לכל הנערכין ע"ש, ולפ"ז כוונת הש"ס דתירץ הכא במאי עסקינן בשעמד בדין ר"ל בדינו של הכהן שנערך והועמד לפני הכהן ולהכי מפרסמא מילתא ומשום הכי הוי כמלוה בשטר וגובה מיורשים, אלא דעדין קשה לפי שיטה זו כיון דאמרינן הכא אפי' למ"ד מלוה ע"פ אינה גובה מיורשים בערכין שאני שכבר הצריכו הכתיב העמדה בדינו של כהן וא"כ מפרסמא מילתא ומשום הכי גובה מיורשין א"כ קשה מאי קאמר לעיל בפרק קמא דף ו' לרב יוסף במלוה ע"פ גובה מן היורשין קמיפלגי תנא קמא סבר מלוה ע"פ אינו גובה מן היורשים הא אפי' למ"ד אינה גובה מן היורשים בערכין גובה משום דבערכין גזירת הכתוב דצריך העמדה והערכה בדינו של כהן ונתפרסם הדבר בזה כיון דלא משכחת חיוב דמי ערכין אלא בהעמדה לפני כהן כדאמרינן הכא לשיטת הרמב"ם: **והנראה** לומר בזה הוא שודאי לדעת הרמב"ם צריך העמדת נערך לפני הכהן כדאמרן, והכא בסוגיין בפרק חמישי דקאמר שעמד בדינו של כהן הנערך בחייו של הנודד ונתחייב הנודר והמעריך קודם שמת ונתפרסם הדבר ולהכי גובה מיורשיו אפי' למ"ד מלוה ע"פ אינה גובה מיורשים דכיון שהועמד הנערך לפני הכהן ונתפרסם הדבר הוה ליה כמלוה בשטר והא דלעיל ו' דקאמר דת"ק סבר מלוה ע"פ אינה גובה מיורשין מיירי שמת נודר ומעריך קודם שהוערך הנערך ואחר שמת המעריך אז הוערך הנערך ת"ק סבר כיון שמת הנודר והמעריך לפני העמדת הנערך לפני הכהן א"כ עדין לא נתחייב המעריך בחייו ולא נתפרסם חיובו וא"כ הוה ליה מלוה ע"פ דס"ל דאינה גובה מן היורשים ורבי יוסי סבר הגם שלא נתפרסם מ"מ הוה ליה מלוה ע"פ כיון שנערך אחר כך כמו שגזרה תורה הרי הוא מחוייב בהלואה ע"פ ומלוה ע"פ גובה מן היורשים כן נראה לי ליישב, וא"כ הרמב"ם ז"ל הגם שחייב הנערך לעמוד ולהערך לפני הכהן לא חייב המעריך לעמוד לפני הכהן דגם אם מת קודם העמדת הנערך אם אחר כך הוערך הנערך מחוייבים היורשים לשלם ולא בא לאפוקי אלא אם הנערך מת בלא העמדה והערכת כהן אע"פ שידוע לנו ערכו ע"פ שניו כמו שמפורש בתורה אפ"ה לא מחייבי היורשים ליתן דבר כיון שלא נערך ע"פ הערכה והעמדת כהן, ולכשתדקדק בדברי הרמב"ם ובלשונו תמצא שלא חייב בהעמדה לפני הכהן אלא לנערך ולא לנודר ולמעריך וכמ"ש הרב לחם משנה בפירושו שם ע"ש:

ואשא עיני ואראה לרבינו הראב"ד בהשגות שם הלכה ט' כתב וז"ל א"א עמידה בדין שהוזכרה בגמרא על זה לא באו לה מדרך העמדה והערכה האמורה בתורה האמורה בכאן שהרי ראוי היה בשעת הנדר להעמדה והערכה ולמעוטי גוסס ויוצא ליהרג שאינן ראויים בשעת הנדר והכי איתא בספרי אבל הוזכרה כאן לחייב היורשין מפני שהיא

מלוה ע"פ והשתא דקימ"ל דמלוה ע"פ גובה מיורשין דשעבודא דאורייתא לא אצטרכינן להעמדה בדין לא למעריך ולא לנערך מי חכם וידע אלה ע"כ הסתכל בעיניך שהראב"ד ז"ל דבר דבר, דבר דבור על אופניו ככל אשר כתבנו בתחילה במושלם ברוך השם שבראנו לכבודו כי באמת שזה הוא פשט הסוגייא דש"ס כאשר דברנו אליך לאמר ואת כל ונוכחת ועי' לרבינו כסף משנה מה שיישב על השגת הראב"ד ועי' להלח"מ גם הרע"ב אזיל ליה בשיטת הרמב"ם בפירושו על המשנה ועי' להרב תוס' י"ט מה שכתב עליו ומה שהקשה על דברי התוס' דפרק קמא דערכין דף ו' ד"ה כי פליגי ע"ש ועי' להרב קול הרמ"ז שם בפירושו על המשנה בפרק חמישי ולהרב בית דוד בפירושו ע"ש:

למדנו מכל הני מילי מעלייתא אלו הן הנאמרין דגם לשיטת הרמב"ם ודעמיה סוברים אפילו מת הנודר והמעריך קודם שיעמוד הנערך לפני הכהן ואחר כך נערך חייבים היורשים לשלם נדר אביהם וכ"ש לדעת הראב"ד ודעמיה שחייבים היורשים ליתן ולשלם נדר אביהם וא"כ למדנו מכל האמור שאם אדם אמר ליתן לצדקה כו"כ ונתחייב באמירתו ומת הנודר אליבא דכ"ע היורשים חייבים לשלם חיוב נדר אביהם ומינה נלמוד לנ"ד, עי' בספר מצות השם מצוה שנ"א פרשת בחקותי, וכן איתא במסכת ר"ה דף ו' ע"ב וז"ל בעי רבי זירא יורש מהו בבל תאחר ומסיק שאינו בבל תאחר ע"ש דמשמע הא שלומי בעי לשלומי וכ"כ שם התוס' ד"ה יורש מהו בבל תאחר וז"ל דיורש חייב להביא כדתנן במס' קינין פ"ב משנה ה' ומייתי לה בכמה דוכתי האשה שהביאה חטאתה ומתה יביאו היורשים עולתה וקאמר בקדושין י"ג ע"ב אמר רבי יוחנן אע"ג דלא הפרישה מחיים וקאמר תלמודא אלמא קסבר שעבודא דאורייתא וכו' וקאמר שם אמר רב פפא הלכתא מלוה ע"פ גובה מן היורשים ע"ש ועיין הרמב"ם הלכות מעשה הקרבנות פרק י"ד סוף הלכה י"ד וע"ע להרמב"ם הל' מתנות עניים פרק ח' הלכה א' דפסק דבצדקה נמי עובר בבל תאחר ומיד שהרי בידו ליתן מיד עיין שם:

אלא דעדין יד הדוחה נסויה לומר שכל זה אינו אלא בנדר להקדש בדק הבית שדמי ערכין לבדק הבית דבזה הוא דאמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכדאיתא בקדושין דכ"ח:

הנז"ל ובכמה מקומות בזה הוא דאין צריך קנין ובאמירתו ובדיבורו הוא נתפש אבל בנדר לצדקה אפשר דלא אמרינן הכי אמירתו כמסירתו וכן מצינו לו להרשב"א ז"ל דסובר כן שלא נאמר אמירתו לגבוה וכו' אלא בהקדש לבדק הבית וכמ"ש הרב ב"י ז"ל ביו"ד סימן רנ"ח בספרו בדק הבית שכן הוא דעת הרשב"א עיי"ש, על כן למודעי אני צריך כי רוב הפוסקים פליגי אהרשב"א בזה שהרי מצינו לרבינו יעקב בעל הטורים בטור יו"ד סימן

רנ"ח שכתב וז"ל אמירת אדם לגבוה כמסירתו להדיוט לפיכך מי שנדר צדקה אי אפשר לו לחזור בו וכו' וע"ש שהצריך שדוקא אם הקדיש דבר שהוא ברשותו ע"ש, וכתב רבינו ב"י על זה וז"ל כן העלה הרי"ף בריש פרק שור שנגח דהא אמרינן בפיך זו צדקה אלמא בדיבור הוא מחוייב וכן דעת התוס' והרא"ש והמרדכי כדעת הרי"ף וכן הוא דעת אבי העזרי וכן הוא דעת ר"י ולאפוקי ממאן דבעי לומר דאי בעי מהדר ע"ש, וכן פסק מרן ז"ל שם בשלחנו הטהור סעיף ו' וז"ל הנודר צדקה אינו יכול לחזור בו וכו' ע"ש עוד כתב שם בסעיף י"ג האומר חפץ פ' אני נותן לצדקה וכו' אינו יכול לחזור בו עכ"ל, ונ"ל שלמד דין זה מהא דאיתא ביש נוחלין דף קל"ג ממעשה דבנו דיוסף בן יועזר דאמרה לו דביתהו זיל אמטיה גבי גזבר ולא תשיימה את דאמירתו לגבוה וכו' ע"ש, הרי לך דלמד צדקה מן ההקדש, וכתב מור"ם שם וז"ל דכל אמירה שיש בה רווחא לצדקה אמרינן בה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ורשם עליו הר"ן בפ"ק דקדושין ובהגה ע"ש ועוד כתב מור"ם שם שאפי' אם חשב בלבו ליתן צדקה חייב לקיים מחשבתו וכתב דהעיקר הוא כדיעה זו ע"ש, ובדרכי משה בסי' הנז' ס"ק ג' כתב וז"ל דהסכימו הפוסקים לדעה זו דהרי"ף ודעמיה ודלא כהרשב"א בתשו' בסי' תקפ"ג ע"ש, ודע דגם רבינו ירוחם ז"ל אזיל ליה בשיטת הרשב"א וכמו שהעתיק בשמו מרן ז"ל בבד"ה בי"ד סוף סימן רנ"ט וז"ל מה שאמרו אמירתו לגבוה וכו' כלו' שנקנה באמירה דוקא בהקדש גבוה והא דאמרינן סלע זו לצדקה דחייב ליתנה באמירה בעלמא שאני התם מפני שהקנה להם דבר מסויים וכו' ע"ש, ונמצינו למדין מדבריו דבדבר מסויים מיהא אמרינן ביה אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט אפי' בצדקה ונראה דגם הרשב"א מודה לו בזה וא"כ בנ"ד שהוא סיים בדבריו ואמר כל מה שיש לו תחת כפה"מ ימכר וילקח בדמיהם ס"ת וכתבי הקודש אליבא דכ"ע אמרינן אמירתו לגבוה כיון שהוא דבר מסויים:

עוד מצינו כתוב לאמר שאם מקדיש לס"ת גם הרשב"א מודה דאמרינן ביה אמירתו לגבוה וכו' כדין המקדיש לבדק הבית וכמ"ש הרדב"ז בתשובה בח"א סי' קע"ג וז"ל כיון דאיכא סהדי שאמר לפניהם שקנה אותו להקדש הרי הוא הקדש דאמירתו לגבוה כמסי"ל ואע"ג שכתב הרשב"א דלא אמרינן אמירתו לגבוה וכו' אלא בהקדש בדק הבית אבל בהקדש לעניים לא הרי כל גאוני עולם חלקו עליו ומכללם הרי"ף והרמב"ם והרא"ש ז"ל שכולם הסכימו שאמירה לעניים הרי היא לגבוה וטעמא דמסתבר משום תקנת עניים, ומודה הרשב"א שאם הדבר הוא שיש בו קדושה מצד עצמו כגון המתנדב לתת ס"ת לצבור או בית זה לביהכנ"ס וכיוצא בזה הוי אמירתו לגבוה כמסי"ל ע"ש מה שסיים:

והנה נ"ל שמכאן מודעה רבה לאורייתא דהוי דינו כדין הקדש בדק הבית שהרי אסור ליהנות מהקדש כזה דלא דמי למעות צדקה א"כ תבנא לדיננא למש"כ מור"ם בסי' רנ"ז סעיף א' משם הרשב"א גופיה שהעתקנו לעיל דבריו שכתב המקדיש קרקע מהיום ולאחר מיתה לא קדיש כלל וכו' דלפ"ז נ"ד נמי הכי הוי שהקדיש נכסיו לס"ת וכו' הוי דינם כהקדש בדק הבית ולא קדיש וכמו שהרגשנו לעיל כבר בזה ע"ש מש"כ שבזה שמצינו שמודה הרשב"א שאם מקדיש לס"ת נסתר מחמתו כל מש"כ שם, אלא שכבר כתבנו שם שנ"ד הוי כאומר מהיום אם מתי שאם נתקיים התנאי הויא מתנה למפרע משעת הזמן והנתינה ואה"נ דמזמן של נתינה נאסר על הנותן ליהנות מנכסיו דחיישינן לשמא ימות מאותה נסיעה ולא ישוב עוד לביתו כאשר הערכנו לפניך הכל לעיל ודוק:

וכן ראיתי להרב דעת קדושים חלק יו"ד ערך צ' אות כ"ז שהעתיק דברי הרדב"ז כתיבת יד סימן תק"ו דכתב הרדב"ז וז"ל ואני דקדקתי מלשון הרשב"א שמודה הוא בדבר קדוש כגון המתנדב לתת ס"ת וכו' ע"ש, וא"כ בנ"ד שהקדיש נכסיו לס"ת ולכתבי הקדש שהוא דבר קדוש מעצמו אליבא דכ"ע אמרינן ביה אמירתו לגבוה וכו' כן נראה לי:

ולפי מ"ש לשון הרדב"ז דסימן קע"ג אתה תחזה שגם הוא מסכים הולך לדעת הרי"ף ודעמיה דסברי מרנן דבצדקה נמי אמרינן אמירתו לגבוה וכו', גם מדברי מרן בחומ"ש סימן רי"ב סעיף ז' נראה שכן דעתו דעת עליון שהרי כתב וז"ל הקדיש וכו' אם צוה אדם כשהוא שכ"מ ואמר כל מה שיוציא אילן זה לעניים זכו בו העניים משום ככל היוצא מפיו יעשה וכתב הסמ"ע הטעם דכל שאומר כן הו"ל כאילו הקנה הבית לעניים עד שיקבלו השכירות וכו' ואין בניו יורשין אותו הדבר עד שיקיימו הנדר תחילה וכבר כת' למעלה בתחילת התשובה מש"כ הרב ב"י ע"ז איך שיהי' לכ"ע מחוייבים היורשים ליתן הפירות לעניים משום דאמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט או משום שמחוייבים לקיים נדר אביהם ולפ"ז גם באדם בריא וצוה כך בלא קנין ומת מחוייבים היורשים לקיים עליהם להיות עושים כמו שנדר אביהם שהרי מדסתם דבריו משמע דמיירי בכאן גם בשכ"מ דשייר אם צוה כך זכו העניים והרי קימ"ל שכ"מ דשייר בעי קנין ואפ"ה הכא לא בעי קנין אלא צ"ל מחוייב לקיים דבריו משום דכל היוצא מפיו יעשה ואם כן בריא ושכ"מ שוים בזה, ונראה הא דנקט מרן שכ"מ לרבותא נקטיה דלא מיבעיא בריא דמסתמא מה שנדר כוונתו לנדור מהיום בחיים חייתו והרי נתחייב מחיים והרי הוא מחוייב ועומד, והיורשים לא יירשו אלא מה ששייר להם אביהם, אלא אפי' שכ"מ דמסתמא לא הקדיש ונתן לעניים אלא לאחר מיתה כדין שכ"מ כדכתבנו לעיל, וא"כ האב לא נתחייב מחיים כלל והו"א כיון שמת ונפל הכל ביד היורשים לא יתחייבו היורשים,

שהרי הם לא נדרו לכך אשמועינן דגם בשכ"מ זכו העניים, ועי' להרב ב"ח בסי' זה בסוף ד"ה ואמר הרמב"ם ז"ל ע"ש, והכא בנדון דידן שנדר בדבר שבא לעולם כבר, גם לדעת מורם דפליג כאן, בנ"ד מודה שזכה ההקדש, דהגם שהדמים עדין לא באו לעולם מ"מ הרי הקדיש כל מה שיש לו לדמיהם וזה עדיף מהא דאיתא בגיטין דף ס"ו דקאמר התם דאמר גניבא הבו ארבע מאה זוזי לר' אבינא מחמרא דנהר פנייא, וקאמר בש"ס הגם דלא קאמר דמי חמרא וקאמר מחמרא וכו' ע"ש, עי' סי' ר"ט ובפ"ת שם, וחזיתיה להרב מחנה אפרים בהלכות צדקה סי' ב' שכתב וז"ל ודברי הרי"ף נוטים כדרך הראשון וז"ל אבל מידי דאיתיה ברשותיה ואמר הרי זה לעניים כבר זכו בו העניים ולא מצי הדר ביה, משמע דעניים נמי זוכים באמירה בעלמא וזה נראה גם מדברי הר"ן וכו' משמע מדבריו דכל שהוא ברשותו חל עליו הקדש עניים, וכל שאמר סלע זו לעניים אמירתו כמסירתו וכו' והעניים קנו וחייב ליתן דאמירתו עבדא קנין לעניים ולא משום נדרא לחודא ע"ש, וזה כמו שכתב מר"ן ז"ל דנתן טעמא לאומר פירות אילן זה שאינו משום קנין זכו בו העניים, שהרי דבר שלא בא לעולם אלא משום נדר ככל היוצא מפיו יעשה וכו' דמשמע שאם הוא דבר שבא לעולם זכו בו העניים משום קנין כדמסיק הרב מחנה אפרים:

עוד לו להרב רבינו אפרים נבון ז"ל בתוך מחנהו מחנה אפרים באותה תשובה וז"ל והריני חוזר על עיקר הדין דכפי דברי הרא"ש בתשובה והטור בהלכות צדקה נראה דס"ל דעניים קונים באמירה בלחוד, והוקשה לו מהא דאמרו דעד שלא באת ליד גבאי יכול לשנותה, וחילק בין שמקנה לעני ידוע לבין סתם עניים ע"ש מה שמסיק בדבריו ז"ל וא"כ בנ"ד שאמר ליתנם לס"ת ולקנות בהם כתבי הקודש הרי הודיע לנו דבריו מפורשים למי הוא נותן ולכך אסור לשנותם, ופרנס הבית הכנסת יכול לתבוע זה כי הוא יד ההקדש כמ"ש לעיל. גם ראיתי להרב מחנה אפרים בתשובתו הרמתה הנ"ל שכתב וז"ל ואף שהרב הגדול מוהרימ"ט ז"ל בתשובה סי' ט"ל כתב שגם הרי"ף והרא"ש ז"ל סוברים כהרשב"א, הרי רבינו בצלאל בתשובה ביאר דהרי"ף והרא"ש ושאר פוסקים לא סברי כהרשב"א וכן כתב הרדב"ז בישנות כנז' ע"ש.

והגם שמצינו למרן ב"י בחומ"ש סי' קכ"ה ובסי' רמ"ג שכתב על דברי הטור שכתב שם הטעם דאם הוא עני אינו יכול לחזור דאמירתו לגבוה וכו' כתב הרב"י ע"ז אין דברי הטור מכוונים דאשגרת לישנא הוא שלא אמר אמירתו לגבוה וכו' אלא לגבי הקדש וכו' ע"ש והוא כשיטת הרשב"א ז"ל, לא כתב כל זה, אלא מחמת קושיא, וכבר הדרישה בסי' קכ"ה ובסי' רמ"ג תריץ יתיב לקושיות הרב ב"י ז"ל וכתב שכן מצא כתוב ג"כ בתשובות הרב רבינו בצלאל אשכנזי ז"ל ועל זה ודאי אמרינן אילולי שמיע ליה להרב רבינו ב"י דברי

הרב רבינו בצלאל ז"ל לא היה כותב כן, וכבר כתבתי לעיל דברי רבינו בצלאל ודברי הרדב"ז שכתבו שהרשב"א יחידאה בדבר זה כאשר הראיתי לך בעיניך ע"ש, ועוד הרי ראית דברי מהר"י עייאש בעיניך שכתב שכך דנים דגם בצדקה אמרינן אמירתו לגבוה וכו' ע"ש, ועוד אני אומר דגם מרן ז"ל חזר בו בש"ע כמ"ש לעיל וכן מוכח מתשובתו בספרו אבקת רוכל בתשובה דסי' פ"ג כמ"ש לשונו לעיל, ועי' בתשובת אשר לשלמה בסי' י"ב עש"ב יצ"ו מה שכתב בזה, והנראה לענ"ד כתבתי, וכן היא סברת מהריט"ץ בתשובתו סי' רפ"ד דאפילו לא נדר אלא בדברים בעלמא בלבד מחוייב משום דכתיב בפיך ודרשינן זו צדקה ע"ש וחיליה מדברי מהר"י קארו ביו"ד סי' רנ"ח דכתב על דברי הטור שכן העלה הרי"ף ז"ל וכו' דאמרינן בפיך זו צדקה ע"ש:

וכן ראיתי להרב בית יהודה למהר"י עייאש ז"ל בחלק יו"ד סי' ו' שדעתו דעת עליון דאמרינן אמירתו לגבוה וכו' גם למקדיש לצדקה וז"ל ועל ראשון אחרון נראה ג"כ פשוט דאף על נדר עניים אמרינן אמירתו לגבוה וכו' שהרי הטור ביו"ד סי' רנ"ח כתב וז"ל וכו' לפיכך מי שנודר צדקה אינו יכול לחזור בו וכו' אלמא דגבוה מיקרי אפי' נדר עניים וכו' יעו"ש בדבריו ז"ל. גם הרב האחרון אי"ש טהור בספרו גזע יש"י מערכת אות אל"ף סי' קפ"ז הביא דעת הרשב"א ז"ל וכתב עליו אבל שאר כל הפוסקים ס"ל דאין חילוק בין הקדש עניים להקדש המזבח, או לבדק הבית בזה, דאף בהקדש עניים אתמר להא דאמירתו לגבוה, וכמו שכתב רבינו בצלאל בתשובה סי' י"ט ע"ש שהאריך. וכן כתב הרדב"ז בתשובה חלק ראשון סי' קל"ד וקע"ג דכל הגאונים קמאי ובתראי חולקין בזה על הרשב"א וכן כתב עוד בתשובות החדשות סי' תת"ב דיחיד הוא הרשב"א בסברא זו ע"ש, ועי' להרב שדי חמד מערכת האל"ף דף מ' ע"א ראש פסקת ואי בצדקה לעניים וכו', נמצא בנדון דידן אפילו אי לא היה שם קנין זכה ההקדש משום אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, ואין ליורשים בו כלום, כאשר בא הכל מפורש באר היטב עיניך תחזינה מישרים, ועי' במה שכתבתי בתשובה בח"א חיו"ד סי' טו"ב דק"א ע"א ע"ש דעיינתי לתשובת מהריט"ץ סי' רפ"ד:

וכן מצאנו ראינו למורינו ורבינו רבן של כל בני הגולה גולת הכותרת מרן מלכא שדן את הדין וזיכה את הזכאי בספרו הקדוש אבקת רוכל בתשובה סי' פ"ג (הגם שלא נמצא כתוב בספרו נוסח השאלה, ומתשובה מובן השאלה מ"מ כתבתי נוסח השאלה מתשו' רמ"א סי' מ"ז ע"ש) וז"ל ילמדנו רבינו ראובן חלה ונטה למות וקודם פטירתו צוה לתת סך מה לעניי ארץ ישראל, וסך מה לאחיו, ומת אז וחלי"ש וכו', ועתה היורשים מערערים באומרם כי הצוואה אינה עשויה כהוגן, לפי שכתוב בצוואה שנתנה במתנת בריא לא

במתנת שכ"מ ולא נזכר שום קנין בצוואה ועתה יורנו המורה אם זכו העניים אם לאו? תשובה אין בטענת היורשים ממש שמאחר שזה היה שכ"מ כשצוה אין ספק שמה שצוה לתת לעניים שבא"י במתנת שכ"מ היה ומש"כ שנתנה במתנת בריא אפשר שהוא טעות סופר וכו' ע"ש וכתב עוד אבל לפי האמת נ"ל דאפילו תהיה מתנת בריא ממש אע"ג דלית בה קנין הרי היא קיימת, משום דהוי לצדקה, ובצדקה כתב המרדכי בפר"ק דבבא בתרא דכיון שגמר בלבו לתת הצדקה חייב כאילו הוציא בשפתיו, וכתב מהר"י קולון שכן כתב ר' פרץ ולזה הסכים הוא ז"ל ורבים חולקים ואומרים שצריך להוציא בשפתיו: **ובנ"ד** שהוציא בשפתיו אפילו אם הוא בריא דבריו קיימים אע"פ שלא קנו מידו ואין ליורשיו שום טענה בדבר לדברי הכל, וא"ת הא אמרינן בפרק שור שנגח ד' וה' דף ל"ו גבי ההוא גברא דתקע לחבריה וכו' אמר הואיל ופלגא דזוזא הוא לא בעינא, נתביה לעניים, הדר אמר נתביה נהלי אברי ביה נפשאי אמר רב יוסף כבר זכו בו העניים, ואע"ג דליכא עניים הכא, אנן יד עניי אנן, ופירש רש"י אנן יד עניי אנן, רב יוסף גבאי צדקה הוה, משמע טעמא שהיה רב יוסף גבאי צדקה התם, הא אם לא היה שם, לא זכו העניים, י"ל שכתבו התוספות שם והרא"ש שרבינו חננאל פירש שזה לא היה רוצה לחזור בו מן הצדקה, אלא היה רוצה ללוותו לפי שעה וכו' ע"ש, ועוד כתב הרי"ף דליכא למימר שאם לא היה שם רב יוסף שהוא גבאי צדקה לא זכו בו העניים דהא אמרינן בפ"ק דר"ה בפיך זו צדקה אלמא בדיבורא מחוייב והא דאצטריך רב יוסף לומר אנן יד עניים, הוא משום דההוא פלגא דזוזא לא הוה ברשותיה, אבל מידי דאיתיה ברשותיה ואמר הרי הוא לעניים זכו בו העניים ולא מצי הדר ביה וכו' הכא נמי בנדון דידן כיון שצוה לתת מנכסיו שהיו ברשותו סך מה לעניים זכו בו העניים וכו' ועוד כתב רבינו ירוחם דאדם חשוב או טובי העיר הוו יד עניים ונראה מדבריו אע"פ שאינם גבאים, נמצא דבנ"ד זכו עניי ארץ ישראל במה שצוה לתת לעניי ארץ ישראל במתנת בריא ואפי' אם לא היה שם בשעת הצוואה לא גבאי ולא שום אחד מחשובי הקהל לא היה יכול לחזור בו, ואם היה חוזר לא היה ממש בחזרתו וכו' ע"ש, נאום הצעיר יוסף קארו (זיע"א), הרי שלך לפניך דקאמר מאריה דאורייתא מאריה דהלכתא הנאמר עליו בכל ביתי נאמן הוא ביתה יוסף כל אשר יאמר לכם יוסף תעשו אמר ועשה רצונו דאף אם היא מתנת בריא ולא היה שם קנין זכו העניים מכח אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט וכתיב מוצא שפתיך תשמור ועשית וגו' אשר דברת בפיך (דברים כ"ג כ"ד) עי' מסכת ר"ה דף ו' ע"ש:

וראיתי בתשובת רמ"א דסימן מ"ח הנז' בשאלה השלישית ששאל בדברי תשובת מרן הקדוש הנז' וז"ל מאחר דהוא אינו חייב אלא משום נדר אין לכוף ליתומים לקיים נדרו

וכן משמע בתוס' פרק קמא דערכין דף ו' דנודר ומעריך אין היורשים צריכין לקיומיה דהו"ל מלוה על פה ואינה נגבית מן היורשים וכן הוא בפרק משקלי עלי דף כ' והיא משנה שלימה הנודר ומת אין היורשים חייבים לשלם וכו' ע"ש:

ואנכי הצעיר דל וד"ך ואין כל, תולעת ולא איש חרפת אדם ובזוי עם חירגא דיומא דלית ביה ממשא לא ידעתי אכנה בכל מה שכתב הרב רבינו משה בכאן דמשה אמת ותורתו אמת ואנחנו בדאים הבל הבלים שאין ידיעתנו מכרעת למרום ידיעתם, אלא שאני מודיע צערי לרבים כי לא ידעתי ספורות במה שכתב הרב וכן משמע בתוס' פ' קמא דערכין דנודר ומעריך אין היורשים צריכין לקיומיה ע"כ דנראה דהוא ז"ל אזיל בתר איפכא שאדרבה משמע מהתוס' שהיורשין צריכין לקיים נדר אביהם שהרי כתבו שהנודר ומעריך חל מיד והיוצא ליהרג ונהרג חייב דהיינו היורשים חייבים לשלם אליבא דכ"ע לפרוע חוב אביהם מנכסיו, ועיין להרב תוי"ט בפי' להאי משנה וכמו שביארנו לעיל הכל כאשר לכל, וכן מה שנותן טעם לדבריו ז"ל משום דהו"ל מלוה ע"פ ואינה גובה מהיורשין וכו' תמוה מאד שהרי קיימא לן שמלוה ע"פ גובה מן היורשין כמו שפסק הרמב"ם ז"ל הלכות מלוה ולוה בפרק י"א הלכה ד' ע"ש, וכן פסק בחומ"ש סימן ק"ז סעיף א' וכמו שנתבאר לעיל, עוד מש"כ הרב ז"ל והיא משנה שלימה הנודר ומת אין היורשים חייבים לשלם וכו' הוא גם כן תמוה שהרי במתני' הוא בהיפך ממה שכתב הוא ז"ל שהרי קתני מת הנודר יתנו היורשים מת הנידר לא יתנו היורשים וכאשר ביארנו הכל בהרחבה לעיל, סוף דבר לא ידעתי מה אדון בזה אם לא שנאמר שאיזה תלמיד טועה כתב כל זה ודוק, עי' מש"כ מרן בחומ"ש סימן רי"ב סעיף ז' ועי' מה שהאריך שם הרב פתחי תשובה סק"ט ודע דכל זה בלא קנין אבל אנן בנ"ד דהוי בקנ"ס ובשבועה ובזמן אליבא דכ"ע זכה ההקדש ואין ליורשים כלום והכל ימכר לצורך ס"ת שתתעלה ולכתבי הקודש:

הספק השלישי שנפל בשטר מתנה דנ"ד הוא משום שלא כתבו בו כתבוה בשוקא וחתמוה בברא וא"כ הויא מתנתא דטמירתא עי' בחומ"ש סימן רמ"ב סעיף ג' שכתב וז"ל כל מתנה בין של בריא בין שכ"מ וכו' לפיכך כל שטר מתנה שאין כתוב בו ואמר לנו הנותן שבו בשווקים וברחובות וכתבו לו מתנה גלויה ומפורסמת וכו' לא זכה המקבל ואפי' אי קנו מיניה עכ"ל ואפי' למש"כ שם מרן בסעיף ה' דהאידנא לא חיישינן לסתמא וכו' ע"ש, לכאורה נ"ל דהיינו לומר הגם דלא צוה הנותן מסתמא דעתו כך אבל מ"מ צריך שיהיה מוזכר בשטר ואמר לנו כתבוה בשוקא כפירוש השני של הרב ב"י בספרו

אשר הסכימו עליו כל האחרונים ז"ל עיין עליהם ועיין להרב פתחי תשובה שם ס"ק א' ע"ש, וא"כ בנ"ד שאין מוזכר בשטר מזה כלל לכאורה נראה דהמתנה בטילה:

וכד דייקת שפיר נראה דבנ"ד לא יורע כחו של שטר מתנה זו משום הכי והוא מכמה טעמי דתריצי חדא דלפי טעמא דכתב רב"י בסימן רמ"ב בפסקת כתב הרי"ף וז"ל וטעמא דמצווה מחמת מיתה שאין צריך לומר גלו המתנה אלא אע"פ שהיא כתובה סתם אין חוששין לה לשמא מסותרת משום דטעמא דמתנה טמירתא שאנו אומרים שאינו חפץ מדעתו ליתן אלא להחניף לאיש, ובמצווה מחמת מיתה ליכא למיחש להכי דהא מאית ואזיל ליה וגם אהבתו וגם שנאתו כבר אבדה ע"ש, וא"כ בהקדש דנ"ד לא שייך להחניף להקדש, ועוד טעמא אחרינא בזה מהא דכתב נמוקי יוסף בפרק חזקת הבתים דף נ"א (מדפים של תלמוד הקטנים עמודיהם ארבעה) והעתיק דברי רב"י בסימן הנז' בפסקא הנז' וז"ל רבינו משה בר נחמן דאע"ג דהנך שטרי דידן כתוב בהו בכל לשון של זכות לא מהני מידי אם לא פירשו בשטר כתקנת חכמים כמו שפירש ר"ח ז"ל וכתב הר"י ז"ל דכיון דכותבים הסופרים כתיקון חז"ל כדפרישית והנותן רוצה שיעידו עליו נמצא דהוא נותנה בלב שלם ונראה מדבריו שכן ראוי להורות בדיעבד עכ"ל הנמק"י ע"ש, וא"כ הכא נמי בנ"ד דכתוב בשטר והכל דלא כאס' וכטו"ד אלא הכל כחומר וכחוזק וכתיקון חז"ל דכיון דכתוב וכתיקון חז"ל מהני בדיעבד, ועוד שכיון שהיא במחלוקת שנויה אי לא כתובה בשטר כמו שמצינו להרב דרכי נעם סימן י"ב שכתב שהיא במחלוקת שנויה וכמ"ש ג"כ הרב פעמוני זהב בסימן זה ע"ש נראה דבהקדש אין להחמיר ולירע כחו של הקדש משום זה:

ועוד נראה לי ברור כיון שכבר בררנו דבנ"ד אמרינן אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ואפי' בלא שטר תו לא שייך לבטל שטר המתנה הכתובה סתם משום דחיישינן למתנה טמירתא שהרי הוא מחוייב לקיים דברו משום דכתיב ככל היוצא מפיו יעשה ולהכי אין לבטל כחו של שטר משום הא, ועוד שהרי ראה ראינו בסמ"ע בדרישתו ובפרישתו שהוכח יוכיח בראיות שהעיקר הוא כפירוש הראשון שפירש רב"י שאפי' לא נכתב בשטר שום דבר מזה לא חיישינן למפסליה, גם ראיתי להרב הגדול בעל פעמוני זהב בסימן רמ"ב סעיף ה' שכתב וז"ל אל תטעה לומר שאם יצא שטר שאינו כתוב בכתב יד הסופר כתבוה בשוקא וכו' נימא דפסול דזה אינו דהואיל ואין צריך לומר כן הנותן בפירוש, הואיל ומסתמא ודאי אדעתא דהכי נתן גם אם לא נמצא כן אמרינן דטעות סופרים הוא וכו' ועי' בתשובתי סי' רמ"ד עכ"ל, ועיינתי בתשובת הרב נר"ו ומצאתי לו בתשובתו הרמתה שהכריח שגם לדעת מרן ז"ל לדידן אנן דנהגינן לכתוב בכל שטרי

מתנתא כתבוה בשוקא וכו' אם הסופר לא כתב זה אין לפסול המתנה משום זה דהו"ל כדין אחריות ט"ס, וכן מצא הרב כתוב בס' משחא דרבותא עש"ב, נרו יאיר ויזהיר כאור החמה שבעתיים אמן:

הספק הרביעי עוד שנפל בשטר מתנה זו משום שלא נזכר בה שהיה שם אחד מבד"ץ וכבר תקנו רבותינו ז"ל בעלי התקנות שאם המתנה לא נעשית במעמד אחד מבד"ץ ולא הוכיחו משום אעבורי אחסנתא לא שמה מתנה כמ"ש בספר התקנות בספר כרם חמר חלק שני סוף סי' ס"ב ע"ש, ובנ"ד לא נמצא שם כי אם סופר ועד:

וידוע כי כל תקנות רבותינו נוחי נפש של ע"ת פאס יע"א ראשונים כמלאכים בני אל חי זיע"א קבלו עליהון ברצון כל עם קדושים בני ישראל הדרים בע"ת פאס ואגפיה תאז"א ודובדו ומשם הולך ואור עד ע"ת תאפילאלת ואגפיה קיימו היהודים עליהם ועל זרעם תקנות קבועות שנו כאן חדשים גם ישנים כי כל האי נבגא דברכתא מיכף הוו כייפי להו:

נראה לי שגם בזה לא יורע כח מתנה דנ"ד והוא שנראה לומר שלא תקנו מתקני תקנה זו אלא לנותן מתנה להדיוט בזה הוא דהצריכו תוכחת מגולה משום אעבורי אחסנתא, אבל אם נותן מתנה לעניים או לצורך מצוה אחרת כנדון דידן שנותן נכסיו לצורך ס"ת ולכתבי הקודש דקא עביד בזה מצוה רבה, בזה לא תקנו מתקני התקנה, הגם שבאמת שגם בזה יש בו משום אעבורי אחסנתא ואין רוח חנ"ה כדמוכח מהא דיוסי בן יועזר ביש נוחלין דף קל"ג שהקדיש עיליתא דדינרי ואמרו בש"ס הוציא מכלל דלאו שפיר עבד עי' שם בפירוש רשב"ם, אפילו הכי נראה דבזה לא תקנו חכמים כיין שכוונתו לשמים:

עוד זה מדבר בצדק"ה ר"ב שאחר כך ראיתי להרב בקש שלמה בעלה אחד שבא לידי מקאזא בלאנק"א לראות בטוב מערכת דפוסי וראיתי לו יצ"ו בסי' ל"ג בסוף התשובה שהביא פסק משם מוהריב"ם דגם בהקדש בעי תוכחה ע"ש, ועוד דהנה מצאתי ראיתי להרב פתחי תשובה בחומ"ש סי' רפ"ב שכתב וז"ל ואולי דכל זה שאמרינן אין רוח חנ"ה כמ"ש הש"ע אינו אלא בשכ"מ שאין המתנה חל אלא בשעת מיתה ואז נופלים הנכסים לפני יורשים והוא בא להפקיע אבל מתנת בריא שהגוף מהיום ופירות לאחר מיתה לית לן בה דבחיים יכול כל אדם לעשות בשלו מה שירצה וזו סברא נכונה ליישב המנהג וכו' ע"ש מה שסיים, ועוד שכבר ראיתי להרב הגדול סבא דמשפטים מופת דורנו רבינו שלמה אבן דנאן נר"ו בספרו אשר לשלמה סי' מ"א שכתב וז"ל הצ"ל וכן ראיתי בכ"י הצניף הטהור כמהר"ש אבן צור שכן מצא כתוב להרב מר זקינו שאב"ץ ז"ל שכן כתבו הרבנים מוהר"ש סירירו ומוהר"י אבן דנאן למהר"ח ארובא"ץ ז"ל דאפילו במתנת בריא בעי תוכחת וכ"ש בשכ"מ אפילו תהיה בקוש"ח עי' עליהם, אלא שאחר כך כתב שמצא

כתוב בכ"י הרב מר אביו כמוהר"ר רב"ץ ז"ל וז"ל בהדייא, דוקא בשכ"מ או מצווה מח"מ, אבל מתנת בריא מתנתו קיימת בכל גוונא ולא דברו בו חכמי התקנה עכ"ל מוהרי"ע בן סמחון ז"ל, וכתב על זה הרב המחבר אשר לשלמה וז"ל עיניך תחזינה דמידי פלוגתא לא נפקא וא"כ הדרינן למאי דפסק מרן אה"ע סי' קי"ח דכל ספק שיהיה בתקנה נעמידנו על דין תורה אפילו להוציא הנחלה מחזקת היורשים והביא ראיות לזה יעו"ש, אלא דבאמת צריך לשום שכל ולהתבונן על זה דמה הפרש בין זה לזה, ולפי מש"כ לעיל דברי הרב פתחי תשובה בסי' רפ"ב אתי שפיר ודוק:

עוד אפשר לומר שדוקא בשכ"מ שדעתו קצרה ולא שת לבו לזאת, לכן צריך להעירו משנתו על זאת אולי ישוב וניחם אבל בריא שדעתו בריאה וכ"ע ידעי זאת א"כ ודאי ידע כל זה ואפילו הכי לא רצה ולא ניחא ליה בזה. אי נמי י"ל שבדבר המצוי ברוב הוא שתקנו תקנה זו וחשו לרוב, ורוב הצוואות הם בשכ"מ הוא דשכיחי, שנוטה למות ומצווה, אבל כשאדם בריא וחזק אין דרכו ליתן מתנות אפילו לאחר מותו כי יאמר כי לא אדע, ימים ידברו, וברוב שנים יודיעו חכמה, ולהכי לא שכיח שיתן ואינו מצוי, ולהכי חכמים לא חששו לה כדאמרינן בעלמא לדבר שכיח חששו לו חכמים לדבר שאינו שכיח לא חששו, עי' הרמב"ם הל' תפלה פרק ו' ע"ש. עוד צופה הייתי להרב פתחי תשובה שם שכתב משם התשב"ץ חלק ג' סי' קמ"ז וז"ל ובטופסי שטרות לראשונים יש שיור ד' זוזי וכתב גאון וז"ל משום כדי שתהיה רוח חנ"ה כמ"ש בספר עטור סופרים ועי' בתשב"ץ שמתחילה מאנה דעתו בזה דבדבר מועט כזה עדין אין דעת חכמים נוחה הימנו אלא שאחר כך מצא דבר זה בטופסי שטרות לראשוני' ע"ש. והרב חתם סופר בסי' קנ"א כתב וז"ל אך מעשים בכל יום, מי שיש לו בנים מצווה לעשות מנכסים קרן קיימת ודברים טובים, נראה משום דאמרינן ר"פ יש"ן דקט"ז והעברתם, מי שאין לו בנים הקב"ה מתמלא עליו עברה, ואין עברה אלא גיהנם, וא"כ רצה להציל עצמו מגיהנם בצדקה זו, והוא קודם לעצמו ליורשיו וכו' אבל אם טעמו משום דלית ליה ברא, ורוצה להציל את עצמו מעברת השם, אע"ג דהיורשים מבני מעלי וכו' ע"ש. איך שיהיה למדונו רבותינו בזה שהותר מכללו, ולכן הגם שבנדון דידן לא נמצא שם בשעת הצוואה והמתנה ע"י חבר עיר, לא יורע כח המתנה בזה, כאשר כל אדם חזו בו בכל מה שפירשנו את השמלה לפני הקורא:

ועדין צריכין אנו למודעי במתנת דודתו אי הויא מתנה, דיש לומר כיון שאמר כל מה שיש לו תחת כפה"מ ימכר לצורך ס"ת ולכתבי הקודש א"כ זכה ההקדש בכל נכסיו בכל מכל כל ולא נשאר תחת ידו מה שיתן עוד לדודתו, והגם שהמטלטלין שאצל דודתו אינם

ברשותו והם ברשות דודתו, הוי הקדש לפירוש רבינו חננאל ז"ל דפירש בההוא עובדא דההוא גברא דתקע לחבריה בבא קמא דף ל"ז ע"ב ועוד כיון שהכלים שאצל דודתו אינם אלא פקדון בידה והיא מודה שהם פקדון בידה, הרי הם ברשות בעליו בכל מקום שהם וכמו שפסק מרן בש"ע יו"ד סי' רנ"ח סעי' ז' וז"ל אבל אם לא כפר בו הרי הוא ברשות בעליו בכל מקום ויכול להקדישו ע"ש, או נימא האי דאמר כל מה שיש לו תחת כפה"מ כוונתו היתה למה שהוא תחת ידו דוקא לאפוקי מה שהוא תחת יד דודתו, או יכול להיות כיון ששני שטרות יצאו בזמן אחד יכול להיות שנתן מקודם לדודתו והדעת נותנת שמתנתו היתה להקדש ולדודתו בבת אחת דהיינו שהיו עסוקים באותו ענין ועדיף לומר הכי כי היכי דלא נשוי ליה איניש הדרנא לנפשיה באותו יום ועי' בש"ע סי' רכ"ג סעי' ט' וז"ל שכ"מ שאמר תנו וכו' אין אומרים הקודם בשטר זכה וכגון שלא שתק בינתים עכ"ל ועי' עוד שם בסי' ר"ן סעי' י"א:

והנה עדין יש לעמוד בדין מתנת דודתו שלא אמר שאם ימות הרי הם במתנה לדודתו, אלא אמר תקחם דודתו וזה הלשון לכאורה שאינו מועיל במתנת בריא אפילו קנו מידו כדאיתא בטור והמחבר סי' רנ"ג סעי' ב' וסעי' ג' וז"ל הטור והמחבר שכ"מ שאמר יטול פ' כל נכסי או יזכה או יחזיק או יקנה כולם לשון מתנה הם וקנה וכתב הרמ"ה ז"ל ה"מ בשכ"מ אבל בבריא לא מהני הני לישני וכו' ע"ש וכתב ב"י שם ד"ה ומ"ש הרמ"ה וכו' כן דעת הרמב"ם ורבו הרב רבינו יוסף בן מיגאש ז"ל וז"ל הרמב"ן ז"ל שם יטול יזכה וכו' לדברי הרב בן מיגאש דוקא בש"מ אבל בבריא לא ואע"פ שכתב או קנו מידו קנין דברים הוא וכן כתב הרב משה הספרדי תלמידו וכו' ע"ש שהרמב"ן פליג עלייהו בזה עש"ב ומרן בש"ע כתב בזה י"א וי"א וכלל בידינו דהלכה כבתרא דלא מהני הני לישני בבריא ועוד מצינו להרב בעל עבודת הגרשוני סימן מ"ה שהשיב לשואלו וז"ל הצ"ל חדא ועוד קאמינא מעלת כת"ר תפס במושלם שלישנא דיקח הוא מתנה אפי' בבריא כאילו היא הלכה פסוקה בלא מחלוקת וזה אינו דהא הטור מביא בסימן רנ"ג דעת הרמ"ה ומרן בש"ע הביא זה בלשון י"א וי"א וכו' עש"ב ועי' להרב פתחי תשובה בסימן הנז' סק"ה הרי דס"ל להרב דלישנא דיקח הוא מהני לישני דפליגי בהו י"א וי"א וא"כ גם כאן בנ"ד דקאמר תקחם בכלל הפלוגתא:

ברם קושטא קאי דשאני נדון דידן שהיו הכלים ברשות מקבל המתנה ואינם מחוסרים קניית המקבל מתנה דהיינו משיכה ומחוסרים דוקא הסכמת הנותן שיסכים ליתנם לבעל המתנה וכיון שאמר הנותן שאם ימות יקחם מי שהם ברשותו דהיינו דודתו נ"ל שאפי' קנין סודר על זה אין צריך שמיד שקבל עליו ליתנם לו מיד זכה בהם אחר מיתה

שנתקיים התנאי וראיה לזה ממה שכתב הרמב"ם ז"ל בפרק רביעי מהל' מכירה הלכה ו' וז"ל היו הפירות ברשות הלוקח כיון שקבל עליו המוכר למכור קנה הלוקח ואעפ"י שעדין לא מדד וכו' ע"ש, ונ"ד נמי דכוותה ודוק:

זאת תורת העול'ה ששטרי מתנות הנז' חזקים וקיימים כראי מוצק וההקדש זכה בחלקו חלק השם ודודתו זכתה בחלקה הניתן לה מהנותן שהוא ברשותה ואין ליורשים כלום כי כן הוברר דינם על פי התורה תורת השם תמימה משיבת נפש נפשו של נותן הנותן בעין יפה יפה אמר חנן חנן אמר שני דברים דברי אמת וצדק דבריו מוצדקים ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח במאמר פיו זהו מה שעלה במצודתי מצודת דוד והשם אל יצל ממנו דבר אמת ויעמידנו על האמת אמן, שלשה לחדש זיו ח"י למטמונים למספר בני ישראל ש' עזרת"י היית פה מתא אוראן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

נשלם חלק חשן משפט, בעזרת אוהב צדקה ומשפט.

השמטה מה' תפלה סי' ז' ד"נ ע"א שורה מ"ד.

ונראה לי שאם אין לו שהות כדי לקרות ק"ש ידלגנה ויתחיל באמת ויציב כדי שיסמוך גאולה לתפלה ולהתפלל עם הצבור ואחר כך יקרא ברכותיה שתים לפניה ויקרא ק"ש וראיה לזה ממש"כ הרוקח סי' שכ"א והביאו הרב דברי חמודות וז"ל מי שהוא אנוס ודחוק ואין לו פנאי להתפלל מיד אחר ק"ש יקרא ק"ש עד אמת וימתין לומר שאר הברכות עד שיתפלל שאז יאמר אמת ויציב ונכון וכו' ויתפלל כדי שיסמוך גאולה לתפלה:

שייך לא"ח הלכות פסח, סי' צ"ד

בענין ברכת זמן דלא מברכינן על בדיקה וביעור חמץ עי' בטור א"ח סימן תל"ב והתשב"ץ ז"ל בספרו יבין שמועה במאמר חמץ כתב הטעם משום דלא מברכינן שהחיינו אלא בדבר שיש לו הנאה מניה ובביעור חמץ שהבדיקה היא להוציאו מן הבית ואין לו הנאה מזה איך יברך שהחיינו לזמן הזה להוציא החמץ מביתו עכ"ל, נ"ל דר"ל דאין לו הנאה מזה ואדרבה חסרון וצער יש לו מזה להוציא מזונו והוא חיותו של אדם שרגיל בו כל השנה ועתה יש לו אנינות דעת על זה שאינו יכול לאוכלו גם לקיימו ולהכי אין לברך שהחיינו לזמן הזה של אנינות דעת וצער, ובהכי אתי שפיר מהא דמברכין שהחיינו על תקיעת שופר הגם שגם שם אין לו הנאה מניה כ"א המצוה ודמי להכא לבדיקת החמץ ועי' בש"ע סימן תקפ"ה סעיף ב' ועי' הפר"ח א"ח סימן תל"ב אבל לפי מה שכתבנו ניחא

דהתם אין לו אנינות דעת וחסרון להכי מברכין ועי' להרז"ה בספרו המאור הקטן בסוף ערבי פסחים ועי' להר"ן ז"ל שם בערבי פסחים:

א) מה שנוהגין בית ישראל כשמברך אחד לחבירו ואומר לו בסימן טוב משיב אמריו לחבירו לנו ולכם שמקדים עצמו לחבירו שלכאורה נראה שאינו משורת דרך ארץ כבר כתבתי בזה בחלק ראשון בלקוטים סי' ל"ב דקנ"ג ע"ד עיין שם, והן עתה נראה לי לפרש על פי מאמר הכתוב ואברכה מברכך ופסוק כה תברכו את בני ישראל וגו' ואני אברכם דפליגי בחולין מ"ט ר' עקיבא ורבי ישמעאל, דרבי ישמעאל סובר ואני אברכם קאי אכהנים שמברכים לישראל שהקב"ה יברכם לכהנים, ורבי עקיבא סבר ואני אברכם קאי אבני ישראל שהקב"ה יסכים ע"י ברכתם של כהנים, ופירש רבינו הגדול הרב המלבי"ם בפירושו על התורה בספרו הקדוש התורה והמצוה בפרשת נשא על פסוק זה ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם וז"ל מ"ד הראשון סובר כיון שהצדיק הוא צנור המריק ברכה ממעל לעולם כולו א"כ הוא מקבל מבחר השפע ראשון ראשון, ומ"ד השני סובר שאחר שהוא צנור פתוח להריק את השפע שמקבל א"א שתתעכב הברכה אצלו כי הוא דומה כמשפך שע"י מריקים המשקה לחוץ ובו לא נשאר מאומה, וסברתם תלוי בזה שאחד סובר שהצדיק המריק הוא רק פותח צנור השפע אבל אחר שפתח את הצנור ישפיע השם יתברך בעצמו וזה דעת רבי עקיבא שמש"כ ואני אברכם היינו אני אברך את ישראל ור"ל שהכהנים הם פותחים הצנור כדי שתרד הברכה עליהם מהשם יתברך בכבודו ובעצמו ולשיטתו אין צריך ברכה מיוחדת לכהנים כי הרקת השפע הוא מהשם בעצמו לכולם כהנים לויים וישראלים והכהנים מקבלים תחילה ע"י כשרונם, ורבי ישמעאל סובר שכל הזלת השפע והברכה תרד ע"י הצדיק או הכהנים שהם כמשפך וא"א שיתעכב השפע אצלם לכן צריך שיתברכו הם בברכה מיוחדת ולכן פירש ואני אברכם לכהנים ע"ש בדב"ק המשמחים לב אלקים ואנשים, דלפי המתבאר אתי שפיר תשובה מאהבה דלשיטת ר' עקיבא שמתברך הצדיק תחילה יש לפרש לנו ולכם ר"ל ממה שהריקות לנו יהיה לכם מתחילה שכולנו מתברכין מעין ברכה אחת א"כ ממה שלנו יהיה לכם ולשיטת רבי ישמעאל שכל ברכת הצדיק להמתברך ואחר כך יקבל הצדיק המברך ברכתו מיוחדת ממנו יתעלה יהיה כפשטיה לנו תחילה כברכתך אשר ברכת ואחר כך ייחד השם לך את הברכה כשם שהוא הזיל ברכה לנו כך השם יזיל לך כברכתך על דרך ואברכה מברכך וק"ל, וכעין זה כתב הרב כלי יקר בפרשת נשא בענין ברכת הכהנים דכתיב אמור להם שדרשו רז"ל שהחזן מקרא לכהנים שהוא הסרסור

המושך שפע צנור ממקור הברכות ומריק על הכהנים כדי שיהיה הכהן כלי גדוש ומלא ברכת השם ואז מריק הוא מן כלי מלא אל כלי ריקם עיין שם בדבריו היקרים:

עוד נראה לי שכך הוא הדין שצריך לבקש על עצמו קודם לחבירו כמ"ש חייך קודמין לחיי חבירך (ב"מ ס"ב) וכדאיתא בזהר פרשת לך לך דף צ"ד ע"ב וז"ל ותנינן בקדמיתא ליבעי בר נש רחמין עליה ולבתר על אחרא דכתיב וכפר בעדו בקדמיתא ולבתר ובעד כל קהל ישראל וכו' ע"ש. עוד יש לפרש דהכי פירושא שחבירו בירכו על הטובה הזאת שהגיעה לו שתהיה בסימן טוב לו והוא משיב אמרים לחבירו שהטובה הזאת שהגיעה לידו והיא בסימנא טבא לנו ולכם דהיינו שמזאת הטובה בעצמה יגיע לו טובה והנאה ותהא לחבירו ג"כ בסימן טוב שכיון ששמח גם הוא בטובה זו של חבירו ישאב גם הוא ממנה:

ב) ענין בנין בית המקדש מצינו הגם שהיה על ידי דוד ושלמה איתא במדרש רבה הובא בדרוש של הרב ש"ך שהובא בסוף ספר כרם שלמה ז"ל איתא בילקוט מלכים בנה בניתי בית זבול לך בנין בניתי שהקב"ה בעצמו בנה בהמ"ק כדכתיב אבן שלמה מסע נבנה, נבנה מאליו וכו' ור"ל שהקב"ה היה מסייע בבניינה כמ"ש בילקוט מלכים א' סימן ו' בהבנותו מאיליה היתה המלאכה נבנית ופורחת ועולה, אבן שלימה מסע נבנה אמר רבי ברכיה האבן ניסעת מעצמה ועולה וכו' הכל היו מסייעין את המלך אפי' הרוחות אפי' המזיקין וכו' עד שמא מלאכי השרת היו וכו' ע"ש, וכן ראיתי אחר כך בזוהר פרשת נח דף ע"ד ע"א ע"ש מתניתין ויהי כל הארץ שפה אחת רבי שמעון פתח והבית בהבנותו וכו' ע"ש, וכן מצינו לרז"ל שאמרו תיעשה המנורה שמאליה היתה נעשית הגם שבאמת חלו בה ידים ידי בשר ודם, וכן מוכיח פשט הכתוב בתורת משה בענין בית המקדש שאמר הכתוב מקדש ה' כוננו ידיך שפשט הכתוב שקאי על מקדש ראשון כיון שכח ואל ה' היה מסייען נקראת מעשה ידי ה', ולפי המתבאר היה נראה שגם בית השלישי שיבנה במהרה בימינו שכתוב בו בונה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס שאמרו רז"ל שבית השלישי יהיה בניינו על ידי ה' ויהיה נצחיי שגם בנין השלישי יתפרש כך הגם שיהיה בניינו ע"י עסק האדם ובישעיה ס' פסוק י' כתוב ובנו בני נכר חומותיך וגו' מ"מ יגדיל ה' בעזרו עזר אלקי כפלים לתושיה מבנין ראשון ויתגלה ויראה בעליל שה' הוא הבונה והעוזר עד שיוודע לעיני הכל שהקב"ה הוא הבונה שימצא הכל כל המצטרך לבנייתו ותרב חכמת הבונים אותו בהופע ה' עליהם חכמה ותבונה בהמה כענין העוסקים במשכן בצלאל ואהליאב, וכמו עשיית המנורה שכתוב בה כן עשה את המנורה ודרשו רז"ל דכן עשה הקב"ה את המנורה והביאו רש"י בפירושו ע"פ זה, וכן כתב רבינו בחיי בפרשת

שמיני פרשה י"א פסוק ז' ע"פ ואת החזיר כי מפריס וגו' וז"ל אבל הבית השלישי עתידה אומה זו לבנותו וזהו שאמרו עתיד להחזיר העטרה ליושנה לפי שהוא החריבו ויש נוסחאות וכו' ע"ש, אבל בפרשת תולדות בפסיק ויחפרו עבדי יצחק וגו' כי עתה הרחיב ה' לנו וגו' כתב וז"ל יתכן לומר הטעם מפני שהראשונים היו בנין בשר ודם ע"י שלמה וכורש אבל השלישי יהיה מעשה השם ובנין שמים ולא ישלוט בו חרבן לכך הזכיר בו השם יתברך עכ"ל ע"ש, וכן כתב עוד בפרשת ויצא על פסוק וזה שער השמים ע"ש, ועי' עוד בזוהר פרשת משפטים דף ק"ח וז"ל קב"ה לאו הכי אלא בני בי מקדשא בקדמיתא ולבסוף יחית ליה משמייא ויותיב ליה על אתריה כדין יבנה חומות ירושלים וגו':

אלא שראיתי להר"ר לוי בן חביב ז"ל בקונטריס הסמיכה בתחילת הספר בפסקת ועוד אני אומר דזמן שתיהן שוה וכו' שכתב שהוא יתברך ברגע יבנה אותו מיד בבא משיח צדקנו והביא ראיות לזה מהש"ס ע"ש, וכן איתא בתקוני הזוהר תיקונא תמינאה דף כ"ד ע"א ועי' עוד שם בתיקון תריסר דף ז"ך ע"א וז"ל ויתבני זמנא אחרא ע"י דקב"ה וכו' ע"ש, אחר כך מצאתי בהרב תוספת י"ט בפרק חמישי ממסכת מעשר שני משנה ב' ד"ה ותנאי היה בדבר שכתב וז"ל כי בנין בהמ"ק קודם למלכות בית דוד כדאיתא בירוש' אמתניתין וכ"ש קודם לתחיית המתים וכו' ע"ש, (ונ"ל דר"ל קודם שתתפשט מלכות בית דוד יבנה ע"י מלך המשיח כדכתיב ידי זרובבל יסדו וגו') ומביאו הרב נחל אשכול בספר האשכול בהל' חנוכה ופורים בח"ב סימן ז' בציון י' ע"ש, ובזוהר פינחס דף רכ"א ע"א מפורש יוצא שבנין ראשון ושני שהיה ע"י אדם לא הוה ביה קיומא וז"ל ועד כען בניינא קדמאה דקב"ה לא הוה בעלמא ולזמנא דאתי כתיב בונה ירושלים ה' איהו ולא אחרא ובניינא דא אנן מחכאן ולא בניינא דבר נש דלית ביה קיומא כלל בית ראשון ובית שני יחית לון קודשא בריך הוא כחדא מעילא בית ראשון באתכסיא ובית שני באתגליא ההוא בית ליהוי באתגליא דאתקרי בית שני דיתחזי לכל עלמא אומנותא דקב"ה חדוה שלים וכו' ההוא בית ראשון באתכסיא אסתלק לעילא על גבוי דההוא דאתגליא וכל עלמא יחמון ענני יקר דסחרן ע"ג דההוא דאתגליא ובגו דאינון ענני הוי בית ראשון בעובדא טמירא דסליק עד רום יקר שמייא ובניינא דא אנן מחכאן וכו' ע"ש, וכן הוא בתקונים תקונא תמינאה דף כ"ד וז"ל בזמנא דכי מלך ה' צבאות דבניינא קדמאה אתעביד על ידא דבר נש וכו' ע"ש, ולעיל מזה כתוב ובזמנא דקב"ה בני לון כמלקדמין הה"ד בונה ירושלים ה' וכו' אימתי בזמנא דכי מלך השם צבאות וכו' ע"ש, ונ"ל דבזה אתי שפיר סמיכות הכתוב מקדש ה' כוננו ידיך ה' ימלוך לעולם ועד ורוצה לומר בזמן שמקדש ה' כוננו ידיך ולא על ידי בשר ודם אז השם ימלוך לעולם ועד כמ"ש כי מלך ה' צבאות, ועיין עוד בתקונא חד

ועשרין ס' ע"ב ע"ש, ובפסיקתא על פסוק קומי אורי איתא אמרו ישראל עשינו מנורה בימי משה וכבתה עשינו מנורות בימי שלמה וכבו מכאן ואילך אין אנו ממתינים אלא לאורך באורך נראה אור ע"ש דף קמ"ד ע"א ב', ועי' עוד בזוהר חיי שרה דף קל"ג ע"א ועי' בזוהר בראשית דף כ"ח ע"א ובמד' הנעלם פרשת וירא דף קי"ד ע"א:

והן עתה ראיתי להרב מצודות דוד בפירושו לזכריה סימן ד' ט' שכתב וז"ל ידי זרובבל יסדו וגו' זרובבל עצמו הניח היסוד מהבית הזה כן ידיו ישלימו את בנין הבית ר"ל ידי המשיח הבא מזרעו ישלימו להניח אבן היסוד מהבית העתיד ואמר ידי ע"י המשיח הבא מזרעו כדרך שאמר כי הנה האבן אשר נתתי לפני יהושע לעיל ג' הנאמר על כ"ג הבא מזרעו אשר יכהן אז ואמר ענין השלמה על כי יהיה הבית האחרון והוא תשלום הבתים ולפי שבית העתיד יעמוד במקום הבית הזה עצמו אמר תבצענה כאלו ישלים הבית הזה וכמ"ש גדול יהיה כבוד הבית הזה האחרון וגו' חגי ב' ע"ש, ואחר כך פירש על פסוק כי מי בז ליום קטנות ושמחו וראו את האבן הבדיל וגו' וז"ל הנה ישמחו אז כאשר יראו את האבן המשקולת ביד המשיח הבא מזרע זרובבל המייסד את הבית עש"ב, הנה הרב סובר הרזים שבית השלישי המקווה יהיה בניינו ע"י המלך המשיח, וכן פירש הרב המלבי"ם בביאורו שם גיא חזיון וז"ל כי ידי זרובבל יסדו את הבית הזה ר"ל עתה הניח רק היסוד אל הבנין שיהיה לעתיד לבא כי הבנין שבונים עתה בבית שני אינו בנין נגמר ונשלם כי חסרו בו חמשה דברים והיה מוכן ליחרב והוא רק יסוד והתחלה אל הבנין שיהיה באחרית הימים וכו' ע"ש, ובנין זה מכוון עם הכתוב בישעיה סימן י' ובנו בני נכר חומותיך ועי' עוד בפירוש הרב המלבי"ם הנקרא חזון ישעיהו שכתב וז"ל ובנו, אחר שסיפר קיבוץ גליות מספר בנין החומה עכו"ם הם יבנו חומות ירושלים והמלכים שלהם הם ישרתו ויעזרו את הבינים בכסף וזהב וכו' ע"ש, ולפ"ז מאי דכתיב בונה ירושלים ה' וכן עוד כתיב כי בנה ה' ציון וגו' נימא ביה אחד משני דברים, או נימא כיון דמלך המשיח הוא שלוחו של מקום קימ"ל שליחו וכו' כמותו ונקרא על שם המשלח או דיש חילוק בין ירושלים לבית המקדש:

ובמדרש הנעלם פרשת וירא דף קי"ד כמו שציינו לעיל כתוב וז"ל אמר לו נשבע הקב"ה לבנות ירושלים ושלא תהרס לעולמים דאמר רבי ירמיה עתיד הקב"ה לחדש עולמו ולבנות ירושלים ולהורידה בנויה מלמעלה בנין שלא יהרס וכו' ע"ש, ועי' מה שהבאתי לעיל מזוהר פרשת משפטים דף ק"ח ע"א ע"ש בסבא דמשפטים וכתוב שם וז"ל אלא קב"ה כל עובדוי לאו כעובדי דבני נשא כד בנו בי מקדשא לתתא בקדמיתא עבדו שורי קרתא ולבסוף עבדו בי מקדשא, שורי קרתא בקדמיתא בגין לאגנא עלייהו ולבתר בניינא

דביתא, קב"ה לאו הכי אלא בני בי מקדשא בקדמיתא ולבסוף כד יחית ליה משמייא ויותיב ליה על אתריה כדין יבנה חומות ירושלים דאינון שורין דקרתא וע"ד אמר דוד ע"ה הטיבה ברצונך את ציון בקדמיתא ולבתר תבנה חומות ירושלים וכו' עיין שם, והנה בבנין בית ראשון כתב הזוהר פרשת פקודי דף רכ"ב ע"ב וז"ל וכד אתבני בי מקדשא כל עבידתא דאתעביד איהי מגרמה אתעבידת אומנין שראן ועבידתא אתחזיאת לון למעבד ואתרשימת קמייהו ואשתלימת היא מגרמה והא אוקמוה והבית בהבנותו והבית כאשר בנהו לא כתיב אלא בהבנותו דאיהי אשתלימת מגרמה וכתיב אבן שלמה מסע נבנה נבנה וגו' מגרמה וכן בכל עבידתא דאיהי קדישא איהי אשתלימת מגרמה ע"ש, עוד איתא שם בפקידי רכ"ו ע"א תו פתח ואמר שיר המעלות לשלמה אם ה' לא יבנה בית וגו' האי קרא שלמה מלכא א"ל בשעתא דהוה בני ביתא בי מקדשא ושרי למבני והוה חמי דעובדא אתתקנת בידייהו והוה מתבני מגרמיה כדין שארי ואמר אם ה' לא יבנה בית וגו' והיינו רזא דכתי' בראשית ברא אלקים דהא קב"ה ברא ואתקין להאי עלמא בכל מה דאצטריך דאיהו בית וכו' ע"ש, וז"ל הרמב"ם בהל' מלכים הלכה י"א המלך המשיח עתיד לעמוד ולהחזיר מלכות בית דוד ליושנה לממשלה הראשונה ובונה המקדש ומקבץ נדחי ישראל וחוזרין כל המשפטים בימיו מקודם ומקריבין הקרבנות ועושין שמטין ויובלות ככל המצוה האמורה בתורה וכו' ע"ש, משמע דהרב סובר דבנין בית המקדש יבנה ע"י המשיח שיגלה במהרה בימינו אמן:

ונראה להביא ראיה לדברי הרמב"ם ז"ל מהכתובים שביחזקאל סימן מ"ה שמדבר על בנין בית השלישי המקווה שכתוב שם ובהפילכם את הארץ בנחלה תרימו תרומה לה' קדש מן הארץ אורך חמשה ועשרים אלף ורוחב עשרת אלפים וגו' ומן המדה הזאת תמוד וגו' ובו יהיה המקדש קדש קדשים וגו' ע"ש, דמכל זה משמע שהבנין יהיה על ידי אדם שאם יהיה ע"י השם שתרד בנויה כפשטה דקרא ירושלים הבנויה מה שייך השיעורים שהוא נותן המדות לזה ולזה אלא ודאי משמע דהבנין יהיה ע"י אדם אלא שיסייעונו מן השמים כאילו היא בנויה מן השמים ונראה לי דלא תקשה מזה לרבי ירמיה דקאמר עתיד הקב"ה לחדש עולמו ולבנות ירושלים ולהורידה בנויה מלמעלה בנין שלא יהרס וכו' דהגם את"ל שדברי רבי ירמיה כפשטן אין סתירה מזה, אלא דצריך אני להקדים מה שראיתי כתוב בספר בעל כגן הירק אשר יצא בדפוס חדש להרב הגדול כלפא גיג זצ"ל והוא פירוש וביאור על ספר התקונים, ובתקונא תשסרי דף מ"א ע"ב כתב בספרו הנ"ל דף ק"ט ע"ב וז"ל הצ"ל וזה מכוון עם מה שכת' בשער הפסוקים על פסוק ואם ירחיב ה' אלקיך את גבולך וגו' ויספת לך עוד שלש ערים על השלש האלה וז"ל הרב ז"ל בשער

הפסוקים הנה קשה כי אחר שיבא המשיח ראוי שלא יהיו רוצחים כמ"ש לא ישא גוי אל גוי חרב וגו' ואיך אמר ויספת עוד שלש ערים וגו' אמנם דע כי כל זרעו של הבל (שהיו עתידים לצאת ממנו) נתחייבו מיתה ולכן הרגו קין להבל לפי שהבל חטא במחשבה דאימא באותיות א"י של אדני שהוא סוד אהיה בסוד אי הבל אחיך ולכן נתחייב הוא וזרעו מיתה (כי נשאר ד"ן מאדני ולכן דנו למיתה) והנה יש שני קצים וזהו שאמר זכו אחישנה לא זכו בעתה, והנה אם יבא הקץ בעתו אז ודאי שנתקן כל זרעו (כי שת תחת הבל אחיו וזרע שת הוא זרע של הבל) אך אם זכו ויקדים הקץ עדין לא נשלם תיקון הבל וזה שאמר ואם ירחיב ה"א את גבולך וגו' כי תשמור את כל המצוה וגו' כלומר אם יהיה מחמת זכות שיקדים אז ויספת לך עוד שלש ערים כדי להשלים זרעו של הבל במהירות גדול ע"כ תורף דבריו ע"ש מה שסיים הרב כגן הירק בטובו מחדש ע"ש, וא"כ אנן נמי נימא הכי דאלו ואלו דברי אלקים חיים, אך אם זכו ויקדים הקץ אז יבנה הכל ע"י מלך המשיח אלא שיהיה בעזר האלהי במהרה אבל אם יתמהמה ויבא הקץ בעתו וכבר נתקן הכל ויעביר הטומאה מן הארץ בזה יתקיימו דברי ר' ירמיה שעתיד הקב"ה לחדש עולמו ולבנות ירושלים ולהורידה בנויה, וא"כ לפי זה כל המאמרים שהעתקנו לעיל והפסוקים שביארנו לעיל שהיו נראים לכאורה שהם סתראי נינהו, יהיו תואמים ויחדיו יהיו תמים, אלא שזה מדבר באם זכו וזה מדבר כשיהיה בעתה וק"ל, ועיין עוד במש"כ בספרי בנפש דוד סימן קצ"ב:

ועל שני הקצין הנ"ל נאמר ג"כ בתקוני הזוהר תקונא חד ועשרין דף נ' ע"ב וז"ל ליני הלילה והיה בבקר אם יגאלך טוב יגאל אם יעביד בך ישראל עובדין טבין לסלקא לך מבין רגלין שפיר, תגאל ע"י דישראל עלאה דאיהו בעלך טוב ודאי, ואם לא יעבדון בך עובדין טבין וגאלתיך אנכי והא אוקמוהו חי ה' שכבי עד הבקר וגו' ועל הקץ אם זכו נאמר ובנו בני נכר חימותיך וגו' (ישעיה סימן ס') ועי' להרמב"ם בהל' תשובה פרק ח' הלכה ז' ופרק ט' הלכה ב' ופרק י"ב מהלכות מלכים ועי' להרב כסף משנה שם בהלכות תשובה הל' ז' מה שהקשה והניח בצ"ע, והנה לפי דברי הרמב"ם דנקטינהו לתרתי, מימרת רבי חייא בר אבא ומימרא דשמואל לפי הנז' נימא דלא פליגי, הא באם זכו אחישנה, הא בעתה וק"ל, ועי' עוד בזוהר פרשת בראשית דף כ"ח ע"א וז"ל ויבן ה' אלקים את הצלע הכא אתרמיז רזא דיבום וכו' ובגין דא בטורא דא יתבני בי מקדשא על ידא דקב"ה וכו' ע"ש, ועי' ספר התקונים תקונא חד ועשרין דף ס' ע"ב וז"ל בההוא זמנא ביתא דשכינתא דאיהו בית הבחירה על ידא דקב"ה דאתמר בה ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ואני אבנה אינון אבנין עבין דאתבני מינה וכו' ע"ש:

וז"ל הזוהר בחיי שרה דק"ל ע"א ובשעתא דזמין קב"ה למפקד על עמיה כנסת ישראל תיתוב מן גלות' בקדמיתא תהך לביתא בגין דבית המקדש יתבני בקדמי' ויימא לה קב"ה קומי מעפרא היא תבת ואמרת לאן אתר איהך ביתאי חרב היכלי אתוקד בנורא עד דקב"ה יבני בי מקדשא בקדמיתא ויתקין היכלא ויבנה קרתא דירושלם ולבתר יוקים לה מעפרא הה"ד בינה ירושלים ה' נדחי ישראל יכנס בונה ירושלים בקדמיתא ולבתר נדחי ישראל יכנס ויימא לה התנערי מעפר קומי שבי ירושלים וגו' ויתכניש גלותהון דישראל הה"ד בונה ירושלים ה' בקדמיתא ולבתר נדחי ישראל יכנס וכדין הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם דא תחיית המתים וכתיב ואת רוחי אתן בקרבכם וגו' ע"ש, וכן הוא במד' הנעלם דף לק"ט וז"ל אמר רב יוסף וכי ימות המשיח ותחיית המתים לאו חד הוא א"ל לא דתנן בית המקדש קודם לקבוץ גליות, קבוץ גליות קודם לתחיית המתים ותחיית המתים הוא אחרון שבכולם מנ"ל דכתיב בונה ירושלם ה' נדחי ישראל יכנס הרופא לשבורי לב ומחבש לעצבותם זו היא תחיית המתים שהיא הרפואה לשבורי לב על מתיהם, בונה ירושלים תחילה ואחריו נדחי ישראל יכנס והרופא לשבורי לב אחרון על הכל תנן מ' שנה קודם קבוץ גליות לתחיית המתים וכו' ע"ש מה שסיים בכי טוב, והא שאומרים בתפלה בברכת אתה גבור מלך ממית ומחיה ומצמיח ישועה לאו ישועת קבוץ גליות אלא הוא ע"פ פסוק יחיו מתיך נבלתי יקומון שדרשו רז"ל יחיו מתיך היינו מתים שבארץ ישראל נבלתי יקומון אלו מתים שבחו"ל שעושה להם הקב"ה מחילות ויתגלגלו עד לארץ ואז ויציצו מעיר כעשב הארץ והיינו שאנו אומרים עליהם ומצמיח להם ישועה עד שיעלו לארץ בגלגול מחילות והכל על תחיית המתים דאילו על תשועת ישראל החיים כבר קבעו לה ברכה בפני עצמה שהיא את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח וכו':

והנה מדברי הזוהר ומדרש הנעלם משמע להדיא דבנין בית המקדש קודם לקיבוץ גליות ולמלכות בית דוד וזה הוא כמ"ש התי"ט בפרק ה' ממסכת מעשר שני ד"ה ותנאי דכתב משם הירושלמי כי בנין בית המקדש קודם למלכות בית דוד ע"ש היפך מדברי הרמב"ם הלכות מלכים שהעתקנו לעיל שכתב דמלך המשיח בונה המקדש ומקבץ את ישראל וכו':

עוד ראיתי בהרב ר' בחיי פרשת ויצא על פסוק וזה שער השמים ז"ל וזה שער השמים על הבית השלישי שיבנה במהרה בימינו שתחזור העבודה והשכינה כימי קדם ומזה הזכיר כאן שמים שיהיה מעשה שמים לא בנין אדם כמו הראשונים שהזכיר בהם מקום ובית וכו' ע"ש:

והנה מדברי הזוהר עליונים למעלה דסוף חיי שרה וממדרש הנעלם דף לק"ט הנז' כולם סוברים דבנין בית המקדש קודם לקבוץ גליות והוא נראה שהוא היפך מסדור אנשי כנה"ג שסדרו לנו בתפלת י"ח ברכת תקע בשופר וכו' מקבץ נדחי עמו ישראל ואחר זה סידרו לנו ברכת תשכון בתוך ירושלים וכו' ובנה אותה וכו' וחותם בונה ירושלים דמשמע דקבוץ גליות קודם לבנין ירושלים וצריך להתבונן בזה:

י"ב לאלול בשנת ודב"ר בעת"ו מה טוב לפ"ק אור ליום ששי בשבת אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ **ג) הרב** כף החיים אות ס"ט כתב משם הרב עמודי שמים שאין מכבדים ביציאת ביהכנ"ס אע"פ שהוא פתח הראוי למזוזה וטעמו כצפיח"ת כי אין זה כבוד ליוצא ממקום קדוש אלא בכניסה צריך לכבד ע"ש:

ד) דברתי בלשוני בחסד אלקים עלי בח"א בלקוטים סימן כ' דק"ן ע"א ע"פ ואני תפלתי לך ה' וגו' אלהים ברב חסדך וגו' שמייחס החסדים למדת אלקים שהוא מדת הדין ע"ש מה שכתבתי ובאמת כמה פסוקים המורים על זה לא יכילם ספר שמורים לכל ישראל כי מדת אלקים הוא המושיע לישראל מכל צריהם ובזה עושה עמהם חסדים דין לזה וחסד לזה שמגננו אלקים מכל הקמים עלינו לרעה ועושה נקמה באויבנו ודן דיננו והיינו דכתיב אלקים יחננו ויברכנו, ישלח אלקים חסדו ואמתו, אלקים יראני בשוררי, אך אל אלקים דומי נפשי כי ממנו ישועתי, על אלקים ישעי וכבודי מחסי באלקים, אלקים מחסה לנו סלה, באלקים בטחתי לא אירא, זה ידעתי כי אלקים לי, בשוב אלקים שבות עמו, אלקים בשמך הושיעני, הנה אלקים עוזר לי, חנני אלקים כי שאפני אנוש, ישובו אויבי אחור כי אלקים לי, וכמה פסוקים כיוצא בזה שמורים כמ"ש שבמדה זו מושיענו אלקים ועושה עמנו בזה חסדים גדולים כמי בימי המן ובכל דור ודור:

ובעצם היום הזה שבעה לחדש תשרי של תקופת השנה שנת ישראל אשר בך אתפא"ר לפ"ק ראיתי לחד מן קאמיא קדש הקדשים הרב האלף הרב באר מים חיים בחי' עה"ת פרשת וילך פרשה ל"א פסוק א' שדבר בקדשו וזה מכוון מאמירתו לגבוה וז"ל ובכלל זה אי אפשר לאדם להיות ההשפעה והחסד חופפת עליו תמיד בלי הפסק על כן ברוך הוא ברא בחינת המקמץ ואור חוזר לעתים מזומנים בבחינת עת לחבוק ועת לרחוק מחבק, והנה בחינה זו היא כמו מסך מבדיל בין האדם ובין האור המצוחצח מלהסתכל בו תמיד כדי שיוכל לסבול גודל האור הזך והבהיר ולא יתבטל האדם כמ"ש וחי בהם, ומזה נתהוה בחינת הדין והגבורה בעולם שהיא בחינת הקימוץ והצמצום וחזרת האור למעלה, והנה צדיקים ילכו בם כי עבור ההתרחקות משמו הגדול יתברך אשר עושה בהכרח בצרכי גופו, הנה מול זה בבואו אחר כך לגשת אל הדרת כבודו משים

נגד פניו הבושה והכלימה שהיה צריך להתרחק מאור נחמד עד שלבו נשבר בקרבו וחושק ומתלהב בכל מורשי לבבו לשוב ולקרב אליו יתברך ביותר ויותר בנחת רוח בכל עז ותעצומות עד שמגיע בקירוב מקום יותר ממה שהיה קודם הריחוק וזו בחינת יצחק שהוא לשון חדוה, שעבור ההתרחקות נעשה חדוה יתירה בהתקרבות עתה כאדם שנתרחק בנו יחידו ממנו ועכשיו נתראו פנים אל פנים שיש עתה התקרבות יותר בכל עז וחיבה יתירה נודעת והיא בחינת יצחק שהוא צחוק עשה לי אלקים שבחינת אלקים הגבורה עשה הצחוק והחדוה בזה הנה המדות הגבורות אשר פעלו הריחוק והמסך המבדיל מתהפכים לחסדים ושמחה וכמו שהיה הענין ביוסף ויעקב שע"י הגבורה והדין שסביב הריחוק נתהפך לחסדים ולשמחה ולהתייחדות רב ובזה נתייחד הוי"ה ואלקי"ם שע"י בחינת אלקים באים לבחינת הויה ברחמים והחסדים וכו' ע"ש דברי אלקים חיים שנחצבו מלהבות אש של שמים, וא"כ לפי דברי קדשו זיע"א יבאו הכתובים כתבי הקדש על נכון דהשתא כל החסדים יוצאים ממדת פחד אלקים וכתיב ואני כזית רענן בבית אלקים בטחתי בחסד אלקים עולם ועד דהיינו שע"י שנכנסתי לפני ולפנים בבית אלקים בכל עז ותעצומות ברוך אלקים בטחתי בחסד היוצא ממדת אלקים חי:

אחר כך ראיתי בזוהר פקודי רנ"ז ע"א דקאמר וז"ל והכא אתרשים שמא קדישא דאקרי אלקים בגין דאית אלקים חיים דאיהו לעילא סתים מכלא ואית אלקים דאיהו בי דינא דלעילא ואלקים דאיהו בי דינא דלתתא הה"ד אך יש אלקים שופטים בארץ, אלקים עלאה רזא דאלקים חיים כליל לאינון דלתתא וכו' הרי לך דיש בחינת אלקים חיים שהיא למעלה ראש שאינו בבחינת דין:

והן עתה בא לידי ספר הקדוש שיצא בדפוס מחדש להרב הקדוש וחסיד הרב רבינו דוד אביחצירא זיע"א הנקרא פתח האהל, וראיתי להרב בפרשת כי תשא על פסוק ויאמר פני ילכו והניחותי לך ע"ש שהעתיק דברי רבינו האר"י ז"ל בשער הכוונות על פסוק בטחו בה' עדי עד וגו' ששם מבואר על שם הוי"ה ב"ה שהוא רחמים אשר לא כן חילופו דהיינו פנים שלו אותיות הקודמות גם המאוחרות שלא נשארו בשניהם בתוקף הרחמים וכו', אכן שם אלקים הוא בכבודו ובעצמו תוקף הדין וכו' אמנם חילופו שגימט' שלו הוא ע"ד (אמר המחבר היינו שם אכדט"ם) ממותק וכו' ע"ש באורך, נמצינו למדין משם שתמורת אלקים ממותק וכו' ע"ש ז"ל, ואני אומר דבזה יומתק מש"כ ואני כזית רענן בבית אלקים בטחתי בחסד אלקים עולם ועד דר"ל בטחתי בחסד אלקים דהיינו בשם הנז' שהוא אותיות הקודמות לאותיות שם אלקים שהם גימ' בחס"ד שהוא מספרו ע"ד והיינו דסיים קרא עולם וע"ד, ובזה יבאו כל הכתובים הנזכרים לעיל על נכון, עוד יש

לפרש ע"פ מה שראיתי להרב בעל חתם סופר בפירושו על ההגדה על פסוק מתחילה עובדי וכו' היו אבותינו ע"ש שפירש על פסוק כי גבר עלינו חסדו שהכונה כי גבר עלינו במדת הדין שהיא גבורה כדי שיהיו מוכנים ומוכשרים לקבל חסדו שעל ידי זה ואמת ה' לעולם ואנו מאמינים בשמו הגדול ע"ש, וע"פ זה יבא על נכון מ"ש אלקים ברוב חסדך וגו' דהיינו שעל ידי אלקים שהיא מדת הדין יבא עלינו רוב החסד ודוק, ועיין בפ' תרומה קנ"ו ע"א וז"ל ואני תפלתי וגו' ואי תימא אמאי אתמני האי קרא בצלותא דמנחה דשבת וכו' עיי"ש, ועי' בזוהר וארא כ"ט ע"א דקאמר וכד תהוי בין תרווייהו כדין כל ברכאן שריין בעלמא ע"ש:

ה) **שאלני** אדם אחד על האי שאמרו חז"ל נשפך יינו סימן יפה לו, דצריך להתבונן מהו הענין? והשבתי לו שהוא ע"פ מאי דאיתא בעירובין ס"ה ע"ב אמר רב חנן בר פפא כל שאין יין נשפך בתוך ביתו כמים אינו בכלל ברכה שנאמר וברך את לחמך ואת מימיך מה לחם נקח בכסף מעשר אף מים שנקח בכסף מעשר ומאי ניהו יין וקא קרי ליה מים ע"כ, שלפי האמור אתי שפיר שאם נשפך יינו כמו מים שדרכן מתוך רבויין לישפך בכל מקום ולא קפדי עלייהו אינשי א"כ נודע בזה שהוא בכלל ברכה דכתיב וברך את לחמך ואת מימיך וזהו סימן טוב ויפה לו שנודע לו ולכל שהוא בכלל ברכה הנז' שמשפיעין לו במדה גסה, עוד אפשר לפרש בהקדים מאי דאיתא בפסחים כ' ע"ב אמר שמואל משום ר' חייא שותין מלוג בסלע ומזלפין מלוג בשתים ופירש רש"י נוח לקנות לוג בשתי סלעים לזילוף מלקנותו לשתיה ע"ש, הרי דהזילוף עדיף וצריך לו יותר משתיה כדי שיהא ריחו נודף בביתו ותועלתו נשגבה וריח לו כלבנון יהנה ויועיל ולכך מי שנשפך יינו סימן יפה לו שריחו ידחה רוחות רעות שבבית וטוב לו הטיבה ה' לטובים ולכך סימן טוב ויפה לו:

ו) **ראיתי** להרב חיד"א ז"ל בספרו שם הגדולים מערכת ספרים אות מ' ציון ל"ה דף כ"ז ע"א שכתב דהרב מגדל עז שמתרץ ומיישב דברי הרמב"ם ויצא לישע הרמב"ם מהשגות הראב"ד, הוא רבינו שם טוב בן אברהם בן גאון ספרדי, ובסוף דבריו כתב וז"ל ובא וראה קדושת מרן ז"ל שאינו מזכירו אלא לאיזה צורך לבקיאות או למה שמביא מתשובות חכמי לוניל וכיוצא ע"כ, ונ"ל דר"ל שמעולם לא הביא דבריו להשיג עליו וכמו שהשיג עליו מהרש"ל, ובדבר הזה אני רואה פלא גדול שמצאתי שהרב מגדל עז בפרק א' מהל' יסודי התורה הלכה י' שמזכיר להרב כסף משנה ע"ש, אם לא שנאמר שאפשר שמה שמוזכר שם דברי הכ"מ הוא מדברי איזה מגיה שהגיה כן בדברי הרב מגדל עז שהביא השגת הראב"ד בקיצור, בא המגיה והודיענו שנעיין בדברי הרב כסף משנה ששם העתיק השגת הראב"ד במושלם וקרוב הדבר לשמוע שכן הוא ועיין:

ז) **ראיתי** ונתון אל לבי בענין אליאו הנביא ז"ל שכל מעשיו ונסיו היו בירידת אש מן השמים ענין הראשון בהר הכרמל לנביאי הבעל מלכים א' י"ח פסוק כ"ד והיה האלקים אשר יענה באש הוא האלקים וגו' פסוק ל"ח ותפול אש השם וגו', ענין שני שם י"ט פסוק ו' ויבט והנה מראשותיו עוגת רצפים וגו', ענין שלישי הוא ענין מלאכי מלך שומרון בשר החמשים וחמשיו ראשון ושני מלכים ב' סימן א' פסוק י' י"ב ואם איש אלקים אני תרד אש מן השמים ותאכל אותך וגו', ענין רביעי בעבר הירדן כשעלה בסערה לשמים שם סימן ב' פסוק י"א ויהי המה הולכים הלוך ודבר והנה רכב אש וסוסי אש ויפרידו בין שניהם וגו' ע"ש, הלא דבר הוא ל והנראה לפום השתא דהטעם הוא משום שאליהו היה קנאי ויסוד האש גובר בו ולכך כל נסיו באש היו כמדתו כן נראה לי, אחר כך ראיתי להרב דברי אמת על התורה בסוף ספר שמות בענין פרשת פרה שכתב וז"ל והנה ידוע משה רבינו ע"ה היה כולל כל נשמות ישראל מצד החסדים ואליהו ז"ל מצד הגבורות וכו' ע"ש דלפי דבריו אתי שפיר ודוק:

ח) **אזהרה** שמענו להזדרז במצות בוראנו ולקנות המצוה בכסף נבחר ולא ליחוש במעיה כי המצוה לפי דמיה נערכת לכל אחד כפי שיעורו וכמו שמצינו לו להרב מוהר"ח בן עטאר ז"ל בספרו הקדוש אור החיים בפרשת ואלה המשפטים שהזהיר על דבר זה וכתב בשם הזוהר כי ס"מ וחיילותיו הם חנם נקראו כדכתיב חנם נמכרתם כי במילי דמגנא הוא זינייהו דההיא סטרא ולזה לא שלטי בדבר מצוה שעושה האדם בדמים יקרים וכן תמצא שכל דבר טומאה בא בחנם מה שאין כן דבר מצוה וקדושה צריך טורח גדול ודמים יקרים ע"כ ע"ש, אמר הד"ך מכאן מודעה רבה שלא יצטער האדם על כמה מצית אשר הוא טורח בהונו בגופו וממונו עד שיגיע לידו במובחר שבמין כגון מצות אתרוג ולולב ומיניו וכיוצא כי יקרה היא מפנינים וכל המוסיף מוסיפין לו שכר שהרי בזה אין שליטה לסטרא אחרא והכל דיליה הוא לעושה המצוה ועל זה נראה לפרש הכתוב יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך וה"ה כמבואר, וזה נראה נמי כונת הפ' הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים, ור"ל אימתי נחמדים לאדם שאין הסטרא אחרא נהנית מהם ונשארו נחמדים כשהם באים מזהב ומפז רב אז הם נחמדים ומתוקים מדבש וגו':

אחר כך ראיתי הדברים מפורשים בזוהר פרשת תרומה דף קכ"ח ע"א וז"ל ויקחו לי תרומה האי מאן דבעי לאשתדלא במצוה ולאשתדלא ביה בקב"ה איצטריך דלא ישתדל ביה בריקניא ובמגנא אלא וכו' אלא איצטריך ליה לבר נש לאשתדלא ביה כדקא יאות כפום חיליה והא אוקימנא מלה דא בכמה אתרי יאות למיסב בר נש ההוא אשתדלותא דקב"ה כד"א איש כמתנת ידו וגו' ואי תימא הא כתיב לכו שברו ואכולו ולכו שברו בלא

כסף ובלא מחיר יין וחלב דהאי איהו במגנא ואיהו אשתדלותא דקב"ה אלא אשתדלותא דאורייתא כל מאן דבעי זכי בה אשתדלותא דקב"ה למנדע ליה כל מאן דבעי זכי ביה בלא אגרא כלל, אבל אשתדלותא דקב"ה דקיימא בעובדא אסיר לנטלא ליה למגנא ובריקנייא בגין דלא זכי בההוא עובדא כלל לאמשכא עליה רוחא דקודשא אלא באגר שלים ובספרא דחרשי דאוליף אשמדאי לשלמה מלכא כל מאן דבעי לאשתדלא לאעברא מניה רוח מסאבא ולכפייה לרוחא אחרא ההוא עובדא דבעי לאשתדלא ביה בעי למקני ליה באגר שלים בכל מה דיבעון מניה בין זעיר בין רב בגין דרוח מסאבא איהו אזדמן תדיר במגנא ובריקניא ואזדבן בלא אגרא ואניס לבני נשא למשרי עלייהו ומפתי לון לדיירא עמהון בכמה פתויין בכמה אורחין סטי לון לשוואה דיוריה עמהון ורוח ביניהו, קודשא לאו הכי אלא באגר שלים ובאשתדלותא רב סגי ובאתדכאותא דגרמיה ובאתדכאותא דמשכניה וברעותא דלביה ונפשיה ולואי דיכיל למרווח ליה דישוי מדוריה עמיה, ועם כל דא דיהך בארח מישר דלא יסטי לימינא ולשמאלא, ואי לאו מיד אסתלק מניה ואתרחיק מניה ולא יכיל למרווח ליה כדבקדמיתא ועל דא כתיב ויקחו לי תרומה מאת כל איש מההוא איש דאקרי איש דאתגבר על יצריה וכל מאן דאתגבר על יצריה איקרי איש וכו', וע"ש בהגהות הג' חיד"א ז"ל שכ' וז"ל אפשר דלכך המצות נקראו כסף כמ"ש אוהב כסף אוהב מצות דבעי למקני המצוה באגר שלים ונתן הכסף וקם לו, מאי"ן:

ט) **חכמים** הזהרו בדבר הזה נשקו והזדרזו חלוצים חלוצי צבא אזהרה שמענו מפי הרב הקדוש מוהר"ח בן עטאר ז"ל כמ"ש בספרו הקדוש על התורה אור החיים ומפני שכל אדם הרוצה ליטהר ולעמוד בברית בריתו של אברהם צריך לסגולה זו על כן אנכי רוצה לקובעה כיוון בספר זה, עי' להרב הנז' בפרשת קדושים פסוק ראשון קדושים תהיו ובפרשת אחרי מות פרשה י"ח פסוק ג' כמעשה ארץ מצרים וגו' שכתב וז"ל הטהור הנה ידוע הוא כי כל מצות אשר צוה ה' לעם קדושו הם מצות שיכול האדם לעמוד בהם ויטה עצמו אל הרצון לעשותם זולת מצות פרישת העריות הוא דבר שנפשו של אדם מחמדתן ואונסתו עליהם לעשותם זולת בהתעצמות הרחקת שני דברים מהאדם והם מרחק הרגש ראות העין ומרחק בחינת החושב, ואם שני אלה לא יעשה אין אדם שליט ברוח זה לכלותה ממנו כי כל שלא תהיה לו הרחקת הרגש הראות בדבר הגם שירחיק בחינת החושב לא ישלוט סט (ח"ב) בעצמו לכלות ממנו הכרח החשק, וצא ולמד ממעשה של רב עמרם רבן של חסידים שהגם היותו משולל מבחינת החושב, נתנצח מבחינת הראות, גם ממעשה דר' מתיא בן חרש שבחר לסמות אח עיניו למיחוש הכרחי אשר מהם תבא בדבר הרע וכו' גם אם יושלל מבחינת הראות אם לא ירחיק בחינת החושב,

מחשבותיו יחייבו לבקש ולהתלהט אחר המעשה, צא תאמר לו ממעשה הובא בש"ס באותו גוי שקנה ירך בשר וחטט בו כדי וכו' ובעל וכו' וזה יהיה תולדת החושב הכריחתו עשות מבלי בחינת הראות (ועוד אני אומר דסומא יוכיח על זה שאנו רואים כמה סומין להוטים אחר זה) נמצאת אומר שבאחת מהשנים תהיה משוללת מהאדם שליטה בעצמו בדבר זה, ואין צ"ל בהצמד שני דברים ראות וחושב הן האדם חלוש כנגד תאותו וכו' מעשה תחבולות האדם להעריך מלחמה נגד בחינה זו הויא בשלילת ממנו שני דברים, ובזה תהיה נרכבת באדם תכונה לבל יתלהט אחר זה, וישלוט הרצון התלוי במוח למנוע החפץ והחשק שישנו בלב האדם, והם שתי מדרגות שנתן האדון בבני אדם, וכשיזדמן לאדם דבר ערוה הלב חומדה ואין גמר בחימוד, ויכול הרצון התלוי במוח למנוע החפץ ולא יעשנו, והוא מאמרם ז"ל הצדיקים לבם מסור בידם דהיינו ברצון שלהם וכו' וסיים הרב ז"ל ולזה נתחכם חכם החכמים שלמה המע"ה ואמר בני אם יפתוך חטאים פי' בחינת החטא אל תאבה פירוש לא תכנס עם פיתוייך בטוען ונטען, כי אריכות הרגשת החושב, אפילו לבחינת השולל תפעיל הגברת החפץ ותהפך הרצון אליה עכ"ל הטהור ע"ש, ור"ל שלא תרבה עמו בדברים ובטענות אלא מיד תפסיק החבל ותפנה לבך אל דבר אחר ותטרוד מחשבתך בענין אחר ואל תבא ולא תכנס עמו בדברים שיהיו הדברים נבזים לך לפי ערך כבודך כבוד השם שלא תרצה שיבא בך מחשבת פגול ערל וטמא מקום משכן השם כמו האדם שלא ירצה להכניס לביתו דבר סרוח ובאוש ומשוקץ ומתועב כי אין זה כבודו כבוד ה' כי אהל שכן באדם, ידידי קורא נעים כי נעים כי תשמרם בבטנך ותמיד יכונו יחדיו על שפתיך ועי' בדברי הרב חיים וקיימים בחון בדברים הנאמרים למעלה דברי קדושים שיצאו ממקום קדוש וטהור ונובעים ממקור חיים כי חיים הם למוצאיהם ולכל בשרו מרפא, מרפא לשון עץ חיים רפאות תעלה, ונבון תחבולות יקנה כי בתחבולות תעשה לך מלחמה מלחמת מצוה, ועי' להרב מעבר יבק בשפתי צדק פרק כ"ד שכתב וז"ל וכל המונע עיניו מחטא שומר כל גופו, ובהרחיק עצמו מן ההרהור מקיים כל העולם בזכותו ולא תאונה אליו רעה דעינא ולבא תרי סרסורי דחטאה נינהו ואם בסבת עונו יבהלוהו הרהורים רעים יחשוב בגדולת שמו הגדול ובפרט בשם הוי"ה מלא ביודי"ן יו"ד ה"י וי"ו ה"י שהוא שם המחשבה כתוב לפניו על קלף כשר כנ"ל וירגיל עצמו לקרא פעמים רבות אש תמיד תוקד על המזבח לא תכבה, סודו להבריח השטן, ופסוק ויאמר ה' אל השטן וגו', ושחט אותו על ירך המזבח וגו', וכדומה, ומצאתי כתוב כי שם אוריאל טוב להארת הנשמה מכל מה שנתגלה לו במרום כפי כחו שיזכור ממנו,

ונתגלה עי"ז סודות נוראים וגם הוא מסוגל לטהר מחשבותיו שלא יהיו נפסלים בתפלתו הדומה לקרבן שנפסל במחשבה עכ"ל עש"ב המאירין ומזהירין עיניו ולבו של אדם:

י' הא דאמרו רז"ל דלא הוזהרו כשרות לינשא לפסולים פי' הכשרות לכהן שהן כהני לויי ישראלי, לא הוזהרו נשים שהם מאלו דכשרות לכהן, שלא ינשאו לפסולים שהם פסולי כהונה שהם חללי וגרי וחרורי אבל הפסולות לכהן כגון גרושה וחלוצה חללה זונה גיורת וחרורה, כשם שהוא מוזהר עליהם כך הם מוזהרים עליו, דהשוה הכתוב אשה לאיש לכל עונשים ולכל איסורים שבתורה וק"ל, וכדאיתא במסכת יבמות דף פ"ד ע"ש:

יא) ענין כרת ומיתה בידי שמים, ראיתי להמפרשים ז"ל שכתבו משם חכמי האמת שענין כרת נפשיי כמ"ש ונכרתה הנפש ההיא מעדת ישראל, הענין הוא דכל ישראל אילן אחד להם וכל נפשות ישראל הם ענפים והגבעולים תלויין באותו אילן וענין כרת הוא שנכרת מאותו אילן ולבדו דר כקוץ ודרדר שנכרת ונפרד מאילן הזה שהוא עדת ישראל, עי' להרב אור החיים למהר"ח בן עטר בפרשת אחרי מות פרשה י"ו י', עוד ראיתי כיוצא בזה והביאו הרב חמדת ימים בחלק שלישי פרק שני דף פ' ע"א בפסקת והן הן הדברים וז"ל וביארו חכמי האמת שר"ל שיכרת נפשו מעדת ישראל עד בלי תגלגל גלגל גלגלתו בגלגול ישראל רק בבהמה או בגוים ועולים ח"ו וכו' ע"ש, ועי' להרב בעל ספר עיר מקלט והגהות בפרשת קדושים מצוה רי"ז שכתבו שג' חילוקים בדברים של כרת א' לגוף לבדו יהיה בשנים או בימים וכו' ע"ש, ב' כרת לנפש לבדה, דהיינו לאחר שתפרד הנפש מהגוף שתהיה נכרתת מחיי עולם הנשמות וזהו ונכרתה הנפש ההיא מלפני וגו' ויש רשע מאריך ברעתו ע"ש, ג' כרת לשניהם לגוף ולנפש הוא החמור כעע"ז ועל זה נאמר הכרת תכרת הנפש ההיא עונה בה וכו' ע"ש מה שהאריך בזה, (וכן הוא בזוהר פרשת שלח דף קנ"ט ע"ב ע"ש בסיף פיסקא עלמא תליתאה), ועי' עוד בספר מצות השם בכלל ח"י ע"ש מה הפרש יש בין כרת למיתה בידי שמים ועי' ברבינו בחיי על התורה בפרשת אחרי מות פרשה י"ח פסוק כ"ט כי כל אשר יעשה מכל התועבות האלה ונכרתו הנפשות העושות מקרב עמם ע"ש שדבריו ז"ל הן הן הנקנים באמירה להרב עיר מקלט וההגהות ע"ש וינוח לך, ועי' להרב רבינו יצחק אברבנאל בפירושו על התורה בפרשת שלח לך ט"ו פסוק ל"א כי דבר ה' וגו' ע"ש מה שהאריך והרחיב הדבור בזה כדרכו בקדש ע"ש, ועי' להרמב"ן פרשת אחרי מות פרשה י"ח, אח"כ ראיתי להרב נגיד ומצוה דף מ"ג ע"ב הלכות ראש השנה תיקון למי שהוא חייב כרת כתב ז"ל מה הוא הכרת, כתיב הכרת תכרת הנפש וגו' וז"ל דע כי אופני הכרת יש אופן אחד כי הצדיק בשעת פטירתו אז באותו רגע עולה למעלה למקום שחוצבה נפשו ושם עושה זיווג עם בת זוגו להוציא

בעולם נפשות גרים וכו' אבל הרשעים בצאת נפשם נשארו למטה כי ברשעותם אינם יכולים לעלות במקום שחוצבה נפשו ובחטאתו נשארה לחוץ וזהו הכרת תכרת שנכרת מלעשות אותו זיווג וכו' עוד כתב בעמוד שני דע כי באדם יש נר"ן והנשמה מקבלת שפע עליון ראשונה והיא נוטלת לעצמה עיקר האור והתמצית נותנת אל הרוח שהוא לבוש אל הנשמה וכן הרוח והנפש נותנת תמצית אל הגוף ואחר המות לעולם הנשמה מקושרת ברוח ולא יפרדו איש מעל אחיו ואם אדם זוכה גם הנפש מקבלת מאור הנשמה והרוח ממקור עליון שנמשך לנשמה ורוח מלבד הנמשך לה מן המקום שמשפיעים אל הנפש וכו' אבל אם לא זכה שעבר על כריתות הנה הגוף נכרת שאין הנשמה שורה בו, גם הנפש נכרתה ומופרדת מן הנשמה והרוח וזהו ונכרתה הנפש ההיא אבל הנשמה והרוח אינם נפרדים וכו' ע"ש, וכן אנכי הד"ך ראיתי בזוהר פרשת תרומה קמ"ב ע"ב וז"ל ונכרתה הנפש ההיא מלפני אני ה' מאי מלפני דלא שריא עלה רוחא וכו' ע"ש:

עוד ראתה עיני מש"כ בזה הרב מהר"ר ישעיהו באסאן זצ"ל בספרו תודת שלמים בחלק שני הנקרא לחמי תודה שאלה כ"ד דף צ"ב ע"א וע"ב בפסקת והשלישית ילמדנו רבינו וכו' אם יש הפרש בין כרת לכרת כיון דמצאנו ראינו בתוה"ק מקום אחד ונכרתה הנפש ההיא מישראל, ובמקום אחר מעדת ישראל, ובמקום אחר מקרב עמה, וזימנין לא הזכיר נפש ואמר אותו בסתם וכו' והעתיק דברי האר"י זלה"ה ע"ש, ועי' להרב רע"מ פרק ט' דסנהדרין ואלו הן הנשרפין משנה ו' ד"ה וחכמים אומרים בידי שמים וכו' וז"ל ומיתה בידי שמים הוא פחות מן הכרת שהכרת יש עליו עונש לאחר מיתה אם לא עשה תשובה כראוי, ומיתה בידי שמים אין לאחר מיתה עליו כלום ורש"י כתב בפרק במה מדליקין דף כ"ה דמיתה בידי שמים ימיו נקצרים ואינו הולך ערירי, וכרת אית ביה תרתי ימיו נכרתים והולך ערירי ע"ש, ועי' עוד להרב תפארת ישראל בפרק ט' דסנהדרין בפירוש המשנה הנז' מה שכתב בזה סעיף נ"ג ובמה שכתב בזה בדרוש שלו שכתוב בסוף סדר נזיקין הנקרא דרוש אור החיים ע"ש:

יב) ענין מחשבה והרהור שקימ"ל מחשבה טובה הקב"ה מצרפה למעשה, ומחשבה רעה אין הקב"ה מצרפה למעשה כדאיתא בקדושין דף מ"א ע"א ופריך הש"ס שם מדכתיב הנני מביא אל העם הזה וגו' פרי מחשבותם, ומשני מחשבה שעושה פרי הקב"ה מצרפה למעשה מחשבה שאין בה פרי אין הקב"ה מצרפה למעשה וחוץ ממחשבת ע"א שמצרפה למעשה והביא הש"ס ראיה לזה מדכתיב און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה' וגו' ע"ש:

והנה על פי דברי הש"ס הנז' איתנח לן מה שאמרו רז"ל בש"ס דעולה מכפרת על המחשבה והחטאת על המעשה ועל העשה ועל לאו הניתק לעשה, עיין עליהם, ועי' יומא דף ל"ו ע"א, שלפי דברי הש"ס את"ש דמיירי בהרהור שבא לידי מעשה, וכן הא דאמרו אבנט מכפר על הרהור הלב יש לאוקמא ג"כ בהרהור שבא לידי מעשה או במחשבת ע"א, וכן איתא באגדת ויקרא רבה אמר רשב"י אין העולה באה אלא על הרהור הלב והביאה הרמב"ן פרשת ויקרא פסוק ונרצה לו לכפר עליו, ועי' בזוהר חדש בריש פרשת תרומה וז"ל זאת תורת העולה בגין לכפרא על כל אינון הרהורין ומחשבין ועי' בספר חרדים מצות תשובה דף ס"ב ע"ב בעיקר עשרים ע"ש ועיין בזוהר פרשת צו דף כ"ה ע"א, וזה לשון רבינו בחיי בפרשת צו כי העולה אינה באה על חטא המעשה אלא על חטא המחשבה וההרהור שאין אדם ניצול ממנה ע"ש, ונ"ל דהיינו טעמא של מ"ם דמוקדה זעירא משום דמ"ם היא רומזת על מחשבה והיא זעירא מן המעשה, ועוד מצינו שהכתוב בס' ויקרא הקדים העולה לכל הקרבנות מפני שהמחשבה קודמת למעשה כמ"ש רבינו בחיי, ועיין זוהר ויקרא דף י"א ע"א, וע"ע שם דף ט' ע"א עובדא בההוא עתירא ע"ש ועי' בספר מצות השם כלל ט"ו, וע"ע בר"מ פרשת פינחס דף רכ"ד ע"ב, ועי' הרמב"ם פ"ג מהל' מעשה הקרבנות הלכה י"ד:

אלא שעדין קשה לי מדכתיב בפרשת מטות פרשה ל"א פסוק נ' ונקרב את קרבן ה' וגו' טבעת עגיל וכומז לכפר על נפשותינו וגו' ובשבת דף ס"ד ע"א קאמר הש"ס על זה שאמרו למשה אם מידי עבירה יצאנו מידי הרהור לא יצאנו מיד ונקרב את קרבן ה' וגו' ע"ש, הרי שלך לפניך דהגם שלא באו לידי מעשה הוצרכו קרבן כפרה על ההרהור, ויש לומר דשאני בנשי מדין שהיה שם הרהור וראית העין שהם תרי סרסורי דעבירה והיו נכנסים לבתיהם ולוקחין תכשיטים ומלבושים מעליהם ופושטים אותם והיה שם ג"כ חוש המשוש והיו מראים להם פנים מפני הפחד והאימה והיו שבויים תחת ידיהם והיה בזה הרהורם קשה ונהי דלא באו לידי מעשה גדול אפשר שבאו לידי מעשה קטן כמו שאמרו רז"ל שלא הרהרתי ביום לבא לידי קרי בלילה ואמרו כל האומר רחב רחב מיד נקרי, ואפשר עוד לומר דבכל הרהור עבירה של ערוה חמיר ובעי כפרה משום שבא לידי קרי שהוא חמיר שעון קרי חמיר טפי כמו שהחמירו בזוה"ק כידוע ומשו"ה גם במחשבה בעי כפרה שעונשו חמיר, ואם תקשה ע"ז דא"כ למה הוצרך שם דט"ל ע"ב להקשות ודילמא מהרהר בע"א הוה דכתיב למען תפוס את בית ישראל בלבם וגו' ע"ש, ולמה לא פריך ודילמא מהרהר בערוה הוה כיון דבהרהור ערוה נמי בעי כפרה כדאמרן שמביא לידי חמום ונקרי, וי"ל דנהי דבעי כפרה מ"מ אין בו שיעור כ"כ לחייבו

מיתה בנפילה כגון ההוא מעשה שאירע לו כך, ובשבת שם מסיק בש"ס תנא דבי רבי ישמעאל מפני מה הוצרכו ישראל שבאותו הדור כפרה מפני שזנו עיניהם מן הערוה ע"ש בפירש"י ובמהרש"א בחידושי אגדות, עוד איתא שם אמר רב ששת מפני מה מנה הכתוב תכשיטין שבחוץ עם תכשיטין שבפנים וכו' כאילו מסתכל במקום התורף ע"ש, הרי קאמר בהדיא דהוצרכו כפרה משום דזנו עיניהם וא"כ התם שאני משום דהוו תרתי בהו הרהור וראיית העין אבל במחשבה לבד אין צריך כפרה ולהכי לא פריך אלא מע"א ודוק, ומהא דכתיב ולא תתאוה בית רעך וגו' ואמרו חז"ל שאין תאוה אלא בלב אין להקשות די"ל שהתורה הזהירה על זה מפני שהמתאוה יבא לידי מעשה ועוד שנפש רשע איותה רע לכן צריך להרחיק א"ע ממדות המגונות הגם שאין בהם שיעור שיענש עליהם מ"מ הם מרחיקים נפש הישראלי מן המקום:

ועדין צריכין אנו למודעי מהחושב לשלוח יד בפקדון שחייבוהו בית שמאי גם בלא מעשה כדאיתא במציעא סו"פ המפקיד ע"ש, ואפי' לב"ה קאמר התם טעמייהו משום דגלי רחמנא דכתיב אם לא שלח ידו במלאכת רעהו הא אילו לא גלי קרא היו מודים לב"ש דחושב חייב ומשמע התם הגם שלא בא לידי מעשה חייב משעה שחשב ע"ש וכ"ש בדין שמים שיהא חייב, וי"ל דשאני חושב לשלוח יד בפקדון שחייב על המחשבה משום שאינו מחוסר מעשה שהרי הפקדון בביתו וברשותו, ועיקר היא המחשבה לשלוח ידו במלאכת רעהו ולכך חיובוהו על המחשבה משא"כ בעלמא שמחוסר מעשה, אלא דעדין קשה לן מהא דכתי' ויקרא ז' פסוק י"ח ואם האכל יאכל וגו' המקריב אותו לא יחשב לו פגול יהיה והנפש האוכלת עונה תשא ודרשו בזבחים כ"ח ע"א, השלישי זהו מחשבת חוץ לזמנו, פיגול הוא וגו' זהו מחשבת חוץ לזמנו וכו' עי' פירש"י על החומש ע"פ זה ע"ש, הרי לך שהמחשבה פועלת שמפגלת לזבח ואם אכל ממנו חייב כרת, וי"ל דשאני מחשבה של זבח שהיא עם מעשה של ד' עבודות לכך מפגלת שהרי אמרו שאין המחשבה אלא אחר העובד שהוא עושה מעשה ולא אחר הבעלים ודוק:

ודע שלפי מה שראיתי בפירש"י שם בפ' המפקיד מ"ג ע"ב ד"ה החושב לשלוח יד בפקדון וז"ל אמר בפני עדים אטול פקדונו של פלוני לעצמי חייב באונסיה וכו' ע"ש א"ש קושייתנו משם דשאני התם שחייבוהו הוא על פי דבורו שהוא עדיף ממחשבה ותרתי איתנהו ביה מחשבה ודבור, ונ"ל דזהו שהוקשה לו לרש"י ולכך פי' אמר בפני עדים וכו' דהיינו בדיבור ולא במחשבה ולהכי חייבוהו ומש"ה הוציאה ממשמעותה דקתני החושב לשלוח וכו', אלא שאין זו ראיה למש"כ דיש לדחות דלעולם אמחשבה מחייב סובר רש"י אלא משום דקשיא ליה לרש"י ז"ל הא אין אנו יודעים מחשבתו של

אדם שנחייבהו על המחשבה והיאך קאמר תנא חייב מאותה שעה שחשב משו"ה פירש דאמר בפני עדים ולהכי מחייבים אותו אבל לעולם עיקר חיובו גם לרש"י משעה שחשב כדקתני מתני' החושב ולא האומר, והענין הזה הוא דומה למש"כ מור"ם ז"ל בהגה בי"ד סי' רנ"ח סוף סעיף י"ג וז"ל אם חשב בלבו ליתן צדקה חייב לקיים מחשבתו ואין צריך אמירה אלא אם אמר מחייבים אותו לקיים מחשבתו ור"ל אם אמר בפני עדים שאז ידענו מחשבתו אז מחייבים אותו כדי לקיים מחשבתו ודוק ע"ש בהרב פת"ש ס"ק ט"ז ע"ש:

אלא שראיתי להתוספות שם במציעא ד"ה החושב לשלוח יד בפקדון שכתבו וז"ל הך מחשבה הוי דבור כדיליף מעל כל דבר וכן מחשבת פיגול נמי הוי בדבור ולא בלב כדמוכח מפ"ב דזבחים דף ל' וכו' ע"ש, וא"כ לפי דבריהם ז"ל אין מתחייב במחשבה הן בפקדון הן בפיגול שדוקא בדבור הוא דמתחייב וא"כ למדונו רבותינו ז"ל כונת רש"י ז"ל במה שפירש דחושב דמתני' היינו האומר בפני עדים דכונתו כמ"ש הם ז"ל אלא שהוסיף בפירושו שאמר בפני עדים הוא כמש"ל, וכן יש לדייק מלשונו ז"ל דכתב אמר בפני עדים אטול פקדונו וכו' ולא פירש אמר בפני עדים שחישב ליטול פקדונו וכו' ע"ש משמע מדבריו ז"ל שאינו מתחייב כי אם באמירה שאמר בפי' אטול פקדונו וכו' כדכת' התוס' ז"ל וכמו שעלה על דעתינו לומר בכוונתו תחילה וכן פירש הרע"מ בפי' על המשנה וכן כתב בתי"ט שם בפי' על המשנה הנ"ל משנה י"ב ד"ה החושב לשלוח יד בפקדון ע"ש וא"כ לפי דבריהם לא קשה מהחושב לשלוח יד וכן ממחשבת פיגול נמי לא קשה דהתם שאני שהיה דבור עם המחשבה ודוק, ויש להביא ראיה לזה מהא דאיתא במסכת ערכין פרק ג' דף ט"ו ע"א דקתני מתני' נמצא האומר בפיו חמור מן העושה מעשה וקאמר בש"ס משום דכתיב כי הוציא שם רע על בתולת ישראל, על שם רע שהוציא חייב מאה כסף ע"ש:

וראיתי בספר הקדוש בעל ראשית חכמה בשער הקדושה פרק י"א אחר שהביא מתניתין דערכין הנז' כתב וז"ל ונלמוד מכאן שאם חשב בדעתי לעשות עבירה וגמר בדעתו לעשותה והוציא גמר ההוא בשפתיו חשוב לפניו יתברך כאילו עשאה שהדבור חשיב כמעשה כמו שאמרו במשנה הנזכרת ולא אמרו רבותינו ז"ל אלא אם חשב לעשות עבירה ולא עשאה שאינה נחשבת לו, אלא בשלא דבר והיינו און אם ראיתי בלבי לא ישמע ה', הא אם דברתי בשפתי ישמע ה', וכמו שפירש בזוהר בענין הדבור בשבת שהדבור אסור, שהקול הוא עולה למעלה, והרהור מותר וכו' ע"ש בדבריו הקדושים היוצאים ממקור הברכה והקדושה ע"ש ועי' להרב נפש חיים למהר"ח פאלאג'י ז"ל מערכת מ"ם אות ל"ח שרמז לדברי הרב ראשית חכמה הנ"ל ע"ש:

עוד יש לעמוד בזה מהא שאמרו רז"ל הרהורי עבירה קשים מעבירה דשם נמי נימא או דיצאה מחשבתו לפועל כדאמר בש"ס דקידושין אשר זכרנו, או דמיירי בהרהור ע"א או בהרהור ערוה, או נימא בכל הרהור עבירה דעלמא, אלא מפני שמרבה בהרהור באותה עבירה ואינו מסיחה מדעתו, והיינו שדקדקו ז"ל בלשונם ואמרו הרהורי עבירה ולא אמרו הרהור עבירה אלא הרהורי עבירה שתמיד הוא בהרהורי עבירה, אחר כך ראיתי בהרב רבינו בחיי ז"ל בפירושו על התורה בפרשת נצבים על פסוק פן יש בכם שורש פורה ראש וגו' שפירש בזה כמה פירושים שונים ע"ע וינוח לך כנוח הארון. וענין הראות וההסתכלות בנשים עי' להרב חיד"א ז"ל ביוסף לחק בחק לישראל בפרשת יתרו יום שלישי מש"כ הרב וז"ל המסתכל ליהנות מהם רעתו רבה והיא עבירה גופה וכו' ועבירה היא בידו וחוזר עליה בגלגול בעוף הנקרא ראה שהוא מזנה בראי' וכו' והמסתכל בנשים כתב גדול המורים שנקרא מומר לדבר אחד וכו' ע"ש במוסרו המפתח חרצובות רשע ומשרי קטרין ועי' עוד למש"כ אנכי הד"ך לעיל סימן ט' דף קל"ז ע"ב בענין הראייה והסתכלות מהרב אור החיים למעלה למשכיל:

ודע דמש"כ הרב ראשית חכמה שהדבור אפילו בשאר עבירות חשוב כמעשה, היינו לחייבו בידי שמים בגמר בדעתו לעשות עבירה בהחלט ואין יודע דבר זה כ"א היודע מחשבות ברוך הוא ולכך אין להענישו כ"א בידי שמים שהרי בידי אדם קימ"ל גזים איניש ולא עביד ולכך הגם שיאמר דבר זה בפני עדים אין לחייבו וזה דבר פשוט והגם דמתני' דערכין שהניחה הרב יסוד לדבר זה שם מדבר בענין חיובו בידי אדם כוונתו ז"ל היא לומר שמצינו דבור חמור ממעשה, ולפיכך אל תתמה אם אמרנו שהדבור מעניש עליו ה' שהרי מצאנו שיש דבור שהוא חמור ממעשה גם בעונש אדם שהיה בפני ב"ד הדנים לפני חכמים והוא המוציא שם רע הגם שאינו כ"א דבור בעלמא מ"מ כפי חומר הענין חייב על דבורו שהרי הוא רוצה לחייבה מיתה בידי אדם באומרו שזינתה אחר קדושין ולכך הוא חמור ממי שעושה מעשה בלא קדושין וכענין עדים זוממין שמתחייבים על פי דבורם ולכך היודע מחשבות שיודע מה שבלבו הוא יתנקם ממנו בשאר עבירות אם הגיע עד שהוציא בשפתיו מה שגמר בלבו ודוק, ועי' עוד בפרק שמיני דמסכת פרה משנה דל"ת החושב על מי חטאת לשתות בפלוגתא דר"א ורבי יהושע ועי' להרב תוספת יו"ט שם בפירושו ועי' עוד במסכת כלים סוף פרק כ"ה משנה ט' ע"ש בתוספת יו"ט ד"ה ומחשבה ועי' סוכה דף י"ג ובש"ע א"ח סי' תרכ"ט סעיף יו"ד ע"ש. וכן בענין הקטורת כתיב שמות ל' פסוק ל"ח איש אשר יעשה כמוה להריח בה ונכרת מעמיו, וקימ"ל שיכול לעשותה כמתכונתה למוסרה לצבור ואפ"ה מתחייב אם נתכוון

לעשותה לעצמו להריח בה וצ"ל כאשר כתבנו לעיל שכיון שבשעת כונה עושה מעשה ששוחקה הוי מעשה כמ"ש ודוק:

ובענין העולה הבאה על המחשבה (וכן הוא מקרא מפורש באיוב והעלה עולות מספר כולם כי אמר איוב אולי חטאו בני וברכו אלקים בלבבם וגו' ע"ש) עי' בזהר ויקרא י"א ע"א וז"ל רבי אבא פתח עורי צפון ובואי תימן וגו' עורי צפון אילין עולות דנשחטות בצפון בגין דאינון מחשבות בצפוני לבא ובאתר דדינא בגין דמחשבה אשתכח בליליא בזמנא דדינא אשתכח רוח צפון מנשבא בפלגות ליליא וכו' ע"ש, ועל כן נקרא יצה"ר צפוני שהוא בצפוני הלב שכל מעשיו הם במצפוניות ובמטמוניות שאינו נראה כמנגד ובא בפתוי ובהסתה ויביא עצות מרחוק שעצה טובה קמ"ל, ועיין להרב יפה ללב בסימן א' אות כ"ח עש"ב שהוכיח כאמור מכמה מקומות:

יג) איתא בתקונים תקון כ"א סוף דף נ"ט ע"א שאם מקרב אדם עצמו לשם בכל יום מתפלל תפלותיו בזה ינצל ממיתה דמלאך המות אבל אלו האוכלים בלא תפלה מיתתם תהיה כחיות השדה דשחיט להו מלאך המות ולא עוד אלא בסכין פגום, אבל מי שמתפלל וכ"ש ת"ח העוסקין בתורה דנים אותם כדגים אסיפתם היא המתרת אותם ע"כ ע"ש, ונראה לי לומר דלכך נאמרה אסיפה בצדיקים להורות שאינם נשחטים בסכין מלאך המות, ונ"ל דהיינו כונת הכתוב אספו לי חסידי כורתי בריתי עלי זבח ור"ל שכורת להם השם בריתו עלי זבח שלא יהא להם זביחה של מלאך המות אלא אסיפה כדגים שאסיפתם מכשירתם לעלות על השלחן הטהור לפניו יתברך לאור באור החיים כי חיים הם עדנה ויתענגו על רוב שלום:

יד) איתא בתקונים ששים המה מלכות אלו ששים מסכתות ע"ש בתקונא תליסר כ"ט ע"ב ועי' להרב שדי חמד בפאת השדה בסימן כ"ה מערכת הגימ"ל ד"ה גאון בדף ט"ז ע"ש, ודע כי הכתוב אומר והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמת ודעת ודרשו רז"ל אמונת זה סדר זרעים, עתך זה סדר מועד, חוסן זה סדר נשים, ישועות זה סדר נזיקין, חכמת זה סדר קדשים, ודעת זה סדר טהרות, יראת ה' היא אוצרו הגם שזכה לכל אלה העיקר בזה היא יראת ה'. ונ"ל לפרש שיראת ה' היא אוצר של כל אלה הששה סדרים ושמה נאספו כל העדרים כמ"ש ראשית חכמה יראת ה' ואמרו רז"ל כל שיראת חטאו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת דהיינו בכל מה שטרח ועמל בתורה הרי יש לו אוצר לאסוף כל עמלו אשר עמל בו בעסק התורה ונשמר באוצר היראה ולא יקחו ממנו זרים אשר לא עמלו בו ויתקיים בו הכתוב יהיו לך לבדך ואין לזרים אתך והרי דרתא ותרעא לביתיה, והכל משתמר ונ"ל דלזה נקראת יראת השם שהכל יראים לגשת ולקרב

שמה וזהו שאמר הכתוב יפתח ה' לך את אוצרו הטוב ור"ל לך ולא לאחרים דלאחרים יהיה סגור הפתח לפניהם ולא יקרבו עדיו כלל, ונ"ל שלכך נקרא אוצרו ולא את האוצר לרמוז שזה האוצר הוא אוצר הוא"ו שהוא הששה סדרי משנה כדלעיל ולכך נקרא ג"כ אוצר הטוב לרמוז על התורה הנקראת טוב כי לקח טוב וגם מלת הטו"ב עולה מספרה כ"ב שהם אותיות התורה, ולכך מספרם ששים מסכתות כנגד ששים גבורים סביב לה לאוצר יראת השם שסובבים ושומרים את האוצר שלא יקרבו אליו הזרים, ודע כי מספר ומנין המסכתות הם אלו אשר עיניך תחזינה מישרים, ואלו הם א) סדר זרעים יש בו י"א מסכתות ב) מועד יש בו י"ב מסכתות ג) נשים יש בו ז' מסכתות ד) נזיקין יש בו י' מסכתות ה) קדשים יש בו י"א מסכתות ו) טהרות יש בו י"ב מסכתות, סך הכל ששים ושלשה מסכתות וצריכין אנו לומר דהבבות בשלשה נחשבים לאחת דהכל ענין אחד, וכן מצאתי להרמב"ם שחשב בסדר נזיקין שמונה מסכתות וטעמא ודאי כמ"ש, ועדין לא אפרק מחולשא דמ"מ יעלו לחשבון ס"א, והיה זמן זמנם זמניהם שלא מצאתי פתרון לזה עד היום שמצאתי את שאהבה נפשי לרבינו הרב חיד"א בספרו הקדוש חיים שאל ח"ב שכתב בזה שיש מי שאומר שמסכת אבות שאינה הלכות אלא הנהגת יושר אינה נמנית עם המסכתות והרב חיד"א ז"ל לא ניחא ליה בזה ע"ש, וכתב מדידיה שמסכת מעשרות ומסכת מעשר שני הם מענין אחד שבכלל מעשרות גם מסכת מעשר שני ולכן הם בשתים ועולים לאחד עש"ב:

ששה סדרים כנגד ששת ימי החול וביום שבת אין ללמוד תלמוד וכנגד שית עזקן דקנה דמורה על הלימוד אין בו כ"א שית עזקן דביום שבת צריך לעסוק בדברי אגדה ולא בפלפול:

טו) עוד כתוב בתקונים שם דכ"ט ע"ב שיש בתורה ג"ן סדרים ע"ש ועי' עוד דף ס"ב תקונא כ"א ותקונא עשרין ותמניא ותקונא תשסרי דף ל"ח ודף ט"ל וצ"ע דהא יש בתורה נ"ד סדרים, בראשית י"ב), שמות י"א), ויקרא י'), במדבר י'), דברים י"א), ויש ליישב ולומר שאין לך שנה שלא יהיה בה מחוברות לפחות שני סדרים וא"כ לא הוי בשנה כי אם ג"ן סדרים:

ואחר כך אינה ה' לידי ספר כסא מלך וראיתי שהרב ז"ל נרגש בזה וכתב וז"ל ומפי קדוש גבר חכם בעוז וכו' כמהר"ר שלמה שלם שמעתי כפי הפשט דקדוק יפה והנאה שלא אמרו ג"ן פרשיות כי הם יותר ואמרו ג"ן סדרים כי על הרוב בשנת העיבור שתי פרשיות מחוברות ונעשים ג"ן סדרים מסודרים לג"ן שבתות ודברי פי חכם חן עש"ב, אמנם במדרש הנעלם פרשת וירא דף ק"ד ע"ב איתא בהדיא ג"ן פרשיות ע"ש, ואח"כ

ראיתי בנצוצי אורות להרב חיד"א בפרשת ויקהל דף ר"ו ע"ב שהקשה קושיא זו ותירץ דנצבים וילך חשיבי כאחת וכתב משם מהר"ם אבוהב דוזאת הברכה אינה בכלל שאינו שבת בפני עצמו עכ"ל עיין עליו:

והן עתה אנכי הרואה בספר האזהרות להגאון רבינו יצחק בר ראובן אלברצלוני ז"ל בבית ג' שמתחלת אדברה וירוח לי באות ראשונה שכתב בשיריו ז"ל ס"ה פרשיות להנגיד וכו' עש"ב, הנה לא ידעתי דבר ולא ידעתי מה אדון ביה שהוא סיפר ושוקל ומונה ס"ה פרשיות, מה המה אלה הפרשיות שמספרם כך כי ראיתי בכל החומשים אשר באו בחשבון בסוף החומשים שכתבו כי מנין פרשיות פתוחות ר"ץ וסתומות שע"ט, סדרי תורה נ"ד ור"ל פרשיות התורה של כל שבת ושבת נ"ד וכן הוא חשבונם באמת כאשר עיניך תחזינה משרים, וצריך תלמוד, אחר כך בא לידי ספר נתיב מצותיך להרב הגדול שאול הכהן פירוש על האזהרות ומצאתי לו שכתב בזה כי ס"ה פרשיות אלו כפי מה שמנאם הרב בעל הלכות גדולות שהם פרשיות חוקים ומשפטים המסורים לצבור הכוללים כמה דקדוקי מצות עיקריה וכלליה עש"ב, שלכך מנה הפרשיות של כל מצוה ומצוה ולא בפרטות, וברוך ה' שזכינו להבין ולהשכיל:

עוד ראיתי בסוף החומשים שנותנים סכום לפרקים של כל חומש וחומש וסכום לפרשיותיו וסכום לסדריו עיין בסוף כל חומש וחומש תמצאנו ושם ידבר עמנו מכל מה שנזכר והתבוננתי על כל מה שכתוב לחיים ומצאתי שהחשבון מכוון לפרשיותיו הנז' של כל שבוע ושבוע וכן פרקיו התבוננתי עליהם ומצאתי שסופר ומונה כל פרק ופרק בסעיפיו שהם פסוקיו אחת לאחת למצוא חשבון ראשון ושני ושלישי כל פרק במנין פסוקיו במספר האותיות אבג"ד וכו' כפרקי המשנה וכמשניותיה וכפרקי הרמב"ם וכהלכותיו כן פרקי התורה ופסוקיה ותשלום כל פרק ופרק אינו מקפיד שיהא תשלומו בסוף הפרשה סתומה או פתוחה כי תשלום הפרק יבא כמה פעמים באמצע הפרשה באופן שאינו מקפיד על דבר זה, אבל במה שקורא סדריו ונותן בכל חומש סכום סדריו עש"ב, הנה לא ידעתי דבר מה המה אלה הסדרים שקוראם סדרים שראיתי בכל החומשים ולא מצאתי שום סימן ושום אות על זה הבט ימין וראה ואין לי מכיר הכר יכירנו לאחרים ואנכי לא ידעתי ולו אני אייחל ותוחלתי לא נכזבה להודיעני פשר דבר:

אחר כך הייתי לומד בישיבת ב"ד הצדק שלנו במדרש רבה בסדר השבוע וכשפתחתי הספר נפל מתוכו עלה אחד ישן מיושן גדול הכמות ורב האיכות שהיה טמון בתוכו ושלחתי ידי להגביהו מן הארץ ומצאתי כתוב בו בשיטה ראשונה וז"ל אלין סדרי התורה ע"פ המסרה, בראשית סדריו מ"ב, א בראשית, ב אלה תולדות השמים, ג ויאמר ה' אלקים

הן, ד זה ספר תולדות, ה' אלה תולדות נח, ו וידבר אלקים אל נח, ז ויהיו בני נח, ח לך לך מארצך וכו', מ"ב ויקרא יעקב אל בניו (בכל ספרי החומשים כתוב סדריו ג"ם וסימנך ג"ם ברוך יהיה ע"ש, אבל בסכום החומשים האחרים מכוונים למש"כ בעלה זה) שמות סדריו כ"ט, ויקרא סדריו כ"ג, במדבר סדריו ל"ב, דברים סדריו כ"ז בכל זה דא ודא אחת היא שמספרם שוה, ושמחתי על מציאה כזו דנפל פתקא מן שמיא, אז נתתי הודאה להשם יתברך שהנחני בדרך אמת ואז קראתי זה הפסוק אני אוהבי אהב ומשחרי ימצאונני, מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה', וכתיב סוד השם ליראיו ובריתו להודיעם, ואומר חלותי היא לפני קוני ישמעני אלקי, ואמצא פשר דבר מכל מה שלא עלה בידי שהצעתי שם שאבינה לאחריתם כי יתן ה' את רוחו, רוח ה' דבר בי ומלתו על לשוני אמן כי סוף דבר הכל נשמע את האלקים ירא, ה' יזכנו לירא אותו, ירא את השם בני ומלך מאן מלכי רבנן להושיבי עם נדיבים עם נדיבי עמו:

עוד זה מדבר גם מה שראיתי את הלח"ש אשר הרב רבינו בחיי בפרשת קרח העתיק דברי רז"ל שאמרו [פי"ח אות ב' במד"ר ע"פ ויקח קרח] ששאל למשה בית מלא ספרים מהו שיהא פטור ממזוזה, אמ"ל חייב, אמ"ל התורה כולה רע"ה פרשיות וכולן אין פוטרות ושתי פרשיות של מזוזה פוטרות את הבית וכו' עש"ב שהוא באמת תמיהא לי על המראה הזאת שאם מונה פרשיות הפתוחות יעלה חשבונם ר"ץ כמו שהעתקנו לעיל ולמה חסרו חמשה עשר:

עוד כתוב בתקונים תקון כ"ח וז"ל ג"ן איהו אורייתא דבכתב דאיהי גן סדרים דאורייתא, ג"ל איהו אורייתא שבע"פ ותרווייהו וכו' עש"ב, ונראה דהטעם שנקראת תורה שבע"פ ג"ל נעול היינו משום דתורה שבע"פ הוא גל גדול, שתורה שבע"פ שקבל משה מסיני שהם דברי קבלה עשות ספרים הרבה אין קץ ועוד חדשים גם ישנים שמה שלקטו האחים אבנים ויעשו גל שהם רבני וחכמי ישראל מימות משה ועד היום בתוספת מרובה שהגדילו והגדישו את הגל הזה בתלמוד בבלי וירושלמי מעין חתום שהם מעין כל ישראל שהכל דולים ומשקים ממנו כמעין המתגבר שמימיהן מים חיים הם למוצאיהם, מעין חתום שחתמו התלמוד מימות רבינא ורב אשי ודוק:

טז) לשון ספר חסידים סי' רכ"א המובא ביוסף לחק להרב חיד"א ז"ל בפרשת כי תצא בחק לישראל סדר יום רביעי וז"ל ובגוים לא יתחשב כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך השם, כיצד שלא יאמרו ישראל אם באים חיילות עליהם, שלא יעשו על בגדיהם סי' מע"א ושלא יעשו עצמם כאילו הם משרתי ע"א וכו' ע"ש כל לשונו מתחילתו ועד סופו המועתק בספר הנז' שפשט הענין משמע שבא לומר הגם אם באים עליהם חיילים

והם במקום סכנה אפילו הכי לא יעשו שום דבר שבו יהיו נראים ונחשבים כעכו"ם כדי שיצילו עצמם מן הסכנה והיינו דאמר קרא ובגוים לא יתחשב ולפי הפירוש הזה נ"ל דצריך להסגיר ולנעול בעד שלש תיבות אלו (שלא יאמרו ישראל) וצ"ל כיצד אם באים חיילות עליהם שלא יעשו וכו' אלא שלשונו אינו מוכיח כן חדא מהא דשלא יאמרו ישראל שלא יעשו כהנז' ועוד מהאי ראיה דהביא הלא אלקי"ם יחקור זאת וכו' אדרבא משמע שאלקים הוא היודע שלא עשינו זאת במרד ובמעל ולכן מותר ועוד מדקאמר אחר כך וכתיב ויבוא יהוא וכו' כי היו יראים פן יהיה מעבדי השם עמהם, מיראת המלך, דמשמע שאם היו יראים מהמלך מותר, ועוד דוחי בהם אמר רחמנא וא"כ למה לא ילבשו מלבושיהם במקום סכנה שהרי אין כאן ע"ז ולא דבר ממה שאסרו חכמים ז"ל דלא מיירי כאן בשעת הגזירה, לכן נראה לי שמוחלפת השיטה וה"ק ובגוים לא יתחשב כל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך ה' ומסיפיה לרישיה מדריש, ורוצה לומר דהא דקאמר ובגוים לא יתחשב שלא ילבש מלבושיהם היינו בשעה דכל רואיהם יכירום כי הם זרע ברך השם ונוהגים בהם כבוד אבל אם יכנסו בזה בסכנה יכולים לעשות כמוהם בלבושיהם וע"ז אמר שלא יאמרו ישראל ור"ל שלא יטעו ישראל לומר אם באים חיילות עליהם שלא יעשו על בגדיהם סי' מע"א מהאי טעמא דובגוים לא יתחשב, אל יטעו בזה, דבאמת כיון שבאו עליהם חיילים והם בסכנה בזה מותר, כדכתיבנא טעמא ועל פי זה יבא הראיה דכתיב הלא אלקים יחקור זאת בטוב טעם ודעת שהוא יודע חוקר כליות ולב שלא עשינו זאת לשום מרד ומעל ח"ו אלא כוונתינו להציל את עצמנו מן סכנת נפשות וכן הראיה שהביא מדכתיב ויבא יהוא יבוא על נכון. ואע"פ שהרמב"ם כתב בהלכות עכו"ם פרק י"א הלכה ראשונה וז"ל אין הולכים בחוקות הגוים ולא מדמין להם לא במלבוש וכו' ולא ילבש במלבוש המיוחד להם וכו' ע"ש כל זה לרצונו, אבל אם עושה זה להציל את עצמו מן הסכנה מותר לו לעשות כדבר הזה וראיה לזה ג"כ ממ"ש שם רבינו הכ"מ הלכה ג' וז"ל ועוד דאשכחן דאבטולס בר ראובן היה מתנכר שהוא יהודי כדאיתא במעילה י"ז ע"א וע"י כן הציל את ישראל, וודאי שלא היו מלבושיו כשל ישראל דא"כ היו מכירין אותו וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא דלהציל את ישראל או להציל את עצמו מותר, ועוד שהרי ספר קומי, ופירש רש"י ז"ל שגלח השער שעל מצחו, והניח השער של אחריו כעין בלורית שהכותים עושים כדי שלא יכירו בו שהוא יהודי עכ"ל, הרי דעשה סימן שיסברו שהוא כותי מהם, ולא חש לאיסורא כיון שהוא להציל את עצמו מתכוין אין כאן חשש איסור כדאמרן ודוק, אל ישוב ד"ך נכלם אמן. אחד עשר אלול כאן שנה ואחרי מצותיך תרד"ף נפשי והיא שנת שמיטת כספים אורן יע"א:

יז) **חשבתי** דרכי ואשיבה דעתי אל עדותיך במה שתקנו לנו רבותינו ז"ל שלש תפלות בכל יום כפי הזמנים המשתנים ביום נ"ל שהם כנגד נפש רוח ונשמה ובכל תפלה ח"י ברכות, מפני שע"י ברכות אלו אנו מוריקים ומשפעים ממקור הברכות אור וחיים ושפע לעולם ולהוריד חיות לח"י חוליות שבשדרה שהם בנין גופו של אדם, ובששה ימים ימלאו מספר התפלות ח"י כדכתיב ח"י ח"י הוא יודוך וגו' ולרמוז כי חי הוא ברומו של עולם ח"י העולמים, וביום השבת תקנו ארבע תפלות כנגד נר"ן ותוספת נשמה יתירה יעלה מספר הכל כ"ב תפלות כנגד כ"ב אותיות התורה שאז נשלם הבנין בניינו של עולם שנברא בכ"ב אותיות התורה, והנה עולה מספר ברכות של תפלות של ששה ימים שכ"ד ברכות, מספר ש"ך להמתיק בברכותינו ש"ך דינים שהרי חמשה אותיות מנצפ"ך הם פ"ר דינים וכל אות מהם היא די"ן בפני עצמה וחמשה פעמים די"ן עולה ש"ך שהם ש"ך דינים, וארבעה הנותרים כנגד ד' אותיות הוי"ה שהם רחמים פשוטים להמתיק הש"ך דינים בכח ברכותינו ולהרבות חיים ושפע בעולם, וביום השבת תקנו שבעה ברכות בכל תפלה כנגד שבעה ימים וארבע תפלות יעלו כ"ח ברכות להמתיק הדינין בכח ברכותינו כנ"ל. וכל ענייני שבת שבעה שבעה, שבעה ברכות בעמידה, שבעה עולים לס"ת כנגד שבעה ספרים כדכתיב חצבה עמודיה שבעה שבשבת ניתנה תורה שבה שבעה ספרים, וכן תקנו שהמפטיר יברך שבעה ברכות שנים על התורה וחמשה על ההפטרה אחת לפניה וארבעה לאחריה, ושבעה ברכות בכל סעודה אחת ברכת הקידוש שאין קידוש אלא במקום סעודה ויכול לקדש על הפת בברכת על נט"י והמוציא וארבעה של ברכת המזון, וכן תקנו שבעה הילולין בחתימת נשמת כ"ח:

יח) **ראיתי** במרדכי פרק החולץ בשם רבינו ברוך דאשכחן בכמה ספיקי דרבנן דאזלינן בהו לחומרא לפעמים, וכן ג"כ בס"ס לפעמים אזלינן ביה לחומרא ע"ש, ונ"ל לומר דהיינו באם הספיקות אינן שקולות שצד החומר קרוב מצד הקל עי' להרב בעי חיי חלק יו"ד סי' ס"ג עש"ב:

יט) **שמעתי** באומרים לי מאמר חז"ל שהן אמרו בנועם מלים דרבנן אין בין יין למים אלא הוא"ו שבינתיים ע"כ, ואנכי לא ידעתיו ואם כנים הדברים הם אמת ודבריהם אמת שנראה דכונתם היא הכי אחי, כי הנה נודע דמים הם חסד מסטרא דימינא והיין הוא מסטרא דשמאלא מצד הדין והגבורה עיין בזוהר פרשת ויחי דף רל"ט ע"ב ולכן עושים ניסוך במים וביין להמתיק הדינין, והנה סדר עשר ספירות חסד דרועא ימינא, גבורה דרועא שמאלא, תפארת גופא דאיהו עמודא דאמצעיתא, עוד ידוע שהו' היא רומזת ליעקב שהיא מדת תפארת שהוא בינתיים, נמצא מים מימין ויין שהוא רומז לגבורה

משמאל ויעקב שהוא רומז לתפארת הוא בינתיים והיינו דקאמר אין בין מים שהוא לצד ימין ליין שהוא בצד שמאל אלא שהוא"ו שהיא רומזת לתפארת בינתים בין המים שהוא חסד לבין היין שהוא גבורה מכרעת ביניהם שהיא כליל תפארת:

עוד יש לפרש באופן אחר דהנה אותיות מים כל אות מספר מילואה כמספר האות עצמה דהיינו מ' מספר מילואה מ"ם וכן י' מספר מילואה כאות עצמה עשרה עשרה שוים הם, וכן אותיות יין י' י' נ' מילוי דיודי"ן שוים וכן מילוי נו"ן שוה לאות עצמה אלא שנתוסף במילואה הוא"ו שבינתיים וא"כ כמו שאותיות מים מילואם שוה ג"כ אותיות יין מילואם שוה אלא שהוא"ו שבין נ' לנ' הוא בינתיים ונכון הוא:

כ) א. נשאל נשאל דוד מאת ידידו החה"ש הדרת פני זקן השוקד על לימודו תורתו תורה שעמה מלאכה כמוה"ר שלמה נפתלי י"ץ על מה שאמרו רז"ל על פסוק היה ה' כאויב וגו' שאמרו כאויב ולא אויב שאם לא כן לא היתה תקנה לשונאיהן של ישראל, עי' זוהר שמות פרשת משפטים דף קכ"ב ע"א, ועל זה הוא יצ"ו תמה ואמר הרי פסוק מפורש הוא בישעיה סי' ס"ג פסוק יו"ד והמה מרו ועצבו את רוח קדשו ויהפך להם לאויב הוא נלחם בם, וקושיא זו נראית שהיא תמיהא קיימת? ואחר ההתבוננות השבתי לו דשאני פסוק היה ה' כאויב שכתוב אחריו בלע ישראל שהוא אבוד והשמד כדרך בליעת קרח שלא נשאר לו שם בעולם, ולהכי אמרו אילו נאמר אויב היה משמע קעקע ביצתם ולא היה קיום להם בעולם ולכך הוצרך הכתוב לומר בכף הדמיון כאויב ולא אויב, אבל פסוק והמה מרו ועצבו נאמר אחריו הוא נלחם בם ודרך הלוחם הוא להשפיל גאון שכנגדו ולהכניעו ולהכריעו תחתיו ולא לאבד זכרו מן העולם ולכך קאמר להם לאויב והדר מפרש דבאיזה ענין נהפך לאויב הוא נלחם דרך מלחמה לא דרך כליון ודרך מחיה ככתוב. בעמלק

ב. עוד יש לפרש דה"ק קרא והמה מרו ועצבו את רוח קדשו, ועוד אחרת עשו במקום שיחשבו שהוא אוהב נאמן להם כמ"ש מתחילה חסדי ה' אזכיר וגו' הם חושבים להיפך שהוא אויב שלהם ח"ו והיינו דקא' ויהפך להם ר"ל להם שהם חושבים ויש בדעתם שהוא להם לאויב הוא נלחם בם כך היתה מחשבתם עמו ח"ו:

ג. עוד יש לפרש במה שיש להבין מאי האי דקאמר קרא מרו ועצבו את רוח קדשו מאי רוח קדשו דקאמר הול"ל והמה מרו ועצבו את לבו כמו ויתעצב אל לבו, על כן נראה לפרש דרוח קדשו היינו נבואת הנביא שהיה מתנבא עליהם שנותן ה' את רוחו עליו, וא"כ מאי דקאמר קרא מרו ועצבו למי לנביא שמתנבא ברוח קדשו ומרו את דברי הנביא וע"ז סיים קרא ויהפך להם לאויב וקאי על הנביא שהיה נלחם בהם ומדבר אתם קשות:

ד. עוד יש לפרש דהנביא ישעיה ע"ה מתרעם עליהם וקאמר ראה כמה ארך אפים לפניו וכמה הוא מחבבן הגם שהם משחיתים מתנהג עמהם כרחם אב על בנים ועל זה קאמר ראה שהמה מרו ועצבו את רוח קדשו ואפ"ה כשהיו האויבים רודפים אחריהם ונלחמים עמהם היה השם הופך פניו לנגד האויב והוא יתברך נלחם באויב כדמצינו וימרו על ים בים סוף מה מצינו שם ויסע עמוד הענן מפניהם וילך מאחריהם הרי שנהפך להם לנגד האויב והוא נלחם בם בהאויבים כדכתיב ה' ילחם לכם ואתם תחרישון, הרי הגם שהמה מרו ועצבו את רוח קדשו הוא מתנהג עמהם בעין טובה וכל הנוגע בהם כאילו נוגע בבבת עינו, וכדפירש רש"י על פסוק וירדפו אתכם כאשר תעשינה הדבורים וכו' ע"ש, הרי אפי' בשעה שאין עושין רצונו של מקום עין השגחתו ועין חמלתו עליהם:

כא) מה שתקנו לנו רבותינו ז"ל לומר בברכת יוצר יוצר אור ובורא חושך שנראה דלא שייך בריאה בחושך שאינו אלא העדר האור, הנה ראיתי בהרב נצוצי אורות בזוהר פרשת ויקהל דף ר"י ע"א בציון א' וז"ל הצריך לענייננו וממין זה הוא השחרות שבצד הקדושה שהרי מצינו שגם חשך ישנו בצד הקדושה כמ"ש יוצר אור ובורא חשך פי' שאינו העדר אור אלא אור שחור ע"ד אש שחורה וכו' הרמ"ז ע"ש, אח"כ ראיתי שכן כתוב בתקונים תקונא ל' דף ע"ה ע"א וז"ל ואית חשך מסטרא דדכיו ולילה מסטרא דדכיו הה"ד גם חשך לא יחשיך ממך ולילה כיום יאיר כחשכה כאורה וחשך איהו נוקבא דמקבל מנהורא דאיהו אור דכר כגוונא דסיהרא דמקבלא מן שמשא וכו' ע"ש, ועיין רד"ק ישעיה מ"ה ז':

כב) בשיר לך דודי שחבר הרב החסיד המקובל האלקי רבינו שלמה הלוי אלקבץ זיע"א שנהגו בכל תפוצות ישראל לשיר בשיר נעים בקבלת שבת פתח במאמרו שמור וזכור בדבור אחד וכו', ולכאורה קשה דהו"ל להקדים זכור ושמור שזכור נאמר בדברות ראשונות וכך מאמר רז"ל זכור ושמור בדבור אחד נאמרו, וכמו דאיתא בתקונים תקונא חד ועשרין דף נ"ח נ"ט וז"ל לקיימא זכור ושמור זכור לזכר ושמור לנקבה וכו', אלא דנראה הטעם דהקדים הוא ז"ל שמור משום דשמו רמוז בתחילת החרוזים שהוא "שלמה" ולכך הקדים שמור לזכור לרמוז לשי"ן אשר לשלמה, ומזה הטעם נמי בשיר בפי ישרים התרומם שאומרים בשבת בסוף נשמת כל חי הפכו הסדר דשלישי ורביעי, דבאמת דבחרוז ובלשון חסידים המקביל אותו הוא תתהלל והמקביל לחרוז ובקרב קדושים הוא תתקדש דלשון נופל על לשון אלא משום דרוצה לרמוז שם רבקה בסוף החרוזים לכך הפך הסדר שיהיה שם רבקה מתהלך במשרים, ואל תשיבני מהא דאמרינן בברכה שלישית בתפלה וקדושים בכל יום יהללוך סלה דשאני הכא דאמרינן ובקרב

קדושים וכתיב בקרבך קדוש להכי יאות הוא לומר בסוגר תתקדש אלא ודאי כדאמרינן ודוק:

אבל אחר שזכיתי וראיתי דברי קדוש מדבר הוא הרב המקובל האלקי בעל ספר הקדוש מאור ושמש על התורה בפרשת קדושים וז"ל הצ"ל זכור הוא בחינת אהבה שהוא מצות עשה ושמור הוא בחינת יראה שהיא לא תעשה ואף שבתורה כתיב זכור קודם לשמור מ"מ כשאדם נכנס לשבת בתחילה צריך להיות בבחינת יראה שיפשפש במעשיו של ימי השבוע ויתקן אותם ואחר כך הוא בא אל התענוג, לכן סעודה א' של ליל שבת הוא כנגד שמור שהיא בחינת יראה כנ"ל וסעודת שחרית כנגד זכור עכ"ל ע"ש, דלפי דבריו ז"ל הדבר מבואר ומבורר, תורה יוצאה בהינומא, וזהו אמתתה של תורה בשיר התקדש השבת דלהכי נתכוון רבינו שלמה הלוי המקובל האלקי ז"ל בשירו הנכבד הזה שרוח ה' דבר בו ומלתו על לשונו שהקדים בו שמור לזכור כסדרן וכהלכתן כאמור ודוק:

כג) מצינו שני דברים הפכיים שדבר הגורם בזה איסור הוא הגורם לאחר היתר ודבר הגורם לזה היתר הוא הגורם לזה איסור:

תשובה חלב (בפת"ח) אדם ודם אדם, חלב אם לא פירש אסור לגדול, ודם אם לא פירש מותר, וחלב שפירש מותר ודם שפירש אסור:

כד) מכת מרדות הוא שמכין אותו כפי אומד ב"ד ועוד לא בעינן מכה משולשת, עי' בספר מצות השם כלל י"ז דף צ"ה מש"כ בזה והנה משמעות דבריהם ז"ל דגם מכת מרדות ברצועה מדלא חילקו בזה אלא שאני אומר שמדברי הש"ס דסנהדרין דף ז' ע"ב משמע דמחולקין הן בזה דמלקות ברצועה ומכת מרדות במקל דהכי איתא שם רב הונא כי הוה נפיק לדינא אמר הכי אפיקו לי מאני חנותאי מקל ורצועה ושופרא וסנדלא ופירש"י רצועה למלקות מקל למכת מרדות עד שיחזור בו ע"כ, הרי לך בהדיא שיש חילוק ביניהם:

כה) הנה רבותינו סדרו לנו כזה ראה וקדש ואמרו תורה נביאים כתובים, ויש להתבונן דלמה קראו להם כתובים שהרי הכל הוא בכתב השם וכמו שדרשו בברכות ה' ע"א ע"פ ואתנה לך את לוחות האבן וגו' ואמרו אשר כתבתי אלו נביאים וכתובים עיין שם, והכל תורה שבכתב היא תורה נביאים וכתובים וא"כ למה יחדו לכתובים שם זה כאילו הראשונים אינם כתובים הא הכל צריכין להכתב ואי אתה רשאי לאומרם ע"פ, ואפשר לומר דסדרו אותם ככה וקראו להם שם הקודש כפי מעלתן וכפי מדרגתן, שם תורה הוראתה שהיא להורות לבני ישראל איך יתנהגו במצותיה ובחקותיה, שם נביאים הם דברי נביאים שהם שלוחי השם לצוות אל בני ישראל שכך וכך יעשו ולהורות אל בני

ישראל בתורה שבע"פ, ושם כתובים הונח על דבר שלא היה מפי נביאים ונאמר ברוה"ק שאינו שוה לתורה ולנביאים אלא לדבר זה שצריך ליכתב כמו התורה והנביאים ואי אתה רשאי לאומרם על פה ולכך נקראו כתובים שאין בהם כי אם מדרגה ומעלה זו שהם צריכין להיות כתובים באותיותיהם ובנקודותיהם מתוך הספר צריך לקרותם ונקראים דברי קדושה שנאמרו ברוח הקדש ונקראו דברי קבלה עי' ברבינו ב"י בא"ח סימן תקצ"א בד"ה ומ"ש ומתחיל ובתורתך:

כו) הנה איתא בזוהר תלת דרגין דמתקשרן דא עם דא קב"ה ואורייתא וישראל ואיתא בתקונ' תקונא חד ועשרין דף ס' ע"ב וז"ל ויתער שיר השירים בעלמא וידליק נהורא על זיתא ושרגא, דישראל אינון פתילה, אורייתא משחא, שכינתא שרגא, הה"ד בהלו נרו עלי ראשי ע"ש, והיינו הקשר שנאמר בזה כמו שאנו מכוונים בק"ש, ונ"ל שזהו שאמר והייתם לי סגולה מכל העמים דהיינו כעין סגולתא שהן שלש נקודות שהם כנגד הקב"ה ותורה וישראל כשהם ביחד נעשים סגולתא והיינו הקשר שנעשים סגולתא (כזה.):

כז) ראיתי בתשובות מהרל"ח סימן קי"ח במה שנתקשה החכם השואל והרב המחבר דקתני הברייתא דפיטום הקטורת תני בר קפרא אחת לששים או לשבעים שנה היתה באה של שיריים לחצאין שכתב רש"י וז"ל אחת לששים או לשבעים גרסינן היו מפטמין אותה של שיריים לחצאין שלא היה צריך לפטם אלא חצי שיעור משום דמותר דס' או דע' שנה סלקי לחצי שיעור הקטורת פעמים לס' פעמים לע' או סמוך להם לפי שאין כל החפנים שוות, וכתב הרב ז"ל פי' המותר שכ' הוא מותר השלשה מנים שמהם היה חופן כ"ג ביום הכפורים כדמוכח התם בסוגיא דכריתות בפ"ק והיינו דכתב רש"י לפי שאין החפנים שוות עכ"ל, ועפ"ז הקושיא גלויה ומפורסמת וחזקה והיא כי בששים שנה איך אפשר שיהא המותר כל כך והלא אפי' כל הג' מנים שלמים ואינם חסרים כלום אינם עולים לחצי הקטורת (דחסר מהם ארבעה) והביא לנו דברי התוס' בשבועות י' ע"ב מש"כ בד"ה מותר הקטורת עי' עליהם שבסוף הביאו גרסתנו ונוסחתנו שהיא אחת לס' או לע' שנה וכתבו וז"ל ויכול להיות כשכלים ששים שנה בשתי שנים פשוטות זה אח"ז ע"ש ועי' מהרש"א ז"ל שם על התוס', והרב שקיל וטרי בזה בתשו' הרמתה על פי' הברייתא ועל פי' רש"י והתוס' ע"ש, ולבסוף כתב וז"ל כללו של דבר כי לסיבת אלו הקושיות וכו' הנני מודה ואומר ידעתי שלא ידעתי לא פירוש הברייתא ולא פי' התוס' ע"ש שלא העלה דבר בידו יד הקדש העליונה:

ואנכי הד"ך אומר שאחר השתטחות על עפר אדמת הקדש שתחת עצמותיו הקדושים שפי' הברי' ופי' רש"י ז"ל הם פשטיים מופשטים ע"פ הקדמה אחת והוא ששלש מאות

וששים ושמונה מנים שהיו בפטום הקטורת של עיקרי בשמים, עוד היה מעורב בהם רובע הקב של מלח סדומית עם מעלה עשן כל שהוא כדקתני בברייתא דפטום הקטורת מלח סדומית רובע דהיינו רובע הקב שהוא לוג דהיינו ששה ביצים שיעור ששה ביצים של מלח סדומית ואחת לששים שנה יעלה חשבונם לש"ס ביצים ועם היתר על מלא חפניו יעלה חשבונם לחצי פטום הקטורת בלי שום ספק:

והן אמת שדברי התוס' דשבועות הנז' דנחתי למניינא והוצרכו לומר דלאו דוקא, עוד הוצרכו לומר דהגיע שנת הששים סמוך לשתי שנים פשוטות כמ"ש בסוף דבריהם נראה מדבריהם שאינם מכניסין מספר רובע הקב של מלח סדומית בתוך הסממנים ובאמת מילתא דתמיהא היא בעיני כל רואה דבר זה, ואפשר שהם סוברים דטעם המלח בקטורת הוא משום על כל קרבנך תקריב מלח אלא שבא בקבלה שהמלח שיעשה בקטורת הוא מלח סדומית ושיעורו הוא רובע הקב דכיון דמשום על כל קרבנך תקריב מלח הוא לא היה צריך לערבו בפטום הקטורת עם מספר וחשבון שס"ח מנים של סממנים כדי שיתרבה כמותו אלא מחלקו על ימות החמה ובכל יום שמקריב מנה מחציתו בבקר ומחציתו בערב היה נותן חלק מן המלח בו וכן מעלה עשן וכפת הירדן, או אפשר לומר דס"ל שהמלח היה נבלע בסממנים ולא היה נשאר בו שום ממשות, אלא שבאמת דלכל זה צריך ערב דלמה לנו לפרש כך ומי מכריח אותנו לומר כך, ואי משום דתנא דפטום הקטורת לא חשיב במשקל אלא שס"ח מנים ולא חשיב מנין המלח לכאורה זו אינה ראיה דיש לומר דלא חשיב במנין אלא דבר שבא במשקל המנים לא דבר הבא במדה כמו מלח ועוד דלא חשיב אלא הסמים וסממנים שריחם נודף ויש להם קצב לאפוקי מעלה עשן וכפת הירדן שלא נתנו בהם קצבה אבל דבר שאין ריחו נודף לא יכנס בחשבון ולכן לכל זה צריך תלמוד:

ומה שרצינו לומר דטעם מלח סדומית שבקטורת הוא משום על כל קרבנך תקריב מלח אח"כ ראיתי בפ' הקומץ דף כ"א ע"א שהביא התלמוד פלוגתא דתנאי אי קטורת בעיא מלח בשעת הקטרתה והעלאתה או לא דלרבנן בעיא מלח כדרך כל הקרבנות כדכתיב על כל קרבנך תקריב מלח ולר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה ס"ל דלא בעיא מלח כיון שאינה על מזבח החיצון ע"ש, הרי לך בהדיא דטעם מלח סדומית בסממני הקטורת לאו משום דכתיב על כל קרבנך תקריב מלח אלא דבגזירת המלך היא שהרי לרבנן צריך עוד מלח בהעלאתה ולר' ישמעאל דלא צריך משום שאינה על מזבח החיצון דלא משום שכבר ערבו בה מלח סדומית, ומשמע דלכ"ע המלח שערבו בה בסממנים אינו נחשב

מלח להוציאנו מידי חובת קרא דעל כל קרבנך תקריב מלח, ובאמת צריך טעם דלמה לא נחשב הרי כבר יש בקטורת מלח סדומית:

והרמב"ם ז"ל בפרק חמישי מהלכות איסורי מזבח פסק כר' ישמעאל דלא בעיא מלח בשעת העלאה, וכתב שם הרב משנה למלך דס"ל להרמב"ם דלא פליגי אלא בשעת העלאה אבל בשעת עשייתה אליבא דכ"ע צריך מלח כדכתיב ממולח טהור קדש ובא בקבלה דצריך לערב בה רובע הקב, וא"כ בשעת העלאה למה לא נצא ידי חובתה במלח סדומית בזה דקרינן על כל קרבנך תקריב מלח, ואפשר לומר שמלח סדומית אינו דומה למלח סתמיי ואין פעולתו כפעולת סתם מלח ולכך בזה אינו יוצא י"ח מלח דעלמא, מ"מ קשה כיון שמערב בה מלח סדומית משום גזירת הכתוב הרי מוסיף בכמותה טפי וכמו שכתב הרמב"ם נמי בפרק שני מהלכות בית הבחירה הלכה ב' וז"ל אחד עשר סממנים נאמרו לו למשה מסיני והם שעושין אותם במשקל מכוון ומוסיפין עמהם בלא משקל מלח סדומית רובע וכו' עש"ב, הרי לך דמשמע שהיה מערב בו המלח עם הסממנים ובודאי מוסיפין במשקלן. והנה ראיתי להרב ב"י בא"ח סימן קל"ג שהקשה ג"כ הוא ז"ל קושית מהרל"ח ע"ש מש"כ בזה, ולפי דברי הרמב"ם שהיה מערב מלח סדומית עם הסממנים אתי שפיר דלפי דבריו לא קשה קושית מהרל"ח וכמו שתירצנו אנן בענ"ד, אבל לדברי התוספות קשה דלמה נדחקו בזה ולא אמרו דביתרון עם המלח היתה באה לחצאין כדאמרן. וראיתי להרב משנה למלך שם שכתב וז"ל וראיתי בפסקי התוספות דכריתות שכתבו דמלח סדומית לשרות בו את הצפורן אבל לא יערב מלח בקטורת וכו' ע"ש דלפי זה אתי שפיר דברי התוספות וקושית מהרל"ח וב"י כיון שאין בסממני הקטורת שום ערוב מלח אלא הסממנים בלחודייהו היכא משכחת לה שתבוא לחצאין אחת לס' או לע'?

ואחר ההתבוננות נראה לי דמה שהכריחם לבעלי פסקי התוספות לומר שלא היה מערב למלח סדומית עם הסממנים אלא דהיו שורים בהם את הצפורן הוא משום דקשיא להו ברייתא דתנו רבנן פטום הקטורת וכו' דקתני שלש מאות ששים ושמונה מנים היו בה שלש מאות ששים וחמשה כמנין ימות החמה מנה בכל יום מחציתו בבקר ומחציתו בערב ושלשה מנים יתרים שמהם מכנים וכו' וקשיא להו אם היה מערב עם סממני הקטורת רובע הקב מלח סדומית אם כן בכל מנה היה מעורב עמו חלק מרובע הקב של מלח סדומית וא"כ יותר משלשה מנים יהיה היתרון ויהיה שלשה מנים ורובע הקב ולמה לא חשיב ליה התנא לכך הוכרחו לומר דמלח סדומית לשרות בו את הצפורן ולא היה מעורב עם הסממנים, ועוד ראיה לפירושם מדתני ליה לרובע סדומית אחר

בורית כרשינא ויין קפריסין שלא היו מערבין אותם בסממני ובמשקל הקטורת אלא לתקן ולהכשיר הצפורן כדקתני בסיפא דברייתא בורית כרשינא למה היא באה וכו' יין קפריסין למה הוא בא וכו' הכי נמי מלח סדומית בא להכשיר ולתקן את הצפורן ואי תקשה דא"כ למה לא קתני הברייתא מלח סדומית למה הוא בא כמו הני תרתי דבורית ויין קפריסין, י"ל דכיון דתני לה אחרי יין קפריסין שהוא לשרות, גם מלח סדומית הסמוכה לה לשרות, או דמפרשי לה הכי וקאי אאם לא מצא יין קפריסין והכי קתני ואם לא מצא יין קפריסין מביא חמר חיור וכו' או מלח סדומית רובע ודוק:

ודע דלדברי הרמב"ם דמלשונו משמע שהיה מערב בקטורת מלח סדומית רובע לא תיקשי ליה מהא דקתני וג' מנים יתרים שהכריחו התוס' מינה פירושם משום די"ל דהא דקתני ג' מנים יתרים לאו דוקא אלא באמת יותר מזה אלא משום דהתנא עסיק במשקל הסממנים כדקתני שס"ח פירש לנו חשבונם, או אפשר דמלח זה נבלע בסממנים ששואפים אותו כל השנה כ"ש בזמן החום כשיתיבש הלחלוחית שיש בהם דשואבין כל המלח כ"נ ליישב:

ואחר כך ראיתי להרב בעל ספר דעת קדושים להרב הגדול כמהר"ר דוד הכהן תנא ירושלמה זיע"א מערכת פ' אות י' דף ס"ו ע"ב עי' עליו שהעתיק דברי מי שגדול דברי הרדב"ז סימן תקל"ד (והיא בח"ג) וז"ל שאלת ממני אודיעך דעתי במה שנתקשו בו כל בעלי תריסין דהא דגרסינן בכריתות על ענין הקטורת ת"ר פטום הקטורת וכו' אחת לס' או לע' שנה היתה באה וכו' וכתב הרדב"ז ז"ל תשובה עיקר הקושיא יש לתרצה בג' דרכים וכו' עש"ב שכתב וז"ל והנכון בעיני לתרץ הסוגיא של כריתות שהם סממני הקטורת בלבד היו שס"ח מנה וכו' ואפי' תימא שמהבורית כרשינא והיין לא נשאר ממנו כלום ואינו מוסיף במשקל וכן במעלה עשן, הרי יש שם רובע הקב של מלח שהיה מערב עם הקטורת בשעת הפטום ומכל התערובות היה מקטיר מנה בכל יום מחציתו בבקר ומחציתו בערב הרי היו שם ט"ו קבין לכל ששים שנה וממלא כל החסרונות וכו' עיין עליו במה שסיים בכי טוב וברוך השם שנתכוונו לדעת קדושים כהנא מסייע כהנא ושם קטן משם גדול דוד נאמן ועי' להרב יעבץ בפי' לתפלה דכתב בפי' על פטום הקטורת וז"ל י"א שמלח סדומית היא עבה וקשה כאבן וי"א שהיא קלה מאד וכתב הא דלא באה בחשבון משום שאינו בא במשקל כ"א במדה, וכמ"ש אנן בענ"ד ע"ש, ועי' לה' באר שבע בחי' למס' כריתות פ"א בפי' ברייתא זאת ע"ש:

כח) ראיתי במכילתא בפרשת משפטים על פסוק וטבחו או מכרו דבר חדש בעיני והוא דהא דקי"ל אין עונשין מן הדין הוא אפי' בממון וז"ל המכילתא וטבחו או מכרו, או

מכרו עד שלא יאמר יש לי בדין, אם הטובח חייב מוכר לא יהיה חייב? אם אמרת כן ענשת מן הדין לכך נאמר או מכרו שאין עונשין מן הדין, עי' להרב המלבי"ם בפי' שם בהתורה ומצוה ע"ש, וראיתי בכללי הרב הליכות עולם שער ד' בפרק ב' דף כ"ה ע"ב מדפוס החדש דכתב וז"ל אין מזהירין מן הדין ואין עונשין מן הדין וכו' ודוקא איסורא אבל ממונא עונשין מק"ו בכוליה גמרא גבי שן ורגל דיליף חד מחבריה בק"ו וכן בכל דוכתא ואיסורא נמי דוקא עונש הגוף אבל איסורא מיהא איכא וכו' ע"ש, ולכאורה דזה היפך המכילתא, ואפשר לומר שדוקא גבי שן ורגל וכיו"ב שנאמר חיובם ומפורש בתורה וכן הקרן שבאו מפורשים במה הוא חיובם אלא שלא נכתב מפורש בתורה באיזה רשות חיובם בזה הוא דילפינן חד מחבריה בק"ו מעונש ממון אבל הא דמכילתא שאמרו אין עונשין מן הדין בעונש היינו בדבר שלא נכתב בתורה כגון או מכרו אילו לא נכתב בתורה אם באנו ללומדו מכח ק"ו מטביחה כגון זה הוא שאמרו אין עונשין מן הדין אפילו בממון כיון שלא נכתב כלל ואת ילפת ליה מכח סברא מק"ו ודוק, עוד י"ל דמעיקרא אינה קושיא דיש חילוק בין קנס לממון דההיא דמכילתא קנסא הוי בזה אמרו אין עונשין מן הדין אפי' בממון וק"ל:

כט) מנא לן שמברכין על המצות? נ"ל שיש לזה סמך מן התורה מהא שדרשו רז"ל על הכתוב לא עברתי ממצותיך הכתוב במעשר שני שפי' לא עברתי ממצותיך ולא שכחתי, לא שכחתי מלברך על הפרשת מעשר עי' ברש"י בפרשת כי תבא כ"ו י"ג, עוד מצינו לרז"ל שפי' ע"פ על עזבם את תורתי שלא בירכו על התורה תחילה והיינו ברכת אקב"ו על דברי תורה ולהכי דקדקו בדבריהם ואמרו שלא ברכו וכו' תחילה ולא אמרו שלא ברכו על התורה לפניה כי כונתם להודיע לנו באיזה ברכה אמרו ולכן אמרו שלא ברכו על התורה תחילה שהיא הברכה שמברכין תחילה באור הבקר שדורשין תחילות, ודע כי מנהגי הוא לברך ברכה"ת קודם סדר ברכות של שחר וכמו שראיתי בספרים ע"ע דבזה יבא ע"נ שלא ברכו עה"ת תחילה דהיינו תחילה לכל הברכות משום דנזרקים מפי האדם כמה פסוקים של תורה בקומו ממשכבו ולכן אני מקדים לברכה תחילה, [א"ה זהו מנהג האשכנזים שמברכין כל הג' ברכות התורה קודם בה"ש]:

ל) הן חכמים הגידו ותיקנו לנו לומר קודם עסק התורה והמצות לומר לשם יחוד קבה"ו וכו' נ"ל דחילייהו מהא דאיתא בתקונים תקונא תמני סרי דף ל"ד ע"א וז"ל והכי כד קראן ישראל כל חד וחד לקב"ה בק"ש או בצלותא או בכל פקודא אם שכינתא לאו איהי תמן לא נחית קב"ה תמן הה"ד בכל המקום אשר אזכיר את שמי אבא אליך וברכתיך ותרגם אנקלוס בכל אתר דאשרי שכינתי תמן וכו' דכד בר נש סליק שכינתא בפקודין דיליה

לגבי קב"ה, קב"ה נחית עליה בגינה ובגין דא אמר הנביא אל יתהלל וגו' כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי והא אוקמוה והכי כד ב"נ שכי' סליק בצלותא דיליה לגביה דקב"ה קב"ה נחית עליה בגינה לקבל צלותיה ושכינתא אקדימת לאפתחא ליה הה"ד ויהי הוא טרם כלה לדבר והנה רבקה יוצאת וכו' ע"ש, דנראה דמכאן תקנו לנו לומר קודם כל מצוה או תורה או צלותא לומר לשם יחוד קב"ה ושכינתיה וכו' כדבר האמור על ידי רבותינו הנז' ז"ל ולהכי יפה אמר חנן לומר קודם כל לשם יחיד קב"ה ושכינתיה לכן ראוי ליזהר בזה חק ולא יעבור:

לא) כתיב והוא רחום יכפר עון וגו' והרבה להשיב אפו ולא יעיר וגו' לכאורה מלת והרבה להשיב אפו משוללת ההבנה דלא הוה ליה לומר אלא וישיב אפו מאי והרבה להשיב וגו' ונראה לפרש דר"ל כשיהיה חרון אפו מחמת מעשיהן שאינם מהוגנים לפניו ומדת הדין מקטרגת, הקב"ה מרוב רחמנותו עלינו אז הוא זוכר זכיותיהם של ישראל ומעשיהם הטובים במה שקדם עד שירבו זכיותיהם לפניו כדי שישיב אפו מעליהם והיינו והרבה בזכירת זכיותיהם עד שיבוטלו עונותיהם בריבוי זכיות לפניו וכ"ז הוא כדי להשיב אפו ויתגוללו רחמיו על מדותיו בחמלת ה' עליהם, ע' בספרי בנפש דוד:

לב) מה שאומרים העולם כשעושה אדם דבר טוב הנוהג בכל שנה ושנה מברכים אותו ויאמרו לו יהי כן בכל שנה ושנה לאורך ימים ושנים, נראה שהמנהג נתייסד ע"פ מה שאמרו רז"ל על פסוק (דברים כו טז) היום הזה ה' אלהיך מצוך לעשות את החקים האלה ואת המשפטים, ושמרת ועשית אותם בכל לבבך ובכל נפשך, ופירשו רז"ל והביאו רש"י בפירושו על החומש וז"ל ושמרת ועשית אותם, בת קול מברכתו הבאת בכורים היום תשנה לשנה הבאה עכ"ל, עזרי מעם ה' עושה שמים וארץ ברוך אלקינו שבראנו לכבודו והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורתו תורת אמת וחיי עולם נטע בתוכנו הוא יפתח לבנו בתורתו וישים בלבנו אהבתו ויראתו לעשות רצינו בלבב שלם למען לא ניגע לריק ולא נלד לבהלה ה' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר לב טהור ברא לי אלקים ורוח נכון חדש בקרבי, ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו, ה' אהבתי מעון ביתיך ומקום משכן כבודך, ואני כזית רענן בבית אלקים בטחתי בחסד אלקים עולם ועד, לך דוד ועמך בן ישי שלום, שלום לך ושלום לעזרך כי עזרך אלוקך ויקבלם דוד וגו' ברוך הגבר אשר יבטח בה' והיה ה' מבטחו והואיל ואתא לידן פסו' זה נימא ביה מילתא והוא דסיפיה דקרא יש לפרש ע"ד פן תאכל ושבעת וגו' וכל אשר לך ירבה ורם לבבך ושכחת אה ה' וגו' וזכרת את ה' אלהיך כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל וגו' והיינו מאמר הכתוב ברוך הגבר אשר יבטח בה' ולאחר שבטח בה' וזכה לעשות חיל, לא זחה דעתו עליו ולא שכח

ה' ועדין הוא זוכר שוהיה ה' מבטחו והוא אשר נתן לו כח לעשות את כל החיל הזה כי ממנו הכל הן בגשמי הן ברוחני ולא בחריצותו ובפועל ידיו כי הכל שלו יתברך ובכל אשר הוא עושה גם עתה, והיה ה' מבטחו בכל דבר אשר הוא עושה ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך עינינו ה' עוז לעמו יתן ה' יברך את עמו בשלום:

נשלם ספר קרית חנה דוד חלק שני בעזרת האל שוכן מרומים הוא יקבץ את פזורי צאנו הנדחות בארבע פאות בין העמים אל ארצנו ונחלת אבותינו כמאז וכקדם ויתן אותנו לרחמים ובנה יבנה בירת זבול להו ומכון לשבתו עולמים וכארץ ייסדו לעולם ויבנה את בית מקדשו כמו רמים ישראל במעמדם ולויים בדוכנם ועמד הכהן לאורים ולתומים אז ימלא שחוק פינו. ובשוב ה' את שיבת ציון דהיינו כחולמים

קונטרס בשוב דוד

אורח חיים

הלכות תפלה

סימן א

כתב מרן בא"ח סימן תר"ץ ס"א קורא אדם וכו' אבל לא יקרא בצבור יושב לכתחילה מפני כבוד הצבור ע"כ ע"ש, והנה צריך להתבונן במה שנהגו כל העולם שמסדר התפלה דמיושב [היינו פסד"ז מויהי אחר עד ישתבח] מסדרה לצבור מיושב ואמאי לא חיישי בזה לכבוד צבור ולהצריכו לסדר מעומד? ואפשר לומר שדוקא בדבר דלא רגילי ביה אינשי והבקי הוא מוציאן ידי חובתם בקריאתו דקריאתו היא קריאת צבור הוא דהצריכוהו לעמוד משום כבוד צבור, אבל בתפלה דמיושב שהכל יודעים ורגילי בה אינשי והמסדר אינו מסדר אלא משום שהקהל יתהלכו עמו במשרים ולא זה יקדים וזה יאחר וכולם יתפללו ביחד ברוב עם הדרת מלך וכיון שאין קריאת המסדר להוציאם י"ח לא הצריכוהו לעמוד ולשרת משום כבוד צבור ולכן נהגו לסדר גם הקטנים:

סימן ב

טעם שמקדימין ומסמיכין קריאת הקטורת לתפלה ראיתי להרב רבינו בחיי על התורה בפרשת שמיני על פסוק ויצאו ויברכו את העם וז"ל כלומר סמוך לקטורת מיד לפי שבאותה שעה מקובלת יותר וכך מנהגו של כהן גדול ביום הכפורים היה נכנס לפני ולפנים להקטיר קטורת ומניח המחתה בפנים ויוצא ומתפלל על צרכי רבים בספוק מחייתן ומזונותיהם ובירידת המטר ובשאר צרכים, ומזה דוד המלך ע"ה אמר תכון

תפלתי קטרת לפניך הזכיר הקטורת מכל הקרבנות לפי שהוא הקרבן הנבחר והנרצה יותר גם התפלה באותה שעה יותר מקובלת עש"ב:

סימן ג

בש"ע א"ח סימן נ"ו סעיף ה' כתב וז"ל לאחר שסיים קדיש פוסע ג' פסיעות ואח"כ אומר עושה שלום וכו' עש"ב, הנה משמעות דברי הש"ע דבכל קדיש שיש בו עושה שלום פוסע שלש פסיעות, ונ"ל שכך הוא משמעות דברי הרב תה"ד סימן י"ג שהוא מאריה דהאי דינא דהעתיק הש"ע הנז' וז"ל ש"ץ כשיסיים הקדיש בעושה שלום צריך לפסוע בתחילה ג' פסיעות לאחריו וכו' תשובה יראה דפוסע מקודם ג' פסיעות לאחריו ואחר כך מתחיל בעושה שלום והביא ראיה מהא דיומא פרק הוציאו לו אמר רבי אלכסנדרי אמר ריב"ל המתפלל צריך שיפסע ג' פסיעות לאחריו ואחר כך יתן שלום, הרי כתב בהדיא דיפסע תחילה ואח"כ יתן שלום וא"ת דהא איירי ביחיד המתפלל וסיים י"ח ברכות אבל הש"ץ כשמסיים הקדיש אומר לך שאין דינו כך, ליתא וכו' והביא דברי המרדכי בסוף פרק אין עומדין דכתב ז"ל והורגלו להשתחוות לפניהם (ר"ל אחר תפלת י"ח) כעבד הנפטר מרבו וסיים המרדכי על זה וכתב תדע דמה נשתנה סוף י"ח מסוף הקדיש של תפלות (ור"ל דמה נשתנה סוף י"ח מסוף הקדיש של תפלות דמשתחוים לפניהם כשמסיימים קדיש) וכתב על זה הרב תרומת הדשן וז"ל הא קמן דיליף אדרבה סוף י"ח מסוף קדיש וכו' עש"ב ור"ל דמדיליף השתחואה די"ח לפניו מהשתחואה דסוף קדיש משמע דמפשט פשיטא ליה דסוף קדיש פוסע ג' פסיעות ומשתחוה וכורע, מיהו עיקר ילפותא מסוף קדיש אינו אלא מהשתחויה דמשתחוים בסוף קדיש גם בי"ח כשיפסע ג' פסיעות צריך להשתחוות ולכרוע איך שיהיה הרי לך דמפשט פשיטא ליה דבסוף קדיש פוסעים לאחריהם ג' פסיעות וכורעים והיינו קדיש שלם שאומרים בו עושה שלום לאפוקי חצי קדיש שאין בו עושה שלום אין בו פסיעות ולא כריעות לבסוף וכן משמע מדברי הרב זכות אבות בסימן כ"ה בדינים השייכים לא"ח אות ה' דף ל"ו ע"ב דהרב שם שקיל וטרי דוקא בח"ק דמסיק שאין לפסוע בסיום חצי קדיש אבל בקדיש שלם פוסעים ג' פסיעות ומשמע בכל קדיש שלם שאומרים בו עושה שלום:

אחר כך ראיתי להרדב"ז חלק א' סי' של"ט שכתב דבכל קדיש צריך לפסוע ג' פסיעות ע"ש, וראיתי בספר כף החיים סימן י"ג אות כ"א שכתב וז"ל בקדיש תתקבל צריך לפסוע ג' פסיעות כמ"ש בקשר גודל אות כ' וכו' ובמטה יהודה והרב האלף וכו' וסברת הרדב"ז הנ"ל דסובר דבכל קדיש [שלם] צריך לפסוע הוי דלא כהרב מהרי"ע ורבני אחרונים שנמשכו אחריו שדוקא בקדיש תתקבל דאחר חזרה צריך לפסוע ג' פסיעות, וזהו שקשה

שנעלם מינייהו דברי תשובת הרדב"ז הלזו, גם הרב יפה ללב ז"ל הביא גם הוא תשובת הרדב"ז וכתב עליו וז"ל דמוכח מדבריו שבכל קדיש שאומר בו עושה שלום צריך האומרו לפסוע ג' פסיעות מפני שאין דרך כבוד ליתן שלום אלא בריחוק מן המלך עש"ב:

אחר כך בא לידי ספר חדש שנדפס בשנת תרל"ב מרבני תוניס ושמו שלמי תודה וראיתי לו להרב בליקוטיו לש"ע א"ח בסימן נ"ו שכתב וז"ל לאחר שסיים הקדיש פוסע ג' פסיעות כתב הרב מטה יהודה דזה דוקא בקדיש תתקבל יע"ש, וראיתי בכתבי הקדש להרב החסיד מהר"ר שמואל אטייב ז"ל שדחה דברי הרב ומסיק שבכל הקדישים פוסע ג' פסיעות וכתב שהרצה דבריו לפני מהר"ר הגדול מהרי"ט בעל ערך השלחן ולקצת מחכמי הדור והסכימו עמו וכן ראיתי להרב מופת הדור מהר"י פלאג"י זצוק"ל בספרו (כף החיים) [צ"ל יפה ללב] וכו' דבכל קדיש צריך לפסוע ג' פסיעות עכ"ל יעוש"ב:

הלכות שבת

סימן ד

נשאלתי קהל שרוצים להדליק נר בבין השמשות של מוצ"ש ע"י נכרי שכור לשנה לדבר זה כדי לקרות לאורו אלפ"א בית"א ושירות שנהגו ישראל השם עליהם יחיו לקרות בבין השמשות של מוצאי שבת ויש בהקהל שאינם יודעים לקרות בעל פה ולכן באים לשאול אם יכולים לחדש דבר זה שלא היה לעולמים לצורך דבר זה שיש בני אדם שאינם יודעים לקרות בע"פ?

תשובה הנה לכאורה יש לפשוט להתיר מהא דפסק מרן בא"ח סי' שמ"ב שכ' וז"ל כל הדברים שהם אסורים מדברי סופרים לא גזרו עליהם בין השמשות וכו' ומטעם זה מותר לומר לגוי בבין השמשות להדליק לו נר בשבת עכ"ל, הרי לך שהתיר לומר בין השמשות להדליק לו נר בשבת, ועדיפא מדידן שהש"ע התיר לומר לנכרי בין השמשות להדליק לו נר אפילו בשבת דהאמירה היא בבה"ש וההדלקה היא בשבת:

שמתיר מרן וכ"ש אם האמירה היא בחול וההדלקה היא בה"ש ועוד שהוא שכור ע"ז לשנה דנימא דאדעתא דנפשיה קא עביד וכן פסק ג"כ לעיל בסימן רס"א סעיף א' וז"ל ומותר לומר לאינו יהודי בה"ש להדליק נר לצורך שבת וכן לומר לו לעשות כל מלאכה שהיא לצ"מ וכו', והגם שמרן ז"ל בסי' מש"ב לא התיר אלא לצורך מצוה וכמ"ש וז"ל והוא שיהא שם דבר מצוה או דוחק כיצד מותר לו בה"ש לעלות באילן וכו' נ"ל שדוקא אם היתה האמירה בה"ש וההדלקה בשבת הוא דהצריך שיהא שם דבר מצוה אבל אם הכל הוא בה"ש האמירה וההדלקה אין צריך שיהיה לדבר מצוה, ועוד שהרי בנ"ד נמי ההדלקה לצורך מצוה היא שהרי הוא קורא לאורו ועוד שלא ישב בחשך בשבת והוי

לדבר מצוה, וכן פסק בסימן ש"ז סעיף כ"ב וז"ל כל שבות דרבנן מותר בה"ש לצורך מצוה כגון לומר לגוי להדליק לו נר בין השמשות וכו' עש"ב, ומדפסיק ותני הכי בשלשה מקומות משמע בכל בה"ש קאמר בין בה"ש דע"ש בין בה"ש של מו"ש בכל גוונא מותר דלא גזרו על שבות דכל בה"ש בין מלפניה בין מאחריה, אלא דראיתי להרב מ"א בסימן שמ"ב סק"א דכתב וז"ל צ"ע אם במ"ש בבה"ש נמי לא גזרו משום דשאני אפוקי יומא מעיולי יומא דמספיקא לא פקעה קדושה כמ"ש סוף סימן שפ"ו אם אמר בע"ש ככר זו היום חול ולמחר קודש מערבין לו בה וכו' אבל אם אמר היום קודש ולמחר חול אין מערבין לו בה ע"ש ועי' להרב מחצית השקל שם, אבל הרואה יראה להרב ברכ"י בסימן הנז' דכתב על דברי הרב מ"א דנסתפק בזה כתב על זה הרב וז"ל וראיתי לאחד קדוש שכתב משם הרשב"א וכו' דגם במ"ש בה"ש לא גזרו משום שבות וכו' עש"ב, וא"כ הכא בנ"ד שרוצים להדליק ע"י נכרי בה"ש יש להקל ולהתיר וכ"ש היכא דקצץ עמו שכירותו דלימא בו גוי אדעתא דנפשיה קא עביד הגם דלפי מה שפסק מרן ז"ל בא"ח סימן רמ"ד סעיף א' וסעיף ד' שאם היתה ידועה ומפורסמת שהיא של ישראל אסור ולא מהני קצץ וכן לא מהני קצץ אלא אם לא יאמר לו שיעשה בשבת וכמ"ש שם בסימן רמ"ז סעיף א' וז"ל ובלבד שלא יאמר לו שילך בשבת וע"ש בבאה"ט סק"ב מש"כ משם מג"א וכן פסק עוד מרן שם בסימן רנ"ב סעיף ב' שכתב וז"ל והוא שלא יאמר לו לעשות בשבת וגם שיעשם הנכרי המלאכה בביתו וכו' ובסעיף ג' כתב ואם היתה מלאכה מפורסמת וידוע שהיא של ישראל ועושה אותה במקום מפורסם טוב להחמיר ע"ש, והכא בנ"ד משכירו אדעתא דהכי להדליק לו נר בשבת ובפירושא אתמר ונהנה מאותה מלאכה בשבת מ"מ נ"ל דהכא שאני משום שהוא מצווה אותו בחול להדליק לו בבה"ש ולא בשבת ולכן נראה לומר דמותר, אלא דכל זה שלא במקום מצוה אבל במקום מצוה כנדון דידן כדי לקרות לאורו אלפא ביתא הא בפירוש פסק מרן ז"ל בסימן שמ"ב דמותר לומר בין השמשות לנכרי להדליק לו בשבת וכ"ש הכא בנדון דידן שאומר לו בחול שידליק לו בשבת וקו"ח שאומר לו בחול שידליק בין השמשות שהוא היתר גמור:

וכל זה במקום מצוה אבל שלא במקום מצוה אפילו לא אמר לו ישראל להדליק לו אלא איהו מדעתיה עבר והדליק בשביל ישראל אסור כדפסק מרן לקמן סי' רע"ו סעי' א' וז"ל נכרי שהדליק את הנר בשביל ישראל אסור אפילו למי שלא הודלק בשבילו עכ"ל ובמקום מצוה לא התרנו אלא אם לא אמר לו ישראל להדליק אבל אם אומר לו ביום השבת שהיתה האמירה ביום השבת אמר לו להדליק בשבילו אפילו לצורך מצוה אסור, ואין היתר במקום מצוה אלא אם היתה שבות דשבות כדפסק מרן סי' ש"ז סעי'

ה' או אם היתה האמירה בחול או בין השמשות כדפסק בסי' שמ"ב, דלא קימ"ל כיש אומרים שהביא מור"ם בהגה סי' רע"ו סעיף ב' עי' בש"ע סי' ש"ז סעיף ה'. וחזיתיה להרב באר היטב בסי' רע"ו בס"ק ה' שכתב וז"ל ושל"ה החמיר אף לצורך גדול ושכן ראה נוהגין בקהלות חשובות שיושבים בחשיכה במוש"ב אפילו בחתונה עד שיאמרו הקהל ברכו ושם הקשה המגיה בשם אליא רבה הא בין השמשות לא גזרו משום שבות ע"ש וכבר כתבנו שהרשב"א מתיר גם בבין השמשות דמוש"ב ונ"ל דטעם הקהלות הוא שכיון שאסור ע"י גוי בעוד היום גדול כדעת מרן ז"ל משום שהיא מלאכה דאורייתא לכן לבין השמשות שהוא זמן מועט לא חשו לו אם ישבו בלא אור ולכן לא הוצרכו בזה לקרוא להגוי להדליק בזמן מועט כזה:

ובחפשי בספרי דבי רב ראיתי מה שהעתיק בבאר היטב בסימן תקי"ד ס"ק י"ג וז"ל אמר המגיה תמיד הייתי משתומם מה שראיתי להדליק נרות בבה"מ ע"י נכרי משבת לי"ט בעוד היום גדול לאחר מנחה דלכאורה איסור גמור ומחוייב למחות בנכרי כמו הדין בנכרי העושה מלאכה בשביל ישראל כמבואר בפוסקים, אבל חנני ה' יתברך ללמוד היתר דלפי מה שכתב הרב"י סימן רע"ו הטעם דלא מהני קצץ בנר משום דהגוף נהנה ממנו א"כ כאן לא שייך זה דהא אין רואין לאורה אלא בלילה והוי כמו שאר דברים וכו' ובשל רבים ליכא חשדא וזה ברור בפוסקים, ועוד כמה פוסקים הר"ן וסיעתו מתירין גם בנר בקצץ וכדאי לסמוך עליהם במקום מצוה ושיו"ט וא"כ יש להם על מה שיסמוכו וכו', ועל היתר זה יש לסמוך ג"כ על מה שנהגו שביום כפור מדליק הנכרי נרות בבהכ"נ קודם תפלת נעילה ומתפללים לאורם דלכאורה אין לנו ראיה להתיר אבל ע"פ הדברים האלה יש סמך וסעד גמור כנע"ד ללמוד על מנהגם של ישראל עכ"ל ע"ש, הנה לפי מש"כ באם מצווה לנכרי בין השמשות וכ"ש בחיל להדליק לו נר לצורך השבת אם הוא במקום מצוה מותר כמ"ש מרן בסימן רס"א ובסימן שמ"ב דמותר בה"ש לנכרי להדליק לו נר בשבת א"כ מה היא תמיהת המגיה בזה במה שראה שמדליקין ע"י נכרי בעוד היום גדול לצורך י"ט וכתב דלא מהני קצץ בנר משום דגוף ישראל נהנה ממנו בשבת והרי בסימן שמ"ב התיר מרן לומר בה"ש לנכרי להדליק לו נר בשבת ועל כור"ך לחלק בין לדבר מצוה לבין לדבר הרשות כמש"ל:

על כן נראה לומר דהאמת הוא דמש"כ מרן ז"ל בסי' שמ"ב דמותר לומר לנכרי בה"ש להדליק לו נר בשבת ר"ל להדליק לו בבה"ש נר לשבת והאמירה וההדלקה הכל הוא בבין השמשות אבל אם תהיה האמירה בבין השמשות ויצוה עליו להדליק לו נר בשבת גופיה אסור אפי' לצורך מצוה וכן דקדק מרן לשונו לעיל בסי' רס"א. וז"ל מותר לומ'

לגוי בה"ש להדליק נר לצורך השבת משמע דהדלקת הנר היא בין השמשות והנר לצורך השבת וכן דקדק בלשונו מרן הש"ע בסי' ש"ז סעי' כ"ב וז"ל כל שבות דרבנן מותר בין השמשות לצורך מצוה כגון לומר לאינו יהודי להדליק לו נר בין השמשות הרי בהדיא כתב דההדלקה היא בין השמשות בזה הוא דהתיר מרן אבל אם מדליק לו הנר בשבת גופיה אפילו נר מצוה לא מהני [וא"כ מה שהדליקו ע"י נכרי בעצומו של יום בשבת ביום האסיפה לעשות השכבה להרוגי מלחמה לא עשו כדת של תורה וה' הטוב יכפר] ובהכי אתיא הא דסימן רע"ו דאסר מרן אפילו בלא אמירה לגוי אלא הגוי מדעתיה קא מדליק בשביל ישראל ומדפסיק ותני הכי משמע אפילו לצורך מצוה אסור ודוק. וברוך ה' אשר האיר את עינינו ועמדנו על האמת והבדילנו מן התועים ונתן לנו תורת אמת כן יהיה עמנו תמיד וקיים לנו מקרא שכתוב ויהי דוד לכל דרכיו משכיל וה' עמו ואם תשאל לשמי דמ"מ תיקשי לך אם האמירה תהיה בין השמשות ויצוה על הגוי להדליק לו נר בשבת בעצומו של יום למה יהא אסור הא אין כאן כ"א איסור מדברי סופרים כיון שהנכרי הוא המדליק וכיון שאין כאן איסור אלא מדברי סופרים הא קיימא לן דלא גזרו עליו בין השמשות, אין זה כלום משום דאנן לא אתינן עלה מצד האמירה שהיתה בין השמשות אלא אתינן עלה מצד המעשה שהיא ההדלקה שהיא בעצומו של יום שאפילו לא תהיה שום אמירה לנכרי כלל אלא הוא עושה מעצמו בשביל ישראל אסרוהו חכמים שדבר שנעשה בשביל ישראל אסור בין לו בין לאחרים ולהכי אם הוא נעשה בעצומו של יום אפילו בלא אמירה אסור, שגזרו על אותו המעשה ואסרוהו אבל אם אותו דבר עושהו הנכרי בשביל ישראל בזמן בה"ש שהוא ספק יום ספק לילה לא גזרו עליו בה"ש ולא מיבעיא אם הנכרי עושהו מדעתו בשביל ישראל מותר אלא אפילו ישראל הוא המצווה עליו לעשותו לו בזמן בה"ש מותר משום שאפי' אינו עושה אלא בציווי ישראל מ"מ אין איסורו אלא מד"ס ולא גזרו עליו בבה"ש ודוק, איך שיהיה הרב המגיה הביא לנו סמך וסעד למנהגן של ישראל כמ"ש לעיל וכן ראיתי ג"כ להרב מעשה בראשית להר"י אדהאן ז"ל שנדפס מחדש שכתב בפרשת יתרו מצוה ל"ב דף ט"ל ע"ב וז"ל ובספר ארח חיים סימן תקי"ד כתב בשם שו"ת השיב משה סימן י' על דבר החברה "שומרים לבוקר" המשכימים לומר תהלים קודם אור הבקר בבהמ"ד אם מותר לומר לנכרי בשבת להדליק להם נרות קודם אור הבקר, ותורף דבריו לא מיבעיא לומר לנכרי קודם שבת או יה"כ להדליק למחר פשיטא דשרי וכבר יצא היתר מהגאון מלבוב בישועות יעקב סימן ש"ז אלא אף לומר לנכרי להדליק בשבת בשביל ת"ת דרבים או לומר תהלים ברבים נמי

יש היתר ויש להם על מה לסמוך ואין למחות ביד המקילין ועיין בבאה"ט שם ס"ק י"ג שלימד זכות עש"ב:

אחר כך ראיתי להרב ברכי יוסף בסימן תקי"ד אות ג' שהעתיק דברי המגיה שבבאר היטב הנ"ל וכת' עליו וז"ל ואי איישר חילי בטיליניה דרוב פוסקים סוברים דלא הותר במקום מצוה אמירה לגוי אלא כשאינו מלאכה דאורייתא והחמירו האחרונים ובאלו אמרו שלא לסמוך על המקילין ואפילו לצורך גדול כמבואר בסי' רע"ו בהגה ובדברי האחרונים, וכתב והמעיין יראה (בדברי האחרונים) כי דבריהם חלושים הם ורפ"ה ירפ"ה שבר על נקלה, דאין לסמוך על סברות שאינם קבועות להלכה ורוב פוסקים חולקים ובפרט באיסורי שבת ובפרט ביום קדוש יוה"כ דזמן כפרה לכל הוא וכל יומא צווחינן לכלא פשע ולהתם חטאת, ולערב והנה בלה"ה לעשות עכו"ם מלאכה גמורה בפרהסיא ובמקום הקודש, ועוד דכמה מקומות בבהכנ"ס שנהנים מאור זה קודם בין השמשות וחזר הדין שאין להתיר בקצץ ועוד דהא כתבו גדולי הפוסקים דהא דשרי בקצץ במלבוש וכיוצא בו, היינו דוקא בשאינו אומר לו לעשות מלאכה בשבת ואיהו דידיה קא עביד, ומאחר שכן אנן מה נענה דנוהגין לצוות לגוי שיבא לבית הכנסת ביום שבת וי"ט ויה"כ בשעה קבועה להדליק דלא סגי בלאו הכי שיאמרו לו בפירוש שידליק בשבת ויוה"כ ואין להאריך בזה וה' הטוב יכפר עכ"ל. גם בספרו מחזיק ברכה הביא דבר זה וכתב שהרב נודע ביהודה בא"ח סי' ל"ג קרא ערער על זה וביטל המנהג בקהלותיו וכתב הרב חיד"א וז"ל ומי שיכולת בידו לתקן חיובא רמיא עליה וה' לא ימנע טוב להולכים בתמים עכ"ל יעו"ש:

אלא דכל זה הוא דוקא במדליק הנכרי בשבת בעוד היום גדול אבל אם אינו מדליק אלא עד שיגיע זמן בה"ש כיון דלצורך מצוה קא עביד שפיר דמי וכמ"ש הש"ע כדאמרן:

ודע דשיעור בה"ש הוא כמו שפסק מרן ז"ל בסימן רס"א סעיף ב' וז"ל ושיעור בה"ש ג' רבעי מיל שהוא מהלך אלף ות"ק אמה קודם הלילה עיי"ש דהיינו עד יציאת שלשה כוכבים בינונים וכן כתב בסימן תר"ח סעיף א' ע"ש ושיעור זה הוא י"ג דקים וחצי הנקראים מינוטים וכבר כתב הרב בית יהודה במנהגי ארגיל דקריאת המגרב הוא חצי בה"ש עי' עליו דף ק"ח אות כ"ז ע"ש, ועל כן אני אומר שכיון שזמן התחלת בין השמשות אין ידוע לכל וכמו שכתב הרב באר היטב בא"ח סימן תנ"א ס"ק א' ועוד שאין כל הזמנים שוים ודנים אותו בעולה ויורד פעם מקצר ופעם מאריך מקדים ומאחר וכל יום ויום זמנו של זה לאו כזמנו של זה ומי יעמוד בסוד ה' לכן טוב הוא למנוע שאין לנהוג מנהג זה שאין יכולים לעמוד על זמנו ועוד חוששני לו מחטאת שבזמן הזה הדור פרוץ מרובה

על העומד בנים לא אמון בם ואם פעם יתרשל הגוי ולא יבא בשעתו ידליק ישראל מאן דהוא, ולכן הטוב הוא שלא לעשות חדשות שלא שערום אבותיכם דבעינן קרא כדכתיב ולראשונים אנחנו שומעים שלא נהגו מנהג זה וכתיב אשרי אדם מפחד תמיד וגו' ופירש רש"י בפרק הנזקין כ"ה ע"ב דואג לראות הנולד שלא יארע דבר תקלה על ידו אם יעשה זאת ע"ש וכבר הזהירונו חכמים ואמרו אהוב את השמא ושנוא את מה בכך והוא הטוב והישר וכבר גליתי דעתי לפני רבים ולפני הנגיד י"ץ דלא ניחא לי בזה מכמה טעמים ואני את נפשי הצלתי וזאת היא חובתי והם לא שמעו אלי ומה שעשו עשו לעצמם והתחילו להדליק וה' הטוב יכפר בעדם:

ועוד אני אומר דאפשר דמדינא נמי אסור והוא דמצינו להרב תפארת ישראל ז"ל בפירושו על המשנה דפרק במה מדליקין באות ס"ז על מה שאמרו במשנה ספק חשיכה ספק אינה חשיכה וכו' ואין מדליקין את הנרות כתב וז"ל נ"ל דר"ל לא יאמר לנכרי להדליקן דאע"ג דאמירה לגוי רק שבות, הכא מדנקט נרות לשון רבים מיירי דאין צריך להם רק להרוחה כריבוי נרות שמדליקין לכבוד שבת מה שאין כן נר יחידי בשבת שמחוייב כל א' בביתו מחשב צורך גדול ומותר להדליקה ע"י נכרי וכו' יעו"ש ולפ"ז הכא בבית הכנסת שמדליקין כמה נרות יותר משבעה נרות נראה דאסור אפילו ע"י גוי אלא דלפי דבריו יש לחלק בין מדליק כולם בסקירא אחת דמותר ובין שמדליק כל אחת בפני עצמה שאוסר, וכהא דאיתא בפרק אמר רבי עקיבא משנה ז' המוציא קופת הרוכלין אע"פ שיש בה מינים הרבה אינו חייב אלא חטאת אחת ע"ש, וא"כ אם מדליקין מנורה א' דוקא הגם שמדליקין בבהכ"נ הגדולה המנורה הגדולה שהיא בת שמונה קנים מותר כיון שהם בסקירה אחת נדלקים אבל לא יותר:

עוד נראה לאסור בנ"ד מטעמא אחרינא והוא משום דהראשונים כמלאכים שהיו בעיר רבנים גדולים ועצומים בתורה וביראה ובקדושה ובטהרה כידוע לכל מחכמי והראן המופלגים בתורתם ובודאי לא נעלם מהם הא דפסק מרן שמותר להדליק ע"י נכרי בבה"ש ואפי' הכי לא ניחא להו למיעבד הכי או מהטעמים שהזכרנו או מטעמים אחרים ולהכי נהגו בזה איסורא ולא היו מדליקים את הנרות בבהכ"נ אלא אחר קדושה דסדרא שאז השמש מדליק הנרות כמ"ש באר היטב בש"ע סי' רצ"ט ס"ק י"ד ע"ש, ומעולם לא שמענו שנהגו להדליק ע"י נכרי קודם לזה וגם אנחנו נהגנו אחריהם שלא להדליק קודם תפלת מו"ש אלא אחר תפלת ערבית ואחר קדושה דסדרא זה כמה שנים זה לי ל"ד שנים משקבעתי דירתי בעיר הזאת ואפי' לאחר שנכנסנו לבית הכנסת הגדולה החדשה לא שינינו מנהגנו הקדום ואין אנחנו מדליקין אלא אחר קדושה דסדרא אלא שהיום חדשים

מקרוב באו וקמו והנהיגו להדליק בה"ש ע"י נכרי ואני אומר שכיון שהראשונים וגם את האחרונים אני הוא שנהגנו שלא להדליק כמנהג הראשונים יש בזה איסור לשנות מנהגם של ראשונים משום אל תטוש תורת אמך וכדאיתא בפרק מקום שנהגו דף נ' ע"ב בני ביישן נהוג דלא אזלין מצור לצידון במעלי שבתא שהיה יום השוק של צידון בערב שבת והיו מחמירין על עצמן שלא להבטל מצרכי שבת אתו בנייהו קמיה דרבי יוחנן אמרו ליה אבהתן אפשר להו אנן לא אפשר לן אמר להו כבר קבלו אבותיכם עליהם שנאמר שמע בני מוסר אביך ואל תטוש תורת אמך ע"ש, ואם כן הכא נמי בנ"ד דודאי מה שלא נהגו הראשונים להדליק ע"י נכרי בה"ש ויושבים בלא אור במו"ש הוא משום סייג דשמא יבאו להדליק בשבת גופיה או מחששות שחששנו אנן בענ"ד ולכן נהגו קדמוננו איסור בדבר והוי כנדון בני ביישן דיש בזה משום אל תטוש תורת אמך, ועי' להרב מהר"י קולון בשורש קמ"ד שלמד מהא דבני ביישן דגם מה שנהגו הלועזין שאין האשה טובלת תוך מ' לזכר ותוך ס' לנקבה דהרמב"ם קרא ערער על המנהג בזה שהוא של קראים ולא ניחא לן בזה, וכתב על זה מהר"י קולון בשורש הנז' דהנוהגים מנהג זה אין בניהם יכולים לבטל מנהג אבותיהם מהא דבני ביישן וכו' ודבר פשוט דאפי' בניהם שנהגו כן הוה דעתם משום דאיסור גמור הוא מ"מ מאחר שאבותיהם נהגו כן משום סייג והרחקה גם הם חייבים לנהוג כן ואי אפשר להם לשאול על זה מאחר שכבר הוקבע המנהג משום סייג והרחקה וכן מוכח בהדיא בפרק מקום שנהגו דאמר בני בישן נהוג דלא אזלי מצור לצידון במעלי שבתא וכו' עש"ב:

גם הרב עמק המלך (והוא הרב בעל מסגרת השלחן) בתשובותיו סימן מ"א כתב וז"ל נשאלתי על מחז"ק שנהגו משנים קדמוניות ובימי הרבנים הקודמים חיכם ממתקים וכולם מחמדים תופסי התורה ודולים מים עמוקים שנהגו שלא להדליק הנרות ולכבותם בבית הכנסת בשבתות וביוה"כ ע"י נכרי, והנה בעתה עלה על לב טובי העיר ומנהיגי הק"ק דביה"כ הבע"ל יכבו הנרות ע"י נכרי וכו' וידליקם ביום המחרת קודם תפלת נעילה וכן יתמידו בכל שנה ושנה אי שרי להו או לא דאין להניח המנהג אשר נהגי עד היום ושלא להקל בדבר בפרט ביום הנורא כי קדוש הוא ואיום, והשיב הרב ז"ל וז"ל בש"ס פסחים וכו' איתא בני ביישן נהוג דלא אזלי מצור לצידון והעתיק דברי מרן בש"ע י"ד סימן רי"ד סעיף ב' שכתב וז"ל קבלת הרבים חלה עליהם ועל זרעם ואפי' בדברים שלא קבלו עליהם בהסכמה אלא שנוהגין כן מעצמם לעשות גדר וסייג לתורה וכו' ע"ש, וכתב הרב וכ"ש וק"ו בנ"ד דאינו משום סייג וכו' עש"ב, הרי לך שמה שלא היו מכבין ומדליקין ע"י הנכרי קרי ליה הרב שנהגו בו איסור וחל על בניהם מנהג אבותיהם ואפי'

שלא היתה הסכמה בדבר, ובנ"ד שלא היו הראשונים מדליקים מתחילה זה כמה שנים גם הבנים חייבים לנהוג באותו דבר כהא דפסחים דבני ביישן, ועי' להרב פרי חדש א"ח סימן תצ"ו בדיני מנהגי איסור ע"ש בשורש ז' ומה שנראה לעניות דעתי כתבתי והשם יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות יום ה' בשלשה ימים לחדש ניסן שנת מל"א ברכ"ת השם לפ"ק פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן ה

הנה פסק מרן ז"ל בש"ע א"ח סימן שמ"ב וז"ל כל הדברים שהם אסורים מדברי סופרים לא גזרו עליהם בה"ש והוא שיהא שם דבר מצוה או דוחק וכו' (ודבר זה הוא כמו שבות דשבות שאמרו במקום מצוה או צורך גדול לא גזרו עי' סימן ש"ז וסימן תקפ"ו סעיף כ"א ע"ש) והטעם הוא משום שכיון שמן התורה מותר אותו דבר אלא שחכמים גזרו עליו ואסרוהו משום הרחקה דעשו משמרת למשמרתי לא גזרו אלא על דבר שהוא דאורייתא מתורת ודאי הוא שעשו שמירה שלא יבאו ויכשלו באיסור תורה עצמו אבל אם אינו אסור מן התורה אלא מתורת ספק בזה לא עשו שמירה ולא גזרו אלא על עצומו של יום שאיסורו מתורת ודאי ולא מתורת ספק כגון בה"ש שהוא ספק לא גזרו אי איכא צורך גדול או דבר מצוה, ולפ"ז יש ללמוד מכאן לשאר איסורין ג"כ כמו מין במינו דקי"ל דמדאורייתא ברוב בטל אלא שחכמים החמירו ואסרוהו והצריכו ששים התם נמי נימא דלא החמירו אלא אם איסורו אסור מן התורה מתורת ודאי אבל אם איסורו אינו אסור מן התורה אלא מתורת ספק בזה לא הוסיפו בו חכמים ואוקמוהו אדין תורה משום דגם זה הוא צורך גדול שלא נאסור כל התערובת ואוקמוהו אדין תורה דקימ"ל דמין במינו בטל ברובא:

וא"כ צריכין אנו להתבונן עם הא דביצה ג' ע"ב וספיקא אסורה ואם נתערבה באלף כולם אסורות וקאמר בש"ס התם סיפא אתאן לספק טרפה ופריך בש"ס ותבטל ברובא, ומשני מפני שדרכה לימנות וכמ"ד את שדרכו לימנות וכו' וכן פסק מרן בי"ד סי' ק"י ס"ט וז"ל ספק טריפה שנתערב באחרות כולם אסורות עד שיהא בהיתר כדי לבטל האיסור אם הוא מדברים שמתבטלים וכו' משמע אבל אם הוא מדברים שאינם מתבטלים לא בטל, וקשה הא ההיא דקאמר את שדרכו לימנות שנינו אינו אלא מדרבנן וא"כ כיון דספיקא לא גזרו רבנן בהא דהא התם נמי מיקרי צורך גדול שהרי אמרינן אפי' באלף לא בטיל, דבשלמא לדעת ר"ת שהביאו התוס' התם בד"ה ואחרות באחרות דפירש נתערבה באלף כולם אסורות אאיסור עצמו קאי דהיינו אוודאה קאי ולא אספיקא אתי שפיר,

אבל לסברת התרומות שהביא מהרש"ל בהגהותיו בספרו חכמת שלמה שכתב בשם ר"י דסובר נתערבה באלף קאי אספיקא קשה וכן לדעת מרן ז"ל בי"ד סי' ק"י קשה וצ"ע:

סימן ו

בענין מזיגת הכוס של קדוש ליל שבת ראיתי להרב חמדה ימים לשבת קדש פרק ז' בסופו בדף ס"ה ע"ב שכתב וז"ל ויהא זהיר כל אדם למזוג את הכוס בשעת הברכה באומרו ברוך אתה בפה"ג שענין המזיגה שגבה מאד בסודה חנוך מטטרו"ן אמר ויבא לו יין (הנה מכאן משמע דמסדר התורה הוא מטטרו"ן ועי' מש"כ בספרי הקטן "לך דוד" על החומש בתחילת פרשת בראשית ע"ש) דארמי ביה מייא בההוא יין, ואי לאו דארמי ביה מיא לא יכיל למסבל וכו', ואם לא מזגו בשעת הברכה יהא זהיר למוזגו אחר הקידוש וכו' עש"ב, הנה מלשונו שכתב יהא זהיר למזוג את הכוס בשעת הברכה ועוד הוסיף לבאר באומרו בא"י בפה"ג משמע דנחית לומר דלא ימזגנו קודם הברכה שהרי ביאר דבריו וגזר אומר ויקרא בשעת הברכה וביאר עוד באומרו ברוך וכו' דמשמע ולא קודם ומפשט לשונו משמע דלא ימזוג היין של קידוש עד לשעת ברכה ובעודנו מברך ברכת בפה"ג ימזוג היין, אלא שהדבר קשה לאומרו שיהא עוסק במזיגה והוא עודנו מברך בפה"ג ויהיה בשעת ברכה טרוד ועוסק במזיגה ועוד אין טעם לדבר דלמה לא יקדים ולא יאחר אלא בשעת הברכה דוקא, ולכן נראה לי דר"ל דבאומרו בא"י בפה"ג מיד ימזוג היין קודם שיברך אקב"ו דהיינו קודם קידוש שמקדש על היין והיינו דקאמר בשעת הברכה דהיינו ברכת היין וקידוש ולאחר אומרו בפה"ג והוא עדין עוסק בברכה שיאמר אחר כך הקדוש מיד ימזוג ולהכי סיים אומרו ואם לא מזגו בשעת הברכה יהא זהיר למוזגו אחר הקידוש משמע דמעיקרא קאמר קודם הקידוש ודוק, ט"ז לחדש מרחשון ש' תרצ"ד:

הלכות תשעה באב

סימן ז

בענין ברכת שים שלום בט"ב הנה הרב עיקרי הד"ט בא"ח בדיני ערב ט"ב וט"ב אות ז' העתיק משם הרב דגול מרבבה טעם לשלא יאמרו ברכת כהנים בט"ב משום דאסור בו שאלת שלום ואיך יאמר הש"ץ וישם לך שלום, והרב שכנה"ג בסימן תקנ"ט הגהת הטור נתן טעם משם הרד"א משום דאבל אסור בנשיאות כפים והיום כ"ע אבלי ציון נינהו:

עוד טעם אחר משם ספר תניא משום דכתיב ובפרישכם כפיכם אעלים עיני מכם וגו' עש"ב, איך שיהיה לכל הטעמים הנזכרים נ"ל שדוקא בנשיאות כפים שלא קבעוה בתפלה גם ליחיד וא"כ אינה ממטבע תפלה משום הכי גם בצבור אין לו לאומרה ש"ץ מהני טעמי הנזכרים אבל ברכת שים שלום שהיא מי"ח ברכות שקבעו בתפלה בין ליחיד בין לצבור היא ממטבע התפלה וצריך לאומרה ולא גרע מפרשת התמידים ומפטום

הקטורת ומפרק איזהו מקומן דאמרינן להו בתשעה באב משום שהם מטבע התפלה ואין כוונתו להתעסק בתורה אלא לומר מטבע התפלה ולכן נראה לי שלא לשנות בברכת שים שלום מהנוסח שנתקן לומר ולברך בכל יום תמיד, וכן שמעתי שבירושלים בק"ק חסידים ב"א העי"א אינם משנים בתפלת ט"ב משאר הימים כלל ומתפללים בטלית ותפלין כשאר הימים באין הבדל והפרש כלל, [א"ה וכן נוהגין פעה"ק ירושת"ו בכל הבתי כנסיות ובמ"ד החדשים שבכל השכונות כמנהג ק"ק ביא חוץ מארבע בכנ"ס העתיקות שבתוך העיר העתיקה נוהגים כס' מרן בסי' תקנ"ה] השם יבנה לנו בית מקדשנו וישיב בנים לגבולם וכהנים לעבודתם ולויים לדוכנם לשירם ולזמרם וימהר לגאלנו גאולה שלימה למען כבוד שמו הנקרא עלינו, ט"ז טבת שנת התרצ"ד:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות ראש השנה

סימן ח

לעניין אמירת ותשליך עי' מור"ם בא"ח סימן תקפ"ג סעיף ב' בהגה, אם חל יום ראשון של ר"ה בשבת עי' להרב שע"ת שם סק"ג דכתב משם הרב שבות יעקב דסובר אפי' חל יום ראשון בשבת אומרים ותשליך דלא כקיצור של"ה ע"ש ובברכי יוסף כתב משם הרמ"ז דלא יאמר בשבת, רק יעשה כן ביום שני של ר"ה דהיינו ביום ראשון בשבת אחר מנחה וכו' אך במח"ב כתב שהרב יוסף אירגאס לא היה חושש ואומרו אף בשבת וכן אנחנו נוהגים אחריו עכ"ל ה' שערי תשובה, ודע ידידי קורא נעים הא דסיים הרב שערי תשובה וכן אנחנו נוהגים אחריו, לאו מורנו הרב חיד"א הוא דחתים עלה ואינו מדברי המחב"ר, שהרואה בדברי המחב"ר יראה בעיניו דלא סיימוה קמיה הכי כאשר עיניך תחזינה משרים ואדרבה משמע מדבריו שם שאין לאומרו בשבת ע"ש דלא הכריע ומש"כ הרב שערי תשובה וכן אנחנו נוהגין נראה שהוא דברי עצמו של בעל שערי תשובה:

וכן ראיתי להרב עיקרי הד"ט שהעלה שאין לאומרו בשבת עי' בספרו בדיני ימים נוראים אות ל"ח וז"ל דחה סברת הרב שבות יעקב וכו' דסובר די"ל סדר ותשליך ביום ראשון של ר"ה אף כשחל בשבת ושגרם להרב שבות יעקב לומר כן לפי שסבר כן שהדברים כפשוטן, וליתא שהדברים עתיקים וע"פ הסוד וכמ"ש בשם הרמ"ז, והגם ששמע שמהר"י אירגאס ז"ל היה נוהג לאומרו בשבת, שמא לא נתברר אצלו שהרמ"ז מנע אמירתו בשבת וא"כ שב ואל תעשה עדיף, יוסף אומץ סוף סימן טו"ב הד"ט, ואני בעוניי מצאתי דאף לפי פשוטן של דברים יש לדחותו ליום שני שכן כתב הרב פרי מגדים בחלק אשל אברהם סימן תקפ"ג אות ה' וז"ל ובקצת מקומות ראיתי כשחל יום

ראשון בשבת הולכין אל הנהר ביום שני שהוא יום ראשון בשבת ואפשר מטעם הוצאה שנושאין עמהם הסדורים וכו' עש"ב, וכן אנחנו נוהגין בבית הכנסת החדשה של והראן יע"א לאומרו ביום שני של ר"ה כשחל יום א' של ר"ה בשבת נהגנו לעשות הסדר ביום שני של ר"ה וכדכתב הרב פמ"ג, [א"ה עי' בספר דברי שלום להרב החסיד ראש רבני בית אל נכד הרה"ח המקובל האלק'י שר שלום שרעבי זיע"א דפוס שני מש' תרמ"ג הנדפס פעה"ק ירושת"ו ע"י נכדו שכ' שם במנהגי ק"ק בית אל אות ע"ז וז"ל סדר תשליך אומרים אותו בבהכ"נ, ואומרים אותו אפי' אם חל ר"ה בשבת ע"כ, וכן המנהג בירושת"ו בכל הבכ"נ ובמ"ד כמנהג בית אל]:

הלכות לולב

סימן ט

כתב מרן ז"ל בש"ע א"ח סימן תרמ"ה סעיף א' וז"ל לולב שנפרדו עליו זה מעל זה ולא נדלדלו כעלי החריות כשר אפי' לא אגדו עכ"ל, וכתב מור"ם בהגה ע"ז ומ"מ מצוה מן המובחר בלולב שאין עליו פרודות לגמרי יעו"ש:

והנה משמעות דברי מור"ם ז"ל דמצוה מן המובחר הוא בשאין פרודות כלל, אלא שאנכי הרואה שדברי תקוני הזוהר מנגדים לזה והכי איתא בתקונא חמשין ושתא דף פ"ט ע"ב וז"ל כמה דאוקמוה וכנפיהם פרודות מלמעלה וגו' ואינון מתייחדין לתתא כגון לולב דאיהי אגודה חדא לתתא בכל אילין מינין דהדס וערבה דאינון תלת הדסים ותרין ערבות ואיהו בפרודא לעילא דענפין מתפרדין לימינא ושמאלא ובגין דא נפרדו עליו כשר וכו' עש"ב, הרי משמע שעלי הלולב יהיו פרודין מלמעלה לימין ולשמאל ואין לאוגדם משום דכתיב וכנפיהם פרודות מלמעלה וזהו עיקר מצותם ואין להתעקש ולומר שדברי הזוהר קאי על ארבעה מינים שיהיו פרודות מלמעלה שאין זה כלום כאשר ישפטו עיניך משרים, ועי' להט"ז סק"ב מה שהשיג על מור"ם ע"ש, ואנכי הד"ך נ"ל ליישב דברי מור"ם ז"ל דהא דקאמר שאין עליו פרודות לגמרי ר"ל דמצוה מן המובחר שלא יהיו עליו פרודות לגמרי אלא במקצת יהיו פרודות זהו מצותן ולא לגמרי פרודות וכן משמע ג"כ מדלא קאמר שאין עליו פרודות כלל משמע דלעולם פרודות אלא שאין פרודות לגמרי אלא עדין מחוברין במקצת וכן משמע ג"כ מדברי מור"ם לקמן בהג"ה סימן תרנ"א סעיף ט' שכתב טורף הלולב ומכסכס העלין בכל נענוע ע"ש, ואי סובר שמצותו שיהיו מחוברין עליו לגמרי ואין בהם פירוד כלל היאך קאמר ומכסכס העלין כיון שמחוברין יעלו אלא פירושו כדכתבינן, ודע דמש"כ מרן הש"ע בסימן תרמ"ה כשר אפי' לא אגדו דמשמע דלא מיבעיא אם אגדו שהוא כשר ולפי דברי הזוהר מצותו היא אם איהו בפרודא לעילא

דמרן קאי אמתניתין דקתני נפרדו עליו והיינו שהעלין עומדין פרודין מהשדרה כענפי האילן דקתני עלה ר"י אומר יאגדנו מלמעלה שיהיו עולין עם השדרה, על זה מרן קאי וקאמר כשר אפי' לא אגדו, אבל הזוהר דקא' ואיהו בפרודא דהיינו דעליו פרודות זה מעל זה והם עולין עם השדרה ודוק ואם הוא עדין כמקל שלא ניכר בו עדין פירוד העלין נראה מהדרישה שהוא פסול עיין בדרישה סימן תרמ"ה, ועמ"ש בספרי ב"נפש דוד":

הלכות מגילה

סימן י

כתב מרן ז"ל הלכות מגילה סי' תרצ"ו סעיף ז' יש מי שאומר שאונן מותר בבשר ויין, דלא אתי עשה דיחיד דאבילות ודחי עשה דרבים דאורייתא לשמוח בפורים דדברי קבלה נינהו שהם כדברי תורה עכ"ל והוסיף מורם ז"ל וכתב וכ"ש שחייב במקרא מגילה ותפלה וק"ש וכו' עש"ב. ויש להתבונן בזה דלפ"ז למה אמרו חז"ל דאונן פטור מכל המצות שבתורה נימא נמי בזה דלא אתי עשה דאבילות דיחיד ודחי כל המצות דרבים כגון ק"ש וכיוצא בהם וכ"ש למה שהוסיף מורם וכתב וכ"ש דחייב במקרא מגילה וכו'? ויש לומר דשאני הכא שהם שני הפכים דאם יש שמחה אין אנינות שאין אנינות אלא בלב ואין שמחה אלא בלב לב שמח יטיב גהה וגו' וכיון דחייב לשמוח בפורים משום דחיילא עליה שמחה דרבים להכי חייב בכל המצות בין דאורייתא בין דרבנן שכיון דפקע מיניה אנינות משום שמחה דרבים הרי אין כאן אנינות היום הזה ולהכי חייב בכל המצות ונכון ואמת ויציב וא"כ לפ"ז גם בחול המועד לכאורה שהאונן מותר בבשר ויין ובק"ש ובתפלה דשם נמי כתיב ושמחת בחגך וכ"ש הוא מפורים אלא דביום שמוטל עליו לקוברו אין להתפלל עד אחר קבורה כמ"ש מורם כאן בהגה (דהעוסק במצוה פטור מן המצוה) וקשה על זה מהא דפסק מרן בש"ע לעיל בסי' תקמ"ח סעי' ה' וז"ל אע"פ שאין אבילות נוהג במועד אנינות נוהג בו שאם מת לו מת בחה"מ אסור בדברים שהאונן אסיר בהם וכו' עש"ב, וכתב הרב מגן אברהם שם ס"ק ו' וז"ל אנינות נוהג בו שאסור בבשר ויין וכו' עש"ב, והכא משמע אפילו רוצה לקוברו בו ביום שחל עליו אנינות מ"מ מותר בבשר ויין וכמו כן קשה ממה שכתב מרן ביו"ד סי' שמ"א סעי' א' וז"ל ואם רוצה לקוברו בי"ט ראשון ע"י עממין אסור בכולן וכ"ש בי"ט שני שהוא בעצמו יכול לקוברו שחל עליו כל דברי אנינות עכ"ל ע"ש, ואפשר לומר דמשום הכי כתב מרן ז"ל בלשון יש מי שאומר שהוא פליג על מש"כ מרן בסי' תקמ"ח ועל הא דיו"ד סי' שמ"א. א"נ יש לומר דשאני פורים דכתיב ביה מפורש משתה ושמחה שחייב בבשר ויין. או יש לומר דשאני פורים שעשו חיזוק לדבריהם יותר מדברי תורה ובזה לא סתרי דברי מרן אהדדי, א"נ יש

לומר דשאני פורים שהוא יום אחד ואם לא עכשיו אימתי מה שאין כן בחג דיש לו זמן לשמוח דתשלומין כל שבעה אלא דלכל זה לא הוה להו לאחרונים לאשתוקי מניה, י"ד לחדש טבת שנת התרצ"ד שהיא שלח אור"ך ואמתך וגו':

יורה דעה

הלכות כבוד אב ואם

סימן א

כתב מרן ש"ע ביו"ד סי' ר"מ סעי' ב' איזהו מורא אב לא יעמוד במקומו וכו' ולא יקראנו בשמו לא בחיו ולא במותו אלא אומר אבא מארי וכו' ע"ש וקשה לי על זה מהא דמצינו במלכים א' ב' כ"ד שכתוב לאמר ועתה חי ה' אשר הכיינני ויושיביני על כסא דוד אבי וגו' ולאביתר הכהן אמר המלך וגו' כי נשאת את ארון וגו' לפני דוד אבי וגו' וכן קשה מפסוק מפורש בתורה (בראשית לא מב) לולי אלהי אבי וגו' ופחד יצחק וגו' וכן (בפרשה לב יוד) שם עוד ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק וגו' ועוד שם (מח טו) ויברך את יוסף וגו' אשר הלכו אבותי לפניו אברהם ויצחק ושם פ"ז ושם אבותי אברהם ויצחק וגו' עוד שם (מ"ט ל"א) שמה קברו את אברהם וגו' שמה קברו את יצחק ואת רבקה וגו' וצריך להתבונן בכל זה:

ואע"פ שמצאנו להרמב"ם שהוא מאריה דהאי דינא כתב בהלכות ממרים בפרק שלישי הלכה ג' וז"ל יראה שאין נזהר בכך אלא בשם שהוא פלאי שאין הכל דשין בו אבל השמות שקוראין בהם את העם כגון אברהם יצחק ויעקב משה וכיוצא בהם בכל לשון ובכל זמן קורא בהם לאחרים שלא בפניו ואין בכך כלום עש"ב, מ"מ היינו דוקא אם קורא לאחרים בשם זה, ועוד שלא בפניו אבל באם זוכר שם אביו בשמו לא נאמר דבר זה, וכמו שדקדק בלשונו לשון חכמים מרפא קורא לאחרים דמשמע אבל לא לו וכמ"ש ג"כ מרן הש"ע ומורם בהגה סעי' ב' וכן כתב הרב ט"ז שם ס"ק ד' וכן כתב הש"ך בסי' רמ"ב ס"ק כ"ג, והנה לפי מש"כ הרב ברכי יוסף חיו"ד בסי' ר"מ אות ד' כשמתפלל על אביו או רבו מותר להזכיר שמו כי שלמה בדברו עם השם אמר דוד אבי ע"ש, וא"כ לפ"ז לא קשה מפסוק לולי אלהי אבי ופחד יצחק וגו' וכן מפסוק ויאמר יעקב אלהי אבי אברהם ואלהי אבי יצחק וגו' משום שאין גבהות לפני המקום. אלא דעדין קשה מהא דשלמה במלכים א' סי' ב' הנז' וכן קשה ג"כ מהא דיעקב שאמר שמה קברו את יצחק ואת רבקה וגו' ל וראיתי להרב חיד"א בשיורי ברכה בשיורי שיריים דין ב' שם שנשא ונתן בזה ולבסוף כתב וז"ל ולדעתי הקצרה עיקרן של דברים דאביו או רבו אם אומר

מארי או אבי שרי להזכיר שמם ואין חילוק בין מזכיר שמו קודם ואומר כך, פלוני אבי או מורי או אבי או מורי פלוני שלא כמ"ש בפרשת דרכים עכ"ל:

ואני הד"ך אומר שעדיין לא איפרק מחולשא מהא שאמר יעקב שמה קברו את אברהם ואת שרה אשתו שמה קברו את יצחק ואת רבקה אשתו שהזכירם בשמם הגם שלא אמר אבא או אימא, וצריך לומר דשאני התם דקאמר שמה קברו ושמה קברו משום שאין שלטון ביום המות, אבל בעלמא צריך לומר אבא או אבי או מרת אמי ואז יכול להזכיר שמם ודוק:

הלכות צדקה

סימן ב

הנה בספרי הקטן ח"ב לעיל בה' צוואות ד' קכ"ט ע"ד העליתי דבצדקה לעניים נמי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט ונפרעים גם מן היורשים והבאתי ראיה לזה מסוגיא דערכין דף ו' ע"ש מה שכתבתי על מה שהשיג רבינו מורם בתשובותיו על תשובת מרן ז"ל מהר"י קארו זצ"ל שהובאה בספרו אבקת רוכל ע"ש, ומפני שהתבוננתי על דברי התוספות שם בד"ה כי פליגי באם הזיק וכו' שדבריהם צריכין ביאור לכן צריך אני להעתיק דברי הש"ס דהתם ולפרש דבריו ובזה יתבארו דברי התוספות בדבור הנז' והכי איתא במשנה התם הגוסס והיוצא ליהרג לא נידר ולא נערך וכו' רבי יוסי אומר נודר ומעריך ומקדיש ואם הזיק חייב עכ"ל המשנה, ובגמ' רבי יוסי אומר וכו' ותנא קמא מי קאמר דלא? ומשני אלא בנודר ומעריך כ"ע לא פליגי כי פליגי באם הזיק ת"ק סבר אם הזיק אינו חייב בתשלומין ורבי יוסי סבר אם הזיק חייב בתשלומין, במאי קמיפלגי אמר רב יוסף במלוה על פה גובה מן היורשים וכו' ע"ש:

והנה לכאורה קשה דמאי מתרץ הא עדין הפירכא במקומה עומדת ונימא נמי הכי ות"ק מי קאמר שאם הזיק הוא פטור, ועוד קשה שאם עיקר פלוגתייהו במלוה ע"פ אם גובה מן היורשים א"כ למה נקט התנא פלוגתייהו באם היה גוסס או יוצא ליהרג והזיק הו"ל למנקט פלוגתייהו בבריא ולא יש עליו חיוב מיתה, והזיק ומת אם הניזק גובה מן היורשים או לא? ויש לומר דה"ק מדמצינו לת"ק נקט במילתיה לא נידר ולא נערך משמע אבל נודר ומעריך ומקדיש, ומדלא נקט נמי במילתיה ואין לו חיוב אם ניזק, משמע שדוקא אינו נידר ואינו נערך אבל נודר ומעריך כסברת רבי יוסי, אבל חיוב נזק לא שייך בו אפילו אם הזיק הוא אינו חייב בנזק וכ"ש שאין בו חיוב אם ניזק, ועל משמעות דבר זה בא ר' יוסי לחלוק עליו ואמר אם הזיק חייב, וע"ז אמר רב יוסף בגמרא דטעמא דת"ק דאמר נדרו נדר והערכתו הערכה כשאר בני אדם אבל אם הזיק לאו בר חיובא לחייב

יורשים לשלם משום דבעלמא סובר ת"ק מלוה ע"פ אינה גובה מן היורשים, וא"כ אפי' אם כשהזיק היה בריא ומת אין הניזק גובה מן היורשים וכ"ש אם הוא גוסס או יוצא ליהרג ולהכי לא נקטיה במילתיה כלל. אבל רבי יוסי סובר בעלמא מלוה ע"פ גובה מן היורשין ולהכי נקטיה הכא לרבותא שאפי' שהיה גוסס או יוצא ליהרג דגברא קטילא הוא אפילו הכי חייב:

והתוספות שם בד"ה כי פליגי באם הזיק כתבו ובאם הקדיש לא פליגי שמיד שהקדיש חל ההקדש, ולא דמיא למלוה (ר"ל שהקדש אלים טפי ולהכי לא דמיא למלוה) אבל יש להקשות אמאי לא פליגי באם נדר והעריך (דסלקא דעתייהו שהנדר והערך לא דמו להקדש) ויש לומר דנקט הזיק משום דקתני חייב בתשלומין משמע דאהזיק לחודיה פליגי (רצונם לתרץ קושיתנו שהקשינו בש"ס דלמה בחר הש"ס יותר לומר דפליגי בהזיק יותר מנודר ומעריך אם משום דת"ק לא קאמר דלא, גם בהזיק לא קאמר דלא, להכי קאמרי התוספות דנקט הזיק דפליגי בו משום דרבי יוסי נקט בדבריו חייב בתשלומין מה דלא נקט ליה ת"ק אפילו ברמז דבשלמא ענין נדר והערכה מדנקט ת"ק לא נידר ולא נערך דוק מינה אבל נודר ומעריך א"כ בזה לא פליגי אבל ענין הזיק דלא נקט ת"ק שאם הוזק אין בו חיוב נזק, לית לן לדיוקי שאם הוא הזיק לחייבו, וא"כ ודאי ת"ק סובר גם באם הזיק הוא פטור ולכך לא הוצרך להזכיר ענין חיוב או פטור נזק בגוסס ויוצא ליהרג, ועל זה בא ר' יוסי לומר דגם הגוסס ויוצא ליהרג חייב בנזק) ובנודר ומעריך שמא יחול מיד (נ"ל דצ"ל משום שחל מיד) ולהכי גובה מן היורשין (ור"ל כדין הקדש דגם הוא אלים טפי ממלוה שזה איסור ממון גבוה וזה איסור ממון הדיוט) ונודר ומעריך איצטריך דס"ד הואיל ואינו נידר ואינו נערך גם נודר ומעריך אינו קמ"ל דנודר ומעריך ומקדיש משום דקשיא להו דלפ"ז דנודר ומעריך שמעינן מדברי ת"ק דקאמר לא נידר ולא נערך דמשמע אבל נודר ומעריך א"כ למה נקטינהו כלל ר' יוסי בדבריו כיון דגם ת"ק מודה שכן משמעות דבריו, ולא הו"ל לרבינו הקדוש לומר במתני' אלא ר' יוסי אומר אם הזיק חייב ותל"מ ולהכי כתבו התוספות דנודר ומעריך איצטריך למנקטינהו משום טעותא דהוה ס"ד לומר הואיל ואינו נידר וכו' ודוק:

ודע דמ"ש התוספות דנודר ומעריך ומקדיש לא פליגי משום דחל מיד וחייב לשלם נדרו, לאו מניה דידיה דא"כ גם במזיק נמי חייב לשלם איהו אם עדין חי גם לת"ק, אלא מיירי דבעו לגבות מן היורשין משום שמת הנודר מיד, ות"ק מחלק בין נודר להזיק דנודר גבי מן היורשין והזיק לא גבי מן היורשין, ורבי יוסי סבר כהדדי נינהו ובכולן גבי מן היורשין דגם מזיק גבי מן היורשין כדאמר בש"ס משום דסבר מלוה על פה גובה מן היורשין לרב

יוסף, ולרבא משום דמלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא. וכן אין לומר דהאי דקאמר בש"ס שנודר ומעריך כ"ע לא פליגי דמיירי דעמד בדין מהאי טעמא דא"כ גם בהזיק ג"כ חייב לת"ק כיון דעמד בדין דתו לא מיקריא מלוה על פה עי' רש"י ד"ה מלוה ע"פ כגון זה שהזיק וכו' וכן מוכח מסתמא דמתני' דבבא בתרא דף קע"ה החופר בור בר"ה דקתני ולא עוד אלא שאם מת השור יורשי בעל הבור חייבים לשלם דמי השור לבעליו, ואוקמוה בעמד בדין אלמא דאם עמד גם בהזיק חייבים היורשים לשלם גם לסתם מתני' עי' לקמן ז' ע"א ברש"י ד"ה חייבין לשלם אלמא וכו' ע"ש, אלא על כרחך דמיירי דעדין לא עמד בדין לא בנודר ולא במזיק ודוק. והא דקאמר הש"ס לקמן כ' על האי דקאמר במתני' ובברייתא אם אמר ערכי עלי ומת יתנו היורשין, ש"מ מלוה ע"פ גובה מן היורשין עי' מה שכתבנו לעיל בסמוך ביישוב קושיא זו. ועוד יש לומר דהא דקאמרינן הכא דנודר ומעריך חל מיד ואלים טפי ממלוה אינו אלא אליבא דת"ק דדייקינן מניה דקאמר שאינו נידר ולא נערך, הא נודר ומעריך שפיר דמי, היינו משום דסבירא ליה דנודר ומעריך ומקדיש אלים טפי אבל מזיק לא משום דלא נקט מזיק כדאמרן לעיל, אבל ר' יוסי פליג על זה וסבירא ליה דשוין הן ובכולן אין לחייבו אלא משום דקימ"ל מלוה על פה גובה מיורשין להכי גם בנודר ומעריך ומקדיש גובה מיורשין ולא משום דאלימי טפי, והא דקאמר כ"ע לא פליגי לענין דינא, אבל כל אחד לטעמיה אזיל ובהכי ניחא קושית התוס' דהקשו דלמה נקט ר' יוסי נודר ומעריך, דלפ"ז אתי שפיר דבא לומר דכולהו טעמא חד אית להו מעריך ומקדיש ומזיק לדעת רבי יוסי, ומשום הכי פריך לקמן ד"כ על האומר ערכי עלי דקתני יתנו היורשין ש"מ מלוה ע"פ גובה מן היורשין ור"ל וא"כ סתם לן תנא כר' יוסי דס"ל הכי ומשום דקימ"ל הלכה כר' יוסי דנימוקו עמו ודחי לא תשמע ממתני' הכי דמלוה ע"פ גובה מן היורשין בעלמא דשאני הכא שהיא מלוה הכתובה בתורה היא, וזה דעת רב יוסף ולרבא דקאמר הכא דפליגי במלוה הכתובה בתורה אי ככתוב' בשטר דמיא, פריך התם ש"מ מלוה הכתובה בתורה ככתובה בשטר דמיא וסתם לן תנא הכא כר' יוסי, ודחי הכא במאי עסקינן בשעמד בדין, וה"ה דהוה מצי לומר דטעמא דערכי עלי, משום דנודר ומעריך חל מיד וכתנא קמא אתיא:

סימן ג

בש"ס ערכין ו' אלא בנודר ומעריך ומקדיש כ"ע לא פליגי, רוצה לומר שנדרו נדר והקדישו הקדש כמ"ש רש"י והתוספות, ונראה הטעם דסוגיא זו אזלא כמ"ד בגט פשוט קע"ה דבר תורה אחד מלוה בשטר ואחד מלוה ע"פ גובה מנכסים משועבדים משום דשעבודא דאורייתא אלא דאמרו מלוה ע"פ אינה גובה משום פסידא דלקוחות, ולהכי

פליג בהזיק דוקא ת"ק סבר כיון דתקינו שמלוה על פה אינה גובה מלקוחות א"כ הפקיעו רבנן במלוה שעבוד נכסיו שבממון יכולים להפקיע ולהכי מהיורשים לא גבי שהיורשין כלקוחות שהרי היו ברשות אחד וחזרו לרשות אחרת שכבר סילקו והפקיעו חכמים שעבודא ולא פלוג כדי שתעמוד תקנתם, אבל לענין נדר והקדש דאיסורא לא, ור' יוסי סבר גובה מן היורשין כיון דלא שייך בהו טעם הלקוחות משום הפסידא ולהכי אוקמוה אדאורייתא דגובה ממשועבדים. אבל סוגיא דלקמן דף כ' דאומר ערכי עלי דקתני יתנו היורשים וקאמר בש"ס ש"מ מלוה ע"פ גובה מן היורשים, אזלא כמ"ד דהיינו בשיטת רבה דס"ל אחד מלוה בשטר ואחד מלוה על פה דבר תורה אינה גובה אלא מנכסים בני חורין מ"ט שיעבודא לאו דאורייתא ומ"ט אמרו מלוה בשטר גובה מנכסים משועבדים כדי שלא תנעול דלת בפני לווין וכו' ע"ש ולהכי פריך ש"מ מלוה על פה גובה מיורשין ודלא כרבה וכו':

סימן ד

עיין בתשובות רמ"א סי' מ"ז וסי' מ"ח במה שהשיב על דברי מרן מהר"י קארו במ"ש בספרו הקדוש אבקת רוכל, והבאתי דבריהם בספרי הקטן "קרית חנה דוד" לעיל בחלק שני דקל"ב ע"ב תשובת מרן היא בספרו הנז' סי' פ"ג ותשובת מורם בסי' מ"ז זכר כולם לברכה לחיי העולם הבא, זכותם וזכות תורתם וקדושתם קדושת עולם קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא תגן בעדנו ובעד בנינו ובעד כל ישראל אחינו כל בני הגולה, אלופנו מסובלים ככל אשר יורונו אין פרץ ואין יוצאת ואין צווחה ברחובותינו, כל אשר יאמר לכם יוסף תעשו, ותורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב זיע"א:

הנה מור"ם ז"ל שאל למהר"י קארו ז"ל חמש שאלות שהם חמשה בריחים למשכן ולאהל, והבריח התיכון שהוא השלישית יצא לטעון טעון אחר שהוא כענינו שהנדר שנדר האב ומת סובר מור"ם ז"ל שאין לכוף ליורשים לקיים נדר אביהם, וכתב וז"ל וכן משמע בתוספות פרק קמא דערכין דף ז' ע"ש דנודר ומעריך אין היורשים צריכין לקיומיה דהוה ליה מלוה על פה ואינה נגבית מן היורשין, וכן הוא בפרק האומר משקלי עלי דף כ' ע"א והיא משנה שלימה הנודר ומת אין היורשים חייבים לשלם וכו' ועוד דאף אם היה חל הנדר על אביהם אין היתומים צריכין לשלם רק משום דמצוה על היתומים לפרוע חוב אביהם וכו' אבל מיהא אין כופין עליה וכו' וכאן אין היורשים רוצים בדבר זה וכו' ע"ש: **ואני** תמיה ונוראות נפלאתי על המראה הזאת שמראה מקום לתוספות דפרק קמא דערכין דכלפי לייא, דהרואה בתוספות הנז' בעיניו יראה ולבבו יבין שמפורש לה להיפך שהרי כתבו דנודר ומעריך יחול מיד, וגובה מן היורשין, וז"ל בד"ה כי פליגי באם הזיק

באו"ד ונודר ומעריך שמא יחול מיד (נ"ל דצ"ל משום שחל מיד כמ"ש לעיל) ולהכי גובה מן היורשין וכו' ע"ש, הרי לך בהדיא שכתבו דנודר גובה מן היורשין, ואם רבינו משה גורס כמו גרסת הספרים שכתוב בהם אבל גובה מן היורשין, ולשון אבל דכתבו התוספות אינו מן הישוב ועל כרחך כפי גרסת אבל צריך לגרוס בתוספות הכי ונודר ומעריך שמא יחול הנדר מיד, אבל אינו גובה מן היורשין וכפי זה יש לומר שכך היתה גרסת מורם בתוספות, ואם כנים וצדיקים אנחנו בזה נ"ל דעדין דרך זה אינו מעלה ארוכה דכפ"ז הא דקאמר במתני' רבי יוסי אומר נודר ומעריך ומקדיש היינו לומר דנדרו נדר והקדשו הקדש ומחוייב הוא לקיים נדרו בעודנו חי דחיובא רמיא עליה קודם שיהרג וא"כ גם מה שגמר אומר רבי יוסי בדבריו וקאמר דאם הזיק חייב היינו ג"כ שהוא חייב בתשלומי נזקו בעודנו חי דמאן פלג לך וכל דבריו דר' יוסי סובבים הולכים אדידיה ולא על היורשין דהא בחדא מחתא מחתינהו, ועל זה ודאי קאי גם ת"ק דמודה הוא שמחוייב בעודנו חי שאינו נעשה חפשי מן המצות גם בנגמר דינו באם הזיק, וא"כ קשה לפ"ז מאי קאמר בש"ס במלוה ע"פ גובה מן היורשין קמיפלגי, היורשין מאן דכר שמייהו הכא, אלא על כרחיך לומר דחיובא דקאמר רבי יוסי קאי איורשין וא"כ גם בנודר ומעריך דקאמר קאי היורשין לא מניה דידיה, דמיניה דידיה פשיטא ומאי קמשמע לן ולפ"ז עיקר הגירסא בתוספות במקום אבל צריך לגרוס ולהכי כנוסחא הכתוב' בגליון הש"ס והדרא קושיא לדוכתה על רבינו משה?

עוד קשה לי על דברי מי שגדול ז"ל דכתב דנודר ומעריך אין היורשין צריכין לקיומיה דהו"ל מלוה על פה ואינה גובה מן היורשין וכו' קשה לי על דבריו ז"ל דהא בפרק גט פשוט קע"ו ע"א קאמר בש"ס אמר רב פפא הילכתא מלוה על פה גובה מן היורשין וכו' וכן פסק הרמב"ם ז"ל הלכות מלוה ולוה פרק י"א הלכה ד' וז"ל כל מלוה וכו' ע"ש וכן פסק מרן בחומ"ש סי' ק"ז סעי' א' ע"ש. וז"ל הרמב"ם בפירוש המשניות בפרק קמא דערכין, ומחלוקת ת"ק ור' יוסי אם הזיק שר' יוסי סובר שדין תורה שמי שהזיק ישלם הרי זו מלוה הכתובה בשטר וגובה מן היורשין ות"ק וכו' וכל זה לדעת האומר מלוה ע"פ אינה גובה מן היורשין וכבר ידעת שפסק ההלכה הוא שעל פי מעשינו היום שמלוה ע"פ גובה מן היורשין, ולפי זה אם הזיק נוטלין כנגד הנזק מעזבונו עכ"ל, הרי לך בפירוש דקימ"ל שמלוה ע"פ גובה מן היורשין וא"כ נודר ומעריך לא גרע ממלוה ע"פ שגובה מן היורשים, אם הנערך עמד בדין עי' בפרק חמישי דמשנה ד' בהרב מברטנורא ובהרב תוספת יו"ט ד"ה הנודר והנידר יתנו היורשין וצ"ע:

עוד קשה לי על דבריו ז"ל דכתב דמלוה ע"פ אינה נגבית מן היורשין וכן הוא בפרק האומר משקלי עלי דף כ' והיא משנה ערוכה ושלימה הנודר ומת אין היורשין חייבים לשלם וכו' ע"ש והוא תמוה שהרי שם בפרק ה' משנה ד' מפורש יוצא האומר ערכו של פ' עלי מת הנודר והנידר יתנו היורשים, דמיו של פ' עלי מת הנודר יתנו היורשים מת הנידר לא יתנו היורשים שאין דמים למתים ע"כ ע"ש הרי להדיא שאם מת הנודר והמעריך יתנו היורשין אם העריך לאחרים או אמר דמי פ' עלי הגם שהמעריך או הנודר מת יתנו היורשין ודוקא במעריך עצמו או בנודר דמי עלי הוא שיש חילוק בין מעריך לנודר שהמעריך מפני שדמיו קצובין הגם שמת המעריך אם עמד בדין יתנו היורשין, והנודר אם מת הגם שעמד בדין כיון שמת הנידר קודם שאמדוהו לא יתנו היורשין מפני שלא נתחייב מעולם כשהיה חי כיון שמת קודם שאמדוהו כדאיתא במשנה ב' כיצד האומר ערכי עלי וכו' וע"ש בש"ס וברבינו עובדיה ובפירוש הרב תוספת יו"ט, איך שיהיה אם הוא העריך לאחרים או נדר דמי אחרים לית דין ולית דיין דלכ"ע צריכין היורשין ליתן אבל צריך שהנידר יעמוד בדין משום גזרת הכתוב דוהעמידו לפני הכהן ודוקא אם נדר דמי פ' עלי צריך העמדה בדין אבל אם נדר כו"כ להקדש שהדבר קצוב אליבא דכ"ע חייבים היורשין ליתן אם ירשו נכסיו כדי לשלם נדרו כדמוכח בש"ס, איך שיהיה דברי רבינו משה איסרלן ז"ל צריכין לי עיון ואשר אנכי רואה שהאמת הוא שמבין ריסי עיני הרב זצ"ל נראה שהיתה נוסחתו בתוספות אבל אין גובה מן היורשין, ולמה שאמר שמשנה שלימה שהנדר אין גובה מהיורשין היינו משום שבש"ס אוקי מתני' שבדף כ' בעמד בדין משמע דאי לא עמד לא חייבים היורשין לשלם נדרו והערכתו זהו הנראה לענ"ד כוונת הרב בזה, אלא שכבר כתבנו שאין ראיה מכל זה כמו שערכנו לפניך קורא נעים בדברינו אלו הן הנאמרין ומונחים לפניך ובמה שכתבנו בתשובה דחלק שני ח"מ סי' ד' הנ"ל:

הקורא נעים השתונן והתבונן והכונן בעיניך והבטת מה אתה רואה בראייה לבבית ושכלית אם יגעת ומצאת ויש אחרית תקותך לא תכרת והראהו בעליל וכתוב זאת זכרון בספר ושים באזני זקני ישראל יפוצו מעינותיך חוצה ברחובות פלגי מים מי יתן ידעתי ואמצאהו אענדנו עטרות לראשי אמת קנה, השם יעמידנו על האמת והשומר אמת לעולם אל יצל מפינו דבר אמת לעולם אמן:

ודע אחי כי אחרי זמן רב שכתבתי כל זה ה' אינה לידי ספר חיים ביד להרב רבינו חיים פאלאג"י וראיתי לו להרב ז"ל שעמד בזה וראיתי לו כל מה שכתב בזה ובאמת עדין לא איפרק מחולשא ולא הרוה צמאוננו ואת נפשנו הצמאה להתבונן ולהשתונן ולהניח

ולהשקיט את המייתנו שאון וקצף העולה מתוך רתיחת מחשבת לבנו בענין זה עיין עליו בתשובה דסימן צ"ב, עשרים לחדש טבת ש' התרצ"ד פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות מילה

סימן ה

מעשה היה שראובן יש לו מילה של בנו ביום שמיני ובאותו יום אירע לו מילתא שמת לו אביו קודם המילה ואינו נקבר עד עבור חצות ונסתפקו אם מקדימין המילה ואחר כך קבורת האב או קבורת האב קודם, וראובן דר בחצר בפ"ע והאב היה דר בחצר אחרת באופן שאין המילה נעשית בחצר המת מי קודם?

תשובה הנה היה נראה לכאורה דעדיף טפי להקדים המילה קודם הקבורה מפני שלאחר הקבורה חל עליו אבלות וסעודת הבראה וחליצת מנעל ועטיפת הראש ואסור לצאת מביתו וכל דיני אבלות, ואיך יצא מזה וילך לעשות מילת הבן והוא אבל וחפוי ראש ועל שפם יעטה האנק דום ואיך יצא לחוץ וליכנס לבית השמחה משום הכי מקדימין המילה קודם לקבורת אביו קודם שיחול עליו כל זה יעשה המילה לבנו והוא באבילות דיום ראשון שהוא יום המיתה והקבורה שהוא מדאורייתא זהו טעמי טעם לשד:

ואחר ההתבוננות נראה דהקבורה קודמת לדידיה דהיינו שקבורת אביו קודמת למילת בנו משום דכל זמן שלא קבר אביו הוא אונן וקימ"ל שאונן פטור מכל המצות וכמו שפסק מרן בש"ע יו"ד סי' שמ"א סעיף א' וז"ל מי שמת לו מת שהוא חייב להתאבל עליו קודם קבורה וכו' ואפי' הוא בעיר אחרת אינו מיסב ואוכל ואינו אוכל בשר וכו' ואינו מברך ברכת המוציא ולא ברכת המזון ולא מזמנים עליו אפילו אם אוכל עם אחרים שמברכים לא יענה אחריהם אמן ופטור מכל מצות האמורות בתורה ואפי' אם אין צריך לעסוק בצרכי המת כגון שיש לו אחרים שעוסקים וי"א אפילו אם ירצה להחמיר על עצמו לברך וכו' אינו רשאי וכו' וכן פסק ג"כ בא"ח סי' ע"א סעי' א' מי שמת לו וכו' פטור מק"ש ומתפלה ואפי' אם רוצה להחמיר על עצמו ולקרות אינו רשאי וכו' עיין שם, הרי לך בהדיא דכל זמן שלא נקבר המת הוא נקרא אונן ופטור מכל המצות וא"כ לא יתחייב למול את בנו עד שיקבור את מתו ולכן נראה עיקר לדינא קבורת אביו קודם ואז יתחייב במצות למול את הבן וטעמא הוא דעיקר מצות מילה היא על האב כדפסק מרן ז"ל בי"ד סימן ר"ס וז"ל מצות עשה לאב למול את בנו וכו' ע"ש, וכיון דהשתא בהאי מצב הוא אונן דקימ"ל שפטור מן המצות לכן ממתינין עליו עד יעבור זעם ואז יתחייב במצות ויטול את שלו שימול את בנו הגם דקימ"ל שאם לא מל האב את בנו חייבים בית

דין למולו כמו שפסק מרן שם בסימן רס"א ע"ש היינו אם לא רצה האב למול את בנו ועובר על מצות וביום השמיני ימול וגו' אבל הכא הוא רוצה לקיים מצות וביום השמיני ימול אחר שיקבור את מתו ועכשיו אריא הוא דרביע עליה שלא לקיים מצוה בזריזות תיכף ומיד ולאלתר עד יעבור זעם ואז יקיים המצוה כמצווה ועושה שנוטל עליה שכר ולכן אינו בדין להעביר ממנו המצוה על אותה שעה שהיה פטור כיון דבשיהוי קצת לא נדחית מצות וביום השמיני, ומשום הכי הטוב והישר הוא לעכב ולשהות המצוה קצת עד שיקברו את מתו ואז יעשה מצות מילה בחיובא דרמי עליה ולא קודם קבורה שהוא אונן ופטור מכל המצות גם מהראנ"ח הביאו הרב ברכי יוסף סימן שמ"א אות ו' לא רצה שאוננת תחלוץ ומהרימ"ט בתשובת אה"ע סימן ס"ז מסיק דטעמיה משום דחליצה מצוה ואונן פטור מכל המצות יע"ש:

אחר כך ראיתי למהרש"ל בתשובותיו סי"ע העתיק דבריו הרב ט"ז בסוף סימן שמ"א והצצתי בתשובתו הנז' וראיתי להרב שמתחילה כתב כמ"ש אנן בענ"ד בלשון האחרון שאין להקדים המילה קודם הקבורה משום שאונן פטור מכל המצות אלא שבמסקנא חזר בו וכתב דלאו לכל מילי אמרינן דאונן פטור מכל המצות דהיכא שאינו מבטל שום דבר מצרכי המת במה שמוליך בנו למול ולהכניסו בברית שחייב למול בנו מקודם עש"ב שמביא ראיות מוכיחות לזה, וסיים הרב ט"ז וז"ל אחר כך מצאתי בשם רמ"א בכ"י שיש לקבור קודם דאם לא כן הוי אונן ואי אפשר לו לברך להכניסו בבריתו וכו' דאונן פטור מכל המצות והרב ט"ז ז"ל יצא לחלק וכתב וז"ל ונראה שיש לחוש לזה אם אפשר לקוברו קודם זריזות של המצוה דהיינו קודם שיוצאין מתפלה שבזה אין דוחין זריזות המצוה דהמצוה בלאו הכי נוהגים לעשותה עד לאחר תפלת שחרית לכן קוברין קודם תפלת שחרית אבל אם אי אפשר לקוברו קודם, זריזות מצית מילה קודמת ונ"ל דהיינו טעמא משום דסובר גם הוא כדעת מהרש"ל ז"ל דלאו לכל מילי אמרו אונן פטיר מכל המצות ואני אומר דמרן בש"ע ממאן בזה שכתב בי"ד סימן שמ"א שכבר העתקנו דבריו ולא יברך המוציא וכו' ולא יענה אחריהם אמן ואפי' אין צריך לעסוק בצרכי המת וכו' הרי לך בהדיא אפילו עניית אמן דבזה אינו מבטל דבר מצרכי המת במה שיענה אמן אפ"ה קאמר לא יענה וזה היפך מדברי מהרש"ל, ונ"ל דבנ"ד גם רמ"א ומרן הש"ע ומהראנ"ח יודו שהמילה קודמת משום דאנן נהגינן דמיד אחר שנולד הילד ביום או יומים מיד נוהגים לילך אל המוהל ואומרים לו שהוא יהיה המוהל וא"כ הרי בנ"ד אבי הבן כבר עשה שליח למול את בנו וקימ"ל שלוחו של אדם כמותו ויכול למול המוהל את הילד ולברך ולהכניסו בבריתו של אברהם אבינו במקום אביו דשלוחו כמותו וכאילו

אביו עשה הכל שהרי קודם שיהיה אונן שפטור מכל המצות עשה שליח ועוד יש לדון בזה דגם אחר שהוא אונן יכול לעשות שליח במקומו דלא אמרינן בזה כל היכא דאיהו לא מצי עביד לא מצי משוי שליח משום דזה שהוא אונן מצי איהו למיעבד אלא אריא הוא דרביע עליה ולכן גם עתה יכול לעשות שליח וכ"ש בנ"ד שכבר עשה שלוחו קודם אינותו ולהכי יש להקדים המילה שנעשית ע"י שליח, אלא דעדין י"ל דמצוה בו יותר מבשלוחו כדאמרינן בקדושין דף ס"א ע"א ועל כן ברכתו קודמת לברכת שלוחו מהאי טעמא ולהכי לדעת רמ"א ומרן ז"ל ומהראנ"ח ראוי להקדים קבורת מתו קודם ואחר כך המילה כדי שיוכל הוא בעצמו לברך ברכת להכניסו בבריתו:

וראיתי להרב חיד"א בברכ"י שם סימן שמ"א אות ח' שהביא דברי הט"ז ורמ"א ודברי מהרש"ל ודברי מהר"י עייאש בחלק א' ובח"ב שהסכים לדברי רמ"א דכל שיכול לקבור המת ולמול בו ביום יקבור ואח"כ אבי הבן ימול את בנו ויברך וכתב הרב חיד"א ע"ז וכן דעתי הקצרה נוטה כן עש"ב מה שסיים בזה, גם הרב בית עובד בדינים השייכים לסנדק דף קצ"א ע"ב אות ח"י העתיק להלכה דברי הרב ברכ"י דסימן שמ"א וסיים בה וז"ל וכשיש שהות ביום לקבור את המת ולמולו אח"כ יקבל עליו אבלות ויאכל סעודת הבראה ואחר ימולו הבן ויעשו סעודת מילה ויכנס אבי הבן לסעודה שו"ת זרע אמת חי"ד סימן קט"ן עכ"ל ע"ש והכי נקטינן:

הלכות אבלות

סימן ו

נשאלתי מידי"ן החה"ש כמוהר"ר אהרן בן חמו י"ץ מע"ת מלייאנא יע"א וז"ל אותותי אלה יגשו אז ידברו על אודות וכו' שמתה אשה אחת שהיתה נשואה עם נכרי אחד זה כמה שנים נשואה לו בנימוסיהם (ע"י הקאדי) ומת הנכרי ונשארה עם בניה שנשאו והולידו בנים נכרים בנים זרים לכל דבריהם עד יום מותה, וכשמתה רצו בניה לקוברה בקברות ישראל ובאו איזה יחידים ושאלו לי מה יעשו לאשה הזאת ואמרתי להם שיקברוה בקברי ישראל משום דרכי שלום אבל במקום מיוחד ומוקצה לדבר זה ולא יעשו לה שום כבוד וגם שום ת"ח לא יצא עמה ויש לה אח ובא ושאל אותי אם חייב באבלות שבעה ואמרתי לו שאינו צריך מפני שהיא בכלל הפורשים מדרכי צבור כנודע בי"ד הלכות אבלות וכן עשו ואחר כך אירע מעשה כזה שבת אחת נשואה עם ערל אחד בנימוסיהם על ידי האלמירי ולא ע"י הכומר ומתה מיתה משונה שנשרפה ע"י ליסאנס, ובאו ושאלו אותי מה יעשו לה והשבתי להם שיעשו לזאת כמו לראשונה וכך עשו ולא אמרו דבר, ואחר כך רבו המשטינים והמערערים ופערו פיהם לבלי חק ואמרו שעשיתי

שלא כדין מפני שהיא בת גדולים ומשפחה רמה עד מאד ואני לא יכולתי להשיב להם בעה"ר מפני חסרון ספרים אשר על כן הוצרכתי לחלות פני רבותי להשיב לי על ענין הראשון גם על ענין השני אם אני עשיתי כדין וכהלכה יהיו לי למליץ להלחם נגד אויבי ואם אני שגיתי אתי תלין משוגתי ולשלום אין קץ. הכ"ד עבדכם המצפה לתשובתכם הצעיר אהרן בן חמו י"ץ **וזה** מה שהשבתי לו דע ידידי תלמידי יקירי כי דבר זה כבר נשאלתי עליו ונשאתי ונתתי בו כיד השם הטיבה עלי והנה הוא כתוב ומסודר ומפורש רשום בספרי "קרית חנה דוד" חלק ראשון בחי"ד סימן כ"ז דף קי"ב עמוד שני גם בחלק שני דברתי על ענין זה בחי"ד סימן ל"ו לעיל ד"ל ע"ג ועתה אכתוב לך מה שנשאר בזכרוני בעזה"י:

הנה מרן ז"ל בש"ע י"ד סימן שמ"ה סעיף ה' כתב וז"ל כל הפורשים מדרכי צבור והם האנשים שפרקו עול המצות מעל צוארם ואין נכללים בכלל ישראל וכו' וכן המומרים לע"ג כל אלו לא היו אוננים עליהם ולא מתאבלין עליהם (ועליהם נאמר הלא משנאיך ה' אשנא) הרי לך בהדיא דכתב וכן המומרים וכו' כל אלו לא היו אוננים ומתאבלין עליהם וכו' והגם דמרן פירש בהדיא וכתב המומרים לע"א ונ"ד אינו מומר לע"א נ"ל הא דנקט מרן הכי בא לומר שהגם שעושה כל המצות ואינו פורש מן הצבור לכל דבר מ"מ אם הוא מומר לע"א הוא ככופר בכל התורה כולה ודינו כפורשים מן הצבור להכי נקט מומרים לע"ג וע"כ צ"ל כן שאם מומרים אלו מיירי שהמירו והחליפו דתם א"כ מאי וכן דקאמר הא היינו דין הראשון דקאמר כל הפורשים מדרכי צבור שפרקו עול המצות וכו' ומה בא לאוסופי במאי דקאמר וכן המומרים וכו' כיון שהמומרים החליפו והמירו את דתם אלא ודאי כדקאמרן וראיתי בטור ז"ל שכתב סתם והמומרים דמשמע דבכל גוונא דכיון דהמיר דתו אין מתאבלין עליו, גם הרא"ש בתשובותיו כלל י"ז סימן ט' כתב וז"ל וששאלת אם צריך להתאבל על המוחלף, הכי תניא במסכת שמחות הפורש מדרכי צבור אין מתעסקין בו כל עיקר ואין אוננין ואין מתאבלין עליהם עכ"ל הרי לך דנקט מוחלף סתם, ומשמע מדבריו שהביא לנו נוסחת הברייתא דנקט בה אין מתעסקין בו כל עיקר מדנקט כל עיקר משמע גם בקבורתו אין להתעסק עמו וגרע מנכרים דקימ"ל שקוברין אותם מפני דרכי שלום כדפסק בש"ע סימן שס"ז סעיף א' ע"ש, וטעמא משום דהוו כמו מינים וצדוקים דקימ"ל דמורידין ואין מעלין, אלא שראיתי להרב ב"י שם בי"ד סימן של"ד שכתב משם הרשב"א בתשובה וז"ל אני איני יודע שהחמירו בשום מקום על המנודה שמת יתר על מ"ש באבל רבתי שב"ד סוקלין את ארונו בהנחת אבן אחת על ארונו אבל ישראל מתעסקין עמו בקבורתו ובכל דרכיו ולא אמרו אין מתעסקין לכל

דבר אלא בהרוגי ב"ד, ובמאבד עצמו לדעת ובפורשין מדרכי צבור וכו' אבל במנודה ואפי' במוחרם וכו' ואף כשאמרו בכל מקום אין מתעסקין עמו לכל דבר לא לענין קבורה ותכריכי המת אמרו אלא שאין קורעין עליו ולא מספידין עליו ולא חולצין אותו וכו' עש"ב, הרי הרשב"א ז"ל לא ניחא ליה לפרש הכי בברייתא וס"ל דלענין קבורה ותכריכין מתעסקין בהם וקוברין אותם, והגם דבתחילת דבריו ז"ל כתב דבמנודה מתעסקין עמו בקבורתו ובכל דרכיו ולא אמרו אין מתעסקין עמו לכל דבר אלא בהרוגי ב"ד ובמאבד עצמו לדעת ובפורשים מדרכי צבור והמסורות אבל במנודה וכו' לא אמרו דמשמע שדוקא במנודה הוא שמתעסקין עמו בקבורתו ולא בפורשים מדרכי צבור וזה היפך מסו"ד, נ"ל דהכי פירוש דברי הרשב"א שמתחילה היה דן על המנודה שדעתו שודאי מתעסקין עמו בקבורתו ולהכי אמר דמהיכא תיתי לומר בו שאין מתעסקין עמו בקבו' שהרי לא נאמר בו שאין מתעסקין עמו לכל דבר שתטעה לומר שגם בקבורה נאמר שלא להתעסק עמו גם בקבורה שהרי לא אמרו בו כלל דבר זה שלא נאמר בו אלא שב"ד סוקלין את ארונו בהנחת אבן דוק' ולהכי ודאי קוברין אותו, ואחר כך דן גם על הפורשין מדרכי צבור שנאמר בהם שאין מתעסקין עמהם לכל דבר וקאמר שגם שם לא לענין קבורה נאמר אלא שאין קורעין ואין מתאבלין עליהם אבל לענין קבורה ותכריכין לא דברו ומתעסקין בקבורתם ובתכריכהן, וא"כ גם דברי הרא"ש בתשובה שהביא הברייתא בצורתה שאין מתעסקין בו כל עיקר גם דבריו יתפרשו כדברי הרשב"א שהרי לא הוסיף מדיליה כלום אלא שהעתיק לשון הברייתא, הרי לך שהרשב"א קרי בחיל וכן אמר שמתעסקין במומרין בקבורה ותכריכין אלא שאין אוננים עליהם ואין מספידין אותם ואין מתאבלין עליהם ורבינו מרן ב"י ז"ל העתיק דבריו בספרו הב"י, וכן מצינו להרב מהר"י הלוי בתשובותיו סימן מ"ט שדן את הדין מדברי הרשב"א הנז' שהעתיק רבינו ב"י וז"ל שאלה נמצא בינינו איש רע בליעל כי הוא כופר בכל התורה ומכחיש בדברי חכמים ובדברי נביאים וכתב השואל וז"ל והנה שאלתנו היא כי לאיש הבליעל הזה יש לו אם זקנה וגם כן יש לו שני אחים אנשי צדק לא נמצא באחיו שום פסולת והם תמיד מחרפים אותו על דבריו ולא היו מדברים עמו ואמנם אמו היא בהפך כי זה שבתה בבית יחד עם בנה הצר הצורר אוכלת עמו משחיטתו אוכלת ביה"כ האמתי כפי חשבוננו ומתענה ביה"כ שיעלה בחשבונו, אם מתה הזקנה אם נוכל להניחה על פני הארץ ושלא לקוברה כלל או יש לקוברה בשביל כבוד בניה הכשרים, ומתחילה עלה בדעתו דעת עליון דכיון דקימ"ל דקבורה היא משום יקרא דשכבי אין לקוברה כלל, אחר כך חזר מדבריו מכח תשובת הרשב"א ז"ל הנזכרת בדברי רבינו ב"י בסימן של"ד כאשר העתקנו לך לפניך

בסמוך, וכתב הרב שמהר"י קארו ז"ל הביא תשובת הרשב"א בספרו בלתי שום חולק ולהכי מתעסקין לקוברם אלא שאין מכבדין אותם ללוותם ולהספידן וכו' ע"ש, ולבסוף כתב וז"ל באופן שמן הדין אין להחמיר על הארורה הזאת שלא לקוברה כיון שהדבר נוגע בכבוד שני בניה הנותרים לה שהם יר"ש וכו' עש"ב, גם הרב חת"ס סימן שמ"א דן את הדין מהא דתשובת הרשב"א הנזכרת העתיק דבריו ז"ל הרב פתחי תשובה בספרו בסי' שמ"ה ס"ק ג' עש"ב הרי לך דכל הרבנים הנז' הסכימו פה אחד לתשובת הרשב"א ונסתייעו ממנה, ונ"ל פשוט דמדסתם מרן בש"ע סי' שמ"ה סעי' א' דהמאבד עצמו לדעה שעומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים גם בנדון דידן נמי כן וטעמא כתב הרב חתם סופר שם דכיון דעל כל פנים אוננים עליו בלב, ראוים הם לנחמם מצערם ולברכם ברכת אבלים ולהכי עומדים עליו בשורה אלו המתעסקין עמהם בקבורה וכל קרוביהם עש"ב:

ובחופשי בספרי דבי רב ראיתי להרב הגדול דרופתקא דאורייתא כמוהר"ח פאלאג"י בספרו חיים ביד סי' צ"ט שהביא מעשה כזה וז"ל מעשה שמת איש אחד והיה נשוי עם גויה והוליד ממנה בן אחד וכו' ומתחילה רצה לדון שלא להתעסק בקבורתו מהא דמסכת שמחות פרק שני הלכה יו"ד כל הפורשים מדרכי צבור אין מתעסקין עמהם לכל דבר והביא דברי הרמב"ם ז"ל בהלכות אבל שהובאו דבריו בטור יו"ד סי' שמ"ה כל הפורשים מדרכי צבור וכו' וכתב א"כ זה האיש אשר נשא נכרית ולא היה בא לכלל ישראל לבתי כנסיות ולבתי מדרשות וכו' א"כ הרי הוא בכלל הפורשים מדרכי צבור וכו' וכן כתב מהריק"ש בספר ערך לחם סי' שמ"ה וז"ל וכן המומרין וכו' וכן נושא גויה או נשאת לגוי ברצונה אין מתעסקין עמהם כלל, ועי' להרב הדרישה ביו"ד סי' שס"א ס"ק ה' שכתב בשם רבו וכו' אסור להתעסק בקבורת אדם רשע שלא עשה תשובה וכו' עש"ב. ולבסוף העלה וז"ל איברא ראיתי להרשב"א חלק ראשון סי' תשס"ג הביאה מרן ב"י סי' של"ד וכו' כי הכונה בזה הוא שאין מתעסקין עמהם לכל דבר, לא לענין קבורה ותכריכי המת אמרו, אלא לשאין קורעין עליהם ולא להתאבל עליהם וכו' וכתב וז"ל אלא שיש לקוברו במקום רחוק מהקברים שקוברין בהם ישראל שבלאו הכי יש מקום רחוק ומיוחד בפ"ע לאנשים האלו כידוע בעירנו זאת וכו' עש"ב. ובסוף דינא כתב שדוקא לענין תכריכין וגם לקוברו בקברי ישראל בריחוק מקום יש להשתדל עליו וכו' אבל לענין הספד וצדוק הדין ושאר ענינים אין נראה לעשות ושב ואל תעשה עדיף עכ"ל עש"ב ובערך לחם להגהות מהריק"ש ז"ל כתב וז"ל (קאי על המאבד עצמו לדעת ונ"ל דהרי לכולהו דקימ"ל שאין מתעסקין עמהם לכל דבר) לא לרוחצו ולא להלבישו לבנים ונקיים (ר"ל אלא תכריכי'

פשוטים) ולא להוליך לפניו נר שמוליכין ביום שהוא לכבוד המת ולא לומר עליו צדוק הדין ואין אומרים עליו קדיש ואין קוברין אותו בי' ולא בקברי ישראל כי אם בריחוק מקום וכו' ואין עושין לו הקפות שנוהגין לעשות על מיתי ישראל ואין מתאבלין עליו ואין אוננים עליו (ואין ללוותם כדכתב מוהר"י הלוי כדכתבינן בסמוך) ואין מספידין אותו ועומדים עליו בשורה ואומרים עליו ברכת אבלים מפני שמתפללין על החיים הוא יגדור פרצות על עמו ישראל, וכל דבר שהוא כבוד לחיים כגון הבראה וכיוצא בה עכ"ל ע"ש שכתב שיש מי שאומר שאין מוחין ביד הקרובים שמתאבלין עליו עש"ב וכבר כתבתי בספרי קרית חנה דוד חלק שני סי' ל"ו כמה הוא שיעור ריחוק מקום שמרחיקין אותו מקברי ישראל עש"ב מה שכתבתי זהו הנראה לענ"ד וצור ישראל יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות חדש מנחם התרצ"ד

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות טומאת כהן

סימן ז

נשאלתי על בית הקברות ישן נושן בע"ת פאס יע"א שבזמן המלך החסיד מולא"י לחסא"ן יר"ה גזר אומר ויקרא שהוא צריך למקום בית הקברות הנז' ויקחנו לצורכו בתורת חליפין שיתן לקהל מקום אחר בעבורו, וכן היה ופינו המקום ההוא מכל הקברות שמצאה חיל ידיהם ונתנום בבית הקברות החדשה, ויהי היום שכבשה מלכות צרפת (פראנסיס) יר"ה למחוז מרוק"ו עשה המקום ההוא דרך ושביל הרבים למעבר רגל אדם ורגל בהמה רגל השור והחמור המושכים העגלות והקרונות כדרך הדרכים והמסלות של מלכות צרפת יר"ה שהם מתוקנים ומיושרים בהשואה אחת באין מעכב הליכת העגלות והקרונות והטומובילים. מה יהיה משפט הכהנים מכל העם שעוברים ושבים מפני הטומאה, אם יכולים הכהנים לעבור דרך שם ברגלים תרמסנה או על ידי העגלות והטומובילים, או שאין להם תקנה אלא שיקיפו את הדרך?

תשובה הנה ודאי לא יעברו ברגל רגלי הכהנים דלא גרע מבית הפרס שאסור לכהנים ליכנס שם, ועיקר הספק הוא אם יכולים ליכנס לשם בעגלה או בהטומובילים אם קרקע העגלה חוצץ בפני הטומאה או לא? לזה צריכין אנו להקדים דברי הרמב"ם ז"ל דפרק י"ב מהלכות טומאת מת הלכה ב' וכן בפרק י"ג שם הלכה ג' דכתב דכלים הבאים במדה הרי הם כאהלים ואינם ככלים ולפיכך חוצצים בפני הטומאה עש"ב ומצינו בפרק ט"ו דמסכת כלים משנה א' וז"ל השידה והתיבה והמגדל וכו' שיש להם שולים והן מחזיקין ארבעים סאה בלח וכו' הרי אלו טהורים ופירש רע"מ דכיון דמחזיקין מ"ס טהורים

דאיתקש כלי עץ וכלי עור לשק המיטלטל מלא וריקן וזה אינו מיטלטל מלא לפי שגדול יותר מדאי ואם יטלטלוהו מלא ישבר ע"כ. וא"כ לפ"ז אם העגלה גדולה כשיעור מקוה שיש בו ארבעים סאה נקראת כלי מהבאים במדה וטהורה היא וחוצצת בפני הטומאה וכן ראיתי לרש"י ז"ל בערובין דף ל' ע"ב על הא דתנן שם הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל שפירש שם בד"ה שידה מרכבת נשים עגלה עשויה כקופסא ושם בד"ה שמיה אהל כתב וז"ל ובגדולה עסקינן שמחזקת מ' סאה בלח וכו' דאי בקטנה כלי הוא ומקבלת טומאה ולא חייצא וכו' עש"ב וכן הוא במסכת אהלות פרק ח' משנה א' וז"ל אלו מביאין וחוצצין השידה והתיבה וכו' שיש להם שולים ומחזיקין ארבעים סאה בלח וכו' עש"ב. ונ"ל שמה שפירש רש"י ז"ל שידה עגלה כמין קופסא היינו בעגלה שנושאין אותה בעלי חיים שאינם מקבלין טומאה ועומדת עליהם אבל אם עומדת על אופניה ונגררת אינה חוצצת כיון שעומדת על גבי כלים שהם אופני העגלה שיש בהם חור בנקודה האמצעית שמקבלת בו הבריח התיכון בקביעות שמתגלגלת עליו לא בהעברה בעלמא ולכך הוי שפיר כלי וכדתנן במסכת אהלות פרק ששי משנה א' נדבך העומד על הכלים, וז"ל המשנה אדם וכלים נעשים אהלין לטמא אבל לא לטהר כיצד ארבעה נושאין את הנדבך (אבן גדולה ורחבה) וכו' נתון על ארבעה כלים אפילו כלי גללים כלי אבנים וכו' (שאינם מקבלין טומאה) טומאה תחתיו כלים שעל גביו וכו' ע"ש

וכן פסק הרמב"ם בפרק י"ב מהלכות טומאת מת הלכה א' וז"ל בד"א כשלא היה האהל אדם או כלים, אבל אדם או כלים שנעשו אהל על הטומאה בין שהיו הן עצמן אהל בין שהיו עמודי האהל אפילו היו כלים שאין מקבלין טומאה כל עיקר הרי אלו מביאין את הטומאה ואינן חוצצין בפני הטומאה, כיצד לוח שהיה מונח ע"ג ארבעה בני אדם או ע"ג ארבעה כלים אפילו כלי אבנים וכיוצא בהם מכלל כלים שאין למינם טומאה, ואין צ"ל אם היה מונח על ארבעה שפודים וכו' הכלים טמאים, ואם היו כלים ע"ג הלוח אפילו שלא כנגד הטומאה טמאין וכו' עש"ב, ומה שנקט הנדבך או הלוח פשיטא דלאו דוקא אלא הוא הדין נמי כל דבר שהוא חוצץ בפני הטומאה כגון כלי הבא במדה שאין מקבל טומאה והוא מונח על הכלים נמי דינא הכי דמאי שנא, וא"כ העגלה ג"כ המחזקת מ' סאה ג"כ דינא הכי וא"כ אם היא נסמכת על המוכני שלה דהיינו האופני העגלה שהם כלים אינה חוצצת בפני הטומאה כיון שהיה ע"ג הכלים, ועל כרחנו לומר שמיירי שאינה נסמכת על האופנים אלא ע"ג ב"ח ולפ"ז העגלה שלנו שהיא נסמכת על אופניה שהם כלים אינה חוצצת

ואין לומר דשאני אופני העגלה שהם מוכני שלה ומיוחדים לה שעל ידם היא נתקנת וקרויה עגלה ולהכי הוי כגופה ולא נקראת עומדת ע"ג כלים שנראה שכיון שהאופנים של עגלות שלנו נשמטים כלאחר יד ממנה לא מיקרו כגופה כדמוכח מפרק י"ח דכלים משנה ב' השידה ב"ש אומרים וכו' מוכני שלה (ופירש רע"מ מוכני אופן כעין אופני העגלה וכו') בזמן שהיא נשמטת אינה חיבור לה וכו' ואינה מצלת עמה באהל המת וכו' ואם אינה נשמטת חבור לה וכו' ע"ש, ופי' רע"מ שהאדם יכול לסלקה מן העגלה ע"ש, משמע שאינה נשמטת היינו שאינה זזה מן העגלה כל עיקר, ולפ"ז גם השידה יש לפרש שנגררת על אופניה אלא שאינה נשמטת, הרי לך שאם נשמטת אינה חבור לה ואינה כגופה וא"כ נקראת העגלה שלנו והטומביל נסמכים על אופנים שנקראים כלים ואינה חוצצת בפני הטומאה וכן פירש רש"י דמוכני הוא האופן וכן פירש הר"ש ועיין ברש"י בשבת פרק כירה דף מ"ד ע"ב ד"ה מוכני אופן בזמן שהיא נשמטת כעין אופני עגלה שלנו שאדם יכול לסלקן מן העגלה ע"ש ועי' להתי"ט שם שהביא שלשה פירושים על זה ע"ש, אבל הגם דהפירושים חלוקים זה מזה מ"מ לענין דינא אינם חלוקים ודוק והדין דין אמת שאופני העגלה אם נשמטים אינם כגוף העגלה והם כלים בפ"ע ואם כן הרי העגלה נסמכת על הכלים ולהכי אינה חוצצת בפני הטומאה הגם שהעגלה מחזקת ארבעים סאה

ונראה דכ"ז מיירי בעגלה של עץ שהוא הוקש לשק לכן אם מחזקת מ' סאה א"כ אינה ניטלת מלא ולא דמיא לשק שניטל מלא וריקן ולפיכך היא טהורה וחייצא לפני הטומאה אם נטלת ע"ג ב"ח או שנגררת על אופניה הקבועים שאינם נשמטים כדכתבינן אבל עגלה של מתכת לא מצינו דאתקש לשק ולהכי אפי' מחזקת מ' סאה מקבלת טומאה ולא חייצא בפני הטומאה בכל ענין וכן כתב הרמב"ם הלכות כלים פרק י"א הלכה ט', וכן כתב בהלכות כלים בפרק שלישי וז"ל כל כלי העשוי לנחת אפי' אינו מקבל אלא דבר מועט אינו מקבל טומאה לא מד"ת ולא מד"ס, וכל כלי עץ העשוי לטלטל מלא וריקן כשק אפי' היה מחזיק מאה סאים ואע"פ שיש לו שולים הואיל ואינו עשוי לנחת הרי זה מקבל טומאה דין תורה כשאר כלי קיבול וכל כלי עץ שהוא סתם אם היו לו שולים לישב עליהם על הקרקע כדי שלא יהיה נוח להתגלגל והיה מחזיק מ' סאה בלח וכו' אינו מקבל טומאה כלל לא מד"ת ולא מד"ס מפני שחזקתו שעשוי לנחת ודברים אלו דברי קבלה הם מפי השמועה למדו מה שק שהוא מטלטל מלא וריקן אף כל עץ לא יטמא אלא אם כן מטלטל מלא וריקן להוציא כלי עץ העשוי לנחת עכ"ל:

הראת

לדעת שבאו דברי הרמב"ם ז"ל מפורשים דבכלי עץ מיירי וטעמא דמחזיק מ' סאה דטהור משום שאינו ניטל מלא והוי כלי עץ העשוי לנחת שאינו מקבל טומאה וטעם זה לא שייך בכלי מתכות ולהכי אפי' אם מחזיק עד מאה סאים לא מהני ליה והגם שמצינו להראב"ד שהשיג עליו הא ראינו להרב כסף משנה ז"ל שהשיב על השגותיו עי' עליו ז"ל ולהכי אם העגלה של מיני מתכות אפי' גדולה כל כך לא חייצא בפני הטומאה שכלי מתכות מקבלין טומאה בכל גוונא גדו' וקטנים אפי' עשוים לנחת:

ודע דלדברי הרמב"ם ז"ל דכתב וכל כלי עץ העשוי ליטלטל מלא וריקן כשק אפי' היה מחזיק מאה סאים ואפי' שיש לו שולים הואיל ואינו עשוי לנחת הרי זה מקבל טומאה וכו' נראה לפ"ז אפי' אם היא עגלה מכלי עץ שמחזקת כמה סאים לא חייצא בפני הטומאה מפני שהעגלה והאוטומוביל עשויים הם מתחי' ליטלטל מלא וריקן ע"י בעלי חיים והוה ליה ככלים העשויים ליטלטל במלואן שהזכיר הרמב"ם שם באותו פרק בהלכה ב' וז"ל ואלו הן הכלים של עץ שהן עשויין להטלטל במלואן דרדור שמניחין אותו על העגלה וכו' כל אלו אע"פ שהן מקבלין יותר מארבעים סאה הרי אלו מקבלין טומאה שלא נעשו מתחילתן אלא ליטלטל מלאין וכו' עש"ב דהכא נמי בעגלה והאוטומובילים לא נעשו מתחילתן אלא ליטלטל מלאין ע"י בעלי חיים משום דטלטול ע"י שוורים שמיה טלטול כדפירש רע"מ בפי' על המשנה דכלים פרק ט"ו מ"א ד"ה דרדור עגלה עש"ב ועי' להרמב"ם ז"ל בפירוש המשניות בפי' על משנה זאת, וכתב הרמב"ם שם בהלכה ב' וז"ל הכלים שחזקתן שהם עשוים לנחת כגון שידה תיבה ומגדל וכו' אם הם מחזיקין מ' סאה אין מקבלין טומאה ע"ש, ור"ל שכיון שמחזיקין ארבעים סאה מסתמא עשויין לנחת ובפי' למשנה פירש שידה תיבה מעץ כארון והדומה לו ע"ש:

אלא שראיתי לרש"י בעירובין ל' ע"ב שפירש וז"ל שידה מרכבת נשים עגלה עשויה כקופסא ע"כ, ולקמיה פירש ובגדולה עסקינן שמחזקת מ' סאה בלח דאי קטנה כלי היא ומקבלת טומאה ולא חייצא וכו' ע"ש, ולכאורה הוא תמוה דמאי מהני גדלות בעגלה אם היא כשלנו דעשויה ליטלטל ע"י שוורים כאשר ביארנו ומאי שנא העגלה מדרדור העגלה ואפשר לומר דלעולם גם לרש"י שפירש דשידה היא עגלה מ"מ גם הוא מודה דשידה אין עיקרה למרכבת הנשים אלא עיקר תשמישה בהנחה על הארץ כיון שמחזקת מ' סאה אלא שפעמים רוכבין בה הנשים ולהכי אזלינן בה אחר רוב תשמישה וכיון שהיא גדולה שמחזקת מ' סאה ומשום הכי חוצצת, איך שיהיה העגלה והאוטומוביל שלנו הרי אנו רואים שתחילת עשייתן עשויין ליטלטל ולהכי לא חייצי לדעת הרמב"ם ז"ל כיון שראויה ליטלטל במילואה בבני אדם שרוכבים בתוכה ובבעלי חיים ובתשמיש

השק המלאה לה עמיר ע"י בעלי חיים כגון שוורים או ע"י מכונה דמאי שנא ולהכי לא חייצא ולפ"ז בעגלה ובאוטומוביל אין חילוק בין של עץ למתכות בין גדולה בין קטנה כולהו לא חייצי כיון שתחילת עשייתן עשויין ליטלטל הוי דומיא דשק ומקבלין טומאה ולא חייצי:

ועוד נ"ל שאפי' נימא דלא מקבלי טומאה הכא בעגלה שמהלכת לא חייצא משום דהוה ליה אהל זרוק כיון שמטלטלת ואינה מונחת וקימ"ל דאהל זרוק לא שמיה אהל וכדאיתא בעירובין ל' ע"ב דתניא הנכנס לארץ העמים בשידה תיבה ומגדל ר' מטמא ר' יוסי בר יהודה מטהר במאי קמיפלגי מר סבר אהל זרוק לא שמיה אהל ומר סבר אהל זרוק שמיה אהל ופירש רש"י אהל זרוק אהל המטלטל ולקמן פירש דבגדולה עסקינן שמחזקת מ' סאה בלח וכו' ע"ש, וכן איתא בנזיר דף נ"ה וכן איתא בחגיגה דף כ"ה ע"א ובגיטין ה' ע"ב ולפי הכלל המסור בידינו הלכה כרבי מחבירו הכא ג"כ הלכה כרבי דסובר אהל זרוק לא שמיה אהל וכ"ש דמצינו דסתם תנא כוותיה במס' חגיגה כ"ה כנזכר:

וכן פסק הרמב"ם כרבי בפרק אחד עשר מהלכות טומאת מת הלכה ה' וז"ל המהלך בארץ העמים וכו' הנכנס בארץ העמים בשידה תיבה ומגדל הפורחין באויר טמא שאהל זרוק לא שמיה אהל ע"ש הרי לך דפסק כרבי וכן כתב הרב כסף משנה שם ע"ש, ובודאי לאו דוקא זרוק דהיינו דרך זריקה אלא הכונה המהלך ומטלטל נקרא זרוק כדפירש רש"י ועוד דאי זרוק ממש אפי' רבי יוסי בר יהודה מודה דלא הוי אהל כדתניא בברייתא הובאה במסכת נזיר נ"ה ע"א דתניא רבי יוסי בר יהודה אומר תיבה שהיא מלאה כלים וזרקה על פני המת באהל טמאה וכו' ע"כ אלא ר"ל המטלטלת והיא מהלכת קרוי אהל זרוק וכן כתבו התוספות בנזיר שם סוף ד"ה והתניא וז"ל וכן בפי' ר"ח וכו' דדמיא לטלית המנפנפת דאזלא כולה באויר ואם היתה מונחת על גבי בהמה או אדם הנושא אותה טהורה לרבי יוסי בר יהודה וכו' דרגל הנושאים נוגעים בארץ בזה הוא דסובר ר"י בר יהודה שמיה אהל לחוץ בפני הטומאה ע"ש וכן כתבו ג"כ בעירובין ל' ע"ב ד"ה ומר סבר אהל זרוק שמיה אהל ע"ש, וכ"כ התוס' בחגיגה בשם ר"י סוף ד"ה אהל זרוק לא שמיה אהל וז"ל ותירץ ר"י דלעולם אמת הוא דפליגי באהל זרוק שמיה אהל ודוקא כגון שידה תיבה ומגדל שהולכין אבל זרק תיבה לא הוי אהל וכו' עש"ב וא"כ כל זה שכתבו אינו אלא לרבי יוסי בר יהודה אבל לרבי דקימ"ל כוותיה כדפסק הרמב"ם בפרק י"א מה' טומאת מת הלכה ה' כדכתבינן בסמוך אפי' מהלכת סובר דהוי אהל זרוק ולא שמיה אהל ומש"כ הרמב"ם בהלכה הנז' בשידה תיבה ומגדל הפורחין באויר לאו דוקא אלא כל שאינן מונחים בקביעות בארץ אלא מתהלכים קרי ליה פורחין וראיה לזה מהא דכתב

הרמב"ם בהלכות עירובין פרק ששי הלכה י"ז שאם נתן העירוב בבית הפרס הרי זה עירוב ואפי' היה כהן שיכול ליכנס שם במגדל הפורח וכו' ע"ש, והרי התם בבית הפרס לא גזרו עליו לטמא באהל כדכתב הרמב"ם הלכות טומאת מת פרק עשירי הלכה י"א ע"ש שכתב שאם הוא רוכב על האדם או על הבהמה שכחן יפה טהור וכן כתב ג"כ שם בפרק שני הלכה ט"ז שבית הפרס אינה מטמאה באהל ע"ש וא"כ הא דנקט בבית הפרס במגדל הפורח לאו דוקא הוא ואינו אלא כדי שלא ידרוס ברגליו על בית הפרס וא"כ הכא נמי בארץ העמים הא דנקט הפורחים לאו דוקא ובזה נמי יתורצו דברי הרמב"ם הא דפסק בהלכות טומאת מת הלכה ה' כר' דאהל זרוק לא שמיה אהל ושם בהלכות עירובין פסק דאפילו היה כהן יכול ליכנס לבית הפרס במגדל הפורח דשמע מינה דאהל זרוק הוי אהל ולפי מה שכתבנו אתי שפיר דהתם בבית הפרס אין הטעם משום דהוי אהל אלא אפילו לא מיקרי אהל יכול ליכנס כיון שאין רגליו נוגעות בקרקע בית הפרס ולאו דוקא הוא אי נמי לרבותא נקט דאפי' שאין הפסק בינו לבית הפרס אלא במגדל הפורח באויר שאפי' לר' יוסי בר יהודה הוי כזורק תיבה דאהל זרוק כהאי גוונא לא הוי אהל ולא חייץ אפי' הכי יכול ליכנס לבית הפרס משום דלא גזרו עליו טומאת אהל, וכן מהא דפסק הרמב"ם בפרק שני מהלכות פרה אדומה הלכה ז' דכתב וכשירצו להזות על הכהן השורף מביאין שוורים שכריסם נפוחות ומניחים על גביהן דלתות ויושבים התינוקות על גבי הדלתות כדי שיהא האהל מבדיל בינם לבין הארץ מפני קבר התהום וכו' ע"ש דלכאורה משמע מדבריו דאהל זרוק הוי אהל דאם לא כן מאי אהנו דלתות הא אהל זרוק הוו דלתות ולא מיקרי אהל, אין זה סתירה שכבר אמר שמביאין שוורים שכריסם נפוחות והשוורים קרינהו רחמנא אהל דכתיב ועצמות וגידין תשוככני כמו שכתבו התוס' בעירובין דף ל"א ד"ה ומר סבר אהל זרוק לא שמיה אהל ע"ש, וכן כתב נמי בפי' על המשנה דפרה בפרק שלישי משנה ב' וז"ל ואמנם יבחרו השוורים להיותם עבי הבטן וכאשר יורכב עליהם הנער לא יתלו רגליו על הארץ כדי שלא יאהיל על קבר התהום ברגליו ויטמא וכו' ועכ"ז ישימו הלוחות על גביהם עד שישוב אהל והנער יושב מלמעלה וכו' עש"ב, הרי לך שבוחרין השוורים עבי הבטן כדי שלא יאהיל על קבר התהום שבהכי סגי כדכתבו התוס' בפרק הישן דף כ"א משום דבדידהו גלי רחמנא דחשיבי אהל כדדרשינן ובעצמות וגידין תשוככני ע"ש, שכריסם היא מאהלת על הטומאה אלא שמוסיפין עוד הלוחות להשלים האהל משום מעלה יתירתא ונהכי די באהל זרוק ולת"ק תרתי עבדי ולר"י סובר דבשוורים סגי והרמב"ם פסק כתנא קמא:

ואי קשיא לך דא"כ אמאי תנן בחגיגה פרק ג' משנה ד' שמגליל אין מביאין יין ושמן לקדש ונתן טעם בגמ' לפי שרצועת ארץ כותים מפסקת בין גליל לירושלים ואי אפשר להביא משום דגזרו על ארץ העמים טומאה, יביאו על שוורים כהכא בפרה? כבר ראיתי בהגהות הגאונים שכתבו על התוספות שהקשו היאך עולין לרגל שכתבו וז"ל ונלענ"ד שהיו עולין על השוורים וע"ג דלתות דהוי אהל מפסיק לכ"ע וכמו שכתבו התוספות בעירובין ומה שלא התירו הכא ע"י כן כמו שהקשה בטורי אבן יש לומר כמו שכתב המהרש"א בתוספות הנ"ל משום דלא שכיח לא התירו אבל לענין עליית הרגל דהוי עשה דאורייתא שפיר התירו עכ"ל:

והנה יש להוכיח מהא דחגיגה דתנן שבגליל אין נאמנים על טהרת הקדש כגון יין ושמן ואי אפשר להביא יין משם בשידה שאהל זרוק לא שמיה אהל א"כ משמע בכל גווני בין אם השידה נושאין אותה על גביהן בין אם היא כעגלה שלנו שנגררת על אופניה (שהרי העגלות שהולכות על אופניהם היו מזמן פרעה מלך מצרים כדכתיב ויסר את אופן מרכבותיו שהם הגלגלים כמ"ש רש"י בפי' על החומש) אבל כיון שמטלטל הוי אהל זרוק ונ"ל דכל שכן הוא ממונח על גבי שוורים דהתם הרי היא מונחת והשוורים הם הולכים כ"ש אם העגלה אינה מונחת אלא נגררת תמיד על הארץ שנקראת אהל זרוק דאל"כ אלא דנגררת עדיפא א"כ למה לא היו מביאין יין ושמן מגליל הא אפשר להביא ע"י עגלה הנגררת על אופניה אלא מוכח דלא שנא, וכן מוכיח לשון התוס' בחגיגה ד"ה אהל זרוק וכן בעירובין ל' ד"ה ומר סבר אהל זרוק וכו' וז"ל ודוקא כשמונח הוי אהל אבל בשעת זריקה אפי' רבי יוסי מודה מידי דהוה אעוף פורח וכו' משמע דלא הוציאו כ"א זריקה כעוף הפורח שהוא באויר העולם אבל במהלכת על הארץ קרו לה מונח וכמ"ש מהרש"א וז"ל אבל מהלך על הארץ קרו ליה מונח וכתב ועיין חגיגה עכ"ל וכן משמע מדבריהם דפרק כה"ג דף נ"ה בד"ה והא תניא בא"ד פי' אחר לא דכ"ע משום גושא מר סבר אהל זרוק שנכנס בשידה שהבהמה או אדם מוליכין אותה שמיה אהל לחוץ ולהפסיק וצ"ל דעדיף מטלית המנפנפת וכו' דאין חוצצין בפני הטומאה וכו' והיינו טעמא דהכי עדיף משום דרגלי האדם והבהמה הנושאים השידה והתיבה נוגעים בארץ שמיה אהל לחוץ בפני הטומאה עכ"ל, הרי לך דסו' דבכה"ג דהשידה קבועה ע"ג בהמה הוא דס"ל לר"י בר"י הוי אהל זרוק מפסיק ואפילו הכי לדעת רבי לא מפסיק הגם דקבוע ע"ג בהמה וכ"ש הנגרר על הארץ דלית ליה קביעות כלל דלא מפסיק, ובתחילת הדיבור נמי כתבו ואם היא מונחת ר"ל מונחת שעומדת במקום אחד טהורה כיון דאינה זזה ממקומה השתא הוי אהל קבוע אלמא דלא מצאו דלא הוי אהל זרוק אלא בכהאי גוונא

שאינה זזה ממקומה אלא שחידשו בפירושם השני דגם אם היא מונחת על גבי הבהמה הגם שהוא אהל זרוק סובר רבי יוסי בר"י דהוי אהל שכן הוא דעתו ורבי פליג עליה וס"ל כיון שהוא אהל זרוק לא שמיה אהל אלא אם הוא מונח במקומו השתא שאינו זז ממקומו. וכן משמע מש"ס דעירובין ל' דקאמר תנא מפני שיכול לחוץ ולילך בשידה תיבה וכו' וקאמר בש"ס קא סבר אהל זרוק שמיה אהל ובפלוגתא דהני תנאי הנכנס לארץ העמים וכו' ואי משכחת לר' דבנגררת על הארץ דלא הוי כהאי גוונא אהל זרוק אמאי קא סבר לאוקומא בפלוגתא דהני תנאי נימא דאתי ר' יהודה ככולי עלמא גם כר', אלא דיש לדחות דלא קאמר הכי משום דיש להקשות דא"כ מאי טעמא דת"ק דעדיין לא סלקא דעתיה טעמא דאסור לקנות בית באיסורי הנאה ועוד י"ל דאוקמא בפלוגתא דהני תנאי משום דקושטא קאמר שהרי באמת מצינו לו לר' יהודה בעלמא דסובר הכי כרבי יוסי בר"י כדכתבו התוס' בזבחים קי"ג ע"א בד"ה ועל גביהן דלתות בסוף או"ד וז"ל ומיהו רבי יהודה ודאי סובר שמיה אהל, דהא קאמר טעמא מפני שדעתו של תינוק גסה עליו עכ"ל ע"ש, איך שיהיה נמצינו למדין לפני חכמים דבין אם השידה נשואה ע"ג בעלי חיים בין אם נגררת על אופניה לר' הוי אהל זרוק ולא חייץ:

והנה אם העגלה והאוטומוביל שמהלכין על ביה"ק ואופני העגלה הם מכוונים תחת קרקע העגלה ואין ביניהם לקרקע העגלה פותח טפח (ובעובי האופנים חוט שלשה טפחים המקיף את עוביים) א"כ כיון שאופני העגלה עומדים על בה"ק ולדידן הקברות שלנו סתומים מכל וכל הו"ל טומאה רצוצה וכל חלל העגלה טמא הוא משום טומאה רצוצה משום אהל שעל גבה כגון האוטומוביל שיש לו גג כל חללו טמא ע"כ צריכין להיות האופנים עמידתן חוץ לקרקע העגלה דהיינו מן הצדדים או אחרי קרקע העגלה או לפניה ולא יהיו מכוונים תחת קרקעיתה עי' להרמב"ם פרק ז' מהל' טומאה ובפ' י"ט הל' ה' עש"ב ועיין בטור י"ד סימן שע"ב דכתב דבימיהם היו קוברין בענין שיש ביציאת הקבר פותח טפח ולהכי לא הוי טומאה רצוצה עש"ב, וא"כ אנן דכל קברות שלנו סתומים הו"ל טומאה רצוצה וא"כ בוקעת ועולה בוקעת ויורדת ואין מועיל בה חציצת קרקע העגלה ודוק לכן צריכין לראות אופני העגלה כיצד הם עמידתן:

הרי לך ארבעה פנים שפונים פניהם לאסור את מרכבת הלזו האחד מצד אופני העגלה שהם כלים והעגלה נסמכת על הכלים ולהכי אינה חוצצת בפני הטומאה, ושני מצד העגלה עצמה שהיא עשויה לטלטל במילואה ע"י בעלי חיים כשק הגם שהיא באה במדה שמחזקת מ' סאה או יותר, והשלישי מצד שהיא אהל זרוק דקימ"ל אהל זרוק לא שמיה אהל וכן פסק הרא"ש בפסקיו בפרק בכל מערבין סי' ב' ע"ש ועי' להרב קרבן

נתנאל שם על הרא"ש מה שציין בציון ט"ו וקימ"ל הלכה כר' מחבירו ע"ש, והרביעי מצד אופני העגלה שדורכין על הקברות והם תחת קרקע העגלה שאין ביניהם פותח טפח וא"כ הוי טומאה רצוצה ולהכי כלך מדרך זו הרחק מעליה דרכך ואל תתע בנתיבותיה:

והנה לפי מה שמבואר בפרק בכל מערבין כ"ו ע"ב דרבנן אסרי לערב בית הקברות ור' יהודה סובר מותר ובגמרא ל"א ע"א קאמר דרבנן קסברי אסור לקנות בית באיסורי הנאה וכו' ומסיק בגמרא דכ"ע מצות לאו ליהנות ניתנו ובהא קמפילגי מר סבר כיון דקנה ליה עירוב לא ניחא ליה דמנטרא, דלא איכפת ליה בנטירותא וא"כ לאו הנאה היא, ומר סבר ניחא ליה דמינטרא והויא הנאה ולהכי אסר לערב בבית הקברות ע"ש, וכן פסק בש"ע א"ח סי' ת"ט סעי' א' ע"ש וא"כ לפי המבואר אפילו לר' יוסי בר יהודה דס"ל דאהל זרוק שמיה אהל, הכא בנ"ד שמהלך בעגלה על אדמת בית הקברות אסור ולא משום טומאה דשייך איסורה רק בכהן אלא משום שנהנה מבית הקברות שלא יצטרך להקיף ואיסורו שוה בכל אדם, ודע דהא דבית הקברות שאסור בהנאה דוקא בקבר של בנין כדאיתא בטור יו"ד ובב"י שם עש"ב, אבל בקבר של חפירת קרקע אינו נאסר דקרקע עולם אינה נאסרת, והקברות של עיר פאס יע"א הם של בנין וא"כ היא אסורה בהנאה וא"כ עד שאתה שואל עליו אם ראוי לממלכת כהונה שאל עליו אם יבא בקהל שהרי דריסת רגל אסורה במקום איסורי הנאה כדפסק מרן ז"ל בהלכות נדרים ביו"ד סי' רכ"א סעי' א' וז"ל ראובן שאסר נכסיו על שמעון וכו' הנאסר אסור לעבור על שדה האחר וכו' וכתבו שם הע"ז והש"ך אפילו אם אינו מקצר דרכו אפילו הכי אסור בכל ענין וכמ"ש הרב באר היטב שס ס"ק א' ע"ש, וא"כ לפ"ז נפל פיתא בבירא דלכל ישראל אין להם חלק בזה:

והגם שלקחוה נכרים אין אומרים בזה באו נכרים וחללוה משום דאיסור זה לאו משום קדושה אלא גזירת הכתוב היא דילפינן שם שם מעגלה ערופה ומשם למדנו איסור הנאה וכל עניניו וכי יתכן לומר אם הנכרים לקחו עצמות של מת ועשו מהם תרוודות מותר לישראל לקנותם ולהשתמש בהם הגם דהם מאיסורי הנאה מטעם זה דבאו נכרים וחללוה דאיסורא היכן חלף הלך וראיה לזה מעיר אדם שעשו ממנו נכרים אזור שאסור עיין לעיל בחי"ד סימן ל' דף פ"ו ע"ב מה שכתבתי שם אלמא לא פרח מניה איסורא במה שלקחוהו נכרים וטעמא הוי משום מש"כ וכמו בכל איסורי הנאה כגון בשר בחלב שנאסר בהנאה כל היכא דאיתיה והכי נמי בקבר כי רוח רעה שורה שם ולא תסור ולא תפרד משם ותמיד היא במקום ההוא כנגע הבתים ויקרא י"ד מ"ה עיין הרמב"ן שם והוא משכן סטרא אחרא להבעית האדם ולכך נאסר בהנאה וא"כ גם לישראל אסור לעבור שם, והנה מש"כ לעיל דאופני העגלה הוו כלים מקבלים משום דיש בהם בנקודה האמצעית

חור שמקבלת בו ראש הבריח בקביעות שהאופן מתגלגל עליו ולא דמי לצנור שעשוי להעברת המים ולא לקבלה אבל חור האופן עשוי מתחילה לקבל ראש הבריח בקביעות שלא יזוז משם ולהכי הוי כלי לקבלה שפיר, הנה אחר שראיתי דברי הרמב"ם בהלכות כלים פרק ב' הלכה ג' וז"ל בית קיבול העשוי למלאתו אינו בית קיבול כיצד בקעת של עץ שחוקקין בה בית קיבול ותוקעין בה הסדן של ברזל אם של נפחים היא אינה מקבלת טומאה אע"פ שיש בה בית קיבול לא נעשה אלא למלאותו עכ"ל, א"כ ה"ה חור זה שאינו עשוי אלא להכניס בו ראש הבריח וכ"ש הוא שהרי החור הוא מפולש מעבר אל עבר וא"כ הדרי בי ולא הוו אלא פשוטי כלי עץ אלא שאני אומר שעליו אני דן ואומר דגם פשוטי כלי עץ הגם שאינו מקט"ו מ"מ הרי קורים אותו כלי שהרי כלי פשוטי קרית ליה והרי הוא ככלי גללים וכלי אבנים שכיון שנקראים כלים הגם שאינם מקבלין טומאה מ"מ כלי קרית ליה ולהכי אינם מצילין מן הטומאה ה"נ בפשוטי כלי עץ כיון דכלי קרית ליה ומשמש תשמיש הראוי לו הגם שאינו מקבל טומאה אינו מציל מטומאה:

ונראה להביא ראיה לזה מדברי הרמב"ם ז"ל פרק י"ב מהל' טומאה מסוף הלכה א' וז"ל טפח על טפח וכו' אבל אדם וכלים שנעשו אהלים על הטומאה בין שהיו הם עצמן אהל בין שהיו עמודי האהל אפי' היו כלים שאין מקבלין טומאה כל עיקר הרי אלו מביאין את הטומאה ואינן חוצצין בפני הטומאה כיצד לוח שהוא מונח על ד' כלים או על ד' בני אדם אפי' כלי אבנים (ור"ל לא מבעיא ע"ג כלים המקבלין טומאה אלא אפי' כלים שאינם מקבלין טומאה ככלי אבנים) וכיוצא בהם מכלים שאין למינם טומאה ואין צ"ל מונח על ד' שפודין או ד' קנים שגבוהים טפח וכו' כל הכלים שתחת הלוח טמאים אבל אם הלוח מונח על גבי ד' אבנים או ע"ג בהמה וכו' הרי אלו טהורים עכ"ל עש"ב, הנה מדקדוק לשונו שכתב וכיו"ב מכלים שאין למינם טומאה ואח"כ כתב ואין צ"ל מונח על ארבעה שפודים וכו' משמע דבשפודים של עץ מיירי דיש במינם טומאה אבל אינהו לא מטמאי משום דפשוטי עץ נינהו דאי בשפודים של ברזל מיירי הא אינהו גופייהו מטמו ועוד דאי בשפודין של ברזל פשיטא דלא חייצי כיון שהם מקבלין טומאה דבשלמא אי בעץ מיירי הא קא משמע לן הגם שהם עצמן לא מקבלי טומאה מ"מ כיון דיש במינם במין עץ דמקבלי טומאה כ"ש אם הם ממין כלי גללים וכלי אבנים שאין במינם טומאה כלל אבל אם הם של מתכות מאי קמשמע לן ולמה לא נקט הכי וכ"ש כלים המקבלין טומאה אלא ודאי בשפודים של עץ מיירי דלא הוציא הרמב"ם כי אם אבנים שאין מקבלין טומאה כלל ואין נקראים כלי כלל ודוק, וא"כ האופנים הגם דנימא שהם פשוטי כלי עץ משום שאינם מקבלין טומאה מ"מ הם נקראים כלים והרי העגלה

נסמכת על הכלים ולפיכך אינה מצלת מן הטומאה ודוק, ועוד ראיה דבשפודין של עץ מירי מדנקט ד' שפודים או ד' קנים משמע שפודין דומיא דקנים ומה קנים אין מקבלין טומאה משום דאע"פ שיש להם בית קיבול אין מקבלין טומאה משום דלא נעשו לקבלה וכדכתב הרב מ"א בא"ח סימן תרכ"ט ס"ק ב' ע"ש וא"כ גם שפודין דלא מקבלין טומאה והיינו דעץ דהיינו פשוטי כלי עץ וקאמר הרמב"ם שאם הנדבך מונח עלייהו לא חייצי בפני הטומאה ואם כן באופני העגלה ג"כ הגם דקרית ליה פשוטי כלי עץ לא חייצי משום דהוו כלים כדאמרן ודוק:

וראיתי להרב שבות יעקב ח"א סימן פ"ה דכתב שדברי הרמב"ם ז"ל סתראי נינהו דבפרק בכל מערבין בפי' על המשניות ובפרק ששי מהל' עירובין ובפרק י"א מהל' טו"מ פסק כרבי דאהל זרוק לא שמיה אהל עש"ב ובפרק חמישי מהל' נזירות הלכה ה' כתב וז"ל נזיר שנכנס לאהל המת בשידה תיבה ומגדל ובא חבירו ופרע גג התיבה מעליו מדעתו הרי זה לוקה שתים אחת משום לא יבא ואחת משום לא יטמא שהרי טומאה וביאה באים כאחת עכ"ל וזה הוי כמ"ד אהל זרוק הוי אהל דלרבי דסובר אהל זרוק לא שמיה אהל לא משכחת לה דביאה וטומאה באים כאחת כהאי גוונא כיון דחוטמו קדים לביאתו הא קדמה טומאה לביאה כדאמר בש"ס בנזיר דף מ"ג ע"א הא לא אפשר דלא עייל חוטמו או אצבעתא דכרעיה ברישא וא"כ אף דנכנס בשידה כיון דלסברת רבי אהל זרוק לא שמיה אהל עדין קשה הא לא אפשר דלא עייל חוטמו ברישא או כמו שכתבו התוספות דלא אפשר דלא עייל מיעוטיה ברישא דהיינו מיעוטא מן עובי גופו ברישא וא"כ הא קדמה טומאה ברישא ולא מחייב בביאה עד דעייל כוליה גופא וע"כ רב פפא דמשני הכי סובר כמ"ד אהל זרוק שמיה אהל ומר בר רב אשי דמשני כגון דעייל כשהוא גוסס סובר כמ"ד לא שמיה אהל וא"כ היכי פסיק הרמב"ם כשינוייא דרב פפא וכתב הוא ז"ל וכדי להציל הרמב"ם ז"ל מתמיהה זו צריכין אנו לומר דודאי מדאו' אליבא דכ"ע גם לרבי אהל זרוק הוי אהל ומפסיק ולא קאמר דלא שמיה אהל אלא מדרבנן ולכן שינוייא דר"פ דקאי אמלקות משום לא יטמא ומשום לא יבא אתי ככ"ע ועי' לו להרב ז"ל מה שהאריך בזה בסימן הנז' חלק הנז' ובח"ב סימן צ"ח עי' עליו דמסיק דבתרתי דרבנן כגון בית הפרס היא מדרבנן ועוד אהל זרוק דלא הוי אהל הוא מדרבנן לכן לא מחמירינן ביה עש"ב משא"כ בביה"ק, וקשה לי על דבריו ז"ל דלפי מה שכ' הטור בי"ד סימן שע"ב וז"ל אע"פ שהכהן אסור ליכנס לשדה שנחרש בו קבר וכו' אם צריך לילך שם לדבר מצוה מותר וכו' וזה דוקא בימיהם שהיו קוברים בענין שיש ביציאת קבר פותח טפח אז אין בו אלא איסורא דרבנן אבל האידנא שכולו סתום אפי' יש בו אויר

טפח וכו' ע"ש, ש"מ כי ביהק"ב שלהם שבימי התנאים היה הקבר יש בו ביציאת הקב' פ"ט וא"כ אין איסורו אלא מדרבנן ולפי דברי הרב דאהל זרוק דלא הוי אהל אינו אלא מדרבנן, א"כ אין חילוק בין בית הפרס לביה"ק דגם בה"ק אין איסורו ואיסור טומאתו אלא מדרבנן כיון דיש ביציאתו פ"ט וא"כ הוי תרי דרבנן ועוד כל כהאי מילתא לא הוה להו לנושאי כליו לאשתוקי מינה, ולכן נראה לענ"ד שאין מדברי הרמב"ם דהל' נזירות סתירה למה שפסק בהל' עירובין וכו' דפסק שם דאהל זרוק לא שמיה אהל והוא משום דמעיקרא קאמר הש"ס בנזיר מ"ג צירף גופו טומאה וביאה בהדי הדדי קא אתו ופריך הא אפשר דלא עייל חוטמו ברישא ופירש רש"י שם ד"ה והא לא אפשר דלא עייל חוטמו ברישא משום דבולט מן הפרצוף דאורחיה דאניש אי עייל לביתיה שוחה ראשו ברישא ונחית ליה טומאה ולא הויא ביאה עד דעייל כוליה וכו' ע"ש, ותריץ אלא אמר רבא וכו' הכניס גופו טומאה וביאה כהדדי נינהו ופירש"י משכחת לה כגון דהכניס גופו שנכנס כשהוא זקוף דאתיין להו טומאה וביאה כהדדי ופריך ואכתי לא אפשר אצבעתא דכרעא ומתרץ כגון שנכנס בשידה והכי פי' לדעת הרמב"ם דמה שאמר ר"פ דנכנס בשידה ר"ל דנכנס בשידה זקוף עומד על עומדו ומצמצם את עצמו בעומדו בשידה, והוי טומאה וביאה כאחת שפיר שדוקא אם מתהלך כדרכו ברגליו אף דמצמצם עצמו מ"מ הרי עוקר רגליו תחילה ואף אם מתהלך ישר זקוף ומתהלך בראשי אצבעותיו לאט לאט מ"מ כיון שפושט ראשי אצבעות רגליו ומגרר אחריהם כפות רגליו כיון שהוא מתנועע לא אפשר דלא עייל אצבעתא דכרעא ברישא אבל כיון שחידש לו שיכנס בשידה כך זקוף ועומד ואינו מתנועע אזי הוי שפיר טומאה וביאה כאחת כשיכנס כך בשידה והגם שכת' התוס' שם בד"ה הא לא אפשר בסוף או"ד וז"ל ולכולהו מצי למפרך הא לא אפשר דלא עייל מיעוטא ברישא ומטמי בטרם יכנס רובו מ"מ לא נפלאת ולא רחוקה היא לומר דהרמב"ם לא ניחא דעתיה בזה וס"ל דמקצת גופו כגופו שדוקא בראש החוטם או בראשי כרעיו דלא תלי בהו חיותא הוא דלא הוי כביאת גופו אבל מקצת גופו דתלי ביה חיותא הוי ככל גופו ולהכי טומאה וטהרה כהדדי נינהו וראיה לזה מדלא פריך הכי בש"ס, ור"פ דנקיט הכי כגון שנכנס בשידה וכו' והוסיף ובא חבירו ופרע עליו את המעזיבה וכו' כדי שיתורץ אליבא דכ"ע בין למ"ד אהל זרוק לא שמי' אהל בין למ"ד שמיה אהל לכך הוסיף ופרע עליו וכו' כדי לתרץ גם אליבא דמ"ד שמיה אהל והרמב"ם נקט לשון הגמרא כדרכו ולעולם סבר לה כרבי וסמך על דבריו המוזכרים במקום אחר:

אי נמי יש לפרש דהרמב"ם מפרש דהא דקאמר בש"ס כגון שנכנס בשידה וכו' ובא חבירו וכו' היינו שהיתה באהל המת שידה מונחת באהל ופיה משוך חוץ מפתח האהל של

מת באופן שאין הטומאה נכנסת לחללה בתוכה כיון שפיה לחוץ והנזיר נכנס בשידה מפיה לתוכה שהוא מונח באהל המת ואח"כ בא ופרע עליו והוי טומאה וביאה כאחד ולא איירי באהל זרוק כלל אלא במונחת בתוך האהל, וה"ה דהוה מצי למימר בש"ס דמשכחת לה טומאה וביאה בהדי הדדי כגון דהיה כזית בשר מן המת מונח בבית כנגד ארובה באופן שאין טומאה בבית ונכנס הנזיר לתוך הבית ובא חבירו ועירב הטומאה מלמעלה מדעתו:

איך שיהיה לענין אהל זרוק אי שמיה אהל קיימא לן כרבי והגם דמצינו להרשב"א ז"ל דפסק כרבי יוסי בר יהודה דסבירא ליה דשמיה אהל מכל מקום רוב הפוסקים סוברים דקיימא לן כרבי כהאי כללא דקיימא לן הלכה כרבי מחבירו כמ"ש הרא"ש בפסקיו בפרק בכל מערבין סימן ב' והרב כסף משנה כמו שהעתקנו לעיל לשונו והגהות מיימוניות בפרק ששי מהל' עירובין הלכה י"ו עיין שם:

וכן היא סברת רבינו יהונתן בפי' על הרי"ף בפרק בכל מערבין שכתב וז"ל אבל אין מניחין עירובי תחומין לכהן בבית הקברות וכו' לפי שאינו יכול ליכנס לשם, ואם תאמר הא אפשר ליכנס על ידי שידה תיבה ומגדל גדולים שמחזיקים ארבעים סאה וכו' אפילו הכי אין מערבין שם דסבירא ליה אהל זרוק לא שמיה אהל כלומר אהל שאינו קבוע במקום אחד כל הימים מיקרי אהל זרוק ולא שמיה אהל (הנה דס"ל דאהל זרוק לא שמיה אהל כרבי ועוד משמע מדבריו אפי' הוא מונח על הארץ כיון שאינו מונח בקביעות כל הימים מיקרי אהל זרוק כיון שעשוי להטלטל אפי' שלא בשעת טלטולו מיקרי אהל זרוק עיין רש"י בעירובין ל' עש"ב ונ"ל דטעמו משום דכתיב ויטע אהלי אפדנו הרי מצינו דאהל בעי קביעות כמין נטיעה) וכיון שאין בין הטומאה לשידה פותח טפח מיקריא טומאה רצוצה ובוקעת ועולה עד לרקיע ורבי יהודה פליג דס"ל אע"פ שהוא אהל זרוק שמיה אהל ואינה בוקעת ומגינה בפני הטומאה ואע"פ דחזינן בבית שהוא מלא עפר וכו' שהכלים העומדים על הגג טמאין לא דמי דהתם כיון שאין חלל טפח בבית אין שם אהל כלל אלא כקבר חשבינן ליה לבית אבל בשידה תיבה וכו' שיש בו חלל גדול אע"פ שאין בינו לבין הטומאה מגינה ומגינה וכו' עש"ב (והנה משמע מדבריו ז"ל שהא שאמרו שיכנס לבית הקברות על ידי שידה תיבה היינו שישב על גגיהן או בתוכן ויש בהם עליות ותחתיות והוא יושב בעליות על גג התחתונה שגג התחתונה שהתחתונה יש בה חלל גדול אע"פ שאין בין קרקעיתה של תחתונה לבין הטומאה טפח מגינה ומגינה) ולפי דבריו ז"ל אם יש חלל בין הטומאה ובין קרקע השידה טפח שאינה רצוצה אליבא דכ"ע אפילו לרבי הוי אהל ומפסיק הגם שהוא אהל זרוק ומחלוקתן של רבי ורבי יוסי בר

יהודה דוקא בנגררת על הקרקע ואין בין קרקעיתה לקרקע פותח טפח דאז הוי טומאה רצוצה אבל הנגררת כגון העגלה שלנו שהיא נגררת על הקרקע ויש בין קרקעיתה לבין הקרקע יותר מפותח טפח הגם שהיא מהלכת אליבא דכ"ע אהל שלה מפסיק ולא מהני אהל זרוק ולפי פירושו ז"ל לא קשה קושית התוספות מהא דפרק הישן מדלתות שתחת התינוקות וכן לא קשה מהא דנזיר שנכנס לאהל המת בשידה וכו' ובא חבירו ופרע עליו את הגג דשם מיירי בדלתות שהם גבוהים מהארץ יותר מפותח טפח וכן הא דנזיר לא איירי בטומאה רצוצה ולהכי קרקע השידה והשידה מפסקת בין אהל המת לאדם הנכנס בשידה הגם שהיא מהלכת ודוק:

ולפ"ז בעגלה שלנו בין לדעת הרשב"א בין לדעת ה"ר יהונתן מותר ליכנס לבית הקברות אלא שאין טעמם שוה דלהרשב"א משום דקימ"ל באהל זרוק כרבי יוסי בר יהודה דסובר דשמיה אהל ולה"ר יהונתן אפי' לרבי הוי אהל כיון שאין הטומאה רצוצה ודע דהתוס' ודאי פליגי על פירוש ה"ר יהונתן מדהקשו מדלתות דפרק הישן ודוק וכבר נתבאר דרוב פוסקים פליגי על הרשב"א בזה וכן התוס' ומשמעות כל הפוסקים פליגי על ה"ר יהונתן בפירושו ואם כן כיון שהעגלה מהלכת הוי אהל זרוק ולא מפסיק וכ"ש למה שכתבנו דהעגלה כיון שמתחילה עשויה להטלטל מלא וריקן על ידי בהמות או על ידי המכונה אפי' מחזקת מאה סאין מקבלת טומאה ועוד משום שהיא עומדת על הכלים שהם אופני העגלה שהם נשמטים כלאחר יד ולפיכך לא חייצי כאשר נתבאר לעיל באר היטב ועוד שמקום הקברות אסור בהנאה שאיסורו שוה בכל וכמו שכתב מרן ז"ל בא"ח סימן ת"ט סעיף א' עש"ב, מכל אלו המפסיקין לדרך רשות הרבים ימאן המקום הזה נתון את ישראל עבור בגבולו ויט ישראל מעליו כי הוא דרך מסוכן מלא קוצים ועקרבנין מכל הצדדין הנז' קשיא:

ואחר העיון נראה דיש לבא בעקיפין אל המקום הזה מצד אחר והוא דמצינו להרמב"ם ז"ל בהלכות נזירות בפרק שביעי הלכה ב' שכתב וז"ל ואלו טומאות מן המת שהנזיר מגלח עליהם וכו' ועל עצמות שהן רוב מנין העצמות אע"פ שאין בהם רובע הקב (שהם קכ"ה עצמות) ועל עצמות רוב בנינו של מת (כגון שני שוקים וירך) אף שאין בהם רובע הקב ועל חצי קב עצמות אע"פ שאין בהם לא רוב מנין ולא רוב בנין וכל העצמות הנז' יהיו משל מת אחד יעוש"ב ומשמע שאם אין בהם חצי קב ששיעורו י"ב בצים ואין בהם רוב מנין ורוב בנין הגם שמטמא באהל כדפסק הרמב"ם בפרק שלישי מהל' טומאת מת הלכה א' מ"מ בנזיר אינו מגלח עליו עד שיהיו בעצמות חצי קב וכן אם הגולגולת חסירה או השדרה חסירה אינו מגלח עליהם הנזיר עש"ב, וכתב הרמב"ם ז"ל הלכות טומאת

מת בפרק שלישי וז"ל ולפיכך אני אומר שכל טומאה מן המת שאין הנזיר מגלח עליה אינה מן התורה עכ"ל עיין שם:

וכן ראיתי בספר הרב האשכול הלכות טומאת כהנים דף קע"א וז"ל וכל שאין הנזיר מגלח עליו אין הכהן סופג את הארבעים ע"ש, וכן כתב שם נחל האשכול בפירושו על ספר האשכול באות ו' וז"ל ולהרמב"ם הכלל כל שאין נזיר מגלח עליו אין טומאתו מן התורה ואין חייב על ביאת מקדש וכו' עיין שם, וכן כת' רב"י בי"ד סימן שס"ט שכתב וז"ל ומה שכתב רבינו ולא לגולל וכו' עש"ב:

ולפי זה אני אומר על נדון דידן שבית הקברות הוא ישן נושן מכמה מאות שנים רחוק הדבר שישאר במת אחד חצי קב עצמות קימים שהכל נרקב וכ"ש הוא שידוע שעפר הארץ ההיא לחה וארץ מליחה והרקב אינו מטמא כיון שהוא מעורב עם רקב התכריכין ועם העפר וכמו שפסק הרמב"ם שם פרק שלישי הלכה ד' ולהכי אין טומאה שלו אלא מדרבנן. ואל תשיבני ממעשים שמביא בש"ס כגון מהא דרב נחמן חפר תל אחד יהיה רב אחא קבור שם וכו' שנמצאו עצמותיו קיימין אחר כמה שנים דשאני חסידים הראשונים, ועוד שאדרבה יש להביא משם שדרך הוא אחר עבור שנים כולי האי אין מדרך לישאר עצמות קיימים, מדתמה עליו על המציאה החדשה הזאת ואמר ליה מאי האי משמע כי כן הוא, דאורחא דמילתא שלא יהיו קיימים ולכן כשמצא מציאה החדשה כזאת תמה דמאי האי שמעולם לא נמצא מציאה כזאת, אלא שהשיבו משום דכתיב ורקב עצמות קנאה והוא אין לו שום קנאה ואית ביה קדושה יתירתא בזה על כל העולם כי הוא מיחידי סגולה, וראיתי בני עליה והנם מועטים וכ"ש בדורות הללו ואזלינן בתר רובא ככל דיני התורה, ולא יהיה אלא ספק כיון שהוא דרך הרבים קימ"ל דספיקו טהור:

עוד אני מצדד בדבר להיתרא והוא כי הרי מצינו לרבינו תם דסובר דכהן שנטמא למתו, בו ביום מותר ליטמות לאחרים משום שאינו מוסיף טומאה על טומאתו שכבר הוא טמא, אבל ביום אחר אסור משום שהוא סותר ימים שעברו ומוסיף ימי טומאה על טומאתו עי' בתוספות שבועות דף י"ז ד"ה נזיר בקבר צריך שהייה ועיין בטור יו"ד סי' שע"ג עש"ב, וא"כ יוצא לנו לפי דעת ר"ת שבזמן הזה שכולנו טמאי מתים, ובעונותינו אין לנו אפר פרה ליטהר ואין לנו מקים טהרה, כפי זה אין כאן שהייה ואין כאן סתירה כיון שאין לנו ספירה ליטהר וא"כ לדעת ר"ת ודעמיה אין כאן איסור תורה וקלקלתנו זהו תקנתנו:

עוד מצינו להראב"ד בהשגות בפרק חמישי מהלכות נזירות הלכה ט"ז שכתב וז"ל הצריך לענייננו, ומעתה טומאה אפילו פירש וחזר ונגע פטור, והכהנים בזמן הזה טמאין הן

ועוד אין עליהם חיוב טומאה, והמחייב אותן עליו להביא ראיה וכו' עש"ב, וע"ש בכסף משנה ובלחם משנה, וזה הוא כמש"כ אנן בענ"ד לדעת ר"ת. וכן מצאתי כתוב בסמ"ג עשין סי' רל"א וז"ל מצאתי בשם רבינו יעקב (הוא ר"ת) שבזמן הזה המיטמא בבית הקברות אינו לוקה ומביא ראיה מדתנן במסכת שמחות הרי שקבר מתו, ובא מת אחר כל זמן שעוסק בבה"ק יכול לעסוק בו, פירש מן הקבר אם חזר וקברו לוקה דברי ר' עקיבא ר' טרפון אומר אינו לוקה מפני שאינו מרבה ימי טומאה עליו ובהלכות גדולות פוסק כר' טרפון וא"כ בזמן הזה מה מרבה הטומאה יש כיון שמי חטאת אינם נהוגות, ועי' להרב דגול מרבבה סי' שע"ב סעי' ב' מה שכתב בזה דלענין אהל גם לדעת הרב משנה למלך יש לעשות ס"ס ועי' להרב חתם סופר בחלק יו"ד סי' של"ח בפסקת ומ"ש עי' עליו דף לק"ט ע"ב ועי' עוד בסי' של"ט, ואע"פ שהרב בסי' הנז' כתב שמצא הוא להראב"ד בספר תמים דעים דסובר כהרמב"ם מ"מ הרי כתב שם באותה תשובה דסי' של"ט דתרי הראב"ד נינהו דבעל תמים לחוד ודבעל השגות לחוד עיין שם באורך:

ואע"פ דמרן ז"ל בסי' שע"ג סעי' וא"ו פסק דלא כרבינו תם, מ"מ הא מצינו לו להרב שלחן גבוה בסי' הנז' שהעתיק דברי מי שגדול הוא הרב כנסת הגדולה וז"ל וכתב הכנה"ג הגב"י אות ה' ולענין הלכה הוה ליה רבינו תם יחידאה וכו' נ"ב לא ראה הרב ספר א"ח שאם היה רואהו היה רואה כמה רבוותא עומדים בסברת ר"ת יעו"ש בדבריו כמה וכמה רבוותא סוברין ונוהגין כרבינו תם וכו' ומסיק דהכל הולך אחר המנהג ע"ש. וכתב על זה הרב שלחן גבוה וז"ל ומנהג ירושלם ת"ו ושלוניק"י עיר גדולה של חכמים ושל סופרים וקושט"א ואינדירנ"י וכל רומיל"י אשר שמענו שומעם לא שמענו שהכהנים נזהרים בזה לקבור את מתיהם בקצה הגבול של בה"ק, אלא קוברים בכל אשר ימצא לו ונכנס הכהן ויוצא בין הקברים, וכתב ונ"ל שטעמו של דבר כיון שהאידנא כולנו טמאי מתים ואין עפר פרה מה לי טומאת ערב מה לי טומאה שבעה, והלא אין הזייה לטמא מת, ולכך לא הקפידו הכהנים על כך עכ"ל הרב ז"ל. הרי לך דסברא זו דסמכא היא ולכך נראה לי לסמוך על זה סמוכים לעד לעולם עשויים באמת וישר בנדון דידן שכמה צער יגיע לכהני שלוחי דרחמנא אם יצטרכו להקיף היקף גדול כזה וגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתור' וכ"ש בה"ק כזה שהוא ישן נושן וכ"ש אם רוכבים על העגלה שאינם דורכים על הקברות ברגליהם וכדין בית הפרס שלא נאסר אלא ברגליהם, ולכן יש להקל בזה ובפרט שלענין אהל זרוק מצינו לשני שליטים שעומדים לשמור מן הגייס ממקום המסוכן הזה והם רבינו הגדול ראש החכמים הרשב"א ז"ל דסובר באהל זרוק דשמיה אהל כרבי יוסי בר יהודה ומציל מן הטומאה ועוד עמו במחיצתו הוא הרב רבינו יהונתן

ז"ל דכשאין הטומאה רצוצה אליבא דכ"ע אהל זרוק הוי אהל לחוץ בפני הטומאה, ועמהם במחיצתם הרב שער אפרים בתשובתו דסי' צ"ג שכתב שאם הטומאה מדרבנן יש לדחותה משום כבוד הבריות וכמו שכתבו התוספות בעירובין שם סוף ד"ה ולכהן בבית הפרס עש"ב:

נחזור על הראשונים שאנחנו מצטערים עליהם דבית הקברות של עיר תהלה פאס הם של בנין דקיימא לן דאסור בהנאה ואיסורו שוה לכל נפש ולכל בנ"י ואסור לבא בגבולו וגבול שמת בל יעבורון ונפל פיתא בבירא:

והנה אחר חיפוש ומציאה ממציאה מצאתי להרב חוות יאיר בסוף תשובה דסימן של"ח שכתב וז"ל וממוצא דבר של דברי מהרשד"ם מוכח הכי כאשר ראיתי האריך שם בתשובה להוכיח מכמה פוס' בראיות גמורות שאיסור של הנאה של קבר הוא איסור דרבנן אפי' אם הקבר של בנין שבנה עליו פשיטא ליה דלא הוי איסורא אלא מדרבנן וכתב שם היכא דאיכא ספק איכא למימר ולעביד ספיקא דרבנן לקולא עש"ב וכן ראיתי להרב שו"ג שכתב כן בסימן שס"ד סק"ה וז"ל על הקבר, קבר המת וכל שאר דבריו ותשמישיו אין איסורו לכ"ע אלא מדרבנן וכו' מהרשד"ם חי"ד סימן ר' והרבה להביא ראיות לזה מן הגמ' ומן הרמב"ם ז"ל ורשב"א וכו' עש"ב, וא"כ גם איסור המעכב הזה של איסור הנאה יש להתיר בנ"ד משום האי טעמא דגדול כבוד הבריות שדוחה לא תעשה שבתורה כדכתבינן, ועוד נ"ל דהא דאסרו הנאה בקבר של בנין היינו דוקא הנהנה מגוף עפרו כההיא דקבר רב שמוזכר בש"ס שהיו לוקחים מעפר הקבר שלו לערבו במים ולשתותו לאשיתא או כההוא שמניח עירובי בבי קברי דמנטר שם אבל אם ישפוך סוללה של עפר על הקבר ממקום אחר ויניח עירובו על הסוללה של עפר למעלה מהקבר שלא נעשה שם לשם קבר ודאי מותר שהרי אינו נהנה מעפר הקבר הנאסר בהנאה אלא מקרקע והעפר שלמעלה הימנו וקרינן ביה מן המותר בפיך וא"כ בנ"ד שהקצו אותו מקום לדרך הרבים מסתמא תקנו אותו המקום כדרך כל הדרכים שמביאין עפר ממקום אחר ושופכין שם ואח"כ מביאין אבנים מסותתים ומציעין אותם למעלה ומהנדיסין אותם או מביאין אבנים אבני גזית ומרצפים כל הדרך כדי שיהא חזק כדי שלא תעיק העגלה המלאה לה עמיר וכיוצא וא"כ לא מיקריא הנאה שהרי במה שדורס שם אינו על העפר האסור בהנאה ומתחת לביה"ק שהוא קרקע עולם אינו נאסר ומלמעלה ג"כ עפר וצרורות של היתר ואינו צריך לאותו עפר הניתן באמצע וזה נ"ל כונת רש"י ז"ל בסנהדרין פרק נגמר הדין מ"ז ע"ב ד"ה בקבר של בנין דכתב וז"ל שבנאו למעלה מן הקרקע וכו' דר"ל שהבנין אינו מכוסה בעפר אחר ע"ש, הגם שלא נעלם ממני

פשטיה דרש"י ז"ל מ"מ יאות הוא לפרש הכי ועוד נ"ל להתיר משום דהוה ליה זה וזה גורם דמותר עי' בש"ע י"ד סימן קמ"ב סעיף ד' עש"ב, וכעין זה מצאתי להרב פ"ת סימן שס"ד סק"א שכתב וז"ל עי' בתשובת רעק"א ז"ל סימן מ"ה שכתב דאם יש עפר אחר עליו יש לתלות שהעפר האסור נתבטל ברוב עפר המותר אף אם אינו בבירור שיעור ביטול מותר לדרוס עליו עש"ב, אלא שהוא ז"ל תלה ההיתר בביטול שמתבטל האיסור בהיתר כדין יבש ביבש ע"ש ועי' מור"ם בא"ח סימן תרכ"ו סעיף א' דכתב וכן אם הניח וכו' עיין שם:

איך שיהיה מצינו צד היתר בזה ולהכי משום צערן של רבים יש לסמוך ע"ז להתיר הגם שהוא קבר של בנין שהוא אסור בהנאה מכל הני מלי מעלייתא דאיתנהו בפ' אלו הן הנאמרין נ"ל להקל בנ"ד לעבור בו בעגלה ובאוטומוביל בין של עץ בין אם הם של ברזל משום דכמה ספיקי יש כאן סי' דבשעה שפינו מקום בית הקברות שמא פינו מקום זה להתם ולכלה ולא נשאר בו כלום הגם שבודאי נשארו כמה קברות במקום ביה"ק זה מ"מ שמא המקום הזה שקצצו לדרך הרבים פינו אותו לגמרי, ושמא אפי' נימא שנשאר לא נשאר במת אחד חצי קב עצמות שיטמא באהל ושמא כסברת רבינו יהונתן בענין אהל זרוק מיהא דסובר שאם יש פותח טפח בין קרקע העגלה לבין בית הקב' אליבא דכ"ע אפי' אהל זרוק הוי אהל ומפסיק ושמא קימ"ל כהפוסקים דסברי מרנן דבזה"ז שכולנו טמאי מתים אין הכהנים מוזהרים שלא להטמאות ולכן יש להקל בדבר כן נראה לי ליישב וללמד זכות על המקום הזה ולהניח לישראל עבור בגבולו וגם הכהנים נגשים אליו ברצוא ושוב ככל עובר אורח, אורח חיים למעלה למשכיל ככל הכתוב בו למעלה ראש, השם יצילנו משגיאות ויורנו מתורתו נפלאות כי כולא דיליה הוא אמן, חדש כסליו של שנת שלח אור"ך ואמת"ך המה ינחוני ושנת גאולי באה והוד"ו לזכ"ר קדש"ו לפ"ק פה אורן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

אבן העזר

הלכות קדושין

סימן א

בענין טעימת כוס של ברכת אירוסין וכוס של ברכת חתנים של נישואין נ"ל דחיובא רמיא על החתן והכלה לשתות מאלו הכוסות כיון דבשבילם הם באים ועי' באר היטב באה"ע סימן ל"ד סק"ו שכתב דבספר באר שבע כתב שיזהר החתן לשתות רביעית יין לברך ברכה אחרונה וה' כנה"ג כתב עליו ולא ראיתי בזמננו זה נזהרין בכך אלא כל

שטועמין טעימה אחת די ע"ש עכ"ל, ואנכי הד"ך ראיתי דברי הרב באר שבע במקומן ובמקורן והם במפתחות בסימן מ"ט וז"ל המנהג פשוט שהחתן והכלה שותין מעט מזער מכוס של אירוסין ונשואין תחת החופה ואני תמיה האיך נתפשט זה המנהג שהרי הלכה רווחת בישראל דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות ממנו כמלא לוגמיו דהוא רוב רביעית ובשביל ברכה אחרונה צריך לשתות רביעית שלם כמו שפסק בהדיא בש"ע א"ח סימן ק"ץ סעיף ג' וגם כבר פסקו התוס' בפרק ערבי פסחים דף ק"ג ע"ב בסוף ד"ה רב אשי בריך אכסא קמא וכו' וז"ל וגם אחר ב' כוסות של אירוסין ושל נשואין נראה דצריך לברך אחר כל אחד על הגפן עכ"ל, א"כ אינן יוצאים ידי חובתן בלא שתיית רביעית שלם וכו' עש"ב, הרי לך דהרב באר שבע נמי הודה בפיו ובשפתיו דהעולם נהגו בפשיטות שהחתן והכלה שותין מעט מזער דהיינו טעימה בעלמא והרב איהו דידיה לא ניחא ליה למר למיעבד הכי והביא ראיה לדבריו מן הש"ע ומן התוס' ולכך מסיק וגזר אומר דלאו שפיר עבדי ורמי חיובא עלייהו לשתות רביעית שלם מן הדין, ולפ"ז ע"כ לומר דהרב כנה"ג שכתב עליו ולא ראיתי בזמננו זה נזהרין בכך וכו' ודאי לא ראה דברי הרב באר שבע בשורשן ובמקומן אלא העתיק מה שראה כתוב בספר פנים חדשות בהלכות ברכות משם הרב באר שבע בקיצור נמרץ וז"ל כנה"ג בש"ע אה"ע סימן ל"ד הגהת הטור אות ג' ז"ל טוב ליזהר החתן לשתות רביעית לברך ברכה אחרונה, פנים חדשות בהלכות ברכות בשם באר שבע ולא ראיתי בזמננו זה נזהרים בכך וכו' עיין שם, הרי לך בהדיא שלא כתב הכנה"ג אלא דברי פנים חדשות שלא הביא דברי הרב באר שבע במושלם ולכך כתב עליו ולא ראיתי בזמננו זה נזהרים בכך אבל באמת אילו ראה דברי הרב באר שבע במקומן ובשורשן שהרב בעצמו באר שבע כתב שראה שהעולם אינם נזהרים בזה ולא ניחא ליה במנהג זה והשג ישיג על העולם מדברי הש"ע והתוס' גם הוא יודה בזה דצריכין העולם לחזור ממנהגם שהוא מנהג בטעות ודוק:

ואשר אנכי אחזה לי ליישב מנהג העולם שאין נזהרים אלא בטעימה בעלמא משום דסברי לה כדעת הרמב"ם ז"ל דסובר שאם אין היין מצוי יברך ברכת חתנים בלא כוס כמ"ש הרב באר היטב אה"ע סימן ל"ד סק"ג וז"ל ואם אין היין מצוי יברך בלא כוס וכו' עש"ב הרי הרמב"ם ס"ל שאין הכוס מעכב, וכן בברכת אירוסין מצינו שפסק מרן שם סימן ל"ד סעיף ב' שהכוס אינו מעכב לברכת אירוסין וז"ל נהגו להסדיר ברכה זו על כוס של יין וכו' ואם אין שם יין או שכר מברך אותה בפני עצמה הרי לך דהכוס אינו לעכובא, וא"כ הא דפסק מרן בא"ח סימן ק"ץ דכל דבר שצריך כוס צריך לשתות ממנו מלא לוגמיו וכו' היינו בדבר שאמרו בו שצריך כוס כגון למ"ד ברכת המזון טעונה כוס

אבל ברכת אירוסין וכן ברכת חתנים לדעת הרמב"ם דס"ל דיכול לברכה בלא כוס אם עח אין לו יין ושכר מצוי א"כ אין הכוס לעיכובא ולהכי סגי בטעימה בעלמא זהו סמיכת העולם סמיכת זקנים כדעת הרמב"ם אבל לדעת הרא"ש והטור שכ' דלא סגי בלא כוס וכו' ע"ש, א"כ בברכת חתנים צריך לשתות החתן והכלה כמלא לוגמיו כדעת הרב באר שבע, איך שיהיה אליבא דכ"ע צריכין החתן והכלה מיהא טעימה בין מכוס של אירוסין בין מכוס של ברכת חתנים וכמו שכתב הכנה"ג:

אלא דמלשון הרב הכנה"ג דכתב אלא כל שטועמין טעימה אחת די נראה דבא לאפוקי דלא צריך שתי טעימות מדלא כתב אלא שבטעימה א' די ואי כונתו על אדם אחד שדי לו בטעימה א' ואין צריך לטעום ב' טעימות זה הדבר אין לו שחר כלל דמעולם לא שמענו שתי טעימות לאדם אחד וא"כ בודאי ר"ל כי די בטעימה אחת של אדם אחד ואין צריך שיטעמו כל השומעין, או יש לומר דר"ל כי די בטעימה אחת או של חתן או של כלה דכיון שבירך בורא פרי הגפן שהיא ברכת הנהנין לפחות צריך שיטעום אחד מהם כדי שלא תהיה ברכתו לבטלה זהו הספק שיש בדבריו:

וראיתי להרב בית עובד אחר ברכת אירוסין שכתב וז"ל ושותה המברך והחתן והכלה, ואחר כך כתב באות א' וז"ל אחר שטועמין החתן והכלה הכוס של ברכת אירוסין משברין הכוס וכו' הרי הביא טעימת החתן והכלה ע"ש, ואחר ברכת נשואין כתב סתם וטועמים הכוס ואחר כך אומר המברך וכו' ונ"ל דסתמו כפירושו דהיינו המברך והחתן והכלה כמ"ש לעיל בברכת אירוסין, ולכן נראה דהעיקר הוא דרמי חיובא לטעום מיהא החתן והכלה שבשבילם באו הכוסות הללו והשותה כמלא לוגמיו תבא עליו ברכה, ועי' לעיל בחלק אה"ע סימן י' דף ק"ז ע"ד, חמשה עשר בחדש טבת שנת התרצ"ד אורן יע"א:

סימן ב

דעו אחי ורעי אשר בסובלי חולאים אנן בכל עת אשר אנו רואים אחינו בית יעקב הצעירות השניות בצער מהצרות הסובלות על עוליהן אשר בכל מקום מניחין אותן בעליהן שבוגדין בהן ומניחין אותן צרורות בכבלי העגון שמגרשין אותן בדיניהם הנקרא דיוור"ץ ולא ירצו ליתן להן ולפוטרן בגט כריתות כדת של תורה ונמצאו צרורות חיות כל ימיהן והבוגדים בהן ילכו ויקחו להם נשים מאשר ימצאו ויתענגו על רוב שלום שלום עליך נפשי ועיני נשיהם המגורשות והם עדין אסורות רואות וכלות ולא מצינו כף נחת מקול שועתן וזעקתן ובכייתן בהתחננם אלינו לאמר חנונו חנונו אתם אלופינו המסובלים למצוא לנו פתח תקוה וחתרו לנו מחתרת פתח קטן לצאת מן המשמר והמאסר הגדול הזה אשר הוא לעולמים אפי' על ידי פתח צר ודחיק, וכן דרכם כסל

למו גם יבמיהן שאינם רוצים לפוטרן בחליצה זה אומר בכה וזה אומר ספרו לי הכסף במספר, במספרם כמשפטם כאשר יוצא מפיהם ורוצים בקלקלתן להניחן ערומות מבלי לבוש בקר"א ולא יכולנו להעלים עין מהן ומקול זעקתן הנשמע בשווקים וברחובות זמן זמנן זמניהן, ועדין לא נושעו וחששנו על עצמנו מכתוב מפורש ושום שכל אוטם אזנו מזעקת דל גם הוא יקרא וגו', גם ראינו כמה נשים כאשר צעקו ולא נשמע קולן הלכו להן ונישאו לבן ברית ולשאינו בן ברית ולא מצאו חיל ידינו כי ניתן חופשיות בעולם איש כל הישר בעיניו יעשה ולא תוכל עשוה"ו, על כן יצאנו ממחיצתנו לתור ולדרוש ולפשפש איזה פשפ"ש נוכל ליכנס בו לבית הספק הזה ואנחנו לא נדע מה נעשה כי עליך ה' עינינו ובשם אלהינו נדגול הוא יורנו את הדרך אשר נעלה בה ואת המעשה אשר נעשה:

והנה כאשר אמרנו נבא העי'ר נמצאו לנגדנו חומות בצורות חומה גבוהה דלתים ובריח והוא כי לכאורה הפתח אשר בו נבא העי'ר הוא אם מקדש אותה על תנאי שאם אחר כך לא ישתוו ויגרשנה בערכאותיהם הנקרא דיוור"ץ ותתבע אותו שיתן לה גט כריתות כדת של תורה והוא ימאן בזה ולא ירצה לגרשה אז תמתין עליו אולי ישוב וניחם על הרעה עד תשלום שנה תמימה אם יתן לה גט הרי הן קדושין, ואם לא ירצה לגרשה הרי מעכשיו דמי קדושיה במתנה ונמצאו דלמפרע אין קדושיה קדושין כיון שלא נתקיים התנאי ותנאי זה מועיל מהא דפסק מרן בש"ע אה"ע סימן ל"ח סעיף א' וז"ל המקדש על תנאי אם נתקיים התנאי מקודשת ואם לאו אינה מקודשת בין שיהא תנאי מן האיש בין שיהא תנאי מן האשה עכ"ל עש"ב, ואפילו היכא דנתקדשה ונשאת על תנאי מצינו דמועיל התנאי הנז' כמ"ש הרב ד"מ באה"ע סימן קנ"ז ס"ק ה' על מה שכתב רבינו ב"י שם על דברי מהרא"י וז"ל ואני תמיה וכו' וסיים בדבריו על כן נשתקע הדבר ולא ראינו ולא שמענו מי שהתנה כן עכ"ל, גם התשב"ץ בחלק שני סימן י"ז כתב כן עש"ב, וכתב עליו הרב ד"מ וז"ל ומהר"י ברין כתב אע"פ שאין להתנות שלא תהא זקוקה ליבם דהוי כמתנה על מש"כ בתורה, מ"מ אם מקדשה בתנאי כפול שלא תהא מקודשת אם תפול לפני יבם שפיר דמי עכ"ל יעו"ש, ואם כן גם בזמננו זה דמעקל עליה את הדרך ורוצה לעגנה כל ימיה באלמנות חיות משום תקנת בנות ישראל היושבות על המשבר הזה צרורות חיות על כן יתקדשו וינשאו על תנאי זה כנזכר משום תקנת בנות ישראל ועוד דנפיק מזה חורבא כמש"ל דהולכות ונישאות לשאינו בן ברית ולבן ברית כאשר עינינו רואות כל זה כנזכר למעלה:

אלא שעמדו לפנינו בזה חומות גבוהות ובצורות, והוא מדאיתא ביבמות דף ק"ז ע"א דתנן התם ב"ש אומרים אין ממאנים אלא ארוסות וב"ה אומרים ארוסות ונשואות וקאמר בש"ס אמר רב יהודה אמר שמואל מאי טעמייהו דב"ש דקאמרי אין ממאנין הנשואות הא עדין היא קטנה ולמה לא תמאן לפי שאין תנאי בנישואין ואם נשאת תמאן אתו למימר יש תנאי בנשואין ופירש רש"י ד"ה לפי שאין תנאי בנשואין וז"ל לפי שאין תנאי מועיל בנשואין של גדולה ואפי' הוה ליה תנאה בשעת קדושין אחילי אחליה בשעת ביאה וחופה וחיילי להו קדושין קמאי ואי אמרת נשואה קטנה תמאן לא ידעי אינשי דמשום קטנות הוא אלא אמרי תנאם הוה להו בנשואין ואתי למימר יש תנאי בנישואין של גדולה עכ"ל, ובית הלל סברי מידע ידעי דנשואי קטנה מדרבנן, רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו טעמא דב"ש לפי שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות, וב"ה כיון דאיכא קדושין וכתיבה לא אתו למימר דבעילתו בעילת זנות:

הרי לך בהדיא דעיקר פלוגתייהו דב"ש וב"ה לדעת רב יהודה על הנשואה דב"ש סברי אין ממאנת וב"ה סברי דממאנת תליא בטעות אינשי, דב"ש סברי לא ידעי אינשי דמשום קטנות היא יוצאת בלא גט ואמרי דמשום תנאי דהוו בנישואין ואתו למימר יש תנאי בנישואין של גדילה, וב"ה לא חיישי לטעות זה משום דמידע ידעי דנישואי קטנה מדרבנן ולא אתו למיטעי משמע דלכ"ע אין תנאי בנישואי גדולה, משום דהגם שהיה תנאי בקידושין אחולי אחליה בשעת ביאה וכמו שפירש רש"י לעיל ביבמות צ"ד ע"ב ד"ה אבל נישואין כמתני' דאשתו הראשונה היתה נשואה לו מי איכא למימר תנאה הוה ליה בנישואין הא כ"ע ידעי דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכו' הרי לך דטעמא שאין תנאי בנישואין הוא משום דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ומשום הכי מחיל ליה לתנאיה וכדאיתא בכתובות דף ע"ב ע"ב קידשה על תנאי וכנסה סתם רב אמר צריכה גט ושמואל אמר אינה צריכה גט הימנו וקיימא לן כרב ככללין, וכן פסק בש"ע אה"ע סי' ל"ח סעי' ל"ה וז"ל המקדש על תנאי וכו' לפיכך המקדש על תנאי ובעל סתם או כנס סתם צריכה גט אע"פ שלא נתקיים התנאי שמא ביטל התנאי כשבעל או כשכנס עכ"ל ע"ש:

עוד יש להוכיח שבנישואין לא שייך תנאי מהא דיבמות צ"ד ע"ב דקתני מתני' מי שהלכה אשתו למדינת הים באו ואמרו לו מתה אשתך ונשא אחותה, ואחר כך באה אשתו מותרת לחזור לו ומותר בקרובות שניה, ושניה מותרת בקרוביו, ושם בש"ס אוקי מתני' דאתייא נמי כר' עקיבא דסובר שאם קידש אשה והלכה למדינת הים ושמע שמתה, עמד ונשא אחותה ואחר כך באה אשתו אחות אשתו צריכה גט, וממילא איתסר עלייה

אשתו דהויא לה אחות גרושתו וטעמא קאמר דאמרי אינשי הך קמייתא דהיינו אשתו תנאי הוה ליה בקידושיה והא שהיא אחותה שפיר הוה נסיב ולהכי צריכה שניה גט, ומתני' קתני מותרת לחזור לו ומותר בקרובות שניה וכו', וקאמר דאתייא נמי לר' עקיבא, דשאני מתני' דמיירי שנשא את אשתו וכנסה לחופה, ולהכי כיון שהיא נשואה לו מי איכא למימר בנישואין תנאה הו"ל בנישואיה ע"כ. הרי לך דבנישואין לית תנאה משום שאין תנאי בנישואין וטעמא משום שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות ודאי מחלו לתנאיהם דידיה ודידה, וכן פסק מרן בש"ע אה"ע סי' פ"ו סעיף כ"ז וז"ל קידש אשה והלכה למדינה אחרת וכו' אבל כשהלכה אשתו הנשואה למדינת הים אין לחוש לכך שיאמרו תנאי היה בנישואין דאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות וכו' עש"ב, ואי שייך שום תנאי בנישואין כגון האי דנדון דידן א"כ גם בנישואין יאמרו שהיה שים תנאי כנדון דידן ולא נתקיים התנאי ושפיר נסיב אחות אשתו כמו דאמרינן באירוסין, אלא ודאי מוכח מכאן דלא שייך שום תנאי בנישואין:

וכן משמע בהדיא מדברי הרמב"ם בפרק עשירי מהלכות גרושין הלכה ד' וז"ל כל מי שנשאת בגט בטל הרי זו צריכה גט שני מדרבנן כדי שלא יאמרו אשת איש יוצאה בלי גט וכו' ע"ש ושם בהלכה וא"ו כתב וז"ל הרי שנתקדשה ואחר כך בא בעלה או נמצא הגט בטל הרי זו מותרת לבעלה ואינה צריכה גט משני שאין קידושין תופסין בעריות ואין חוששין שמא יאמרו אשת איש יוצאה בלא גט כיון שלא נשאת, יאמרו תנאי היה בקידושין ולא נתקיים עכ"ל עש"ב, משמע טעמא דנשאת דצריכה גט משני משום שאין שם במה לתלות משום שאין תנאי בנישואין. וכן כתב עוד לקמיה בהלכה ח' וז"ל וכן אם קידש אשה והלכה לה למדינה אחרת ושמע בה שמתה ונשא אחותה ונמצאת אשתו קיימת אין אחותה צריכה גט ואשתו מותרת ע"ש ובהלכה יו"ד כתב וז"ל ומפני מה הצריכו אחות ארוסתו גט שמא יאמרו תנאי היה באירוסין וכדת נשא אחותה עכ"ל, הרי לך דבנשואה אין להם טעות שיאמרו תנאי היה בנישואין משום דלא שייך תנאי בנישואין כלל, אלא דלא ידענו טעמו, אי משום שאין אדם עושה בעילתו בעילת זנות אי משום טעם אחר:

ודע דכל זה אינו אלא לשיטת רש"י ז"ל ומרן ז"ל נתן טעם דכוותיה, אבל התוספות פירשו בפרק בית שמאי דף ק"ז ד"ה ב"ש בשם ר"י דהאי דקאמר בש"ם אין תנאי בנישואין לאו משום דלא מהני תנאה, אלא משום דאין רגילות שיהיו מתבטלין מחמת התנאי שהיה בקידושין, דרגילות הוא או שיודע וימנע מלישא, או גמרי ומחלי אהדדי בשעת נישואין, וכן ה"ר חיים הכהן ז"ל היה מפרש הא דהכא נמי בענין זה וה"פ לפי שאין

תנאי בנישואין פי' אין רגילות שיתבטלו נישואין מחמת שום תנאי, ואי אמרת נישואין תמאן אתו למימר יש תנאי בנישואין בתמיהא, וכי יעלה על לב לומר שמחמת תנאי נתבטלו הנישואין הא אין רגילות, מחמת קידושי קטנה נמי לא ידעי, אלא יאמרו דאשת איש יוצאה בלא גט עכ"ל עש"ב, וכן כתבו נמי התוספות בכתובות דף ע"ג ע"א ד"ה לא תימא עש"ב ודוק, וא"כ גם לדבריהם ניחוש בנדון דידן נמי יאמרו העולם שאין רגילות שיהא תנאי בנישואין ויאמרו דאשת איש יוצאה בלא גט, הרי ברור לפניך שההוכחות הנזכרות עמדו נצבו כמו נד, כחיל וחומה גבוהות ובצורות בשמים, עד שלא יכולנו לבא העי"ר לאמר לאסורי"ם צאו ולהתירן מכבלי העגון:

אמנם אחר ההתבוננות היטב ראינו מקום בזה לחתור בו מחתרת ליכנס בו לעיר, והוא שנראה לומר שדוקא בתנאים שדרכם של בני אדם להתנות ד"מ שיתן לה או תתן לו דבר או בע"מ שתדור עמו או הוא עמה במקום אחד או לעשות לה דבר שדרכם של בני אדם שישתוו בענינים כאלה קודם קידושין או אחר הקידושין קודם החופה וכשיגיע זמן כניסתם לחופה כבר בררו הכל ונשתוו על הכל ולא נשאר ביניהם דבר בעל מנת כדי שאם לא יתקיים התנאי יתפרדו איש מעל אחיו אחר שנכנסו לחופה בנישואין גמורים שדבר זה בושה וכלימה דא"כ בעילתם בעילת זנות וכדי בזיון וקצף אבל בתנאי כזה דנדון דידן שתלוי ועומד עד אחר פרידתם שיתפרדו בדיוור"ץ ואין שייך קיום התנאי בעודם נשואין דלא אפשר לתקן דבר זה קודם הנישואין ולא בעודם נשואים ובפירוש התנו על דבר שהוא אחר הגירושין בדיניהם וחשו לזה שלא לרמות זה לזה ולעשות רע זה לזה כגון נדון דידן כיצד יכולים אנו לומר שימחלו זה לזה על מרמה ועוקבה דמעיקרא מאי סבור ולבסוף מאי סבור ואין הדעת סובלת שלדבר זה שייך בו מחילה שתשאר היא עגונה כל ימיה והוא יהיה בהרווחה חפשי מן המצות לעשות כרצונו ולהכי אין לומר בזה אין תנאי בנשואין משום שודאי מחלו זה לזה משום שאין בזה מחילה ולהכי בתנאי של מהר"י ברין ז"ל שהוא אחר פרידתן דהיינו אחר מיתת הבטל אין שייך מחילה בתנאי והתנאי עדין הוא עומד על עומדו:

ודע שתנאי של הרב מהר"י ברין לאו דוקא אם היה יבמה מומר יוצא מדת של תורה שהרי כתב הרב שזה לא הוי כמתנה על מה שכתוב בתורה דכיון שהוא תנאי מפורש שאם תפול לפני המומר הרי מעתה דמי הקדושין במתנה ולא לקדושין לא הוי מתנה על מה שכתוב בתורה, ולפי דבריו גם אם מתנה שאם תפול לפני היבם מה שהוא הרי דמי הקדושין במתנה מהני כך משמע מדבריו ומטעמיה ולכך גם בנדון דידן דרוצה לעגנה מהני תנאי זה:

עוד נראה לי לומר שדוקא בתנאי שמוכרח לבא לידי התנאי יתקיים או לא יתקיים בזה הוא דחיישי אינשי דשמא לא יתקיים התנאי ויהיו בעילותיו בעילות זנות ולכך מחלי לתנאה כדי שלא תהא ובעילתו בעילת זנות אבל בתנאי דיכול להיות שלא יצטרכו לקיום התנאי ולבטולו, בזה לא חיישי אינשי לשמא לא יתקיים התנאי בסוף ויהיו בעילותיו בעילת זנות דיצטרך למחול על תנאו משום זה, מפני שיאמר שמא לא יצטרך לקיום התנאי ולבטולו ולהכי לא חייש לבעילת זנות ולא מחלי לתנאיהם ולהכי לא חייש מהר"י ברון לשמא ימחלו לתנאיהם ועוד בנ"ד דהוי ספק ספיק' ספק לא יבא לגירושין בדיניהם ואת"ל שיגרשנה בדיניהם ספק שמא לא יעכב עליה מלתת את הגט או חליצה ולהכי לא חיישי דשמא למפרע הוי בעילתם בעילת זנות ולא מחלי עתה לתנאם וכן לדעת התוס' שפירשו אין תנאי בנשואין ר"ל אין רגילות שיתבטלו הנשואין מחמת שום תנאי וכו' ויאמרו דאשת איש יוצאה בלא גט י"ל דשאני תנאי שהוא בינו לבינה אין להם ידיעה לכן יאמרו שאשת איש יוצאה בלא גט אבל תנאי שנעשה על פי ב"ד וכל העולם שוים בזה דכל המקדש ונושא הוא על תנאי כולי עלמא ידעי בזה שהקידושין נעשו על תנאי זה וליכא למיטעי כלל בנדון דידן ולהכי שפיר אית לתקוני לקדש על תנאי זה, וכן מה שהוכחנו לעיל מהא דיבמות צ"ד ע"ב דקתני מתני' מי שהלכה אשתו למדינת הים וכו' ונשא אחותה ואחר כך באה אשתו שמותרת לחזור לו וכו' וקאמר בש"ס דמתני' מיירי שנשא את אשתו וכנסה לחופה ולהכי כיון שהיא נשואה לו מי איכא למימר בנשואין תנאה הוא וכו' ואמרנו דאי שייך תנאי בנשואין כגון נ"ד אם כן גם בנשואין יאמרו שהיה איזה תנאי בנשואין ולא נתקיים ושפיר נסיב אחות אשתו וכו', נראה לי לומר שאין מכאן ראיה משום דבזמנם לא היו מתנין על תנאי זה משום דאם תפול לפני יבם מאי הוי? ייבם או יחלוץ ואם לא ירצה חבטינן וכייפינן ליה בשוטים ולכן אין לתלות שהיה תנאי ביניהם בכגון נ"ד מה שאין כן בזמננו זה שאין בית דין יכולים לכופו להכי צריכין אנו לתנאי זה, ועי' להרב ב"ש בסימן קנ"ז סק"ו בסופו דכתב וז"ל משא"כ הכא דליכא חשש זנות ולא שייך לומר דלא נתקיים התנאי עכ"ל, נ"ל דכונתו לומר כמ"ש אנן לעיל מזה:

אחר כך ראיתי להרב נחלת שבעה חלק א' בדיני שטר וחליצה סימן כ"ב שכתב כן בענף ז' שהביא דברי הב"ח דסימן קנ"ז שכתב שיקדש על תנאי שאם תפול לפני המומר שלא יהיו הקדושין קדושין ועוקרין הקדושין מעיקרא בתנאי שכתב רמ"א בשם מהר"י ברין ואין זה בעילת זנות משום שאינו ודאי שתפול לפניו והוא על דעת קדושין בעל ע"ש, (הרי לך דברי הב"ח ז"ל מפורשים שכתב דלא מיקרי בעילת זנות משום שאינו ודאי שתפול לפניו משום דאפשר שלא יצטרכו לקיום התנאי והיינו כמש"כ אנן לעיל),

וכתב הרב נש"ב וז"ל ואין להקשות מהא דאיתא בפרק האשה רבה דף צ"ה הביאו בש"ע אה"ע סימן ט"ו סעיף כ"ז דבקדושין איכא למימר תנאי היה בקדושין אבל בנשואין ליכא למימר תנאי היה בנשואין וקשיא והא מצינו תנאי בנשואין כנ"ד וי"ל דתנאי בנשואין דתצא ממנו בחיים ויהא בעילת זנות זה לא אשכחן אבל לאחר מיתה שלא תזקק ליבם ומחיים על דעת קדושין זה לא הוי בעילת זנות וזה מצינו כן נראה לחלק, וכתב עוד וז"ל ונראה דה"ה מי שהיה לו אח שהלך מלפניו ולא נודע ממנו אם חי אם מת ג"כ יכול להתנות בתנאי כפול שאם ימות בלא בנים ולא יהיה נודע אם האח חי או מת וכו' שלא תהא מקודשת ושרי להתנות כך אפי' לכתחילה עש"ב שכמה הלכתא גברוותא איכא למשמע מדבריו עיין עליהם:

עוד יש לחלק ולומר דבנ"ד ליכא למימר שאם יתבטלו הקדושין מחמת התנאי הוי בעילתו בעילת זנות והוא שהמנהג שלנו שלא יקדשנה ושלא יכניסנה לחופה עד שיתקשרו על זיווגם ע"י האלמיר"י ותהיה מיוחדת לו וזה נקרא בדיניהם נשואין והגם שנשואין אלו בלא קדושין ובלא כתובה מ"מ לדעת הרמב"ן והראב"ד ודעמייהו דמתירין פלגש הרי דינה באותה שעה כפלגש דלפי דעתם יכול האדם ליקח פלגש וא"כ אף אם יתבטלו הקדושין מחמת התנאי למפרע לא הוי בעילתו בעילת זנות שהרי עדין הם קשורים מכח קישור האלמיר"י והויא מיוחדת לו כפילגש בלי כתובה וקדושין ועדיפא מפלגש שכיון שהיא נשואה לו בדיניהם לא תוכל לזנות עליו, ונראה דגם להרמב"ם ודעמיה שאוסרין פלגש מודים הכא כיון שמתחילה לקחה אדעתא דאישות שהרי נשאה בקדושין וכתובה ולהכי אף אם יקרה שלמפרע יתבטלו הקדושין אין איסור רביע עלה כפלגש כיון דלא לקחה אדעתא דהכי וכמש"כ הרב ב"ח בסימן קנ"ז עש"ב, וז"ל מהרד"ך בתשובה דסימן ב' חדר ט' וז"ל הצ"ל וכמו שהשיב הרמב"ן לרבינו יונה ז"ל וז"ל שאלת בענין פלגש מה דעתי? לא ידעתי מה ספק יש בה כיון שיחדה לעצמו שלא נאסרה אשה בזנות לישראל אלא ממדרש ראב"י נמצא אח נושא את אחותו ואב נושא את בתו ועליו נאמר ומלאה הארץ זמה אבל כשנכנסה לביתו והיא מיוחדת לו וידועה לו בניה נקראים על שמו ומותרת ואח"כ כתב וא"כ בנ"ד (ר"ל היכא שפירשה בהדיא על תנאי שאם ימות בעלה שלא תהיה זקוקה ליבם מפני שהוא משומד והיינו לומר שבעילותיו לא יהיו לשם קדושין והכסף נתון במתנה) גם כי תהיה אשה זו בספק אשתו ספק פלגשו הרי היא מותרת דספיקא דרבנן לקולא ולא שייך בזה לומר חזקה אין אדם עושה בעילתו בע"ז וכו' אפ"ה אין כאן חזקה זו שאין כאן בעילת איסור אפי' מדרבנן דדוקא ודאי פלגש אסור להרמב"ם ז"ל וכו' אפ"ה בנ"ד אין לומר חזקה זו הואיל והיא ספק אשתו ספק פלגשו

והיא מותרת לו דספיקא דרבנן היא ואין כאן איסור ביאה וכ"ש דהכא ודאי אשתו קרו לה בחייו הואיל ומן התורה אזלינן בתר רובא כדפרישית עכ"ל עיין שם באורך:

עוד אני אומר אפי' את"ל דע"פ התנאי בנ"ד הוי בעילותיו בעילת זנות אפי' הכי מוטב דניהוי באו"ז ולא חורבה גדולה מזו שאנחנו רואים בעינינו כשלא ירצה הבעל לגרשה או היבם לחולצה הולכת לזנות עם עם הארץ או תנשא לו ומרבים ממזרים בישראל כאשר ראינו בעינינו לכמה נשים דעבדי הכי בדור הפרוץ הזה השם יאמר לצרה די אמן:

עוד אכתוב ואעתיק כאן מה שראיתי להרב נחלת שבעה שם אשר כתב בענף ח' וז"ל וה"ה אם יש לחתן אח שהוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר דגם כן יכול להתנות ונ"ל דבכל אלו גם ה' תרומת הדשן והרב בית יוסף מודים אע"פ שכתב הת"ה והב"י הביאו וז"ל ואני תמיה ע"ז מאחר שאין ההיתר מבואר בתלמודא דידן וכו' על כן נשתקע המנהג והיינו המנהג שכתב הת"ה שהיו מתנים שלא תפול לפני המומר דהוי מתנה ממש כמו אם מת לא תזקק ליבם דהוי ממש מתנה עמ"ש בתורה משא"כ אם מתנה כתנאי מהרי"ב שהביא רמ"א בש"ע והב"ח דאם תפול לפניו שלא יהיו הקדושין קדושין למפרע נמצא שאינה זקוקתו לגמרי דלמפרע לא הוו קדושין גם הת"ה מודה וגם הב"י מודה וכו' וריחוק שבין ב' התנאים האלה הוא כרחוק מזרח ממערב שהרי לא הזכיר הת"ה כלום מתנאי כפול ולא הזכיר כלום שנתבטלו הקדושין למפרע ועוד דתנאי של הת"ה אפי' יהיה בתנאי כפול לא היה מועיל אם מתנה על מ"ש בתורה וכו' ע"ש מה שהכריח לזה באורך, וכן כתב הרב בית מאיר בספרו צלעות הבית סימן ו' דף ו' ע"ב וז"ל ואני נשבע בחיי ראשי שמעולם וכו' אף אני מן המתירין ע"פ תנאי דמהרי"ב אף באח אלם כי לא מצאתי אדם שפקפק בהוראתו וכו' עש"ב, הרי לך דברי הר' ז"ל דסו' דתנאי של מהר"י ברין מוסכם אליבא דכ"ע גם להת"ה ולהרב"י ז"ל וכמ"ש אנן לעיל:

ונראה לי להביא ראיה מן הש"ס דבכגון נ"ד ליכא חשש לומר שבעילותיו בעילות זנות למפרע כיון דאיכא קדושין וכתובה מהא דאיתא ביבמות דף ק"ז שהעתקנו לעיל רבה ורב יוסף דאמרי תרוייהו טעמא דב"ש לפי שאין אדם עושה בעילתו בע"ז ע"ש, ופירש"י בד"ה לפי שאין אדם וכו' ורבנן תקינו נשואין לקטנה כדי שלא ינהגו בה מנהג הפקר וכו' ואי אמרת ממאנת ממנעי ולא נסבי לה דאין אדם רוצה לעשות בעילתו בע"ז ומיעקרא תקנתא דרבנן עכ"ל ע"ש, ויש להתבונן בטעמא דקאמר הש"ס לב"ה דכיון דאיכא קדושין וכתובה לא אתו למימר דבעילתו בע"ז דקשה דהגם שמתחילה נשאת בכתובה וקדושין מ"מ השתא דמיאנה בו לא הצריכו לה רבנן שום גרושין ושום פרעון כתובה וכיון שרואין העולם שיציאתה חנם בלא מצית ספר כריתות הכל יאמרו שבעילותיו בע"ז למפרע וא"כ

מימנעי ולא נסבי לה אלא ע"כ לומר כמ"ש לעיל וכמ"ש הרב ב"ח והרב נחלת שבעה דכיון דבשעת ביאה לא היה מתכוין לזנות שהרי לקחה בקדושין וכתובה הגם כשמיאנה בו נפקעו הקדושין למפרע ונמצאו בעילותיו בע"ז כיון דזה ממילא הוא אין לבו נוקפו בזה ולא ממינע כיון שמתחילה לא לזנות נתכוון כי אדרבה עשה כל מה שמוטל עליו בקדושין וברכה וחופה וכתובה כתק' חז"ל זה הוא דעת בית הלל, הרי לך בהדיא שאין בזה חשש לבעילת זנות:

עוד י"ל שכונת הש"ס לומר דכיון דאיכא קדושין וכתובה הגם שעתה מיאנה אין מיאונה מועיל באמת אלא מכאן ולהבא כמו שאמרו בש"ס לחד מ"ד דעד זומם מכאן ולהבא הוא נפסל כדאיתא בסנהדרין כ"ז ע"ב אבל כל בעילותיו למפרע היו כעין איש ואשתו ואין בהם שום חשש ול"פ בזה ב"ש וב"ה אלא בטעות העולם ולא מן הדין דב"ש חיישי לטעות העולם שיאמרו דכיון שמיאנה ויצאה בלא גרושין א"כ אין כאן קדושין מעיקרא ובעילותיו בע"ז וממנעי ולא נסבי לה וכו' וב"ה סברי כיון שמתחילה נשאת בקדושין וכתובה ומן הדין לא הוו בעילותיו בע"ז לא חיישינן לטעות העולם שיאמרו דבעילותיו בע"ז דלא טעו אינשי בהכי כיון דאיכא כתובה וקדושין ובזה יונח לנו דברי הש"ס דקאמר לא אתו למימר דבעילתו בע"ז דלכאורה קשה מאי לא אתו למימר דנקט הש"ס דמה לן לאמירתם דלא הו"ל לומר אלא כיון דאיכא קדושין וכתובה לא הוי בעילתו בעילת זנות ותל"מ, אבל לפי פירושנו אתי שפיר דבאמת לכ"ע לא הוי בעילתו בעילת זנות כיון דאיכא קדושין וכתובה אלא דבהא פליגי דלב"ש חיישי לטעות העולם וב"ה לא חיישי לטעות העולם כדאמרן ודוק, ועוד אזלינן אחר הרוב והרוב אין ממאנות ולא חיישינן למיעוטא דכיון דלא שכיח לא חיישינן ליה ולא גזרו ביה רבנן וא"כ הכא נמי בנ"ד נמי נימא הכי כיון דיש כתובה וקדושין לא חיישינן לבעילותיו בע"ז דמאי שנא מהתם הגם דיש חילוק דשאני נ"ד שהתנה בפירוש על זה שאם תתגרש בדיניהם ולא ירצה לגרשה כדת של תורה לא יהיו הקדושין של מעיקרא קדושין אלא מתנה בעלמא אבל בקטנה בסתם מכניסה לחופה מ"מ כבר אמרנו דבזה לא שייך מחילה ואינה מוחלת על עלבונה ועל קלקולה שתשאר היא בעיגונא עד שתלבין ראשה והוא ילך ויעשה מה שלבו חפץ (ועוד דרוצה אשה בקב ותפלות מט' קבין ופרישות) אין הדעת סובלת שתחזור מדבריה הראשונים שחששה לכל זה והתנית עמו משום קלקולא דידה וכל זה היה באותו מעמד בעת כניסתה לחופה כמנהגנו שאנו מקדשין בשעת כניסתה לחופה ומיד תחזור ותמחול משום חשש בעילתה שלא תהא בעילת זנות דמעיקרא מאי סביר ולבסוף מאי סבור הרי היא רואה חופתה וביאתה סמוך לתנאי ואפ"ה התנית עמו ובמאי חזרה תכף ומיד, ועוד

דהאידנא לאו כ"ע דינא גמירי שידעו דמשום התנאי הוי בעילתם בעילת זנות ולכך יהיו חוזרים ומוחלים לתנאיהם שאינם יודעים מה ואינם נותנים לב לזה ולהכי מסתמא עדין הם עומדים בתנאיהם ודברים של טעם הם כאשר כל אדם חזו בו אנוש יביט מרחוק ועל כן מכל הני טעמי דתריצי בנ"ד התנאי עדין הוא בתוקפו וגבורתו ולית מלכו די תזעזעניה ועדין עומד על עומדו ואין לחוש לשמא מחלה לתנאה משום שלא תהא בעילתה בעילת זנות וכמו שמצינו להרד"ך שם בחדר ז' דף מ"ו ע"ב בפסקת ואין לומר דבנשואה ע"כ וכו' עיין עליו שכתב כעין זה עש"ב, וראיה נמי דלא חיישינן לשמא תתגרש בדיניהם ויהיו בעב"ז מדין יתומה או קטנה שיצאה מרשות אביה כגון שנתקדשה מדעת אביה ונתאלמנה או נתגרשה שאז שוב אין לאביה רשות בה דמה"ת אין יכולה להתקדש ותקינו לה רבנן קדושין מדעתה והקדושין תלויים שאם אינה רוצה בבעלה יכולה למאן בו ויוצאה בלי גט, הרי לך דלא חשו רבנן לבעילת זנות כיון שמתחילה הוא בא עליה ודעתו לדעת נשואין ואין דעתו לזנות שפיר דמי, והכא נמי בנ"ד דכוותה דכמו דהתם משום תקנתה לא חשו לדבר זה שעושין כל בעב"ז, הכא נמי משום תקנתה כדי שלא תשאר בעגונא כל ימיה או משום שעי"ז תלך ותזנה ומרבים ממזרים בישראל מש"ה לא ניחוש לבעי"ז:

אחר כך ראיתי להרב חתם סופר חלק אה"ע ח"ב סימן ס"ח וז"ל כי מה לנו להכניס במה שכבר היתרו מפורש והלכו בו נמושות גדולי האחרונים ודבר גדול דבר הגאון מעיל צדקה דלא שייך אין תנאי בנשואין משום בעי"ז והרי ודאי אין כאן איסור זנות דפנויה באופן זה שהרי הוא דרך אישות רק הכונה אין אדם רוצה שתטחן אשתו לאחר בחייו ע"י ביטול הקדושין וגם בניו יהיו בני פנויה אין דעת שום אדם סובל זה משום הכי אין תנאי בנשואין דודאי אחולי אחליה אבל בתנאי שבשעת הקדושין ע"מ שלא תזקק ליבם מומר או למוכה שחין וכו' שם אינו חוזר ומוחל ואינו חוזר ומקדש בשעת ביאה שהרי הספק תלוי ועומד כל ימי חייו ולא תטחן אשתו בחייו וגם בנים לא יהיו לו עכ"ל, וכתב על זה הרב חתם סופר וז"ל ואני הסברתי באופן קרוב לדברי ב"ש סימן קנ"ז סק"ו והוספתי נופך משלי בשלמא עיקר התנאי תלוי עד שיתברר לו קיום התנאי או בטולו לכן מתנה בשעת קדושין ואע"פ דידע איניש בנפשיה שסופו למוחלו בשעת נשואין מ"מ ההוא אמר עד שעת הביאה אחקור היטב ויבורר לי אם יש עליה נדרים או מומין ומה שלא יתברר עד אז לזה המיעוט דלא שכיח ימחול בשעת נישואין והוא בכלל אין אדם מפייס במומין והאי ראה ונתפייס הוא, אבל התנאי משום זיקת יבם מומר הוא דבר שלא יתברר לעולם כל ימי חיי הבעל אם היה דעתה למחול בשעת בעילה למה לה להתנות

בשעת אירוסין מה בצע בתנאי שלה וכו' אבל הכא שכל עיקרה לא באה אלא להתנות להציל עצמה מזיקה למאי ניחוש לדברים שאין הדעת סובלתן ומ"מ לחומרא בעלמא אנו אומרים ומפרשים בשעת התנאי שיהיה כל הבעילות בעי"ז בביטול התנאי שאין כאן בית מיחוש כלל:

וא"כ בנ"ד נמי נדון דבר מדבר דתנאי דידן נמי לא יתברר לעולם עד אחר הגרושין דיוור"ק או אחר מיתת הבעל, וכ"ש אנן בדידן שאנחנו עושים אירוסין וחופה וביאה כאחד סמוכין זה לזה אין שייך דבר זה כאמור, וכן הוא דעת הרב נו"ב כמו שיתבאר לקמן, גם הרב שיבת ציון בנו אזיל בשיטת אביו ז"ל אב ובנו שראו את החדש וחידשו בטובם בסימן ע' וסימן ע"א וז"ל עוד זאת היסוד אשר נשען עליו הגאון מהר"י אייבשי"ץ בתשובה הנז' לחוש שהאשה תמחול השבועה אף שהמחילה תהא לקלקולה משום דגם באשה ניחא לה שלא תהיה בעילתה בעילת זנות זה אין לו שחר דבפלוגתא דרב ושמואל בקדשה על תנאי וכנסה סתם ובקטנה שמיאנה לא נזכר טעמא דרב כ"א משום שאין אדם עושה בעב"ז וסובר רב דהאיש חושש על כך שהוא עושה מעשה אבל באשה שהיא קרקע עולם בעלמא לא שמענו (ואנכי הד"ך אין נ"ל טעם זה משום שלא נאמר אסתר קרקע עולם היתה אלא באשה שנאנסה שאינה חייבת שתהרג ואל תעבור משום דאשה קרקע עולם היא אבל ברצונה נאמר מות יומת הנואף והנואפת) הן אמת דדבר זה נפתח בגדולים דהרב פני משה והרב לקט הקמח סוברים דלא אמרינן זה אלא באיש אבל לא באשה כמבואר בהגהת משנה למלך בפרק י' מהל' גרושין הלכה ח"י ואפי' לדעת המל"מ שם וכן הוא דעת אאמו"ר הגאון זצ"ל בנו"ב מהדורא בתרא בחלק אה"ע סימן נ"ב דף ל"ה נ"ל זה הוא אם הוא הדבר שקול ואינו לקלקולה בזה אמרינן דיותר ניחא לה בבעילה לשם אישות מבעילת זנות, אבל היכא שהוא לקלקולה כנ"ד שאם תבטל התנאי תהיה עגונה וגלמודה אמרינן שנשים דעתן קלה והיא חושבת טפי לטובת עצמה שאם ימות בעלה בלא זש"ק שלא תהא נאסרת על כל העולם באיסור יבמה לשוק וכיון שבשעת מעשה היא נבעלת בהיתר לא יעלה על דעתה למחול השבועה ולבטל התנאי וכו' ובסוף תשובתו דסימן ע"ב כך מסיק וז"ל אמנם לפי מה שנתבאר לעיל בתשובתי הקודמת אין אנו צריכין כלל לשבועת האשה וסגי לן בשבועת הבעל על דעת רבים שלא יהיו קדושין אחרים לעולם כ"א אותן הקדושין שהיו על תנאי כמו שמבואר בתשובת אאמו"ר הגאון זצ"ל בסדר קידושין על תנאי בספרו נודע ביהודה קמא בחלק אה"ע סימן נ"ה ע"ש עכ"ל עש"ב, והרב נו"ב ז"ל גזר אומר מטעם אחר והוא דלא אמרו אין תנאי בנשואין אלא בתנאי שהוא מתנה לטובת עצמו אבל בתנאי שהוא לטובתה לא אמרינן עש"ב:

עוד אביא ראיה שבכהאי גוונא לא חיישינן שיהיו בעילותיו בעי"ז מדברי הר"ן ז"ל בנדרים צ' ע"ב על מתניתין דקתני בראשונה היו אומרים שלש נשים יוצאות ונוטלות כתיבה האומרת טמאה אני לך וכו' חזרו לומר שלא תהא אשה נותנת עיניה באחר ומקלקלת על בעלה, האומרת טמאה אני לך תביא ראיה לדבריה וכו' וז"ל ואיכא למידע אמתני' כיון דמדינא דאמרה טמאה אני לך מיתסרא אבעלה כמשנה ראשונה משום דלא תהא נותנת עיניה באחר היאך התירוה וכי איסור שבה היכן הלך וכו' וכתב הוא ז"ל ולדידי לא קשיא לי דכי היכי דאמרינן בגיטין ל"ג ובכמה דוכתי דכל המקדש אדעתא דרבנן מקדש ואפקעינהו רבנן לקדושי מיניה הכי נמי הכא כל שאמרה לבעלה טמאה אני אפקעינהו רבנן לקדושי מעיקרא ונמצא שבשעה שנאנסה פנויה היתה ומשום הכי שריא לבעלה ואוכלת בתרומה כדאמרינן בגמרא וכו' עש"ב ולפי"ז כיון דאפקעינהו רבנן לקדושין מיניה א"כ הוו בעילותיו בעי"ז ואפ"ה לא חשו רבנן לזה וטעמא נ"ל או משום דמוטב שתהא בעילתו בעי"ז ולא גירושין בטעות והוי מדין א"א ותלך לינשא והיא עדין קאי עלה איסור א"א או נימא דכיון שלא נתכוון הבעל מתחילה לבעילת זנות לית ביה איסורא כ"כ כדאמרן לעיל אלא דאגב יש להעיר על דברי הר"ן ז"ל דמ"מ קשה דכיון משאמרה טמאה אני לך נפקעו הקדושין א"כ היאך התירו לו לישב עמה מכאן ולהבא בלא קידושין ובלא כתובה דבשלמא לדעת הרמב"ן והראב"ד דסוברים שפלגש מותרת כיון שהיא מיוחדת ניחא אבל לדעת הרמב"ם מאי איכא למימר ולמאי דכתבנו לעיל דבספק פלגש גם הרמב"ם מודה ניחא, או י"ל שהרי אמרו אינה נאמנת דשמא עיניה נתנה באחר ולהכי עדין חיוב כתובה עליו וקונה אותה בביאה וא"כ הרי קדושין וכתובה, איך שיהיה חזרנו על כל המקרא ולא מצאנו בתנאי זה דנ"ד שום חשש איסור וכמו תנאי דמהר"י ברין דמועיל כן תנאי דנ"ד מועיל שפיר, ואין לומר שאין ללמוד מתנאי של מהר"י ברין שהוא תנאי של משומד דשאני התם משום דמצינו שהגאונים סברי דמן הדין אין צריכה חליצה או משום שהמיתה מפלת או משום דנשואין מפילין כדאיתא בטור סימן קנ"ז משים הכי סמכינן על התנאי ולא בדבר אחר, זה אינו משום דסברא זאת שאמרו שאינה צריכה חליצה היא סברא דחויה ונדחה קרו לה וכשאמרו שמהני על תנאי לא עשאוהו לזה הטעם אפי' סניף ולא הזכירו מזה כלל משמע דעיקר הטעם הוא משום שהוא תנאי כפול שאם מת הבעל הרי כסף הקדושין מעכשיו מתנה, ועוד דטעמא שעלה על דעתנו לחלק בין תנאי דמן הארוסין לתנאי דמן הנשואין הוא מאמרם של רבותינו ז"ל אין תנאי בנשואין הוא שעמד לנגדנו כחומת ברזל מפסקת בין תנאי מן הארוסין לבין תנאי מן הנשואין, וכבר ירינו אבן פנתה בכל החילוקים אשר חילקנו

די והותר כנז' לעיל הכל בביאור, ומה נשאר דלמה אין מועיל לתנאי דידן כמו תנאי אירוסין ובפי' כתב הרב נחלת שבעה שמועיל התנאי גם אם היבם אלם או חרש או לא נודע היכן הוא הרי דהרב סובר דלאו דוקא משומד אלא כל דבר שהוא מעכבה יכולה להתנות עליו:

עוד נראה לי לומר שכיון דהתנאי דידן נעשה ע"י ב"ד י"ץ ותקון לכל העולם דעת הבעל ואשתו סומכת על דעת ב"ד וכעין שאמרו כל המקדש אדעתא דרבנן מקדש הכא נמי נימא דכל המקדש ונושא אשה ומכניסה לביתו אדעתא דבי דינא מקדש ומכניס ועל כן סמכא דעתייהו שודאי תנאי זה לית ביה לתא דאיסורא דאילולי אית איסורא לא היו מתקנין בי דינא תנאי זה שהרי הם שעשו ותקנו תנאי זה ובודאי הם יודעין שאין בזה שום איסור ולא ספו לן איסורא ומש"ה אין לחוש לשמא ימחלו לתנאי זה משום שלא תהיה בעילתם בעילת זנות דודאי לא יעלה על דעתם דבר זה כלל דהכל אומרים שאין דעתנו מכרעת לדעת בית דין שתקנו לנו דבר זה, ולהכי ודאי לא הדרי בהו ממה שעשוי על דעת ב"ד וסתמא דמילתא אדם מסכים על דעת ב"ד שאין אחר מעשה ב"ד כלום שדוקא דבר ותנאי הנעשה ביניהם שלא ע"י מעשה ב"ד אלא בינם לבין עצמם חיישי לשמא אית ביה איסורא והדרי בהו אבל בדבר הנעשה בהסכמת ב"ד ובהסכמת שבעה טובי העיר כ"ע ידעי דלית ביה חשש איסור ולא הדרי בהו ודברים אלו דברי טעם הם כטעם לשד השמן:

ודע שאין לומר בזה דא"כ בטלת גט כריתות של תורה ובטלה מצוה זו של תורה לפי תנאי זה שהוא לכלל כל העולם, זה אינו שהרי כבר כתבנו בתחי' התשובה שהתנאי הוא בזה האופן שאם לא ישתוו ביניהם ויגרשנה בערכאותיהם הנקרא דיוור"ץ ותתבע אותו לב"ד הצדק שיתן לה גט כריתות והוא ימאן בה ולא ירצה לגרשה אז תמתין עליו שנה תמימה אולי ישוב וניחם על הרעה אם ירצה ליתן גט כריתות הרי הם בתורת קדושין ואם לאו הרי מעכשיו דמי קדושיה במתנה וא"כ לא נתבטל גט כריתות בתנאי זה:

עוד נוסיף בתוספת מרובה בתנאי זה שמשביעין אותם שבועה על דעת רבים בשבועה חמורה ובחרם גמור שלא ימחלו זה לזה על תנאי זה לעולם ויהיה קיים ביניהם לעולם ועד וכן אם לא ירצה היבם לחלוץ עד תשלום שנה תמימה הרי הקדושין מעתה ומעכשיו מתנה בעלמא ועי' באה"ט אה"ע סימן קנ"ו סק"ו ועי' עוד שם בהרב פ"ת סק"ח וסק"ט מ"ש בזה עיין עליהם ותשוב תראה בתשובתנו זאת, ע"ש שכתב וז"ל אך כפי המבואר בתשובת גדולי האחרונים הנז' תיקון זה הוא ברור בלי שום פקפוק ע"ש ומשמע נמי מדברי הפ"ת בסק"ט דלאו דוקא אח מתנכר הוא דיכול להתנות שאם תפול לפני

המתנכר שלא תהיה מקודשת אלא ה"ה דיכול להתנות שאם ימות הבעל בלי זש"ק יהיו הקדושין בטלין כמ"ש שם הרב נו"ב באותה אשה שאומרת שכך היה התנאי:

וברוך ה' אשר עזרנו עד כה שמצינו שביל ודרך היחיד ליכנס בי להתיר המנעול של העיר להתיר כבלי אלו הנשים העגונות היושבות גלמודות אשר יושבות בין צרת'ן וכ"ש בזה"ז שאין שופטים ושוטרים וחופשיות ניתן לכל אדם איש הישר בעיניו יעשה באין מוכיח לרשע מומו ולפתח חטאת רובץ מה יעשה הבן שלא יחטא, ובאין בטענות ומה נעשה לאחותינו ביום שידובר בה רגל אדם אי לזאת יחרד לבו של אדם ויתר ממקומו:

לכן חל עלינו לתקן דבר גדול כזה, אלא דצריך לדבר זה ישוב הדעת בשיבה ונחת ובדיינא דפקיע שמיה הוא המסדר תנאי הקדושין הנ"ל ולא יעשה הדבר אלא בחבר עיר הידוע ומומחה לכל ולא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול כי דבר זה הוא דבר שבערוה החמורה ויהיה בכח נדוי וחרם וגזירות שלא יעשה הדבר הגדול הזה כי אם בדיין מומחה כנז' כי דבר גדול כזה לא ינתן ביד כל אדם שהן רשאין ולא אתה וכל מי שירצה לעשות תנאי כזה יבא לב"ד הקבוע לזה והם יורוהו את אשר יעשה כן נ"ל אם יסכימו עמי רבני וחכמי הדור ישמרם השומר לעד אמן והנה טרחתי ויגעתי ומצאתי נתיב לדבר זה ועיני לשמיא נטלית שידריכני בנתיב מצותיו וחקיו ומשפטיו ויורנו את אשר נעשה ולכן אין לו לאדם להתיאש ולומר שב במקומך ולא תכנס בגדר שאינו שלך כי מי אתה ומי בית אביך כי תבא עד הלום, דע ידידי שאין מזה כלום חדא תורה היא וללמוד אני צריך הגם שאין ידי מגעת לתכלית הדבר מ"מ הרי הרוחנו עסק ועמל בתורה כי זה הוא חיותנו לשוט בימה של תורה ועוד לא כל הזמנים ולא כל השעות שוות ולא כל בני אדם שוים שלא כל הרוצה ליטול את השם יבא ויטול ואם נגזר מלמעלה שהלכה זו לא תתגלה ולא תצא לאור להתנהג בה עד זמן פ' על ידי אדם פ' אזי לא ניתן רשות לשום אדם גדול או קטן להוציא לאור צדקה עד עת בא דברו אז אמרת ה' צרפתהו ואולי הגיע זמנה לצאת, על כן כל אחד ואחד יבדוק עד שידו מגעת ויחפש ויפשפש בחול ויכבור בכברה אולי תתגלה בעליל ותוציא לאור המרגלית וכמ"ש התנא הקדוש הוא מאמר קדישין בן עזאי ע"ה בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך ואין אדם נוגע במה שראוי לחבירו ואין מלכות נוגעת בחברתה אפי' כמלא נימא כמו שיש בחולי הרפואה שכך גוזרים עליו עד זמן פ' ע"י סם פ' ע"י פ' כך הוא בכל דבר כמו בענין סדר תקיעת שופר שלא יצא סדרם לאור וסדר תקונם עד זמן רבי אבהו שכך היה גזור על ההיא ההלכה שלא תצא לאור עד אותו זמן ואותו דור ע"י פ' וכמו לענין הלכתא עמוני ולא עמונית שלא נתבררה ונתגלית עד לזמן דהמע"ה ע"כ כל אדם חזו בו שאולי השם גזר שעל ידו תתגלה הלכה זו לכן אל

יתעצל ואל יתרשל ואל יטמון ידו בחיקו, אלא יוציאה מחיקו וימשוך ידו בקסת סופרים מפי סופרים ומפי ספרים וכתיב למה תשיב ידך וימינך מקרב חיקך כלה כי אולי מן השמים הניחו לו להתגדר בו כדאיתא במס' חולין דף ו' ע"ב העיד רבי יהושע בן זרוז לפני רבי על ר"מ שאכל עלה של ירק בבית שאן והתיר רבי בית שאן כולה על ידו, חיברו עליו אחיו ובית אביו אמרו לו מקום שאבותיך ואבות אבותיך נהגו בו איסור אתה תנהוג בו היתר? לדרש להם מקרא הזה וכתת נחש הנחשת וגו' אפשר בא אסא ולא ביערו בא יהושפט ולא ביערו אלא מקום הניחו לו אבותיו להתגדר בו וכו' עש"ב, ועל זה סמכתי ובאלהי בטחתי לא אמעד אשורי מני ארחך ארח חיים למעלה למשכיל וגו' אורח חיים תודיעני אמן:

דוד הכהן סקלי י"ץ

הלכות כתובות

סימן ג

מעשה באשת איש שבא נכרי אצל בעלה ואמר לו שראה אשתו הולכת עם נכרי אחד ונכנסו לבית הנכרי שהולכת עמו ונסתרה עמו, וכששמע בעלה שאל הבעל את אשתו על זה אם אמת הדבר ומתחילה הכחישה בזה ואמרה לא היו דברים מעולם, דהנכרי המלשין שקרן הוא בדבריו, ואחרי דרישה וחקירה ופיתוי בדברים, ואחרי אשר נשבע לה והבטיחה שלא יבגוד בה ותאמר האמת ואל תחוש לבגידה אז הודית שזינתה:

תשובה לכאורה נראה דאתתא דא אסורה הגם שדברי הנכרי שאמר שנסתרה אין מעלין ואין מורידין כלל מ"מ כיון שהודית שזינתה נ"ל שהיא אסורה והגם דפסק מרן ז"ל בש"ע אה"ע סימן קט"ו סעיף ו' וז"ל אין עדים שזינתה אלא שהיא אומרת שזינתה אין חוששין לדבר זה לאוסרה דשמא עיניה נתנה באחר ע"ש, הרי סיים מור"ם שם וז"ל ודוקא שאין רגלים לדבר אבל אם יש רגלים לדבר נאמנת ע"ש, והכא בנ"ד אין לך הוכחה ורגלים לדבר יותר מזה שמתחילה הכחישה בזה עד שנשבע לה והבטיחה שלא יבגוד בה אז הודית א"כ מוכח ממעשיה שאין רצונה באחר ולא נתנה עיניה באחר ולהכי נאמנת, ואמרה האמת שזינתה ואין לך הוכחה יותר מזו ולהכי אסורה:

אלא שראיתי להרב צמח צדק בתשובה סימן פ"ב שהביא כעין נ"ד שמתחילה היתה מכחשת לגמרי ואמרה שלא זינתה כלל עד שלבסוף אחר שבעלה חקר ודרש אותה והבטיחה שלא יבגוד בה אז הודית שזינתה, והרב דן את הדין ונשא ונתן בזה והעלה שגם בזה אנו אומרים שאינה נאמנת שהיא טמאה דשמא ענ"ב, וכתב וז"ל ואע"פ שנראה מעניינה בהיפך שהרי לא הודית אלא אחר ההבטחה שבעלה שלא יבגוד בה מ"מ

אפשר שמערמת בזה שלא הודית מיד כדי שיאמינו לדבריה ותאסר על בעלה והכל הוא משום דענ"ב, וכה"ג נמצא בתשובת מיימון לה' אישות המתחלת מעשה באדם אחד כהן שראה אשתו הולכת נגד בחור אחד במקום יחוד וכו' שוב פעם אחרת שכב הכהן על מטתו בלילה וכו' ושמע מאחורי הכותל שהיו ביחד ומחמת קול נשימתן הבין שקלקלו וכו' והתיר מהר"ח וכתב בסוף התם וז"ל ואני המעתיק נ"ל להביא ראיה למורי שיחיה מההוא עובדא דמייתי בשלהי נדרים וקאמר דילמא ענ"ב והשמיע קול תשמיש כדי שיוציאנה והכא נמי דילמא ענ"ב והשמיע קול תשמיש כדי שיוציאנה דאם לא נאמר כן אלא נאסור אותה עליו א"כ מה הועילו חכמים בתקנתם דחשו לענ"ב תוכל למצוא לה דרך ליפטר מבעלה בדרך זה וכו' עש"ב, וכתב הרב צ"צ הרי לך בהדיא שאפי' לא הודית אלא לאחר הבטחת בעלה שלא יבגוד בה אפ"ה אינה נאמנת בדיבורה שנטמאה דאמרינן שכל זה הערמה הוא ונ"ל להביא ראיה לזה שכעין זה מצינו בש"ס בחנה שאמרה אם ראה תראה ואמרו בברכות ל"א ע"ב אמר ר"א אמרה חנה לפני הקב"ה רבש"ע אם ראה מוטב ואם לאו תראה אלך ואסתתר בפני אלקנה בעלי וכיון דמסתתרנא משקה לי מי סוטה וכו' הרי לך בהדיא שהאשה רב"ה עושה מעשה שיחשדנה בעלה ותאסר עליו הגם שבאמת לא נטמאת עושה מעשה שיחשבו העולם עליהם שנטמאת הגם שמשיאה עליה שם רע וזילה בה מילתא אפ"ה אם ענ"ב שיש לה תועלת מזה אינה חוששת אם יאמרו עלי' שנטמ':

והנה יש להסתפק אם יש עדי יחוד ואמרה שהיא נטמאת אם היא נאמנת שהרי רגלים לדבר שיש עדי יחוד או נימא דגם בזה אינה נאמנת דיחוד לא מיקרי רגלים לדבר ומלשון תשובות מיימוניות שכתבו שמא ענ"ב והשמיע קול תשמיש משמע הגם שברור לנו שיש יחוד אפ"ה חיישינן לשמא עיניה נתנה באחר ועיין בבאה"ט בסימן קט"ו ס"ק כ"א וראיתי שם בהרב פ"ת ס"ק כ"ו שכתב דבתשובת מהר"י באסאן סוף סימן פ"ו פשיטא ליה דיחוד לא הוי רגלים לדבר עש"ב והוא כמשמעות תשובות מיימוניות הנז' וא"כ בנ"ד נמי יש להתיר האי אתתא הגם שלא הודית אלא ע"י הבטחת בעלה כנז"ל והנראה לומר בזה דהכל לפי ראות עיני הדיין:

ודע שראיתי בתשובת מהר"י קולון סימן ק"ס שהביא שמעשה היה באשה ישראלית שהלכה מרצונה עם הגויים ושהתה עמהם בביתם והוציאוה משם ע"י שוחד והתירה רבינו יואל זצ"ל ע"ש, ודבריו אלו הדרעזר לדברי הרב חלקת מחוקת באה"ע סימן ז' דכתב שם סעיף י"א עמ"ש מור"ם וז"ל מיהו אם נתיחד לשם זנות יש להחמיר כתב הרב ז"ל דזה קאי על הפנויה שמדברת עם הנכרי דברי תפלות ונסתרה אדעתא דזנות חיישינן

לה ואסורה לכהן שמא נבעלה לכותי ולא איירי בא"א דממ"נ דאי באשת ישראל הא קי"ל אין אוסרין על היחוד, וסתירה בלא קינוי אין אוסרתה על בעלה הרי דהרב ז"ל קאמר אפי' נתייחדה לשם זנות אין אוסרין על היחוד וכ"כ הרב ב"ש שם דלישראל שרי ע"ש:

הלכות גיטין

סימן ד

נסתפקתי במי שרוצה לגרש את אשתו מעתה אלא שאינו יכול עתה לכתוב לה גט כריתות מפני חק המלכות שעדין לא נתגרשה בערכאותי' ואין לב"ד רשות לכתוב לו גט ליתנו לה קודם שיתפטרו זה מזה בערכאותיהם והוא רוצה עתה לנסוע אל מקום אחר רחוק בינו ובינה באופן דכשיגיע הזמן שיתפטרו זה מזה ע"י ערכאותיהם ימצא הבעל במקום רחוק וקרוב הדבר שלא ימצא בריחוק מקום מי שיכתוב לו גט ע"י שליח, ולכן רוצה לכתוב גט כריתות קודם שיסע מכאן ולמנות שליח במקומו ליתנו בידו מעכשיו משעת הכתיבה וישאר ביד שלוחו עד עת בא דבר המלכות ואז יתנו השליח בידה ונסתפקתי אם בזה שהבעל והאשה הם זה בפני זה במקום אחד בשעת כתיבת הגט יכול לעשות כן דשמא יש לחוש בזה לגט שזמנו קדום לנתינתו או נימא דהוי כמו שכותב גט ונותנו לשליח להוליכו ממקום למקום שהיא שם אשתו הגם שיתעכב בין זמן הכתיבה לנתינה וכמו שפסק מרן הש"ע אה"ע סימן קכ"ז ס"ד וז"ל השולח גט ממקום למקום וכו' כשר משום דאית ליה קלא ע"ש, או נימא שדוקא גט שבא ממקום למקום הוא דאית קלא אבל זה דכתיבתו ונתינתו במקום אחד לא אית ליה קלא ולהכי חיישינן לקדימת הזמן דקי"ל שאם הוא מוקדם פסול כמו שפסק מרן שם באותו סימן סעיף ב':

תשובה הנה לכאורה יש להביא ראיה להתיר בזה מהא דפסק מרן שם סעיף ה' וז"ל גט שלא נמסר ביום הכתיבה אין תקנה להכשירו אלא שישלחנו על ידי שליח עכ"ד ומדפסק ותני הכי סתם משמע אפי' במקום אחד תקנה זו איתא ועוד אי ממקום למקום הא כבר פסק דינו בס"ד דמשמעות דבריו אפי' לכתחילה יש להקדים זמן כתיבה לזמן הנתינה מפני שאנו יודעים שהנתינה תתאחר בזמן ואפי' הכי עבדינן הכי לכתחילה והכא משמע דוקא בדיעבד מדקאמר שלא נמסר, אלא ע"כ לומר דבסעיף ה' מיירי שהכתיבה והנתינה במקום אחד ואפ"ה קאמר דיש תקנה להכשירו ע"י שליח, וא"כ בנ"ד נמי שהוא אינו יכול ליתנו לה בעצמו כשיגיע זמן שהרשות נתונה מפני שהוא יהיה בריחוק מקום לכן ישנה לתקנה זו גם בזה אלא שעדין יד הדוחה נטויה דלעולם אימא לך שאין להתיר אם מקדים זמן כתיבה לזמן נתינה אלא ע"י שליח ממקום למקום אחר אלא דבסעיף ה' בא

להשמיענו שאין לו תקנה אלא שישלחנו ע"י אחר ולא יוליכנו הבעל בידו למקום שהיא שם ליתנו מידו לה הוא בעצמו אלא צריך למנות שליח שיתנו בידה:

ולכאורה נראה שהפירוש הנכון בדברי הש"ע הוא זה מדנקט הש"ע דבריו בלשון שלילה אין תקנה להכשירו אלא וכו' דמשמע שבא לשלול שלא יתנו לה הבעל מידו לידה שאם בא להתיר על ידי שליח במקום אחד הו"ל לומר גט שלא נמסר וכו' יש להכשירו ע"י שליח ועוד מאי שישלחנו לה דנקט הו"ל לומר אין להכשירו ליתנו לה אלא ע"י שליח מאי שישלחנו דמשמע דישלחנו למקום אחר, לכך נראה דהפי' האחרון בדברי מרן הוא הנכון אלא שעדין יש להרגיש על פי' זה ממה שכתב מור"ם בהגה על זה וז"ל מיהו נהגו להחמיר ולכתוב אחר, ע"כ ואי מיירי הכא ממקום למקום למה מור"ם החמיר בזה יותר מדין סע"ד דשולח גט ממקום למקום שהכשרנו המוקדם ע"י שליח ואין מי שנדנד כנף בזה וגם כאן ממקום למקום מיירי וע"י שליח ולמה יחמיר כאן לפי פירושנו וא"כ מוכח מדברי מור"ם שמפרש בדברי מרן כפירוש הראשון, הא לאו מילתא היא דלעולם גם מור"ם ז"ל מפרש לה כמ"ש אנן אלא דסובר הרב ז"ל דיש לחלק בין היכא דנכתב מתחילה אדעתא דהכי לשולחו למקום אחר ע"י שליח לבין הנכתב מתחילה אדעתא שיתנו לה הבעל במקום אחר במקום שהיא אשתו שם בו ביום שהכתיבה ונתינה יהיו ביום אחד שהיה מקום קרוב אלא שנתעכב הבעל במקום כתיבת הגט ולא נמסר ביום הכתיבה שבזה הוא דמחמיר מור"ם וסובר דכיון דנכתב מתחילה אדעתא שיתנו הבעל בעצמו אם לא נמסר באותו יום נהגו להחמיר ולכתוב אחר ולא ליתנו לה ע"י שליח כיון שנכתב אדעתא דידיה ליתנו הוא בעצמו אין ליתנו ע"י שליח, ועוד דהסברא נותנת דאינו יכול לעשות אם הם במקום אחד אם לא שינתן בזמן הכתיבה דהא טעמא דהתירו ע"י שליח אפי' אם לא יגיע לידה אלא אחר זמן הכתיבה אפי' לזמן מרובה ולא חיישי למוקדם היינו טעמא משום דאית קלא דכיון שניתן ע"י שליח והוא מקום רחוק שידוע שלא יגיע לה ביום כתיבתו אמרינן כיון שניתן ע"י שליח מפרסמא מילתא שזמן כתיבתו לא הוא זמן נתינתו כדברי שהביא הטור דבריו שכתב הטעם שאם לא נמסר ביום הכתיבה צריך שימסר ע"י שליח משום דכיון שנמסר על ידי שליח יש קול להולכת השליח ולהבאתו ע"ש, ועל כרחיך שהקול הוא שאינו נמסר ביום כתיבתו וזה לא שייך אלא אם הוא ממקום למקום והמקום שיוליכנו לשם ידוע לנו שאינו מגיע לשם ביום כתיבתו דבהכי קלא אית ליה ולהכי לא חיישינן לגביית פירות כמ"ש הטור ואם הוא במקום אחד מאי קלא איכא הכא במה שניתן ע"י שליח אלא דלזה י"ל לקלא איכא דמפרסמא מילתא ע"י שליח שלא נתמנה אלא אחר זמן כתיבתו שהוא רואה בעיניו שזמן כתיבה לחוד וזמן

שניתן לו לחוד, אחר כך ראיתי להרב גט פשוט שהאריך הרחיב בדבר זה והביא לנו שיש מפרשים כן ויש מפרשים כן עש"ב מה שהסיק בענין זה, התרצ"א [א"ה עיין באזן אהרן מערכת ג' במזכרת הגטין בגט שניתן בירושת"ו ע"י שליח ושניהם האיש והאשה היו בעיר]:

סימן ה

כששולחין הגט הנכתב בפנינו אנן ב"ד וסידור הגט והמינוי והציווי הכל כאשר לכל נעשה ע"י אנן בי דינא ושולחין הגט וההרשאה ע"י הבידוא"ר דהיינו הבעל ממנה בפני עדים בפנינו אנן ב"ד לשליח העומד במקום האשה שלא בפניו של שליח וכששולחין הגט למקום האשה הכי אנן נהיגין כותבין מעשה ב"ד דהיינו אנחנו מעידין על גט פלוני שנשלח שהבעל ציוה בפנינו לסופר לכתוב ולעדים לחתום לשמו ולשמה כדת של תורה ונכתב ונחתם בפנינו אנן ב"ד דחתימי לתתא וכותבין סימני הגט בסימניו ובמצריו ואחר מעידין שבפנינו מינה הבעל לפלוני העומד במקום פלוני בפני העדים החתומים על הגט והכל נעשה ע"י כדת של תורה:

נראה לי שזה הוא דרך ישר מתהלך במישרים אין בזה נפתל ועקש שהרי עי"ז מקיימים הגט בחותמיו שנעשה לפנינו כדת וכהלכה זאת אומרת שהסופר והעדים כתבו הגט לשמו ולשמה וכו' ועיין למר"ן ז"ל באה"ע סימן קמ"א סעיף ל"ה וז"ל השולח גט ביד נכרי שיתנו לפלוני ומינה הבעל בכתבו לאותו פלוני שליח להוליך הגט לאשתו כשר וכו' עש"ב, ונ"ל שאפי' לדעת היש חולקים שהביא מור"ם מודים בנ"ד שדוקא שכתב הבעל שלא יש קול הבעל אלא כתב בזה חולקין אבל בנ"ד שב"ד מעידין במעשה ב"ד ששליח זה מינהו הבעל בפני עדים וכך אמר הבעל בפניהם הרי אני ממנה פלוני וכו' דאיכא קול ודיבור כ"ע מודו בזה וע"ש בסעיף י"ד דכתב בין שליח קבלה וכו' וכן כתב הרב פ"ת סימן קמ"א ס"ק ל"ה משם הגאון מהרי"מ ז"ל מבריסק וז"ל הא דהחמיר רמ"א שלא למנות שליח בכתב דהיינו ע"י כתבו נעשה שליח אבל היכא שאומר בע"פ שיהיה שליח רק הרב וב"ד מודיעין בכתב בודאי מועיל ואין זה ענין לשליח בכתב עכ"ל, ושם באותו האות העתיק דגם הרב מאמר מרדכי ז"ל פירש דברי רמ"א כן וכן הרב בית אפרים ג"כ הסכים לזה ע"ש, וע"ע למרן בסימן קמ"ב סעיף י' ועיין מור"ם שם, וז"ל מרן כשבא לעשות שליח אחר אין צריך שיהיה בפניו אלא אומר בב"ד הרי פלוני שלוחי אפילו שלא בפניו וכו' ע"ש הרי לך בהדיא שאם מעידין הב"ד שאמר שליח ראשון לפניהם בפ"נ ובפ"נ וממנה לפניהם לפלוני במקום אחר כשר הדבר כ"ש וקו"ח שמעידין הב"ד שהכל נעשה לפניהם שלא תהא שמיעה יותר מן הראיה שהרי מעידין שהכל נעשה

לפניהם שנכתב ונחתם לשמו ולשמה ועוד הם בעצמם מעידין על מינוי השליח מהבעל כדת של תורה מאי איכא עוד אחר כל זה כיון שהב"ד מקיימין את הגט וההרשאה מה יש חשש בזה אחר כל אלה הדברים ועיין למור"ם שם בסימן קמ"ב סעיף י' ואין צריך להאריך בזה, ועיין להרב שדי חמד סימן י"ט אות ט"ו ולהרב פת"ש בסימן קמ"א אות ל"ה שראינו שם סברות הפוכות ומלאכי אלקים עולים ויורדין בזה והכל דנים בעולה ויורד לכן אמרנו דכיון דמרן ז"ל באו דבריו מפורשים דבשליח אחד סגי ואפי' שלא בפניו וכמ"ש בסימן קמ"א סעיף ל"ה ע"ש חזר הדין לסיני ואין לנו אלא דברי מרן ז"ל והרא"ש ובעל תומת ישרים לעשות בשליח אחד, ועוד שכיון דבאמת הכל נעשה ע"י מתחי' ועד סוף בין ציווי הבעל לסופר ולעדים וכן מינוי השליחות הכל כאשר לכל הוא בפנינו ואנחנו קמנו ונתעודד וסידרנו הכל על ידינו ולא ע"י אחרים לכן אנו כותבים מעשה בית דין איך היה המעשה במושלם בפנינו וא"כ איך נכתוב ונעיד כמו שכתוב בהרשאות ובנוסחאות שכותבים דאתא קודמנא פב"פ ובידו גט ששלח פב"פ לגרש בו את אשתו וכו' והביא לפנינו הרשאה מקויימת שעשאה הבעל פב"פ שליח בעדים וכו' וע"פ אותה ההרשאה מינה בפנינו פב"פ הדר בעיר פ' וכו' דדברים מוכיחים שהגט נסדר ע"י ב"ד אחר וכן המורשה הראשון ג"כ נעשה ע"פ ב"ד אחר ועכשיו בא לפנינו ובידו השטר של שליחות פב"פ ובאמת אין הדברים כן ומיחזי כשיקרא דקושטא קאי שהכל נעשה על ידינו ועי' להרב חגור האפוד סימן קנ"ח אות ב' ועיין להרב פ"ת בסדר גט שני אות נ' דכתב ולא קודם לכן דהרי וכו' עש"ב וע"כ יפה אמר חנן לעשות כדת היום כסדרנו שהוא דרך ישר וטוב ויפה הדבר הזה עלינו ובקצ"ר אמינ ויאמר לקוצרים ה' עמכם וגו', והגם שמצינו למור"ם סימן קנ"ד סעיף ל"ג דכתב על מה שכתב מרן ז"ל שם אין צריך שהשליח יהיה עומד לפני המגרש אלא אפי' שלא בפניו יכול למנותו והעדים כותבין שמינה לפלוני שליח עכ"ל מרן ז"ל ועל זה כתב מור"ם וז"ל וכל זה כשהבעל נחפז ללכת ואינו מוסר הגט לשליח והוא שעת הדחק אבל בלא"ה אין עושין שליח בכי האי גוונא אלא מוסר ביד השליח וכו' עש"ב, כבר כתב הרב שב יעקב סימן ל"ה וז"ל דחומרא זו אינה מן הדין כי אם מבעל הסדרים ומחמיר כמה חומרות ללא צורך וכבר העיד עליו מור"ם ז"ל בסימן קנ"ד סעיף צ"א וז"ל ונ"ל שהחמיר בזה הרבה בשאלות ללא צורך ולכתחילה נוהגין כן ע"ש:

ועוד נ"ל דעד כאן לא החמיר מור"ם והצריך שהבעל יתן הגט לשליח שהוא לפניו היינו דוקא אם היה באופן שזה השליח שמינה אותו הבעל ונתן לו הגט הוא הנותן גט לאשה מידו לידה אבל אם הוא ג"כ יצטרך למנות שליח שלא בפניו א"כ אין אנו צריכין לו

והבעל בעצמו יעשה כמעשהו וימנה הוא השליח שלא בפניו כדפסק מרן ז"ל בסימן קמ"א סעיף ל"ה ושם הסכים מור"ם על ידו ולא כתב אלא דיש חולקין וסבירא להו דאין למנות שליח הולכה ע"י כתב הבעל דבעינן קולו כדכתבנו בסמוך בתחילת התשובה אבל אם יהיה קול לו קול אליו מסכים הולך לדברי מרן ז"ל:

עוד נראה לי דמה שכתב מור"ם וכל זה כשהבעל נחפז וכו' קאי אמאי דכתב מרן מסעיף ל' ובסעיף ל"א שאם נחפז ללכת לדרך יכול למנות שליח קודם שיכתוב הגט ויאמר לעדים אתם פו"פ הוו עדים וחתמו בגט שיכתוב הסופר והריני ממנה את פב"פ שליח להוליך הגט הנז' לאשתי פב"פ וכן כתב בסעיף ל"ג שאין צריך שהשליח יהיה עומד בפני המגרש וכו' ועל זה כתב מור"ם וכל זה כשהבעל נחפז ללכת ואינו מוסר הגט לשליח ור"ל שעדין לא נכתב הגט כמש"ל והוא שעת הדחק שהוא נחפז ללכת וגם אינו נמצא השליח בפניו באותו מצב, אבל בלאו הכי אין עושין שליח בכהאי גוונא שקודם שיכתב הגט ימנה השליח קודם שיהא ביד הבעל הגט כתוב וחתום משום דנראה דהוי כמקנה דבר שלא בא לעולם דבר שאפי' הבעל לא מצי עביד שאינו יכול עתה ליתנו בידה שעדין אין דבר בידו שעדין לא נכתב וכיון דאיהו לא מצי עביד איך משוה שליח לאחריני ובזה הוא שמחמיר הרמ"א וגם זה חומרא בעלמא וכתב אלא צריך שיהא כתוב וחתום הגט ביד הבעל וימסור אותו הבעל ליד השליח כשממנה אותו כיון שהשליח מצוי בעיר והוא אינו נחפז בזה צריך להמתין עד שיכתב הגט והשליח יהיה לפניו ואז ימנה אותו ומוסרו בידו לשליח, אבל אם השליח בעיר אחרת והאשה ג"כ במקום אחר יכול למנותו אפי' שלא בפניו וכמו שפסק הש"ע סימן קמ"א סעיף י"ד והסכים על זה מור"ם וכתב ע"ז ועיין לקמן סעי' ל"ה, ועל כן בחרתי הסתופף בבית אלקי בדרך הנז' שהוא נראה זך וישר פעלו כאמור ודוק, וכבר אמרו חכמינו ז"ל אין אחר מעשה ב"ד כלום, אדר תרצ"ג:

סימן ו

כתב הכנה"ג אה"ע סימן קכ"ו אות ס"ה וז"ל ראוי להזהר לסופרים שלא יאריכו בגט הדל"ת והרי"ש רק הה"א והתי"ו של כדת משה וישראל וכן כתב בספר יד אהרן משם הרדב"ז ע"ש הטעם:

סימן ז

בנוסח הגט יתיבי ליכי דע כי מה שאמר המקרא שמות ב' ט' הילכי תרגם אונקלוס הי שליכי ובגט נמי ר"ל לך (ל קמ"ץ ך שו"א) לעצמך לאפוקי מתחילה שלא היתה לעצמה אלא שלו משועבדת לו:

סימן ח

כתב הרב מצות השם סימן תי"ב דבדיני ממונות העד יכול ללמד זכות או חובה אבל לא ימנה עם הדיינים שאין עד נעשה דיין אפי' בדיני ממונות ודוקא בדבר שצריך עדים מן התורה אבל בשל דבריהם כגון אחד שהביא גט ואמר בפני נכתב ובפני נחתם הוא ושנים נותנים אותו לה, וכן בכל כיוצא בזה בשל דבריהם עד נעשה דיין עש"ב, ואין צריך אלא שנים אחרים בנתינת הגט עם השליח:

סימן ט

כתבתי זה לידידנו הרה"ג ר"מ חי אליקים י"ץ לדאר אלבידא יע"א דע ידידי י"ץ כי בררנו כי שמה פירל"א ודע כי שם פיר"ל ושם פירליט ושם פירל"א כולם הם שם מרגליות שקורין בערבי ג'והר שהוא שם לרבים שהוא קיבוץ לרבים, ופירל"א שם נפרד ליחיד שקורין בערבי ג'והרא ובלעז ספרד פירל"א ובלעז צרפת פיר"ל, ושם פירלי"ט הוא שם קטנות, אבל שם פירליס לא נשמע כזה שאינו שם כלל, ואמרו לי כי שם ג'והר שניתן לה באותו מצב של קריאת השם מתחילה אינו אלא לאותה שעה ומיד ולאלתר קרו לה פירל"א שהוא שם לע"ז של ג'והר, וגם בתחילת קריאת שמה באלמיר"י נתנו לה שם זה שהוא פירל"א אלא שאחר כך כשנתן לה הש"ץ השם תרגימוה בערב"י ג'והר ושם זה לא ניתן לה אלא לאותה שעה, וא"כ לא מיבעיא לדעת מרן ז"ל בסימן קכ"ט דסובר דהיכא דנשתקע שם הראשון אין כותבין כי אם השני, אלא אפילו לדעת מורם שמצריך שני גיטין היינו דוקא שמתחילה היו קורין לה בשם הראשון ואחר עבור ימים ימימה חזרו לקרא לה בשם השני דיכול להיות שעדין איזה בני אדם קורין לה בשם הראשון, אבל בנדון דידן שמתחילה ובראשונה כי החלו לקרא בשם נתנו לה שם פירל"א, אלא שאחר כך תרגימו נהוריתא דהיינו ג'והר לשם הראשון לש"ץ המברך וקורא להם שם והוא לאותה שעה ומיד ולאלתר החלו לקרותה בשם פירל"א וכל העולם אין קורין לה אלא בשם פירל"א ולא נקראת בשום זמן בשם ג'והר, ולכן נראה בעיני שאין כותבים כי אם שם פירל"א ואם נרצה להחמיר ולכתוב פירל"א הנקראת בעריסה ג'והר מה טוב, או אנת אנתתי דמתקרייא פירל"א כדי להודיע כי יש לה שם אחר ועי' למרן ז"ל סי' קכ"ט סעי' י"ז וסעי' י"א ובבאר היטב שם ס"ק ל"ב במה שכתב ואם לא נקרא בשם השני כלל וכו' ועי' להרב דברי אמת סימן ז' דף י"ט פסקת ואני לענ"ד דרך שיירתי וכו':

אחר כך ראיתי להרב בית שמואל בשמות נשים אות פ' שכתב בשם מהרש"ל מרגליות ושם פירי"ל שני שמות וכו' והוא בספרו ים של שלמה פרק רביעי דגיטין בסי' כ"ה וז"ל והיכא ששמה פירל"א אין לכתוב כלל מרגליות וכן איפכא כי יש קבלה ששני שמות הן, ואם בא במקרה ששם העריסה היה מרגליות וקורין אותה פירל"א בודאי אם לא היו

כותבים אלא פירל"א לחוד פשיטא דהוה כשר להנשא אף לכתחילה דכ"ע לא ידעי בו אלא משם פירל"א לחוד ולא משם עריסתה, ולכן אם לא היו כותבין אלא שם העריסה לחוד, נראה דהוי כמו שינה שמה ממש ואינו דומה לשרה שרכי"ן דחד הברה הוא ומשום הכי אפילו כתבו שרה לחוד כשר אבל הכא שני הברות ומשפחות חלוקות שיש משפחה ששם הנשים מרגליות ויש ששמן פירל"א ומשום הכי נראה נמי דלכתחילה יש לכתוב מרגליות דמתקריא פירל"א, ואף שלגבי שירכי"ן אפילו לכתחילה לא בעי למיכתב שם העריסה, שם שרה שאני דהברה אחת היא וכ"ע ידעי דחד הוא כדפרישית, משא"כ בנדון דידן איכא למימר דשמא איכא מי שיודע דשם עריסה מרגליות הוה ואיכא למיחש ללעז אבל פשיטא דליכא למיחש כלל לענין דיעבד וכו' ע"ש הרי דכתב דלכתחילה יש לכתוב שם מרגליות דהיינו ג'והר בערבי דמתקריא פירל"א הגם דלא מתקריא בעולם אלא בשם פירל"א אלא דעדין יש לומר דשאני נדון דידן שמתחילה קדם לה באלמיר"י שם פירל"א וגם אע"פ שנתן לה אחר כך הש"ץ שם ג'והר לא היה אלא לאותה שעה דוקא ואינם קורין לה אלא בשם פירל"א והכל יודעים אותה בשם פירל"א ולהכי טפי עדיף שאין לכתוב אלא שם פירל"א לחוד או יש לכתוב כמ"ש לעיל פירלא דמתקריא בשעת עריסה ג'והר או אנת אנתתי דמתקריא פירלא כדכתבנו לעיל בסמוך והכא בנדון דידן הביאו ספר יוחסין דהיינו ספר האלמיר"י ונמצא כתוב בספר פירי"ל שהוא שם לעז מרגלית בלשון צרפת ואמרו לי שמאותה שעה היו קורין לה פירל"א מפני שתולדותיה אביה ואמה וזקניה מתולדי מתא תיטוואן יע"א שמדברין בלשון ספרד ובלשון ספרד קורין למרגלית פירל"א, ומה שנמצא כתוב בספר פיריל הוא מפני שנולדה בעיר צרפת ואלמיר"י צרפתי לכך כתב כלשונם, שהרי מיד ולאלתר קרו לה בביתם בשם פירל"א כלשון תולדותיה ולהכי נ"ל שאין לכתוב אלא שם פירל"א שאין מי שקורא לה פירי"ל ואין מי שקורא לה ג'והר, ועוד כי שם פירל"א ושם פירי"ל אחד הם אלא שיש קיצור לשון שהרי כתב ב"ש ואם לא היו כותבין רק שם פירי"ל כשר דכ"ע ידעי לה בשם זה וא"כ כיון דהכא יש עגונא דאתתא יש לכתוב לכתחילה הכי ולא להשהות את הדבר על כגון זה כיון דהשהייה בזמן הזה פוסלת בכל שהוא, ועוד שלכאורה נראה מלשון הרב ב"ש שכתב ואם לא היו כותבין אלא רק שם פירי"ל כשר וכו' משמע דר"ל דגם לכתחילה אם היו רוצים לכתוב רק שם פירי"ל כשר הדבר, שאם ר"ל שאם כתבו בדיעבד כשר, הוה ליה לומר ואם כתבו רק שם פירי"ל כשר, אלא מוכח מלשונו שאם היו רוצים לכתוב אלא שם פירי"ל כשר הדבר עי' להרב אזן אהרן מערכת ג' אות י"א י"ב מ"א ועי' להרב חגור אפוד להרב הגדול דוד פיפאנו ז"ל בפרק שני אות א' ואות ד' י"ד י"ח ועי'

עוד לו בסי' ס"א אות ב' וז"ל גירש דמתק' נסים וכו' אמרו לנו שמעת העריסה קראוהו אברהם בשעת מילה ואחר כך הוסב שמו נסים ועתה אין מי שקורא אותו בשם אברהם ואפילו הוא עצמו אינו מכיר עצמו בשם זה, לכן כתבנו דמתקרי נסים כדי לכלול גם שם אברהם ועי' בתשובת מהר"א גירון הנה באה בספר צל הכסף ח"ב במזה"ג דמ"ח:

על כן נראה אחר המחילה רבה שחומרא זו שחשש לה ונתעכב לששה חדשים אתי לידי קולא ואית בה עיגונא דאתתא זה כמה בדור הפרוץ הזה כי עדין היא רכה בשנים ומה יעשה הבן שלא יחטא ועוד דחיישינן ליה להבעל שמא יחזור בו ולא יתרצה לתת הגט כי מי מעכב על ידו כיון שהוא איש צרפתי ותתעגן כל ימיה, ולכן משום עיגון זה צריכין אנו שלא לחוש לכל זה, ומיד שיתרצה הבעל לגרש אין מרבין עליו בדברים כאלו שהם חומרא בעלמא ואנחנו יש לנו רבנים לסמוך עליהם ולכן כל הזריז בזה הרי זה משובח. ודע כי אין מנהגינו לכתוב נקודות שכותבים תחת גימל של ג'והר ואם שגיתי בזה הבינו לי, תרפ"ט לפ"ק אוראן יע"א:

דוד הכהן סקלי י"ץ

סימן י

בחמישי בשבת כ"ו לחדש כסליו שנת תרצ"ד סידרנו גט לאליאו בר דוד אטבול לגרש בו את אשתו מירא בת משה שקרון, וטעה הסופר וכתב דמתקיא אימילי בחסרון רי"ש והכשרנו משום דאין לה משמעות אחרת ותיבת אימילי שאחריה מוכחת עליה שהיא דמתקריא, ולא גרע זה מאם טעה וכתב במקום ברביעי בשבת כתב בביעי בחסרון רי"ש שכתב הרב בית שמואל בסימן קכ"ה ס"ק ל' דכשר, ומלת דמתקריא לא מתורף הגט דאינה שם האשה ודוק:

סימן יא

בש"ע אה"ע סימן קכ"ה סעיף ג' כתב וז"ל יש לעיר שני שמות יכתוב מתא פ' דמתקריא פ' ובסימן קכ"ט סעיף י"ז כתב וז"ל אם השם שני בלשון לעז והכל אחד כגון חיים ביבאנט שהוא לעז ממש של חיים (עיין באר הגולה) כותבין חיים דמתקרי ביבאנט וכו' ע"ש, ונראה לי דלפי זה ע"ת דאר אלביצ'א דהשם שקורין לה הוא קאז"א בלאנק"א שהוא גם כן ממש לעז דאר ארביצ"א א"כ צריך לכתוב דאר אלביצ"א דמתקריא קאז"א בלאנק"א הגם שידוע שעיקר יסוד שמה היא דאר ארלביצ"א שנתנו לה הישמעאלים מתחילתה מ"מ הרי פירושה בלשון לעז הוא קאז"א בלאנק"א ומתחילת יסודתה נמי קרו לה הלועזים קאז"א בלאנק"א בלשון לעז מתחילה ולכן נראה בזה דאזלינן בתר מקום הנתינה אם ינתן לה הגט במקום הלועזים כותבין כאשר קרו לה, ואם הנתינה במקום הישמעאלים כותבים כאשר קרו לה הישמעאלים וכותבים השם האחר דמתקרי ודוק:

סימן יב

מי שהיה שמו מתחילה שם אחד וברוב הימים הוסב שמו לשם אחר, נ"ל דאזלינן בתר השתא, אפי' השם שהיה לו מתחילה כתוב בתורה אם ברוב הימים הוסב שמו לשם אחר אזלינן בתר השתא וראיה ממה דמצינו בדברי הימים א' ח' א' שסידר עזרא ע"ה כתוב ובנימן הוליד את בלע בכורו אשבל השני ואחרח השלישי נוחה הרביעי ורפא החמישי וכתב הרב המלבי"ם בפירושו שם וז"ל בימי עזרא שינו מקצת בתי אבות את שמם, תחת אחירם אחרח, תחת שפופם נוחה, תחת חופם רפא וכו' עש"ב, הרי לך אפילו השם שהיה ידוע ונכתב בתורה אם ברוב זמן נשתנה אזלינן בתר השתא לייחסו, ומכאן יש להביא ראיה לנדון שהוא לפנינו היום על מי שהיה נקרא כינויו עייש והוסב שם כינויו לשם זאייש בפי הכל צריך לכתוב שם כינויו זאייס כי השתא:

חדות חליצה

סימן יג

בשני בשבת ששה עשר לחדש תמוז התרצ"ג סידרנו חליצה ליבם אהרן בר יעקב נפתלי מיבמתו עישא מורצייאנו, והיבם היה אטר רגל שכמה פעמים עקר רגל שמאל בראשונה, וכן עשינו לו נסיון אחר שהכה ברגלו השמאלית למנעל ודחפו כמה פעמים ברגלו השמאלית ועוד נסינו אותו בנסיון אחר שיעלה על תיבה אחת ועלה ברגל שמאל תחילה כמה פעמים לכן חלץ בשתי רגלים במנעל של ימין ובמנעל של שמאל כדאיתא בש"ע אה"ע סי' קס"ט סעי' כ"ה ועיין עוד לו בסימן הנז' בסדר חליצה אות מ', ומפני בלבול היבמה בחליצת שתי ידים כאחת ושתי ידים עוסקות כאחת ובלבול גדול הוא זה ועוד כי חולצת בשמאל דידה, לכן חלצה בידה הימין בזה אחר זה, וסמכנו על סברת ב"ח ועל תשובת מהר"ם מלובלין דסי' ס' עי' באר היטב שם קס"ט ס"ק כ"ו ובפתחי תשובה ס"ק כ"ד וצייונו להיבם והיבמה שיכוינו לחליצת רגל אחד שהוא העיקר הוא הפוטר אותה ולא האחר כדכתב מהר"ם באותה תשובה, וגם קודם לזה אירע מעשה כזה וכן עשינו עי' להרב חגור האפוד במזכרת החליצות פרק ג' סי' ח' אות א' וסי' י"א אות א' ב' ועי' עוד להרב הנז' בסימניו ובמצריו, וגם בכ"ה לאדר תרצ"ד עשינו מעשה כזה וסמכנו על הנז':

תם ונשלם קונטרס בשוב דוד בעזרת האל שאמר והיה העולם יהיו אזניך קשובות לקולנו ומתחנתנו מלכנו אל תתעלם היה נא קרוב לשועתנו שועת עניים ואל ישוב ממך ד"ך נכלם והשב שכינתך לתוכנו כשנים קדמוניות ובנה דביר ואולם מירכתי אר"ץ כנס נפוצותינו ופזורנו ושבו בנים לגבולם ובאו ציון ברנה ושמחת עולם על ראשם מקטנם ועד גדולם וישמע בערי יהודה קול ששון ושמחה ובכל הארץ נשמע קולם

מפתחות ספר קרית חנה דוד ח"ב

הלכות תפלה

סימן

א אם צריך לעמוד כשאומר החזן ח"ק קודם עמידה של מנחה וערבית, (דף א עמוד א) [א"ה ע"ש בהר"ם במז"ל באותו פרק ה"ט כתב בערבית בהיפך וז"ל בערב וכו' ומתחיל לפרוס על שמע ואומר קדיש ואחר כך הכל עומדין ומתפללין בלחש וכו' ע"כ]

ב נוסח החתימה של ברכת השיבה אין החתימה מעין הפתיחה ככל הברכות (שם)

ג נוסח ברכת אמת ויציב שיש בם כמה דקדוקים (שם ע"ב)

ד בנוסח ברכת יוצר ובברכת הלבנה צריך לומר רצון קוניהם (שם ע"ג)

ה במוסף ר"ח אפי' אם מתפלל ביחיד וכן הצבור כשמתפללין בלחש צריך לחלוץ התפלין (שם ע"ד)

ו בנוסח ע"כ נקוה לך שתקנו לומר לתקן עולם במלכות שדי וכו' טעם ע"פ הסוד (ב ע"א)

ז מי שבא לבית הכנסת ומצא צבור באמצע ק"ש אם יקרא ק"ש עמהם בלי ברכות כדי להתפלל עם הצבור או לא (שם)

ח טעם לאמירת ה' הוא האלקים בעשי"ת קודם ה' מלך (ועי' בלקוטים סי' ד') (ג ע"ב)

ט מי שלא שמע קדושת כתר במוסף ר"ח ויש מנין בבית הכנסת אי יכול לומר ג"ר וקדושה כשחרית (שם ע"ג)

י תפלת התשלומין אם צריכה להיות סמוכה לחברתה או לא (שם)

יא מי ששכח לשאול מטר וכשהגיע ש"ץ לברך עלינו נזכר אם יכול לכוין עם הש"ץ משם והלאה (ד"ו ע"א)

יב מי שמצא עצמו בעמידה בתיבות במהרה בימינו ונסתפק באיזה ברכה עומד אי בבר' המינים או בתשכון היכן יחזור (שם ע"ב)

יג בנוסח א"מ של אחר נפ"א סדר ד' ברוגז ט' לסדרם, רחם, אהבה, עקדה, תמימות (שם ע"ד)

יד טעם הרחקת הזמן לשאלת הגשמים מההזכרה (ז' ע"א)

טו באו"א זכרנו בזכרון וכו' שתקנו לומר משמי שמי קדם מהו הכונה והכפל (ז ע"ג)

טז שם בנוסח את הברית ואת השבועה ואת העקדה שאינם כסדרם (ז ע"ד)

טוב בנוסח לדור ודור שבמודים אי קאי אלפניו או לאחריו (ח ע"א)

חי טעם לאמירת אלקי כל בשר במודים דרבנן ולא אלקי עולם (ח ע"א)

יט בנוסח ה' מלך וגו' צ"ל הוה, עבר, ועתיד. ודלא כמי שסובר להיפך (ח ע"ב)

כ אם יש לשנות שיר של יום משום ענינו של יום (ח ע"ג)
כא תקונים בנוסח לשם יחוד של הג' חיד"א ז"ל הנק' דברים אחדי"ם (ח ע"ד)
כב סמוכין דרבנן לקטן היורד לפני התיבה להתפלל ולומר קדושה באקראי (ח ע"ד)
כג ה' נט"י בדין כלי שיש לו בליטה לשפוך משם, אי כשר לנט"י (ט ע"ב)

הלכות ברכות

כד עמ"ש בח"א סי' ז"ך בדין פת הבאה בכסנין שמברכין מעין ג' (י ע"ד)
כה עמ"ש ה' עט"ז סימן ה' בכונת הזכרת השם בכתיבתו וקריאתו (י"א ע"א)
כו בנוסח ברכות השחר שלא עשני גוי ועבד ואשה למה תקנו לאומרם בכל יום (שם ע"ב)
כז עמ"ש הטור סימן מ"ו בפירוש ברכת הנותן לשכוי בינה (שם)
כח עמ"ש הרב שדה הארץ ח"ג סימן י"ד במי שבירך ברכת שהכל על המים אדעתא לשתות אחריו קאפ"י ושכח ובירך בנ"ר דצריך לחזור ולברך שהכל על סקאפ"י (שם)
כט על מה שטועין העולם כי ברכת בנ"ר פוט' מעין ג' כמו שהכל שפוט' הכל (שם ע"ד)
ל פי' הב לן ונבר' שאומרים קודם הזימון (י"ב ב')
לא העולה לס"ת ובירך על דברי תורה במקום אשר בחר בנו אי יצא י"ח (שם ע"ד)
לב מי שאכל פת הבאה בכסנין פחות מנ"ד דרהם אדעתא לברך מעין שלש ונמלך ורוצה לאכול פת שצריך נט"י והמוציא ובהמ"ז אם צריך לברך מע"ג על מה שאכל או"ל (י"ג א')
לג שיעור קביעות כסנין כדי לברך המוציא וברכת המזון (שם ע"ב)
לד אם מותר לברך ולקרות בגילוי הראש וכן לישב בבית בקיץ או"ל (שם ע"ג)
לה מי שאכל כזית פת אי יכול להוציא י"ח בבהמ"ז למי שאינו יודע (ט"ו ע"ג)
לו מי שרואה המושל הנק' פריזידא"ן הריפובלי"ק של מלכות צרפת בתוך עגלה עם שרים גדולים ואינו יודע מי הוא המושל אי יכול לברך ברכת ברוך שנתן מכבודו וכו' וגם אם דינו כמלך (ט"ו ע"ד)
לז טעם למנהג שנהגו הנשים שלא לטעום מכוס של הבדלה (ט"ז ע"א)
לח הדס של הבדלה מצוה שיהיו ג' עלין (שם)

הלכות יום טוב

טל אי שרי לילך חוץ לתחום ביום טוב כדי למול את הבן (שם)
מ אי שרי לכבות אור החשמל בי"ט (י"ז ע"א)

הלכות קריאת שמע

מא אי שרי להפסיק בק"ש לקדיש ולקדושה (י"ח ב)

הלכות תפלין

מב מי שנקטעה יד ימינו אי חייב בתפי' (י"ט א)

הלכות קריאת ספר תורה

מג קטן שהגיע לחינוך ועדין לא הביא ב' שערות אי יכול לעלות ולקרות בתורה (כ ע"א)

מד בענין קריאת י' הדברות איך נוהגים (כ"א ע"ג)

מה בהכ"נ שאין להם רק ס"ת אחד ובשבת וראש חדש ויום טוב, שצריכין לגוללו ב' או ג"פ אי צ"ל קדיש על כל קריאה או"ל (כ"ב ע"א)

מו ס"ת שנמצא כתוב ש' של ד' ראשים מה דינו (שם ע"ב)

הלכות נשיאות כפים

מז אי יכולים הכהנים לעלות לדוכן באנפילאות של בגד ואם ההיכל יהיה סגור או פתוח (שם ע"ג)

הלכות סעודה

מח שלא לנהוג בזיון באוכלין (כ"ד ע"ד)

מט בדין טיבול פרוסת המוציא במלת שלשה פעמים (כ"ה ע"א)

הלכות ברכות ראייה

נ סומא אם חייב לברך (כ"ה ע"ב)

הלכות שבת

נא ס"ת שנמצא פסול בשחרית של שבת ובמנחה נמצא מתוקן אי שרי לקרות בו (כ"ז ע"ב)

נב טעם למה אין אומרים במנחה של שבת ישמחו וכו' (כ"ס ע"ב)

נג ש"ץ שטעה בשבת בקריאת ס"ת בסדר העולין (כ"ח ע"ג)

נד אחר מנחה ש"ש אין ללמוד בחברה מפני כבודו של מרע"ה כי ננעלו שערי בית מדרשו (כ"ח ע"ז)

נה אי שרי להדליק ולכבות אור החשמל בשבת, ואי מותר ללמוד יחידי לאורו (כ"ט ע"א)

נו עוד ע"ע הנז' אי שרי להניח שעון מעורר מע"ש שתכבה בל"ש אי הוי גרם כבוי לאורו או לא (ל"א ע"א)

נז עוד ע"ע הנז' לפרוס סדין עליו לכסות אורו אי שרי אי לא (ל"ג ע"ב)

נח עוד ע"ע הנז' אי שרי לטלטל השעון אחר שכבה האור (ל"ה ע"ד)

נט בדין תחומין די"ב מיל אי הוי דאורייתא (לו א)

ס בדין תחומין מעי"ת אוראן לכפר הסמוך אי יכולים לבא מהכפר לעיר בשבת להתפלל בבהכ"נ (ל"ו ע"ב)
סא אי יש דין רה"ר בזה"ז או"ל (ל"ו ע"ג)
סב אי צריך לקנות רשות מהגוי בעל הספינה (ל"ח ע"ג)
סג אי שרי לקחת שמשיה ולפותחו בשבת או לא (ל"ט ע"א)
סד אי שרי לפתוח אגרת שלומים בשבת או"ל (מ"א ע"ב)
סה בדין כוס של קדוש שנסדק בתחתיתו ואינו נראה מבחוץ אי יכול לקדש בו (מ"ג ע"ד)

הלכות ראש חדש

סו טעם למה עושים ב' ימים ר"ח (מ"ד ע"ב)

הלכות פסח

סז ל' הרי"ף פ' כ"ש בדין כלי חרס שנשתמש בהן חמץ בצונן (מ"ה ע"א)
סח עוד ל' הרי"ף שם בדין שעורים שנמצאו בתבשיל (מ"ה ע"א)
סט ל' הרי"ף פ' ע"פ זמן הסמוך למנחה מאימתי מתחיל (מ"ה ע"ג)
ע ל' הטוש"ע סי' תל"ט צבור א' של חמץ וב' בתים בדוקים ואתא עכבר ושקל וכו' (מ"ה ע"ד)
עא מי ששלחו לו סחורה שיש בה חמץ בלי ידיעה בעיר הסמוכה ואסר הפסח נודע לו מה דינה (מ"ו ע"א)
עב מי ששרה צמוקים לעשות מהם שכר ובתוך הפסח אחר שנגמר בשולם מצא גרעיני חטים ושעורים בשכר מה דינו (מ"ז ע"ד) **עג**
ראובן שלח לשמעון קמחא דפסחא ע"י גוי בכיס וקשר אותו בשני קשרים זעג"ז אם יש חשש בזה או לא (מ"ח ע"ב)
עד עמ"ש מרן בסי' תכ"ח בסדר הפרשיות פקדו ופסחו וכו' (מ"ח ע"ד)

הלכות תענית

עה מילה ביום ת"צ דחוי ויא"צ אי חייב להתענות אבי הבן שהוא י"ט שלו ואם יכול להיות ש"ץ ולומר עננו וסליחות ולעלות לס"ת ולקרות ויחל, ולענין לעשות סעודה בליל מוצ"ש שהוא ליל הערכה ולישב עם המסובין (מ"ט ע"ב)
עו ת"צ שלא אמר החזן תפי' י"ח בחזרה כ"א ג"ר וקדושה איך יתנהג בעננו (נ' ע"ב)
עז ענין תענית למי שנפלו לו התפלין (נ' ע"ד)

הלכות ראש השנה

עח בלחש דמוסף לא הזכירו בטוש"ע בענין התקיעות כלל כ"א בחזרה וסמך למנהגנו שתוקעין גם בלחש (נ"א ע"א)

הלכות כפור

עט טעם להזיות של יוה"כ במקדש שהם מ"ג (נ"א ע"ב)

הלכות סוכה

פ סוכה המטלטלת אי כשירה לכתחי' ולית בה משום תול"מ (נ"א ע"ג)

פא עמ"ש בס"א סי' ק"ד ט' למה בסוכה מברכין כל ז' ובמצה לי"א ותו לא (נ"א ע"ד)

הלכות לולב

פב רמזים לד' מינים (נ"ב ע"א)

פג סדר הנענועים (שם ע"ב)

פד סדר אגודת הלולב ומיניו (שם ע"ג)

הלכות שמיני עצרת

פה בנוסח תפלת פתיחת ההיכל בשמיני עצרת שצריכה ביאור (שם ע"ג)

הלכות חנוכה

פו ל' הב"ח סימן עת"ר בענין טומאת מגע והיסט (נ"ג ע"א)

פז ע"ד מרן סימן תרע"ה הדלקה עושה מצוה (שם ע"ב)

פח דין אבלות בחנוכה ופורים (שם ע"ג)

פט לשון מור"ם סימן תרע"ג נתערב נר חנוכה בשאר נרות (שם ע"ד)

הלכות פורים

צ זמן סעודת פורים כשחל בע"ש (נ"ד ע"א)

צא ל' הב"י סי' תרפ"ה כרך שהוא ספק (שם ב)

צב לבישת פרצופים בפורים (שם ע"ג)

צג השמטה לה' כפור בנוסח התפלה שאומרים בעת פתיחת ההיכל במנחה בענין העקידה שהוא היפך הזה"ק (שם)

צד השמטה לה' פסח טעם למה אין מברכין שהחינו על ביעור חמץ וביטולו (קל"ד ע"א)

יורה דעה הלכות שחיטה

א אם יכול לתת סמיכה לנער שלא הביא שתי שערות (נ"ה ע"א)

ב עמ"ש מרן בסימן י"ט ס"ו מי ששחט ע"ד לשחוט אחד ואח"כ הביאו לו יותר איך לעשות בברכת השחיטה והכסוי הב' (נ"ו ע"ב)

ג מי ששחט ובעודו שוחט נענע העוף והגביה ראשו ונבהל השוחט והגביה הסכין ותומ"י חזר לשחוט אי הוי שהייה וטריפה או"ל (שם ע"ד)

הלכות טרפיות

ד עצמות של עוף של עצם הקולית שנמצאו שבורים אחר שנתבשל מה דינו (נ"ח ע"א)

ה עמ"ש הג' תפא"י בפ"ה דעדויות מ"א אות ט' ולד בהמה טריפה אסור (שם ע"ב)

הלכות בשר בחלב

ו קדירה שנאסרה ובישלו בה מה דינה (נ"ט א)

הלכות מאכלות אסורות

ז חומץ שכר של גוי ומיני בצק של פאברי"ק אי יש בהם איסור (שם ע"ב)

הלכות הכשר כלים

ח סדר ואופן הכשרם לכלים שנשתמש בהם הגוי סתם יינם (שם ע"ג)

הלכות יין נסך

ט חבית של עץ של יין שנתקלקל הסותם בדרך מה דינה (ס' ע"א)

הלכות עבודה זרה

י בדין מנורה של נחשת בת ז' קנים שאין בה בית קבול שמן אי שרי לכניסה בבית הכנסת (ס' ע"ב)

הלכות שררה

יא מי שהיה לו שררה בעירו ויצא מחמת אונס וחזר אי חוזר לשררתו או"ל (ס"ג ע"א)

הלכות שבועות

יב מי שנשבע בביהכ"נ אי הוי שבועה (שם ע"ג)

הלכות תלמוד תורה

יג אי שרי ללמד תורה לעכו"ם (שם ע"ד)

הלכות מילה

יד בענין המציצה בפה והערלה בעפר (ס"ד ע"ג)

טו נכרית שנשאת לישראל עפ"י דתם וילדה בן ומלו אותו עפ"י עדות כי אמם של הנכרית היתה ישראלית שנבעלה לגוי, ועוד ילדה בן שני בשבת וחקרו על העדות ונמצאת שקר אי יכולים למולו בשבת או"ל (ס"ה ע"ב)

הלכות גרים

טז עמ"ש מרן סימן רס"ה נכרית שנתגיירה מעוברת בנה א"צ טבילה (ס"ו ע"ב)

טוב יהודים המתחתנים בנכריות בגיותן אשר לא כדת ואח"ז רוצים בעליהן לגיירן כי חרפה היא להם, אם יכולים ב"ד לגיירם או לא (ס"ז ע"ג)

חי אם עברו וגיירו אותן ג' הדיוטות אי יכולים להשיאן לבעליהן או"ל (ס"ט ע"ד)

יט שקו"ט ע"ד הרב נושא האפוד סימן כ"ד בנכרית מעוברת שבאה להתגייר והטבילוה ונודע אחר כך שמכהן היא מעוברת וכתב שהבן הוא חלל (מ"א ע"א)

הלכות ספר תורה

כ אם מותר למכור ס"ת ישן כדי לקנות במקומו חדש (פ"ב מ"א)

הלכות כלאים

כא אם מותר לרכוב בעגלות שמושכות על ידי פרדות (ע"ה ע"ג)

הלכות פדיון הבן

כב אשה שהפילה אחר ח' ט' שבועות ולא נודע אם היה בו צורה, הבא אחריו אם חייב לפדותו או לא (פ"א ע"ד)

כג אם יכול לפדות בבאנקנוט של מלכות (שם)

כד טעם לבר' בפה"ג ובשמים בפדיון (פ"ב ע"ב)

הלכות אבלות

כה מה שנהגו העולם שלא להכניס המת לעיר (פ"ג ע"ד)

כו מי שמת חוץ למקומו והניחוהו בארון וסתמוהו עד שתבא הספינה להוליכו לקוברו בעירו מתי מתחיל אבלות (שם)

כז ענין גלוח על או"א (פ"ד ע"ב)

כח קברי גוים אי מטמאין באהל (שם)

כט לפנות העצמו' מקבריהם ולקבור אחר (פ"ה ב)

ל עור אדם אי שרי בהנאה מן התורה או הוי כמת עצמו (פ"ו ע"ב)

לא תמונות אדם ליתן על הקברות אי שרי או לא (שם ע"ד)

לב להכניס המת בבהכ"נ אי שרי (פ"ז ע"ג)

לג ענין קדיש שרוצה לומר הבן על אמו ואביו מקפיד (פ"ח ע"ג)

לד מי שהכין צרכי חופה ומת אחי הכלה קודם החופה איך יתנהגו (פ"ט ע"א)

לה על לשון הרשב"א בתשובה דמכניסין את המת לחדר ואת החתן והכלה לחופה וקוברין את במת ביו"ב שהוא היפך דברי רש"י (שם ד)

לו הנושאים נשים נכריות ומולידים בנים זרים ובמות להם הבנים רוצים לקוברם בקברי ישראל אי שרי (צ ע"ג)

לז השמטה מה' גרים, ישראל הבא על הנכרית ונולד לו בן אי מטבילין אותו כשהוא קטן על דעת ב"ד או ע"ד אביו או אמו (צ"ב ג)

לח עמ"ש מרן סימן זק"ן ס"ג שני אחים נכרים שנתגיירו אפי' הם תאומים אין להם אחוה (שם)

אבן העזר הלכות פריה ורביה

א עמ"ש בש"ע סימן ד' תינוק שנמצא בעיר ולא נודע מה טיבו (צ"ב ע"ג)

ב מומר לחלל שבת בפרהסיא ואוכל נבלות וטרפ' אי מותר לישא ישראלית, ובן ישראל אי מותר ליקח בתו, או דינו כנכרי ואסור להתחתן עמו (צ"ד ע"א)

ג מי שבא מארץ רחוקה ואמר ישראל אני והוא מהול אי נאמן ע"פ לישא ישראלית, או"ל (צ"ח ע"ד)

ד כהן פצוע"ד אוכל בתרומה וכל מצות כהונה עליו, וכן כהן ממזר, (צ"ט ע"ב)

הלכות אישות

ה אם נותנים רשות לאשה לינשא תוך ג"ח של הבחנה ואם לאו תנשא על ידי ערכאות בלא כתובה וקדושין (ק' ע"ב)

ו אשה שאמרו לה הרופאים שיש לה סכנת מות אם תתעבר אי מותרת לשמש במוך כדי שלא תתעבר או"ל (שם ע"ד)

ז חשד ורינון על א"א ובתולה אחות בעלה עם בחור אחד מה דין האשה אם יכולה לשבת עם בעלה, ועל הבתולה בענין בושת ופגם (ק"ב א)

הלכות עיגונא

ח מעשה שהיה שיצאו אנשי הצבא למלחמה וסילקו אותם לשתי מחנות מחנה א' יצאו ראשונה נגד האויב לקראת נשק. ומחנה הב' נשאר באחרונה ומחנה הא' לא חזר אף אחד מהם ולא נודע אם כולם נהרגו או נשארו אחדים ושבו אותם מה דין נשותיהם אחר שעברו ששה שנים (ק"ב ע"ג)

ט עוד מעשה באניה שבאו עדים וראו איך שנטבעה בים והיה בה איש יאודי חולני יחד בגג האניה ואח"כ מרוב חולשתו ירד לחדרו ובא האויב והכה באניה ונשברה לרסיסים ונטבעה והעדים הנז' שהיו בריאים קפצו לים ונמלטו והחולה נשאר שם, מה דין אשתו אם מותרת לינשא ע"פ עד"ז או"ל (ק"ג ע"ב)

הלכות קדושין

י בענין לעמוד הצבור בשעת ברכות חתנים ולהטעים מהכוסות להחתן וכלה (ק"ז ע"ד)

יא עמ"ש מור"ם סימן נ"ט ס"א אשה שנתנה מתנה לאחד ע"מ להחזיר כדי לקדשה בה אי הויא מקודשת (שם)
יב בדין אחד מעדי הקדושין שיצא קול שגנב מגוי ונשבע לשקר אי הוו קדושין (ק"ח ע"ב)
יג לשון הר"ן פרק א' דכתובות בפירוש סופה מה היא (ק"ט ע"א)
יד לשון המרדכי שם ע"ע הנז' (ק"ט ע"ג)
טו ל' הרמב"ם פ"י דאישות ע"ע הנז' (ק"ט ע"ד)

הלכות כתובות

טז ל' מרן סימן קי"ג ס"ג בדין עשור נכסי שגובה הבת מהאחים (ק"י ע"א)
טוב טעם לתקנת כתובה (קי"ג ע"ב)
חי טענת בתולים (שם)

הלכות גיטין

יט מי שנתיחד עה אשתו אחר שגירשה ושניהם מודים שבעל אי צריכה גט שני (שם ע"ג)
כ ל' ב"י סימן קמ"א בפלוגתא דר"ה ור"ח בגט שטוען הבעל לפקדון נתנו בין בשליח קבלה ובין בשליח הולכה (קי"ד ע"ד)
כא בדין שינוי אותיות בגט וסת"מ מאשכנזים לספרדים (קט"ו ע"א)
כב מי שיש לו שני שמות מהעריסה ונקרא בא' דוקא וכן חותם רק בס"ת עולה בשני שמותיו איך לכתוב בגט (קט"ז ע"ג)
כג גט שהשמיט הסופר תיבת את שכתב והרי מותרת לכ"א וכו' ותקנו הסופר (קי"ז ע"ג)
כד בשם אשה הנקראת פירליט ומהעריסה ג'והר איך לכתוב, ועוד אירע בגט שהשמיט הסופר תיבת אנתתי הראשון אם כשר (קי"ח ע"ד)
כה איש ואשה שהיו נשואים ע"י האלמיר"י בעיר אחרת וחזרו לעירם וכל אנשי העיר חשבו שהם נשואים בכתובה וקדושין כדת משה וישראל ולא איתדר להו ועמדו וגירשו בדיניהם, והאשה רוצה להנשא לאחר יען כי לא עשו חוק"י בדיני ישראל אי צריכה גט מבעלה או לא (קי"ט ע"ב)
כו עמ"ש מרן סימן קכ"ו סעיף ל"ז בתיבת בנפשיכי אי צריכה ב' יודי"ן (ק"ך ע"ג)
כז עמ"ש הב"ש סי' קכ"ה סי"ח ס"ק ל"ג ונוהגין לערות השיטות כדי דלא ליתי לזייף בין שי' לשי' וכו' (קכ"ב ע"א)
כח עמ"ש מרן סי' קנ"ט סל"ד בשמות שהם בלה"ק כותבים בה"א לבסוף ושאינם בלה"ק כותבים באלף (קכ"ב ע"ב)

הלכות יבום

כט מי שמת בלא זש"ק והניח ב' אחים הגדול נשוי והקטן בחור מי קודם (קכ"ב ע"ג)

ל עמ"ש הטוש"ע סי' קע"ג יבמה שהיתה באיסו' ערוה על הבעל אין זו אשתו וכו' (קכ"ד ע"ב)

לא אשה שהיתה חולנית ואמרו הנשים שהרופאים נטלו האם שלה ואינה ראויה לילד אם פטור' מיבום וחליצה או"ל (קכ"ד ע"ג) **לב** הבת עד שתבגר ותביא ב' שערות היא ברשות אביה וכל מעש"י לאביה (קכ"ד ע"ד)

חושן משפט הלכות עדות

א לא יוכל להעיד עד שיראה הדבר בעיניו ולא מפי אחרים וכו' (קנ"ה ע"א)

ב ישוב על מה שהק' הרה"ג כמהר"ן בן אדהאן יצ"ו בס' מעשה בראשית כת"י איך מקבלין עדות בעיר הנדחת דהו"ל עדות שא"א יכול להזימה (קנ"ה ע"א)

הלכות מצרן

ג ראובן קנה מש' סלקת שדה שבעירם בפני בדס"ל שבעיר אחרת בכסף ובשטר וקגו"ש כדשית, ואחר עבור איזה ימים בא המצרן אשר היה בעיר אחרת וערער על המכר שהוא קודם אי יכול לבטל המכר או"ל (קכה ד)

הלכות צוואה ומתנה

ד נוסח שטר צוואה להקדש ומתנה לקרובו שיש בהם איזה פקפוקים, אי זכו בהם (קכ"ו ע"ב)

סימני הלקוטים

א עמ"ש בס"א בלקו' תשובה לברכת בס"ט "לנו ולכם" (קל"ד ע"א)

ב בנין בהמ"ק ראשון ואחרון שיבב"א (קל"ד ב')

ג אין מכבדין ביציאה מבהכ"נ (קל"ו ע"א)

ד עמ"ש בס"א בלקו' ע"פ ואני תפלתי וגו' (שם)

ה עמ"ש רז"ל נשפך יינו סי' יפה לו (קל"ו ע"ג)

ו עמ"ש הג' חיד"א בשה"ג ע"ס מגדל עז על הרמב"ם (קל"ו ע"ג)

ז ט' לנסי אליהו זל"ט שהיו כולם באש (שם ד')

ח לקנות המצות בכסף מלא (קל"ו ע"ד)

ט מוסר מהג' מהר"ח בן עטר לינצל מעבירות (קל"ז ע"א)

י עמ"ש רז"ל לא הוזהרו כשרות לינשא לפסו' (קל"ז ע"ג)

יא ענין כרת ומיתה בד"ש (קל"ז ע"ג)

יב מחשבה טובה מצרפה למעשה ומחיר אמ"ל (קל"ז ע"ד)
יג עמ"ש בתקו', אם מקרב אדם עצמו לשי"ת בכל יום ניצול ממיתה פ"י מה"מ. וכוה"כ אספו לי חסידי וגו' (קל"ט ע"א)
יד עוד שם בתקו' ששים המה מלכות אלו ס' מס' והמה ס"ג (קל"ט ע"ב)
טו עוד שם בתקו' גן נעול אלו ג"ן סדרים דאורי' והמה ד"ן פרשיות וכונת מ"ש בסי' החומשים וסדריו כו"כ מה המה הסדרים האלה ועמ"ש בחי' שם גל נעול איהו אורי' דבע"פ (קל"ט ב')
טז ביאור לס' החסידים סי' רכ"א והובא בחק"ל סי' יו"ד ובגוים לא יתחשב וכו' (ק"מ א')
יז ט' שתקנו רז"ל ג' תפלות בכל יום ובשבת ד' ורמז למספר כל הברכות דכל השבוע (ק"מ א')
יח מצינו בספיקא דרבנן וס"ס לחומרא (ק"מ ג')
יט בי' מאמר חז"ל אין בין יין למים אלא הוא"ו שבינתיים (ק"מ ג')
כ כומ"כ בישעיה ויהפוך ה' לאויב וגו' בד' אופנים (ק"מ ג')
כא מה שתקנו רז"ל בברכת יוצר, ובורא חשך, איך שייך בריאה בחשך (ק"מ ד')
כב בשיר לך דודי דקב"ש ט' למה הקדים שמור לזכור (קמ"א א')
כג מצינו שני דברים הפכיים. מה שאסור לא' מותר לב'. ומה שאסור לב' מותר לא' (קמ"א א)
כד הפרש בין מלקות למכת מרדות (קמ"א ב')
כה טעם לקריאת שם תנ"ך ולאחרון בשם כתובים (קמ"א ב')
כו עמ"ש בזהר ובתקו' תלת דרגין דמתקשראן הקב"ה, ותורה, וישראל, (קמ"א ב')
כז פי' לבריתא דפטום הקטרת לס' או לע' שנה היתה באה של שירים לחצאין (קמ"א ב')
כח עמ"ש במכילתא דמשפטים ע"פ וטבחו או מכרו כי אפי' בממון נאמר אין עונשין מן הדין (קמ"ב ב')
כט מנ"ל שמברכין על המצות מן התורה (קמ"ב ב')
ל סמך למה שתקנו רז"ל לומר ליקבה"ו קודם לימוד התורה והמצות (קמ"ב ג')
לא כונת הכתוב והוא רחום וגו' והרבה להשיב אפו וגו' (קמ"ב ג')
לב טהור טעם למה שמברכים כשעושים איזה דבר טוב הנהוג בכל שנה אומרים יהי כן בכל שנה ושנה לאי"ו, וכוה"כ ברוך הגבר אשר יבטח בה' וגו' (קמ"ב ד')

מפתחות הסימנים שבקונטרס "בשוב דוד"

הלכות תפלה

א למה שנהגו שמסדר התפלה דמיושב ופי' הזמירות מויהי אחר עד ישתבח) ואינו עומד משום כבוד צבור (קמ"ג א)

ב טעם לקדימת פטום הקטורת לתפלה (קמ"ג א)

ג שלש פסיעות לקדיש אי צריך בכל הקדישים או לא (קמ"ג א')

הלכות שבת

ד אי שרי לומר לגוי בשבת בה"ש להדליק הנרות בבהכ"נ ללמוד אלפא ביתא או"ל (קמ"ג ג')

ה עוד ע"ע הנז' עמ"ש מרן סי' שמ"ב כל דבר שהוא מד"ס לא גזרו עליו בה"ש (קמ"ה ב')

ו מזיגת הכוס של קדוש בליל שבת (קמ"ה ג')

הלכות תשעה באב

ז ברכת שים שלום ובר' כהנים בט"ב (קמ"ה ד') [א"ה ע' בס' שדי חמד ח"א אסיפת דינים כ' בין המצרים מ"ש בזה ע"ש].

הלכות ראש השנה

ח ותשליך בר"ה שחל בשבת (קמ"ו ע"א)

הלכות לולב

ט עמ"ש מרן ומורם בסי' תרמ"ה מצוה שלא יהיו עליו פרודות שהוא היפך לשון התקונים (קמ"ו ע"ב)

הלכות פורים

י עמ"ש מרן ומורם בסי' תרצ"ו בדין אונן בפורים שמותר בבשר ויין וחייב במגי' ותפלה וק"ש וכו' (קמ"ו ע"ג)

יורה דעה הלכות כבוד אב ואם

א עמ"ש מרן סי' ר"מ לא יקרא לאביו בשמו בין בחייו בין לאח"מ וכו' ומצינו בתורה שקורין לאביהם בשמם (שם)

הלכות צדקה

ב בענין אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט שייך גם בצדקה לעניים ונפרעים מן היורשים (קמ"ז ע"א)

ג עוד ע"ע הנז' בסו' דערכין ו' נודר ומעריך ומקדיש אי גובה מהיורשים ומהלקוחות (שם ד')

ד עוד ע"ע הנז' אי חייבים היורשים לשלם נדר אביהם או"ל (שם)

הלכות מילה

ה מילת בנו וקבורת אביו איזה מהם קודם (קמ"ח ע"ג)

הלכות אבלות

ו אשה שהיתה נשואה לגוי ומתה אי מותר לקוברה בקברי ישראל (קמ"ט ע"ב)

הלכות טומאת כהן

ז בה"ק ישראל שפינה אותו המלכות ועשאו דרך רה"ר אי שרי לכהנים לעבור דרך שם (קן ב)

אבן העזר הלכות קדושין

א בענין טעימת הכוס של ברכת חתנים (קנד ג')

ב בדין לקדש אשה על תנאי (קנ"ה ע"ב)

הלכות כתובות

ג אשת איש שבא גוי אחד אצל בעלה ואמ"ל שאשתו נתיחדה עם נכרי אחד ושאל הבעל את פיה ובתחי' הכחישה ואחרי דו"ח ופתוים והבטחות הודית שזינתה מה דינה (קנ"ח ד')

הלכות גטין

ד כשהבעל והאשה הם במקו"א אי יכול ליתן גט ע"י שליח (קנ"ט ע"ב)

ה סדר משלוח הגט ע"י הבי דואר (קנ"ט ע"ד)

ו ליזהר הסופר באותיות הראויות להאריך בגט ושאינן ראויות (ק"ס ע"ג)

ז פי' יתיכי ליכי שבנוסח הגט (שם)

ח שליח שהביא גט וצ"ל בפ"נ ובפ"נ הוא ושנים מצטרפים ליתנו לאשה כי בשל דבריהם עד נעשה דיין (שם)

ט בשם פירלא ופירל ופרליט שהם כנויים לשם ג'והר איך לכתוב בגט (קס"א ע"ד)

י טעות בגט שכתב הסופר דמתקיא חסר רי"ש (קס"א ע"ב)

יא עיר שיש לה שתי שמות איך לכתוב בגט (שם)

יב מי שנשתנה שמו איך לכתוב בגט (שם ע"ג)

הלכות חליצה

יג סדר חליצה ליבם אטר רגל והיבמה אטרת יד (קס"א ע"ד)

כחס על הניר שלא להניחו חלק

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא (סנהדרין פ"י מ"ה) שנאמר ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ נצר מטעי מעשי ידי להתפאר (ישעיה ב') ע"כ. ונראה לי דהכי פירושו כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא דהיינו בגן עדן יש להם חלק ונחלה עם אחיהם הזוכים בגן עדן, לכל יש להם חלק להתעדן שם כמו אדם הראשון אשר יצר שמדורו קידם שחטא היה בגן עדן להתעדן שם והיינו כונת הכתוב ועמך כולם צדיקים לעולם ירשו ארץ, ירשו ארץ ירושת עולם דהיינו גן עדן ירשו אותה מאביהם שהוא אדם הראשון שנטע ה' בשבילו אם יזכה ובניו עתה שזכו וסיגלו מצית ומעשים טובים יזכו בירושתה, ואחר כך מפרש הכתוב בעצמו מאי ארץ וקאמר נצר מטעי מעשה ידי כדכתיב ויטע ה' אלקים גן בעדן מקדם וישם שם את האדם אשר יצר, וקרי לה הכתוב נצר מטעי שתמיד היא נצר מטע ה' שהיא עדין נטיעה בת יומה רכה בלבלובה, ואינה מזקנת כמו נטיעה של בשר ודם שהולכת ומתיישנת ומזקנת, אלא תמיד היא נצר לפי שהיא מעשה ידיו ב"ה לפיכך היא כמאז ולזה סיים קרא מעשה ידי להתפאר שמעשה ידיו לעולם לא יתיישנו ועדין הם כמאז כעתה, אי נמי נימא דמה שכתב מעשה ידי להתפאר ר"ל היינו הצדיקים שנקראו מעשה ידיו של הקב"ה כמ"ש רז"ל על פסוק ומעשה ידיו מגיד הרקיע מעשה ידיהם של צדיקים מי מגיד הרקיע הרי מעשה ידיהם של צדיקים ייחסם למעשה ידיו ולפ"ז הכי קאמר קרא נצר מטעי למי אני נותן למעשה ידי שהם הצדיקים להתפאר בהם ונקראו הצדיקים מעשה ידיו, משום שהקב"ה עוזרו כמו שאמרו רז"ל אלמלא הקב"ה עוזרו אינו יכול לו שנאמר צופה רשע לצדיק ומבקש להמיתו ה' לא יעזבנו בידו ולא ירשיענו בהשפטו ונמצא שכל מעשיהם מעשה ידיו הם ולהכי נקראו מעשה ידיו:

איתא בסנהדרין צ"ב ע"ב תני דבי ר"א בן יעקב אפילו בשעת הסכנה, לא ישנה את עצמו מן הרבנות וכו' וז"ל הרב המאירי שם בחידושיו לעולם יהא אדם מסולסל, ויעמוד כחומה בצורה במדות, ואל יבהל למקרים בר"מ ואל יפחית עצמו למאורעותיו, אלא יעמוד בשררתו הראוי לה, ויסתיר דלותו ומקריו' הוא שאמרו באדין גובריא אלין כפיתו בסרבליהון וגו' מלמד שאף בשעת הסכנה אל ישנה אדם מן הרבנות שלו ר"ל הראויה לו עכ"ל הטהור, וגם בפני עצמו לא יהיה מדולדל ומזולזל ומבוהל מפני מאורעותיו, ויחשוב כי גם זה יעבור, כי רגע באפו חיים ברצונו, בערב ילין בכי ולבוקר רנה, ויחשוב שהשם אלקינו בראנו לכבודו, לעבוד ולשרת לפני אדונינו מלכנו בכל עת ובכל רגע, ואין ראוי לעבד המשרת לפני אדונו שיהא מנוול ומדולדל ופניו זועפים, מבוהלים ודחופים,

סר וזעף, כי בזה יחייב את ראשו למלך, כמו שמצינו בנחמיה שהיה שר המשקה לארתחשסתא המלך, וכתוב בו (נחמיה ב) ויאמר לי המלך מדוע פניך רעים, ואתה אינך חולה אין זה כי אם רוע לב, ואירא הרבה מאוד, ולכן צריך להשליך הכל לאחריו, ולא יראה בו שום דלות ויעמוד על עמדו, וכצנה רצון תעטרהו, בכבוד והדר ובפנים מאירות: **איתא** ביומא ל"ח ע"א מכאן אמר בן עזאי בשמך יקראוך, ובמקומך יושיבוך, ומשלך יתנו לך, אין אדם נוגע במוכן לחבירו, ואין מלכות נוגעת בחברתה אפילו כמלא נימא ע"כ (ומצינו נאמר בזיתים פרק ז' דפאה משנה א' בשמו ובמעשיו ובמקומו ע"ש וה"ה באדם וכנגדם קאמר בן עזאי בשמך יקראוך ובמקומך יושיבוך, ומשלך יתנו לך ודוק) ונ"ל דנקט אלו שלשה כנגד שלשה שינויים שאמרו חז"ל, שינוי השם, שינוי מקום, שינוי מעשה, בשמך יקראוך כנגד שינוי השם, ובמקומך יושיבוך כנגד שינוי מקום, ומשלך יתנו לך דהיינו ממה שהרווחת במעשיך הטובים שהם שלך, יתנו לך, כנגד שינוי מעשה, מעשה ידיך שמים, לשם שמים. ומצינו ששלשתן היו באברהם אבינו שינוי השם, שנקרא אברהם, שינוי מקום ששינה מקומו והלך לארץ ישראל, שינוי מעשה שהעיד עליו הכתוב כי ידעתיו למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו וגו':